Edice dokumentů

Jaroslav Pažout

1.

1955, 18. dubna, Praha. – Zpráva ministra spravedlnosti Jana Bartušky a generálního prokurátora Václava Aleše o agendě milostí a podmíněného propuštění v roce 1954.[1]

Zpráva
o agendě milostí a podmíněného propuštění za rok 1954[a]

A)
Milosti

I) Agenda milostí počala v druhé polovině roku 1953 prudce stoupat, zejména po vládním prohlášení ze dne 15. září 1953.[2] Zvýšený nápad milostí pak pokračoval průběhem celého roku 1954 a trvá dodnes. Toto zvýšení nápadu bylo jasně patrné u věcí, které byly vyňaty z amnestie presidenta republiky ze dne 4. května 1953.[3] Vzestup agendy týká se však i zbytků zčásti amnestovaných trestů a trestů vedlejších, u nichž trest hlavní byl zcela nebo z části podle amnestie presidenta republiky prominut.

V roce 1954 bylo vyřízeno celkem 13 404 žádostí o milost. Z došlých žádostí bylo vyřízeno obecnými a vojenskými soudy první a druhé stolice zamítnutím 11 082 žádostí za milost a zbytek byl s návrhem předložen ministerstvu spravedlnosti.

Ministerstvem spravedlnosti bylo pak za tutéž dobu zamítnuto dalších 891 žádostí o milost předložených soudy s doporučujícím návrhem.

K návrhu ministra spravedlnosti udělil president republiky v roce 1954 milost 1431 osobě [sic], a to buď prominutím celého trestu odnětí svobody, jejich zbytků nebo částí, případně trestů vedlejších, nápravných opatření nebo zahlazením odsouzení.

Bylo tedy celkem zamítnuto 89,33 % podaných žádostí o milost, vyhověno bylo v 10,67 % případů.

Rozsah udělené milosti, trestná činnost omilostněných osob a jejich třídní složení je patrno z následujících statistických výkazů.

1) Osoby, jimž president republiky v roce 1954 udělil milost, podle trestu uloženého jim soudem a druhu udělené milosti.

Trest uložený soudem:	Milost se týkala: prominutí zbytku části trestu odnětí svobody		Jen vedlejších trestů:	Zastavení trestního řízení:	Zahlazení odsouzení:	Celkem:
do 1 roku	93	3	158	5	15	274
přes 1 rok do 5 let	119	10	112	-	14	255
přes 5 do 10 let	252	162	18	-	1	433
přes 10 let	92	357	9	-	-	458
nápravné opatření	1	3	4	-	-	8
celkem:	557	535	301	5	30	1428

Poznámka:

Byl-li prominut zbytek nebo část trestu odnětí svobody a současně vedlejší trest, věc je vykázána ve sloupci 1 nebo 2. Ve sloupci 3 jsou vykázány jen ty případy, kde udělená milost se týkala jen vedlejších trestů.

Dále byl presidentem republiky v roce 1954 změněn třem osobám cestou milosti uložený trest smrti v trest odnětí svobody.

2) Osoby, jimž president republiky v roce 1954 udělil milost, podle třídního profilu a podle spáchaného trestného činu – přestupku.

Třídní profil:	Odsouzené skutky:									celkem:
	retribuční	protistátní	proti zemědělské politice	rozkrádání národního majetku	černý obchod	jiné proti hospodářské základně	proti důstojnosti člověka – mravnosti	proti životu a zdraví	ostatní	
I. Pracující:	35	454	112	37	7	16	3	46	24	734
z toho dělníci	26	246	2	17	1	11	2	29	17	351
rolníci malí a střední	-	65	103	7	-	-	-	1	-	176
členové JZD	-	2	4	2	1	-	-	1	-	10
ostatní pracující	9	141	3	11	5	5	1	15	7	197
II. Úředníci:	14	362	2	25	4	15	1	10	31	464
III. Třídní nepřátelé:	1	46	64	6	6	14	-	1	2	140
z toho kulaci	-	5	63	-	-	1	-	-	2	71
ostatní příslušníci buržoazie	1	41	1	6	6	13	-	1	-	69
IV. Ostatní:	3	81	-	-	-	3	1	3	2	93
Celkem:	53	943	178	68	17	48	5	60	59	1431

Poměrně vysoký počet omilostněných kulaků je dán tím, že jde převážnou měrou o případy, ve kterých byl uložen mimo trest odnětí svobody též trest propadnutí jmění vedle vysokého peněžitého trestu. Šlo v naprosté většině případů o prominutí tohoto vedlejšího peněžitého trestu nebo jeho zbytku, který vykonaným trestem propadnutí majetku se stal nedobytným, odsouzení se po propuštění zapojili do práce zpravidla na státních statcích a podávají tam dobré pracovní výkony. V těchto případech výkon náhradního trestu pozbyl účelu trestu zejména proto, že prokurátoři včas nenařídili výkon náhradního trestu odnětí svobody tak, aby tento náhradní trest byl odpykán ihned po odpykání hlavního trestu a aby tedy nedošlo k propuštění na svobodu dříve, než odsouzený kulak měl odpykán celý soudem uložený trest.

Při hodnocení milostí v kontrarevoluční agendě je nutno vzít zřetel na to, že trestné činnosti se dopustilo poměrně největší procento úředníků a značné procento ostatních pracujících. Vysoký počet případů navrhovaných k omilostnění je dán tou okolností, že cestou milosti byly řešeny případy neúměrně vysokých trestů (letákové akce v letech 1948–1949, pokusy o trestné činy přechodů hranic odsouzené jako velezrady) a případy, kdy k posouzení trestné činnosti došlo na základě tzv. notoriety, tj. skutečností v řízení neprokazovaných, ale všeobecně známých (např. jako všeobecně známá skutečnost byla brána ta okolnost, že každý, kdo překročí hranice, se zapojí do rozvratné činnosti zrádné emigrace). Řešení takových případů milostí mělo pak nutně za následek zvýšení počtu udělených milostí za trestné činy, které soudy kvalifikovaly jako nejtěžší trestné činy proti státu. Ke zvýšení počtu udělených milostí v kontrarevoluční agendě také ta okolnost, že podle vládních usnesení ze dne 20. a 28. dubna 1953 byly řešeny milostí případy zvláštního zřetele hodné a případy mladistvých.(4)

Žádosti o milost podávají většinou příbuzní odsouzených a odsouzení sami. Jen nepatrný počet žádostí byl podán jinými osobami. Po amnestii ze dne 4. května 1953 byly podle článku IX. této amnestie přezkoumávány i ty případy, kdy generální prokuratura dospěla k názoru, že jde o případy zvláštního zřetele hodné. V takovýchto případech bylo zahajováno řízení z moci úřední.

II. Průběh řízení o žádosti za milost

Naprostá většina žádostí o milost je podávána kanceláři presidenta republiky. Kancelář presidenta republiky postupuje žádosti o milost k dalšímu řízení ministerstvu spravedlnosti. V roce 1953 počala KPR uplatňovat výhradu rozhodnutí presidenta republiky podle § 205 odst. 4 tr. ř.[5] a na tomto postupu v značně větší míře setrvala v roce 1954 a setrvává na ní dosud. Z neúplného materiálu, který má ministerstvo spravedlnosti k dispozici, bylo z vyhražených žádostí o milost (přes 100 případů)

65,11 % úředníků,
10,46 % dělníků,
9,30 % příslušníků buržoazie,
5,81 % ostatních pracujících,
2,32 % malých a středních rolníků,
4,65 % kulaků,
2,32 % členů JZD.

Na kontrarevoluční agendu připadlo z vyhražených rozhodnutí 83,65 %. Podle třídní příslušnosti jednotlivých osob bylo v kontrarevoluční agendě vyhrazeno KPR rozhodnutí u

69,44 % úředníků,
9,72 % dělníků,
5,55 % ostatních pracujících,
2,77 % rolníků malých a středních,
2,77 % kulaků,
9,72 % příslušníků buržoazie.

Ve vyhražených případech podává ministerstvo spravedlnosti po skončeném řízení, nehodlá-li žádost o milost doporučit, KPR zprávu s dotazem, zda i za uvedených okolností trvá president republiky na vyhrazeném rozhodnutí. Setrvá-li KPR na rozhodnutí, ministerstvo spravedlnosti dosud vždy své negativní stanovisko revidovalo.

Po negativním stanovisku ministerstva spravedlnosti byla zatím výhrada rozhodnutí presidenta republiky odvolána v 23,23 %.

Ministerstvo spravedlnosti postupuje došlé žádosti o milost soudům první stolice k řízení a jen ve výjimečných případech si také samo vyhrazuje rozhodnutí.

Jak je ze statistik ve zprávě uvedených patrno, vyřizují soudy většinu případů zamítnutím žádosti o milost, z toho pak jen malou část bez šetření, ačkoliv u celé řady případů je již z povahy trestného činu patrno, že žádost nemůže mít úspěch ani tehdy, kdyby výsledky šetření byly pro žadatele příznivé.

Při šetření vyžadují soudy vyjádření orgánů lidové správy, okresních oddělení ministerstva vnitra, oddělení Veřejné bezpečnosti, náčelníků ústavů, v nichž je vykonáván trest odnětí svobody, a výjimečně též zaměstnaneckých složek závodů, v nichž jsou odsouzení zaměstnáni.

Ve spolupráci soudů s orgány lidové správy se vyskytují závady. Kvalita vyjádření těchto orgánů nemá sice špatnou úroveň, avšak stanovisko národních výborů v některých kontrarevolučních věcech je omezeno pouze na závažnost spáchaného trestného činu a v důsledku tohoto jednostranného zaměření se orgány lidové správy vyjadřují negativně, aniž by vyšetřovaly další skutečnosti. Tím nepřispívají k řízení tou měrou, jak je od nich očekáváno. Závažným nedostatkem je také ta okolnost, že nejméně v polovině případů docházejí posudky národních výborů opožděně, přes urgence ze strany soudů, a zaviňují tak průtahy v řízení.

ONV se ve svých posudcích opírají o zjištění MNV, aniž by samy konaly nějaké šetření.

Pokud jsou vyžadovány nějaké zprávy z pracovišť, kde odsouzení pracují, případně pracovali, řídí se způsob vyřizování dotazů pracovním nebo jiným zájmem na potrestaném. Je-li tu takový zájem, bývá vyřízení rychlé a zpráva je obsažená, není-li takového zájmu, trvá vyřízení dotazu velmi dlouho.

Posudky okresních oddělení ministerstva vnitra – oddělení Veřejné bezpečnosti – jsou jednou z nejlépe vyřizovaných částí řízení o žádostech za milost. Jejich obsah v naprosté většině případů dává dostatečný obraz o žadateli, rodině i prostředí. Na straně druhé však posudky o chování v trestu jsou soudy často kritizovány, především proto, že jsou dodávány opožděně a vězeňské ústavy nereagují na urgence soudů. Z posudků samotných je patrno, že není jednotící linie a že jednotliví příslušníci, kteří se na této odpovědné práci podílejí, nejsou usměrňováni a soustavně řízeni. Jako příklad je možno uvést, že není jednotící linie ani při hodnocení pracovního výkonu. Plnění pracovní normy na 100 % je u některých ústavů považováno za dobrý pracovní výkon, zatímco překračování normy na 110 % i více je u jiných ústavů hodnoceno níže. Byly zjištěny i případy, že posudek byl sám o sobě v rozporu, nebo že na téhož odsouzeného byly v krátké době po sobě podány posudky úplně si odporující.

Největším nedostatkem na úseku spolupráce s vězeňskými orgány je spolupráce při sdělování rozhodnutí osobám, kterým byla milost udělena. Závažnost tohoto nedostatku se projevuje zejména v tom, že přes všechnu snahu se dosud nepodařilo zajistit propuštění osob, jimž byla presidentem republiky udělena milost, dříve než za 7–10 dní od doby, kdy byl opis rozhodnutí presidenta republiky doručen ministerstvu vnitra.

Prokurátoři, kteří se v řízení o žádosti za milost rovněž vyjadřují, pokládají tuto agendu za vedlejší a není ani u generální prokuratury výjimkou, že je navrhováno šablonovité zamítnutí žádosti bez jakéhokoli odůvodnění. Po kladném vyjádření soudů je žádost za milost předložena ministerstvu spravedlnosti, které rozhodne, zda žádost bude presidentu republiky doručena a v jakém rozsahu. Referentský návrh je schvalován vedoucím oddělení. Dospěje-li vedoucí oddělení k závěru, že udělení milosti je na místě, schvaluje každý takový návrh vedoucí hlavní správy obecných soudů, náměstek ministra a ministr spravedlnosti. Teprve po schválení všemi těmito soudruhy může být doporučující návrh kanceláři presidenta republiky předložen.

Návrhy ministra spravedlnosti jsou až na nepatrné výjimky presidentem republiky schvalovány. Pouze ojediněle (8–10 případů) byl návrh presidentem republiky změněn, případně vrácen k novému uvážení. Ve většině případů takto změněných byla milost udělena v širším rozsahu, než bylo původně navrhováno. Ke změně v opačném případě, tj. v neprospěch žadatele, došlo jen ve dvou případech.

Závažným nedostatkem v řízení o žádostech za milost je zdlouhavý postup v řízení, které mnohdy trvá jeden rok, či déle. Na této skutečnosti podílí se jednak značné množství činitelů, kteří se k žádosti vyjadřují, jednak vysoký počet podaných žádostí, který po amnestii ze dne 4. května 1953[3] stoupl tak, že je zvládán jen s největšími obtížemi jak u soudů, tak na ministerstvu spravedlnosti samotném.

Ministerstvo spravedlnosti učinilo sice v roce 1953 opatření, aby řízení o žádostech za milost bylo urychleno. Byl vydán výnos, který upravil postup v tomto řízení a stanovil přesné lhůty na vyřizování věcí. Ze shora uvedených důvodů, zejména vzhledem k neúměrnému stoupnutí počtu podaných žádostí, nebyly však lhůty výnosem stanovené dodržovány ani ministerstvem spravedlnosti samotným.

Agendou vyřizování milostí se zabývalo dne 13. ledna 1955 kolegium ministra spravedlnosti, které se usneslo na řadě opatření majících v budoucnu zrychlit a zkvalitnit řízení o milost.

Ústřední úřady orgánů spolupracujících na řízení o žádostech za milost byly upozorněny na závady v práci svých podřízených složek.

Bylo usneseno, že ministerstvo spravedlnosti po projednání se zúčastněnými resorty přepracuje svůj výnos, kterým upravilo řízení o žádostech za milost, a že novou legislativní úpravou zrychlí, zjednoduší a zkvalitní toto řízení.

V závěru uvádíme, že v Sovětském svazu se řízením o žádostech za milost nezabývají ani soudy, ani ministerstvo spravedlnosti, s výjimkou věcí, v nichž byl uložen trest smrti, kde však Nejvyšší soud se pouze vyjadřuje, zda uložením trestu smrti nebyl porušen zákon. Jinak vyřizuje žádosti i milost přímo presidium příslušného Nejvyššího sovětu, které rozhoduje pouze

na základě vyjádření vedení ústavu, v němž se vykonává trest. Při presidiu Nejvyššího sovětu je zřízena komise, jejímž členem je ministr spravedlnosti, a tato komise jednotlivé žádosti posuzuje. O udělení či neudělení milosti však rozhodne presidium Nejvyššího sovětu.

B)
Podmíněné propuštění

Podmínky, za kterých možno osoby odpykávající si trest odnětí svobody podmíněn propustit, jsou obsaženy v § 33 tr. zák.[6] Vyžaduje se, aby odsouzený odpykal polovinu uloženého trestu, aby podával uspokojivé pracovní výkony a celým svým chováním opravňoval naději, že povede po svém propuštění řádný život pracujícího člověka.

Rozhodnutí týkající se podmíněného propuštění činí výhradně na návrh krajského prokurátora příslušná komise pro podmíněné propuštění, zřízené u krajského soudu, v jehož obvodě odsouzený trest odnětí svobody odpykává.

Potřebné předpoklady pro svůj návrh, tj. zda u jednotlivého odsouzeného trest splnil základní předpoklady převýchovy, zjišťuje krajský prokurátor dotazem u příslušné správy věznice.

Agenda podmíněného propuštění u krajských prokuratur není nijak specializována, pouze u generální prokuratury, pokud jde o kontrarevoluční trestné činy, vyřizují tuto agendu ti pracovníci, kteří sledují trestní případ od počátku až do jeho plného skončení; pokud jde o ostatní trestné činy, vyřizuje tuto agendu oddělení I/3, které vedle toho řídí dohled prokurátorů na výkon trestu odnětí svobody.

V této agendě generální prokuratura schvaluje postup krajských prokurátorů v případech, kde uložený trest odnětí svobody převyšuje 10 let, nebo bez zřetele na délku trestu tehdy, jestliže vzhledem k povaze trestného činu nebo osobě pachatele, případně i z jiných důvodů vyžaduje rozhodnutí zvláště bedlivého politického uvážení.

V roce 1954 bylo podáno v celostátním měřítku celkem 9 341 žádostí za podmíněné propuštění, z toho podali žádost odsouzení ve 2 530 případech, příbuzní odsouzených v 5 864 případech, 130 žádostí předložily příslušné vězeňské ústavy, zbytek pak jiní žadatelé, např. podniky, národní výbory apod.

Z uvedeného počtu byly kladně vyřízeny 2 803 případy, z toho komise u krajského soudu v Karlových Varech rozhodla 1 657 případů.

Z třídního hlediska se podmíněné propuštění týkalo v 85,1 % pracujících (tj. dělníků, příslušníků pracující inteligence, drobných a středních rolníků a živnostníků) – celkem 2 387 osob, v 11,5 % příslušníků buržoazie – 321 osob. U 95 osob, tj. 3,4 % nemohla býti z materiálu, který je k dispozici, příslušnost zjištěna.

Odsouzení, kteří byli podmíněně propuštěni, spáchali
v 699 případech trestný čin velezrady,
v 96 případech trestný čin vyzvědačství,
v 178 případech trestný čin sabotáže,
v 309 případech jiné trestné činy podle první hlavy zvláštní části trestního zákona,
v 251 případě trestný čin rozkrádání národního majetku,
v 109 případech jiné majetkové trestné činy,
v 277 případech trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka,
v 78 případech trestný čin vraždy a
v 806 případech jiné trestné činy.

Z tohoto přehledu vyplývá, že 34,6 % osob podmíněně propuštěných spáchalo kontrarevoluční trestné činy.

Pokud jde o délku trestu, odpykávaly osoby podmíněně propuštěné (tresty původně soudem uložené)
v 15 případech trest odnětí svobody na doživotí,
v 11 případech trest delší 20 let,
v 62 případech trest od 15 do 20 let,
v 120 případech tresty od 10 do 15 let,
v 802 případech tresty od 5 do 10 let,

v 1793 případech tresty do 5 let, včetně trestů, u nichž výše z materiálů nemohla být zjištěna.

U 64 osob, tj. ve 2,36 %, předcházelo podmíněnému propuštění individuální omilostnění. V těchto případech od udělení milosti do podmíněného propuštění uplynula doba

do 3 měsíců	v 6 případech,
do 6 měsíců	v 36 případech,
do 9 měsíců	v 17 případech,
do 12 měsíců	ve 4 případech,
nad 2 roky	v 1 případě.

Podle třídní povahy pachatelů se předchozí omilostnění týkalo

v 59 případech	pracujících a
v 5 případech	příslušníků buržoazie.

Z tohoto počtu pachatelů bylo

25 osob	zapojeno do velezrádných organisací (z toho tři v letákové akci),
7 osob	ve vyzvědačské činnosti,
18 osob	napomáhalo velezrádcům, agentům, osobám illegálně prchajícím do nepřátelské ciziny atp.,
6 osob	spáchalo pokus illegálního útěku do nepřátelské ciziny, případně illegálně uprchly a vrátily se na naše území,
4 osoby	pracovaly jako nepřátelští agenti,
3 osoby	spáchaly trestný čin rozkrádání, případně černý obchod a
1 osoba	se dopustila sabotáže (dodávka obilí zamořeného pilousem).

V těchto případech bylo:

30 pachatelů odsouzeno k trestu odnětí svobody	od 6 do 10 let,
28 pachatelů	od 10 do 15 let,
4 pachatelé	od 15 do 20 let,
2 pachatelé	od 20 do 25 let.

Žádosti o podmíněné propuštění jsou odůvodňovány různými hledisky, buď osobními, nebo věcnými. Bývá tvrzeno, že odsouzený byl k činu sveden, že byl jinak řádným člověkem a neměl záporný postoj k státnímu zřízení. Bývá uplatňováno, že podle tvrzení orgánů výkonu trestu se odsouzený vzorně chová, má dobrou pracovní morálku a že tudíž dalšího výkonu trestu není třeba, ježto cíle, tj. převýchovy pachatele, bylo již dosaženo.

Někdy bývá uplatňováno, že rodina odsouzeného žije v nouzi. Řada žádostí se též odvolává na amnestii presidenta republiky ze 4. května 1953. Důvody bývají často kombinovány a vyskytují se i žádosti, z nichž je možno dovoditi, že žadatelé chápou podmíněné propuštění jako právní nárok každého odsouzeného po odpykání poloviny trestu.

Nejčastější a nejdůraznější bývají žádosti příslušníků buržoazie a reakční inteligence, přičemž tyto vrstvy obyvatelstva používají všech prostředků, tedy i žádosti za milost, za obnovu trestního řízení, podání stížnosti pro porušení zákona i za podmíněné propuštění. Mnohdy jsou takovéto žádosti podávány opětovně, bývají zasílány na různé úřady, případně i na nejvyšší místa, a to současně.

K opakování žádostí dává někdy podnět přímo vyrozumění krajského soudu o zamítnutí žádosti o milost, neboť bývá k němu připojeno poučení o možnosti podmíněného propuštění, případně omilostnění v pozdější době, prokáže-li odsouzený svou nápravu.

Tento vylíčený stav, vyplývající z dosavadní praxe prokuratury a vězeňských ústavů, vykazuje řadu nedostatků.

Prokuratury zahajovaly řízení o podmíněné propuštění téměř výlučně na základě žádostí příbuzných odsouzených, případně i jiných intervenujících osob, správy věznic předkládaly návrhy na podmíněné propuštění jen ojediněle.

Posudky věznic ve většině případů neposkytovaly správný obraz o chování a pracovní morálce odsouzeného. Bylo to způsobováno především tím, že odsouzený nebyl hodnocen za celou dobu výkonu trestu, nýbrž pouze za krátký časový úsek, pokud byl ve věznici, která posudek dávala, tedy za dobu, kdy odsouzený, ve snaze dosáhnout příznivého vyřízení podané žádosti, výrazně zvyšoval své pracovní výkony, měnil i své chování, takže komise, která nakonec rozhodovala, nemohla učinit správný závěr o míře převýchovy odsouzeného.

Nebylo dbáno o to, aby byl soustavný přehled o chování odsouzeného po celou dobu výkonu trestu, aby iniciativa vycházela od správy věznice a prokurátora, takže celá agenda, pokud jde o zahájení řízení o podmíněné propuštění, podléhala značné živelnosti. Je to tím závažnější, že cestou podmíněného propuštění bývaly mnohdy napravovány, především u pracujících, nepřiměřeně vysoké tresty neodpovídající vině a nebezpečnosti pachatele.

Řízení o podmíněné propuštění bylo prodlužováno vyžadováním posudků od orgánů lidosprávy (především od MNV místa posledního bydliště), přestože tyto posudky nemohly míti rozhodující význam pro konečné vyřízení, pro které nejdůležitějším hlediskem je chování pachatele během výkonu trestu.

Přezkoumáním celého obsáhlého materiálu bylo zjištěno, že i prokuratura v několika případech pochybila; jde o ty případy, kdy došlo k podmíněnému propuštění třídních nepřátel, a to vzápětí po snížení trestu cestou milosti. Jde o tyto případy:

Václav Jágr, řezník a uzenář, který podporoval agenta nepřátelské rozvědky, byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 11 roků. Tento trest byl milostí snížen na 6 roků a odsouzený byl během 4 měsíců podmíněně propuštěn.

Ladislav Fürst, náměstek ředitele, pokusil se o útěk do nepřátelské ciziny, trest odnětí svobody v trvání třinácti roků byl milostí snížen na 8 roků. Odsouzený byl za 6 měsíců podmíněně propuštěn.(7)

Dr. Karel Loula, který po dobu 3 let spolupracoval s americkou špionážní agenturou, byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 8 roků. Trest byl cestou milosti snížen na 4 roky a odsouzený byl za 3 měsíce podmíněně propuštěn.(8)

Ladislav Neťuka, vesnický boháč, který ukrýval protistátního zločince, byl odsouzen na šest roků odnětí svobody. Trest byl milostí snížen na 4 roky. Odsouzený byl podmíněně propuštěn, když za své provinění odpykal pouze 2 a 1/2 roku.(9)

Julius Kostovič, bývalý major ČSA, byl odsouzen pro špionáž na 15 roků. Tento trest snížen milostí na 9 roků. Odsouzený byl propuštěn za 4 měsíce po omilostnění.(10)

V řízení za podmíněné propuštění nesmí být prokurátor pod tlakem žádostí. Iniciativa musí být v rukou příslušných vězeňských orgánů. Proto musí prokurátor při dozoru nad výkonem trestu dbát především na to, aby orgánové zařízení, kde jsou tresty odnětí svobody vykonávány, měly stálý přehled o stavu převýchovy potrestaných osob. Jen tak bude zajištěno, že z podnětu těchto orgánů bude moci prokurátor iniciativně přistupovat k zahájení řízení o podmíněné propuštění v odůvodněných případech. Tyto nové prvky v práci prokurátora povedou k tomu, že osoby podmíněně propuštění poznají, že za svůj předčasný návrat do občanského života vděčí především síle našeho lidově demokratického právního řádu, a nikoliv nějaké nahodilosti v tom, zdali samy podají nebo nepodají individuální žádost.

Značný počet osob podmíněně propuštěných v kontrarevoluční agendě lze vysvětliti tou skutečností, že v letech 1948–1952 byly ukládány skutečné velmi přísné tresty a podmíněné propuštění obdobně jako udělování milostí, jak již bylo výše uvedeno, sloužilo tu jako prostředek k odstranění těchto tvrdostí.

Z tohoto hodnocení je zřejmé, že nedostatky spočívají v tom, že

1) řízení o podmíněné propuštění není zahajováno na základě hodnocení a sledování výchovných účinků trestu, nýbrž pod tlakem masy žádostí bez ohledu na to, zda cíle převýchovy bylo dosaženo,

2) dozor prokurátora na výkon trestu byl nedostatečný, ježto nebyly důsledně sledovány všechny předpoklady pro zahájení řízení o podmíněné propuštění,

3) nebyla důsledná kontrola o používání podmíněného propuštění u činů, kde jako pachatelé přicházejí především třídní nepřátelé (kontrarevoluce), tj. nebylo bezprostřední kontroly prováděné generální prokuraturou,

4) vězeňské ústavy neměly dostatečný přehled o tom, jak pokračuje převýchova pachatelů, aby byly tudíž vytvořeny předpoklady pro iniciativní zahajování řízení o podmíněné propuštění.

K odstranění uvedených nedostatků bude třeba provést tato opatření:

1) věznice zajistí, aby byl soustavný přehled o stavu převýchovy jednotlivých potrestaných, a iniciativně samy budou předkládat návrhy k zahájení řízení o podmíněné propuštění,

2) nutno prohloubit dohledovou činnost prokuratury vytvořením systému prokurátorů, kteří by soustavně (po zřízení nápravných pracovních táborů) sledovali průběh převýchovy jednotlivých odsouzených,

3) upustit od vyžadování stanoviska orgánů lidosprávy,

4) zkušenosti z agendy podmíněného propuštění pravidelně jednou za půl roku vyhodnocovat.

NA, KSČ-ÚV, 02/2 – politické byro, sv. 40, arch. j. 55, b. 23. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 16 stran A4.

---

[a] Zpráva je v pravém horním rohu označena jako PŘÍLOHA III, číslo III pak je na stejném místě na každé následující straně dokumentu.

[1] Zpráva byla projednávána 55. schůzí politického byra ÚV KSČ 25. dubna 1955, které mělo jako přílohu č. II k dispozici i následující připomínky oddělení státní administrativy a branné ÚV KSČ: „*Podle našeho názoru zpráva má několik nedostatků vážnějšího rázu, které zasluhují připomínek:*

A. Zpráva nehodnotí zejména tu skutečnost, že dobrodiní, zvláště u milostí, se dostává ve značné míře příslušníkům buržoazních a maloburžoazních vrstev, zatím co v daleko menší míře příslušníkům z řad pracujících.

B. Zpráva je namnoze popisná, podává pouze přehled, nezhodnocuje a nevytyčuje jasné závěry a úkoly k řešení problémů.

C. Zpráva je, pokud jedná o milostech, málo sebekritická ze strany ministerstva spravedlnosti a sebeuspokojivá.

D. Zpráva neobsahuje zhodnocení výchovné práce v ústavech nápravných zařízení ministerstva vnitra, ačkoliv výsledky této práce nutně mají rozhodující vliv na agendu milostí, a zvláště podmíněného propuštění a musí se odrážet na vyřizování této agendy justičními orgány.

K dokumentaci těchto nedostatků v jednotlivostech uvádíme:

1) Podle zprávy bylo v roce 1954 omilostněno 734 odsouzených z řad dělníků a rolníků, 140 z řad buržoasie a kulactva, 464 úředníků a 93 ostatních. Pokud jde o úředníky a ostatní, převážná jejich účast se rekrutuje z třídně a politicky nepřátelských vrstev. Uvážíme-li poměr mezi počtem odsouzených z řad buržoasie a ze středních vrstev a počtem odsouzených z řad dělníků a rolníků, je počet odsouzených z řad pracujících mnohonásobkem počtu odsouzených z řad buržoasie. To znamená, že dobrodiní milosti se dostává nesrovnatelně ve větší míře třídně cizím živlům než pracujícím. Příčinou toho podle našeho názoru je, že především buržoasie intervenuje, používá advokáty, oběhává všemožné instituce, zatímco pracující spíše vezmou trest a jeho odpykání na sebe. Další příčinou tohoto stavu je, že tato významná agenda milostí a podmíněného propuštění není generální prokuraturou a ministerstvem spravedlnosti zhodnocována tak, aby vývoj agendy nebyl živelný, a naopak, aby agenda byla usměrňována třídními a politickými hledisky. Cestou odstranění tohoto stavu, kdy na dobrodiní milosti se podílí takovou měrou buržoasie, by bylo:

a) zásadně neudělovat milost odsouzeným z řad třídních nepřátel a z řad jiných nepřátelských živlů a tyto odkazovat na možnost podmíněného propuštění (po odpykání poloviny trestu, došlo-li k nápravě),

b) milosti vůbec používat jen v případech hodných zvláštního zřetele, a to především u pracujících.

2) Vážným problémem je, proč je tolik žádostí o milost (13 404) a podmíněné propuštění (9 341) a proč přesto poměrně malá část žádostí, zvláště u podmíněného propuštění, byla vyřízena kladně. Důležitými příčinami množství žádostí tu jsou podle našeho názoru jednak nepřesvědčivost soudního řízení (někdy i skutečná neúměrnost tresu), jednak to, že odsouzeným a jejich příbuzným není dána jasnější perspektiva pro dřívější návrat z trestní vazby (stanovit přesnější podmínky, jež by byly nárokově podkladem pro zmírnění trestu, zajistit důsledně diferenciaci věžňů podle povahy pachatelů a trestních činů, zřízení ústavů nápravných zařízení s odstupňovaným režimem, zajistit plánovité a iniciativní usměrňování agendy milostí a podmíněného propuštění se strany ústavů nápravných zařízení na základě zlepšení a cílevědomosti výchovné práce v ÚNZ). V důsledku toho, že není takové jasnější perspektivy a že dřívější propuštění z trestní vazby je odkázáno především na žádost, jsou způsobovány živelnost a pochybné výsledky v této agendě, jak je poukazováno ad 1. Jiný vážný nedostatek v praxi žádostí o milost vidíme v tom, že o žádosti za milost podle zákona mohou rozhodnout zamítavě s konečnou platností soudy, které věc soudily v prvé stolici. Je přirozené, že tyto soudy a vůbec všechny soudní orgány se musí cítit vázány svým původním rozhodnutím o trestu, takže nebývají při vyřizování stížnosti bez zaujetí. V tomto směru je třeba poukázat na sovětskou úpravu, kde rozhoduje o žádostech o milost přímo presidium Nejvyššího sovětu po vyjádření zvláštní komise, jejímž členem je ministr spravedlnosti, a to pouze na základě vyjádření ÚNZ o chování odsouzeného v trestu. Podle našeho názoru cestou k řešení by bylo:

a) zvýšit přesvědčivost soudního řízení,

b) zlepšit výchovnou práci a výchovná zařízení v ústavech nápravných zařízení a na základě toho zajistit plánovité a iniciativní usměrňování agendy milostí a podmíněného propuštění ze strany ÚNZ ministerstva vnitra,

c) uložit resortům vnitra, prokuratury a spravedlnosti, aby pravidelně zhodnocovaly agendu milostí a podmíněného propuštění a na základě toho činily koordinovaná opatření k usměrňování této agendy tak, aby maximálně bylo docilováno nápravy a dřívějšího propuštění odsouzených především z řad pracujících, a to hlavně cestou podmíněného propuštění;

d) stanovit zásadu, aby soudy, které o odsouzení rozhodly, nerozhodovaly s konečnou platností o žádostech za milost, případně uvážit zavedení přímo sovětského vzoru, kde vůbec justiční orgány o milostech nerozhodují, viz dále pod 3 b).

3. Jinou vážnou otázkou agendy milostí a podmíněného propuštění je způsob a rychlost vyřizování. Dosavadní způsob je značně byrokratický a velmi zdlouhavý. Byrokratičnost tkví v tom, že za rozhodující základ pro posouzení není bráno, jak se odsouzený v trestu osvědčil, jak výchovně trest působil, nýbrž, že jsou brány rovnocenně v úvahu i další posudky SNB, NV v místě, a dokonce v okrese bydliště odsouzeného, anebo posudky závodů (je třeba podotknout, že soudní spis

samotný vždy obsahuje podrobný obraz o dřívějším životě, o pověsti na veřejnosti, o politickém a morálním profilu odsouzeného a že v soudním spise velmi často bývají obsaženy posudky a svědecká vyjádření těchto orgánů o odsouzeném již v průběhu trestního řízení). Jednak tyto posudky zkreslují hlavní hledisko, to je chování vězně, a jednak do značné míry umožňují rozhodujícím orgánům justice, aby svou odpovědnost za tyto posudky schovávaly. Tyto příčiny vedou k byrokratickému vyřizování i ke zdlouhavosti, neboť množství těch, kteří se vyjadřují k žádostem, je velmi značné. V tomto směru by bylo třeba podle našeho názoru těchto opatření:

a) zajistit zkvalitnění výchovné práce v ÚNZ tím, že posudky ÚNZ budou hlavním podkladem pro rozhodnutí o žádosti o milost nebo podmíněné propuštění,

b) zrušit povinnost vyžadovat si posudky od jiných orgánů než ÚNZ a pouze ponechat na zvážení, zda vzhledem k případu si prokurátor nebo justiční orgán za účelem politického posouzení posudek od jiného orgánu vyžádá. Toto by ovšem vše odpadlo, jestliže by byl zaveden sovětský vzor, totiž, že by řízení o žádosti za milost neprováděly justiční orgány, nýbrž KPR, a president by rozhodoval na základě posouzení komise, která by se skládala z ministra vnitra, generálního prokurátora, ministra spravedlnosti a člena užšího předsednictva Národního shromáždění jako předsedy komise.

4. Jinou vážnější otázkou je praxe KPR, kdy PKR podle § 205 trestního řádu si vyhrazuje konečné rozhodnutí o žádosti za milost. V takovém případě žádost za milost nesmí být justičním orgánem s konečnou platností zamítnuta, nýbrž musí být předložena s návrhem (ať kladným či záporným) ke konečnému zpracování návrhu kanceláři presidenta republiky.

V roce 1954 z celkového počtu asi 100 případů uplatnila KPR výhradu jen ve 20,91 % u žádostí za milost z řad dělníků a rolníků, zbytek byl vyhrazen u třídních nepřátel a buržoasních živlů, jestliže důvodně bereme v úvahu, že většina úředníků jsou lidé rekrutující se z vrstev třídně a politicky nepřátelských. Ze všech případů, v nichž byla uplatněna výhrada, bylo 83,65 % kontrarevolučních věcí. Pachateli v těchto 83,65 % případů kontrarevolučních věcí byli jen z 19,4 % pracující, zbytek třídní nepřátelé a buržoasní živly, jestliže i zde důvodně bereme v úvahu, že většina úředníků jsou lidé rekrutující se z třídně a politicky nepřátelských vrstev. Máme za to, že by bylo třeba:

přezkoumat praxi pracovníků KPR, v důsledku níž bylo výhrady používáno v takové míře u buržoasních živlů.“

Politickému byru ÚV KSČ byl zároveň předložen jako příloha č. I návrh usnesení ke zprávě: „*1) Schvalují se navrhovaná opatření ministra spravedlnosti a generálního prokurátora na zkvalitnění řízení o milosti a podmíněné propuštění.*

2) Ukládá se s. dr. Bartuškovi, ministru spravedlnosti, a s. Alešovi, generálnímu prokurátoru:

a) důsledně provádět usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 14. března 1955 a zásadně vyřizovat případy, v nichž byl porušen zákon nebo došlo k nesprávnému odsouzení, cestou stížnosti pro porušení zákona, případně obnovy trestního řízení, a omezit tak vysoký počet případů předkládaných presidentu republiky k rozhodnutí o milosti;

b) žádosti za milost podávané po odpykání poloviny trestu, jsou-li dány příslušné předpoklady, vyřizovat zásadně v řízení o podmíněném propuštění, a i tímto způsobem snížit počet případů, které jsou předkládány presidentu republiky;

c) v řízení o žádostech o milost ještě důsledněji uplatňovat třídní rozhodování a dbát, aby k podávání návrhů na udělení milosti třídním nepřátelům docházelo jen ve výjimečných a zvláštního zřetele hodných případech;

d) zajistit, aby v řízení o žádostech za milost v závažných trestných činech proti státu bylo důsledně vyžadováno stanovisko byra KV KSČ;

e) zjednodušit i případnou legislativní úpravou řízení o žádostech za milost tak, aby řízení bylo zkráceno, a dbát o urychlené vyřizování těchto žádostí.

Provede: s. dr. Bartuška,

s. Aleš.“

Oddělení státní administrativy a branné ÚV KSČ doporučilo usnesení upravit následujícím způsobem: „*I. Schvalují se navrhovaná opatření ministerstva spravedlnosti a generálního prokurátora na zkvalitnění řízení o milost a podmíněné propuštění.*

II. Ukládá se:

1) s. dr. Bartuškovi, ministru spravedlnosti, a s. Alešovi, generálnímu prokurátorovi:

a) důsledně provádět usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 14. března 1955 a zásadně vyřizovat případy, v nichž byl porušen zákon nebo došlo k nesprávnému odsouzení, cestou stížnosti pro porušení zákona, případně obnovy trestního řízení, a omezit tak vysoký počet případů předkládaných presidentu republiky k rozhodnutí o milost;

b) aktu milosti používat jen v případech hodných zvláštního zřetele, a to především u pracujících z řad dělníků, drobných a středních rolníků, a dřívější propuštění z trestu řešit především cestou podmíněného propouštění;

c) žádosti o milost podávané po odpykání poloviny trestu, jsou-li dány příslušné předpoklady, vyřizovat zásadně v řízení o podmíněném propuštění, a i tímto způsobem snížit počet případů, které jsou předkládány presidentu republiky;

d) v řízení o žádostech o milost ještě důsledněji uplatňovat třídní rozhodování a dbát, aby k podávání návrhů na udělení milosti třídním nepřátelům docházelo jen ve výjimečných a zvláštního zřetele hodných případech;

e) zajistit, aby v řízení o žádostech o milost v závažných trestných činech proti státu bylo důsledně vyžadováno stanovisko byra KV KSČ;

f) zrušit povinnost vyžadování posudků od jiných orgánů než ÚNZ v řízení o milost a podmíněného propuštění.

2) s. dr. Bartuškovi, ministru spravedlnosti,

předložit politickému byru ÚV KSČ návrh na nový způsob vyřizování milostí podle sovětského vzoru, a to tak, že řízení o žádostech za milost přejde z justičních orgánů na presidenta republiky a president republiky bude o milostech rozhodovat na základě posouzení komise, jejímiž členy budou zejména ministři vnitra a spravedlnosti, generální prokurátor a člen předsednictva Národního shromáždění jako předseda komise.

3) s. Barákovi, ministru vnitra, s. dr. Bartuškovi, ministru spravedlnosti, a s. Alešovi, generálnímu prokurátorovi,

zajistit pravidelné zhodnocování agendy milostí a podmíněného propuštění a na základě toho provádět koordinovaná opatření usměrňování této agendy tak, aby maximálně bylo docilováno nápravy a dřívějšího propuštění odsouzených především z řad pracujících, a to hlavně cestou podmíněného propuštění.

4) s. Barákovi, ministru vnitra, a s. Alešovi, generálnímu prokurátorovi,
zajistit zkvalitnění výchovné práce a výchovných zařízení v ústavech nápravných zařízení tak, aby na základě toho byly vytvářeny podmínky k plánovitému a iniciativnímu usměrňování agendy milostí a podmíněného propuštění ze strany ÚNZ a prokurátorů, jako dohledacích orgánů nad výkonem trestu.
5) s. Barákovi, ministru vnitra,
zajistit takovou úroveň posudků ÚNZ, aby tyto byly spolehlivým podkladem pro rozhodnutí o milosti nebo podmíněném propuštění.
6) s. A. Zápotockému, presidentu republiky,
přezkoumat praxi pracovníků KPR, v důsledku níž bylo výhrady podle § 205 odst. 4 trestního řádu v žádostech o milost používáno v převážné míře buržoasních živlů potrestaných pro kontrarevoluční činnost.
Provede: s. Zápotocký,
s. Barák,
s. dr. Bartuška"

(2) Jednalo se o prohlášení přednesené předsedou vlády Viliamem Širokým na 78. schůzi Národního shromáždění 15. září 1953. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*, Národní shromáždění Republiky československé, Stenoprotokoly, 72. schůze, online in: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/078schuz/s078001.htm (4. 9. 2022); též *Rudé právo*, 16. 9. 1953, s. 1–3.

(3) Rozhodnutí presidenta republiky a vlády ze dne 4. května 1953 o amnestii. *Úřední list Československé republiky,* roč. 1953, částka 57, s. 567–568.

(4) *NA*, ÚPV, b. 23, usnesení 19. schůze předsednictva vlády Republiky československé z 28. dubna 1953 o udělení milostí. V případě materiálů ze dne 20. dubna jde o listy zaslané Úřadu předsednictva vlády čj. V 660/53 T a V661/53 T, tj. podklady, které jsou součástí usnesení ze dne 28. dubna 1953.

(5) Celý paragraf 205 trestního řádu z roku 1950 upravující řízení za milost zněl: „*(1) Řízení o žádosti za milost koná soud, který ve věci koná hlavní líčení nebo který rozhodl v hlavní stolici.*
(2) Týká-li se žádost za milost jen zahlazení odsouzení, koná řízení soud, který by rozhodoval o zahlazení odsouzení (§ 206); tohoto ustanovení se neužije, jde-li o odsouzení vojenským soudem.
(3) Shledá-li soud, že žádost za milost není důvodná, zamítne ji; jinak ji předloží se svým návrhem nadřízenému soudu. Nezamítne-li žádost ani tento soud, předloží ji se svým návrhem ministerstvu spravedlnosti. Tato rozhodnutí činí soud v neveřejném zasedání.
(4) Nařídí-li to president republiky nebo ministr spravedlnosti, nesmí být žádost zamítnuta, nýbrž musí být s návrhem předložena. Nařídí-li to v takovém případě president republiky nebo ministr spravedlnosti, výkon trestu se odloží nebo přeruší anebo se v zahájení trestního řízení zatím nepokračuje." Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 289.

(6) V paragrafu 33 trestního zákona z roku 1950 bylo uvedeno: „*Po odpykání poloviny uloženého trestu odnětí svobody nebo úhrnné doby postupně uložených takových trestů a při odnětí svobody na doživotí po odpykání patnácti let může být vězeň podmíněně propuštěn, prokázal-li za výkonu trestu svou prací a svým chováním polepšení opravňující k naději, že povede řádný život pracujícího člověka.*" Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 217.

(7) *ABS*, sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-234 PL.

(8) *ABS*, sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-2733 MV.

(9) *ABS*, sb. Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR), arch. č. KR-9302 MV.

(10) *ABS*, sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V), arch. č. V-774 HK.

2.

1956, 6. července, Praha. – Směrnice k prověření trestních případů osob odsouzených v souvislosti s útěky do zahraničí, vydaná náměstkem generálního prokurátora a prvním náměstkem ministra spravedlnosti.(1)

Směrnice(a)
k prověření trestních případů osob odsouzených pro útěk nebo pokus útěku do zahraničí nebo pro pomáhání nebo návod k němu.

Při stíhání útěků československých státních občanů do zahraničí vycházely soudy z potřeby účinně chránit a upevňovat lidově demokratické státní zřízení, a proto posuzovaly tyto činy jako zvlášť závažnou trestnou činnost, neboť nepřátelské rozvědky často zneužívaly jejich pachatelů k podvratné činnosti proti našemu lidově demokratickému státu. Proto byly tyto činy často posuzovány jako velezrada nebo vyzvědačství. V posledních letech se přitom projevoval i vliv dogmatického uplatňování Stalinovy these o zákonitém zostřování třídního boje, jejíž nesprávnost ukázal XX. sjezd KSSS. Vycházelo se jednostranně z předpokladu, že s růstem úspěchů socialistické výstavby zákonitě a trvale sílí odpor zbytků vykořisťovatelských tříd, že

vzrůstá počet nepřátel socialismu a jejich vliv i nebezpečí, které hrozí z jejich strany socialistické výstavbě. Přitom se, jak zdůraznila celostátní konference KSČ, přehlíželo, že s postupem úspěchů socialismu, s upevňováním moci pracujícího lidu a s rozšiřováním socialistického vlastnictví vzrůstají neustále posice dělnické třídy a pracujících mas a morálně politická jednota lidu a že se zároveň snižuje ekonomická základna kapitalistických živlů, klesá jejich politický a ideologický vliv a zmenšují se možnosti podvratné činnosti.

V souvislosti s dnešním stavem vývoje naší společnosti, jak jej analyzovala celostátní konference KSČ, s dalším upevněním našeho lidově demokratického státu a morálně politické jednoty našeho lidu nabývá vedle potlačovací funkce stále většího významu kulturně výchovná funkce lidově demokratického zřízení a prohlubuje se i uplatnění socialistického humanismu vyjádřeného v našem trestním zákonu.

I když není důvodu k přezkoumání uvedených trestních věcí cestou obnovy trestního řízení nebo stížnosti pro porušení zákona, umožňují uvedené okolnosti, aby bylo po individuálním přezkoumání vyhověno žádostem o milost, které podali nebo podají pachatelé uvedených trestných činů, pokud žadatelé v dosavadním průběhu výkonu trestu odnětí svobody prokázali, že zasluhují, aby jim byl umožněn návrat do občanského života.

Při přezkoumávání uvedených případů bude postupováno podle těchto hledisek:

I.

Budou prověřeny jednotlivé trestní věci osob odsouzených pravomocně do 1. června 1956 pro útěk nebo pokus útěku do zahraničí nebo pro pomáhání k němu, pokud jsou tyto osoby ještě ve výkonu trestu odnětí svobody.

Budou prověřovány trestní věci osob, jejichž trestná činnost nepřesáhla rámec skutkové podstaty § 95 popř. § 273 odst. 3 tr. zákona[2], pokusu těchto trestných činů nebo pomoci nebo návodu k nim.

Je nutno věnovat zvýšenou pozornost společenské nebezpečnosti těchto trestných činů spáchaných příslušníky ozbrojených sil a složek ministerstva vnitra, zejména šlo-li o příslušníky pohraniční stráže nebo příslušníky velitelského sboru.

Z prověření jsou vyloučeny trestní věci agentů nepřátelských zpravodajských rozvědek, řemeslných převaděčů, bývalých významných politických činitelů (prominentů) a jejich pomahačů a osob, které se uvedených trestných činů dopustily v prokázaném souběhu s jinými závažnými trestnými činy.

Trestní věc osob, které se vrátily do Československa před rozhodnutím presidenta republiky ze dne 3. května 1955 o amnestii[3], budou prověřeny, jen pokud prokazatelně nejde o agenty.

II.

Prověření provedou jako prvořadý úkol:

1) krajské prokuratury v Praze, Brně a v Bratislavě, pokud jde o trestní věci projednané bývalým státním soudem a jeho odděleními,

2) příslušné krajské prokuratury nebo vyšší vojenské prokuratury, pokud jde o trestní věci projednané krajskými nebo lidovými soudy a vojenskými soudy,

3) generální prokuratura, pokud jde o věci projednané nejvyšším soudem.

Prověřování je nutno zahájit ihned a skončit nejpozději do 30. listopadu 1956.

III.

Prověřování jednotlivých trestních věcí bude provedeno na podkladě spisového materiálu příslušné prokuratury.

Po přezkoumání spisového materiálu zpracuje prokurátor v případech, které doporučí udělení milosti, zprávu podle připojeného vzoru. Zprávu předloží ministerstvu spravedlnosti prostřednictvím generální prokuratury.

IV.

Doporučující návrhy přezkoumá meziresortní komise složená ze zástupců ministerstva spravedlnosti, generální prokuratury a ministerstva vnitra, zřízená u ministerstva spravedlnosti.

Vysloví-li komise souhlas s doporučujícím návrhem, zařídí:

1) soustředění odsouzených osob, u nichž přichází v úvahu udělení milosti, do věznice zvlášť k tomu určené,

2) uskutečnění pohovoru s těmito odsouzenými určenými pracovníky ministerstva spravedlnosti, generální prokuratury a ministerstva vnitra,

3) přerušení trestu podle § 205 odst. 4 tr. ř.[4] pracovníkem ministerstva spravedlnosti v případech, v nichž odsouzený na základě pohovoru podal žádost o udělení milosti presidentem republiky,

4) projednání žádosti o milost ministerstvem spravedlnosti podle platných předpisů.

V.

Bude-li podání žádosti o milost ze strany odsouzených odmítnuto a nejsou-li důvody k obnově trestního řízení nebo je stížnosti pro porušení zákona, bude trest odnětí svobody vykonáván dále v příslušných NPT[5].

Zpráva povinnost o věcech přezkoumávaných podle těchto směrnic je stejná jako v ostatních přezkoumávaných případech (směrnice generálního prokurátora ze dne 30. května 1956).

V Praze dne 6. července 1956

Náměstek generálního prokurátora: David[b]	I. náměstek ministra spravedlnosti: Litera[b]

Příloha ke směrnicím

1) Jméno a charakteristika odsouzeného:	Příjmení a jméno odsouzeného, datum, místo a okres narození, sociální původ, původní povolání, povolání (zaměstnání) v době spáchání trestného činu, stav, zda byl dříve trestán, politická příslušnost, poslední bydliště.
2) Výrok o vině a popis činu podle rozsudku:	Soud I. stolice, datum, č. j. rozsudku, soud II. stolice, datum a č. j. rozsudku, trestné činy (též §), pro které byl uznán vinným. Krátké, ale výstižné vylíčení skutkového děje trestného činu, jímž byl uznán vinným.
3) Důvody odsouzení:	Krátké odůvodnění rozsudku.
4) Výměra trestu:	Trest odnětí svobody, respektive i tresty vedlejší. Započtení vazby a vypočtení dosud odpykané části trestu. Výrok o případné milosti, amnestii.
5) Stanovisko prokurátora:	Krátké zdůvodnění, proč prokurátor doporučuje přezkoumání případu cestou milosti a její udělení.

NA, f. Generální prokuratura, č. j. Rb 111/1956. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A 4.

---

[a] V levém horním rohu se nachází červeným razítkem uvedené jméno spoluvydavatele směrnice (Generální prokuratura v Praze) a pod ním číslo jednací N/I-0069/56. V pravém horním rohu je uvedena červeným razítkem doplněným rukou spisová značka OZZ 140/56-10, pod ní se nachází označení stupně utajení stupeň „Přísně tajné!“, údaj o počtu vyhotovených exemplářů dokumentu (50) a informace o tom, že daný výtisk má pořadové číslo č. 2, a jeho rozsah je tři listy.

[b] Psáno rukou.

[c] Pod textem je rukou psaná poznámka vedoucího oddělení zvláštních záležitostí Generální prokuratury: „*Z tohoto výtisku pořízen dva opisy pro potřeby OZZ.*
Praha 11. 11. 1968“

[1] Vypracování směrnice bylo schváleno politickým byrem ÚV KSČ na jeho schůzi konané 28. května 1956. *NA*, KSČ-ÚV, 02/2 – politické byro, sv. 103 arch. j. 120, b. 31. Spis obsahuje dokumenty z let 1956 a 1957 vztahující se k uvedené problematice. Jde o periodická hlášení jednotlivých prokuratur o stavu agendy k určenému datu, dále shrnující informace pro generálního prokurátora o jednotlivých případech a záznamy o konaných poradách.

[2] Paragraf 95 trestního zákona definující trestný čin opuštění republiky zněl: „*(1) Kdo bez povolení opustí území Československé republiky, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*

(2) Stejně bude potrestán československý občan, který neuposlechne úřední výzvy, aby se v určené lhůtě na území Československé republiky vrátil.

(3) Vedle trestu uvedeného v odstavcích 1 a 2 může soud vyslovit ztrátu státního občanství. Podmíněné odsouzení je vyloučeno.“

Paragraf 273 trestního zákona upravující trestní čin zběhnutí zněl: „*(1) Kdo se svémocně vzdaluje (§ 306)*

a) v úmyslu trvale se vyhnout vojenské službě,

b) po dobu delší než čtrnáct dní, nebo

c) po dobu delší než šest dní v době zvýšeného výkonu služebních úkolů, zejména při závěrečném cvičení, soustředění, vojenské výpomoci nebo podobných příležitostech, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě až deset let bude pachatel potrestán,

a) zběhne-li nejméně s dvěma vojenskými osobami nebo jako vojenská osoba z povolání,

b) zběhne-li, opominuv důležitý služební úkon,

c) byl-li pro zběhnutí již trestán, nebo

d) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

(3) Odnětím svobody na pět až dvacet let a propadnutím jmění bude pachatel potrestán, zběhne-li do ciziny.“ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 228, 253.

[3] Rozhodnutí presidenta a vlády republiky Československé ze dne 9. května 1955 o amnestii. Úřední list Československé republiky, roč. 1955, částka 46, s. 335–337.

[4] Celý paragraf 205 trestního zákona z roku 1950 je uveden v poznámce č. 6 k dokumentu č. 1.

[5] Nápravně pracovní tábory.

3.

1957, 21. února, Praha. – Zpráva náměstka generálního prokurátora Eduarda Švacha pro operativní poradu vedení Generální prokuratury o trestních věcech přezkoumávaných prokuraturou k 15. únoru 1957.[1]

Zpráva o trestních věcech přezkoumávaných prokuraturou k 15. únoru 1957[a]

I.

V souvislosti s opatřeními Ústředního výboru a celostátní konference Komunistické strany Československa k upevnění socialistické zákonnosti byla přezkoumána rovněž soudní rozhodnutí v některých trestních věcech.

Podle usnesení politického byra Ústředního výboru Komunistické strany Československa byla prokuraturou prováděna opatření v těch trestních věcech, kde přezkoumání soudního rozhodnutí bylo provedeno komisí Ústředního výboru Komunistické strany Československa, za tím účelem vytvořené. Na podkladě usnesení politického byra Ústředního výboru Komunistické strany Československa ze dne 28. května 1956 byly dále prověřeny trestní věci osob odsouzených pro útěk, nebo pokus k útěku do zahraničí, nebo pro pomáhání a návod k němu.[2] Konečně byl dán volný průchod podáním odsouzených osob s jejich příbuzných v některých dalších trestních věcech.

Z různých podnětů bylo k 15. únoru 1957 prováděno přezkoumání soudních rozhodnutí bývalého státního soudu a jeho oddělení, krajských a vyšších vojenských soudů a nejvyššího soudu, jak je to patrno z přiloženého přehledu, v 13 022 případech osob. K témuž dni byl z tohoto počtu podán návrh obnovy trestního řízení v případě 223 osob, stížnost pro porušení zákona v případě 85 osob a návrh k řízení za milost v případě 1403 osob. Správnými byla shledána soudní rozhodnutí v případě 6 874 osob, ve kterých vzhledem k tomu byla učiněná podání k přezkoumání odložena, nebo nebyla prokuraturou doporučena obnova trestního řízení nebo řízení za milost.

Pokud jde o trestní věci osob odsouzených pro útěk, nebo pokus o útěk do zahraničí, nebo pro pomáhání a návod k němu, bylo prokuraturou přezkoumáno 1 970 takovýchto trestních věcí osob, přičemž z tohoto počtu bylo podáno 846 doporučujících návrhů k řízení za milost a 1 124 návrhů zamítavých. Pokud jde o tyto trestní věci, byly prověřovány takové, z nichž došlo k pravomocnému odsouzení do 1. června 1956, pokud trestná činnost nepřesáhla rámec skutkové podstaty trestního činu opuštění republiky podle § 95 trestního zákona, nebo zběhnutí podle § 273 odst. 3 trestního zákona[3], pokusu těchto trestných činů nebo pomoci a návod k nim. Při prověřování byla věnována zvýšená pozornost společenské nebezpečnosti těchto trestných činů spáchaných příslušníky ozbrojených sil a součástí ministerstva vnitra, zejména šlo-li o příslušníky velitelského sboru těchto součástí nebo o příslušníky PS[4]. Vyloučeny byly trestní věci agentů nepřátelských zpravodajských rozvědek, řemeslných převaděčů, bývalých významných politických činitelů, jejich pomahačů a osob, které se takovéhoto trestného činu dopustily v prokázaném souběhu s jinými závažnými trestnými činy. Prověřování trestních věcí osob, které se do Československa vrátily před rozhodnutím presidenta republiky o amnestii ze dne 9. května 1955[5], byly prověřovány jen v případech, kdy prokazatelně nešlo o agenty nepřátelských zpravodajských rozvědek.

Takový je stav přezkoumávaných trestních věcí k 15. únoru 1957.

Je příznačné, že z podnětů k přezkoumání trestních věcí, které došly prokuratuře, se tyto týkají v 86,8 % rozhodnutí bývalého státního soudu a jeho oddělení (to je trestních věcí projednávaných do 31. prosince 1952). V těchto trestních věcech jde o 11 309 odsouzených. Na trestní věci, projednávané po 1. lednu 1953 (po skončení činnosti bývalého státního soudu a jeho oddělení) krajskými a vyššími vojenskými soudy a nejvyšším soudem připadá tedy podstatná menšina přezkoumávaných trestních věcí.

Přezkoumávání soudních rozhodnutí v jednotlivých trestních věcech projednávaných nejvyšším soudem, bylo prováděno generální prokuraturou, kde byla za tímto účelem vytvořena zvláštní skupina z občanských a vojenských prokurátorů-komunistů, nezatížených předchozí praxí v kontrarevoluční agendě[a]. Stejně tomu bylo u krajských prokuratur v Praze, Brně a Bratislavě, kde byly přezkoumávány trestní věci bývalého státního soudu a jeho oddělení. Trestní věci, projednávané krajskými a vyššími vojenskými soudy, byly přezkoumávány příslušnými krajskými a vyššími vojenskými prokurátory. Přehled takto přezkoumávaných trestních věcí je připojen v příloze této zprávy.

Po přezkoumání těchto trestních věcí, které bylo v některých případech prováděno za součinnosti ministerstva vnitra, pokud nedošlo k odložení podání pro jeho bezpředmětnost, jsou prováděna další opatření soudními orgány na podkladě podané stížností pro porušení zákona a doporučujících nebo zamítavých návrhů k obnově trestního řízení nebo řízení za milost. Obdobně bylo postupováno při prověřování trestních věcí osob odsouzených pro útěk nebo pokud útěku do zahraničí, nebo pro pomáhání a návod k němu, kde však před konečným rozhodnutím jsou ve smyslu usnesení politického byra Ústředního výboru Komunistické strany Československa doporučující návrhy přezkoumávány ještě meziresortní komisí, zřízenou u ministerstva spravedlnosti a ministerstva vnitra.

Přezkoumání trestních věcí osob odsouzených pro útěk nebo pokus útěku do zahraničí, nebo pro pomáhání a návod k němu, bylo prokuraturou provedeno k 30. listopadu 1956, takže úkol, stanovený již uváděným usnesením politického byra Ústředního výboru Komunistické strany Československa, byl splněn. Pokud jde o přezkoumávání ostatních trestních věcí, je toto k 15. únoru 1957 prováděno jednotlivými krajskými a vyššími vojenskými prokuraturami a v rámci generální prokuratury příslušnými odbory a odděleními. Nově došlá podání a podněty tohoto druhu jsou, pokud nejde o podnět ke stížnosti pro porušení zákona, předávána k dalšímu řízení soudním orgánům přímo.

II.

Dosavadní zkušenosti orgánů prokuratury z přezkoumávání soudních rozhodnutí v uvedených trestních věcech potvrzují závěry celostátní konference Komunistické strany Československa.

Pokud jde o podání odsouzených a jejich příbuzných, je zřejmé, že celá řada jich je neopodstatněných. To je patrno při srovnání podaných návrhů na obnovu trestního řízení a stížností pro porušení zákona na straně jedné (tedy v případech, kde porušení socialistické zákonnosti bylo shledáno) a ostatních opatření (návrhů k zamítnutí obnovy trestního řízení, doporučujících nebo zamítavých návrhů k řízení za milost a odložených podání) na straně druhé. Je již uvedeno, že většina podání je namířena proti rozhodnutím bývalého státního soudu a jeho oddělení. Ve své podstatě jde o různorodá podání, při čemž převažují ta, která směřují k podání návrhu na obnovu trestního řízení nebo stížnosti pro porušení zákona. Adresována byla až dosud různým instancím (Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa a jeho jednotlivým představitelům, presidentu republiky, úřadu předsednictva vlády, generální prokuratuře, ministerstvu vnitra, ministerstvu spravedlnosti apod.), přičemž mnohá z nich byla podávána současně, nebo postupně několika takovýmto institucím. Většina učiněných podání uvádí jako důvod požadovaného přezkoumání té které trestní věci porušení socialistické zákonnosti, při čemž zpravidla bývá používáno namísto konkretizace argumentace oficiálních stranických dokumentů a prohlášení představitelů vlády a strany. Dalším takovým důvodem je v celé řadě případů příznivější posuzování určité trestné činnosti v současné době. To platí zejména o soudních rozhodnutích bývalého státního soudu a jeho oddělení. Tyto závěry nejsou výsledkem zkušenosti jen prokuratury, ale také dalších zúčastněných resortů.

Přes nekonkrétnost a mnohdy evidentní neopodstatněnost takovýchto podání bylo přezkoumávání takovýchto trestních věcí prováděno. Jak již bylo v této zprávě uvedeno a poznatky ministerstva vnitra potvrzeno, byla právě takováto podání shledána jako neopodstatněná a vyvolaná všeobecnou psychózou mezi odsouzenými ve výkonu trestu a jejich příbuznými, využít situace po XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu a celostátní konference Komunistické strany Československa a dožadovat se přezkoumání trestní věci, nebo dosáhnout množstvím takovýchto podání generální amnestie. Proto je v současné době trváno na řádném a konkrétním zdůvodnění podání, jak je to zákonem stanoveno.

Při prováděném přezkoumávání těchto trestních věcí se nevyskytly podstatné závady.

Příloha: přehled trestních věcí přezkoumávaných prokuraturou k 15. únoru 1957.

V Praze dne 21.[b] února 1957.

Náměstek generálního prokurátora
E. Švach v. r.[c]

Přehled přezkoumávaných trestních věcí ke dni 15. únoru 1957[d]

Generální prokuratura Krajské prokuratury Vyšší vojenské prokuratury	Počet přezkoumávaných trestních věcí osob k 15. 2. 1957	Počet vyřízených trestních věcí osob k 15. 2. 1957					
		návrhem obnovy:	stížností pro porušení zákona	návrhem milosti:	nedoporučením obnovy nebo milosti, odložením, postoupením:	nevyřízeno: <počet>[e]	Poznámka[f] <počet>[e]
Generální prokuratura	296	8	44	-	192	52	
Krajská prokuratura Praha	7 237	102	17	721	2 684	3 713	
Krajská prokuratura Plzeň	74	2	-	2	55	15	
Krajská prokuratura České Budějovice	110	-	2	8	85	15	
Krajská prokuratura Pardubice	46	1	-	6	35	4	
Krajská prokuratura Karlovy Vary	117	2	-	26	49	40	
Krajská prokuratura Hradec Králové	92	9	-	23	60	-	
Krajská prokuratura Liberec	79	-	-	26	46	7	
Krajská prokuratura Ústí nad Labem	182	30	-	12	127	13	
Krajská prokuratura Brno	3 363	22	1	148	835	2 357	
Krajská prokuratura Olomouc	65	1	-	7	50	7	
Krajská prokuratura Uherské Hradiště	47	1	2	4	29	11	
Krajská prokuratura Ostrava	112	-	1	29	68	14	
Krajská prokuratura Jihlava	49	-	2	18	21	8	
Krajská prokuratura Bratislava	709	39	13	231	318	108	
Krajská prokuratura Košice	35	-	2	5	5	23	
Krajská prokuratura Žilina	53	2	-	16	25	10	
Krajská prokuratura Bánská Bystrica	35	-	-	29	6	-	
Krajská prokuratura Nitra	26	1	-	5	16	4	

Krajská prokuratura Prešov	16	-	-	6	10	-	
Vyšší vojenská prokuratura Praha	185	2	-	57	109	17	
Vyšší vojenská prokuratura Trenčín	94	1	1	24	49	19	
Celkem:	13 022	223	85	1043	4 874	6 437	978

Přehled přezkoumávaných trestních věcí ke dni 15. září 1956[g]

Celkem:	9 733[h]	56	31[ch]	556	1 072[i]	8 018[j]	1231

NA, f. Generální prokuratura, č. j. Rb 111/1956. – Koncept dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A 4.

[a] Věta „*nezatížených předchozí praxí v kontrarevoluční agendě*“ je přeškrtnuta.
[b] Pořadové číslo dne bylo dopsáno rukou.
[c] Do textu dopsáno rukou místo označení původního vydavatele – generální prokurátor ČSR, který byl přeškrtnut.
[d] V levém horním rohu je uveden červeným razítkem vydavatel Generální prokuratura, v pravém horním rohu pak stupeň utajení „Přísně tajné“ a nevyplněná informace o pořadovém čísle výtisku.
[e] Dopsáno rukou.
[f] Název rubriky přeškrtnut. Čísla ve sloupci jsou tužkou dopsána rukou (nečitelné).
[g] Do původního dokumentu bylo připsáno rukou, stejně jako následující řádek.
[h] Původní přeškrtnutá hodnota byla 9 705.
[ch] Původní přeškrtnutá hodnota byla 16.
[i] Původní přeškrtnutá hodnota byla 1 059.
[j] Původní přeškrtnutá hodnota byla 1 199.

[1] V průvodce k dokumentu bylo původně uvedeno, že je zpráva určena Politickému byru ÚV KSČ a předkládá ji Generální prokurátor Jan Bartuška.
[2] Vypracování směrnice bylo schváleno politickým byrem ÚV KSČ na jeho schůzi konané 28. května 1956. *NA*, KSČ-ÚV, 02/2 – politické byro, sv. 103 arch. j. 120, b. 31. Vlastní směrnice je publikována jako dokument č. 2.
[3] Znění obou paragrafů trestního zákona z roku 1950 je uvedeno v poznámce č. 2 k dokumentu č. 2.
[4] Pohraniční stráž.
[5] Rozhodnutí presidenta a vlády republiky Československé ze dne 9. května 1955 o amnestii. *Úřední list Československé republiky*, roč. 1955, částka 46, s. 335–337.

4.

1957, 10. září, Praha. – Zpráva o prověrce postupu prokurátorů v případě kulaků a osob odsouzených za protistátní trestné činy, kteří od 1. ledna 1956 do 1. července 1957 požádali prokuraturu o přezkoumání svého odsouzení.[1]

Zpráva

o prověření postupu prokurátorů v případě kulaků a osob odsouzených za protistátní činy, kteří požádali prokuraturu o přezkoumání odsouzení v době od 1. ledna 1956 do 1. července 1957

V době od 1. 1. 1956 do 1. 7. 1957 napadly prokuratuře žádosti o revizi ve 4 608 trestních věcech. Z toho 466 trestních věcí týkalo se rozsudku proti kulakům a deklasovaným živlům, 4 142 trestních věcí se týkalo rozsudků v agendě kontrarevoluční.

A. Agenda kontrarevoluční

V agendě kontrarevoluční prováděly přezkoumání revizní skupiny, zřízené u generální prokuratury a u krajských prokuratur v Praze, Brně a Bratislavě a to, pokud se revize týkala rozsudků vydaných bývalým státním soudem, tj. do roku 1952. Přezkoumání pozdějších trestních

věcí, které byly souzeny krajskými soudy jako soudy první stolice, prováděli příslušní krajští prokurátoři.

V této agendě napadlo k revizi celkem 4 142 trestních věcí. Z tohoto počtu příslušelo k přezkoumání revizním skupinám v Praze, Brně a Bratislavě celkem 6 678 žádostí o revizi ve 2 068 trestních věcech. V ostatních případech provedli přezkoumání ostatní krajští prokurátoři, vyšší vojenský prokurátor v Trenčíně a v Praze a generální prokuratura.

Po přezkoumání byla většina žádostí o revizi odložena jako neodůvodněná. Ohledně 41 osob byla podána stížnost pro porušení zákona ve prospěch odsouzených, ve 44 případech byly žádosti o obnovu předloženy soudu s návrhem na zamítnutí, 1 970 osob (útěkářů), u nichž došlo k odsouzení na základě notoriety, bylo ministerstvu spravedlnosti navrženo k udělení milosti. K řízení o milost byl předložen ministerstvu spravedlnosti dále menší počet věcí, u nichž jiná opatření nebyla vhodná, kde však uložený trest odnětí svobody byl shledán neúměrně přísným.

Po projednání soudem na základě podaných stížností pro porušení zákona a návrhu na obnovu bylo zcela rehabilitováno 33 osob, u 54 osob došlo k rehabilitaci částečně.

Z podaných návrhů na milost byly dosud projednány komisí náměstků na ministerstvu spravedlnosti případy útěkářů. Komise náměstků doporučila dosud k udělení milosti celkem 106 osob, z toho u 75 osob navrhla prominutí celého zbytku trestu odnětí svobody a u 31 osob prominutí části zbytku trestu odnětí svobody. Milost presidenta republiky na základě výše uvedeného doporučení byla udělena 35 osobám, z toho u 27 osob byl prominut celý zbytek trestu odnětí svobody, u 8 osob část trestu odnětí svobody. V komisi náměstků zbývá ještě projednat asi 600 návrhů na milost u útěkářů.

Z uvedeného číselného přehledu je patrno, že pouze v nepatrném počtu případů došlo k podání stížností pro porušení zákona ve prospěch odsouzených nebo k doporučujícímu návrhu na obnovu řízení. Značná část těchto opatření týká se odsouzených příslušníků dělnické třídy a ostatních pracujících. Jen ojediněle se tato opatření týkala též osob s charakterem třídních nepřátel.

Pochybení, k nimž doházelo v původním řízení a která byla revizí zjištěna, byla asi tato:
1) obvinění byli odsouzeni na základě notoriety pro těžší trestné činy, než kterých se skutečně dopustili, k vysokým trestům odnětí svobody (útěkáři),
2) obvinění byli použitím nezákonných vyšetřovacích method donuceni k doznání trestné činnosti, které se nedopustili, a byli též za ni odsouzeni,
3) obvinění byli odsouzeni za trestnou činnost, která byla zcela nebo zčásti vyprovokována, řízena a někdy i široce rozvíjena orgány StB.

Výše uvedená pochybení byla zjištěna jednak vlastním šetřením prokurátorů, jednak šetřením inspekce ministra vnitra, která v řadě případů předložila doporučující návrh na povolení obnovy. Všechny tyto návrhy inspekce ministra vnitra nemohly však být prokuraturou akceptovány, neboť v nich nebylo dost vždy pečlivě zváženo, zda použití nesprávných pracovních method orgány StB ovlivnilo vlastní trestnou činnost odsouzených a do jaké míry. Z celkového počtu 207 návrhů na obnovu ve prospěch odsouzených týkalo se doporučující vyjádření inspekce ministra vnitra, které bylo též ve shodě s názorem prokurátora, 33 osob.

Krajská prokuratura v Praze

Revisní skupina u krajské prokuratury v Praze prověřovala 1 240 trestních věcí, které se týkaly celkem 2 447 odsouzených, tedy více než čtvrtiny všech přezkoumávaných trestních věcí. Vzhledem k tomu je zde i největší počet podaných návrhů na obnovu, které se týkaly 89 odsouzených. Soudem byly dosud projednány návrhy na obnovu ohledně 10 osob, u nichž došlo k částečné rehabilitaci. Ostatní návrhy nebyly dosud meritorně rozhodnuty. Podle třídního profilu týkaly se návrhy 27 dělníků, 33 příslušníků inteligence, 7 příslušníků maloburžoasie, jednoho třídního nepřítele, 21 ostatních případů.

Ohledně jedné osoby byla z podnětu krajské prokuratury v Praze podána stížnost pro porušení zákona.

Vzhledem k velkému nápadu přezkoumávaných věcí a částečně též vzhledem k tomu, že vedoucí této revisní skupiny měl menší praxi v agendě kontrarevoluční, docházelo u krajské prokuratury v Praze v některých případech k nesprávnému posuzování výsledků revise. Zvláště se projevily nedostatky vyhodnocení účasti orgánů StB na trestné činnosti odsouzených tzv. provokací. V tomto směru pracovníci revisní skupiny v Praze nedostatečně rozlišovali mezi případy, kdy trestná činnost odsouzených byla od začátku navozena, řízena a organizována pracovníky StB, od případů, kdy orgánové StB se zapojili do trestné činnosti odsouzených pouze za účelem jejího odhalení a zneškodnění.

Dalším nedostatkem práce revisní skupiny krajské prokuratury v Praze bylo, že v některých případech, které měly být vyřešeny v rámci akce útěkářů, nebyl dodržen postup podle směrnic generální prokuratury OZZ 140/1956[2], a krajský prokurátor zamýšlel podat návrh na obnovu ve prospěch odsouzených.

Tyto případy však generální prokuratura vesměs pozastavila, takže návrhy na obnovu, které nakonec byly krajskému soudu předloženy, jsou důvodné.

Krajská prokuratura v Brně

Revisní skupině u krajské prokuratury v Brně napadlo k přezkoumání celkem 476 trestních věcí, tedy značně menší počet než u krajské prokuratury v Praze. Přesto však byla práce této skupiny velmi obtížná, neboť se jednalo o rozsáhlé skupinové spisy jako „Světlana“[3], „Hory Hostýnské“[4] apod. (v uvedených 466 [sic] trestních věcech bylo odsouzeno celkem 3 522 osob). Obtížnost práce této revisní skupiny byla zvýšena též tím, že v těchto rozsáhlých trestních věcech bylo ve značné míře zjištěno používání nesprávných metod operativní práce orgánů StB a používání nezákonných vyšetřovacích metod (fyzické násilí apod.). V důsledku těchto skutečností bylo často velmi obtížné věrohodně objasnit, k jaké trestné činnosti ve skutečnosti došlo. Přesto však revisní skupina krajské prokuratury v Brně se zhostila svého úkolu dobře. Při rozhodování o podání návrhu na obnovu bylo bedlivě hodnoceno, zda nesprávné pracovní methody orgánů StB měly vliv na vlastní trestnou činnost odsouzených a do jaké míry, a zvláště bylo přihlíženo k třídnímu profilu odsouzených. V důsledku toho podala krajská prokuratura v Brně návrh na obnovu ve prospěch odsouzených pouze v 15 trestních věcech a tyto návrhy týkaly se 43 odsouzených. Z těchto dosud po projednání soudem bylo 8 osob zcela rehabilitováno a u 16 osob došlo k rehabilitaci částečné. Ostatní návrhy nebyly dosud meritorně rozhodnuty. Podle třídního profilu týkaly se návrhy na obnovu ve prospěch odsouzených 23 dělníků, 14 úředníků, 5 živnostníků, 1 kulaka.

Pokud bylo revizní skupinou v původním řízení zjištěno sice určité pochybení, jež mělo za následek uložení neúměrně vysokého trestu odnětí svobody, které však nemělo podstatného vlivu na výroku o vině, nebyly podávány návrhy na obnovu, ale tyto věci byly předloženy ministerstvu spravedlnosti k provedení řízení o milost. Tyto návrhy týkaly se 110 odsouzených.

Nevhodný postup byl zjištěn pouze v 1 případě, kdy se jednalo o kulaka. Zákonné podmínky obnovy zde byly sice dány, ale po novém projednání věci mohl by původně uložený trest odnětí svobody snížen pouze o několik měsíců a na výroku o vině se ničeho nezměnilo.

Přes tento ojedinělý případ lze však práci této revizní skupiny hodnotit kladně.

Krajská prokuratura v Bratislavě

Revizní skupina u krajské prokuratury v Bratislavě přezkoumávala 352 trestních věcí, v nichž bylo odsouzeno celkem 709 osob, tedy značně menší počet než u krajské prokuratury v Praze a Brně. Nejednalo se také o zvlášť obtížné případy. Ze zjištěných nedostatků v původním řízení jedná se v podstatě o používání nezákonných vyšetřovacích method, jež mělo za následek neobjektivní výsledky vyšetřování. Naproti tomu případy provokací zde zjištěny nebyly. Z těchto důvodů byla také práce této revisní skupiny podstatně jednodušší a v jejím rozhodování nebylo zjištěno nedostatků.

Z celkového počtu přezkoumávaných věcí byl podán návrh na obnovu ve prospěch odsouzených pouze v 7 trestních věcech, které se týkaly 13 odsouzených, a to 10 dělníků, 3 příslušníků inteligence. U těchto 13 osob došlo k částečné rehabilitaci.

Z podnětu revizní skupiny u krajské prokuratury v Bratislavě byly podány 4 stížnosti pro porušení zákona týkající se 8 odsouzených. Těmto stížnostem Nejvyšší soud vyhověl, napadené rozsudky zrušil a nařídil nové projednání. Konečné soudní rozhodnutí však nebylo dosud učiněno.

Vojenská prokuratura

Na úseku vojenské prokuratury byla činěna opatření v souvislosti s revisí trestních věcí u vyššího vojenského prokurátora v Trenčíně a v Praze a u hlavního vojenského prokurátora. U vyššího vojenského prokurátora v Trenčíně napadlo k revizi 94 trestních věcí, u vyššího vojenského prokurátora v Praze 185 trestních věcí, tedy na vojenské složce prokuratury bylo přezkoumáno celkem 279 trestních věcí. Z toho bylo podáno pouze 3 návrhy na obnovu ve prospěch odsouzených, v nichž řízení nebylo dosud skončeno. Dalších 8 návrhů na obnovu ve prospěch odsouzených bylo podáno na základě výsledků šetření revisní skupiny u krajské prokuratury v Praze. Tyto návrhy na obnovu týkaly se celkem 16 osob. Z toho u 2 odsouzených došlo k úplné rehabilitaci, u 6 odsouzených k částečné rehabilitaci, a u ostatních nebylo dosud meritorně rozhodnuto.

Hlavní vojenský prokurátor podal dále ohledně 1 odsouzeného stížnost pro porušení zákona, na jejímž podkladě došlo k částečné rehabilitaci.

V práci vojenských složek prokuratury nebyla na úseku revise v kontrarevolučních věcech zjištěna pochybení.

Generální prokuratura

Na generální prokuratuře byla prováděna revise trestních věcí, kde v původním řízení rozhodoval Nejvyšší soud jako soud první stolice, a dále těch případů, kde pochybení původního řízení bylo nutno napravit cestou stížnosti pro porušení zákona.

Mimo těchto věcí, kde příslušnost pro přezkoumání generální prokuraturou vyplývala již ze zákona, byla provedena revise některých trestních věcí, kde sice rozhodoval [v] první stolici bývalý státní soud, u nichž však pro zvláštní důležitost a význam bylo rozhodnuto, aby revisi provedla revisní skupina generální prokuratury. V některých těchto věcech předcházelo opatření generální prokuratury usnesení politbyra.

Na základě přezkoumání generální prokuraturou byly u 9 osob podány k nejvyššímu soudu návrhy na obnovu ve prospěch odsouzených. U 36 osob byly nejvyššímu soudu předloženy žádosti odsouzených o obnovu s návrhem na zamítnutí. Na základě těchto návrhů nejvyšší soud obnovu u 7 osob zamítl, u 6 osob došlo k úplné rehabilitaci, s nichž ohledně 3 osob bylo vydáno usnesení politbyra; u 2 dalších osob, jichž se rovněž týkalo usnesení politbyra, došlo k rehabilitaci částečně. Ostatní případy nebyly dosud meritorně rozhodnuty.

Generální prokuratura podala dále 41 stížností pro porušení zákona ve prospěch odsouzených, z nichž u 18 osob došlo k úplné rehabilitaci, u 4 osob k rehabilitaci částečně. U 8 z těchto odsouzených, v jejichž prospěch byla podána stížnost pro porušení zákona, bylo vydáno usnesení politbyra. Ve zbývajících případech nebylo dosud vydáno konečné soudní rozhodnutí.

Tato opatření generální prokuratury týkala se převážně příslušníků inteligence.

Generální prokuratura provedla v červenci 1957 hloubkovou prověrku celé revisní agendy. V krajích Praha, Brno a Bratislava byla práce revisních skupin a učiněná opatření projednána též s vedoucími tajemníky krajských sekretariátů KSČ, případně s jejich zástupci, kteří neměli k práci krajských prokuratur na tomto úseku žádných kritických připomínek. Krajští prokurátoři závažnější případy ještě před konečným opatřením projednali s vedoucími oddělení státní administrativy na KV KSČ, takže stranické orgány byly o zamýšlených opatřeních na tomto úseku informovány a nedocházelo proto z politického hlediska k nedostatkům.

B. Trestní věci obecně kriminální

V trestních věcech obecné povahy napadlo v roce 1956 a v první polovině [roku] 1957 celkem 466 podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona. V 62 případech byly podněty uznány opodstatněnými a generální prokuratura podala stížnost pro porušení zákona. 404 podnětů bylo odloženo jako neodůvodněny [sic].

Z uvedených 466 podnětů se týkalo 308 podnětů trestních věcí zemědělské povahy, zejména trestních věcí kulaků. Z těchto bylo uznáno důvodných 34 podnětů, kde byly podány stížnosti pro porušení zákona, ostatních 274 podnětů bylo odloženo.

1. Z počtu 34 stížností pro porušení zákona bylo podáno devatenáct stížností v neprospěch odsouzených (18 podnětů v tomto směru vzešlo od prokuratur a 1 od jiných orgánů). V uvedených stížnostech se prokuratura domáhala zjednání nápravy ve výroku o vině, v trestech hlavních a vedlejších.

V otázce viny napadly stížnosti pro porušení zákona jednak pro neuznání na vinu podle žaloby, zejména, že nebylo uznáno na vinu pro trestný čin sabotáže, ale jen na nedbalostní trestný čin. V těchto věcech docházelo ze strany soudu k předceňování obhajoby. Dále nebylo soudem přihlédnuto ke všem okolnostem, které svědčily v neprospěch pachatele, a konečně nebyla doceňována nebezpečnost trestné činnosti kulaka pro společnost.

Ve stížnostech pro porušení zákona v otázce trestů byla napadána skutečnost, že soudy nevyslovovaly vedlejší tresty propadnutí jmění, zákaz pobytu a pod., ačkoliv k uložení těchto vedlejších trestů byly dostatečné podklady.

Ve prospěch odsouzených bylo podáno 15 stížností pro porušení zákona. Podněty byly převážně vzneseny ze strany samotných odsouzených nebo jejich blízkých příbuzných. Podněty se domáhaly přezkoumání soudních rozhodnutí v otázce viny a trestu, zejména pak ve výroku o propadnutí majetku. Některé kulacké podněty týkaly se i rozhodnutí vydaných v roce 1951–1953. V těchto případech byl často napadán výrok o zabrání podle § 74 tr. zák.[5] Z 15 stížností pro porušení zákona, podaných ve prospěch odsouzených, byly 4 z kraje Bratislava, po 2 z kraje Praha, Olomouc a Bánská Bystrica, po jednom z kraje Plzeň, Hradec Králové, Žilina a Prešov.

Podněty se týkaly vesměs trestných činů, kde bylo uznáno na vinu podle § 85, 135, případně i § 136 tr. zák.[6]

V podaných stížnostech prokuratura soudním rozhodnutím vytýkala neúplnost řízení a porušení trestního řádu v ustanovení § 2 a 3.[7] Byla vytýkána i ta skutečnost, že nebyl v některých případech objasněn třídní profil pachatelův, že střední zemědělec byl posuzován jako kulak, nebo že nebyl náležitě zjištěn skutkový stav, a konečně že rozhodnutí soudu bylo v naprostém rozporu s výsledky provedeného důkazního řízení.

Z celkového počtu 34 stížností pro porušení zákona v zemědělských věcech bylo v 29 případech nejvyšším soudem stížnosti vyhověno, 3 stížnosti byly zamítnuty, 1 byla vzata zpět vzhledem k tomu, že v jiném trestném řízení vyšly najevo nové skutečnosti. Jedna stížnost nebyla dosud soudem rozhodnuta.

V roce 1957 nebyla podána žádná stížnost pro porušení zákona ve prospěch kulaka.

2. V trestních věcech třídně nepřátelských živlů a jiných deklasovaných elementů napadlo v roce 1956 a v první polovici [roku] 1957 158 podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona. Nejvíce jich napadlo v kraji Praha (51), Bratislava (19), v ostatních krajích po 4 až 6 podnětech.

Z celkového počtu 158 podnětů bylo podáno 28 stížností pro porušení zákona a 130 podnětů bylo odloženo. Z toho bylo 20 podnětů přímo od prokuratur a směřovaly v neprospěch odsouzených. Z uvedených 28 stížností pro porušení zákona bylo 20 podáno v neprospěch odsouzených, a to v kraji Praha v 10 případech, v ostatních krajích jen ojediněle.

Z třídního hlediska týkaly se stížnosti pro porušení zákona podaná v neprospěch odsouzených bývalých továrníků, obchodníků, prostitutek a jiných nepřátelských elementů.

Podané stížnosti se domáhaly například u trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, které byly nejpočetnější, na uznání přísnější kvalifikace jako výdělečně, na značnou škodu nebo vyslovení vedlejších trestů propadnutí jmění, zákaz činnosti a podobně. Některé se dotýkaly i některých rozhodnutí soudů v otázce použití amnestie.

Ve prospěch odsouzených bylo podáno celkem 8 stížností pro porušení zákona. Z toho ve dvou případech proto, že bylo nesprávně použito amnestie, 2 stížnosti pro nesprávnost vyslovení výroku o zabrání věci podle § 74 tr. zák.[5] a v 1 případě pro nesprávné vyslovení zákazu činnosti.

Všem podaným stížnostem pro porušení zákona až na jednu podanou v neprospěch odsouzeného nejvyšší soud vyhověl. Stížnost, kterou nejvyšší soud zamítl, byla podána v neprospěch odsouzeného, bývalého majitele továrny, stíhaného pro trestný čin podle § 180 tr. zák.[9] Ač byla vytýkána kusost řízení, nejvyšší soud pochybení neshledal.

V Praze dne 10. září 1957.

NA, f. Generální prokuratura, č. j. Rb 111/1956. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 9 stran A 4.

---

[1] Dne 30. července 1957 byla prvnímu náměstku generálního prokurátora Jaroslavu Davidovi předložena obsáhlá třicetistránková „Zpráva o prověření postupu prokuratury v některých případech kulaků a jiných nepřátelských elementů, při podávání stížností pro porušení zákona v době od 1. ledna 1956 do 1. července 1957". Přinášela komentáře a podrobné statistiky o konání jednotlivých prokuratur v dané věci. Dále se podrobně věnovala jednotlivým případům, kde stížnost pro porušení zákona podal přímo generální prokurátor. *NA,* GP, čj. Rb 111/1956. Z tohoto dokumentu vznikla zde publikovaná zpráva pro potřeby kolegia generálního prokurátora.

[2] Dokument č. 2.

[3] Světlana byla rozsáhlá protikomunistická odbojová skupina působící v letech 1948–1952 na Moravě. Její název byl odvozen od jména dcery zakladatel skupiny Josefa Vávry-Staříka. Tvořili ji především bývalí partyzáni, zklamaní z vývoje v zemi. Její členové vytvářeli a distribuovali písemnosti, v nichž vyzývali k projevům odporu proti komunistickému režimu. Získávali zbraně, skrývali své spoluobčany pronásledované režimem. Skupina se snažila rozšiřovat svoji členskou základnu a z nových spolupracovníků vytvářet regionální odnože. To se jí však stalo osudné, neboť tak byla infiltrována spolupracovníky Státní bezpečnosti. Již v březnu 1949 došlo k první vlně zatýkání. Na ministerstvu vnitra byl v rámci státně bezpečnostní akce „Světlana" zřízen speciální útvar, jehož pracovníci a agenti se snažili vylákat další aktivisty nabídkou pomoci, mj. převedením za hranice, tím, že psali dopisy, v nichž se vydávali za členy skupiny. Do pasti se podařilo chytit i Vávru-Staříka působícího v exilu, který byl v říjnu 1949 ve Vídni nalákán do sovětské zóny a v kufru auta převezen do Československa. Zde byl několik let držen ve vazbě a využíván jako svědek v politických procesech se členy skupiny Světlana i během procesu s Miladou Horákovou a spol. Nakonec byl nicméně v srpnu 1953 popraven. Postupně došlo k zatčení téměř tří stovek osob, které byly od dubna 1950 v průběhu dvou let souzeny v šestnácti skupinách. Celkem bylo vyneseno třináct trestů smrti, z nichž čtyři byly prezidentem republiky změněny na doživotí či dvacet pět let vězení, čtrnáct doživotních trestů a několik desítek trestů odnětí svobody v rozmezí dvacet až dvacet pět let. Dodnes se i v odborné veřejnosti vedou diskuse, do jaké míry bylo působení skupiny vyprovokováno. LIŠKOVÁ, Michaela: *Organizace Světlana. Studie o působení protikomunistické odbojové skupiny na Zlínsku v letech 1948–1952.* Diplomová práce. Masarykova univerzita. Brno 2012; HOMOLA, Zdeněk – KOKEŠ, Luboš – MOURALOVÁ, Blanka – PINKAS, Jaroslav – SVOBODA, Libor – TICHÝ, Martin: *Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2017, online in: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/10/Pripad-Svetlana_pdf.pdf (30. 7. 2022); Světlana (odbojová skupina), in: *Wikipedia*, online in: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btlana_(odbojov%C3%A1_skupina) (31. 7. 2022); VEBER, Václav: *Třetí odboj v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014, s. 89–93. *ABS*, f. A 8 – Inspekce ministra vnitra, inv. j. 156, 157, 459, 492 a 1365.

[4] U zrodu odbojové organizace nazývané Hory Hostýnské v červnu 1948 stáli účastníci partyzánského hnutí. Jejím prvním velitelem se stal Josef Čuba z Rajnochovic. Pro případ celostátního protikomunistického převratu shromažďovali a ukrývali její členové zbraně a cvičili s nimi, pomáhali perzekvovaným spoluobčanům, uskutečňovali letákové akce a zastrašovali místní aktivní komunistické funkcionáře. Postupně se na tuto zakladatelskou část organizace napojovaly další skupiny. Největší význam přitom měla skupina Troják, vedená bývalým partyzánem Rudolfem Sacherem, a skupina kolem kamenosochaře Miloslava (Miloše) Pospíšila.

Organizace usilovala o zprovoznění vysílačky a navázání spojení na Západ. V souvislosti s nezdařeným útěkem dvou mladíků přes hranice, jimž pomáhala, však byla většina členů v létě 1949 zadržena. V září 1949 byl v Kelči zatčen oblíbený farář František Mikulka, údajně na základě oznámení místních komunistů. Nový velitel Hor Hostýnských Vlastimil Janečka a František Motal zastřelili poštovního zřízence Jana Valíčka. To vedlo k rozsáhlému vyšetřování a následnému zatčení více než deseti členů a podporovatelů skupiny. Vedení Hor Hostýnských se za dané situace rozhodlo k odchodu do zahraničí. Na začátku prosince 1949 se členové skupiny sešli k organizační schůzce v obci Hradčany, celá obec byla nicméně obklíčena příslušníky Sboru národní bezpečnosti a Krajského velitelství Státní bezpečnosti v Uherském Hradišti. Během zásahu byl při pokusu o útěk zastřelen Vlastimil Janečka. V průběhu zásahu a bezprostředně po něm byly zatčeny tři desítky osob, uniknout se podařilo jen některým. Tento úspěch bezpečnostních orgánů byl umožněn i infiltrací několika agentů do Hor Hostýnských.

Po neúspěšném pokusu o přechod hranic na Šumavě v únoru 1950 se Miloslav Pospíšil a Vladimír Rajnoch vrátili do Hostýnských hor a spolu se Sigmundem Bakalou opět přešli do ilegality. V srpnu 1950 se je Státní bezpečnost pokusila zatknout při setkání s Antonínem Bardinem. Při přestřelce zahynul strážmistr Vincenc Šimčák. Pospíšil, Rajnoch a Bakala unikali Státní bezpečnosti až do února 1951, kdy byli postupně zatčeni. Nejasný jsou okolnosti smrti Františka Motala v květnu 1951, podle oficiální verze spáchal sebevraždu. Hlavní proces s 23 členy skupiny Hory Hostýnské se konal v květnu 1951 ve Zlíně. Státní soud, pobočka Brno odsoudil čtyři obžalované k trestům smrti – Sigmunda Bakalu, Josefa Čubu, Miloslava Pospíšila a Vladimíra Rajnocha, k jejichž popravě došlo 4. září 1941 – a dva k doživotnímu vězení. Následné procesy se členy a podporovateli skupiny probíhaly až do roku 1954. Celkem bylo odsouzeno přes 130 osob. Svatý Hostýn. Pomník obětem komunismu a skupiny Hory Hostýnské. *Pamětní místa na komunistický režim. Reflexe doby nesvobody 1948–1989 ve veřejném prostoru*, webový ortál ÚSD AV ČR, v.v.i., viz http://www.pametnimista.usd.cas.cz/svaty-hostyn-pomnik-obetem-komunismu-a-skupiny-hory-hostynske/ (citováno k 1. 8. 2022); DOLEŽALOVÁ, Markéta: Odbojová skupina Hory Hostýnské. In: BUREŠ, Jan – VEBER, Václav a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století.* Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk – Ústav pro studium totalitních režimů – Metropolitní univerzita Praha, Plzeň 2010, s. 152–166; KARBAŠ, Adam: Činnost a osud skupiny Hory Hostýnské ve třetím odboji. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Pardubice 2013. VEBER, Václav: *Třetí odboj v letech 1948–1953*, s. 45–48. *ABS*, f. A 8 – Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1563.

(5) Zákon č. 63 Sb. ze dne 23. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 36, s. 190.

(6) *Tamtéž*, s. 192 a 194.

(7) Zákon č. 64 Sb. ze dne 19. prosince 1956, o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 36, s. 199–200.

(8) Zákon č. 86 Sb. ze dne 18. července 1950, trestní zákon. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 241.

5.

1963, 3.–4. dubna, Praha. – Usnesení ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti, předložené komisi ÚV KSČ pro přešetření politických procesů v období 1949–1954, a doplněk k tomuto usnesení.

Usnesení ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti

I.

Ústřední výbor KSČ, zejména po XX. sjezdu KSSS, přistoupil k obnovování leninských norem stranického života. Upevnil ideovou a politickou i organizační jednotu strany a vede ji leninskou cestou. O tom svědčí i závěry provedené po XXII. sjezdu KSSS i celý průběh i výsledky XII. sjezdu KSČ, které tyto zásady dále propracovávají a rozvíjejí.

Z tohoto hlediska prvořadý význam mělo a má důsledné skoncování se všemi pozůstatky kultu osobnosti, které ÚV KSČ postupně likviduje. Zvláště důležité bylo obnovení a všestranné uplatněné kolektivnosti stranického vedení. V tomto období se dále upevnilo spojení strany s lidem a prohloubila se socialistická demokracie.

Uplatňování leninských norem v životě strany, zejména po XX. sjezdu KSSS, umožnilo v širší míře a v nových souvislostech odhalit některé nesprávnosti a chyby, ke kterým došlo hlavně v letech 1949–1952. Bylo zjištěno, že praxe bezpečnostních a soudních orgánů vedla v té době k hrubému porušování zákonnosti. Docházelo zároveň k nesprávnému a straně škodlivému směšování stranických a státně bezpečnostních metod a forem práce, k hrubému porušování leninských zásad kádrové politiky apod.

Ústřední výbor KSČ po XX. sjezdu KSSS odsoudil tuto nesprávnou praxi a spolu s obnovováním leninských norem stranického života soustavně prosazoval a prosazuje uplatňování socialistické zákonnosti.

Ústřední výbor proto také již tehdy rozhodl prověřit správnost politických procesů z let 1949–1954. Výsledky tohoto prověřování projednal na svém zasedání v roce 1957.(1) Ve zjištěných případech porušení zákonnosti se postupně prováděla náprava, byli plně rehabilitováni a odškodněni lidé, kteří se ničeho proti straně a republice nedopustili, vrátilo se jim členství ve straně a nabyli opět plné důvěry spoluobčanů.

V poslední době se objevily nové poznatky, které upozorňují na nedůsledné dořešení některých případů z minulosti.

Nové prošetření prokázalo, že velkou vinu a politickou odpovědnost za to nese R. Barák, bývalý ministr vnitra, jako předseda komise pro prověřování politických procesů v letech 1955–1957. R. Barák neprovedl šetření důsledně, neobjasnil politickému byru a plénu ÚV KSČ řadu významných okolností, které znal, zvláště tím, že se nesnažil odhalit nesprávnou úlohu orgánů bezpečnosti při vyšetřování i jejich nezákonných metod.

Velký vliv na prohloubení našich poznatků o škodlivých důsledcích kultu osobnosti měla i činnost KSSS a probíhající proces obnovy leninských norem v činnosti komunistických stran. Zejména cílevědomí postup ústředního výboru KSSS pomohl k dalšímu objasnění příčin a souvislostí vyplývajících z kultu osobnosti. V SSSR byly také odhaleny další poznatky o zločinné činnosti Beriji a jeho společníků.

Proto XII. sjezd strany uložil novému ústřednímu výboru, aby do čtyř měsíců projednal a uzavřel politické procesy.

Prověřením procesů byla ústředním výborem pověřena zvláštní komise. Ústřední výbor projednal na svém zasedání dne 3.–4. dubna 1963 zprávu této komise.

II.

Od února 1948 dosáhla strana v čele pracujícího lidu velkých výsledků v boji za socialismus a komunismus. V naší zemi zvítězil socialismus a bylo navždy odstraněno vykořisťování člověka člověkem. Všestranný hospodářský a kulturní vývoj vytvořil podmínky pro další podstatný růst životní úrovně lidu.

V předúnorovém období i v samém Únoru se celá naše strana a její vedení ukázaly plně na výši úkolů, které byly před ně postaveny. Po únoru 1948 vyvstaly před stranou nové, velmi složité úkoly. Zůstane její historickou zásluhou, že i tyto odpovědné úkoly a požadavky vyřešila na podkladě uplatnění tvůrčího marxismu-leninismu. Generální linie výstavby socialismu v Československu, jež byla schválena IX. sjezdem strany, se stala výrazným svědectvím její veliké tvůrčí síly i naprosté oddanosti věci dělnické třídy a všech pracujících.

Celý další vývoj dokazuje, že strana odpovědně plní svou historickou úlohu vedoucí síly naší společnosti při výstavbě socialismu a komunismu. Na tom nic nemění skutečnost, že strana musela překonávat velké překážky a obtíže i některé chyby a nedostatky, které se v její práci vyskytly.

Kořeny těchto hlavních chyb a nedostatků je nutno spatřovat zejména v působení kultu osobnosti, který se i u nás projevil vytvořením celého souhrnu nesprávných metod a názorů uskutečňovaných ve stranické a státní práci, v oblasti národního hospodářství, ideologie, kultury a umění. Tento systém měl vliv i na pokřivení vedoucí úlohy strany a úlohy pracujících mas, na rozšíření subjektivistických a dogmatických názorů, na porušování zákonnosti.

I u nás došlo v letech 1949–1954 k několika politickým procesům, v nichž byla hrubě porušena zákonnost. Hlavním z nich byl proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem vedeným R. Slánským v roce 1952. Na něj v roce 1954 navázaly procesy s tzv. skupinou M. Švermové, proces s G. Husákem a jinými a s národohospodáři v čele s J. Goldmanem. Těmto procesům předcházelo ještě odsouzení některých funkcionářů ministerstva národní bezpečnosti, národní obrany a též ministerstva zahraničních věcí.

Již od roku 1955 a zejména po XX. sjezdu KSSS došlo k přezkoumání některých soudních rozhodnutí, která byla porušením socialistické zákonnosti. Nové prošetření politických procesů z let 1949–1954 uložené XII. sjezdem strany umožňuje s odstupem důkladně toto období prozkoumat ve všech souvislostech, vyvodit z něho odpovídající závěry a definitivně je uzavřít.

Po novém prošetření a zhodnocení ústřední výbor KSČ zjišťuje:

1. Nové šetření politických procesů ukazuje, že tzv. protistátní spiklenecké centrum vedené R. Slánským bylo od začátku uměle vykonstruováno. Politickým nedostatkům a chybám, kterých se tito lidé dopustili, byl uměle vtisknut kontrarevoluční charakter. Rovněž proces s M. Švermovou a j., G. Husákem a j., jakož i další případy vyvozené z tzv. protistátního spikleneckého centra byly uměle vykonstruovány. ÚV KSČ zjišťuje, že rozsudky vynesené v těchto procesech jsou nezákonné a je nutné je zrušit.

Slánský, Šváb, Reicin a Taussigová měli aktivní podíl na zavádění nezákonných metod v práci bezpečnosti, obranného zpravodajství v čs. armádě i v justici. Na tom měli zvláštní podíl i L. Kopřiva a A. Čepička. Ti všichni však za to nebyli voláni k odpovědnosti.

2. Po roce 1948 po vítězství nad reakcí musela strana počítat s tím, že se reakce bez boje nevzdá svých pozic. Proto bylo nutné proti zbytkům reakce provádět účinná opatření. Správné hlavní zaměření Státní bezpečnosti proti nepřátelským živlům bylo však velmi oslabeno současnou orientací na hledání tzv. nepřátel uvnitř strany. Praktickým výrazem toho bylo vybudování zvláštního útvaru ve Státní bezpečnosti, který byl pověřen tímto úkolem. Státní bezpečnost, zejména pod vedením L. Kopřivy, K. Švába, A. Prchaly, K. Košťála, A. Kepperta, B. Doubka, M. Moučky a dalších, začala v masovém rozsahu soustřeďovat poznatky na funkcionáře strany. U mnohých pracovníků Státní bezpečnosti se vytvořilo nesprávné přesvědčení, že pouze tam jsou spolehliví lidé a že jen ona je povolána „udělat pořádek". Státní bezpečnost se tak nadřazovala nad stranu a uměle konstruovala ničím nepodložené teorie a koncepce o protistátní a protistranické činnosti funkcionářů strany. Tak např. všichni, kteří se vrátili z koncentračních táborů, byli podezřelí ze spolupráce s gestapem. Rovněž ti soudruzi, kteří byli za války v Londýně, a příslušníci mezinárodních brigád ve Španělsku byli pokládáni za agenty a nepřítele. V tomto období také státní bezpečnost organizovala vůči straně různé provokace.

Mnozí pracovníci Státní bezpečnosti používali rovněž násilné, nezákonné metody při zatýkání a vyšetřování. Nevybíravým a rafinovaným způsobem zneužívali jména strany k tomu, aby donutili zatčené a obviněné funkcionáře strany přiznat se k činům, které nikdy nespáchali. Toto nesprávné zaměření i nezákonné metody a formy práce Státní bezpečnosti nakonec vyústily v umělé konstrukci tzv. protistátního spikleneckého centra.

Velkou odpovědnost za hledání tzv. nepřátel uvnitř strany a za důsledky této činnosti nesou také někteří berijovští poradci ve Státní bezpečnosti. Prohloubili nesprávné vyšetřovací metody a využívajíce své velké autority aktivně se podíleli na hledání tzv. nepřátel ve straně. Berijovští experti nebyli kontrolování ústředním výborem strany, jejich názory byly jak tehdejšími ministry národní bezpečnosti, tak i vedoucími stranickými činiteli přejímány jako svrchovaně správné a vůbec nebyly prověřovány. Někteří poradci – ač k tomu měli možnosti – neupozornili vedení strany na neseriózност různých obvinění.

Vážnou úlohu při konstruování nezákonných obvinění sehrály zkreslené, nepravdivé posudky odborných znalců, které přispěly k tomu, že řada lidí byla odsouzena i k nejvyšším trestům.

3. Dále bylo zjištěno, že orgány soudu a prokuratury v období 1949–1954 neprověřovaly, o jaké podklady se přiznání obviněných opírají a jaká je jejich věrohodnost. Obhajoba nebrala v úvahu fakta svědčící ve prospěch obviněných. Orgány soudu a prokuratury v těchto případech pracovaly velmi neodpovědně, pod přímým řízením bezpečnostních pracovníků.

Základem tohoto stavu byla činnost A. Čepičky jako ministra spravedlnosti. Již od konce roku 1948 zaváděl systém kabinetní justice, kdy on nebo jeho náměstek Klos rozhodovali o výši trestu bez účasti příslušných orgánů soudu a prokuratury. To mělo za následek narušování charakteru socialistické justice. Soudci a prokurátoři byli zbavováni odpovědnosti a byla snižována jejich společenská úloha. Dalším nezákonným opatřením A. Čepičky bylo zrušení instituce vyšetřujících soudců, takže byla znemožněna jakákoliv kontrola bezpečnostních orgánů ze strany prokuratury a soudu. Jeho škodlivá činnost na ministerstvu spravedlnosti vytvořila podmínky pro to, aby socialistická zákonnost byla orgány činnými v trestním řízení porušována nejhrubším způsobem. To mělo zvlášť velký dopad v období politických procesů v letech 1949–1954, kdy byl hledán tzv. nepřítel uvnitř strany.

I v pozdějších letech v některých případech odvozených od tzv. protistátního spikleneckého centra nepostupovaly tyto orgány zásadově. Pasívně a nekriticky se spokojovaly s výsledky vyšetřování, které byly často zkreslené, překroucené a mnohdy vykonstruované. Přitom se formálně opíraly o usnesení ÚV KSČ, aniž si ověřovaly, zda ústřední výbor byl správně informován. Ještě v roce 1960–1961 se v některých případech setrvávalo na nesprávných obviněních, která byla získána dřívějšími nezákonnými metodami vyšetřování. A. Čepička nese odpovědnost za to, že ze strany justičních orgánů nebyla kontrola nad bezpečností, a tak se umožnilo hrubé porušování zákonnosti. Soudy a prokuratura ovšem správně a plným právem postihovaly skutečné nepřátele, protistátní živly, teroristy a účastníky ilegálních skupin.

4. Základní chyba a vina tehdejšího vedení strany zejména v letech 1949–1952, i osobně Klementa Gottwalda, spočívala v tom, že porušili stanovy strany (organizační řád) tím, že činnost Slánského, jakož i dalších obviněných neřešily především stranické orgány.

Rozhodování o začátku vyšetřování a zatčení, jakož i projednávání hlavních politických otázek bylo v letech 1949–1953 soustředěno v rukou K. Gottwalda, R. Slánského, A. Čepičky, A. Zápotockého, V. Širokého a L. Kopřivy. Přitom K. Gottwald narušoval zásady kolektivního vedení i tím, že o mnoha závažných otázkách rozhodoval s těmito svými nejbližšími spolupracovníky. Většinou však rozhodoval sám. Zpočátku se rozhodování o mnoha těchto důležitých otázkách soustřeďovala v rukou Slánského. K. Gottwald byl však o nich důsledně informován.

Dále bylo zjištěno, že práce komise předsednictva ÚV KSČ ve složení V. Kopecký, B. Köhler, G. Bareš, která prošetřovala případ Švermové, vedla šetření naprosto neodpovědně, neseriózně, povrchně a nedůsledně. Komise v podstatě převzala teorii uměle vykonstruovanou bezpečnostními orgány. Svým neseriózním šetřením ji podpořila a učinila závěry, které nevycházely z hodnověrného důkazního materiálu a hrubě zkreslovaly objektivní skutečnost. Komise a její zpráva na zasedání ÚV KSČ 21.–24. 2. 1951 značnou měrou způsobily, že zatčené osoby byly předem politicky a morálně odsouzeny, aniž jejich vina byla prokázána stranickým šetřením. Činnost a závěry této komise, v níž došlo ke směšování stranických a bezpečnostních metod šetření, ve svých důsledcích stranu vážně poškodily. Také Š. Bašťovanský naprosto neodpovědně a nesprávně informoval ústřední výbor o tzv. velezrádné činnosti G. Husáka, L. Novomeského a dalších. Přitom jejich skutečná stranická provinění byla překroucena a vydávána za trestnou činnost.

Aktivní úlohu při hledání nepřátel ve straně sehrála část aparátu ÚV KSČ, za nějž bezprostředně odpovídal R. Slánský jako generální tajemník strany.

Zvláště ve velkém rozsahu byli tzv. nepřátelé a skupiny ve straně vyhledávání komisí stranické kontroly, v níž hrála rozhodující roli J. Taussigová. Ta v úzkém spojení s vedoucími orgány bezpečnosti přímo prosazovala, na základě neprověřených a zkombinovaných materiálů, zákroky proti funkcionářům strany a jejich trestní stihání.

Vydatným pomocníkem v této činnosti byl evidenční odbor ÚV KSČ vedený Švábem, který podobně jako Taussigová shromažďoval a předkládal bezpečnosti neprověřená obvinění a tím zavinil i trestní stíhání soudruhů.

Nesprávně si v této době vedlo i kádrové oddělení vedené L. Kopřivou, později B. Köhlerem, které ve své činnosti propadlo existující psychóze podezřívání a nedůvěry a bylo i příčinou v určité době nesprávných zákroků proti některým funkcionářům strany.

Při přešetřování bylo zjištěno, že u obviněných až na malé výjimky nebyly důvody pro zatčení. Jejich chyby a provinění byly takového charakteru, že měly být šetřeny a uzavřeny po stranické linii a teprve potom se mělo rozhodnout o jejich trestním stíhání, pokud by bylo zjištěno, že jejich činnost byla v rozporu s platnými zákony. Případy však byly svěřeny k šetření a uzavření Státní bezpečnosti, aniž její závěry byly prověřovány a přezkoumány.

5. Novým šetřením bylo prokázáno, že i když rozsudky nad obviněnými byly nezákonné, nesou někteří z nich politickou odpovědnost za řadu chyb a nesprávností, které byly zanášeny do života stranických a státních orgánů a v důsledku toho došlo k velkým politickým škodám. Do vnitrostranického života byl zaváděn byrokratismus, komandování a formálnost. Bylo oslabováno spojení strany s pracujícími, přičemž strach z chyb, které by mohly být hodnoceny jako škůdcovství, umrtvoval tvůrčí aktivitu funkcionářů a byl jednou z příčin rozmáhající se neodpovědnosti a alibismu. Nesprávná činnost některých stranických funkcionářů, zejména KSK, a orgánů bezpečnosti vytvořila nezdravé ovzduší podezíravosti a nedůvěry v celé straně, a to především mezi vedoucími funkcionáři.

Slánský, Taussigová, Švermová a také většina dalších obviněných se aktivně podílela na vytváření kultu osobnosti se všemi jeho škodlivými důsledky.

Hromadný nábor do strany po únoru 1948 umožnil, aby se do ní, kromě poctivých lidí, dostaly i nejrůznější živly, které by se při dodržování leninských zásad individuálního přijímání nikdy nemohly do strany dostat, Na hromadný nábor měla nesporně vliv i ta skutečnost, že vedení strany původně vycházelo z toho, že strana půjde do nastávajících voleb se samostatnou kandidátkou.

Docházelo k vážným chybám i v kádrové politice. Do významných funkcí byly protěžovány osoby, které pro ně neměly třídní, politické ani morální předpoklady. Strana, státní a hospodářský aparát nebyly od těchto straně cizích živlů důsledně očišťovány.

Kromě toho se na vedoucí funkce dostávali lidé, kteří neměli dostatek politických, organizačních i jiných zkušeností a předpokladů.

Činnost těchto lidí nesprávně prosazených do různých funkcí, zejména po únoru 1948, neblaze ovlivňovala celkovou situaci ve straně a v rozvoji naší společnosti. To vše vytvářelo živnou půdu pro pěstování kariérismu, patolízalství, oportunismu a politické bezstarostnosti.

Slánský ve funkci generálního tajemníka strany se dopouštěl hrubých chyb, které pramenily z jeho politického oportunismu a ješitnosti, povýšenosti i jeho kariérismu. Podílel se na hrubém porušování leninských zásad kádrové práce. Byl typickým nositelem nesprávných metod a forem v období kultu osobnosti jak ve straně, tak ve vztahu ke státnímu aparátu.

Rudolf Slánský jako bývalý generální tajemník strany a člen jejího vedení má velikou odpovědnost za nesprávné zaměření práce Státní bezpečnosti a její nezákonné metody. Nesprávně řídil, nedostatečně kontroloval a neprověřoval činnost K. Švába a dalších pracovníků bezpečnosti, ale naopak svou činností napomáhal k získávání poznatků shromažďovaných na funkcionáře strany, které se staly podkladem pro nezákonná represívní opatření vůči nim.

Šetřením bylo zjištěno, že od roku 1948 až do roku 1950 nese odpovědnost za nastoupení kursu na hledání nepřátel ve straně a že sehrál v tomto směru zápornou úlohu.

Jako generální tajemník přímo řídil činnost KSK, kádrového oddělení a odboru pro evidenci, kde se nestranickým způsobem prováděla šetření a shromažďovaly se neseriózní materiály, které se staly podkladem pro represe vůči řadě funkcionářů strany.

Přitom rovněž odpovídal za činnost bezpečnostního a branného oddělení a za řízení bezpečnosti jako předseda tzv. bezpečnostní komise ro roku 1950. R. Slánský v letech 1948–1950 uváděl jako generální tajemník strany s dalšími funkcionáři a spolupracovníky do chodu bezpečnostní mašinérii dopouštějící se mnoha nezákonností a zvůle, která jej nakonec pohltila.

V případě O. Šlinga bylo zjištěno, že překrucoval zásady stranické práce, což diskreditovalo autoritu strany a její vedoucí úlohu a narušovalo spojení s pracujícími. Vážné škody způsobil i na úseku stranické práce. Počínal si jako dobrodruh a kariérista, vedl nemorální život, byl hrubý ke svým spolupracovníkům a lidem vůbec.

Hrubého narušování socialistické zákonnosti se dopouštěl K. Šváb, který zanášel do bezpečnosti nesprávné metody, sám používal násilí, které často hraničilo se sadismem.

B. Reicin nese odpovědnost za to, že v orgánech obranného zpravodajství, které řídil, byla porušována socialistická zákonnost, docházelo k bezdůvodnému zatýkání a k nezákonným metodám výslechů.

Na základě zjištěných fakt a skutečností nového prověření všech soudních případů, posouzení a zhodnocení politických chyb členů ÚV a osob obviněných z účastí na tzv. spikleneckém protistátním centru se ÚV KSČ usnáší:

I. Potvrdit vyloučení z ÚV KSČ a ze strany:

1. R. Slánského
2. O. Šlinga
3. B. Reicina
4. J. Taussigové

II. Potvrdit vyloučení z ÚV KSČ a zbavení funkcí:

1. M. Švermové
2. J. Smrkovského
3. H. Lomského
4. V. Nového
5. K. Moškoviče
6. L. Novomeského
7. G. Husáka
8. V. Fuchse
9. R. Dubové
10. V. Clementise
11. Zbavení funkcí B. Gemindera

III. Potvrdit vyloučení ze strany:

1. K. Švába
2. M. Landy
3. O. Fischla

IV. Přiznat členství ve straně:

1. J. Frankovi
2. M. Švermové
3. J. Smrkovskému
4. B. Geminderovi
5. H. Lomskému
6. E. Polákovi
7. V. Fuchsovi
8. L. Frejkovi
9. E. Lóblovi
10. R. Margoliovi
11. G. Husákovi
12. L. Novomeskému
13. V. Novému
14. R. Dubové
15. A. Simonemu
16. K. Moškovičovi
17. V. Clementisovi

V. Vyloučit ze strany:

1. L. Kopřivu
2. A. Čepičku

Přitom je nutné vzít v úvahu, že rozhodnutí u odsouzených, kteří byli tehdy také vyloučeni z ÚV a ze strany, bylo ovlivněno nesprávným obviněním z protistranické a protistátní činnosti. Navrhovaná opatření vyplývají z nového šetření a ze zjištěných skutečných chyb a provinění.

Ústřední výbor bere na vědomí závěry komise ÚV KSČ k trestní odpovědnosti jednotlivých osob a doporučuje Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu zrušit nezákonné rozsudky, provést případná nová řízení a další zákonná opatření, aby byl dán plný průchod spravedlnosti v duchu socialistické zákonnosti a ústavy republiky.

V případech Švába, Reicina a Taussigové, kteří mají těžkou odpovědnost za represálie vůči nevinným lidem, dospěl ústřední výbor KSČ k závěru, že jsou trestně odpovědní za porušení socialistické zákonnosti, což mělo za následek smrt a těžké újmy na zdraví mnoha lidí. V případě J. Taussigové je nutno přihlédnout k tomu, že nese trestní odpovědnost za porušování socialistické zákonnosti, avšak za což již byla soudně trestána a byla devět let vězněna.

V případě M. Švermové a J. Smrkovského dospěl ústřední výbor k názoru, že za chyby, kterých se dopustili ve svých funkcích, a za jejich spoluodpovědnost jako členů předsednictva ÚV KSČ je správné jen potvrdit jejich vyloučení z ÚV KSČ a zbavení stranických a veřejných funkcí. M. Švermová se podílela na vytváření atmosféry kultu osobnosti a zodpovídá za to, že organizační oddělení ÚV KSČ doporučovalo a rozšiřovalo některé nesprávné metody stranické práce. Na její chyby měl vliv i blízký vztah ke Šlingovi.

V. Clementis má odpovědnost za porušování leninských zásad kádrové práce a podílel se na nacionalistických názorech v KSS. V roce 1939 se v Paříži dostal na otevřenou protisovětskou a protistranickou platformu. Za to byl vyloučen ze strany. V roce 1945 byla jeho záležitost projednána vedením strany a V. Clementis byl znova přijat do strany. Současně byl pověřen významnými stranickými a státními funkcemi.

V případě O. Fischla, který ve funkci náměstka ministra financí vědomě pomáhal svým známým z kapitalistických kruhů za vysoké úplatky vyvést do ciziny miliónové hodnoty, se navrhuje zrušit původní rozsudek, avšak vyslovit trestní odpovědnost za činy, které nové šetření potvrdilo.

Pokud jde o G. Husáka a L. Novomeského, bylo zjištěno, že byli kritizováni za nacionalistické názory na plénu ústředního výboru KSS i na IX. sjezdu KSS, z čehož byly vyvozeny stranické závěry. Později však byly tyto jejich nesprávné ideologické názory směšováním stranických a bezpečnostních metod zaměněny s trestnou činností.

IV

ÚV KSČ považuje za správné odpovědět na otázku, jak se mohlo stát, že i u nás se rozšířil kult osobnosti se všemi zápornými jevy. Soudruh Gottwald byl velkým revolučním bojovníkem strany. Za jeho vedení byla strana postavena na revoluční základy, na pevné pozice marxismu-leninismu. Jeho jméno zůstane výrazně zapsáno v historii strany. Soudruh Gottwald byl i významným činitelem mezinárodního komunistického hnutí. Boj našeho lidu proti buržoazii a fašismu i činnost Komunistické strany Československa po osvobození naší vlasti zůstanou spjaty se jménem Klementa Gottwalda. Jeho velké politické schopnosti se projevily zejména v únoru 1948. Klement Gottwald má na únorovém vítězství pracujícího lidu nad reakcí historickou zásluhu. Má velkou zásluhu i na vypracování generální linie výstavby socialismu u nás, kterou stanovil IX. sjezd KSČ.

Proč tedy i při těchto schopnostech a velkých politických zkušenostech Kl. Gottwalda se mohl i u nás rozšířit kult osobnosti se všemi zápornými důsledky?

Kult osobnosti i v našich podmínkách vznikal a rozšiřoval se pod vlivem silné autority J. V. Stalina. V důsledku Stalinova kultu a jeho vážných chyb byly do mezinárodního komunistického hnutí zanášeny nezdravé vztahy a nesprávné poučky, škodlivá praxe i metody, které se odrazily v činnosti jednotlivých komunistických stran. Tento vliv se projevil i u nás ve všech oblastech společenského života, zejména pak v souvislosti s rozšířením orientace na hledání nepřítele uvnitř komunistické strany, k níž došlo zvláště po přijetí první rezoluce Informačního byra o situaci v Komunistické straně Jugoslávie v roce 1949.

Hledání nepřátel a imperialistických agentur v komunistických stranách vedlo postupně k vytvoření atmosféry špiónománie, nejistoty a vzájemné nedůvěry. Místo leninské principiální kritiky a marxisticko-leninského rozboru chybných názorů a úchylek se dostala do popředí administrativní opatření vůči jejich nositelům, umělé konstruování různých spikleneckých center apod. Tím byly mezinárodnímu komunistickému hnutí způsobeny značné škody. Tak tomu bylo i v naší straně.

Hledání nepřátel a imperialistických agentů v komunistických stranách se u nás projevilo v roce 1949 obviněním některých funkcionářů a pracovníků strany ze spikleneckého spojení s Jugoslávií, z trockistické nebo nacionalistické úchylky.

V tzv. hledání nepřátel uvnitř strany sehrála neblahou úlohu nesprávná Stalinova poučka o tom, že v průběhu socialistické výstavby se třídní boj zostřuje tím více, čím větší jsou naše úspěchy při budování socialismu.

Na Kl. Gottwalda a vedení KSČ byl vyvinut silný tlak, zejména Rákosim, ale také Bierutem, pokud se týká Slánského zvláště Stalinem, aby se také naše strana orientovala na odhalování nepřátel uvnitř svých řad. Tomuto nátlaku Kl. Gottwald zpočátku odolával a reálně posuzoval situaci. Když bezpečnost hrubě porušovala zákonnost a předkládala vedení strany nezákonná, vynucená obvinění a přiznání a organizovala provokace, podlehl však všeobecné atmosféře nedůvěry a podezíravosti a bez prověřování přejímal a informace a závěry bezpečnosti. Rozhodující vliv v tomto směru na něho vykonávali i experti berijovské bezpečnosti.

Po zvolení presidentem, v důsledku toho, že vláda pracovala nedostatečně, začal se Kl. Gottwald stále více soustřeďovat na její řízení a na řešení hospodářských otázek. Přitom však byl plně informován o všech zásadních otázkách stranického života. Neblahý vliv na Klementa Gottwalda mělo jeho okolí. Kl. Gottwald připustil, že se o závažných otázkách rozhodovalo ve dvou, ve třech, ve čtyřech lidech. (Zpravidla byli u rozhodování Slánský, Čepička, Zápotocký, Kopřiva, v některých případech i soudruh Široký.) Tak docházelo k porušování kolektivnosti vedení. Při posuzování práce Kl. Gottwalda v tomto období je třeba vzít v úvahu jeho vážný zdravotní stav, který on znal a který jej čas od času vyřazoval z práce. Na jeho rozhodování mělo nesporně vliv i nemírné požívání alkoholu.

Na některé charakterové nedostatky Kl. Gottwalda mělo nesporně vliv i nekritické prostředí, které kolem jeho osoby vytvářelo ovzduší neomylnosti a nedostupnosti, s nímž se on smiřoval.

Chybou Kl. Gottwalda bylo, že připustil, aby případy, jež měly být řešeny a uzavřeny po stranické linii, byly postupovány bezpečnostním orgánům, které získaly výlučné postavení ve státě.

Naskýtá se otázka, zda vedoucí pracovníci strany věděli, že jsou zatýkání lidé, kteří se trestného činu nedopustili.

Je třeba jednoznačně říci, že o tom nevěděli. Vedení strany byly předkládány falešné materiály, které nebyly prověřovány. Složitost byla i v tom, že nesprávně obvinění se zároveň dopustili řady stranických chyb, jimž byl vtisknut kontrarevoluční charakter. Navíc velká důvěra ke Kl. Gottwaldovi vytvořila situaci, že jeho názory a návrhy byly brány bez jakýchkoliv pochybností.

Je nutno vyjádřit stanovisko i k další otázce, zda bylo možno těmto věcem zabránit. I když přihlédneme ke všem okolnostem a k celkové atmosféře v té době, bylo v silách vedení strany tomu zabránit.

Jednak mnozí soudruzi obviněné znali z dlouholeté společné práce a přinejmenším měli mít pochybnosti, zda se uváděných trestných činů dopustili. Hlavně však tomu bylo možné zabránit dodržováním leninských principů stranického života, zejména zásady kolektivnosti vedení a stranickou principiálností při posuzování a řešení jednotlivých obvinění.

Někteří členové předsednictva a politického sekretariátu, kteří byli Kl. Gottwaldovi blízcí, jako soudruzi Zápotocký, Široký, Kopecký, Bacílek, dále Čepička, Kopřiva (Slánský a Švermová, pokud byli ve funkcích), se podíleli na porušování leninských norem života. Mají odpovědnost za to, že i v naší straně se projevily v takovém rozsahu důsledky kultu osobnosti, jako je porušování kolektivnosti vedení, administrování, zastírání nedostatků, nekritičnost, i za to, že se oslabovalo spojení s masami a trpělo se pochlebování a patolízalství. Jsou spoluodpovědni za to, že případy bývalých vedoucích stranických funkcionářů obviněných z různých zločinů nebyly projednávány a uzavřeny nejdříve po stranické linii. Někteří z nich se podíleli i na porušování socialistické zákonnosti.

Mezi jednotlivými vedoucími funkcionáři strany nebyly zdravé soudružské vztahy. Projevovalo se to mimo jiné zejména mezi Slánským a Čepičkou, Slánským a Zápotockým, Čepičkou a Zápotockým. Celé toto nezdravé ovzduší negativně ovlivňovalo jednání a rozhodování vedoucích stranických orgánů. Neprincipiální prostředí výrazně ovlivňovalo i způsob, jakým se tehdy ve vedení strany přistupovalo k hodnocení obviněných.

Je prokázáno, že A. Zápotocký zostřoval různá obvinění a tím také vykonával v období procesů negativní vliv na Kl. Gottwalda. Aktivně se podílel i na vytváření smyšlené představy o tak zvaném druhém centru ve straně, namířeném proti Kl. Gottwaldovi. S A. Zápotockým konzultovali své názory a návrhy na hledání tzv. nepřátel ve straně i vedoucí pracovníci bezpečnosti.

Zvlášť velikou odpovědnost za nezákonnosti v tomto období má Ladislav Kopřiva. Do funkce ministra národní bezpečnosti byl vyslán stranou jako člen předsednictva ústředního výboru a jako dlouholetý funkcionář strany, a to ve zvlášť složité situaci. Úkol, který mu strana uložila, nesplnil. Nese plnou odpovědnost za zanášení a prosazování škodlivé linie hledání nepřátel ve straně, za aktivní účast na vytváření koncepcí o existenci spiknutí ve straně a za používání nezákonných metod při vyšetřování. Za jeho vedení se v plné míře rozvinulo nesprávné zaměření a praxe Státní bezpečnosti v nejširším měřítku.

Po odchodu Ladislava Kopřivy byl funkcí ministra národní bezpečnosti pověřen soudruh Karol Bacílek, který však ministerstvo prakticky neřídil. To ho však nezbavuje odpovědnosti. I po jeho příchodu se pokračovalo v zatýkání stranických pracovníků na základě neseriózních poznatků z vyšetřování, za něho proběhl proces s tzv. spikleneckým centrem. Nese osobní odpovědnost za přesvědčování obviněných, aby při procesu opakovali své výpovědi, k nimž byli při vyšetřování i ve jménu strany násilím donuceni.

U soudruha Bacílka je třeba vzít také v úvahu, že se spolu se soudruhem Širokým podílel na vypracování obžaloby proti tzv. buržoazním nacionalistům na Slovensku.

Prokázalo se, že na hrubém porušování zákonnosti mají hlavní podíl i tehdejší náměstci ministra A. Prchal a K. Košťál a další vedoucí pracovníci Státní bezpečnosti.

Václav Kopecký, Gustav Bareš a Bruno Köhler jako členové stranické komise pro přešetřování případu Marie Švermové při prověřování poznatků bezpečnosti a na základě vlastních dedukcí nesprávně a nepravdivě informovali předsednictvo a plénum ústředního výboru KSČ o skutečné podstatě jejího provinění. Neupozornili vedení strany na řadu závažných okolností ve spojitosti se zatčením, vyšetřováním a soudním řízením s obviněnými.

Jednu z nejaktivnějších úloh v tomto období sehrál A. Čepička, známý svým velikášstvím a autoritativním vystupováním. Vetřel se do důvěry Kl. Gottwalda a zneužíval ji. K tomu byl veden svou chorobnou ctižádostí i ambiciózností. Je prokázáno, že v zájmu svých kariéristických

cílů intrikoval mezi členy stranického vedení. Kromě tehdejších ministrů národní bezpečnosti a Slánského se aktivně projevoval při zatýkání stranických a vojenských funkcionářů a při přípravě procesů. Byl nositelem nedůvěry, podezírání, strachu a podobně.

Chyby a nedostatky, ke kterým v této době docházelo, nic nemění na tom, že naše strana zůstala vždy stranou leninskou, byla stranou dělnickou a měla důvěru lidu. O tom svědčí, že pod vedením strany bylo za aktivní účasti pracujících i v tomto období dosaženo velkých úspěchů při budování socialismu ve všech oblastech našeho života.

Právě tak se upevnilo i mezinárodní postavení naší republiky jako významné součásti světové socialistické soustavy. O zdravém jádru strany a o její veliké síle svědčí nesporně i ta skutečnost, že přes působení kultu osobnosti a narušování leninských norem jejího života byla generální linie ve svém celku správně vytyčena i plněna a strana jako celek zůstala spjata s lidem.

V

Hlavní závěry pro práci strany z období 1949–1954 byly již učiněny po XX. a XXII. sjezdu KSSS. Tyto závěry byly a jsou postupně v práci celé strany uplatňovány. XII. sjezd strany stanovil, aby politické procesy z období kultu osobnosti byly prověřeny a definitivně uzavřeny. Překonávání kultu osobnosti ve všech oblastech našeho života představuje proces, v jehož průběhu se bude strana vypořádávat se všemi jeho důsledky. Tomu plně odpovídají i nové stanovy strany, které byly na sjezdu přijaty. Závěry XII. sjezdu představují základní směrnici celé další naší činnosti. Ústřední výbor strany pokládá za nutné podtrhnout některé hlavní závěry, které učinil XII. sjezd z hlediska dalšího upevnění vedoucí úlohy strany, jednoty stranického řízení státu a národního hospodářství i prohloubení ideologickovýchovné a kádrové práce.

Plnit tuto linii znamená především upevňovat jednotu strany na základech marxismu-leninismu, dbát na zachování leninských norem stranického života, soustavně posilovat spojení strany s pracujícími a na základě toho všestranně dále rozvíjet a posilovat vedoucí úlohu strany ve všech oblastech našeho života.

Důležitým činitelem pro uplatňování vedoucí úlohy strany je zásada kolektivnosti vedení. K plnému uplatňování této zásady je nezbytná aktivní a nepřetržitá účast všech členů orgánů nejen na jejich jednání, ale přímo na utváření a provádění politiky strany. To mimo jiné znamená, aby všichni vedoucí funkcionáři byli neustále těsně spojeni se životem lidu a měli vlastní zkušenosti z plnění stranických usnesení. Významnou podmínkou pro plné uplatňování zásady kolektivnosti vedení je naprostá otevřenost mezi členy stranických orgánů, rozvíjení zásadní kritiky a sebekritiky a nesmiřitelnost k zanášení jakýchkoli cizích vztahů mezi komunisty.

To vyžaduje, aby ve stranických orgánech a organizacích zdomácněla široká a otevřená výměna názorů, pro něž musí především všichni vedoucí funkcionáři vytvářet soustavně podmínky. Přitom nelze podceňovat i charakterové vlastnosti jednotlivých funkcionářů. Vlastností komunisty a zvláště pak funkcionářů stranických orgánů musí být vřelý soudružský vztah k člověku, pozornost a vnímavost k potřebám lidí i svých blízkých spolupracovníků.

Kolektivnost stranického vedení pomáhá stmelovat nadání, znalosti a zkušenosti mnoha lidí v jediný rozum, schopný tvořit nejvyšší díla.

Úspěšné splnění závěrů XII. sjezdu KSČ zahrnuje rovněž úkol podstatně zvýšit úroveň práce s kádry a vůbec celé kádrové politiky. V kádrové politice bude strana vždy vycházet z leninského principu, že výběr a rozmisťování kádrů musí být prováděny podle zásad naprosté oddanosti straně a lidu, vysokých odborných kvalit i organizátorských schopností lidí. Rovněž tak přeřazování funkcionářů a pracovníků na místa, kde mohou pro stranu více udělat a lépe pracovat, je objektivní nutností a přirozeným procesem.

V poměru ke kádrům jde nyní o to, aby práce všech funkcionářů byla za jejich účasti pravidelně a kolektivně hodnocena. Lidem je nutno otevřeně a včas vytknout jejich chyby i kladně ocenit jejich činnost, když si to zasluhují. Zároveň požadujeme, aby všechna upozornění a různá tvrzení byla včas a zásadně vyjasňována a řešena.

Kult osobnosti a jeho důsledky se projevovaly v celé straně, ve všech oblastech našeho života. Proto také jejich odstraňování je spojeno s tím, aby všichni členové strany správně chápali svoji revoluční odpovědnost a občanské povinnosti, aby projevovali odvahu a statečnost v boji proti

nedostatkům a obtížím, aby nedovolovali nikde a nikdy narušování socialistické zákonnosti a působení důsledků kultu osobnosti. Nelze však připustit, aby všechny nedostatky a chyby, k nimž dochází v životě, byly vždy ztotožňovány s kultem osobnosti, a tak aby byla zakrývána neodpovědnost, nekázeň a neplnění povinností.

Jeden z hlavních článků současné etapy rozvoje naší společnosti představují otázky řízení a takové zvyšování jeho kvalitativní úrovně, aby se oprostilo od všeobecnosti, povrchnosti a aby se staly jeho určujícími vlastnostmi věcnost, konkrétnost, politočnost a odbornost. Dosažení rozhodného obratu ve všech stupních stranického řízení předpokládá důsledně překonat všechny projevy subjektivismu, lokálních zájmů a vycházel při rozhodování o všech perspektivních i běžných otázkách společenského vývoje z celkových potřeb národního hospodářství a naší společnosti.

Hlavním směrem veškerého úsilí strany musí být snaha učinit výchozím bodem řízení hluboké politickoekonomické rozbory práce jednotlivých závodů, ekonomických výsledků jednotlivých výrobních úseků i celých odvětví národního hospodářství, jakož i všech oblastí společenského života.

Při zajišťování linie XII. sjezdu stojí v popředí úkol soustředit všechny síly a prostředky ke zvýšení vědecké úrovně plánování. To je možné za předpokladu hlubokého poznání a závazného respektování objektivních zákonitostí rozvoje a proporcionality socialistické ekonomiky. To vyžaduje zejména další zlepšení bilančních propočtů a široké zavádění matematických metod a moderní výpočtové techniky, zajištění rovnováhy všech částí národohospodářského plánu a stanovení jeho optimální varianty. Ústřední výbor KSČ znovu připomíná, že jedině na základě hluboké vědecké analýzy současných možností i soustavného zkoumání dlouhodobých potřeb národního hospodářství a slaďování jeho perspektivy se zájmy celé socialistické soustavy lze úspěšně překonat přežitky voluntarismu a zajistit vysokou autoritu národohospodářského plánu. Takový přístup je rovněž základní podmínkou k úspěšnému zajištění plánovaných úkolů i příprav naší sedmiletky, je nezbytným předpokladem k rozvinutí široké iniciativy pracujících za splnění a překročení cílů stanovených XII. sjezdem.

Vysoké nároky kladou závěry XII. sjezdu na úkoly a poslání ideologické práce při výchově lidí v duchu idejí socialismu a komunismu. To ukládá všem stranickým orgánům a organizacím vymýtit z ideové a výchovné práce strany vše, co ještě podporuje ztrnulost, netečnost a setrvačnost při řešení palčivých problémů naší společnosti nebo staví přehradu mezi ideologickou a organizátorskou činnost. Upevňovat í těsné sepětí ideologické práce strany se životem vyžaduje nejen správně vytyčit její hesla a cíle, ale především v nerozlučné jednotě rozvíjet tvůrčí rozpracování ideových politických otázek rozvoje naší společnosti s konkrétní organizátorskou činností za jejich probojování a uskutečnění. Tím se také bude strana řídit při upevňování svého spojení s lidem i při posilování důvěry lidových mas v marxisticko-leninské učení. Bude nadále inspirovat a rozvíjet jejich vůdčí úlohu a tvůrčí aktivitu při budování vyspělé socialistické společnosti.

Základní linií ideologické práce v nastávajícím období je především důsledně probojovávat v praxi zásady hospodářské politiky strany a přispívat k jejich plnému pochopení a uskutečnění. Stejně závažným úkolem je prohlubovat správné poznání základních otázek mezinárodních vztahů a mezinárodního komunistického hnutí i zásadní objasňování leninské linie v těchto otázkách, kterou se vždy naše strana řídila. Nejvyšším měřítkem účinnosti ideologické práce mohou být jedině konkrétní výsledky v našem hospodářském životě, v chápání celospolečenských zájmů, v kulturním rozvoji společnosti, i v růstu internacionální vyspělosti komunistů a všech pracujících.

Výsledky XII. sjezdu a smělé perspektivy dalšího rozvoje naší socialistické společnosti dávají inspiraci celé naší kulturní frontě k vytváření nových, obsahově hodnotných, ideově silných a umělecky náročných děl, jasně a otevřeně stojících po boku pracujících a spolu s nimi bojujících za socialismus a komunismus. Celá naše umělecká tvorba musí pravdivě zobrazovat úspěchy dosažené pod vedením strany, otevřeně odhalovat vše, co brzdí náš postup, a nesmiřitelně bojovat proti pronikání buržoazní ideologie a jiných reakčních úpadkových směrů do oblasti kultury.

*

Kult osobnosti způsobil i u nás ve všech oblastech značné škody. Zvlášť výrazně se jeho působení projevilo v porušování socialistické zákonnosti. Usnesení XII. sjezdu spolu s uváděním nových stanov strany do života tvoří hlavní záruku toho, aby k porušování socialistické zákonnosti u nás již nikdy nedocházelo. Ve stanovách strany je zakotveno, že kult osobnosti a s ním spojené porušování vnitrostranické demokracie snižují úlohu strany a lidových mas, jsou neslučitelné s leninskými zásadami stranického života a nemohou být ve straně trpěny.

Skoncujme s důsledky kultu osobnosti a nedopusťme, aby kdokoliv mohl tohoto otevřeného přístupu strany k vlastním chybám a nedostatkům zneužít. Naše obtíže a nedostatky nelze však všeobecně zdůvodňovat jen působením kultu osobnosti. Hodnotit správně všechny naše úspěchy, ale i chyby a dělat z nich závěry, znamená vyvarovat se do budoucnosti vážných potíží, proti kterým bychom pak těžko bojovali.

*

Vycházeje ze skutečností zjištěných při přešetření politických procesů z let 1949–1954, ústřední výbor KSČ se usnáší:

1. Schválit zprávu komise pověřené ústředním výborem přešetřením politických procesů z let 1949–1954 a její závěry.

2. Ústřední výbor považuje za nutné vyvodit z provedeného šetření tato konkrétní opatření:

a) dále prohloubit důslednou kontrolu činnosti ministerstva vnitra, ministerstva národní obrany, soudu a prokuratury ústředním výborem strany a jeho orgány; v souvislosti s tím stanovit zásadu, aby ministr vnitra a ministr národní obrany nebyli členy předsednictva ústředního výboru KSČ;

b) uložit ústřední kontrolní a revizní komisi dořešit otázky členství u zbývajících případů podle závěrů komise pověřené přešetřením politických procesů a podat o tom zprávu ústřednímu výboru;

c) uložit Nejvyššímu soudu a Generální prokuratuře zabezpečit, aby dořešily zbývající případy podle závěrů zprávy komise pověřené přešetřením politických procesů po soudní stránce a vyvodily z toho závěry vyplývající pro teorii a praxi soudních orgánů i prokuratury;

d) uložit ministru vnitra, aby ve své pravomoci důsledně uskutečňoval závěry, které již pro práci bezpečnostních orgánů byly vyvozeny podle pokynů ÚV KSČ;

e) uložit ministerstvu spravedlnosti provést potřebná opatření k zajištění rodin těch obviněných, kteří byli nezákonně odsouzeni.

Celá historie naší strany, která byla založena jako strana dělnická, je spojena s mnoha boji za uplatnění správné marxisticko-leninské linie. Strana prošla i obdobím kultu osobnosti, který v jejím životě zanechal vážné důsledky. Naše Komunistická strana Československa jako celek však zůstala zdravou a v čele pracujících bojovala za uskutečnění stanovených národohospodářských plánů, za zvyšování politického uvědomění a vzdělání lidu, za neustálý vzestup jeho životní úrovně. Strana a její ideje, kterými již dnes žijí milióny pracujících, byly silnější než vlivy kultu osobnosti, které působily na její život.

Důsledná likvidace kultu osobnosti a všeho, co s tím souvisí, nejen upevňuje vedoucí úlohu strany, ale vytváří všechny podmínky pro uplatnění leninských norem stranického života a zároveň i otevírá ještě šířeji cestu ke splnění usnesení XII. sjezdu naší strany.

Doplnění usnesení pléna ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti

Ústřední výbor se usnáší:

I

1. Schvaluje se odvolat soudruha K. Bacílka z funkce člena předsednictva ÚV KSČ a z funkce I. tajemníka ÚV KSS.

2. Doporučuje ústřednímu výboru Komunistické strany Slovenska provést na základě rozhodnutí ústředního výboru KSČ odvolání s. Bacílka z funkce I. tajemníka ÚV KSS a člena sekretariátu ÚV KSS a ponechat jej ve funkci člena předsednictva ÚV KSS, ve funkci poslance Národního shromáždění a poslance Slovenské národní rady.

3. Ukládá se předsednictvu ÚV KSČ, aby po dohodě s předsednictvem ÚV KSS schválilo nové pracovní zařazení s. K. Bacílka.

II.

1. Schvaluje se odvolat s. Bruno Köhlera z funkce tajemníka ÚV KSČ a člena sekretariátu ÚV KSČ.

2. Schvaluje se ponechat s. B. Köhlera ve funkci poslance Národního shromáždění.

3. Ukládá se předsednictvu ÚV KSČ projednat a určit příští pracovní zařazení s. B. Köhlera.

III.

Schvaluje se udělit s. G. Barešovi stranický trest napomenutí.

NA, KSČ-ÚV, 01 – plénum, sv. 102, arch. j. 89, b. 14, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. – 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 100–106.

(1) *NA*, f. KSČ-ÚV, 02/2 – politické byro, sv. 153 arch. j. 202, b. 4, Referát s. R. Baráka o přezkoumání soudních případů.

6.

1963, 9. dubna, Praha. – Návrh opatření Generální prokuratury, Ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu k provedení usnesení ÚV KSČ ze dne 3. a 4. 4. 1963 ke zprávě tzv. Kolderovy komise o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti.(1)

Opatření
Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu k provedení usnesení ÚV KSČ ze dne 3. a 4. 4. 1963(a)(2)

I. Z případů, projednaných komisí ÚV KSČ, byly již soudně rehabilitováni, a není proto třeba dalších opatření Generální prokuratury a Nejvyššího soudu u těchto osob:

1. Josef Frank
2. Artur London
3. Vavro Hajdů
4. Eduard Goldstücker
5. Pavel Kavan
6. Karel Dufek
7. Bedřich Kopold
8. Otakar Hromádko
9. Antonín Svoboda
   Vladimír Drnec
11. Karel Vaš
12. Vilém Nový
    Gejza Pavlík
14. Šarlota Pavlíková
15. Karel Markus

Ministerstvo spravedlnosti do 15. 5. 1963 prověří, zda u všech uvedených osob došlo také k úplnému odčinění následků, spojených s nezákonným odsouzením, pokud jde o jejich občanská a majetková práva, a učiní potřebná opatření.

II. Opatření Generální prokuratury, Nejvyššího soudu a ministerstva spravedlnosti k nápravě nezákonných rozsudků v případech projednaných komisí ÚV KSČ:

1. Rudolf Slánský a spol.:

V této trestní věci podal generální prokurátor dne 7. 1. 1963 Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona. Po provedeném došetření, zejména obstaráním nových znaleckých posudků, bude konečný odůvodněný návrh předložen Nejvyššímu soudu.

Důsledky:

a) Plná soudní rehabilitace Slánského, Šlinga, Gemindera, Simona, Clementise, Frejky, Löbla a Margolia; náhrada propadlého majetku a odškodnění za vazbu a trest popřípadě přiznání důchodu pro pozůstalé. Dále bude třeba rozhodnout o vrácení řádů a vyznamenání.

b) Šváb, Reicin a Fischl nebudou plně soudně rehabilitováni; budou zproštěni z trestných činů proti státu a skutková zjištění pravomocného rozsudku zůstanou z části nedotčena jako trestné činy obecné povahy. K odsouzení obviněných pro tyto trestné činy však nedojde z důvodů smrti nebo amnestie a trestní stíhání bude v těchto směrech zastaveno. Pozůstalým přísluší náhrada za propadlý majetek, odškodnění za trest a přiznání důchodu. Dále bude třeba rozhodnout o vrácení řádů a vyznamenání a případně vojenských hodností.

Odůvodněný návrh předloží generální prokurátor Nejvyššímu soudu do	20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do	10. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření nutná k odstranění důsledků do	10. 8. 1963.

2. Marie Švermová a spol.:

Generální prokurátor podá návrh na povolení obnovy ve prospěch všech odsouzených.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace Švermové, Lomského, Poláka, Fuchse, Landy a Hájka; náhrada propadlého majetku a odškodnění za vazbu a trest, vrácení vyznamenání, řádů a hodností. Taussigová nebude plně soudně rehabilitována; bude zproštěna [obvinění] z trestných činů proti státu a skutková zjištění původního rozsudku zůstanou z části nedotčena jako trestné činy obecné povahy (křivé obvinění a omezování osobní svobody). K odsouzení pro tyto trestné činy však nedojde z důvodů amnestie a trestní stíhání bude v těchto směrech zastaveno. Taussigová přísluší náhrada za propadlý majetek, eventuálně částečná náhrada za trest a dále bude třeba rozhodnout o vrácení řádů a vyznamenání.

Návrh na povolení obnovy a zrušení rozsudku předloží generální prokurátor Nejvyššího soudu do	20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do	31. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření nutná k odstranění důsledků do	31. 8. 1963.

3. Gustav Husák a spol.:

V této trestní věci podal generální prokurátor dne 9. dubna 1963 Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona. Bude třeba obstarat zákonem předepsané podklady pro rozhodnutí Nejvyššího soudu, zejména provedení prokurátorských výslechů odsouzených.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace Husáka, Horvátha, Okáliho, Holdoše a Novomeského, náhrada propadlého majetku, odškodnění za vazbu a trest, u Horvátha přiznání důchodu pro pozůstalé a vrácení vyznamenání, řádů a hodností.

Generální prokuratura obstará předepsané podklady pro rozhodnutí soudu do	30. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do	31. 5. 1963

Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

4. Josef Goldmann a spol.:

V této trestní věci podal generální prokurátor dne 26. 1. 1963 Nejvyššímu soudu návrh na povolení obnovy ve prospěch všech odsouzených. Potřebné došetření bylo již provedeno vyžádáním nových znaleckých posudků a provedením nových výslechů svědků a odsouzených.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace Goldmanna, Bárty, Jičínského, Kolára, Fabingera, Rudingera, Holého, Smrkovského a Outraty, náhrada propadlého majetku, odškodnění za vazbu a trest, vrácení vyznamenání, řádů a hodností a u Outraty přiznání důchodu pro pozůstalé. Lewinter nebude plně soudně rehabilitován; bude zproštěn [obvinění] z trestných činů proti státu a skutková zjištění původního rozsudku zůstanou z části nedotčena jako trestné činy obecné povahy (porušení povinnosti veřejného činitele), k odsouzení však nedojde z důvodů amnestie a smrti odsouzeného a trestní stíhání bude v těchto směrech zastaveno. Pozůstalým přísluší náhrada za propadlý majetek a přiznání důchodu.

Odůvodněný návrh s předepsanými náležitostmi předloží
generální prokurátor Nejvyššímu soudu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 5. 6. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 15. 9. 1963.

5. Václav Vlk a spol.:

V této trestní věci podal generální prokurátor dne 12. 3. 1963 Nejvyššímu soudu návrh na povolení obnovy trestního řízení ve prospěch všech odsouzených. Bude třeba obstarat zákonem předepsané podklady pro rozhodnutí Nejvyššího soudu. Byly již obstarány nové znalecké posudky a budou dále provedeny prokurátorské výslechy odsouzených.

Důsledky:

U všech odsouzených (Vlka, Pluhaře, Hrubého, Černého, Nováka, Roušara a Holátka) dojde ke zrušení původního rozsudku a zproštění z trestných činů proti státu. Podle výsledků došetření soud rozhodne, zda a v kterých směrech skutková zjištění zakládají trestné činy obecné povahy (i v tomto případě však by došlo k zastavení trestního stíhání z důvodů amnestie případně promlčení). Všem odsouzeným přísluší náhrada propadlého majetku, u zemřelých přiznání důchodu pro pozůstalé a u všech je třeba rozhodnout o vrácení řádů, vyznamenání a hodností; v případě plné soudní rehabilitace dále přísluší odškodnění za vazbu a trest.

Odůvodněný návrh s příslušnými podklady pro rozhodnutí předloží Generální prokuratura Nejvyššímu soudu do 30. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 15. 6. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 30. 9. 1963.

6. Rudolf Feigl:

Bude podán návrh na obnovu trestního řízení.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace, náhrada propadlého majetku a odškodnění za vazbu a trest a vrácení vyznamenání a řádů.

Generální prokuratura podá Nejvyššímu osudu
návrh na obnovu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 20. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

7. Richard Slánský:

Bude podán návrh na obnovu trestního řízení.

Důsledky:

Bude zrušen rozsudek Nejvyššího soudu a zproštěn [obvinění] ze zločinu válečné zrady. Pokud jde o zločin zneužití úřední moci, soud rozhodne, zda trestní stíhání zastaví z důvodů amnestie nebo [jej] zprostí [obvinění]. R. Slánskému přísluší náhrada propadlého majetku, eventuálně náhrada za vazbu a trest a dále bude třeba rozhodnout o vrácení vyznamenání a řádů.

Generální prokuratura podá Nejvyššímu soudu
návrh na obnovu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 20. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků 31. 8. 1963.

8. Oskar Kosta:

Bude podána stížnost pro porušení zákona po obstarání předepsaných podkladů pro rozhodnutí soudu.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace, odškodnění za vazbu a trest.

Generální prokurátor podá Nejvyššímu soudu
stížnost pro porušení zákona do 15. 5. 1963.
Nejvyšší soud rozhodne do 15. 6. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 30. 9. 1963.

9. Koloman Moškovič:

Vojtěch Jančík
Oskar Langer

Bude podán návrh na povolení obnovy (u Oskara Langera byl již návrh podán).

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace, náhrada propadlého majetku, odškodnění za vazbu a trest a vrácení vyznamenání a řádů.

Návrh na povolení obnovy předloží
generální prokurátor Nejvyššímu soudu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 20. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

10. Andrej Kaboš:

V této trestní věci bude generálním prokurátorem podána stížnost pro porušení zákona. Bude třeba před rozhodnutím soudu o podané stížnosti provést nutné došetření.

Důsledky:

U Andreje Kaboše dojde ke zrušení původního rozsudku a zproštění z trestného činu velezrady. Podle výsledků došetření soud rozhodne, zda a v kterých směrech skutková zjištění zakládají jiný trestný čin. Podle výsledků došetření a soudního rozhodnutí budou pak učiněna opatření z hlediska odstranění všech důsledků nezákonného odsouzení.

Stížnost pro porušení zákona podá generální
prokurátor Nejvyššímu soudu do 20. 4. 1963
došetření provede Generální prokuratura do 15. 5. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 30. 6. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
nutná k odstranění důsledků do 30. 9. 1963.

11. Osvald Závodský:

Generální prokurátor podá stížnost pro porušení zákona ve prospěch odsouzeného.

Důsledky:

Plná soudní rehabilitace, pozůstalým přísluší náhrada propadlého majetku, případně odškodnění nebo důchod. Dále přichází v úvahu vrácení řádů, vyznamenání a hodnosti.

Generální prokuratura podá stížnost

pro porušení zákona Nejvyššímu soudu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 15. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
k odstranění důsledků do 15. 8. 1963.

12. Šimon Drgač a Rudolf Bulandr:
Generální prokurátor podá návrh na povolení obnovy ve prospěch obou odsouzených. Byl již vyžádán nový znalecký posudek.
Důsledky:
Plná soudní rehabilitace, odškodnění za vazbu a trest, náhrada propadlého majetku, vrácení řádů, vyznamenání a hodností.
Generální prokuratura předloží návrh na změnu rozsudku s potřebnými podklady Nejvyššímu soudu do 20. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 20. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

13. Zdeněk Novák:
Generální prokurátor podá stížnost pro porušení zákona do rozhodnutí soudu po revizi v roce 1956, jímž bylo trestní stíhání obviněného zastaveno pro nepatrnou společenskou nebezpečnost.
Důsledky:
Zrušení původního usnesení a plná rehabilitace Zdeňka Nováka, odškodnění za vazbu a trest, a dále bude třeba rozhodnout o vrácení hodností, řádů a vyznamenání.
Generální prokuratura předloží návrh na změnu rozsudku s potřebnými podklady
Nejvyššímu soudu do 15. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 15. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

14. Josef Mirovský:
Generální prokurátor podá stížnost pro porušení zákona ve prospěch odsouzeného.
Důsledky:
Dojde ke zrušení původního rozsudku a ke zproštění Mirovského [obvinění]; bude tedy plně soudně rehabilitován. Mirovskému bude příslušet náhrada za propadlý majetek, odškodnění za vazbu a trest a dále bude třeba rozhodnout o vrácení hodností, řádů a vyznamenání.
Generální prokuratura předloží stížnost pro porušení
zákona Nejvyššímu soudu do 30. 4. 1963
Nejvyšší soud rozhodne do 31. 5. 1963
Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření
k odstranění důsledků do 31. 8. 1963.

III. Případy, které bezprostředně navazují na případ Rudolf Slánský a spol., ve kterých však nedošlo k odsouzení, nýbrž trestní řízení ve vazbě bylo zastaveno pro nedostatek důkazů:

Anna Barfusová
Rudolf Starý
Jaromír Kvis
František Mucha
Jan Danko
Bedřich Adler
Andrej Horal-Hecht
Vladimír Lenc
Vojtěch Cupánik

Ludmila Neufussová
Josef Špirka
Antonín Patejdl

Bude řešeno novým rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, přičemž důvody pro zastavení budou změněny v tom smyslu, že ke spáchání trestného činu vůbec nedošlo.

Důsledky:

Náhrada za vyšetřovací vazbu.

Bude provedeno u Generální prokuratury do 20. 4. 1963

Ministerstvo spravedlnosti učiní opatření k odstranění důsledků do 31. 7. 1963.

Pokud se týká Dr. Vlasty Veselé, která byla nezákonně držena ve vazbě bez rozhodnutí vyšetřujícího soudce, musí opatření k odstranění důsledků učinit ministerstvo vnitra.

IV. Řešení ostatních případů nezákonného odsouzení z let 1948–1954.

1) Případy uvedené v části I. až III. se týkají věcí vyšetřovaných a souzených jako „nepřítel ve straně". Zároveň byly shromážděny všechny případy s touto skupinou související, pokud se to podařilo zjistit. Tyto případy budou všechny prověřeny stejným způsobem, jako hlavní skupiny, tedy bez ohledu na to, zda odsouzení podali nebo podají stížnosti.

2) V poslední době dochází na prokuraturu a soudy značný počet stížností a podnětů, v nichž se odsouzení popřípadě i jiné osoby domáhají přezkoumání rozsudků, vynesených zejména bývalým Státním soudem.

Za dobu působnosti bývalého Státního soudu od podzimu 1948 do konce roku 1952 bylo odsouzeno celkem asi 27000 osob. Posuzujeme-li tresty těmto osobám uložené z dnešních hledisek, jsou nesporně velmi tvrdé, zvláště tam, kde bylo použité t.zv. „notoriety". V řadě případů došlo kromě toho v trestním řízení, především ve vyšetřování, často však i v pozdějším procesním stadiu k hrubému porušení socialistické zákonnosti. Přitom je ovšem třeba uvést tyto skutečnosti.

a) řada těchto případů byla prověřena v letech 1956–1957 a značná část nezákonných rozhodnutí byla napravena;

b) již v roce 1955 byly přezkoumány případy pokusů o neoprávněné opuštění republiky, při kterých bylo použito t.zv. „notoriety", a v případech, ve kterých bylo zjištěno použití nesprávné kvalifikace, byla sjednána náprava individuálním rozhodnutím presidenta republiky o udělení milosti;

c) rozhodnutími presidenta republiky o amnestii z 9. 5. 1960[3] a z 9. 5. 1962[4] byly s výjimkou zvláště nebezpečných pachatelů trestných činů proti státu všechny osoby odsouzené bývalým Státním soudem propuštěny z výkonu trestu, vrácena jim občanská práva i nárok na důchodové zabezpečení.

Všechny tyto skutečnosti vedou k závěrům, že není důvodu pro nové přezkoumání všech případů, souzených bývalým Státním soudem. Jen v případech, ve kterých orgány prokuratury, justice a ministerstva vnitra mají konkrétní poznatky o nezákonnostech, k nimž došlo v průběhu trestního řízení a které měly za následek odsouzení nevinných osob, budou vyvozeny všechny důsledky k nápravě porušené zákonnosti bez vyčkávání, zda v takovém případě dojde k podání stížnosti nebo podnětu odsouzených, společenských organizací, případně jiných osob.

V ostatních případech přikročit k prověření jen na základě stížnosti nebo podnětu. Přitom postupovat takto:

a) bude-li zjištěno, že ke spáchání trestného činu nedošlo nebo že šlo o činnost zcela vyprovokovanou, provést plnou nápravu;

b) v ostatních případech, ve kterých bude stížnost směřovat proti nezákonným vyšetřovacím metodám, nesprávné právní kvalifikaci trestného činu, nesprávnému průběhu hlavního líčení apod., kde však bude zjištěno prověřením, že odsouzení se dopustili trestného činu proti státu, považovat věc za vyřízenou amnestií, podmíněným propuštěním, eventuálně odpykáním trestu. Pokud odsouzení ve výjimečných případech ještě zůstali ve výkonu trestu a v jejich pří-

padech bylo použito podle dnešních hledisek nesprávné kvalifikace, řešit věc podmíněným propuštěním.

V Praze dne 9. dubna 1963[b]

Za správnost opisu: Novotná[c]

ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, 2. díl (A 8/2), inv. j. 15. – Originál dokumentu, strojopis, 11 stran A4.

---

[a] V pravém horním rohu je uveden stupeň utajení Přísně tajné, dále pořadové číslo výtisku (17) a počet stran (11).
[b] Vpravo od datace bylo uvedeno, že se byl opis vyhotoven pětkrát a daný exemplář nese pořadové číslo 1. Dole na stránce se nachází rozdělovník určující příjemce avizovaných pět exemplářů (jeden byl určen spisovně, další čtyři 1. – 4. oddělení).
[c] Následuje rukopisný podpis.

[1] Dokument byl v levém horním rohu označen jako příloha k dopisu čj. Se I-GP 004/1963. Tento dopis z 10. dubna 1963, který adresoval generální prokurátor (v zastoupení svým prvním náměstkem) náměstku ministra spravedlnosti Zdeňku Číhalovi, byl fakticky průvodním dopisem k zaslanému návrhu opatření. V dopisu bylo uvedeno, že návrh opatření je zároveň zaslán Drahomíru Kolderovi k „projednání v příslušné komisi", tedy zjevně komisi ÚV KSČ pro přešetření politických procesů v období 1949–1954 (tzv. Kolderovy komise).
[2] Usnesení ÚV KSČ z jeho plenárního zasedání je publikováno jako dokument č. 5.
[3] Rozhodnutí presidenta republiky a vlády Republiky československé č. 54/1960 Sb. ze dne 9. května 1960 o amnestii. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1960, částka 20, s. 141–143.
[4] Rozhodnutí presidenta republiky č. 46/1962 Sb. ze dne 9. května 1962 o amnestii. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1962, částka 23, s. 257–258.

7.

1963, 4. června, Praha. – Návrh postupu ministerstva spravedlnosti při mimosoudním odškodňování rehabilitovaných osob podaný ve smyslu společného opatření Generální prokuratury, Ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu z 9. dubna 1963 náměstkem ministra spravedlnosti a náčelníkem vojenských soudů Zdeňkem Číhalem.

Návrh
na postup ministerstva spravedlnosti při mimosoudním odškodňování rehabilitovaných osob ve smyslu společného opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu ze dne 9. dubna 1963[a]

I.

Na základě společného opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu ze dne 9. dubna 1963[1] bude ministerstvo spravedlnosti postupovat při odškodňování majetkových nároků osob souzených v politických procesech, případně pozůstalých po nich, podle těchto obecně platných zásad:

Ministerstvo spravedlnosti se bude při výpočtu náhrad za majetkové škody způsobené vazbou, trestem odnětí svobody, propadnutím majetku nebo věcí a za tresty peněžité řídit předpisy platnými v době soudní rehabilitace, tj. podle nyní platného trestního řádu (§ 371, 372 trestního řádu[2]).

Podle těchto ustanovení nárok na náhradu bude příslušet poškozeným, resp. pozůstalým po nich i v těch případech, kdy při soudní rehabilitaci dojde ke zproštění či zastavení trestního stíhání jen pro nedostatek důkazů či z důvodů amnestie (např. Šváb, Reicin, Fischl, Taussigová, Vlk a spol., Slánský, Richard, Kaboš). U trestných činů, na které se vztahuje amnestie, bude poskytnuta náhrada jen za toho předpokladu, že se amnestie vztahovala na trestný čin, který vylučuje uložení vedlejšího trestu propadnutí majetku (např. zneužití úřední moci podle § 101 trestního zákona z roku 1852[3]). Zde bude přicházet v úvahu náhrada za propadlý

majetek, a pokud jde o odškodnění za odpykaný trest odnětí svobody, bude mít poškozený nárok na náhradu za tu část odpykaného trestu, která přesahuje horní hranici trestní sazby pro amnestovaný trestný čin. Například bude-li některá z osob, odsouzených původně pro velezradu, uznána v rehabilitačním řízení vinnou jen trestným činem zneužití moci úřední podle § 101 trestního zákona z roku 1952, bude trestní řízení zastaveno na základě amnestie. V tomto případě bude příslušet takové osobě nárok na náhradu celého propadlého majetku, protože za trestný čin podle § 101 trestního zákona z roku 1852 nelze uložit trest propadnutí majetku. Kromě toho bude mít nárok na náhradu majetkové škody způsobené výkonem trestu odnětí svobody a to za tu část, která přesahuje 5 let. Podle § 101 trestního zákona z roku 1852 bylo totiž možno uložit za tento trestný čin trest odnětí svobody nejvýše ve výměře 5 roků.

A. Postup při výpočtu náhrady za výkon vazby a trestu odnětí svobody.

1) U osob, na kterých byl vykonán trest smrti (Rudolf Slánský, B. Geminder, O. Šling, A. Simone, K. Šváb, O. Fischl, R. Margolius, J. Frank, Vl. Clementis, L. Frejka, S. Reicin) bude poskytnuta pozůstalým jen náhrada ušlého výdělku ode dne zatčení do dne výkonu trestu smrti.

Ušlý výdělek za dobu vazby bude propočten podle výše příjmu dosahovaného před vzetím do vazby, protože tento příjem bude také směrodatný pro určení vdovských a sirotčích důchodů podle zákona o národním pojištění (zákon číslo 99/1948 Sb.[4]), který podle stanoviska SÚSZ[5] nepřipouští, aby se vycházelo z jiného vyměřovacího základu než z průměrných ročních výdělků za posledních 5 případně 10 let (§ 71 odst. 5 citovaného zákona[6]). Podle tohoto zákona stanoví a vyplatí SÚSZ doplatky na vdovských a sirotčích důchodech pozůstalým, a to ode dne výkonu trestu smrti až do dne soudní rehabilitace. Od tohoto dne použije pak SÚSZ pro úpravu vdovských a sirotčích důchodů nyní platných předpisů zákona o sociálním zabezpečení (zákon číslo 55/1956 Sb.[7])

Tento postup je volen z toho důvodu, aby pozůstalí nebyli natrvalo poškozováni nízkými vdovskými či sirotčími důchody podle zákona číslo 99/1948 Sb. Tak např. vdově po Rudolfu Slánskému Josefě Slánské bude podle tohoto stanoviska SÚSZ vyměřen za dobu od 3. 12. 1952 do dne rehabilitace vdovský důchod podle zákona o národním pojištění ve výši 490 Kčs a ode dne rehabilitace bude nadále vyplácen důchod ve výši podle zákona číslo 55/1956 Sb., tj. částkou 908 Kčs měsíčně. Obdobným způsobem bude SÚSZ postupovat i při sirotčích důchodech.

2) U ostatních osob, na nichž byl vykonán trest odnětí svobody, bude ministerstvo spravedlnosti při stanovení výše ušlého výdělku postupovat diferencovaně:

a) u odsouzených, kteří budou plně rehabilitováni soudně i stranicky, bude stanovena náhrada za celou dobu vazby i výkonu trestu odnětí svobody podle příjmu dosahovaného před vzetím do vazby; přitom bude přihlédnuto jen k příjmu z pracovního poměru a nikoliv k odměnám spojeným se zastáváním veřejných funkcí, např. z funkcí poslance Národního shromáždění apod.

b) u odsouzených, kteří jsou rehabilitováni toliko soudně a nikoliv také stranicky a kteří byli odvoláni z funkcí, bude stanovena náhrada za vazbu a trest podle výše průměrné měsíční mzdy dělníka v průmyslu (rok 1949 – 792 Kčs, rok 1950 – 887 Kčs, rok 1951 – 959 Kčs, rok 1952 – 1058 Kčs, rok 1953 – 1155 Kčs, rok 1954 – 1255 Kčs, rok 1955 – 1272 Kčs, rok 1956 – 1305 Kčs, rok 1957 – 1312 Kčs, rok 1958 – 1340 Kčs, rok 1959 – 1358 Kčs, rok 1960 – 1406 Kčs, rok 1961 – 1448 Kčs, rok 1962 – 1471 Kčs).

Tohoto diferencovaného řešení se běžně užívá při určení výše skutečného ušlého výdělku a přihlíží se k tomu, kde by původní zaměstnání mělo charakter trvalosti a k tomu, že by odsouzený vzhledem ke kádrovým závadám, odborným nebo jiným zjištěným nedostatkům nemohl vykonávat dosavadní (funkci) zaměstnání ani v případě, kdyby nedošlo k jeho zatření a následnému odsouzení.

Vycházejíc z této zásady (opřené o dosavadní praksi) zastává ministerstvo spravedlnosti názor, že osoby uvedené pod b), tj. osoby, u kterých nedojde ke stranické rehabilitaci, by nemohly nadále zastávat své původní funkce nebo zaměstnání, nebo jiné podobně honorované zaměstnání. Proto bude ministerstvo spravedlnosti v těchto případech při výpočtu náhrady za ušlý výdělek vycházet z průměrné mzdy průmyslového dělníka tak, jak je výše specifikována.

Ve všech případech by měly být ve smyslu dosavadní prakse odečteny od zjištěného ušlého výdělku odměny proplacené poškozeným během výkonu trestu podle výše určené ministerstvem vnitra. Dále by měly být odečteny osobní úspory (za stravování), a to částkou 10 Kčs za každý den vazby a trestu. Náhrada za nevyplacené rodinné přídavky bude proplacena jen za dobu, po kterou ji nedostával druhý manžel.

Nelze vyloučit, že někteří poškození budou uplatňovat vedle ušlého výdělku za dobu vazby i trestu ještě další škodu, která jim vznikla tím, že po propuštění z trestu zůstali zaměstnání daleko méně honorované, než bylo jejich zaměstnání před vazbou. Takovéto platové rozdíly bude ministerstvo spravedlnosti uhražovat až do doby soudní rehabilitace pouze ve výjimečných případech zvláštního zřetele hodných a to u osob ad a) a to jen tehdy, jestliže zaměstnání po propouštění z trestu naprosto neodpovídá kvalifikaci poškozeného.

B. Postup při výpočtu eventuální náhrady za poškození zdraví během výkonu vazby nebo trestu.

V případě prokázaného poškození zdraví během vazby či trestu poskytne ministerstvo spravedlnosti náhradu ušlého platu nebo nemocenských dávek ode dne propuštění z trestu až do doby přiznání invalidního důchodu. Nárok na náhradu této škody, pokud bude uplatněn, bude ministerstvo spravedlnosti považovat za prokázaný jedině tehdy, jestliže to potvrdí zdravotní správa ministerstva vnitra. Ode dne přiznání invalidity bude možno považovat škodu za plně uhrazenou invalidním důchodem.

Utrpěl-li poškozený během výkonu vazby či trestu pracovní úraz, nebude nároky hradit ministerstvo spravedlnosti, nýbrž zaměstnavatel, u něhož během výkonu k pracovnímu úrazu došlo (zákon číslo 150/1961 Sb.[8]).

Došlo-li v průběhu výkonu vazby či trestu k jinému úrazu než pracovnímu, poskytne ministerstvo spravedlnosti náhradu jen v případech, kdy podle vyjádření ministerstva vnitra nastalo poškození zdraví v souvislosti s nesprávným výkonem vyšetřovací vazby či trestu. Jen za tohoto předpokladu bude použito též příslušných ustanovení o poskytnutí přiměřeného bolestného.

C. Postup při výpočtu náhrady za propadlý majetek.

Bude zajištěno, aby nemovitý a dosud eventuálně nerealizovaný movitý majetek byl zásadně poškozeným či pozůstalým vrácen prostřednictvím finančních odborů příslušných národních výborů. Za majetek, který nelze vrátit, poskytne ministerstvo spravedlnosti náhradu v té výši, kterou získal čs. stát prodejem propadlého majetku (bez odečtení obchodního rabatu a nákladu úředního odhadu a odvozu svršků).

Počítá se s tím, že v některých případech se poškození nespokojí s touto náhradou a budou požadovat vyšší odškodnění z tohoto důvodu, že zabavený majetek byl prodán za nepřiměřeně nízké ceny, nebo že odhad byl proveden příliš nízko. V odůvodněných případech bude při určení výše náhrady přihlédnuto přiměřeně i k ocenění, které si provedou poškození nebo pozůstalí sami, případně bude skutečná hodnota ověřena za účasti odborných odhadců.

Podobným způsobem bude postupováno i při oceňování uměleckých předmětů a sbírek, zejména sbírek poštovních známek. U těchto sbírek budou eventuální korektury v ocenění provedeny v dohodě s nákupním oddělením Pofis nebo příslušnou komisí ministerstva financí.

x x x

Všechny nároky uvedené pod písmeny A–C bude ministerstvo spravedlnosti likvidovat v každém případě komplexně. Výše náhrady bude s každým poškozeným resp. pozůstalými projednávána individuelně náměstkem ministra spravedlnosti s. Dr Číhalem tak, aby bylo dosaženo mimosoudního vypořádání, aby se vyloučilo jakékoliv soudní uplatňování nároků. Tam, kde za základ výpočtu škody bude brán plný příjem, dosažený před zatčením, bude jednání vedeno tak, aby dohodnutá náhrada odpovídala maximálně 75 % skutečné zjištěné škody. Tím bude zabezpečeno, že osobám, které jsou rehabilitovány v přítomné době, se dostane náhrady majetkové škody zásadně ve stejném rozsahu, jako osobám, které byly rehabilitovány

a odškodněny již v minulých letech. Tak např. A. Londonovi byla na základě smíru vyplacena na skutečnou škodu ve výši 233 653 Kčs částka 142 294 Kčs.

Nelze ovšem vyloučit, že budou někteří poškození trvat na takových nárocích, které nebude možno podle platných předpisů a uvedených zásad plně uspokojit. V takových případech proplatí ministerstvo spravedlnosti skutečně zjištěnou škodu a ponechá poškozeným v úvaze, zda použije svého práva uplatnit případné další nároky žalobou proti čs. státu ve smyslu ustanovení § 374 tr. řádu[2]. Dosavadní zkušenosti ministerstva spravedlnosti potvrzují, že k soudnímu uplatnění nároku na odškodnění dochází jen zcela výjimečně, především u takových případů, kde poškozený tvrdí, že utrpěl během výkonu trestu či vazby újmu na zdraví a kde ministerstvo vnitra vylučuje příčinnou souvislost mezi výkonem vazby a touto újmou. Soudní uplatnění takových nároků nemůže být ovšem za těchto okolností pro poškozeného úspěšné.

II.

Podle shora uvedených zásad prověřilo ministerstvo spravedlnosti ve stanovené lhůtě, tj. od 15. 5. 1963, zda u osob, které byly již rehabilitovány a jsou uvedeny v oddíle I. společného opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu z 9. dubna 1963 došlo k úplnému odčinění následků spojených s nezákonným odsouzením.

Prověrkou bylo zjištěno, že v letech 1956–1960 bylo z uvedené skupiny poskytnuto odškodnění těmto osobám:

Artur London, bývalý náměstek ministra zahraničních věcí, vazba a trest celkem 3 roky 7 měsíců a 22 dnů; škoda na ušlém výdělku a propadlém majetku činila 233 653,26 Kčs n.p.[9] Jako náhradu škody obdržel od ministerstva spravedlnosti na základě smíru z 15. 5. 1956 částku 83 000 Kčs a od OVN v Praze 5 částku 59 294,52 Kčs, celkem tedy 142 294,52 Kčs.

Dr. Vavro Hajdú, bývalý náměstek ministra zahraničních věcí, vazba a trest celkem 4 roky, 11 měsíců a 13 dní; škoda na výdělku a propadlém majetku činila 227 573,19 Kčs n.p. Na základě smíru ze 6. 8. 1956, kterým byla vyřešena toliko otázka ušlého výdělku, obdržel od ministerstva spravedlnosti částku 90 000 Kčs. Kromě toho dostal od ONV a ministerstva spravedlnosti částku 8 462,90 Kčs, v níž je zahrnuta i náhrada za sbírku známek. Tuto sbírku si ovšem Hajdů cenil nepoměrně výše, než činila nákupní cena Pofis.

Eduard Goldstücker, bývalý úředník ministerstva zahraničních věcí, vazba a trest 4 roky a 11 dnů; skutečná škoda na ušlém výdělku a majetku činila 112 879,60 Kčs. Na základě smíru ze dne 20. 3. 1956 obdržel od ministerstva spravedlnosti a ONV v Praze 3 celkem náhradu v částce 55 947,54 Kčs.

Dr Pavel Kavan, bývalý úředník ministerstva zahraničních věcí, vazba a trest 3 roky, 5 měsíců a 22 dnů. Škoda na ušlém výdělku činila 63 769,98 Kčs. Na základě smíru ze dne 14. 5. 1956 vyplatilo ministerstvo spravedlnosti náhradu ve výši 40 000 Kčs. Zabavený majetek byl prakticky v celém rozsahu vrácen.

Karel Dufek, bývalý vyslanec v Ankaře. Vazba a trest 3 roky, 11 měsíců a 13 dnů; škoda na ušlém výdělku a propadlém majetku činila 48 054,14 Kčs. Na základě smíru ze dne 22. 3. 1956 vyplatilo ministerstvo spravedlnosti a ONV v Praze 6 celkem 31 173,84 Kčs.

Bedřich Kopold, bývalý podplukovník, vazba a trest 5 roků a 3 měsíce; škoda na ušlém výdělku činila 100 834,24 Kčs. Na základě smíru ze dne 10. 10. 1956 proplatilo mu ministerstvo spravedlnosti náhradu ve výši 70 000,– Kčs. Náhrada za propadlý majetek mu nebyla dosud poskytnuta, protože jeho majetek byl zajištěn a realizován s majetkem M. Švermové. Otázka náhrady za tento majetek bude řešen společně s náhradou za propadlý majetek M. Švermové, uplatní-li Kopold v tomto směru nárok.

Otakar Hromádko, bývalý podplukovník; vazba a trest 5 roků, 2 měsíce a 26 dnů; škoda na ušlém výdělku činila 152 276,06 Kčs. Na základě smíru z 2. 10. 1956 vyplatilo ministerstvo spravedlnosti Hromádkovi částku 70 000 Kčs. Na náhradu propadlého majetku, který měl hodnotu 1 322 Kčs, Hromádko netrval.

Antonín Svoboda, bývalý důstojník z povolání, vazba a trest 5 roků, 3 měsíce a 27 dnů; škoda na ušlém výdělku činila 93 127,68 Kčs. Podle smíru z 11. 4. 1957 vyplatilo ministerstvo spravedlnosti Svobodovi částku 65 000 Kčs. Uplatnění dalších nároků se Svoboda citovaným narovnáním vzdal.

Vladimír Drnec, bývalý generálplukovník, vazba a trest 5 roků, 4 měsíce a 27 dnů; škodu na ušlém důchodu, která činila 66 576 Kčs, mu byla dne 30. 1. 1960 v plné výši ministerstvem spravedlnosti uhražena. Propadlý majetek byl z převážné části vrácen. Drnec uplatňoval původně značně přemrštěné nároky v úhrnné částce 476 019,20 Kčs n.p. z různých titulů, jako např. újma na zdraví, duševní útrapy apod. Tyto nároky mu nebyly přiznány a jsou dnes již promlčeny, protože je Drnec neuplatnil v soudním řízení ve tříleté promlčecí době, která uplynula 7. 7. 1961.

Dr. Karel Vaš, bývalý podplukovník; na základě obnovy trestního stíhání provedené v roce 1956 mu příslušel podle tehdy platných předpisů trestního řádu jen nárok na náhradu za propadlý majetek v částce 66 297 Kčs, která mu byla dne 11. 1. 1957 proplacena.

Dr. Gejza Pavlík bývalý ředitel Čedoku, vazba a trest 6 roků, 8 měsíců a 3 dny; škoda na ušlém výdělku[,] zaplaceném peněžitém trestu (20 000 Kč st.p.[10]) a na propadlém majetku činila 229 672,57 Kčs. Na základě smíru z 13. 3. 1957 byla Pavlíkovi na úhradu ušlého výdělku a zaplaceného peněžitého trestu proplacena ministerstva spravedlnosti náhrada ve výši 100 000 Kčs. Kromě toho mu ONV vrátil částku 41 603,49 Kčs jako výtěžek z prodaného majetku jeho i jeho manželky Šarloty Pavlíkové.

Šarlota Pavlíková, v domácnosti, vazba a trest 6 roků a 5 dnů; náhrada škody za ušlý výdělek nebyla přiznána, protože Pavlíková nebyla před vzetím do vazby v pracovním poměru a obstarávala jen příležitostné práce, jako překlady apod. Náhradu za propadlý majetek byla poskytnuta v náhradě přiznané jejímu manželovi.

Dr. Karel Markus, bývalý úředník ministerstva zahraničního obchodu, vazba a trest 3 roky, 3 měsíce a 26 dnů. Škoda na ušlém výdělku činila 43 079 Kčs. Na základě smíru z 19. 2. 1957 vyplatilo ministerstvo spravedlnosti jako odškodnění částku 34 000 Kč.

Z tohoto přehledu je patrno, že až na případ Vladimíra Drnce a Šarloty Pavlíkové byla náhrada ušlého výdělku případně i za ušlý majetek řešena mimosoudními narovnáními, při nichž obdrželi poškození 45–75 % skutečně zjištěné škody. Při výpočtu škody na ušlém výdělku se ovšem tehdy vycházelo z plného příjmu, který odsouzení měli před svým zatčením.

Všechna uzavřená nerovnání hodlá ministerstvo spravedlnosti považovat za platná a právně účinná, není důvodu, aby odškodnění těchto osob bylo s nimi znovu projednáváno, neboť jejich plná soudní rehabilitace byla provedena již v minulých letech a nová rozhodnutí Nejvyššího osudu, jež budou nyní následovat, se jich nedotknou. Mimo to se poškození vzdali v těchto narovnáních dalších nároků, pokud si nevyhradili některé zvláštní požadavky, jako např. provedení zápočtu pro účely sociálního zabezpečení, vrácení zabavených dokladů apod.

Ze skupiny I. citovaného opatření nebyly dosud definitivně uzavřeny tyto dva případy, v nichž došlo k plné rehabilitaci až v poslední době:

1) Josef Frank, bývalý zástupce generálního tajemníka ÚV KSČ, vazba 6 měsíců a 10 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Předběžně zjištěná škoda na ušlém výdělku za dobu vazby a na propadlém majetku činí celkem 50 684,82 Kčs. Na tuto škodu byla dne 12. 5. 1963 proplacena man-

želce Jiřině Frankové záloha ve výši 30 000 Kčs. Přesná výše škody bude vyčíslena a doplacena po zpřesnění některých dat. Touto náhradou bude kryta pouze majetková škoda způsobená vazbou a trestem propadnutí majetku.

Další škoda, která vznikla vdově a dětem v důsledku výkonu trestu smrti, bude uhražena SÚSZ tím, že jim vyměří ke dni smrti tj. 3. 12. 1952, vdovský a sirotčí důchod podle zák. č. 99/1948 Sb., a to 570,80 Kčs pro vdovu a 120 Kčs pro nezletilé dítě měsíčně. V této výši hodlá SÚSZ vyplatit důchody až do dne soudní rehabilitace.

Celkový poplatek na důchodech by činila asi 68 000 Kčs. Ode dne soudní rehabilitace hodlá SÚSZ zvýšit vdovský důchod na částku 854 Kčs a sirotčí důchod na 305 Kčs podle sazeb zákona č. 55/1956 Sb.(7) Doposud je vyplácen toliko sirotčí důchod na nezletilého Jiřího Franka ve výši 240 Kčs od ledna 1956.

2) Vilém Nový, bývalý šéfredaktor Rudého Práva, ve vazbě a trestu 4 roky, 5 měsíců a 5 dnů; původním rozsudkem mu byl uložen také trest propadnutí 3/4 majetku. Podle předběžného zjištění činí škoda na ušlém výdělku 148 071 Kčs a na propadlém majetku 32 688 Kčs, celkem tedy 180 759 Kčs. Na základě osobního jednání náměstka ministra spravedlnosti s. Dr Číhala s poškozeným byla dne 16. 5. 1963 uzavřena v ministerstvu spravedlnosti dohoda, podle které přijal Nový na úplné urovnání své majetkové škody způsobené výkonem trestu na svobodě i trestu propadnutí majetku částku 100 000 Kčs. Lze tedy považovat také případ V. Nového za skončený.

III.

Návrh postupu při majetkovém vypořádání u skupiny Rudolf Slánský a spol.

U osob souzených ve skupině Rudolf Slánský a spol. přichází v úvahu odškodnění podle shora obecně uvedených zásad v rozsahu, jak je dále uvedeno. Přitom bude ministerstvo spravedlnosti hradit toliko majetkové škody vzniklé na ušlém výdělku po dobu vazby a dále škodu na propadlém majetku, kdežto ostatní nároky pozůstalých budou řešeny přiznáním důchodu v rámci sociálního zabezpečení a to ode dne výkonu trestu smrti.

1) Rudolf Slánský, bývalý generální tajemník ÚV KSČ, vazba 1 rok, 10 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil základní příjem R. Slánského před vzetím do vazby 30 000 Kčs st. p. měsíčně; při přepočtu na novou měnu by mu ušlo za dobu vazby cca 65 000 Kčs nových peněz. Jestliže by se vycházelo z průměrné mzdy průmyslového dělníka, činila by tato škoda 12 136 Kčs n.p. Protože podle stanoviska SÚSZ bude pozůstalým vyměřen důchod z průměrných ročních výdělků za posledních 5 resp. 10 let, nutno pro výpočet náhrady škody za dobu vazby vycházet rovněž ze skutečného příjmu dosaženého před zatčením. K náhradě za ušlý výdělek je nutno přičíst ještě náhradu za propadlý majetek, jehož výše je nyní zjišťována.

Podle sdělení SÚSZ by činily doplatky na vdovském důchodu (490 Kčs měsíčně) a sirotčím důchodu (120 Kčs měsíčně) za dobu od 3. 12. 1952 do rehabilitace cca 57 000 Kčs. Od rehabilitace by byl manželce Rudolfa Slánského zvýšen vdovský důchod na 908 Kčs měsíčně a sirotčí na 324 Kčs měsíčně. Zatím je od května 1962 proplácen vdovský a sirotčí důchod J. Slánské ve výši 490 Kčs + 120 Kčs.

2) Otto Šling, bývalý vedoucí tajemník KV KSČ v Brně, vazba 2 roky, 1 měsíc, 28 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestního spisu činil základní příjem Šlinga 12 000 Kčs a ušlý výdělek za dobu vazby činil 58 240 Kčs a ušlý příjem na rodinných přídavcích 4 420 Kčs. Při eventuálním propočtu škody podle průměrné dělnické mzdy by činila škoda na ušlém výdělku včetně rodinných přídavků 29 162 Kčs. K náhradě za ušlý výdělek přistupuje ještě náhrada za propadlý majetek, jehož hodnota se ještě zjišťuje.

Podle sdělení SÚSZ nebyly dosud doplatky na vdovském a sirotčím důchodu pro manželku O. Šlinga propočteny.

3) Bedřich Geminder, bývalý vedoucí mezinárodního oddělení ÚV KSČ, vazba 1 rok, 8 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1962[11]. Podle obsahu trestních spisů, činil základní hrubý příjem 14 000 Kčs st.p. měsíčně. Náhrada ušlého výdělku za dobu vazby by činila 29 432,60 Kčs n.p. Při event. přepočtu podle průměrné mzdy průmyslového dělníka by škoda na ušlém výdělku činila 11 222 Kčs. K tomuto přistupuje ještě náhrada za propadlý majetek, jehož hodnota se ještě zjišťuje.

Podle ustanovení § 373 trestního řádu[12] přísluší nárok na náhradu škody jen těm dědicům, kteří byli podle zákona odkázání výživou na poškozeného. Protože B. Geminder byl v době výkonu trestu smrti svobodný, bude nutno po vynesení rozsudku Nejvyššího soudu přešetřit, zda a komu vzešel nárok na náhradu.

4) André Simone, bývalý redaktor Rudého Práva, vazba 5 měsíců, 25 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil jeho hrubý základní příjem 15 000 Kčs s.p. měsíčně. Náhrada ušlého výdělku za dobu vazby by činila 14 030 Kčs n.p., při eventuálním přepočtu na mzdu průmyslového dělníka tato náhrada činila 5 330 Kčs n.p. Hodnota propadlého majetku se dosud zjišťuje.

Podle sdělení SÚSZ by činily doplatky na vdovském důchodu (375 Kč měsíčně) částku cca 10 000 Kčs. Ode dne rehabilitace by byl vdovský důchod zvýšen na 700 Kčs měsíčně. Manželka A. Simone dostává od roku 1956 důchod ve výši 375 Kčs měsíčně.

5) Vlado Clementis, bývalý ministr zahraničích věcí, naposledy úředník Státní banky čs., vazba 1 rok, 10 měsíců a 3 dny, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil jeho poslední základní příjem jako úředníka Státní banky čs. 10 000 Kčs měsíčně st. p. Kromě toho pobíral Clementis plat poslance Národního shromáždění. Náhrada ušlého výdělku za pracovního poměru by za celou dobu vazby činila 36 634,40 Kčs n.p., při eventuálním přepočtu podle průměrné dělnické mzdy by tento ušlý výdělek činil 20 330 Kčs. K tomu přistupuje ještě náhrada za propadlý majetek, který podle obsahu trestních spisů měl hodnotu 38 380 Kčs.

Podle sdělení SÚSZ by činily doplatky na vdovském důchodu (570,80 Kčs měsíčně) celkem přes 60 000 Kčs. Ode dne rehabilitace by byl vdovský důchod zvýšen na částku 1 060 Kčs. Clementisová dosud vdovský důchod nedostává.

6) Ing Ludvík Frejka, bývalý přednosta Národohospodářského odboru KPR, vazba 10 měsíců, 3 dny, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. V trestních spisech nejsou žádné údaje o jeho posledním platu. Při předpokládaném hrubém měsíčním příjmu 13 000 Kčs st.p. měsíčně by škoda na ušlém výdělku a rodinných přídavcích na 1 dítě za dobu vazby činila celkem 23 316 Kčs n. p. Při ev. přepočtu podle průměrné dělnické mzdy by tato škoda činila 10 323 Kč n.p. Hodnota propadlého majetku podle obsahu trestních spisů činí 44 162, 87 Kčs n.p.

Podle sdělení SÚSZ dostává Frejková od roku 1956 vdovský důchod ve výši 754 Kčs a sirotčí důchod ve výši 265 Kčs. Doplatky za dobu od smrti do rehabilitace by činily cca 21 000 Kčs. Ode dne rehabilitace by jí byl zvýšen vdovský důchod na částku 965 Kčs měsíčně.

7) Evžen Löbl, náměstek ministra zahraničního obchodu, ve vazbě a výkonu trestu 10 roků, 5 měsíců a 17 dnů. Podle obsahu trestních spisů činil jeho hrubý měsíční příjem 16 000 Kčs st.p., takže doplatek na ušlém výdělku by činil 302 330 Kčs n.p. Od tohoto nutno ovšem odečíst úspory na osobních potřebách a výši pracovních odměn během výkonu trestu, které se ještě zjišťují. Při eventuálním propočtu podle průměrné dělnické mzdy v jednotlivých letech by doplatek činil 113 78 Kčs. K tomu ještě přistupuje hodnota propadlého majetku, která se zjišťuje.

Dne 15. 5. 1963 došla ministerstvu spravedlnosti žádost Frideriky Löblové, manželky odsouzeného, o přiznání náhrady za 6 měsíců vazby, ze které byla propuštěna bez soudního řízení. V žádosti uplatňuje také náhradu za poškození zdraví a majetek, jehož vrácení se bezúspěšně domáhala vylučovací žalobou u soudu. Spor musela podle svého tvrzení nechat v klidu. Aby bylo možno o nároku rozhodnout, bude zjištěno, o jakou vazbu v případu F. Löblové vůbec šlo.

8) Dr Rudolf Margolius, náměstek ministra zahraničního obchodu, vazba 10 měsíců, 25 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Jeho základní hrubý příjem činil podle obsahu trestních spisů

17 000 Kčs st.p. měsíčně. Za celou dobu vazby by náhrada ušlého výdělku včetně rodinného přídavku na 1 dítě činila 31 970 Kčs, při přepočtu na průměrnou dělnickou mzdu částku 11 075 Kčs. K tomu přistupuje ještě škoda na propadlém majetku, jejíž výše se zjišťuje.

Podle sdělení SÚSZ by činily doplatky na sirotčím důchodu (120 Kčs měsíčně) za dobu od výkonu trestu smrti 5 200 Kčs. Výš doplatku na vdovském důchodu nebyla dosud zjištěna, poněvadž se přešetřuje, kdy se pozůstalá vdova znovu provdala. Ode dne rehabilitace by byl sirotčí důchod zvýšen na částku 265 Kčs měsíčně.

Podle společného opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu z 9. 4. 1963 se předpokládá, že u dalších odsouzených v této skupině, tj. u Švába, Reicina a Fischla zůstanou některá skutková zjištění pravomocného rozsudku zčásti nedotčena, jako trestné činy obecné povahy. K odsouzení pro tyto trestné činy ovšem nedojde a trestní stíhání bude zastaveno. Ministerstvo spravedlnosti hodlá pozůstalé v uvedených případech odškodnit podle stejných zásad, jako kdyby došlo k plné soudní rehabilitaci. Pokud by ovšem došlo k zastavení trestního řízení jen na základě amnestie, přicházelo by odškodnění v úvahu jen za podmínek uvedených na str. 2 shora.

9) Karel Šváb, náměstek ministra národní bezpečnosti, ve vazbě 1 rok, 8 měsíců a 16 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil jeho základní hrubý měsíční příjem 18 000 Kčs st.p., takže škoda na ušlém výdělku včetně rodinných přídavků na 2 nezletilé děti by za celou dobu vazby činila přes 69 000 Kčs n.p., a při eventuálním přepočtu na průměrnou dělnickou mzdu přes 22 000 Kč. K tomu přistupuje ještě škoda na propadlém majetku, která se zjišťuje.

Výše doplatku na vdovském a sirotčím důchodu není dosud propočtena.

10) Bedřich Reicin, bývalý náměstek ministra národní obrany, ve vazbě 1 rok, 5 měsíců a 24 dnů, trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil jeho hrubý měsíční příjem 19 000 Kčs st.p., takže za dobu vazby by ušlý příjem včetně rodinného přídavku na 1 dítě činil přes 71 000 Kčs a při eventuálním přepočtu na průměrnou mzdu dělníka přes 21 000 Kčs n.p.

Výše doplatku vdovského a sirotčího důchodu je odvislá od toho, zda bude Reicinovi vrácena jeho vojenská hodnost. Přitom by ovšem od těchto doplatků bylo nutno odečíst vdovský důchod, pokud jej Reicinová dostávala od SÚSZ. V případě vrácení vojenské hodnosti by činil vdovský důchod Reicinové 1 400 Kčs měsíčně. Při této výši důchodu by činily doplatky na vdovském důchodu 168 000 Kčs n.p., ovšem po odpočtu vdovského důchodu, který Reicinová dostávala od SÚSZ.

11) Dr Otto Fischl, náměstek ministra financí, naposledy úředník Energostavu, ve vazbě 1 rok, 4 měsíce, 3 dny. Trest smrti vykonán 3. 12. 1952. Podle obsahu trestních spisů činil jeho poslední hrubý příjem 10 000 st.p. měsíčně. Při tomto příjmu mu za celou dobu vazby ušlo celkem 29 526 Kčs n.p. a při eventuálním přepočtu na průměrnou dělnickou mzdu 16 016 Kčs. K tomu přistupuje ještě hodnota propadlého majetku, která se přešetřuje.

Podle sdělení SÚSZ by činily doplatky na vdovském důchodu (745 Kčs měsíčně) celkem 33 944,70 Kčs. Vdově po Dr Fischovi je proplácen zatím vdovský důchod od ledna 1957 ve výši 726 Kčs.

Údaje o předpokládané výši odškodnění osob, uvedených v tomto oddíle, jsou propočteny orientačně podle dat, která bylo možno zatím získat ze základního trestního spisu bývalého státního soudu. Po vynesení zprošťujících rozsudků budou některá data ještě zpřesněna podle podkladu, které si ministerstvo spravedlnosti opatřuje od okresních národních výborů, Státního úřadu sociálního zabezpečení a případně od některých bývalých zaměstnanců.

Obdobným způsobem jako u skupiny Slánský a spol. se bude postupovat při řešení náhrad škod všech dalších skupin osob či jednotlivců, kteří budou soudně rehabilitováni.

Tak např. Jarmila Taussigová byla zatčena dne 24. 11. 1951 a odsouzena pro trestný čin velezrady na 25 let, resp. v důsledku pozdější změny trestu na 20 roků a k trestům vedlejším. Na svobodu byla propuštěna v důsledku amnestie z 9. 5. 1960.[13] Byla tedy celkem ve vazbě a výkonu trestu přes 8 a půl roku. Podle usnesení ÚV KSČ ze dne 3. a 4. dubna 1963[14] a podle společného opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu ze dne 9. dubna 1963 nepočítá se u Taussigové s plnou soudní rehabilitací, ale se zproštěním pro trestné činy proti státu a se zastavením trestního řízení pro trestné činy křivého obvinění a omezování osobní svobody. Ve věci Taussigové povolil Nejvyšší soud obnovu trestního stíhání. V obnoveném řízení může dojít k jeho zastavení z důvodu amnestie pro trestné činy křivého obvinění a omezování osobní svobody a – v případě, že by Taussigová setrvala na projednání věci ve smyslu § 11/2 tr. ř.[15] – mohlo by dojít i k jejímu úplnému zproštění.

V případě zastavení trestního řízení z důvodu amnestie měla by Taussigová nárok na náhradu majetkové škody vzniklé propadnutím majetku (podle předběžného zjištění by tato náhrada činila 6 612,72 Kčs). Kromě toho by jí příslušela náhrada za tu část odpykaného trestu na svobodě, která převyšuje 3, resp. 8 roků podle toho, zda Nejvyšší soud její trestnou činnost v obnoveném trestním řízení posoudí podle § 174 ods. 1 tr. zák. (trest odnětí svobody do 3 let) nebo podle § 174 odst. 2 tr. zák.[16] (trest odnětí svobody až do 8 let). V případě, že Nejvyšší soud dospěje k závěru, že se Taussigová dopustila trestné činnosti podle § 174 odst. 1 tr. zák., vznikl by jí nárok na náhradu majetkové škody za dobu od prosince 1954 do propuštění v roce 1960, tedy za dobu 5 let a 5 měsíců. Při propočtu podle průměrných dělnických mezd a po odpočtu úspor na stravování (10 Kčs denně) za tuto dobu výkonu trestu by měla v tomto případě nárok na náhradu ušlého výdělku ve výši cca 50 000 Kčs. Posoudí-li však Nejvyšší soud její trestnou činnost podle § 174 odst. 2 tr. zák., měla by Taussigová nárok na náhradu ušlého výdělku jen za dobu od prosince 1959 do května 1960, což by po odpočtu nákladů na stravování představovalo náhradu asi 4 400 Kčs.

Vzhledem k celkové činnosti Taussigové zjištěné stranickou komisí nelze předpokládat, že by tato byla v novém řízení viny vůbec zproštěna.

- - -

Ministerstvo spravedlnosti bude podle § 371 a násl. tr. ř. odškodňovat toliko osoby, na které byla uvalena prokurátorská nebo soudní vazba. Pokud byly ovšem jednotlivé osoby (např. manželky později odsouzených) zatčeny bezpečnostními orgány a propuštěny bez zavedení trestního řízení nebo bez uvalení vazby prokurátorem, bude majetkovou škodu těchto osob hradit podle předběžného jednání a dosavadní praxi ministerstvo vnitra z vlastních rozpočtových prostředků v podstatě podle stejných zásad jako ministerstvo spravedlnosti. Odškodnění bude i v těchto případech řešeno především cestou dohody s poškozenými.

V Praze dne 4. června 1963

Náměstek ministra spravedlnosti
Náčelník správy vojenských soudů:
Číhal v. r.

Opis vyhotoven v pěti výtiscích
Za správnost opisu[b]

ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, 2. díl (A 8/2), inv. j. 16. – Opis dokumentu, strojopis, 18 stran A4.

[a] Nahoře uprostřed se nachází informace o formě vyhotovení dokumentu (OPIS). Následuje podací razítko Ministerstva vnitra související s vyhotovením opisu s datem 10. 1. 1964, číslem jednacím KIO-006/03-64 a údajem o počtu listů (18). Vlevo nahoře je uvedeno číslo jednací 00227/69-ZO, vpravo nahoře informace o stupni utajení (PŘÍSNĚ TAJNÉ), pořadovém číslu výtisku (5) a počtu listů (18).

[b] Následuje nečitelný podpis. Dole na stránce se nachází rozdělovník určující příjemce avizovaných pět exemplářů (výtisk č. 1 s. pplk. HONZÁK Václav, výtisk č. 2 s. mjr. PATÁK Antonín; výtisk č. 3 s. pplk. JANČA Emil, výtisk č. 4 s. mjr. PLÁŠIL Josef, výtisk č. 5 domo).

[1] Dokument č. 6.

[2] Hlava dvacátá třetí trestního řádu upravující odškodnění za vazbu a za trest zněla: „§ 371

Odškodnění za vazbu

(1) Kdo utrpěl majetkovou škodu vazbou, může žádat za dobu, po kterou byla jeho osobní svoboda omezena, od státu přiměřené odškodnění, bylo-li trestní stíhání proti němu zastaveno, nebo byl-li obžaloby zproštěn.

(2) Za vazbu nařízenou v řízení o vydání do ciziny se odškodnění neposkytuje.

(3) Nárok na odškodnění nepřísluší tomu,

a) kdo si vazbu zavinil sám, zejména tím, že pokusem o útěk nebo jiným svým jednáním dal příčinu k obavám, jež byly důvodem vazby nebo jejího prodloužení,

b) kdo byl obžaloby zproštěn nebo proti komu bylo trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován nebo promlčen.

(4) Odškodnění vždy však přísluší za dobu, o kterou byla vazba proti zákonu prodloužena, zejména nesprávným postupem vyšetřovatele, prokurátora či soudu.

§ 372

Odškodnění za trest

(1) Kdo utrpěl majetkovou škodu tím, že na něm byl zcela nebo zčásti vykonán trest odnětí svobody, nápravného opatření, propadnutí majetku nebo věci nebo peněžitý trest, může žádat od státu přiměřené odškodnění, jestliže v pozdějším řízení byl obžaloby zproštěn nebo bylo trestní stíhání zastaveno.

(2) Přiměřené odškodnění může žádat i ten, kdo byl v pozdějším řízení odsouzen k mírnějšímu trestu, než který na něm byl vykonán na podkladě zrušeného rozsudku.

(3) Nárok na odškodnění za trest nepřísluší tomu,

a) kdo si přivodil své odsouzení úmyslně, nebo

b) proti komu bylo pozdější trestní stíhání zastaveno jen proto, že mu byla udělena milost nebo že po právní moci původního rozsudku byla udělena amnestie vztahující se na čin, za nějž byl původní trest uložen.

(4) Odškodnění vždy však přísluší za dobu, o kterou byl nesprávným postupem soudu nebo orgánu zajišťujících výkon trestu proti zákonu prodloužen trest odnětí svobody.

§ 373

Přechod nároku na odškodnění na dědice

Právo žádat odškodnění za vazbu a trest přechází na dědice oprávněného, jen pokud byli jeho vazbou nebo trestem zkráceni na své výživě nebo výchově, kterou jim byl podle zákona povinen poskytovat.

§ 374

Uplatnění nároku

(1) Nárok na odškodnění za vazbu nebo trest zaniká, nepožádá-li oprávněná osoba o přiznání nároku ministerstvo spravedlnosti nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí, které je základem nároku, a tam, kde takové rozhodnutí nepřichází v úvahu, nejpozději do jednoho roku od propuštění z trestu.

(2) Nepřizná-li ministerstvo spravedlnosti náhradu do tří měsíců od uplatnění nároku nebo není-li oprávněná osoba s přiznanou výší odškodnění spokojena, může svůj nárok uplatnit v řízení ve věcech občanskoprávních.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 652–653.

[3] Paragraf 101 zákona č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích upravující zneužití moci úřední zněl: „*Každý úředník státní nebo obecní, který v úřadě, jímž zavázán jest, moci sobě svěřené jakým koli způsobem zle užívá, aby někomu, ať jest to stát, obec nějaká nebo jiná osoba, škodu způsobil, dopustí se takovým zlým užíváním zločinu, nechť se byl k tomu svésti dal zištností, nebo jinak náruživostí nebo vedlejším úmyslem.*

Za úředníka pokládati se má ten, kdož mocí rozkazu veřejného, přímo nebo prostředečně daného, buď on pod přísahou nebo nebuď, povinen jest, obstarávati práce vlády.“ *Obecný Zákonník říšský a Věstník vládní pro císařství Rakouské*, částka 36, roč. 1852, s. 516.

[4] Zákon č. 99/1948 Sb. ze dne 15. dubna 1948 o národním pojištění. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 40, s. 855–918.

[5] Státní úřad sociálního zabezpečení.

[6] Zákon č. 99/1948 Sb. ze dne 15. dubna 1948 o národním pojištění. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 40, s. 871.

[7] Zákon č. 55/1956 Sb. ze dne 30. listopadu 1956 o sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 30, s. 139–162.

[8] Zákon č. 150/1961 Sb. ze dne 21. prosince 1961 o náhradách při úrazech a nemocech z povolání. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1961, částka 71, s. 609–614.

[9] Nových peněz.

[10] Starých peněz.

[11] Správně 1952.

[12] Paragraf 373 trestního řádu upravující přechod nároku na odškodnění na dědice zněl: „*Právo žádat odškodnění za vazbu a trest přechází na dědice oprávněného, jen pokud byli jeho vazbou nebo trestem zkráceni na své výživě nebo výchově, kterou jim byl podle zákona povinen poskytovat.*“ *Tamtéž*, s. 653.

[13] Rozhodnutí presidenta republiky a vlády Republiky československé č. 54/1960 Sb. ze dne 9. května 1960 o amnestii. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1960, částka 20, s. 141–143.

[14] Dokument č. 5.

[15] Odstavec 2 paragrafu 11 trestního řádu zněl: „*V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a) nebo b), se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního*

stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.“ Citovaná písmena 1a), b) zněla: „*(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno,*

a) nařídí-li to president republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii,

b) je-li trestní stíhání promlčeno“. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1961, částka 66, s. 599.

(16) Jednalo se o trestný čin křivé obvinění. Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29, listopadu 1961. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1961, částka 65, s. 492, (§ 174 Křivé obvinění).

8.

1964, 29. dubna, Praha. – Zpráva Nejvyššího soudu o průběhu a výsledcích revize politických procesů uskutečněných v letech 1949–1954, obsahující seznam osob, proti kterým bylo v těchto letech vedeno trestní řízení.(1)

Zpráva
Nejvyššího soudu o průběhu a výsledcích revize politických procesů z období let 1949–1954(a)

V rámci úsilí o úplné odstranění kultu osobnosti rozhodl v roce 1962 ústřední výbor Komunistické strany Československa provést revizi politických procesů z let 1949–1954. Ve smyslu závěrů XII. sjezdu uložil ústřední výbor strany svým usnesením ze dne 3. a 4. dubna 1963 Nejvyššímu soudu a Generální prokuratuře tyto procesy přezkoumat a učinit závěry odpovídající socialistické zákonnosti.

Průběh a výsledky revize plně potvrzují důvodnost závěrů XII. sjezdu KSČ i správnost zhodnocení provedeného usnesením ÚV KSČ z dubna minulého roku. Při novém přešetřování jednotlivých případů bylo zjištěno, že v průběhu trestního řízení docházelo k uplatňování nezákonných metod především v práci bezpečnostního aparátu a jeho nesprávné orientaci na odhalování nepřátel ve straně a ve státních orgánech.

K hrubému porušování socialistické zákonnosti docházelo i v orgánech prokuratury a soudu, které důsledně nezjišťovaly objektivní pravdu, neprověřovaly doznání obviněných a nezabývaly se provedením důkazů svědčících v jejich prospěch.

I.

Po vydání usnesení ze dne 3. a 4. dubna 1963 bylo u Nevyššího soudu ihned přikročeno k organizačnímu zajištění a provedení revize politických procesů. Byly vytvořeny zvláštní senáty z politicky a odborně nejvyspělejších soudců Nejvyššího soudu, které byly pověřeny projednáním konkrétních případů, pokud jejich projednání nepříslušelo presidiu Nejvyššího soudu. Rovněž přípravou a zpracováním trestních věcí tohoto druhu pro presidium Nejvyššího soudu byli pověřeni nejkvalitnější soudci Nejvyššího soudu. Některé případy připravovali přímo vedoucí pracovníci Nejvyššího soudu.

Revize nejzávažnějších politických procesů byla u Nejvyššího soudu skončena v podstatě dnem 30. června 1963. Neukončena zůstala v té době pouze věc Josefa Smrkovského(2), Jarmily Taussigové a Matyáše Lewintera(3). V těchto případech bylo zapotřebí provést obsáhlé došetření, prováděné Generální prokuraturou. K dnešnímu dni neuzavřen je dosud jen případ Jarmily Taussigové. Spis této trestní věci byl předložen Generální prokuraturou Nejvyššímu soudu 8. ledna 1964. Po prostudování důkazního materiálu bude nařízeno projednání věci. Předpokládá se skončení dne 20. května 1964. Déletrvající došetřování věci Jarmily Taussigové je vysvětlitelné složitostí případu, nesnadností zjišťování některých skutečností vzhledem k velkému časovému odstupu a konečně i nutností přesného prošetření v zájmu zjištění objektivní pravdy.

Před projednáním jednotlivých případů bylo provedeno prošetření věci Generální prokuraturou, která vyslechla řadu svědků i obviněné a opatřila nové znalecké expertizy. V některých případech došlo však k tomu, že všichni obvinění nebyli vyslechnuti nebo nebyl proveden výslech důležitých svědků, ačkoli to vyžadovalo řádné objasnění skutkového stavu. V takových případech pak docházelo k objasnění případu až před soudem při vlastním jednání. To kladlo

ovšem značné nároky na vlastní soudní řízení. Ve věci Jarmily Taussigové navrhovala Generální prokuratura, aby jednání jmenované bylo posouzeno jako trestný čin omezování osobní svobody a křivé obvinění, avšak tento návrh vycházel z původních materiálů, které nebyly dostatečně věrohodné, nebyl podložen výslechem svědků a ani Taussigová sama nebyla vyslechnuta. Proto Nejvyšší soud vrátil tento případ Generální prokuratuře k došetření.(4)

Pokud byly případy projednávány v presidiu Nejvyššího soudu a bylo nutné ještě některé okolnosti objasnit, byly před jednáním presidia provedeny s obviněnými pohovory. Jejich výslech nebyl totiž možný, poněvadž jednání presidia je neveřejné. Tyto pohovory přispěly ke zjištění objektivní pravdy a k správnému a tím i přesvědčivému rozhodnutí.

Vlastní projednání případů před senáty Nejvyššího soudu bylo vedeno předsedy senátů odpovědně se zachováním vážnosti a důstojnosti soudního řízení. Většina obviněných, zejména pak Smrkovský, sama svým seriózním vystupováním k důstojnému průběhu veřejných zasedání nebo hlavních líčení přispěla. V této souvislosti je nutno však poukázat na některé poznatky, získané z průběhu soudních jednání. Tak v případech Marie Švermové a spol.(5), Václava Vlka a spol.(6) a Josefa Goldmana a spol.(7) i v některých dalších se obvinění pozastavovali nad tím, že jejich rehabilitace nebyla provedena již v průběhu let 1956–1957, kdy z důkazního stavu bylo již zřejmé, že se nedopustili trestných činů. V souvislosti s tím došlo v některých případech k ostré kritice rozhodnutí presidia Nejvyššího soudu z výše uvedené doby. Projevilo se to zejména v případě Josefa Goldmana a spol., kde takovou kritiku vznesli Zdeněk Rudinger a obhájci dr. Rychetský a dr. Horák. Obvinění v případě Josefa Goldmana a spol. ve svých projevech před poradou senátu navrhovali vyvození přísných důsledků proti těm osobám, které hrubě porušovaly socialistickou zákonnost. Měli při tom na mysli řídící pracovníky na úseku vyšetřovacích orgánů Státní bezpečnosti, na úseku prokuratury a justice. Naproti tomu hodnotili nezákonný postup vyšetřovacích pracovníků pouze jako vykonávání pokynů nadřízených, kteří nesou za tyto nezákonnosti plnou odpovědnost. Při projednání případu Josefa Goldmana a spol. reagoval zástupce Generální prokuratury nevhodným způsobem na kritiku žaloby generálního prokurátora, přednesenou obhájcem dr. Rychetským. S. dr. Haneška vysvětloval, že tehdejší žaloba se opírala o doznání obviněných, o výpovědi svědků a o posudky znalců, které měl prokurátor k dispozici. Poněvadž již předchozí průběh hlavního líčení ukázal neopodstatněnost obvinění, reagovali všichni obhájci na vyjádření s. Hanešky a Josef Goldman a někteří další obvinění přímo prohlásili, že záruku dodržování socialistické zákonnosti spatřují v Nejvyšším soudu, nikoli však v Generální prokuratuře. Poněvadž k těmto projevům došlo většinou v rámci závěrečných řečí obhajoby a konečném vyjádření obviněných, nebylo možno ze strany senátu takovým projevům zabránit. Někteří obhájci (dr. Vrba, dr. Rychetský a zejména dr. Franěk) ve svých řečech místo obhajoby spíše napadali nesprávnost rozhodnutí presidia Nejvyššího soudu z let 1956–1957.

Nejvyšší soud při rozhodování těchto případů postupoval přísně podle předpisů trestního zákona a trestního řádu a pečlivě zjišťoval všechny skutečnosti, rozhodné pro výrok o vině obviněných. Žádný z obviněných nevznesl připomínky k rozhodnutí Nejvyššího soudu. Byla naopak vyzvednuta objektivita, se kterou se řízení vedlo.

Pokud jde o vlastní dokazování, lze konstatovat, že ve většině případů došlo k podstatným změnám obsahu důkazů ve srovnání s řízením předchozím. Původní znalecké posudky vycházely ve svých závěrech z všeobecných úvah nedostatečně podložených konkrétními fakty. Těmito všeobecnými úvahami znalci nahrazovali nedostatek skutkových podkladů pro podání objektivního a seriózního znaleckého posudku. Došlo rovněž k podstatným změnám ve výpovědi obviněných i svědků. Ukázalo se, že výpovědi obviněných v původním řízení, především ve vyšetřování, byly buď vynucovány nezákonnými vyšetřovacími metodami, nebo výpovědi byly pracovníky nadřízenými vyšetřujících referentů upravovány tak, aby odpovídaly předem vypracované verzi. Na řadu obviněných byl činěn nátlak, že jejich doznání či usvědčení ostatních obviněných z protistátní činnosti je v zájmu strany. Mnohdy bylo jednání a počiny obviněných v zásadě zcela nezávadné uváděno uměle úpravou protokolů do širší souvislosti s jednáním jiných vyšetřovaných osob a z toho dovozována protistátní a protistranická činnost. Při vynucování doznání obviněných sehrálo roli fyzické a psychické násilí používané vyšetřujícími orgány. Tyto nezákonné metody byly někdy používány i vůči svědkům, kteří podle předem vypracovaného závěru měli potvrdit některé okolnosti v neprospěch obviněných. Vůči

svědkům bylo používáno především psychického nátlaku (pohrůžek případným trestním stíháním apod.). V důsledku těchto metod ukázaly se všechny důkazy provedené v původním řízení bezcenné a bylo nutno proto důsledně provádět všechny důkazy znovu v zájmu skutečného zjištění objektivní pravdy.

Soudní rozhodnutí byla obviněným po skončení případů doručována zpravidla osobně. Této příležitosti bylo využíváno především k osobnímu vysvětlení dotazů obviněných, zejména však k poučení o možnosti požádat o pokračování v řízení tam, kde došlo k jeho zastavení v důsledku amnestií nebo promlčení. V takových případech musel totiž Nejvyšší soud řízení zastavit, avšak trestní řád dává obviněnému možnost požádat, aby v řízení bylo pokračováno a zjištěno, zda se dopustil trestného činu či nikoli. Poněvadž návrh na pokračování v řízení je trestním řádem vázán lhůtou, bylo v zájmu přesnosti a jasnosti dáváno většinou ústní poučení, při čemž byl vysvětlen i význam tohoto řízení a rozhodnutí z hlediska úplné občanské rehabilitace a případných nároků za neprávem vytrpěnou vazbu a trest.

Veřejnost přijala výsledky soudního řízení příznivě. Bylo kladně hodnoceno, že i tímto způsobem jsou odstraňovány škody, které byly napáchány porušováním socialistické zákonnosti v období kultu osobnosti. Tyto poznatky byly zjištěny jednak v rámci styků soudců Nejvyššího soudu s občany, jednak ze zkušeností soudců Nejvyššího soudu vykonávajících svou funkci vedle svého zaměstnání.

Ve veřejnosti se však, byť i ojediněle, ozývaly hlasy, jak je možné, že mohlo vůbec docházet k porušování socialistické zákonnosti v takovém rozsahu. V některých případech se občané dotazovali, jaké byly vyvozeny důsledky proti těm pracovníkům bezpečnosti, prokuratur a soudů, kteří se na porušování socialistické zákonnosti podíleli.

Nespokojenost se závěrem ÚV KSČ i rozhodnutím Nejvyššího soudu k případu Rudolfa Slánského a spol. projevoval syn Rudolfa Slánského, který poukazoval na to, že by za případ jeho otce měli být trestně postiženi někteří straničtí vedoucí funkcionáři. Vyslovil také nesouhlas s dopisem ÚV KSČ základním organizacím KSČ[8] a tvrdošíjně setrvával na tom, že Rudolf Slánský se ničeho nedopustil. Při osobním rozhovoru s předsedou Nejvyššího soudu posléze prohlásil, že revizi politických procesů nepokládá za konečné řešení.

Všechny případy projednávané Nejvyšším soudem byly rozhodnuty v souladu s usnesením ÚV KSČ ze dne 3. a 4. dubna 1963. Výjimkou je případ B. Reicina, u něhož zůstává důvodné podezření, že se dopustil trestných činů zneužití služební moci, nešetření služebních povinností a křivého obvinění. Tato trestná činnost B. Reicina nemohla být soudem zjišťována, takže došlo k jeho zproštění, neboť původní obžalobou nebyl Reicin pro tyto skutky stíhán.

Z osob, které byly odsouzeny v politických procesech a v procesech s nimi souvisících, bylo v průběhu let 1956–1964 zproštěno celkem 76 osob. Z toho Karel Šváb a Otto Fischl byli zproštěni z protistátních trestných činů, u obou však bylo zjištěno, že se dopustili trestného činu zneužití moci úřední. Na základě amnestie presidenta republiky z 9. května 1960[9] bylo však trestní stíhání u obou zastaveno. U Rudolfa Slánského bylo zjištěno, že ve funkci generálního tajemníka ÚV KSČ se dopouštěl porušování zákonnosti a porušování zákonnosti jinými osobami kryl. Trestný čin zneužití moci úřední byl zjištěn také u Matyáše Lewintera, avšak trestní řízení bylo rovněž vzhledem k amnestii presidenta republiky z 9. května 1960 zastaveno. Stejným způsobem skončilo trestní řízení také u Jaroslava Míči. Na základě amnesie presidenta republiky z 1. prosince 1957[10] bylo zastaveno trestní stíhání pro trestný čin podplácení u Adolfa Reicha, Ervína Vrány, Roberta Kardoše, Alžběty Breznitzové a Ondreje Oráče, kteří však byli zproštěni z obžaloby pro trestný čin velezrady, případně vyzvědačství. Seznam případů je připojen v příloze.

II.

Příčiny porušování zákonnosti, jak ukazují poznatky z jednotlivých projednaných případů, spočívaly především v nesprávném zaměření činnosti bezpečnostních orgánů. Nesprávné zaměření bezpečnostního aparátu v období let 1949–1954 spočívalo v tom, že bezpečnostní aparát usiloval o odhalení domnělých nepřátel v KSČ, ve státních orgánech, ačkoli pro takové závěry nebyly konkrétní poznatky. V důsledku toho byly soustřeďovány nevěrohodné a nepodložené dokumenty o neexistující trestné činnosti mnoha osob a v souvislosti s tím došlo

k nepodloženým obviněním, k zatýkání a trestnímu stíhání řady stranických funkcionářů, funkcionářů státních orgánů a dalších osob. Konkrétní podklady pro podezření z trestné činnosti byly nahrazovány umělými konstrukcemi o trestné činnosti zatčených osob.

V mnoha případech byly tyto konstrukce vytvářeny až v době, kdy takové osoby byly zatčeny. V průběhu jejich vyšetřování docházelo k používání fyzického i psychického násilí, a to nejen vůči obviněným, ale i vůči rodinným příslušníkům a svědkům. Svědci byli v mnoha případech rovněž zatčeni a obviněni z protistátní činnosti, aby bylo možno na ně spíše nezákonnými metodami působit, a tak zajistit takový obsah jejich výpovědi, aby odpovídal vykonstruované verzi o trestné činnosti. Mnohdy byli tito svědci označeni za spolupachatele trestné činnosti obviněného. V podstatě běžným jevem v období kultu osobnosti se stalo, že výpovědi obviněných i svědků, kteří byli ve vazbě, byly náčelníky vyšetřovacích skupin upravovány, aby odpovídaly předem vypracované verzi, a obvinění a svědci byli pak nezákonnými metodami donucováni k podpisu těchto buď vůbec nepravdivých, nebo překroucených či zveličených protokolů.

Původní řízení před soudem bylo vedeno v rozporu s procesními předpisy a odsuzující rozsudky byly zdůvodňovány logičností a vzájemně se doplňujícími protokoly sepsanými bezpečnostními orgány. V závažnějších procesech bylo běžným jevem, že obvinění byli orgány STB učeni, jak mají vypovídat před soudem. K tomu cíli byly zavedeny tzv. otázkové protokoly, z nichž vycházeli při výsleších jak prokurátoři, tak i soud. Obvinění podle příkazu bezpečnostních orgánů se museli naučit nazpaměť i poslednímu slovu, které měli na závěr procesu přednést. Nebylo vzácností, že obvinění odsuzovali svou domnělou trestnou činnost a požadovali, aby jim soud uložil přísné tresty. Tímto psychickým zpracováním obviněných došlo k jejich zlomení, které vedlo zpravidla k neschopnosti hájit se podle pravdy. Tak byla znemožňována jakákoli kontrola a prověření činnosti bezpečnostních orgánů ze strany prokuratury a soudu. V případě, kdy obviněný se při hlavním líčení hájil, že k doznání byl donucen nezákonnými prostředky, soudy obvykle nepřikládaly tomuto tvrzení víry, ba dokonce mnohdy prokurátoři navrhovali postih obviněných pro křivé obvinění bezpečnostních orgánů. V ojedinělých případech bylo při přezkoumání zjištěno, že prokurátoři dostávali od bezpečnostních orgánů přímo pokyny, jak mají postupovat při projednávání případu u hlavního líčení, jaké mají klást otázky, na které otázky a jak bude obviněný odpovídat a na co nesmí být tázán. Tyto pokyny byly odůvodňovány tím, že jiný postup by narušil politickou linii procesu a oslabil jeho význam.

Pokud jde o soudy, zejména státní soud, byly vůči senátům používány všechny formy kabinetní justice, byla oslabena samostatnost soudního senátu a potlačena soudcovská nezávislost. V řadě případů bylo předsedovi senátu vedením státního soudu přímo nařízeno, jaké musí soud uložit tresty. Každá odchylka od tohoto pokynu musela být hlášena vedení státního soudu a možnost uložení trestu jiného druhu nebo jiné výše musela být vedením státního soudu schválena. Vedení státního soudu před skončením procesu takovou změnu konzultovalo s ministerstvem spravedlnosti. Důkazem potlačení soudcovské nezávislosti a oslabení postavení soudních senátů byla povinná účast prokurátorů při poradě senátů nebo při tzv. předporadě, která nebyla vlastně ničím jiným než stanovením výsledku procesu ještě před vlastním projednáním věci v hlavním líčení.

III.

Komunistická strana Československa vždy usilovala o důsledné dodržování socialistické zákonnosti. Již od roku 1955 bylo z rozhodnutí stranických orgánů přistupováno k důslednému odstraňování chyb a nedostatků z období kultu osobnosti a napraveny křivdy spáchané na řadě stranických a státních funkcionářů.

Došlo k legislativní úpravě trestního řízení za účelem vytvoření dalších záruk k dodržování zákonnosti orgány činnými v trestním řízení.

V zájmu toho, aby i v budoucnu bylo vyloučeno porušování zákonnosti v trestním řízení, bylo přikročeno k přípravě novelizace trestního řádu a předpisů upravujících trestní řízení. Novelizace směřuje především k tomu, aby vyšetřování prováděné bezpečnostními orgány vycházelo z konkrétních zjištěných skutečností a zjišťovalo fakta svědčící pro vinu pachatele i v jeho prospěch. Podmínky pro objektivní činnost vyšetřujících orgánů budou vytvořeny jejich samostatným postavením v rámci orgánů ministerstva vnitra. Zesíleno bude postavení

vyšetřovatelů v rámci prokuratury a bude prohloubena prověrka předchozího postupu bezpečnostních orgánů a prokurátorů v soudním řízení.

Ihned po skončení politických procesů, jejichž revize byla uložena usnesením ÚV KSČ ze dne 3. a 4. dubna 1963, byli z funkcí soudců Nejvyššího soudu odvoláni ti soudci, kteří se přímo zúčastnili projednání politických procesů a kteří měli tak i svůj podíl na porušování zákonnosti v těchto věcech. Usnesením předsednictva ÚV KSČ ze 12. prosince 1963 bylo uloženo, aby z funkcí soudců Nejvyššího soudu postupně odešli i další soudci, kteří působili u Státního, resp. Nejvyššího soudu v období kultu osobnosti, svou činností přispívali k porušování socialistické zákonnosti a jejichž názory a činnost jsou ovlivněny tehdejší nesprávnou praxí.(11) K výměně těchto soudců dojde v souvislosti s připravovanými volbami soudců Nejvyššího soudu. Na jejich místa jsou navrhováni mladší zkušení soudci, nezatížení minulostí let 1949–1954.

IV.

Mimo případů politických procesů s nimi souvisících došlo a dochází stále Nejvyššímu soudu řada podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona od osob, které byly odsouzeny pro protistátní činnost v období let 1949–1954. Při přezkoumání těchto případů se ukazuje, že poměrně často bylo i zde použito nesprávných vyšetřovacích metod k vynucení doznání obviněného, trestná činnost mnohdy byla zjišťována jen z tohoto doznání, aniž by byly shromážděny důkazy pachatele usvědčující. Jsou zjišťovány i případy, v nichž byla trestná činnost přímo vyprovokována bezpečnostními orgány nebo jimi byla alespoň kontrolována. V takových případech, kde byl zákon hrubě porušen ve výroku o vině, je podle okolností podávána stížnost pro porušení zákona, nebo podnět postupován příslušnému soudu k projednání případu cestou obnovy trestního řízení. Pokud jsou obvinění dosud ve výkonu trestu, přistupuje se po bezpečném zjištění porušení zákona neprodleně k jejich propuštění z výkonu trestu. Stejným způsobem postupuje Nejvyšší soud i tam, kde byla trestná činnost značně zveličena a uložen neúměrně vysoký trest, který obviněný dosud odpykává. V případech, kdy výrok o vině odpovídá výsledkům dokazování a právní kvalifikace trestného činu je správná, avšak uložený trest neúměrně vysoký, řeší se obvykle tvrdost odsouzení cestou podmíněného propuštění, k němuž Nejvyšší soud dává podnět.

Podle dosavadních zkušeností z přezkoumávání těchto dalších případů je asi 60 % podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona neodůvodněných. V těchto případech, lze-li bez újmy větší časové ztráty nebo větších nákladů projednat věc přímo se stěžovatelem, přistupuje se k osobnímu projednání výsledků přezkoumání. Až na malé výjimky obvykle jsou stěžovatelé s výsledkem přezkoumání a zejména s vysvětlením věci spokojeni a nový podnět již nepodávají. Ojediněle však při osobním projednání uvádí další skutečnosti, které nebyly zachyceny v podnětu a které pro svou důležitost vyžadují přešetření případu inspekcí ministerstva vnitra.

Přezkoumávání případů je značně obtížné pro velký časový odstup, pro obtížnost získávání důkazů jak ve prospěch, tak v neprospěch obviněných. Zejména obtížně se zjišťuje, zda bylo vůči obviněným použito nezákonných metod a mnohdy tato skutečnost musí být zjišťována pouze z formulací protokolů sepsaných bezpečnostními orgány a z obsahu jejich výpovědi před soudem, pokud o takové skutečnosti před soudem vypovídali.

V.

Poznatky z revize politických procesů jsou důrazným poučením pro všechny orgány činné v trestním řízení. Nejvyšší soud proto věnuje zvýšenou pozornost důslednému uplatňování zásad prověrky činnosti orgánů trestního řízení, neboť stále se ještě objevují v soudní praxi případy, kdy není dostatečně prověřována obhajoba obviněných a nejsou shromažďovány důkazy, svědčící ve prospěch obviněného. Nedostatky tohoto druhu se vyskytují nejen u protistátních trestných činů, ale i činů obecně kriminálních. V každém případě pravomocného soudního rozhodnutí, kde se nižší soud dopustí této chyby nebo kde vyčerpávajícím způsobem nezjistí skutkový stav věci, přistupuje Nejvyšší soud ke zrušení pravomocného rozhodnutí a k vrácení věci nižšímu soudu, případně prokurátorovi k novému projednání a rozhodnutí.

U trestných činů protistátních provedl Nejvyšší soud vyhodnocení dosavadní praxe a v nejbližší době výsledky tohoto vyhodnocení projedná na semináři krajských soudců, kteří projednávají tyto případy v prvním stupni. Ukazuje se, že nejvyšší pozornost nutno věnovat vymezení trestného činu podvracení, pod který je dosud zahrnována i trestná činnost menšího stupně společenské nebezpečnosti jako pobuřování apod.

Zajištění důsledného dodržování socialistické zákonnosti v soudním řízení vyžaduje soustavné úsilí všech řídících složek orgánů trestního řízení. Důležitou roli zde musí sehrát mezirezortní porady těchto řídících orgánů, otevřená vzájemná kritika chyb a nedostatků, na základě níž nutno vždy provést hlubokou analýzu příčin těchto nedostatků. Výrazná pozornost musí být věnována ideologické a odborné výchově kádrů a jejich rozmístění tak, aby zejména na vedoucích místech byli vždy funkcionáři nekompromisní, kteří z každého porušení zákonnosti budou vždy vyvozovat přísné důsledky vůči provinivším se pracovníkům. Nemalou měrou přispěje k upevnění socialistické zákonnosti v trestním řízení jistě i nová úprava předpisů trestního řízení a jejich důsledné uplatňování v praxi.

V Praze dne 29. dubna 1964

Seznam osob
proti kterým bylo vedeno trestní řízení v politických procesech z let 1949–1954[12]

I.
(Případy projednané v roce 1962 až k 1. 4. 1964)

Pořadové číslo	Jméno	Datum a místo narození	Poznámka
1	Adler Bedřich	4. 12. 1912 Praha	2. 5. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
2	Babický Josef	3. 8. 1901 Votice	3. 12. 1962 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS[13]
3	Baláž Teodor	24. 4. 1917 Devínská Nová Ves	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK[14]
4	Bartuszová Anna	23. 10. 1921 Vrkoslavice	16. 5. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
5	Bárta Jan	10. 6. 1913 Mád v Maďarsku	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
6	Bél Matěj	20. 1. 1914 Nitra	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
7	Benau Dezidér	3. 5. 1905 Trnava	10. 10. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
8	Bartek[b] Robert	23. 8. 1921 Uherský Brod	26. 7. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
9	Boskovský Bořislav	1. 1. 1910 Boskovice	25. 2. 1964 postoupeno k vyřízení KP Praha
10	Breznitzová Alžběta	18. 6. 1897 Levice	28. 3. 1964 zastaveno § 11/1 a) – článek III č. 1 amnestie z 1. 12. 1957
11	Bulander Rudolf	13. 11. 1896 Kobylníky	14. 5. 1963 zproštěn § 226 b) tr. ř. NS
12	Büchler Josef	10. 5. 1914 Kremnička	28. 3. 1964 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
13	Cantor Vilém	12. 5. 1907 Teplice	13. 11. 1963 zrušeno NS rozhodnutí KS Praha o zastavení trestního stíhání § 166/1 b) tr. ř.
14	Clementis Vladimír	20. 9. 1902 Tisovec	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
15	Cupaník Vojtěch	4. 5. 1908 Poprad	zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.

16	Čermák Šimon	5. 12. 1924	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
17	Černý Oldřich	13. 12. 1915	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
18	Danko Ján	5. 5. 1919 Rudník	16. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
19	Douda Josef	26. 9. 1923 Velká při Popradu	šetření dosud neskončilo u KIO MV[15]
20	Drgač Šimon	8. 11. 1892 Mutěnice	13. 5. 1963 zproštěn § 226 b) tr. ř. NS/VK
21	Fabinger František	25. 1. 1898 Plzeň	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
22	Eisler Otto	10. 1. 1891 Vlachovice	10. 7. 1963 zastaveno § 223/1, § 11/1 f) tr ř. NS
23	Feigl Rudolf	23. 11. 1901 Praha	17. 5. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. KS Praha
24	Fischl Otto	17. 8. 1902 Dobřany	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
25	Florin Theo	10. 4. 1908	23. 8. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
26	Fodor Mikuláš	11. 12. 1928 Bratislava	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
27	Fodorová / Reinerová Lenka	17. 5. 1916 Praha	23. 8. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
28	Frank Josef	15. 2. 1909 Prostějov	12. 3. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
29	Fried Alfréd	8. 10. 1898 Bečov	20. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř.
30	Fleišar Pavel	29. 6. 1916[c] Prešov	21. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř.
31	Frejka Ludvík	15. 1. 1904 Liberec	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
32	Fuchs Vítězslav	8. 7. 1915 Ostrava	15. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
33	Fuchsová Emilie	8. 6. 1915 Federwald (Německo)	18. 9. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
34	Geminder Bedřich	19. 11. 1901 Ostrava	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
35	Glázer Juraj	29. 4. 1920 Žilina	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
36	Goldmann Josef	3. 5. 1913 Karlovy Vary	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
37	Goldstein Alexander	29. 11. 1900 Kišward (Maďarsko)[16]	21. 2. 1962 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
38	Gregor Jiří	3. 5. 1898 Isky (SSSR)	14. 8. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 b) tr. ř.
39	Guttmann Armín	22. 7. 1903 Bratislava	šetří se – dosud neskončeno
40	Haas Ladislav	1. 3. 1904 Hričov	zproštěn podle § 226 a) tr. ř.
41	Hájek Bedřich	6. 11. 1905 Jablonec nad Nisou	15. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř.
42	Hašek Antonín	3. 10. 1908 Praha	24. 2. 1964 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
43	Herlinger Ferdinand	3. 7. 1908 Vítkovice	28. 3. 1964 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
44	Holátko Bohumil	4. 7. 1914 Horní Loučky	1. 7. 1963 zproštěn § 242 a) tr. ř.

45	Hložková Věra	12. 6. 1923 Brno	dosud v šetření KIO MV[15]
46	Holdoš Ladislav	14. 5. 1911 Ružomberok	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
47	Holý Ivan	1. 2. 1913 Brno	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
48	Horal Andrej (Necht)	6. 8. 1910 Cifen[17], okres Trnava	28. 5. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
49	Horský Mikuláš	6. 12. 1915 Petrila	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS/VK
50	Horváth Ivan	26. 7. 1904 Senice nad Moravou[18]	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
51	Horváth Julius	2. 2. 1912 Bánská Bystrica	12. 12. 1963 povolena obnova – dosud neskončeno
52	Hrubý Pavel	5. 5. 1914 Stochov	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
53	Husák Gustav	10. 1. 1913 Dúbravka	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
54	Horváthová Marie	15. 5. 1909 Nový Jičín	30. 7. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
55	Jančík Vojtěch	29. 12. 1908 Zvolen	6. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
56	Jičínský Jaroslav	12. 5. 1905 Zastávka u Brna	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
57	Kaboš Andrej	25. 8. 1912 Maďarsko	1. 8. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a), b) tr. ř.
58	Kafka Erich	23. 5. 1910 Praha	4. 12. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a), b) tr. ř.
59	Kafková Kateřina	19. 9. 1920 Bratislava	zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
60	Kalina Ludvík	21. 3. 1915 Užhorod	3. 12. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
61	Kalina Oto	4. 3. 1907 Jihlava	20. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
62	Kardoš M. Robert	12. 11. 1926 Bratislava	28. 3. 1964 zastaveno § 11/1 a) tr. ř. – článek III č. 1 amnestie z 1. 12. 1957 PNS
63	Kárný Jiří	10. 8. 1914 Praha	24. 6. 1964 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
64	Kolár J. František	29. 5. 1919 Praha	24. 6. 1964 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
65	Kosta Oskar	23. 11. 1888 Golčův Jeníkov	29. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř.
66	Kraus Martin	16. 9. 1920 Spišský Vlachov	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
67	Kršák Gejza	14. 9. 1913 Sládkovičov[o]	3. 7. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS/VK
68	Kubáček Vojtěch	17. 4. 1901 Nové Hvězdice	dosud neskončeno (KIO MV)
69	Kún Vilém	30. 3. 1917	30. 6. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
70	Kurták Ladislav	29. 10. 1921 Podpisláa	dosud nerozhodnuto u NS
71	Kviz Jaromír	3. 6. 1915 Křečovice	14. 5. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
72	Landa Mikuláš (dříve Landau)	15. 8. 1911 Budapešť	15. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř.
73	Langer Oskar	24. 3. 1907 Přibovce[19]	27. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř.

74	Langfelder Ladislav	13. 1. 1914 Vsetín	dosud nerozhodnuto NS
75	Lenc Vladimír	9. 6. 1922 Brno	15. 5. 1963 zastaveno usnesením GP – § 177/1 a) tr. ř.
76	Lewinter Matyáš	16. 9. 1900 Náluží/Halič	13. 7. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
77	Lomský Hanuš (dříve Gabriel Lijeben)	29. 9. 1917 Mariánské Lázně	15. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
78	Löbl Evžen	14. 5. 1907 Holíč/Slovensko	24. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
79	Margolius Rudolf	31. 8. 1913 Praha	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř.
80	Míča Jaroslav	11. 8. 1915	21. 2. 1964 zproštěn částečně § 226 a) tr. ř., § 223/1 tr. ř. (amnestie)
81	Moškovič Koloman	2. 9. 1906 Košice	10. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
82	Mucha František	3. 12. 1909 Ivančice	16. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
83	Neufussová Ludmila	14. 6. 1920	16. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
84	Novák František	26. 11. 1914 Cerhonice	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
85	Novák Stanislav	30. 4. 1909 Skalice[19]	21. 2. 1964 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
86	Novomeský Ladislav	27. 12. 1904 Budapešť	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
87	Nový Vilém	16. 5. 1905 Jihlava	4. 8. 1962 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
88	Nový František	17. 1. 1909 Košice	24. 7. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
89	Okáli Daniel	9. 3. 1903 Lipovský Mikuláš	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
90	Oráč Ondřej[20] (dříve Doweis)	25. 12. 1922 Rimavská Sobota	28. 3. 1964 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
91	Oren Mordechai	16. 3. 1905 Podhajce/Polsko	19. 9. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. PNS
92	Orenstein Šimon	21. 12. 1909 Bederle (SSSR)	8. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř.
93	Outrata Eduard	7. 3. 1898 Čáslav	28. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. PNS
94	Padušický Gabriel	24. 4. 1900 Bratislava	15. 12. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
95	Paleček Eduard	9. 1. 1926 Brno	šetření dosud neskončilo
96	Patzáková Anna	6. 6. 1895 Plzeň	19. 9. 1963 zproštěna § 226 a) tr. ř. PNS
97	Patejdl Antonín	12. 7. 1909 Plonice	15. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177 a) tr. ř.
98	Pluhař Ladislav	25. 6. 1914 Hřibsko	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
99	Polák Ervín (dříve Pollak)	22. 7. 1906 Vyšnové	15. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
100	Pšenička Arnošt	8. 6. 1916 Bardejov	21. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
101	Rédr Rudolf	9. 9. 1901 Gottwaldov	16. 12. 1963 dosud nerozhodnuto NS

102	Reich Adolf	3. 2. 1900 Sajokosinec[21] (Maďarsko)	28. 3. 1963 zastaveno § 11/1 a) tr. ř. PNS – článek III č. 1 amnestie z 1. 12. 1957
103	Roušar František	14. 8. 1905 Pustá Rebná	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
104	Rudinger Zdeněk	16. 6. 1898 Plzeň	24. 6. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
105	Sedmík Viktor	26. 7. 1916 Utekáč	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
106	Simone André	27. 5. 1895 Jistebnice	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř.
107	Singer Ernest	30. 6. 1895 Liptovský Mikuláš	probíhá řízení o povolení obnovy u NS
108	Slánský Richard	14. 8. 1904 Nezvěstice	5. 6. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř.
109	Slánský Rudolf	31. 7. 1901 Nezvěstice	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř.
110	Smrkovský Josef	26. 2. 1911 Velence	27. 7. 1963 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS
111	Stahl Jaroslav	16. 10. 1904 Praha	5. 12. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
112	Starý Rudolf	11. 11. 1907 Jedevnice	15. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
113	Stavinoha Josef	7. 1. 1909 Kunčice nad Ostravicí	šetření dosud neskončeno
114	Steiner Ervín	23. 8. 1906 Stará Bystrica	28. 3. 1964 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
115	Stern Mikuláš	15. 6. 1904 Pezinok	28. 3. 1964 zproštěn § 226 b) tr. ř. PNS
116	Šling Otto	24. 8. 1912 Nová Cerekev	14. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř.
117	Šlingová Marian	5. 3. 1913 Nový Zéland	24. 7. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
118	Šmejkal Rudolf	19. 7. 1904 Strebušice	4. 1. 1963 zastaveno § 11/1 a) tr. ř. amnestie z 1. 12. 1957 a 9. 5. 1960 PNS
119	Špirk Josef	10. 10. 1909 Praha	16. 5. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
120	Šváb Karel	13. 5. 1904 Praha	24. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
121	Švermová Marie	17. 1. 1902 Trnovany	15. 6. 1963 zproštěna § 226 a) tr. ř. NS
122	Tanenbaum Alexander	24. 1. 1916 Šalgotarian[22] (Maďarsko)	29. 11. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
123	Taussigová Jarmila	11. 6. 1914 Olomouc	řízení o povolení obnovy u NS dosud neskončilo
124	Tomšák František	20. 1. 1907 Drnovice	19. 11. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
125	Veselá Vlasta	15. 10. 1911 Brno	zemřela ve vazbě
126	Viktorin Rudolf	13. 7. 1898 Hodonín	23. 10. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS/VK
127	Vlk Václav	12. 4. 1910 Brtnice	1. 7. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. NS
128	Vrána Ervín	7. 9. 1921 Levoč[a]	28. 3. 1963 zastaveno § 11/1 a) tr. ř. – článek III č. 1 rozhodnutí presidenta republiky o amnestii 1. 12. 1957
129	Weiss Alexander	6. 2. 1910 Prešov	21. 2. 1964 zproštěn § 226 a) tr. ř. NS

130	Zavázalová Zdena	12. 6. 1903 Kehlberg/Itálie	dosud nepřešetřeno
131	Závodský Osvald	27. 10. 1910 Svinov	29. 5. 1963 zproštěn § 226 a), b) tr. ř. PNS
132	Životská Emilie	23. 4. 1912 Olšany, okres Vyškov	15. 12. 1963 zastaveno usnesením GP § 177/1 a) tr. ř.
133	Životský Josef	29. 10. 1904 Plzeň	16. 11. 1963 zproštěn § 226 b) tr. ř.

II.
(Případy projednané od roku 1955 do roku 1961)

1	Clementisová Ludmila	4. 7. 1910 Praha	28. 1. 1953 zastaveno GP § 89/1 b) tr. ř. z roku 1950
2	Dufek Karel	18. 9. 1908	23. 12. 1955 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
3	Goldstücker Eduard	30. 5. 1913 Podbiel	23. 12. 1955 zproštěn § 162 a) tr. ř.
4	Hajdů Vavro	8. 8. 1913 Senice nad Myjavou[23]	16. 5. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. NS
5	Hajšman Václav	1. 9. 1916 Netunice	27. 10. 1960 zproštěn § 242 b) tr. ř. PNS
6	Haškovec Vladimír	13. 6. 1903 Praha	21. 6. 1960 zproštěn § 242 a) tr. ř.
7	Hromádko Otakar	30. 8. 1909 v Kněži	6. 6. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
8	Jirotka Jan	19. 4. 1915 Praha	27. 10. 1960 zproštěn § 242 b) tr. ř. PNS
9	Kavan Pavel	11. 7. 1914 Jihlava	23. 12. 1955 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
10	Kleinová Dora	3. 11. 1913	10. 4. 1956 zproštěna § 162 a) tr. ř. PNS
11	Köhnová Alice	17. 12. 1905 Ružomberok	30. 6. 1955 zproštěna § 162 c) tr. ř. NS
12	London Artur	1. 2. 1915 Ostrava	2. 2. 1956 zproštěna § 162 c) tr. ř. PNS
13	Kopold Bedřich	10. 8. 1921 Ostrava	6. 6. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. NS
14	Markus Karel	20. 8. 1909 Vídeň	19. 10. 1955 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
15	Patzák Václav	20. 2. 1891 Plzeň † 8. 4. 1954	22. 7. 1954 zastaveno § 166/1 b) tr. ř. z roku 1950 6. 11. 1963 rozhodnutí NS – porušení zák[ona]
16	Pavlík Gejza	24. 5. 1894 Oslavany	9. 1. 1957 zastaveno usnesením GP § 192/1 b) tr. ř.
17	Pavlíková Charlota	28. 3. 1896 Sighet/Rumunsko	9. 1. 1957 zastaveno usnesením GP § 192/1 b) tr. ř.
18	Svoboda Antonín	1. 8. 1912 Praha	6. 6. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
19	Tichý Pavel	28. 5. 1914 Poprad	6. 6. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS
20	Wieska Juraj	30. 9. 1913 Rožnava	23. 2. 1956 zproštěn § 162 a) tr. ř. PNS

ABS, f. Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, II. díl (A 2/2), inv. j. 345. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 21 stran A4.

---

[a] V pravém horním rohu je červeným razítkem vyznačen stupeň utajení „Přísně tajné“, pod ním je uvedena část čísla jednacího 0046/64 a vpravo od něj se nachází červené razítko podatelny s ručně doplněnými údaji o pořadovém číslu vyhotovení (10), počtu listů (5) a počtu/pořadí příloh (1/5).

[b] Původně chybně uvedené příjmení Bortek bylo tužkou opraveno na správné Bartek.

[c] Původně uvedený rok narození 1914 byl tužkou opraven na 1916.

[1] Zprávu zaslal předseda Nejvyššího soudu Josef Litera ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi 3. května 1964 s tím, že je určena pro jednání na mezirezortní poradě, jež bude svolána 11. oddělením ÚV KSČ. Ke zprávě se vyjádřil 13. května 1964 náčelník Inspekce ministra vnitra pplk. Josef Huzlík: „*K přiloženému materiálu nemám žádných zásadních připomínek. Do popředí však vyvstává otázka podnětů a stížností pro porušení zákona od osob, které byly odsouzeny pro protistátní činnost v období let 1949–1954.*

V současné době podle předběžného zjištění u Generální prokuratury a Nejvyššího soudu, jakož i v ministerstvu vnitra je zaregistrováno přes 600 případů, mezi nimiž jsou i vícečlenné skupiny.

Pro informaci uvádím, že od června 1963 do 10. května 1964 bylo vyžádáno od Generální prokuratury a Nejvyššího soudu prošetření 275 podnětů. Do dnešního dne bylo celkem prošetřeno 158 případů, v nichž [sic] *i některé skupiny. Došetření se provádí ve 24 případech a v 93 zůstává dožádání nepřiděleno.*

Vzhledem ke stále stoupající tendenci doporučuji, aby zúčastněné orgány trestního řízení zpracovaly na meziresortní poradu samostatný materiál, který by blíže charakterizoval současnou situaci v těchto otázkách a stanovil zásady pro řešení těchto případů.

V souvislosti s prošetřováním a se soudním řízením vystupuje do popředí otázka přísného utajování agenturně-operativních metod a forem státobezpečnostní práce. Dosavadní praxe je taková, že v dožádáních Generální prokuratury a Nejvyššího soudu jsou přímo vznášeny dotazy a požadavky o objasnění, zda určité osoby byly spolupracovníky Státní bezpečnosti, jak byly úkolovány apod., čímž ve svých důsledcích dochází k zveřejňování agentury. Těchto materiálů je totiž používáno při obnově trestního řízení a jsou zpřístupněny poměrně širokému okruhu osob.“

[2] Josef Smrkovský byl dne 27. 7. 1963 zproštěn obvinění usnesením Nejvyššího soudu dle § 226 odst. a) tr. ř, jenž stanovil, že soud zprostí obžalovaného obžaloby, nebylo-li prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán.

[3] Matyáš Lewinter byl 13. 7. 1963 zproštěn obvinění usnesením Nejvyššího soudu dle § 226 odst. a) tr. ř.

[4] Jarmila Taussigová-Potůčková byla rehabilitována usnesením generálního prokurátora ze dne 13. ledna 1968. *NA*, GP, Praha, sp. zn. III/2 SGPt 95/53, dohledový spis prokuratury ve věci Marie Švermové a spol.

[5] Marie Švermová byla dne 15. června 1963 zproštěna obvinění rozsudkem Nejvyššího soudu dle § 226 odst. a) tr. ř.

[6] Václav Vlk byl 1. července 1963 zproštěn obvinění rozsudkem Nejvyššího soudu podle § 226 odst. a) tr. ř.

[7] Josef Goldman byl dne 24. 6. 1963 zproštěn obvinění rozsudkem Nejvyššího soudu dle § 226 odst. a) a b) tr. ř. odst. b), který stanovil, že soud zprostí obžalovaného obžaloby, není-li tento skutek trestným činem.

[8] *NA*, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1962–1966, sv. 17, arch. j. 18, b. 18, informační zpráva o průběhu projednávání „Sdělení Ústředního výboru KSČ o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období kultu osobnosti“ ve stranických orgánech a organizacích; dále viz *NA*, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1962–1966, sv. 34, arch. j. 37, opis dopisu Rudolfa Slánského ml. a Josefy Slánské ze dne 30. července 1963 adresovaný ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komisi KSČ.

[9] Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé č. 54/1960 Sb. ze dne 9. května 1960 o amnestii. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1960, částka 20, s. 141–143.

[10] Rozhodnutí presidenta a vlády republiky Československé z 1. prosince 1957 o amnestii. *Úřední list Československé republiky*, roč. 1957, částka 117, s. 765–767.

[11] *NA*, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo ÚV KSČ, sv. 30, arch. j. 32, b. 9, Informační zpráva o odpovědnosti soudců, prokurátorů a obhájců, kteří se podíleli na porušování socialistické zákonnosti v době politických procesů, a přijatých opatřeních; též *NA*, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo ÚV KSČ, sv. 46, arch. j. 50, b. 8, Zlepšení řízení a organizace práce na úseku ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu.

[12] U některých osob nebylo v dokumentu uvedeno místo narození, případně okres.

[13] Prezídium Nejvyššího soudu.

[14] Nejvyšší soud / Vojenské kolegium.

[15] Kontrolně inspekční odbor Ministerstva vnitra.

[16] Pravděpodobně se jedná o východomaďarské město Kisvárda (česky Malý Varadín).

[17] Správně s největší pravděpodobností Cifer v okresu Trnava.

[18] Správně Senica.

[18] Správně Príbovce.

[19] Správně Skalice.

[20] Správně Ondrej.

[21] Pravděpodobně se jedná o maďarské město Sajóecseg.

[22] Správně Šalgotarján.

[23] Správně Senica nad Myjavou.

9.

1965, 29. května, Praha. – Zpráva generálního prokurátora Jana Bartušky a ministra vnitra Josefa Kudrny předsednictvu ÚV KSČ o výsledku přešetření trestních věcí bývalých členů sociálně demokratické strany.

Zpráva
o výsledku prošetření odsouzených protistátních skupin z řad bývalých členů sociálně demokratické skupiny[a]

I.

V letech 1953–1954 byl postupně zatčen větší počet osob z řad bývalých funkcionářů dřívější sociálně demokratické strany pro podezření z protistátní trestné činnosti. K tomu došlo ve všech českých krajích mimo bývalého kraje Olomouc; v kraji České Budějovice došlo k zatčení tří osob. Jednalo se celkem o víc jak 70 případů s více jak 250 osobami.

Generální prokuratura obdržela v roce 1962–1964, převážně prostřednictvím ÚV KSČ nebo přímo, celkem 44 stížností v těchto trestních věcech. V průběhu prošetřování někteří stěžovatelé své stížnosti opakovali, nebo je doplňovali, případně byly podány další stížnosti. Celkem podalo 56 osob 80 stížností. Největší počet stížností byl z brněnských skupin (19 stěžovatelů) a z hlavní skupiny Görner a spol. (8 stěžovatelů).

Na základě těchto stížností byly na konci roku 1963 a začátkem roku 1964 provedeny výslechy 22 stěžovatelů prokurátorem za přítomnosti orgánů inspekce ministra vnitra. Tyto výslechy signalizovaly, že v některých případech jsou stížnosti z části nebo zcela oprávněné. Při výsleších stěžovatelé svoje původní výpovědi odvolali a uvedli některé skutečnosti, které bylo nutno přešetřit.

K správnému posouzení všech případů bylo nutné zjistit okolnosti, za nichž došlo k jejich realizaci. Byl shromážděn a vyhodnocen veškerý dostupný materiál, neboť na podkladě soudních spisů nebylo možné objasnit všechny okolnosti jednotlivých případů.

V průběhu provádění revize byli všichni dosud žijící odsouzení vyslechnuti, i když si někteří stížnost nepodali. Dále byli vyslechnuti nejnutnější svědci, případně odsouzení v jiných skupinách, jejichž činnost na sebe navazovala, a v nutných případech i příslušníci MV, kteří se na vyšetřování podíleli.

Přitom bylo zjištěno, že již v roce 1956 provedla správa vyšetřování MV prověření prakticky všech případů bývalých příslušníků dřívější sociálně demokratické strany, odsouzených v letech 1954 a 1955, jak o tom svědčí zprávy ze dne 25. 5. 1956, 4. 6. 1956, 11. 6. 1956 a 26. 6. 1956.[1] Takto vyhodnocený materiál byl předán v červnu 1956 bývalému ministru vnitra Barákovi. V těchto zprávách se v podstatě dochází k závěrům, že při realizaci a vyšetřování bylo postupováno nesprávně neobjektivně, což mělo za následek nesprávné a nezákonné posouzení činnosti jednotlivých osob. Další přešetřování nebylo mimo trestní věc Karla Křepelky a spol. prováděno a navrhované závěry nebyly realizovány. Tento souhrnný materiál byl při provádění revize dán k dispozici Generální prokuratuře z archivu ÚV KSČ. Některé dílčí materiály operativní byly v některých případech již dříve skartovány.

Na podkladě takto získaných materiálů bylo MV po dohodě s Generální prokuraturou přikročeno k celkovému přešetření uvedených případů. Vzhledem k počtu podaných stížností a povaze případů bylo přikročeno nejdříve k prověřování hlavní skupiny a brněnských a pražských skupin.

II.

1) Podkladem k zahájení vyšetřování byly převážně poznatky orgánů MV získané vyhledáváním, z nichž bylo patrno, že někteří bývalí funkcionáři sociálně demokratické strany nesouhlasí se sloučením sociální demokracie s KSČ a s některými opatřeními v hospodářském a politickém životě, které byly provedeny po únoru 1848, příležitostně se scházeli a o těchto věcech diskutovali a jednali i o možnosti obnovy sociálně demokratické strany a o možnostech návra-

tu k předúnorovému politickému a hospodářskému uspořádání. Někteří z nich byli v úzkém styku s bývalými představiteli sociálně demokratické strany, kteří po únoru 1948 uprchli do zahraničí a udržovali s nimi písemný styk. Jednalo se především o bývalého redaktora Práva lidu Otto Gráfa, který udržoval intenzivní styk s redaktorem Karlem Vykusou (zemřel v roce 1950). O tomto styku věděli bývalý náměstek primátora Ladislav Pičman, Zdeněk Kreidl a Václav Koubek. Toto spojení vyústilo až k provádění vyzvědačství. Po zatčení několika osob došlo později k zatýkání dalších osob, a to na základě výpovědí dříve zatčených. Jen menší část osob byla zatčena na podkladě vyhledávacích materiálů, větší část osob byla zatčena na základě výpovědí těchto dříve zatčených jednotlivců. Předmětem vyšetřování byla převážně činnost z let 1948–1950.

V průběhu vyšetřování byly opatřeny i některé písemné důkazy, převážně však jako důkazů bylo použito výpovědí a vzájemného usvědčování spoluobviněných. Jednotlivé osoby byly zatýkány převážně na základě neprověřených výpovědí bez jakékoliv dokumentace. V některých případech byly v návrzích na zatčení uváděny citáty vyslýchaných osob i zkresleně, takže dávaly jiný smysl, nebo dokonce citáty, které tyto výpovědi vůbec neobsahovaly.

2) Vyšetřování tzv. ilegálního ústředního výboru sociální demokracie (trestní věc Vladimír Görner a spol.) a některých dalších skupin nebo jednotlivců prováděla správa vyšetřování MV. Tyto případy byly tak žalovány Generální prokuraturou a souzeny Nejvyšším soudem v první stolici. Ostatní případy byly vyšetřovány příslušnými vyšetřovacími odbory KS MV a souzeny krajskými soudy. Při vyšetřování Správa vyšetřování MV metodicky usměrňovala a řídila vyšetřování těchto věcí. Například v brněnských případech prováděla i prověrku vyšetřování za pomoci instruktorů, kteří rovněž vyslýchali.

Také prokurátoři a předsedové krajských soudů byli před procesem s ilegálním ústředním vedením sociální demokracie instruováni o realizaci těchto případů v krajích. Krajští prokurátoři obdrželi obžalobu a závěrečnou řeč prokurátora v hlavní skupině jako vodítko pro vypracování obžalob u krajských skupin. Závěrečné návrhy odborů vyšetřování KS MV byly centrálně schvalovány, rovněž došlo k centrálnímu schvalování obžalob z krajů. Ministerstvo spravedlnosti nařídilo, že případům musí předsedat osobně předsedové krajských soudů.

Při vyšetřování těchto trestních věcí nedocházelo k přímému používání fyzického násilí. Stěžovatelé ve svých podáních si na používání fyzického násilí neztěžují až na ojedinělé výjimky, kdy uvádějí, že byli chyceni pod krk nebo s nimi vyšetřující orgán smýknul apod. Při vyšetřování bylo používáno v té době obvyklých vyšetřovacích způsobů, jako předvádění k výslechům se zavázanýma očima, částečně nočních výslechů, stylizačních úprav výpovědí vyšetřovateli. Většina stěžovatelů ve svých podáních si stěžuje na používání psychického násilí vyšetřujícími orgány, které vedlo k tomu, že podepisovali protokoly se stylizačními úpravami vyšetřovatelů. V brněnských případech výsledky vyšetřování byly také ovlivněny nepříznivými podmínkami vazební věznice v Brně, Příční ulici. Věznice byla v chladných a nevětratelných sklepních prostorách.

Stylizační úpravy vyšetřujících orgánů spočívaly v tom, že každé setkání bylo označeno za ilegální protistátní schůzku a použitím silných výrazů došlo v některých případech ke zveličení a zkreslení skutečné činnosti.

3) Orgány prokuratury převzaly materiály předložené vyšetřovacími orgány a v podstatě beze změny převzaly i návrhy obžalob zpracovaných orgány vyšetřování. V hlavní skupině (Görner a spol.) byly před předáním věci soudu všichni obvinění vyslechnuti prokurátorem. Při těchto výsleších všichni v podstatě setrvali na svých výpovědích, učiněných ve vyšetřování. Rovněž řízení před soudem ve všech případech se opíralo o materiály z vyšetřování a odsouzení vesměs i před soudem v podstatě setrvali na svých výpovědích z vyšetřování. Při provádění revize vysvětlují své výpovědi před prokurátorem a soudem tak, že byli instruováni předem vyšetřovacími orgány, že musí setrvat na výpovědích učiněných ve vyšetřování, jinak že se vrátí do vyšetřovací vazby, že jim ani soudem nebyla dána možnost plné obhajoby a že ani obhájci neplnili svou povinnost, a dokonce v některých případech jim doporučovali, aby před soudem neměnili výpověď.

III.

Výsledky provedeného prověření potvrzují v některých případech oprávněnost podaných stížností. Současně se v podstatě potvrzují i zjištění, která učinila Správa vyšetřování MV při přehodnocení těchto případů v roce 1956. V souhrnu z revize uvedených případů vyplývá, že v trestním řízení nebylo postupováno objektivně. Nesprávnými metodami ve vyšetřování, neobjektivním hodnocením získaných důkazů a nesprávným právním hodnocením takto zjištěných skutků v řízení před soudem došlo jednak k odsouzení některých osob za trestnou činnost, kterou nelze považovat za prokázanou, a jednak k neúměrně přísnému postižení dalších osob, neodpovídající kvalifikaci a v důsledku toho i uloženým trestům. K nejzávažnějšímu porušení zákonnosti došlo u brněnských případů.

V těch případech, kde po prověření je zjištěno, že trestná činnost byla vyprovokována, nebo není prokázána, bude podán návrh na povolení obnovy trestního řízení ve prospěch odsouzených a jejich plná soudní rehabilitace. V případech, kde i po provedení revize je zjištěno, že došlo k trestné činnosti proti státu, která však z příčin shora uvedených byla kvalifikována přísněji, než jak se nyní jeví z hlediska správného posouzení, a došlo k předčasnému propuštění z výkonu trestu (amnestií, podmíněným propuštěním, milostí) nepovažuje se za nutné, aby prokuratura použila mimořádného opravného prostředku. Přitom se vychází z toho, že podle výsledků provedené revize v uvedených případech šlo o činnost, vyplývající z nesouhlasu těchto osob s existujícím politickým, společenským a státním zřízením, jak se vytvořilo po únoru 1948, a zaměřenou na změnu tohoto uspořádání, jak i nyní sami někteří odsouzení přiznávají s tím, že usilovali o návrat předúnorových poměrů (např. uvádí, že počítali s určitým zásahem cizích západních mocností formou politického i hospodářského nátlaku apod.). Šlo tedy o trestnou činnost, namířenou nepochybně proti stávajícímu zřízení s cílem dosáhnout jeho změny. Proto v těchto případech se vychází ze zásad, stanovených společným opatřením Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu k provedení usnesení ÚV KSČ ze dne 4. dubna 1963, vztahující se na provádění revize případů odsouzených v letech 1948 až 1954.(2)

Z výsledků revize pražských a brněnských trestních věcí vyplývá, že je nutné v některých individuelních případech, případně celých skupinách napravit nezákonnosti vyšetřování a celého soudního řízení v těchto věcech. Revize je skončena u 9 skupin, v nichž bylo odsouzeno 70 osob. Návrh na povolení obnovy trestního řízení bude podán u 31 osob, z toho u 19 osob s návrhem na plnou soudní rehabilitaci, u 12 osob na částečnou rehabilitaci. V ostatních případech budou stížnosti odsouzených předloženy příslušným soudům s tím, že nebyl shledán důvod k podání mimořádného opravného prostředku. Ovšem v případě, že by soud došel k závěru, že důvody pro povolení obnovy navržené prokurátorem prospívají dalším odsouzeným, má podle ustanovení § 285 tr. řádu možnost povolit obnovu též v jejich prospěch.

Komise inspekce ministra vnitra prověřuje další případy ze Severomoravského, Severočeského a Západočeského kraje. Skončení revize těchto případů lze očekávat ve třetím čtvrtletí 1965.

Vzhledem ke zjištěním vyplývajícím z revize, doporučuje se přezkoumat opatření, kterými byli odsouzení postiženi ještě po propuštění z výkonu trestu. Jde zejména o přiznání důchodů, případně pracovního zařazení odsouzených a v některých případech o společenské uplatnění dětí odsouzených.

Rozbor jednotlivých případů(b)

I. Trestní věc Vladimír Görner a spol.

V této skupině bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. října 1954 odsouzeno celkem 16 osob k dlouholetým trestům odnětí svobody. V době zahájení šetření byli 3 odsouzení dosud ve výkonu trestu. V prosinci 1963 po zjištění, že Vladimír Görner a Václav Koubek jsou těžce nemocni, došlo k přerušení trestu z důvodu těžké choroby. Zdeněk Kreidl je dosud ve výkonu trestu; je to jediný případ z odsouzených v těchto věcech.

Stížnost si podali Koubek, Kreidl, Tržický, manželé Müllerovi, Hendl, Kubík a Hliněnský; někteří odsouzení podali několik stížností (Tržický, Koubek).

Při označení hlavních odsouzených Görnera, Koubka, Kreidla, Pičmana jako členů ilegálního ústředního vedení pravicové sociální demokracie se zřejmě v celém trestním řízení vycházelo jednak z politických funkcí v sociálně demokratické straně před únorem 1948, jednak z rozsahu jejich protistátní činnosti. I když dnes všichni vypovídají, že netvořili ilegální ústřední vedení, z jejich samostatné trestné činnosti objektivně vyplývá, že tuto úlohu prakticky plnili. Do hlavní skupiny byly však zařazeny i osoby, které měly jen vzdálenou souvislost, a jejichž činnost byla místního významu, a dále i osoby, jejichž trestná činnost byla zčásti nebo plně vyprovokována operativními akcemi vyhledávacích orgánů MV (Šindelář plně, Hlaváč a Munzar z části).

K jednotlivým osobám:

1) Vladimír Görner, nar. 18. září 1904, odsouzen pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), b), odst. 3 písm. f) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody na doživotí. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. května 1955 byl mu změněn trest odnětí svobody na doživotí v trest dočasného odnětí svobody v trvání 25 roků. Podle ustanovení § 297 tr. zák. se trest zkrátil na 15 roků s účinností od 1. ledna 1960. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. května 1965 byla mu prominuta polovina zbytku trestu odnětí svobody ve výši 5 roků, 9 měsíců, 26 dní.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 21. dubna 1954 do 20. 12. 1963, kdy mu byl rozhodnutím Krajského soudu v Praze podle § 325 odst. 1 tr. ř. přerušen trest z důvodu, že trpí těžkou chorobou; přerušení výkonu trestu trvá.

Prověřením bylo potvrzeno, že se zúčastnil schůzek v krejčovské dílně v paláci Metro a schůzky na chatě v Krkonoších v roce 1949. Na těchto schůzkách jednali o obnovení činnosti sociálně demokratické strany, postupně dospěli k rozdělení zájmových sfér jednotlivých úseků veřejného života podle dosavadních zkušeností politické práce; Görner měl za úkol sledovat otázky zemědělské. Z krkonošské schůzky je ve spise písemný dokument – poznámky odsouzeného Kreidla o budoucí organizační struktuře obnovené sociálně demokratické strany. Je potvrzen styk Görnera s bývalými okresními funkcionáři sociálně demokratické strany, s kterými jednal o obnovení sociálně demokratické strany, příp. o jiných politických problémech (manželé Müllerovi, Tržický, Kalach, Kubík).

Neprokázalo se spojení Görnera s Majerem po jeho útěku do zahraničí, ani s jinými představiteli zrádné emigrace, nebo cizích představitelů.

Rovněž se neprokázalo vypracování a rozeslání do zahraničí tzv. „memoranda“, které podle rozsudku mělo sloužit jako informativní náplň pro činnost okresních důvěrníků a krajských ilegálních vedení. Nebylo prokázáno, že by došlo ke schválení programu obnovené sociálně demokratické strany a organizačního řádu, o programu však bylo diskutováno.

Trestná činnost Görnera spadá převážně do roku 1948 a 1949, v dalších letech šlo již jen o ojedinělé schůzky, kde bylo hovořeno o politické situaci, ale nedošlo k žádným jednáním o konkrétní protistátní činnosti. Görner dnes celou trestnou činnost popírá a vysvětluje schůzky společenským jednáním s přáteli z politické činnosti.

Výsledek revize potvrzuje trestnou činnost, ne však v rozsahu uváděném rozsudkem Nejvyššího soudu. Vzhledem k době a okolnostem případu jde o trestnou činnost velezrady; není však prokázáno spojení Görnera s cizími činiteli.

Vzhledem k dosud odpykanému trestu a k trestné činnosti, která je revizí prokázána, nepovažuje se za nutné podání mimořádného opravného prostředku do nesprávné kvalifikace trestné činnosti; zbytek dosud nevykonaného trestu se navrhuje prominout individuelní milostí presidenta republiky ve smyslu článku X. amnestie presidenta republiky ze dne 9. května 1965(3).

2) Václav Koubek, nar. 30. dubna 1900, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1, c), 2 a), b), 3 f) trestního zákona z roku 1950 k trestu odnětí svobody na doživotí. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. května 1955 byl změněn trest odnětí svobody na doživotí v trest dočasného odnětí svobody v trvání 25 roků. Podle ustanovení § 297 tr. zák. zkrátil se trest na

15 roků s účinností od 1. ledna 1960. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. května 1965 byla mu prominuta polovina zbytku trestu odnětí svobody ve výši 5 roků, 9 měsíců, 26 dní.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 8. 5. 1954 do 20. 12. 1963, kdy mu byl rozhodnutím krajského soudu v Praze, podle § 325 odst. 1 tr. ř. přerušen trest z důvodů, že trpí těžkou chorobou; přerušení výkonu trestu trvá.

Rovněž Koubek se zúčastnil schůzek v Metru, Krkonoších a v bytech, kde bylo jednáno o podmínkách a přípravě obnovení sociálně demokratické strany. Koubek měl za úkol sledovat vývoj odborového hnutí pro použití pro práci v sociálně demokratické straně po jejím obnovení. Potvrdila se účast Koubka v roce 1948 na schůzce prvého ilegálního ústředního vedení sociální demokracie vedené Dundrem, kde byl schválen program „Nezávislé Československé sociální demokracie". Pokud jde o organizování ilegálních okresních vedení v různých částech Prahy, potvrdilo se, že šlo jen o zajišťování funkcionářů pro stranu sociálně demokratickou, s jejímž obnovením Koubek a ostatní počítali. Zůstává nevyjasněná otázka spolupráce na prohlášení k tzv. svobodným volbám, které měl upravovat Tržický. Není též prokázáno, že připravoval vypracování zákona na postihnutí budovatelů socialismu z řad veřejných činitelů po změně poměrů.

Jeho vlastní výpovědí je potvrzen vzkaz uprchlému Majerovi, který však neobsahoval informaci o ilegální činnosti, šlo jen o vzkaz, že se scházejí, ale nic nedělají. Není prokázána snaha navázat trvalé spojení do zahraničí s emigrantem Plášilem ve Švýcarsku.

Koubek věděl o spojení Vykusy s Gráfem v Západním Německu a usiloval o informaci sociálně demokratické strany v emigraci o zatýkání sociálních demokratů v roce 1954 (Görnera, Pičmana a Tržického) prostřednictvím dr. Krčmáře přes švédské vyslanectví. Ke spojení s emigrací nedošlo pro odmítnutí Krčmáře.

Revize tedy potvrdila protistátní trestnou činnost, ne však v plném rozsahu rozsudku Nejvyššího soudu. Trestnou činnost je nutno hodnotit ze stejných hledisek jako u Görnera (že se i Koubek dopustil velezrady).

Vzhledem k dosud odpykanému trestu více jak 9 roků navrhuje se zbytek trestu prominout milostí presidenta republiky ve smyslu článku X amnestie presidenta republiky ze dne 9. května 1965.

3) Zdeněk Kreidl, nar. 18. března 1908, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1 c), 2 a), b), 3 f) tr. zák. z roku 1950 a trestný čin vyzvědačství podle § 5 odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. k trestu odnětí svobody na doživotí. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. 5. 1955 byl změněn trest odnětí svobody na doživotí v trest odnětí svobody v trvání 25 roků, podle ustanovení § 297 tr. zák. zkrátil se trest na 15 roků s účinností od 1. 1. 1960. Amnestií presidenta republiky ze dne 9. května 1965 byla mu prominuta polovina zbytku trestu odnětí svobody ve výši 5 roků, 9 měsíců, 26 dní.

Ve vazbě a výkonu trestu je od 8. 5. 1954 dosud.

Také u odsouzeného Kreidla byla revizí potvrzena účast na schůzkách v Metru, v bytech a v Krkonoších. Kreidl měl za úkol sledovat vývoj v družstevnictví a v novinářství. Na základě porady v Krkonoších jednal s bývalými funkcionáři sociálně demokratické strany z různých krajů. Osobně navštívil Urbana a Fišera v Karlových Varech. Není správné zjištění rozsudku, že by organizoval okresní ilegální vedení v Praze 14, 15, 16 a 17 (což bylo známo z výsledků vyšetřování v roce 1954, rozsudek to však nebral na zřetel). Kreidl byl ve spojení s Vykusou, o kterém věděl, že má spojení s uprchlým Otto Gráfem v Západním Německu, a Vykusovi podal některé informace.

Teprve po odsouzení Kreidla v roce 1954 bylo v materiálech již v té době zemřelého redaktora Vykusy zjištěno, že Kreidl vypracoval programové body sociálně demokratické strany, které měl pro jednání s funkcionáři sociálně demokratické strany o budoucím programu strany. Tato skutečnost nebyla předmětem soudního řízení, je potvrzena písemným dokladem. V tomto směru i ostatní písemný materiál redaktora Vykusy potvrzuje písemným důkazem přímo nebo nepřímo trestnou činnost odsouzeného Kreidla, příp. i ostatních.

Revizí je potvrzena trestná činnost odsouzeného Kreidla v podstatě ve stejném rozsahu, jak uvádí rozsudek Nejvyššího soudu. Vzhledem k tomu, že si odpykal 11 roků, bude podán návrh na jeho podmíněné propuštění.

4) Ladislav Pičman, nar. 11. 10. 1910, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1c), 2a), b), 3 f) tr. zák. z roku 1950 a trestný čin vyzvědačství podle § 5/1 zákona č. 231/48 Sb. k trestu odnětí svobody na 25 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 21. 4. 1954 do 12. 6. 1956, kdy mu byl přerušen trest pro duševní poruchu (psychogenní vazební psychóza) a byl předán do ústavního léčení, odkud byl propuštěn v roce 1960. Odsouzený Pičman byl účasten amnestie presidenta republiky z 9. 5. 1960.

Pičman byl Inspekcí MV při provádění revize vyslechnut, když před výslechem byly obstarány lékařské zprávy o jeho nynějším zdravotním stavu. Podle lékařského posudku byl v roce 1960 propuštěn bez psychotických známek a při kontrolním vyšetření v roce 1964 je psychiatrický nález zcela v mezích normy. Pičman pracuje jako kontrolor u Pražských vodáren.

Revizí je potvrzena trestná činnost spáchaná společně s Görnerem, Koubkem a Kreidlem. Bylo rovněž potvrzeno jednání s Hlaváčem o vytváření funkcionářských reserv pro očekávanou obnovu sociálně demokratické strany. I v dnešní své výpovědi doznává, že měl zájem dovědět se prostřednictvím Hendla od Plášila ze Švýcarska o činnosti sociálně demokratické emigrace. Plášilovi vzkázal po Hendlovi, co se stalo s některými bývalými funkcionáři sociálně demokratické strany. Není prokázáno, že by Hendl přivezl pro Pičmana další pokyny pro ilegální činnost.

Rozsudek NS konstatuje, že Pičman za pomoci Hendla a dalších vytvořil z nepřátelských živlů skupinu tzv. národohospodářů, kteří pracovali na úpravě hospodářského programu po připravovaném zvratu. Tato část rozsudku není plně potvrzena; Pičman se zajímal o ekonomické otázky, o kterých diskutoval s Hendlem a dalšími, aby si ověřil, případně získal podklady pro vypracování hospodářské části programu budoucí sociálně demokratické strany. Tento úkol měl z krkonošské schůzky, dále měl za úkol sledovat vývoj samosprávy. Že Pičman na programu pracoval, vyplynulo i z dodatečně vytěženého materiálu bývalého redaktora Vykusy. Je rovněž nadsazeno tvrzení rozsudku, že v roce 1953 organizoval spojení s ilegální organizací lidovců a národních socialistů. S některými funkcionáři těchto stran jednal z hlediska názorů, které zastávaly tyto strany před rokem 1948. Je potvrzeno i nynější výpovědí jeho jednání s Angličanem Mishcohnem v roce 1948, kterému podal různé informace a zařídil podání informací od jiných osob. Tato skutečnost byla kvalifikována jako trestný čin vyzvědačství podle zákona č. 231/48 Sb.

Rozsudek Nejvyššího soudu uvádí, že k této činnosti došlo na podzim roku 1948. Ve výpovědi při vyšetřování se uvádí doba v druhé polovině roku 1948 nebo v létě 1948. Inspekce MV při provádění revize zjistila, že Angličan Mishcohn byl v roce 1948 v Československu na kongresu právníků, který se konal ve dnech 6.–10. září 1948. V této době také došlo k jeho setkání s Pičmanem. Není prokázáno pokračování v trestné činnosti v dalších letech. Neměl být tedy trestný čin Pičmana kvalifikován podle § 5 zákona č. 231/48 Sb., neboť v této době ještě neplatil. Jednání Pičmana mohlo být kvalifikováno podle § 5 zákona č. 50 z roku 1923 jako zrada státního tajemství.

Při zhodnocení celkového rozsahu trestné činnosti Pičmana se revizí potvrdilo, že se dopustil trestné činnosti s hlavními pachateli této skupiny, a to trestného činu velezrady, i když některé skutky nebyly potvrzeny. Z uloženého trestu si prakticky odpykal 2 roky; proto se nečiní žádné další opatření.

5) František Tržický, nar. 18. června 1908, odsouzen pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a), b), 3 f) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 25 roků. Ve vazbě a výkonu trestu byl od 21. 4. 1954 do 9. 5. 1962, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Tržický prakticky při provádění revize popírá všechno, případně dává událostem jiný nezávadný smysl. Při hodnocení jeho činnosti je třeba přihlédnout i k jeho původním doznáním v roce 1954, které jsou i dnešními výpověďmi osob potvrzovány. Při tomto hodnocení je potvrzeno, že v roce 1948 dostal od Pešky „Program nezávislé československé sociální demokracie“, jak byl schválen skupinou okolo Dundra na podzim roku 1948. Neprokázalo se, že by instruoval Koubka, že má převzít v případě zatčení Jeřábka řízení nepřátelské činnosti sociálních demokratů.

Je prokázáno, že hovořil s některými bývalými funkcionáři sociálně demokratické strany v okrese Praha-venkov o starých poměrech, o možnosti obnovení strany (že to „praskne“, aby se podívali na ostatní sociální demokraty, kteří pracovali v obnovené straně). Zúčastnil se schůzek s Görnerem u manželů Müllerových, kde probírali politickou situaci a možnosti tzv. svobodných voleb a uspořádání politických poměrů. Tržický i ostatní tyto schůzky vysvětlují jako společenská setkání, na kterých byly jen vyměňovány politické názory. I když Tržický v celém rozsahu popírá vypracování „prohlášení“ určeném pro případ tzv. svobodných voleb, všechny okolnosti nasvědčují tomu, že na textu prohlášení nepracoval.

Trestná činnost Tržického, pokud je označována jako činnost člena ústředního ilegálního vedení sociální demokracie, se podle výsledku revize nedá takto hodnotit; jde však o trestnou činnost, která úzce navazovala na hlavní pachatele.

Při skutkovém a právním hodnocení nejedná se o trestnou činnost této intenzity, kterou uznal NS, a pokud jde o právní kvalifikaci trestné činnosti, nelze považovat za prokázané, že vešel ve styk s cizími činiteli a dopustil se trestné činnosti za okolnosti zvláště přitěžující.

Tržický v poslední době podal několik stížností, adresovaných presidentu republiky a generálnímu prokurátorovi, v kterých vysvětluje své jednání jako nezávadné. Při prokurátorském výslechu v dubnu 1965 vysvětluje své výpovědi před vyšetřovatelem, prokurátorem a soudem v roce 1954 způsobem vyšetřování, kdy bylo proti němu používáno psychického násilí. Vyšetřovatel, který Tržického v roce 1954 vyšetřoval, však vypověděl, že Tržický se k trestné činnosti doznal spontánně.

Vzhledem k odpykanému trestu 8 roků odnětí svobody nepovažuje se za nutné podávat mimořádné opravné prostředky ke změně rozsudku.

6) František Hendl byl odsouzen pro spolčení k velezradě ve spojení s cizími činiteli podle § 78 odst. 1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 a pro trestný čin vyzvědačství podle § 5 odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. k trestu odnětí svobody na 22 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 24. 5. 1954 do 24. 10. 1956, kdy mu byl přerušen trest z důvodu těžké choroby. V roce 1960 byl účasten amnestie presidenta republiky.

Revizí se zjistilo, že se scházel s Pičmanem, Tržickým, Tomkem a dalšími a při těchto schůzkách projednávali některé otázky hospodářského uspořádání po návratu k poměrům před únorem 1948. Hendl uvádí, že šlo jen o kritiku a neusilovali o zvrat poměrů. K výpovědi Pičmana, který ho usvědčoval, uvádí, že jde o duševně nemocného člověka. Pičman však byl dán do ústavního léčení až po několikaměsíčním výkonu trestu v únoru 1955. Pičman vcelku potvrdil trestnou činnost Hendla i nyní při provádění revize. Podle lékařských zpráv byl Pičman v roce 1960 propuštěn bez psychotických známek a při kontrole v roce 1964 psychický nález byl zcela v mezích normy. Není tedy důvodu Pičmanově výpovědi nevěřit.

Pokud jde o spojení Hendla s Plášilem ve Švýcarsku, není pro tuto činnost jiného důkazu než doznání Hendla z roku 1954. Hendl nyní toto doznání v celém rozsahu odvolal. Doznává jen, že se s Plášilem sešel a jednali o soukromých osobních věcech. Vzhledem k okolnostem, za kterých došlo k setkání Hendla s Plášilem, není důvodů nevěřit výpovědi Hendla z roku 1954, která byla logická a učiněna ihned v prvních dnech po zatčení.

Hendl se dopustil trestné činnosti proti státu, z uloženého trestu odpykal poměrně krátkou dobu, a proto se nečiní žádné opatření.

7) Zdena Müllerová, nar. 27. února 1905, odsouzená pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 20 roků.

Ve výkonu vazby a trestu byla od 23. 4. 1954 do 9. 5. 1960, kdy byla propuštěna na základě amnestie presidenta republiky.

Trestná činnost Müllerové je potvrzena v plném rozsahu. Pokud se dnešní výpovědi liší od výpovědí z roku 1954, nemá to podstatného vlivu na hodnocení trestné činnosti.

Trestná činnost spočívala v tom, že převážně se scházela ve svém bytě s Görnerem, Tržickým, a za přítomnosti svého manžela projednávali obnovení sociálně demokratické strany. V dnešních výpovědích se snaží jako ostatní tyto schůzky označovat jen jako společenská setkání. Druhá část trestné činnosti je poskytování pomoci nebo rady při ilegálním útěku Laušmana a dalších osob z republiky.

V souhrnu tato činnost pomoci více osobám k ilegálním útěkům byla v době, kdy byla páchána, hodnocena jako velezrada a s přihlédnutím k další činnosti podvratného obsahu není ani dnes důvodu ke změně a k jinému hodnocení.

Nečiní se proto žádná opatření.

8) Karel Müller, nar. 22. října 1899, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 15 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 23. 4. 1954 do 9. 5. 1960, kdy byl propuštěn na podkladě amnestie presidenta republiky.

Müller se dopustil trestné činnosti společně se svou manželkou. Sám zajišťoval finanční pomoc pro Laušmana ve Vídni. Rozsudek NS není správný, pokud tvrdí, že byl nápomocen při útěku do zahraničí továrníku Fojtkovi; to byla záležitost jen jeho manželky.

Revizí nebyly zjištěny žádné podstatné okolnosti, které by odůvodňovaly změnu rozsudku.

9) Vlastimil Kalach, nar. 20. ledna 1909, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 16 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 22. 6. 1954 do 9. 9. 1960, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Výsledky revize potvrzují trestnou činnost Kalacha jen zčásti. Je potvrzeno, že obdržel několik dopisů ze zahraničí; rozsudek uvádí, že je obdržel prostřednictvím agentů, ve skutečnosti mu byly doručeny legálně cestujícími osobami, případně byly vhozeny do poštovních schránek neznámými osobami. Obsah dopisů byl převážně přátelského rázu, informace o osobních věcech nebo žádost o zaslání osobních svršků. Dopis od Körnera nebyl určen jemu, dal mu ho přečíst jistý Plaček. Nesprávně rozsudek uvádí i obsah schůzky Görnera, Majera a Kalacha v dubnu 1948, kdy není potvrzeno, že by bylo jednáno o pokynech k ilegální protistátní činnosti. Je potvrzeno, že se stýkal s bývalými funkcionáři sociálně demokratické strany, že hovořili o možnosti obnovení strany.

Podle rozsudku jako prostředek k dosažení cílů stanovených Majerem a Görnerem měl Kalach provádět sabotáž v komunálních podnicích stavební údržby ve funkci hospodáře, a to zdlouhavým vyřizováním reklamací, brzděním vyřizování administrativních úkolů, zkreslováním dosažených hospodářských výsledků. Tato činnost nebyla vyšetřována. Rozsudek zřejmě vychází z doznání a posudku podniku, který potvrzuje, že Kalach mě jisté nedostatky ve své práci; na druhé straně však uvádí, že Kalach prohlašoval, že na práci nestačí a že pracoviště bylo obsazeno nezapracovanými silami, což úmysl sabotáže vyvrací. Prošetřit, zda šlo o sabotáž je dnes neuskutečnitelné; Kalach k tomu vypovídá, že nedostatky v práci měl a o sabotáži před soudem hovořil proto, že byl vyšetřovatelem přesvědčován, že jde o jeden ze způsobů sabotáže.

Šetřením se potvrdilo, že Kalach svým jednáním s Žižkou z Kladna dal podnět ke vzniku skupiny na Kladensku. Revizí se zjistilo, že protistátní trestná činnost Kalacha svým rozsahem neobsahuje znaky velezrady, ale jde o trestnou činnost menší intenzity – sdružování proti republice za zvláště přitěžujících okolností.

Vzhledem k tomu, že z uloženého trestu odpykal 6 let, další opatření se nečiní.

10) Josef Munzar, nar. 17. 4. 1904, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 17 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 8. ledna 1954 do 9. 5. 1960, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Revizí se potvrdilo, že s různými osobami (Baxou, Krycnarem, Hulíkem a Görnerem) v roce 1949 a později jednali o obnovení sociálně demokratické strany. Prokázalo se, že se v roce 1951 pokusil navázat ilegální spojení s Majerem, k tomu účelu vypracoval způsob šifrování a tajných hesel. Zúčastnil se na vypracování protistátního letáku o svobodných volbách, i když se neprokázalo, že by letáky rozšiřoval.

Pokud jde o další trestnou činnost, a to ve směru získání k protistátní činnosti Šindeláře a Pospíšila, bylo revizí zjištěno, že jde o činnost Munzara, která byla kontrolována bezpečnostními orgány. Munzar při své činnosti se dostal v roce 1953 do styku se spolupracovníkem bez-

pečnosti Vojtou Erbanem, který o záměrech Munzara a jeho činnosti podal hlášení bezpečnosti. Tento spolupracovník v průběhu dvou setkání postupoval takovým způsobem, že podnítil Munzara k zaktivizování činnosti a hovořili spolu o zapojení dalších osob (v této trestní věci se jedná o odsouzeného Šindeláře).

Činnost Munzara byla z vlastní iniciativy poměrně rozsáhlá a naplňuje skutkovou podstatu trestného činu velezrady, jak bylo uznáno soudem.

Na základě těchto zjištění se nečiní žádná opatření.

11) Josef Šindelář, nar. 30. 5. 1896, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody na 7 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 22. dubna 1954 do 11. 6. 1958, kdy byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn.

Trestná činnost Šindeláře podle rozsudku měla spočívat v tom, že na několika schůzkách s Munzarem byl seznámen s organizováním ilegální organizace sociálně demokratické strany a převzal úkol zjišťovat ve svém okolí náladu bývalých sociálních demokratů k vytvoření ilegální organizace jako přípravu obnovení strany po zvratu. Podle těchto pokynů se měl v roce 1953 spojit s Hlaváčem, kterému měl předat pokyny k vybudování ilegální organizace v Dopravních podnicích.

Jak již uvedeno, zapojuje se Šindelář do trestné činnosti v době, kdy činnost Munzara je pod kontrolou a vlivem bezpečnostních orgánů. Případ je nutno hodnotit jako následek vyprovokované činnosti. Důsledkem této činnosti je i napojení Šindeláře na Hlaváče, kde není prokázáno předání nějakých pokynů.

Šindelář byl zpočátku vyšetřování vyslechnut jako svědek 15. 4. 1954 a za týden zatčen. Jeho svědecká výpověď byla spolu s výpovědí Munzara podkladem k zatčení a odsouzení.

Vyšetřování v roce 1954 prokázalo, že Šindelář se stýkal s Munzarem i před rokem 1953. Obsah jejich rozhovorů nejde nyní již bezpečně prošetřit, neboť důvody setkání a obsah rozhovorů nebyl v roce 1954 vyšetřován, i když je důvodné podezření, že při těchto setkáních docházelo přinejmenším k pobuřujícím výkonům.

Vzhledem k tomu, že odsouzená trestná činnost byla vyprovokována, bude podán návrh na obnovu trestního řízení.

12) Alois Hlaváč, nar. 16. 11. 1899, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1, c), 2 a) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 6 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 13. 5. 1954 do 21. 11. 1959, kdy byl z trestu podmíněně propuštěn.

Trestná činnost z roku 1953 navazuje na činnost Šindeláře a Munzara. V této části jsou stejné závěry jako u odsouzeného Šindeláře.

Kromě této trestné činnosti měl Hlaváč v roce 1949 být Pičmanem informován o postupu pravicových sociálních demokratů v organizování ilegální činnosti a převzal úkol sledovat bývalého funkcionáře a tři na sebe napojit. Podle nynější výpovědi jak Pičmana, tak Hlaváče, hovořili spolu o podmínkách obnovení sociálně demokratické strany, ne však o ilegální činnosti. Hlaváč vyřídil dvěma bývalým funkcionářům ze Strašnic pozdrav od Pičmana, že je počítáno s obnovou sociální demokracie, o což uvedení neprojevili zájem. Od této doby nebyla u Hlaváče prokázána žádná trestná činnost až do druhé poloviny roku 1953, kdy došlo ke shora uvedené činnosti se Šindelářem.

Rovněž Hlaváč byl vyslechnut nejdříve jako svědek, a to 13. 5. 1954, a ihned po tomto výslechu zatčen.

Výsledky revize nepotvrdily, že Hlaváč spáchal trestný čin velezrady. Činnost z roku 1953 je nutno úplně vyloučit a zbývající jednání z roku 1949 možno kvalifikovat jako sdružování proti republice.

Bude proto podán návrh na obnovu trestního řízení, a to z části na úplné zproštění z této činnosti a z části na uznání jiné právní kvalifikace než velezrady.

13) František Kubík, nar. 1. 3. 1905, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 13 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 21. 4. 1954 do 9. 5. 1960, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Kubík při provádění revize celou svou výpověď z roku 1954 odvolal. Vysvětloval svoje výpovědi z roku 1954 psychickým násilím a [tím,] že byl nervově zničen. K jeho odsouzení došlo na podkladě výslechů Kalacha, Görnera, Košana, Šťastného, Jankovského a jeho vlastního doznání. Při hodnocení všech výpovědí těchto osob, a to jak v roce 1954, tak nyní při revizi vyplývá, že s Kalachem a dalšími vedl podvratné a pobuřující řeči, hovořili o možnosti obnovení sociálně demokratické strany. Není však prokázáno, že by v prosinci 1953 převzal od Görnera pokyny k narušování voleb. Není prokázáno, že by měl, nebo věděl o spojení se zahraničím. Revizí se potvrdilo, že se dopustil trestného činu proti státu, že však kvalifikace velezrady je přísná, neboť jde o jednání, které je třeba kvalifikovat jako trestný čin sdružování proti republice.

Vzhledem k tomu, že z výkonu trestu byl na základě amnestie presidenta republiky propuštěn po 6 letech, nečiní se další opatření.

14) Bohumil Stehlík, nar. 5. února 1902, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1 c), 2 a) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 13 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 15. 4. 1954 do 9. 5. 1960, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Stehlík se měl podle rozsudku Nejvyššího soudu stýkat s Laušmanem, Hliněnským, Tržickým a dalšími osobami, s kterými hovořil o možnostech obnovy sociálně demokratické strany, sdělovali si relace zahraničního rozhlasu, hovořili o tom, že hospodářským tlakem západních států dojde u nás k předúnorovým poměrům. Stehlík při dnešní výpovědi částečně popírá trestnou činnost, případně rozhovory jinak hodnotí. Zhodnocením svědeckých výpovědí a výpovědí spoluodsouzených Tržického a Hliněnského se potvrzuje protistátní trestná činnost, ovšem vzhledem k menší intenzitě jeví se kvalifikace a uložený trest jako neúměrně přísný.

Protože byl z výkonu trestu v roce 1960 propuštěn po odpykání necelé poloviny uloženého trestu, nečiní se další opatření.

15) František Hliněnský, nar. 28. 11. 1904, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78/1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 12 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 22. 4. 1954 do 9. 5. 1960, kdy byl propuštěn na základě amnestie presidenta republiky.

Prováděná revize vcelku skutkový děj potvrdila, některé nepřesnosti a použité formulační výrazy ovlivnily zřejmě přísnější právní kvalifikaci. Hliněnský byl příbuzný Laušmana a stýkal se s ním před jeho uprchnutím a po odchodu do zahraničí s Laušmanem udržoval písemný styk. Je potvrzeno, že organizoval v redakci „Svět práce" sbírky na podporu vyakčněných redaktorů, bývalých členů sociálně demokratické strany. Věděl o osobách, které se připravují k útěku za hranice. Při přešetřování v roce 1964 se od skutkového děje podstatně neodchyluje, jeho stížnost směřuje proti uložení vysokého trestu. Dopis, který obdržel od Laušmanovy rodiny, odevzdal bezpečnosti.

I v tomto případě bylo použito neúměrně přísné kvalifikace, jedná se o trestný čin sdružování proti republice, nejde o trestný čin velezrady. Vzhledem k tomu, že byl z výkonu trestu propuštěn po odpykání poloviny uloženého trestu, nečiní se další opatření.

16) Václav Krycnar, nar. 10. 8. 1912, odsouzený pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 c), 2 a), b) tr. zák. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 8 roků.

Ve vazbě a výkonu trestu byl od 22. 6. 1954 do 12. 6. 1959, kdy byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn.

Krycnar se stýkal s Munzarem, Koubkem a Görnerem. S těmito osobami hovořil o přípravách na obnovení sociálně demokratické strany.

Potvrdilo se, že v roce 1949 mu jistý Pražák vyřídil pozdrav od Plášila ze Švýcarska; o tomto vzkazu informoval Munzara, který ho požádal, aby po Pražákovi poslal Plášilovi vzkaz o zatčení Dundra, Pešky a o úmrtí Marijánka, což také provedl.

Pokud jde o činnost z roku 1953, kdy převzal od Munzara úkol vytvořit ilegální pětičlennou sociálně demokratickou buňku, spadá tato událost časově do doby, kdy Munzar začal vyvíjet

činnost pod vlivem Vojty Erbana. Krycnar již v roce 1954 vypověděl, že úkol od Munzara odmítl plnit a nikoho nevyhledával. Nelze již objasnit otázku obdržení programu obnovené sociálně demokratické strany, který dle své výpovědi měl obdržet od Koubka nebo Brušáka. Koubek to popřel a Brušák je mrtev.

Krycnar se dopustil protistátní trestné činnosti; použitá právní kvalifikace se jeví neúměrně přísná. Vzhledem k tomu, že po odpykání 5 roků byl z výkonu trestu propuštěn, nečiní se další opatření.

II. Trestní věc proti Jindřichu Žižkovi a spol.

V této skupině bylo odsouzeno Krajským soudem v Praze dne 12. 11. 1954 celkem 15 osob. Vedoucí pachatel Jindřich Žižka byl bývalým krajským tajemníkem sociálně demokratické strany v Kladně. Z 15 odsouzených bylo 12 osob odsouzeno pro velezradu, ostatní pak pro schvalování trestného činu, případně pro nepřátelské jednání proti republice. Ve věci došla jediná několikráte opakovaná stížnost odsouzeného Výborného.

Ve skupině byl uložen nejvyšší trest 12 roků odnětí svobody a u 8 osob byl uložen trest pod zákonnou sazbou. Pachatelé odsouzení pro schvalování trestného činu byli odsouzeni k podmíněným trestům.

Ve skupině došlo k několika schůzkám, kde bylo jednáno o obnovení sociálně demokratické strany a k organizování peněžních sbírek pro podporu rodin zatčených, případně vyakčněných bývalých členů sociálně demokratické strany.

Intenzita trestné činnosti v celé skupině nedosahovala trestného činu velezrady, skupina neměla žádné spojení na zahraničí. Uložené tresty pod zákonnou sazbou za trestný čin velezrady (4, 5, 7, 8 a 9 roků) jasně ukazují, že již v roce 1954 byla trestná činnost posuzována jako činnost nižší společenské nebezpečnosti a měla být správně kvalifikována jako sdružování proti republice.

Výsledek revize potvrdil oprávněnost stížností Karla Výborného. Podle rozsudku krajského soudu se Výborný dopustil velezrady tím, že se Žižka na něho v červnu 1949 obrátil a řekl mu, že spolu s dalšími osobami připravuje obnovení sociálně demokratické strany pro případ jimi předpokládaného zvratu a požádal ho o spolupráci, kterou Výborný přijal.

Při revizi Žižka vypověděl, že se na Výborného obrátil v záležitosti přijetí žáka Fencla na odbornou školu a při tom hovořili o politických otázkách, z kterých měl Výborný seznat, že se jedná o protistátní činnost. Přímo o protistátní činnosti nehovořil. To byl jediný důkaz pro odsouzení. Dnešní výpověď Žižky je potvrzována dalšími výpověďmi Váchy a Mareše.

Karel Výborný byl z trestu podmíněně propuštěn v roce 1959, takže si odpykal 5 roků odnětí svobody.

Bude proto podán návrh na obnovu trestního řízení ve prospěch odsouzeného Karla Výborného. U ostatních případů, vzhledem k výši uložených trestů a k době, kterou si jednotliví odsouzení odpykali, se nečiní žádná opatření, neboť v těchto případech se odsouzení trestného činu proti státu dopustili.

III. Trestní věc Josefa Šádka a spol.

V této trestní věci bylo odsouzeno Nejvyšším soudem jako soudem první stolice dne 7. 4. 1955 celkem 6 osob. Od odsouzených došly dvě stížnosti. Při revizi bylo vyslechnuto 5 odsouzených, šestý odsouzený Hugo Greiner se vystěhoval natrvalo dne 20. 6. 1960 do Izraele. Dále byli vyslechnuti dva svědci.

Prošetřením případu Šádek a spol. byla potvrzena původní skutková zjištění, která byla podkladem soudního rozhodnutí. Všichni odsouzení se scházeli na předem připravených schůzkách za účelem vypracování „nástinu hospodářského programu“, který chtěli uvést v platnost po změně politických poměrů v republice. I dnes potvrzují, že na projednávání dílčích otázek této zprávy se podíleli všichni svými připomínkami a návrhy. K dosažení souladu v této otázce se sociálně demokratickou emigrací snažili se s emigrací navázat spojení, předat jí zprávu a čekat na připomínky.

Výsledek revize potvrdil trestnou činnost v plném rozsahu, a proto se nečiní žádné opatření.

IV. Trestní věci souzené Krajským soudem v Brně

Revizí bylo zjištěno, že při vyšetřování brněnských případů došlo k závažným porušením socialistické zákonnosti. K realizaci těchto případů došlo na konci roku 1953 a počátkem roku 1954. Postupně bylo v Brně zatčeno 54 osob. Již v roce 1954 bylo rozhodnuto vedením ministerstva vnitra provést prověrku vyšetřovaných brněnských případů, a to pro značný počet zatčených osob. Z materiálů, které Inspekce ministra vnitra získala, je patrno, že již v roce 1954 bylo poukazováno na řadu zásadních porušení socialistické zákonnosti při realizaci a vyšetřování těchto trestních věcí. K zatčení docházelo bez jakékoliv dokumentace, takže celé případy spočívaly na vzájemně se usvědčujících výpovědích. Na přiznání a vzájemné usvědčování v těchto případech mělo vliv nejen nedodržování objektivity při vyšetřování, ale i nepříznivé podmínky vyšetřovací vazby ve vyšetřovací věznici v Brně.

Převážná část nedostatků při vyšetřování brněnských případů byla zjištěna již v roce 1954. K nápravě nedostatků však nedošlo zejména pro nepochopení ze strany tehdejšího vedení KS MV v Brně. Výsledky této prověrky byly projednány na zvláštní poradě bývalého ministra vnitra Baráka v prosinci 1954, avšak z nezjištěných důvodů nebyla žádná náprava provedena.

1) Trestní věc František Čoupek a spol. (tzv. krajský ilegální výbor pravicové sociální demokracie v Brně).

V této skupině bylo rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 30. dubna 1955 odsouzeno jedenáct osob k trestům odnětí svobody od 5 do 25 roků. Při provádění revize byl ve výkonu trestu František Čoupek, kterému byl z důvodu těžké choroby přerušen trest.

Z odsouzených osob si podali stížnosti Helan, Smutek, Kojecký a jeho manželka (několikráte v období let 1956–1964), Lesný, Stetner a Frodl. V průběhu šetření bylo vyslechnuto 35 osob, včetně všech stěžovatelů a všech žijících odsouzených (odsouzený Karel Šindler v roce 1962 zemřel).

V této skupině došlo již v roce 1949 k zatčení Čoupka, Smutka, Helana, Runštuka a Lesného. Případ byl vyšetřován krajským velitelstvím státní bezpečnosti v Praze a po jednoměsíční vazbě došlo k propuštění všech zatčených bez soudního řízení. Při revizi byly obstarány protokoly zatčených osob z této doby; dnešní výpovědi stěžovatelů jsou v souladu s výpověďmi z roku 1949. Výpovědi potvrzují, že se neprokázala odsouzená trestná činnost velezrady a vyzvědačství a v některých případech nedošlo k žádné trestné činnosti. Ve skupině bylo použito provokace prostřednictvím spolupracovníků bezpečnosti, bývalého vedoucího sociálně demokratické mládeže Jonáše, který v roce 1949 uprchl do zahraničí, a jednoho z členů skupiny Smutka. Spolupráce byla však oběma prozrazena osobám, ke kterým byli od bezpečnostních orgánů úkolováni. Odsouzená činnost podle rozsudku byla spáchána převážně v roce 1948 a začátkem roku 1949, tedy ještě v době před zatčením 5 osob v únoru 1949. V pozdější době došlo jen k ojedinělým náhodným setkáním, které není možné označit za ilegální činnost.

Novým šetřením se prokázalo, že krajský ilegální výbor v Brně neexistoval. K založení ilegálního krajského výboru podle rozsudku mělo dojít v červenci 1948 na schůzce v restauraci v Brně v Žabovřeskách, které se zúčastnili Čoupek, Frodl, Smutek, Runštuk a Kojecký. Výslechy a písemným materiálem se potvrdila obhajoba Kojeckého a ostatních, že šlo o schůzku, kterou svolal u příležitosti svého pracovního přeložení do Prahy. Na rozloučenou pozval své bývalé politické přátele. První den se v jeho bytě rozloučení zúčastnil s. Tymeš, Runštuk a Frodl. Druhý den byli v restauraci ostatní pozvaní. Kojecký svolal rozloučení nadvakrát z osobních důvodů – vztahy Čoupka a jeho švagra s. Tymeše. Zatím co prvé setkání bylo při vyšetřování hodnoceno jako nezávadné, druhé setkání je hodnoceno jako založení krajského vedení sociálně demokratické strany. Výsledek revize prokazuje u Čoupka, Frodla, Smutka, Helana, Runštuka, Lesného a Šindeláře, že se v roce 1948 až lednu 1949 příležitostně sešli a hovořili o svých osobních věcech (všichni byli opatřeními akčních výborů zbaveni politických funkcí a někteří i zaměstnání), a přitom projevovali nesouhlas s vývojem politických událostí po únoru 1948, hlavně pak nesouhlas se sloučením sociálně demokratické strany s KSČ. Konkrétní pobuřující projevy jednotlivých osob nejsou zjištěny. Při velmi přísném hodnocení činnosti možno učinit

závěr, že šlo o trestnou činnost proti republice, kterou tehdy platný trestní zákon kvalifikoval jako sdružování proti republice. V žádném případě však nešlo u těchto osob o velezradu a u Frodla, Smutka a Helana také o trestný čin vyzvědačství, kterého se měli dopustit v souvislosti s trestnou činností dr. Ečera. U odsouzených Koukala, Kojeckého, Stetnera a Šťastného nešlo o žádnou trestnou činnost.

Odsouzený František Čoupek si odpykal ze svého trestu do doby, kdy mu byl přerušen trest v roce 1963, 10 roků, Frodl, Smutek, Helan, Lesný, Koubek a Kojecký byli propuštěni na základě amnestie presidenta republiky v roce 1960, takže si odpykali 6 roků, Runštuk 5 1/2 roku (v roce 1959 byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu), Karel Šindler 2 roky (v roce 1956 byl propuštěn na základě udělení milosti presidenta republiky), Stetner si odpykal celý trest 5 roků a Šťastný 5 roků – v roce 1959 byl podmíněně propuštěn.

Bude proto podán návrh na obnovu trestního řízení ve prospěch všech odsouzených: Čoupka, Frodla, Smutka, Helana, Runštuka, Lesného a Šindeláře v tom smyslu, že se nedopustili trestného činu velezrady, případně vyzvědačství, a u Koukala, Kojeckého, Stetnera a Šťastného, že se nedopustili žádné trestné činnosti.

2) Trestní věc proti Karlu Křepelkovi a spol. (skupina tzv. „Ečerovců" v Brně).

V této skupině bylo odsouzeno Krajským soudem v Brně ze [sic] dne 23. 7. 1955 celkem 11 osob, přičemž trestní řízení proti jedné osobě bylo zastaveno na základě amnestie presidenta republiky z roku 1955.

Stížnost si podalo celkem 6 odsouzených, a to Křepelka, Laubeová, rozená Ečerová, Vacarda, Krček, Lukaštík a Pištěcká, nyní Křepelková.

Při provádění revize bylo vyslechnuto 9 žijících odsouzených a 14 svědků.

Podle rozsudku Krajského soudu v Brně Karel Křepelka, Jarmila Laubeová, rozená Ečerová, Ladislav Vacarda, František Krček, Josef Paták, Edmund Fišer, Egon Weinberger, Rudolf Lukaštík, Miroslav Horák, Karolina Pištěcká, nyní Křepelková, jako pravicoví sociální demokraté byli buďto přímými spolupracovníky, nebo pomahači dr. Bohuslava Ečera, který od roku 1949 až do svého úmrtí v roce 1954 měl provádět na území republiky aktivní protistátní činnost ve spojení se zahraničím.

Provedenou revizí bylo zjištěno, že trestné činnosti proti státu se dopustil pouze Karel Křepelka a ve spojení s ním jeho bývalá manželka. V celém případu nebylo mimo vzájemného usvědčování žádných jiných důkazů o protistátní činnosti skupiny. V tomto případě došlo k vymyšlené činnosti týkající se spojení se zahraničím, o kterém v průběhu vyšetřování vypovídala zejména dcera JUDr. Ečera, odsouzená Jarmila Laubeová, rozená Ečerová. Jejími výpověďmi byly usvědčovány z protistátní činnosti další osoby, které se nakonec k trestné činnosti doznaly v důsledku tíživých podmínek výkonu vazby. K realizaci případů došlo na schůzce v bytě Braunera, které se zúčastnil Vacarda, Ečer a Kornia z Ostravy. Na této schůzce měl být projednáván program nového uspořádání politických a hospodářských poměrů v republice po očekávaném zvratu. Přešetřením věci Inspekcí ministra vnitra bylo zjištěno, že podnět k této schůzce byl dán orgány bezpečnosti a schůzce byl přítomen syn Braunera – spolupracovník bezpečnosti, který bezpečnostní orgány písemně informoval o průběhu jednání. Jeho zpráva nebyla prověřena a došlo postupně k realizaci bez jakýchkoliv dalších důkazů. V průběhu celého šetření se nepodařilo prokázat, že by dr. Ečer prováděl jak v ČSR, tak i v cizině nějakou trestnou činnost proti republice. Prokázalo se, že docházelo ke schůzkám na jeho chatě v Herolticích, kde bylo hovořeno o politických a hospodářských poměrech v republice. Všichni účastníci těchto schůzek (Jarmila Laubeová-Ečerová, Vacarda, Krček, Křepelka a další) uvádějí, že šlo o schůzky společenského charakteru. Tato jejich tvrzení lze těžko vyvracet, i když jsou vážné pochybnosti o tom, že by ve všech případech jednali a hovořili zcela nezávazně.

Jak již [bylo] vpředu uvedeno, byly provedeny v této trestní věci nové výslechy již v roce 1956 a z těchto výslechů vyplynulo, že odsouzená trestná činnost nebyla plně prokázána. Jarmila Laubeová-Ečerová již v roce 1956 odvolala svoji výpověď z roku 1954 a uvedla, že si spojení se zahraničím vymyslela. Vysvětlila také proč; uváděla jednotlivá jména osob při spojení do zahraničí, která znala z doby jejího pobytu a její rodiny v době okupace v Anglii.

Hlavní pachatel této skupiny Karel Křepelka byl odsouzen pro velezradu a vyzvědačství k trestu odnětí svobody v trvání 19 roků. Z uloženého trestu si odpykal 6 roků a byl propuš-

těn v roce 1960 na základě amnestie presidenta republiky. Revizí se potvrdila trestná činnost uznaná rozsudkem Krajského soudu v Brně, ne však v plném rozsahu. Není prokázána jeho trestná činnost vyzvědačství, [prováděná] společně s dr. Ečerem. Prokázalo se, že věděl o útěku bývalého náměstka předsedy ÚNV v Brně Adolfa Mokrého a že přispíval určitými peněžními částkami do tajného fondu, ze kterého byli podporováni rodinní příslušníci osob uprchlých do zahraničí nebo odsouzených za protistátní činnost. Dále bylo prokázáno, že jednal s Jaroslavem Šimákem a Miroslavem Krčmářem o obnovení sociálně demokratické strany a o obsazení vedoucích funkcí ve státě po očekávaném zvratu politických poměrů v republice.

Jeho bývalá manželka Marie Křepelková byl odsouzena pro trestný čin neoznámení trestného činu podle § 165 odst. 1, 2 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání 2 1/2 roku. Odpykala si 1 rok, zbytek trestu jí byl amnestován. Trestná činnost spočívala v tom, že se od svého manžela dozvěděla o akci na podporu rodin zatčených osob za protistátní činnost. Dále byla svým manželem informována o tom, že v souvislosti s očekávaným zvratem státního zřízení, resp. po jeho změně opět dosáhne významnější funkce a že sociální demokraté počítají s dr. Dérerem na funkci presidenta republiky.

Jarmila Laubeová, roz. Ečerová byla odsouzena pro velezradu a vyzvědačství k trestu odnětí svobody v trvání 12 roků, odpykala si 6 roků.

Ladislav Vacarda byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody na 8 roků, odpykal si 5 1/2 roku.

František Krček byl odsouzen pro veleradu a vyzvědačství k trestu odnětí svobody v trvání 15 roků, odpykal si 6 roků.

Josef Paták byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 7 roků, odpykal si 5 roků.

Edmund Fišer byl odsouzen pro neoznámení trestného činu k trestu 3 1/2 roku odnětí svobody, odpykal si 1 1/2 roku, zbytek trestu mu byl amnestován.

Egon Weinberger [byl] odsouzen pro neoznámení trestného činu k trestu odnětí svobody na 4 1/2 roku, odpykal si 2 1/2 roku, zbytek trestu mu byl amnestován.

Rudolf Lukaštík byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 10 roků, odpykal si 6 roků.

Miroslav Horák byl odsouzen pro trestný čin neoznámení trestného činu a nadržování k trestu odnětí svobody v trvání 3 roků, odpykal si 1 rok, zbytek mu byl amnestován.

Karolina Pištěcká, nyní Křepelková, odsouzená pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 2 1/2 roku, odpykala trest celý.

Z celého prošetření vyplývá, že je nutné podat návrh na obnovu trestního řízení ve prospěch deseti odsouzených:

u Karla Křepelky částečně, pokud se jedná o trestný čin vyzvědačství, u Laubeové, Vacardy, Krčka, Patáka, Fišera, Weinbergra, Lukašíka, Horáka, Pištěcké – nyní Křepelkové v celém rozsahu, neboť nebyla prokázána žádná trestná činnost.

3) Trestní věc proti Luborovi Holubovi a spol.

V této skupině bylo odsouzeno Krajským soudem v Brně dne 23. června 1955 celkem 5 osob.

Lubor Holub byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 10 roků, odpykal si necelých 6 roků. V březnu 1960 byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn.

Vilém Podešva byl odsouzen pro trestné činy sdružování proti republice a porušování povinností veřejného činitele k trestu odnětí svobody v trvání 2 1/2 roku. Z uloženého trestu si odpykal 1 1/2 roku, zbytek mu byl amnestován.

Emil Hiller byl odsouzen pro trestný čin sdružování proti republice k trestu odnětí svobody v trvání 2 roků. Jmenovaný byl ve vazbě do soudního řízení (celkem 7 měsíců) a po vynesení rozsudku mu byl trest amnestován.

Božena Dynáková byla odsouzena pro trestný čin sdružování proti republice k trestu odnětí svobody v trvání 2 roků. Ve vazbě byla od 3. 6. 1964[4] až do soudního projednání dne 23. 6. 1955. Zbytek trestu jí byl amnestován.

Aloisie Mokrá byla odsouzena pro trestné činy ohrožení státního tajemství a neoznámení trestného činu k trestu odnětí svobody v trvání 3 roků. Ve vazbě byla 13 měsíců, po soudním řízení byla propuštěna, neboť zbytek trestu jí byl amnestován.

Podstata viny odsouzených spočívala v tom, že v Investiční bance v Brně založili v roce 19498 ilegální fond na podporu rodin po zatčených osobách. Kromě toho Holub sám přišel do styku s osobou, kterou vyslal na území republiky uprchlý bývalý funkcionář sociální demokracie Adolf Mokrý z Rakouska. Nepodařilo se prokázat, že by Holub převzal nějaké zprávy, případně instrukce k ilegální činnosti bývalých sociálních demokratů v Brně. Mokrá sama věděla, že její manžel chce uprchnout do zahraničí a vyzradila věci, které se dozvěděla při svém výslechu na bezpečnosti.

Provedenou revizí jsou tato zjištění potvrzena s výjimkou styku Holuba s cizími činiteli při páchání trestné činnosti.

V této věci došla jediná stížnost, a to od Lubora Holuba. Při přešetřování byli všichni odsouzení vyslechnuti, mimo těchto bylo vyslechnuto celkem 9 svědků.

Nebylo potvrzeno, že by byl Holub seznámen s existencí tzv. ilegálního krajského výboru sociálně demokratické strany v Brně a že by se zúčastnil nějaké další protistátní činnosti, kterou měl tento výbor provádět.

Tato nová zjištění vedou k závěru, že Holub se nedopustil trestného činu velezrady, ale trestného činu menší společenské nebezpečnosti, jako ostatní odsouzení v tomto případě, totiž sdružování proti republice. V tomto směru bude podán návrh na obnovu trestního řízení; u ostatních odsouzených se nečiní žádná opatření.

4) Trestní věc František Kristek a spol.

V této skupině byly odsouzeny 4 osoby rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 17. 11. 1955.

František Kristek byl odsouzen pro trestné činy velezrady a pro trestný čin porušování povinností veřejného činitele k trestu odnětí svobody v trvání 10 roků. Z tohoto trestu si odpykal 4 roky a 4 měsíce.

Oskar Friedl byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 6 roků. Z trestu si odpykal 5 roků a 2 měsíce.

František Doubek byl odsouzen pro velezradu k trestu odnětí svobody v trvání 5 roků. Z trestu si odpykal 4 roky.

Jaroslav Vrbický byl odsouzen pro trestný čin velezrady k trestu odnětí svobody v trvání 4 roků. Z uloženého trestu si odpykal téměř celý trest. Dne 27. 5. 1958 byl z trestu podmíněně propuštěn.

Přešetření případu bylo provedeno na základě stížnosti Oskara Friedla; ostatní odsouzení si stížnost nepodali. Ve věci bylo vyslechnuto znovu celkem 13 osob.

Z odsouzených František Doubek v roce 1960 zemřel. Revizí se částečně potvrdila trestná činnost jen u Kristka a Friedla. U Doubka a Vrbického se trestná činnost nepotvrdila.

Kristek zorganizoval sbírku na podporu rodiny Adolfa Mokrého, který uprchl do zahraničí. V ostatních směrech trestná činnost související s velezradou nebyla potvrzena. Šetřením je prokázáno, že jako ředitel Stavopodniku založil tajný fond, ze kterého čerpal peníze pro svoji vlastní potřebu, representaci a k vyplácení vánočních odměn.

U Oskara Friedla bylo revizí prokázáno, že podporoval rodinu Adolfa Mokrého a věděl o sbírkách prováděných k tomuto účelu.

Prokázaná trestná činnost zakládá u Kristka a Friedla trestný čin sdružování proti republice. Mimo to u Kristka zůstává trestná činnost porušení povinnosti veřejného činitele.

Na základě výsledků revize bude podán návrh na obnovu trestního řízení u všech odsouzených; u Františka Kristka a Oskara Friedla částečně, u Františka Doubka a Jaroslava Vrbického v plném rozsahu.

5) Petr Škurek

byl odsouzen rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 1955 pro trestný čin sdružování proti republice k trestu odnětí svobody v trvání 4 roků.

Škurek z uloženého trestu odpykal 2 roky.

Revize byla provedena na základě jeho stížnosti. Přitom bylo zjištěno, že se trestné činnosti, za kterou byl odsouzen, nedopustil. Krajský soud v Brně při prokazování viny Škurka vycházel zejména z výpovědi Jana Frodla. V revizi Frodl svoji dřívější výpověď ke Škurkovi v plném rozsahu odvolal. Škurek údajnou trestnou činnost nedoznal ani v průběhu vyšetřování.

Při provádění revize bylo vyslechnuto celkem 9 osob.

Bude podán návrh na obnovu trestního řízení ve prospěch odsouzeného Petra Škurka, a to v celém rozsahu.

6) Ladislav Skaunic

byl Krajským soudem v Brně odsouzen dne 24. listopadu 1955 pro neoznámení trestného činu k trestu odnětí svobody v trvání 3 roků. Ve vazbě byl od 3. 6. 1954 až do soudního řízení dne 24. 11. 1955.

Původním rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 14. června 1955 byl odsouzen pro trestný čin velezrady k trestu odnětí svobody v trvání 10 roků. Z podnětu jeho odvolání byl rozsudek Krajského soudu v Brně Nejvyšším soudem ze dne 6. 9. 1955 v celém rozsahu zrušen.

Trestná činnost Skaunice měla spočívat v tom, že se od Helana dozvěděl o ilegální organizaci bývalých členů sociálně demokratické strany. Z tohoto trestného činu byl usvědčován pouze jediným svědkem.

Při provádění revize Helan svojí dřívější výpověď proti Skaunicovi v plném rozsahu odvolal. Změněnou výpověď zdůvodnil tím, že dříve tak neučinil proto, že měl obavy, že by byl stíhán pro křivou výpověď. V roce 1961 bylo v této věci vedeno řízení o obnovu trestního řízení a v této době Helan ještě na své původní výpovědi setrval.

Bude proto podán návrh na obnovu trestního řízení ve prospěch odsouzeného Ladislava Skaunice v plném rozsahu.

ABS, f. A 2/2 – Sekretariát Federálního ministerstva vnitra, II. díl, inv. j. 973. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 37 stran A4 (7 stran zprávy a 29 stran rozboru jednotlivých případů).

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno, že se jedná o přílohu k číslu jednacímu III/2 GPt 0023/63. V pravém horním rohu je vyznačen červeným razítkem stupeň utajení „Přísně tajné", pod ním označení dokumentu jako Příloha I a pořadového čísla výtisku (4), následuje informace o počtu listů (7).

[b] V levém horním rohu je uvedeno, že se jedná o přílohu k číslu jednacímu III/2 GPt 0023/63. V pravém horním rohu je vyznačen červeným razítkem stupeň utajení „Přísně tajné", pod ním označení dokumentu jako Příloha II a pořadového čísla výtisku (4), následuje informace o počtu listů (29).

[1] *ABS*, f. A 8 – Inspekce ministra vnitra, inv. j. 133. Zde jsou založeny výpovědi bývalých sociálních demokratů a svědků, které vyslechla Správa vyšetřování Ministerstva vnitra v roce 1956. Správa vyšetřování se tehdy zabývala zkoumáním činnosti bývalých členů Československé strany sociálně demokratické v Brně. V závěrečné zprávě mělo být konstatováno, že došlo k nesprávnému „okvalifikování" trestné činnosti a v některých případech k udělení vysokých trestů odnětí svobody. Informace měl předat tehdejší ministr vnitra Rudolf Barák UV KSČ. O sedm let později v roce 1963 byly tyto zprávy odeslány ÚV KSČ Generální prokuratuře, která o ně měla požádat. Dále viz *ABS*, f. A 8 – Inspekce ministra vnitra, inv. j. 1332, Materiály šetřených případů bývalých pravicových sociálních demokratů.

[2] *ABS*, f. A 2/2 – Sekretariát ministra vnitra, 2. díl, inv. j. 279, čj. Se I-GP 00/1963, opatření Generální prokuratury, ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu k provedení usnesení ÚV KSČ ze 3. a 4. 4. 1963.

[3] Rozhodnutí presidenta republiky č. 43/1965 Sb. ze dne 9. května 1965 o amnestii. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1965, částka 23, s. 201–203.

[4] Správně 1954.

10.

1968, 29. února, Praha. – Memorandum prvního náměstka ministra spravedlnosti Zdeňka Číhala určené ministru spravedlnosti shrnující postoj Ministerstva spravedlnosti k požadavkům na dovršení rehabilitací a úkoly z toho plynoucí.

Pro s. ministra

Věc: Požadavky na dovršení rehabilitací – postoj a úkoly ministerstva spravedlnosti

V poslední době v tisku, rozhlasu i televizi opětovně jsou vznášeny požadavky na důsledné provedení rehabilitace občanů, jimž bylo v předchozím období ukřivděno.

O rehabilitaci se při tom hovoří v různém smyslu. Míní se tím především odstranění trestních rozsudků, jimiž byli někteří občané neprávem odsouzeni, náhrada škod tím způsobených, ale také stranická a občanská rehabilitace, popřípadě náprava křivd způsobených jinými opatřeními administrativního rázu.

Ministerstva spravedlnosti se v první řadě dotýká otázka odstranění nesprávných rozsudků a odškodnění osob těmito rozsudky postižených.

Nemáme zatím přesný přehled ani o tom, kolik osob, jakého charakteru a v jakém rozsahu se cítí postiženo rozsudky trestních soudů ze zmíněného období, ani souhrnný přehled o tom, v jakém rozsahu byly takové rozsudky už napraveny a v jakém se občané nápravy bezvýsledně domáhali, ať už podněty k podání stížností pro porušení zákona, jež byly předsedou Nejvyššího soudu či generálním prokurátorem odloženy, anebo žádostí za obnovu, která byla zamítnuta nebo o níž nebylo rozhodnuto. Šlo by přitom patrně především o rozsudky, které byly vydány Nejvyšším soudem jako soudem I. stolice a bývalým státním soudem, kromě toho však i o rozsudky, které byly od 1. 1. 1953 vydávány krajskými soudy jako soudy I. stolice. Není vyloučeno, že nápravy by vyžadovaly i některé rozsudky okresních soudů.

Sestavení určitého přehledu by bylo možno za součinnosti s Nejvyšším soudem a s Generální prokuraturou pořídit.

Přitom by bylo na místě popsat způsob, jímž věc doposud byla řešena, a upozornit i na to, proč revize nebyla provedena v celém rozsahu a důsledně. V té souvislosti by bylo třeba poukázat především na snahu, řešit věci pokud možno udělením amnestie, milosti, podmíněným propuštěním apod. a také se přesvědčit, zda podání, jimiž se postižení dožadovali nápravy, byla před odložením posouzena jak z hlediska podmínek podání stížnosti pro porušení zákona, tak z hlediska podmínek obnovy řízení.

Pro další postup při dokončení rehabilitace osob trestně odsouzených přichází v úvahu cesta:

1. Vytvoření zvláštních komisí, které by o rehabilitaci rozhodovaly, nebo rozhodnutí připravily.

Tento postup byl volen během předchozí doby několikrát, popřípadě v té modifikaci, že komise připravovaly návrhy, o návrzích rozhodl politický orgán (předsednictvo ÚV či přímo ÚV KSČ) a teprve potom byla věc odevzdána soudu.

Nedoporučujeme opakovat tento postup. Rozhodnutí podle zákona je a má být v rukou soudu a je nemístné, aby jiný orgán dával soudu předem direktivy.

2. Individuelní postup při přezkoumávání soudních rozhodnutí na podkladě mimořádných opravných prostředků ve smyslu platných zákonných předpisů.

Trestní řád umožňuje přezkoumat a změnit pravomocný rozsudek na podkladě mimořádného opraveného prostředku, tj. stížnosti pro porušení zákona anebo žádosti za obnovu trestního řízení.

*T*ento postup, který jinak by bylo možno doporučit, má tu nevýhodu, že by vylučoval zakročit stížností pro porušení zákona tam, kde už Nejvyšší soud na podkladě stížnosti pro porušení zákona jednou rozhodoval. U právně vadných rozsudků, u nichž by nešlo o nové okolnosti měnící skutkový podklad odsuzujícího výroku, by zůstávalo v úvaze předsedy Nejvyššího soudu, popřípadě prokurátora, zda uzná za potřebné podat stížnost pro porušení zákona či nikoliv. Občan by přímý nárok na podání tohoto mimořádného opravného prostředku neměl.

3. Vydání zvláštního zákona, který by přezkoumání rozsudků přicházejících v úvahu zvlášť upravil.

Tento zákon by vymezil okruh věcí, které by podle něho byly přezkoumány, stanovil by orgán, jímž v každém případě by měl být soudní tribunál, byť i zvlášť k tomu účelu vytvořený, který by přezkoumání provedl a dal postiženým osobám nárok na to, aby v určité lhůtě mohly se na tento orgán se žádostí o přezkoumání obrátit. Měly by přitom nárok, aby na podkladě této jejich žádosti meritorně bylo rozhodnuto, a to i v případě, že k částečné – podle jejich mínění nedostatečné – rehabilitaci už v předchozím období došlo.

Tento způsob se zdá nejvýhodnější. Znamenal by také určité uspokojení veřejnosti.

Je na místě zvážit také volání po tom, aby rozhodnutí znamenající rehabilitaci nesprávně odsouzeného bylo v plném rozsahu zveřejněno. Je to na místě tím spíše, [že] v některých politických procesech došlo k široké publicitě, a to i ve formě knih vydávaných svého času ministerstvem spravedlnosti. V této souvislosti ovšem by bylo na místě zveřejnit i způsob a rozsah odškodnění.

V žádném případě by neměly být voleny cesty, jimž by bylo možno později opět vytýkat nezákonnost nebo aspoň obcházení zákona. Jde přitom i o ovlivňování soudů a o obcházení jejich pravomoci. Ministerstvo spravedlnosti v posledních letech několikrát upozorňovalo na potřebu postupu zákonnými cestami. Ukazují to např. připojená vyjádření ke zprávě Nejvyššího soudu o průběhu a výsledcích revize politických procesů z let 1949 až 1954 (00193/64), a stanovisko ke zprávě Nejvyššího soudu a Generální prokuratury o postupu při vyřizování podnětů v zemědělských věcech (0506/65-ZO).[1]

Z tohoto stanoviska by mělo ministerstvo spravedlnosti vycházet i napříště.

V Praze dne 29. února 1968

I. náměstek ministra spravedlnosti
Dr. Číhal

NA, MS, čj. 109/68. – Originál dokumentu, strojopis, 5 stran A4.

[1] Citovaná stanoviska nejsou k dokumentu připojena. Zprávu Nejvyššího soudu a Generální prokuratury o postupu při vyřizování podnětů v zemědělských věcech vypracovanou v roce 1965 viz in: *NA*, KSČ-ÚV, tzv. Pillerova komise, kart. 19A.

11.

1968, 6. března, Praha. – Stanovisko Nejvyššího soudu k průběhu a aktuálnímu stavu rehabilitací v politicky motivovaných procesech v letech 1949–1954, vypracované na vyžádání předsedy Národního shromáždění.

Nejvyšší soud na požádání předsedy Národního shromáždění předkládá tuto zprávu o stavu rehabilitace osob odsouzených v tak zvaných politických procesech v období let 1948 – 1954.

Soudní rehabilitace těchto osob přinesla poznatky o nezákonnosti postupu orgánů bezpečnosti, prokuratury a soudu. Zpráva, která byla o výsledcích revize těchto procesů zveřejněna v polovině roku 1963, nedala však v potřebném rozsahu odpověď na otázky, které jsou s existencí porušování socialistické zákonnosti nerozlučně spojeny.

Nejvyšší soud se proto domnívá, že je nutné, aby předsednictvo Národního shromáždění ČSSR již bylo seznámeno v hlavních rysech s příčinami porušování zákonnosti, s rozsahem i charakterem tak zvaného rehabilitačního procesu, který probíhá od roku 1955 do současné doby. Rovněž tak i se závěry, které z uvedené problematiky vyplývají, a opatřeními, která by měla být postupně realizována v zájmu definitivního ukončení rehabilitace a vyloučení možnosti opakování porušování zákonnosti.

Celá zpráva si nečiní nárok na úplné a vyčerpávající vyjádření všech skutečností, které jako objektivní i subjektivní faktory sehrály svůj větší nebo menší podíl v celém systému justiční politiky uplynulých let. Nejvyšší soud provede proto v I. pololetí 1968 přezkoumání všech dostupných materiálů, týkajících se uvedené problematiky, aby po projednání v plénu Nejvyššího soudu mohl být přijat dokument zásadního významu k otázkám soudních rehabilitací i závěry, které by měly být postupně uskutečněny. Tento dokument by byl dán k dispozici Ústřednímu výboru KSČ a Národnímu shromáždění.

Porušování zákonnosti, jak bylo v rámci uskutečněné revize některých trestních věcí zjištěno, bylo výsledkem nesprávného postupu stranických orgánů i orgánů bezpečnosti, prokuratury a soudů v důsledku uznávané teze o zostřování třídního boje.

Názory, které převládaly ve veřejnosti po XX. sjezdu KSSS, jako by jedinou odpovědnost za nezákonná rozhodnutí v tak zvaných politických procesech měly soudy, umožnily odvést pozornost od rozhodujícího podílu stranických orgánů a osob, které se za tyto orgány skrývaly. Tyto orgány i osoby, ve spolupráci s orgány bezpečnosti a prokuratury, vytvořily takový systém, který vedl nejen k bezdůvodnému zatýkání stranických a státních funkcionářů a celé řady dalších osob, ale též k uplatnění hrubého fyzického násilí, psychického nátlaku proti podezřelým

i svědkům. Umožnilo to konstruovat trestnou činnost obviněných na podkladě neobjektivních znaleckých posudků a dokumentů připravovaných orgány bezpečnosti.

O všech nejzávažnějších případech osob zatčených a podezíraných z protistátní trestné činnosti zejména velezrádného charakteru byli v průběhu vyšetřování pravidelně seznamováni [sic] nejvyšší představitelé stranických a státních orgánů ministry vnitra nebo jejich zástupci.

Vědomost některých členů ÚV KSČ (Gottwalda, Novotného, Širokého, Bacílka, Kopřivy) o nesprávných formách vyšetřování, včetně násilí, potvrdili odsouzení Prchal a Košťál, bývalí náměstkové ministra vnitra v procesu vedeném s nimi v roce 1963.(1) Uvedli, že sovětští poradci užívání těchto metod spojovali se souhlasem Ústředního výboru KSČ. Bezmezná poslušnost vůči sovětským poradcům a plnění všech jejich příkazů byla pak zdůrazňována nejen ze strany ministrů vnitra respektive národní bezpečnosti Kopřivy a Bacílka, ale též Antonína Novotného, který měl na jaře 1954 za přítomnosti hlavního sovětského poradce K. Košťálovi prohlásit, aby ve všem poslouchal sovětské poradce. O přípravě obžaloby proti t.zv. „slovenským buržoazním nacionalistům" (Gustav Husák a spol.) tvrdil, že odpovědným orgánem bezpečnosti byla věc předložena ÚV KSČ, přičemž na podkladě stranického orgánu obžalobu formulačně přepracovával „zostřoval" osobně Viliam Široký. Pokud pak jde o vyšetřování Rudolfa Slánského, Karel Košťál uvedl, že to byl Klement Gottwald, který fakticky řídil vyšetřování, když nejméně jednou týdně schvaloval směr postupu vyšetřování, dílčí plány tohoto vyšetřování, použití a hodnocení dokumentů apod.

Činnost mechanismu tohoto systému byla zajišťována jednoznačně rozhodováním tak zvaných „bezpečnostních pětek" v ústředí a v krajích, „trojek" v okresech (ve kterých nebyli zástupci soudů). Jakmile bylo těmito komisemi schváleno opatření proti konkrétním osobám, přistoupily orgány bezpečnosti k t.zv. realizaci případu za použití všech již uvedených prostředků, jimiž mělo být získáno doznání obviněného jako nejdůležitějšího důkazu o vině.

Rovněž rozhodující postavení prokuratury, působící do roku 1953 v rámci resortu ministerstva spravedlnosti, se projevilo v zdůraznění politického významu a postavení prokuratury v trestním řízení zavedením tak zvaných prokurátorských procesů, v účasti prokurátorů v poradě senátu, v existenci předporad prokurátora se senátem za účelem zjištění právního názoru senátu před rozhodnutím a tím i možností jeho ovlivnění přímého nebo přes nadřízené složky v systému kabinetní justice. V takovém systému se soudci mnohdy stali pouhými administrativními vykonavateli různých příkazů v konkrétních věcech, kteří jen formálně dovršovali proces, v jehož počátku bylo, často bez ohledu na skutkový a důkazní stav, rozhodnutí zmíněných komisí, a to jak v otázce viny, tak i v otázce trestu, včetně trestu smrti.

Existence státního soudu a státní prokuratury, jejichž vytvoření v roce 1948 bylo zdůvodněno potřebou účinného potlačení protistátních projevů třídních nepřátel, kteří po únoru 1948 ztratili své politické i hospodářské pozice, by sama o sobě nemohla vést k deformacím, které se hned zpočátku začaly v činnosti uvedených orgánů projevovat, nebýt soustředěného tisku stranických a bezpečnostních orgánů a jejich výsadního postavení při rozhodování o tom, kdo bude stíhán, souzen a odsouzen, a to zejména k absolutnímu trestu smrti.

Nemalý podíl na deformaci práce justičních orgánů měla pak skutečnost, že došlo fakticky k likvidování instituce vyšetřujících soudců, ačkoli pro to nebylo zákonného podkladu. Vyšetřující soudci měli působit i ve věcech státní prokuratury a státního soudu v zájmu zákonem předpokládané kontroly zákonnosti postupu vyšetřování. Tím se stalo, že činnost orgánů bezpečnosti nebyla prakticky podrobena žádné kontrole.

Rovněž praktickou likvidaci obhajoby v procesech před státním soudem i Nejvyšším soudem ve věcech státobezpečnostních nutno zařadit mezi příčiny, které umožnily vznik deformací v práci orgánů bezpečnosti, prokuratury, ale i soudů.

Za účelem úspěšné realizace připravených případů vznikaly ve vyšetřování t.zv. soudní protokoly zakládané do spisu jako výsledek předtím uskutečněných výslechů uskutečněných orgány bezpečnosti. Tyto protokoly byly formulovány tak, aby obsahovaly doznání obviněného i usvědčení dalších spoluobviněných a vypuštěno všechno, co by mohlo vzbudit pochybnosti o správnosti doznání nebo líčených okolností. Obvinění se po dobu několika měsíců učili nazpaměť tyto protokoly, orgány bezpečnosti t.zv. udržovacími výslechy zajišťovaly obsah protokolů, aby byl věrně přednesen před soudem. V některých nejzávažnějších případech bylo soudcům zakázáno odchýlit se od otázek uvedených ve zmíněných protokolech. Zůstává

faktem, že soudci tyto příkazy respektovali, jako respektovali i další příkazy a zásahy ze strany nadřízených orgánů resortu.

Přesto však nelze ani za vylíčené situace nikterak ospravedlňovat podíl soudců, kteří na státním soudě a Nejvyšším soudě v době od roku 1948 do roku 1954 rozhodovali, a to i v těch věcech, které – jak bylo až dosud zjištěno – byly uměle vykonstruovány, vyprovokovány, resp. připraveny za použití násilných vyšetřovacích metod. Nutno podotknout, že kádrová situace v justici nebyla v uvedených letech příznivá. Tito soudci, kteří mnohdy neměli ani potřebnou míru osobní statečnosti, byli vhodným nástrojem k tomu, aby bez nejmenšího projevu nesouhlasu nebo kritického postoje k probíraným materiálům v procesech splnili vše, co se od nich požadovalo.

Nebyly ojedinělé případy, jak to vyplynulo z rehabilitačních procesů, kdy došlo k zatčení osoby bez toho, aby i bezpečnostní orgány měly jakýkoli důkazní materiál proti zatčené osobě. V dalším období, trvajícím někdy několik měsíců v režimu vazby za použití všech výše uvedených nezákonných metod byly získávány podklady především v doznání samotného zatčeného.

V řadě případů docházelo též k nezákonným vazbám, na nichž má podíl též speciální oddělení prokuratury. Jeho pracovníci, působící v objektech bezpečnosti bez toho, aby viděli zatčené osoby nebo s nimi jinak přišli do styku, někdy až po několika měsících, které uplynuly od zatčení osoby, formálně rozhodovali na blanketech o vzetí do vazby, přičemž neměli ani kontrolu, zda při publikaci podobného rozhodnutí byl nebo nebyl ve skutečnosti zatčeným uplatněn opravný prostředek. Prokurátoři působící v uvedeném oddělení, rovněž bez poznání materiálů a zkoumání důvodnosti další vazby, prodlužovali na stereotypně formulovaná požádání orgánů bezpečnosti trvání vazby po dobu několika měsíců nebo dokonce roků. Jen tak se mohlo kupříkladu stát, že osoby zatčené ve skupině t.zv. slovenských buržoazních nacionalistů ve věci Gustava Husáka a spol. se nacházely ve vazbě od počátku února 1951 až do soudního procesu v dubnu roku 1954, tedy více než 3 roky.

Tento systém nakonec dospěl do takového stadia, že se soustřeďovala pozornost na hledání nepřátel lidově demokratického zřízení ve straně, mezi partyzány a odbojáři, příslušníky zahraničního odboje, zejména západními letci, interbrigadisty ze Španělska, osobami jugoslávské státní příslušnosti a těmi, kdož se s nimi stýkali, a občany židovského původu. To vedlo nakonec k tomu, že se vytvářely někdy i umělé protistátní skupiny těchto osob. Orgány bezpečnosti se dostaly postupně v některých věcech mimo kontrolu i stranických orgánů, jakmile došlo ke konstrukcím o trestné činnosti těchto osob bez ohledu na jejich funkční postavení. Bezpečnost pak prosazovala, aby v soudních procesech předem inscenovaných byly takové osoby odsouzeny k vysokým trestům.

Definitivní zjištění, do jaké míry a v kterých věcech byly zmíněné formy uplatňovány, nebylo dosud předmětem komplexního zkoumání všech rozhodnutí bývalého státního soudu, resp. krajských soudů nebo i Nejvyššího soudu jako soudu I. stupně. Nelze proto jenom z toho, že existence podobných metod v práci bezpečnosti, prokuratury a soudů byla v dosud prověřených věcech nepochybně zjištěna, činit zobecňující závěry, že se tak dělo ve všech případech více než 27 000 osob odsouzených uvedenými soudy. Nejde totiž nevidět, že mezi uvedeným počtem jsou zahrnuty i všechny případy skutečných agentů cizích zpravodajských služeb, kteří přicházeli na naše území za účelem organizování protistátní trestné činnosti, teroru, vražd, sabotáží, že existovaly na území našeho státu potencionálně nebezpečné protistátní skupiny dobře vyzbrojené a vážně ohrožující naše zřízení.

V této souvislosti nutno proto uvést, že ani Nejvyšším soudem nebyly zkoumány z hlediska stížnosti pro porušení zákona, či v rámci jiných zákonných prostředků, v období od roku 1956 postupně všechna pravomocná rozhodnutí těchto soudů.

Rehabilitace a náprava chyb z období tak zvaného kultu osobnosti byla v justici pochopena toliko jako splnění konkrétních usnesení Nejvyššího stranického orgánu (ÚV KSČ) pocházejících z let 1955–1956 a pak z roku 1963. Tato usnesení se týkala jen těch osob, odsouzených v t.zv. „politických procesech" a byla i Nejvyšším soudem splněna. Zůstává však otázkou, zda takto pochopená rehabilitace odpovídala stupni poznávání deformací a zda tedy ze strany veřejnosti a osob odsouzených v době t.zv. kultu osobnosti splnila to, co se od ní očekávalo. Zůstává však nesporným faktem, že nebýt usnesení ÚV KSČ jak v roce 1955, tak i v roce 1963,

která vznikla nejen na podkladě postupně získávaných poznatků o politické deformaci padesátých let, ale i pod tlakem některých odsouzených osob, obracejících se přímo na ÚV KSČ, nebylo by patrně k rehabilitaci došlo ani v tomto rozsahu. Nic v zásadě nemělo bránit tomu, aby předseda Nejvyššího soudu a generální prokurátor podle výsledků přezkoumání trestních věcí uplatnili v plné míře své oprávnění k podání stížnosti pro porušení zákona, nebo aby byly důsledně uplatňovány formy obnovy řízení z podnětu prokurátora nebo i odsouzených všude tam, kde pro to byly zákonné podmínky.

Předseda Nejvyššího soudu i generální prokurátor byli však tehdy při podávání stížností pro porušení zákona v těch věcech, kde odsouzené osoby již nebyly ve výkonu trestu, vázáni usneseními stranických orgánů. Tento nenormální stav a delší zásahy do oprávnění uvedených funkcionářů podávat stížnosti pro porušení zákona, jako např. požadavek neřešit tyto případy vzhledem k následným požadavkům rehabilitovaných osob na odškodnění za vazbu a test, rovněž negativně ovlivnil rozsah podávaných stížností pro porušení zákona. Když se pak přihlédne k zásahům ministerstva spravedlnosti do rozhodování soudů ve věcech obnov jak v letech 1957–1958, tak i v letech pozdějších až do současné doby, lze pochopit nynější stav rehabilitací, který nebyl procesem, jak se ve veřejnosti předpokládalo, který by systematicky probíhal a sledoval v konečných důsledcích přezkoumání všech věcí z určitého období.

Nedůslednost a kompromisy, které byly typické pro celý vývoj po XX. sjezdu KSSS i u nás, se projevily též v rozsahu rehabilitací. Komise ÚV KSČ, zřízená v roce 1955 za účelem prozkoumání zákonnosti některých procesů z období kultu, sice zjistila, že jsou vážné pochybnosti o správnosti odsouzení t.zv. „centra" (Rudolf Slánský a spol.), nemohla však v tomto směru svoji práci dokončit. Byla totiž zřízena další komise vedená rovněž tehdejším členem politického byra ÚV KSČ Rudolfem Barákem. Tato komise naopak došla k závěru, že odsouzení Rudolfa Slánského a společníků bylo správné. Tak se stalo, že v roce 1956 došlo k rehabilitaci jenom asi 20 osob a k částečné změně ve výroku o vině a trestu u dalších osob. Ke zřízení této nové komise došlo poté, co již byli na základě doporučení původní komise rehabilitováni dva žijící odsouzení ze skupiny t.zv. centra Vavro Hajdů a Art[h]ur London. Konstatování, že jinak byla věc správně, ovlivnilo další činnost původní komise.

Nenormálnost podobného stavu nemohla přirozeně vytvořit optimální podmínky pro úplné odhalení všech nezákonností, jak k tomu došlo v roce 1963. Jen tak se totiž mohlo stát, že procesy s t.zv. centrem proti Rudolfu Slánskému a spol., Marii Švermové a spol., proti významným národohospodářům, intelektuálům v t.zv. „Velké radě",(2) ale zejména proces proti t.zv. slovenským buržoazním nacionalistům ve věci Gustava Husáka a spol. nebyly řešeny již v roce 1956, ale až v roce 1963, přičemž mnozí z odsouzených se dostali z výkonu nezákonně uložených trestů až při amnestii v roce 1960, ačkoli při důsledném postupu měla být učiněna náprava již v letech 1955–1956.

Mimo těchto stranických komisí byly zřízeny v resortu prokuratury v některých krajích komise, které měly přezkoumat všechny případy souzené státním soudem. Podle výsledku šetření měly pak učinit návrhy na zákonné řešení zjištěných nedostatků. Tyto komise uložený úkol nesplnily, ježto po krátké době postupně zanikly. Pokud byl jimi dán podnět k řízení o návrhu na obnovu, včetně podnětů odsouzených, byl rehabilitační proces po roce 1956 (po maďarských událostech) na soudech prakticky zastaven t.zv. blokovacím nařízení tehdejšího ministra spravedlnosti dr. Václava Škody. Podle tohoto nařízení nesměly soudy pokračovat v řízení ve věcech obnov a později byl dán všeobecný pokyn návrhy na povolení obnovy bez ohledu na jejich důvodnost zamítnout.

Pokud jde o některá další dosud nezkoumaná rozhodnutí soudů, lze se důvodně domnívat, po tom, co je dnes známo nejen z trestních spisů s příslušníky bezpečnosti odsouzených pro nezákonné metody, ale též z poznatků získaných z obsahu zpráv inspekce ministra vnitra a individuálně zkoumaných trestních věcí v důsledku podnětu odsouzených nebo jejich příbuzných, kteří se v průběhu let na Nejvyšší soud obraceli, že mohou u některých osob státním soudem v minulosti odsouzených existovat nezákonná rozhodnutí. Taková rozhodnutí musí být nepochybně zrušena. Nebyla zatím blíže vůbec zkoumána komplexněji zákonnost rozhodnutí kupř. v trestní věci proti osobám odsouzeným v t.zv. skupině „Světlana",(3) „Bílá legie",(4) trestní věc proti dr. Miladě Horákové, která byla vůbec prvním procesem tohoto druhu, jaké byly později inscenovány.

Nejvyšší soud vedle procesů, které byly prošetřeny a vyvozeny z nich příslušné závěry, po podnětech ÚV KSČ v roce 1956 a 1963 řešil z individuálních podnětů cestou stížnosti pro porušení zákona některé další věci, kupř. Ján Ševčík, bývalý místopředseda vlády a předseda Strany slovenské obrody – posmrtně,[5] Ján Ursíny, bývalý místopředseda vlády,[6] generál justice dr. Antonín Rašla,[7] osoby odsouzené v trestní věci proti t.zv. titovcům ve věci S. Kevič [sic] a spol.,[8] příbuzní generála Rudolfa Viesta, vojenského velitele Slovenského národního povstání, proces proti příslušníkům bezpečnosti ve věci Valášek a spol.[9] a další případy. V současné době probíhá u krajského soudu v Banské Bystrici řízení o návrhu na obnovu ve věci Viliama Žingora, partyzánského velitele slovenského národního povstání, po osvobození předsedy svazu partyzánů na Slovensku. S touto věcí souvisí i celá řada dalších osob odsouzených v důsledku toho, že byli členy někdejší partyzánské jednotky Viliama Žingora. Podle výsledků řízení by měly být ze strany prokurátora ve smyslu § 280 odst. 4 tr. ř.[10] podány návrhy na obnovu řízení též v dalších všech věcech odsouzených ve skupinách po odsouzení Viliama Žingora.[11]

Jak již bylo konstatováno, bylo v řízení o stížnostech pro porušení zákona nebo v řízení o návrhu na povolení obnovy, řízení o rehabilitaci osob z t.zv. politických procesů vymezené usnesení PÚV KSČ, Nejvyšším soudem skončeno.

Mimo těchto věcí podal předseda Nejvyššího soudu v letech 1960 až 1967 včetně celkem 203 stížností pro porušení zákona ve věcech osob odsouzených bývalým státním soudem nebo krajskými soudy, v nichž byla zjištěna obdobná pochybení jako v t.zv. politických procesech. Tyto stížnosti byly podány z podnětu 1 608 osob, které se v uvedených letech na předsedu Nejvyššího soudu obrátily. V té souvislosti je třeba poukázat na to, že Nejvyšší soud pokud nebyly shledány důvody k podání stížnosti pro porušení zákona, postoupil řadu věcí krajským soudům k řízení o obnově, podmíněnému propuštění nebo navrhl individuální milost presidenta republiky.

K rehabilitaci dalších osob došlo v řízení po povolení obnovy na návrh odsouzených nebo prokurátora. Tak byli rehabilitováni někteří příslušníci bývalé sociálně demokratické strany odsouzení v letech 1954–1955 krajským soudem v Brně (Čoupek a spol., Křepelka a spol.[12]) i někteří další odsouzení z uvedené doby. Přesný přehled není možno v této zprávě uvést, vzhledem k tomu, že o návrzích a obnově rozhodují krajské soudy jako soudy I. stupně a o těchto věcech není vedena samostatná statistika.

Uplatnění obou uvedených zákonných forem, kterými lze napravit nezákonnost nebo nesprávné odsouzení, bylo ovlivněno některými negativními vlivy a zásahy.

Existující zákonná úprava institutu podávání stížností pro porušení zákona nemusí být odstraněno. Osoby, oprávněné podat stížnost pro porušení zákona (předseda Nejvyššího soudu a generální prokurátor) mohou při úvaze, zda podají nebo nepodají stížnost pro porušení zákona, vzít v úvahu různé okolnosti a skutečnosti, které nemusí být v souladu s požadavkem na odstranění nezákonnosti. Pokud jde o předsedu Nejvyššího soudu, nevystupuje v této pravomoci podat stížnost pro porušení zákona jako nezávislý soudce, ale spíše jako procesní strana.

Výrazně se to projevilo při rozhodování o postupu u osob odsouzených v tak zvaných politických procesech. V příloze časopisu Generální prokuratury ze dne 29. 4. 1963 č. Se I GP 004/63 jsou uvedena opatření, která vyplývají z usnesení ÚV KSČ ze dne 3.–4. dubna 1963. V těchto opatřeních bylo stanoveno, u kterých konkrétních osob bude podána stížnost pro porušení zákona a jak má být soudem poté rozhodnuto. Posléze uvedený pokyn je však již zásahem do rozhodování nezávislých soudců.

Na rozhodování předsedy Nejvyššího soudu, zda podat stížnost pro porušení zákona a na rozhodování soudů o návrzích na povelení obnovy řízení, působily i tyto další okolnosti. V této souvislosti není možné nechat bez povšimnutí různé projevy některých nejvyšších stranických a vládních představitelů, kteří se k otázce rehabilitace vyjadřovali. V letech 1957, 1961 i 1963 bylo pokaždé konstatováno, že rehabilitace byly definitivně skončeny. Už v roce 1957 tehdejší ministr spravedlnosti dr. Václav Škoda obviňoval soudce z liberalismu. Tento liberalismus byl vytýkán soudcům i na krajských aktivech pořádaných v letech 1957–1958, kterých se zúčastňovali vedoucí tajemníci OV KSČ, předsedové ONV, náčelníci OO VB, okresní prokurátoři a předsedové okresních soudů. Na těchto aktivech jak ministr vnitra, tak generální prokurátor a hlavně ministr spravedlnosti ostře kritizovali soudy za údajně špatné rozhodování pro liberalistický postoj k obviněným. Došlo to tak daleko, že v některých krajích (Brno) se musel

soudců zastat i vedoucí tajemník KV KSČ. Jaká atmosféra byla pro soudce vytvářena, svědčí to, že na aktivu v Praze byl předsedou ONV v Mělníku kritizován rozsudek krajského soudu v Praze jako soudu odvolacího v zemědělské věci. Ministr spravedlnosti, aniž dal vše přešetřit, nařídil předsedovi krajského soudu přímo na aktivu, aby předsedu senátu, který ve věci rozhodoval, suspendoval. Po prošetření se ukázalo, že kritika předsedy ONV byla naprosto nesprávná. Je samozřejmé, že takové jednání mělo negativní vliv na rozhodování soudců, a že nutně ovlivnilo i celkový rehabilitační proces.

Jako další charakteristický projev v tomto směru je možno citovat referát vedoucího 8. oddělení sekretariátu ÚV KSČ Mamuly,[13] přednesený na celostátní poradě pracovníků bezpečnosti, soudů, prokuratury a advokacie ve dnech 23.–24. června 1964, kdy výslovně zdůraznil, že revize politických procesů z období kultu osobnosti byla už skončena a spáchané křivdy napraveny. V tomto referátě bylo konstatováno, že některé falešné, revizionistické, ba i protistranické názory pronikly i na úseky orgánů činných v trestním řízení. Mamula varoval proto před pseudodemokratickými a falešně humanistickými tendencemi, které by oslabily odhalování trestné činnosti a její postih. K pokřiveným názorům na otázky rozvoje socialistické demokracie a státnosti přistoupilo – podle názoru Mamuly – i falešné chápání kultu osobnosti a v této souvislosti kritiky orgánů bezpečnosti, prokuratury a soudů. Mamula pokračoval, že tyto nesprávné názory jistě působily i na některé naše soudce a ti se nechali unést všelijakými „hlubokomyslnými úvahami" a nepoložili si jednoduchou otázku, o jakou vlastně může jít soudcovskou nezávislost a o nezávislost na čem.

Podobné názory se vyskytly též u dalších funkcionářů ať stranického nebo vládního aparátu. Bylo však třeba poukázat zvlášť na uvedený referát Mamuly, protože jako vedoucí 8. oddělení sekretariátu ÚV KSČ bezprostředně řídil celou justici a měl nepochybně největší vliv na rozhodování o kandidatuře soudců.

Příznačně pro postoj k provádění rehabilitací cestou stížnosti pro porušení zákona, je i stanovisko generálního prokurátora k některým stížnostem pro porušení zákona podaným předsedou Nejvyššího soudu. Generální prokurátor například ve věci rodinných příslušníků bývalého velitele Slovenského národního povstání generála Rudolfa Viesta, na meziresortní poradě k této věci zvláště svolané, v roce 1966 vytýkal Nejvyššímu soudu nesprávný politický přístup k podávání stížností pro porušení zákona a rozhodování o nich. Nepřihlédl dokonce ani k tomu, že bylo zjištěno, že šlo o činnost vyprovokovanou bezpečnostními orgány.

Podávání stížností pro porušení zákona nepříznivě ovlivňuje i stanovisko ministerstva spravedlnosti, které Nejvyššímu soudu vytýká, že nepřihlíží k fiskálnímu zájmu státu. Ve své zprávě určené pro I. tajemníka ÚV KSČ o současném vyřizování žádostí o odškodnění za vazbu a trest ze dne 6. ledna 1965 č.j. 007/65 Zo kritizuje některé rozsudky Nejvyššího soudu kdy tento soud rozhodoval o stížnostech pro porušení zákona podaných generálním prokurátorem nebo předsedou Nejvyššího soudu. Podle názoru ministerstva spravedlnosti zkušenosti z podávání stížností pro porušení zákona ukazují na to, že vedle rozhodnutí, kterými jsou odstraňovány hrubé nezákonnosti, se v poslední době vyskytují i taková rehabilitační rozhodnutí, která jdou nad rámec žádoucí nápravy, a v důsledku toho se poskytují odsouzeným nežádoucí výhody. I když ministerstvo spravedlnosti neuvádí, v kterých směrech Nejvyšší soud soustavně v těchto věcech chybuje, poukazuje na to, že jde nezřídka o věci, které byly přezkoumány již v roce 1954, a stanovisko tehdy zaujaté se podstatně liší od stanoviska zaujatého nyní. Ministerstvo spravedlnosti dochází pak k závěru, že je třeba zpřísnit hledisko při používání stížností pro porušení zákona, a podle jeho názoru by měl být tento mimořádný opravný prostředek používán jen k nápravě zřejmých právních omylů. Materiál dokonce tvrdí, že „široká nynější praxe rozrušuje ve svých důsledcích i sám princip právní moci". Pochybnosti o skutkových otázkách (hodnocení důkazů, úvah o jejich postačitelnosti) by měly být podle názoru ministerstva spravedlnosti vyhraženy pro obnovu trestního řízení. Ministerstvo spravedlnosti v této zprávě výslovně konstatuje, že Nejvyšší soud, se kterým byla věc předběžně konsultována, s těmito závěry zprávy nesouhlasí.

Tato zpráva jednoznačně charakterizuje postoj ministerstva spravedlnosti k otázkám rehabilitace. Ministerstvo nejen že v rozporu se zákonem se pustilo od kritiky konkrétních soudních rozhodnutí, proti kterým trestní řád nepřipouští ani řádný ani mimořádný opravný prostředek, ale vyslovuje i právní závěry, které odporují pojetí socialistické zákonnosti i zákonu.

Použití termínu právního omylu v této souvislosti neodpovídá zákonu. Daleko závažnější je ale prosazovaný názor, že ve věcech nevinně odsouzených, kde všechny nezákonnosti jsou zjevné už z výsledků původního řízení, by neměla být podána stížnost pro porušení zákona. Ministerstvo spravedlnosti v uvedeném materiálu navrhlo, „aby současný stav praxe v podávání stížností pro porušení zákona byl projednán v odpovědných ústředních orgánech". Současně ministerstvo spravedlnosti navrhlo, aby XI. oddělení ÚV KSČ k takovému jednání přizvalo ministra vnitra, ministra spravedlnosti, generálního prokurátora i předsedu Nejvyššího soudu. Porada v uvedeném smyslu byla pak na XI. oddělení ÚV KSČ uskutečněna.

Tyto skutečnosti pak se odrážely v celkovém trendu podávání stížností pro porušení zákona. Různé politické události, stanoviska a rozhodnutí nejvyšších stranických i státních orgánů ovlivnily nejen počet předkládaných podnětů, ale i podávání stížností pro porušení zákona, jak to vyplývá z těchto statistických údajů, týkajících se státně bezpečnostní agendy.

Rok	počet podnětů	počet podaných stížností
1960	93	3
1961	83	5
1962	76	6
1963	439	95
1964	305	52
1965	276	25
1966	176	9
1967	160	8

Poznámka: Jde o podněty podané Nejvyššímu soudu a stížnosti podané předsedou Nejvyššího soudu na základě těchto podnětů.

Uvedené skutečnosti, které ovlivnily podávání stížností pro porušení zákona, nezůstaly bez vlivu na řízení a rozhodování soudů o návrzích na povolení obnovy řízení. Projevuje se to v tom, že v některých případech krajské soudy neprovádějí důsledné přešetřování nových skutečností v návrhu na obnovu uplatňovaných (jde hlavně o tvrzené používání nezákonných metod vyšetřování) a tyto nedostatky jsou pak napravovány v případě podání stížnosti proti takovému rozhodnutí až Nejvyšším soudem.

Přitom je třeba uvést, že ve věcech, v nichž odsouzení v návrzích na povolení obnovy řízení uvádí, že proti nim bylo při vyšetřování použito nezákonných vyšetřovacích metod, jsou soudy vlastně odkázány na to, zda orgány ministerstva vnitra (správa vyšetřování StB) při přešetřování údajů odsouzeného tyto skutečnosti potvrdí či nikoli. Přešetřování, které do roku 1967 prováděly orgány inspekce ministra vnitra a od roku 1967 Správa vyšetřování StB, je však prováděno tím způsobem, že jsou jako svědci vyslechnuti vyšetřovatelé, kteří tehdy vyšetřování prováděli, zda oni nebo někdo jiný použil nezákonných vyšetřovacích metod. V poslední době tito svědci použití fyzického i psychického násilí popírají. Přitom mnohdy již ze samotné zprávy je patrno, že nezákonných metod použito bylo.

Tak například v případě sociálních demokratů Čoupek a spol.[12] základem tvrzení psychického nátlaku byla skutečnost, že zatčení byli dáni v lehkých letních vězeňských oděvech do podzemních kobek vězeňské budovy v Příční ulici v Brně, které nebylo možno vůbec větrat, nebyl tam přístup vzduchu, kobky byly velmi studené a vlhké. V souvislosti s dlouhotrvajícími výslechy (i v noci) tato skutečnost působila na obviněné silně depresivně, takže podepisovali vyšetřujícími orgány formulované protokoly o jejich výpovědi, aniž je četli, jen aby co nejvíce zkrátili pobyt v těchto kobkách. Přitom nebyli celé týdny puštěni na vycházku, a když se tak stalo, byla jim vycházka umožněna na velmi úzkém prostoru zamořeném kouřem a zápachem tak, že pobyt v takovém ovzduší byl stejný jako v kobkách. Takový stav kobek byl objektivním stavem, který inspekce ministra vnitra zjistila, ale ve své správě, zejména u obviněných, kteří pak nebyli pojati do hlavní skupiny, tvrdila, že snad do určité míry mohl pobyt v těchto kob-

kách mít nějaký vliv na obviněné. Přitom ovšem naprosto objektivně zjistila, že ilegální výbor založen nebyl a tedy trestná činnost, pro kterou byli vinění stíháni, neexistovala. Je proto nelogické tvrdit, že pobyt trvající řadu měsíců v těchto kobkách, neovlivnil výpovědi obviněných, kteří se doznávali k založení ve skutečnosti neexistujícího ilegálního výboru a účasti na jeho činnosti.

V této souvislosti je třeba upozornit na to, že ještě v roce 1963 bylo ve zprávách inspekce ministerstva vnitra uváděno, že v letech 1949–1954 bylo nezákonných metod používáno. Tak ve zprávě o přešetření způsobů vyšetřování ve skupině Chloupek a spol. (Zelená internacionála)[14] bylo uvedeno, že používání fyzického násilí na vyšetřovacím odboru KS StB v Ústí nad Labem bylo systémem a muselo být rozkazem ministra národní bezpečnosti v roce 1951 zakázáno. Jeden z vyšetřovatelů uvedl, že z úsekových protokolů sepsaných vyšetřovatelem a obviněným sestaví náčelník odboru závěrečný protokol a bylo povinností vyšetřovatele „přesvědčit" obviněného, aby tento protokol podepsal. Nyní je v jednotlivých zprávách, resp. výpovědích tehdejších vyšetřovatelů v případech tehdy na této KS vyšetřovaných uváděno, že takové metody používány nebyly.

Tato skutečnost pochopitelně důvěru o pravdivosti takových zpráv neposílí.

Obdobná je i situace, pokud jde o zjišťování, zda činnost, pro kterou byl obviněný odsouzen, byla zcela vyprovokována orgány nebo spolupracovníky bezpečnosti. Zde zjištění skutečného stavu věci v konkrétních trestních věcech a tím i náprava nezákonností v soudních rozhodnutích je zcela závislá na tom, zda ministerstvo vnitra je ochotno požadované údaje poskytnout.

Bylo by proto nutné, aby přešetřování návrhů na obnovu řízení bylo svěřeno jinému orgánu než ministerstvu vnitra, ovšem ministerstvo vnitra by bylo povinno takovému orgánu poskytnout všechnu písemnou dokumentaci, týkající se věci včetně tak zvaných vyšetřovacích podsvazků, obsahujících výpovědi obviněného i svědků. Je paradoxní, že do dnešní doby nemají soudy ve svých archivech ve věcech vyšetřovaných státní bezpečností do roku 1964 k dispozici protokoly i ostatní důkazy provedené ve vyšetřování a že tyto t.zv. vyšetřovací svazky jsou uloženy v archivech ministerstva vnitra. Soud tedy musí, má-li rozhodovat o návrhu na obnovu řízení, nejprve si od ministerstva vnitra tyto součásti trestního spisu vyžádat. Mimo to je neudržitelným stav, kdy ještě dnes některé soudní i vyšetřovací svazky závažných případů nebo významných osob se nachází v tresorech stranických nebo státních funkcionářů.

Na správné a objektivní uplatňování institutu obnovy řízení mají vliv i další skutečnosti. Je to například zdůrazňování pracovníků ministerstva spravedlnosti, a to hlavně oddělení milostí, že i odškodňování osob rehabilitovaných cestou obnov stojí státní pokladnu mnoho peněz. Toto stálá zdůrazňování, za ne zrovna nejlepší hospodářské situace našeho státu, má nesporně vliv na to, že krajské soudy hledají spíše možnosti k tomu, jak návrh na obnovu zamítnout místo toho, aby se snažily, jak jim to ukládá trestní řád, zjistit skutečný stav věci a rozhodovat podle zákona.

Avšak ani postoj prokuratury k uplatnění institutu obnovy řízení nelze považovat za správný. Orgány prokuratury téměř vůbec nedodržují ustanovení § 280 odst. 4 tr. ř., které ukládá,aby prokurátor, když se dozví skutečnosti, které by odůvodňovaly podání návrhu na povolení obnovy, tedy nikoli odůvodňovaly povolení obnovy, je povinen neprodleně upozornit na tyto skutečnosti osobu, jíž se to týká, pokud prokurátor sám nepodá návrh na obnovu řízení. Mimo to prokurátoři bez ohledu na výsledky jednání v řízení o obnovách navrhují při veřejném zasedání zamítnutí návrhů na obnovu řízení, ačkoli jsou zjištěny podmínky pro povolení obnovy.[10]

Na Nejvyšší soud se obracejí, i když nyní již pouze ojediněle, osoby, které byly v letech 1949–1954, případně později, odsouzeny pro neplnění zemědělských dodávek k nepodmíněným trestům odnětí svobody, propadnutí jmění, ztrátě čestných práv občanských, zákazu pobytu a někdy i k peněžitým trestům.

Při posuzování těchto podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona nelze přecházet skutečnost, že v původním řízení bylo rozhodováno v období socializace vesnice. V převážné většině těchto případů, zejména u odsouzených kulaků, bylo zjištěno, že skutečně dodávky plněny nebyly, avšak mnohdy nebyly zjišťovány příčiny, které k tomu vedly. Příčiny pochybení mnohdy spočívaly v nejasnostech v otázkách třídního boje. Docházelo mnohdy k mechanickému označování rolníků a výměrou půdy nad 15 ha za kulaky, což vedlo k tomu, že opatření uplatňovaná proti kulakům postihovala též střední a někdy i drobné rolníky. V řadě případů

soudy při rozhodování těchto věcí podlehly tlaku místních veřejných činitelů, požadujících, aby tito rolníci byli přísně potrestáni i majetkovými tresty za nezajištění zemědělské výroby, neplnění dodávek, aniž bylo zkoumáno, co je pravou příčinou jejich činnosti (stáří, nemoc, nesprávně provedená HTÚP, vysoké dodávkové úkoly apod.).

Výrok o vedlejším trestu propadnutí jmění byl obyčejně odůvodňován obecnou úvahou o nepřátelství odsouzeného k lidově demokratickému zřízení a nepřihlíželo se vůbec k tomu, zda se odsouzený dopustil trestného jednání úmyslně či z nedbalosti, ačkoli tento trest při správném výkladu zákona bylo možno uložit pouze za úmyslný trestný čin mimo dalších podmínek v zákoně uvedených.

Z obsahu podaných podnětů jednoznačně vyplývá, že žadatelé se domáhají přezkoumání věci hlavně proto, aby jim byl vrácen jejich rodinný domek bez hospodářských stavení a půdy, upraven sociální důchod apod.

Vzhledem k tomu, že v těchto věcech jde o závažnou politickou otázku, byla začátkem roku 1965 předložena tehdejšímu XI. oddělení UV KSČ zpráva generálního prokurátora a předsedy Nejvyššího soudu o postupu při vyřizování těchto podnětů. Zpráva byla projednána na poradě za účasti zástupce vedoucího XI. oddělení s. Blechty[16], zástupce ÚKRK ÚV KSČ s. Uhlíře[17], zástupce zemědělského oddělení ÚV KSČ s. Krkošky, generálního prokurátora a předsedy Nejvyššího soudu a náměstka generálního prokurátora dr. Davida[18].

V závěrech porady bylo vzato v úvahu, že od původního rozhodnutí soudu uplynulo ve většině případů více jak deset roků, takže při zrušení těchto věcí by bylo velmi obtížné zjistit skutečný stav věci a objektivní pravdu, došlo by i ke zrušení výroku o propadnutí jmění a bylo by nutno majetek odsouzeným vrátit. Tento majetek je ale téměř vždy začleněn do socialistického sektoru (JZD nebo státní statky) nebo slouží jiným způsobem veřejným účelům.

Bylo proto rozhodnuto, že v těchto věcech nebude generální prokurátor ani předseda Nejvyššího soudu stížnosti pro porušení zákona podávat.

Dále bylo rozhodnuto, že pokud v těchto případech je proti rodinám odsouzeným postupováno z hlediska jejich životního uplatnění bez ohledu na jejich schopnosti a další rozvoj příliš tvrdě, zajistí nápravu orgán prokuratury cestou všeobecného dozoru po projednání s příslušným stranickým orgánem i za součinnosti národních výborů.

Od roku 1965 je tímto způsobem postupováno a stížnosti po porušení zákona nejsou v těchto případech podávány.

Dále se uvedená porada usnesla, že ze stejných důvodů nepovažuje za vhodné, aby v těchto případech byly povolovány obnovy řízení. S tímto závěrem byli seznámeni předsedové krajských soudů i krajští prokurátoři.

K přijetí takového závěru nebyla porada oprávněna. Pokud jde totiž o podávání stížnosti pro porušení zákona, může generální prokurátor nebo předseda Nejvyššího soudu uvážit, zda i při zjištění, že byl zákon porušen, stížnost podá či nikoli a v tomto svém rozhodnutí může uvážit různé okolnosti. Při řízení o návrhu na obnovu řízení je ovšem soud vázán zákonem. Když zjistí, že vyšly najevo nové skutečnosti nebo důkazy, soudu v původním řízení neznámé, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo trestu, obnovu řízení musí povolit.

V závěru těchto zjištění třeba konstatovat, že od roku 1955 bylo možné v širším rozsahu nejen přezkoumat, ale i řešit případy souzené bývalým státním nebo později též krajskými soudy v letech 1948–1954. V roce 1956 byly k tomu dány příznivé podmínky. Od odsouzení tehdy neuplynula ještě příliš dlouhá doba. Mnohé věci se daly bez obtíží prošetřit a ověřit. Postupem doby a zejména nyní po uplynutí 15 i více let se pochopitelně takové možnosti stále zmenšují. Veliká příležitost pro nápravu nezákonných rozhodnutí z padesátých let byla promarněna. Nevyřešení těchto otázek svým podílem v negativním smyslu ovlivnilo i politický vývoj v našem státě, a to zvlášť pokud jde o důvěru nejen k justičním, ale i stranickým a jiným státním orgánům.

Dnes již nelze více otálet. Zdá se, že třeba hledat způsob, jak definitivně, jednou provždy ukončit pochybnosti o tom, zda byly všechny nezákonnosti z období deformace justice odstraněny či nikoli.

Z celkového počtu asi 30 000 osob pro protistátní činnost odsouzených v letech 1948–1954 státním a krajskými soudy byla zatím přezkoumána pouze menší část a zemědělské věci prakticky nebyly přezkoumány vůbec. Jejich počet nelze zatím stanovit, ale vzhledem k tomu, že

tyto věci byly souzeny ve všech okresech republiky, lze předpokládat, že jejich počet daleko převýší počet osob odsouzených státním a krajskými soudy v uvedených věcech.

Individuální přezkoumání všech těchto věcí není v současné době technicky proveditelné. Jednou z možných alternativ by byla občanská rehabilitace osob odsouzených v tomto období, kterou by bylo možno provést speciálním zákonem. Tento zákon by stanovil, že na všechny občany, kteří byli v tomto období odsouzeni státním soudem a v letech 1953–1955 krajskými soudy a Nejvyšším soudem jako soudem I. stolice, pro trestné činy podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona a obdobné trestné činy, se hledí jako by nebyli odsouzeni. Na základě tohoto zákona by byla těmto občanům vydána rozhodnutí, kterými by bylo potvrzeno, že se tento zákon na ně vztahuje. Při tomto návrhu vycházíme z toho, že od té doby uplynula již řada let (15–20), což je tak dlouhá doba, že možno toto dobrodiní přiznat i osobám, které se skutečně trestné činnosti dopustily. Bylo by také možno v zákoně stanovit, že se zákon nevztahuje na přímé agenty a osoby, které se dopustily teroru vraždou. O vyloučení z dobrodiní zákona by mohly eventuálně rozhodovat soudy. Toto zákonné opatření by nevylučovalo v konkrétních věcech použití mimořádných prostředků jako je stížnost pro porušení zákona a obnova řízení.

Mělo by podle všeho dojít alespoň dodatečně z úřední povinnosti k přezkoumání věcí, ve kterých byl vysloven trest smrti, aby bylo zjištěno, zda a v jakém rozsahu jsou tyto tresty zákonné, jestliže se na jejich ukládání předem usnášela speciální komise. Nelze vyloučit, že to, co by v nynější situaci vzhledem k ustanovení § 316 tr. ř. již nebylo možné (ze zákona vyplývající povinnost přezkoumání zákonnosti každého trestu smrti Nejvyšším soudem),[19] mohlo v minulosti vést i k nezákonným trestům smrti.

Nápravu v zemědělských věcech vzhledem ke komplikovanosti problematiky bude možno učinit až po důkladném politickém uvážení všech okolností, na které v této zprávě toliko upozorňujeme.

Všechny uvedené skutečnosti ukazují, jaké závažné důsledky měly deformace v pojetí trestního řízení, jak bylo v našem státě upraveno po roce 1948, kdy vyšetřování trestných činů bylo v celém rozsahu svěřeno orgánům bezpečnosti.

Zásadní nápravu nezaručily ani novely trestního řádu v letech 1956, 1961 a 1965. Je pravda, že nejbrutálnější formy používání nezákonných vyšetřovacích metod, jak se projevovaly hlavně v období existence státního soudu, se již nepoužívají. Jsou však některé poznatky, že na tomto úseku se ještě vyskytují vážné nedostatky. Různé vlivy operativy, případně jiné, neodstranilo ani osamostatnění vyšetřovacích odborů bezpečnosti provedené v roce 1963.

K tomu, aby se podobné věci odstranily a nebylo možno jejich opakování, bude třeba, aby byla zavedena instituce nezávislých vyšetřujících soudců, aby o vazbě rozhodovaly kolektivní orgány – soudní senáty a aby i výkon trestu byl převeden do resortu ministerstva spravedlnosti. Jde konečně o opatření, které byla doporučována již v usnesení celostátní konference KSČ v roce 1956.

Vzhledem k tomu, co zde bylo uvedeno k podávání stížností pro porušení zákona, se ukazuje, že i v tomto směru by měla být provedena zákonná úprava, která by stanovila, za jakých podmínek a ve kterých případech může účastník soudního řízení napadnout pro nezákonnost i pravomocné rozhodnutí soudu a jakým přesně vymezeným způsobem musí být tato jeho žádost vyřízena tak, aby nezákonné rozhodnutí muselo být zrušeno.

V zájmu upevnění socialistické zákonnosti bude nutno zákonem jasně a přesně vymezit postavení Nejvyššího soudu i jeho nezávislosti na jakýchkoli státních nebo jiných orgánech. Současně by legislativní úprava měla vytvořit takové zákonné záruky, které by vedle jiných opatření umožňovaly naprostou nezávislost soudního rozhodování, ale i vyloučení jakýchkoli recidiv z období padesátých let.

V Praze dne 6. března 1968

NA, KSČ–ÚV, 07/15 – Alexander Dubček, sv. 20, arch. j. 193. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 22 stran A4.

[1] Antonín Prchal (1923–1996) se již v červnu 1945 stal pracovníkem Zemského odboru bezpečnosti II, ve skutečnosti však v utajení organizoval agenturní síť v nekomunistických politických stranách. Krátce před úno-

rovým převratem byl přeložen do pražského ústředí StB. Organizoval provokace, stál v pozadí velké státně bezpečnostní akce „Světlana" (viz poznámku č. 3 k dokumentu č. 4). Od podzimu 1949 fakticky vedl sledovací útvar StB IV. sektoru skupiny BAa Ministerstva vnitra, jehož činnost značně překračovala původně vymezené kompetence. K jeho nejvýznamnějším a zároveň nejznámějším operacím patřila na přelomu 40. a 50 let akce „Kámen". Československá státní hranice při ní byla posunuta do vnitrozemí. Po jejím „překonání" byli uprchlíci převezeni na fingovanou stanici americké armády, kde byli příslušníky StB převlečenými do amerických uniforem vyslýcháni ze své protikomunistické činnosti. Při následném předstíraném převozu dále do západoněmeckého vnitrozemí byly zadrženi československou hlídkou, která zabavila i jejich výslechové protokoly. (K akci „Kámen", případně „Kameny" viz JANDEČKOVÁ, Václava: *Falešné hranice. Akce „Kámen". Oběti a strůjci nejutajovanějších zločinů StB 1948–1951*. Argo, Praha 2018.)

Tyto úspěchy vedly k Prchalovu jmenování do čela nově vzniklého V. odboru velitelství StB, který se stal hlavní základnou pro uskutečnění rozsáhlých čistek uvnitř bezpečnostního aparátu. Na konci ledna 1951 bylo zatčeno prakticky celé dosavadní vedení StB v čele s Osvaldem Závodským a náměstkem ministra národní bezpečnosti Josefem Pavlem. Bezprostředně po těchto čistkách byl Prchal jmenován prvním zástupcem nového velitele Státní bezpečnosti Jaroslava Hory, přičemž mu byl svěřen úsek operativy. Na přelomu let 1951/1952 se stal velitelem StB a 12. února 1952 byl jmenován náměstkem ministra národní obrany, přičemž i nadále fakticky vedl StB s výjimkou vojenské kontrarozvědky a velitelství oblasti uranových dolů v Jáchymově. Podílel se na konstrukci údajných protistátních spikleneckých skupin v nejvyšším stranickém a státním vedení. Osobně se účastnil zatýkání i brutálně vedených výslechů. Po sloučení dosavadního Ministerstva národní bezpečnosti a Ministerstva vnitra v září 1953 se stal prvním náměstkem nového ministra vnitra Rudolfa Baráka. Mocenské spory s Barákem a podíl na pronásledování vrcholných komunistických funkcionářů – přeživší se po polovině padesátých let začali vracet z vězení – vedly nakonec k jeho pádu. Koncem března 1956 byl z funkce náměstka odvolán. Po několika měsících formálního působení na Ministerstvu vnitra byl jmenován vedoucím bezpečnostního oddělení Spojených oceláren n. p. Kladno.

Karel Košťál (1921–2009) se stal na počátku roku 1950 příslušníkem SNB a v březnu téhož roku velitelem oddělení a současně zástupcem velitele sektoru VI./A (správa státně bezpečnostního vyšetřování) Bohumila Doubka. Podílel se tak na konstruování velkých státně bezpečnostních případů (Vilém Nový, Evžen Löbl, Otto Šling, Rudolf Slánský a spol.). Dne 1. října 1953 byl jmenován náměstkem ministra vnitra. V lednu 1955 se stal jako zástupce Ministerstva vnitra členem tzv. Barákovy komise, zabývající se případy odsouzených vysoce postavených komunistických funkcionářů, na jejichž perzekuci se přitom notnou měrou podílel. Počátkem dubna 1956 byl z funkce náměstka odvolán a v červnu téhož roku pak propuštěn ze služeb ministerstva, neboť se měl během svého působení jako vyšetřovatel dopustit „některých chyb". Poté pracoval jako referent a kádrový pracovník v sektoru těžkého strojírenství.

Na sklonku roku 1962 byli Prchal a Košťál zatčeni a 31. července 1963 odsouzeni Vyšším vojenským soudem v Příbrami pro trestné činy obecného ohrožení a porušení povinnosti veřejného činitele k sedmiletému (Košťál), respektive šestiletému (Prchal) trestu odnětí svobody. Za vinu jim bylo kladeno, že vůči vyšetřovaným používali fyzického a psychického násilí a účelově s nimi manipulovali. Po započtení doby vazby a zkrácení trestu na základě amnestie prezidenta republiky se však již v roce 1964 ocitli na svobodě. KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009, heslo Karel Košťál (autor Jan Kalous), s. 98–101, a Antonín Prchal (autor Petr Cajthaml), s. 151–153.

(2) Jednalo se o tzv. rozvratnou trockistickou skupinu Velká rada (případ Václav Vlk a spol.), jejímiž členy byli ekonom a podnikový ředitel n. p. Sběrné suroviny Václav Vlk, generální ředitel Československých tabákových podniků Oldřich Černý, generální ředitel Československých keramických závodů Bohumil Holátko, univerzitní profesor Vysoké školy politických a hospodářských věd Pavel Hrubý, tajemník Ministerstva informací, před zatčením podnikový ředitel n. p. Orbis v Praze František Novák, advokát František Roušar a sociálně politický ředitel energetického průmyslu v Praze Ladislav Pluhař. Generální prokurátor je žaloval za to, že „*na základě nepřátelské dohody, uskutečněné již v době druhé světové války, vytvořili v roce 1945 na území ČSR rozvratnou trockistickou skupinu, Velká rada' a ve spojení a souladě se zločinnou linií protistátního spikleneckého centra, vedené*[ho] *Rudolfem SLÁNSKÝM, prováděli zločiny velezrady, sabotáže a špionáže*". *ABS*, A 2/1, inv. j. 563, Vlk Václav a spol. – žaloba (rozvratná trockistická skupina „Velká rada"). Obvinění byli zadrženi již v říjnu 1951, jejich proces se však uskutečnil až v únoru 1954, kdy byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody v rozmezí deseti až dvaceti let (dohromady k 103 letům vězení). Nikdo z nich se k trockismu nehlásil, byť někteří zastávali ve třicátých letech kritické postoje k sovětským procesům. Na svobodu byli propuštěni na základě prezidentské amnestie v roce 1960. K jejich rehabilitaci došlo v roce 1963, v případě Vlka (zemřel v roce 1962) a dvou dalších odsouzených již posmrtně. *ABS*, Operativní a vyšetřovací agenda bývalých státně-bezpečnostních složek (fondy tzv. svazkové agendy), Vyšetřovací a rehabilitační spisy, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-93; Václav Vlk. *Slovník českých filosofů katedry filosofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*, viz https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/vlk-v.html (30. 7. 2022); KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno, s. 62–63. Pozadí procesu odkryl v době pražského jara jeden z dílů pořadu Československé televize Zvědavá kamera nazvaný Svědectví pro výstrahu, který byl moderován Ottou Bednářovou a odvysílán 16. června 1968, viz https://www.ceskatelevize.cz/porady/1006323478-zvedava-kamera/20754215554/ (citováno k 24. 7. 2022).

(3) K rozsáhlé protikomunistické odbojové skupině Světlana viz více v poznámce č. 3 k dokumentu č. 4.

(4) Bílá legie (Biela légia) bylo podzemní antikomunistické křesťansky orientované hnutí působící v Rakousku a na Slovensku. Jejím hlavním představitelem byl Jozef Vicen. Ten se stal v exilu hlavní osobností široké zpra-

vodajské protikomunistické sítě působící na Slovensku. Na počátku roku 1949 nicméně tato síť utrpěla silný úder. V lednu 1949 došlo k zatčení 76 osob, z nichž v dubnu 1949 bylo 62 osob obžalováno a v květnu téhož roku pobočkou Státního soudu v Bratislavě 48 osob odsouzeno, Ľudovít Gálik, Albert Púčik, Eduard Tesár a Anton Tunega k doživotním trestům odnětí svobody. Nejvyšší soud pak v září 1950 změnil u Púčika, Tesára a Tunegy doživotí na trest smrti, všichni tři pak byli 20. února 1951 popraveni. LETZ, Robert: *Odkaz živým – prípad Albert Púčik a spol.* Ústav pamäti národa, Bratislava 2008.

To ovlivnilo diskuse o podobě nové odbojové organizace, připravované od roku 1948. Následujícího roku tak vznikla organizace Bílá legie. Její název měl připomínat bílé armády, bojující v občanské válce v Rusku proti bolševikům, a také tradici československých legií. O směřování a cílech organizace byly vedeny v exilu ostré spory, které omezovaly její akceschopnost. V první etapě na konci 40. let zvítězila koncepce široce organizovaného hnutí s politickými cíli, které se za finanční podpory americké zpravodajské služby zaměřovalo na zpravodajskou činnost. V letech 1950–1955 pak převážila Vicenova koncepce. Ten si byl vědom nereálnosti možnosti politického převratu v tehdejších podmínkách a prosazoval charakter Bílé legie jako svépomocného neorganizovaného a nenásilného hnutí obyvatelstva na ochranu lidských práv proti komunistickému státnímu teroru a taktiku pasivní rezistence. Narazil však na odpor radikální složky exilu. V rozporu s koncepcí nenásilného odporu se vytvářely i ozbrojené skupiny hlásící se k Bílé legii, které počítaly s partyzánským způsobem boje, nicméně byly většinou záhy odhaleny Státní bezpečností. Od dubna 1950 provozovala Bílá legie rozhlasové vysílání, první v rámci komunizované střední Evropy. Její činnost rakouské úřady ukončily v květnu 1955 v souvislosti s podpisem Státní dohody a vyhlášením neutrality Rakouska. Za svou účast v Bílé legii byly desítky osob perzekvovány. K Bílé legii viz především VARINSKÝ, Vladimír: *Jozef Vican a Biela légia.* Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica 2003.

V roce 1957 byl Vicen z Rakouska unesen do Československa, kde při tvrdých výsleších prozradil svou špionážní síť a také úkryt svého archivu obsahujícího seznamy agentů Ústředny Státní bezpečnosti slovenského státu, spisy o její spolupráci s německými zpravodajskými složkami proti odboji a o společných akcích Hlinkovy gardy a oddílů SS proti partyzánům i civilnímu obyvatelstvu. Byla tak odhalena řada bývalých členů Hlinkovy gardy podílejících se na masakrování civilního obyvatelstva, přičemž většina z nich se po válce stala členy či dokonce funkcionáři Komunistické strany Slovenska. Vicen byl odsouzen k 25 letům vězení. V roce 1968 byl podmíněně propuštěn na svobodu. PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989.* Díl III, 1945–1961. Themis, Praha 2002, s. 12, 619–621.

(5) Ján Ševčík (1896–1965) se stal krátce před únorem 1948 hlavním představitelem prokomunistické frakce v Demokratické straně. Během únorové krize přijal bez konzultace s vedením své strany post státního tajemníka na Ministerstvu národní obrany. Na troskách poražené Demokratické strany vznikla Strana slovenské obrody, plně podřízená komunistické straně, a Ševčík stanul v jejím čele. Po volbách v roce 1948 získal post místopředsedy vlády, v letech 1951–1952 zároveň vedl Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport. V roce 1952 však byl zatčen Státní bezpečností a o dva roky později odsouzen k sedmnáctiletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zřejmě se mělo jednat o výstrahu představitelům satelitních nekomunistických stran pro případ jejich snah o samostatnější politický postup. V roce 1960 byl Ševčík amnestován a v roce 1965, krátce po své smrti, rehabilitován. HORIČKA, Martin: *Gottwaldov demokrat. Zabudnutý príbeh Jána Ševčíka.* Slovart, Bratislava 2021, s. 186–235.

(6) V parlamentních volbách konaných v květnu 1946 na Slovensku drtivě zvítězila Demokratická strana. Komunistická strana Slovenska proti ní prakticky okamžitě zahájila ostrou kampaň, přičemž ji obviňovala z kontaktů s luďáky. Proti vedení Demokratické strany byly organizovány demonstrace odbojářů a dělníků. Komunisté zveličovali některé incidenty, mj. rozšiřování letáků s protičeským, protikomunistickým a antisemitským vyzněním, jež požadovaly obnovení samostatného slovenského státu. V české veřejnosti se tím snažili živit obavu z opakování událostí z let 1938 a 1939. Za podpory českých nekomunistických stran se komunistické straně podařilo prosadit významné omezení pravomocí slovenských orgánů.

Na Demokratickou stranu se zaměřila pozornost bezpečnostních orgánů, především VII. odboru Pověřenectva vnitra, které posléze vykonstruovaly údajné rozsáhlé spiknutí zbytku luďáků (ve skutečnosti nepředstavovaly pro stát vážnější nebezpečí) na Slovensku, kteří se za pomoci části vedení Demokratické strany měly pokusit o odtržení Slovenska od Československa a o obnovení slovenského státu. V září 1947 vydalo Pověřenectvo vnitra prohlášení o odhalení rozsáhlého protistátního spiknutí, záhy byla ze spolupráce s představiteli bývalého slovenského státu působícími v exilu obviněna Demokratická strana. Do poloviny října 1947 bylo zatčeno na pět set osob, včetně poslanců Demokratické strany Miloše Bugára a Jána Kempného. Mezi spiklence měl údajně patřit i Otto Obuch, tiskový tajemník náměstka předsedy vlády a předsedy Demokratické strany Jána Ursínyho. Obuch pod nátlakem přiznal, že se stýkal s jednou z vedoucích osobností luďáckého exilu Ferdinandem Ďurčanským a že to Ursíny údajně věděl. Ačkoli to nebyla pravda, musel Ursíny rezignovat na post náměstka předsedy vlády. Komunistická strana Slovenska se díky vyvolané aféře podařilo změnit poměr sil ve Sboru pověřenců, byť nedošlo k eliminaci Demokratické strany. Krize na Slovensku byla předehrou k mocenskému zvratu v celé zemi. Tomu se nepodařilo nekomunistickým stranám zabránit, ačkoli si právě v souvislosti se slovenskou krizí uvědomily, že pro ně komunisté znamenají podstatně větší nebezpečí než podzemní luďácké skupiny a že jediný relevantní spojenec na Slovensku v boji proti komunismu je Demokratická strana. Po únoru 1948 byli výše jmenovaní politici Demokratické strany spolu s dalšími osobami odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody. Ursínymu byl udělen sedmiletý trest vězení za zločin vojenské zrady a přečin zrady státního tajemství, spočívající v údajném vyzrazení informací projednávaných na vládě o těžbě v jáchymovských dolech, o procesu s Jozefem Tisem apod. O. Obuchovi. Z vězení byl propuštěn v roce 1953 a v roce 1964 byl rehabilitován. RYCHLÍK, Jan: Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945–1992. Academic Eletronic Press – Ústav T. G. Masaryka, Bratislava 1998, s. 46, 97–111; TÝŽ: Tak zvané protistátní spiknutí na Slovensku na

podzim roku 1947. *Slovanské historické studie*, 1999, roč. 25, s. 187–207; *ABS*, A 8/1, inv. j. 1306, Ursíny Ján – stížnost pro porušení zákona.

(7) Antonín Rašla působil za druhé světové války u slovenské zajišťovací divize jako soudce vojenského soudu v Žytomyru na Ukrajině. Zároveň ale spolupracoval s odbojem. Zapojil se do Slovenského národního povstání, během něhož působil jako polní prokurátor. Po skončení války byl jedním ze tří prokurátorů v procesu s Josefem Tisem. Na přelomu 40. a 50. let se účastnil řady politických procesů, mj. se odvoláním zasloužil o udělení trestu smrti třem členům Bílé legie. Posléze se však sám stal obětí vykonstruovaného politického procesu. V roce 1954 byl odsouzen pro údajnou spolupráci s cizími zpravodajskými službami k doživotnímu vězení. V roce 1963 byl rehabilitován, poté pracoval na katedře trestního práva Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, resp. Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích. Viz text Antonín Rašla, in: *Wikipedie*, viz https://sk.wikipedia.org/wiki/Anton_Ra%C5%A1la (citováno k 25. 7. 2022).

(8) Kević Šefik působil jako jugoslávský vicekonzul v Bratislavě. Po roztržce s Jugoslávií byl zatčen a obviněn z toho, že je „titovský agent", který v Československu provádí zpravodajskou činnost, a dále z pokusu pašovat přes hranice téměř 50 kg stříbra a další předměty. Od prosince 1949 do srpna 1950 docházelo k postupnému zatýkání dalších údajných členů této „jugoslávské" skupiny. Kontrolní a inspekční odbor Ministerstva vnitra nicméně v roce 1963 při prošetřování případu konstatoval, že k postupnému zatýkání docházelo zřejmě na základě poznatků získávaných vyšetřováním zatčených (prokazatelně za použití násilí), což pouze potvrzovalo skutečnost, že skupina jako taková neexistovala a že zadržení v ní byli uměle spojeni. V září 1950 byl Šefik odsouzen k doživotnímu vězení, spolu s ním stanulo před soudem dalších šest československých a devět jugoslávských občanů. V procesu padly dva rozsudky smrti, z čehož jeden byl vykonán (Rudolf Lančarič), a vysoké tresty odnětí svobody. Na tento hlavní proces navazovalo soudní přelíčení v Bratislavě s československými občany obviněnými ze špionáže pro Jugoslávii, v němž byly vyneseny tresty vězení v rozmezí osmi až dvaceti let. V prosinci 1950 byl ještě odsouzen k osmiletému vězení úředník jugoslávského obchodního zastoupení v Praze Zvonimir Tomić. VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej: *Z Prahy proti Titovi, Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu.* Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012, s. 331–333, 369–370; DOUBKOVÁ, Eliška: *Pašerácká skupina Bolčic a spol. Černý obchod a pašování v poválečném Československu.* Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno 2016, s. 19–20; *ABS*, A 8/1, inv. j. 1222, Šefík Kevič a spol. – trestní řízení.

(9) Proces s Oskarem Valáškem a spol. byla slovenská obdoba procesů s vysoce postavenými příslušníky bezpečnostního aparátu (Osvald Závodský a spol., Josef Pavel, Štěpán Plaček). Jednalo se o desetičlennou skupinu příslušníků Státní bezpečnosti (Teodor Baláž, Matej Bel, Šimon Čermák, Mikuláš Fodor, Juraj Glaser, Mikuláš Horský, Martin Kraus, Viktor Sedmík, Oskar Valášek, Rudolf Viktorin) odsouzenou v prosinci 1953 k trestům odnětí svobody v rozmezí od čtyř do 25 let pro velezradu a sabotáž, někteří obžalovaní i pro vojenskou zradu a vyzvědačství. Měli být součástí tzv. protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského a spol. či s ním být ve spojení. Údajně vytvořili sionistickou skupinu, spolčili se se slovenskými buržoazními nacionalisty, udržovali spojení se zahraničím v zájmu tzv. spikleneckého centra a z důvodů republice nepřátelských sabotovali národní bezpečnosti na Slovensku, rozkládali bezpečnostní sbor, udržovali spojení s Lászlem Rajkem atd. Pokud jde o jejich profil, nebyl nepodobný členům výše uvedené „spiklenecké skupiny" Rudolfa Slánského a spol. Jednalo se o loajální podporovatele režimu. Větší část z nich byla židovského původu, někteří interbrigadisté, za války se účastnili odbojové činnosti doma i v zahraničí. Během třetí republiky se zapojili do působení proti nekomunistickým stranám. Aktivně se podíleli na vytváření politických procesů, přičemž používali řadu nezákonných, často brutálních metod, které měli brzy okusit na vlastní kůži.

Případ byl v roce 1956 přešetřován zvláštní komisí ÚV KSČ. Ta na základě zpráva Generální prokuratury konstatovala, že řada skutečností byla zkreslena, nebyla prokázána, nebo byla dokonce vykonstruována. Ve skutečnosti se podle jejího stanoviska provinili odsouzení především používáním a schvalováním nezákonných metod při vyšetřování. Politické byro ÚV KSČ 2. července 1956 rozhodlo, aby generální prokurátor provedl nové vyšetření se zaměřením na odpovědnost za nezákonné metody používané v bezpečnosti v době, kdy zastávali řídící a velitelské funkce. V říjnu 1958 po obnovení řízení vynesl Nejvyšší soud nový rozsudek, kterým zrušil odsouzení za některé trestné skutky a snížil obviněným trest. Od konce roku 1958 do prezidentské amnestie v roce 1960 pak byli všichni odsouzení postupně propouštěni na svobodu s výjimkou Martina Krause, který byl podmíněně propuštěn již v roce 1955. V plném rozsahu pak byli zproštěni viny až za změněné politické situace rozsudkem vojenského kolegia Nejvyššího soudu v září 1963. Vzápětí došlo i k jejich stranické rehabilitaci. ŠTELMACHOVIČ BUMOVÁ, Ivica: *Sionisti a buržoázni nacionalisti v ŠtB. Prípad Oskar Valášek a spol. (1951–1963).* Chronos, Bratislava 2021; ŠKERLE, Michal: Revoluce požírá vlastní děti – politický proces se skupinou Oskar Valášek a spol. In: *Dny práva 2012.* Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Brno 2014, s. 683–691, viz https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/revoluce/SkerleMichal.pdf (citováno k 30. 7. 2022); *ABS*, Operativní a vyšetřovací agenda bývalých státně-bezpečnostních složek (fondy tzv. svazkové agendy), Vyšetřovací a rehabilitační spisy, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-93.

(10) Paragraf 280 odst. 4 trestního řádu zněl: „*Doví-li se soud nebo jiný státní orgán o okolnosti, která by mohla odůvodnit návrh na povolení obnovy, je povinen oznámit ji prokurátorovi. Jestliže jde o okolnost, která by mohla odůvodnit návrh na povolení obnovy ve prospěch obviněného, je prokurátor povinen zpravit o ní neprodleně obviněného, anebo není-li to možné, jinou osobu oprávněnou k podání návrhu, pokud takový návrh nepodá sám.*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 640.

(11) Případu Viliama Žingora a spol. a rehabilitačnímu řízení v této věci je věnována rozsáhlejší pozornost v podkapitole Otevřená stavidla.

[12] Jednalo se o dva procesy s bývalými členy sociálnědemokratické strany, násilně sloučené v roce 1948 s KSČ, kteří odmítali spolupracovat s novou mocí. Klíčovou postavou perzekuce proti sociálním demokratům se měl původně stát československý generál justiční služby a profesor mezinárodního trestního práva JUDr. Bohuslav Ečer, mj. předseda československé delegace u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a soudce Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Těsně před zatčením však zemřel na infarkt. Ve skupině kolem JUDr. Karla Křepelky byli shromážděni hlavní spolupracovníci JUDr. Ečera. Jednalo se především o sociální demokraty z řad právníků – kromě Křepelky jimi byli též František Falta, Edmund Fischer, JUDr. Miroslav Horák, František Krčka, Karolina Křepelková, JUDr. Jarmila Laubová, rozená Ečerova, Rudolf Lukaštík, Josef Paták, Marie Tichá, Ladislav Vacarda a JUDr. Egon Weinberger. Křepelka, Krčka, Laubová, Paták a Vacarda byli ve vykonstruovaném procesu v červenci 1955 odsouzeni pro trestné činy velezrady a vyzvědačství k souhrnným trestům od sedmi do devatenácti let, zbývající členové skupiny pak pro trestný čin neoznámení trestného činu k ročnímu až tříletému vězení. Paralelně probíhalo trestní řízení s bývalými předními představiteli sociální demokracie v Brněnském kraji v případu Františka Čoupka a spol., přičemž vedle bývalého krajského předsedy strany byli do skupiny zařazeni Jan Frodl, František Helan, JUDr. Zdeněk Kojecký, JUDr. Karel Koukal, Bedřich Lesný, Jaroslav Runštuk, Alois Smutek, Vlastimil Stetner, Karel Šindler a Václav Šťastný. V napojení na sociální demokraty působící v exilu měli údajně provádět protistátní trestnou činnost. Krajský soud v Brně je v dubnu 1955 odsoudil pro trestné činy velezrady a vyzvědačství k trestům odnětí svobody od šesti do dvaceti pěti let.

Na „rozpracování" těchto dvou skupin se podílel i sovětský poradce. Přes jeho naléhání se nepodařilo vyšetřovatelům shromáždit dostatečné podklady o protistátní činnosti, na přímý zásah ministra vnitra Rudolfa Baráka tak byli nahrazeni jinými pracovníky, ochotnějšími k fabulaci lživých konspiračních konstruktů. Do obou skupin bylo nasazeno několik agentů-provokatérů. Výslechy zatčených byly doprovázený fyzickým i psychickým násilím. ŠKERLE, Michal: *Československá sociální demokracie v Brně v letech 1945–1948*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 69–71.

[13] Celým jménem Miroslav Mamula.

[14] Na jaře 1952 začaly procesy s údajnými přisluhovači Zelené internacionály, mezinárodní organizace agrárních stran sídlící v USA. Tato perzekuce směřovala proti osobám vyloučeným po druhé světové válce z politického i veřejného života – agrárníkům, národním demokratům a integrálních katolíkům, včetně významných konzervativně orientovaných literátů. Jednalo se o jakýsi pravicový pendant případu Milady Horákové a spol. Státní bezpečnost vykonstruovala smyšlenou ilegální síť včetně jejího vedení. Od května do října 1951 pak postupně pozatýkala její údajné členy a za použití tehdy standardních vyšetřovacích metod, tedy psychického i fyzického násilí, na nich postupně vynutila doznání k protistátní činnosti. Podle zprávy ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka z dubna 1954 bylo zadrženo 72 osob. Koncepce procesů se přitom během vyšetřování proměňovala, nakonec byly uskutečněny dva velké procesy v Praze a Brně a několik menších regionálních procesů. Ve dnech 23.–26. dubna 1952 se u Státního soudu v Praze konal hlavní proces. Všichni obžalovaní byli uznáni vinnými z trestného činu velezrady, někteří též ze špionáže a trestného činu proti míru. Středoškolský profesor Josef Kepka byl odsouzen k trestu smrti, poslanec za agrární stranu a po Mnichovu za Stranu národní jednoty Antonín Chloupek, bankovní úředník František Topol, spisovatel, představitel české mystiky a odpůrce demokratického systému Otakar Čapek, národní demokrat, restauratér Vilém Knebort, advokát, taktéž národní demokrat Vlastimil Klíma a básník a překladatel Josef Kostohryz na doživotí a konečně básník, dramatik a překladatel Václav Renč k 25 letům vězení. Všem odsouzeným byl konfiskován jejich majetek. ANEV, Petr: Procesy s údajnými přisluhovači Zelené internacionály. *Paměť a dějiny*, 2012, roč. 5, č. 4, s. 23–30.

Ve dnech 2.–4. července 1952 se před senátem Státního soudu v Praze, zasedajícím během procesu v Brně, konal politický proces nazývaný Václav Prokůpek a spol. Souzeno bylo patnáct mužů, vesměs příslušníků inteligence. Byli nad nimi vyneseny tyto tresty: spisovatel Václav Prokůpek 22 let, bývalý úředník Ministerstva průmyslu Stanislav Berounský 20 let, bývalý úředník Ministerstva zahraničních věcí Oldřich Albrecht 20 let, redaktor Ladislav Jehlička 14 let, literární kritik a bývalý literární ředitel nakladatelství Vyšehrad Bedřich Fučík 15 let, bývalý úředník Miloslav Skácel 17 let, bývalý úředník Ladislav Karhan 18 let, historik Zdeněk Kalista 15 let, spisovatel Josef Kostohryz 11 let, bývalý ředitel nakladatelství Vyšehrad Ladislav Kuncíř 10 let, básník Jan Zahradníček 13 let, bývalý ředitel vinařského družstva ve velkých Pavlovicích Václav Hovězák 17 let, rolník František Kadrnka 5 let a bývalý předseda Svazu producentů mléka Jan Langar 7 let. Všem byl zkonfiskován majetek, některým též uložen peněžitý trest. SLABOTÍNSKÝ, Radek: Hledání spravedlnosti na příkladu odsouzených v politickém procesu „Václav Prokůpek a spol." In: BURSÍK, Tomáš – PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu. Mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty.* Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2021, s. 455–476.

Návazně se konalo několik dalších soudních jednání. Uvést je třeba především proces, v němž stanula ve dnech 25.–27. června 1952 před soudem v Ústí nad Labem skupina deseti osob, převážně středních rolníků a agrárníků z Roudnicka a Lovosicka. Řada občanů byla postižena i mimosoudně. ANEV, Petr: Procesy s údajnými přisluhovači Zelené internacionály, s. 32–34.

[15] Hospodářsko-technická úprava pozemku.

[16] Celým jménem Vladimír Blechta.

[17] Celým jménem Václav Uhlíř.

[18] Celým jménem Jaroslav David.

[19] Paragraf 316 trestního řádu zněl: *„(1) Nabyl-li rozsudek, jímž byl uložen trest smrti, právní moci, předloží předseda senátu soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, neprodleně spisy Nejvyššímu soudu.*

(2) Nejvyšší soud přezkoumá zákonnost rozsudku a řízení mu předcházejícího, a shledá-li, že došlo k takovému porušení zákona, jež mohlo mít vliv na uložení trestu smrti, postupuje, jakoby byla podána stížnost pro porušení zákona.

(3) Jestliže o trestu smrti rozhodoval Nejvyšší soud, přezkoumá rozsudek presidium Nejvyššího soudu.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 644.

12.

1968, 9. března, Praha. – Zpráva Československé tiskové kanceláře o stanovisku Nejvyššího soudu k rehabilitaci.

Stanovisko Nejvyššího soudu k rehabilitacím

Praha 9. března (ČTK) – Předseda Nejvyššího soudu ČSSR po projednání v aktivu komunistů-soudců Nejvyššího soudu považuje v některých otázkách týkajících se rehabilitace za nutná poskytnout veřejnosti prostřednictvím ČTK tyto informace a sdělení, v němž se mj. praví:

Především nutno zdůraznit, že rehabilitaci nelze chápat jenom jako záležitost justičních orgánů. Soudní rehabilitace, která je toliko právním stadiem rehabilitačního procesu, spočívá ve zrušení nezákonného rozhodnutí a následného zproštění obviněného žaloby nebo zastavení trestního řízení. K uvedenému postupu však dochází ze strany justičních orgánů jen tehdy, jestliže byly uplatněny ve smyslu ustanovení trestního řádu mimořádné opravné prostředky, jakými jsou stížnost pro porušení zákona předsedy Nejvyššího soudu nebo generálního prokurátora a návrh na obnovu řízení podaný odsouzeným nebo osobami, jež mohou za něj podat opravný prostředek, případně prokurátorem. Avšak ani zrušení pravomocných rozhodnutí nepředstavuje automaticky likvidaci všech dalších negativních důsledků z nezákonného odsouzení, které se postupně vytvořily v době po odsouzení.

Pokud nedošlo zatím k plné stranické, občanské a společenské rehabilitaci včetně náležitého jejího zveřejnění v případech osob soudně rehabilitovaných v létech od roku 1955 až dodnes, není v pravomoci justičních orgánů ani Nejvyššího soudu dovést rehabilitační proces ve výše naznačeném směru do konce. Nejvyšší soud však, pokud sám v takových věcech rozhodoval buď v řízení o stížnosti pro porušení zákona, nebo v řízení o obnově, poskytne na požádání nejen těmto osobám, ale i příslušným orgánům všechny potřebné informace, aby mohly být použity pro potřeby dokončení úplné rehabilitace těchto osob.

Skutečnost, že soudní rehabilitace osob odsouzených v tzv. protistátním spikleneckém centru a v procesech na něj navazujících, a byla i Nejvyšším soudem provedena [sic], neznamená, že by z hlediska zákonnosti byla přezkoumána všechna rozhodnutí ve věci odsouzených bývalým státním, resp. Nejvyšším soudem a krajskými nebo vyššími vojenskými soudy. K žádnému podobnému zkoumání všech těchto rozhodnutí zatím ještě nedošlo. Nejvyšší soud na podkladě podnětů i z vlastní iniciativy přezkoumal a přezkoumává případy osob odsouzených v uvedených létech a postupně odstraňuje zjištěná pochybení.

Zůstává i nadále otevřena možnost, pokud budou ze strany odsouzených osob nebo jejich příbuzných či institucí podána věcně odůvodněná podání, posoudit, zda lze v případě zjištění nesprávnosti konkrétních soudních rozhodnutí řešit věc u Nejvyššího soudu stížností pro porušení zákona nebo zda v případě tvrzení nových skutečností a skutečností soudu původně neznámých lze řešit případ v rámci obnovy řízení na příslušném krajském soudě, v jehož obvodu měl být čin spáchán.

Mimoto probíhají u krajských soudů Praha, Brno, Bratislava a B. Bystrica řízení o obnovu v některých skupinových trestních věcech.

Nelze nevidět, že mezi počtem osob odsouzených státním soudem ve zmíněných létech jsou i pachatelé závažné protistátní trestné činnosti, teroru, vražd, sabotáží, které v rámci ozbrojených protistátních skupin vážně ohrožovaly naše zřízení.

Protože novely trestního řádu z let 1957, 1961 a 1965 nezajišťují odstranění všech někdejších nedostatků. Nejvyšší soud podal vládní komisi souhrn návrhů na legislativní úpravy.

Jde zejména o zavedení instituce nezávislých vyšetřujících soudců, úpravu režimu a výkonu vazby apod.

Dále Nejvyšší soud doporučil legislativní řešení institutu stížností pro porušení zákona. Návrhy se rovněž týkaly organizace soudů, včetně Nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud mimoto předložil předsednictvu Národního shromáždění zprávu o průběhu a stavu rehabilitací z let 1949 až 1954 s rozborem příčin porušování zákonnosti, vlivů i zásahů politických nebo jiných činitelů, které znesnadňovaly i po uvedených létech důsledně pokračovat v postupném odstraňování zjištěných nezákonností.(1)

Nejvyšší soud učiní v rámci vnitřní organizace vše, aby byly urychleně projednány všechny případy, v nichž v době deformací stranického a veřejného života došlo k porušení socialistické zákonnosti.(a)

Rudé právo, 10. 3. 1968, s. 1, 2.

(a) Pod textem je poznámka *Rudého práva*: „*K této problematice se vrátíme zvláštním článkem.*“

(1) Dokument č. 11.

13.

[1968, po 18. březnu, bez místa.](1) *– Zásady zákona o soudní rehabilitaci vypracované Slovenskou organizací na ochranu lidských práv.*(a)(2)

Príprava zákona o rehabilitácii
Zásady zákonej úpravy

Úvod:

V prebiehajúcom obrodnom procese sa objavuje ako prvá a najdôležitejšia úloha napraviť krivdy, ku ktorým došlo v predchádzajúcom období.

Ide o naprostú názorovú zhodu všetkých slušných ľudí u nás, že je bezpodmienečne treba s najväčším urýchlením pristúpiť k plnej, dôslednej a účelne prevedenej rehabilitácii všetkých, ktorí boli neodôvodnene postihnutí v dobe, ktorá počína rokom 1948.

Ako vedúcu zásadu je treba stanoviť, že všetky osoby, postihnuté akýmkoľvek rozhodnutím, opatrením alebo faktickým zásahom, ktoré spočívaly v nepriaznivom politickom hodnotení takýchto osôb a ktoré obmedzovali, alebo obmedzujú výkon ich práv, sú plnoprávnymi občanmi, ktorí sú oprávnení vykonávať spoločenské a pracovné funkcie bez akéhokoľvek obmedzenia.

Predovšetkým ide o to:

- aký okruh prípadov má byť pokrytý zákonom o rehabilitácii,
- ďalej o to, akým spôsobom má byť táto rehabilitácia prevedená, najmä ktoré orgány ju majú uskutočniť,
- a konečne o to, čo všetko má rehabilitácia obsahovať v tomto zmysle totiž, aby sa postihnutému občanovi nášho štátu dostala plná morálná i hmotná satisfakcia.

To sú základné tri otázky, ktoré musia byť riešené jasne, svedomite a rýchle.

Kapitola I. Okruh prípadov

V podstate ide o dve veľké skupiny prípadov:

Prvá skupina zahrňuje prípady, kedy došlo ku krivdám nesprávnymi súdnými rozsudkami.

Do druhej skupiny spadajú tie prípady, kedy ku krivdám nedošlo na základe súdnych rozsudkov, ale nejakým „opatrením administratívnym“ (v najširšom slova zmysle.)

Návrh zákona, resp. návrh jeho zásad, ktorý podalo Ministerstvo spravodlivosti dňa 18. 3. 1968, sa týkal výlučne len prvej skupiny prípadov. To zrejme nestačí a návrh týchto zásad bude teraz prepracovaný. Je naliehavo zapotreba postihnúť i tie prípady, kde nedošlo k súdnemu rozsudku, ale kde občan tohto štátu bol neodôvodnene postihnutý akýmkoľvek „administratívnym“ opatrením (bol „vyakčený“, zbavený svojho miesta, preložený na neodpovedajúcu

menej platenú funkciu, zatvorený v TNP a ďalej perzekuovaný atď.) – a to všetko v súvislosti s jeho nepriaznivým politickým hodnotením.

Kapitola II. Skupina súdných prípadov.

Sem spadajúce – zhruba vzaté – tri podskupiny prípadov:

I. Prípady, kedy tu nebola žiadna trestná činnosť, avšak pod nátlakom došlo k priznaniu a odsúdeniu. Je zrejmé, že nápravu tohto druhu krívd sa môže docieliť len na dnes existujúcom právnom základe.

II. Prípady, kedy síce „pachatelia" subjektívne mali zato, že prevádzajú „velezradnú," špionážnú", „sabotážnu" atď. činnosť, avšak v skutočnosti išlo o organizovanie týchto činností a skupín štátnej bezpečnosti, teda z hľadiska trestne-právnej relevancie nejednalo sa vôbec o žiadnu trestnú činnosť, ale o režírovanie akýchsi divadelných vystúpení. I túto podskupinu prípadov možno riešiť na základe dnes platného právneho poriadku.

III. Tretia podskupina prípadov je z hľadiska pripravovaného zákona o rehabilitácii zďaleka najvýznamnejšia. Ide o prípady, kedy niektorí občania štátu v hlbokej a uprimnej láske k našej spoločnej vlasti a v domyslení toho, že takto nastúpená cesta nakoniec nutne povedie k deformáciám, skutočne vyvíjali určitú činnosť, ktorá z hľadiska vtedy platných zásad, najmä zákona č. 231/1948 Zb.,[3] bola protiprávna.

Nie je možné tiež nedbať toho, že dochádzalo k odsúdeniu na základe administratívnych protokolov, k popreniu zásady pravdy formálnej a materiálnej a teda v zásade protiprávne.

Ak bola akákoľvek činnosť vedená týmito rýdzimi, vlastenecky a humanitne domyslenými cieľmi, je nezbytne treba, aby zákon o rehabilitácii postihol v plnom rozsahu i tieto prípady.

Nie je možné tiež nedbať na dictum jedného veľkého mysliteľa, že nakoniec vyhraje ten, kto bude mať toľko sily, aby doviedol – majúc veškerú moc – povedať: „odpúšťam."

A to je dnešná jedinečná a neopakovateľná, dejinná príležitosť vedúcej sily našej spoločnosti, Komunistickej strany Československa.

Je preto treba abstraktnú skutkovú podstatu príslušného ustanovenia zákona o rehabilitácii formulovať tak široko, aby pod ňu spadali tiež tieto prípady. To je podstatné novum voči návrhu ministerstva spravodlivosti z 18. marca 1968.

Ide o odsúdenia, ku ktorým došlo na základe zákona č. 50/1923 Zb.[4], zák. č. 231/1948 Zb.[3] a neskoršie vydaných zákonných ustanovení, ktoré ich postupne nahradili.

Nie je možné však opomenúť ani tie – nie zriedkavé prípady, kedy nedošlo k odsúdeniu na základe týchto práve citovaných zákonov politického rázu, ale kedy došlo formálne-právne k odsúdeniu na základe „nepolitického deliktu" – (napr. pre zneužitie moci úradnej, rozkrádania socialistického majetku atď.), kedy však jediným motivom odsúdenia boli zretele politické. I tieto prípady musia byť zahrnuté do zákona o rehabilitácii, i keď povaha týchto prípadov je taká, že vyžaduje, aby došlo zásadne na žiadosť takto postihnutých. Nebude teda možné tieto prípady podriadiť pod generálne zrušovacie ustanovenie, jak ešte bude ukázané.

Konečne nutne postihnúť i tie prípady, kedy obvinenie podľa zhore citovaných zákonných ustanovení politického rázu zomreli vo vyšetrovacej väzbe pred vydaním rozsudku. I na tieto prípady – a najmä na tieto – nesmie byť zabudnuté.

Ďalšia základná otázka je otázka časového rozpätia, totiž ktoré časové obdobie má postihnúť zákon o rehabilitácii. Ide teda o vymedzenie týchto prípadov z časového hľadiska. Je iste správne, že k najhrubšiemu porušovaniu zákonnosti prichádzalo „predovšetkým" v rokoch 1949–1954, resp. až 1956. Ovšem k podstatným porušovaniam zákonnosti dochádzalo tiež pred týmto dátumom a po ňom. Je preto nezbytné, aby boli preskúmané trestné veci, v ktorých bol vydaný rozsudok v období od roku 1948 do konca roku 1967, pokiaľ sa týka trestnej veci, v ktorej behom vyšetrovania v tomto časovom rozpätí obvinený zomrel. Nestačí tiež, aby z vecí rozhodnutých v tomto období boli preskúmané len tie veci, v ktorých konal súd bývalý Štátny súd (od 24. 10. 1948 do 31. 12. 1952), Krajský súd (vyšší vojenský súd) ako súd prvého stupňa v období od 1. 1. 1953 do 31. 12. 1956, resp. Najvyšší súd ako súd prvého stupňa v období od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1956, ale je nutné preskúmať i tie veci, v ktorých vykonal súd okresný súd. I tu bola zákonnosť porušovaná, ako ostatne výslovne pripúšťa návrh ministerstva spravodlivosti.

Výslovne je treba stanoviť, že preskúmaniu vecí nebráni okolnosť, že vo veci už raz rozhodol Najvyšší súd na podklade sťažnosti pre porušovanie zákona, resp. obnovy konania.

Kapitola III. Skupina „administratívnych prípadov"

Bolo už povedané, že také prípady mimosúdneho rázu musia spadať pod zákon o rehabilitácii. Je tiež pre ne treba jasne vysloviť zásadu, že všetky osoby, postihnuté akýmkoľvek rozhodnutím, opatrením alebo faktickým zásahom, ktoré spočívali v nepriaznivom politickom hodnotení takejto osoby a ktoré obmedzovali alebo obmedzujú výkon ich občianskych práv, sú plnoprávnymi občanmi, ktorí sú oprávnení vykonávať spoločenské a pracovné funkcie bez akéhokoľvek obmedzovania, ďalej že obmedzujú opatrenia pozbývajúce platnosti a že je treba takto postihnutým osobám dať plné morálne a hmotné odškodnenie.

Ovšem i tu bude treba aspoň v zásade, aby postihnutý podal žiadosť, i keď je možné pripustiť, že konanie možno zahájiť tiež z moci úradnej – v prípadoch obecne známych.

Kapitola IV. Zpôsob prevedenia rehabilitácie.

Je treba rozoznávať tieto prípady:

1) Prípady, kedy došlo k odsúdeniu na základe zákona č. 50/1923 Zb.[4], zákona č. 231/1948 Zb.[3] a neskoršie vydaných zákonných ustanovení, ktoré ich nahradzovali, resp. kedy osoby takto postihnuté zomreli vo vyšetrovacej väzbe.

2) Prípady, kedy z politických pohnútok došlo k odsúdeniu na základe iných („nepolitických") trestne-právnych ustanovení.

3) Prípady, kedy došlo k nezákonnostiam na základe „administratívnych" opatrení najrôznejšieho rázu.

ad 1)

Pre túto skupinu prípadov je nutné stanoviť, že všetky rozsudky vydané v období od roku 1948 do konce roku 1967 sa zrušujú pod výnimkou, že prokurátor nepodá do 3 mesiacov návrh na stíhanie.

Táto úprava je z praktických dôvodov jedine účelná a možná. Každé iné riešenie znamená nežiaduce prieťahy a ďalší nekľud, nespokojnosť a neistotu v našej spoločnosti. Taktiež ekonomické zretele hovoria pro toto riešenie.

ad 2)

U týchto prípadov z povahy veci plynie, že konanie sa bude zahajovať na žiadosť postihnutej osoby, iba že by išlo o výnimočné a obecne známe prípady, kedy je možné postupovať ex oficio.

ad 3)

To isté čo bolo povedané ohľadom prípadov sub 2) platí i pre túto skupinu prípadov mimosúdneho rázu.

Kapitola V. Orgány činné v konaní o preskúmaní rozhodnutí

Ak ide o preskúmanie súdnych rozhodnutí, nie je možné pripustiť, aby revíziu prevádzal iný orgán než súd. Je nutné vylúčiť akékoľvek predbežné rozhodovanie iných orgánov a ovlivňovanie postupu súdov.

Ako najúčelnejšia sa javí tá úprava, kedy súdne rozhodnutia budú preskúmavať zvláštne senáty krajských súdov (vyšších vojenských súdov) zložené zo sudcov zvolených do funkcie Národným zhromáždením. Táto úprava bude poskytovať záruku, že rehabilitácia bude postupovať s urýchlením a bude prevedená dôsledne a v plnom rozsahu. Do funkcie sudcov týchto senátov je treba zvoliť právnikov, ktorí v období, o ktoré ide, ako sudcovia na tomto úseku nepôsobili a je treba tiež prihliadnúť k návrhom K 231. Senát by sa skladal z 3 sudcov z povolania a z 2 sudcov, ktorí by funkciu vykonávali vedľa svojho zamestnania.

Voľba sudcov Národným zhromaždením zaistí ich úplne nezávislé postavenie voči krajským a iným miestnym orgánom. Organizačné začlenenie senátov u krajských súdov (vyšších vojenských súdov) nebude znamenať ich závislosť, ale ich samostatnosť bude zaistená tým, že sa

u nich neuplatnia obecné zásady dozoru a kontroly, ako sú upravené v príslušných ustanoveniach zákona č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov.(5)

Pokiaľ ide o mimosúdne prípady, javí sa účelné zriadiť u ministerstva spravodlivosti ústrednú rehabilitačnú komisiu a u krajských súdov krajské rehabilitačné komisie, pričom členov všetkých komisií zvolí priamo Národné zhromaždenie. Príslušné návrhy bude podávať K 231.

Ústredná rehabilitačná komisia by mala funkciu odvolávaciu a dozorčiu.

Kapitola VI. Konanie o preskúmaní súdných rozhodnutí a administratívnych opatrení

Pokiaľ ide o súdne konanie, nutné je si uvedomiť, že toto môže byť vyvolané buď na návrh prokurátora, ktorý musí prokurátor podať v trojmesačnej lehote (ide o prípady skupiny prvej, kde došlo k odsúdeniu na základe zákona č. 50/1923 Zb.(4), zákona č. 231/1948 Zb.(3) a ďalších zákonov, ktoré ich nahradzovali) alebo v prípadoch, kedy došlo k odsúdeniu pre politické pohnútky, ale na základe „nepolitických" zákonov a kedy sa tak robí na základe žiadosti postihnutej osoby.

V zásade bude súd postupovať podľa ustanovení, upravujúcich konanie o návrhu na povolenie obnovy a konanie o sťažnosti na porušení zákona, pričom by niektoré prvky obidvoch konaní boli zlúčené. Pokiaľ ide o prípady, kde musí podať návrh postihnutá osoba (alebo osoba podľa trestného poriadku oprávnená podať návrh na povolenie obnovy v prospech obvineného), musí takýto návrh byť podaný najneskoršie do jedného roku odo dňa účinnosti zákona.

Nebude však treba podávať návrh znovu, ak bol skôr bezúspešne daný podnet k podaniu sťažnosti pre porušenie zákona. Je treba zachovať možnosť vyslať k verejnému zasadaniu spoločenského obhajcu, ktorého navrhne K 231.

Na podklade návrhu preskúma súd správnosť všetkých výrokov rozsudku, ako i konanie, ktoré mu predchádzalo. Bude nutné vždy preskúmať správnosť nielen výrokov, ktoré sa týkajú osoby, ktorá urobila návrh, alebo v ktorej prospech bol návrh podaný, ale celého rozsudku i predchádzajúceho konania.

Ak bude pre rozhodnutie o návrhu treba niektoré okolnosti objasniť, prevedie potrebné šetrenie predseda senátu, alebo iný poverený člen senátu.

V záujme urýchleného dovŕšenia rehabilitácie nebude prípustné, aby sa rozhodnutím súdu vec znovu vrátila do štádia prípravného konania.

O návrhu rozhodne súd rozsudkom vo verejnom zasadnutí. V neverejnom zasadnutí môže urobiť len rozhodnutie, ktorým sa návrh zamieta a to v tých prípadoch, ak bol návrh podaný oneskorene, alebo osobou neoprávnenou. Účasť prokurátora pri verejnom zasadnutí je nutná. Obvinený nemusí mať obhajcu. Ak mal obvinený obhajcu a konanie skončí oslobodzujúcim rozsudkom, uhradí náklady obhajoby štát. O návrhu bude meritorne rozhodnuté vždy po prejednaní vo verejnom zasadnutí, konanom za účasti strany.

Súd zamietne návrh, ak uzná, že nie je odôvodnený. Ináč rozsudok, alebo jeho časť zruší a sám ihneď rozhodne. Pri novom rozhodovaní nie je možné obvinenému uložiť trest prísnejší, než aký mu bol uložený pôvodným rozsudkom. Po preskúmaní veci, ktorá sa bude týkať všetkých výrokov rozsudku a všetkých obvinených v tej istej veci súdených, ako i celého predchádzajúceho konania, uzavrie súd konanie rozhodnutím, bez možnosti vrátiť vec prokurátorovi k došetreniu. Súd zruší i tie rozhodnutia konania, ktoré na zrušený rozsudok obsahove naväzujú, pokiaľ vzhľadom ku zmene, ku ktorej došlo zrušením, stratili podklad. Pri novom rozhodovaní sa pochopiteľne musí uplatniť zásada zákazu reformácie in peius.

Smrť obvineného neprekáža prevedeniu konania.

Proti rozhodnutiu súdu je prípustné odvolanie, o ktorom podľa ustanovenia hlavy šestnástej trestného poriadku rozhodne Najvyšší súd.

Ak bol pôvodný rozsudok uverejnený alebo sa mu ináč dostalo publicity, nariadi súd, aby rozhodnutie, znamenajúce rehabilitáciu, bolo v potrebnom rozsahu uverejnené.

Pokiaľ ide o mimosúdne opatrenie, bude sa zásadne rozhodovať na žiadosť poškodenej osoby, ktorú je treba podať do jedného roku odo dňa účinnosti zákona o rehabilitácii. V prvej inštancii budú rozhodovať krajské rehabilitačné komisie, v odvolacej inštancii bude rozhodovať Ústredná rehabilitačná komisia.

Komisie budú rozhodovať v trojčlenných senátoch. Ináč budú platiť obdobné zásady, ako boli uvedené zhora pre prípady súdne. Všetky konania sú oslobodené od poplatkov.

Kapitola VII. Obsah rehabilitácie, náhrada škody morálna a hmotná

Rehabilitácia je akt, ktorým sa nespravodlivo odsúdenému alebo ináč postihnutému občanovi vracia hodnosť, bývalé práva, spoločenské postavenie, je to obnova dobrej povesti, váženosti, hodnosti, všetkých práv, pôvodného postavenia, je to celkové a dokonalé ospravedlnenie postihnutej osoby.

Je naprosto samozrejmé, že rehabilitovanej osobe sa automaticky a bez akéhokoľvek obmedzenia a akýchkoľvek ďalších deklaratorných alebo konštitutívnych aktov vracajú všetky práva občianské, najmä tiež hodnosť doktorská, vysokoškolská profesúra atď.

Ide teda predovšetkým o úplnú rehabilitáciu v morálnom zmysle, ako i zmyslu spoločenskom.

Ďalej ide o náhradu škody majetkovej. Občan, ktorý utrpel majetkovú škodu, môže po rehabilitácii žiadať od štátu náhradu škody a táto otázka bude posudzovaná podľa ustanovenia občiansko-právneho (§ 442 občanského zákoníka[6]).

Pre účely odškodnenia osôb rehabilitovaných treba modifikovať ustanovenie § 371–374 tr. poriadku[7]potiaľ, aby sa rehabilitovaným dostalo náhrady škody podľa obecných zásad občanského zákoníka o zodpovednosti za škodu, pretože terajšie predpisy a ich aplikácie v praxi zďaleka nezaisťovali odčinenie adekvátnej skutočnej škody. Náhradu nie je tiež možné obmedzovať len na ujmu, vzniklú v súvislosti s väzbou a s výkonom trestu.

Nie je možné tiež ako zo základu vychádzať z príjmu, ktorý postihnutý mal (alebo nemal) v dobe zatknutia, ale je treba brať zreteľ k možnostiam, ktoré by mal v ďalšom živote. To platí zvlášť ohľadom študentov, ktorým bolo nezákonným zásahom znemožnené doštudovať.

Je nutné výslovne stanoviť, že nová úprava spôsobu a rozsahu odškodnenia sa taktiež vzťahuje na osoby, ktoré boli od roku 1956 rehabilitované a odškodnené podľa doteraz platných predpisov, pokiaľ o to tieto osoby požiadajú.

Zvláštnu pozornosť je treba venovať tým, ktorí pracovali v prostredí škodlivom zdraviu, najmä v prostredí radioaktívneho žiarenia.

Ak vznikla nesprávne poškodenému iná škoda v dôsledku administratívnych opatrení, má oprávnený právo žiadať, aby tieto opatrenia boli zrušené a vec uvedená v predošlý stav. Doba strávená vo väzbe alebo vo výkone trestu, počíta sa, pokiaľ ide o príslušné zápočty, dvojnásobne. Nárok na náhradu škody, i keď o ňom doteraz nebolo rozhodnuté, prechádza na dediča, pokiaľ je osobou blízkou (§ 116 občanského zákoníka[8]).

Kapitola VIII. Účinnosť zákona.

Zákon nadobudne platnosť a účinnosť dňom vyhlásenia.

Je potrebné stanoviť, že všetky prípady je nutné prejednať najneskoršie do troch rokoch od vyhlásenia a v tejto lehote ich tiež definitívne ukončiť.

Naproti tomu nedoporučuje sa ustanovenie, že účinnosť zákona skončí po uplynutí troch rokov od vyhlásenia.

A ÚPN, f. Krajská správa ZNB – Správa ŠtB *Bratislava, vyšetrovací spis č. j. V 10 341 k prípadu Emila Vidry, Dokumentácia, dokument č. 3. – Originál dokumentu, strojopis, 10 stran A4.*

---

[a] V levém horním rohu každé strany dokumentu se nachází foliace v rámci spisu.

[1] Datace byla stanovena na základě data předložení návrhu zásad zákona o soudní rehabilitaci Ministerstvem spravedlnosti.

[2] Dokument je součástí dokumentace k vyšetřovacímu spisu v případu jeho hlavního autora, předsedy Slovenské organizace na ochranu lidských práv Emila Vydry. Ten zůstal na konci září 1968 v zahraničí, kde vystupoval proti okupaci a nastupujícímu normalizačnímu režimu. Za své aktivity před srpnem 1968 i v emigraci byl v nepřítomnosti trestně stíhán pro trestný čin podvracení republiky. (Stíhán byl samozřemě i pro opuštění republiky.) Trestní stíhání pro podvracení republiky bylo v roce 1973 přerušeno s odůvodněním, že pro nepřítomnost

obviněného nelze věc náležitě objasnit. *A ÚPN*, f. Krajská správa ZNB – Správa ŠtB Bratislava, vyšetrovací spis č. j. V 10 341 k prípadu Emila Vidry, usnesení vyšetřovatele Odboru vyšetřování StB Bratislava mjr. Daubnera ze 7. 3. 1973.

(3) Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

(4) Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226.

(5) Zákon č. 36/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 o organizaci soudů a o volbách soudců. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 17, s. 165–167.

(6) Paragraf 442 občanského zákoníku upravující způsob a rozsah náhrady zněl: „*(1) Hradí se jen skutečná škoda a to uvedením v předešlý stav; není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se v penězích.*

(2) Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může soud přiznat náhradu i jiné škody, jestliže by nepřiznání této další náhrady odporovalo pravidlům socialistického soužití.

(3) Byla-li škoda způsobena úmyslným trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že je možno právo na náhradu škody uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu nabyl, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají. Dokud není právo na náhradu škody uspokojeno, nesmí dlužník s takovými věcmi v rozhodnutí uvedenými nakládat.“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 239.

(7) Jedná se o paragrafy trestního řádu tvořící jeho hlavu 23. Ta upravovala odškodnění za vazbu a za trest. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 652–653.

(8) Paragraf 116 Občanského zákoníku zněl: „*Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 211.

14.

1968, 19. března, Praha. – Informace prvního náměstka generálního prokurátora Jaroslava Davida vládě o průběhu a aktuálním stavu rehabilitací v politicky motivovaných procesech v letech 1949–1954 s přiloženou zprávou Generální prokuratury a Nejvyššího soudu z počátku roku 1963 o provedené prověrce trestní věci Rudolfa Slánského a spol. a dalších politicky motivovaných případů.

Stanovisko Generální prokuratury k průběhu a stavu rehabilitací tzv. politických procesů z let 1949–1954[a]

Předsednictvo Národního shromáždění projednalo dne 14. března 1968 zprávu generálního prokurátora o způsobu, průběhu, výsledcích a současném stavu revize politických procesů[1] a rozbor předsedy Nejvyššího soudu o průběhu a stavu rehabilitací tzv. politických procesů z let 1949 až 1954.[2] Posléze uvedená zpráva předsedy Nejvyššího soudu je předkládána k projednání plenární schůzi vlády.

Považuji za svou povinnost informovat vládu o těchto skutečnostech:

1. Zpráva generálního prokurátora pro předsednictvo Národního shromáždění neobsahovala důkladný rozbor příčin porušování zákonnosti, podíl jednotlivých orgánů na deformacích, které se projevovaly v porušování zákonnosti a dalších okolností. Stalo se tak zejména proto, že zpráva, předložená předsednictvu Národního shromáždění, nebyla projednána ani v kolegiu generálního prokurátora. Přitom Generální prokuratura má k tomu dostatek podkladů.

Považuji proto za nutné seznámit vládu s rozborem, který byl počátkem roku 1963 proveden Generální prokuraturou a Nejvyšším soudem, který obsahuje základní zjištění o příčinách porušování zákonnosti a přijatá opatření (připojeno v příloze)

2. Shodně se správou předsedy Nejvyššího soudu uvádím, že soudní rehabilitace osob z tzv. politických procesů, které byly předmětem projednání stranických orgánů (zejména v roce 1963) byla provedena. Rovněž shodně se zprávou předsedy Nejvyššího soudu uvádím, že v letech 1957–1958 ani po roce 1963 nebyly zkoumány všechny případy, souzené v letech 1949 až 1954 státním soudem, příp. krajským soudem. Takový úkol neměly ani komise, zřízené v resortu prokuratury v některých krajích, jak nesprávně uvádí správa předsedy Nejvyššího soudu na straně 8. K přezkoumání bylo přikročeno v případech

a) ve kterých orgány prokuratury, justice a ministerstva vnitra měly konkrétní poznatky o nezákonnostech, k nimž došlo v průběhu trestního řízení a které měly se následek odsouzení nevinných osob a kde náprava byla zjednána za použití mimořádných opravných prostředků, i když nedošel podnět či stížnost odsouzených;

b) ostatní případy byly přezkoumávány na základě stížností nebo podnětů odsouzených případně dalších osob nebo orgánů.

Generální prokurátor podal z podnětu 1 909 osob, které se v roce 1963 až 1967 včetně obrátily [sic] na prokuraturu celkem ve 151 trestních věcech stížnosti pro porušení zákona a ve 153 věcech návrh na povolení obnovy. V dalších 70 věcech podali návrhy na povolení obnovy krajští prokurátoři. U Generální prokuratury byly prověřovány zejména skupinové věci, zahrnující často i několik desítek odsouzených (šlo např. o případy, uvedené i ve zprávě předsedy Nejvyššího soudu – Kevič a spol.[3], Valášek a spol.[4], Žingor a spol.[5], Čoupek a spol., Křepelka a spol.[6] a další). Prověřování těchto případů (i vzhledem k velkému časovému odstupu) bylo obsahově i časově velmi náročné, přičemž při obstarávání podkladů se setkávalo se značnými obtížemi, jak je o nich zmínka i ve zprávě předsedy Nejvyššího soudu. To vše nic nemění na tom, že je třeba dovést přezkoumání všech věcí z uvedeného období do konce. Souhlasím plně s návrhy uvedenými ve zprávě předsedy Nejvyššího soudu.

Zpráva
Generální prokuratury a Nejvyššího soudu o provedené prověrce [b]

Z prověřování trestní věci Slánský a spol. a dalších případů, která na tuto věc navazovaly, bylo zjištěno, že v celém trestním řízení došlo k hrubému porušení socialistická zákonnosti, v důsledku čehož nebyla zjištěna objektivní pravda a došlo k nezákonnému odsouzení řady osob.

I.
Stanovisko Generální prokuratury

1. Z provedené revize vyplývá, že celé „protistátní spiklenecké centrum Rudolfa Slánského a společníků“ bylo umělou konstrukcí státně bezpečnostního vyšetřování. Tato umělá konstrukce byla konečným výsledkem „hledání nepřítele ve straně“ v duchu nesprávné téze o stálém zostřování třídního boje v období budování socialismu. Že tomu tak skutečně bylo, o tom svědčí sama uvozovací část žaloby proti Rudolfu Slánskému a spol.

Celé ovzduší, charakteristické pro období kultu osobnosti, vedlo k hrubému porušení socialistické zákonnosti v souvislosti se zahájením trestního stihání jednotlivých osob, a to v tom směru, že docházelo k zatýkání a k zavádění trestního řízení proti řadě osob bez konkrétních podkladů pro podezření, že se dopustily trestné činnosti. Teze, že stále se zostřující třídní boj je spojen s tím, že třídní nepřítel nakonec proniká i do nejvyšších míst stranického a státního aparátu, vedla k tomu, že byla tímto způsobem zatýkána a vystavena trestnímu stíhání řada stranických a státních funkcionářů.

V některých případech, např. ve věci Šling-Švermová byla ve zprávě příslušné komise i v usnesení ÚV KSČ, na jejím základě přijatém, činnost Švermové, Šlinga a dalších funkcionářů posuzována jako protistranická a protistátní činnost ještě předtím, než obvinění z protistátní činnosti proti nim vznesená, mohla být zákonným způsobem prověřena. To vše mělo vliv na postoj orgánů činných v trestním řízení, zejména pokud šlo o přístup orgánů prokuratury a soudu k výsledkům, ke kterým v těchto věcech dospělo státně bezpečnostní vyšetřování.

Okolnosti, za kterých došlo k zatčení, měly podstatný význam pro průběh celého trestního řízení. Nedostatečně konkrétní podklady pro podezření z trestné činnosti byly nahrazovány umělými konstrukcemi trestné činnosti takto zatčených osob.

Při vyšetřování prováděném orgány bezpečnosti došlo k používání fyzického násilí a psychického nátlaku nejen u obviněných, nýbrž často i u svědků, což vyplynulo z té skutečnosti, že i svědci byly zpravidla osoby zatčená pro podezření z protistátní činnosti, v mnoha případech dokonce jako spolupachatele nebo účastníci téhož trestného činu.

Charakteristická pro věc Slánský a spol. a případy na ni navazující je ta skutečnost, že podle výsledků revize nejen výpovědi obviněných, ale často i vypovědí svědků, zejména těch, kteří byli ve státněbezpečnostní vazbě nebo ve výkonu trestu, byly v té konečné podobě, ve která se objevují v tzv. soudních protokolech (protokolech předkládaných po skončení vyšetřování prokuratuře a soudu) v podstatě sestavovány orgány bezpečnosti. I svědci, kteří nebyli ve vazbě nebo ve výkonu trestu, jako např. Pavel Reiman, vypovídali tak, jak určily bezpečnostní orgány. S tím pak úzce souvisí používání takových „svědků", jakými byli např. odsouzení Věra Hložková a Jaromír Kopecký, kteří byli ochotni vypovídat a dosvědčit všechno, co si bezpečnostní orgány přály, a dokonce se k takovým „svědectvím" sami nabízeli.

Velmi nepříznivou úlohu při hrubém porušování socialistické zákonností ve věci Slánský a spol. a s ní souvisících případech sehrály znalecké posudky. Již předtím bylo obecným nedostatkem znaleckých expertíz v praxi státního soudu, že vybočovaly s hranic předepsaných pro znalecké dokazování trestním řádem.

Uvážíme-li, že pro podání takových „znaleckých posudků" byli až na nepatrné výjimky určováni příslušníci ministerstva vnitra, resp. (za Reicina) příslušníci těch složek MNO, která prováděly vyhledávání a vyšetřování trestných činů proti státu, pokud byly páchány vojenskými osobami, je zřejmo, že v těchto směrech měly vyšetřující orgány MV resp. MNO rozhodující vliv i na posouzení otázky viny a použití trestní sazby.

Skutečnost, že ve věci Slánský a spol. a v souvislých případech znalecká posudky k trestnému činu vyzvědačství, pokud bylo těm kterým kladeno za vinu, zásadně vyžadovány nebyly, neznamenala oproti této situaci žádný obrat k lepšímu. Šlo zde o to (zjištění z trestní věci Doubek – Kohoutek[7]), že podle instrukcí poradců se ve vyšetřovacích protokolech uvádělo jen zcela povšechně, z kterých politických, hospodářských nebo vojenských oblastí obviněný „špionážní zprávy" podával, bez jakýchkoli konkrétních údajů k jejich obsahu.

To, co bylo řečeno o obecném nedostatku znaleckých posudků již v předchozí praxi státního soudu, však ve věci Slánský a spol. a v souvislých případech platí plnou měrou, pokud zde byly vyžadovány znalecká posudky k sabotáži, zejména na nejrůznějších národohospodářských úsecích. Podle prohlášení znalců v revizi v roce 1955–1957 vyšetřovací orgány na ně naléhaly, aby v posudcích přímo označili tu kterou osobu trestně odpovědnou za sabotáž na tom kterém úseku a pokud posudky požadavku nevyhovovaly, byly znalcům vráceny k přepracování a doplnění.

Takto prováděné vyšetřování probíhalo bez jakékoli kontroly ze strany státní prokuratury. Opatření a rozhodnutí, které podle trestního řádu z roku 1950 příslušelo činit výhradně prokurátorovi (rozhodování o vazbě, prozatímní zajištění majetku, osobní a domovní prohlídky), prováděla státní prokuratura prostřednictvím zvláštního oddělení; prokurátoři, kteří v tomto oddělení pracovali, však jenom formálně podepisovali předtištěné formuláře státní bezpečnosti a v podstatě jenom úkony již provedené bezpečnostními orgány dodatečně potvrzovali.

Takto sebrané a sestavené materiály ve vyšetřování sloužily pak za podklad obhajoby a soudního řízení. Přitom z provedené revize vyplývá, že orgány prokuratury nekriticky přejímaly materiály takto shromážděné ve vyšetřování. K tomu přistupovaly i některé nesprávné a v podstatě nezákonné právní konstrukce spočívající zejména ve výkladu pojmu viny (v některých případech šlo fakticky o uplatňování kolektivní odpovědnosti) a ovlivňování samotného průběhu soudního řízení bezpečnostními orgány, jak se to výrazně ukázalo zejména v procesu s protistátním spikleneckým centrem a v trestní věci Husák a spol.

Je nepochybné, že tyto nedostatky jsou odrazem úrovně činnosti orgánů činných v trestním řízení v té době a především pak odrazem existujících vztahů mezi orgány bezpečnosti, prokuratury a soudu. Bezpečnost v tomto období mdlo dominantní postavení a prokurátorský dozor nebyl ve skutečnosti vykonáván.

Je třeba vidět, že v procesu Slánský a spol. a v souvislých případech měly značný význam některé okolnosti, které se v předchozí praxi státní prokuratury neobjevovaly v té intenzitě, jako tomu bylo v těchto procesech.

Ačkoliv už v předchozí práci státní prokuratury nebylo přesně dodržováno ustanovení § 100 tr. ř. z roku 1950 o tom, že zatčená osoba musí být orgánem povolaným k vyhledávání nejpozději 48 hodin odevzdána prokurátoru[8], nedošlo nikdy k tomu, co ve věci Slánský a spol. a v souvislých případech bylo pravidlem, totiž, že státní prokurátor se dozvěděl o zatčení

a vyšetřování až po řadě měsíců, ba dokonce v některých případech až za dobu delší jednoho roku. Přitom prokurátor se v podstatě omezil jenom na podepsání předtištěného formuláře o tom, že obviněného podle § 101 tr. ř. z roku 1950 ponechává ve vazbě[10] a že souhlasí, aby vazba po dobu nezbytné potřeby byla podle § 296 tr. ř. z roku 1950 vykonávána u orgánu povolaného k vyhledávání[11]. Prokurátor přitom důvodnost obvinění nepřezkoumával (šlo zpravidla o tzv. obligatorní vazbu vyšetřovací podle § 96 odst. 1 tr. ř. z roku 1950, která musela být na obviněného uvalena, byl-li obviněn z trestného činu proti státu, u něhož dolní hranice trestní sazby činila nejmíň deset let odnětí svobody[12]). Prokurátor přitom také nikdy obviněného před rozhodnutím o vazbě nevyslechl, ačkoliv tak měl podle § 101 odst. 1 tr. ř. z roku 1950 pokud možno učinil. S tím nutně souvisel i ten jev, že prokurátor sám svoje rozhodnutí o ponechání ve vazbě obviněnému nevyhlašoval, ale činily tak bezpečnostní orgány, někdy opět až se značným časovým opožděním.

V naprosté většině prověřovaných případů se prokurátor dozvěděl o tom, že určitá osoba byla zatčena a že bylo proti ní zahájeno vyšetřování, až se značným časovým odstupem po tom, kdy o zatčení a zahájení vyšetřování bylo již rozhodnuto; v době, kdy se věc k prokurátoru dostala, bylo již vyšetřování zpravidla v plném běhu.

I návrh obžaloby po skončeném vyšetřování zpracovávaly orgány státně bezpečnostního vyhledávání, přičemž z materiálů, které byly k dispozici, vyplývá, že i k projednání návrhu obžaloby v politickém orgánu předkládal věc ministr vnitra (národní bezpečnosti); státní, později generální prokurátor, obdržel celý případ od orgánů bezpečnosti až po projednání v politickém orgánu.

Vyšetřování některých případů souvisících s věcí Slánský s spol. bylo skončeno až v roce 1953–1954, tedy již za účinnosti zákona o prokuratuře č. 65/1952 Sb., který v § 2 písm. c stanovil, že generální prokurátor dohlíží, aby orgány národní bezpečnosti postupovaly v trestním řízení podle zákona. Zákon o prokuratuře předpokládal, že generální prokurátor bude tuto působnost vykonávat podle zvláštního řádu, který vydá v dohodě s ministrem národní bezpečnosti.[13]

K vydání tohoto zvláštního řádu došlo až dne 10. 9. 1953 a zvláštní řád se týkal jenom vyhledávání prováděného orgány státní bezpečnosti v kontrarevolučních trestních věcech. Podle § 5 zvláštního řádu prokurátor byl sice povinen seznamovat se v průběhu vyšetřování s vyšetřovacími materiály a dávat vyšetřovacím orgánům písemné pokyny, neměl však právo provádět samostatný výslech zatčeného a svědků, nýbrž mohl se pouze zúčastnit výslechů prováděných orgány státněbezpečnostního vyšetřování.[14] V rozporu se zákonem bylo i sepisování žaloby vyšetřovacími orgány MNB podle § 7 zvláštního řádu, jestliže podle § 3 odst. 2 tr. ř. po novele z roku 1952 mohlo se tak stát jedině v méně závažných případech, spadajících do příslušnosti lidových soudů[16]. O postavení prokuratury svědčí ustanovení § 7 odst. 3 [sic] zvláštního řádu, podle něhož prokurátor, považuje-li žalobu za správnou, dá vyšetřovacím orgánům MNB písemné pokyny k přepracování žaloby nebo ji přepracuje sám a před jejím předáním soudu ji zašle příslušnému vyšetřovacími orgánu MNB.

Úkoly, které na státní prokuratuře plnilo zvláštní oddělení, přešly po jejím zrušení na zvláštní oddělení Generální prokuratury a jejich plnění zůstalo i nedále stejně formální. Návrhy žalob ve věcech souvislých s věcí Slánský o spol., která sepisovaly vyšetřovací orgány MNB (MV) a v průběhu let 1953–1954 předkládaly Generální prokuratuře, byly bez prověřování schvalovány a jako žaloby prokuratury podávány Nejvyššímu soudu.

Teprve postupně v průběhu let 1954–1956 se prosazovaly v praxi zásady prokurátorského dozoru i ve věcech vyšetřovaných orgány státní bezpečnosti.

Nelze prohlédnout, že tyto vážné nedostatky byly do určité míry umožněny i některými nedostatky v právní úpravě trestního řízení, zejména pak v úpravě postavení, úlohy a pravomoci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení a jejich vzájemného vztahu.

Až do 1. 8. 1950 bylo trestní řízení upraveno trestním řádem z roku 1873. Podle této úpravy existovala instituce tzv. obligatorního přípravného vyšetřování, a to pro trestné činy patřící do příslušnosti porotních soudů (podle pozdější úpravy v zákoně č. 319/1948[17], po zrušení porotních soudů, trestné činy, na něž zákon stanovil trest přesahující 5 roků); v ostatních případech bylo lze podávat obžalobu u příslušného soudu na základě výsledků tzv. vyhledání, tj. v podstatě na základě výsledků vyhledávání provedeného orgány bezpečnosti. V případech

obligatorního přípravného vyšetřování prováděl vyšetřování na návrh státního zástupce (prokurátora) vyšetřující soudce. Dohled nad činností vyšetřujícího soudce patřil soudu a státní zástupce přípravná vyšetřování ovlivňoval v podstatě svými návrhy, které byl vyšetřující soudce sice povinen provést, ale měl možnost, jestliže s nimi nesouhlasil, obrátit se na radní komoru, která s konečnou platností rozhodla.

Již v souvislosti s vydáním zákona č. 319/1948 o zlidovění soudnictví byla činnost vyšetřujících soudů omezena na minimum, tzn. na případy, kdy bylo vzhledem k trestní sazbě vyšetřování obligatorní. Dalšími opatřeními ministerstva spravedlnosti se přitom soudní vyšetřování stávalo stále více formální záležitostí a omezilo se nakonec jenom na zákonem požadované rozhodnutí o zahájení obligatorního přípravného vyšetřování a uvalení obligatorní vyšetřovací vazby, bez provádění jakýchkoli vyšetřovacích úkonů. Tento vývoj byl pak dovršen vydáním nového trestního řádu z roku 1950, který pak zavedl jako formu přípravného řízení jednak vyhledávání, které prováděly především orgány bezpečnosti, a jednak vyšetřování, které měl konat prokurátor „pokud věc již není dostatečně vysvětlena". [18] Pro postup orgánů bezpečnosti při vyhledávání platily ovšem v celém rozsahu předpisy trestního řádu o vyšetřování. Protože pak nebyly ani nijak vytvořeny kádrové předpoklady k tomu, aby orgány prokuratury mohly provádět vyšetřování, vytvořila se taková situace, že jedinou formou přípravného řízení bylo vyhledávání prováděné orgány bezpečnosti, jehož výsledky pak sloužily za podklad k předání věci k soudnímu projednání. Orgány prokuratury pak v průběhu vyhledávání činily taková opatření, případně rozhodnutí, která podle tohoto trestního řádu mohl učinit jen prokurátor, pokud z důvodů nebezpečí z prodlení i v těchto případech nemohly takový úkon provádět i orgány vyhledávání.

Tyto tendence, aby orgány činně v trestním řícení, které navazovaly na práci bezpečnostních orgánů, v podstatě přebíraly výsledky provedeného vyhledávání, se odráží kupř. i v § 77 zákona č. 319/1948 o obsahu obžalovacího spisu, podle něhož se ani nevyžadovalo, aby obžaloba obsahovala i důvody, pro které je obviněný stavěn před soud. [19] Je třeba vidět, že tento vývoj je odrazem tehdejšího nazírání na přípravné řízení, kde se hlavní úloha přičítala orgánům bezpečnosti a dokonce každé zásahy ve směru ovlivňování takto vedeného přípravného řízení byly považovány za projev nedůvěry vůči orgánům bezpečnosti, za snahu nadřazovat se nad ně apod.

Z provedené revize vyplývá, že orgány prokuratury nekriticky přejímaly materiály shromážděné ve vyšetřování, nedodržovaly vždy zákonná ustanovení při uvalení vazby, nevyužívaly i těch málo oprávnění, vyplývajících ze zvláštního řádu prokurátorského dozoru, a schvalovaly a podávaly žaloby bez náležitého prověřování. Z toho vyplývá, že prokuratura v podstatě jen úkony provedené bezpečnostními orgány dodatečně potvrzovala. Ta skutečnost, že zásahy prokuratury byly považovány za projev nedůvěry vůči bezpečnostním orgánům, za snahu nadřazovat se nad ně apod., nemůže nic měnit na tom, že došlo k porušení zákonnosti i ze strany prokuratury.

2. Výsledky politické revize některých trestních věcí v letech 1955–1956 vedly k tomu, že se zjištěným hrubým porušováním socialistické zákonnosti a jeho příčinami zabývala celostátní konference KSČ v červenci 1956. V usnesení konference byla věnována zvláštní pozornost i otázkám upevnění socialistické zákonnosti a byla přijata řada opatření k zajištění vzájemné prověrky práce orgánů bezpečnosti, prokuratury a soudů, objektivnosti trestního řízení a práva obviněného na obhajobu, která se potom promítla v trestním řádu, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1957. [20] V této souvislosti byl vydán i novy zákon o prokuratuře, který rozšířil práva a upevnil postavení prokuratury jako orgánu dozoru nad zákonností v činnosti orgánů vyšetřování.[21]

Na základě těchto opatření prokuratura přistoupila k důslednému prosazování zásad celostátní konference KSČ v roce 1956 i v oblasti dozoru nad vyšetřováním. Je možno konstatovat, že se v nově napadlé agendě podařilo zajistit dodržování základních zásad socialistického trestního řízení a tak zamezit porušování socialistické zákonnosti.

Novou revizí bylo zjištěno, že předchozí revize v letech 1955–1957 ve věci Slánský a spol. a v souvislých případech nevyvodila ve všech směrech a u všech obviněných důsledné závěry k přípravě porušení zákonnosti.

3. Z provedené prověrky vyplývají závažná poučení pro naši další práci. Především je třeba dbát důsledně presumpce neviny, střežit uplatnění obhajoby již v přípravném řízení, trvat na vypracování řádných a úplných revizních zpráv a posudků, vystupovat v každém stadiu trestního řízení iniciativně a principiálně. Důsledný prokurátorský dozor nad dodržováním socialistické zákonnosti v celém trestním řízení, zejména ve vyšetřování, musí se stát pevnou zárukou, že dojde k objektivnímu zjištění ve vyšetřování a na základě prokázané viny k vypracování řádné obhajoby. K důslednému procesování záruk zákonnosti v trestním řízení musí přispívat i cílevědomá ideologická a odborná výchova všech pracovníků, jakož i správné a důsledné uplatňování vedoucí úlohy strany v činnosti všech orgánů trestního řízení. V těchto směrech provedeme v prokuratuře kritická i sebekritická zhodnocení vykonaná práce.

Podle zjištění, ke kterým revize dospěla, je nutno, pokud se tak již nestalo, sjednat nápravu stížností pro porušení zákona, o níž rozhodne presidium Nejvyššího soudu, resp. pokud jde o pravomocné rozsudky státního soudu, senát Nejvyššího soudu. V těch případech, ve kterých již Nejvyšší soud o podání stížnosti pro porušení zákona rozhodl na základě revize v roce 1955–1957, bude nutno důslednou nápravu sjednat cestou obnovy trestního řízení.

Bude třeba, aby orgány prokuratury a soudy samy iniciativně prověřily zákonnost trestního řízení v dalších případech, které navazovaly na procesy, které byly předmětem nynější revize. Závěry, které z prověření vyplynou, budou předloženy politickému orgánu.

SNA, Generálna prokuratúra – sekretariát námestníka generálného prokurátora, kart. 34. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 13 stran A4 (3 strany informace, 10 stran zpráva z roku 1963).

---

[a] V levém horním rohu je pod názvem vydávající instituce – Generální prokuratury v Praze – uvedené číslo jednací Se II 04/68, v pravém horním rohu pod místem a datem vydání informace o počtu listů zprávy i přílohy a o tom, že se jedná o výtisk č. 68.

[b] V levém horním rohu je pod názvem vydávající instituce – Generální prokuratury v Praze – uvedené číslo jednací Se II 04/68, v pravém horním rohu pak informace stupni utajení „Tajné", o počtu listů dokumentu a o tom, že se jedná o výtisk č. 68. Uprostřed pak je prezentační razítko příjemce – sekretariátu náměstka generálního prokurátora pro Slovensko – a datum přijetí 12. 4. 1968.

[1] *APS*, Národní shromáždění IV, Předsednictvo, kart. 67, 68. schůze předsednictva Národního shromáždění, zpráva Generální prokuratury o způsobu, průběhu, výsledcích a současném stavu rehabilitace politických procesů, předložená 6. března 1968 generálním prokurátorem Janem Bartuškou.

[2] *APS*, Národní shromáždění IV, Předsednictvo, kart. 67, 68. schůze předsednictva Národního shromáždění, rozbor o průběhu a stavu rehabilitací tzv. politických procesů z let 1949–1954, vypracovaný Nejvyšším soudem 6. března 1968. Zpráva byla publikována in: CIGÁNEK, František – FELCMAN, Ondřej (eds.): *Národní shromáždění. Květen 1967 – červenec 1968*. Ediční řada Prameny k dějinám československé krize v letech 196t–1970, sv. 3/1. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 2002, dokument č. 17, s. 111–122.

[3] K případu Keviće Šefika a dalších členů údajné „jugoslávské skupiny" viz poznámku č. 9 k dokumentu č. 11.

[4] Případu Viliama Žingora a spol. a rehabilitačnímu řízení v této věci je věnována rozsáhlejší pozornost v podkapitole Otevřená stavidla.

[5] K případu Oskara Valáška a spol. viz poznámku č. 10 k dokumentu č. 11.

[6] K případům Karla Křepelky a spol. a Františka Čoupka a spol. viz poznámku č. 13 k dokumentu č. 11.

[7] Bohumil Doubek byl od roku 1949 vyšetřovatel Státní bezpečnosti, od roku 1950 vedl sektor VI/A, v němž byly vyšetřovány pod vedením sovětských poradců nejzávažnější státně bezpečnostní případy. Sehrál mj. klíčovou úlohu v případu Rudolfa Slánského a spol. Krátce po skončení procesu, za nějž byl štědře odměněn, se pokusil neúspěšně odejít ze služeb Ministerstva vnitra. Začal pít, své povinnosti plnil nedbale. Ze služby na ministerstvu byl nakonec propuštěn v roce 1954. V červnu 1955 byl zatčen a vzápětí vyloučen z KSČ. V pankrácké věznici sepsal svědectví o práci ve vyšetřovacím sektoru, jež po pádu režimu vydal Karel Kaplan (KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, Praha 2002). Po dlouhém jednání nakonec politické byro ÚV KSČ rozhodlo o tom, že bude souzen. K tomu skutečně došlo, v květnu 1957 byl odsouzen za nezákonnosti při vyšetřování k devíti letům odnětí svobody, jeho bývalý kolega Vladimír Kohoutek k sedmi letům vězení. Již několik měsíců po procesu však byli oba propuštěni. Bohumil Doubek, in: ibadatelna, Dokumentační portál o Státní bezpečnosti, viz https://ibadatelna.cz/cs/slovnik/bohumil-doubek (citováno k 23. 7. 2022).

[8] Paragraf 100 trestního řádu z roku 1950 zněl: *„(1) Osoba zatčená podle § 97 musí být orgánem povolaným k vyhledávání ihned vyslechnuta a nejdéle do osmačtyřiceti hodin odevzdána prokurátoru.*
(2) Osoba zatčená podle § 98 nebo zadržený (§ 99) musí být orgánem povolaným k vyhledávání ihned vyslechnuta a
a) nejdéle do nejdéle do osmačtyřiceti hodin propuštěna, nebo
b) je-li tu některý z důvodů vazby, odevzdána prokurátoru.

(3) Příslušník ozbrojeného sboru v činné službě může být v případech uvedených v odstavcích 1 a 2 odevzdán též představenému.“

Citované paragrafy 97 a 98 upravující zatčení zněly: „*§ 97*

(1) Příkaz k zatčení vydá písemně předseda senátu na návrh prokurátora.

(2) V příkazu k zatčení se označí trestný čin, z něhož je obviněný podezřelý, a důvod zatčení. Není-li pobyt obviněného znám, uvede se v příkaze k zatčení též popis obviněného.

(3) Zatčení proveden na základě příkazu k zatčení orgán povolaný k vyhledávání. Příkaz k zatčení budiž doručen obviněnému při zatčení, a není-li to možné, nejdéle do osmačtyřiceti hodin po něm.

(4) Příkaz k zatčení předseda senátu odvolá, jakmile důvod k němu pomine.

§ 98

Orgán povolaný k vyhledávání smí provést zatčení i bez souhlasu předsedy senátu, byl-li obviněný přistižen při činu samém. Obviněný je přistižen při činu samém i tehdy, byl-li ihned po činu jako podezřelý pronásledován nebo postižen za okolností, které ukazují na jeho účast při činu, zejména s věcmi, kterými byl trestný čin spáchán, nebo které z něho pocházejí.“

Paragraf 99 upravující zadržení zněl: „*(1) Jestli je nebezpečí v prodlení a je tu některý z důvodů vazby, smí orgán povolaný k vyhledávání zadržet obviněného za účelem jeho odevzdání prokurátoru.*

(2) Osobu přistiženou při činu samém smí kdokoli zadržet, je-li toho nezbytně třeba k zjištění totožnosti, k zamezení útěku nebo k zabezpečení důkazů. Je však povinnost odevzdat ji ihned nejbližšímu orgánu povolanému k vyhledávání, a není-li to možné, učinit mu o tom ihned oznámení.“ Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 277.

[9] V paragrafu 101 trestního řádu z roku 1950 upravujícího spolu s paragrafy 102–105 rozhodnutí o vazbě bylo uvedeno: „*(1) O vazbě osoby odevzdané podle § 100 rozhodne prokurátor (představený) ihned, a to pokud možno po jejím výslechu. Shledá-li, že některý z důvodů vazby trvá, rozhodne, že se obviněný ve vazbě ponechá; jinak jej propustí na svobodu.*

(2) Mimo případ uvedený v odstavci 1 může prokurátor vzít obviněného do vazby, vyjde-li za jeho výslechu najevo, že tu je některý z důvodů vazby. Totéž může učinit představený, je-li obviněný příslušníkem ozbrojeného sboru v činné službě.“ *Tamtéž*.

[10] Paragraf 296 trestního řádu z roku 1950 upravující výkon vazby zněl: „*(1) Vazba se vykonává v soudních věznicích; vazba nařízená představeným (§ 101) se může vykonávat též u útvaru. Ve vazbě je obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná k zabezpečení úspěšného provedení trestního řízení.*

(2) Je-li to nutné k zabezpečení úspěšného provedení trestního řízení, může prokurátor před podáním žaloby nařídit, aby se vazba po dobu nejnutnější potřeby vykonávala u orgánu povolaného k vyhledávání.

(3) Z důvodů hodných zvláštního zřetele může prokurátor povolit, aby vazba byla vykonávána za náležitého dohledu v léčebném ústavu nebo i jinde.“ *Tamtéž*, s. 301.

[11] Paragraf 96 odst. 1 trestního řádu z roku 1950 zněl: „*Je-li obviněný podezřelý z trestného činu, na který zákon stanoví trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo trest dočasného odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně deset let, musí být vzat do vazby.*“ *Tamtéž*, s. 277.

[12] Toto písmeno paragrafu 2 zákona č. 65/1952 Sb. ze dne 30. října 1952 o prokuratuře zněl: „*Generální prokurátor dozírá na to, aby ministerstva a jiné úřady, soudy, národní výbory, orgány, instituce, úřední osoby i jednotliví občané zachovávali zákony a jiné právní předpisy, a proto zejména* […]

„*c) dohlíží, aby orgány národní bezpečnosti postupovaly podle zákona; tuto působnost vykonává generální prokurátor podle zvláštního řádu, který vydá v dohodě s ministrem národní bezpečnosti*“. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 35, s. 292.

[13] Paragraf 5 zvláštního řádu prokurátorského dozoru nad vyšetřováním, prováděném orgány Ministerstva národní bezpečnosti, vydaného tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti č. 135/1953 po dohodě s generálním prokurátorem a schválení vládou zněl: „*Prokurátor je povinen v průběhu vyšetřování se seznamovat s vyšetřovacím materiálem případů a dávat vyšetřovacím pracovníkům praktické rady a písemné pokyny, zaměřené na dosažení úplnosti vyšetřování. Prokurátor se může osobně zúčastnit výslechu zatčeného i svědků.*“ *ABS*, A 6/3, inv. j. 419.

[14] Paragraf 7 zvláštního řádu prokurátorského dozoru zněl: „*Prokurátor zkoumá žalobu, sepsanou po skončení vyšetřování vyšetřovacími orgány MNB, s hlediska plného využití materiálu, jejich* [sic] *správného zhodnocení, s hlediska užité kvalifikace trestného činu, jakož i s hlediska splnění všech ostatních požadavků trestního zákona a trestního řádu. Považuje-li prokurátor žalobu za správnou, schválí ji a podá ji se spisem příslušnému soudu a sdělí to vyšetřovacímu orgánu MNB, který mu zaslal spis a žalobu.*

Nepovažuje-li žalobu za správnou, dá vyšetřovacím orgánům MNB písemné pokyny k přepracování žaloby nebo ji přepracuje sám a před jejím předáním soudu ji zašle příslušnému vyšetřovacímu orgánu MNB.“ *Tamtéž*.

[15] Odstavec 2 připojený k paragrafu 3 trestního řádu při jeho novelizaci v roce 1952 zněl: „*Generální prokurátor může po dohodě s příslušnými ministry svěřit vykonávání jednotlivých úkonů v řízení před lidovými soudy v případech méně závažných orgánům povolaným k vyhledávání (§ 76).*“ Zákon č. 67/1952 Sb. ze dne 30. října 1952, kterým se mění a doplňuje trestní řád. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1952, částka 35, s. 301.

[16] Paragraf 75 zákona č. 319/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948 o zlidovění soudnictví stanovil: „*(1) Přípravné vyšetřování (vyšetřování) se musí konat, jen jde-li o zločin, na který zákon stanoví trest smrti nebo trest na svobodě delší pěti let, a v řízení proti nepřítomnému.*

(2) Vyšetřovací soudce je povinen vyhovět návrhu veřejného žalobce na zahájení přípravného vyšetřování (vyšetřování).“ *Tamtéž*, roč. 1948, částka 109, s. 1865–1885.

[17] Vyhledávání zavedené jako jedna z forem přípravného řízení vedle vyšetřování trestním řádem z roku 1950 byl upraven paragrafem 76, který zněl: „*(1) Vyhledávání o trestných činech konají orgány národní bezpečnosti; za tím*

účelem mohou předvolat a vyslechnout každého, od koho se mohou nadít objasnění skutečností závažných pro zjištění trestného činu. Podle potřeby konají vyhledávání též v součinnosti s jinými veřejnými orgány.

(2) Vyhledávání o trestných činech příslušníků ozbrojených sborů v činné službě může konat i jejich představený nebo jím pověřený orgán; přitom mají vůči příslušníkům ozbrojeného sboru v činné službě, k němuž sami náleží stejná práva a stejné povinnosti jako orgány národní bezpečnosti. Nemůže-li představený včas zakročit, má tato jeho práva a tyto jeho povinnosti místní velitel nejbližší místu činu nebo pobytu obviněného." Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 274.

[18] Paragraf 77 zákona č. 319/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948 o zlidovění soudnictví upravující spolu s paragrafy 78–80 řízení obžalovací zněl: „*Obžalovací spis musí obsahovati:*

1. jméno obviněného, a pokud možno, také den a místo jeho narození, jeho zaměstnání a bydliště;

2. označení trestného činu stručným vylíčením skutkového stavu podle obsahu udání nebo podle výsledku přípravného řízení, uvedením zákonných znaků a pojmenováním činu podle ustanovení trestního zákona;

3. označení důkazů, které mají být provedeny při hlavním líčení." *Tamtéž*, roč. 1948, částka 109, s. 1873.

[19] Zákon č. 64/1956 Sb. ze dne 19. prosince 1956 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 33, s. 199–266.

[20] Zákon č. 65/1956 Sb. ze dne 19. prosince 1956 o prokuratuře. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 34, s. 267–273.

15.

1968, 21. března, Praha. – Usnesení předsednictva ÚV KSČ k problematice rehabilitace osob postižených tzv. porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života s návrhem usnesení, podkladovou zprávou předloženou 14. března 1968 předsedou Ústřední a kontrolní komise Pavlem Hronem, záznamem diskuse předsednictva a návrhem na složení komise ÚV KSČ zabývající se politickými aspekty rehabilitace.

Usnesení
63. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 21. března 1968[a]

k bodu 3: Problémy rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života (s. P. Hron[1])

Usneseno:

Předsednictvo ÚV KSČ po posouzení návrhu dalšího postupu k dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života se usnáší

1. podat plénu ÚV KSČ v březnu zprávu k navrhovanému postupu s tím, že schválená komise ÚV KSČ bude dělat jen věci týkající se politické rehabilitace a u ostatních záležitostí trestních a správních že se doporučuje, aby je dělaly orgány vlády a soudy;

2. na základě předloženého materiálu a diskuse předsednictva ÚV KSČ předložit do příští schůze předsednictva návrh usnesení ÚV KSČ k postupu na dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a stranických norem spolu s návrhem na složení komise ÚV KSČ s tím, že předsedou komise bude s. J. PILLER;

3. požádat s. A. Novotného o písemné vyjádření, proč nebyly věci rehabilitace dořešeny v roce 1963;

4. uložit s. B. Laštovičkovi, aby předsednictvo Národního shromáždění na své nejbližší schůzi přijalo opatření ke změně v obsazení funkce předsedy Nejvyššího soudu s tím, že definitivní potvrzení provede plénum NS.

Provede: ÚKRK
s. B. Laštovička[2]

PŘÍLOHA I[b]

Usnesení

K bodu Problémy rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života
(s. P. Hron)

Usneseno:

Předsednictvo ÚV KSČ
I. bere na vědomí návrh postupu dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a usnáší se předložit ji po zapracování připomínek předsednictva plénu ÚV KSČ, včetně návrhu na zřízení komise ÚV KSČ pro otázky rehabilitace ve složení podle přílohy IV;
II. schvaluje přizvat na jednání pléna ÚV KSČ ústřední kontrolní a revizní komisi.

Provede: s. A. Dubček
s. P. Hron

PŘÍLOHA III[b]

Problémy rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života

Nové společenské a politické klima, které se začíná vytvářet po lednovém plénu ústředního výboru KSČ, vyžaduje znovu posoudit míru a hloubku rehabilitace všech lidí – komunistů i nekomunistů, kteří byli obětí porušování zákonnosti v padesátých letech. Hlavním hlediskem musí být posouzení důsledné politické a stranické rehabilitace všech osob, které byly nespravedlivě odsouzeny a stranicky trestány v období kultu osobnosti.

Hlavními politickými procesy se souhrnně zabývalo plénum ústředního výboru KSČ 3. a 4. dubna 1963, které projednalo zprávu zpracovanou komisí pro přešetření politických procesů období let 1949–1954 a přijalo usnesení.

Komise ustavená usnesením politického byra ÚV KSČ z 30. 8. 1962 pracovala ve složení: s. Kolder, Lenárt, Dubček, Štrougal, Laštovička, Majling, Hron, Prchlík, Škoda, Mamula, Kunštátová [sic].[3] Soustředila a prozkoumala velmi obsáhlý podkladový materiál stranických, státních a soudních orgánů k těmto procesům:

- Proces s protistátním spikleneckým centrem (listopad 1952, 14 osob – z nich 11 trest smrti).
- Proces s tzv. skupinou Švermové (leden 1954 – 7 osob).
- Proces s tzv. skupinou slovenských buržoazních nacionalistů (duben 1954 – 5 osob).
- Proces se skupinou vedoucích pracovníků bezpečnosti (prosinec 1953, 7 osob – 1 trest smrti).
- Proces s tzv. Velkou radou trockistů (únor 1954, 7 osob).
- Proces tzv. skupinou národohospodářů (rok 1954 – 10 osob).
- Procesy s osobami činnými v branné moci (rok 1954 – 7 osob).
- Proces s pracovníky ministerstva zahraničí (rok 1953 – 3 osoby).
- Procesy proti jednotlivým osobám (Smrkovský, Outrata, Nový, Pavlík, Pavlíková, Feigel, Kohnová, Kleinová, Kosta, Veselá).[4]

Komise PB ÚV KSČ po obsažném prozkoumání všech dokladů došla k jednoznačnému názoru, že obvinění z protistranické a protistátní činnosti jsou neoprávněná a vykonstruovaná. Svoje stanovisko zahrnuje ve „Zprávě komise pro přešetření politických procesů v období let 1949–1954“, v níž se snaží postihnout všechny vlivy a zpětné vazby dané mezinárodní situace a stavu v mezinárodním komunistickém hnutí na naši stranu a její vedení (vedoucí osobnosti), naznačuje kolektivní i osobní zodpovědnost za hrubé porušování stranických i státních norem. Součástí této zprávy jsou i doporučení k jednotlivým osobám k nápravě po státní i stranické linii.

Předsednictvo předložilo zprávu spolu s návrhem na usnesení plénu ústředního výboru KSČ dne 3. a 4. dubna 1963, to je ve lhůtě 4 měsíců po XII. sjezdu.

V diskuzi vystoupilo k tomuto bodu 16 členů, 4 odevzdali své příspěvky písemně. (Mimo s. Novotného, který zprávu uváděl a uzavíral diskusi.) Byl vyjádřen vesměs souhlas s obsahem zprávy komise a s navrženými usneseními.

Charakteristické je, že z nižších stranických orgánů vystoupili ke zprávě pouze 4 soudruzi (s. Procházka, s. Kladiva, s. Vaculík, tehdy vedoucí tajemník KV KSČ, s. Daňková). Dalších 16 diskutujících byli vedoucí funkcionáři centrálních stranických a státních orgánů, z nich 6 členů komise, autorů zprávy, a 4 jako objekt kritiky.

Plénum ÚV KSČ schválilo obsáhlý návrh usnesení, v němž v souladu s předloženou zprávou komise i diskusí na plénu jsou objasňovány příčiny, formy a důsledky vzniku kultu osobnosti; usnesení bylo podstatou obsahu „Sdělení ústředního výboru KSČ pro základní organizace".

Z konkrétních opatření byla přijata tato:

1. Potvrdit vyloučení z ÚV KSČ a ze strany
   R. Slánského, O. Šlinga, B. Reicina. J. Taussigové.
2. Potvrdit vyloučení z ÚV KSČ a zbavení funkcí
   M. Švermové J. Smrkovského, H. Lomského, V. Nového, K. Moškoviče, L. Novomeského, G. Husáka, V. Fuchse, R. Dubové, V. Clementise, B. Gemindera.
3. Potvrdit vyloučení ze strany
   K. Švába, M. Landy, O. Fischla.
4. Přiznat členství ve straně
   J. Frankovi, M. Švermové, J. Smrkovskému, B. Geminderovi, H. Lomskému, E. Polákovi, V. Fuchsovi, L. Frejkovi, E. Löblovi, R. Margoliovi, G. Husákovi, L. Novomeskému, V. Novému, R. Dubové, A. Simonému, K. Moškovičovi, V. Clementisovi.
5. Vyloučit ze strany L. Kopřivu, A. Čepičku.

Dále

1. Odvolat s. K. Bacílka z funkce člena předsednictva ÚV KSČ a z funkce I. tajemníka ÚV KSS.
2. Odvolat s. B. Köhlera z funkce tajemníka ÚV KSČ a člena sekretariátu ÚV KSČ.
3. Udělit G. Barešovi stranický trest napomenutí.

Současně byla přijata, jako závěry z provedeného šetření tato opatření:

a) dále prohloubit důslednou kontrolu činnosti ministerstva vnitra, ministerstva národní obrany, soudu a prokuratury ústředním výborem strany a jeho orgány; v souvislosti s tím stanovit zásadu, aby ministr vnitra a ministr národní obrany nebyli členy předsednictva ÚV KSČ;
b) uložit ÚKRK dořešit otázky členství u zbývajících případů podle závěrů komise pověřené přešetřením politických procesů a podat o tom zprávu ústřednímu výboru KSČ;
c) uložit Nejvyššímu soudu a Generální prokuratuře zabezpečit, aby dořešily zbývající případy podle závěrů zprávy komise pověřené přešetřením politických procesů po soudní stránce a vyvodily z toho závěry vyplývající pro teorii a praxi soudních orgánů i prokuratury;
d) uložit ministerstvu vnitra, aby ve své pravomoci důsledně uskutečňovalo závěry, které již pro práci bezpečnostních orgánů byly vyvozeny podle pokynů ústředního výboru KSČ;
e) uložit ministerstvu spravedlnosti provést potřebná opatření k zajištění rodin těch obviněných, kteří byli nezákonně odsouzeni.

I

Zpráva komise předložená jako podkladový materiál i celé jednání a závěry pléna ústředního výboru KSČ z dubna 1963 se vyznačují snahou postihnout příčiny vzniku, podmínky rozvoje a důsledků kultu osobnosti, jakož i jejich nositelů. Přesto se jeví účelným a potřebným znovu se k problematice kultu osobnosti vrátit a s odstupem uplynulých let posoudit jejich obsah a účinnost. Přitom vzít v úvahu tyto otázky:

1. Posoudit, do jaké míry práce komise i jednání pléna ÚV KSČ v dubnu 1963 obsáhla usnesení XII. sjezdu k této otázce a jaké byly vytvořeny podmínky a prostředí pro důkladné posouzení a promyšlení všech souvislostí a návrhů směřujících k nápravě chyb a křivd.

Na program jednání pléna v dubnu 1963 byly zařazeny dva body – návrh na organizaci řízení zemědělské výroby v krajích a okresech, dále zpráva o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období kultu osobnosti.

Referát k druhému bodu byl přednesen na závěr prvého dne (jednání skončeno v 18.35 hod.). Teprve potom byl členům ÚV rozdán podkladový materiál (zpráva komise), takže k seznámení s fakty zbyla členům ÚV jen noc. Obsah úvodního referátu i zprávy komise působil na členy ÚV, kteří z dřívější doby neznali bližší souvislosti, otřesným dojmem (viz vystoupení s. Daňkové)(5) a je otázka, zda mohli bezprostředně postihnout komplexněji všechny souvislosti a přispět aktivně k prohloubení náprav křivd.

Na XII. sjezdu bylo přijato usnesení: „XII sjezd KSČ ukládá novému ÚV KSČ, aby do 4 měsíců projednal a uzavřel všechny zbývající případy politických procesů z období kultu osobnosti.[“](6) Usnesení pléna ÚV KSČ se však omezuje na obecné deklarace, na rozvoj leninských norem stranického života a všeobecná opatření k zamezení zneužití bezpečnosti, soudu a prokuratury. V oddílu V. usnesení se říká: „Hlavní závěry pro práci strany z období 1949–1954 byly již učiněny po XX. a XXII. sjezdu KSSS.“(7)

Orientace práce komise i závěry předložené a schválené plénem ÚV KSČ v dubnu 1963 jdou na tzv. hlavní politické procesy a důsledky těchto procesů celostátní povahy, bez ohledu na řadu dalších politických procesů z tohoto období, které postihly daleko větší okruh osob.

V diskusním vystoupení na plénu ÚV KSČ v dubnu 1963 soudruh Kolder uvádí: „Vycházeli jsme z toho, že nebylo naším úkolem (komise) podat souborné zhodnocení všech politických, ekonomických a ideologických souvislostí… Souhlasíme s návrhem s. Novotného, aby se pod vedením ÚV KSČ provedl tento rozbor nejen v zájmu historické pravdy, ale i s ohledem na poučení, která z tohoto vyplývají pro současnou práci strany.“ To ke škodě věci uděláno nebylo.(8)

Předsednictvo i plénum ÚV KSČ nevyvodilo další závěry pro stranické, politické a společenské vztahy, pro jejich další demokratizaci. Proto se problém rehabilitace nastoluje již potřetí. Navíc tuto potřebu přijmout opatření k rozvoji demokratismu ve straně i ve společnosti vyžadovaly nové vznikající podmínky života společnosti i nově vznikající model řízení národního hospodářství.

2. Posoudit způsob seznámení strany s vyvozením závěrů z období kultu osobnosti a jejich účinnosti. Strana byla seznámena se závěry pléna ÚV o důsledcích kultu osobnosti a jejich nápravě zvláštním sdělením ÚV KSČ, které na členských schůzích přednesli zástupci vyšších stranických orgánů. Písemný podklad byl poté stažen zpět. Je třeba posoudit, do jaké míry byl tento způsob dostačující zejména k vyvození závěrů v praktické činnosti. Důležitost této otázky spočívá v tom, že tzv. protistranická a protistátní činnost byla v době procesů široce publikována tiskem, rozhlasem i knižně; při nápravě stál před komunisty neodbytný úkol hrubé chyby minulosti vysvětlit. V této souvislosti je třeba posoudit, zda omezení informací pouze na vnitrostranickou cestu bylo dostačující a celé odhalení a sjednání náprav nemělo být úměrně veřejně publikováno.

3. Posoudit komplexnost všeobecných závěrů odvozených z odhalených křivd a jejich důsledné nápravy, zejména z těchto hledisek:

- ve zprávě se v mnoha případech evidentně prokazuje nadřazenost pracovníků státní bezpečnosti nad stranické, státní a soudní orgány. Tato praxe se důrazně odmítá, usnesení však neorientuje na vytvoření všech zábran, včetně legislativních, které by znemožnily jakékoli recidivy dřívější praxe. V usnesení jsou sice závěry k ministerstvu vnitra, Generální prokuratuře, Nejvyššímu soudu, avšak jejich smysl je nejasný.

Nejvyšší soud na základě zkušeností z období posledních let uvádí, že forma kabinetní justice byla odstraněna; v jednotlivých případech však, ať již přímo či nepřímo, k podobným zásahům do soudní pravomoci nadále docházelo. V legislativní činnosti došlo rovněž k prohloubení garancí zákonnosti, avšak některé základní úpravy, týkající se vztahu operativy a vyšetřování, oddělení výkonu trestu z resortu vnitra a garancie nezávislosti soudců zůstaly nevyřešeny.

- V usnesení jsou orientovány ÚKRK, Generální prokuratura, soudní orgány na dokončení případů řešených komisí a plénem ÚV KSČ. Usnesení postrádá orientaci na důsledné dořešení a sjednání nápravy globálnějšího rázu, ačkoliv již na plénu ÚV KSČ v dubnu 1963 bylo vysloveno (s. Fierlinger) číslo 27 000 rozsudků státního soudu. Rovněž v podkladech Nejvyššího soudu je uváděno, že pro protistátní činy souzené státním soudem a později krajskými soudy jako

soudy I. stolice bylo vyneseno zhruba 27 000 rozsudků. Mezi těmito rozsudky je řada oprávněných. Osoby těmito soudy odsouzené byly na základě amnestie již propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. To však neubírá na naléhavosti provedení revize a sjednání nápravy tam, kde bylo ukřivděno.

V praktické činnosti šly kontrolní a revizní komise za rámec usnesení pléna ÚV KSČ z dubna 1963. Do XIII. sjezdu projednaly z vlastní iniciativy, na upozornění orgánů a jednotlivců a zejména na základě žádostí postižených, 1434 případů, v nichž žadatelé uváděli, že byli postiženi v důsledku působení kultu osobnosti; 455 bylo vráceno členství ve straně. ÚKRK je známo, že rovněž Generální prokuratura a soudy projednaly počet revizí daleko přesahující rámec usnesení pléna ÚV KSČ. Přesto je však skutečností, že postupně docházelo k umrtvování revizí procesů, řada jich nebyla náležitě dokončena v důsledku nedostatečné kontroly i jiných příčin, např. snahy po úspoře finančních prostředků vydávaných jako odškodnění za nezákonnou vazbu a trest.

Usnesení by mělo být posouzeno i z hlediska kontroly, to je jak orgány ÚV KSČ organizovaly zabezpečení usnesení pléna, konfrontovaly obsah usnesení s reagencí stranických mas a funkcionářů pověřených jednotlivými úkoly.

Model vedoucí úlohy strany se očistil od výrazných represivních funkcí a současně byly odstraněny nejvýraznější deformace ve stranickém životě, ale nevyvodily se potřebné závěry v celém stranickém, politickém a společenském životě, včetně modelu vedoucí úlohy strany v politickém systému socialistické společnosti. Ve vystoupení některých členů ÚV KSČ v diskusi na plénu ÚV KSČ v dubnu 1963 takové náměty jsou, ovšem zůstaly bez povšimnutí.

II

Činnost komise PB ÚV KSČ vyjádřená ve zprávě přispěla k objasnění kultu osobnosti, jeho důsledků a k sjednání prvých kroků nápravy. Přesto se jeví potřebné podrobit tento doklad novému pohledu, zejména z těchto hledisek:

- Vyjasnění otázky kolektivní a osobní odpovědnosti. V dokladu je uváděna řada konkrétních údajů o nesprávných formách práce bezpečnostních orgánů, které předkládaly neověřená a vykonstruovaná obvinění jednotlivých lidí i celých skupin vedoucím funkcionářům strany a tím je mátly a sváděly k nesprávným závěrům.

Na druhé straně jsou uváděny doklady, kdy nejen vedoucí funkcionáři strany, ale i stranické orgány a špičky aparátu ÚV KSČ (KSK[9], kádrové a bezpečnostní odd[ělení]) rozhodovaly na základě stranických podkladů, jejichž reálnost byla přinejmenším sporná, vyslovovaly názory k osobám a dávaly souhlas k realizaci šetření, v některých případech i osobně zasahovaly do výkonu funkce státních orgánů. Nemalou úlohu hrály i osobní antipatie mezi vedoucími soudruhy a jejich osobní cíle. Je třeba vzít i v úvahu, že vedle oficiálních probíhala i řada osobních jednání, z nichž závěry nebyly zachycovány, které však sehrála rovněž svoji úlohu.

Východisko v poměřování osobní a kolektivní odpovědnosti spatřujeme v charakteristice metod a způsobu práce padesátých let jako systému kultu osobnosti, který postupně pronikal do mezinárodního komunistického hnutí a do života lidově demokratických států i naší republiky a zformoval se jako systém názorů, metod práce a návyků, politické praxe, jež deformovaly marxisticko-leninské učení, zásady socialistické výstavby i uplatňování vedoucí úlohy strany.

Je nesporné, že jednotlivé osoby byly více či méně nositeli tohoto systému a v tom spatřujeme jejich osobní podíl a spoluodpovědnost. Zvlášť je proto nutné posoudit činnost těch osob, které vyvíjely mimořádnou aktivitu v prosazování nedemokratického, bezpečnostního systému v práci strany a v životě společnosti.

V souladu s tím je třeba brát v úvahu i podíl kolektivní zodpovědnosti, která na různých stupních je odlišná. Je třeba např. hlouběji posoudit, jaký vliv a důsledky měla v celé straně i na jednotlivé členy strany, funkcionáře státních orgánů taková jednání plén, jako problém bdělosti a ostražitosti, projednávaný na plénu ÚV KSČ v únoru 1950, který byl fakticky výzvou k vzájemné nedůvěře ve straně a k hledání nepřátel uvnitř strany, jednání pléna ÚV KSČ o tzv. provinění s. Švermové a R. Slánského, kde došlo k odsouzení obou osob již předem. Zodpovědnost za tento stav nese v prvé řadě tehdejší vedení strany za to, že vůbec předložilo projednání těchto otázek plénu. Určitá zodpovědnost spočívá však i na plénu, které nekriticky převzalo

a schválilo uvedené dokumenty a směrnice a učinilo je tak závaznými pro všechny členy. Jednání členů pléna je možno pochopit i omluvit, nelze však zcela anulovat určitou míru jejich odpovědnosti před stranou, stejně tak nelze anulovat odpovědnost celé strany za dané období před veřejností.

Zdůraznění významu kolektivní odpovědnosti za celou politiku strany, vytváření podmínek pro rozvoj vnitrostranické demokracie jako předpokladu pro kritické a obezřetné zkoumání všech návrhů je v plném souladu se závěry posledních plén ÚV KSČ.

- Přehodnotit závěry k členským otázkám členů strany a osob, proti kterým byly vyvozeny stranické závěry nebo nevráceno [sic] členství. Šetřením komise bylo nesporně prokázáno, že činy, pro které byly zbaveny členství, nespáchaly, a proto jejich vyloučení ze strany bylo neoprávněné. Tato objektivní skutečnost by měla být základním kritériem pro návrat členství. U některých funkcionářů byla však vzata v úvahu jejich dřívější činnost, chyby a nedostatky, kterých se dopustili, a charakterové vlastnosti (pro které by za jiných okolností trestáni nebyli). Na základě nich byly vysloveny závěry o zbavení členství v ÚV KSČ a zbavení funkcí nebo odmítnuto navrácení členství. Toto stanovisko působí subjektivisticky tím více, že u některých osob jsou sice chyby, nedostatky a nežádoucí vlastnosti konstatovány, nejsou však ve zprávě dokladovány. Nelze však přehlédnout mimořádnou aktivitu některých jednotlivců při hledání tzv. nepřátel uvnitř strany i ve státních orgánech, která ve svých důsledcích vedla k neoprávněnému postihu řady osob.

Zvláštního posouzení vyžaduje usnesení o vyloučení ze strany Ladislava Kopřivy a Alexeje Čepičky. Oba uvedení poukazují, že s nimi nebylo zavedeno disciplinární řízení, nebyla jim známa obvinění a nebyla jim dána možnost obhajoby. Uvádějí, že vše, co v dané době prováděli, bylo v podsadě v souladu s usneseními vedení strany (nebo soudruha Gottwalda). Poukazují na neúměrnost závěrů k nim ve srovnání se závěry k s. Bacílkovi, Köhlerovi. Zvláště Ladislav Kopřiva prohlašuje, že bude usilovat o navrácení členství, odvolal se ke XIII. sjezdu a lze předpokládat, že se bude odvolávat i dále.

Vzhledem k tomu, že posouzení hlavních protistátních procesů a vyvozené závěry z nich prováděla komise politického byra, doporučuje se, aby k nim zaujala znovu stanovisko, posoudila objektivnost svých závěrů a navrhla potřebné změny a doplňky a dala je k dispozici nově ustavené komisi ÚV KSČ. Toto doporučení vychází i z toho, že členové komise znají podstatně širší množství dokladů a vzájemných souvislostí, které nebylo možno ve zprávě vyjádřit.

III

V souvislosti s nápravou křivd je třeba vyjasnit a dořešit i některá konkrétní opatření. Je třeba přitom vycházet z toho, že křivdy, které se staly, nelze v žádném případě plně napravit; všechna opatření jsou a budou jen výrazem snahy napravit to, co je možné.

- Především je to otázka morálního zadostiučinění, která má dvě stránky. Osobní zadostiučinění nachází výraz ve zrušení soudních nebo stranických závěrů, které jsou tlumočeny osobně. Při soudní rehabilitaci získává občan písemný doklad, při stranické rehabilitaci je člen zařazován do stranického života v příslušné základní organizaci.

Společenské zadostiučinění je daleko složitější. Mnohé rozsudky byly v rozličné šíři publikovány a tím byla vážně poškozena občanská čest dotyčného a jeho rodiny.

Napříště bude třeba vyházet z toho, aby rozhodnutí o soudní rehabilitaci bylo oznámeno úředně v tisku včetně odpovídajícího zdůvodnění (bude-li si to rehabilitovaná osoba přát).

Perzekvované osoby byly současně zbaveny svého postavení ve státním, společenském a hospodářském životě. Souběžně s tím byla v některých případech učiněna obdobná opatření vůči jejich rodinným příslušníkům včetně často vzpomínaného znemožňování studia dětí na vyšších školách. Při nápravě je nutno vycházet jak ze zájmu společnosti, tak i ze zájmu rehabilitovaného – ze současných osobních kvalit, to je z fyzických a duševních sil a obecné připravenosti k výkonu funkcí. Pokud takové předpoklady nejsou, bude nutno hledat formu náhrady v oblasti hmotné. Velmi obtížné je také možnost nápravy v znemožnění studia dětí, která spočívá v podstatě na jejich vůli, zda v současném věku chtějí v některé formě studia při zaměstnání dále zvyšovat své vzdělání a ve vytvoření podmínek pro to.

Někteří soudruzi požadují i uznání svých historických zásluh. Tuto problematiku je třeba ponechat objektivnímu posouzení historické vědy.

Neřešitelné jsou žádosti rodin o vydání osobních pozůstatků osob, které byly neoprávněně popraveny. Je třeba posoudit nápravu i v této oblasti, např. symbolickým uložení pozůstatků na památném místě.

- V oblasti hmotného odškodnění vystupuje do popředí povinnost nahradit ušlou mzdu, škody vzniklé na osobním vlastnictví, jako konfiskace rodinných domků, bytového zařízení a vybavení osobních svršků. Současně řešit otázky důchodového zabezpečení.

U dosud provedených rehabilitací probíhala úhrada formou vzájemné dohody mezi státem, zastupovaným ministerstvem spravedlnosti, a rehabilitovaným, přičemž v některých případech docházelo k nedůstojnému smlouvání. Je proto třeba prozkoumat příslušné směrnice, zda odpovídají potřebám, a stanovit takový postup, který by zajišťoval důstojný průběh.

Obtížná je náprava ve věci zajištění přiměřeného bytu, kde bude zřejmě třeba stanovit zvláštní režim.

Velmi obtížné je navrácení předmětů majících charakter rodinných památek. O těch není potřebná evidence, lze předpokládat, že byly zčásti zničeny nebo leží v různých archivech, knihovnách apod. V tomto směru je třeba vyzvat k iniciativě pracovníky archívních útvarů státních a vědeckých institucí k vyhledání a pořízení přehledů o předmětech, které jim byly předány v prvé polovině padesátých let.

IV

Zvláštní péči je třeba věnovat rehabilitaci osob, které aktivně bojovaly za samostatnost československého státu a zejména za osvobození z fašistické okupace. Někteří z nich byli postiženi soudně, většina z nich správními opatřeními, a jiní odvoláním z funkcí ve státním, společenském i hospodářském životě.

Nápravu je třeba provádět jak cestou soudních revizí, tak i zvláštní formou prověření všech správních opatření majících persekuční charakter. Určitá opatření v tomto směru doporučuje ÚV Svazu protifašistických bojovníků.

V

Úzké pojetí rehabilitace plénem ÚV KSČ z dubna 1963, jakož i celková atmosféra dané doby, mělo své některé nepříznivé důsledků v práci ÚKRK, zejména v tom, že se omezila na projednání známých případů a došlých žádostí, nečerpala však dostatečně z archivních materiálů a nedávala podněty k důslednému provádění rehabilitace. Lze předpokládat, že i při šetření jednotlivých případů mohlo dojít k určitým chybám. Jeví se proto velmi naléhavé

- prozkoumat ty případy, které ÚKRK řešila od jejího ustavení, kde žadateli nebylo vyhověno, nebo byl uložen nějaký stranický trest,

- souběžně s realizací rehabilitace po státní linii provádět stranické šetření u těch osob, které byly členy strany,

- postupně zkoumat archívní materiály bývalé KSK[9] a v těch případech, kde vzniká podezření z neoprávněné persekuce, provádět nové šetření.

V této činnosti je nezbytné prohloubit i metody práce komise, položit větší důraz na posouzení bezprostředních příčin, které vedly ke stranickému trestu, aniž by však byl ztracen celkový profil osoby a morální nároky na člena strany. Bude nutné také rozhodněji prosazovat v praxi právo člena být slyšen před orgánem.

VI

V rámci politicko-organizačních opatření by bylo třeba přijmout některá opatření, která by proces rehabilitace postavila na pevnou základnu a zbavila nahodilých vlivů. Zejména

- stanovit zásadu, že rehabilitaci mají provádět a za ni plně odpovídat ty orgány, jimž to dle povahy věci přísluší. Zamezit zasahování, ovlivňování a uplatňování subjektivních mocenských vlivů v procesu rehabilitace;

- bude správné přijmout zásadu, aby ty osoby, které se aktivně zúčastnily na hledání nepřátel ve straně, nebo se aktivně a bezprostředně zúčastnily vyšetřování a postihu osob nespravedlivě odsouzených a porušovaly socialistickou zákonnost, nezastávaly žádnou významnější funkci

ve společenském a politickém životě naší společnosti. V žádném případě nepřipustit jejich účast na revizi jednotlivých procesů;

- postavit rehabilitaci na zákonný podklad, který by plně zajišťoval nezávislost soudu a současně zmocňoval vládu k provádění potřebných opatření, zejména

- stanovení postupu a způsobu provádění revize všech správních opatření vůči osobám, které aktivně bojovali za samostatnost Československa, zejména za druhé světové války (jako jednu z alternativ je možno volit ustavení vládní komise za aktivní účastni členů ÚV SPB[10]),

- stanovení pravidel a postupu při nápravě škod způsobených persekucí osob v době kultu osobnosti (tyto problémy by měla posoudit a hlouběji propracovat právní komise ÚV KSČ).

Po stranické linii:

- ustavit dočasnou komisi ÚV KSČ, složenou z členů ÚV KSČ, ÚKRK a odborných pracovníků; stanovit její poslání jako kontrolní, koordinační a vyhodnocující. Na základě zpráv z jednotlivých orgánů pověřených revizí a poznatků ze společenských organizací, upozornění občanů by komise dávala podněty orgánům k projednání jednotlivých případů, koordinovala postup v případných nejasnostech, kontrolovala a vyhodnocovala postup z hlediska obecných zásad a časových termínů (bylo by účelné zakončit revize 3 měsíce před XIV. sjezdem strany) a zpracovávala zprávy pro ÚV KSČ.

Neměla by právo zasahovat do řešení jednotlivých případů;

- předsednictvo ÚV KSČ by mělo posoudit přípravu a průběh plenárního jednání ÚV KSČ z 3. a 4. dubna 1963 a účinnost zajištění jeho usnesení. Přitom vzít v úvahu vpředu uvedené názory ÚKRK.

Svolat komisi politického byra ÚV KSČ a uložit ji znova posoudit objektivnost „Zprávy komise pro přešetření politických procesů z období let 1949–1954“ a závěrů k jednotlivým osobám, uvedených ve zprávě;

- vzít na vědomí, že ÚKRK prověří všechny případy z období let od roku 1963, ve kterých nebylo žadatelům vyhověno nebo uloženy stranické tresty [sic]; souběžně s občanskou rehabilitací prošetřovat a provádět i stranickou rehabilitaci; zkoumat z archívních materiálů KSK[9] oprávněnost závěrů, dávat podněty pro občanskou rehabilitaci, provádět vlastní šetření členských otázek.

PŘÍLOHA IV[b]

Předběžný návrh na složení komise ÚV KSČ

Za ÚV KSČ z tohoto širšího výběru:

- Kriegel František
- Rigo Emil
- Smrkovský Josef
- Sedláková Mária
- Colotka Peter
- Hrdinová Libuše
- Skála Ivan
- Starý Oldřich
- Rákosník Oldřich
- Hrzal Vladimír
- Černý Josef
- Schwarz Štefan
- Neoveský Kliment
- Hladký Milan

Za ÚKRK jednoznačně:

- Šalgovič Viliam
- Rypel Jiří
- Hofman Leopold

- Frýbert Jaroslav
- Uhlíř Václav

Z odborných pracovníků:
- Boček Otomar, předseda senátu Nejvyššího soudu
- Kaplan Karel, Historický ústav ČSAV
- Infner Štefan, vojenská prokuratura, Trenčín

<Záznam k bodům 3, a 3a – 63 schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 21. 3. 1968>[c]

Záznam diskuse předsednictva ÚV KSČ k problémům rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života

S. Hron:
Zdůvodnění návrhu
Do komise nedávat soudruhy Šalgoviče a Uhlíře.
Čte dopis soudruha J. Smrkovského[11]

S. Novotný:
Dotaz, zda bylo usnesení PB a věci kolem procesu řešeny amnestií. Udělaly to soudy podle direktiv, které dostaly? Amnestie byla dvakrát. Měly navrhnout a provádět tyto věci.

S. Špaček:
Amnestie není rehabilitace.

S. Novotný:
Je amnestie, kde má právo každý se dožadovat vrácení občanských práv a odškodnění.

S. Kolder:
Naše komise pro prošetření soudních procesů na základě dokumentů objasnila mezinárodní a i vnitřní souvislosti. Prokázala chyby, které se staly, většině bylo vráceno členství, přijalo se původní hodnocení. Rehabilitace byla fakticky nedokončena. V případech Slánského, Šlinga, Reicina, Fischla, se vycházelo z chyb, které [sic] se dopustili. Fakta byla ovlivněna tehdejšími okolnostmi.

Komise nemohla konfrontovat lidi s Barákem, ten konzultoval věci se s. Novotným. Innemann[12] také.

Práce komise prokázala nesmyslnost obvinění. Neseme odpovědnost za polovičatost při řešení politické rehabilitace. Vyplývalo to z mé nezkušenosti a také konzultace se s. Novotným ovlivňovaly naši práci. Doporučuji, aby se k tomu vyjádřil soudruh Novotný písemně. Také záležitosti Závodského, který byl řešen v roce 1954.[13]

Komise byla složena z lidí, kteří na záležitosti nebyli zainteresováni. Někteří z nich pracovali na rehabilitacích již v roce 1957.

Nedostatky má i ÚKRK, když přehodnocovala případ Slánského a jiné. Nemůže být tedy z obliga. Soudruh Hron, když jsem se ho ptal na věci, mi řekl: Víš, jak to chodilo.

My v komisi jsme byli odkázáni jen na archiv. To, co měla komise v Barnabitkách, naše komise k dispozici neměla.

Mám dotaz, jak je splněno usnesení politického byra po plénu, kde byla vytyčena řada úkolů. Jako například, že u příležitosti narozenin bude vzpomenuto těchto soudruhů, stála otázka, jestli závěry publikovat nebo dát jenom krátkou zprávu do tisku, atd.

S. Koucký:
Rehabilitace je širším pojmem. Nevím, zda zpráva chtěla tuto záležitost řešit. Základní cesta, jak řešit otázku rehabilitace, je cesta zákona. Přijmout nový zákon, který zruší rozsudky z té a z té doby a k té a k té věci. Jde o to, aby se to netýkalo kulaků, otázek vyvlastňování apod. Přesněji určit zásady zákona. Měla by nastoupit cesta práva.

S. Štrougal:

Komisi z roku 1963 se dává dnes na odpovědnost nedokončení rehabilitace vůbec. Úkol komise byl přesně vymezen. Nenese a nemůže jí být tedy dána odpovědnost otázka rehabilitace vůbec. Základ chyby, jak uvedeno v příloze III, že komise vycházela z materiálů, které měla k dispozici a nemůže nést odpovědnost za ty, které se vynořily jako nové. Co jsme měli k dispozici, ať se prověří. Kromě soudných rozsudků jsou to individuální hodnocení, různé ústní výpovědi, různé útržky, které nedávaly obraz, kde byly chyby. Oblast informací pro kritéria vyloučení či nevyloučení nebyla dostatečná. Cit vede k tomu, že správné je III/a, tam stejné důvody pro vyloučení.

Na straně 6 přílohy III se říká, že předsednictvo i plénum ÚV nevyvodilo další závěry pro stranické, politické a společenské vztahy, pro jejich další demokratizaci. Proto se problém rehabilitace nastoluje již potřetí. To potřetí není ve vztahu k té první. Prosím, aby to bylo opraveno.

Chtěl bych doporučit, aby pro vnitrostranickou potřebu se rozmnožilo to, co komise připravila v roce 1963 pro ÚV, aby se dalo vyjádření politické komise z let 1962–1963. Dát možnost vyjádřit se. Za zprávu se nelze stydět.

Doporučuju, aby bylo do materiálu pojato, aby všechny soudní a vyšetřovací materiály, které se nacházejí v státních institucích, byly předány Nejvyššímu soudu. Za této situace se každý vystavuje nebezpečí, když se takto materiál drží, že v tu ránu bude třeba problém osvětlován jinak. Také v ÚV to nemá své místo, byť by se jednalo i o delikátní věci strany.

Pokud se týká ustavení komise ÚV KSČ. Neopakujme praxi z let 1957, 1962–63. Generální prokuratura, soudy, které zodpovídají za rehabilitaci, ať dávají náhradu. ÚV má mít volnost, nemá dávat direktivy. Jestli chceme, tak snad jedině vypracovat politickou platformu pro rehabilitaci, i když o ní nejsem plně přesvědčen.

Komise nemá mít kontrolní charakter. Kontrolní charakter má mít komise při Národním shromáždění. Nezatahujme do toho stranu, neopakujme chyby.

Doplnit usnesení, že za rehabilitaci je odpovědna Generální prokuratura, Nejvyšší soud. V té souvislosti doporučuji rozhodnout o předsedovi Nejvyššího soudu Literovi.[14] Dělal obě etapy rehabilitace. Divím se předsednictvu Národního shromáždění, že se odvolává generální prokurátor a nevysloví se požadavek, aby i tento člověk byl odvolán. Omezit se jen na politické procesy, ostatní ať zreferují ústavní orgány (Generální prokuratury, soudy). Strana ať konstatuje a nevztahuje na sebe odpovědnost.

S. Novotný:

Souhlasím s tím, že pokud jde o komisi, měla vymezený úsek jednání. Úkol splnila. Závěry byly přijaty ústředním výborem. Byly uloženy úkoly Nejvyššímu soudu, Generální prokuratuře, ministerstvu vnitra. To bylo konečně i v mém projevu.

Faktem je, že Nejvyšší soud nedělal rehabilitaci. Těžko dnes můžeme říci, jak k tomu přistupovali. Jsem pro to, abychom zdůraznili, případně uložili vládě, aby Generální prokuratura a Nejvyšší soud provedly posouzení všech případů, kde byla porušena zákonnost. Je v tom těžké se vyznat.

Ukázalo se, že komise v roce 1957 měla materiál, konfrontovala věci v SSSR a ukázalo se také, že komise pracovala pod vlivem bezpečnostních a soudních orgánů. Proto se v letech 1960–61 objevily věci, týkající se procesů. Nebyla to komise Barákova, která věci začala prověřovat. Už v roce 1955 byla propuštěna Švermová a jiní na základě šetření ministerstva vnitra spolu s Nejvyšším soudem.

Jsem pro to, ať se uloží Nejvyššímu soudu, ať skupiny lidí, kteří neměli vztahy k procesům, věci prověří a předloží zprávy. Musí se vycházet ze situace, která tehdy byla.

Pokud jde o mne, měl jsem snahu odhalit všechno, napravit všechno, aby se takové věci, které souvisely s kultem osobnosti, nemohly opakovat. K tomu jsem zaměřil veškerou činnost.

Chci zdůraznit, že věc se zčásti zdařila. Můžeme potvrdit, že od určité doby nebyl nikdo za politické názory popraven a zavřen – pokud to nehraničilo se zákonem nebo kriminálním případem. Myslím, z vyšších a středních funkcionářů. Byl prosazen pokrok v soudní organizaci. Omezila se pravomoc orgánů ministerstva vnitra přenesením věcí na soudy. Větší právo dostala Generální prokuratura a soudy.

Moje vina je jedna. Že jsem po těch věcech nešel, proč nejsou plněna usnesení ÚV. Proč není plněna rehabilitace. Počítal jsem s tím, že je to vyřešeno, že zákonné orgány věci vyřeší. Zejména proto, když jsme zdůrazňovali, aby to strana nedělala.

Pokud jde o Závodského. Případ jsem neznal. Dostal se mi do ruky až tehdy, když se na mne obrátila manželka Závodského, aby bylo provedeno omilostnění. Zjistil jsem, že si podal žádost o milost presidentské kanceláři a že tato žádost byla soudruhem Zápotockým zamítnuta. Míru viny Závodského jsem mohl těžko posoudit.

S. Sabolčík:

Nezdá se mi na straně 10, přílohy III věta: Jednání členů pléna je možno pochopit i omluvit, nelze však zcela anulovat určitou míru jejich odpovědnosti před stranou, stejně tak nelze anulovat odpovědnost celé strany na dané období před veřejností.

Zda můžeme dát celé straně odpovědnost. Každý komunista musí mít míru odpovědnosti. Mohlo by se stát, že to vyvolá útok proti dobrým funkcionářům.

Navrhuje se vrátit Slánskému členství. Je třeba to jasněji vysvětlit. Slánský byl odpovědný za KSK(9). I když nebyl iniciátorem akcí, ale nesl odpovědnost i za tehdejší metody.

Když to chceme dát dolů, veřejnosti, musíme se dopátrat pravdy, aby argumenty nebyly labilní, aby člen strany byl informován. Nejsem si jist, zda třeba soudruh Gottwald znal metody na KSK(9). Budeme muset věci stanovit precizně, abychom za rok nepřišli s něčím jiným. Dělat formulace tak, aby nevznikly otázky, kdo?

S. Dubček:

Není třeba začínat s věcmi od začátku. Ať soudruh Hron dá na stůl materiály, které [byly] v ÚV schváleny, rezoluci z roku 1965 a na tom ukázat, kde jsou otevřeny politické problémy. Problémy netáhnout na dlouhé lokte. Jde o politické procesy, a proto je třeba vyjasnit věci, které nebyly vyřešeny. U politických procesů, co nebylo dotaženo, dát na stůl s doporučením, co s tím. Hlavně rychle. Další prověrky porušení zákonnosti provádět prostřednictvím státních institucí. (Generální prokuratura, Nejvyšší soud)

Velká chyba [byla], že nebyly dořešeny politické procesy proto, že byly politicky ovlivňovány. V roce 1956, když byly návrhy komise Baráka, šlo se dále, než bylo schváleno politickým orgánem. V roce 1962–63 se prováděla prověrka soudní i stranické rehabilitace. Zčásti se věci vyřešily. Na adresu komise soudruha Koldera je třeba říci, že zde bylo politické ovlivnění ze strany politických orgánů. Pamatuji na případ Švermové, tehdy jsem cítil, že není něco v pořádku. Šlo se s rozporem až do předsednictva.

Je teda třeba, aby soudruh Hron dal na stůl (asi na 3 stránky), co nebylo dořešeno a proč a co navrhuje ÚKRK. Ostatní dát Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu.

Uložit soudruhu Laštovičkovi, aby předsednictvo Národního shromáždění přijalo na nejbližší schůzi opatření na změnu obsazení funkce předsedy Nejvyššího soudu s tím, že by to bylo definitivně potvrzeno plénem Národního shromáždění. Jako důvod stačí, že s. Litera byl v období procesů ve funkci a pracoval na obou etapách.

S. Hendrych:

Je třeba rychle publikovat věci kolem rehabilitace. Jinak je třeba počítat s tím, že mnohé věci musí zařadit na své místo historie. To, co souvisí s kultem osobnosti Stalina. Jsou záležitosti, které ani v druhých zemích neřešili.

S. Laštovička:

Když skupina historiků prověřovala materiály pracovních skupin komise z roku 1957, zjistila, že v Barákově komisi navrhovali kompletní rehabilitaci. Myslím, že by soudruh Hron mohl prohlédnout závěry, co pracovní skupiny navrhovaly.

S. Šimůnek:

Tuto záležitost jsme projednávali ve vládě. Byla to zpráva Nejvyššího soudu. Všichni se vyjádřili. Došlo tam ke střetnutí soudruha Litery a ministra Neumanna. Pokud se týká administra-

tivních opatření. Byl u mne soudruh David a upozorňoval na dezolátní stav na prokuratuře. Nabyl jsem dojmu, že chce odtud také odejít.

S. Novotný:
Čte odstavec z dopisu s. Bartušky o rezignaci.[11]

S. Dubček:
Pokud budeme dělat komisi, jde to to, aby to dělali objektivní lidé. Ne ti, kteří byli prověřováni a ne ti, kteří na tom pracovali.

S. Černík:
Je třeba záležitost velmi seriózně ukončit. Pokud jde o rehabilitaci osob, to nemůžeme takhle předložit. Mám nedůvěru k práci komise, nebo k s. Novotnému. Věci se musí politicky zdůvodnit. Prosím proto, aby s. Novotný dal písemné vyjádření. Bez zdůvodnění to nemůžeme předložit. Mám zde protokol celostátní konference, kde s. Bacílek ve svém vystoupení uvádí, že s. Novotný předložil nejdůležitější materiály.
V roce 1956 jsme to nedodělali, v roce 1963 také a teď to předkládáme nezdůvodněné. Když chceme uzavřít smutnou historii, musíme to udělat pořádně. Jsem pro to nedávat to teď na ústřední výbor. Ať je usnesení řádně zformulováno a předloženo znovu na pondělní schůzi předsednictva.

s. Novotný:
1951 jsem byl zvolen tajemníkem ÚV. Začátkem 1952 jsem byl členem politického sekretariátu. Nebyl jsem v nejvyšší pětce, která rozhodovala. Nevím, proč mně soudruh Bacílek prokázal takovou medvědí službu. Já sám jsem otevřel trezor Slánského a dal jsem materiály k dispozici. To je moje, co jsem udělal. Říkám otevřeně, že jestli do toho budeme rýpat, budeme otevírat nechutné věci. Ono to není jen tak jednoduché, jak říká Švermová, že Gottwald musel umřít. Jsou zde lékaři. Ty jsme zavázali, že musí být zticha.

S. Černík:
Ale ústřednímu výboru musíme věci zdůvodnit.

S. Lenárt:
Je třeba věci zdůvodnit, jak říká s. Černík.

S. Špaček:
Jsem pro to, plénu ÚV předložit co nejkratší zprávu. Prosím, udělejme komisi, která po stranické linii věci prověří bez ohledu na osoby. Ať konečně za tím uděláme tečku. Udělejme celou záležitost. Co pustit dnes a co nechat historii.

S. Štrougal:
Ve zprávě musíme zakcentovat úlohu sovětských expertů. Naši k tomu snesou obrovské množství faktů. To nezbaví je odpovědnosti, ale ukáže se reálná pravda.

S. Kolder:
Žádám, aby byla ustavena komise ÚV, která tyto věci dokončí. K ÚKRK není důvěra. Lidi, kteří byli postiženi, nemají důvěru. Tato komise by měla dostat doklady. Především vyjádření soudruha Novotného. My jsme hodnocení dělali na základě určitých konzultací. Já Slánského neznám. Soudruh Novotný nám říkal, jaký Slánský byl, jaká byla Švermová. Tyto věci musí být objasněny.

S. Vaculík:
Až komise skončí práci, ať úvahy a pochybnosti předloží plenárnímu zasedání. Budeme věci posuzovat z nynějšího pohledu. Jeden takový detail ke Slánskému. Když chytili Klementise [sic], říkal: „Tak jsme ho chytili, neutekl nám." A říkal to tak nějak sveřepě.

S. Dubček:

Vytvořit komisi, jejímž vedoucím by byl soudruh Piller. Na pondělní předsednictvo ÚV předložit návrh na složení komise.

Ústřednímu výboru podat zprávu, že se bude dělat prověrka politických procesů s tím, že se doporučuje, aby ostatní dělaly státní instituce.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 64, arch. j. 73, b. 3. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 27 stran A4 (1 strana usnesení, 9 stran záznam diskuse, 16 stran podkladová zpráva a 1 strana návrh na složení komise)

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací přijatého usnesení P 3932. V pravém horním rohu je červenou barvou otištěno razítko s textem Přijaté usnesení.

[b] Příloha I (návrh usnesení), Příloha III (podkladová zpráva) a Příloha IV (návrh na složení komise ÚV KSČ) jsou označeny číslem jednacím P 3932/25.

[c] Připsáno rukou.

[1] Pavel Hron (1917–1992) byl od roku 1962 předsedou ústřední kontrolní a revizní komise KSČ, krátce po přijetí tohoto usnesení byl 4. dubna 1968 na základě rozhodnutí pléna ÚV KSČ z této funkce odvolán. Po prodělaném infarktu mu byl na přelomu července a srpna 1968 přiznán invalidní důchod. Nástup tzv. normalizace znamenal jeho comeback do vrcholné politiky. V listopadu 1969 se stal vedoucím oddělení státní administrativy ÚV KSČ, přičemž byl mj. pověřen provedením personálních čistek ve stranických muzeích a v později zrušeném Ústavu dějin socialismu. Tuto funkci vykonával pouze do konce roku 1969, poté působil do roku 1977 jako ředitel Muzea V. I. Lenina v Praze. SKOŘEPOVÁ, Michaela: Přesvědčeným komunistou celý život. Osudy předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ Pavla Hrona. *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 11, č. 3, s. 93–97.

[2] Bohuslav Laštovička (1905–1981) byl československý generál, komunistický politik a publicista. Od 23. června 1964 do 18. dubna 1968 vykonával funkci předsedy Národního shromáždění. I po své rezignaci byl až do své smrti poslancem Národního, resp. Federálního shromáždění. CHURAŇ, Milan, a kol.: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Libri, Praha 1994, s. 314; Bohuslav Laštovička, in: Wikipedie, viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_La%C5%A1tovi%C4%8Dka (citováno k 2. 4. 2022).

[3] Celými jmény Drahomír Kolder, Jozef Lenárt, Alexander Dubček, Bohuslav Laštovička, Pavol Majling, Pavel Hron, Václav Prchlík, Václav Škoda, Miroslav Mamula, Miroslava Kuntátová.

[4] Celými jmény Josef Smrkovský, Eduard Outrata, Vilém Nový, Gejza Pavlík, Charlotta Pavlíková, Rudolf Feigel, Alice Kohnová, Dora Kleinová, Oskar Kosta a Vlasta Veselá.

[5] Jitka Daňková v úvodu svého vystoupení uvedla: „*Samotná zpráva o porušování stranických zásad socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti a materiály předložené komisí ústředního výboru strany nesmírně na mne zapůsobily. Jsem daleka, soudruzi a soudružky, toho, dělat prostě z toho nějakou senzaci. Ale přesto říkám zcela otevřeně, že to působilo na mne otřesně, že mi není lehko. A řeknu to tak, jak to cítím, že mě bolí u srdce. Jak jsem studovala ty materiály, tak jsem nechtěla ani věřit, že něco takového je možné. Při čtení materiálů jsem toho musela několikrát na chvilku nechat, zamyslet se, ujasnit si věci. Je skutečnost i taková, že my ženy, už je nám to dáno samou přírodou, že to jako mámy prožíváme tak nějak citově. Ale tím nechci říci, že to nepřekoušu, já osobně, nebo že mě to nepřebolí, anebo když to říkám, že jako žena to prožívám citově, nechci tím říci, že se my jako ženy nedovedeme servat za správnost politiky a linie naší strany. Skutečnost a život nám ukazuje, že ženy se dovedou nejenom servat, ale také přiložit všude ruku tam, kde to naše společnost nejvíce potřebuje.*

Při studiu předložených materiálů jsem si uvědomila, jaké důsledky a škody může způsobit kult osobnosti, jak škodí naší věci a společnosti dívat se na jednu osobu jako na neomylného člověka, jak škodí prostě věci, kde je nekritické prostředí, co všechno může napáchat a k jakým brutálnostem, nelidskostem a surovostem může dojít.

Věřte, že jsem si během noci kladla několikrát otázky, sama jsem si prostě tak nějak odpovídala – například se mnou je na jedné světnici soudružka Miková, ta musela se jít včera večer projít, potřebovala být sama, nějak si to v sobě spravit – a došla jsem k takovému závěru, a to je dneska naprosto jasné, že linie naší strany je správná a že také strana má dost sil a dobrých funkcionářů k tomu, aby linie nebyla křivena.

Vážně se, soudružky a soudruzi, zamýšlím nad tím, jak přistoupit a jak co nejlépe vysvětlit na naší členské schůzi našim členům strany, aby pochopili správnost závěrů, které budou na dnešním ústředním výboru strany přijaty. V tom smyslu, aby to pomohlo samotné autoritě strany, aby naši členové strany pochopili, že toho řešení bylo třeba. Nesmíme si zakrývat, že to někdo zlehčuje, že říká, už přestaňte mluvit o kultu osobnosti, už je to daleko a tak. Tak prostě někteří – i členové strany – hovoří. Abychom právě na tom ukázali, že to bylo třeba řešit s takovými ráznými závěry.“ Záznam vystoupení Jitky Daňkové viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 81–82, citovaná pasáž na s. 81.

[6] Přesná citace zněla: „*XII. sjezd Komunistické strany Československa ukládá novému ústřednímu výboru KSČ, aby projednal a uzavřel do čtyř měsíců všechny zbývající případy politických procesů z období kultu osobnosti.*“ *Rudé právo*, 9. 12. 1962, s. 1.

[7] Usnesení ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 100–105 (citovaná věta na s. 4).

[8] Záznam vystoupení Drahomíra Koldera viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 100–105 (citovaná věta na s. 104).

[9] Komise stranické kontroly.

[10] Ústřední výbor Svazu protifašistických bojovníků.

[11] Dopis není v materiálech přiložen.

[12] Květoslav Innemann (1910–1971) byl za okupace vězněn v koncentračních táborech v Dachau a Buchenwaldu. Po skončení války působil jako vedoucí tajemník krajských výboru KSČ v Ústí nad Labem a v Ostravě. V únoru 1953 nastoupil na ÚV KSČ a stal se vedoucím oddělení propagandy a agitace. Po sedmi měsících v září 1953 převzal post vedoucího I. oddělení orgánů strany, odborů a mládeže. V listopadu 1955 se stal vedoucím nově vytvořeného II. oddělení orgánů státní moci a státní správy, v níž působil do února 1959. Poté zastával post ředitele Státního nakladatelství politické literatury. Byl též členem Barákovy komise. HEMZA, Tomáš: *Rozhodující síla strany. Aparát ÚV KSČ v éře Antonína Novotného (1953–1967)*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2019, s. 46, 54, 96, 123–124, 153–154.

[13] Osvald Závodský (1910–1954) byl interbrigadista ve Španělsku, který se v řadách československých jednotek účastnil v roce 1940 obrany Francie. Po její porážce se zapojil do partyzánského hnutí, v prosinci 1942 však byl zatčen a posléze od srpna 1943 až do konce války vězněn v Mauthausenu. V období třetí republiky působil v aparátu ÚV KSČ. Na počátku listopadu 1948 se stal velitelem skupiny vnitřní státní bezpečnosti (skupiny BAa) na Ministerstvu vnitra. Po pokusu o sebevraždu velitele Státní bezpečnosti Jindřicha Veselého v březnu 1950 se Závodský stal nejprve faktickým a od počátku září 1950 i formálním velitelem Státní bezpečnosti. Podílel se na porušování zákonů včetně mučení během vyšetřování, byl bezesporu spoluzodpovědný za politické procesy po únoru 1948. Brzy se nicméně sám stal obětí vnitrostranického boje. V lednu 1951 byl na pokyn ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy zatčen a mučením a psychickým nátlakem nucen k přiznání, že stál v čele trockistické skupiny, jejímž cílem byla likvidace předsedy KSČ Rudolfa Slánského a dalších komunistických funkcionářů. Spolu s ním byla postupně zatýkána řada dalších představitelů bezpečnostního aparátu na centrální i regionální úrovni. Po zatčení Slánského v listopadu 1951 na něm bylo naopak vynucováno přiznání, že s ním spolupracoval. Proces s ním se konal až po smrti Stalina a Gottwalda. V říjnu 1953 byla na něj a na další představitele bezpečnostního aparátu podána obžaloba, jež jednoznačně i prostřednictvím přímých citací odkazovala na proces s Rudolfem Slánským a spol. Měl se snažit ochromit činnost SNB při vyhledávání nepřátel lidově demokratického režimu mj. obsazováním velitelským míst neschopnými osobami, nepotíráním kontrarevolučních sil v zemi i v samotním aparátu KSČ, krytím činnosti Otty Šlinga, Arthura Londona aj. či používáním protizákonných metod (tedy násilí) při vyšetřování. Rozsudek byl vynesen 23. prosince 1953. Všech sedm obžalovaných – Osvald Závodský, Ivo Milén, Oskar Valeš, Vladimír Šmolka, Bedřich Pokorný, Karel Černý a Miroslav Pich-Tůma byli odsouzeni pro trestný čin sabotáže, Závodský v souběhu s trestným činem velezrady a Pich-Tůma též pro vraždu. Závodský byl odsouzen k trestu smrti a 19. března 1954 popraven. Ostatní obdrželi vysoké tresty odnětí svobody v rozmezí 16–22 let. Tyto tresty byly již nicméně schváleny 9. prosince 1953 politickým sekretariátem ÚV KSČ. Trest smrti pro Závodského byl zdůvodněn tím, že trpěl násilnické a provokační metody v Bezpečnosti a nijak proti nim nezakročil. Stejné metody přitom byly použity proti němu. Jeho manželka se o popravě dozvěděla až v prosinci 1954. Závodského případem se zabývala v letech 1962–1963 Kolderova rehabilitační komise. Konstatovala, že se nedopustil trestných činů, za které byl odsouzen. Jeho přiznání byla učiněna pod nátlakem za použití nezákonných prostředků ze strany Bezpečnosti. Závodský sice nesl určitou míru odpovědnosti za nezákonné působení bezpečnostních orgánů, jeho provinění však spočívala v tom, že proti „nezákonnostem" dostatečně nevystupoval. V roce 1963 tak byl Závodský právně i stranicky rehabilitován, byla mu vrácena hodnost plukovníka a rodině vyplacena náhrada 110 tisíc Kčs. KALOUS, Jan: Osvald Závodský – aktér i oběť politických procesů. *Paměť a dějiny*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 85–95.

[14] Předseda Nejvyššího soudu Josef Litera (ve funkci od března 1963) se týden před schůzí předsednictva ÚV KSČ 14. března 1968 účastnil zasedání předsednictva Národního shromáždění, kde byla projednávána zpráva Generální prokuratury o způsobu, průběhu, výsledcích a současném stavu revize politických procesů ze 6. března 1968 a rozbor průběhu a stavu rehabilitací tzv. politických procesů z let 1949–1954 Nejvyššího soudu z téhož dne. Převzal zde plnou politickou zodpovědnost za to, že se nepodařilo rehabilitační proces dovést do konce. PAŽOUT, Jaroslav: Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění, s. 334–336. Dne 18. dubna 1963 pak byl ze své funkce uvolněn. ZÍTEK, Adam – PAŽOUT, Jaroslav: *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948–1989*, s. 189.

16.

1968, 22. března, Praha. – Prohlášení komunistů působících na Ministerstvu spravedlnosti kritizující porušování soudcovské nezávislosti ze strany vedení ministerstva a neinformování veřejnosti, jakým způsobem chce napravovat nezákonnosti.[1]

Prohlášení
komunistů na ministerstvu spravedlnosti

Své jednoznačné stanovisko na podporu závěrů lednového pléna Ústředního výboru KSČ vyjádřili komunisté na ministerstvu spravedlnosti v rezoluci z 15. ledna 1968 a v rezoluci z výroční členské schůze ve dnech 19. února a 4. března 1968. Uvedli v nich opatření, která považují za nutná k uskutečnění hlubokého demokratizačního procesu a k vytvoření pevných záruk socialistické zákonnosti. Šlo zejména o důsledné dokončení rehabilitací nevinně odsouzených osob, uplatnění odpovědnosti osob, které se na těchto nezákonnostech podílely, a o plné zajištění soudcovské nezávislosti.

Komunisté na ministerstvu spravedlnosti byli přesvědčeni, že přijetí rezolucí bude dostatečným podnětem nejen k včasnému veřejnému vyjádření podpory závěrům lednového pléna ÚV KSČ ministrem spravedlnosti dr. Aloisem Neumanem, ale i k tomu, aby vedení ministerstva mobilizovalo všechny síly pracovníků ministerstva, Nejvyššího soudu, krajských a okresních soudů a soudů vojenských ke společnému a urychlenému řešení aktuálních problémů justice. Také k tomu dali konkrétní návrhy.

Přes toto očekávání dospěli komunisté k názoru, že přístup vedení k těmto podnětům a návrhům nebyl dostatečně aktivní.

Proto se 21. a 22. března 1968 sešel aktiv komunistů na ministerstvu spravedlnosti za účasti vedení ministerstva, aby tuto situaci posoudili.

Komunisté vytýkají ministru spravedlnosti, že z vlastního podnětu dosud nevystoupil před nejširší veřejností, nevyjádřil jasně své stanovisko, neinformoval veřejnost o záměrech ministerstva, jakým způsobem se připravuje odstraňování nezákonností, k nimž došlo v minulosti, a nereagoval na kritické hlasy části veřejnosti, které vyvolávaly dojem, že za tyto negativní jevy nesou odpovědnost všichni soudci.[2]

Z průběhu jednání aktivu dále vyplynulo, že vedení ministerstva spravedlnosti podléhalo vlivům VIII. oddělení ÚV KSČ vedeného Miroslavem Mamulou a bez kritického přístupu se podrobovalo metodám, které jsou v rozporu se správným pojetím vedoucí úlohy strany ve vztahu k ústředním státním orgánům. V té souvislosti vyšlo najevo, že I. náměstek ministra spravedlnosti dr. Zdeněk Číhal dokonce podlehl těmto vlivům i v tak citlivé oblasti, jakou je nezávislost soudcovského rozhodování. Ještě v červenci 1967 v souvislosti s procesem proti spisovateli Janu Benešovi vyvinul z podnětu pracovníka VIII. oddělení ÚV KSČ, který se odvolával na pokyn tajemníka Jiřího Hendrycha, nepřípustný nátlak na předsedu senátu městského soudu v Praze, když po rozhodnutí soudu před vyhlášením rozsudku požadoval uložení přísnějšího trestu J. Benešovi a stavěl se proti zprošťujícímu výroku u dalšího obžalovaného.[3] Komunisté na ministerstvu spravedlnosti shromáždění na tomto aktivu prohlašují, že jim o tomto nepřípustném zásahu do soudcovské nezávislosti nebylo nic známo, rozhodně se od něho distancují a odsuzují jej. Zjištění, ke kterým aktiv dospěl, zdůrazňují naléhavou potřebu vytvořit všechny institucionální, právní, materiální a personální podmínky zmíněné již v rezoluci z výroční členské schůze, které by byly do budoucnosti zárukou, že se takové případy nebudou opakovat.

Aktiv dále dospěl k přesvědčení, že významným předpokladem k uskutečnění principů socialistické zákonnosti je důsledné vypořádání se s deformacemi, k nimž docházelo zejména v padesátých letech. Řešení vedoucí k odstranění způsobených křivd spatřují komunisté v důsledném uplatnění úlohy práva, nikoliv v politicko administrativních metodách řešení rehabilitací. Komise ÚV KSČ, které ještě v roce 1963 určovaly, kdo z odsouzených a v jakém rozsahu má být rehabilitován, protizákonně zasahovaly do soudcovské nezávislosti a do procesu rehabilitace. Také zpráva o současném stavu vyřizování o odškodění za vazbu a trest z 6. ledna 1965 č. j. 007/65-ZO byla nesporně pokusem zasahovat do rehabilitačního procesu. O této zprávě se

komunisté dozvěděli až na svém aktivu, kde je ministr informoval o tom, že se od této zprávy distancoval, neboť obsahovala pouze osobní názor jednotlivce – I. náměstka ministra.

Na nepřístupných zásazích do soudcovské nezávislosti se podíleli i někteří dřívější vedoucí funkcionáři ministerstva spravedlnosti, ministři dr. A. Čepička, dr. Š. Rais, dr. J. Bartuška a náměstek dr. K. Klos; v pozdější době pak bývalý I. náměstek ministra dr. Josef Litera a bývalý ministr spravedlnosti dr. Václav Škoda. V živé paměti některých pracovníků na ministerstvu spravedlnosti jsou jeho drastická opatření vůči soudcům, které mnohdy s okamžitou platností suspendoval jenom proto, že se nechtěli podrobit při rozhodování jeho příkazům.

Na závěr vyslovili komunisté odhodlání zamezit v budoucnosti opakování jakýchkoli zásahů do soudcovské nezávislosti a všemi prostředky tuto nezávislost zabezpečovat.

Komunisté pracující na ministerstvu spravedlnosti obracejí se na celou veřejnost s ujištěním, že poskytnou veškerou podporu všem zdravým tendencím volajícím po ozdravění justice a napravení křivd spáchaných v období deformací. Plně podporují četné hlasy volající po uplatnění odpovědnosti soudců a justičních pracovníků, kteří se na těchto nezákonnostech podíleli. Komunisté na ministerstvu spravedlnosti věří, že při vyvozování důsledků bude obdobně postupováno i vůči ostatním pracovníkům a politickým funkcionářům, kteří především nesou odpovědnost za porušování zákonnosti.

Křivdy však nelze odčiňovat tak, aby byly páchány křivdy nové. Odpovědnost viníků může být vyvozována jen cestou práva, na podkladě práva a prostředky práva. Paušální odsuzování soudců a jejich pranýřování, nezakládající se na přesném poznání konkrétní viny v náležitém řízení, nezasahuje jen ty, kteří se provinili, ale i velkou většinu ostatních soudců, právem rozhořčených křivdami minulosti a odhodlaných tyto křivdy napravit. Ztotožňujeme se proto s náměty volajícími po tom, aby se očista soudcovského sboru provedla způsobem, který je jedině vlastní demokratickému státu: podle zákona daného lidem a pod kontrolou lidu.

V Praze dne 22. března 1968.

NA, KSČ-ÚV, tzv. Pillerova komise, kart. 19A. – Opis dokumentu, strojopis, 3 strany A 4.

---

(1) Podle průvodního dopisu základní organizace KSČ na Ministerstvu spravedlnosti základním organizacím Městského soudu v Praze, krajských a okresních soudů z 23. března 1968 k tomuto prohlášení a také k rezoluci přijaté na výroční členské schůzi byly tyto dokumenty dány k dispozici též tisku, rozhlasu a televizi, v médiích však byly publikovány ve výňatcích. „*Vzhledem k tomu, že dokumenty vyjadřují naše stanovisko nejen k současným událostem, nýbrž poukazují i na úkoly, jimiž by se orgány justice měly zabývat v budoucnu, domníváme se, že by bylo správné, aby o našem postoji byli členové strany i ostatní pracovníci justice informováni v plném rozsahu.*“

(2) Deník Svobodné slovo publikoval již 21. března 1968 otevřený dopis závodní organizace KSČ na Nejvyšším soudu ministru spravedlnosti Aloisi Neumanovi, která se se vymezovala vůči obsahu jeho rozhovoru s deníkem Svobodné slovo, publikovaného o dva dny dříve (O soudcích a rehabilitaci. Rozhovor s ministrem spravedlnosti dr. A. Neumanem. *Svobodné slovo*, 19. 3. 1968, s. 1, 3). V dopisu bylo uvedeno: „*Úvodem prohlašujeme, že se distancujeme od těch soudců, kteří se kdykoli při výkonu soudcovské funkce neřídili toliko platnými zákony a svým soudcovským přesvědčením a připustili vnější zásahy do svého rozhodování, zcela neslučitelné s ústavním principem soudcovské nezávislosti. Ztotožňujeme se s oprávněným požadavkem veřejnosti, aby byla vskutku objektivně zhodnocena nejen míra odpovědnosti některých stranických činitelů a orgánů bezpečnosti, prokuratury soudů, ale i míra odpovědnosti jednotlivců v těchto orgánech. Jsme také přesvědčeni, že náprava dřívějších křivd nemůže být v žádném ohledu záležitostí i těch, kteří se jakkoli vědomě účastnili na vydávání nezákonných rozhodnutí.*

Nemůžeme však přehlédnout, že vaše odpovědi vyvolávají dojem o rovné odpovědnosti všech soudců, kteří rozhodovali v letech 1949–1954, kdy docházelo i k vydávání nesprávných rozhodnutí. Vždyť vám jako ministru spravedlnosti je jistě známo, že řada odsouzených osob byla v pozdějším řízení po povolení obnovy zproštěna obžaloby především z toho důvodu, že dodatečně vyšly najevo skutečnosti a důkazy, které zůstaly soudu v původním řízení zcela neznámé. V této souvislosti jsme ostatně postrádali vaše stanovisko k tomu, že právě vámi řízené ministerstvo ovlivňovalo soudy, rozhodující o návrzích na obnovu řízení, např. opakovaným zdůrazňováním, že provedení rehabilitace zatěžuje značně státní pokladnu.

Navíc byla v roce 1965 zpracována ministerstvem spravedlnosti zpráva, která vytýkala Nejvyššímu soudu benevolentní postup při podávání stížností pro porušení zákona. V ní se uvádělo, že se vyskytují i taková rehabilitační rozhodnutí, která jdou nad rámec žádané nápravy, a že je třeba zpřísnit hlediska při podávání stížností pro porušení zákona.

Rozhodně nesouhlasíme s tím, aby míra odpovědnosti za porušování socialistické zákonnosti byla zjišťována administrativní cestou ustanovenou komisí při ministerstvu spravedlnosti. Vycházíme z toho, že zkoumání zákonnosti soudních rozhodnutí, jež je nezbytným podkladem pro posouzení míry odpovědnosti jmenovitě jednotlivých soudců, je záležitostí Nejvyššího soudu jako voleného a Národního shromáždění [jako] *odpovědného orgánu; jen ten je podle*

právního řádu, jak to zdůraznilo i usnesení předsednictva Národního shromáždění ze dne 14. 3. 1968, povolán k tomu, aby v zájmu rychlého a důsledného uskutečnění rehabilitací zkoumal, která rozhodnutí nebyla ve shodě se zákonem."

V dopisu byl vysloven nesouhlas s tím, aby se na jakémkoliv úkolu souvisejícím s rehabilitacemi podílel Zdeněk Číhal. Na závěr dopisu jeho autoři připomněli Neumanovi prohlášení v Národním shromáždění 25. září 1964, v němž při příležitosti volby nových soudců Nejvyššího soudu a vojenských soudů ujišťoval, že již před XII. sjezdem KSČ byli ze svých funkcí odvoláni nebo na jiném podkladě přestali soudcovskou funkci vykonávat soudci, přímo se podílející na politických procesech. S tím nebylo v souladu Neumanovo vyjádření ve výše uvedeném rozhovoru, v němž hovořil o řadě soudců působících doposud v justici s touto minulostí. Sami autoři dopisu pak vyjádřili odhodlání napomoci obrodnému procesu, mj. tím, že budou věnovat všechny síly rychlému a důslednému uskutečnění rehabilitací. Otevřený dopis ZO KSČ Nejvyššího soudu ministru spravedlnosti dr. A. Neumanovi. *Svobodné slovo*, 21. 3. 1968, s. 1.

V odpovědi A. Neumana datované 22. březnem 1968 a publikované o dva dny později taktéž ve Svobodném slovu, uvítal ministr prohlášení signatářů, kterým se distancovali od soudců, kteří připustili vnější zásahy do svého rozhodování, neslučitelné s ústavním principem soudcovské nezávislosti. „*NEMÁ-LI však zůstat toto odhodlání pouhou deklarací, bude záležet i na Vás, soudcích Nejvyššího soudu, kteří přezkoumáváte čistotu soudního procesu a zákonnost rozhodnutí, abyste v tomto přezkumném řízení posoudili i míru odpovědnosti soudců, kteří při soudním rozhodování vědomě porušili v době tohoto rozhodování platné zákony.*

POKUD příslušný soudní orgán pravomocně neprohlásí to či ono soudní rozhodnutí za nezákonné, a pokud rovněž zákonem k tomu povolaný orgán nezjistí a nezváží míru odpovědnosti či viny na tomto nezákonném rozhodnutí, nejsem oprávněn ani já, ani kdokoliv jiný vyvozovat vůči soudci, který se na tomto rozhodnutí podílel, zákonné důsledky. Je vám jistě známo, že jde o značný počet rozhodnutí některých soudů, zejména z let 1949–1956, která byla a ještě asi budou občany jako nesprávná napadena a která musí být proto soudy přezkoumána. Půjde tedy vskutku o řadu soudců, jejichž rozsudky budou revidovány a vážena jejich spravedlnost i nespravedlnost. Jsem přesvědčen stejně jako vy, že drtivá většina našich dnešních soudců vyjde z tohoto očistného procesu se ctí. Vždyť mně i vám jsou dnes známy metody, kterých používaly tehdejší orgány státní bezpečnosti, metody, které byly utajovány před veřejností i před soudy a které vedly k opatřování podvržených nebo jinak protizákonně opatřených důkazů."

Neumann dále uvedl, že nezastává stanovisko o stejné odpovědnosti všech soudců, tento dojem vyplynul nutným zkrácením jeho rozhovoru. Dále odmítl obvinění Ministerstva spravedlnosti z ovlivňování soudů rozhodujících o návrzích na obnovu řízení, to údajně ministerstvo pod jeho vedením nikdy nečinilo. Žádal o doložení tohoto tvrzení s tím, že pokud se prokáže, vyvodí vůči viníkovi patřičné důsledky. Pokud jde o uváděnou zprávu z roku 1965, skutečně existovala i s razítkem Ministerstva spravedlnosti. Byla vypracována a bez jeho vědomí rozeslána několika předním rezortním činitelům jako podklad k mezirezortní poradě. On sám ji na mezirezortní poradě odmítl jako nicotnou, nevyjadřující stanovisko Ministerstva spravedlnosti, odporující skutečné situaci a vyjadřující pouze osobní názor jednotlivce, který ji podle vlastních slov vypracoval jako osobní stranickou informaci. I ostatní účastníci mezirezortní porady obsah zprávy odmítli.

Neuman plně sdílel názor signatářů otevřeného dopisu, že míru odpovědnosti za porušování socialistické zákonnosti nesmí zjišťovat žádné komise, zřízená administrativní cestou a nemající naprosto žádnou oporu v zákoně. Již 18. března předložil vládě zásady zákona o soudní rehabilitaci, v nichž vycházel z požadavku rehabilitační proces všemožně urychlit, zabezpečit jeho komplexnost a opřít jej o speciální právní úpravu. V tomto návrhu vyslovil i požadavek, aby i míra odpovědnosti jednotlivých soudců za nezákonná rozhodnutí, pokud budou pravomocně zjištěna, byla vážena právní cestou a právními prostředky. O postupu svého prvního náměstka Číhala se dozvěděl až na schůzi předsednictva Národního shromáždění 14. března 1968. Než bude věc řádně prošetřena, doporučil Číhalovi, aby nastoupil dnešním dnem dovolenou. „*Pro budoucno bude vhodné, aby mě každý soudce u kteréhokoliv soudu ihned informoval o podobných počinech, v nichž by bylo možno spatřovat porušení zásad soudcovské nezávislosti.*" Pokud jde o své vystoupení v Národním shromáždění v roce 1964, omlouval jej tím, že v té době nedosáhly znalosti o nesprávných rozsudcích ani zdaleka takové úrovně, jako tomu je nyní. Otevřený dopis ministra dr. Aloise Neumana závodní organizaci KSČ Nejvyššího soudu. *Svobodné slovo*, 23. 3. 1968, s. 1, 3.

Kritika ministra Aloise Neumana nicméně neustávala. V denním tisku byl zveřejněn dopis celozávodního výboru KSČ a výboru základní organizace KSČ učitelů Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze předsednictvu ÚV KSČ, které bylo vyzýváno k jeho odvolání z funkce. Tuto výzvu ministr Neuman taktéž v otevřeném dopisu předsednictvu ÚV KSČ odmítl. Dopis ministerstva spravedlnosti předsednictvu ÚV KSČ. *Svobodné slovo*, 6. 4. 1968, s. 6.

(3) Spisovatel, publicista, scenárista a překladatel Jan Beneš byl od srpna 1965 vazebně trestně stíhán za spolupráci s nejvýraznější tváří poúnorového demokratického exilu, spisovatelem a publicistou Pavlem Tygridem, který vydával v Paříži časopis *Svědectví*. Ten byl trnem v oku představitelům režimu, mimo jiné i proto, že v něm vycházely i důvěrné materiály ústředního výboru KSČ. Městský soud v Praze jej 15. července 1967 odsoudil pro trestný čin podvracení republiky a pokus o trestný čin podvodu k pětiletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Pavel Tygrid byl v nepřítomnosti odsouzen pro trestné činy rozvracení republiky a vyzvědačství ke čtrnácti letům vězení, student Karel Zámečník byl zproštěn obvinění z trestného činu poškozování zájmu republiky v cizině za zprostředkovávání spojení mezi Benešem a Tygridem. Beneš se proti rozsudku odvolal, 17. srpna 1967 jej však potvrdil Nejvyšší soud. Beneš mimo jiné zaslal Tygridovi tajnou zprávu o politických procesech padesátých let, kterou ukradl Jiřímu Hendrichovi v krejčovství. (To se ovšem neobjevilo v obžalobě, zřejmě proto, že Hendrich ztrátu dokumentu zatajil.) Případ vyvolal velkou pozornost, významně zasáhl do již tak zjitřené společenskopolitické atmosféry a přispěl ke stoupající nespokojenosti s režimem Antonína Novotného. Ten Jana Beneše nakonec 22. března 1968 bezprostředně před svým odchodem z funkce prezidenta

republiky omilostnil. VOJTKOVÁ, Martina: *Spisovatel, publicista a politický vězeň Jan Beneš.* Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 16–43; též BENEŠ, Jan: *Indolence. Soukromá zpráva účastníka jedné aféry, která přivodila jednomu tajemníkovi ztrátu stolce.* Primus, Praha 1993.

V období pražského jara byla kauze věnována poměrně značná pozornost, viz mj. sérii textů v deníku *Lidová demokracie*: SMETANOVÁ, Alena: Pohled do historie – tentokrát velmi nedávné. Případ spisovatele Jana Beneše. *Lidová demokracie*, 31. 3. 1968, s. 4; SMETANOVÁ, Alena: Příběh spisovatele Jana Beneše – tentokrát pohled z druhé strany. *Lidová demokracie*, 7. 4. 1968, s. 4 (vyjádření vyšetřovatelů StB k předchozímu článku); Do třetice k případu spisovatele J. Beneše. *Lidová demokracie*, 26. 4. 1968, s. 5 (reakce obhájců a závěrečné vyjádření redakce).

Snaha zasahovat do kauzy byla jedním z důvodů odvolání Zdeňka Číhala z funkce prvního náměstka ministra spravedlnosti, ke které došlo usnesením vlády z 12. dubna 1968. *NA*, ÚPV, usnesení vlády ČSSR č. 116 ze dne 12. dubna 1968. V návrhu ministra spravedlnosti na Číhalovo odvolání z 29. března 1968 bylo uvedeno, že při objasňování některých záležitostí týkajících se přezkoumávání zákonnosti při politických procesech upozornil Nejvyšší soud na to, že se Z. Číhal ještě v roce 1967 pokoušel nepřípustným způsobem ovlivnit rozhodnutí soudních senátů projednávajících trestní věci Vladimíra Kazana-Komárka a Jana Beneše a spol. V trestní věci Kazana-Komárka se po vynesení rozsudku telefonicky ptal předsedy Městského soudu v Praze, zda byl rozsudek již vynesen a jaký trest byl uložen. Po zodpovězení této otázky poznamenal, že se mu zdá uložený trest nízký, v této věci se ještě poradí s tím, že senát má posečkat s vyhlášením rozsudku. Za chvíli telefonoval, že je vše v pořádku. V trestní věci Jana Beneše a spol. podnikl, resp. se podílel na několika intervencích, směřujících k ovlivnění soudu. Zúčastnil se dvou porad svolaných před zahájením procesu generálním prokurátorem, na nichž byly projednávány organizační záležitosti spojené s procesem a bylo na nich též hovořeno o tom, jaké tresty bude prokurátor navrhovat a v jakém případě se případně odvolá. Na Ministerstvo spravedlnosti pozval předsedu Městského soudu v Praze JUDr. Otakara Baláše, s nímž projednával délku procesu, přičemž argumentoval tím, že prezident republiky byl informován v tom směru, že nepřesáhne čtyři dny. Při sepisování rozsudku se dostavil na městský soud a vytýkal předsedovi senátu, že dobrý průběh hlavního líčení byl pokažen soudním rozhodnutím. Byl nespokojen s tím, že jeden z obžalovaných byl osvobozen a J. Benešovi byl vyměřen podle jeho názoru příliš nízký trest – pět let místo sedmi. Tyto skutečnosti byly zjištěny z úředního záznamu sepsaného 12. března 1968 u Nejvyššího soudu, z písemného vyjádření předsedy Městského soudu v Praze JUDr. Baláše a předsedy senátu v trestné věci Beneše a spol. JUDr. Ladislava Fajstavra i z ústních vyjádření, které dotyční podali na aktivu členů základní organizace KSČ na ministerstvu spravedlnosti 21. března 1968. *NA*, KSČ-ÚV, 05/11 – branné a bezpečnostní oddělení, sv. 148A, stížnost Z. Číhala prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi z 10. dubna 1968 na jeho odvolání z funkce prvního náměstka ministra spravedlnosti; *NA*, KSČ-ÚV, 02/7 – byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 31, arch. j. 56, b. 21, kádrové návrhy z úseku státních orgánů (mj. odvolání Zdeňka Číhala z funkce předsedy Okresního národního výboru v Liberci); *NA*, KSČ-ÚV, 02/7 – byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 36, arch. j. 61, b. 9, Výsledek obnoveného pohovoru se s. Zdeňkem ČÍHALEM k výměně členské legitimace; *NA*, KSČ-ÚV, 02/4 – sekretariát, 1966–1971, sv. 58, arch. j. 104, b. 11, Potvrzení usnesení byra ÚV KSČ o vyloučení s. Zdeňka ČÍHALA z řad členů KSČ, schváleném v souvislosti s výměnou stranických legitimací. *NA*, KSČ-ÚV, 02/4 – sekretariát, 1971–1976, sv. 110, arch. 176, b. 18, Uzavření členské záležitosti Zdeňka Číhala.

17.

1968, 25. března, Praha. – Návrh postupu k dokončení rehabilitace osob postižených tzv. porušováním socialistické zákonnosti a stranických norem, předložený Ústřední kontrolní a revizní komisí předsednictvu ÚV KSČ.

Návrh postupu k dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a stranických norem[(a)(1)]

Nové společenské a politické podmínky vyžadují znovu posoudit rozsah a dopad všech deformací v politickém a společenském životě, vypracovat opatření k zjednání nápravy a vytvoření všech zábran k jakýmkoliv recidivám.

Nedílnou součástí tohoto úsilí musí být všestranná rehabilitace všech osob – komunistů i nekomunistů, kteří byli obětí porušování zákonnosti v letech 1949–54 (a jejich recidiv v pozdějších letech) a nespravedlivě odsouzeny a stranicky trestány.

Hlavními politickými procesy se souhrnně zabývalo plénum ÚV KSČ 3. a 4. dubna 1963, které projednalo zprávu zpracovanou komisí politického byra ÚV KSČ a současně přijalo usnesení.[(2)]

Zpráva komise i některé náměty z pléna se vyznačují snahou postihnout příčiny vzniku, podmínky rozvoje a důsledky tzv. období kultu osobnosti a provést opatření k nápravě. Z porovnání základních dokumentů však vyplývá, že projednání této problematiky bylo vážně

podceněno a úzce pojato zejména v otázkách nápravy, která se vyznačují nekomplexností a polovičatostí.

Na plénu ÚV KSČ v dubnu 1963 nebylo vytvořeno prostředí a prostor pro projednání tak závažné otázky. Organizačními opatřeními bylo znemožněno řádné seznámení jednotlivých členů ÚV KSČ s danou problematikou.

Referát k tomuto bodu byl přednesen na závěr prvého dne (jednání skončeno v 18.45 hod.). Teprve potom byl členům ÚV KSČ rozdán podkladový materiál (zpráva komise), takže seznámení s fakty bylo velmi nedostatečné. Obsah úvodního referátu i zpráva komise působila na členy ÚV KSČ otřesným dojmem (např. vystoupení s. Daňkové)(3) a je otázka, zda mohli bezprostředně postihnout komplexněji všechny souvislosti a přispět aktivně k prohloubení náprav křivd.

V diskusi přes její předčasné ukončení zazněly jednotlivé hlasy požadující souborné zhodnocení všech politických a ideologických souvislostí a vyvození závěrů a poučení pro současnou dobu.

To ke škodě věci nebylo uděláno.

Orientace závěrů předložených a schválených plénem ÚV KSČ jde jen na tzv. hlavní politické procesy bez ohledu na řadu dalších politických procesů, které postihly širší okruh osob. Usnesení v oblasti politicko-společenských vztahů jsou obecná, omezují se na obecné deklarace v rozvoji leninských norem stranického života a všeobecná opatření k zamezení zneužití bezpečnosti, prokuratury a soudů. V oblasti stranické práce se vychází z toho, že „Hlavní závěry pro práci strany z období 1949–54 byly již učiněny po XX. a XXII. sjezdu KSSS[“].

Způsob seznámení s výsledky pléna ÚV KSČ ve straně i veřejnosti byl nedostatečný. Tisk, rozhlas, televize uveřejnily jen krátkou zprávu. Strana byla seznámena se závěry pléna ÚV KSČ zvláštním sdělením, které na členských schůzích přednesli zástupci vyšších stranických orgánů. Písemný podklad byl ihned nato stažen zpět. Tento způsob v podstatě informativního charakteru nebyl dostačující.

Je třeba přehodnotit i závěry v oblasti členských otázek. Šetřením komise bylo prokázáno, že činy, pro které byly zbaveny členství, nespáchaly, a proto i jejich vyloučení ze strany bylo neoprávněné. Tato objektivní skutečnost by měla být základním kritériem pro návrat členství. U některých funkcionářů byla však vzata v úvahu jejich dřívější činnost, chyby a nedostatky, kterých se dopustili, a charakterové vlastnosti (pro které by za jiných okolností trestáni nebyli). Na základě nich byly vysloveny závěry o zbavení členství v ÚV KSČ a zbavení funkcí, nebo odmítnuto navrácení členství. Tyto závěry působí subjektivisticky tím více, že u některých osob jsou sice chyby, nedostatky a nežádoucí vlastnosti konstatovány, nejsou však ve zprávě dokladovány.

Současně však nelze přehlédnout mimořádnou aktivitu některých jednotlivců při hledání tzv. nepřátel uvnitř strany i ve státních orgánech, která ve svých důsledcích vedla k neoprávněnému postihu řady osob.

K odstranění nenormálnosti jsou navrhována v usnesení potřebná opatření.

Návrh na usnesení

Plénum ÚV KSČ souhlasí s doporučením předsednictva ÚV KSČ, aby byla provedena důsledná rehabilitace všech osob, které byly v letech 1949 až 1954 postiženy porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života, a k tomu se usnáší:

I

1. Postavit rehabilitaci osob nespravedlivě odsouzených na zákonný podklad. Rehabilitaci musí provádět a za ni plně odpovídat orgány soudu a prokuratury, jimž to podle povahy věci přísluší. K tomu je nutné přijmout zákon, který plně zaručí nezávislost soudu a který zmocní vládu k revizi prokazatelně nesprávných správních opatření bránících důsledné rehabilitaci. Všem rehabilitovaným poskytnout morální, osobní i společenské zadostiučinění a hmotné odškodnění.

2. Osoby, které se aktivně a bezprostředně zúčastnily vyšetřování a postihu osob nespravedlivě odsouzených a porušovaly socialistickou zákonnost, nesmí zastávat žádnou významnější funkci ve společenském a politickém životě naší společnosti. Jejich účast na revizi jednotlivých procesů je nepřípustná.

II

K dokončení a k prověrce stranické rehabilitace osob postižených v procesech v letech 1949 až 1954 ustavit komisi ve složení

Hlavní úkoly komise jsou:

Zhodnotit dosavadní opatření přijatá orgány ÚV KSČ k rehabilitaci, zejména opatření přijatá dubnovým plénem ÚV KSČ v roce 1963, posoudit jejich účinnost a rozsah a podat o tom zprávu plénu ÚV KSČ včetně závěrů k dokončení rehabilitace.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 66, arch. j. 75, b. 4. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 4 strany A4.

---

[a] Dokument je v pravém horním rohu označen jako PŘÍLOHA III, v levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 3996/85.

[1] V přijatém usnesení vyslovilo předsednictvo ÚV KSČ souhlas s návrhem postupu k dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a stranických norem s tím, že bude upraven podle diskuse předsednictva ÚV KSČ a dále s tím, aby návrh postupu byl předložen plenárnímu zasedání ÚV KSČ v březnu 1968. (Toto plenární zasedání se nakonec konalo 28. března a po přerušení 1. až 5. dubna 1968. Více k tomu viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 20.)

[2] Usnesení ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 100–105.

[3] K vystoupení Jitky Daňkové viz poznámku č. 5 k dokumentu č. 15.

18.

1968, 27. března, Praha. – Dopis ministra spravedlnosti Aloise Neumana prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexanderu Dubčekovi tlumočící stanovisko z porady vedoucích funkcionářů justice konané 26. a 27. března 1968 v Praze požadující s odkazem na politické procesy a nedokončení rehabilitace respektování soudcovské nezávislosti ze strany orgánů KSČ.

Dopis vedoucích pracovníků v soudnictví[a]

V Praze dne 27. března 1968

Vážený soudruhu,

ve dnech 26. a 27. března 1968 sešli se na celostátní poradě řízené ministrem spravedlnosti, za účasti předsedy Nejvyššího soudu a náměstka pověřence SNR pro spravedlnost, předsedové krajských soudů a náčelníci vyšších vojenských soudů. Jako vedoucí pracovníci soudnictví posoudili věcně a kriticky podíl soudnictví na nedostatcích v rámci existujícího politického systému v minulosti, plně si je uvědomili a uznávají je.

Jednou ze závažných příčin porušování zákonnosti v minulosti bylo podle našeho názoru mimo jiné nesprávné uplatňování a chápání vedoucí úlohy strany vůči soudům, které nezbytně musí být nezávislé, mají-li být skutečnými soudy. Vedoucí úloha strany byla v tomto směru nesprávně uplatňována zejména v letech 1949–1954. Tehdy politické byro ÚV KSČ rozhodovalo o jednotlivých politických procesech, a to nejen o tom, kdo má být postaven před soud, nýbrž i o trestech, které mají být uloženy. Příčinou toho, proč v letech 1956–1963 nebyly důsledně dokončeny soudní rehabilitace, je okolnost, že také o tom, kdo a v jakém rozsahu má být soudně rehabilitován, rozhodovaly stranické orgány.

Prosíme vás, vážený soudruhu první tajemníku, aby tento dopis byl projednán v předsednictvu ÚV KSČ a aby v zájmu důsledného odstranění všech chyb a zamezení možnosti jejich opakování byla uznána historická pravda a veřejnost byla s ní vhodným způsobem seznámena.

Jsme plně přesvědčeni, že v budoucnosti nové vedení strany bude správně uplatňovat vedoucí úlohu strany v životě celé naší společnosti a že již nikdy nedojde k narušování soudcovské nezávislosti ze strany orgánů KSČ na všech stupních.

Dovolte mi, vážený soudruhu, vyjádřit vám jménem všech účastníků porady plný souhlas se závěry lednového zasedání ÚV KSČ a pevné odhodlání pracovat na úsecích nám svěřených v duchu akčního programu strany a pro jeho splnění.

Se soudružským pozdravem
A. Neumann v. r.

NA, KSČ-ÚV, 07/15 – Alexander Dubček, arch. j. 193. – Opis dokumentu, strojopis cyklostyl, 2 strany A4.

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 4045/4 (číslovka za lomítkem dopsána ručně).

19.

1968, 6. dubna, Praha. – Rozkaz prvního náměstka ministra vnitra Jana Záruby č. 17/1968 dočasně zakazující skartace a jakékoliv ničení písemností ve Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy.

Rozkaz ministra vnitra[a]

Dočasný zákaz skartace a jakékoliv ničení písemností ve Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy

Vedení ministerstva vnitra bylo upozorněno na údajné neoprávněné ničení písemností na některých pracovištích bezpečnostního úseku ministerstva vnitra.

Vzhledem k tomu, že vedením ministerstva vnitra nebyl žádný pokyn pro takové jednání vydán, ale naopak, dne 8. 1. 1968 náměstek ministra vnitra, náčelník hlavní správy Státní bezpečnosti vydal zákaz svévolného ničení materiálů na hlavní správě Státní bezpečnosti, bylo by nutno považovat takové jednání za hrubé porušení stávajících předpisů.

Proto s okamžitou platností nařizuji:

1) Všem náčelníkům ve Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy

- učinit neodkladná a rozhodná opatření k tomu, aby zejména na úseku Státní bezpečnosti bylo zabráněno svévolnému ničení písemností[b], včetně příslušných evidenčních pomůcek, jež mají vztah k rozpracovávaným nebo vyšetřovaným případům z minulosti i ze současné doby; obdobná opatření učinit u všech písemností agenturně-operativního charakteru,
- zastavit až na další vyřazovací práce (skartaci), prováděné podle služebního předpisu MV-adm-I-5, jakož i práce související s předáváním písemností do centrálního archivu MV podle metodických pokynů vnitřní správy MV čj. SV-06/10-67.

2) Náčelníkům samostatných součástí centrály, krajských správ SNB, krajských oddělení pasů a víz a náčelníkům věznic a nápravně-výchovných ústavů

předložit do 12. 4. 1968 zprávu o zajištění úkolů vyplývajících z tohoto rozkazu; do zprávy uvést též zjištěné případy svévolného ničení písemností s uvedením, kdo, z jakých důvodů a jaké písemnosti zničil a s návrhy na opatření vůči zjištěným viníkům.[1]

Tento rozkaz nabývá účinnosti dnem vydání.[2]

Čj. SV-1189/10-68

První náměstek ministra vnitra
plk. dr. Jan Záruba, v. r.[c]

ABS, Rozkazy ministra vnitra – rok 1968, inv. j. 21. – Originál dokumentu, tisk, 2 strany A4.

[a] Nadpis je předtištěn, pod ním následuje informace o ročníku (1968), místě a datu vydání a pořadovém čísle (17). Pod touto hlavičkou formuláře je červenou tužkou rukou napsáno, že byl rozkaz zrušen rozkazem ministra vnitra č. 44/1968. Vpravo nahoře je uvedeno heslo Dočasný zákaz skartace. První strana rozkaz je červenou tužkou přeškrtnuta, což byl způsob označení již zrušených rozkazů.

[b] U textu je odkaz na poznámku pod čarou s tímto odkazem: „*viz článek 3 služebního předpisu MV-adm-I-1*".

[c] Následuje informace o tom, že rozkaz obdrží ministr, jeho náměstci a všechny součásti ministerstva vnitra po úroveň okresních oddělení VB.

[1] O rozpracování uložených opatření na úroveň krajů svědčí hlášení náčelníka krajské správy SNB v Českých Budějovicích. *ABS*, f. B 2/1, inv. j. 10.

[2] Rozkazem prvního náměstka ministra vnitra Stanislava Padrůňka č. 44/1968 z 19. srpna 1968 byl zrušen zákaz provádění skartací. V platnosti zůstala ta část rozkazu zakazující svévolné ničení písemností, včetně příslušných evidenčních pomůcek. *ABS*, f. A 6/4, inv. j. 1142, sign. RMV – 44/1968. Ten pak byl zrušen rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 21/1974 z 1. července 1974 o zrušení některých rozkazů. *ABS*, f. A 2/6, inv. j. 210, sign. RMV – 21/1974.

20.

1968, 22. dubna, Praha. – Dopis základní organizace KSČ při Výzkumném ústavu kriminologickém Generální prokuratury prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexanderu Dubčekovi obsahující výzvu k zahájení trestního stíhání osob zodpovědných za justiční vraždy spáchané při politických procesech v padesátých letech.

Vážený soudruhu Dubčeku,[a]

základní organizace KSČ Výzkumného ústavu kriminologického při Generální prokuratuře v Praze se na Tebe, jako na tajemníka ÚV zodpovědného mj. za otázky bezpečnosti a Tvým prostřednictvím i na předsednictvo ÚV, obrací s tímto naléhavým podnětem:

Z dosud publikovaných stranických i jiných materiálů je zřejmé, že od roku 1948 nejméně do roku 1954 byla u nás vedena řada trestních procesů na základě zcela smyšlených, uměle zkonstruovaných obvinění; šlo přitom o obvinění z trestných činů, za něž bylo za tehdejší situace možno očekávat téměř s jistotou uložení trestu smrti, a tyto tresty také v nemalém počtu případů byly uloženy a vykonány.

Z toho nutně plyne závěr, že

1) osoby, které tato smyšlená obvinění vytvářely,

2) osoby, které k takovému jednání dávaly jako političtí a státní činitelé pokyny, a

3) osoby, které se na inscenovaných trestních procesech jakkoli podílely s vědomím, že v těchto procesech jde o obvinění nepravdivá,

se dopustily trestných činů vraždy podle § 219 tr. z, a to přinejmenším s eventuálním úmyslem ve smyslu § 4 lit. b) tr. z.

Trestní stíhání pro tyto skutky není dosud promlčeno, protože podle § 67 odst. 1 lit. a) tr. z. činí promlčecí doba v těchto případech 20 let.

Za těchto okolností máme za to, že je jednoznačným požadavkem socialistické zákonnosti, aby podle § 160 odst. 1 tr. ř. bylo bezodkladně zahájeno trestní stíhání ve věci těchto vražd, jehož účelem by bylo získání důkazů, potřebných k objasnění věci z hlediska odpovědnosti konkrétních osob a ke vznesení obvinění proti těmto osobám (§ 163 odst. 1 tr. ř.). Tento požadavek plyne nejen z textu § 160 tr. ř., ale i ze zásady legality, zakotvené mezi základní zásadami trestního řízení v § 2 odst. 3 tr. ř. („Prokurátor je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozvěděl; výjimky jsou přípustné jen podle zákona.")[1]

Jsme přesvědčeni, že jakékoliv odklady v této věci, motivované potřebou nejdříve vyřešit tyto problémy vnitrostranicky, mohou ohrozit výsledky úsilí strany o znovuzískání skutečné autority ve společnosti. Znamenalo by to totiž ve svých důsledcích, že strana i nadále chce uplatňovat principy dvojí zákonnosti, odlišné pro komunisty a pro ostatní občany.

Není pochyb o tom, že stranické orgány se musí těmito otázkami zabývat, aby strana mohla posoudit míru morální a politické odpovědnosti některých svých členů a funkcionářů, kteří se podíleli na přípravě a provádění nezákonných represí. Zdůrazňuje-li však usnesení dubnového plena ÚV, že podle povahy věci přísluší orgánům soudu a prokuratury zajištění rehabilitací,[1]

tím spíše to platí o posouzení odpovědnosti za skutky, o nichž lze důvodně předpokládat, že byly a jsou trestnými činy. Tyto otázky nemůže v našem státě posuzovat nikdo jiný než zákonem k tomu povolané orgány činné v trestním řízení. Bylo by nejen nezákonné, ale i politicky krajně škodlivé, kdyby dnes znovu – obdobně jako v minulosti, od níž se chceme distancovat – měly tyto orgány čekat, až dostanou od stranického orgánu souhlas k tomu, aby plnily svoji zákonnou povinnost, nebo nějaké směrnice pro tuto svoji práci.

Jsme přesvědčeni, že obnovení celospolečenské autority strany naopak vyžaduje, aby se komunisté v této věci sami jednoznačně chopili iniciativy tím, že příslušnému orgánu (nejvhodněji patrně vyšetřovacímu odboru Generální prokuratury) sami navrhnou, aby bylo zahájeno trestní stíhání v této věci. Jistě to může učinit každý komunista samostatně jako kterýkoli jiný občan; sami o této možnosti uvažujeme, ovšem jen jako o krajním východisku, protože se především domníváme, že by tak mělo učinit jménem všech poctivých členů strany předsednictvo ÚV, a to bez sebemenšího odkladu. Každý den zdržení zde totiž znamená nesmírné politické škody, protože dává příležitost k domněnkám, že KSČ nejde o důslednou očistu svých vlastních řad i celého našeho veřejného života, zvláště když dnes tyto požadavky výrazně zaznívají i z jiných stran.

Opisy tohoto dopisu zasíláme současně na vědomí členu předsednictva ÚV a předsedovi komise pro dokončení rehabilitací s. J. Pillerovi, členu sekretariátu a tajemníkovi právní komise ÚV s. doc. Mlynářovi a generálnímu prokurátorovi ČSSR s. dr. Čeřovskému.

V Praze dne 22. dubna 1968

předseda ZO KSČ
dr. Zdeněk Švancar[b], CSc.[c]

NA, KSČ-ÚV, 07/15 – Alexander Dubček, arch. j. 193. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

[a] V levém horním rohu se nachází rukopisná poznámka „má s. Piller a Mlynář – vyřizují" a nečitelná parafa, v pravém horním rohu červené podací razítko ÚV KSČ s datem přijetí dokumentu 23. IV. 1968, rukou je nadepsána datace dokumentu 22. 4. 1968.

[b] Jméno bylo podtrženo červenou fixou.

[c] Následuje razítko Závodní [sic] organizace Komunistické strany Československa Výzkumného ústavu kriminologického a dva rukopisné podpisy (jeden z nich zřejmě Zdeňka Karabce).

[1] Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 597.

[2] Plenární zasedání ÚV KSČ se uskutečnilo 28. března a po přerušení 1. až 5. dubna 1968, kdy byl přijat Akční program KSČ. Poslední den jednání byl též projednáván „*návrh postupu k dokončení rehabilitace osob postižených porušením socialistické zákonnosti a stranických norem. Plénum ÚV KSČ vyslovilo souhlas s doporučením předsednictva, aby byla důsledně dokončena plná a spravedlivá rehabilitace všech osob, které byly v letech 1949–1954 postiženi porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života, zejména účastníků odboje postižených soudními a jinými represemi a diskriminacemi.*" Rehabilitace se měla postavit na zákonný podklad, musely ji provádět a plně za ni odpovídat orgány soudů a prokuratury. K tomu plénum doporučilo přijmout zákon, který plně zaručí nezávislost soudu a zmocní vládu k revizi prokazatelně nesprávných správních rozhodnutí, bránících důsledné rehabilitaci. Všem rehabilitovaným se měla poskytnout morální, osobní i společenské zadostiučinění a hmotné odškodnění. Současně plénum „*zdůraznilo, že osoby, které se aktivně a bezprostředně zúčastnily vyšetřování a postihu osob nespravedlivě odsouzených a porušovaly socialistickou zákonnost, nesmějí zastávat žádnou významnější funkci ve společenském a politickém životě naší společnosti. Jejich účast na revizi jednotlivých procesů je nepřípustná.*" Plénum dále schválilo komisi k dokončení a prověrce stranické rehabilitace vedoucích osob postižených v procesech v letech 1949–1954. Akční program strany jednomyslně schválen. Skončilo plenární zasedání ústředního výboru KSČ. *Rudé právo*, 6. 4. 1968, s. 1.

21.

1968, 14. května, Košice. – Rozhovor redaktora Východoslovenských listů Michala Venglovského s vedoucím krajského oddělení Ministerstva zemědělství a výživy v Košicích Jurajem Mikitou o rehabilitaci rolníků.

ČO SÚVISÍ S REHABILITÁCIOU ROĽNÍCTVA

Ani odstránením krívd na stovkách roľníkov nášho kraja, ktorým bolo ukrivdené v čase kultu a kolektivizácie, by sa ešte neurobilo zadosť, keby nebolo rehabilitované poľnohospodárstvo ako celok. Stanovisko pléna Východoslovenského KV KSS k rehabilitácii sme zverejnili[1] a v súvislosti s tým sme požiadali o rozhovor Ing. Juraja Mikitu, vedúceho Krajského oddelenia Ministerstva poľnohospodárstva a výživy v Košiciach.

Aký je váš názor na rehabilitáciu roľníctva?

Nevyslovím len svoj názor, ak poviem, že je to základná požiadavka, ak sa má poľnohospodárstvo v tomto štáte v nových podmienkach rozvíjať úspešne. Predovšetkým považujem za najnutnejšie doriešiť úplne otázky ODMEŇOVANIA, otázky SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA DRUŽSTEVNÉHO ROĽNÍCTVA a pracovníkov ŠM[2], ako aj otázky ODBERATEĽSKO-DODÁVATEĽSKÝCH VZŤAHOV. Nie menej závažná je aj otázka SPOLOČENSKÉHO UZNANIA POĽNOHOSPODÁRSTVA.

Keby sa boli hneď v počiatkoch kolektivizácie a hlavne v čase jej postupu nezaznávali tieto otázky, nemuselo by byť toľko negatívnych javov a toľko napáchaných krívd na jednotlivcoch, ktoré teraz musíme naprávať a urýchlene riešiť.

Čo sa už v tomto smere robí v našom kraji a na koho sa majú obracať tí, ktorí si myslia, že sa im krivdilo?

Vo všetkých okresoch Východoslovenského kraja (i v novovytvorených okresoch) už pracujú komisie, zložené zo zástupcov ONV, súdnictva, prokuratúry, VPS[3] a PNZZ[4], ktoré riešia tieto prípady. Všetky sťažnosti treba v tomto smere adresovať uvedeným komisiám „pre odstránenie krívd" pri okresných národných výboroch.

Uvedené komisie pracujú tak, aby sa v priebehu krátkeho času najneskôr do dvoch rokov uhradil všetok živý a mŕtvy inventár, vnesený do JRD a ŠM (prípady, kde slabo hospodáriace JRD ako celky prešli do ŠM). Rovnako usporiadať tie prípady, kde došlo k porušovaniu zákonnosti a roľníkom bol odvedený dobytok pre JRD alebo ŠM a nebol uhradený.

Komisie spolupracujú s komisiou pri SNR, aby boli novelizované zákony a vyhlášky, ako sú: Vládne nariadenie číslo 50/55 Zb. o tzv. pracovne nezabezpečených (úpadkových) hospodárstvach[5], s tým súvisiace vládne uznesenie č. 992 z 22. 11. 1961 – o prevode úpadkových JRD do ŠM[6], ako aj zákon č. 27/Zb.[7] a vyhláška MP 605/49 o výkupe mechanizačných prostriedkov[8].

Od júla dôjde k závažnej úprave sociálneho zabezpečenia pre družstevných roľníkov a družstevníci, ktorí pred odchodom do dôchodku statočne pracovali v JRD, budú mať upravené dôchodky tak, aby mali pokojnú a zabezpečenú starobu ako ostatní pracujúci (dôchodky priznané po roku 1964 sa nebudú meniť). Predbežne sa povedalo, že najnižší dôchodok nebude nižší ako 400 Kčs mesačne a ak ide o oboch členoch dôchodcov manželov, nebude to menej ako 600–700 Kčs.

Dovoľte otázku z opačného konca – koho nebude možné rehabilitovať?

V uvedenom období, kedy došlo v najväčšej miere k porušovaniu zákonnosti a najviac sa ukrivdilo roľníkom (roky 1950–1953), platil lístkový systém a potraviny na čiernom trhu mali vysokú cenu. Mnohí roľníci neplnili dodávky, predpísané im plánom, ale naopak, predávali ich a šmelinárili. Porušovali tak zákony o zabezpečení výživy národa. Ak boli potrestaní a súdení pre takéto delikty, priestupky iného charakteru, nebude možné ich očistiť rehabilitáciou.

Rovnako nebude možné rehabilitovať tých, ktorí systematicky škodili spoločnosti a štátu, úmyselne a zámerne s nepriateľským zameraním poškodzovali zásobovanie i rozvoj kolektivizácie a marili plnenie národohospodárskeho plánu. Takých predsa nemožno ospravedlňovať ani očisťovať! Osobne si myslím, že statoční roľníci, ktorí plnili povinnosti alebo sa ich snažili plniť (a nemohli v každom prípade), by sa takej rehabilitácii vysmiali a odsúdili by ju.

Čo súdite o tých pracovníkoch, ktorí pred časom krivili zákony, vyhlášky a narobili krivdy, pritom i dnes pracujú na zodpovedných miestach?

V prvom rade by si mali vstúpiť do svedomia, a hoci už neskoro, mali by sa ľudom ospravedlniť, prečo tak konali, a keď sú ich predošlé činy značných rozmerov, nemali by ostať na zodpovedných miestach. To veci demokratizačného procesu nepomáha, ale škodí a poskytuje statočným ľudom akýsi dôvod k nedôvere, že to strana naozaj myslí vážne s obrodným procesom.

Na záver by ste chceli ešte dačo poznamenať k týmto problémom?

Úplne súhlasím s názorom vysloveným v Roľníckych novinách 20. apríla k týmto problémom Jozefom Inoveckým a som presvedčený, že v našom kraji sú roľníci toho istého názoru, aby im dôchodky boli vymerané podľa toho, aký majetok vniesli do spoločného hospodárenia, prípadne, akú hodnotu mal majetok, o ktorý ich pri realizácii pochybných právnych noriem obrali. Takéto riešenie by bolo azda najsprávnejšie pre postihnutých i pre spoločnosť.

Zhováral sa: M. VENGLOVSKÝ

Východoslovenské listy, 14. 5. 1968, s. 4.

---

(1) Jednalo se o „Stanovisko pléna Východoslovenského KV KSS k tým problémom, ktoré sa žiadajú nastoliť a riešiť na úseku poľnohospodárskom v procese demokratizácie politického a hospodárskeho života pri odstránení chýb a postup ich nápravy“ z 9. dubna 1968, jež bylo přijato usnesením pléna Východoslovenského krajského výboru KSS, konaného 9. – 10. dubna 1968. Zápis ze zasedání pléna i stanovisko, jež bylo jeho součástí, viz in: *ŠAKE*, f. Východoslovenský KV KSS v Košiciach, inv. č. 22, šk. 31, č. spisu 3. Plénum KV KSS pak vyslovilo 22. dubna 1968 souhlas se zveřejněním tohoto stanoviska. *Tamtéž*, šk. 31, inv. č. 22, č. spisu 4, Zápisnica zo zasadania pléna Východoslovenského KV KSS z 22. 4. 1968, Uznesenia pléna Východoslovenského KV KSS v Košiciach zo dňa 22. 4. 1968, bod. 4.

(2) Štátnych majetkov.

(3) Výrobná poľnohospodárska správa.

(4) Poľnohospodárske nákupné a zásobovacie závody.

(5) Vládní nařízení č. 50/1955 Sb. ze dne 21. září 1955 o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1955, částka 28, s. 139–144.

(6) *NA*, ÚPV, zasedání vlády 22. 11. 1961, usnesení vlády č. 992 ze dne 22. listopadu 1961 o řešení převodu půdy jednotných zemědělských družstev a jednotlivě hospodařících rolníků do státních statků a jiných státních organizací pro rok 1962, přílohou zásady pro převod hospodářství a majetkoprávní vypořádání s jednotnými zemědělskými družstvy a jednotlivě hospodařícími rolníky, jejichž hospodářství se převádějí do státních organizací.

(7) Jedná se o neúplnou citaci zákona č. 27/1949 Sb. ze dne 2. února 1949 o mechanizaci zemědělství. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 11, s. 135–139.

(8) Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva č. 605 z 30. mája 1949 o výkupe základných pôdohospodárskych mechanizačných prostriedkov od niektorých fyzických osôb. *Úradný vestník*, roč. 1949, číslo 53, s. 1351–1353.

22.

1968, 15. května, Praha. – Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci vypracovaný ústředním přípravným výborem Sdružení bývalých politických vězňů K 231.

Návrh zásad zákonné úpravy soudních rehabilitací.(a)

Aby byla v nejkratší dobé překlenuta propast, která se rozevřela v únorových dnech roku 1948 mezi těmi, kdož hájili svá občanská práva a svobody zaručené ústavou a kdož je na druhé straně potlačovali ve jménu ideálů nového socialistického řádu;

aby všichni mohli uplatniti bez zábran své schopnosti, vzdělání a síly na společném díle rozkvětu vlasti a vykročiti na cestu pravé socialistické demokracie, na níž nebude jitření starých, bolestných ran;

aby byly urychleně odčiněny křivdy a nahrazeny škody, způsobené obviněným, obžalovaným a odsouzeným způsobem vyšetřování a soudního řízení, neúměrným trestem a jeho výkonem, zacházením s jejich rodinami;

aby mohli býti postižení jednotliví pracovníci orgánů činných v trestním řízení, kteří se podíleli na nezákonnostech, navrhujeme vydání

zákona o obecném smíru

na podkladě těchto zásad:

I.
Občanská rehabilitace.[b]

1) Zákon vysloví, že na československé státní občany, žijící na území republiky, kteří byli v období od počátku roku 1948 do konce roku 1967 odsouzeni pro trestné činy politické povahy (zákon č. 50/23, 231/48[1]…atd.), pokud tyto neměly za následek těžkou újmu na zdraví anebo smrt, anebo pokud pachatel nebyl odsouzen k trestu smrti a trest vykonán, nutno hleděti tak, jako by nebyli odsouzeni.

Vrací se jim všechna dříve nabytá občanská práva i čestná, v hodnosti, tituly, řády, jakož i společenské postavení a poskytuje se jim plná ochrana osobnosti podle § 11 občanského zákona. Stávají se plnoprávnými občany, oprávněnými vykonávat podle svého vzdělání a schopnosti společenské a pracovní funkce bez jakéhokoliv omezení, které by mělo vyplývat z jejich zcela zahlazeného odsouzení.

Soud o tom vydá rehabilitovanému písemné usnesení jako průkaz.

2) Aby důsledky této občanské rehabilitace byly uvedeny v život, zákon současně uloží:

a) státním organům, ústavům, podnikům, společenským organizacím, aby zrušily všechna opatření, zabraňující či ztěžující rehabilitovaným jejich účast na rozvoji společnosti a naopak, aby učinily taková opatření, která by umožnila jejich pracovní a společenské uplatnění;

b) ministerstvu školství, aby vydalo vyhlášku o studijních úlevách, které by rehabilitovaným umožnily ve zkrácených termínech dokončiti započatá studia aneb vystudovat zvolený obor stejně tak, jako jejich dětem, – těmto se stipendijní podporou –, pokud jim bylo ve studiu zabráněno pro provinění jejich rodiče.

c) ministerstvu zdravotnictví, aby poskytlo zvýšenou zdravotní péči těm, jejichž zdraví bylo podlomeno v důsledku věznění;

d) ministerstvu sociální péče, aby vydalo nařízení o úpravě důchodu (starobních, invalidních, vdovských, sociálních) rehabilitovaných osob tak, aby tvrdosti zákona, dopadající na ně v souvislosti s trestem, byly odstraněny.

II.
Přiměřené odškodněni.

1) Občané, tímto zákonem rehabilitovaní, přihlásí nejpozději do 3 měsíců od počátku účinnosti zákona své nároky na náhradu majetkové škody, kterou utrpěli vazbou nebo tím, že na nich byl zcela nebo z části vykonán trest, anebo kterou utrpěli jinak v přímé souvislosti s trestním stíháním (podle zásad § 442 a násl. Občanského zákoníku).

2) a) Nárok na náhradu škody přechází na dědice,[c] pokud je osobou blízkou, a může být uplatňován i tehdy, zemřel-li odsouzený před vydáním zákona, takže usnesení o rehabilitaci (viz odst. I č. 1) mu nemohlo býti vydáno.

b) Nárok na odškodnění je dán i tehdy, bylo-li původní trestní stíhání zastaveno, aniž došlo k vynesení rozsudku.

Oprávněná žádosti v těchto případech a) i b) potvrdí soud.

3) Žádost o odškodnění (přihlášku) nutno podat dvojmo na tiskopise (Náhradový list) u zvláštní komise (3–5členné, účast K 231, SPB?), zřízené v každém okrese při ONV, která o výši přiměřené náhrady a o její splatnosti rozhodne do dvou měsíců od podání žádosti v jednoduchém[d] řízení a podle jednoduchých směrnic, nařízením vydaných ministerstvem spravedlnosti spolu s ministerstvem financí.

Minimální přiměřenou náhradou jest vrácení zabaveného majetku (osobního vlastnictví) a odškodnění za ztrátu výdělku v jeho průměrné výši na každý měsíc vazby.[e]

Do rozhodnutí komise o způsobu a výši odškodnění lze podat stížnost k Ústřední komisi, zřízené při předsednictvu vlády, aneb oprávnění může stanovenou náhradu odmítnout.

5) Nepodá-li oprávněný do stanovené doby žádost o odškodnění, aneb odmítne-li určenou náhradu, může se ji domáhat cestou soudní, kde zrušení původního odsuzujícího rozsudku na základě mimořádných opravných prostředků podle § 266 a násl. tr. ř. a zproštěni z výroku o vině a trestu může býti řešeno jako prejudicielní otázka.

6) Přijetím náhrady aneb nepodáním žaloby na náhradu škody do určité lhůty jest případ rehabilitace uzavřen a celá složitá otázka soudních rehabilitací vyřízená do konce roku 1968, Pouze případy, tímto zákonem neřešené, budou moci býti projednávány u podnětu postiženého podle § 266 a násl. tr. ř.

7) Zákon uloží Nejvyššímu soudu, aby s použitím §u 268 tr. ř. přikázal k novému projednání všechny případy, při nichž byl vynesen trest smrti a tento vykonán. Skončí-li nové projednání zprošťujícím výrokem, přináleží oprávněným dědicům plná náhrada škody,

III.

Odpovědnost za nezákonnosti.

1) Zvláštní orgán (orgány) bude pověřen zkoumáním podílů jednotlivých pracovníků na nezákonnostech. Při svém rozhodování bude vycházet z poznatků, získaných:

a) dosavadními revizemi rozsudku;

b) revizí rozsudků, provedených z úřední moci podle odd. II č. 7;

c) „prověrkovými listy", vypsanými žadateli o náhradu škody a v tolika vyhotoveních, kolik osob se dopustilo protiprávního nebo nelidského postupu.

d) spoluprací se společenskými organizacemi (K 231, SPB, Společnost[f] pro lidská práva apod.)

2) Orgán nevrhne: a) trestní stíhání, pokud trestní stihání není promlčeno;[g] b) zbavení pracovníka funkce, kterou v úseku ministerstva spravedlnosti nebo ministerstva vnitra zastává.

APS, Federální shromáždění ČSSR, Ústavněprávní vývoj, 4. – rezoluce, kart. 48. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A4.

---

[a] V pravém horním rohu je rukou uvedeno číslo jednací 1415/1/68-S a datum 15. 5. 1968. Pod názvem odesilatele byla uvedena jeho adresa – Praha 2, Karlovo nám. č. 17.

[b] K nadpisu je tužkou ručně připsáno „+ soudní?".

[c] Marginální poznámkou vlevo od textu je ručně tužkou poznamenáno: „osoby blízké jsou manželé, ne děti!".

[d] Marginální poznámkou vlevo od textu je ručně tužkou napsáno slovo „zkráceném" jako alternativa ke slovu „jednoduchém", nad tímto slovem je ručně tužkou napsán otazník.

[e] Marginální poznámkou vlevo od textu je ručně tužkou poznamenáno: „mělo by být stanoveno pevnou částkou".

[f] Původně psáno slovo Liga, které bylo ručně tužkou přepsáno na Společnost.

[g] Následuje odkaz na ručně tužkou psanou poznámku umístěnou pod textem: „*Návrh by měl obsahovat ustanovení, že činy proti lidskosti u* [?] *nepromlčených, čímž by byla provedena derogace obecného ustanovení trestního zákona.*"

[1] Jedná se o zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226, a zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

23.

1968, 22. května, Praha. – Usnesení společné schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ k osnově zprávy komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace a podkladová zpráva k usnesení předložená 18. května 1968 Janem Pillerem.

Usnesení
72. schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ ze dne 21. a 22. 5. 1968[a]

k bodu 7: Osnova zpráv komise pro dokončení stranické rehabilitace
(s. J. Piller)

Usneseno

Předsednictvo ÚV KSČ schvaluje, aby byl předložen květnovému plénu ÚV KSČ tento návrh usnesení:

Ústřední výbor KSČ projednal zprávu komise pro dokončení stranické rehabilitace a usnáší se:

1. schválit postup práce komise pro dokončení stranické rehabilitace
2. v důsledku toho, že činů, za které byli uvedení funkcionáři v politických procesech souzeni a dále stranicky potrestáni, se nedopustili, v tomto smyslu byli plně soudně rehabilitováni, čímž se prokázalo, že neexistuje skutková podstata pro jejich stranické potrestání
   a) zrušit usnesení ÚV KSČ z dubna 1963 o vyloučení ze strany R. Slánského, O. Šlinga, B. Reicina, K. Švába, M. Landy, O. Fischla, I. Holého, E. Outraty, M. Lewintera. Protože u J. Taussigové jsou již dnes známa fakta o jejím podílu na přípravě politických procesů, vyřešení její záležitosti bude řešeno v souvislosti se závěrečnou zprávou.
   b) schválit rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ o zrušení usnesení sekretariátu ÚV KSČ o vyloučení ze strany s. V. Vlka, s. P. Hrubého a s. F. Roušara;
   c) zrušit stranický trest vyloučení z ÚV KSČ, který byl zvolen IX. sjezdem KSČ, a zbavení funkcí s. M. Švermové, s. J. Smrkovskému, S. H. Lomskému, s. V. Novému, s. E. Moškovičovi, s. L. Novomeskému, s. G. Husákovi, s. V. Fuchsovi, s. R. Dubové, s. V. Clementisovi, s. B. Geminderovi, s. R. Slánskému, s. O. Šlingovi, s. B. Reicinovi[1];
3. uložit komisi pro dokončení stranické rehabilitace postupně zveřejňovat odpovídající formou zprávy o výsledcích rehabilitace jednotlivých z osmi hlavních politických procesů, a to po předběžném schválení předsednictvem ÚV KSČ;
4. uložit komisi pro dokončení stranické rehabilitace předložit závěrečnou zprávu, která bude analyzovat příčiny vzniku a důsledků nezákonnosti a politických procesů v letech 1948–1954, zejména urychleně předložit zprávu o vymezení odpovědnosti orgánů, útvarů a jednotlivých osob za politické procesy a poukáže na důvody dosavadního pomalého průběhu rehabilitace;
5. doporučit, aby po provedené vnitrostranické informaci byl zveřejněn v tisku výtah ze zprávy komise přednesené s. J. Pillarem.

Provede: s. J. Piller

Osnova zprávy na ÚV KSČ[b]

Ústřední výbor na svém dubnovém zasedání zvolil komisi a uložil ji zhodnotit dosavadní opatření přijatá orgány ÚV KSČ k rehabilitaci, zejména opatření přijatá dubnovým plénem ÚV KSČ v roce 1963, posoudit jejich účinnost a rozsah a podat o tom zprávu plénu ÚV KSČ včetně závěrů k dokončení rehabilitace. Komise zahájila činnost v dubnu. Podstatu své práce vidí v úsilí došetřit stranickou rehabilitaci těch, kteří byli postiženi v osmi hlavních politických procesech v letech 1952–54. Šlo o procesy s tzv. protistátním centrem, s tzv. skupinou Švermová, s tzv. skupinou buržoazních nacionalistů, se skupinou vedoucích pracovníků bezpečnosti, s tzv. velkou radou trockistů, s tzv. skupinou národohospodáři, s osobami činnými v branné moci, s pracovníky ministerstva zahraničí a dále o procesy s několika jednotlivými osobami.

Celkem se jedná o více než 50 osob. Ostatní případy stranické rehabilitace budou řešit příslušné kontrolní a revizní komise ústředního, krajských a okresních výborů.

Konečná náprava křivd minulosti se stala významným politickým úkolem našeho současného života. Vystupuje do popředí jako politický akt, který má ve vědomí společnosti upevnit pocit právní jistoty a spravedlnosti. Nezbytnost těchto kroků se všeobecně uznává. Ovšem současně vzniká celá řada nových otázek.

Prvořadou se stává nutnost zjistit politickou odpovědnost orgánů i jednotlivců za projev nezákonnosti a za politické procesy. Současně s tím je nutné odpovědět, proč až po tolika letech dochází k důslednému řešení zmíněných projevů nezákonnosti.

Naše strana již několikrát prohlásila a opět opakuje, že se svojí činností zejména v poslední době rozhodně odděluje nejen od koncepce politiky prováděné v polovině padesátých let, která se vyznačovala deformacemi socialismu, ale také od osob, které nesou za tyto deformace, mezi něž náleží i politické procesy, odpovědnost. Strana ovšem se bude hlásit ke všem pozitivním rysům této doby, jež utvářely charakter socialistické společnosti a bude hájit naprostou většinu prostých členů i funkcionářů, komunistů i nekomunistů, kteří ji uskutečňovali, neboť oni nenesou přímou odpovědnost za politické procesy.

Vymezit míru odpovědnosti jednotlivých orgánů, útvarů i jednotlivců není možné bez analýzy politických příčin vzniku celého mechanismu, který výrobu procesů uskutečňoval a úlohy orgánů, útvarů i jednotlivců v něm.

Komise spatřuje obsah své činnosti v řešení tří hlavních úkolů:

1) prozkoumat dosavadní stranickou rehabilitaci osob postižených ve zmíněných procesech a v tomto smyslu dokončit rehabilitaci,
2) zveřejňovat její výsledky podle jednotlivých z osmi zkoumaných procesů,
3) jako závěrečnou zprávu komise předložit analýzu politických příčin vzniku nezákonností a politických procesů, odpovědnosti orgánů a funkcionářů za ně, postihnout vývoj rehabilitace a důvody jejího zpoždění.

V dokončení stranické rehabilitace jde o to, že ÚV KSČ v dubnu 1963 potvrdil vyloučení ze strany R. Slánského, O. Šinga, B. Reicina, J. Taussigové, K. Švába, Landy, O. Fischla, V. Vlka, P. Hrubého a F. Roušara. Dále nebylo vráceno členství S. Outratovi, D. Holému a M. Lewinterovi. Důvody, pro které byli vyloučeni ze strany či neobnoveno [sic] jejich členství, jsou různé. U většiny z nich však spočívají v tom, jak komise uvádí v předloženém vám seznamu, že uvedení byli potrestáni za činy, které neměly nic společného s jejich původními tresty, jež vyplývaly z účasti v některé tzv. protistátní skupině. V tomto smyslu lze tedy hovořit u těch, kteří zemřeli, o jejich posmrtném potrestání. D. Holý byl vyloučen ze strany krátce před svým zatčením a důvody nesouvisely s jeho účastí v politickém procesu. Ústřední kontrolní a revizní komise navrhuje navrácení členství. E. Outratovi nebylo vráceno členství pro jeho buržoasní původ. I zde šlo o posmrtný trest, který neměl opodstatnění, uvědomíme-li si, že E. Outrata prošel poúnorovými prověrkami a zůstal členem strany a teprve po deseti letech bychom používali zcela jiné měřítko pro jeho členství ve straně.

Kromě vyloučených ze strany dostali soudruzi M. Švermová, J. Smrkovský, H. Lomský, V. Nový, K. Moškovič, L. Novomeský, G. Husák, V. Fuchs, R. Dubová, V. Clementis, B. Geminder a přirozeně R. Slánský, O. Šling, B. Reicin, J. Taussigová[2] trest vyloučení z ÚV KSČ a zbaveni všech funkcí. Také důvody pro tento trest se různily. Převažoval důvod o tom, že se soudruzi dopustili některých chyb, které neměly opět nic společného s vymyšlenými důvody, jež se staly podkladem pro inscenování politických procesů. Má-li komise navrhnout ústřednímu výboru pokud možno konečné řešení věci, musí zvážit nejen výsledky, ale i výchozí hlediska a [plán] postupu práce předcházejících komisí.

Podstatou činnosti komisí vedených R. Barákem, ale i s. Kolderem bylo ověřit a zvážit míru pravdivosti či nesprávnosti obvinění jednotlivých soudruhů. Na tomto základě pak zvažovaly oprávněnost nebo neoprávněnost jejich potrestání. Závažný rozdíl v přístupu Barákovy komise a komise pozdější byly v tom, že v první vycházela z předpokladu oprávněnosti procesů a tedy z prokázané viny soudruhů. Pokud došlo ke změně stanovisek a v důsledku toho i k návrhu změny výše trestu, pak zejména proto, že – jak se ukázalo – některá obvinění se ve světle nových, zvláště mezinárodně politických skutečností ukázala být nepodstatná, nepravdivá, či vynucená. Kromě nejzákladnějších a zcela nepominutelných skutečností nebyly procesy

Barákovou komisí chápány a hodnoceny v širších politických souvislostech. Tak se došlo k závěrům, které v dubnu 1963 byly označeny za nedostatek snahy „důsledně odčinit spáchané křivdy a bezpráví všude, kde se vyskytly" a závěru z roku 1957 za stav, který byl „v rozporu s fakty i s objektivní skutečností".

Komise s. D. Koldera a její spolupracovníci vynaložili mimořádné úsilí, aby sebrali a zhodnotili tehdy dostupný materiál o politických procesech a jejich účastnících. Vykonali na tu dobu záslužnou práci, aby rekonstruovali a vyhodnotili základní příčiny a jevy, které charakterizovaly období hledání tzv. „nepřátelské agentury v KSČ v letech 1949–1954". Komise tehdy brala v úvahu značně širší souvislosti. Přesto ale jen – podle vlastních slov – soustředila hlavní pozornost „na posouzení činnosti všech osob odsouzených v hlavních politických procesech". Takový přístup byl nutný. Dával možnost formulovat stanoviska k jednotlivým osobám a snést důkazy pro požadavek jejich občanské, eventuálně stranické rehabilitace. Zároveň ale tento přístup skrýval v době i určité, těžko překročitelné meze pro skutečné vysvětlení a zvážení jednak viny potrestaných, jednak, a to zejména, pro vysvětlení a zvážení odpovědnosti nejen za samy procesy, ale především za příčiny a kořeny politických poměrů, které dovolily tak hluboké deformace politického života a strany a kdo a v jaké míře – bez ohledu na to, zda byl či nebyl v procesu – nese za vzniklý stav osobní odpovědnost. Zároveň ztěžoval určit, proč a kdo nese zodpovědnost za to, že dnes již zkoumáme pomalu patnáctiletou historii stranických rehabilitací.

Rozsáhlá práce předcházející komise a také stav archivního uspořádání většiny materiálů nám dovoluje – pokud s tím bude ÚV souhlasit – doporučit tento postup další práce. Vidíme svůj úkol ve dvou částech. Nejdříve jsme se vrátili k té části usnesení ÚV KSČ z dubna 1963 a k dalším rozhodnutím, kterým nebylo některým soudruhům vráceno členství ve straně, nebo byli jinak stranicky potrestáni. Komise předkládá (nebo též komisi se předkládají) dvě možné alternativy dalšího postupu při dokončení stranické rehabilitace:

1. Komise po prozkoumání materiálů doporučuje

a) aby ÚV KSČ vrátil členství ve straně soudruhům R. Slánskému, O. Šlingovi, B. Reicinovi, K. Švábovi, V. Vlkovi, F. Roušarovi, E. Outratovi, M. Lewinterovi a dále žijícím soudruhům: M. Landovi, O. Fischlovi, P. Hrubému, T. Holému, J. Taussigové;

b) aby odvolal stranické tresty soudruhům V. Clementisovi, B. Geminderovi, R. Slánskému, O. Šlingovi, B. Reicinovi a žijícím soudruhům M. Švermové, J. Smrkovskému, H. Lomskému, K. Moškovičovi, L. Novomeskému, G. Husákovi, V. Fuchsovi, R. Dubové, J. Taussigové.(3)

K tomuto návrhu dospěla komise na základě věcných důvodů. Vychází z toho, že činů, za které byli členové vyloučeni ze strany a tudíž i ze svých funkcí a v politických procesech souzení, se nedopustili. V tomto smyslu je bezpodmínečně nutné provést jejich plnou a všeobecnou rehabilitaci. Stranické tresty jim byly vyměřovány za činy, které nikterak nesouvisí s jejich rehabilitací. Šlo tedy o stranické tresty s novou skutkovou podstatou, o záležitosti naprosto rozdílné, které nemohou býti spojovány s politickou rehabilitací, při čemž množí funkcionáři, kteří se dopouštěli stejných či ještě větších činů nebyli potrestání jen proto, že nebyli v procesech a tedy tím neztratili členství ve straně. Komise se domnívá, že by měla být tato dělící hranice vedena mezi rehabilitacemi a stranickými tresty rehabilitovaných. Další důvod tohoto návrhu je skutečnost, že tresty byly nově připisovány u většiny v době, kdy se již nemohli obhájit. Pokud mají svůj osobní podíl na deformacích naší socialistické společnosti, pak může být spravedlivě zhodnocen jen v celku, v souvislosti s odpovědností ostatních. Je známo, že výběr osob do procesů byl nahodilý a neměl nic společného se skutečnou vinou. V procesu mohl být v té době každý. Tento návrh na úplnou rehabilitaci proto směřuje k definitivnímu zúčtování s obviněními, vykonstruovanými v procesech a k vytvoření – lze říci spravedlivého a rovnoprávného postavení všech vedoucích komunistů – pro to, aby mohl být věcně zhodnocen jejich podíl a skutečná odpovědnost za události oné doby. Také zhodnocení odpovědnosti za to, že trvalo tolik let a bylo nutné vynaložit takové množství energie, než se podařilo odhalit nezákonnost politických procesů a vyvodit z toho první důsledky. I tuto druhou část práce chce komise vykonat a předložit v nedlouhé době ÚV zprávu o věcných příčinách v souvislostech deformací politického systému padesátých let i o osobní odpovědnosti za tyto jevy v celku

i v jednotlivostech. Stanovisko, které bude moci ÚV zaujmout, nám dovolí, abychom byli s to minulost kriticky, ale spravedlivě posoudit, distancovat se od těch skupin či jednotlivců, kteří před stranou a našimi národy skutečně vinu nesou, a vymezit po právu i podíl těch, kteří byli souzeni a rehabilitováni. Takový postup by umožnil posoudit s maximální spravedlností úlohu jednotlivých funkcionářů a neodkazovat se na akty velkorysosti při hodnocení některých osob. Záleží na ÚV, aby u těch, kteří si to zaslouží, uvážil a rozhodl o důsledcích jejich zavinění.

2. Druhá možnost postupu by byla taková, že ÚV rozhodne stranicky rehabilitovat postupně ty soudruhy, kde komise prozkoumá, zda uložený stranický trest je v rozporu se skutečnými důvody, pro které byl udělen či nikoliv. Komise nyní doporučuje vrátit členství ……

a zrušit vyloučení z ÚV KSČ ……

U všech ostatních rozhodne ÚV na základě závěrečné zprávy komise po kritickém uvážení osobní odpovědnosti jak za ony deformace padesátých let, tak za zabrzdění či bránění včasnému a spravedlivému napravení křivd a překonání minulých nedostatků.

Komise doporučuje ústřednímu výboru první řešení. Vůči soudruhům, jež byli v procesech, mrtvým i živým je spravedlivější právě proto, že vytváří rovnoprávné postavení všech pro nové zhodnocení a definitivně se – lze říci distancuje od procesů. V celkovém zvážení všech souvislostí chceme, aby u mrtvých soudruhů platila historická politicko mravní odpovědnost a ne stranické tresty. Jiný postoj je samozřejmě třeba zaujmout k těm, kteří z nejrůznějších zájmů až do minulých měsíců nechali věci nedořešené a způsobili tak straně řadu mimořádně vážných obtíží, politických a mravních škod.

V této činnosti, ve vypracování závěrečné zprávy, ve které se komise spolu se skupinou odborníků (historiků, právníků, ekonomů a politiků) pokusí co nejpřesněji postihnout objektivní i subjektivní příčiny deformací socialismu po únoru 1948, jejich vnější a vnitřní souvislosti, politicko-mocenský a ideologický mechanismus, osobní odpovědnost jednotlivců i skupin vidí podmínku i prostředek jak se dále co nejvíce přiblížit k pravdě o celé věci a její řešení politicky uzavřít. Další hodnocení bude záležitostí historiografie. Ve chvíli, kdy staré a s procesy svázané síly nemají dnes možnost dál bránit průchodu pravdy, nové vedení stran umožňuje, aby práce byla dovedena do konce, zachyceny politické procesy v celospolečenských souvislostech, z čehož vyplývá i postup komise, tj. od zkoumání společenského systému k příčinám procesů, k jejich důsledkům a osobám a jejich odpovědnosti.

Další úkol komise – zveřejnění jejich závěrečných výsledků ke každému z osmi politických procesů – je nezbytný z několika důvodů. Komunisté postiženi v procesech si právem stěžují, že o nich bylo mnoho psáno jako o účastnících protistátních procesů, ale jejich rehabilitace soudní i stranické jmenovitě publikována nebyla. Je tedy naší morální a politickou povinností jejich oprávněné stížnosti vyhovět. Dalším důvodem se stává potřeba ÚKRK zveřejňovat další rehabilitace mimo hlavní procesy. Domníváme se, že by o každém procesu měla být uveřejněna krátká zpráva s výsledky soudní i stranické rehabilitace, přirozeně s uvedením jmen, ve stranickém tisku, nebo prostřednictvím ČTK ve veškerém tisku. Zpráva bude vypracována, jakmile příslušný orgán rozhodne o dokončení rehabilitace osob v každém procesu a projednáno s těmi žijícími komunisty, jichž se týká. Navrhujeme (žádáme) ústřednímu výboru, aby komisi dal právo zveřejňovat zprávy o výsledcích rehabilitace podle jednotlivých politických procesů.

Nejrozsáhlejší práce komise bude spojena s vypracováním závěrečné zprávy. Tato práce bude vyžadovat studium archivních dokumentů i řady pohovorů s komunisty. Jen pro ilustraci uvádím, že archiv obsahující pouze materiály k procesům má více než tisíc archivních jednotek a každá v průměru padesát stran textu. Máme výhodu oproti předcházející komisi, že archivní fondy ÚV KSČ jsou už uspořádané. Předpokládáme, že práce na závěrečné zprávě potrvá do konce roku, zatímco zprávy o jednotlivých procesech a dokončení rehabilitace mohou být zveřejněny ve velmi krátké době.

Na naši komisi se obrací řada soudruhů a soudružek, kteří nabízejí své poznatky z let 1949–1954. Také se na nás obracejí soudruzi a soudružky, kteří sami nebo jejich příbuzní byli postiženi v procesech. Stěžují si na nedostatečné řešení jejich sociálních otázek, důchodů, náhrad škod ap. Snažíme se spolu s příslušnými odděleními ÚV KSČ a státními orgány tyto stížnosti a obtíže řešit. Některé z nich jsou však neřešitelné.

Na závěr bych chtěl ještě sdělit stanovisko naší komise k některým částem vystoupení s. A. Novotného na posledním zasedání ÚV KSČ.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 70, arch. j. 87, b. 7. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 10 stran A4 (2 strany usnesení, 8 stran podkladová zpráva).

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací P 4229, v pravém horním rohu označení dokumentu Přijaté usnesení.

[b] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 4229/25, v pravém horním rohu je dokument označen jako příloha III.

[1] Křestní jména jsou rozepsána níže.

[2] Celými jmény Marie Švermová, Josef Smrkovský, Hanuš Lomský, Vilém Nový, Koloman Moškovič, Ladislav Novomeský, Gustáv Husák, Vítězslav Fuchs, Růžena Dubová, Vladimír Clementis, Bedřich Geminder, Rudolf Slánský, Otto Šling, Bedřich Reicin, Jarmila Taussigová.

[3] Celými jmény Rudolf Slánský, Otto Šling, Bedřich Reicin, Karel Šváb, Václav Vlk, František Roušar, Eduard Outrata, Matyáš Lewinter, Mikuláš Landa, Otto Fischl, Pavel Hrubý, Ivan Holý, Jarmila Taussigová; Vladimír Clementis, Bedřich Geminder, Marie Švermová, Josef Smrkovský, Hanuš Lomský, Koloman Moškovič, Ladislav Novomeský, Gustáv Husák, Vítězslav Fuchs, Růžena Dubová.

24.

1968, 24. května, Praha. – Návrh politického stanoviska k problematice rehabilitace předložený Josefem Smrkovským a Oldřichem Černíkem předsednictvu ÚV KSČ.[1]

Návrh politického stanoviska k problému rehabilitace[a]

V obrozeném demokratizačním procesu, který započal lednovým zasedáním ústředního výboru Komunistické strany Československa, byla komunisty nastolena i otázka soudní rehabilitace, která nebyla v minulosti do všech politických a občanských důsledků provedena. Občané republiky, ať již to byli komunisté či nekomunisté, kteří byli obětí nezákonností minulých let, ztratili cenná léta svého života, která jim pochopitelně nikdo nemůže vrátit. Je však třeba odčinit vše, co se napravit dá. Nezákonné zásahy postihly nejen nespravedlivě postižené, ale měly vážné existenční i jiné důsledky pro jejich rodiny, pro děti i pro příbuzné.

Tisk, rozhlas a televize odrážejí odsuzující stanovisko občanů ke křivdám minulosti i širokou škálu názorů o tom, kdo je vinen a jak bude sjednána náprava. Požadují, aby byly vytvořeny takové záruky, aby se tyto případy již nikdy neopakovaly.

Z iniciativy ústředního výboru strany dochází nyní k nápravě těchto nepravostí, ať již soudních či mimosoudních. Neoprávněně postiženým musí být dána plná možnost uplatnit se v práci, ve veřejném životě i v politické činnosti bez jakéhokoli stínu nedůvěry a ponižování. Napraveny musí být i křivdy, kdy nedošlo k žalářování, ale k administrativnímu či jinému postihu. Současně je však třeba říci, jak o tom také hovoří akční program Komunistické strany Československa, že ani při plné rehabilitaci osob nemůžeme měnit důsledky revolučních opatření, jež byla v minulých letech provedena v souladu se smyslem třídního zákonodárství, které směřovalo proti buržoazii, jejím majetkovým ekonomickým a společenským oporám.[2] Nelze rehabilitovat ani revoluční akty, kterými v podstatě byla i rozhodnutí akčních výborů Národní fronty vydaná k očistě veřejného života a které byly zákonným opatřením legalizovány. Nelze také rehabilitovat ty, kteří se provinili v době jejich činu proti platným zákonům a dopustili se trestných činů.

Komunistická strana Československa se nezříká morální odpovědnosti za porušování socialistické zákonnosti v padesátých letech. Je však třeba otevřeně říci, že tyto protizákonné činy, i když byly prováděny ve jménu strany, nebyly záležitostí strany jako celku, ale záležitostí úzké skupiny lidí spolu s nemnohými inscenátory i vědomými vykonavateli těchto aktů zvůle.

Zdrcující většina komunistů i občanů se o podrobnostech v celé té neblahé šíři dozvěděla teprve v poslední době. Je povinností ústředního výboru Komunistické strany Československa distancovat se nekompromisně od metod i jejich nositelů a oddělit to vše od naší strany jako celku. Ty pak, kteří porušovali platné zákony a směrnice a vědomě se dopouštěli aktů zvůle i klamání orgánů strany nepravdivými informacemi a padělanými dokumenty, násilí a deptání lidské důstojnosti občanů, ať již ve vyšetřovací vazbě nebo ve vězení, nutno spravedlivě

potrestat při respektování všech platných principů trestního zákonodárství, případně čestným stranickým soudem. Je to požadavek komunistů i ostatních občanů tohoto státu a žádá to i socialistická spravedlnost.

Aby se napříště takové činy neopakovaly, nelze již připustit, aby lidé, kteří se vědomě na těchto protizákonných činech podíleli, pracovali ať v politických orgánech nebo v soudním, prokurátorském a bezpečnostním aparátu. Nesmí jim být poskytnuta možnost, aby mohli nápravu křivd brzdit či jinak ovlivňovat.

Nedobré zkušenosti minulosti nás vedou k tomu, abychom v budoucnu zabránili porušování socialistické zákonnosti a vytvořili takové zákonné, personální a politické záruky, které by nedovolily návrat či jen náznak tehdejších protizákonných činů.

Ústřední kontrolní a revizní komise strany na pokyn ústředního výboru Komunistické strany Československa již projednává jednotlivé případy nezákonně odsouzených soudruhů a první výsledky její práce byly již v denním tisku publikovány. Ústřední výbor strany pověřil komunisty v Národním shromáždění, aby vyvinuli veškeré úsilí k tomu, aby zákon o rehabilitaci přišel co nejdříve na pořad schůze Národního shromáždění k projednání. Stejný úkol byl uložen komunistům ve vládě.

Zásady zákona o rehabilitaci byly již projednány v ústavně právním výboru Národního shromáždění. Se zásadami byli dále seznámeni poslanci na společné schůzi všech výborů Národního shromáždění, které vyvine všechno úsilí pro to, aby do konce června zákon o soudní rehabilitaci nejen projednalo, ale také schválilo.

Hlavním účelem zákonných úprav je vytvořit právní prostředky k nápravě křivd, které byly způsobeny občanům hrubým porušením zákonů, dále vymezit způsob satisfakce a rozsah majetkových náhrad.

Třeba vycházet z toho, že jde o odstranění nezákonných rozhodnutí a následků nezákonných postupů státních orgánů, které postihly občany, kteří svou činností neprojevili nepřátelství k socialistickému zřízení, ale mnozí z nich dokonce patřili k aktivním stoupencům socialismu.

Zákonné úpravy musí zabezpečit zásadně individuální přezkoumání jednotlivých případů i individuální posouzení způsobu a rozsahu poskytnuté satisfakce, od této zásady lze se odchýlit a uvažovat o paušálním způsobu rehabilitace jen výjimečně, bude-li to nezbytné, zejména pro nedostatek dokumentace potřebné k individuálnímu posouzení jednotlivých případů.

Zákonná soudní rehabilitace má umožnit urychlené a zjednodušené přezkoumání rozsudků vynesených bývalým Státním soudem v období do 24. října 1948 do 31. prosince 1952 a rozsudků vynesených Nejvyšším soudem jako soudem I. instance v pozdější době. Pokud jde o negativní rozhodnutí vydané v období od 1. ledna 1957, měl by zákon uložit generálnímu prokurátorovi povinnost podat stížnost na porušení zákona v těch případech, kdy zjistí, že soudním rozhodnutím nebo řízením byla porušena socialistická zákonnost.

Do okruhu soudních rehabilitací třeba zahrnout případy, kdy došlo k zařazení do táborů nucené práce osob na základě jejich předchozího soudního potrestání, které bylo nebo bude uznáno v rehabilitačním řízení za nezákonné, dále těch osob, které tam byly zařazeny jako domnělí nepřátelé socialistického zřízení (zejména příslušníci národního boje za osvobození, někteří bývalí důstojníci, duchovní atd.).

Soudní rehabilitace budou provádět senáty zřízené v rámci řádných soudů, složené ze soudců volených Národním shromážděním a Slovenskou národní radou.

Soudní rehabilitace zahrnuje nejen zrušení nezákonného rozsudku, ale i morální a hmotnou satisfakci. Rozhodnutí o soudní rehabilitaci budou proto zveřejňována, ledaže by si to odsouzený občan nepřál.

Hmotnou satisfakci je na místě provádět především náhradou výdělku ušlého po dobu nezákonného odnětí svobody a vrácením nebo náhradou osobního majetku, který občanu rozhodnutím soudu propadl. Doba nezákonné vazby a nezákonného výkonu trestu odnětí svobody se plně započte do doby rozhodné pro pracovně právní nároky a pro nároky na úseku sociálního zabezpečení a nemocenského pojištění. Rehabilitovaní občané, kteří se stali invalidními v důsledku úrazu, nemoci, nebo hrubého zacházení během vazby nebo výkonu trestu, obdrží invalidní důchod v nejvyšší výměře stanovené pro příslušnou pracovní kategorii. Nezákonně odsouzeným občanům budou samozřejmě vráceny částky, jež zaplatili jako náhradu nákladů

řízení a výkonu trestu. Horní hranice ušlého výdělku bude stanovena a současně zákon stanoví způsob a dobu výplaty.

Zákon rovněž poskytne Svazu protifašistických bojovníků a Revolučnímu odborovému hnutí oporu, aby mohly iniciativně vyvíjet péči o občany, dožadující se rehabilitace a o rehabilitovaných [sic], zejména pokud půjde o právní pomoc, o znovu získání občanské cti a odpovídajícího společenského uplatnění.

V oblasti mimosoudní rehabilitace vzhledem k velmi různorodé povaze jednotlivých opatření bude třeba volit diferencovaná řešení a připravit zákonodárné úpravy tam, kde dosavadní předpisy odpovídající způsob nápravy neumožňují.

Napravit je třeba individuálně nezákonná opatření, která měla za následek vážné zásahy do základních, existenčních vztahů občanů.

Veřejnost velmi bedlivě sleduje postup prací na rehabilitaci soudní i mimosoudní. Přesto, že je to činnost náročná, odpovědná a velmi citlivá, je snaha všech zúčastněných zhostit se tohoto úkolu co nejlépe.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 71, arch. j. 89, b. 5. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

---

[a] V pravém horním rohu je dokument označen jako Příloha III, v levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 4291/25.

[1] Návrh politického stanoviska byl předložen na základě usnesení předsednictva ÚV KSČ z 30. března 1968. Předsednictvo ÚV KSČ návrh projednalo na své schůzi 27. května 1968 a přijalo k němu usnesení, v němž nesouhlasilo s vydáním stanoviska s tím, že Národní shromáždění již provádí zákonná opatření, o nichž byla veřejnost informována. Vzalo na vědomí, že Viktor Knapp a Peter Colotka vypracují celkové stanovisko k problémům postupu v rehabilitacích, které bude projednáno v právní komisi ÚV KSČ a vyhlášeno vládou.

[2] V Akčním programu KSČ byly rehabilitacím věnovány tyto dva odstavce: „*Vážnou skutečností je i to, že doposud nebyla do všech politických a občanských důsledků provedena vždy ani rehabilitace lidí – komunistů i nekomunistů –, kteří byli obětí nezákonnosti v minulých letech. Z iniciativy orgánů ÚV KSČ se přezkoumává, proč stranická usnesení v tomto směru nebyla důsledně splněna, a zajišťuje se, aby tam, kde ještě k nápravě křivd nedošlo, byla náprava zjednána. Ani v politických orgánech, které mají minulé nezákonnosti napravovat, ani v celém bezpečnostním, prokurátorském a soudním aparátu nesmí sedět nikdo, kdo může mít ze své vlastní minulé činnosti sebemenší osobní zájem nápravu brzdit.*

Strana si je vědoma, že nevinně odsouzeným a pronásledovaným lidem nikdo nevrátí ztracená léta jejich života; bude však prosazovat, aby zmizely jakékoli stíny nedůvěry a ponižování, důsledky, které nezákonné zásahy měly často pro rodinu a příbuzné postižených, a bude důsledně dbát na to, aby všichni takto pronásledovaní lidé měli plnou možnost uplatnit se v práci, ve veřejném životě i v politické činnosti. Je samozřejmé, že ani při plné rehabilitaci osob nemůžeme měnit důsledky revolučních opatření, jež byla v minulých letech provedena v souladu se smyslem třídního zákonodárství, které směřovalo proti buržoazii, jejím majetkovým, ekonomickým a společenským oporám. Celý problém nápravy nezákonných represí v minulých letech je nutno řešit s plnou odpovědností příslušných státních orgánů, na základě právní úpravy; ÚV KSČ podporuje návrh, aby postup v těchto otázkách i problémy právních důsledků byly upraveny zvláštním zákonem.“ *Akční program Komunistické strany Československa přijatý na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 5. dubna 1968.* Svoboda, Praha 1968, s. 24–25.

25.

1968, 15. června, Praha. – Návrh dopisu okresním a krajským výborům KSČ a KSS k problematice zákona o soudní rehabilitaci předložený Zdeňkem Mlynářem předsednictvu ÚV KSČ s přijatým usnesením předsednictva ÚV KSČ, přiloženo usnesení vlády č. 187 ze dne 6. června 1968 schvalující návrh zákona o soudní rehabilitaci a návrh ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců, politické stanovisko vlády k problematice rehabilitací, vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci s důvodovou zprávou a návrh ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců, s důvodovou zprávou.

Usnesení
78. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 17. června 1968[a]

k bodu 6: Dopis OV KSČ a KV KSČ a KSS k problematice zákona o soudní rehabilitaci
(s. Z. Mlynář)

Usneseno:

Předsednictvo ÚV KSČ

I. schvaluje text dopisu okresním a krajským výborům KSČ a KSS k problematice zákona o soudní rehabilitaci s tím,
- že bude upraven podle diskuse předsednictva ÚV KSČ,
- že bude zaslán i pro krajské a okresní kontrolní a revizní komise,
- že bude zaslán na vědomí členům a kandidátům ÚV KSČ a členům ÚKRK;

II. ukládá
1. s. J. Lenártovi urychleně zpracovat základní argumentační materiál na pomoc komunistům pro politickou práci ke správnému vysvětlování problematiky rehabilitace;
2. s. Č. Císařovi zabezpečit na tiskovou konferenci svolanou na středu 19. 6. 1968 k úkolům a přístupu v souvislosti s uplatňováním rehabilitačního zákona účast zástupce Národního shromáždění (s. Knappa[1]).

Provede: s. Z. Mlynář
s. Č. Císař
s. J. Lenárt
Na vědomí: s. J. Smrkovský

Všem KV a všem OV KSČ[b]

Dopis ÚV KSČ k zákonu o soudní rehabilitaci

Zákon o soudní rehabilitaci je významným politickým aktem a jako takového jej bude třeba využít při veškeré politické práci stranických organizací. Jeho smysl není jen v tom, že má odstranit křivdy a bezpráví, k nimž došlo porušováním socialistické zákonnosti, ale zároveň i v tom, že je nedílnou součástí realizace akčního programu a současné politiky strany. Je třeba zdůrazňovat, že naše strana důsledně uskutečňuje svůj akční program i v této otázce a tak politicky argumentovat proti snahám, aby pozornost veřejnosti byla upřena k nezákonnostem minulé doby, jíž se zákon týká, a jen z tohoto hlediska byla hodnocena politika KSČ. Tím samozřejmě není řečeno, že by mělo být omezováno nebo dokonce potlačováno zpřístupnění fakt, která se týkají nezákonností; právě naopak, zákon vytváří předpoklady, aby všechny takové případy mohly být objasněny a odčiněny, včetně veřejné satisfakce postižených. Jde však o to, aby se rehabilitační kampaň neomezovala jen na tento svůj aspekt, ale aby jí bylo využito k posilování důvěry společnosti v současnou politiku strany. Strana právě tím, že dala podnět k úplným rehabilitacím, vyjadřuje, že se distancuje od nezákonných praktik minulosti a vytváří záruky, aby se nemohly opakovat.

Je naprosto nezbytné, aby všechny stranické organizace dokázaly prostředky politické práce (ve straně i mimo ni) čelit tendencím, které by usilovaly využít minulých nezákonností v neprospěch strany v dnešním období.

Takové tendence se již vyskytují a mohly by vydáním a realizací rehabilitačního zákona zesílit. Nejúčinnějším prostředkem vystoupení proti nim jsou samozřejmě praktické výsledky politiky strany v současném období, kterých je třeba všestranně propagačně využívat. Současně však bude nutné vysvětlovat, kdekoli to bude třeba, i smysl a význam rehabilitačního zákona a objasňovat i politické otázky, které veřejnost v souvislosti s ním bude klást. Sdělujme proto stranické stanovisko k politickým problémům rehabilitačního zákona, na něž nepochybně bude především zaměřena pozornost.

I. Základní význam rehabilitačního zákona.

Především bývá kladena otázka, proč je rehabilitační zákon vydáván, když v současném právním řádu existují právní prostředky (stížnost pro porušení zákona a obnova řízení), je-

jichž prostřednictvím lze dosáhnout nápravy nezákonností a kterých již také bylo a je k tomuto cíli využíváno. Přesto však je vydání rehabilitačního zákona třeba především z následujících důvodů:

a) Zákon sleduje, aby přezkoumání všech případů, v nichž mohlo dojít k nezákonnému postupu, bylo urychleno a usnadněno. Toho je třeba zejména proto, že počet případů, které bude třeba přezkoumat, dosahuje desítky tisíc a jejich přezkoumávání normálními opravnými prostředky by trvalo značnou dobu.

b) Zákon dává rehabilitacím právní podklad, který zajišťuje, že přezkoumány budou všechny případy určitého druhu, že tedy rehabilitace se nezaměří jen na určité vybrané případy (např. nejenom procesy proti komunistům apod.). Tomu odpovídá i to, že rehabilitace budou řešeny jedině po linii soudní a že je vyloučeno jakékoli předběžné rozhodování jiných orgánů o nich, včetně tedy orgánů stranických.

c) Konečně vydání zákona je nutné také z toho důvodu, aby byl vytvořen jednotný režim při odškodňování postižených, který by sledoval, aby škody určitého druhu byly ve všech případech uhrazovány stejným způsobem.

II. Způsob přezkoumávání

Přezkoumávání nezákonností bude uskutečněno tak, že každý případ, na který se rehabilitační zákon vztahuje, bude přezkoumáván individuálně a bude o něm vydáno zvláštní rozhodnutí. Tento způsob přezkoumávání nemá povahu technického opatření, ale má značný smysl politický. Jde totiž o to, že rehabilitační zákon neznamená, že bychom popírali nebo revidovali revoluční zákonodárství doby po únoru 1948, které bylo objektivně nutné a vyhraněně třídní. Rehabilitační zákon proto není <tensí [?]>(c) právního řádu této doby; rehabilitováni budou jen ti, kteří byli trestáni pro porušování tehdy platných zákonů.

Šlo zejména o to, že protistátní trestná činnost byla často vykonstruována a vymyšlena a že při soudním projednávání docházelo k porušování předpisů o řízení před soudem, které měly zajistit objasnění skutečného stavu věci. Tzv. kabinetní justice nebyla proto zaviněna vadným zákonodárstvím, ale praxí, při níž došlo k porušování zákonů. Proto není možné zrušit přímo zákonem všechny rozsudky, které byly vydány ohledně určitých trestných činů, neboť to by ve svých důsledcích znamenalo, že bychom popírali nutnost, aby např. velezrada, sabotáž apod., pokud k nim skutečně došlo, byly v tomto období postihovány.

Skuteční viníci nemusí proto ani dnes ujít spravedlnosti. Přitom je ovšem možné, že i ti, kteří se skutečně dopustili trestné činnosti, byli v období, na které se vztahuje rehabilitační zákon, postiženi nepřiměřeně tvrdě; v takových případech zákon umožňuje, aby byli rehabilitováni částečně, tj., aby bylo vysloveno, že byl na místě jiný (mírnější) trest, než jaký byl uložen.

Se zásadou, že rehabilitace budou prováděny individuálně, souvisí i to, že k zahájení rehabilitačního řízení bude třeba návrhu. Návrh může podat především ten, kdo byl odsouzen a jeho nejbližší příbuzní, tedy osoby, které na rehabilitaci mají bezprostřední zájem. Návrh může podat i prokurátor. Kromě toho je zajištěno, aby rehabilitace proběhla co nejúplněji také tím, že soudům je uložena povinnost, aby v případě, že zjistí okolnosti, které by mohly svědčit pro rehabilitaci, uvědomily o nich osoby, které mohou podat návrh na zahájení rehabilitačního řízení. Vzhledem k tomu, že rehabilitace musí proběhnout urychleně, mají-li splnit svůj politický cíl, je třeba podat návrh na zahájení rehabilitačního řízení nejpozději do jednoho roku od počátku účinnosti rehabilitačního zákona.

III. Případy, na které se rehabilitační zákon vztahuje

1. Rehabilitační zákon se vztahuje především na všechny případy tzv. politických deliktů, tj. na případy osob, které byly postiženy pro trestné činy proti republice (např. velezrada, sabotáž, vyzvědačství apod.). Tyto trestné činy byly rozhodovány především zvláštním státním soudem, po jeho zrušení (v roce 1953) pak v první instanci krajskými soudy nebo vyššími vojenskými soudy; v některých případech pak o nich rozhodoval přímo Nejvyšší soud jako soud první a zároveň jediné instance. S ohledem na to vymezuje zákon okruh těchto případů v § 2 tak, že uvádí přímo soudy, jejichž rozhodování se působnost rehabilitačního zákona týká.

Pokud jde o dobu, na kterou se rehabilitační zákon vztahuje, je její počátek vymezen zřízením státního soudu podle zákona č. 232/1948.[2] Tento zákon nabyl účinnosti 24. 10. 1948. Počátek doby, na kterou se rehabilitační zákon v těchto případech vztahuje, byl takto stanoven proto, že právě od zřízení státního soudu počíná období, kdy nezákonnosti se staly běžnou praktikou. Velká většina nezákonných rozhodnutí v politických procesech byla ostatně vydána právě tímto soudem.

Konec doby, na kterou se vztahuje rehabilitační zákon, pokud jde o politické delikty, je stanoven dnem 31. 7. 1965, tedy datem, k němuž byl vydán nový trestní řád, který stanovil důležité procesní záruky toho, aby byl v řízení zjištěn skutečný stav věci a nebyli proto odsuzováni lidé nevinní.[3] Zákon se tedy vztahuje i na případy deliktů, které byly rozhodovány i po roce 1956, tedy v období, kdy k nezákonnostem již nedocházelo v masovém rozsahu, v jaké k nim docházelo v období předcházejícím; přesto však ani v tomto období nebyly odsud vytvořeny dostačené záruky toho, že k nezákonnostem nemůže dojít. Politicky jde tedy o důslednost snahy odstranit všechny nezákonnosti a nikoli o to, že bychom snad neviděli, že období masových nezákonných represí z doby Stalinova kultu skončilo v roce 1956 (po XX. sjezdu KSSS).

Na základě podaných podnětů budou přezkoumány všechny politické procesy, k nimž došlo v období od 24. 11. 1948 do 31. 7. 1965. Žádné omezení v tomto směru zákon nevyslovuje. To znamená, že přezkoumány budou nejen případy, kdy před soud byli postaveni členové strany, ale i případy, kdy byli postiženy členové jiných stran anebo lidé bez stranické příslušnosti. Tento aspekt je třeba v politické práci podtrhnout, neboť předcházející rehabilitace se týkaly jedině členů strany a neměly proto obecný ráz, jaký mají rehabilitace dnešní.

2. Politické delikty ovšem byly souzeny i jinými soudy než těmi, které jsou uvedeny v § 2 rehabilitačního zákona. Jde zejména o politické delikty méně závažnější, které byly postihovány přímo okresními soudy. Aby se usnadnila náprava nezákonností, pokud k nim i při projednání těchto věcí došlo, stanoví se, že generální prokurátor je v těchto věcech povinen podat stížnost pro porušení zákona, je-li k ní dán podnět a jestliže skutečně k porušení zákona došlo. Podání stížnosti pro porušení zákona nezávisí proto v takových případech na úvaze generálního prokurátora, jak je tomu v případech jiných, ale je jeho povinností.

Nezákonnosti, k nimž došlo při rozhodování o politických deliktech mimo soud, na kterou se vztahuje § 2 rehabilitačního zákona, tzn. před 24. 10. 1948 anebo po 31. 7. 1965, jsou jen ojedinělé a je proto možné, aby jejich revize byla prováděna zásadně podle normálních opravných prostředků (stížnost pro porušení zákona může podat generální prokurátor nebo předseda Nejvyššího soudu nebo – po zjištění nových skutečností – může dojít k obnově trestního řízení). Obdobně je tomu v trestních věcech, které nejsou vymezeny rehabilitačním zákonem; ani zde tedy není oprávněná náprava chyb vyloučena.

3. Rehabilitační zákon se dále vztahuje také na trestné činy, které souvisely s provozem zemědělského nebo živnostenského podniku (§ 133, 135 a 136 trestního zákona č. 86/1950 Sb.[4]); šlo zejména o soudní postih tzv. neplničů. Tyto případy mají být ze zákona zahlazeny, tzn., že na postižené se bude hledět tak, jako by nebyli trestáni a že i záznam o odsouzení bude vyškrtnut z trestního rejstříku.

Důvodem proto, že rehabilitovány jsou i tito lidé, je okolnost, že u všech docházelo k nepřiměřeně tvrdému postihu, který souvisel s tehdejší zemědělskou politikou strany; zejména také povinné dodávky bývaly stanoveny záměrně neúměrně vysoko tak, že nemohly být splněny a zemědělci byli pak trestně postiženi, aniž sami nesli opravdu vinu.

Rehabilitace v těchto zemědělských věcech se vztahuje na dobu od účinnosti zákona č. 86/1950 Sb.[5], tj. na dobu po 1. 8. 1950. V důsledku toho nebudou rehabilitováni šmelináři, kteří po roce 1948 byli postihováni podle těchže trestních ustanovení, podle jakých docházelo později k trestnímu postihu zemědělců. Rovněž nejde v této souvislosti o rehabilitace za úmyslnou trestnou činnost, jakou byla například spekulace.

4. Zákon o soudních rehabilitacích se vztahuje dále i na zařazení do táborů na nucené práce, ať bylo vysloveno zvláštní komisí zřízenou k tomu účelu anebo při podmíněném propuštění. Rehabilitace těchto případů byla zařazena do zákona o soudních rehabilitacích, i když zde nerozhodoval soud, neboť jejich problematika je obdobná jako problematika soudních rehabilitací. Rehabilitovaný však v této souvislosti [ne][d] budou osoby, které byly dříve právem trestány a u nichž bylo nepochybné, že jde o osoby štítící se práce.

Zařazení do tábora nucených prací prohlašuje zákon za neplatné rozhodnutí. Je tomu tak proto, že na základě těchto rozhodnutí došlo k omezení osobní svobody tisíců lidí, aniž by předcházelo řádné soudní řízení. I neplatnost těchto rozhodnutí bude však třeba vyslovit v každém případě individuálně, přičemž však soud bude posuzovat jen to, zda jde o rozhodnutí, na které se vztahuje rehabilitační zákon, aniž by přezkoumával případ sám, jak tomu bude při projednávání politických deliktů.

5. Konečně se zákon o soudních rehabilitacích vztahuje také na rozhodnutí národních výborů, kterými byl uložen vyšší trest odnětí svobody, než činila horní hranice zákonné trestní sazby. Důvody, pro které tato problematika byla pojata do zákona o soudních rehabilitacích, jsou obdobné jako při rozhodnutích o zařazení do tábora nucených prací. Jiné případy nezákonností ve správním řízení, tj. rozhodnutí jiných orgánů než soudů, předmětem zákona o soudních rehabilitacích nejsou; budou řešeny zvláštním samostatným zákonem o mimosoudních rehabilitacích, jehož vydání se již připravuje.

IV. Náhrada škody

Podstatnou součástí rehabilitací je i náhrada škody těm, kteří byli nezákonnostmi postiženi. Zákon stanoví jednotný režim náhrady škody pro tyto případy.

Vyskytuje se často otázka, proč má poskytovat náhradu škody stát a nikoli přímo viníci jednotlivých nezákonností. Názory tohoto druhu nejsou správné. Především je si třeba uvědomit, že poskytnutí náhrady škody by přesahovalo možnosti jednotlivců, kteří za nezákonnosti nesou odpovědnost. Ve svých důsledcích by to proto znamenalo, že by náhrada škody nebyla vůbec poskytována a že tudíž ti, kteří byli postiženi, by nebyli žádným způsobem odškodněni. Kromě toho je třeba vzít v úvahu, že v řadě případů (konfiskace, propadnutí jmění atd.) se v důsledku nezákonností dostalo určité majetkové výhody státu a že v těchto případech nejde o nic jiného než vlastně o vrácení těchto hodnot.

Vyskytují se současně obavy, zda poskytnutí náhrad za rehabilitaci nepůjde na úkor zvyšování životní úrovně obyvatelstva. I tyto obavy jsou bezdůvodně, neboť náhrady nebudou poskytovány z prostředků, které jsou vyhrazeny pro zajištění životní úrovně. Kromě toho způsob náhrady škody je stanoven tak, že v případech, kde by náhrada představovala nebo mohla představovat nepřiměřeně vysoké částky, je stanovena horní hranice výše náhrady škody. (Např. na ušlém výdělku nesmí být poskytnuto více než 20 000 Kčs za rok.) Kromě toho ty náhrady, které budou představovat větší částky, nebudou poskytovány najednou, ale postupně.

Zvláštnímu režimu je podrobena náhrada škody u osob, kterým se ze zákona zahlazuje odsouzení pro trestné činy, které souvisely s provozem buď zemědělského, nebo živnostenského podniku. U těchto osob se ruší trest propadnutí jmění, ale jenom částečně; může být navrácen tedy jenom takový majetek, který může být jejich osobním vlastnictvím nebo v osobním užívání. Půjde tedy nejčastěji o poskytnutí náhrady (nebo o vrácení) za rodinný domek, dvorek se zahrádkou, bytové zařízení, věci osobní potřeby atd. Náhrada se však rozhodně netýká zemědělské půdy ani živého a mrtvého inventáře. Tuto skutečnost je třeba zvláště podtrhnout při působení na vesnicích, kde by mohl vzniknout dojem, že tyto osoby by mohly v důsledku rehabilitace být ve výhodnějším postavení než zemědělci, kteří dobrovolně vstoupili do JZD. Tak tomu v žádném případě není, neboť nejde o vrácení výrobních prostředků, ale toliko o nahrazení nebo vrácení věcí, které spadají do osobního vlastnictví.

V. Odpovědnost provinilých pracovníků

Součástí rehabilitačního zákona je i řešení odpovědnosti pracovníků bezpečnosti, prokurátorů a soudců, kteří přivodili anebo přispěli k nezákonnému odsouzení tím, že hrubě porušili své povinnosti. Na jiné osoby, které měly podíl viny na nezákonnostech, se zákon nevztahuje. Lze proto očekávat, že se rozvíří otázka, proč zákon nepostihuje také politické pracovníky, kteří udávali obsah tehdejší politiky strany.

Zákon o soudních rehabilitacích je právní normou zvláštního účelu, a proto v jeho rámci jsou řešeny jen vybrané otázky právní odpovědnosti pracovníků, kteří se na nezákonnostech

podíleli. Jde tedy jen o ty pracovníky, kteří v různých funkcích se podíleli přímo na trestním řízení, v němž došlo k nezákonnému rozhodnutí.

Je ovšem třeba zdůraznit, že to neznamená, že odpovědnost za nezákonnosti i jiných státních funkcionářů nebude řešena. Ostatně již květnové plénum ÚV KSČ nastoupilo cestu k tomu, aby byly projednávány případy politické odpovědnosti,[6] a vytvořilo tak podmínky pro to, aby se jimi mohl zabývat i mimořádný sjezd strany. Je však třeba odlišovat způsob, jakým bude projednána odpovědnost politiků, od způsobu, jakým bude projednána odpovědnost osob činných v trestním řízení. Zatímco odpovědnost osob činných v trestním řízení lze projednat již v souvislosti s tímto zákonem, je třeba odpovědnost ostatních státních a politických činitelů projednat po všestranném politickém zhodnocení.

Z odpovědnosti pracovníků činných v trestním řízení budou vyvozeny důsledky především ve sféře pracovně právní (odvolání z funkce, výpověď z pracovního poměru). Přitom však je třeba mít na zřeteli to, že nelze za provinilé považovat bez jakéhokoli rozdílu všechny, kteří v určitých funkcích vystupovali v době, na kterou se vztahuje rehabilitační zákon. Předpokladem jejich odpovědnosti je, že porušili své povinnosti a tak ztratili důvěru potřebnou pro funkci ve státním aparátě nebo pro jinou veřejnou funkci. Je proto třeba případy těchto pracovníků posoudit individuálně, dát jim možnost obhajoby a provést s každým z nich potřebné řízení. Za tím účelem se ustavují zvláštní prověrkové komise a zvláštní kárný senát, pokud jde o soudce. Takový postup je předpokladem toho, aby odstraňování jedněch nezákonností nevedlo k jiným křivdám.

Okolnost, že postih odpovědných pracovníků půjde především po linii pracovně právní, neznamená, že je tím vyloučena trestní odpovědnost takových pracovníků, zejména pokud jde o trestné činy proti životu a zdraví a o porušení povinnosti veřejného činitele. Je ovšem třeba mít na paměti, že v řadě případů bude trestní odpovědnost takových osob již promlčena nebo byla mezitím amnestována řadou amnestií. Pokud nejde o trestní čin vraždy, činí doba promlčecí 10 let. Všestranné prodloužení promlčecí doby, jak bylo někdy navrhováno, zákon nestanovil, neboť takové ustanovení by odporovalo základním právním zásadám: zákon by totiž zpětně obnovoval trestní odpovědnost těch, jejichž trestnost již v důsledku promlčení nebo amnestií zanikla. V případech, kde však promlčecí doba dosud neskončila, umožňuje zákon prodloužit ji do doby skončení praktické působnosti tohoto zákona (tj. asi o 3 roky).

x

Je nepochybné, že kromě otázek, které jsou předmětem tohoto dopisu, vyskytne se na veřejnosti diskuse i k jiným problémům kolem rehabilitačního zákona. Je třeba, aby si stranické orgány získaly odbornou informaci od komunistů – soudců, prokurátorů a obhájců. Pokud by dotazy nebo nejasnosti k některé otázce byly početnějším, je třeba, aby okresní výbory a krajské výbory o tom včas informovaly ústřední výbor. Právě tak bude třeba, aby okresní a krajské výbory sledovaly odezvu rehabilitačního zákona ve veřejnosti a podávaly o ní pravidelně zprávu.

Předsednictvo ÚV KSČ

VLÁDA ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY[c]

USNESENÍ VLÁDY ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

ze dne 6. června 1968 č. 187

o schválení návrhu zákona o soudní rehabilitaci a návrhu ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců.

Vláda

I. schvaluje
a) osnovu zákona o soudní rehabilitaci,
b) osnovu ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců,
c) stanovisko vlády k rehabilitacím;

II. ukládá
a) ministru spravedlnosti provést organizační opatření k zajištění důsledného a urychleného provádění soudních rehabilitací,
b) ministrům financí a práce a sociálních věcí po dobu provádění zákona o soudní rehabilitaci
   1. zvýšit resortu ministerstva spravedlnosti plán práce o 501 pracovníků a mzdový fond ročně zhruba o 15 mil. Kčs, z toho 11 250 000 Kčs pro české kraje, 3 750 000 Kčs pro Slovensko,
   2. zvýšit Generální prokuratuře plán práce o 280 pracovníků a mzdový fond ročně zhruba o 9 mil. Kčs, z toho 7 mil. Kčs pro české kraje, 2 mil. Kčs pro Slovensko.(7)

Provedou: ministři spravedlnosti, financí, vnitra a práce a sociálních věcí a generální prokurátor.

Politické stanovisko vlády k problematice rehabilitací(f)

Vláda ve svém programovém prohlášení schválením dne 3. května 1968 Národním shromážděním zdůraznila, že považuje za svůj mimořádně naléhavý úkol postarat se o odstranění následků hrubých deformací, k nimž došlo v minulosti na úseku trestního soudnictví, jakož i o odstranění křivd, které byly v tomto období i mimo oblast trestní represe způsobeny občanům hrubým porušováním socialistické zákonnosti. Nápravu těchto křivd považuje vláda za nezbytný předpoklad pro obnovení důvěry občanů v socialistickou spravedlnost a zákonnost.

Vláda však zároveň už v tomto prohlášení poukázala na to, že při tzv. rehabilitacích nepůjde a nemůže jít o popření revoluční zákonnosti. Nemají být a nebudou odstraňovány akty, které byly důsledkem revolučních změn a vyplynuly z historicky opodstatněného třídního charakteru zákonodárství socialistické revoluce. Nejde o přezkoumávání socialistického právního řádu a o obnovování buržoasních pořádků. Nebudou měněna rozhodnutí, která byla učiněna v rámci socialistického právního řádu a v souhlase s ním; jde jen o nápravu chyb, k nimž došlo v praxi při aplikaci platného zákonodárství, v rozporu s jeho zásadami a jeho duchem.

Půjde tedy na úseku trestního soudnictví zejména o nápravu rozsudků, jimiž byli jako nepřátelé výstavby socialismu odsouzeni a potrestáni občané, kteří se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili, ba namnoze patřili k aktivním jejím budovatelům. Především těm je nutno vrátit jejich postavení ve společnosti a poskytnout jim plnou morální i hmotnou satisfakci. Z rehabilitace nesmějí však těžit nepřátelé socialistické výstavby, kteří se dopustili trestné činnosti a byli za ni v souhlase s platnými zákony potrestáni.

Zásadně je proto nutno p[r]o rehabilitaci rozhodovat výrokem soudu po individuálním přezkoumání věci. Jen v omezeném okruhu případů, v nichž šlo o nadmíru tvrdé uplatnění moci a zřejmě přehnanou represi, lze tvrdosti odstraňovat bez individuálního zkoumání přímo na podkladě zákona, jejž vláda ve smyslu svého programového prohlášení v zájmu urychleného odstranění křivd připravila a jejž předkládá Národnímu shromáždění k projednání.

Nápravu nezákonných trestních rozsudků lze ovšem zjednat už i podle platných zákonů. Nová zvláštní úprava má tedy v podstatě jen urychlit a usnadnit přezkoumání. Týká se proto rozsudků z onoho období a z oněch úseků agendy, kde byly deformace nejčastější. Přirozeně nevylučuje, aby byly přezkoumány a v případě vadnosti napraveny i rozsudky, na něž se připravovaný zákon nevztahuje. Možnosti dosáhnout nápravy nezákonností v ostatních případech na podkladě platné obecné úpravy tzv. mimořádnými opravnými prostředky se naopak některými změnami trestního řádu rozšiřuje.

Vláda považuje za nutné, aby soudy rozhodující o soudní rehabilitaci svým složením a způsobem volby se vymykaly jakémukoli podezření ze zaujatosti nebo z toho, že rozhodují pod určitým tlakem. Proto navrhuje zřídit pro ten účel zvláštní senáty volené Národním shromážděním.

Součinnost společenských organizací, zejména Svazu protifašistických bojovníků, je žádoucí především v oblasti morální satisfakce a společenského uplatnění občanů soudem rehabilitovaných. V řízení před soudem budou mít oprávnění k výkonu společenské obhajoby. Tím se jim umožní zastupovat v řízení své členy a popřípadě i nečleny. Těžiště odpovědnosti osob, které se podílely na nezákonnostech, má podle stanoviska vlády být především ve sféře pracovně-právní. Tímto způsobem se umožní provést nezbytnou kádrovou očistu, a to zejména v orgánech činných v trestním řízení. Pokud jde o odpovědnost trestní, nepovažuje vláda ze zásadních důvodů za možné ji obnovovat tam, kde podle platných trestních předpisů už promlčením zanikla.

Práce na přípravě zákona pokračuje takovým způsobem, že lze počítat s projednáním osnovy ve výborech Národního shromáždění i v plénu ještě v červnu t. r.

[…][8]

Důvodová zpráva

Připravit a navrhnout zákonnou úpravu, která by zabezpečila rychlou a účinnou nápravu křivd, jež byly v předchozím období způsobeny občanům nezákonným užitím trestní represe, označila vláda ve svém programovém prohlášení za mimořádně naléhavý úkol.

Deformace na úseku trestního soudnictví postihly řadu občanů. Zejména pro trestné činy proti republice byli stavěni před soud a odsuzováni k těžkým trestům i občané, kteří nebyli nepřáteli socialistického zřízení a nevyvíjeli proti němu žádnou trestnou činnost; nezřídka patřili naopak k osvědčeným a zasloužilým bojovníkům proti fašismu a za osvobození našich národů a k aktivním budovatelům socialismu. Soudní rehabilitace má odstranit křivdy, které byly těmto občanům způsobeny nezákonným odsouzením, tedy rozsudky, k nimž došlo za porušení zásad socialistické zákonnosti a v rozporu s ústavními principy, a má novým výrokem soudu poskytnout jim morální zadostiučinění a v návaznosti na to pak i přiměřenou hmotnou náhradu za utrpěné škody.

Je třeba říci, že platná zákonná úprava sice umožňuje už nyní zjednat nápravu. Pravomocné, při tom však věcně nesprávné trestní rozsudky lze odstranit cestou tzv. mimořádných opravných prostředků. To je však cesta značně obtížná a zdlouhavá a pro postiženého občana ne vždy schůdná. Zákon, jehož osnova se předkládá, má tedy v podstatě urychlit a usnadnit rehabilitaci, a to zejména v okruhu těch záležitostí, kde podle zkušeností nejčastěji docházelo k nezákonnostem.

Chce kromě toho přesněji vymezit nároky postižených osob a upravit některé důsledky, které je třeba ze zjištěných nezákonností vyvodit proti těm, kdož je způsobili.

K oddílu prvnímu:

Úvodní ustanovení o účelu zákona (§ 1) vyjadřuje tyto hlavní cíle úpravou sledované a stanoví způsoby, jakými jich má být dosaženo. Zakotvuje základní zásadu, podle níž se rehabilitace zpravidla uskuteční na podkladě individuálního přezkoumání trestních věcí. Pouze v některých případech, kde docházelo při používání represe k neúměrným tvrdostem, budou rozhodnutí odstraněna přímo na podkladě zákona bez bližšího zkoumání.

K oddílu druhému:

Zásada individuálního přezkoumání zabezpečí, že budou rehabilitováni jen občané, jimž opravdu odsuzujícím výrokem bylo ukřivděno, a nikoliv ti, kteří byli právem odsouzeni za trestnou činnost nepřátelskou republice a jejímu socialistickému zřízení. Osnova stanoví v § 15 důvody, pro které jedině lze v přezkumném řízení zrušit pravomocný odsuzující rozsudek a nahradit jej výrokem novým. Nepředpokládá, že bude vždy vydán zprošťující rozsudek. Deformace minulého období spočívaly nezřídka i v tom, že málo nebezpečný skutek byl v rozporu se zákonem posuzován jako těžký trestný čin proti republice a obviněný postižen zcela nepřiměřenými tvrdými sankcemi. V přezkumném řízení bude tedy možno provést i změnu právního posouzení skutku a tomu odpovídající změnu trestu, popř. nahradit původní druh trestu jiným, pokud původní trest byl v rozporu s jeho zákonným účelem.

Vymezujíc okruh věcí pro přezkoumání ve zjednodušeném řízení podle tohoto zákona (§ 2), vychází osnova ze zkušenosti, že k nejhrubšímu a nejčastějšímu porušování zákonnosti docházelo především v letech 1949 až 1956 v politických procesech vedených u bývalého státního soudu a po jeho zrušení koncem roku 1952 u krajského, vyššího vojenského nebo přímo Nejvyššího soudu jako soudů prvního stupně, že v dalším období počty souzených případů podstatně klesaly, nezákonnosti se stávaly řidšími, avšak v určitých vlnách se znovu ještě objevovaly. Přezkoumání v řízení se zjednodušeným režimem bude proto umožněno všem občanům, kteří byli zmíněnými soudy odsouzeni v období až do 31. 7. 1965. Toto datum, od něhož počíná účinnost novely k trestnímu řádu (zákon č. 57/1965 Sb.), znamená určitý mezník potud, že výrazně se rozšířily možnosti obhajoby zasahovat už do přípravného řízení a zákonný postup při provádění vyšetřovacích úkonů kontrolovat. V souvislosti se zárukami vyplývající z úprav provedených už dříve (přijímání obžaloby soudem možnost vracet věc k došetření apod.) znamenala tato úprava tak podstatné omezení nebezpečí nezákonného postupu, že nápravu vad rozsudků z pozdější doby možno už přenechat pravidelnému postupu podle platných ustanovení trestního řádu o obnově řízení a o stížnosti pro porušení zákona. Nápravu usnadní některé úpravy, které osnova provádí, zejména když otevírá cestu k podání stížnosti pro porušení zákona i pro případy, kde už Nejvyšší soud v předchozím období věc přezkoumal, plnou nápravu však nezjednal, a kde v určitém okruhu případů ukládá generálnímu prokurátorovi povinnost při existenci nezákonnosti stížnost pro porušení zákona podat (§ 21). Toto ustanovení umožní zjednat eventuálně nápravu, pokud by se objevila její potřeba, i v nepočetných případech rozhodnutých v době před zřízením státního soudu.

Vytvořením speciálních senátů, které budou činny v přezkumném řízení, má být zajištěno, aby rehabilitace byla provedena kvalitně s urychlením a důsledně. Poněvadž jde i o přezkoumání rozhodnutí soudů dnes již neexistujících a současně třeba důsledně uplatnit zásadu dvojinstančního rozhodování, je třeba podrobněji upravit příslušnost zvláštních senátů, a to i se zřetelem k věcem, na něž se vztahuje pravomoc vojenských soudů (§ 3).

Charakter přezkumného řízení, v němž se plně uplatní revisní zásada, vyžaduje vysokou odbornost u všech soudců. Z toho důvodu mají být podle osnovy senáty složeny výlučně ze soudců z povolání. Umožní to i účelnou dělbu práce v senátě. Volba soudců Národním shromážděním, popř. Slovenskou národní radou, jak s ní počítá souběžně připravený ústavní zákon, zajistí senátům nezávislé postavení vůči krajským i jiným orgánům.

Ustanovení § 5 osnovy určuje jako podmínku pro zahájení přezkumného řízení návrh oprávněné osoby. Úprava, podle níž by soud přezkumné řízení prováděl z úřední povinnosti, nebyla sice přijata, ovšem osnova ukládá soudu povinnost obeznámit osoby oprávněné k návrhu a zejména též prokurátora, vždy s okolnostmi, jež by mohly odůvodnit návrh na zahájení řízení. Okruh osob oprávněných k návrhu je vymezen, stejně jako je v trestním řádě vymezen okruh osob oprávněných podat odvolání ve prospěch obviněného. Oprávnění činit návrh nebylo dáno i společenským organizacím. Není vhodné společenským organizacím dávat v trestním řízení přímo postavení strany, což by s oprávněním k návrhu na zahájení řízení bylo spojeno (§ 12 odst. 5 tr. ř.)[9]. Mohlo by to vést k výtkám a podezřívání z využívání politického vlivu a vykonávání určitého nátlaku. Právo, které tyto organizace samozřejmě mají, obrátit se na prokurátora s podnětem, aby jako strana s návrhem na zahájení přezkumného řízení vystoupil, jakož i právo vyslat k řízení před soudem společenského obhájce (§ 11), postavení společenských organizací v zastupování zájmů postižených členů dostatečně zabezpečuje.

Pro podání návrhu na zahájení řízení bylo nutno stanovit lhůtu, aby celá akce se časově koncentrovala a mohla být organizačně zvládnuta. Navrácení lhůty řeší osnova obdobně jako § 61 tr. řádu.[10]

Přezkumné řízení upravuje osnova jako řízení sui generis. Navazuje na řádné opravné prostředky, přejímá však určité prvky i z řízení o návrhu na povolení obnovy a z řízení o stížnosti pro porušení zákona. V určitých směrech stanoví samostatný režim. Nepřipouští, aby se po shledání vadnosti přezkoumávaného rozsudku věc znovu vracela do stádia přípravného řízení a věcné rozhodnutí se tak znovu přesunovalo ze soudu na jiné orgány. Ukládá soudu, aby si eventuálně i došetřením – opatřil podklady pro rozhodnutí a vždy sám přímo ve věci rozhodl (§ 13 a § 15). Meritorní rozhodnutí lze učinit jen ve veřejném zasedání. K objektivnosti a rovnovážnosti řízení má přispět povinná účast prokurátora a obhájce. Osnova umožňuje provést

veřejné zasedání i bez přítomnosti obviněného, pokud se přes obeslání nedostavil a pokud jeho přítomnost není nezbytná k spolehlivému rozhodnutí. Vzhledem k povaze řízení osnova připouští výkon společenské obhajoby. Okruh společenských organizací oprávněných podle trestního řádu vyslat zástupce k soudu byl rozšířen o Svaz protifašistických bojovníků, o jehož členy tu namnoze jde.

Zkušenosti z řízení prováděného podle dosavadní právní úpravy ukazují potřebu výslovným ustanovením uložit orgánům a organizacím, aby soudu předložily materiály související s původním trestním řízením, aniž by bylo možno se odvolávat na státní, hospodářské či služební tajemství. Obdobně modifikuje osnova § 99 odst. 1, 2 tr. řádu o zákazu výslechu svědka[11], pokud jde o okolnosti souvisící s původním řízením (§ 13 a 14). Na povinnosti soudu, aby zachování tajemství v potřebném rozsahu sám navenek zabezpečil, se tím ovšem nic nemění (srovn. § 200 a § 238 tr. ř.)[12].

Pro přezkumné řízení přebírá osnova některé základní zásady jako zákaz reformace in peius a zásadu věci souvislé (§ 16). Ustanovením § 17 chce osnova předejít tomu, aby se věcné rozhodnutí odsunovalo a řízení teprve na návrh obviněného znovu otvíralo tam, kde výsledky přezkoumání dávají podklad pro vydání zprošťujícího rozsudku. V takových případech soud věcně rozhodne a nesmí trestní stíhání s odvoláním na amnestii presidenta republiky nebo promlčení zastavit.

Ustanovením § 20 zajišťuje osnova, aby mohla být odčiněna újma na cti způsobená občanu nesprávným odsouzením, zejména tam, kde se odsuzujícímu rozsudku svého času dostalo široké publicity. Nové rozhodnutí samozřejmě nelze zveřejnit, jestliže si to rehabilitovaná osoba nepřeje.

K oddílu třetímu:

Omezení přezkumného řízení podle oddílu druhého jen na určitý okruh věcí, v nichž podle zkušeností byly deformace nejčastější, neznamená uzavření cesty k nápravě v ostatních věcech. Nápravu tu lze zjednat prostředky podle platného trestního řádu a ustanovení tohoto oddílu to plně umožňuje.

K oddílu čtvrtému:

V oddílu čtvrtém se vyslovuje neplatnost některých rozhodnutí přímo ze zákona. V § 22 jde především o administrativní rozhodnutí navazující v té či oné formě na trestní rozsudek a znamenající další potrestání nad rámec soudem vysloveného trestu anebo o některá jiná opatření na podkladě předpisů, jež umožňovaly široký výklad a při jejichž aplikaci typicky docházelo k přemrštěným tvrdostem. Při zkoumání, zda osoba zařazená do tábora nucené práce patří mezi okruh osob, na něž se zrušení podle § 22 písm. a) nevztahuje, vyjde soud zpravidla z obsahu opisu rejstříku trestů. Ustanovením § 23 chce osnova odstranit rozsudky odsuzující za trestné činy, k nimž došlo v průběhu výkonu nezákonného trestu a jichž by se občan, nebýt nezákonného odsouzení, patrně vůbec nedopustil. Jde převážně o útěky z výkonu trestu, o verbální delikty apod. Nedotčena zůstanou odsouzení pro trestné činy, jež měly zvlášť těžké důsledky.

Neplatnost rozhodnutí uvedených v § 22, 23 osnovy vysloví okresní soud jednoduchým usnesením, zpravidla bez ústního jednání.

K oddílu pátému:

Ustanovení o zahlazení a částečném zrušení trestu propadnutí majetku ze zákona má poskytnout určité zadostiučinění především drobným rolníkům a živnostníkům, kteří byli zpravidla značně tvrdě postihováni v průběhu socializačního procesu pro činy související s provozem jejich hospodářství či živnosti.

Navazuje se na ta ustanovení trestního zákona, v nichž docházelo nejčastěji k tvrdostem. Není sem pojata skutková podstata trestného činu ohrožení zásobování a spekulace. Ustanovení se vztahuje na dobu účinnosti zákona č. 86/1950 Sb., tj. od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1961.

Zrušení výroku o vedlejším trestu propadnutí jmění se týká jen majetku, který může být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání. Půjde tu zejména o rodinné domky, obytné části usedlostí, o bytové zařízení apod. Vyloučena ovšem bude restituce, resp. náhrada pozemků a výrobních prostředků, tj. živého a mrtvého inventáře. Forma částečného zrušení výroku

o propadnutí majetku přímo ze zákona je volena z důvodů jednoduchosti, bude prováděno pouze náhradové řízení. Soud bude rozhodovat, jen nedojde-li k dohodě.

K oddílu šestému:

Oddíl čtvrtý osnovy blíže upravuje některé otázky materiálního odškodnění. Pro případy, na něž se má zákon vztahovat, osnova v podstatě vychází z běžné odškodňovací praxe, i když rozsah náhrady škody v některých směrech rozšiřuje; přesněji doplňujíc tak trestní řád, stanoví její obsah (§ 27). Nově se vytváří nárok na náhradu škody těm, kteří byli v padesátých letech jako podezřelí z protistátních činů vzati do vazby, a popřípadě i odsouzeni, pak však, ať už v původním či novém řízení [byli obvinění] zproštěni nebo řízení proti nim [bylo] zastaveno s odkazem na nedostatek důkazů, takže neměli podle úpravy platné do 31. 12. 1956 nárok na odškodnění (§ 29). Nároky budou přeházet na dědice i mimo případy dosavadního § 373 tr. ř.[13] Přiznaná náhrada se tu stane součástí dědictví a bude předmětem řízení o projednání dědictví (případně dodatečného). Tam, kde nezákonně došlo k výkonu trestu smrti, § 32 osnovy zakládá pro osoby, jimž zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu, přímý nárok na náhradu ušlého výživného. U nároků nově založených, kde se může navazovat na starší už rozhodnutí, je třeba stanovit nově lhůtu pro její uplatnění (§ 33).

Osnova upravuje také důsledky rehabilitace pro nároky ve sféře pracovního práva, sociálního zabezpečení a nemocenského pojištění (§ 28).

Vzhledem k hospodářské situaci nelze přiznané náhrady vyplácet bez ohledu na jejich výši jednorázově, zejména když je nutno počítat s tím, že současně budou probíhat rehabilitace i na úseku administrativy, spojené s dalšími odškodňovacími nároky. Osnova proto počítá s jednorázovou výplatou jen do určité výše a s rozložením výplaty zbytku formou zúročitelných státních dluhopisů, a to nejvýš na dobu 10 let. Státní dluhopisy kromě toho, že budou volně prodejné, zaručí držiteli výhodné zúročení, popř. i dřívější zpětný odkup státem podle ekonomických možností národního hospodářství (§ 29).

K oddílu sedmému:

Nelze připustit, aby jednotlivci, kteří se v minulosti aktivně podíleli na deformacích, jež vyústily někdy k persekuci zcela nevinných občanů, nadále zastávali ve státních orgánech a ve veřejném životě vůbec funkce, pro jejichž výkon je důvěra nezbytným předpokladem. To platí zejména o pracovnících bezpečnosti a justice, prokuratury i soudů, kteří jednali v rozporu se svými zákonnými povinnostmi, a o funkcionářích, kteří k nezákonnému postihu dávali podnět, nutili a výsledek řízení svými zákroky ovlivňovali. Zvlášť citlivá je otázka dalšího setrvání ve funkcích u soudců, kteří v řízení proti nevinně persekuovaným osobám postupovali v rozporu s vžitými zásadami soudcovské etiky, a vyvolávali ve veřejnosti oprávněnou nedůvěru ve výkon spravedlnosti.

Osnova ukládá zvláštním senátům povinnosti, aby tam, kde při přezkoumáváním věcí na takové případy narazí, učinily potřebné upozornění (§ 41).

Oznámení podezření z trestných činů sleduje možnost zahájit trestní stíhání v případech, v nichž dosud neprošla promlčecí lhůta. Od konstrukce zpětné účinnosti pro zvlášť určené skutkové podstaty bylo upuštěno, poněvadž zpětná účinnost trestních předpisů je v rozporu se základními principy trestního zákonodárství. K porušení těchto principů nedošlo ani při zákonné úpravě, kterou se vylučovalo promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo službách okupantů (zákon č. 184/1964 Sb.).[14]

Osnova však se zřetelem k potřebám společenského života umožňuje vyvodit pro osnovatele a vykonavatele nezákonností důsledky aspoň ve sféře pracovní tím, že zavádí v § 34 nový důvod výpovědi (doplňujíc tak § 46 zákoníku práce[15]), odvolání z funkce, popřípadě propuštění. Tento způsob skončení pracovního či služebního poměru, na nějž míří závěrečná část § 34, přichází v úvahu zejména u prokurátorů a vyšetřovatelů prokuratury (§ 40 zákona č. 60/1965 Sb.[16]) a u příslušníků ozbrojených sborů (§ 26 zákona č. 76/1959 Sb.).

V zájmu věcného a také o skutečnou odbornou znalost se opírajícího posuzování budou v orgánech, o jejichž pracovníky především půjde, zřízeny zvláštní prověrkové komise. Pracovněprávní odpovědnost bude pak možno vyvodit jen na základě jejich pravomocného výroku.

V resortu, kde prověrková komise nebude zřízena, uplatní se ovšem, co do řízení, obecná úprava, tedy většinou úprava podle zákoníku práce.

Prověrkové komise zřídí vedoucí příslušného ústředního orgánu, který případně stanoví i bližší pravidla pro jejich jednání, navazující nejspíše na předpisy kárné. K zahájení řízení před prověrkovou komisí dojde jen na návrh vedoucího organizace, kde v současné době pracuje osoba, jejíž odpovědnost za nezákonnosti má být zkoumána. Návrh přirozeně učiní jen, pokud bude mít za to, že je na místě zmíněné důsledky proti pracovníku vyvodit.

Pokud jde o posouzení porušení soudcovských povinností a soudcovské etiky, je třeba už pro zvláštní povahu soudcovské funkce speciální úpravy, kterou osnova obsahuje v § 40.

Odvolacím orgánem proti rozhodnutí resortní prověrkové komise bude komise, kterou zřídí Národní shromáždění. Tím bude zajištěna jednotnost posuzování nezbytná pro správné zhodnocení krajních případů a vyjádřen význam očisty státních orgánů a veřejného života vůbec od osob odpovědných za vznik nezákonností.

K oddílu osmému:

Zvláštním senátům budou postoupeny všechny věci podléhající přezkoumání podle tohoto zákona, v nichž byl dán již dříve podnět k přezkoumání některým z dosavadních způsobů a nebylo o něm rozhodnuto (§ 42).

Ustanovení § 43 podobně jako § 21 osnovy má umožnit přezkoumání i těch věcí, v nichž Nejvyšší soud v předchozím období rozhodoval na podkladě stížnosti pro porušení zákona, neprovedl však nápravu do důsledků. Zatím novému přezkoumávání stojí v cestě ustanovení § 266 odst. 4 tr. ř.[17])

Pravomocný odsuzující rozsudek v trestní věci je mnohdy základem rozhodnutí v občanském soudním řízení, kde soud je vázán rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal (§ 135 o. s. ř.[18]). K prohlášení odsuzujícího rozsudku za nezákonný a k jeho zrušení může dojít v době, kdy lhůty stanovené pro podání návrhu na obnovu občanského soudního řízení už uplynuly. To se pociťuje jako nedostatek zákona a tvrdost. Osnova v § 44 zamýšlí v tomto směru zjednat nápravu a umožnit dodatečné zrušení i takového souvislého rozhodnutí vydaného v občanskoprávním řízení. Toto ustanovení, která navazuje na § 230 o. s.ř.[19]) a zmíněné ustanovení do určité míry mění, bude mít přirozeně význam i mimo sféru tohoto zákona.

Finanční náklad:

Soudní rehabilitace si vyžádá jednak náklady souvisící s odškodněním rehabilitovaných osob, jednak náklady vyplývající z nutnosti přechodného posílení justičního aparátu o určitý počet soudců, prokurátorů a administrativních pracovníků pro provedení rehabilitačního a odškodňovacího řízení.

Výpočet nákladů potřebných k odškodnění rehabilitovaných osob je obtížný; nelze předem odhadnout, kolik osob o rehabilitaci požádá a v jakém rozsahu budou rozhodnutí zrušena jako nezákonná.

Pokud jde o osoby internované v táboře nucené práce, lze počítat s odškodněním pro 18 000 – 20 000 osob. Při průměrné částce 20 000 Kčs na osobu by to znamenalo náklad zhruba 400 000 000 Kčs.

Z celkového počtu 35 000 osob, které byly odsouzeny bývalým státním soudem, krajskými soudy a Nejvyšším soudem jako soudem první stolice, možno odhadovat, že asi 30 000 osob dosáhne aspoň částečné rehabilitace. Při průměrné částce 70 000 Kčs na odškodnění jedné osoby by to znamenalo celkový náklad 2 100 000 000 Kčs.

Provedení rehabilitace si ovšem vyžádá určité zvýšení počtu soudců, prokurátorů, administrativních pracovníků a částečně i aparátu ministerstva spravedlnosti.

Nutno počítat s potřebou 268 soudců a 233 administrativních pracovníků a s celkovým nákladem na mzdové fondy ročně ve výši 15 milionů Kčs, z toho 11 250 000 Kčs pro české kraje, 3 750 000 Kčs pro Slovensko. Při tomto posílení aparátu lze počítat se skončením rehabilitačního řízení do dvou let.

Resort prokuratury počítá s tím, že zvýšení bude činit 280 pracovníků a finanční náklady na základní platy budou činit 9 000 000 Kčs, z toho 7 000 000 pro české kraje, 2 000 000 Kčs pro Slovensko.

V Praze dne 6. června 1968

Vládní návrh
Ústavní zákon
ze dne 1968
jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců

Národní shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto ústavním zákoně:

Článek 1

1) Soudce oprávněné zasedat ve zvláštních senátech provádějících přezkumné řízení podle zákona o soudní rehabilitaci volí pro Nejvyšší soud, pro vyšší vojenské soudy a pro krajské soudy v českých krajích Národní shromáždění, pro krajské soudy na Slovensku Slovenská národní rada.

2) Za soudce zvláštních senátů mohou být voleni soudci z povolání a také i jiní občané, kteří splňují předpoklady pro volbu soudce z povolání. Volbou se všichni stávají soudci z povolání toho soudu, pro který byli zvoleni.

3) Soudce zvláštních senátů může odvolat jen orgán, který je zvolil. Skončení volebního období, jak bylo upraveno v § 2 ústavního zákona č. 112/1967 Sb.[20], se soudců zvláštních senátů nedotýká.

Článek 2

Soudce okresních soudů volí, popřípadě odvolávají v době do konce volebního období upraveného v § 2 ústavního zákona č. 112/1967 Sb.[20] krajské národní výbory. Na volby se přiměřeně použije ustanovení o volbách soudců krajského soudu.

Článek 3

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Důvodová zpráva

Urychlená a důsledná náprava křivd způsobených občanům deformacemi na úseku trestního soudnictví byla v akčním programu vytýčena jako jeden ze základních úkolů. Zákon o soudní rehabilitaci, který má vytvořit pro nápravu uvedených křivd vhodný právní podklad, vychází z toho, že rehabilitaci postižených občanů je nutno provádět výrokem soudu po individuálním přezkoumání věci, a počítá pro tento účel u krajských a vyšších vojenských soudů, jakož i u Nejvyššího soudu se zřízením zvláštních senátů.

Má-li rehabilitace splnit svůj účel, přinést nápravu dřívějších křivd, prosadit zákonnost a obnovit plně důvěru veřejnosti v socialistické soudnictví, je třeba, aby tyto senáty byly obsazeny zvlášť vybranými kvalifikovanými soudci, kteří nejsou zatíženi chybami minulého období, požívají plné důvěry a jsou s to naléhavý a vysoce významný úkol, jímž provedení soudní rehabilitace je, rychle a úspěšně dokončit. Je třeba jim pro toto rozhodování zároveň poskytnout co nejúčinnější záruky soudcovské nezávislosti.

Z těchto hledisek je na místě, aby soudcové zvláštních senátů byli pro zmíněný úkol vybráni a ověřeni zvláštní volbou vrcholnými zastupitelskými orgány. Přichází tu v úvahu Národní shromáždění, pokud jde o zvláštní senáty Nejvyššího soudu, vyšších vojenských soudů a krajských soudů v českých zemích, Slovenská národní rada, pokud jde o krajské soudy na Slovensku.

Pro zmíněné funkce přicházejí v úvahu přirozeně především vhodní pracovníci z řad dosavadních soudců z povolání, a to i tím, kteří byli původně zvoleni pro některý jiný soud; nutno však počítat s doplněním potřebných stavů i z řad jiných občanů, kteří ovšem budou muset spl-

ňovat předpoklady pro volbu za soudce z povolání u soudu, o jehož zvláštní senát jde (§ 40 zákona č. 36/1964 Sb.[21]).

K zesílení záruk nezávislého rozhodování a také z důvodů praktických je na místě, aby skončení běžného volebního období soudů, které bylo zákonem č. 112/1967 Sb.[20] položeno do roku 1969, se postavení soudců zvláštních senátů nedotklo.

V souvislosti s obsazením míst soudců zvláštních senátů je třeba počítat s většími přesuny soudců, které se dotknou i soudců okresních soudů. Provádět přímé volby nových soudců okresních soudů občany naráží v současné době na téměř nepřekonatelné obtíže. Doporučuje se proto pro přechodnou dobu úprava, podle níž by doplňovací volby soudců okresních soudů pro zbytek volebního období prováděly krajské národní výbory.

Těmito úpravami jsou dotčeny články 99 a 100 ústavy.[22] Je proto k nim třeba ústavního zákona.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 73, arch. j. 97, b. 6. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 53 stran A4 (1 strana A4 usnesení ÚV KSČ, 11 stran A4 návrh dopisu okresním a krajským výborům KSČ a KSS, 2 strany A4 usnesení vlády ČSSR, 3 strany A4 politické stanovisko vlády k problematice rehabilitací, 33 stran A4 návrh zákona o soudní rehabilitaci a důvodové zprávy k němu, 3 strany A4 návrh ústavního zákona, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců, s důvodovou zprávou k němu).

---

[a] V levém horním rohu je uvedena část čísla jednacího P 4408, v pravém horním rohu označení dokumentu Přijaté usnesení.

[b] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací P 4408/25, v pravém horním rohu e dokument označen jako PŘÍLOHA III.

[c] Dopsáno rukou nad škrtnuté slovo „směsí".

[d] Připsáno rukou.

[e] Nad názvem instituce je uvedeno číslo jednací 4408/25, pod ním následuje státní znak. Usnesení je označeno jako výtisk č. 103.

[f] Nad nadpisem je uvedeno číslo jednací 4408/25.

[1] Jednalo se o významného právního teoretika a poslance Národního shromáždění Viktora Knappa.

[2] Zákon č. 232/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 o státním soudu. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1473–1480.

[3] Zákon č. 57/1965 Sb. ze dne 17. června 1965, kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 30, s. 320–329; viz též úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Tamtéž*, částka 47, s. 597–660.

[4] Znění těchto paragrafů trestního zákona viz v poznámce č. 26 k dokumentu č. 26.

[5] Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 218–263.

[6] Plénum ÚV KSČ konané 29. května až 1. června 1968 vyslechla první den jednání zprávu předsedy komise pro dokončení stranické rehabilitace Jana Pillera. Ústřední výbor komisi uložil, aby nejpozději do konce roku 1968 předložila závěrečnou zprávu, která měla analyzovat příčiny vzniku a důsledky nezákonností a politických procesů v letech 1948–1954, jejíž součástí by bylo vymezení odpovědnost orgánů, útvarů a jednotlivých osob za politické procesy. Komuniké z prvního dne pléna ÚV KSČ. *Rudé právo*, 30. 5. 1968, s. 1.

[7] Oproti návrhu usnesení vlády zde došlo k výraznému navýšení. Ten předpokládal, že se Generální prokuratuře zvýší systematizace o 130 pracovníků a mzdový fond ročně zhruba o 3 mil. 600 tisíc Kčs, z toho 2 700 000 Kčs pro české kraje a 900 000 Kčs pro Slovensko.

[8] Následoval text paragrafovaného znění návrhu zákona o soudní rehabilitaci. Na věcné rozdíly oproti finální podobě zákona přijaté Národním shromážděním a vydané ve sbírce zákonů je upozorněno v poznámkovém aparátu k dokumentu č. 26.

[9] Paragraf 12 odstavec 5 trestního řádu zněl: „*Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též prokurátor a společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 599.

[10] Paragraf 61 trestního řádu upravující navrácení lhůty zněl: „*(1) Zmešká-li obviněný nebo jeho obhájce z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, povolí mu orgán, jemuž přísluší o opravném prostředku rozhodovat, navrácení lhůty. O navrácení lhůty je třeba požádat do tří dnů od pominutí překážky. Nebyl-li opravný prostředek ještě podán, je třeba jej se žádostí spojit. Jde-li o odvolání proti rozsudku, je možno odvolání odůvodnit ještě ve lhůtě osmi dnů od doručení usnesení o povolení navrácení lhůty.*

(2) Byl-li opravný prostředek už zamítnut jako opožděný, zruší orgán při povolení navrácení lhůty zároveň i svoje rozhodnutí o zamítnutí opravného prostředku.
(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užije přiměřeně i tehdy, ukáže-li se, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla." *Tamtéž*, s. 606.

[11] Paragraf 99 trestního řádu upravující zákaz výslechu zněl: „*(1) Svědek nesmí být vyslechnut o okolnostech, které tvoří státní tajemství, jež je povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.*
(2) Svědek nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.
(3) Zákaz výslechu podle odstavce 2 se nevztahuje na svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona." *Tamtéž*, s. 639.

[12] Tyto paragrafy trestního řádu zněly: „§ 200
(1) Veřejnost při hlavním líčení může být vyloučena, jen kdyby veřejné projednávání věci ohrozilo státní, hospodářské nebo služební tajemství, nerušený průběh jednání nebo mravnost. Veřejnost lze vyloučit také jen pro část hlavního líčení.
(2) Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně.
(3) O vyloučení veřejnosti rozhodne soud po slyšení stran usnesením, které veřejně vyhlásí.
[…] *§ 238*
Na veřejnost, řízení, počátek a odročení veřejného zasedání se užije přiměřeně ustanovení o hlavním líčení." *Tamtéž*, s. 629–630, 635.

[13] Paragraf 373 trestního řádu upravující přechod nároku na odškodnění na dědice zněl: „*Právo žádat odškodnění za vazbu a trest přechází na dědice oprávněného, jen pokud byli jeho vazbou nebo trestem zkráceni na své výživě nebo výchově, kterou jim byl podle zákona povinen poskytovat.*" *Tamtéž*, s. 653.

[14] Zákon č. 184/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů. *Tamtéž*, roč. 1964, částka 77, s. 1251.

[15] Paragraf 46 zákoníku práce upravující výpověď danou organizací zněl: „*(1) Organizace může dát pracovníku výpověď pouze z těchto důvodů:*
a) ruší-li se nebo přemisťuje-li se organizace nebo její část,
b) zaniká-li organizace sloučením nebo rozdělením nebo převádí-li se samostatná organizační jednotka do jiné organizace a přejímající organizace nemá možnost pracovníka zaměstnávat podle sjednané pracovní smlouvy,
c) stane-li se pracovník pro organizaci nadbytečným vzhledem ke změně jejích úkolů, technického vybavení nebo jiným organizačním změnám,
d) je-li pracovník ze zdravotních důvodů trvale nezpůsobilý plnit povinnosti vyplývající z jeho pracovního poměru,
e) je-li pracovník nezpůsobilý plnit povinnosti vyplývající z jeho pracovního poměru, protože nesplňuje předpoklady stanovené pro výkon jeho dosavadní práce nebo požadavky na tuto práci kladené,
f) poruší-li pracovník opětovně pracovní kázeň, přestože mu již bylo uloženo kárné opatření, nebo porušil-li ji zvlášť hrubým způsobem nebo jsou-li u něho dány důvody, pro které by s ním mohla organizace okamžitě zrušit pracovní poměr.
(2) Organizace může dát pracovníku výpověď, pokud nejde o výpověď pro porušení pracovní kázně nebo z důvodu, pro který lze zrušit pracovní poměr okamžitě pouze tehdy, jestliže nemá možnost ho dále zaměstnávat ani po předchozí průpravě, a to popřípadě ani na jiném pracovišti, nebo není-li pracovník ochoten přejít na jinou pro něho vhodnou práci na dosavadním, popřípadě na jiném pracovišti." Zákoník práce č. 65/1964 Sb. ze dne 16. června 1965. *Tamtéž*, roč. 1965, částka 32, s. 365.

[16] Paragraf 40 zákon č. 60/1965 Sb. ze 17. června 1965 o prokuratuře zněl: *(1) Pracovní poměry prokurátorů a vyšetřovatelů prokuratury se řídí obecnými právními předpisy, pokud tento zákon nestanoví jinak.*
(2) Pracovní poměr prokurátorů a vyšetřovatelů prokuratury vzniká ustanovením do funkce prokurátora nebo vyšetřovatele prokuratury.
(3) Pracovní poměr prokurátora nebo vyšetřovatele prokuratury končí
a) bylo-li prokurátorovi nebo vyšetřovateli prokuratury uložené kárné opatření propuštění,
b) splnil-li prokurátor nebo vyšetřovatel prokuratury podmínky pro nárok na plný starobní nebo invalidní důchod a to jestliže prokurátor nebo vyšetřovatel prokuratury o to požádá, nebo rozhodne-li tak generální prokurátor." *Tamtéž*, částka 30, s. 347.

[17] Text paragrafu 266 odstavce 4 trestního řádu zněl: „*Proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona není stížnost pro porušení zákona přípustná.*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 638.

[18] Paragraf 135 občanského soudního řádu zněl: „*(1) Soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, provinění nebo přestupek a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu.*
(2) Jinak otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází." Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963. *Tamtéž*, roč. 1963, částka 56, s. 398.

[19] Paragraf 230 občanského soudního řádu zněl: „*(1) Návrh na obnovu řízení je nutno podat v lhůtě tří měsíců od té doby, kdy ten, kdo obnovu navrhuje, se dozvěděl o důvodu obnovy, nebo od té doby, kdy jej mohl uplatnit.*
(2) Po třech letech od právní moci rozsudku může být návrh podán jen pro důvod, uvedený v § 228 odst. 1 písm. c) a e).
(3) Navrácení lhůty k obnově řízení není možné." *Tamtéž*, s. 409.

V paragrafu 228 odstavec 1 bylo uvedeno, že pravomocný rozsudek může účastník napadnout návrhem na obnovu řízení, pokud c) mu postupem soudu byla odňata možnost jednat před soudem, nebo pokud e) bylo rozhodnuto v jeho neprospěch v důsledku trestného činu soudce. *Tamtéž*, s. 408.

[20] Paragraf 2 ústavního zákona č. 112/1967 Sb. ze dne 30. listopadu 1967 o skončení volebního období Národního shromáždění, Slovenské národní rady, Nejvyššího soudu, krajských, okresních a vojenských soudů stanovil, že volební období Nejvyššího soudu, krajských, okresních a vojenských soudů končí v roce 1969. *Tamtéž*, roč. 1967, částka 43, s. 417.

[21] Paragraf 40 zákona č. 36/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 o organizaci soudů a o volbách soudců, stanovující předpoklady pro zvolení soudcem zněl: „*(1) Soudcem může být zvolen každý občan Československé socialistické republiky, který je politicky a odborně vyspělý, jehož zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude funkci řádně vykonávat, má právo volit do zastupitelských sborů a v den volby dosáhl věku 21 let; jde-li o soudce z povolání, musí v den volby dosáhnout věku 23 let a mít plné vysokoškolské právnické vzdělání.*

(2) Soudcem vojenského soudu a vojenského kolegia Nejvyššího soudu může být zvolen zletilý občan Československé socialistické republiky, který je politicky a odborně vyspělý, jehož zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude funkci řádně vykonávat, má právo volit do zastupitelských sborů a koná vojenskou činnou službu nebo je příslušníkem ozbrojených sborů; jde-li o soudce z povolání, musí mít hodnost důstojníka (generála) a plné vysokoškolské právnické vzdělání.“ *Tamtéž*, roč. 1964, částka 36, s. 162

[22] Články 99 a 100 ústavy z roku 1960 zněly: „*Článek 99*

(1) Nejvyšší soud je nejvyšším soudním orgánem; dozírá na soudní činnost všech ostatních soudů. Soudci Nejvyššího soudu jsou voleni Národním shromážděním.

(2) Soudci krajských soudů jsou voleni krajskými národními výbory.

(3) Soudci okresních soudů jsou voleni občany podle obecného, přímého a rovného volebního práva s tajným hlasováním.

(4) Nejvyšší soud, krajské a okresní soudy se volí na dobu čtyř let.

(5) Vojenské soudy se volí podle zvláštních předpisů.

Článek 100

(1) Soudy rozhodují zásadně ve sborech.

(2) Sbory Nejvyššího soudu, krajských, okresních a vojenských soudů jsou složeny jednak ze soudců, kteří svou funkci vykonávají jako své povolání, jednak ze soudců, kteří ji vykonávají vedle svého zaměstnání. Obojí soudci jsou si při rozhodování rovni.“ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 – Ústava Československé socialistické republiky. *Tamtéž*, roč. 1960, částka 40, s. 307–308.

26.

1968, 25. června, Praha. – Zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci se zapracovanými odchylkami oproti návrhu zákona schváleného vládou 6. června 1968 a změnami vyplývajícími ze zákona č. 70/1970 Sb. ze dne 8. července 1970, kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci.

ZÁKON
ze dne 25. června 1968
o soudní rehabilitaci

Odčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví, je základním předpokladem pro obnovení obecné a plné důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost. Zejména je třeba, aby se urychleně dostalo plné rehabilitace občanům, kteří byli odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili.

Nelze však odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád. Rehabilitace nemůže se týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestáni.

Aby byl pro urychlenou rehabilitaci na podkladě těchto zásad dán vyhovující právní podklad, usneslo se Národní shromáždění Československé socialistické republiky na tomto zákoně:

Oddíl první

Účel zákona

§ 1

Účelem zákona je umožnit rychlé přezkoumání případů osob protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit přímo ze zákona některé nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a vyvodit ze zjištěných nezákonností důsledky proti osobám, které se na nich podílely.

Oddíl druhý

Přezkumné řízení

§ 2
Rozsah přezkoumávaných věcí

Podle tohoto oddílu se přezkoumávají odsuzující rozsudky v trestních věcech, v nichž v původním řízení o trestných činech podle hlavy prvé zvláštní části trestního zákona, popřípadě o obdobných trestných činech podle zákonů dříve platných, rozhodoval v prvním stupni

a) Nejvyšší soud,

b) bývalý státní soud zřízený zákonem č. 232/1948 Sb.[1],

c) krajský soud nebo vyšší vojenský soud podle § 17 odst. 1 respektive podle obdobných ustanovení dřívějších zákonů v době od 1. 1. 1953 do 31. 7. 1965.[2]

§ 3
Soudy činné v přezkumném řízení

(1) Přezkumné řízení konají v prvním stupni zvláštní senáty krajských a vyšších vojenských soudů, ve druhém stupni zvláštní senáty Nejvyššího soudu.[3]

(2) Rozsudky ve věcech krajského soudu přezkoumává zvláštní senát krajského soudu, rozsudky ve věcech vyššího vojenského soudu zvláštní senát vyššího vojenského soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Neexistuje-li už tento soud, rozhoduje zvláštní senát zřízený u toho krajského, popřípadě vyššího vojenského soudu, v jehož obvodě měl zaniknuvší soud své sídlo.

(3) Rozsudky ve věcech bývalého státního soudu a rozsudky Nejvyššího soudu jako soudu prvního stupně přezkoumává zvláštní senát krajského soudu, a šlo-li o osobu podléhající pravomoci vojenských soudů, zvláštní senát vyššího vojenského soudu, který by byl podle nyní platných předpisů pro věc příslušný, popřípadě jemuž podléhá nižší soud, který by byl pro věc podle nyní platných předpisů příslušný.

§ 4[4]
Složení zvláštních senátů

(1) Zvláštní senáty krajských a vyšších vojenských soudů rozhodují ve sboru tří soudců zvlášť pro tuto funkci volených.

(2) Zvláštní senáty Nejvyššího soudu rozhodují ve sboru pěti soudců zvlášť pro tuto funkci volených.

§ 5
Zahájení řízení

(1) Řízení se zahajuje na návrh odsouzeného, jeho příbuzných v pokolení přímém, jeho sourozence, osvojitele, osvojence, manžela nebo druha. Je-li odsouzený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může podat návrh též jeho zákonný zástupce, a to i proti vůli odsouzeného.

(2) Návrh může podat též prokurátor.
(3) Osoba, která návrh podala, může jej výslovným prohlášením vzít zpět, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Návrh podaný jinou oprávněnou osobou lze vzít zpět jen s výslovným souhlasem odsouzeného.[5]
(4) Dozví-li se soud ze své úřední činnosti o okolnosti, která by mohla odůvodnit návrh na zahájení řízení, uvědomí o tom odsouzeného, a není-li to možné, jinou osobu oprávněnou podat návrh, vždy však též prokurátora.

§ 6
Lhůta k podání návrhu

Návrh lze podat nejpozději do jednoho roku ode dne účinnosti tohoto zákona.

§ 7
Navrácení lhůty

(1) Zmešká-li oprávněná osoba z důležitých důvodů lhůtu k podání návrhu na zahájení řízení, může požádat o navrácení lhůty do jednoho měsíce od pominutí překážky, nejpozději však do dvou let ode dne účinnosti tohoto zákona.
(2) O navrácení lhůty rozhodne zvláštní senát, jemuž přísluší konat přezkumné řízení.

§ 8
Způsob řízení

Zvláštní senát rozhoduje zásadně ve veřejném zasedání. V neveřejném zasedání lze jen zamítnout návrh podaný opožděně nebo neoprávněnou osobou, návrh ve věci, na níž se zákon nevztahuje, nebo opakovaný návrh ve věci, která už byla podle tohoto oddílu přezkoumána.

§ 9
Účast prokurátora

Účast prokurátora je ve veřejném i neveřejném zasedání povinná.

§ 10
Účast obhájce

(1) Ve veřejném zasedání musí mít obviněný obhájce.
(2) Náklady obhajoby hradí stát,
a) byl-li návrh shledán aspoň zčásti důvodný,
b) bez ohledu na výsledek řízení, bylo-li řízení zahájeno na návrh prokurátora.

§ 11[6]
Společenský obhájce

(1) Organizace uvedené v § 4 odst. 1 trestního řádu[7] a organizace Svazu protifašistických bojovníků mohou k veřejnému zasedání vyslat zvoleného zástupce, aby jménem organizace vykonával společenskou obhajobu.
(2) Společenský obhájce je oprávněn se zúčastnit všech úkonů, jichž se může zúčastnit obhájce. Jinak pro rozsah jeho oprávnění platí obdobně § 183 odst. 2, 3 trestního řádu.[8]

§ 12
Přítomnost obviněného při veřejném zasedání
Veřejné zasedání, o němž byl obviněný řádně vyrozuměn, lze konat i v jeho nepřítomnosti, pokud je možno věc spolehlivě rozhodnout i bez jeho účasti. Nelze-li obviněnému doručit vyrozumění o veřejném zasedání, stačí je doručit obhájci.

§ 13[9]
Došetření potřebných skutečností

(1) Je-li pro rozhodnutí třeba některé skutečnosti předem objasnit, provede potřebné šetření předseda senátu; může jím pověřit též jiného člena senátu nebo o ně požádat vyšetřovatele prokuratury, a jde-li o jednotlivé úkony menší závažnosti, i jiné orgány. Obhájce má právo zúčastnit se došetřovacích úkonů.

(2) Všechny státní orgány, společenské i hospodářské organizace jsou povinny na požádání předložit zvláštnímu senátu potřebný písemný materiál a vyhovět i jiným jeho dožádáním. Nemohou se přitom dovolávat povinnosti zachovat státní, služební nebo hospodářské tajemství, pokud jde o okolnosti, které souvisí s původním trestním řízením.

§ 14[10]
Výslech svědka

Na výslech svědka v přezkumném řízení se nevztahují ustanovení § 99 odst. 1 a 2 trestního řádu[11] o zákazu výslechu, pokud jde o okolnosti, které souvisí s původním trestním řízením. To neplatí pro výslech obhájce.

§ 15[12]
Rozhodnutí senátu

(1) Shledá-li senát, že přezkoumávané rozhodnutí je vadné proto, že

a) bylo učiněno na podkladě nesprávných řízení, zejména že se opíralo o uměle zkonstruované obvinění, o podvržené nebo zfalšované důkazy,

b) v řízení došlo k hrubému porušeny procesních předpisů, zejména k vynucení doznání násilím nebo jinými nedovolenými způsoby,[13]

c) činnost, která byla podkladem odsuzujícího výroku, byla vyprovokována, organizována nebo řízena bezpečnostními orgány,

d) skutek byl uznán za trestný čin v rozporu s trestním zákonem,

e) skutek byl kvalifikován přísněji, než plynulo ze zákona,

f) uložený druh trestu by ve zřejmém rozporu s jeho zákonným účelem nebo výše trestu byla ve zřejmém nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost, [14]

zruší rozhodnutí zcela nebo v části, v níž je vadné, a rozhodne sám ve věci rozsudkem.

(2) Nedůvodný návrh zamítne usnesením.

§ 16

(1) Při novém rozhodnutí nelze obviněnému uložit přísnější trest, než jaký mu byl uložen v původním rozhodnutí.

(2) Jestliže důvod, z něhož soud rozhodl ve prospěch některého obviněného, prospívá dalšímu obviněnému, rozhodne senát vždy též v jeho prospěch.

§ 17

(1) Přezkumnému řízení nepřekáží smrt obviněného. Trestní stíhání nelze po zrušení přezkoumávaného rozsudku zastavit proto, že obviněný zemřel.

(2) Nebyla-li podle výsledků přezkumného řízení vina prokázána, je nutno po zrušení vadného rozsudku obviněného obžaloby zprostit. Došlo-li po zrušení vadného rozsudku k zastavení trestního stíhání v důsledku promlčení nebo amnestie, může obviněný do 15 dnů ode dne, kdy mu bylo usnesení o zastavení oznámeno, požádat, aby se v řízení pokračovalo. Pro další řízení pak platí přiměřeně § 227 trestního řádu.[15]

§ 18
Zvláštní ustanovení o promlčení

Byl-li přezkoumávaný rozsudek jako vadný zrušen, doba od jeho právní moci do právní moci zrušovacího rozhodnutí se do promlčecí doby nezapočítává.

§ 19
Opravné prostředky

(1) Proti rozsudku je přípustné odvolání, o němž rozhoduje podle ustanovení hlavy šestnácté trestního řádu zvláštní senát Nejvyššího soudu.
(2) Proti usnesení o zamítnutí návrhu na zahájení přezkumného řízení i proti usnesení podle § 15 odst. 2[16] je přípustná stížnost, o níž rozhoduje podle hlavy sedmé trestního řádu zvláštní senát Nejvyššího soudu.

§ 20[17]
Povinnost k náhradě nákladů přezkumného řízení

(1) Občan, jehož návrh byl v přezkumném řízení shledán důvodným, má nárok, aby rozhodnutí nahrazující původní rozsudek bylo vhodným způsobem zveřejněno.
(2) O způsobu zveřejnění rozhodne po slyšení dotčeného občana předseda senátu.
(3) Náklady spojené se zveřejněním hradí stát.

Oddíl třetí[18]
Zvláštní ustanovení pro věci přezkoumávané na podkladě stížnosti pro porušení zákona

§ 21
Ve věcech nepodléhajících přezkumnému řízení podle oddílu druhého tohoto zákona a[19] ve kterých byl v době od 1. ledna 1948 do dne nabytí účinnosti tohoto zákona vydán odsuzující rozsudek pro některý z trestných činů proti republice podle prvé hlavy zvláštní části trestního zákona, pro trestný čin ohrožení hospodářského tajemství podle § 122, ohrožení služebního tajemství podle § 173, násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci podle § 196, 197, hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 nebo šíření poplašně zprávy podle § 199 tr. zák., popřípadě pro obdobné trestné činy podle zákonů dříve platných anebo pro trestný čin neoznámení nebo nepřekažení uvedených trestných činů nebo nadržování k nim,
a) je generální prokurátor povinen podat stížnost pro porušení zákona, jestliže k ní dala podnět osoba oprávněná žádat o obnovu řízení a je-li podnět důvodný; jestliže generální prokurátor stížnost nepodá, je povinen vyrozumět o tom osobu, která podnět podala, a sdělit jí důvody svého rozhodnutí[20]
b) projednání nové stížnosti pro porušení zákona nebrání skutečnost, že Nejvyšší soud věc již dříve přezkoumával ke stížnosti pro porušení zákona.

Oddíl čtvrtý
Zrušení rozhodnutí ze zákona

§ 22
Ze zákona jsou neplatná:
a) rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce vyslovená komisí zřízenou podle § 3 odst. 1 zákona č. 247/1948 Sb.[21], ledaže by už předchozí potrestání jasně ukazovala, že šlo o osobu práce se štítící nebo nebezpečnou cizímu majetku,
b) rozhodnutí vydaná v době od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1956 komisí pro podmíněné propuštění, jimiž byli odsouzení po odpykání soudem uloženého trestu odnětí svobody zařazeni do tábora nucené práce nebo do přechodného ústavu,
c) ve výroku o převyšující výměře trestu rozhodnutí vydaná v době od 1. 8. 1950 do 31. 12. 1953 národními výbory, pokud trest odnětí svobody jimi uložený za přestupek podle trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.[22] s použitím § 12 odst. 3 uvedeného zákona přesahuje horní hranici sazby stanovené na dotyčný přestupek ve zvláštní části zákona.

§ 23[23]

Byl-li ve věcech uvedených v § 2 tohoto zákona zrušen odsuzující rozsudek a obviněný obžaloby plně zproštěn, jsou ze zákona neplatné rozsudky odsuzující obviněného pro trestné činy spáchané během výkonu trestu odnětí svobody odpykávaného na podkladě zrušeného rozsudku, pokud nejde o trestný čin, který měl za následek smrt, těžkou újmu na zdraví nebo škodu velkého rozsahu.

§ 24

(1) O tom, zda jde o rozhodnutí neplatné, rozhodne soud na návrh, který mohou podat osoby uvedené v § 5 odst. 1 a 2.

(2) Návrh je třeba podat do jednoho roku od účinnosti tohoto zákona, a jde-li o rozhodnutí podle § 23, kde ke zproštění nebo zastavení stíhání dojde po účinnosti tohoto zákona, do jednoho roku od právní moci nového rozhodnutí.[24]

§ 25

(1) Příslušným k řízení podle § 22 je okresní soud, v jehož obvodu osoba, jíž se rozhodnutí týká, má nebo posledně měla svoje bydliště; příslušným k řízení podle § 23 je soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni.[25]

(2) Rozhodnutí, jímž se návrhu vyhovuje, lze učinit i v neveřejném zasedání.

Oddíl pátý
Zahlazení odsouzení ze zákona

§ 26

(1) Ze zákona se zahlazují odsouzení osob odsouzených pro trestné činy podle § 133, 135 a 136 trestního zákona č. 86/1950 Sb.[26] souvisící s provozem jejich zemědělského nebo živnostenského podniku.

(2) Ze zákona se ruší ve věcech uvedených v odstavci 1 výrok o vedlejším trestu propadnutí jmění v části týkající se majetku, který může být osobním vlastnictvím nebo v osobním užívání.

Oddíl šestý
Náhrada škody

§ 27

(1) Nárok na odškodnění zahrnuje:

a) náhradu výdělku ušlého po dobu vazby a výkonu trestu odnětí svobody nebo po dobu pobytu v táboře nucené práce nebo v přechodném ústavu; náhrada za ztrátu na výdělku nesmí přesahovat částku 20 000 Kčs za jeden rok;

b) náhradu majetkové škody způsobené poškozením na zdraví, k němuž došlo v souvislosti s vazbou, výkonem trestu nebo s pobytem v táboře nucené práce nebo v přechodném ústavu; pokud jde o způsob a rozsah náhrady škody, platí ustanovení občanského zákoníku; částky, jimiž byla tato osoba odškodněna podle jiných předpisů, se na tuto náhradu započtou; průměrným výdělkem se rozumí výdělek v době před zahájením trestního stíhání;

c) náhradu zaplacených nákladů trestního řízení a nákladů vazby a výkonu trestu;

d) náhradu zaplacených nákladů obhajoby v původním trestním řízení;

e) náhradu zaplaceného peněžitého trestu nebo úhrnu provedených srážek z odměny za práci při výkonu trestu nápravného opatření;

f) vrácení věcí nebo majetku, byl-li uložen trest propadnutí věci nebo trest propadnutí majetku; není-li vrácení dobře možné nebo účelné, nahradí se věci penězi; za věci movité, které mohou být v osobním vlastnictví, se poskytne náhrada odpovídající skutečné škodě, za ostatní věci movité se poskytne přiměřené odškodnění; náhrada za věci nemovité se řídí předpisy o náhradách při vyvlastnění. Věci nemovité, které nemohou být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání, nemusí být vráceny ani za ně nemusí být poskytnuta náhrada.[27]

(2) Náhrada v celém rozsahu se poskytuje jen tehdy, byl-li obviněný zcela zproštěn obžaloby. Dojde-li jen k částečné změně, poskytne se náhrada jen se zřetelem k rozdílu mezi tresty vykonanými na základě původního rozsudku a tresty uloženými v novém řízení.

(3) Náhrada se poskytuje i v případech zrušení rozhodnutí ze zákona. V případech uvedených v § 22 písm. c) se náhrada poskytne jen za dobu, o kterou vykonaný trest odnětí svobody přesáhl horní hranici sazby stanovené na dotyčný přestupek ve zvláštní části trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.

§ 28

(1) Pro účely důchodového zabezpečení se doba vazby a výkonu trestu odnětí svobody občana, který byl podle tohoto zákona zcela zproštěn obžaloby, posuzuje jako doba pokračování v zaměstnání (pracovní činnosti), jež občan konal před vzetím do vazby (nástupem trestu), pokud se tato doba nezapočítává jako doba zaměstnání již podle předpisů o sociálním zabezpečení. Stejně se posuzuje část doby výkonu trestu, po kterou byl trest vykonán neoprávněně, jestliže se podle tohoto zákona zruší odsuzující rozsudek jen zčásti.

(2) Jestliže občan v době nezákonného výkonu trestu vykonával práce, které by odůvodňovaly zařazení zaměstnání do I. (II.) pracovní kategorie, posuzuje se výkon těchto prací jako výkon zaměstnání I. (II.) pracovní kategorie.

(3) Ustanovení odstavce 1 se použije obdobně pro započet doby, po kterou občan v důsledku výkonu trestu nemohl po svém propuštění vykonávat zaměstnání (pracovní činnost); při výpočtu průměrného měsíčního výdělku (pracovní odměny) se nehledí k této době a je-li to pro občana výhodnější, ani k době, po kterou nemohl vykonávat své dřívější zaměstnání (pracovní činnost).

(4) Pro výplatu dávky nesprávně vyměřené následkem vazby nebo výkonu trestu se nepoužije ustanovení § 53 odst. 1 poslední věta zákona č. 101/1964 Sb.[28] a § 91 odst. 1 poslední věta zákona č. 103/1964 Sb.[29]

(5) Doba vazby, výkonu trestu, doba pobytu v táboře nucené práce nebo v přechodném ústavu nebo doba, po kterou občan v důsledku výkonu trestu nemohl po svém propuštění vykonávat zaměstnání (pracovní činnost), se pro vznik a výši nároků náležejících z pracovního poměru a nemocenského pojištění započte jako doba trvání pracovního poměru.

§ 29[30]

Právo žádat náhradu škody, šlo-li o věc, v níž úkony přípravného řízení konaly orgány státní bezpečnosti, má i osoba, která v době od 24. 10. 1948 do 31. 12. 1956 byla zproštěna obžaloby nebo proti níž bylo trestní stíhání zastaveno z důvodů odkazujících na nedostatek důkazů.

§ 30[31]

Právo žádat náhradu škody přechází na dědice poškozeného[32], pokud jsou jimi děti, manžel a rodiče, s výjimkou nároků, které podle občanského zákoníku zanikají smrtí poškozeného.

§ 31

(1) Náhrada nepřesahující 20 000 Kčs se vyplatí v hotovosti.

(2) U náhrad převyšujících tuto částku se vyplatí 20 % přiznané náhrady, nejméně však částka 20 000 Kčs v hotovosti, zbytek v zúročitelných státních dluhopisech splatných nejpozději do 10 let[33].

(3) Vláda vydá k provedení ustanovení odstavce 2 nařízení, v němž zejména stanoví rozsah emisí státních dluhopisů, jejich podmínky a míru zúročení.

§ 32[34]

(1) Došlo-li k rehabilitaci osoby, na níž byl vykonán trest smrti, nebo která zemřela ve výkonu trestu[35], mají ti, jimž zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, kromě nároků, které na ně přešly podle § 30, nárok na náhradu toho, co jim na výživném ušlo.

(2) Pokud jde o způsob a rozsah náhrady nákladů na výživu, platí ustanovení občanského zákoníku. Při stanovení výše výživného se vychází z celého průměrného výdělku rehabilitované osoby před zahájením trestního stíhání rehabilitované osoby.

(3) Manželce a dětem rehabilitované osoby, na níž byl vykonán trest smrti, nebo která zemřela ve výkonu trestu, které nemají nárok podle odstavce 1, může být přiznáno přiměřené odškodnění za ztížení životních poměrů, k nimž došlo v důsledku odsouzení rehabilitované osoby.[36]

§ 33

(1) Nárok na náhradu škody podle § 27 a § 29 a nárok na náhradu nákladů na výživné podle § 32, došlo-li k rehabilitaci přede dnem účinnosti tohoto zákona, třeba uplatnit do jednoho roku od účinnosti zákona, jinak nároky zanikají.[37]

(2) V téže lhůtě je třeba uplatnit nárok na vrácení, popřípadě náhradu majetku podle § 26 odst. 2 a nárok dědiců (§ 30), pokud k rehabilitaci a úmrtí došlo před účinností tohoto zákona.

Oddíl sedmý

Odpovědnost pracovníků, kteří v původním řízení porušili hrubým způsobem své povinnosti

§ 34

Trestnost osob za trestné činy, kterými tyto osoby přivodily nezákonnosti napravované tímto zákonem nebo k nim přispěly a které v den nabytí účinnosti tohoto zákona nebyly promlčeny, nezanikne promlčením před 1. lednem 1973.[38]

§ 35

Skončení pracovního poměru nebo odvolání z funkce

(1) Toho, o kom bylo zjištěno, že ve věcech, které lze přezkoumat podle tohoto zákona, hrubým porušením povinností nebo jiným hrubě závadným jednáním nezákonnost přivodil nebo k ní přispěl a v důsledku tohoto zjištění ztratil potřebnou důvěru pro místo ve státním orgánu nebo pro veřejnou funkci, které v současné době zastává, lze z toho důvodu odvolat z funkce, dát mu z pracovního poměru výpověď, a jde-li o pracovníka, na něhož se nevztahují ustanovení zákoníku práce o skončení pracovního poměru výpovědí, pracovní nebo služební poměr s ním propuštěním skončit. Na výpověď z tohoto důvodu se však nevztahuje § 46 odst. 2 zákoníku práce[39].

(2) Pracovník, jehož odpovědnost se přezkoumává, může být na dobu řízení před prověrkovou komisí zproštěn výkonu práce, jestliže by jeho dalším setrváním v práci byl ohrožen důležitý veřejný zájem. O postavení zproštěného pracovníka platí přiměřeně předpisy o kárném (kázeňském) řízení.[40]

Prověrkové komise a řízení před nimi

§ 36

Jde-li o posouzení odpovědnosti pracovníka za působení v resortu, v němž je pro tyto účely zřízena zvláštní prověrková komise, může organizace učinit opatření podle § 35 jen na základě pravomocného rozhodnutí této komise.

§ 37

(1) Prověrková komise zahájí jednání na návrh vedoucího organizace, v níž je pracovník činný. Jedná a rozhoduje ve sboru složeném ze tří členů.

(2) Pracovníku, jehož odpovědnost se přezkoumává, je nutno vždy umožnit, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu.

(3) Po provedeném řízení komise rozhodne, zda pracovník hrubě porušil své povinnosti, popřípadě se dopustil jiného hrubě závadného jednání, a zda vzhledem k povaze zjištěných závad může nadále zastávat místo nebo funkci, na nichž v současné době je.

§ 38

(1) Proti rozhodnutí prověrkové komise je přípustná stížnost; může jí podat do 15 dnů od doručení rozhodnutí pracovník, jehož se rozhodnutí týká, jakož i vedoucí organizace, který dal k řízení podnět.

(2) O stížnosti rozhodne komise zřízená pro tento účel Národním shromážděním. Její rozhodnutí je konečné.

§ 39

(1) Opatření potřebné k odvolání z funkce nebo ke skončení pracovního poměru učiní na podkladě rozhodnutí prověrkové komise vedoucí organizace, o jejíhož pracovníka jde.

(2) Výrokem prověrkové komise o existenci výpovědního důvodu je soud ve sporech o neplatnost výpovědi vázán.

§ 40

(1) K posouzení odpovědnosti pracovníků, kteří se přípravy nebo projednání věci zúčastnili jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti, jako prokurátoři nebo vyšetřovatelé prokuratury, jako pracovníci ministerstva (pověřenectva) spravedlnosti nebo jako pracovníci činní při výkonu vazby a trestu odnětí svobody, zřídí ministr vnitra, generální prokurátor, ministr spravedlnosti a pověřenec Slovenské národní rady pro spravedlnost prověrkovou komisi.

(2) Podle potřeby lze prověrkové komise zřídit i v jiných ústředních a slovenských národních orgánech.

§ 41

Posouzení odpovědnosti soudců

(1) Odpovědnost pracovníků, kteří byli v původním řízení činní jako soudci, posoudí zvláštní kárný senát složený ze soudců, které zvolí Národní shromáždění.

(2) U pracovníků, kteří funkci soudce dosud vykonávají, činí návrh na zahájení řízení ministr spravedlnosti a u soudců činných u soudů na Slovensku, pověřenec SNR pro spravedlnost. Ti také na podkladě rozhodnutí zvláštního kárného senátu navrhnou příslušnému orgánu odvolání z funkce soudce.

(3) Na řízení a rozhodování zvláštního kárného senátu a na právo stížnosti proti jeho rozhodnutí se přiměřeně použije ustanovení o prověrkových komisích.

§ 42

Oznamovací povinnost

(1) Zvláštní senáty provádějící přezkumné řízení podle oddílu druhého tohoto zákona upozorňují na svoje poznatky týkající se účasti na vzniku nezákonností vedoucího organizace, jejíhož pracovníka se upozornění týká. U soudců upozorňují ministra spravedlnosti, popřípadě pověřence SNR pro spravedlnost.

(2) Pokud zvláštní senát při přezkumném řízení zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že nezákonností byl spáchán trestný čin, oznámí to prokurátorovi.

ODDÍL OSMÝ

Závěrečná a přechodná ustanovení

§ 43

Návrhy na obnovu řízení a stížnosti pro porušení zákona podané ve věcech uvedených v § 2, o nichž nebylo do nabytí účinnosti tohoto zákona rozhodnuto, postoupí se příslušnému zvláštnímu senátu k přezkumnému řízení podle oddílu druhého tohoto zákona. Totéž platí o nevyřízených podnětech ke stížnosti pro porušení zákona, pokud vyšly od osob oprávněných podle § 5 navrhovat zahájení přezkumného řízení.

§ 44

Přezkumnému řízení ve věcech uvedených v § 2 nebrání skutečnost, že Nejvyšší soud věc už přezkoumával ke stížnosti pro porušení zákona.

§ 45

(1) Byl-li trestní rozsudek, na jehož základě bylo v občanském soudním řízení přiznáno právo, zrušen v řízení podle tohoto zákona nebo na podkladě obnovy řízení anebo stížnosti pro porušení zákona, může být návrh na obnovu v občanském soudním řízení podán i po uplynutí lhůty uvedené v § 230 odst. 2 občanského soudního řádu (zákona č. 99/1963 Sb.)[41].

(2) Byl-li trestní rozsudek zrušen před účinností tohoto zákona, počítá se tříměsíční lhůta podle § 230 odst. 1 občanského soudního řádu ode dne počátku jeho účinnosti.

§ 46

(1) Pokud tento zákon nemá zvláštních ustanovení, použije se v řízení podle oddílu druhého a čtvrtého přiměřeně ustanovení hlavy osmnácté, pokud jde o náhradu škody a její uplatnění, hlavy dvacáté třetí trestního řádu.

(2) Ustanovení oddílu šestého o rozsahu nahrazovaných škod a o způsobu jejich úhrady platí i pro odškodňování za vazbu a trest v případech, na které se tento zákon nevztahuje.[42]

§ 47

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. srpna 1968.[43]

Svoboda v. r.

Smrkovský v. r.

Ing. Černík v. r.

Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, roč. 1968, částka 26, s. 230–236.[44]

---

[1] Zákon č. 232/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 o státním soudu. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1473–1480.

[2] V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. § 2 včetně nadpisu zněl: „§ 2

Rozsah přezkoumávaných věcí

Podle tohoto oddílu se přezkoumávají odsuzující rozsudky v trestních věcech, v nichž v původním řízení o trestných činech podle hlavy prvé zvláštní části trestního zákona, popřípadě o obdobných trestných činech podle zákonů dříve platných, rozhodoval v prvním stupni

a) Nejvyšší soud,

b) bývalý státní soud zřízený zákonem č. 232/1948 Sb.,

c) krajský soud nebo vyšší vojenský soud podle § 13 odst. 1 a § 20 trestního řádu (zákon č. 87/1950 Sb. ve znění zákona č. 67/1952 Sb.) v době od 1. 1. 1953 do 31. 12. 1956.“

[3] V návrhu zákona schválené vládou ČSSR 6. června 1968 (dokument č. 25) byla v paragrafu 3 odst. 1 uvedena ještě tato věta: „*Jakékoli předběžné rozhodování jiných orgánů je vyloučeno.*“

[4] Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 4 zrušen.

[5] Zákonem č. 70/1970 Sb. se v paragrafu 5, odst. 3 vypouštěla poslední věta.

[6] Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 11 zrušen.

[7] Paragraf 4 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Základní organizace Revolučního odborového hnutí a Československého svazu mládeže mohou po projednání v kolektivu pracujících nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného, mají-li důvodně za to, že jsou tu předpoklady, aby se obviněný působením kolektivu napravil. Stejné oprávnění má jednotné zemědělské družstvo a výrobní družstvo, jejichž je obviněný pracovníkem. Soud, jemuž byl zaslán takový návrh, projedná věc v hlavním líčení zpravidla před pracovním kolektivem a rozhodne-li se záruku přijmout, vezme na ni zřetel při rozhodování o trestu. Může zejména, pokud to trestní zákon připouští, povolit podmíněný odklad výkonu trestu, uložit trest nápravného opatření nebo jiný druh trestu, který není spojen s odnětím svobody, nebo upustit od potrestání.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 598.

[8] Odstavce 2 a 3 paragrafu 183 trestního řádu zněly: „*(2) O návrhu společenské organizace podle odstavce 1 rozhodne soud; vyhovět návrhu může též předseda senátu sám. Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce jsou oprávněni poté, co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl, nahlížet do spisů, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se hlavního líčení, klást tam vyslýchaným osobám otázky a podílet se na závěrečných řečech. Soud je povinen společenskému žalobci, popřípadě společenskému obhájci při výkonu jeho funkce všestranně pomáhat.*

(3) Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce tlumočí při soudním jednání stanovisko kolektivu k projednávané věci a k osobě obviněného, a to na podkladě bezprostřední znalosti jeho osoby, jeho poměru k socialistickému státnímu zřízení, poměru k práci, rodině a spoluobčanům a pomáhá k tomu, aby soud mohl zejména

a) všestranně, úplně a objektivně zjistit všechny okolnosti případu,

b) odpovědně posoudit osobu obviněného,

c) správně rozhodnout o vině a trestu,
d) odhalit příčiny, které vedly k trestné činnosti, a dát podnět k jejich odstranění.“ *Tamtéž*, s. 627.

(9) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. § 13 včetně nadpisu zněl: „*§ 13*

Došetření potřebných skutečností

Je-li pro rozhodnutí třeba některé skutečnosti předem objasnit, požádá předseda senátu o potřebné šetření vyšetřovatele prokuratury nebo vyšetřovatele Sboru národní bezpečnosti, a jde-li o jednotlivé úkony menší závažnosti, i jiné orgány; může však šetření provést sám nebo jím pověřit též člena senátu.“

(10) Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 14 zrušen.

(11) Odstavce 1 a 2 paragrafu 99 trestního řádu zněly: „*(1) Svědek nesmí být vyslechnut o okolnostech, které tvoří státní tajemství, jež je povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.*

(2) Svědek nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 612.

(12) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. § 15 včetně nadpisu zněl: „*§ 15*

Rozhodnutí senátu

(1) Shledá-li senát v přezkumném řízení, že
a) v řízení, jež rozhodnutí předcházelo, byly hrubě porušeny procesní předpisy a tato vada má za následek věcnou nesprávnost rozhodnutí,
b) rozhodnutí bylo učiněno na podkladě nesprávných zjištění a v důsledku toho je věcně nesprávné,
c) skutek byl posouzen v rozporu se zákonem,
d) byl uložen takový druh trestu nebo trest v takové výměře, který nebylo možno podle zákona uložit,
zruší rozhodnutí zcela nebo v části, v níž je vadné, a rozhodne sám ve věci rozsudkem.
(2) Shledá-li senát, že přezkoumávané rozhodnutí je vadné, že však byl spáchán čin trestný podle zákona dříve platného a odsouzení pro tento čin brání ustanovení § 16 odst. 1 nebo § 65 trestního zákona č. 140/1961 Sb., řízení zastaví. Takové zastavení má pro posuzování nároku na odškodnění stejné účinky jako zastavení podle § 11 odst. 1 písm. a) trestního řádu č. 141/1961 Sb.
(3) Nedůvodný návrh zamítne usnesením.“

(13) V paragrafu 15 odst. 1, písm. b) vládního návrhu zákona nebyla uvedena tato slova: „*nebo jinými nedovolenými způsoby,*“.

(14) V paragrafu 15 odst. 1, písm. f) vládního návrhu zákona chybí tato část věty: „*nebo výše trestu byla ve zřejmém nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost,*“.

(15) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. byl zrušen odstavec 2 a vypuštěno označení odstavce 1.

(16) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. se v § 19 odst. 2 citace § 15 odst. 2 nahrazovala citací § 15 odst. 2, 3.

(17) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. byl § 20 zrušen a na jeho místo vloženo nové ustanovení, které včetně nadpisu znělo: „§ 20

Povinnost k náhradě nákladů přezkumného řízení

(1) Byl-li návrh na zahájení přezkumného řízení zamítnut, je navrhovatel povinen státu nahradit náklady řízení o tomto návrhu, a to paušální částkou.
(2) Byl-li návrh na zahájení přezkumného řízení vzat zpět, rozhodne předseda senátu, zda navrhovatel je povinen státu nahradit náklady řízení o tomto návrhu.
(3) Povinnost k náhradě nákladů podle předchozích odstavců nepostihuje prokurátora.“

(18) Zákonem č. 70/1970 Sb. byl oddíl třetí zrušen.

(19) V paragrafu 21 vládního návrhu zákona chybí tato část věty: „*nepodléhajících přezkumnému řízení podle oddílu druhého tohoto zákona a*“.

(20) V paragrafu 21 odst. a) vládního návrhu zákona chybí text za středníkem.

(21) Tento odstavec § 3 zákona o táborech nucené práce zněl: „*O zařazení do tábora a o době trvání pobytu v něm v případech uvedených v § 2, odst. 1, písm. a) a o době trvání pobytu v případech uvedených v § 2, odst. 1, písm. b) rozhodují tříčlenné komise, jejichž členy a náhradníky jmenují krajské národní výbory*“. Zákon č. 147/1948 Sb. ze dne 25. října 1948 o táborech nucené práce. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 93, s. 1530.

(22) Odstavec 3 paragrafu 12 trestního zákona správního zněl: „*Je-li ze způsobu spáchání přestupku patrno, že jím byl nebo měl být projeven nepřátelský postoj k lidově demokratickému řádu republiky nebo k její socialistické výstavbě, lze uložit trest odnětí svobody na tři měsíce až dvě léta. Zároveň lze uložit pokutu až do dvojnásobku sazby stanovené na přestupky ve zvláštní části. Trest odnětí svobody i náhradní trest odnětí svobody za nedobytnou pokutu se v těchto případech vykoná v táboře nucené práce.*“ Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Tamtéž*, roč. 1950, částka 40, s. 310.

(23) Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 23 zrušen.

(24) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. § 24 odst. 2 zněl: „*(2) Návrh je třeba podat do jednoho roku od účinnosti zákona.*“ Následuje odkaz na poznámku pod čarou tohoto znění: „*Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, nabyl účinnosti dnem 1. srpna 1968.*“

(25) V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. se v § 25 odst. 1 vypouštěla věta za středníkem.

(26) Znění těchto paragrafů trestního zákona z roku 1950 bylo následující: „*§ 133*

Zneužití vlastnického práva

Kdo úmyslně ohrozí obecný zájem tím, že zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou nebo zašantročí vlastní věc vyšší hodnoty nebo větší hospodářské důležitosti, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až tři léta a trestem peněžitým. […]

Ohrožení jednotného hospodářského plánu

§ 135

(1) Kdo z nedbalosti, maří nebo ztěžuje provoz nebo rozvoj státního, národního, komunálního nebo jiného veřejného podniku nebo lidového družstva, zejména tím, že nesplní nebo poruší povinnost svého povolání, zaměstnání nebo své služby anebo plnění takové povinnosti obchází, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a trestem peněžitým.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta a trestem peněžitým bude pachatel potrestán, je-li činem uvedeným v odstavci 1 mařeno nebo ztěžováno plnění jednotného hospodářského plánu v některém úseku.

§ 136

Nesplní-li soukromý podnikatel nebo ten, kdo je odpovědný za vedení jeho podniku, byť i z nedbalosti, závazek plynoucí z jednotného hospodářského plánu anebo z veřejných dodávek nebo prací, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců a trestem peněžitým.“ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 233, 234.

[27] V paragrafu 21 odst. a) vládního návrhu zákona chybí poslední věta.

[28] Citovaná věta zněla: „*Zvýšení dávky nesprávně vyměřené se provede ode dne, od něhož zvýšení náleží, nejvýše však za tři roky nazpět, a na doplatku se vyplatí celkem nejvýše částka 12 000 Kčs.*“ Zákon č. 101/1964 Sb. ze dne 4. června 1964 o sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 44, s. 567.

[29] Tato věta zněla totožně jako výše uvedená věta v § 53 odst. 1 zákona č. 101/1964 Sb. Zákon č. 103/1964 Sb. ze dne 4. června 1964 o zabezpečení družstevních rolníků v nemoci a o zabezpečení matky a dítěte. *Tamtéž*, částka 45, s. 654.

[30] Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 29 zrušen.

[31] V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. § 30 zněl: „*Jestliže poškozený zemřel, přechází na jeho dědice, pokud jim poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživné v době, kdy byl ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody nebo v táboře nucené práce nebo v přechodném ústavu, nárok na odškodnění, a to v rozsahu toho, co jim na výživném ušlo.*“

[32] V paragrafu 30 chybí ve vládním návrhu zákona slova „*pokud jsou jimi děti, manžel a rodiče,*“.

[33] V paragrafu 31 odst. 2 vládního návrhu zákona byla ještě uvedena věta „*, a to ve stejných ročních částkách, jejichž výše musí však činit alespoň 5 000 Kčs*“.

[34] Zákonem č. 70/1970 Sb. byl paragraf 32 zrušen.

[35] V paragrafu 32 odst. 1 vládního návrhu zákona chybí tato věta: „*nebo která zemřela ve výkonu trestu,*“.

[36] Ve vládním návrhu zákona nebyla uvedena poslední věta paragrafu 32 odst. 2 a celý odstavec 3 tohoto paragrafu.

[37] V novelizovaném znění podle zákona č. 70/1970 Sb. byla v § 33 odst. 1 vypuštěna slova „*a § 29 a nárok na náhradu nákladů na výživu podle § 32.*“

[38] Paragraf 34 není ve vládní novele zákona uveden, v důsledku čehož je pak posunuto číslování dalších paragrafů.

[39] Odstavec 2 paragrafu 46 zákoníku práce zněl: „*Organizace může dát pracovníku výpověď, pokud nejde o výpověď pro porušení pracovní kázně nebo z důvodu, pro který lze zrušit pracovní poměr okamžitě, pouze tehdy, jestliže nemá možnost ho dále zaměstnávat ani po předchozí průpravě, a to po případě ani na jiném pracovišti, nebo není-li pracovník ochoten přejít na jinou pro něho vhodnou práci na dosavadním, popřípadě na jiném pracovišti.*“ *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 32, s. 365.

[40] Ve vládní novele zákona je tento paragraf pojmenovaný „Zrušení pracovního poměru nebo odvolání z funkce“ a označený číslem 34 upraven stručněji: „*Pracovníka státního orgánu a státní či jiné socialistické organizace, o němž bylo zjištěno, že ve věcech, které lze přezkoumat podle tohoto zákona, hrubým porušením povinností nebo jiným hrubě závadným jednáním nezákonné odsouzení přivodil nebo k němu přispěl a v důsledku tohoto zjištění ztratil potřebnou důvěru pro místo ve státním orgánu nebo pro veřejnou funkci, kterou v současné době zastává, lze z toho důvodu odvolat z funkce, dát mu z pracovního poměru výpověď, a jde-li o pracovníka, na něhož se nevztahují ustanovení zákoníku práce o skončení pracovního poměru výpovědí, pracovní nebo služební poměr s ním propuštěním skončit.*“

[41] Odstavec 2 paragrafu 230 občanského soudního řádu zněl: „*Po třech letech od právní moci rozsudku může být návrh podán jen pro důvod uvedený v § 228 odst. 1 písm. c) a e).*“ Tato ustanovení umožňovala podat účastníku řízní napadnout pravomocný rozsudek návrhem na obnovu řízení v případě, že mu byla postupem soudu odňata možnost jednat před soudem, nebo pokud bylo v jeho neprospěch rozhodnuto v důsledku trestného činu soudce. Zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963 – Občanský soudní řád. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1963, částka 56, s. 408, 409.

[42] Tento odstavec byl zrušen zákonem č. 58/1969 Sb. ze dne 5. června 1969 o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, jenž danou problematiku upravoval detailněji. *Tamtéž*, roč. 1969, částka 22, s. 238–242.

[43] Zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci ve znění zákona č. 70/1970 Sb. byl zrušen zákonem č. 119/1990 Sb. ze dne 23. dubna 1990 o soudní rehabilitaci, jenž nabyl účinnosti dnem 1. července 1990. *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*, roč. 1990, částka 25, s. 518–524. V novelizované podobě podle zákona č. 70/1970 Sb. pak § 46 zněl: „*Pokud tento zákon nemá zvláštních ustanovení, použije se přiměřeně ustanovení trestního řádu.*“

[44] Novela zákona obsahovala též tato ustanovení „*Článek 2*

Pokud se v ustanoveních zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, mluví o zvláštních senátech, rozumí se tím senáty krajských soudů, vyšších vojenských soudů, Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Nejvyššího soudu Slovenské

socialistické republiky a Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky, složené ze tří soudců z povolání, ustavené podle zákona č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců, ve znění zákona č. 156/1969 Sb.

Článek 3

(1) Jestliže přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebylo rozhodnuto o návrhu podaném na podkladě § 2 zákona č. 82/1968 Sb. a nynější znění na tento návrh nedopadá, soud návrh zamítne. Jestliže v něm byly uplatněny nové skutečnosti nebo důkazy, naloží s ním jako s návrhem na obnovu řízení. Jestliže v něm bylo tvrzeno toliko porušení zákona, předá věc orgánu oprávněnému podat stížnost pro porušení zákona.

(2) Soud zamítne v neveřejném zasedání návrh podaný osobou, která se zdržuje bez povolení v cizině, nebo návrh podaný ve prospěch takové osoby. Ustanovení § 16 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci se ve prospěch takové osoby nepoužije.

Článek 4

Nároky na náhradu škody, které byly uplatněny podle dosavadních ustanovení zákona o soudní rehabilitaci a o nichž nebylo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona pravomocně rozhodnuto nebo o nichž nebyla uzavřena dohoda, nutno posuzovat podle ustanovení tohoto zákona.

Článek 5

U rozhodnutí vydaných zvláštními senáty podle oddílu druhého zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, jež se stala pravomocnými přede dnem účinnosti tohoto zákona, běží lhůta uvedená v § 272 tr. ř. ode dne, kdy tento zákon nabyl účinnosti. Pro postup podle § 269 odst. 2 až § 271 trestního řádu stačí, rozhodne-li nejvyšší soud o stížnosti pro porušení zákona do šesti měsíců od jejího podání.

Článek 6

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.“ Zákon nabyl účinnosti 17. červencem 1970, kdy byl zveřejněn ve Sbírce zákonů ČSSR.

27.

1968, 5. července, Praha. – Text bodu usnesení plenárního zasedání Ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků konaného 5. července 1968 k provádění rehabilitačního zákona tímto svazem publikovaného v jeho periodiku Hlas revoluce.

USTAVUJEME
Ústřední rehabilitační poradnu

V 10. BODĚ USNESENÍ ÚV SPB byl schválen návrh k provádění rehabilitačního zákona, který přednesla s. Trojanová[1]. Publikujeme jej v plném znění:

Článek 1

Svaz protifašistických bojovníků jako vrcholná organizace občanů obou našich národů, kteří bojovali za naše národní osvobození v domácím i zahraničním odboji, vědom si svého morálního práva i povinnosti vystoupit na ochranu práv a oprávněných zájmů našich občanů na odčinění křivd spáchaných v údobí deformace práva, jak je rozvedena v zákoně o soudní rehabilitaci, schváleném dne 25. června 1968 Národním shromážděním ČSSR, rozhodl se ustavit Ústřední rehabilitační poradnu SPB s pobočnými rehabilitačními poradnami v krajích a okresech jako výkonný orgán ústřední rehabilitační komise SPB, doplněný i o členy organizací nebo skupin sledujících stejné cíle v rehabilitačním řízení. Ústřední rehabilitační poradna (ÚRP) i se svými pobočkami je samostatné organizační středisko SPB v čele s hlavním vedoucím ústřední rehabilitační poradny, jmenovaným předsednictvem ÚV SPB.

Článek 2

Jaké jsou úkoly Ústřední rehabilitační poradny:

1. napomáhat k urychlenému dosažení odčinění všech křivd, k nimž došlo v minulosti porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví i na úseku mimosoudních, administrativních opatření, aneb jinými zákonnými opatřeními státních orgánů[,] napomáhat k urychlení rehabilitace občanské a odbojářské cti, k prosazení náhrad utrpěných škod a oprávněných nároků ve smyslu rehabilitačních zákonů o soudní i mimosoudní rehabilitaci;

2. napomáhat při přezkoumávání soudních případů osob protiprávně odsouzených, členů i nečlenů SPB, ve smyslu rehabilitačního zákona, a to převzetím funkce společenského obhájce ve smyslu § 11 rehabilitačního zákona před zvláštními trestními senáty krajských soudů a Nejvyššího soudu;

3. udílet ve všech poradnách okresních, krajských a v ústřední porady v záležitostech soudní i mimosoudní rehabilitace, pomáhat při vypracování návrhů na přezkoumání vadných rozsudků deformačního období, nahlížet do soudních i administrativních spisů, vyžadovat si od soudů i od ministerstev a národních výborů informace potřebné k soudnímu řízení, umožnit vyhledáváni důkazů apod. Zprostředkovat pomoc advokátních poraden při soudním projednávání, sledovat průběh celého postupu a odstraňovat překážky bránící rychlému vyřízení věci;

4. pomáhat při uplatňování oprávněných nároků na náhradu škod, vést je v evidenci, sledovat po podání žádosti průběh řízení, zúčastňovat se na žádost postiženého v jeho plné moci projednávání věci u příslušných státních orgánů, ministerstev apod.;

5. urgovat rychlejší vyřizování v případě liknavého provádění rehabilitačního řízení, sledovat vůbec průběh rehabilitačního řízení, postup soudních i správních orgánů, podávat zprávy předsednictvu SPB prostřednictvím ústřední rehabilitační komise. Upozorňovat na závady, zejména tam, kde by tím byly narušovány zásady akčního rehabilitačního programu a brzdilo se uspokojení občanů a celé veřejnosti;

6. zajišťovat morální rehabilitaci poškozených, a to tím, aby soudní rozhodnutí o rehabilitaci byla oznámena tiskem nebo aby jiným způsobem bylo upozorněno na provedenou očistu, zejména v místě bydliště, na pracovišti, v „Hlasu revoluce“ a na členských schůzích SPB. Projednávat s postiženým důsledky rehabilitace na jeho bývalém pracovišti a prosazení eventuálního jeho návratu na původní práci nebo alespoň nového kvalitnějšího zařazení podle jeho schopností;

7. dohlížet, aby provedená rehabilitace byla skutečně provedena i na úseku důchodového zabezpečení, tak jak to zákon přiznává, a to ve spolupráci se sociální komisí;

8. poskytovat právní a intervenční pomoc při uplatňování náhrad za ztrátu osobního majetku v souvislosti s rehabilitací, a to na národních výborech, a pomoc při jednání o poskytnutí bytu v náhradu za byt neoprávněně odňatý;

9. proti nesprávným rozhodnutím podávat za sebe i jménem svých zmocněnců stížnosti;

10. v dohodě s Ústředím advokátních poraden, ÚRO a justičními a bezpečnostními orgány zajišťovat hladký průběh rehabilitací účinnou spoluprací, aby nevznikly potíže, nýbrž aby společným úsilím byly odstraňovány překážky a rehabilitace mohla být dokončena v průběhu tří let.

11. sleduje při všech úkonech příčiny deformací a vlivy, které způsobily porušování zákonů a nařízeni, a navrhuje příslušným komisím podle § 34–43 rehabilitačního zákona zahájení řízení proti viníkům;

12. úzce spolupracuje se všemi rehabilitačními komisemi při jednotlivých sdruženích SPB, s rehabilitačními komisemi Svazu na okresech a krajích a dále se všemi rehabilitačními komisemi, pokud jsou vytvořeny na ministerstvech, národních výborech nebo v jiných institucích;

13. hájí čest a práva mrtvých členů odboje a vyvolává podněty u generálního prokurátora k zahájení rehabilitačního řízení. Rovněž i ve všech ostatních případech, které nepodléhají zjednodušenému přezkoušení a jsou již mimo rozsah rehabilitačního zákona, může ústřední rehabilitační poradna podávat podněty a upozorňovat generálního prokurátora na porušení zákona za účelem podání stížnosti;

14. ÚRP kromě úkolů od 1–13 organizuje a řídí okresní a krajské poradny, instruuje je a požaduje od nich zprávy o činnosti. Řídí financování těchto poraden podle směrnic k tomu vydaných.

Článek 3

Činnost ÚRP při SPB řídí hlavní vedoucí, který zajišťuje s pracovníky poraden úkoly uvedené v článku 2 a odpovídá za řádné hospodaření s prostředky, které k tomuto účelu budou SPB za pomoci ÚV Národní fronty určeny a budou samostatně účetnicky vedeny. Organizačně se ÚRP člení na úsek sekretariátu, úsek právní pomoci a úsek politickoorganizační. Hlavní vedoucí je členem ústřední rehabilitační komise a je zodpovědný předsednictvu SPB. Hlavní vedoucí navrhuje předsednictvu přijetí pracovníků do pracovního poměru po projednání v ústřední

rehabilitační komisi a navrhuje jejich platové zařazení. Předkládá předsednictvu návrh rozpočtu a zprávu o použití finančních prostředků.

Článek 4

Ústřední rehabilitační komise je zájmovou i politickou zárukou za správné provádění činnosti rehabilitační a je oprávněna požadovat zprávy o činnosti, schvaluje předložený rozpočet a vydání a rozhoduje v zásadních otázkách. Konečné rozhodnutí je vyhrazeno předsednictvu SPB. Je ve styku s rehabilitačními komisemi jednotlivých sdružení a usměrňuje i činnost komisí, které budou zřízeny na okresech a v krajích, a to zejména po stránce ideově politické. Tyto komise v okresech a krajích, jejímiž členy budou jmenováni členové rehabilitačních komisí i jednotlivých poboček sdružení v okresech a krajích, budou doplněny také o nečleny z místních zástupců organizací a skupin, sledujících společný cíl úspěšného provedení rehabilitačního procesu.

Hlas revoluce, č. 14, 19. 7. 1968, s. 2.

(1) Jednalo se o Marii Trojanovou, která se stala předsedkyni Ústřední rehabilitační komise Svazu protifašistických bojovníků.

28.

1968, 10. července, Bratislava. – Zpráva prvního náměstka pověřence Slovenské národní rady pro spravedlnost Felixe Vašečky pověřeného vedením Pověřenectva SNR pro spravedlnost o opatřeních přijatých pro realizaci zákona o soudní rehabilitaci na Slovensku.(1)

Informatívna správa
o opatreniach a predpokladoch pre uskutočňovanie zákona o súdnej rehabilitácii na Slovensku

Národné zhromaždenie schválilo 25. júna 1968 zákon o súdnej rehabilitácii (číslo 82/1968 Zb.). Tým sa urobil prvý dôležitý krok pri plnení požiadavky Akčného programu KSČS a Programového vyhlásenia vlády – zabezpečiť dôslednú a účinnú nápravu krívd spôsobených v minulosti deformáciami na úseku trestného súdnictva i v iných oblastiach verejného života.

Zákon o súdnej rehabilitácii nadobudne účinnosť 1. augustom 1968. Pre jeho správne uskutočňovanie v praxi treba urýchlene vytvoriť všestranne priaznivé predpoklady a podmienky, keďže rieši politicky veľmi závažnú problematiku citlivo sa dotýkajúcu širokého okruhu občanov.

K časove najnaliehavejším úlohám patrí:

a) kvalitný výber sudcov, prípadne ďalších odborno-politicky spôsobilých právnikov pre prácu v osobitných rehabilitačných senátoch a zabezpečenie ich voľby podľa príslušných zákonných ustanovení, a to za súčasných opatrení, ktoré umožnia doplnenie chýbajúcich počtov súdcov i administratívnych pracovníkov krajských i okresných súdov, aby sa zabezpečil plynulý výkon súdnictva v ostatných agendách;

b) vykonanie nevyhnutných materiálno-technických, mzdovo-politických a sociálnych opatrení súvisiacich s uskutočňovaním súdnej rehabilitácie, ktoré popri kvalitatívnych hľadiskách bude klásť po dlhšie, minimálne dvojročné obdobie, podstatne zvýšené nároky na činnosť súdov tiež čo do rozsahu práce.

Povereníctvo SNR pre spravodlivosť už v čase legislatívnej prípravy zákona o súdnej rehabilitácii pristúpilo k postupnému zabezpečovaniu uvedených úloh na Slovensku, a to v úzkej spolupráci s predsedami krajských súdov, s Ministerstvom spravodlivosti a Najvyšším súdom. Potrebu takejto spolupráce podčiarkuje skutočnosť, že k niektorým opatreniam kádrovej povahy sú podľa zákona v konečnom ohľade povolané celoštátne justičné orgány a že justičné zložky po stránke hospodársko finančnej riadi aj v krajoch na Slovensku nateraz Ministerstvo spravodlivosti. Pri tomto stave však Povereníctvo SNR pre spravodlivosť prihliada na zásadu postupného uspôsobovania svojej riadiacej funkcie v oblasti štátnej správy súdov na Slovensku na plný rozsah tak, ako sa predpokladá v podmienkach federatívneho usporiadania štátu.

I

Na výkon prieskumného konania zákon číslo 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii ustanovuje príslušnosť osobitných trojčlenných senátov krajských súdov a päťčlenných senátov Najvyššieho súdu. Pokiaľ ide o ustanovenia 4. a 5. oddielu zákona o súdnej rehabilitácii (zrušenie rozhodnutia a zahladenie odsúdení zo zákona), zveruje sa tu pôsobnosť predovšetkým okresným súdom v rámci bežnej organizácie práce, pričom v priemere na každom okrese sa ráta so zvýšením agendy v rozsahu plnej vyťaženosti jedného sudcu.

Podľa ústavného zákona číslo 81/1968 Zb., ktorým sa prechodne upravujú niektoré otázky volieb sudcov, budú členmi osobitných rehabilitačných senátov výlučne sudcovia z povolania, ktorých volí pre Najvyšší súd, pre vyššie vojenské súdy a pre krajské súdy v českých krajoch Národné zhromaždenie, pre krajské súdy na Slovensku Slovenská národná rada.

Pre osobitné senáty v jednotlivých krajoch na Slovensku sa počíta s nasledujúcimi počtami sudcov:

Západoslovenský kraj	15 (5 senátov)
Stredoslovenský kraj	9 (3 senáty)
Východoslovenský kraj	12 (4 senáty)

Počty osobitných senátov pre jednotlivé kraje boli stanovené približným prepočtom trestných vecí podliehajúcich prieskumnému konaniu podľa druhého oddielu zákona, (t. j. vecí, v ktorých v pôvodnom konaní rozhodoval v prvom stupni Najvyšší súd, bývalý Štátny súd alebo po jeho zrušení podľa § 17 ods. 1. Tr. por. Krajský súd[2]); vlastný výkon súdnej rehabilitácie môže rozdelenie takto určeného počtu osobitných senátov čiastočne modifikovať. Za takejto situácie sa v rezorte spravodlivosti ako optimálne riešenie považuje vykonanie volieb sudcov osobitných senátov krajských súdov vo dvoch etapách; pričom na voľbu v druhej etape (IV. štvrťrok 1968, eventuálne neskoršie podľa potreby) sa ponechá z každého kraja po jednom senáte. To umožní zabezpečiť eventuálne presuny medzi jednotlivými krajmi a plynulejšiu náhradu za sudcov, ktorí budú do osobitných senátov volení. Umožní sa tým tiež, aby v druhej etape mohli byť ako kandidáti navrhnutí ďalší kvalitní pracovníci (a to prípadne aj z radov mimo rezortu spravodlivosti, splňujúci predpoklady pre voľbu sudcu z povolania), ktorí iba neskoršie prejavia záujem o činnosť v osobitných senátoch.

Medzi Povereníctvom SNR pre spravodlivosť, Ministerstvom spravodlivosti a Najvyšším súdom bolo dohodnuté, že z uvažovaných troch osobitných odvolacích senátov Najvyššieho súdu sa zriadi jeden senát zo sudcov zo Slovenska, ktorý bude pôsobiť v Bratislave s predpokladom, že po zriadení samostatného Najvyššieho súdu Slovenska bude do neho začlenený ako jeho súčasť.

V priebehu júna a júla poverení vedúci pracovníci Povereníctva SNR pre spravodlivosť, námestník predsedu Najvyššieho súdu pre trestný úsek a predsedovia krajských súdov, na ktorých ako na vedúcich justičných funkcionárov v krajoch bolo položené hlavné ťažisko, vyhodnotili predpoklady doterajších sudcov pre prácu v rehabilitačných senátov a zo zúženého výberu vykonali pohovory s pracovníkmi prichádzajúcimi do úvahy na kandidátov pre voľbu.

Napriek starostlivým a intenzívnym opatreniam robeným vždy zásadne v osobnom styku s príslušnými pracovníkmi, sa výber v daných podmienkach najvhodnejších sudcov predĺžil a ešte ani dnes ho nemožno ako návrh považovať za uzatvorený.

Pri výbere sa vychádzalo zo zásady, aby do osobitných rehabilitačných senátov neboli navrhovaní pracovníci, ktorí ako sudcovia boli niekedy činní v tzv. štátobezpečnostnej agende na súdoch, ktorých rozhodnutia podliehajú prieskumnému konaniu. Popri tomto faktore, ktorý pre navrhovaných znamená nový druh politicky i odborne značne náročnej práce pôsobia tu rôzne ďalšie osobné podmienky (psychické dôsledky niektorých paušálnych útokov na justičných pracovníkov; obavy zo zmien v pracovnom zaradení, avšak i určitá neodôvodnená rezervovanosť; problémy uspokojenia bytových potrieb atď.), ktoré vo svojom súhrne zužujú možnosti výberu vhodných pracovníkov, ktorí by bez ďalších výhrad súhlasili so svojou kandidatúrou pre výkon súdnej rehabilitácie. Napríklad vo Východoslovenskom kraji niektorí sudcovia, hoci predbežne súhlasili so svojou budúcou kandidatúrou do osobitných senátov krajského súdu, v posledných dňoch svoj súhlas odvolali, resp. ho urobili neistým. V dôsledku

toho sa robia opätovné pohovory s nimi, ako aj s ďalšími pracovníkmi i celý zoznam uvedený v časti II prílohy[3] treba považovať ešte len za predbežný.

Konečný návrh na kandidátov na voľbu sudcov pre rehabilitačné senáty krajských súdov na Slovensku predloží Povereníctvo SNR pre spravodlivosť – po prerokovaní na ÚV SNF – Predsedníctvu SNR do konca mesiaca júla tak, aby voľba Slovenskou národnou radou mohla byť uskutočnená najneskoršie do 15. augusta 1968.

Okruh sudcov, s ktorými sa uvažuje ako s kandidátmi pre voľbu do osobitného rehabilitačného senátu Najvyššieho súdu s pôsobnosťou na Slovensku (časť I prílohy)[4], vychádza z návrhu predsedov krajských súdov a Povereníctva SNR pre spravodlivosť, avšak z časti tiež zo samostatného náhľadu Najvyššieho súdu, o ktorého sudcov pôjde. Z uvedených ôsmich kandidátov bude – v zásade v rovnakom termíne – na návrh ministra spravodlivosti podaný v dohode s predsedom Najvyššieho súdu, volených Národným zhromaždením, (resp. jeho predsedníctvom) 6 sudcov, ktorý počet je nevyhnutne potrebný pre plynulosť práce odvolacieho senátu.

Všetkých osem uvažovaných kandidátov spĺňa podľa názoru Povereníctva SNR pre spravodlivosť tak z odborného, ako aj morálno-politického hľadiska predpoklady pre voľbu za sudcov osobitného rehabilitačného senátu Najvyššieho súdu. Patria na Slovensku k najskúsenejším sudcom na trestnom úseku, podstatná väčšina z nich vykonáva funkciu predsedov odvolacích senátov, v minulosti i v dnešnej práci správne uplatňujú požiadavky socialistickej zákonnosti a spravodlivosti. Sudcovia zo Stredoslovenského a Východoslovenského kraja však svoju kandidatúru zásadne podmieňujú predpokladom, že im bude umožnené presťahovať sa aj s rodinami do Bratislavy (obdobne je tomu aj v českých krajoch). Splnenie tejto požiadavky (v rozsahu 4 bytových jednotiek) za politickej podpory Slovenskej národnej rady u Národného výboru hlavného mesta Slovenska Bratislavy je preto mimoriadne závažnou otázkou, od vyriešenia ktorej bude v podstatnej miere závisieť možnosť vytvorenia slovenského senátu Najvyššieho súdu pre úspešný výkon súdnej rehabilitácie. Naliehavá a citlivá potreba riešenia bytových problémov je aj pri získavaní pracovníkov pre rehabilitačné senáty krajských súdov.

II

Pre dôsledný a urýchlený výkon súdnych rehabilitácií vláda uznesením číslo 187 zo 6. júna 1968 zvýšila rezortu Ministerstva spravodlivosti plán práce o 501 pracovníkov a mzdový fond ročne zhruba o 15 mil. Kčs.[5]

Podľa rozpisu zvýšeného plánu práce pripadá pre Slovensko 69 sudcov (36 pre krajské súdy, 33 pre okresné súdy) a 57 pracovníkov administratívneho aparátu súdov, v ktorom je zahrnuté určité platové zvýhodnenie sudcov rehabilitačných senátov; ročný náklad na mzdové fondy predstavuje 3 750 000 Kčs.

Výkonom súdnych rehabilitácií budú vo všeobecnosti poverení pracovníci, ktorí v doterajšej skladbe sudcov patria k najlepším. Súbežne sa prikročuje ku komplexnému vyhodnoteniu odbornej a morálno-politickej úrovne všetkých sudcov a justičných funkcionárov tak, aby sa dosiahlo čo najlepšie rozmiestenie ľudí do funkcií podľa ich predpokladov a schopností a zásadne sa riešila otázka postupného odchodu tých sudcov, ktorí na základe dlhodobých poznatkov sú pre výkon súdnictva, ako sa dnes naň kladú nároky, odborne nespôsobilí. Z justičnej služby budú musieť odísť tiež tí pracovníci, u ktorých sa z prieskumného konania rehabilitačných senátov zistí, že hrubým porušením povinností alebo iným hrubo závadným konaním sa v minulosti podieľali na nezákonnostiach.

Funkčné miesta uvoľnené prechodom sudcov do osobitných rehabilitačných senátov, ako aj z ďalších vyššie uvedených dôvodov, bude treba postupne, pritom však s čo najväčším urýchlením obsadzovať, aby nebol ohrozený riadny chod súdov. V zásade prichádza do úvahy len voľný nábor právnikov z iných úsekov štátneho a hospodárskeho aparátu a čiastočná reaktivizácia tých pracovníkov, ktorí v minulosti z rôznych dôvodov, najmä pre kádrovú diskrimináciu, z justície odišli a pre opätovnú prácu v nej majú potrebné predpoklady. V tomto smere robí potrebné opatrenia tiež rehabilitačná komisia zriadená na Povereníctve SNR pre spravodlivosť. Otvorene treba však povedať, že pre získanie nových pracovníkov do justície sa vytvárajú lepšie predpoklady až v tomto čase v súvislosti s pripravovanou novou platovou úpravou sudcov.

Popri opatreniach kádrového a mzdovo-politického charakteru treba pre výkon súdnych rehabilitácií vytvoriť tiež vhodné materiálno-technické podmienky. Ide predovšetkým o umiestenia rehabilitačných senátov, o stavebné úpravy a vybavenie kancelárií a pojednávacích miestnosti príslušným zariadením a o obstaranie písacích strojov pre administratívu, v čom sú dnes vo všeobecnosti značné problémy. Umiestenie rehabilitačného senátu Najvyššieho súdu s pôsobnosťou pre Slovensko sa pripravuje v Justičnom paláci v priestoroch uvoľňovaných prechodom vojenskej justičnej zložky do inej budovy. Osobitné senáty krajských súdov bude treba predbežne umiestiť v existujúcich súdnych budovách za cenu zúženia podstatného kancelárskeho priestoru. Zvýšené finančné potreby sa budú v zásade kryť úsporami a presunmi v rámci rozpočtu kapitoly rezortu ministerstva spravodlivosti, no na včasné zabezpečenie dodávok a prác bude treba vyvinúť silný tlak, a to aj za prípadnej pomoci povereníctiev SNR pre stavebníctvo, pre obchod, Komisie SNR pre národné výbory a nového útvaru SNR pre priemysel, pokiaľ opatrenia Povereníctva SNR pre spravodlivosť a krajských súdov sa nestretnú s úspechom.

Neprávom postihnutým občanom bude treba podľa zákona o súdnej rehabilitácii poskytnúť primerané hmotné odškodnenie. Doteraz odškodňovanie za nezákonne vytrpenú väzbu a trest vykonávalo Ministerstvo spravodlivosti i pre územie celého štátu. Povereníctvo SNR pre spravodlivosť rokuje s Ministerstvom spravodlivosti o účelnej deľbe práce na tomto úseku v tom zmysle, aby ešte pred zmenami na základe federalizácie štátu ako súčasť postupnej prípravy na výkon novej pôsobnosti mohlo vykonávať agendu odškodňovania na Slovensku samostatne v plnom rozsahu. So zreteľom na značnú náročnosť i predpokladaný rozsah tejto agendy vyžaduje to posilnenie Povereníctva SNR pre spravodlivosť predbežne o 6 odborných pracovníkov a 3 hospodársko-správne a administratívne sily s mesačným mzdovým nákladom cca 24 000 Kčs. V tomto smere bude potrebné vykonať medzi Ministerstvom spravodlivosti a Slovenskou národnou radou príslušnú delimitáciu v prospech Povereníctva SNR pre spravodlivosť, a to v rámci plánu práce zvýšeného pre Ministerstvo spravodlivosti v súvislosti so schválením zákona o súdnej rehabilitácii.

x x x

Prípravy na vykonávanie zákona o súdnej rehabilitácii na Slovensku zabezpečuje Povereníctvo SNR pre spravodlivosť spolu s predsedami krajských súdov za sťažených kádrových a materiálno-technických podmienok. Tieto sťažené podmienky sprevádzajú tiež postupnú výstavbu budúcich nových ústredných slovenských justičných orgánov – Ministerstva spravodlivosti Slovenska (s podstatne rozšírenou pôsobnosťou oproti doterajšej pôsobnosti povereníctva) a Najvyššieho súdu Slovenska, ako majú začať pôsobiť po prijatí ústavného zákona o federalizácii štátu. K riešeniu najzávažnejších úloh a problémov v tomto ohľade predloží Povereníctvo SNR pre spravodlivosť Predsedníctvu Slovenskej národnej rady koncom III. štvrťroka 1968 samostatný rozbor s návrhmi potrebných opatrení.

SNA, Slovenská národná rada, predsedníctvo, balík 169, schôdza 13. 7. 1968, b. 14. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 8 stran A4.

---

(1) Sekretariátem Pověřenectva SNR pro spravedlnost bylo zasláno Kanceláři SNR 38 výtisků této zprávy pro její projednání na schůzi předsednictva SNR konané 13. června 1968. Projednání této dopředu neplánované zprávy neměl možnost Felix Vašečka domluvit s předsedou SNR Ondrejom Klokočom pro jeho nepřítomnost v Bratislavě, vedoucí sekretariátu nicméně tlumočil žádost F. Vašečky o její zařazení do programu nejbližší schůze předsednictva SNR s tím, že předpokládá získání souhlasu dodatečně. Projednání zprávy v nejbližším možném termínu se jevilo jako nevyhnutelné především se zřetelem na její část věnovanou volbám soudců zvláštních rehabilitačních senátů.

Podle zprávy ze zasedání Předsednictva SNR 13. června 1968 byla zpráva o opatřeních pro realizaci zákona o soudní rehabilitaci na Slovensku projednána a přijata. Předsednictvo SNR zdůraznilo nutnost vytvoření všech podmínek k urychlení důsledného rehabilitačního procesu na Slovensku. *SNA*, Slovenská národná rada, predsedníctvo, balík 169, schôdza 13. 7. 1968, b. 14.

(2) V paragrafu 17, odst. 1 trestního řádu bylo uvedeno: *„(1) Krajský soud koná v prvním stupni řízení o trestných činech podle hlavy první zvláštní části trestního zákona a podle zákona na ochranu míru, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let. O trestném činu teroru, záškodnictví, sabotáže, podvracení*

republiky a poškozování státu světové socialistické soustavy koná v prvním stupni řízení krajský soud i tehdy, je-li dolní hranice trestu nižší.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 516.

(3) Příloha obsahuje prostý soupis kandidátů pro volbu soudců do zvláštních rehabilitačních senátů (dvanáct pro Krajský soud Bratislava, sedm pro Krajský soud Banská Bystrica a devět pro Krajský soud Košice).

(4) V příloze je uvedeno osm soudců (čtyři ze Západoslovenského kraje a po dvou ze Středoslovenského a Východoslovenského kraje) s jejich stručnou charakteristikou.

(5) Viz dokument č. 25.

29.

1968, 24. července, Praha. – Organizační pokyn Generální prokuratury k postupu pracovníků prokuratury při zpracování věcí podle zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

Organizační pokyn k postupu pracovníků prokuratury při zpracování věcí podle zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.(a)

Zprávová povinnost krajských prokurátorů

Článek 1

(1) Krajský prokurátor podá Generální prokuratuře zprávu vždy, jakmile se dozví, že zvláštnímu senátu krajského soudu byl podán návrh na zahájení přezkumného řízení podle § 5 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb. v těchto trestních věcech:

a) v nichž byly odsouzeny osoby, které zastávaly vedoucí funkce v politickém, hospodářském nebo vůbec veřejném životě,

b) které svým rozsahem nebo významem přesahují obvod jediného kraje,

c) ve kterých byl vykonán nebo pravomocně uložen trest smrti,

d) popřípadě dalších, u nichž to bude vzhledem k jejich povaze považovat za nutné.

(2) Zpráva o nápadu obsahuje jméno navrhovatele a odsouzeného, důvod podání zprávy a podle okolností i jméno vedoucího odsouzeného (název skupiny) a spisovou značku Generální prokuratury.

Článek 2

Zprávu obdobného obsahu podá krajský prokurátor ve všech případech, v nichž sám podal návrh na zahájení přezkumného řízení podle § 5 odst. 2 zákona č. 82/1968 Sb.

Článek 3

O ostatních trestních věcech, v nichž dojde zvláštnímu senátu krajského soudu návrh na zahájení přezkumného řízení podle § 5 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb., podá krajský prokurátor Generální prokuratuře jednou týdně souhrnnou zprávu. Zpráva musí obsahovat údaje uvedené v článku 1 odst. 2.

Článek 4

(1) O rozhodnutí senátu podle zákona č. 82/1968 Sb. podá krajský prokurátor Generální prokuratuře zprávu odesláním vyplněného tiskopisu o výsledku přezkumného řízení (příloha 1).

(2) Koncept zprávy o výsledku přezkumného řízení vyplní prokurátor krajské prokuratury, který se účastnil veřejného (neveřejného) zasedání zvláštního senátu krajského soudu.

(3) Čistopis zprávy o výsledku přezkumného řízení se vyplňuje samostatně pro každou osobu, jíž se rozhodnutí týká, a odešle se po právní moci rozhodnutí nebo po podání opravných prostředků.

Článek 5

Zprávová povinnost okresních prokurátorů

V trestních věcech, v nichž řízení podle zákona č. 82/1968 Sb. koná okresní soud, podá okresní prokurátor krajské prokuratuře zprávy obdobně podle článku 1 a 2.

Článek 6

Účast prokurátorů na zasedání okresních soudů

Účast okresních prokurátorů na zasedání okresních soudů je povinná ve věcech uvedených v § 22, písm. a), a v § 23 zákona o soudní rehabilitaci.

Článek 7

Součinnost se soudy

Vedoucí revizních oddělení krajských prokuratur a okresní prokurátoři si zajišťuji soustavnou informovanost o všech podstatných poznatcích týkajících se řízení a rozhodování podle zákona č. 82/1968 Sb. pravidelným osobním stykem s příslušnými soudy.

Článek 8

Řídící činnost

(1) Revizní odbor Generální prokuratury a revizní oddělení krajských prokuratur vyhodnocují poznatky o řízení a rozhodování podle zákona o soudní rehabilitaci.
(2) Prokurátoři nadřízených prokuratur podle potřeby vykonávají jednotlivé úkony podřízených prokurátorů a osobně se účastní řízení u soudů nižšího stupně.

Článek 9

Spisová služba

(1) Pro věci vyřizované podle zákona č. 82/1968 Sb. se založí u okresních prokuratur a u revizních oddělení krajských prokuratur rejstřík R (KR). Použije se k tomu upraveného tiskopisu všeobecného rejstříku Pn (Kn). (Příloha 2).
(2) V těchto věcech se nevede dozorový spis.
(3) Jinak platí ustanovení příkazu generálního prokurátora č. 14 ze dne 17. 11. 1965, 1/3 Spr 18/65, o spisové službě na prokuratuře[1].

Článek 10

Závěrečné ustanovení

Tento metodický pokyn nabývá účinnosti dnem 1. 8. 1968.[2]

I. náměstek generálního prokurátora:
Dr. Jan Franěk v. r.

NA, Generální prokuratura, Praha, Sbírka metodických (organizačních) pokynů. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 4 strany A4.

[a] V levém horním rohu je pod označením vydavatele pokynu – revizního odboru Generální prokuratury – uvedeno číslo jednací II/1 Spr 18/68. V pravém horním rohu se nachází datum a místo vydání pokynu a informace o jeho zařazení:
Sbírka metodických pokynů
skupina k): revize
pořadové č. 1/68
skupina i): statistika, evidence a spisová služba
pořadové č. 1/68.

[1] Příkaz generálního prokurátora č. 14 ze 17. 11. 1965 o spisové službě na prokuratuře (novelizován doplňkem příkazu generálního prokurátora č. 14 o spisové službě na prokuratuře z 10. 7. 1967). *NA*, GP, Praha, sbírka příkazů generálního prokurátora, příkaz č. 14/1965, č. j. I/3 Spr 18/65.

[2] Organizační pokyn byl změněn pokynem prvního náměstka generálního prokurátora Jana Fraňka z 27. února 1969, který rušil článek 1, odst. 1, písm. a), b) a článek 3. Téhož dne pak byl vydán prvním náměstkem generálního prokurátora metodický pokyn pro vyřizování podnětů podle ustanovení § 21 písmena a) zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. *NA*, Generální prokuratura ČSSR, č. j. II/1 Spr 18/68.

30.

1968, 25. července, Praha. – Usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 255 k návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci s přiloženými zásadami a přehledem podstatných připomínek, jimž nebylo vyhověno.

Vláda[a])
I. bere na vědomí návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci;
II. ukládá
1. ministru vnitra
a) předložit zpracovaný text návrhu zákona, v němž bude přihlédnuto k uplatněným připomínkám; vláda se při projednání tohoto návrhu znovu vrátí k celkovému pojetí zákona,
b) informovat výbory Národního shromáždění o postupu prací na přípravě zákona; zásady zákona nepředkládat k projednání ve výborech Národního shromáždění do té doby, dokud se vláda nesjednotí na pojetí a rozsahu mimosoudní rehabilitace;
2. ministru zemědělství a výživy předložit spolu s návrhem zákona o mimosoudní rehabilitaci rozbor a pojetí řešení problematiky týkající se zákona č. 55/1947 Sb.[1] a vládního nařízení č. 50/1955 Sb.[2] a o důsledcích, jež z toho vyplynou;
3. ministru školství předložit rozbor a pojetí řešení problematiky týkající se rehabilitace na úseku školství;
4. ministru vnitra ve spolupráci s ostatními ministry předložit rozbor pojetí mimosoudní rehabilitace na úseku státního aparátu v souvislosti s revoluční přestavbou státního aparátu;
5. ministru vnitra
a) předložit rozbor o možnostech řešit bytové otázky, jež vyplynou z navrhovaného zákona
b) informovat pracovníky tisku, rozhlasu a televize o postupu a zaměření prací na mimosoudní rehabilitaci;
6. ministrům spravedlnost, financí, národní obrany a práce a sociálních věcí, generálnímu prokurátorovi a Slovenské národní radě uvolnit příslušné pracovníky pro přípravu návrhu zákona o mimosoudní rehabilitaci;
7. všem ministrům a vedoucím ústředních orgánů, radám krajských národních výborů, radě Národního výboru hlavního města Prahy a radě Národního výboru hlavního města Slovenska Bratislavy, aby do 31. srpna 1968 sdělili ministru vnitra prověřené odhady počtu případů, na něž se bude rehabilitace vztahovat, včetně finančních nákladů.

Provedou: všichni ministři a vedoucí ústředních orgánů, rady krajských národních výborů, rada Národního výboru hlavního města Prahy a rada Národního výboru hlavního města Slovenska Bratislavy.

Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci

V minulém období docházelo k deformacím nejen v justici, ale i v celé řadě jiných oblastí. Těmito deformacemi byly občanům způsobeny různé křivdy; i k jejich odčinění je nutno přijmout zvláštní zákonnou úpravu.

Zákonem je třeba především vymezit rozsah rehabilitace, a to jak z věcného hlediska, tak i časově, a stanovit způsob provedení. Mimosoudní rehabilitace zahrnuje tři hlavní úseky: deformace ve správním rozhodování, deformace v pracovně právních otázkách a deformace, k nimž došlo ve státní správě mimo oblast správního rozhodování.

Stávající právní úprava nezajišťuje potřebné podmínky k provedení rehabilitace a náhrady škod. Např. podle zákona č. 71/1966 Sb., o správním řízení[3], lze po uplynutí tří let od právní moci rozhodnutí odstranit nezákonnost jedině na základě protestu prokurátora. Nebylo by však vhodné ani prakticky možné ponechávat řešení rehabilitačních případů jedině v závislosti na eventuální podání protestu prokurátorem, nehledě k tomu, že by tuto rozsáhlou agendu nebyla prokuratura s to ani po kvantitativní stránce zvládnout. Dosud nejsou vydány zvláštní předpisy, které mají upravit odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím ve smyslu ustanovení § 426 občanského zákona.[4]

Základní otázkou je vymezení rozsahu rehabilitace. Zásady respektují akční program Komunistické strany Československa a programové prohlášení vlády ze dne 24. dubna 1968. Pod rehabilitaci zahrnují jen ta opatření, jež buď v rozporu se zákonem, nebo v míře nikoli nutné k zajištění cílů socialisace a upevnění lidově demokratického řízení omezovala a potlačovala ústavně zaručená práva občanská nebo zasahovala nepřípustně do majetkových práv občanů. Nejde zásadně o revizi právního řádu, ale o napravení nezákonností. Návrh zásad zákona se soustřeďuje jen na hlavní oblasti deformací ve vztahu k občanům, přičemž hlavní důraz klade především na občanskou a politickou rehabilitaci postižených. V omezeném rozsahu se navrhuje poskytnutí odškodnění.

V ostatních případech se postižení mohou domáhat nápravy podle platných předpisů (např. na základě protestu prokurátora). Kromě toho návrh počítá s alternativní možností přezkoumat nezákonná rozhodnutí mimo odvolací řízení i po uplynutí tří let od jejich právní moci (§ 68 zákona č. 71/1967 Sb.[5]).

Rehabilitace bude prováděna zásadně formou individuálního přezkoumávání věci a konkrétní rozhodnutí budou po zjištění nezákonnosti rušena nebo měněna. Jako výjimka z této zásady byly vytypovány oblasti, v nichž notoricky docházelo k hrubým deformacím v důsledku neúměrně tvrdého uplatnění moci a přehnané mimosoudní represe a kdy použitá opatření byla zneužívána. V těchto případech se navrhuje zrušit opatření a řešit odčinění křivd přímo ze zákona. Takové řešení podporuje též skutečnost, že v těchto věcech většinou nebudou k dispozici spisy, na jejichž základě bylo rozhodováno a jejichž případná rekonstrukce by byla náročná a zdlouhavá.

V návrhu je pamatováno též na případy, ve kterých docházelo ze strany státních orgánů k zásahům do občanských svobod a majetkových práv občanů faktickou cestou bez správního rozhodnutí, jak tomu bylo např. u nezákonných internací osob apod.

Pokud jde o časové vymezení rehabilitace, je různé podle toho, o jakou oblast deformací jde. Někdy vyplývá přímo z časové platnosti příslušné právní normy; jinak je uvedeno přímo v zásadách. Rehabilitace však nepřichází v úvahu pro opatření akčních výborů nebo pro opatření učiněná na jejich návrh nebo na jejich místě v době od 20. února do 8. srpna 1948, i když jinak tato opatření nebyla v souladu s příslušnými předpisy, vzhledem k tomu, že byla sankcionována zákonem č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů[6].

Zákon o mimosoudní rehabilitaci upraví jen základní otázky provádění rehabilitace, pokud vyžadují zákonné úpravy. Předpokládá se, že ministři a vedoucí ústředních orgánů, bude-li toho třeba, vydají ve své pravomoci směrnice (zásady) pro jednotný a správný postup při projednávání žádostí o rehabilitaci na jim svěřených úsecích a do těchto zásad zahrnou též opatření, které mohou provést na základě již nyní platných předpisů (např. na úseku zemědělství, školství apod.).

Některá ustanovení zákona o mimosoudní rehabilitaci budou platit též pro odstranění nepříznivých důsledků nezákonných rozhodnutí zrušených nebo změněných v rámci soudní rehabilitace.

Účelem zákona bude tedy umožnit rychlé odstranění deformací, k nimž docházelo ve státní správě jednak na úseku správního rozhodování, jednak mimo oblast správního rozhodování a dále v oblasti pracovně právní. Neprávem postiženým osobám bude poskytnuta především občanská a politická rehabilitace, ve výjimečných zákonem taxativně stanovených případech i přiměřené hmotné odškodnění.

Právní úprava mimosoudní rehabilitace vychází z těchto zásad:

Rozsah a způsob provedení mimosoudní rehabilitace

A) V oblasti správního rozhodování:

a) Na základě žádosti se přezkoumají:

1. rozhodnutí vydaná podle § 3 odst. 2, [§] 11 odst. 1 a § 22 odst. 3 zákona č. 138/1948 Sb., o hospodaření s byty[7], pokud nebudou prohlášena za zrušená ze zákona o mimosoudní rehabilitaci, a rozhodnutí vydaná podle § 6 odst. 2 zákona č. 94/1950 Sb., o ubytování branné moci a SNB[8];

Takto vystěhovaným osobám bude umožněno nastěhovat se do jejich rodinných domků nebo do domů, které mohou plnit účel rodinného domku, popřípadě jim budou přiděleny vyhovující náhradní byty, pokud dosud přiměřeně nebydlí. V tom směru vláda již přijala první opatření usnesením ze dne 6. června 1968 č. 188.[9]

2. rozhodnutí vydaná v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1967, jimiž byli žáci a studenti vyloučeni ze studia na středních nebo vysokých školách, pokud taková rozhodnutí nebyla učiněna z důvodů prospěchových nebo v souvislosti s trestním odsouzením žáka nebo studenta.

Rehabilitovaným žákům a studentům, pokud projeví zájem o dokončení studia, bude umožněno pokračovat ve studiu v ročníku, popř. semestru, z něhož byli vyloučeni; budou jim poskytnuty studijní úlevy slučitelné s účelem studia, jejichž rozsah stanoví ministerstvo školství.

Rehabilitovaní žáci a studenti, kteří jsou v pracovním poměru nebo členy JZD nebo výrobních družstev, budou mít vůči své organizaci nárok na pracovní úlevy a hospodářské zabezpečení jako ostatní studující při zaměstnání, a to i bez jejího doporučení ke studiu. Rozhodnou-li se pro denní studium, budou mít nárok na stipendia podle příslušných předpisů.

Rehabilitovaným žákům a studentům, kteří úspěšně dokončí studium, bude doba přerušení studia započítána při platovém zařazení.

Žákům a studentům, kteří nebyli přijati na střední a vysoké školy z diskriminačních důvodů, bude umožněno pokračovat ve studiu. Při přijímacím řízení bude vzat zřetel ke způsobené křivdě.

Jde o postih žáků a studentů středních a vysokých škol z důvodů, které nesouvisely s jejich prospěchem a chováním, např. pro jejich původ; pro jejich projevy, které nevyjadřovaly záporný postoj k lidově demokratickému zřízení; proto, že byli nábožensky založeni nebo že pocházeli z rodin nábožensky založených; proto, že byli bezdůvodně trestně stíháni nebo zařazeni do Pomocných technických praporů; proto, že jejich příbuzní byli trestně stíháni nebo se zdržovali mimo území republiky nebo odmítli vstoupit do JZD apod.

3. rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení vydaná podle vládního nařízení č. 22/1953 Sb., o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatření osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení[10], zákona č. 40/1958 Sb., o úpravě důchodů některých odsouzených osob[11], zákona č. 41/1958 Sb., o některých změnách v sociálním zabezpečení[12], podle vládní vyhlášky č. 120/1964 Sb., o úpravě důchodů některých osob[13], a podle § 8 odst. 1 zákona č. 33/1957 Sb., o sociálním zabezpečení příslušníků ozbrojených sil ve znění článku I č. 3 zákona č. 18/1959 Sb., o některých změnách v sociálním zaopatření příslušníků ozbrojených sil[14].

Osobám, jimž byly neprávem odňaty nebo sníženy důchody, budou doplaceny dávky důchodového zabezpečení.

b) ze zákona budou prohlášena za neplatná:

1. rozhodnutí státní správy o vysídlení nebo přikázání k pobytu, k nimž došlo v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1954; přitom zůstanou nedotčena opatření podle zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech[15].

Postiženým bude poskytnuto náhrada včetně škody v rozsahu blíže uvedeném v části III/2/c.

2. rozhodnutí a opatření orgánů státní správy, která byla učiněna na základě nebo v souvislosti s trestním rozsudkem nebo jiným rozhodnutím soudu nebo orgánů státní správy, které byly zrušeny podle zákona o soudní rehabilitaci.

3. povolávací rozkazy, jimiž podle § 39 odst. 8 branného zákona č. 92/1949 Sb.[16] byli v letech 1951 až 1954 povoláni občané na výjimečné vojenské cvičení na dobu nezbytné potřeby k pomocným technickým praporům.

Jako alternativní řešení se navrhuje poskytnout postiženým též náhradu ušlého výdělku a škody na zdraví.

c) ze zákona budou zrušena:

1. v části týkající se majetku osobního vlastnicí nebo v osobním užívání

- rozhodnutí vydaná v době do 31. prosince 1967 podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru[17],
- rozhodnutí vydaná v době do 31. 12. 1967 podle zákona č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu[1], a podle vládního nařízení č. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby[2],
- nálezy, jimiž národní výbory uložily vedlejší trest propadnutí jmění podle § 21 tr. z. spr. č. 88/1950 Sb.[18], pokud nebyl takový majetek vrácen ke dni účinnosti zákona o mimosoudní rehabilitaci nebo za něj nebyla poskytnuta náhrada.

Bude vrácen pouze majetek v osobním vlastnictví nebo osobním užívání, jako např. rodinné domky, bytové zařízení, stavební pozemky do 8 arů apod.

2. rozhodnutí vydaná v době od 1. ledna 1951 do 31. prosince 1953 podle § 11 odst. 1. zákona č. 138/1948 Sb., o hospodaření s byty[7].

Šlo o příkazy k vyklizení bytů osob tzv. státně nespolehlivých. Rehabilitace zde bude provedena obdobně jako pod. I/A/a/1.

d) ostatní správní rozhodnutí bude možno i po uplynutí tří let od jejich právní moci

I. varianta:

přezkoumat mimo odvolací řízení (§ 65 a násl. spr. ř.[19]) do dvou let ode dne počátku účinnosti zákona o mimosoudní rehabilitaci, pokud byla vydána v době od 9. srpna 1948;

II. varianta:

posoudit z hlediska zákonnosti a zrušit nebo změnit jedině na základě protestu prokurátora.

Kromě oblastí, v nichž docházelo notoricky k hrubým nezákonnostem a jež se proto staly výslovně předmětem mimosoudní rehabilitace, docházelo k nezákonným rozhodnutím i v dalších úsecích státní správy. V těchto případech by až na řídké výjimky nebylo možné po uplynutí tří let od jejich právní moci sjednat nápravu jiným způsobem než na základě protestu prokurátora (§ 69 spr. ř.[20]). Takový stav by mimo jiné znamenal pro prokuraturu neúměrné zatížení po kvantitativní stránce. Je proto v prvé alternativě navrhována dočasná sistace ustanovení § 68 odst. 1 spr. ř.[5]; tím by bylo umožněno nezákonná rozhodnutí i ve věcech, jež nejsou výslovně předmětem mimosoudní rehabilitace, zrušit nebo změnit mimo odvolací řízení i po uplynutí tří let od jejich právní moci. Přitom je třeba mít na zřeteli, že ustanovení zákona o mimosoudní rehabilitaci o náhradě škody by se na tyto případy nevztahovala.

Zákonné úpravy vyžaduje toliko přijetí prvé varianty.

B) V oblasti pracovně právní:

1. Zákon stanoví, že se zruší kádrové spisy s výjimkou záznamů evidenční povahy a že se napříště zakazuje jejich zakládání; zákon současně stanoví taxativně výjimky pro některé kategorie pracovníků.

2. Pracovníkům, s nimiž byl v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1965 rozvázán pracovní poměr nebo kteří byli přeřazeni na místa neodpovídající jejich kvalifikaci

- pro jejich účast na domácím nebo zahraničním odboji,
- proto, že byli bezdůvodně trestně stíhání nebo že byla proti nim učiněna opatření, jež byla

podle zákona o soudní rehabilitaci zrušena,
- v souvislosti s opatřeními proti osobám, které byly rehabilitovány,
- pro náboženské přesvědčení
- pro projevy, které nevyjadřovaly záporný postoj k lidově demokratickému zřízení,
- pro jejich původ nebo pro původ jejich rodinných příslušníků,
- proto, že dříve pobývali v zahraničí,
- proto, že jejich příbuzní byli trestně stíháni nebo se zdržovali v zahraničí,
- proto, že byli vysídleni opařením orgánů státní správy, nebo
- proto, že byli ve vojenské činné službě sami nebo jejich příbuzní zařazeni k pomocným technickým praporům,

bude podle možnosti umožněn návrat na původní pracovní místo odpovídající jejich kvalifikaci; jestliže organizace bude ochotna přijmout rehabilitovaného pracovníka opět do pracovního poměru, pracovník bude moci rozvázat pracovní poměr s jednoměsíční výpovědní lhůtou.

Takto postižených pracovníkům se započte doba nezaměstnanosti pro nároky náležející z pracovního poměru, z nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení. Náhrada ušlého výdělku bude poskytnuta jen výjimečně v případech, které zákon taxativně stanoví.

3. Ministr národní obrany a ministr vnitra mohou povolat do činné služby – zvláště zúčastnili-li se odboje se zbraní v ruce – vojáky a příslušníky SNB, s nimiž byl v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1965 ukončen služební poměr nebo kteří byli přeřazeni na místa neodpovídající jejich kvalifikaci
- pro účast na domácím nebo zahraničním odboji,
- proto, že byli bezdůvodně stíháni nebo že byla proti nim učiněna opatření, jež byla podle zákona o soudní rehabilitaci zrušena,
- v souvislosti s opatřeními proti osobám, které byly rehabilitovány,
- pro projevy, které nevyjadřovaly záporný postoj k lidově demokratickému zřízení,
- pro nesprávná hodnocení jejich předodbojové činnosti nebo
- pro jiná nezákonná rozhodnutí vojenské správy nebo ministerstva vnitra.

Vojákům a příslušníkům SNB propuštěným nebo přeřazeným se shora uvedených důvodů ministr národní obrany, popřípadě ministr vnitra vrátí hodnosti, jež jim byly nezákonně odňaty, popřípadě je povýší v souladu s platnými předpisy a s přihlédnutím k odpovídající kvalifikaci a vzdělání.

Takto postiženým příslušníkům branných sil se poskytne odškodnění obdobně, jako je uvedeno shora pod bodem B/2.

C) Na dalších úsecích:

Občanům, jimž vznikla újma na zdraví nebo na majetku nebo u nichž došlo k omezení osobní svobody v důsledku protiprávního jednání orgánů státní správy učiněných bez rozhodnutí nebo v rozporu s ním v době od 20. února 1948 do 31. prosince 1967, nebo v důsledku takového jednání učiněného z podnětu orgánů státní správy nebo na jejich místě, se poskytne odškodnění.

Do této skupiny nezákonnosti patří např. odcizení majetku při domovních prohlídkách, nezákonné internace, zadržení osob ve vazbě bez vědomí a souhlasu prokurátora nebo soudu, protiprávní jednání orgánů bezpečnosti v nápravně výchovných ústavech a věznicích apod.

Podle povahy takového opatření bude postižným poskytnuta náhrada ušlého výdělku, náhrada škody na zdraví nebo náhrada věcné škody, jakož i provedeny zápočty pro nároky z pracovního poměru a pro účely nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení.

II.
Řízení ve věcech, jež jsou předmětem rehabilitace

1. Zákonnosti správních rozhodnutí bude přezkoumávána a o nárocích na přepočet důchodu postiženého nebo jeho pozůstalých bude rozhodováno ve správním řízení. Kromě zvláštních procesních ustanovení, která bude obsahovat právní úprava o mimosoudní rehabilitaci, použije se na řízení platný správní řád (zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení[3]).

2. Řízení ve věcech, jež jsou předmětem rehabilitace, se zahájí na návrh postiženého. Místo něho, popřípadě spolu s ním mohou návrh podat:

v majetkoprávních věcech a v pracovně-právních věcech děti, manžel a rodiče;

ve věcech důchodových osoby, jimž náleží, popřípadě náležel důchod pozůstalých po postiženém podle předpisů, které upravují nebo dříve upravovaly důchodové zabezpečení.

V pracovně-právních věcech jsou se souhlasem postiženého k podání návrhu v zájmu svého člena oprávněny též společenské organizace, zejména Svaz protifašistických bojovníků a Revoluční odborové hnutí.

Je-li osoba oprávněná k podání návrhu zbavena způsobilosti k právním úkonům, může podat návrh též její zákonný zástupce, a to i proti její vůli.

3. Návrh na zahájení řízení o rehabilitaci musí být podán do jednoho roku od počátku účinnosti zákona o mimosoudní rehabilitaci, nejpozději do jednoho roku od právní moci rozhodnutí, jímž byl občan rehabilitován osudně, jestliže soudní rehabilitace nutně předchází.

Po této lhůtě lze návrh podat účinně jen, bylo-li kvůli zmeškání lhůty, k němuž došlo z důležitých důvodů, prominuto orgánem příslušným k rozhodnutí. Návrh může vzít zpět svým výslovným prohlášením ten, kdo jej podal.

4. Návrh na zahájení správního řízení se podává:

ve věcech přepočtu důchodu postiženého nebo důchodu jeho pozůstalých

u okresního národního výboru (jeho právního nástupce), v jehož obvodu měla sídlo organizace, u níž došlo k rozvázání pracovního poměru nebo k pracovnímu přeřazení postiženého;

ve věcech rozhodování o zrušení vyloučení ze školy

- u krajského národního výboru, pokud jde o školy poskytující střední vzdělání,
- u děkanátu příslušné fakulty (jejího právního nástupce), pokud jde o školy vysoké;

v ostatních věcech

u okresního národního výboru (jeho právního nástupce), v jehož obvodu je nebo bylo sídlo správního orgánu, který ve věci, jež je předmětem rehabilitace, rozhodoval v prvním stupni.

Výjimkou z této zásady se podávají návrhy

- u ministerstva národní obrany

ve věcech důchodů vyplácených vojenskou správou a v případech vystěhování z vojenských bytů,

- u ministerstva vnitra

ve věcech důchodů vyplácených ministerstvem vnitra.

Lhůta stanovená k podání návrhu na zahájení řízení je zachována též v případě, bylo-li podání učiněno ve stanovené lhůtě u kteréhokoli národního výboru.

U národních výborů projednávají návrhy věcně příslušné odbory.

5. Návrh na přezkoumání správního rozhodnutí je zvláštním mimořádným opravným prostředkem. Na přezkoumání věci a na zrušení nebo změnu napadeného správního rozhodnutí z důvodů zjištěné nezákonnosti je právní nárok. Orgán, který rozhodnutí přezkoumává, je povinen rozhodnutí přezkoumat v celém rozsahu a není vázán jen důvody uplatňovanými proti rozhodnutí oprávněnou osobou; ve věci sám též rozhodne.

6. Odvolacím orgánem do rozhodnutí děkana příslušné fakulty vysoké školy bude rektor příslušné školy. Jinak pro odvolací řízení platí důsledně ustanovení oddílu I části čtvrté zákona č. 71/1967 Sb.

7. O přezkoumání pravomocného správního rozhodnutí vydaného v řízení o rehabilitaci lze požádat do třiceti dnů soud. Rozhodovat bude jednoinstančně krajský osud, který přezkoumávané rozhodnutí ve smyslu § 244 a násl. o.s.ř.[21] potvrdí nebo zruší. Správní orgán je vázán právním názorem soudu.

8. Přezkoumání věci nebrání okolnosti, že před počátkem účinnosti zákona došlo k přezkoumání rozhodnutí, na něž se vztahuje rehabilitace, podle jiných předpisů. Pokud bylo zahájeno přezkoumání věci, která vzhledem ke své povaze spadá do rehabilitace, před počátkem účinnosti zákona o rehabilitace, dokončí se šetření a posouzení věci podle tohoto zákona.

9. Náklady řízení včetně nákladů právního zastoupení hradí navrhovateli stát, jestliže navrhovatel měl v rehabilitačním řízení alespoň z části úspěch.

10. U okresních a krajských národních výborů budou ustanoveny rehabilitační komise. Nebudou mít rozhodovací pravomoc. Jejich posláním bude dozírat na řádné a včasné projednání

návrhů na náhradu škody. Komise budou voleny plenárním zasedáním národních výborů; budou mít nejméně 7 členů z odborníků obeznámených s problematikou věcí, které jsou předmětem rehabilitace, a z osob s úplným právnickým vzděláním. Jedním z členů komise by měl být zástupce Svazu protifašistických bojovníků.

Podle potřeby budou zřizovány rehabilitační komise i u jiných správních orgánů včetně ústředích orgánů státní správy. Budou mít obdobné poslání jako rehabilitační komise u národních výborů a mimo to budou připravovat konečné návrhy na vyřízení žádostí o rehabilitaci pro vedoucího ústředního orgánů státní správy nebo pro orgány, jím zmocněné a to podle zásad jím stanovených.

III.
Náhrada škody a zvláštní způsoby odškodnění

1. Náhrada škody se stanoví

I. varianta.

propočtem individuálních nároků podle zásad dále uvedených;

II. varianta:

paušálními částkami. Zákon by stanovil, v kterých případech a v jaké výši se tyto paušální částky poskytnou (např. ve věcech důchodového zabezpečení, ušlého výdělku apod.).

2. Náhrada škody zahrnuje:

a) Náhradu ušlého výdělku

I. varianta:

- za dobu omezení osobní svobody v důsledku protiprávního opatření orgánů státní správy učiněného bez rozhodnutí
- za dobu, po kterou byl občan povolán na výjimečné vojenské cvičení k pomocným technickým praporům,
- došlo-li k rozvázání pracovního poměru nebo k přeřazení na místo neodpovídající pracovníkově kvalifikaci, pro účast na domácím nebo zahraničním odboji nebo proto, že byl bezdůvodně trestně stíhán nebo bylo proti němu učiněno opatření, které bylo zrušeno podle zákona o soudní rehabilitaci, nebo v souvislosti s opatřeními proti jiným osobám, jež byly rehabilitovány, nebo z důvodů náboženského přesvědčení;

II. varianta:

toliko za dobu omezení osobní svobody v důsledku protiprávního opatření orgánů státní správy učiněného bez rozhodnutí.

Náhrada za ztrátu na výdělku nesmí přesahovat částku 20 000 Kčs za jeden rok.

Došlo-li k rozvázání pracovního poměru nebo k přeřazení pracovníka ze shora uvedených důvodů, náhrada činí rozdíl mezi původní mzdou (odměnou za práci) pracovníkovou před takovým opatřením a nižší mzdou (odměnou za práci) na novém pracovišti; nárok lze v tomto případě uplatnit časově jen do doby, kdy došlo k prvnímu vyrovnání platu, nejdéle však za tři roky ode dne rozvázání pracovního poměru nebo přeřazení.

b) Náhradu škody na zdraví způsobenou v souvislosti

- s protiprávním opatřením orgánů státní správy učiněným bez rozhodnutí nebo
- s povoláním na výjimečné vojenské cvičení k pomocným technickým praporům.

Pokud jde o způsob a rozsah náhrady škody, platí ustanovení občanského zákoníka.

Částky, jimiž poškozená osoba byla odškodněna podle jiných předpisů, se na tuto náhradu započtou; průměrným výdělkem se rozumí výdělek v době, kdy k takovému protiprávnímu opatření orgánů státní správy došlo.

c) Náhradu věcné škody, a to uvedením v předešlý stav; není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se škoda v penězích.

Tato náhrada přichází v úvahu při vystěhování z bytu, při vysídlení, při náhradě za majetek v osobním vlastnictví a při protiprávních jednáních orgánů státní správy učiněných bez rozhodnutí.

Za věci movité, které mohou být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání, se poskytne náhrada odpovídající skutečné škodě; za ostatní věci movité se poskytne přiměřené odškodnění; náhrada za věci nemovité se řídí předpisy o náhradách při vyvlastnění nemovitostí.

Při zpracování zákona bude uvážena možnost, zda by náhradu škody za věci movité a nemovité neměla poskytnout organizace, která je má ve vlastnictví nebo v užívání.

Osobám, jež byly vysídleny, zůstane zachován nárok na náhradu škody podle dříve platných zvláštních předpisů, pokud byly pro poškozené výhodnější.

3. Zvláštní způsoby odškodnění:

a) Místní národní výbor na žádost vlastníka rodinného domku nebo domu, který může plnit účel rodinného domku, zruší v jeho prospěch právo užívat byt v tomto domku nebo domě, jestliže užívací právo vlastníka k bytu v tomto domku nebo domě bylo zrušeno podle § 3 odst. 2, § 11 odst. 1, § 22 odst. 3 zákona č. 138/1948 Sb., o hospodaření s byty[7], nebo podle § 6 odst. 2 zákona č. 94/1950 Sb., o ubytování branné moci a SNB[8], a taková rozhodnutí byla podle zákona o mimosoudní rehabilitaci zrušena.

Při přidělování náhradního bytu uživateli bytu, jenž má být vyklizen ve prospěch vlastníka rodinného domku nebo domu, který může plnit účel rodinného domku, místní národní výbor (popřípadě příslušný orgán vojenské správy) přihlíží k tomu, aby náhradní byt byl podle místních podmínek rovnocenný bytu, který má být vyklizen.

Ostatním osobám, pokud odsud přeměně nebydlí, jejichž právo užívat byt bylo zrušeno podle shora uvedených ustanovení, místní národní výbor, který takové rozhodnutí vydal, na žádost přidělí mimo pořadí byt ve smyslu usnesení vlády č. 188/1968[9] a ve shodě s ustanovením § 49 odst. 1 zákona č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty[22].

Bývalým vojákům, jejichž právo užívat byt bylo zrušeno podle § 6 odst. 2 zákona č. 94/1950 Sb., o ubytování branné moci a SNB[8], byty zajistí příslušný orgán vojenské správy.

Osobám, jimž bude umožněno nastěhovat se do jejich rodinného domku nebo domu, který může plnit účel rodinného domku, jakož i těm, jimž budou přiděleny byty v souvislosti s opatřeními učiněnými podle zákona o mimosoudní rehabilitaci, budou uhrazeny stěhovací náklady.

K provedení rehabilitace na bytovém úseku bude nutno zajistit potřebný počet bytů ze státní výstavby. K tomu účelu bude třeba přizpůsobit plán výstavby bytů tak, aby rehabilitace mohla být provedena nejpozději do konce roku 1971.

b) Pro účely důchodového zabezpečení se doba, po kterou občan v důsledku opatření, jež jsou předmětem mimosoudní rehabilitace, nemohl vykonávat zaměstnání (pracovní činnost), posuzuje jako doba pokračování v zaměstnání (pracovní činnosti), jež občan konal před tímto opatřením. Při výpočtu průměrného měsíčního výdělku (průměrné měsíční odměny) se nehledí k této době, a jestliže to je pro občana výhodnější, ani k době, po kterou nemohl vykonávat své dřívější zaměstnání (pracovní činnost).

Podle této zásady se přepočtou i důchody vyměřené před účinností zákona o mimosoudní rehabilitaci.

Při doplacení dávek důchodového zabezpečení

I. varianta:

se nepoužije ustanovení § 53 odst. 1 poslední věta zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení[23], a ustanovení § 91 odst. 1 poslední věta zákona č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků[24];

II. varianta:

se proplatí doplatek nejvýše za tři roky nazpět a nejvýše částka 12 000 Kčs (§ 53 odst. 1 zákona č. 101/1964[23] a § 91 odst. 1 zákona č. 103/1964 Sb.[24])

c) Doba, po kterou občan v důsledku opatření, jež jsou předmětem mimosoudní rehabilitace, nemohl vykonávat zaměstnání (pracovní činnost), jakož i doba, na jejíž započet ztratil nárok v souvislosti s takovým opatřením, se započte pro vznik nároků náležejících z pracovního poměru (pro dovolenou, praxi a kvalifikaci) a nemocenského pojištění jako doba trvání pracovního poměru.

d) Došlo-li k rehabilitaci osoby, která zemřela v době uvěznění (internace) nebo ve vazbě vykonávané orgány státní bezpečnosti, mají ti, jimž zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, nárok na náhradu toho, co jim na výživném ušlo.

4. Právo žádat náhradu škody přechází na dědice postiženého, pokud jimi jsou děti, manžel a rodiče, s výjimkou nároků, které podle občanského zákoníka zanikají smrtí postiženého (§ 95 odst. 2 o.z.[25]), a s výjimkou přidělení náhradního bytu osobám vystěhovaným z důvodů uvedených v části I/A/a/1.

Náhrada nepřesahující 20 000 Kčs se vyplatí jednorázově. U náhrad převyšujících tuto částku se vyplatí 20 % přiznané náhrady, nejméně však částka 20 000 Kčs v hotovosti, zbytek ve zúročitelných státních dluhopisech splatných nejpozději do 10 let, a to ve stejných ročních částkách, jejichž výše musí však činit alespoň 5 000 Kčs.

5. Nárok na náhradu škody se uplatní, pokud dále není jinak uvedeno, u příslušného okresního národního výboru; v pracovně-právních věcech u organizace, u níž došlo k rozvázání pracovního poměru, popřípadě u jejího právního nástupce, a není-li takové organizace, u ústředního úřadu, do jehož oboru působnosti by organizace patřila, popřípadě její činnost náležela.

Nárok na náhradu škody ve věcech nesprávného úředního postupu orgánů bezpečnosti nebo armády učiněného bez rozhodnutí se uplatní u ministerstva vnitra, popřípadě u ministerstva národní obrany, popřípadě u ministerstva spravedlnosti, (přejde-li do vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci Sbor nápravné výchovy do oboru působnosti ministerstva spravedlnosti); šlo-li o nesprávný postup činovníků a pracovníků krajského národního výboru, u krajského národního výboru.

Nárok na náhradu škody vzniklý v souvislosti s povoláním občanů na výjimečné vojenské cvičení k pomocným technickým praporům se uplatní u ministerstva národní obrany.

Zákon stanoví lhůty pro uplatnění nároku na náhradu škody.

Nedojde-li mezi poškozeným a organizací k dohodě, uplatní postižený svůj nárok u příslušného okresního soudu s výjimkou nároků z nemocenského pojištění, o nichž rozhodnou příslušné orgány ROH.

IV.
Ustanovení společná a přechodná

1. Rehabilitované osoby mohou v případech, kdy původní rozhodnutí nebo opatření bylo zveřejněno, požadovat, aby jim udělená satisfakce byla rovněž zveřejněna vhodným způsobem.

2. Pracovníci nebo činovníci, kteří se dopustili nezákonností uvedených v části I/C a tím ztratili potřebnou důvěru pro místo ve státním orgánu nebo pro veřejnou funkci, jež v současné době zastávají, lze z tohoto důvodu odvolat z funkce, dát jim výpověď z pracovního poměru, popřípadě s nimi skončit pracovní nebo služební poměr propuštěním.

Při zpracování zákona bude zvážena i možnost řešení otázky hmotného postihu.

V.
Finanční náklady

Mimosoudní rehabilitace si vyžádá jednak náklady souvisící s odškodněním rehabilitovaných osob, jednak náklady u správních orgánů a u soudů spojené s projednáváním konkrétních případů.

Výpočet nákladů potřených k odškodnění rehabilitovaných osob je obtížný, neboť nelze předem spolehlivě odhadnout, kolik osob o rehabilitaci požádá, v jakém rozsahu budou zrušena jako nezákonná rozhodnutí, jež budou individuálně přezkoumána, a v jakém počtu se budou domáhat přiznání náhrady škody postižení v těch případech, kdy rozhodnutí budou zcela nebo zčásti zrušena zákonem. Lze předpokládat, že celkové náklady souvisící s odškodněním se budou pohybovat kolem 2,5 miliardy. Jde o hrubý odhad, k němuž se dospělo na základě dílčích podkladů některých krajských národních výborů a ministerstev.

Podrobnější údaje:

vrácení majetku v osobním vlastnictví	3 000	případů	250 mil
náhradní byty (nová výstavba)	3 000	případů	300 mil
dokončení náhrad vysídlencům	400	případů	30 mil.
důchodové věci	5 000	případů doplatky	150 mil.
do budoucna			400 mil.
pomocné technické prapory	10 000	případů	100 mil.
protiprávní jednání bez rozhodnutí	-	odhad	100 mil.

pracovně právní oblast	-	odhad	1 000 mil.
ostatní	-	odhad	100 mil.
celkem			2 430 mil.

Tento odhad bude upřesněn při přípravě zákona. Lze však zcela důvodně předpokládat že uvedené náklady nebudou překročeny; jsou zpracovány s přihlédnutím k tomu, že budou schváleny varianty, které počítají s širším pojetím náhrady škody. Náklady se sníží, bude-li vrácen postiženým majetek v osobním vlastnictví in natura.

Přehled
připomínek, jimž nebylo vyhověno

Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci spolu s rozborem problematiky byly zaslány k připomínkám celkem 46 ministerstvům a jiným ústředním orgánům, krajským národním výborům, vybraným společenským organizacím a vědeckým pracovištím. 43 orgány zaujaly písemně své stanovisko k zaslaným materiálům, přičemž se vesměs vyjádřily kladně k zamýšlenému provedení mimosoudní rehabilitace. S výjimkou ministerstva financí vyslovily i souhlas s navrženým rozsahem připravované rehabilitace; v četných případech naopak odporučily, aby rozsah rehabilitace byl rozšířen o další oblasti státní správy.

K návrhu zásad došlo několik desítek připomínek, z nichž mnohé se týkaly dalších podrobností; k těm bude možno přihlédnout až při vypracování paragrafované osnovy zákona.

Nebylo možno vyhovět ani těm připomínkám, které směřovaly proti zásadám převzatým ze zákona o soudní rehabilitaci (např. vrácení jiného než osobního vlastnictví, výpočet náhrady ušlé mzdy, popřípadě důchodu z fiktivního platu apod.).

Z podstatných připomínek nebylo vyhověno:

Právnická fakulta Karlovy university v Praze poukazuje na to, že řada zákonů a jiných právních předpisů (z dosud platných např. vládní nařízení č. 50/1955 Sb.[2] a vládní nařízení č. 15/1959 Sb.[17]) výslovně porušovala některá základní práva a svobody občanů zaručené Ústavou 9. května; vyslovila proto názor, že by takové předpisy měly být zrušeny jako protiústavní a v souvislosti s tím i individuální správní akty, které byly na jejich základě vydány.	Návrh zásad vychází z akčního programu KSČ a z programového prohlášení vlády z 24. dubna 1968. Na základě těchto dokumentů zůstanou nezměněna opatření vyplývající z třídního charakteru zákonodárství socialistické revoluce. Vzhledem k tomu zůstávají tedy nedotčeny zákony a další právní předpisy, na jejichž základě docházelo k administrativním zásahům do svobod občanů a do jejich osobního vlastnictví. Nejde o revizi právního řádu, ale o napravení nezákonností.
Ministerstvo spravedlnosti, Svaz protifašistických bojovníků, právnická fakulta Karlovy university a pokud jde o vyloučené studenty též ministerstvo školství doporučily, aby bylo výslovně stanoveno, že lze přezkoumat rozhodnutí akčních výborů, popř. rozhodnutí učiněná na jejich návrh nebo na jejich místě, jež byla sankcionována zákonem č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů[6]. Současně bylo navrženo stanovit, že taková rozhodnutí bude přezkoumávat ÚV Národní fronty a jakým způsobem bude poskytnuta náhrada v případech, že přezkoumaná rozhodnutí budou shledána věcně nepodloženými.	Zákon č. 213/1948 Sb. sám ve svém ustanovení § 1 odst. 2 umožňuje, aby Ústřední akční výbor Národní fronty přezkoumal opatření akčních výborů.[6] Lze míti za to, že nyní může přezkoumání provádět ústřední výbor Národní fronty na místě dřívějšího Ústředního akčního výboru Národní fronty. Pokud jde o možnosti nápravy, platí stejný režim jako u ostatních správních rozhodnutí nezařazených výslovně do rehabilitace.
Ministerstvo financí zastává názor, že do zákona o mimosoudní rehabilitaci mají být zahrnuta toliko opatření orgánů státní správy učiněná bez písemného rozhodnutí a některé věci pracovně právní. V ostatních věcech, jež zásady pojímají do rehabilitace, ministerstvo financí doporučuje toliko sistovat tříletou lhůtu, ve které lze podle § 68 odst. 1 správního řádu[5] přezkoumat správní rozhodnutí mimo odvolací řízení; přitom okruh oprávněných osob by měl být omezen na ty, proti nimž směřuje výrok napadeného rozhodnutí.	S takovým pojetím rozsahu rehabilitace nelze souhlasit. Zrušení nebo změna nezákonného rozhodnutí by byla ponechána zcela na vůli správního orgánu, který by žádost postiženého posuzoval. Ustanovení § 65 a násl. správního řádu[19] není formulováno tak, že by z něho bylo možno dovozovat právní nárok na přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení v případě, že byla zjištěna nezákonnost. I kdyby došlo v takovém řízení ke zrušení nebo ke změně rozhodnutí, nebylo by možno poskytnout náhradu škody, neboť dosud není provedeno ustanovení § 426 občanského zákona[4] o odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím.
Ministerstvo školství navrhuje, aby ve věcech, které budou předmětem rehabilitace, docházelo ke změně nebo ke zrušení správních rozhodnutí jen na základě individuálního přezkoumání.	Návrh zásad vychází ze zkušeností, že na úsecích, kde by rozhodnutí byla zrušeno přímo ze zákona bez individuálního přezkoumávání, docházelo k hrubým nezákonnostem a opatření byla správními orgány notoricky zneužívána. Vybrány byly skutečně jen nejzávažnější problémy, kde individuální přezkoumání by nemohlo až na zcela řídké výjimky přinést jiný výsledek než zrušení přezkoumávaného rozhodnutí. V neprospěch tohoto postupu svědčí i to, že spisové podklady v převážné většině případů nejsou vůbec k disposici, nehledíc již k jejich kusosti a neprůkaznosti. Nad to nedochází v některých věcech ke zrušení správního rozhodnutí v celém rozsahu, nýbrž jen v části výroku rozhodnutí, jímž byl dotčen majetek v osobním vlastnictví. Tato zásada, podle níž jsou některá rozhodnutí prohlášena za neplatná od počátku, je ostatně promítnuta již v zákoně o soudní rehabilitaci.

NA, ÚPV, zasedání vlády konané 25. 7. 1968. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 28 stran A4 (2 strany usnesení, 19 stran zásady zákona, 7 stran přehled připomínek).

Pokud jde o rozsah rehabilitace, došly četné připomínky, z nichž většina se týkala oblasti zemědělské. Bylo doporučeno do rehabilitace zahrnout opatření podle zákona č. 27/1949 Sb., o mechanizaci zemědělství[26] (výkup zemědělských strojů), podle vládního nařízení č. 47/1955 Sb., o HTÚP[27], podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy[28], podle zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě[29]. (Jde o připomínky generální prokuratury, Slovenské národní rady, Středočeského, Západočeského, Jihomoravského, Západoslovenského KNV aj.)	Do zásad bylo pojato jen vrácení majetku, který může být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání. Ostatní věci lze buď řešit prokurátorským protestem anebo individuálně přezkoumat v řízení podle § 65 a násl. spr. ř., zejména když zásady navrhují asistovat lhůtu uvedenou v § 68/ odst. 1 spr. ř.[5] Pokud jde o rozsah věcí zemědělských, do rehabilitace byl pojat tak, jak byl navržen ministerstvem zemědělství a výživy. Ostatní otázky hodlá toto ministerstvo řešit zvláště jinými opatřeními.
ČSAV, Ústav státu a práva, Ústřední správa spojů navrhly do rehabilitace pojmou nezákonnosti, k nimž došlo vůči církvím.	Bude vhodnější tuto problematiku přenechat nové úpravě, k níž jak se předpokládá – dojde mezi církvemi a státem. Souhlas k výkonu duchovenské činnosti lze udělit podle současných předpisů (zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem[30]).
ÚRO navrhuje, aby v rámci zákona o mimosoudní rehabilitaci byli odškodněni i ti pracovníci, u nichž v důsledku rozvázání pracovního poměru nebo přemístění na práci neodpovídající jejich kvalifikaci došlo k újmě na zdraví.	Této připomínce nebylo možno vyhovět, neboť újma na zdraví zde zásadně není v prokazatelné příčinné souvislosti s rozvázáním pracovního poměru nebo s přeřazením na jinou práci.
Ministerstva školství a spravedlnosti navrhují, aby náklady řízení hradil stát navrhovateli jen v poměru, v jakém navrhovatel prosadil svůj rehabilitační návrh.	Zásada, že náklady řízení hradí navrhovateli stát v plném rozsahu, měl-li navrhovatel v řízení alespoň z části úspěch, platí jen pro správní řízení, nikoli pro projednávání náhrady škod před soudem, kde platí ustanovení § 142 a násl. o.s.ř.[31] Není proto na místě obava, že by v důsledku vznesení přemrštěně vysokých rehabilitačních nároků mohlo dojít k nežádoucímu a nepřiměřenému vzrůstu nákladů řízení. Proti připomínce svědčí i technicky složitý postup, jímž by byla určována poměrná část nákladů řízení. Řešení obsažené v návrhu zásada zákona je plně v souladu s požadavkem důsledného odstranění všech, i dílčích nezákonností.
Ústav státu a práva a ČSAV navrhují, aby správní orgán v řízení o rehabilitaci rozhodoval jen v prvním stupni a aby soud přezkoumával taková rozhodnutí dvouinstančně.	Jde o dosud neobvyklou formu kontroly správního rozhodování soudem. Přijetí navrhované úpravy by znamenalo neúměrně velké zatížení soudů. K soudům by se dostala zbytečně řada věcí, ve kterých by mohl sjednat nápravu na základě odvolání již správní orgán vyššího stupně. Proto také ministerstvo spravedlnosti zaujalo k návrhu negativní stanovisko.
Svaz protifašistických bojovníků a Národní výbor hl. m. Prahy navrhují, aby v zásadách zákona byl přímo stanoven právní nárok poškozené osoby, s níž byl z diskriminačních důvodů rozvázán pracovní poměr, na opětovné přijetí na pracovní místo, z něhož byla takto odstraněna.	Této připomínce nebylo lze vyhovět, neboť v průběhu let mnohé organizace zanikly, nebo jejich úkoly se změnily, popř. nemají volná místa, na kterých by mohly poškozené pracovníky umístit, mnozí poškození ztratili svou původní kvalifikaci apod.
Svaz protifašistických bojovníků, NV hl. m. Slovenska Bratislavy, ministerstvo lesního a vodní ho hospodářství doporučily, aby náhrada škody za nemovitosti nebyla poskytována podle vyhlášky č. 73/1964 Sb.(), která je údajně vývojem překonána a neodpovídá dnešním cenovým vztahům.	Této připomínce nebylo možno vyhovět, neboť by tak věci spadající pod rehabilitaci byly, pokud jde o náhradu, zvýhodněny, proti dosud platné obecné úpravě podle vyhlášky č. 73/1964 Sb.[32] Mimo to zákon o soudní rehabilitaci vychází při poskytování náhrady škody za nemovitosti rovněž z citované vyhlášky.

Svaz protifašistických bojovníků a ÚRO doporučily, aby se při výpočtu důchodu, popř. i při náhradě ušlého výdělku vycházelo z fiktivní mzdy, kterou by postižený pracovník dnes dostával, kdyby setrval na svém původním pracovním místě. V souvislosti s tím bylo poukázáno na to, že v průběhu let došlo k mzdovému nárůstu a k platovým úpravám.	Této připomínce nemohlo být vyhověno, neboť výdělek, jehož by v současné době dosáhl postižený pracovník, je sporný a stěží zjistitelný. Návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci stojí zde ostatně na stejném stanovisku jako zákon o soudní rehabilitaci, který průměrným výdělkem pro účely náhrady škody ušlého výdělku rozumí výdělek před zahájením trestního stíhání.

(1) Zákon č. 55/1947 Sb. ze dne 1. dubna 1947 o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1947, částka 29, s. 383–386.

(2) Vládní nařízení č. 50/1955 Sb. ze dne 21. září 1955 o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1955, částka 28, s. 139–144.

(3) Zákon č. 71/1967 Sb. ze dne 29. června 1967 o správním řízení (správní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1967, částka 27, s. 284–296.

(4) Paragraf 426 občanského zákoníka zněl: „*Státní orgán nebo orgán, na který přešly úkoly státního orgánu, odpovídá též za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím podle úpravy obsažené ve zvláštních předpisech.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 27, s. 238.

(5) Paragraf 68 správního řádu zněl „*(a) Správní orgán nemůže mimo odvolací řízení rozhodnutí zrušit nebo změnit po uplynutí tří let od právní moci napadeného rozhodnutí.*

(b) Proti rozhodnutí, jímž se ruší nebo mění rozhodnutí mimo odvolací řízení, se lze odvolat i podat rozklad.“ Zákon č. 71/1967 Sb. ze dne 29. června 1967 o správním řízení (správní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1967, částka 27, s. 293.

(6) Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1426.

(7) Paragraf 3 odst. 2 zákona o hospodaření s byty zněl: „*Místní národní výbor může i v jiných případech prohlásiti smlouvu o užívání bytu za zrušenou, užívá-li se bytu nebo jeho části proti veřejnému zájmu, zejména byl-li jeho uživatel pravomocně potrestán pro cenový přestupek, spáchaný ve spojitosti s podnájmem (nájmem) bytu nebo jeho části.*“ Paragraf 11 odst. 1 tohoto zákona zněl: „*Místní národní výbor může prohlásiti za zrušené smlouvy o užívání bytů, v nichž bydlí osoby státně nespolehlivé. Ustanovení § 10, odst. 2 vztahuje se přiměřeně i na tyto případy.*“ Paragraf 22 odst. 3 zněl: „*Mimo to může místní národní výbor prohlásiti za zrušené smlouvy o užívání bytů, bylo-li při revisi řádně zjištěno, že uživatelem bytu je osoba, u níž nejsou splněny podmínky § 4, odst. 1, je však povinen opatřiti jí přiměřený byt náhradní. Ustanovení § 17 vztahuje se přiměřeně i na tyto případy.*“ Paragraf 4 odst. 1, na který je výše odkazováno, zněl: „*(1) Jako nájemníky možno přikázati toliko*

1. *státně spolehlivé osoby, které nemají v obci bytu nebo bydlí v bytě zdravotně závadném nebo nedostatečném a vykonávají v obci trvale své zaměstnání nebo povolání, uznané místním národním výborem za potřebné a tvořící hlavní zdroj jejich obživy;*
2. *osoby, které jsou členy oficiálních nebo polooficiálních zahraničních missí.*“ Zákon č. 138/1948 Sb. ze dne 28. dubna 1948 o hospodaření s byty. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 49, s. 1038, 1040, 1042.

(8) Paragraf 6 odst. 2 zákona o ubytování branné moci a SNB zněl: „*Ostatní osoby jsou povinny vyklidit vojenský byt nebo byt SNB podle výměru, který vydá na návrh vojenské správy nebo SNB místní národní výbor jejich dosavadního bydliště, a to ihned, jakmile jim bude přikázán přiměřený náhradní byt. Přiměřený náhradní byt, třeba i v jiné obci, přikáže uvedeným osobám na návrh vojenské správy nebo SNB místní národní výbor jejich dosavadního nebo budoucího bydliště, po případě vojenská správa nebo příslušný orgán SNB; přikáže-li vojenská správa nebo příslušný orgán SNB jako náhradní byt těmto osobám vojenský byt nebo byt SNB, neztrácí tím tento byt povahu vojenského bytu nebo bytu SNB. Pravomocné výměry místních národních výborů jsou exekučními tituly a vykonávají se správní nebo soudní exekucí.*“ Zákon č. 94/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o ubytování branné moci a SNB. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 43, s. 364.

(9) *NA*, ÚPV, zasedání vlády konané 6. června 1968, usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 188 ze dne 6. června 1968 o rozšíření okruhu osob, jimž může být přidělen byt ve státním zájmu.

(10) Vládní nařízení č. 22/1953 Sb. ze dne 17. dubna 1953 o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatření osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1953, částka 13, s. 17–18.

(11) Zákon č. 40/1958 Sb. ze dne 3. července 1958 o úpravě důchodů některých odsouzených osob. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1958, částka 16, s. 103–104.

(12) Zákon č. 41/1958 Sb. ze dne 3. července 1958 o některých změnách v sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1958, částka 16, s. 104–106.

(13) Vládní vyhláška č. 120/1964 Sb. ze dne 24. června 1964 o úpravě důchodů některých osob. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 52, s. 841–842.

(14) Novelizované znění tohoto odstavce bylo následující: „*Vojákovi z povolání a poživateli důchodu mladším 55 let, u nichž byla vyslovena ztráta vojenské hodnosti podle § 46 trestního zákona nebo jimž byla odňata hodnost podle příslušného zákona, se výsluhový důchod nepřiznává (odnímá); jde-li o vojáka z povolání (poživatele důchodu) staršího 55 let, může být důchod snížen.*“ Zákon č. 18/1959 Sb. ze dne 26. března 1959 o některých změnách v sociálním zaopatření příslušníků ozbrojených sil. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1959, částka 9, s. 67

[15] Zákona č. 169/1949 Sb. ze dne 16. června 1949 o vojenských újezdech. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 49, s. 524–529.

[16] Paragraf 39 odst. 8 zněl: „*Zavádí-li se nové bojové prostředky nebo vyžadují-li toho důvody výcvikové, mohou být povoláni záložníci a náhradní záložníci k výjimečnému vojenskému cvičení na dobu nezbytné potřeby. Povolání záložníků a náhradních záložníků v rozsahu přesahujícím průměrný počet dvou ročníků zálohy a náhradní zálohy vyžaduje předchozího schválení vlády. Výjimečné cvičení se podle možnosti započte do úhrnné doby cvičení, stanovené v odstavcích 1, 2 a 4.*“ Branný zákon č. 92/1949 Sb. ze dne 23. března 1949. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 30, s. 265.

[17] Vládní nařízení č. 15/1959 Sb. ze dne 6. března 1959 o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1959, částka 8, s. 59–60.

[18] Paragraf 21 trestního zákona správního upravující propadnutí jmění zněl: „*(1) Při potrestání pro závažný přestupek může národní výbor vyslovit propadnutí jmění pachatele, jestliže pachatel svým přestupkem úmyslně projevil zjevné nepřátelství k lidově demokratickému řádu.*

(2) Výrok o propadnutí jmění postihuje buď celé jmění pachatelovo, anebo tu jeho část, kterou určí národní výbor. Vlastníkem propadlého jmění se stává stát.

(3) Výrok o propadnutí jmění se nevztahuje na předměty, jež pachatel nebo osoby, o něž pečuje, potřebují k ukojení základních životních potřeb.“ Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 40, s. 311.

[19] Jedná se o paragrafy spadající do oddílu 2 správního řádu upravující obnovu řízení. Zákon č. 71/1967 Sb. ze dne 29. června 1967 o správním řízení (správní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1967, částka 27, s. 293.

[20] Paragraf 69 správního řádu upravující řízení o protestu prokurátora zněl „*(1) Byl-li protest prokurátora podán u správního orgánu, který rozhodnutí vydal, může tento orgán sám své rozhodnutí, proti němuž protest směřuje, zrušit nebo nahradit rozhodnutím odpovídajícím zákonu.*

(2) Nevyhoví-li takto správní orgán plně protestu sám, je povinen předložit jej spolu se spisovým materiálem ve lhůtě v protestu určené, a není-li lhůta určena, do 30 dnů k rozhodnutí nadřízenému orgánu nejblíže vyššího stupně (§ 58); jde-li o ústřední orgán státní správy (orgán Slovenské národní rady), předloží protest svému vedoucímu, který rozhodne na základě návrhu jím ustavené zvláštní komise (§ 61 odst. 2).

(3) Rozhodnutí o protestu prokurátora se doručí prokurátorovi a účastníkům řízení.

(4) Proti rozhodnutí o protestu prokurátora se mohou účastníci řízení odvolat (podat rozklad).“ Zákon č. 71/1967 Sb. ze dne 29. června 1967 o správním řízení (správní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1967, částka 27, s. 293–294.

[21] Jednalo se o paragrafy hlavy 6 občanského soudního řádu upravující přezkoumání rozhodnutí jiných orgánů. Zákon č. 99/1964 Sb. ze dne 4. prosince 1963 – Občanský soudní řád. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1963, částka 56, s. 410.

[22] Paragraf 49 odst. 1 zákona o hospodaření s byty zněl: „*(1) Při přidělování náhradního bytu občanovi,*

a) jehož právo užívat byt bylo zrušeno z důvodu obecného zájmu nebo

b) jehož právo užívat byt bylo zrušeno pro nadměrnost a který si vlastním nákladem upravil z nebytových prostor byt dobře technicky vybavený,

přihlíží místní národní výbor k tomu, aby náhradní byt byl podle místních podmínek rovnocenný bytu, který má být vyklizen.“ Zákon č. 41/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 o hospodaření s byty. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 20, s. 256.

[23] Paragraf 53 odst. 1 zákona o sociálním zabezpečení zněl: „ *Zanikne-li nárok na dávku nebo zjistí-li se dodatečně, že dávka byla přiznána neprávem nebo v nesprávné výši, anebo změní-li se skutečnosti rozhodné pro výši dávky nebo její výplatu, dávka se odejme, zvýší, sníží anebo se její výplata zastaví. Odnětí, snížení a zastavení výplaty dávky se provede ode dne následujícího po dni, jímž uplynulo období, za které byla již vyplacena. Zvýšení dávky nesprávně vyměřené se provede ode dne, od něhož zvýšení náleží, nejvýše však za tři roky nazpět, a na doplatku se vyplatí celkem nejvýše částka 12 000 Kčs.*“ Zákon č. 101/1964 Sb. ze dne 4. června 1964 o sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 44, s. 567.

[24] Paragraf 91 odst. 1 zákona o sociálním zabezpečení družstevních rolníků zněl totožně, jako paragraf 53 odst. 1 zákona o sociálním zabezpečení. Zákon č. 101/1964 Sb. ze dne 4. června 1964 o sociálním zabezpečení družstevních rolníků. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 45, s. 654.

[25] Paragraf 95 odst. občanského zákoníka zněl: „*Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 27, s. 209.

[26] Zákona č. 27/1949 Sb. ze dne 2. února 1949 o mechanizaci zemědělství. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 11, s. 135–139.

[27] Vládní nařízení č. 47/1955 Sb. ze dne 10. srpna 1955 o opatřeních v oboru hospodářsko-technických úprav pozemků. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1955, částka 26, s. 133–136.

[28] Zákon č. 142/1947 Sb. ze dne 11. července 1947 o revisi první pozemkové reformy. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1947, částka 65, s. 689–696.

[29] Zákon č. 46/1948 Sb. ze dne 21. března 1948 o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě). *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 21, s. 425–434.

[30] Zákon č. 218/1949 Sb. ze dne 14. října 1949 o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1949, částka 67, s. 640–641.

[31] Paragraf 142 občanského soudního řádu zněl: „*(1) Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.*

(2) Měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo.

(3) I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu." Zákon č. 99/1964 Sb. ze dne 4. prosince 1963 – Občanský soudní řád. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1963, částka 56, s. 399.

[32] Vyhláška ministerstva financí č. 73/1964 Sb. ze dne 1. dubna 1964 o cenách staveb v osobním vlastnictví a o náhradách při vyvlastnění nemovitostí. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 31, s. 442–457.

31.

1968, 6. srpna, Praha. – Článek Ivana Mikšoviče o některých nejasnostech a problémech vznikajících při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci.

Jak pomáhají národní výbory?

REHABILITACE V PRAXI

Už několik dní platí nový rehabilitační zákon, na jehož základě se má dostat především morální zadostiučinění těm, kdož byli, často velmi krutě, postiženi v době temna. Přes mnohá vysvětlení nám stále docházejí další dotazy, jak postupovat. Ptají se zejména ti, kteří – jak píší – nemají na advokáta, lidé ještě nebydlící nebo bydlící velmi špatně, třebaže před zatčením měli namnoze byty velmi slušné. Nechybí ani úvahy, že vlastně tisíce nevinných lidí byly léta drženy „jenom ve vazbě", ježto jim nikdy nebyl doručen rozsudek bývalého státního soudu.

Naproti tomu docházejí i jiné dopisy. Například čtyřiadvacetiletý dělník Jiří Cáska z Prahy-Kunratic nám zdůvodňuje, proč je třeba lidem, kteří zklamali v době předlednové pro charakterové kazy nebo proto, že svým vzděláním a schopnostmi nestačili na svěřené úkoly, dát taková zaměstnání, aby byli spokojeni, vydělali si a byli prostě na místech, na která stačí. Touto zásadou se řídíme, nemstíme se, neoplácíme, a je přitom třeba říci, že převážná část těchto zdiskreditovaných „politiků" je již znovu na takových místech, o jakých se jejich obětem z doby temna ani nezdá. A ani zdát nebude, protože už jde o lidi starší, kteří vězněním a potom ještě dlouholetou prací, která byla nad jejich fyzické síly, svou životní energii nutně vyčerpali natolik, že již do svých bývalých zaměstnání nazpět vždycky nemohou. Mnozí by potřebovali především léčení.

Na dotazy, jak je to s „pobytem ve vazbě", nám odpověděl předseda Nejvyššího soudu dr. Boček: Podle zákonů z padesátých let nemusel být rozsudek státního soudu doručen, a přesto nabyl moci práva. Se zrušením státních soudů byl zrušen i tento výklad. Od těch dob tedy musí být rozsudky doručovány, jinak neplatí.

Nu a dnes? Psali jsme již, že Národní shromáždění zvolí rehabilitační senáty, ty budou zasedat v sídlech krajských soudů, u nichž budou k dispozici příslušné spisy, včetně starých rozsudků. Těm, jimž nebyly nikdy doručeny, je umožněno si je nyní prostudovat. Může tak učinit na předložení občanské legitimace jen sám postižený nebo jeho obhájce, nikoliv však jeho rodinní příslušníci nebo osoby cizí. Spisy jsou zatím porůznu, především u krajských soudů. Ti, kdož mají zájem, požádají o zahájení rehabilitačního řízení krajský soud podle místa svého bydliště prostým dopisem bez kolku, a uvedou v něm pokud možno číslo rozsudku nebo jiné okolnosti, které by urychlily vyhledání spisů.

Při rehabilitacích, které již byly v posledních dnech skončeny, vyplatil stát „přiměřené odškodnění", nikoliv však náhradu veškeré škody. Přitom si strhl z „přiměřeného odškodnění" ještě jednou částku za „stravu" v „nápravném zařízení", ač za „jídlo" platil v kriminále každý vězeň měsíčně ze svého vězeňského výdělku. Rehabilitovaný si dosud také musil z vlastní kapsy zaplatit obhájce, ač zákon říká, že náklad obhajoby hradí stát i tehdy, když jde jen o částečně nespravedlivé odsouzení. Dr. Přemysl Béma na ministerstvu spravedlnosti nám v rozhovoru potvrdil, že náklady na obhájce i neprávem zadržené částky za „jídlo" ve vězení stát rehabilitovaným vrátí.

V bytové otázce je situace nejsvízelnější. Zatímco nechybí interes o to, jak žijí zkrachovaní funkcionáři, jen málokterý bývalý politický vězeň, byť rehabilitovaný, pokud nevlastnil do-

mek, se dosud dostal z nouzových a jiných nevhodných bytů, ač slušný domov před zatčením měl. Ministerstvo spravedlnosti na požádání doporučí příslušnému národnímu výboru, aby bytovou záležitost postiženého urychleně vyřešil. Někde se o to místní národní výbory poctivě snaží, někde ne. Záleží to na lidech, kteří obce vedou. Jenže nejde o jejich dobrou vůli. Jde o nápravu křivd a o nové domovy neprávem odsouzeným. Aby nebydlili hůř než ti, kteří je týrali a věznili.

IVAN MIKŠOVIČ

Práce, 6. 8. 1968, s. [4].

32.

1968, 7.–14. srpna, Praha. – Rozhovor redaktorky týdeníku Reportér Anny Tučkové s předsedou Nejvyššího soudu Otomarem Bočkem o okolnostech souvisejících s procesem soudní rehabilitace.[1]

O REHABILITACÍCH, JUSTICI, A JISTOTÁCH DNEŠNÍ DOBY

Před naší justicí teď stojí tak veliký úkol, jako nikdy předtím – soudní rehabilitace. Pozvali jsme do redakce toho, na jehož bedrech dnes především leží tíha obnovy autority spravedlnosti v naší zemi – předsedu Nejvyššího soudu dr. Otomara Bočka a položili mu řadu otázek.

REPORTÉR: V čem jsou největší problémy spojené s prováděním rehabilitačního zákona?

Dr. BOČEK: Je nepochybné, že rehabilitační zákon je něčím, co nemá v dějinách justice analogie. Jeho zvláštnost je v tom, že vinou politických okolností bude musit justice – senáty krajských soudů i Nejvyšší soud – přešetřovat věci, které jsou značně časově vzdálené, průměrně deset i více let. Většina případů je z let 1951–1954. Fakticky půjde o rekonstrukci původních procesů a někdy bude velmi nesnadné rekonstruovat důkazy. Přitom jádro řízení je právě v důkazní oblasti. Z hlediska rehabilitačního zákona vznikají obtíže především ve dvou směrech:

Především při zjišťování, zda ve vyšetřování bylo užíváno nezákonných metod, fyzického i psychického násilí. K tomu justiční spisy samy o sobě nedávají podklad – to obvykle musíme zjišťovat z jiných zdrojů. Jedním z nich jsou výpovědi bývalých vyšetřovatelů, proti nimž byla vedena trestní stíhání. Většina dalších zdrojů je v rukou ministerstva vnitra. Podstatně obtížnější jsou případy, u nichž vzniká podezření, že byly vyprovokovány. I v tomto směru ve spisech obvykle vůbec podklady nejsou a znám případy, kdy provokatér byl odsouzen a pak velmi rychle propuštěn anebo odsouzen pod jiným jménem a propuštěn atd.

REPORTÉR: Otázka provokatérů je mezi lidmi neobyčejně živá. Z morálního hlediska je nesporná. Jde ovšem o to, zda mohou být postaveni před soud, neboť bylo období, kdy provokace byly sankcionovány.

Dr. BOČEK: Avšak bylo i období, kdy byly stíhatelné. Trestní zákon z roku 1950 nezbavoval provokatéra trestní odpovědnosti, ale vím, že za tento trestní čin nebyl skoro nikdo odsouzen. Provokace zůstávaly utajovány, nedostaly se do spisů. Vyšetřovací svazky, kde se daly určité náznaky zjistit, nezůstaly v rukou soudu, nýbrž byly vráceny orgánům ministerstva vnitra.

REPORTÉR: Hovořila jsem s jedním z vysokých funkcionářů tehdejší Stb, který mi vyprávěl, že kolem Února, kdy mnoho lidí utíkalo za hranice, tomu zpočátku nikdo nečelil. Vedení strany, jmenovitě Klement Gottwald, se nad touto skutečností velmi rozčílilo a Stb dostala příkaz zabránit útěkům všemi prostředky. K nim patřila například[a] provokační akce Kámen a další. Dotyčný prý proti nim sám protestoval. Bylo mu však dokazováno, že tito lidé by tento trestní čin stejně spáchali a že se tedy jen potencionální zločinec stal zločincem skutečným. A že v období zostřování třídního boje a studené války je třeba tyto potencionální nepřátele odhalovat, protože ve válce by se projevili, a to by už bylo pozdě. To byla zřejmě také teorie sovětských expertů.

Dr. BOČEK: Kolem této otázky jsme měli i v oblasti trestního práva řadu sporů. Případ, který byl řízen Státní bezpečností, označujeme za tzv. nezpůsobilý pokus, protože byl od počátku

v rukou orgánů, které ho měly odhalovat. Nezpůsobilý pokus v naší teorii není trestný jen tehdy, když není společensky nebezpečný. Koncepci, o níž jste mluvila, znám. Má ovšem jednu vážnou slabinu. Nešlo totiž o provokace jen u lidí, kteří už byli stejně rozhodnuti nějaký protistátní čin spáchat. U nich podle mého soudu z hlediska trestního práva nejde o trestní čin, ale z hlediska morálního u nich k tomuto jednání došlo. Jenže provokační činnost se nesla i proti lidem, kteří takto vnitřně rozhodnuti nebyli a kteří se často teprve rozhodovali pod vlivem provokatéra, čili byli provokatérem k tomuto jednání teprve dovedeni. To je něco jiného. Lidi, kteří podlehli provokacím, nemůžeme řadit do jedné roviny, je tu velmi široká škála motivací. Jedni váhali a zakolísali, druzí dokonce podlehli hrozbám provokatéra, ale jsou i takoví, u kterých provokatér neměl žádnou práci, protože ho sami vyhledali. Jak už jsem však řekl, z hlediska rehabilitačního zákona nejde výslovně o trestní čin.

REPORTÉR: Kdybychom tyto provokace trestali, nedostali bychom se do pozice, že budeme – jak kdysi hned po osvobození řekl Klement Gottwald – věšet domovníky a ne ty, kteří tento obludný systém vytvořili? V trestním řízení se objeví jen poslední článek, který provokaci dělal, a neobjeví se ten, kdo za nitky tahal. Pořád uniká a lidé mají pocit, že ti inspirátoři stále ještě na Bezpečnosti sedí.

Dr. BOČEK: Pokud jde o provokatéry – užiji technického termínu – nemáme dnes na ně vlastně trestní postih. Může na ně dopadnout pouze morální fakt, že se jejich jméno objeví v procesu. U organizátorů je to mnohem komplikovanější, poněvadž v padesátých letech byla provokace zavedený systém. Jde o odpovědnost lidí, kteří tento systém realizovali – dílem ho tvořili, dílem zmnožovali. V trestním řízení se skutečně dostává do nepříjemné role především poslední článek. Kdo ho řídil, se tam dostane odvozeně – může o něm vypovídat právě ten, kdo provokaci prováděl. A jakmile bude vypovídat, je věcí ministerstva vnitra, aby si udělalo pořádek. K tomu bych chtěl dodat, že na ministerstvu vnitra byla vytvořená prověrková komise, která má tyto případy sledovat, a že rehabilitační senáty jsou povinny na tyto skutečnosti podle zákona o rehabilitaci upozorňovat. Tyto komise budou rozhodovat o propuštění ze složek ministerstva vnitra a prokuratury. Ten, kdo je propuštěn, má právo odvolat se ke komisi, kterou zvolí Národní shromáždění. To souvisí se základní myšlenkou, aby hlavním gestorem rozumného provedení očisty bylo Národní shromáždění. Toto opatření se týká příslušníků vnitra, prokuratury, soudců, u kterých je to specificky vyjádřeno. Ovšem nedotčena tím zůstává vpravdě klíčová otázka politických činitelů, kteří buď tento systém rozhýbali, anebo mu dávali ideové a faktické oprávnění. To je záležitostí, ležící mimo působnost rehabilitačního zákona, a se kterou je nutno se zabývat do XIV. sjezdu KSČ a na něm.

REPORTÉR: Jde o to, aby rehabilitace nezůstala jen na povrchu…

Dr. BOČEK: …ano a aby se odpovědnost netýkala jen výkonných orgánů. Pokud jde o soudce, rozhodovat o jejich odpovědnosti za nezákonná rozhodnutí má kárný senát Nejvyššího soudu, který pro tento účel zvolí Národní shromáždění. Je to proto, že na rozdíl od ostatních resortů soudci přece jen jsou voleni a mají rozhodovat neodvisle – čili je třeba, aby i senát, který bude rozhodovat o soudcích, měl garanci NS.

REPORTÉR: Nebude tedy vystavován žádným jiným tlakům.

Dr. BOČEK: Navíc je tu ještě jedna důležitá okolnost, související s úlohou soudce v současné době: Tam, kde se prosazuje demokratická alternativa socialistické společnosti, tam se jako přirozený následek podstatně zvyšuje funkce a význam soudnictví.

REPORTÉR: Při provádění rehabilitací se nám nové rehabilitační řízení bude někdy prolínat se starým – některé případy už přece rehabilitovány byly…

Dr. BOČEK: Kde minulá rehabilitace vyzněla ve zproštění, nepůjde případ už do rehabilitačního řízení, protože zákon mluví jen o odsuzujících rozsudcích. Ovšem tam, kde odsuzující rozsudek zůstal a byl jen pozměněn – to je, že někdo dostal původně 10 let a pak jen tři roky, podléhá jeho případ rehabilitačnímu zákonu. Důležité je i to, že rehabilitacím podléhají také rozhodnutí Nejvyššího soudu, která přijal do roku 1965 v protistátních věcech.

V této souvislosti bych chtěl ještě říci: Často se stává, že se s touto rehabilitací snaží svést lidé, kteří do rehabilitačního zákona nepatří. Mám na mysli vysloveně kriminální delikty, aby mi bylo rozuměno. Lidé, kteří spáchali krádež anebo dokonce i vraždu samozřejmě rehabilitačnímu zákonu nepodléhají.

REPORTÉR: Tvrdí někdy, že byli přetaxování.

Dr. BOČEK: Jestliže soud rozhodoval podle platného zákona, nemohl „přetaxovat". Uložil-li trest mimo zákonnou sazbu, jde o porušení zákona a musíme to napravit. To jsou ovšem jen řídké případy.

Podstatnou stránkou rehabilitačního komplexu je to, že znamená revizi rozsudku, nikoli zákonodárství. Jestliže nějaký čin byl trestným v době, kdy byl spáchán – živé je to například u přechodů přes hranice – potom se soud musí držet zákonů, které platily v době, kdy soudce o trestném činu rozhodoval. I když třeba dnes dotyčný čin není trestný anebo nebude jako takový posuzován. Jinak by se nám rehabilitace změnila v revizi nikoli rozsudků, ale samotného zákonodárství a po pravdě řečeno ve svých důsledcích i v revizi celého poúnorového vývoje. Ještě jeden pojem bychom si měli vysvětlit: V zákonu se říká, že se rehabilitace netýká revolučních aktů – zdůrazňuji, že mluvím o soudní rehabilitaci. Kdyby se totiž rehabilitace pokoušela dotknout zákonných rozhodnutí, podle nichž byl někdo například zbaven továrny, byla by to zase revize zákonodárných aktů. Ostřeji je vztah revolučních aktů a rehabilitace položen v rovině mimosoudních rehabilitací, které se například týkají zemědělců a jiných.

REPORTÉR: Mimosoudní rehabilitace bude složitá.

Dr. BOČEK: Mimořádně. I zákon o soudní rehabilitaci je už komplikovaný, ale přece jen se omezuje na určitou sféru. Máme představu o tom, kolik, kde a jak se věci odehrávaly: rehabilitace se může týkat asi 27 000 rozsudků státního soudu a dalších několika tisíc rozsudků krajských soudů… Ale mimosoudní rehabilitace se týká například pracovního práva, rodinných domků, zahrádek, tzv. černých praporů[2], nápravy křivd ve školství a vlastně v každém resortu. Sevřít celou tuto škálu do jednoho zákona bude úkol velmi složitý.

REPORTÉR: Nedovedu si představit, že by se v této oblasti mohlo zabránit přehmatům.

Dr. BOČEK: Bylo by chybou napravovat staré křivdy novými. Domnívám se, že rezultáty kultu osobnosti, přesněji řečeno režimu osobní moci nelze odstraňovat metodami vlastními tomuto období. Musíme se od tohoto období odlišit i způsobem, jakým se k těmto záležitostem postavíme – nelze přece vyhánět ďábla belzebubem. Bylo by také pod naši důstojnost, kdybychom sestoupili na úroveň, jakou měli stoupenci režimu osobní moci. Mám na mysli případy, když například zjistíme, že soudce se dopustil závažného porušení zákona a je propuštěn z justice. Je na tom často tak, že nemůže najít zaměstnání; stalo se už, že jeho děti automaticky vyloučili ze školy a že celá rodiny se dostala do pogromové situace. Příznakem minulé doby bylo právě to, že když někoho zatkli, pronásledovali manželku i děti. Někdy – samozřejmě ne ve všech případech – vzniká dojem, jakoby se v těchto vztazích opakovaly staré doby, jen naruby, v obrácené relaci.

REPORTÉR: Některé dopisy, které dostáváme do redakce, mě až děsí. Zamýšlím se nad tím, jestli minulé deformace hluboce nepostihly i duši národa. Ozývá se v nich pomstychtivý tón, někdy i dychtící po krvi – co s tím?

Dr. BOČEK: Považuji zkázy, které utrpěly charaktery lidí, za nejhorší a obávám se, že právě ty jsou nejtíže napravitelné. Můžeme totiž do jisté míry napravit křivdy, které se staly před soudem, ale těžko můžeme napravit škody na lidech, kteří byli zlomeni nebo u nichž došlo k podhodnocení důstojnosti[a] člověka. Tento krizový jev má mnohostrannou podobu. Mohl bych to ukázat právě na justici. Klíčový problém, jak postavit justici na nohy a jak z ní opět udělat justici v pravém slova smyslu, je – a to myslím hluboce vážně – vrátit spravedlnosti její váhu. To znamená vrátit váhu úloze soudce a vrátit mu ovšem i jeho morální profil…

REPORTÉR: …jeho hrdost.

Dr. BOČEK: V tomto směru je justice v krizové situaci, horší o to, že tato krize nemá charakter vnější a nemůže být řešena jen odchodem a příchodem lidí. Její charakter je vnitřní, etický. Československá justice vůbec prodělala zvláštní vývoj. Když přišel rok 1918, vznášel se nad soudci černožlutý přízrak. Když přišel rok 1939, měl rudou podobu. V roce 1945 byli soudci obklopeni hnědým oparem – za ty, co sloužili kolaborantům. Když přišel rok 1948, byl červenobílý – znamení drtinovské justice. To všechno byly momenty, které přicházely do justice zvenčí, řekl bych z politického systému, politickým vlivem. Ale v roce 1968 poprvé už nejde o přízrak, který by někdo kolem justice vytvářel, ale o krizi rozhodování, krizi nezávislosti soudce, morálně etickou krizi uvnitř. Mnoho starých soudců mi o svém problému vyprávělo a říkali: Kdyby nám nadávali, že jsme byli rudí, zelení a modří, to všechno sneseme, ale my máme pochybnosti sami nad sebou. Kolem roku padesát měl soudce, který rozhodoval, určité jistoty. Na prvním

místě stála jeho představa – alespoň u řady z nich – že slouží straně, společnosti, velké věci socialismu. Této jistotě podřizovali i osudy lidí. Dnes si uvědomují, že toto podřízení nebylo správné, že není jistota mimo člověka.

REPORTÉR: Je to asi dnes naše obecná krize, spočívající v jistém otřesení jistot. Když totiž člověk věří, používá méně svého rozumu a má méně pochybností.

Dr. BOČEK: Zastihlo to lidi nepřipravené, protože jejich charaktery se utvářely v jiném systému, v jiných polohách a po léta byly tomuto jinému pojetí a jinému systému přizpůsobovány. Staré jistoty padají a nové ještě nejsou dotvořeny a sdostatek fixovány.

REPORTÉR: Je nepochybné, že ona jistota, kterou soudci měli, jim praktická rozhodování usnadňovala.

Dr. BOČEK: Teď mají své pochyby a nová jistota se rodí z toho, že soudce daleko víc zkoumá, přemýšlí a daleko tíživěji se rozhoduje. Dřív se rozhodovalo snadněji, byla to celkem lineární rovnice: Je to v zájmu společnosti? Je. Tečka. To stačilo. Tím také někteří soudci, kteří jsou dnes za toto rozhodování na základě starých jistot kritizováni, mají subjektivně silný pocit křivdy.

REPORTÉR: A přitom dnes víc než kdy jindy potřebujeme kádrově silnou justici – musí zvládnout běžnou agendu a rehabilitaci navíc. Kde najít tu mez, s kým dál spolupracovat? Kde najdeme lidi na celou tu agendu, která nás čeká?

Dr. BOČEK: Každý soudce to prožívá jinak. Někteří se dokáží s touto krizí v sobě vyrovnat a poznenáhlu vrůst do nového systému jistot, obrazně řečeno. Někteří nikoli a to se neprojeví ihned. Přitom justice bude potřebovat v této době nejen odborně fundované, kvalifikované soudce, ale neváhám to říci, i soudce statečné. Budou muset umět říci ano i ne, i když to nebude příjemné, budou muset odolat určitému tlaku. Nemám tím na mysli tlak stranických nebo vládních orgánů, ale tlak veřejnosti, v níž se vytvářejí určité nálady. Například při rehabilitacích bude důležité, aby soudce měl odvahu říci: Nikoli. Tento člověk, jakkoli mu bylo ublíženo, se v tomto bodě trestného činu dopustil. Tuhle odvahu mít v náladě generálního odpuštění není snadné. V rozhodování zůstane důležité oddělit lidi postižené od těch, kteří se určitých činů dopustili.

REPORTÉR: Někdy si ovšem myslím, že soudce by musel být Jan Hus, aby to udělal.

Dr. BOČEK: Být soudcem je rizikové povolání. Ale popravdě řečeno, myslím, že nejen v justici, ale i jinde budeme musit najít lidi mravních kvalit Jana Husa.

REPORTÉR: Doufejme, že je už nikdy nebudeme upalovat na hranicích.

Za REPORTÉRA hovořila
ANNA TUČKOVÁ

Reportér, roč. 3, č. 32, 7.–14. srpna 1968, s. 8–9.

---

[a] Na tomto místě končí sloupec textu a následuje fotografie JUDr. Bočka učiněná pravděpodobně při poskytování rozhovoru.

[1] Rozhovor byl publikován v rubrice ROZHOVOR REPORTÉRA.
[2] Myšleny s největší pravděpodobností pomocné technické prapory.

33.

1968, 10. srpna, Praha. – Zpráva prvního náměstka generálního prokurátora Jana Fraňka Národnímu shromáždění o opatřeních prokuratury podniknutých ve věci rehabilitací.

Informace
o dosavadních opatřeních prokuratury ve věcech rehabilitaci[a][1]

Soudní rehabilitace

Generální prokurátor dr. Miloš Čeřovský vzápětí po svém jmenování učinil opatření, aby dosavadní speciální odbor, do jehož kompetence spadala aktivní kontrarevoluční agenda a současně i zpracovávání podnětů odsouzených občanů v této agendě, byl zrušen a tč. nepatrná aktivní tato agenda začleněna do jiného úseku GP a na jeho místo zřízen odbor revizní pro výlučné plnění úkolů prokuratury podle připravovaného zákona o soudní rehabilitaci.

Toto opatření GP bylo prakticky provedeno dnem 1. 5. 1968, tedy téměř dva měsíce před účinností zákona č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci. Nově zřízený revizní odbor GP byl obsazen převážně novými, minulostí nezatíženými pracovníky. Současně byly zřizovány předpoklady na krajských prokuraturách pro ustavení revizních oddělení. I výběr prokurátorů do těchto revizních oddělení byl sledován tak, aby v nich pracovali co nejvíce odborně i morálně kvalifikovaní prokurátoři. Pochopitelně bylo nutno překonat celou řadu překážek a to jak ve směru personálního obsazení, tak i pokud jde o místnosti a jejich vybavení.

Organizačním opatřením GP z 1. 7. 1968 byl faktický stav legalizován.

1. Za vedoucího revizního odboru GP byl ustanoven dosavadní místopředseda městského sdružení advokátů v Praze a do odboru získáno nově 8 prokurátorů působících dosud na krajské prokuratuře v Praze, městské prokuratuře nebo obvodních prokuraturách v Praze. U náměstka pro Slovensko byl zřízen revizní úsek. Na všech ostatních krajských prokuraturách byla zřízena revizní oddělení složená rovněž z odborně i morálně plně kvalifikovaných prokurátorů krajských a okresních prokuratur. Personální obsazení těchto revizních oddělení KP se podařilo provést asi ze 75 % předpokládaného stavu.

2. Tímto opatřením byla vymezena působnost všech revizních úseků. Současně byla vymezena působnost ostatních úseků na GP a KP, pokud jde o aktivní kontrarevoluční agendu, i pokud jde o jinou agendu, která dosud příslušela speciálnímu odboru, resp. oddělením na KP.

3. Byla učiněna organizační opatření pro revizní činnost okresních prokuratur, pokud jde o jejich působnost podle z. s. r.

Vzhledem k federalizaci byl počet 150 prokurátorů pro tyto účely stanovených rozdělen na 105 pro historické země a 45 pro Slovensko. V témže poměru i počet správních zaměstnanců.

Podle původních předpokladů se zdálo, že provedení soudní rehabilitace si vyžádá počet asi 150 prokurátorů a 130 správních zaměstnanců. Má-li ovšem být rehabilitační řízení skončeno do 3 let, a to zejména pokud jde o kompetenci generálního prokurátora podle ustanovení § 21 z. s. r., nebude tento počet zdaleka stačit. Bude zapotřebí dále nejméně 60 prokurátorů a případně i přiměřený počet správních zaměstnanců. To zejména proto, že v převážné většině věcí přezkoumávaných zvláštními senáty krajských soudů bude nutno provádět podle získaných dosavadních zkušeností došetřování vyšetřovateli prokuratury. Značné zatížení si vyžádá také objasňování a vyhledávání trestné činnosti těch osob, které se podílely na hrubých porušeních zákona, případně i na fysické likvidaci občanů.

Největší nápor bude musit zdolávat revizní odbor GP a revizní úsek náměstka GP pro Slovensko, resp. nově zřízený federační orgán. Ve smyslu ustanovení § 71 z. s. r. jde totiž asi o 60 000 případů a podle dosavadního nápadu se dá soudit, že i při velmi mírném odhadu se o tuto revizi obrátí na generálního prokurátora asi polovina, tj. 30 000 občanů. Za tohoto předpokladu by revizní odbor GP (pro historické země) musel mít nejméně 30 prokurátorů a obdobně revizní úsek na Slovensku asi 12 prokurátorů, aby jejich úkoly mohly být splněny do 4 let.

Na druhé straně možno usuzovat, že revizní oddělení krajských prokuratur za dosavadního předpokládaného personálního obsazení mohou splnit své úkoly v době asi 3 let. To ovšem za toho předpokladu, že budou operativně fungovat zvláštní senáty aspoň v těch počtech, v jakých se dnes rýsují.

Okresní prokuratury s ohledem na kompetenci jim vymezenou ustanoveními § 22, 23 z. s. r. nebudou nějak zvlášť zatíženy a jen ojediněle u některých okresních prokuratur bude nutno pro tuto práci uvolnit jen částečně jednoho prokurátora.

Revizní odbor GP ve spolupráci s analyticko-organizačním odborem propracoval organizační problémy a 17. 7. 1968 provedl celostátní instruktáž pro vedoucí revizních oddělení krajských prokuratur a vedoucí kanceláří. Vedoucí revizního odboru od května 1968 projednával tyto otázky s krajskými prokurátory, resp. jejich náměstky a spolupůsobil při personálním výběru pro tato oddělení.

Kromě těchto neodkladných organizačních úkolů postavil se revizní odbor na GP ihned po ustavení 1. 5. 1968 čelem k oprávněnému volání naší společnosti, aby pokud možno ještě před platností z. s. r. byly pokud možno co nejrychleji odstraňovány napáchané křivdy v minulosti. Do 31. 7. 1968 se od počátku roku obrátilo na GP zhruba 1300 občanů se žádostí o přezkoumání jejich odsouzení pro protistátní trestné činy. Prokurátoři revizního odboru za 3 měsíce přezkoumali, případně i nově došetřili přes 200 případů s tímto výsledkem:

Generální prokurátor za tuto dobu podal celkem stížnost pro porušení zákona ve prospěch 161 občanů. Nejvyšší soud v této době vyhověl celkem 51 stížnostem GP – ostatní postupuje ve smyslu § 43 z. s. r. zvláštním senátům. Tím bude práce zvláštních senátů značně usnadněna, protože budou mít pro počátek precizně zpracované případy, z nichž mohou čerpat zkušenosti pro případy obdobné.

Závěry:

1. Plnění úkolů prokuratury podle z. s. r. je pro prvou dobu jak na GP tak na KP zajištěno. Dokonce prokuratura je ve značném předstihu.

2. Pro další hladký průběh realizace z. s. r. je nezbytně nutno získat nejméně dalších 60 prokurátorů a případně i přiměřený počet správních zaměstnanců s příslušným mzdovým fondem. Zejména bude nutno podstatně rozšířit revizní odbor na GP v Praze a revizní slovenský úsek v Bratislavě. Je vyloučeno, aby revizní odbor GP plnil své úkoly, aniž by počet jeho prokurátorů byl podstatně rozšířen a dány mu k dispozici další vhodné místnosti. Protože tyto v budově na Pankráci nejsou, je nutno vážně uvažovat o získání vhodného objektu.

3. Obdobně bude nutno řešit potíže, zejména se získáváním místností pro revizní oddělení na krajských prokuraturách. Částečnou pomocí by mohlo být, kdyby v sídle zrušených krajů, např. v Liberci a Karlových Varech, působily detašované zvláštní senáty, protože v budovách bývalých krajských soudů se místnosti spíše dají nalézt než např. v Ústí nad Labem nebo v Plzni. Bylo by to ekonomické i pro občany, kteří se ucházejí o rehabilitaci a bydlí blízko Liberce a Karlových Varů. Tímto řešením by bylo pomoženo i dotčeným krajským prokuraturám řešit potíže s kancelářemi a dokonce i s personálním obsazením.

II.
Mimosoudní rehabilitace

Generální prokuratura, aniž by vyčkávala vydání připravovaného zákona o mimosoudní rehabilitaci, sama na základě došlých podnětů i z vlastní iniciativy přezkoumává bez ohledu na dřívější účelová vyřízení ty případy, kde docházelo k typickému porušování právních předpisů a to

- na úseku hospodaření s byty (tzv. akce B – vystěhování pro státní nespolehlivost[2]),
- na úseku majetkových práv občanů (znárodnění, převod podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb.[3] nebo propadnutí podle trestního zákona správního majetku v osobním vlastnictví,
- na úseku pracovněprávním (tzv. akce 77500[4], prověrková akce apod.).

V tomto směru podala Generální prokuratura sama v letošním roce 17 protestů (8 v bytových, 6 v pracovních a 3 v majetkových záležitostech) a dala také pokyn krajským prokuraturám, aby postupovaly stejným způsobem. Vedle tohoto obecného pokynu bylo ještě v pěti konkrétních případech uloženo krajským prokuraturám přímo, aby podaly protest.

III.
Činnost prověrkových komisí

Ještě před vydáním zákona o soudní rehabilitaci zřídil generální prokurátor příkazem č. 40 z 18. 5. 1968 prověrkové komise[5], které v podstatě plnily úkoly dané tehdy vypracovanými zásadami připravovaného zákona o soudní rehabilitaci.

To umožnilo ještě před vydáním zákona shromáždit podkladové materiály, podle nichž bude nyní posuzován podíl pracovníků prokuratury na nezákonnostech, k nimž v minulosti docházelo, a vypracovat metodické postupy, které by odpovídaly zásadám a kritériím zákona o soudní rehabilitaci.

Díky těmto opatřením jsou prověrkové komise v resortu prokuratury připraveny zahájit činnost, jakmile počnou pracovat zvláštní senáty pověřené prováděním rehabilitací.

Prověřování se podle předběžných odhadů bude týkat asi 150 pracovníků prokuratury, z nichž asi 15 již z resortu odešlo.

Franěk[b]

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] V levém horním rohu je název vydavatelské instituce – Generální prokuratury – a pod ním číslo jednací Se II 18/68, v pravém horním rohu místo a datum vydání.

[b] Podpis je rukopisný.

[1] První náměstek generálního prokurátora Jan Franěk zprávu odeslal kanceláři Národního shromáždění 10. srpna 1968, v kanceláři byla podle podacího razítka přijata o tři dny později.

[2] Cílem Akce B, realizované v letech 1952–1953, bylo vystěhovat pro komunistický režim politicky nespolehlivé osoby z velkých měst, především z Bratislavy na venkov. Ti, kteří dosáhli patnácti let, byli nuceně zařazeni na těžké manuální práce v místě bydliště. Deklarovaným cílem bylo zbavit se třídního nepřítele a získat byty pro dělníky, ty však ve skutečnosti byly přiděleny představitelům elity. Jen v Bratislavě akce postihla téměř 700 rodin. Blíže viz především ORAVCOVÁ, Marianna: *Akcia B.* Ústav pamäti národa, Bratislava 2020.

[3] Vládní nařízení č. 15/1959 Sb. ze dne 6. března 1959 o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. *Sbírka zákonů Republiky československé*, roč. 1959, částka 8, s. 59–60.

[4] Většinou známá jako Akce 77 000. Jejím cílem bylo v roce 1951 přesunout 77 000 úředníků do výrobního procesu, čímž měla být podpořena industrializace a militarizace země, zároveň představovala určitou formu politických čistek. Viz Historie.cs, díl „77 000 do výroby", viz https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1284441-77000-do-vyroby (16. 7. 2022).

[5] Příkaz generálního prokurátora č. 40 z 18. května 1968 o zřízení a činnosti prověrkových komisí jako pomocných orgánů generálního prokurátora. *SNA*, Generálna prokuratúra – sekretariát námestníka generálného prokurátora, kart. 34. Tento příkaz byl nahrazen příkazem generálního prokurátora z 12. srpna 1968 o zřízení a činnosti prověrkových komisí jako pomocných orgánů generálního prokurátora. Dokument č. 34.

34.

1968, 12. srpna, Praha. – Příkaz generálního prokurátora č. 40 o zřízení a činnosti prověrkových komisí jako pomocných orgánů generálního prokurátora k provedení zákona o soudní rehabilitaci.[a]

Příkaz generálního prokurátora č. 40 ze dne 12. srpna 1968 o zřízení a činnosti prověrkových komisí

K provedení oddílu sedmého zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci vydávám tento příkaz:

Článek 1

1. Zřizuji prověrkovou komisi k posouzení odpovědnosti pracovníků, kteří se zúčastnili jako prokurátoři a vyšetřovatelé přípravy nebo projednání věcí, které lze přezkoumat podle § 2 a 21 zákona č. 82/1968 o soudní rehabilitaci.

2. Působnost prověrkové komise se vztahuje i na případy uvedené v § 2 a 21 zákona, které už byly přezkoumány před účinností zákona a na účast pracovníků při tomto přezkoumávání.

Článek 2

1. Prověrková komise jedná a rozhoduje v tříčlenných prověrkových sborech, působících u Generální prokuratury, u Hlavní vojenské prokuratury a u krajských prokuratur.

2. Prověrkové sbory u Generální prokuratury prověřují pracovníky Generální prokuratury včetně pracovníků sekretariátu náměstka generálního prokurátora pro Slovensko, pracovníky Výzkumného ústavu kriminologického, krajské prokurátory a jejich náměstky.

Prověrkové sbory u Hlavní vojenské prokuratury prověřují pracovníky Hlavní vojenské prokuratury, vyšší vojenské prokurátory, pracovníky vyšších vojenských prokuratur a vojenských obvodových prokuratur.

Prověrkové sbory u krajských prokuratur prověřují pracovníky krajských prokuratur s výjimkou krajských prokurátorů a jejich náměstků a pracovníky okresních prokuratur činné v jejich obvodech.

3. Pro příslušnost prověrkových sborů je rozhodující místo pracoviště prověřovaného pracovníka ke dni 1. ledna 1968.

Článek 3

1. Členy prověrkové komise, jejího předsedu, místopředsedy a předsedy prověrkových sborů jmenuje a odvolává generální prokurátor.

2. Předseda prověrkové komise a jeho místopředsedové zejména:

a) přidělují jednotlivé případy k projednání a rozhodnutí jednotlivým sborům,

b) činí potřebná opatření v případě podjatosti jednotlivých členů sboru,

c) svolávají a řídí porady členů prověrkové komise popř. jejich sborů, zejména k projednání sporných otázek aplikace platných předpisů.

3. Předsedové prověrkových sborů řídí jednáni sborů prověřují jejich členy provedením potřebného šetření.

Zpravidla pověří jednoho z členů sboru komplexním provedením všech úkonů v jedné věci.

Článek 4

Jednání zahájí prověrkový sbor na návrh vedoucího organizace, u níž je prověřovaný pracovník činný. Jestliže o podání tohoto návrhu nevyrozuměl pracovníka už vedoucí organizace, učiní tak písemně prověrkový sbor.

Článek 5

1. Podkladem pro jednání a rozhodnutí prověrkového sboru jsou zejména osobní a kádrové spisy prověřovaného pracovníka, dozorové spisy prokuratury, informace a vyhodnocení revizního odboru (oddělení), soudní spisy, vysvětlení občanů a spisové materiály (zejména podsvazky) archivované na ministerstvu vnitra, popřípadě materiály jiných resortů. Pro vyžadování těchto podkladů platí § 11 zákona o prokuratuře.

2. Pro vysvětlení podávaná občany platí ustanovení 13 zákona o prokuratuře.

3. Spisové podklady si prověrkový sbor vyžaduje u příslušných orgánů včetně ministerstva vnitra přímo. Vyskytnou-li se překážky při opatřování podkladů, podá o tom prověrkový sbor zprávu pověřenému pracovníku sekretariátu generálního prokurátora se žádostí o zjednání nápravy.

Článek 6

Pracovníku, jehož odpovědnost se přezkoumává, je prověrkový sbor povinen umožnit, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu.

Článek 7

1. Po provedeném jednání prověrkový sbor rozhodne, zda pracovník hrabě porušil své povinnosti, popřípadě se dopustil jiného hrubě závadného jednání a zda vzhledem k povaze zjištěných závad závod může nadále zastávat místo nebo funkci, na které v současné době je.

2. Vydané rozhodnutí s poučením o právu stížnosti doručí prověrkový sbor do vlastních rukou prověřovanému pracovníku a vedoucím organizace, k jehož návrhu bylo jednání zahájeno.

3. Stížnost se podává u prověrkového sboru, který napadené rozhodnutí vydal. Prověrkový sbor předloží podanou stížnost se spisem neprodleně komisi zřízené pro ten účel Národním shromážděním, a to prostřednictvím pověřeného pracovníka sekretariátu generálního prokurátora. Prověrkový sbor předloží této komisi i opožděnou stížnost, a to s předkládací zprávou, v níž uvede, že stížnost nebyla podána včas.

Článek 8

Dojde-li prověrkový sbor ještě před skončením jednání k názoru, že dalším setrváním pracovníka v práci by byl ohrožen veřejný zájem, navrhne generálnímu prokurátorovi zproštění výkonu práce tohoto pracovníka podle § 35 odst. 2 zákona.

Článek 9

1. Jednáni provádí a rozhodnutí vydává tříčlenný sbor. K rozhodnutí je třeba většiny hlasů.
2. Veškerá jednání prověrkových sborů jsou neveřejná a mají důvěrný charakter.

Článek 10

1. O všech důležitých úkonech se sepisuje záznam. O návrzích prověřovaného pracovníka a jeho vysvětleních a o vysvětleních občanů se sepisuje zápis.
2. Do spisu prověrkové komise má právo nahlížet pouze pracovník, jehož se prověřování týká, a vedoucí organizace, k jehož návrhu bylo řízení zahájeno.

Článek 11

1. Stížnosti a oznámení občanů a organizací na hrubé porušení povinností nebo jiné hrubě závadné jednání pracovníka, jimiž přivodil nezákonnost nebo k ní přispěl, podané u prověrkové komise nebo jejího sboru před zahájením jednání proti tomuto pracovníku, postoupí prověrková komise nebo její sbor generálnímu prokurátorovi k dalšímu opatření.
2. V těch případech, kdy z obsahu stížnosti vyplývá důvodné podezření z kárného provinění, pro které lze ještě zavést kárné řízení, postoupí prověrková komise, popřípadě její sbor, podání neprodleně prokurátorovi příslušnému k rozhodnutí o kárném opatření.

Článek 12

1. Členové prověrkové komise mají při plnění úkolů podle tohoto příkazu přístup ke všem utajovaným skutečnostem a bez ohledu na stupeň jejich utajení. Jsou povinni s nimi nakládat podle předpisů o utajování.
2. Prověřovaní pracovníci i všichni ostatní pracovníci prokuratury jsou povinni podávat prověrkové komisi a jejím sborům potřebná vysvětlení. Jsou přitom zproštěni povinnosti mlčenlivosti vyplývající z jejich služebního postavení na prokuratuře. Jinak platí o povinnosti podávat potřebná vysvětlení ustanovení § 13 o prokuratuře.

Článek 13

1. Prověrkové sbory pracuji ve vzájemné součinnosti a spolupracují s revizním odborem Generální prokuratury, s revizními odděleními krajských prokuratur a se zvláštními senáty soudů, provádějícími přezkumné řízení podle zákona.
2. Revizní odbor Generální prokuratury a revizní oddělení krajských prokuratur jsou při plnění svých úkolů podle zákona povinny shromažďovat a hodnotit skutečnosti, nasvědčující tomu, že pracovník hrubým porušením povinností nebo jiným hrubě závadným jednáním nezákonnost přivodil nebo k ní přispěl. Své poznatky sdělují generálnímu prokurátorovi k dalšímu opatření, zejména k návrhu na zahájení řízení.

Článek 14

Styk prověrkové komise a jejich sborů s generálním prokurátorem zajišťuje pověřený pracovník sekretariátu generálního prokurátora.

Článek 15

1. Kancelářské práce pro prověrkovou komisi a její sbory u Generální prokuratury obstarává odbor výchovy kádrů a kádrové evidence, pro prověrkové sbory u Hlavní vojenské prokuratury pověřený pracovník této prokuratury.
2. Pro prověrkové sbory u krajských prokuratur obstarávají kancelářské práce správní zaměstnanci pověření místopředsedou prověrkové komise. Krajští prokurátoři jsou povinni pověřeného správního zaměstnance pro tuto činnost v potřebné míře uvolnit.

Článek 16

1. Prvotní evidence věcí prověrkové komise se vede ve zvláštních správních denících (vzor 19), jejich označení se doplňuje písmeny Pk.

2. Pro vedení rejstříku a tvorbu spisů platí přiměřeně příkaz generálního prokurátora č. 14 o spisové službě na prokuratuře.(1)

3. Pro každého prověřovaného pracovníka se vede zvláštní spis.

4. Doručované písemnosti se označují jako důvěrné a ve vzájemném styku se adresují k rukám předsedy, resp. příslušného místopředsedy prověrkové komise.

Článek 17

Kde se v tomto příkaze mluví o krajském prokurátorovi a krajské prokuratuře, rozumí se tím i městský prokurátor a městská prokuratura v Praze; kde se mluví o okresní prokuratuře, rozumí se tím i obvodní prokuratury na území hlavního města Prahy.

Článek 18

Zrušuje se příkaz č. 40 ze dne 18. května 1968.(2)

Tento příkaz nabývá účinnosti dnem 12. srpna 1968.

Generální prokurátor:
v z. dr. Jan Franěk v. r.

SNA, Generálna prokuratúra – sekretariát námestníka generálného prokurátora, kart. 34. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 7 stran A4.

(a) V levém horním rohu se pod názvem vydavatele – Generální prokuratury v Praze – nachází číslo jednací Se I Spr Pk 1/68. V levém horním rohu je uvedeno, že dokument vyšel v rámci Sbírky příkazů generálního prokurátora pod pořadovým číslem 40/1968.

(1) Příkaz generálního prokurátora č. 14 ze 17. 11. 1965 o spisové službě na prokuratuře (novelizován doplňkem příkazu generálního prokurátora č. 14 o spisové službě na prokuratuře z 10. 7. 1967). *NA*, GP, Praha, sbírka příkazů generálního prokurátora, příkaz č. 14/1965, č. j. I/3 Spr 18/65.

(2) Příkaz generálního prokurátora č. 40 z 18. května 1968 o zřízení a činnosti prověrkových komisí jako pomocných orgánů generálního prokurátora. *SNA*, Generálna prokuratúra – sekretariát námestníka generálného prokurátora, kart. 34.

35.

1968, 4. září, Praha. – Usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 306 k zjištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob s přiloženou zprávou k návrhu usnesení.(1)

VLÁDA ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY(a)

USNESENÍ
VLÁDY ČESKOSLOVNESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

ze dne 4. září 1968 č. 306

k zajištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob.

Vláda

1. konstatuje, že ve svém programovém prohlášení označila za nezbytnost nápravu křivd, způsobených v minulosti občanům porušením zákonů. Právní základ k přezkoumání případů osob protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení byl položen zákonem č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Je připravován návrh zákona o mi-

mosoudní rehabilitaci směřující k odstranění křivd, způsobených občanům porušením předpisů v oblasti správního rozhodování.

K splnění cílů souvisících s provedením rehabilitace je třeba vytvořit podmínky, aby občanům, jichž se rehabilitace týká, bylo usnadněno uplatňování a realizace práv a nároků vyplývajících ze zákonných předpisů. Půjde tu o zabezpečení pružného jednání všech orgánů zúčastněných na rehabilitaci, o účinnou koordinaci jejich činnosti a o zajištění odborné poradenské a sociální péče pro oprávněné občany. Na plnění úkolů vyplývajících z pravomocných rozhodnutí příslušných státních orgánů se musí ve značné míře podílet zejména také národní výbory, jakožto zastupitelské sbory pracujícího lidu, v jejichž zákonné působnosti je ochrana práv a oprávněných zájmů občanů i kontrola plnění povinností uložených zvláštními předpisy hospodářským, družstevním a ostatním organizacím na úseku státní správy.

Řádné informování a pomoc občanům, jichž se rehabilitace týká, o nárocích a způsobu jejich uplatňování budou z pověření Národní fronty zabezpečovat rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků, jejichž činnost bude sledovat a analyzovat rehabilitační komise Národní fronty. Tyto komise budou zejména dbát, aby rehabilitační praxe byla v plném souladu se zákonnými předpisy;

2. ukládá

a) radám krajských národních výborů, Národního výboru hlavního města Prahy, Národního výboru hlavního města Slovenska Bratislavy, okresních národních výborů a městských národních výborů v Plzni, Brně, Ostravě a Košicích a radám městských národních výborů velkých měst určených radami ONV učinit všechna potřebná opatření v rámci jejich zákonné působnosti k zajištění společenských, sociálních a dalších práv a oprávněných potřeb rehabilitovaných osob (ať již v rámci soudní či mimosoudní rehabilitace). Půjde zejména o

- začleňování rehabilitovaných občanů, popřípadě jejich rodinných příslušníků na pracovní místa odpovídající jejich zdravotnímu stavu, schopnostem a kvalifikaci i možnostem národních výborů,
- péči o bytové otázky,
- pomoc při uplatňování nároků na restituci majetku v osobním vlastnictví, který byl rehabilitovaným osobám protiprávně odňat nebo zabaven,
- péči o urychlené poskytování odpovídajících dávek a vhodných služeb sociálního zabezpečení,
- zabezpečení zvýšené zdravotní péče k odstranění, popřípadě zmírnění nepříznivých následků na zdraví,
- poskytnutí jiné vhodné účinné pomoci při řešení všech otázek společenského postavení a sociálního zajištění těchto občanů a jejich rodinných příslušníků.

K zajištění účinné koordinace činnosti orgánů zúčastněných na provádění rehabilitace, zejména k zabezpečení pružného postupu těchto orgánů, určí rady uvedených národních výborů jednoho ze svých členů, který je bude pravidelně informovat o plnění úkolů souvisejících s prováděním rehabilitace;

b) ministru vnitra zajistit ve spolupráci s příslušnými ústředními orgány veškerou pomoc národním výborům při plnění těchto úkolů;

2. doporučuje předsedovi ústředního výboru Národní fronty a předsedovi Ústřední rady odborů poskytovat národním výborům aktivní pomoc organizací Národní fronty a orgánů Revolučního odborového hnutí při plnění úkolů spojených s prováděním rehabilitace.

Provedou: ministr vnitra, rady krajských národních výborů, rada Národního výboru hlavního města Prahy, rada Národního výboru hlavního města Slovenska Bratislavy, rady okresních národních výborů a městských národních výborů v Plzni, Brně, Ostravě a Košicích.

Na vědomí: generální tajemník ústředního výboru Národní fronty a předseda Ústřední rady oborů.

Zpráva k návrhu usnesení vlády k zajištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob[b]

Náprava křivd, způsobených občanům v minulosti porušením zákonů, ať již při rozhodování trestních soudů nebo na úseku rozhodování správního, sleduje upevnění zákonnosti ve státní správě, posílení ochrany občanských práv a obnovení důvěry v socialistickou spravedlnost. Vzhledem k tomu, že zákonem č. 82/1968 Sb. došlo již k právní úpravě soudní rehabilitace a podle schválených zásad je připravován návrh o mimosoudní rehabilitaci, jeví se potřebným zajistit k jejich realizaci některá další organizační opatření.

Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, i zásady pro přípravu zákona o mimosoudní rehabilitaci[2] nemohou – vzhledem k různosti skutkových podstat přezkoumávaných rozhodnutí i odlišné povaze občanských práv dotčených nezákonnými rozhodnutími – vycházet z jednotné a jednoduché úpravy přezkumného řízení o náhradě škod. Poměrná složitost procesních i hmotněprávních úprav soudní a připravované mimosoudní rehabilitace vyžaduje – má-li být dosaženo sledovaných cílů – organizovat pro občany, jichž se rehabilitace týká, také odbornou poradenskou službu. Tuto činnost budou ve spolupráci s národními výbory zabezpečovat z pověření Národní fronty rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků.

Politický význam rehabilitace vyžaduje zajistit, aby všechny orgány účastné na rehabilitačním řízení postupovaly pružně, aby byla zabezpečena vzájemná koordinovanost jejich činnosti, aby péče o rehabilitované osoby byla v maximální míře soustředěna a zajištěn dohled nad prováděním rehabilitace.

Na plnění těchto úkolů se musí podílet především národní výbory, jimž podle zákona o národních výborech náleží ochrana práv a oprávněných zájmů občanů i kontrola plnění povinností uložených zvláštními předpisy hospodářským, družstevním a ostatním organizacím na úseku státní správy. Proto se navrhuje uložit radám okresních a krajských národních výborů a národních výborů jim na roveň postavených učinit potřebná opatření k zajištění společenských, sociálních a dalších práv a oprávněných potřeb rehabilitovaných osob. K zajištění těchto úkolů určí rady uvedených národních výborů jednoho ze svých členů, který je bude pravidelně informovat o plnění úkolů souvisejících s prováděním rehabilitace. Zákon o národních výborech umožňuje použití různých právních prostředků k odstranění zjištěných závad a zjednání nápravy při provádění rehabilitace.

Dohled nad tímto úsekem činnosti národních výborů, zejména pokud jde o metodickou pomoc a vydání potřebných prováděcích pokynů, se navrhuje uložit ministerstvu vnitra, které bude plnit tento úkol ve spolupráci s příslušnými ústředními orgány, zejména též s ministerstvem práce a sociálních věcí.

NA, ÚPV, zasedání vlády konané 4. 9. 1968. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A4 (3 strany usnesení, 2 strany zpráva).

---

[a] Pod názvem státu se nachází státní znak, vedle něj vpravo je uvedeno pořadové číslo daného exempláře dokumentu (výtisk č. 011).

[b] Zpráva je označena jako Příloha 2.

[1] Návrh usnesení byl vládě předložen 3. září 1968 na základě pokynu předsedy vlády ministrem práce a sociálních věcí Michalem Štanceľem. Návrh byl konzultován s ústředním výborem Národní fronty, Ministerstvem vnitra, Ústřední radou odborů a zástupci Ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků.

[2] Viz usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 255 z 25. července 1968 k návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci s přiloženými zásadami a přehledem připomínek, jimž nebylo vyhověno. Dokument č. 30.

36.

1968, 13. září, Praha. – Projev předsedy Nejvyššího soudu Otomara Bočka přednesený při složení slibu soudců zvláštních senátů zvolených Národním shromážděním 13. září 1968.

PROJEV PŘEDNESENÝ PŘI SLOŽENÍ SLIBU SOUDCŮ ZVLÁŠTNÍCH SENÁTŮ ZVOLENÝCH NÁRODNÍM SHROMÁŽDĚNÍM DNE 13. ZÁŘÍ 1968

U vědomí vážnosti naší současnosti, tak hluboce prožívané námi všemi, u vědomí závažnosti úkolu, který byl na nás vložen, přijímáme své poslání soudců zvláštních senátů podle zákona o soudní rehabilitaci ještě odpovědněji, než tomu bylo před srpnem.

Od mnoha lidí a z mnoha stran dostávám znepokojivou otázku – jaká bude dnes naše justice? Budeme se vracet k metodám padesátých let a místo abychom napravovali křivdy staré, budeme vrstvit křivdy nové?

Je to vskutku vážná otázka současné vážné doby. Podobně jako celý náš společenský pohyb, prodělávala justice v polednovém období proces bouřlivých změn. V minulých letech došlo v justici, jak známo, k vážným deformacím. Neskrývali jsme si, že často chyby tkvěly přímo v systému justice, který často deformoval její socialistický charakter a že jejich společným jmenovatelem bylo to, co jsme nazvali kabinetní justicí. Přezrály celé soubory různých problémů a tato skutečnost způsobila v polednovém období řadu vážných potíží. Nejobtížnější však bylo to, že justice prožívala zcela osobitou krizi důvěry společnosti, krizi, v níž se akcentovaly prvky společenské a etické. Zvláštním příznakem polednového období bylo dále to, že uprostřed této krize začala se rýsovat před naší justicí taková východiska, na která nebylo možné před lednem ani pomyslet.

V našich národech, tolikrát tvrdě zkoušených, je hluboce zakořeněna představa a pocit spravedlnosti – práva. Tento pocit, který přirozeně hrál svou úlohu v dlouhých časech boje za národní existenci, přenáší se velmi důrazně do oblasti osobních vztahů, tedy i do sociální mikrostruktury. Zákon a spravedlnost jsou v očích našeho lidu – a poslední události to s nebývalou intenzitou potvrzují – velké vznešené pojmy. Každým svým rozhodnutím se soud, jako uskutečňovatel této spravedlnosti, obrací k lidem svou tváří, naplňuje činem obsah zákona, v němž jsou vyjádřeny revoluční vymoženosti, prostředky i cíle rozvoje naší společnosti vedené KSČ, a jehož nedílnou součástí je ochrana práv a svobod občanů.

Značná část rozsudků padesátých let nerespektovala v trestních věcech politické povahy zákon a dostala se do rozporu s právním cítěním našeho lidu. Proto, když leden tu doslova zdvihl stavidla, objevily se krizové příznaky. Ale spolu s nimi se otevřely zcela nové možnosti; byla odstraněna kabinetní justice, urychleně byl připravován zákon o soudní rehabilitaci a současně se vytvářely podmínky pro upevnění a zkvalitnění celého našeho soudnictví.

Naše justice dostává socialistickou, lidskou tvář. Rostla, a já myslím, že i nadále poroste, důvěra v její rozhodování.

To znamená současně všemi dostupnými prostředky snažit se o zkvalitnění tohoto rozhodování.

Jde totiž o to, že rozhodovací proces není vázán pouze na logicko-deduktivní interpretaci normy. Vystupuje v něm řada dalších komponent a prognóza vývoje směřuje k tomu, že právě tyto prvky se budou zvýrazňovat. Je to např. problém osobnosti pachatele, psychologické složky činnosti člověka, a to nikoli pouze z hlediska hodnocení důkazů, ale především z hlediska sociální terapie, resocializace apod. Věda bude pronikat všemi póry soudního procesu a bude stále více podmiňovat soudní rozhodování. Novodobým poznatkům o člověku a jeho sociálním prostředí se soudní sféra nemůže vyhnout.

Domnívám se, že pro existenci našeho soudnictví, které by bylo soudnictvím v pravém smyslu tohoto slova, je nutné vycházet i dnes z těchto principů:

1. Princip československé legality.

Tento princip je výrazně uveden v posledním prohlášení vlády – cituji doslova:

„Princip přísného dodržování zákonnosti, princip legality musí i v nynější složité situaci zůstat mimo jakoukoli diskusi. Vláda zajišťuje, že československé orgány v případech přesně

stanovených v zákoně mohou zasahovat do osobních práv a svobod občanů podle československých zákonů a v mezích těchto zákonů."(1)

Trváme tedy na tom, aby o osudech našich občanů rozhodoval náš soud a podle československých zákonů. Chci pouze dodat, že přímo v našich platných zákonech je vyjádřena dostatečnou měrou ochrana našeho společenského zřízení, a to tedy neznamená žádnou toleranci vůči skutečným protisocialistickým silám.

My na pojetí rehabilitace ničeho nemusíme měnit. Vždycky jsme zdůrazňovali, že rehabilitace směřuje k nápravě nezákonných rozsudků, ale nikoli ke kritice tehdejšího zákonodárství. Proto jsme byli toho názoru, že je nutné prověřit případ od případu. Generální kritika rozhodování z let, která jsou kryta zákonem o rehabilitaci, hrozila změnit se v kritiku zákonodárství a celé této doby vůbec. Takové náznaky zde byly a obvykle byly vyjádřeny v aktu jakéhosi všeobecného usmíření. Bude teď hlavně na nás, abychom oddělili to, co bylo skutečně proti tehdy platnému zákonu a co bylo nezákonné, kde byla spáchána křivda. Všichni víte, že to se lehko řekne, ale mnohem obtížněji a konfliktněji provádí.

Podmínky naší práce se změnily. Tlak na urychlení celé rehabilitace pominul. To však nás nesmí vést k závěru, že bychom zase zůstali v polovině cesty. Jednou už musíme celou tuto práci ukončit, po celá léta vázla na činnosti justice jako těžké okovy.

Snad jen jednu radu. Není tolik důležité dnes, jak rychle rozhodnete, závažnější je, aby bylo rozhodnuto správně. A takováto rozhodnutí se nerodí ze dne na den. Tam je skutečně potřeba, aby soudce měl čas věc promyslet ze všech stran a rozhodovat na základě co nejúplnějšího souboru informací. Práce soudce, a pro vás to bude platit dvojnásob, není měřitelná fyzikálním časem ani množstvím spisů. Převést práci soudce do hodinové či spisové podoby se ještě nikdy nepodařilo bez újmy oné imaginární spravedlnosti, která má být rezultátem jeho díla. Soudce musí mít něco jako svou páteř a musí odolat i nepřímému tlaku. Dosud soudcovské povolání vyžaduje a asi stále více bude vyžadovat statečnosti, dosud je to povolání rizikové.

Zdůrazňuji tedy legalitu rozhodování, snad právě a především v rehabilitacích.

Nejvyšší soud uspořádá pro vás seminář o zákonu o soudní rehabilitaci, jakmile budou k dispozici první praktické poznatky z jeho aplikace. V této souvislosti ještě jednu poznámku. Počítáme s vámi v justici i poté, až proces rehabilitace bude ukončen. U soudců Nejvyššího soudu budeme od počátku dbát na to, abyste nezůstali omezeni na sféru rehabilitačního zákona, ale abyste získali potřebné znalosti a zkušenosti z celé oblasti trestního práva. Chceme, aby každý soudce, a o soudcích Nejvyššího soudu to platí dvojnásob, soustavně pečoval o svůj odborný růst.

2. Princip nezávislosti soudce při rozhodování a jeho podřízení pouze zákonu.

Jestliže jsme jednou odstranili na základě tragických zkušeností kabinetní justici, nebudeme se k ní vracet. Nezávislost soudce znamená ovšem jeho zvýšenou politickou a společenskou odpovědnost. Klíčovou postavou naší justice se stává soudce, nikoli systém, jak s ním manipulovat. Zvědečtění soudního řízení může být založeno pouze na širokém a zkušeném lidském profilu soudce.

V systému kabinetní justice byla hlavním předmětem činnosti soudců manipulace lidmi a jejich osudy podle odtažitých představ jiných osob než soudců samotných a hlavním problémem se stal problém manipulace se soudci jako abstrakci v taláru. Soudce byl vykonavatelem – nikoli soudcem.

Sotva se soudce stal nástrojem kabinetní justice a tedy nástrojem manipulace s lidmi a jejich osudy, stal se současně uvnitř tohoto systému on sám předmětem manipulace. Role soudce a význam jeho činnosti, to vše bylo zhodnoceno v tom okamžiku, kdy spravedlnost ztrácela svou lidskou tvář. Proto renesance justice znamenala a znamená renesanci role soudce.

Nedá se říci, že by soudci tento stav nepociťovali, nebrojili proti němu a smiřovali se s ním. Nedá se ani říci, že by v každé době byl tento stav stejný, že neprodělával své výkyvy a rozdíly v čase. Nicméně skutečný zlom byl učiněn až v lednu t. r.

3. Princip ochrany celospolečenských zájmů a respektování občanských práv.

Tento princip je sice obsažen už v požadavku legality, ale zdůrazňuji jej v této souvislosti právě proto, že tvoří jednotu cílů soudního rozhodování.

Nezávislost soudce není fetiš, má funkční význam a směřuje ke kvalitnímu rozhodnutí. Složité sociální interakce, do nichž lidé vstupují, neopakovatelná autonomní osobnost, o jejímž osudu soudce rozhoduje, to vše tvoří síť nesmírně komplikovaných vazeb mezi jednotlivcem a společností.

Celospolečenské cíle, obvykle vyjádřené v textu zákonem interpretuje soudce v sociální mikrosféře – na vztazích jednotlivců. Přitom soud není laboratoř, soud rozhoduje o živém člověku a spoluutváří jeho osud, dotýká se hluboce jeho důstojnosti. Je tedy ochrana celospolečenských zájmů a respektování občanských práv hluboce navzájem spjato a převaha na jedné straně vyvolává okamžitý deficit nejen na straně druhé, ale újmu celé spravedlnosti, zákonnosti a konec konců jak jednotlivci, tak i společnosti.

4. Dalším principem v pořadí, ale nikoli co do významu, je princip právní jistoty. Právem byl tento princip označen jako důležitý faktor konsolidace. Jistota čs. občana, že je ve své vlasti doma a že v ní platí zákony, které on sám přijal, je vyústěním všech předchozích principů. V něm je také ztělesněn nejen fakt, ale i vědomí o tom, že o osudech našich občanů rozhodují orgány tohoto státu a podle našich zákonů.

Uvedl jsem tyto principy jako podmínky skutečné justice. Nemyslím, že jsem určil všechny, ale domnívám se, že jsou to ty, které jsou dnes rozhodující.

Nikdo z nás nechceme v žádné variantě návrat k tomu, co kdysi v justici bylo. Každá jiná alternativa by byla tragická.

Za složitých a vnitřně těžkých podmínek vrátili jsme justici její tvář a začali obnovovat důvěru ve spravedlnost a zákonnost v rozhodování soudů. Jediné a možné východisko je služba socialistickému dílu našeho lidu, služba zákonu a spravedlnosti – slovem být s lidem této země.

Právník, 1968, roč. 107, č. 12, s. 1058–1060.

[1] Jednalo se o citaci z prohlášení vlády k současné situaci přednesené jejím předsedou Oldřichem Černíkem 13. září 1968 v Národním shromáždění. Naše budoucnost je nemyslitelná bez jednoty. Prohlášení vlády k současné situaci. *Rudé právo*, 14. 9. 1968, s. 1–3.

37.

1968, 24. října, Praha. – Statut komise ministra vnitra pro zjišťování případů nezákonného postupu příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy při realizaci zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci vyhlášený rozkazem ministra vnitra č. 71/1968.[1]

STATUT
komise ministra vnitra pro zjišťování případů nezákonného postupu příslušníků SNB a SNV[a]

Článek I.
Úvodní ustanovení

(1) Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci ukládá důsledně a rychle přezkoumat případy protiprávně odsouzených osob, u nichž došlo k odsouzení v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení a vyvodit důsledky proti osobám, které hrubým porušením povinností nebo jiným hrubě závadným jednáním takovou nezákonnost přivodily nebo k ní přispěly.

(2) Účelem tohoto statutu je vymezit působnost a pravomoc komise ministra vnitra, stanovit její organizaci a usměrnit její činnost tak, aby v rozsahu stanoveném zákonem účinně napomáhala soudům a prokuraturám při plnění úkolů vyplývajících pro ně za zákona o soudní rehabilitaci a aby důsledně zjišťovala a objektivně objasňovala případy nezákonného postupu příslušníků SNB a SNV.

Článek II.
Úkoly komise ministra vnitra

(1) Úkolem komise ministra vnitra je:

a) předávat zvláštním senátům soudů na jejich dožádání materiály ministerstva vnitra (§ 13 odst. 2 zákona č. 82/1968 Sb.) nezbytné k zjištění skutečného stavu věci (§ 2 odst. 5 tr. řádu[2], § 15 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb.);

b) provádět podle dožádání zvláštních senátů soudů jednotlivé úkony menší závažnosti ve smyslu § 13 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb.;

c) provádět v rozsahu věcí uvedených v § 21 zákona č. 82/1968 Sb. na žádost předsedy senátu Nejvyššího soudu úkony ve smyslu § 276 tr. řádu[3] a dále úkony uložené prokurátorem ve smyslu § 175 odst. 2 tr. řádu[4] směřující ke zjištění důvodnosti návrhu na zahájení přezkumného řízení (§ 5, odst. 2 zákona č. 82/1968 Sb.) nebo podnětu k podání stížnosti pro porušení zákona (§ 21 písm. a) zákona č. 82/1968 Sb.); přitom předávat prokurátorům v rámci jejich požadavků podle § 21 zákona č. 82/1968 Sb. pouze vyšetřovací spisy;

d) prošetřovat na základě podnětů občanů, justičních a jiných orgánů a organizací a na základě podnětů získaných vlastní činností nezákonný postup příslušníků SNB a SNV při výkonu jejich služební činnosti v době od 1. 1. 1948 do 31. 7. 1968, pokud jde o případy vymezené zákony o soudní rehabilitaci nebo správní rehabilitaci.

(2) Šetření a posuzování otázek spojených s náhradami škod komisi ministra vnitra nepřísluší.

Článek III.
Zásady činnosti komise ministra vnitra

(1) Pracovníci komise ministra vnitra jsou oprávněni nahlížet do všech archivovaných materiálů ministerstva vnitra (včetně zvláštních archivních fondů apod.) i do kádrových materiálů příslušníků SNB a SNV. Na žádanku podepsanou bezprostředně nadřízeným náčelníkem jsou oprávněni si tyto materiály vyzvednout z místa jejich uložení.

(2) Všichni příslušníci SNB a SNV jsou vůči pracovníkům komise ministra vnitra v souvislosti s výkonem jejich pravomoci zproštěni povinnosti zachovávat mlčenlivost o okolnostech tvořících státní tajemství.

(3) K provádění vyšetřovacích úkonů v rámci plnění úkolů podle tohoto statutu jsou oprávněni jen ti pracovníci komise ministra vnitra, kteří byli jmenováni vyšetřovateli SNB. Ostatní úkony provádějí pracovníci komise ministra vnitra zpravidla podle ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.[5]

(4) Výsledky šetření případů nezákonného postupu příslušníků SNB a SNV, pokud přísluší k posouzení prověrkové komisi podle zákona č. 82/1968 Sb., se předkládají služebním postupem ministru vnitra. Ostatní zjištěné a objasněné případy nezákonného postupu příslušníků SNB a SNV, které vyžadují posouzení z hlediska provedení kádrových opatření podle zákona č. 76/1959 Sb.[6] a předpisů souvisících, se předkládají služebním postupem k dalšímu řízení příslušnému služebnímu funkcionáři vybavenému odpovídající kádrovou pravomocí (zpravidla náměstku ministra vnitra nebo náčelníku KS SNB); zpráva o výsledku šetření musí obsahovat závěr, jaké důsledky mohou být podle příslušných právních předpisů proti příslušníkům vyvozeny.

(5) Osoba, jejíž činnost komise ministra vnitra prošetřuje, má právo vyjádřit se k okolnostem, jež jsou předmětem šetření. Po skončení šetření se jí poskytne možnost seznámit se s veškerými materiály předávanými prověrkové komisi nebo služebnímu funkcionáři, vybavenému odpovídající kádrovou pravomocí. Prošetřovaná osoba může činit návrhy na doplnění šetření; tyto návrhy se provedou, mohou-li přispět k důkladnějšímu objasnění věci.

(6) Projeví-li se v řízení před prověrkovou komisí nebo v řízení podle zákona č. 76/1959 Sb. a předpisů souvisících, že věc nebyla náležitě objasněna, může předseda prověrkové komise nebo příslušný služební funkcionář s kádrovou pravomocí, neprovede-li potřebné doplnění sám, vrátit věc komisi ministra vnitra k doplnění šetření. V požadavku musí být uvedeno, v kterých směrech je třeba šetření doplnit, které skutečnosti je třeba objasnit, popřípadě, které úkony je třeba provést.

(7) Komise ministra vnitra trestní stíhání neprovádí. Jestliže výsledky šetření odůvodňují zahájení trestního stíhání, předá se věc orgánu příslušnému k jeho provedení.

(8) Náčelník komise ministra vnitra je oprávněn vydávat k řízení a usměrňování činnosti podřízených složek komise podle tohoto statutu metodické pokyny.

Článek IV.
Organizace komise ministra vnitra

(1) Komise ministra vnitra je samostatnou součástí centrály, podřízenou ministru vnitra.

(2) Komise ministra vnitra má toto organizační členění:

- náčelník komise ministra vnitra
- zástupce náčelníka komise ministra vnitra
- vnitřní skupina
- pět oddělení komise ministra vnitra v centrále
- oddělení komise ministra vnitra v sídlech KS SNB, podřízená přímo náčelníkovi komise ministra vnitra.

(3) Kádrová pravomoc náčelníka komise ministra vnitra je stanovena článkem 14 služebního předpisu MV-kádr-II-6.

(4) Náčelníkovi komise ministra vnitra je svěřena kázeňská pravomoc čtvrtého stupně podle kázeňského řádu SNB-zákl-I-2.

(5) Otázky finančního a materiálního zabezpečení, součinnost s ostatními součástmi ministerstva vnitra a jeho výkonného aparátu a jiné otázky vyplývající z působnosti, pravomoci a postavení jednotlivých funkčních útvarů komise ministra vnitra se řídí vydanými resortními předpisy, které tyto otázky upravují, pokud tento statut nestanoví jinak.

(6) Složení a počty útvarů komise ministra vnitra jsou stanoveny kádrovým rozkazem ministra vnitra č. 333/1968.[7]

(7) Pracovní náplň jednotlivých oddělení komise ministra vnitra v centrále stanoví s přihlédnutím ke skutečnému stavu agendy a k potřebné specializaci a organizaci práce náčelník komise ministra vnitra.

(8) Oddělení komise ministra vnitra v sídle KS SNB plní úkoly stanovené v článku II. v rámci příslušného kraje. Náčelník komise ministra vnitra může jednotlivé věci oddělení v sídle KS SNB odejmout a přikázat ke zpracování jiné podřízené složce, popřípadě může uložit i další úkoly v rámci tohoto statutu.

ABS, f. A 6/4 – Organizační a vnitřní správa FMV, 4. díl, inv. j. 1169, sign. RMV – 71/1968. – Originál dokumentu, tisk, 2 strany A4.

---

[a] V pravém horním rohu je uvedeno Příloha k RMV [rozkazu ministra vnitra] č. 71/1968.

[1] V samotném rozkazu bylo uvedeno, že statut je v příloze vydáván k vymezení působnosti a pravomocí komise ustavené ministrem vnitra rozkazem číslo 19 z 26. dubna 1968 k usměrnění její činnosti zejména v souladu se zákonem č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci a ke stanovení její organizace. Ministr vnitra Jan Pelnář ukládal náčelníkovi komise řídit její práci podle vydaného statutu a předkládat mu výsledky šetření komise v případech, které bude nutno posoudit podle zákona č. 82/1968 Sb., náčelníkům všech součástí centrály a jim podřízených útvarů seznámit s vydaným statutem podřízené příslušníky a vytvářet všechny potřebné podmínky k tomu, aby pracovníci komise ministra vnitra mohli důsledně plnit své úkoly uložené statutem, poskytovat jim účinnou pomoc a projevovat vhodnou součinnost a náčelníkovi hospodářské správy Ministerstva vnitra zajistit finančně a materiálně činnost komise, a to v centrále prostřednictvím hospodářského odboru Ministerstva vnitra a v krajích prostřednictvím krajských správ Ministerstva vnitra. Ministr vnitra zrušil výše citovaný rozkaz č. 19/1968 a dočasné přemístění provedené podle části II tohoto rozkazu vzhledem k ustanovení do funkce kádrovým rozkazem I. náměstka ministra vnitra č. 414/1968. Rozkaz nabýval účinnosti dnem vyhlášení. Podle informací uvedených u rozkazu zůstal po federalizaci rezortu v platnosti pro Ministerstvo vnitra ČSSR na základě rozkazu federálního ministra vnitra č. 22/1969, pro Ministerstvo vnitra ČSR rozkazem ministra vnitra ČSR č. 47/1969 a pro Ministerstvo vnitra SSR rozkazem ministra vnitra SSR č. 22/1969. K jeho zrušení došlo rozkazem federálního ministra vnitra č. 38/1972, resp. pro Ministerstvo vnitra ČSR rozkazem ministra vnitra ČSR č. 66/1970 a pro Ministerstvo vnitra SSR rozkazem ministra vnitra SSR č. 5/1971.

[2] Pátý odstavec § 2 trestního řádu zněl: „*Orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí. Objasňují se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti,*

které svědčí v jeho prospěch, a provádějí v obou směrech důkazy, nevyčkávajíce návrhu stran. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými prostředky ověřit všechny okolnosti případu." Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 597–598.

(3) Paragraf 276 trestního řádu zněl: „*Je-li pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona třeba objasnit nějakou okolnost, provede potřebné šetření předseda senátu Nejvyššího soudu anebo na jeho žádost některý jiný orgán činný v trestním řízení, popřípadě i orgán Sboru národní bezpečnosti. Pro takové šetření platí ustanovení hlavy páté. Ve zvlášť naléhavých případech lze k zajištění důkazního materiálu použít na podkladě usnesení senátu i prostředků uvedených v hlavě čtvrté. Zajistit osobu obviněného vydáním příkazu k dodání do vazby a vzetím do vazby lze však jen tehdy, navrhne-li to generální prokurátor nebo předseda Nejvyššího soudu ve stížnosti pro porušení zákona podané v neprospěch obviněného a považuje-li to Nejvyšší soud za nezbytné vzhledem k závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů.*" *Tamtéž*, s. 639.

(4) Tento odstavec paragrafu 175 trestního řádu zněl: „*Prokurátor je oprávněn uložit orgánům Sboru národní bezpečnosti provedení takových úkonů, které jsou tyto orgány oprávněny provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele.*" *Tamtéž*, s. 626.

(5) Zákon č. 70/1965 Sb. ze dne 30. června 1965 o Sboru národní bezpečnosti. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 34, s. 433–437.

(6) Zákon č. 76/1959 Sb. ze dne 18. prosince 1959 o některých služebních poměrech vojáků. *Sbírka zákonů Republiky československé*, roč. 1959, částka 36, s. 313–319.

(7) Kádrový rozkaz ministra vnitra č. 333 z 26. července 1968 měnil k 1. srpnu 1968 plánované počty pracovníků některých součástí ministerstva, resp. u nově zřízených samostatných součástí – Studijního ústavu Ministerstva vnitra a komise pro zjišťování případů nezákonného postupu příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy – je nově určoval. Ministr vnitra též náčelníkům krajských správ SNB uložil, aby předložili náčelníku komise pro zjišťování případů nezákonného postupu příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy návrhy kádrového obsazení obdobných komisí při krajských správách SNB. Rozkaz odkazoval na tabulky počtů a složení, které se však nedochovaly, není tedy zřejmé, kolik pracovníku bylo komisím přiděleno. *ABS*, sbírka Kádrové rozkazy, kart. 1/1968.

38.

[1968, před 11. listopadem, Bratislava].(1) *– Informace o ustavení rehabilitačních komisí a poraden Svazu protifašistických bojovníků, předložená předsednictvu ústředního výboru Slovenské Národní fronty jeho členem Šimonem Žbirkou.*

Materiál na zasadanie predsedníctva Ústredného výboru NF

Informatívna správa o súdnej rehabilitácii(2)

Plénum Ústredného výboru Slovenského národného frontu prerokovalo dňa 30. 9. 1968 štatút rehabilitačných komisií.(3) Po schválení štatútu Slovenský výbor Zväzu protifašistických bojovníkov, ktorý bol plénom Ústredného výboru Slovenského národného frontu poverený organizovaním rehabilitačnej činnosti, začal túto a to jednak organizovaním rehabilitačných komisií, jednak organizovaním poradenskej činnosti.

Predsedníctvo Slovenského výboru Zväzu protifašistických bojovníkov na svojom zasadaní dňa 16. 10. 1968 navrhlo členov Ústrednej rehabilitačnej komísie. Tento návrh bol prerokovaný na porade sekretariátu ÚV SNF dňa 6. 11. 1968 a schválený tak, ako ho v prílohe prikladáme.(4)

Na porade krajských a okresných tajomníkov SNF dňa 3. 10. 1968 boli účastníci oboznámení so štatútom rehabilitačných komísií ako aj so zákonom o súdnej rehabilitácii.

Krajské výbory Slovenského národného frontu za aktívnej spolupráci organizačných pracovníkov SV ZPB(5) v polovici októbra t. r. vytvorili Krajské rehabilitačné komisie.

Okresné rehabilitačné komisie sú postupne ustanovované a začnú svoju činnosť začiatkom novembra t. r. Do vytvorení rehabilitačných komisií ustanovených podľa zákona č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii, vykonávajú túto činnosť rehabilitačné komisie ZPB vytvorené už predtým.

Popri rehabilitačných komisiách vytvorené sú aj rehabilitačné poradne. Slovenská ústredná rehabilitačná poradňa začala svoju činnosť 16. 10. 1968. Do tohoto dňa boli vybavované len rehabilitácie členov ZPB. Uvedená poradňa má vedúceho poradne (právnik), 3 právnikov na polovičný úväzok, 2 organizačných pracovníkov a 2 pomocných pracovníkov. Táto poradňa

vybavuje záležitosti pre územie celého Slovenska, pre kraj Západoslovenský, pre hlavné mesto Slovenska, ako aj pre okres Bratislava-vidiek.

V ostatných krajoch začnú pracovať v krajských súdoch rehabilitačné poradne začiatkom novembra t. r.

Na úrovni krajských orgánov boli urobené prípravy pre vytvorenie rehabilitačných poradní v okresoch. Predpokladáme ich vytvorenie a činnosť takto:

Západoslovenský kraj
1) Slovenská ústredná rehabilitačná poradňa v Bratislave bude slúžiť aj potrebám obyvateľov: hlavného mesta Slovenska Bratislavy, okresu Bratislava-vidiek a Dunajská Streda.
2) Okresná poradňa v Trnave aj pre okres Galanta.
3) Okresná poradňa v Senici.
4) Okresná poradňa v Trenčíne.
5) Okresná poradňa v Nitre aj pre okresy Topoľčany a Levice.
6) Okresná poradňa v Nových Zámkoch aj pre okres Komárno.

Stredoslovenský kraj
1) Krajská poradňa v Banskej Bystrici aj pre okres Banská Bystrica.
2) Okresná poradňa Zvolen aj pre okres Žiar nad Hronom.
3) Okresná poradňa Lučenec aj pre okresy Rimavská Sobota a Veľký Krtíš.
4) Okresná poradňa Žilina aj pre okresy Čadca a Považská Bystrica.
5) Okresná poradňa Martin aj pre okres Dolný Kubín.
6) Okresná poradňa Liptovský Mikuláš.
7) Okresná poradňa Prievidza.

Východoslovenský kraj
1) KRP v Košiciach aj pre mesto Košice a okres Košice-vidiek.
2) ORP Prešov aj pre okresy Vranov, Bardejov a Svidník.
3) ORP Trebišov.
4) ORP Humenné aj pre okres Michalovce.
5) ORP Rožňava.
6) ORP Poprad aj pre okres Stará Ľubovna.
7) ORP Spišská Nová Ves.

Súčasne hľadáme možnosti ďalšieho zlučovania okresných poradní podľa počtu predpokladaných prípadov rehabilitácie.

Krajské súdy, osobitné senáty, ktoré sú príslušné pre prieskumové konanie podľa zákona č. 82/68 Zb. začnú svoju činnosť v novembri 1968. Urobené su preto najnutnejšie prípravy k tomu, aby rehabilitačné komisie a poradne mohli svojou činnosťou v konaní pomáhať. Ide najmä o ustanovovanie spoločných obhajcov.

SNA, Ústredný výbor Národného frontu SSR, kart. 22A. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

---

(1) Datum vydání dokumentu bylo určeno podle data zasedání předsednictva Ústředního výboru Slovenské národní fronty, místo vydání podle sídla instituce.

(2) V diskusi vystoupila mj. Emília Muríňová s upozorněním, že se jedná o záležitost soudní rehabilitace. Zákon o mimosoudní rehabilitaci ještě nebyl vydán, ta je tedy zatím vnitřní záležitostí jednotlivých orgánů a institucí a má zpravidla charakter morálního odškodnění. K soudní rehabilitaci poznamenala, že rehabilitační komise je orgánem politickým a do rozhodnutí soudů nelze zasahovat. Národní fronta se může vyjadřovat k případům mimosoudní rehabilitace, které by měla být spojena s finančním odškodněním. Jozef Mjartan poznamenal, že mnozí poškození nebyli souzeni. Pavel Jonáš předpokládal, že největší část agendy budou představovat rolníci. V komisi bylo podle něj málo členů ze zemědělství, měla by tedy být o jednoho zástupce rolníků doplněna.

Předsednictvo Slovenské Národní fronty vzalo zprávu na vědomí. Šimonu Žbirkovi doporučilo doplnění Ústřední rehabilitační komisi o zástupce rolníků a zveřejnění zprávy o zahájení činnosti komise v průběhu listopadu. Dále mu uložilo, aby předsednictvo Ústředního výboru Slovenské národní fronty na počátku roku 1969 informoval o průběhu rehabilitace.

[3] Návrh statutu rehabilitačních komisí a poraden Slovenského svazu protifašistických bojovníků spolu se zprávou o jejich zřizování z 23. září 1968 projednávané Ústředním výborem Slovenské národní fronty 30. září 1968 viz in: *SNA*, Ústredný výbor Národného frontu SSR, kart. 22A.
[4] Přiložený seznam obsahuje jména 24 členů Slovenské ústřední rehabilitační komise a sedmi náhradníků.
[5] Slovenský výbor Zväzu protifašistických bojovníkov.

39.

1968, 14. listopadu, Praha. – Zpráva Oddělení pro tisk a informace Kanceláře Národního shromáždění poslancům o vydávání státních dluhopisů k úhradě rehabilitačních nároků.

Vzhledem ke stále aktuální problematice soudní rehabilitace zasíláme Vám pro informaci zprávu[a]

O státních dluhopisech k úhradě rehabilitačních nároků

Soudní rehabilitace, pro jejichž postupnou realizaci sjednal zákon č. 82 t. r. zásadní předpoklady, vyžadují k uplynulému uspokojování náhrad, které budou soudy v rehabilitačních procesech přiznávat, příslušný platební mechanismus. Podle zákona totiž rehabilitovaným osobám mají být škody uhrazovány do 20 000 Kčs v hotovosti a nad toto hranici pak formou zúročitelných státních dluhopisů. Je proto nutno upravit technickou stránku těchto cenných papíru, tj. zejména podmínky a rozsah jejich emise, formu dluhopisů, emisní místo, splácení, oběh, atd.; soubor všech těchto otázek má schválit vláda nařízením.

Podle dosavadního odhadu rehabilitační agendy se předpokládá, že v letošním roce bude projednána jen menší část případy. Nejpodstatnější počet rehabilitačních procesů by mohl být vyřízen v letech 1969 a 1970 tak, aby zbytek případů mohl být zlikvidován v roce 1971. Očekává se přitom, že celkový výše náhrad dosáhne v úhrnu asi 3,1 mld. Kčs, z čehož bude v hotovosti vyplaceno asi 1,3 mld. Kčs a zbývající část 1,8 mld. státními dluhopisy. Potřeba těchto úhradových cenných papírů by měla odpovídat postupnému projednávání a likvidování rehabilitačních případů.

V letošním roce se počítá s tím, že ke krytí nároků, jež budou v ukončených procesech přiznány, se vystačí s dílčí emisí státních dluhopisů v celkové hodnot asi 100 mil. Kčs. Pro rok 1969 se odhaduje jejich potřeba ve výši 750 mil. Kčs a v roce 1970 pak emise za 500 mil. Kčs, takže pro závěrečnou fázi vypořádávání rehabilitačních škod v roce 1971 by zbývalo vydat úhradových dluhopisů asi za 450 mil. Kčs.

Tyto cenné papíry nemají být vázány na jméno osoby, jejíž náhradový nárok uhrazují; půjde tedy o dluhopisy znějící na doručitele, takže jejich první majitel bude moci s nimi (v omezeném rozsahu) volně nakládat. Pomýšlí se na to, aby dluhopisy mohly sloužit jako záruka k získání půjčky, např. na úhradu členského podílu v družstevní bytové výstavbě, k zakoupení bytu, k nákupu některého druhu zboží apod. dluhopisy bude možno též darovat nebo za úplatu prodat občanu nebo socialistické organizaci. Zásadně by byly tyto cenné papíry vydávány v hodnotách: 1 000, 5 000, 10 000 a 50 000 Kčs tak, aby je bylo možno co nejlépe kombinovat při úhradě přiznávaných rehabilitačních nároků.

Vydáváním dluhopisů a správou příslušné agendy s tím spojené má být pověřena Investiční banka, která bude spolupracovat s ostatními, peněžními ústavy, zejména se Státní spořitelnou; na Slovensku to bude orgán, který převezme funkci Investiční banky. Zásadně by měly být dluhopisy propláceny státem do 10 let od jejich vydání. Ministr financí bude oprávněn k tomu, aby podle příjmové situace státního rozpočtu přikročil k částečnému nebo úplnému splacení dluhopisu před stanovenou desetiletou dobou splatnosti. Normálně se však předpokládá, že částka, na níž dluhopis zní, bude uhrazena postupně deseti stejnými ročními splátkami zahrnující úmor a 3 % úrok z nesplacené jistiny, to počínajíc prvním rokem po vydání příslušné série dluhopisů. Za tím účelem budou tyto cenné papíry opatřeny kuponovými archy s deseti poukázkami na jednotlivé splátky. Dojde-li k splacení dluhopisů před normální dobou splatnosti, musí být vráceny veškeré nedospělé kupony.

Aby mohly být ukončeny všechny práce, které jsou nutné pro realizaci připravovaného platebně úvěrového instrumentu pro rehabilitační řízení, bude nutno s urychlením vydat potřebnou právní úpravu, tj. vládní nařízení a příslušné operativní předpisy. Předpokládá se, že vrchní dozor, opatřování potřebných finančních zdrojů, náklady na tisk, obhospodařování a splácení dluhopisů a ostatní záležitosti budou dány do působnosti federálního ministerstva financí.

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno, že materiál je určen pouze pro osobní potřebu poslanců Národního shromáždění, a dále číslo (zřejmě pořadové číslo výtisku) 43.

40.

1968, 20. listopadu, Praha. – Dopis předsedkyně Ústřední rehabilitační komise Marie Trojanové a vedoucího Ústřední rehabilitační poradny Rastislava Váhaly místopředsedovi Národního shromáždění Jozefu Valovi obsahující upozornění na nejasnosti v aplikaci společenské obhajoby v rehabilitačním řízení a stanovisko ke sporným záležitostem.[a]

Z pověření Ústředního výboru Národní fronty a k výkonu úkolů, vznesených v § 11 rehabilitačního zákona, na Svaz protifašistických bojovníků, zřídil SPB podepsanou Českou ústřední rehabilitační komisi.

Komise zorganizovala ve všech krajích a většině okresů rozsáhlou poradenskou službu a učinila přípravy k výkonu společenské obhajoby jménem SPB před rehabilitačními senáty.

Avšak na některých místech, při jednání u Nejvyššího soudu nebo u krajského soudu v Brně, vyskytly se pochybnosti o společenské obhajobě SPB podle § 11 rehabilitačního zákona. Obáváme se, aby při výkladu § 11 nedošlo k nedorozumění, které by mohlo mít i politický dosah, poněvadž omezování SPB při výkonu společenské obhajoby, odmítání připouštění společenského obhájce mohlo by na veřejnosti vzbudit dojem, že se našemu svazu brání hájit práva postižených s tím, že se brzdí rehabilitace vůbec a že se akční program strany a vlády do důsledků neprovádí.

Proto si dovolujeme Vás, kompetentní činitele, na tento problém upozornit a žádáme Vás, aby byla uskutečněna schůzka kompetentních činitelů za naší účasti, na které by se vzniklá nedorozumění odstranila.

Jde o tyto otázky:

1) Může SPB – a jeho organizace – převzít společenskou obhajobu i za nečlena SPB?

Je jasné, že může. Ani dříve nebyla společenská obhajoba ROH, ČSM a družstev obmezena jen na členy. Také v § 11 rehabilitačního zákona, ale ani v § 4[1] a 183[2] trestního řádu není v tomto směru žádné omezení. Poukazujeme kromě toho na rozhodnutí pléna presidia Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 1963 5/63 Sb. 1/64[3], kde byla vytýčena zásada, že při společenské obhajobě „obviněný nemusí být členem společenské organizace".

2) Může soud odmítnout připustit společenského obhájce vyslaného SPB?

Jsme toho názoru, že za předpokladu dodržení formálních náležitostí soud nemůže odmítnout společenskou obhajobu SPB.

§ 11 rehabilitačního zákona o společenské obhajobě je specielní ustanovení, které jde nad rámec trestního řádu. Trestní řád připouštěl společenskou obhajobu jen u okresního soudu a podle výkladu N. S. jen v deliktech menšího trestního společenského dosahu. Nyní se poskytuje toto právo u krajských soudů, rehabilitačních senátů a u nejtěžších deliktů uváděných ve zvláštní části trestního zákona jako delikty proti republice – čili delikty politické. Kromě toho nesmíme zapomínat, že se jedná o delikt, o němž již bylo jednou rozhodnuto. § 11 zcela jednoznačně dává SPB právo, že jeho organizace „mohou k veřejnému zasedání vyslat zvoleného

zástupce, aby jménem organizace vykonával společenskou obhajobu". Nikde v zákoně nestojí, že ji může soud odmítnout, To by v § 11 musel být odkaz na § 5 trestního řádu[4] nebo § 183 odst. 1, kde se mluví o právu navrhnout společenského obhájce, kdežto § 11 rehabilitačního zákona poskytuje SPB přímo právo vyslat společenského obhájce.

3) Mohou být právníci-zaměstnanci SPB a jejich krajských a okresních poraden zvolenými zástupci SPB?

Organizace SPB mohou zvolit zástupcem kohokoliv, zákon neobsahuje v tom směru žádné obmezení, zejména žádné obmezení pro právníky. Tato společenská obhajoba je skutečně obhajoba svého druhu. Musíme posoudit rozdíl mezi společenským obhájcem podle § 183 vůbec, kdy obhájcem je spolupracovník z pracoviště, a mezi společenským obhájcem SPB, kde se musely vytvořit předpoklady pro tuto práci. Vždyť jde o postižené, kteří v důsledku deformací byli vězněni i 10 let, zaměstnáni na různých místech, bojovali za republiku na různých bojištích. Jediná organizace SPB má možnost nejlepšího dosažení pramenů k ověření si občanské činnosti postiženého. V rozsahu 35 000 rozsudků státních soudů nelze tuto společenskou obhajobu provádět diletantsky a proto si právní zaměstnanci a poradna tuto znalost jeho života opatří v rámci svazové činnosti a doplní ji po projednání v komisi, kde postiženého bezprostředně znají. Půjde o velmi složité – politické problémy včerejška a dneška – a je jistě na organizaci SPB, aby zastupováním pověřil zodpovědné a odborné pracovníky.

Naším přáním je hned v počátku zabránit procedurálním obtížím a proto se domníváme, že stejný zájem je i na Vás, aby rehabilitační proces měl hladký průběh a že společným úsilím tyto překážky odstraníme.

Trojanová M.[b]
předsedkyně ÚRK
Trojanová Marie[c]

Dr. Váhala[b]
vedoucí ústřední rehabilitační poradny
Dr. Váhala[c]

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací dr. Vá/Ši.

[b] Podpis je rukopisný.

[c] Jméno je napsáno rukou a hůlkovým písmem. Pod jmény je razítko Ústřední rehabilitační poradny při SPB.

[1] Paragraf 4 trestního řádu zněl: „*(1) Základní organizace Revolučního odborového hnutí a Československého svazu mládeže mohou po projednání v kolektivu pracujících nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného, mají-li důvodně za to, že jsou tu předpoklady, aby se obviněný působením kolektivu napravil. Stejné oprávnění má jednotné zemědělské družstvo a výrobní družstvo, jejichž je obviněný pracovníkem. Soud, jemuž byl zaslán takový návrh, projedná věc v hlavním líčení zpravidla před pracovním kolektivem a rozhodne-li se záruku přijmout, vezme na ni zřetel při rozhodování o trestu. Může zejména, pokud to trestní zákon připouští, povolit podmíněný odklad výkonu trestu, uložit trest nápravného opatření nebo jiný druh trestu, který není spojen s odnětím svobody, nebo upustit od potrestání.*

(2) V případech hodných zvláštního zřetele může prokurátor, vyšetřovatel nebo vyhledávací orgán po objasnění věci anebo soud při předběžném projednávání obžaloby, přijmou-li záruku, také rozhodnout, že nebudou v trestním stíhání pokračovat; věc pak postoupí k projednávání místnímu lidovému soudu, mají-li vzhledem k povaze spáchaného trestného činu, osobě pachatele a výchovné síle kolektivu za to, že vyřízení věci místním lidovým soudem k nápravě pachatele postačí.

(3) Organizace, která převzala záruku, pečuje o převýchovu a nápravu obviněného, který jí byl na záruku svěřen, a dbá, aby nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem." Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 598.

[2] Paragraf 183 trestního řádu zněl: „*(1) Organizace uvedené v § 4 odst. 1 mohou navrhnout, aby se projednání věci při hlavním líčení před okresním soudem zúčastnil jejich zvolený zástupce a podle stanoviska, jež společenská organizace k spáchanému trestnému činu a osobě pachatele zaujala, jménem společenské organizace vykonával společenskou obžalobu nebo společenskou obhajobu. Předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor jsou povinni poskytnout společenské organizaci na podkladě spisu informace potřebné pro rozhodnutí o vyslání společenského žalobce nebo společenského obhájce.*

(2) O návrhu společenské organizace podle odstavce 1 rozhodne soud; vyhovět návrhu může též předseda senátu sám. Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce jsou oprávněni poté, co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl, nahlížet do spisů, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se hlavního líčení, klást tam vyslýchaným osobám otázky a podílet

se na závěrečných řečech. Soud je povinen společenskému žalobci, popřípadě společenskému obhájci při výkonu jeho funkce všestranně pomáhat.

(3) Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce tlumočí při soudním jednání stanovisko kolektivu k projednávané věci a k osobě obviněného, a to na podkladě bezprostřední znalosti jeho osoby, jeho poměru k socialistickému státnímu zřízení, poměru k práci, rodině a spoluobčanům a pomáhá k tomu, aby soud mohl zejména

a) všestranně, úplně a objektivně zjistit všechny okolnosti případu,

b) odpovědně posoudit osobu obviněného,

c) správně rozhodnout o vině a trestu,

d) odhalit příčiny, které vedly k trestné činnosti, a dát podnět k jejich odstranění." *Tamtéž*, s. 627.

(3) Směrnice pléna Nejvyššího soudu k uplatnění ustanovení § 4–6 trestního řádu o zárukách a účasti zástupců společenských organizací v trestním řízení a k dalším zákonným ustanovením s tím souvisejícím. (Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 1963 – Pls 5/63.) *Sbírka rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR*, roč. 1964, č. 1, s. 1–20.

(4) Paragraf 5 trestního řádu zněl: „*Organizace uvedené v § 4 odst. 1 mají právo vyslat k projednání věci před okresním soudem jako svého zástupce společenského žalobce nebo společenského obhájce, který se pak na podkladě usnesení soudu zúčastní jednání podle ustanovení tohoto zákona a soudu tlumočí stanovisko pracujících k projednávané trestní věci, k osobě pachatele a k možnostem jeho nápravy (§ 183).*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 598.

41.

1968, 4. prosince, Praha. – Zpráva ministra spravedlnosti o stavu provádění zákona o soudní rehabilitaci k 31. listopadu 1968.

Zpráva
Ministra spravedlnosti o stavu provádění zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb.
(podle stavu k 30. 11. 1968)(a)

Ministerstvo spravedlnosti při realizaci úkolů, jež pro resort vyplynuly z polednových prohlášení vlády a akčního programu KSČ, vzalo mimo jiné na sebe zvlášť závažný úkol, zajistit důsledné odčinění chyb, které byly způsobeny našim občanům deformacemi práva padesátých let. Vzalo na sebe úkol připravit zákon o soudní rehabilitaci, který by se stal pevným podkladem pro právní vypořádání se s deformacemi minulého období. Zákon byl ve velmi krátké časové lhůtě skutečně připraven, projednán v Národním shromáždění a dne 25. června 1968 schválen. Rovněž tak i realizace zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb., který vstoupil v účinnost dne 1. srpna 1968, je především záležitostí resortu ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti dbá, aby tento zákon, jehož garanty jsou čsl. soudy, byl uváděn v život po všech stránkách co nejkvalitněji a bez časových ztrát.

Tento úkol pokládá ministerstvo spravedlnosti za jeden ze svých úkolů v nynějším období pro stát i občany nejvýznamnější, neboť plněním tohoto úkolu se uvádějí v život zásady akčního programu KSČ, a plní se tak zároveň vůle všech pracujících našich národů. Čsl. soudy uskutečňováním zákona o soudní rehabilitaci dokazují, že je možné uvádět základní záměry akčního programu bezodkladně do praxe. Již dnes je možno konstatovat, že v současné době nebyly a nejsou žádné překážky pro to, aby zákon o soudní rehabilitaci byl v praxi uplatňován. Přitom jak v zákoně samotném, tak i v jeho uskutečňování, je činnost celého resortu vedena jedinou myšlenkou: urychleně přezkoumat soudní rozhodnutí z uvedeného období tak, aby byli občansky rehabilitováni ti, kteří se žádného trestného činu nedopustili, a odlišeni od těch, kteří se prokazatelně provinili proti zákonům československého socialistického státu.

Z podnětu poslanců Národního shromáždění bylo ministru spravedlnosti předsednictvem Národního shromáždění uloženo podávat pravidelně zprávu o tom, jak je zákon uplatňován v praxi.

Ministr spravedlnosti proto předkládá tuto druhou zprávu o provádění zákona o soudní rehabilitaci:

I.

K provedení zákona bylo třeba v prvé řadě kádrové, organizační a hospodářské zajištění. Především bylo nutno vyhledat a navrhnout Národnímu shromáždění k volbě soudce, kteří by

zákon realizovali v praxi. V krátké době, která byla k dispozici pro vyhledání a výběr vhodných kandidátů, tj. v době mezi přijetím zákona v Národním shromáždění a jeho účinností, muselo ministerstvo spravedlnosti vyhledat a vybrat vhodné kandidáty. Výběr byl prováděn velmi pečlivě tak, aby do těchto funkcí byli zvoleni skutečně nejvhodnější, kteří v žádném případě se nepodíleli na deformacích padesátých let, a kteří v důsledku svých odborných i občansky morálních kvalit jsou zárukou toho, že zákon bude uplatněn tak, jak měl zákonodárce na mysli. Volba soudců pro zvláštní rehabilitační senáty krajských soudů, vyšších vojenských soudů a Nejvyššího soudu se uskutečňuje postupně. V prvé etapě zvolilo Národní shromáždění pro krajské soudy v českých zemích 57 soudců, pro vyšší vojenské soudy 8 soudců a pro Nejvyšší soud 22 soudců. Zvolení soudci složili 17. 9. 1968 zákonem předepsaný slib. Ve stejném termínu bylo zvoleno 11 soudců pro zvláštní kárný senát Nejvyššího soudu, zřízený podle zákona o soudní rehabilitaci, k posouzení odpovědnosti soudců, kteří rozhodovali v procesech přezkoumávaných podle zákona č. 82/1968 Sb.

V současné době předkládá ministr spravedlnosti návrhy na zvolení dalších 31 soudců pro krajské soudy, 2 soudce pro vyšší vojenské soudy, 5 soudců pro Nejvyšší soud, 1 pro kárný senát. Volba soudců po etapách byla použita jak vzhledem k tomu, aby se do funkcí soudci uváděli postupně, s ohledem na postupné podávání návrhů na provedení rehabilitace, tak i s ohledem na to, aby bylo možno z postupně docházejících návrhů na kandidáty na funkce soudců předložit Národnímu shromáždění nejvhodnější z nich. Volbou soudců v této druhé etapě bude v podstatě zvolen nutný počet soudců k provedení zákona. Počítá se ještě s tím, že s ohledem na nápad věcí v jednotlivých krajích, který nelze zatím přesně odhadnout, bude v případě potřeby navrženo individuální doplnění počtu soudců v úvahu přicházejících krajích.

Rehabilitace podle § 22 a 23 zákona č. 82/1968 Sb. (řízení o návrzích na vyslovení neplatnosti některých rozhodnutí – viz příloha č. 2) se provádí u okresních soudů. U těchto soudů se zajišťuje provedení rehabilitace postupnou volbou soudců pro jednotlivé okresní soudy, zpravidla po jednom pro každý okresní soud. Volby těchto soudů provádějí příslušné krajské národní výbory podle ústavního zákona č. 81/1968 Sb.(1)

Lze konstatovat, že volbou soudců pro Nejvyšší soud, krajské soudy a vyšší vojenské soudy, v druhé etapě v plénu Národního shromáždění a volbou soudců pro okresní soudy v plénech KNV, je personálně zajištěno provedení zákona č. 82/1968 Sb.

Ministerstvo spravedlnosti současně provedlo příslušná opatření na úseku evidence spisů a manipulace s nimi, jakož i na úseku soudní statistiky. Rovněž tak zajistilo, aby všechny soudní spisy, uložené dosud na různých místech, byly dány k dispozici příslušným krajským soudům. Přitom byl prověřen jejich stav a nebyly zjištěny žádné závady.

Vzhledem k tomu, že právní problematika případů podléhajících přezkumnému řízení podle zákona o soudní rehabilitaci je velmi obtížná a komplikovaná, zvlášť s ohledem na to, že příslušné hmotněprávní a procesní normy se v průběhu posledních 20 let několikrát podstatně měnily, zajistilo ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Nejvyšším soudem pro všechny soudce krajských rehabilitačních senátů odborný seminář, který všichni již absolvovali koncem října a počátkem listopadu.

Mimořádné potíže však stále působí umístění zvláštních senátů krajských soudů. Budovy krajských soudů nemají zpravidla dostatečnou kapacitu, takže dosud je uspokojivě vyřešeno jen umístění rehabilitačních senátů u krajských soudů v Českých Budějovicích a Hradci Králové. Pomoc při umístění těchto senátů přislíbily městské národní výbory v Ústí nad Labem a v Ostravě. Největší potíže trvají v hlavním městě Praze a Brně, kde národní výbory i přes upozornění Nejvyšších vládních orgánů požadavkům soudů dosud nevyhověly. Situace zvlášť v těchto městech se po doplnění soudců v druhé etapě ještě více zkomplikuje.

Finanční zajištění jak orgánů rehabilitaci provádějících, tak i odpovídajících částek na odškodnění rehabilitovaných, je zabezpečováno ministerstvem financí z vládní rozpočtové rezervy. Současně již bylo přikročeno po dohodě mezi ministerstvem financí a investiční bankou k vydávání státních dluhopisů v případě odškodnění podle § 31 odst. 2 zákona č. 82/1968 Sb. Šlo o velmi složité záležitosti, protože podobný způsob finanční úhrady státních závazků nebyl dosud v praxi prováděn. I zde se podařilo přes krátkost doby vyjasnit všechny komplikované problémy, takže již v průběhu listopadu bylo přikročeno k vyplácení náhrad za odškodnění jak v hotovosti, tak i státními dluhopisy.

Tuto část zprávy tedy lze uzavřít konstatováním, že důsledné provedení zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. je plně zajištěno po stránce personální, a to jak výběrem a volbou vhodných soudců, tak i jejich přípravou pro výkon jejich odpovědné funkce. Dokladem správného výběru kandidátů je skutečnost, že všichni zvolení soudci se svých funkcí s plnou odpovědností ujali.

II.

Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. 8. 1968. Těžiště zákona spočívá v přezkoumávání soudních rozsudků, které vynesl v I. stupni v době od 24. 10. 1948 do 31. 12. 1952 bývalý státní soud, od 1. 1. 1953 do 31. 12. 1956 Nejvyšší soud a od 1. 1. 1953 do 31. 7. 1965 krajské soudy nebo vyšší vojenské soudy. Se zřetelem k tomu, že toto přezkumné řízení je nejvýznamnějším pro nápravu chyb, způsobených deformacemi zákonnosti v uplynulém období, pro zjištění, zda a v jakém rozsahu byly porušeny platné zákony, a pro obnovení důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost, svěřil zákon jeho konání zvláštním senátům krajských soudů, vyšších vojenských soudů a Nejvyššího soudu.

Přezkumné řízení však nemohlo být prováděno ihned od počátku účinnosti zákona, neboť zvláštní senáty krajských soudů, vyšších vojenských soudů a Nejvyššího soudu jsou v soudní organizaci institucí zcela novou. Národním shromážděním zvolení soudci těchto senátů se mohli prakticky ujmout výkonu svých funkcí až počátkem října, neboť zákonný slib složili až 17. 9. 1968. Přitom řada soudců zvláštních senátů mohla k výkonu funkcí nastoupit s ohledem na své dřívější pracovní zařazení až po 1. říjnu 1968.

Po tomto datu přistoupili předsedové krajských soudů k sestavení senátů a ve shodě se zákonem o organizaci soudů a o volbách soudců určili jejich předsedy.

V prvém období své činnosti se soudci zvláštních senátů museli věnovat především náležité přípravě ke splnění svého mimořádného významného poslání, vzhledem k tomu, že právní problematika případů, podléhajících přezkumnému řízení, je velmi obtížná a komplikovaná, zejména pro změny, k nimž v posledních 20 letech došlo v příslušných hmotněprávních i procesních normách. Bylo proto prvním úkolem zvolených soudů prostudovat celou problematiku zákonných změn v období, které má být předmětem jejich přezkumné činnosti.

Pokud jde o studium a projednání rehabilitačních návrhů je třeba upozornit na to, že jde o velmi rozsáhlé, skupinové věci, kde vlastní vyšetřovací spisy spolu se spisy přiloženými představují zpravidla mnohosetstránkové materiály.

Nemalým úkolem uvedeného období bylo vytřídění a rozeslání spisů o věcech, podléhajících přezkumnému řízení, příslušným zvláštním senátům jednotlivých krajských soudů tak, aby zvláštní senáty měly všechny spisy pohotově k dispozici. Splnění tohoto úkolu bylo o to náročnější, že spisy bývalého státního soudu byly uloženy jen u těch krajských soudů, v jejichž sídle bývalý státní soud, resp. jeho pobočka, působil (Praha, Brno). Kromě toho bylo nutno k jednotlivým spisům opatřit vyšetřovací svazky, které podle tehdejší praxe nebyly trvalou součástí soudního spisu a po pravomocném skončení věci byly vráceny ministerstvu vnitra.

Šlo o práci velmi obsáhlou, přihlédneme-li k celkovému počtu v úvahu přicházejících spisů. Zvládnout tento náročný úkol v krátkém časovém období se podařilo jen dík mimořádnému pracovnímu úsilí odpovědných pracovníků, kteří pracovali bez ohledu na pracovní dobu.

Bylo totiž třeba kompletovat spisy bez ohledu na to, zda návrh na rehabilitaci již byl podán či nikoli, vzhledem k tomu, že bylo třeba zajistit, aby práce rehabilitačních senátů nebyla ničím brzděna.

Dosavadní průběh rehabilitačního řízení přesvědčivě dokazuje oprávněnost a společenskou nutnost přijatého zákona č. 82/1968 Sb. Ještě předtím, než byl zákon vyhlášen, docházely na soudy během první poloviny roku 1968 návrhy na zahájení rehabilitačního řízení. Do 1. 8. došlo takových návrhů celkem 3 185. Po účinnosti zákona zvláště v prvých srpnových dnech došla převážná většina dalších návrhů, takže ke 30. 11. jich je shromážděno na krajských soudech v českých krajích 7 090 a u vyšších vojenských soudů 594. Jde o počet nad očekávání značně vysoký, vezme-li se v úvahu, že do 30. 11. uplynula zhruba pouze čtvrtina celoročního období, ve kterém lze podle zákona návrhy na rehabilitaci, tj. v roční lhůtě, podávat. V řadě případů byly návrhy – zvláště ty, které byly podávány ještě před uveřejněním zákona, než byly známy podrobnosti zákonné úpravy – podávány u nepříslušných soudů, takže první povinností ustavených rehabilitačních senátů bylo zajistit postoupení návrhu místně příslušným krajským

soudům nebo vyšším vojenským soudům. Z celkového počtu 7 090 došlých návrhů již bylo postoupeno místně příslušným krajským soudům 820 věcí a vyšším vojenským soudům 35 věcí. I v případě postupování spisů jde o náročný úkol, neboť je třeba prostudovat spisy se všemi náležitostmi.

Přes krátkost doby přistoupily rehabilitační senáty již v průběhu prvních dvou měsíců své činnosti k meritornímu projednávání došlých návrhů. Do 30. listopadu již bylo meritorně rozhodnuto ve 115 případech.

Podle informací, které má k dispozici ministerstvo spravedlnosti, lze počítat v průběhu zbývající roční lhůty ještě s dalším poměrně značným růstem žádostí o rehabilitaci. Dokladem tohoto je zjištěná skutečnost, že větší počet návrhů na rehabilitaci leží dosud nezpracován v poradnách SPB i v advokátních poradnách. Krom toho má ministerstvo spravedlnosti bezpečně zjištěno, že mnozí postižení občané dosud vyčkávají s podáním návrhů podle toho, jak bude vypadat průběh rehabilitací.

Komplikovanější situace je u vyšších vojenských soudů, kde do poslední doby zvláštní senáty nemohly započít s rozhodovací činností vzhledem k tomu, že zvolení soudci nebyli ustanoveni do příslušných funkcí ve smyslu § 47 zákona o organizaci soudů a o volbách soudců.(2) Tato skutečnost vznikla v důsledku opožděného vydání zvláštních tabulek počtu pracovníků vyšších vojenských soudů a déletrvajícího jednání o zvýšení rozpočtu MNO o částku potřebnou k financování činnosti uvedených senátů.

Rovněž tak se již začalo rozbíhat rehabilitační řízení u okresních soudů podle § 22 a 23 zákona o soudní rehabilitaci. Dosavadní průběh je patrný z přílohy č. 2. O průběhu řízení před těmito soudy platí v podstatě totéž, co bylo řečeno o řízení před krajskými soudy. V řízení o vyslovení neplatnosti konkrétních rozhodnutí jsou zpravidla značné komplikace s tím, že je absolutní nedostatek důkazního materiálu a samotné původní správní spisy se jen velmi obtížně obstarávají.

Od 1. srpna 1968 provádí ministerstvo spravedlnosti, jako orgán ze zákona příslušný, odškodňovací řízení občanů, kteří byli poškozeni nezákonným postupem soudů, a to podle režimu stanoveného zákonem č. 82/1968 Sb. Jde o řízení velmi složité, protože na orgánech ministerstva spravedlnosti v podstatě záleží přezkoumání předkládaných nároků po všech stránkách, neboť soudní rozsudek jenom zakládá nárok na požadování odškodnění a nestanoví výši odškodnění. Orgány ministerstva spravedlnosti posuzují proto oprávněnost a výši požadovaného odškodnění a projednávají se žadateli způsob úhrady. Po 1. srpnu 1968 došlo 786 žádostí za odškodnění. (Řada z nich nesouvisí přirozeně s rehabilitacemi, ale způsob jejich vyřízení je upraven zákonem č. 82/1968 Sb.) Z těchto žádostí jich bylo vyřízeno 329 a na náhradách bylo zatím v hotovosti vyplaceno 1 670 000 Kčs, ve státních dluhopisech 1 983 000 Kčs.

Vcelku možno shrnout: účelnost a politickou správnost zákona o soudní rehabilitaci potvrzuje zkušenost z jeho praktické aplikace během prvních měsíců. Zákon o soudní rehabilitaci se již v první fázi uplatnění jeví jako zákon, který má možnost obnovit důvěru občanů v právní řád socialistického státu a metodu, jak uskutečňovat principiální zásady akčního programu Komunistické strany Československa na úseku ochrany práv pracujících.

Ministr spravedlnosti bude věnovat i nadále přednostní péči dalšímu provádění rehabilitačního zákona na úsecích, jež ve smyslu obecných zásad o organizaci justice i speciálních ustanovení tohoto zákona příslušejí ministerstvu, a bude ve smyslu požadavku předsednictva Národního shromáždění podávat další průběžné zprávy o aplikaci zákona v praxi československé justice.

V Praze dne 4. prosince 1968

Příloha č. 1

Přehled
o agendě zvláštních senátů krajských soudů v českých krajích a vyšších vojenských soudů, provádějících přezkumné řízení podle zákona o soudní rehabilitaci

	Hl. m. Praha	Kraj Středočeský	Kraj Jihočeský	Kraj Západočeský	Kraj Severočeský	Kraj Východočeský	Kraj Jihomoravský	Kraj Severomoravský	České kraje	Vyšší vojenské soudy (Příbram, Trenčín)
Počet osob, jichž se týkají návrhy na přezkumné řízení došlé krajským soudům od 1. 8. do 29. 11. 1968	1000	1140	251	548	592	787	1828	944	7090	594
Počet osob v projednaných věcech	108	436	31	27	23	38	88	184	935	39
z toho počet osob, jejichž návrhy byly vyřízeny: rozhodnutím, zpětvzetím apod.	3	40	18	2	5	2	16	29	115	4
postoupením pro nepříslušnost	105	396	13	25	18	36	72	155	820	35
počet osob, jejichž návrhy na přezkumné řízení nebyly k 29. 11. 1968 projednány	892	704	220	521	569	749	1740	760	6155	555

Příloha č. 2

Řízení o návrzích na vyslovení neplatnosti rozhodnutí podle zákona o soudní rehabilitaci před okresními soudy českých krajů v době od 1. 8. do 30. 10. 1960	Napadlo	Vyřízeno			Nevyřízeno
		celkem	z toho		
			vyhověno	nevyhověno	
1	2	3	4	5	6
Návrhy na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce (§ 22 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci)	548	133	110	6	415
Návrhy na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce nebo do přechodného ústavu po odpykání trestu odnětí svobody (§ 22 písm. b/ zákona o soudní rehabilitaci)	22	11	9	-	11
Návrhy na vyslovení neplatnosti rozhodnutí národních výborů, jimiž byl za přestupek uložen trest odnětí svobody převyšující horní hranici sazby stanovené na přestupek ve zvláštní části trestního zákona správního z roku 1950 (§ 22 písm. c) zákona o soudní rehabilitaci)	23	6	3	-	17

Návrhy na vyslovení neplatnosti rozsudků týkajících se trestných činů spáchaných během výkonu trestu odnětí svobody, odpykávaného na podkladě rozsudku zrušeného v přezkumném řízení podle zákona o soudní rehabilitaci (§ 23 zákona o soudní rehabilitaci)	5	1	1	-	4

Rozdíl údajů uvedených ve sloupci 3 a součtem údajů ve sloupcích 4 a 5 představuje počet návrhů vyřízených jinak než meritorním rozhodnutím, zejména zpětvzetím, postoupením apod.

NA, MS, čj. 56/69. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 10 stran A 4 (8 stran vlastní zprávy a 2 strany příloha).

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 1543/68-org.odb.

[1] Ústavní zákon č. 81/1968 Sb. ze dne 25. června 1968, jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1968, částka 26, s. 229.

[2] Tento paragraf upravující volby soudců vojenských soudů zněl: *„(1) Soudci z povolání vojenských soudů volí Národní shromáždění na návrh ministra spravedlnosti podaný v dohodě s ministrem národní obrany. Do příslušné funkce je ustanovuje ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem národní obrany.*

(2) Kandidáty na funkci ostatních soudců vojenských soudů navrhují kolektivy příslušníků ozbrojených sil a ozbrojených sborů. Může být navrženo tolik kandidátů, kolik činí určený počet soudců nebo více. Výběr kandidátů provádějí komise pro volbu soudců vojenských soudů ustavené příslušnými veliteli. Tito soudci vojenských soudů jsou voleni veřejným hlasováním na shromážděních příslušníků ozbrojených sil a ozbrojených sborů. Počet těchto soudců, kteří mají být z celkového počtu stanoveného pro jednotlivé vojenské obvodové soudy a vyšší vojenské soudy zvolení u jednotlivých útvarů nebo složek, určí náčelníci vyšších vojenských soudů.“ Zákon č. 36/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 o organizaci soudů a o volbách soudců. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 17, s. 163.

42.

1968, 16. prosince, Praha. – Odpověď předsedy Nejvyššího soudu Otomara Bočka předsedkyni Ústřední rehabilitační komise Marii Trojanové a vedoucímu Ústřední rehabilitační poradny Rastislavu Váhalovi na jejich dopis místopředsedovi Národního shromáždění Jozefu Valovi obsahující stanovisko k jejich výkladu sporných záležitostí aplikace společenské obhajoby při rehabilitačním řízení.[a][1]

Věc: vyjádření k dopisu z 20. 11. 1968

K otázkám, které byly předloženy ve shora citovaném dopise, podávám toto vyjádření, které však nemůže být pokládáno za oficiální stanovisko Nejvyššího soudu jako nejvyššího orgánu soudního dozoru; k takovému oficiálnímu stanovisku ve formě směrnice by bylo oprávněno pouze plénum Nejvyššího soudu (§ 30 odst. 2 písm. a) zákona č. 36/1964 Sb.[2])

1) Výslovně nelze z § 11 zákona o soudní rehabilitaci ani z § 183 odst. 2, 3 tr. ř.[3] dovodit, že by Svaz protifašistických bojovníků mohl vyslat společenského obhájce k veřejnému zasedání jenom, je-li obviněným člen SPB. To však neznamená, že by mezi obviněným a SPB nemusel být vůbec žádný vztah, že by SPB mohl vyslat společenského obhájce bez dalšího za kohokoli, stejně jako kupř. profesionální obhájce přebírá obhajobu bez jakéhokoli bližšího vztahu k osobě, která jej k obhajobě zmocnila.

Instituce společenské obhajoby je v našem právním řádu založena na myšlence zakotvené v § 183 odst. 3 tr. ř., podle níž společenský obhájce tlumočí při soudním jednání stanovisko kolektivu, který zastupuje, k projednávané věci a k osobě obviněného, a to nikoli na základě jakéhokoli, třebas i náhodného nebo ex post vytvořeného vztahu tohoto kolektivu k obviněnému, ale na podkladě bezprostřední znalosti osoby obviněného, jeho poměru k socialistickému státnímu zřízení, poměru k práci, rodině a spoluobčanům. Tato koncepční myšlenka ovládá nejen společenskou obhajobu, vykonávanou podle trestního řádu, ale je základem i pro vyslání společenského obhájce ve smyslu § 11 zákona o soudní rehabilitaci. To plyne z § 11 odst. 2 citovaného zákona, který se na obdobnou platnost § 183 odst. 3 tr. ř. výslovně odvolává.

Bezprostřední znalost je nutno vykládat tak, že jde o znalost, kterou má přímo kolektiv, případně organizace, která společenského obhájce vysílá, a to bez zprostředkování jiným orgánem nebo osobou. Stanoví-li tedy § 11 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, že pro rozsah oprávnění společenského obhájce platí obdobně § 183 odst. 3 tr. ř., vyplývá z toho pro Svaz protifašistických bojovníků, že vysílá společenského obhájce, aby tlumočil při soudním jednání stanovisko kolektivu této společenské organizace, která má bezprostřední znalosti, obdobné znalostem, uvedeným v citovaného § 183 odst. 3 tr. ř. Protože SPB je organizací, která sdružuje účastníky prvního i druhého odboje, může mít bezprostřední znalosti právě z oblasti bojové činnosti obviněného, nebo z oblasti spolkové činnosti obviněného, vyvíjené v rámci Svazu protifašistických bojovníků. Svaz protifašistických bojovníků tedy nemůže mít bezprostřední znalosti, např. ohledně poměru k práci nebo k rodině, u kteréhokoli občana našeho státu, který byl odsouzen, a jehož odsouzení se podle rehabilitačního zákona přezkoumává. Může si ex post zjednat pouze zprostředkované znalosti od osob nebo organizací, které obviněného z těchto aspektů znají, tedy např. od ROH z pracoviště, od MNV z bydliště apod., což však nejsou bezprostřední znalosti organizace SPB, ale znalosti ROH, MNV apod. Takové znalosti si může soud v případě potřeby zjednat prostřednictvím písemných důkazů nebo výslechem svědků, aniž by bylo možno tvrdit, že tím lze nahradit společenskou obhajobu.

Shora uvedené pojetí společenské obhajoby, vykonávané v řízení o soudní rehabilitaci Svazem protifašistických bojovníků, je v plném souladu s koncepcí zákona, vyjádřenou v důvodové zprávě k § 11, v níž se říká, že „okruh společenských organizací oprávněných podle trestního řádu vyslat zástupce k soudu, byl rozšířen o Svaz protifašistických bojovníků, o jehož členy často jde".

Lze tedy shrnout odpověď na první otázku tak, že SPB může sice vyslat společenského obhájce i za nečlena, avšak přitom musí mít ohledně něho bezprostřední znalosti ve smyslu ustanovení § 183 odst. 3 tr. ř.

2) Názor, že nikde v zákoně nestojí, že soud může odmítnout společenského obhájce, kterého v řízení podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci vyslal SPB, je mylný. Podle § 11 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci platí pro rozsah oprávnění společenského obhájce obdobně mj. § 183 odst. 2 tr. ř. V tomto zákonném ustanovení se říká, že společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce jsou oprávněni poté, co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl, nahlížet do spisu a vykonávat další taxativně vypočtená práva. Nelze přece rozumně zastávat stanovisko, že pro řízení o soudní rehabilitaci z tohoto ustanovení platí obdobně jenom první část věty, že „společenský obhájce je oprávněn…", další část věty, že neplatí (slova „poté co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl") a dále, že zase platí závěr této věty. Nic takového z § 11 odst. 2 zák. o soudní rehabilitaci nevyplývá. Naopak protože § 183 odst. 2 tr. ř. platí obdobně „pro rozsah oprávnění, je nutno považovat za omezení tohoto oprávnění" – stejně jako v řízení podle trestního řádu – právo soudu rozhodnout o účasti společenského obhájce i negativně.

3) Odpověď na tuto otázku souvisí s problematikou uvedenou v odpovědi na otázku prvou. Zákon mluví výslovně o „zvoleném" obhájci, tedy nikoli o obhájci „jmenovaném". Volba funkcionářů je demokratickou formou, typickou právě pro společenské organizace a cizí takové formě organizace, která má charakter úřadu. Lze souhlasit s tím, že organizace SPB mohou zvolit společenským obhájcem každého, kdo je schopen a povolán vykonávat společenskou obhajobu jménem organizace. Důraz je tady třeba klást na to, aby šlo o zástupce zvoleného a aby společenská obhajoba byla vykonávána jménem organizace, tedy v takových případech, v nichž organizace má k zastoupenému vztah, uvedený v odpovědi na první otázku.

Mimo okruh položených otázek cítíme potřebu se vyjádřit k některým dalším oprávněním, která si rehabilitační komise, případně poradny SPB reklamují na podkladě statutu, případně směrnic ústřední rehabilitační poradny vůči soudům z titulu výkonu společenské obhajoby.

Z ustanovení § 11 odst. 1, 2 zákona o soudní rehabilitaci a z § 183 odst. 2, 3 tr. ř. vyplývá pro společenského obhájce právo nahlížet do spisu, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se veřejného zasedání a došetřování potřebných skutečností, klást vyslýchaným osobám otázky a podílet se na závěrečných řečech. Ani společenský obhájce a tím méně rehabilitační komise nebo

poradna, však nejsou oprávněny urgovat rychlejší vyřizování rehabilitovaných věci, sledovat za tím účelem průběh rehabilitačního řízení a podávat o postupu soudů zprávy, pokud by se tyto správy měly jakýmkoli způsobem dotýkat postupu soudů. Žádné společenské organizaci nebo její organizační složce déle nepřísluší zajišťování zveřejnění rozhodnutí, které v řízení o rehabilitaci nahradilo původní rozsudek. Podle § 20 zákona o soudní rehabilitaci přísluší rozhodnout o způsobu zveřejněni předsedovi zvláštního senátu. Ten také v rámci po rozsudkové agendy zajišťuje uskutečnění tohoto rozhodnutí.

V řízení o soudní rehabilitaci nepřísluší společenskému obhájci ani organizaci, která ho vyslala, podávat stížnosti nebo jiné opravné prostředky proti soudním rozhodnutím. Konečně v rozporu se zákonem o soudní rehabilitaci je i oprávnění reklamované pro ústřední rehabilitační poradnu, navrhovat podle § 34 až 43 rehabilitačního zákona příslušným komisím zahájení řízení proti pracovníkům, kteří v původním řízení porušili hrubým způsobem své povinnosti. Takové návrhy může podat pouze vedoucí organizace, v níž je pracovník činný, u soudců pouze ministr spravedlnosti nebo pověřenec SNR pro spravedlnost. Podněty k příslušným návrhům ve formě upozornění jsou oprávněny činit zvláštní soudní senáty, které konají řízení podle druhého oddílu.[4]

Se soudružským pozdravem
Boček[b]

(Dr. Otomar Boček v. r.) [c]

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Opis dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je pod hlavičkou vydavatele dopisu – předsedy Nejvyššího soudu – uvedeno číslo jednací S 816/68

[b] Podpis je rukopisný.

[c] Psáno rukou a hůlkovým písmem.

[1] Zaslaný dokument je uvozen průvodním dopisem Otomara Bočka Jozefu Valovi z 20. 12. 1968.

[2] Zákon č. 36/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 o organizaci soudů a o volbách soudců. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 17, s. 160.

[3] Text § 183 trestního řádu viz v poznámce č. 2 k dokumentu č. 40.

[4] Na dopis reagoval Rastislav Váhala dopisem Otomaru Bočkovi z 28. ledna 1969, v němž v podstatě akceptoval jeho vysvětlení. Dožadoval se pouze vysvětlení otázky bezprostřednosti společenské obhajoby, bez zprostředkování jinými organizacemi nebo jinou osobou, kterou se pak detailně zabýval. Na počátku dopisu pak upozorňoval na problémy v komunikaci s aparátem Nejvyššího soudu: „*SPB totiž jako společenská organisace má právo, jako konečně každý jiný občan, upozornit na nejvyšších místech - pokud se mu zdá – že některá státní instituce nepracuje tak, jak by měla. Je Vám jistě známo, že SPB provedl intervenci u bývalého ministra spravedlnosti JUDr. B. Kučery s tím, aby věnoval zvýšenou pozornost Vyššímu vojenskému soudu, jehož rehabilitační senáty ještě dnes nefungují! Vystoupili jsme aktivně proti rozšiřovaným pamfletům, které vyzývají soudce, aby neprováděli rehabilitaci!*

Toto právo si pochopitelně nemůžeme nechat vzít, ale rozhodně jsme neměli v úmyslu zasahovat do rozhodování soudů mimo oprávnění, které dává soud společenskému obhájci podle § 11 rehabilitačního zákona.

Hned v začátcích při naši návštěvě u Vás se s. Trojanovou jsme upozorňovali na některé nesrovnalosti zákona a přáli si vyjasnění této otázky. A přes mé návštěvy a upozornění u s. náměstka Repíka a předsedů Nejvyššího soudu nedošlo ke spolupráci s námi a k podrobnému prozkoumání celé problematiky a byly vydány směrnice, které sice nejsou směrnicemi závaznými pro senáty, ale víte sám, že osobní názor člena Nejvyššího soudu velice ovlivňuje názor soudů nižších. Jsme v obrodném procesu jako vy, tak i my na jedné lodi a velice si uvědomujeme Vaše osobní zásluhy na správnosti rozhodování Nejvyššího soudu ve věcech rehabilitačních a nepochybujeme o Vašem zájmu. Jen se domníváme, že této otázce společenské obhajoby nebyla věnována Vašimi zástupci dostatečná péče a pozornost, byl podceněn význam SPB a specifičnost jeho společenské obhajoby.

Chceme zabránit hned na začátek určitým nesrovnalostem mezi zástupci SPB a některými senáty při výkladu § 11 a odmítání jich při počátku hlavního přelíčení, což by rozhodně nepůsobilo dobře u takových organisací jako je SPB.“

V konceptu odpovědi R. Váhalovi z března 1969 vyslovil O. Boček uspokojení nad tím, že se podařilo dojít shody ve věci společenské obhajoby. Upozornil však na některé požadavky objevující se u krajských rehabilitačních poraden SPB, které přesahují znění zákona o soudní rehabilitaci. Jako příklad uvedl názory brněnské poradny, dožadující se toho, aby zvláštní senáty předkládaly krajským výborům Národní fronty zprávy o průběhu a výsledcích provádění zákona o soudní rehabilitaci a aby byly organizovány diskuse soudců zvláštních senátů se členy krajské rehabilitační poradny a komise SPB k sjednocování výkladu zákona. *NA*, NS, Praha, čj. 816/68. (Výše zmiňované požadavky se objevily ve zprávě vedoucí Krajské rehabilitační poradny v Brně Ley Reichové a vedoucího Krajské rehabilitační komise v Brně Jan Šrůtky předsedovi Krajského výboru NF v Brně

z 23. ledna 1969 o činnosti jimi řízených orgánů, kterou měl k dispozici i předseda Nejvyššího soudu O. Boček. *NA*, MS, čj. 56/69.)

43.

[1969, před 17. lednem, Ústí nad Labem.] – Zpráva krajské kontrolní a revizní komise KSČ o průběhu a výsledcích stranických rehabilitací u Severočeského krajského výboru KSČ a okresních výborů KSČ předložená předsednictvu Severočeského krajského výboru KSČ.(1)

Informační zpráva o dokončování šetření žádostí o stranické rehabilitace.

SKV KSČ a KKRK bylo za rok 1968 podáno celkem 161 žádostí o stranické rehabilitace, různých závažných upozornění a stížností disciplinárního charakteru, které se stranickými rehabilitacemi souvisí. Nejvíce těchto žádostí došlo do 21. srpna – celkem 129 a po 21. srpnu jen 32.

K 31. 12. 1968 orgány SKV KSČ projednaly z podaných 161 žádosti – 152. Zbývajících 9 nevyřízených žádostí z roku 1968 došlo v posledních měsících roku a chybí projednat v předsednictvu SKV KSČ, z toho 6 v KKRK.

Z celkového počtu projednaných žádostí bylo po provedeném šetření a doporučení KKRK předsednictvem SKV KSČ stranicky rehabilitováno a členství v KSČ vráceno 37 bývalým členům a 49 žádostí o stranickou rehabilitaci a vrácení členství bylo zamítnuto.

P[o p]rojednání odvolání, stížností a různých závažných upozornění v KKRK, souvisejících se stranickými rehabilitacemi, bylo shledáno 19 oprávněných a 24 neoprávněných.

K dalšímu doprověření a k přímému vyřízení bylo KKRK z došlých žádostí o stranické rehabilitace postoupeno jiným KRK a orgánům 27 žádostí. Postupování takovýchto žádosti je prováděno podle zásad, aby ten orgán, který naposledy o vyloučení rozhodoval, žádost řešil.

Mimo šetření došlých žádostí o stranické rehabilitace pokračuje KKRK v plnění svého přijatého usnesení o přezkoumání disciplinárního a stranického řízení se členy strany z let 1949–1954. Do konce roku bylo přezkoumáno 525 archivních materiálů. Z dosud prověřených případů byl dán v 19 případech podnět OKRK k přezkoumání stranického řízení. Celkem ve 12 případech bylo šetření uzavřeno a dvěma soudruhům vráceno členství.

Okresním výborům KSČ v našem kraji došlo za rok 1968 celkem 358 žádostí o stranické rehabilitace. Z toho bylo k 31. 12. 1968 projednáno 280 žádostí a 78 zbývá k projednání. Nejvíce u OV Liberec – 19 a Děčín – 18. U obou těchto okresů je značně překročena dvouměsíční lhůta k vyřízení.

Z celkového počtu dosud projednaných žádostí u jednotlivých OV KSČ bylo členství v KSČ vráceno 62 bývalým členům 82 zamítnuto.

Podrobný přehled o projednání stranických rehabilitací u OV KSČ a SKV KSČ za rok 1968 ukazuje přiložená tabulka.

Celkový předběžný rozbor a poznatky z dosud projednaných žádostí ukazují, že ani v jednom případě, řešeném orgány SKV KSČ a OV KSČ, nedošlo k vyloučení komunistů v důsledku politicko-soudního procesu. Většinou jde o záležitosti, která byly z hlediska stanov strany zcela nebo z velké části posuzovány značně tvrdě při udělování stranických trestů a kdy trest byl často neúměrný stranickému provinění. Prováděné šetření ukazuje, že při stranickém řízení bylo často opomíjeno výchovné působení na členy strany. Provinění bylo často posuzováno jen z negativních pohledů na provinivšího se soudruha, bez citlivého přístupu a dodržování stanov strany.

Další část bývalých členů, dnes žádajících o stranickou rehabilitaci, přišla o své členství administrativní cestou, odebráním členské legitimace bez stranického řízení.

Velmi početnou skupinou žádostí bývalých členů jsou ty, kdy k udělení stranických trestů, včetně vyloučení, docházelo v důsledku oprávněné kritiky, která byla často kvalifikována jako protistranický projev, např. dílčí projevy nesouhlasu k některým stranickým dokumentům (nesouhlas se závěry informbyra z roku 1958[2] apod.).

Značná část projednaných případů u vyloučených členů vychází z různých osobních sporů mezi funkcionáři výborů ZO KSČ, opírající se o subjektivní názory jednotlivců bez průkazného materiálu a na základě osobních posudků.

Naproti tomu daleko početnější část dosud projednaných žádostí o stranické rehabilitace představují zamítnuté žádosti o vrácení členství v KSČ.

Provedený rozbor těchto zamítnutých žádostí ukazuje, že polednového vývoje chtěli využít a vrátit se do KSČ i bývalí členové strany, kteří byli zcela právem stranicky řešeni a soudními nebo jinými správními orgány potrestáni.

Jedná se zejména o dřívější oprávněná vyloučení za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, za různé finanční machinace, morální poklesky, zneužívání mladistvých, za zatajení důležitých skutečností z doby okupace a jiné činnosti při vstupu do KSČ, za hrubé porušování stanov a neplnění povinností člena strany.

Dokončení stranických rehabilitací značně zatěžuje práci všech KRK. Je však nedílnou součástí polednové politiky strany – provést nápravu chyb, křivd způsobených členům strany v dřívějších letech. Proto KKRK provádí opatření k urychlenému dokončení rehabilitací nejen na úrovni KV KSČ, ale i OV KSČ prostřednictvím OKRK.

Přehled o projednání stranických rehabilitací u OV a SKV KSČ za rok 1968

OV KSČ	Celkem došlo žádostí za rok 1968	Vráceno členství	Zamítnuto vrácení členství	Projednané[x] žádosti související s rehabilitací	Postoupeno jiným orgánům	Zbývá k šetření a k projednání v orgánech v roce 1969
Česká Lípa	29	5	3	10	7	4
Děčín	53	9	8	6	12	18
Chomutov	25	1	8	-	10	6
Jablonec	40	9	9	12	3	7
Liberec	66	7	16	17	7	19
Litoměřice	20	3	2	10	2	3
Louny	34	7	10	10	3	4
Most	24	4	6	5	5	4
Teplice	33	8	16	4	2	3
Ústí n. L.	34	9	4	9	2	10
Celkem OV KSČ	358	62	82	83	53	78
SKV KSČ	161	37	49	39	27	9
Kraj celkem	519	99	131	122	80	87

[x] žádosti, které se netýkají revizí členství v KSČ

SOA v Litoměřicích, Severočeský krajský výbor KSČ (1960–1989), inv. č. 261, kart. 93. – Originál dokumentu, strojopis, ormig, 5 stran A4.

[1] Schůze předsednictva Severočeského krajského výboru KSČ, která projednávala předložený materiál, se konala 17. ledna 1969. Na základě toho bylo stanoveno datum vydání dokumentu. Místo vydání odpovídá sídlu krajské revizní a kontrolní komise. Zpráva byla zpracována tajemníkem krajské revizní a kontrolní komise Miloslavem Charvátem a předložena jejím předsedou Vladimírem Hermanem. Na průvodní straně dokumentu byl pokyn Nepublikovat!

[2] Jedná se zřejmě o překlep či omyl, Informační byro komunistických a dělnických stran (Kominforma, Informbyro) bylo rozpuštěno již v roce 1956. Zřejmě bylo myšleno stanovisko Informbyra z června 1948, kdy byla odsouzena Komunistická strana Jugoslávie a její předseda Josip Broz Tito.

44.

[1969, před 17. lednem, Praha].[1] *– Výzva Akčního výboru československých právníků pracovníkům justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie vyjadřující znepokojení nad vývojem země po lednu 1968 a jeho dopadem na stav zákonnosti a požadující nápravu daného stavu včetně pozastavení provádění soudních rehabilitací a prohlášení údajných účastníků konference jednoty československých právníků obdobného vyznění rozesílané spolu s výzvou Akčním výborem československých právníků předsedům krajských soudů a základních organizací KSČ krajských soudů i dalším pracovníkům justice.*[2]

Dříve než mohlo být přiložené Prohlášení účastníků konference Jednoty československých právníků rozesláno, došlo k ustavení Akčního výboru československých právníků. Akční výbor konsultoval názory československých právníků uvedené v přiloženém Prohlášení jednak s představiteli strany a vlády, poslanci NS, jakož i zástupci odborů, ale i s řadovými dělníky, a přišel k následujícímu závěru:

1) Lednové plénum ÚV KSČ správně přistoupilo k řešení nejožehavějších otázek vnitřního života naší republiky a přijatá usnesení odpovídají tehdejší situaci.

2) Vývoj po lednu se však již neubíral v duchu závěrů lednového pléna, i když při každém opatření byla snaha odvolávati se na leden.

3) Vývoj po lednu a všechny přijatá opatření [sic] ve stranických i státních orgánech, jakož i přijaté zákony NS, byla pod silným vlivem sdělovacích prostředků, které „demokraticky odstřelily“ každého, jehož názory byly protichůdné a nedopovídaly proklamovanému „socialismu s lidskou tváří“.

4) Sdělovací prostředky pracovaly v kontaktu s agenturami Západních mocností a vedly postupně náš národ k rozbití státního aparátu, diskreditaci a rozbití strany, diskreditaci všech dřívějších let a bojů strany, narušení přátelství se socialistickými zeměmi a hlavně se Sovětským svazem, k vystoupení z Varšavského paktu a RVHP, k postupnému přikloňování se k Západu a po volbách dle hesla Národní výbory a ROH bez komunistů nastolit opět kapitalistické zřízení u nás.

5) Opatření, která byla přijata od ledna do srpna 1968 jak stranickými a vládními orgány, ale i přijaté zákony NS, nutno podrobit rozboru a prověrce a co je v rozporu se zájmy dělnické třídy, komunistickému učení, proletářskému internacionalismu [sic], třeba renovovat.

Akční výbor žádá:

1) Předsedy krajských soudů, krajské prokurátory, náčelníky KS SNB, předsedy krajských sdružení advokátů:

a) seznámit všechny podřízené pracovníky pracující na uvedených úsecích s těmito dokumenty,

b) vést pracovníky zařazené na úseku problematiky rehabilitace (senáty, prokurátory, komise SNB a advokacie), aby dobrovolně se vzdali činnosti na těchto úsecích a vrátili se k plnění úkolů před tímto jejich zařazením.

2) Ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra, nejvyšší soud a generální prokuraturu:

a) provést rozbor situace a navrhnout NS, resp. presidentu republiky řešení uvedeného problému,

b) okamžitě pozastavit až do dalšího opatření provádění rehabilitace a dalších opatření vyplývajících ze závěrů přijatých od ledna do srpna 1968.

Akční výbor

Všem pracovníkům justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie

U příležitosti konání národní konference Jednoty československých právníků[3] posoudili jsme též některé otázky, které nebyly uvedeny na programu jednání, které však svým obsahem nás vedou k tomu, abychom k nim zaujali stanovisko.

Jak by ze zveřejněného programu jednání „Právo a zákonnost za všech okolností“ vyplývalo, tak v tomto státě se vede ten nejostřejší boj proto jakýmkoliv nezákonnostem, a že na jednání právníků, zúčastněných na trestním řízení, nevykonává nikdo vliv a tito pracují jen a jen na základě zákona.

To je však hluboký omyl. Tento omyl je však znám všem zodpovědným činitelům jak stranickým, tak státním i zákonodárnému orgánu.

Vezměme například jen některé skutečnosti z poslední doby.

Československé zákony jasně určují trestnou činnost proti spojencům. Všem občanům tohoto státu jsou známy výroky, prohlášení a články zveřejněné rozhlasem, televizí a tiskem po 21. srpnu. Prokuratura, jako orgán dozorující nad dodržováním zákonů, však dosud neshledala nad tímto jednáním nic závadného. Stojí proto otázka: „Jsou pracovníci generální prokuratury v čele s generálním prokurátorem po odborné stránce tak neschopní, že neshledali v jednáních, výrocích a článcích sdělovacích prostředků nic závadného, co by je vedlo k postihu odpovědných osob, nebo vlastní přesvědčení jim nedalo tak postupovat, nebo zásahy jistých politických činitelů (kteří mimochodem činnost sdělovacích prostředků nejen schvalují, ale ji i podporují) byly takové, že se nenašel na generální prokuratuře nikdo, kdo by žádal dodržování zákonů?“

Proti této netečnosti silně kontrastuje nedávné prohlášení generální prokuratury ve věci rozšiřování všem známých „Zpráv“ a žádost, aby ministerstvo vnitra věc prošetřilo. Odpověď ministerstva vnitra je nám známa. Co však udivuje, je to, co sledovala generální prokuratura tímto činem. Věc po právní stránce velmi pochybená se stává politickou licitací. Tato opatření generální prokuratury lze vykládat již jen dvěma způsoby. Buď pracovníci generální prokuratury jsou na břehu osob politicky nepřátelských Sovětskému svazu, nebo jednali na silný tlak státních nebo politických představitelů, jejichž přesvědčení je skrytě protisovětské.

Ať tak či onak, obě shora uvedené skutečnosti svědčí o naprosto desolátním stavu ve vyžadování dodržování zákonů orgány k tomu povolanými.

Uveďme však alespoň ještě jeden případ širšího charakteru. Všem je znám zákon, který v tomto roce našel širší publicitu než všechny naše zákony od roku 1945 dohromady. Je to zákon o rehabilitaci.

Ve snaze mít v ČSSR, vedle nových objevů na politickém poli, jako byl kupř. „Socialismus s lidskou tváří“, také něco extra na úseku práva, přišli někteří političtí představitelé s požadavkem rehabilitace. Přesto, že právní řád dává možnost nápravy nesprávných rozhodnutí, ze strany těchto politických činitelů byl tlak tak silný, že Národní shromáždění schválilo něco, co ve světové právní vědě nemá obdoby. To asi proto, že naše právní věda je na takové světové úrovni, že ostatní svět by si z ní měl vzít příklad.

Dovolte málo odbočit k doplnění předchozího závěru.

V západním kapitalistickém tisku jsme se od ledna do srpna tohoto roku stávali málem vůdci světa; naše opatření byla označována za výkvět všeho, co současný svět poznal, někteří naši političtí představitelé se stali muži světa číslo jedna a uvažovalo se o přidělení Nobelovy ceny (byla jen nejednotnost za co). Avšak vedle těchto publicistických prohlášení nenásledovala na celém světě žádná konkrétní odezva a ani jediný čin, kterým bychom byli následováni. Zůstalo opět jen u licitace. Naši státní a političtí představitelé zapomněli na známou, životem nesčetněkrát prověřenou pravdu: „Chválí-li tvé počínání nepřítel, zamysli se nad tím, co špatně děláš.“

A teď se podívejme, jak naši pracovníci justice a prokuratury uvádí tento zmetek práva do života. Jednak podle hesla: „Poturčenec horší Turka“ za pomoci sdělovacích prostředků začali honbu na čarodějnice. Kariérou posedlí viděli možnost diskreditace starších, straně, socialismu a dělnické třídě oddaných pracovníků justice, prokuratury a bezpečnosti, a bez ohledu na právní řád (o svědomí zde hovořit nelze) se spojili s bývalými protistátními elementy, členy známého K-231, a jednak za úplaty, jednak za slíbená vysoká místa bývalými potrestanými představiteli různých bývalých politických stran (kteří kalkulovali, že se po volbách opět dostanou k moci), jednak z vlastní nenávisti všeho, co bylo v této republice od roku 1945 dosaženo, skandalizovali a skandalizují poctivé a zasloužilé pracovníky justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie. Skandalizují je proto, že jak oni, tak i jejich skrytí političtí naváděči, nepřátelé socialismu, strany a dělnické třídy ví, že tito pracovníci justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie byli oněmi hlídacími psy, kteří v kritických dobách otevřeného teroru ze strany kapitalistických zemí pomáhali uhájit dělnické třídě bezpečnost a celistvost této republiky. A nejen hájili, ale jsou schopni a ochotni tuto republiku hájit i nadále, nešetře svých sil, zdraví a životů.

Zůstává tedy před pracovníky justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie jedna otázka. Mají pracovníci uvedených složek, jimž je každému svým způsobem zákonem dáno dbát

o ochranu republiky a občanů, se „vrtět“ dle toho či onoho názoru nějakého politického avanturisty, který dnes sice zastává přední funkci, ale zítra zmizí v propadlišti dějin, nebo si mají uchovat svůj třídní podhled, dodržovat zákony a zůstat věrni věci socialismu a proletářskému internacionalismu?

Naše společnost je třídní. Tudíž orgány moci jsou nástroji třídními, nástroji dělnické třídy, určenými k potlačování všech a všeho, co by usilovalo narušit či ohrozit moc dělnické třídy.

To je jen několik málo námětů, které nemohly být oficiálně předneseny. Dáváme vám je k posouzení. Ponecháváme na vás, jaká opatření přijmete. Máme za to, že každý jednotlivec musí sám nejlépe vědět, co má v této době dělat a kam patří, neboť přijde doba, kdy se nás strana a dělnická třída zeptá, kde jsme stáli a co jsme dělali. Jistě, že jsou mezi námi pracovníci s různými názory a pohledy. Nikomu se nevyhrožuje. Těm, kteří se dosud neztotožňují s danou linií, musí být dána možnost pracovat na těch úsecích, kde se jejich názor nedostane do rozporu jak s politickou linií, tak eventuálně se zákonem.

Účastníci konference

NA, MS, čj. 56/69. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4 (2 strany výzva, 4 strany prohlášení).

---

(1) Datace byla určena na základě dokumentů, které na výzvu reagovaly, místo vydání podle místa konání konference Jednoty československých právníků.

(2) Tento cyklostylový materiál rozeslaný krajským soudům a prokuraturám, krajským sdružením advokátů a náčelníkům krajských správ SNB vzbudil značnou negativní reakci. Předseda jednoty českých právníků a náměstek ministra spravedlnosti Zdeněk Kratochvíl v rozhovoru s redaktorem deníku Práce Vladislavem Holotíkem konstatoval, že dopis, formulovaný dosti primitivně s prohřešky proti českému jazyku, vyvolal velké rozhořčení. Už to, že byl anonymní, podle něj naznačovalo úmysly a charakter pisatelů, skutečnost, že jde o ilegální skupinu osob, které nesouhlasí s polednovou politikou KSČ. Pravděpodobně se samy v minulosti dopustily nezákonností a mají zájem na tom, aby jejich hříchy nevyšly najevo. Nad pamfletem anonymního AV. Rozhovor s předsedou Jednoty českých právníků o jedné nekalé výzvě. *Práce*, 18. 1. 1969, s. 4; též články Anonymové chtějí mařit rehabilitační akci. *Svobodné slovo*, 17. 1. 1969, s. 1; SPB proti anonymu. *Tamtéž*, 25. 1. 1969, s. 1.

Ministerstvo spravedlnosti ČSR vydalo prohlášení pro tisk, v němž se jednoznačně přihlásilo k Akčnímu programu KSČ jako základnímu dokumentu pro další činnost soudů a státních notářství. Vyplynulo to i z porad soudců z povolání okresních a krajských soudů a státních notářů, jež proběhly v uplynulých čtrnácti dnech a na nichž bylo provedeno zhodnocení plnění akčního programu rezortu justice z května 1968. *„I do budoucna pokládáme za prvořadý úkol provedení soudní rehabilitace podle zákona č. 82/1968 Sb., aby byly odčiněny křivdy způsobené deformacemi trestního soudnictví občanům, kteří se proti zájmům státu a společnosti neprovinili. Jen tak bude možno nezákonně odsouzeným občanům navrátit občanskou čest, odstranit bezpráví a škody, které utrpěli.*

Předpokladem pro to, aby k podobným deformacím nemohlo docházet v budoucnosti, jsou nezávislé soudy. Budeme trvat na tom, aby v připravovaném ústavním zákoně o soudech a prokuraturách byly zakotveny všechny institucionální záruky nezávislosti soudců. Jen soudy, které jsou ve svém rozhodování samostatné a nezávislé, mohou být garantem jak práv a svobod občanů, tak i celospolečenských zájmů.

Rok 1968 znamenal pro orgány justice významný krok v rehabilitaci práva a v zajištění právní jistoty občanů. Budeme proto i nadále trvat na dodržování platných zákonů a se vší rozhodností odmítáme anonymní výzvu tzv. akčního výboru právníků, adresovanou pracovníkům justice, prokuratury, bezpečnosti a advokacie, která požaduje zastavení soudních rehabilitací.“ NA, MS, čj. 56/69.

(3) Jednalo se o ustavující národní konferenci Jednoty českých právníků, která se konala 11. a 12. prosince 1968 v Praze. Viz článek Jednota českých právníků. O ustavující národní konferenci. *Socialistická zákonnost*, roč. 17, č. 2/1969, s. 118–119 (na s. 120–127 se nacházejí dokumenty z konference).

45.

[1969, mezi 1. a 19. lednem](1), Praha. – Zpráva předsedkyně Ústřední rehabilitační komise Marie Trojanové a vedoucího Ústřední rehabilitační poradny Rastislava Váhaly o činnosti Ústřední rehabilitační komise v roce 1968.

Zpráva o činnosti Ústřední rehabilitační komise za rok 1968

I.

Svaz protifašistických bojovníků hned po lednovém zasedání se plně ztotožnil s obrodným procesem, zaktivoval svou činnost zejména pomocí sdružení a vyhlásil, že se staví plně za rehabilitaci účastníků odboje i ostatních občanů, kteří byli v minulosti neprávem postiženi soudními i jinými represáliemi a vyhlásil zásady a opatření, jež mají na mysli nejen soudní, ale i morální, společenskou a hmotnou rehabilitaci postižených a příslušníků jejich rodin.

Na svém mimořádném zasedání dne 20. 3. 1968 projednalo předsednictvo ÚV SPB návrh memoranda, které vytyčuje hlavní zásady pro SPB a zejména pro rehabilitaci svých členů. Byly vytýčeny tyto zásady:

1) Urychlené vydání zákona, který by zajistil:

a) zrušení rozsudků, které by musely být blíže definovány co do věcné podstaty, charakteru a doby, z níž pocházejí. Jedná se zejména o rozsudky, kde jediným důkazem bylo přiznání obviněného, nebo svědectví osob, které k tomu byly donuceny nebo jinak ovlivněny atmosférou doby.

b) v případě rozsudků, jejichž zhodnocení z hlediska společenské nebezpečnosti bylo nadsazené a neúměrné, snížení sazby.

c) projednání rozsudků uvedených pod bodem a), b) i v případech, kde již došlo k amnestování nebo výmazu trestu.

d) zveřejnění rozhodnutí o rehabilitaci tak, aby stejně široký okruh občanů se o něm dozvěděl, jako se kdysi dozvěděl o odsouzení.

e) poskytnutí náhrady uvězněným, včetně účinku na jejich důchod.

2) Rehabilitace represí všeho druhu, jimž byli vystaveni zejména příslušníci některých odbojových skupin a jimiž byly postiženy také jejich děti a další příslušníci rodin. Jedná se o případy, kdy mimo jiné museli být propuštěni z některých státních úřadů a veřejné správy podniků příslušníci odbojových skupin a potom nesměli anebo nemohli dostat přiměřené zaměstnání. V takových případech se navrhovalo vydání zákona, který by zajistil vytvoření ústřední a krajských komisí, které by tyto případy řešily podle těchto zásad:

- návrat do funkce, pokud je to proveditelné
- náhrady za vzniklé újmy

3) Na rehabilitaci se v žádném stupni nesmějí podílet soudci, prokurátoři a jiní, kteří měli účast na diskriminačních opatřeních padesátých let, nebo z nich těžili materiální, či jiné výhody.

Navrhovalo se, aby Svazu protifašistických bojovníků bylo přiznáno právo předkládat návrhy na zahájení řízení rehabilitace odbojářů, případné odbojových skupin příslušným soudům a jiným orgánům a právo být v orgánech, které budou o rehabilitaci rozhodovat, zastoupen s hlasem rozhodujícím.

Tím se SPB postavil za akční program KSČ vyhlášený dne 5. dubna 1968. K zajištění a k provádění těchto vytýčených zásad předsednictvo ÚV SPB schválilo ustavení komise ÚV SPB pro rehabilitaci a jmenovalo tyto členy:

Předseda: Josef Vojáček, místopředseda ÚV SPB a bývalý komisař partyzánské brigády J. Žižky z Trocnova v Jugoslávii,

Plk. Štefan Infner, bývalý příslušník čs. armádního sboru v SSSR, Bratislava,

Dr. Vojtěch Erban, bývalý příslušník čs. armádního sboru v SSSR, Praha

Karel Veselý-Stainer, bývalý český partyzán, Praha,

Zdeněk Rohlena, bývalý příslušník zahraniční armády ze Západu a Středního východu, Praha,

Dr. Jiří Wehle, bývalý osvětimský vězen, Praha,

Bedřich Biheller, bývalý interbrigadista, Praha,

Tajemníkem byl určen Dr. Jaromír Benda.

Rehabilitační komise měla za úkol roztřídit došlé žádosti, případně zajistit jejich doplnění a předat je příslušným místům, která podle zákona budou o nich rozhodovat.

Na schůzi konané dne 4. dubna 1988 navrhl s. Veselý-Štainer pracovní plán a rozvrh práce, který vycházel ze skutečnosti, že v mezidobí byla ustavena jednotlivá sdružení Svazu. Každé sdružení si rovněž vytvořilo vlastní rehabilitační komisi; proto byli předsedové těchto komisí kooptovaní do ústřední komise a to za zahraniční vojáky Ing. Ladislav Snídal, za politické vězně Dr. Vojtěch Jandečka, za partyzány Dr. Rastislav Váhala a za domácí odboj Petr Tesař.

Každá komise jmenovala do ostatních komisí své zástupce, takže všechna čtyři sdružení jsou v jednotlivých komisích zastoupena,

Práce byla rozdělena takto: komise zahraničních vojáků bude spolupracovat na legislativních pracích rehabilitačního zákona, komise politických vězňů na přípravě dílčích norem a na mimosoudní rehabilitaci, prováděné centrálními úřady. Komise partyzánů a domácího odboje mají za úkol spolupráci v prováděné očistě, styk s postiženými a účast při vlastním habilitačním řízení.

Na 9. dubna byla svolána civilně-správním úsekem ministerstva vnitra porada zástupců ministerstev a ústředních úřadů, jejímž úkolem bylo na základě příkazu vlády projednat otázky administrativní rehabilitace. Zastoupeno nebylo ministerstvo zahraničních věcí. Z projevů zástupců jednotlivých resortů vyplynula šíře otázky administrativní rehabilitace, pouze příkladem uvádíme neoprávněné výpovědi ze zaměstnání, bytovou akci, zařazování do TNP, akce 77 500[2], občansko-politická prověrka v roce 1958[3] atd., bylo uloženo, aby resorty zpracovaly své návrhy a připomínky písemně a odevzdaly je ministerstvu vnitra do 20. dubna. Pro zpracování návrhů pro předsednictvo vlády byla jmenována užší devítičlenná komise. Naši zástupci se aktivně porady zúčastnili a upozornili především na nárok odbojářů na prioritu. Do užší komise ministerstva vnitra byli za Svaz jmenováni předseda rehabilitační komise politických vězňů Dr. Jandečka, jejímž úkolem je příprava dílčích norem a tajemník komise SPB Dr. Jaromír Benda.

Dne 10. dubna se zástupci SPB zúčastnili již druhé porady na ministerstvu spravedlnosti pro projednání nového návrhu Zásad zákonné úpravy soudní rehabilitace, zpracovaný ministerstvem spravedlnosti. Poradu řídil náměstek ministra spravedlnosti Dr. Kratochvíl[4] a zúčastnili se opět zástupci právnické fakulty University Karlovy, ČSAD[5], generální prokuratury, Nejvyššího soudu, ministerstva vnitra, Národního shromáždění, Slovenské národní rady, právnického ústavu ministerstva spravedlnosti a Sdružení advokátů.

V té době bylo již známo složení nové vlády a náměstek spravedlnosti informoval účastníky porady, že vedení prací na přípravě návrhu rehabilitačního zákona povede samo předsednictvo vlády. Tímto úkolem byl pověřen místopředseda vlády Prof. dr. Colotka.

Předložený návrh zásad zákonné úpravy soudní rehabilitace byl připraven velmi pečlivě na základě připomínek předchozí porady. V jednotlivých bodech předkládal tři varianty, z nichž nejvíce vyhovující byly přítomnými doporučeny k finálnímu zpracování. Bylo doporučeno řešení jediného rehabilitačního zákona, který upraví soudní i administrativní rehabilitaci a zvláštní zjednodušení rehabilitačního řízení. Otázka náhrady škody se bude řídit jednotně podle předpisu občanského zákona. Byl schválen návrh předsedy Národní fronty Dr. Kriegla, aby v zákoně bylo výslovně uvedeno právo postižených nahlížet do soudních spisů. Na rozhodný a zdůvodněný požadavek zástupců SPB bylo přijato řešení zvláštních tribunálů, do nichž budou soudci zvolení Národním shromážděním. K zřízení zvláštních tribunálů bude ovšem třeba ústavního zákona.

Dále zástupci SPB obhájili, aby společenské organizace, především náš svaz, měl právo účastnit se rehabilitačního řízení svých členů. Nakonec pan zástupce SPB upozornil na nedůstojnost dosavadních řízení, kdy docházelo „k handrkování" v otázce odpočtu od náhrady škod „za byt a stravu" po dobu věznění.

V důsledku zaneprázdnění s. Vojáčka jinými funkcemi byla zvolena za předsedkyni této Rehabilitační komise při ÚV SPB soudružka Marie Trojanová.

V první fázi intensivní činnosti komise byly zajištěny tyto úkoly:

1) účast při legislativě obou rehabilitačních zákonů

2) Registrace a podchycení došlých žádostí o rehabilitaci

Ministerstvo spravedlnosti si vyžádalo od zúčastněných složek jejich návrhu Zásad soudní rehabilitace do 10. května tr. Naše RK předala své připomínky na zasedání pověřené sankce rehabilitační komise již 8. května.

Současně jsme poukázali na skutečnost, že některé naše návrhy na poradě v ministerstvu spravedlnosti dne 10. dubna, které byly ve svých závěrech účastníky porady jednomyslně přijaty, byly do návrhu Zásad zapracovány pouze jako alternativa druhá. Dostalo se nám ujištění, že v příštím návrhu Zásad bude k této okolnosti přihlédnuto. Po zpracování připomínek od dalších zúčastněných složek byl již konečný návrh Zásad soudní rehabilitace připraven pro

připomínkové řízení ústavně-právního výboru Národního shromáždění. Byli jsme ujištěni, že plánovaný termín dokončení zákona o soudní rehabilitaci do konce II. čtvrtletí bude dodržen.

Úsek správní rehabilitace zpracovává ministerstvo vnitra. Na základě připomínek a návrhů z porady užší pracovní skupiny dne 30. dubna, v níž jsme rovněž byli zastoupeni, zpracovalo ministerstvo obšírnou zprávu o této problematice a návrh Zásad mimosoudní rehabilitace. Návrh byl rozeslán k připomínkám.

Místopředseda vlády Prof. dr. Colotka, pověřený řízením a dozorem přípravných prací na rehabilitačním zákonu, povolal si zástupce ministerstev spravedlnosti a vnitra na den 7. května tr. Účelem porady bylo zjištění postupu prací. Byli jsme informováni, že trvá nadále snaha, aby zákon o soudní i mimosoudní rehabilitaci byl zákonem celistvým. Bylo však rozhodnuto, že otázka táborů nucených prací bude řešena v zákoně o soudní rehabilitaci. Našemu požadavku bylo tím vyhověno a je tedy zaručeno, že v projednávání rehabilitace osob, zařazených do TNP, nenastane odklad ani tehdy, bude-li zákon o správní rehabilitaci vydán později, než zákon o rehabilitaci soudní.

Opět zcela nezávisle svolává si předseda ústavně právního výboru Národního shromáždění akademik Viktor Knapp poradu na 14. a 15. května pro informaci výboru, které jsme se zúčastnili.

Intensivní účast zástupců RK se tedy zaměřila na doplnění návrhu zásad soudní rehabilitace, poněvadž v té době (druhá polovina května) bylo již rozhodnuto, že budou vydány zákony dva.

Návrh Zásad soudní rehabilitace, předložený ministrem spravedlnosti, respektoval stanovisko SPB a byly do něho zapracovány v alternativních návrzích konkrétní návrhy a připomínky. V průběhu projednávání předložených Zásad dochází k odchylným názorům. RK považovala za svou povinnost prohlásit, že trvá na svých návrzích a připomínkách a nesouhlasí s některými změnami a to zejména:

1) K porušování zákonů soudními rozhodnutími a opatřeními docházelo zcela prokazatelně týmiž formami jak před 23. 10. 48 tak po 31. 12. 56. Je proto nelogické, politicky i právně neúnosné a nevysvětlitelné omezovat časový rozsah rehabilitačního řízení. Pokládáme i nadále za správné, aby časová vymezenost zákona se vztahovala na dobu do 31. 12. 1967.

Pokud ministr spravedlnosti může zdůvodnit časové omezení, trváme na tom, aby se zákon věcně vztahoval na porušování zákonnosti do konce roku 1967, ale navrhované formy rehabilitačního řízení platily do 31. 12. 1964. Pro období po tomto datu musí být stávající předpisy trestního řádu přiměřené upraveny (stížnost pro porušení zákona). Protože k závažným porušením zákona docházelo i před 24. 10. 1948 (okresní lidové soudy, vrchní vojenský soud), je nezbytné, aby úprava pro období po 31. 12. 64 platila i pro období před 24. 10. 48.

2) Nesouhlasili jsme s tím, aby se účast SPB v řízení podle navrhovaných Zásad omezovala pouze na společenskou obhajobu při veřejném zasedání, ale žádali jsme, abychom mohli svými kvalifikovanými členy přispět k urychlenému skončení rehabilitací a provádět funkci plnoprávného obhájce.

3) Navrhovali jsme, aby účinnost zákona byla stanovena dnem jeho vyhlášení.

4) Bez ohledu na retroaktivitu trestního postihu viníků trváme na tom, aby byl stanoven přímý postih mimotrestní a to za dobu do 31. 12. 1967.

5) Trvali jsme na náhradě škody podle předpisů občanského zákoníku. Souhlasili jsme s limitováním škody.

Rovněž ministerstvo vnitra předložilo do zkráceného připomínkového řízení návrh Zásad mimosoudní rehabilitace a vyžádalo si připomínky do 28. května. Toho dne jsme předložili i připomínky SPB.

Před projednáním zákona o soudní rehabilitaci podnikla RK pod vedením s. Trojanové řadu intervencí, poněvadž stále trvale nebezpečí, že rozsah zákona bude omezen jen do roku 1957. Po velmi úporném jednání se podařilo prosadit ve vládě, že rozsah přezkumného řízení rozsudků krajských a vyšších vojenských soudů, jakož i Nejvyššího soudu bude do 31. 7. 1965. To byl vynikající úspěch RK, posílila se důvěra občanstva a členstva v SPB a získala oprávněnou vážnost RK.

I druhá závažná záležitost byla prosazena – tj. společenská obhajoba SPB a konečně i prodloužení trestnosti osob za trestní činy, kterými tyto osoby přivodily nezákonnosti napravované rehabilitačním zákonem, pokud ovšem nebyly promlčeny a to do 1. 1. 1973. Tím bylo

docíleno, že nejtěžší delikty – vraždy z let 1949 a následujících let se nepromlčí v průběhu rehabilitačního řízení.

Tato naše stanoviska v zákoně o soudní rehabilitaci č. 82/68 Sb. zůstala. Zákon nabyl účinnosti 1. 8. 1968.

Zákon o mimosoudní rehabilitaci, k němuž byla našimi zástupci vypracována celá řada připomínek, zejména:

v záležitostech a) bytových

b) PTP

c) studenti vysokých a středních škol

d) pracovního práva – zejména odbojářů

byl již zpracován v paragrafovaném znění – byl odložen v důsledku srpnových událostí, avšak již začátkem listopadu 1968 byla jednání obnovena a vypracovány nové zásady. Komise zpracovala výtah zásad a rozeslala členům komise na vědomí a k připomínkám. Na těchto pracích se pokračuje.

RK pracuje s naším tiskem a i jinými sdělovacími prostředky a informovala naše členy i ostatní veřejnost o své činnosti, zejména v Hlasu revoluce.

RK zařídila, aby docházející žádosti již od dubna 1968 byly řádně registrovány a žadatelé byli o přijetí žádostí a registraci uvědomění s uvedením pořadového čísla a se sdělením, že po schválení zákona v Národním shromáždění budou žadatelé pozváni k jednání. Tyto práce prováděl aparát SPB. Žádosti došlo celkem na 5000 a byly převzaty k zpracování ÚRP v červenci 1968.

Tím RK splnila úkoly vytýčené předsednictvem ÚV SPB a přikročila k zajištění provádění rehabilitačního procesu.

II.

Přijetím zákona o soudní rehabilitaci byl SPB postaven před daleko odpovědnější a rozsáhlejší úkol: konkrétně pomáhat svým členům, žádajícím rehabilitaci. Rehabilitační zákon dokonce zařazuje SPB jako společenskou organizaci, která může hájit zájmy postižených před soudem a vysílat své zástupce k soudu s právy rovnajícími se právům advokáta z povolání.

Tato významná oprávnění, která SPB docílil, postavila před něj mimořádné úkoly, které už nemůže rehabilitační komise svým i dobrovolnými pracovníky uskutečňovat. K tomu bylo zapotřebí vytvořit placený orgán, který by pod dohledem a řízením ústřední rehabilitační komise všechny tyto úkoly zajišťoval.

Iniciativa SPB a ÚRK našla ohlas i pochopení v předsednictvu ÚV NF, které za vedení s. Evžena Erbana spatřuje v komisích a poradnách politickou a nezávislou ochranu občanů.

Proto Ústřední výbor NF po projednání se zástupci SPB se usnesl pověřit Svaz protifašistických bojovníků, aby poskytoval společenskou obhajobu a vůbec veškerou pomoc při uplatnění práv z rehabilitačního zákona plynoucích všem postiženým občanům, i nečlenům a to v rámci rehabilitace soudní i mimosoudní. K tomu účelu byla komise SPB pro rehabilitaci přetvořena na Ústřední rehabilitační komise SPB a zřízen její výkonný orgán – Ústřední rehabilitační poradna. Ústřední výbor SPB po referátu s. Trojanové schválil zásady statutu a organizační náplň Ústřední rehabilitační komise a její Ústřední rehabilitační poradny.

17. září 1968 se konala ustavující schůze Ústřední rehabilitační komise a po ní tisková konference za účasti předsedy NF s. Evžena Erbana a ministra spravedlnosti s. Dr. Kučery, na níž byla veřejnost informována o tom, že ÚRK a ÚRP z pověření ústředního výboru NF byly ustaveny k poskytování poradenské a jiné pomoci u společenské obhajoby všem postiženým, i nečlenům SPB. Náklady s tím spojené ponese Ústřední výbor Národní fronty.

Tímto dnem byla oficiálně zahájena činnost ÚRK a ÚRP a veřejnost informována všemi sdělovacími prostředky. V prohlášení, které vydalo SPB společně s NF, bylo konstatováno:

a) že důsledné provádění rehabilitačního procesu a odčinění křivd je základním předpokladem pro obnovení důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost a i zárukou, že se nebudou v budoucnu podobné deformace opakovat. Schválené zákony, a příprava dalších, svědčí o pevném rozhodnutí politických stran NF a vlády urychleně vrátit čest postiženým občanům, začlenit je plně do pracovního procesu podle jejich kvalifikace a schopnosti a poskytnout jim odškodnění podle zákona.

b) že události z 21. 8. tr. a závěry z moskevských porad nic nezměnily na rozhodnutí provést rehabilitační proces do konce, jako součást akčního program u KSČ. Vládním usnesením ze 4. 9. 68 č. 306[6] byla zajištěna koordinace národních výborů s orgány zúčastněnými při provádění rehabilitace, zejména s SPB.

c) že ÚV NF bude sledovat rehabilitační proces a učiní vše, aby byl zaručen rychlý a hladký průběh. Uvědomuje si, že postiženým občanům se musí dostat již před zahájením soudního řízení informace, pomoci a rady a že je třeba zajistit společenskou obhajobu. V rehabilitačním zákoně je uveden Svaz protifašistických bojovníků jako organizace oprávněná u soudu vystupovat svými zástupci jako společenský obhájce k podpoře oprávněných práv postižených.

d) že ÚV NF rozhodl se pověřit SPB prováděním poradenské pomoci a společenské obhajoby nejen pro členy SPB, ale i pro všechny ostatní protizákonně postižené a to vzhledem k iniciativě SPB, k jeho morálnímu právu i povinnosti vystoupit na ochranu svých členů, kteří jako představitelé protifašistického boje za okupace, boje za národní osvobození, za socialistickou demokracii a humanismus byli považováni v údobí deformace práva a osobnímu kultu za potencionálního nepřítele deformátorů a porušovatelů základních práv našich občanů.

e) že při SPB se zřizuje ústřední rehabilitační poradna se sídlem v Praze 2, Francouzská 19, která již zahájila svou činnost. Pobočka Ústřední rehabilitační poradny se zřizuje v Praze 4 - Nusle, Nám. bří. Synků č. 2. Vedením byl pověřen JUDr. Rastislav Váhala.

Ustavené plénum ÚRK zvolilo na svém zasedání pracovní předsednictvo, které na svých schůzích projednalo tyto záležitosti zásadního rázu:

1) Projednání statutu ÚRK a ÚRP a organizačního řádu rehabilitačních poraden vypracováním návrhu na nový statut vzhledem k připravované federalisaci SPB a který bude předložen po sjezdu k schválení ÚV SPB.

2) Zajištění práv společenské obhajoby podle § 11 rehabilitačního zákona, vyšetření nejasností s Nejvyšším soudem a Ministerstvem spravedlnosti.

3) Účast při tvorbě zákona o mimosoudní rehabilitaci, zpracování připomínek

4) Účast v komisi ministerstva vnitra při zajištění pomoci rehabilitovaných podle vládního usnesení č. 306/68.[6]

5) Zřizování krajských a okresních rehabilitačních poraden (viz další podrobná zpráva).

6) Předběžná informace o rozpočtu ÚRP a krajských i okresních poraden.

7) Připomínky k vládnímu návrhu o vydání státních dluhopisů

8) Odvolání o rozhodnutí Krajských rehabilitačních komisí, pokud návrh na připuštění společenské obhajoby byl zamítnut.

9) Podání podnětu k stížnosti NS do rozhodnutí rehabilitačního senátu v Brně o odmítnutí společenské obhajoby.

10) Projednání výsledku jednání se s. ministrem spravedlnosti JUDr. Kučerou a s. ministrem vnitra s. Pelnářem.

11) Projednání – zprávy o činnosti v roce 1968 s návrhem na rozvinutí další činnosti a organizaci ÚRK.

III.
Organizační výstavba a politické úkoly rehabilitačních komisí a poraden SPB

V důsledku rozhodnutí NF pověřit SPB společenskou garancí za úspěšný průběh a důsledné naplnění zákona o soudní i mimosoudní rehabilitaci začaly v létě 1968 souběžně s ustavováním ÚRK a poradny vznikat i krajské rehabilitační komise a poradny SPB. Jejich potřeba vyrůstala především ze skutečnosti, že v sídlech krajských soudů bylo dle zákona o soudní rehabilitaci rozhodnuto vybudovat krajské rehabilitační senáty.

SPB trvá v důsledku uvedeného společenského pověření o odpovědnosti za úspěšný průběh rehabilitace na tom, aby rehabilitační komise SPB svým složením zaručovaly majoritu jeho členů a aby v jejich čele stáli předsedové – rovněž odbojáři.

Zároveň je však nutné, aby i další složky NF měly v těchto komisích své zástupce. Rehabilitační komise i poradny SPB pracují nejen pro členy SPB, ale pro všechny občany, postižené v období deformací. Finanční dotací ÚV NF bylo umožněno přikročit k budování Ústřední rehabilitační poradny v Praze, poraden v krajích i okresech. ÚRP zpočátku v podstatě plnila funkci

krajské rehabilitační poradny pro Prahu a Středočeský kraj, třídila tisíce žádostí došlých na sekretariát ÚV SPB a evidovala je a vedle toho začala za pomoci pracovišť ÚV SPB v krajích a s podporou některých sdružení v rámci SPB budovat krajské poradny. První v tomto směru byla KRP v Brně, po ní začaly postupně vznikat poradny i v ostatních krajích. Byly zpracovávány nově docházející žádosti.

Sama realita brzy ukázala, že ani krajské komise a poradny nemohou samy zvládnout příval dotazů, žádostí, oprávněných nebo neoprávněných nároků na přezkoumání soudních a postupně i mimosoudních rozhodnutí z období let deformací.

Nově vzniklé politicko-organizační oddělení ÚRP začalo podle směrnic a pokynů vedoucího ÚRP JUDr. Rastislava Váhaly ve spolupráci s OV SPB budovat poradny v okresech a zakládat za úzké součinnosti okresních výborů NF okresní rehabilitační komise.

Ke konci roku 1968 lze konstatovat, že byla vcelku dokončena výstavba krajských a okresních rehabilitačních komisí a poraden ve všech krajích České socialistické republiky.

V okresech úřadují poradny pro strany ponejvíce ve vymezených dvou až třech dnech v týdnu. Jejich vedoucí předkládají komisím kvalifikovaně podložené návrhy na poskytnutí společenské obhajoby neprávem postižených příslušníků odboje i ostatním občanům. Komise rozhodují na základě těchto návrhů o rehabilitaci a o povolení společenské obhajoby. Vedle toho pomáhají naše poradny v okresech žadatelům vypracováním návrhů na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o zařazení do TNP, připravují návrhy podnětů k stížnosti pro porušení zákona a již dnes připravují návrhy na zrušení nezákonných správních rozhodnutí, která budou řešena, jakmile vyjde zákon o mimosoudní rehabilitaci. Současně zveřejněný statistický přehled ukazuje, že naše poradny navštívilo v okresech i krajích více, než 8767 občanů. Bez pomoci těchto poraden nebylo by možné úspěšně naplnit zákon o rehabilitaci.

Návrhy okresních rehabilitačních komisí na společenskou obhajobu jsou předávány příslušným KRP, které po dalším a důkladnějším a odborně právním seznámení se s případem určují na základě doporučení z okresu společenského obhájce. V případech, kde dojde k rozpornému názoru s návrhem z okresu, předkládají KRP případ k novému posouzení KRK za přítomnosti předsedy příslušné ORK a vedoucího ORP.

V čele všech ORP stojí dnes kvalifikovaní právníci. Administrativu vyřizují v částečném pracovním úvazku odborné administrativní síly. Ve většině okresů se setkalo budování okresních rehabilitačních poraden s pochopením a podporou OV SPB, OV NF a orgánů státní správy. Jen v ojedinělých případech kde OV SPB nebo OV NF a nejčastěji orgány státní správy neprojevily dosti pochopení pro důležitost nápravy deformací, nejsou dosud okresní rehabilitační poradny umístěny a vybudovány ke škodě stovkám občanů neprávem postižených soudními i mimosoudními rozhodnutími v létech deformace a tak je ztěžována cesta ke spravedlivé nápravě.

Statut rehabilitačních komisí a poraden stanoví, že poradny jsou výkonnými orgány příslušných rehabilitačních komisí. Skutečnost, že poradny vznikaly souběžně nebo dokonce před komisemi, zapříčiňuje, že poradny nejsou vždy důstojně od počátku řízeny komisemi. V některých místech, kde naopak byly rychle ustaveny komise bez poraden, se zase stává, že komise na svých schůzích řeší v podstatě úkoly poraden a rozhodují na základ přímého slyšení bez slyšení postižených bez dostatečných odborných podkladů. V obou uvedených případech ztrácejí komise možno splnit svůj vlastní úkol, řídit činnost svého výkonného orgánu, tj. poradny.

Nyní, když Ústřední rehabilitační poradna se již definitivně oddělila od Krajské rehabilitační poradny Středočeského kraje a Městské rehabilitační poradny v Praze, vytvářejí se teprve definitivně podmínky pro to, aby ÚRP, jako výkonný orgán ÚRK na základě usnesení ÚRK realizovala zásadní jednání s ústředními orgány NF, vlády, ministerstev apod., aby především pečovala o naplňování politické linie určované v činnosti komisí i poraden Ústřední rehabilitační komisí a metodicky řídila KRP a ORP.

Nyní po praktickém dokončení výstavby poraden a komisí v krajích a okresech otevírá se před námi teprve skutečná politicko-organizační práce. Hlavní směr, linie přístupu a usměrňování celého rehabilitačního procesu musí vycházet z ÚRK v dohodě s ÚV SPB a ÚV NF v duchu akčního programu KSČ. Bude to zvláště v souvislosti s mimosoudní rehabilitací obtížný, politicky velmi citlivý úkol.

Krajské rehabilitační komise budou na základě dosavadních zkušeností aplikovat zmíněnou linii ÚRK ve svém kraji, budou kontrolovat a řídit práci krajské poradny, vést, politicky usměr-

ňovat a učit okresní komise přistupovat s rozmyslem, důsledně a pokrokově k naplňování socialistické zákonnosti. Jedním z nejzávažnějších úkolů komisí a poraden bude péče o to, aby rozsudky rehabilitačních senátů a rozhodnutí o zrušení nezákonných správních rozhodnutí byla dovedena do konce, aby desetitisícům lidí, kterým bylo ukřivděno, byla opět vrácena víra a přesvědčení o spravedlivosti socialistického společenského řádu.

Zvláště Městská rehabilitační komise v Praze, kde v jednotlivých obvodech nebudou zřizovány samostatné poradny, bude muset citlivě a důmyslně zaměřit činnost Městské rehabilitační poradny k tomu, aby si vybudovala úzký kontakt a živou spolupráci s obvodními rehabilitačními komisemi.

Okresní komise a obvodní komise v Praze budou muset v nastávajících týdnech prohloubit svou práci nejen ve směru běžného posuzování jednotlivých případů při rozhodování o společenské obhajobě, ale budou muset v duchu Ústřední politické linie pod vedením krajských komisí přikročit k odpovědnému informování veřejnosti ve městech, na vesnicích a v závodech o průměru[7] a dosavadních výsledcích rehabilitačního procesu.

Politicko-propagační práce bude na všech stupních nabývat stále většího významu. Nejzávažnějším kolem v tomto směru je ukázat všemu našemu lidu, že důležitý článek akčního programu strany o rehabilitaci nezákonností a deformací práva je naplňován, že Svaz protifašistických bojovníků v úzké spolupráci s ostatními složkami Národní fronty je a zůstane jednou z bezpečných záruk skutečně humanistické Československé socialistické demokracie.

Předběžné práce pod vedením s. Marie Trojanové a s. JUDr. Rastislava Váhaly začaly po schválení předsednictva ÚV SPB dnem 2. 8. 68 nástupem a schválením hlavního vedoucího ÚRP s. Dr. Rastislava Váhaly.

Byla vytýčena pracovní náplň a úkoly a projednány zásady s vedením [sic] SPB s. Huškem[8] a předsedou NF s. Evženem Erbanem a připraveno ustavení ÚRK a svolání tiskové konference.

Předsednictvo schválilo přijetí prvních pracovníků pro ÚRP v Praze. Prozatímní místnosti (dvě) [byly] zřízeny v budově Arbitrážního soudu Praha-Vinohrady, Francouzská 19. Dnem 18. září začala poradna pracovat, udílet rady, sepisovat návrhy na zahájení řízení, zpracovávat došlé spory a začala organizační práce krajů a okresů tak, aby do zahájení činnosti rehabilitačních senátů fungovaly již i naše poradny na všech krajích. Tento úkol byl splněn. Pracovníci ÚRP organizovali nejen poradny, ale spolupracovali v krajích a okresech při ustavování rehabilitačních komisí. Přehled ukazuje počet ustavených komisí a poraden. Pro poradny i komise byly vydány směrnice č. 1–4, které vytýčily zásady práce a úkolů, vzájemných vztahů a návaznosti na schválený statut. S novými pracovníky jsou postupně uzavírány smlouvy.

V měsíci listopadu a prosinci 1968 již za plné činnosti krajských poraden byly provedeny instruktáže všech právníků a předsedů komisí. Tím byla rovněž uzavřena I. etapa vybudování poraden a vytýčeny úkoly pro další práci.

Poradny dostávají další metodické a organizační pokyny, pokyny o společenské obhajobě, o vládním usnesení č. 306/68[6] a návrh zásad o mimosoudní rehabilitaci.

Přes všechny potíže a bez pomoci státních orgánů podařilo se konečně získat pro řídící aparát ÚRP místnosti a to v Praze-Karlíně, U viaduktu 6 a umístění Městské poradny v Praze 2, Kyslíkova ul. 2 a pro poradnu Středočeského kraje v Praze 2, Šafaříkova 17. Toto umístění se pokládá za definitivní.

Místnosti v Karlíně bylo nutno adaptovat nákladem cca 25 000 Kčs. Přechodné místnosti v Nuslích a Karlíně v místnostech SPB byly uvolněny.

S poukazem na předkládaný podrobný přehled a systemizací byly poradny vybudovány s touto organisací:

Ústřední rehabilitační poradna	Hlavní vedoucí Ústřední rehabilitační poradny
Sekretariát a pomocné útvary:	organizační právní ekonomický
Městské a krajské poradny	Vedoucí městských a krajských poraden
Okresní rehabilitační poradny	Vedoucí okresních poraden

Organizační řád a pracovní náplň útvarů jsou připraveny k předložení ÚRK ke schválení, jakmile bude dořešena zásadní organizace aparátu ÚRK.

Finanční a rozpočtová zpráva bude přednesena na plénu dne 20. 1. 1969. Předkládáme přehled o všech ustavených rehabilitačních komisích, ústřední, krajské a okresní současně s přehledem všech poraden. Tyto přehledy budou vytištěny ve Funkcionáři SPB a budou sloužit jako pomůcka pro všechny pracovníky a funkcionáře SPB a NF (příloha A).[9]

Předkládáme systemizaci v celém jejím složení s jmenovitým uvedením všech pracovníků ÚRP, KRP a ORP (příloha B).[9]

Z přehledu a systemizace konstatujeme, že bylo ustaveno:

ÚRP	1
KRP	8
ORP	62 + 10 při KRP
ÚRP zaměstnává	1 vedoucího právníka
	75 krajských a okresních právníků
	68 ostatních pracovníků administrativních
Celkem	144 pracovníků

V komisích působí celkem členů KRP 187, ORK 830 = 967

Z pravidelných statistických hlášení poraden předkládáme výsledky o činnosti [sic] (příloha C).[10]

Závěrem lze konstatovat, že se podařilo v krátké době dík pracovnímu úsilí celého aparátu ÚRP, jeho organizačnímu a hospodářskému oddělení včas dokončit organizaci komisí a poraden. Je nyní nutné, aby pod vedením ÚRK, podle direktiv ÚV SPB a ÚV NF dále komise a poradny úspěšně rozvíjely svou činnost a plnit úkoly k důslednému provedení rehabilitačního procesu v ČSSR.

Návrh usnesení

Plénum ÚRK vzalo zprávu se souhlasem na vědomí a zejména

1) souhlasí s provedenou organizací komisí a poraden

2) schvaluje rozmístění pracovníků uvedených v seznamu přílohy B[9]

3) vzalo se souhlasem na vědomí zprávu o předběžné bilanci [na] rok 1968 a rozpočet na rok 1969.

Marie Trojanová	JUDr. Rastislav Váhala
Předsedkyně ÚRK	vedoucí ÚRP

Výsledky činnosti rehabilitačních poraden k 31. 12. 68

	Celkový počet návštěv	Soudní rehabi-litace	Mimo soudní rehabilitace	TNP návrhy	Návrh zákon § 26	Podněty § 21	Náhr[ada] škod návrhy	Před[ložené] soud[ům] a org[ánům]	Projed-[náno] soud[y] s org[ány]
Praha + (ÚRP)	2753	882	1271	377	11	50	105	128	3
Středočeský kraj	334 [x]	72	147	11	1	41	12	60	-
	344	57	105	21	14	50	14	13	-
Západočeský kraj	275	179	170	3	1	10	1	64	2
	285	99	109	5	7	19	4	70	1
Východočeský kraj	397	148	96	34	28	50	41	84	6
	330	75	124	6	5	26	71	5	6
Severočeský kraj	1102	410	415	87	29	68	96	26	1
	97	25	48	2	-	6	1	-	-
Jihočeský kraj	340	191	106	12	22	17	-	13	2
	389	90	193	9	19	40	83	24	6
Jihomoravský kraj	2205	1506	400	106	29	68	96	1994	25
	512	165	217	20	1	11	52	34	1
Severo--moravský kraj	487	184	269	4	-	3	2	15	-
	466	172	207	18	7	42	28	33	2
Celkem	10 314	4265	3927	715	174	501	606	2553	55

[x] = Vrchní čísla u jednotlivých krajů značí činnost KRP, spodní čísla značí činnost ORP v příslušném kraji. V Praze nejsou ORP a proto je uváděno pouze jedno číslo, jež shrnuje i činnost ÚRP v tomto směru

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 17 stran A4 (16 stran zpráva, 1 strana tabulka).

---

(1) Datace byla stanovena podle uzávěrky zprávy (31. 12. 1968) a datem plánovaného jednání pléna Ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků (20. 1. 1969) zmiňovaného v textu.

(2) K této akci viz poznámku č. 4 k dokumentu č. 33.

(3) Události v roce 1956 vedly vedení komunistické strany k přesvědčení, že je třeba do budoucna podobným krizím zabránit. Od roku 1957 docházelo k oživování třídního principu v kádrové politice KSČ, včetně snahy po posílení role dělníků v řízení společnosti. Tento aspekt a dále potřeba postihnout kritiky a osoby angažované v roce 1956 vedly k uskutečnění třídně politických prověrek ve státních a hospodářských orgánech. O jejich zahájení rozhodlo politické byro ÚV KSČ 10. prosince 1957 s tím, že ze státního a hospodářského aparátu měli odejít všichni bývalí továrníci, velkostatkáři, velkoobchodníci aj. i jejich nejbližší příbuzní, kolaboranti z doby okupace a příslušníci fašistických organizací, funkcionáři nekomunistických politických stran z let 1918–1939, vysocí prvorepublikoví úředníci a důstojníci armády, policie a četnictva, ředitelé velkých závodů atd., osoby vyloučené z KSČ a odborů i příbuzní emigrantů a osob vězněných za protikomunistickou činnost. Zpočátku měly prověrky proběhnout na všech ministerstvech a ústředních úřadech s výjimkou ministerstev vnitra a národní obrany, postupně se však rozšířily na krajské a okresní orgány i řídící, technický, projekční a administrativní aparát některých podniků a závodů a také na rezort školství. Prověrkami, které proběhly na počátku roku 1958, prošlo 28 686 osob, z nichž bylo 14,7 % pro zjištěná provinění přeřazeno na nižší stupně státního a hospodářského aparátu, 3,7 % převedeno do důchodu a 3,1 % zařazeno do jiných povolání. Prověrky měly mimo jiné negativní dopad na výši důchodů postižených. PERNES, Jiří: *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století.* Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, s. 174–175.

(4) Celým jménem Zdeněk Kratochvíl.

(5) Pravděpodobně se jedná o přepis v posledním písmeně zkratky a mělo být uvedeno ČSAV – Československá akademie věd.

(6) Usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 306 ze 4. září 1968 k zjištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob s přiloženou zprávou k návrhu usnesení. Dokument č. 35.

(7) Myšleno asi průběhu.

(8) Celé jméno předsedy ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků, od března 1969 generálního tajemníka federálního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků, bylo Josef Hušek.

(9) Ke zprávě nebylo přiloženo.

(10) Jednalo se zřejmě o tabulku publikovanou na závěr dokumentu, byť není označena jako příloha C.

46.

1969, 23. ledna, Praha. – Zpráva vedoucí Krajské rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků v Brně Ley Reichové a předsedy Krajské rehabilitační komise Svazu protifašistických bojovníků v Brně Jana Šrůtky předsednictvu krajského výboru Národní fronty v Brně o činnosti těchto orgánů a o problémech, s nimiž se potýkají.(a)(1)

Věc: zpráva o činnosti a problematice Krajské rehabilitační komise a Krajské rehabilitační poradny

Od zahájení činnosti Krajské rehabilitační poradny v dubnu 1968 bylo vypracováno 2 205 písemných podání. Z tohoto počtu činí 1709 podání ve smyslu zákona č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci.

Zvláštní senáty Krajského soudu v Brně, mají zapracovat z našich podání 1 506 kusů. Dle průzkumu, který jsme pomocí ČÚRK(2) měli možnost zjistit, je to z hlediska české republiky cca 40 %, neboť v českých zemích bylo podáno zatím 5 000 návrhů dle zákona č. 82/68 Sb.

Lze tedy přihlédnouti k tomu, že požadavek na výkonnost zvláštních senátů při Krajském soudě v Brně je nepoměrně vyšší než u jiných krajských soudů, avšak nelze pominout tu okolnost, že při krajském soudu v Brně bylo stanoveno 7 kompletních zvláštních senátů, tj. 21 kvalifikovaných soudců, tedy lze právem požadovat, aby se jejich činnost také nějak projevila. Zatím, pokud jsme mohli zjistit, bylo teprve cca 25 případů řešeno a to ne všechny ukončeny.

Mohli jsme z dosavadní praxe zjistit jen tolik, že celkem dobrý postoj a výkonnost projevují okresní soudy, včetně okresů Brno-město a venkov, ovšem jen v případech, jež se řeší dle § 22, zákona č. 82/68 Sb., t.j. zrušení ze zákona (TNP).

Krajská rehabilitační poradna vypracovala také asi 400 podání v případech mimosoudní rehabilitace a to proto, že se jednalo o záležitosti, jež lze zákonně upravit podle daného právního řádu. Ovšem i v tomto ohledu nelze mluvit o nějaké obzvláštní úspěšnosti, neboť většina národních výborů není ochotna cokoliv podniknout, aby napravily své chyby.

Již číselné údaje ukazují, že činnost Krajské rehabilitační poradny je velmi bohatá, pestrá a že z našeho hlediska probíhá úspěšně. Dokladem toho jsou také velmi četné projevy spokojenosti žadatelů. Zvláště vyzvedujeme [sic] důvěru, kterou si tato poradna u žadatelů za dosavadní práci vydobyla. Obdobně si počínají v poslední době i některé okresní rehabilitační poradny, speciálně Jihlava a Břeclav. Proud žadatelů neustává, spíše naopak, a máme dojem, že větší část skutečně neprávem postižených ještě vyčkává, ze známých důvodů. Jsou i případy žádostí, které jdou mimo nás. Máme dojem, že jde o žádosti neodbojářů, nebo osob, na něž se patrně zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje.

Práce Krajské rehabilitační komise se v uplynulé době soustřeďovala na řádný chod poraden, na poskytování společenského obhájce a hlavně na spor o funkci společenského obhájce, který byl vyvolán vadným výkladem Nejvyššího soudu, pokud jde o § 11 zákona 82/68 Sb.[3] V chování soudu můžeme rozlišovat období před srpnem a po srpnu. Před srpnem jejich vztah k naší organizaci byl velmi vřelý a zdálo se, že i upřímný. Po srpnu došlo ke změně do té míry, že v současné době jej můžeme pokládat za chladný a v některých případech až negativní. Ačkoliv senáty fungují od 15. října 1968 (4 senáty složené z 11 soudců), nebyl vyřízen meritorně ani jeden případ. Jak je již všeobecně známo, první případ společenského obhájce byl odmítnut a od té doby žádný nebyl připuštěn. Jen tajně se můžeme dovídat, kterému senátu je ten, či onen přidělen, anebo zda je vůbec přidělen. Dozvěděli jsme se však, že na přidělování má vliv předseda, resp. místopředseda krajského soudu, ačkoliv do této oblasti s ohledem na svoji minulost by neměli vůbec hovořit.

V poslední době Nejvyšší soud učinil v otázce společenského obhájce jakési rozhodnutí, máme však dojem, že společenští obhájci té kvality, která se pro tuto funkci vyžaduje, budou i nadále vyřazováni. Tím také podstatná část smyslu zákona bude podvázána, protože právě SPB měl soustavně sledovat dodržování zákonitosti při projednávání jednotlivých případů již od počátku. Nového ducha k soudům nelze infikovat usnesením. O tom nás přesvědčuje i článek předsedy jednoho (I.) senátu Dr. Trnečky[4], který vyšel v deníku Rovnost dne 17. 12. 1968, v němž se jmenovaný pokouší poučovat SPB o znalosti zákona, na jehož vydání jsme měli lví podíl, a tím současně dezorientoval veřejnost, jak nás o tom informují klienti. Nic patrně ani nezmění na věci jinak velmi rozhodný projev předsedy vlády v té části, kde hovoří o realizaci rehabilitací. Máme dojem, že jde o dosti vážnou neznalost skutečné situace i nálad.

Bude-li se pokračovat ve stejném tempu a v nynějším duchu, pak nedojde-li k novým deformacím, provádění potrvá 7–10 roků. Jedině snad, že by podstatná část oprávněných mezitím vzala své návrhy zpět. Nu, a pokud jde o výklad a použití zákona o soudní rehabilitaci, jenž byl vydán, aby rehabilitace se pronikavě urychlila a aby v co nejširší míře byly odstraněny křivdy, pak můžeme počítat, že plně osvobozeno bude asi 1 % případů. Když v denním tisku čteme, že ten, nebo onen byl rehabilitován, jde o případy dokončované podle předpisů, platných obecně.

Má-li být původní myšlenka rehabilitace splněna dobře a rychle, a tak navrácena obyvatelstvu důvěra v naše orgány i vládní ujištění, pak doporučujeme vydat na základě dosavadních zkušeností novelu, která by místo individuálního projednávání každého případu, obsahovala generální klausuli, jak bylo původně správně navrhováno.

Jinak předkládáme v této oblasti některé uzávěry, jako:

a) aby zvláštní senáty Krajského soudu předkládaly Krajské NF měsíčně zprávy o průběhu, potížích a zkušenostech s prováděním zákona. Současně, aby sdělily NF, jak je u jiných senátů zajišťován kontakt se všemi činiteli, kteří mají napomáhat rychlému průběhu (Krajská rehabilitační komise, společenští obhájci, ostatní složky NF ale také Krajská správa Ministerstva vnitra atd.).

b) Aby Krajský výbor NF organizoval užitečné diskuze zvláštních senátů s členy Krajské rehabilitační poradny i komise, za účelem ujednocení názoru na některé zásadní otázky, které mohou vzniknout a již nyní vznikají při výkladu zákona č. 82/68 Sb.

c) Aby sekretariát KV NF zařadil do svého časového plánu práce současně s námi kontrolu a pomoc všem okresním rehabilitačním komisím i poradnám.

d) Aby předmětem každého pléna národní fronty byla správa Krajské rehabilitační komise i poradny o vývoji na úseku rehabilitací.

A nyní ještě o rehabilitacích mimosoudních, k nimž zákon je v závěrečné přípravné fázi. Tak nynější návrh vcelku dobře hovoří o rehabilitacích morálních a existenčních, má však omezující ustanovení, pokud jde o náhradu za utrpěné škody hmotné. Podle nynějšího znění z původně předpokládaných asi 13 miliard, nynější znění si vyžádá pouze náklady jedné desetiny. Podle posledních zpráv, které máme ze zasedání Ústřední rehabilitační komise, došlo k dohodě ohledně propočtu důchodů, pomocí fiktivních platů, t.j. platů, které by poškozený dostal, kdyby nedošlo k jeho persekuci. Pokud jde o výjimky ze zákona č. 213/48 Sb., tj. zákona, který legalizoval rozhodnutí akčních výborů v době od 20. 2. 1948 – 8. 8. 1948 včetně[5], jsou v zásadách vyjmuti studenti, žádáme však rozšíření na učitele všech stupňů a odbojářů I. a II. odboje. Domníváme se, že by bylo vhodné, aby se Krajský výbor NF k tomuto našemu požadavku plnou svou vahou připojil.

Problém je závěrečná část, týkající se způsobu provádění této rehabilitace a orgánů k tomu určených. Podle návrhu mají býti vytvořeny pětičlenné komise bez jakékoliv rozhodovací pravomoci a vlastní projednání, rozhodování a uskutečnění má být ponecháno v pravomoci úředníků ONV a KNV, kteří ve skutečnosti všechna deformující nařízení sami vydávali a prováděli. V současné době je v proudu hromadné zřizování tzv. rehabilitačních komisí u všech ONV a KNV. K čemu a pro koho a kým budou ustanovovány a řízeny a k čemu užitečné není známo. Nesporně je na dosah ruky nebezpečí, že pro samé rehabilitační komise nebude kdy na nějakou rehabilitaci.

Prosíme, aby NF věnovala mimořádnou pozornost konečnému znění zákona o mimosoudní rehabilitaci, jinak dopadne daleko hůř, než rehabilitace soudní. U národních výborů vykonavatelé deformací jsou nadále a jsou zpravidla nižší kvalifikace, popř. žádné kvalifikace. Doporučujeme, aby v zákoně – samozřejmě dokonale formulovaném – bylo pamatováno jasným ustanovením o postihu proti těm, kde by chtěli zdržovat výkon rehabilitace (kupř. lhůty apod.).

Se soudružským pozdravem

Dr. Lea Reichová
vedoucí rehabilitační poradny

Doc. Dr. Jan Šrůtka
předseda rehabilitační komise

NA, MS, čj. 56/69. – Opis dokumentu, strojopis, 4 strany A4.

---

[a] Nahoře uprostřed je uvedena forma vyhotovení (Opis). Vlevo nahoře je pod adresou Krajské rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků (Brno, ul. 9. května č. 2, telefon 25176) uvedeno číslo jednací 862/69-Doc-Š, následuje adresa příjemce (Předsednictvo Krajského výboru Národní fronty, Náměstí čs. armády 2, Brno). Vpravo nahoře je uvedeno datum a místo vydání.

[1] Opis dokumentu byl zaslán předsedou Krajského soudu v Brně Bohuslavem Smutným předsedovi Nejvyššího soudu Otomaru Bočkovi podle průvodního dopisu z 19. února 1969 s odůvodněním, že se v něm jednalo také o Nejvyšším soudu.

[2] Česká ústřední rehabilitační komise.

[3] K tomu viz dokumenty č. 38 a 40.

[4] Zmiňovaný text předsedy jednoho z rehabilitačních senátů Krajského soudu v Brně Josefa Trnečky vyšel v rubrice deníku Rovnost Parlament Rovnosti pod názvem SPB a práce rehabilitačních senátů. JUDr. Trnečka v něm mj. uvedl: *„Základní předpoklad společenské obhajoby spočívá v tom, že kolektiv organizace SPB má o osobě žadatele, o jeho poměru ke státnímu zřízení, k práci, k rodině atd., bezprostřední znalosti a že tento kolektiv zaujal k projednávané věci stanovisko. Společenský obhájce nepřednáší totiž při jednání zvláštního senátu svoje názory či stanoviska ani názory či stanovisko žadatele, nýbrž tlumočí stanovisko kolektivu. Kolektiv musí tedy každou věc projednat, zaujmout k ní stanovisko a pověřit někoho ze svého středu, aby toto stanovisko zvláštnímu senátu tlumočil.* […]

Pověří-li výbor SPB určitou osobu (nebo několik osob), aby vystupovala jako společenský obhájce ve všech rehabilitačních procesech, nemůže zvláštní senát tuto osobu k jednání přibrat. Kdyby tak učinil, byl by jeho postup v rozporu se zákonem. Rehabilitační senát nemůže totiž přibrat společenského obhájce, když případ žadatele nebyl v žádném kolektivu SPB ani projednán, takže zde není stanovisko, které má společenský obhájce zvláštnímu senátu tlumočit.“ *Rovnost*, 17. 12. 1968, s. 4.

[5] Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1428.

47.

1969, 24. ledna, Praha. – Projev poslance České národní rady Richarda Setínského[1] na její druhé schůzi konané 23. a 24. ledna 1969 obsahující kritiku nedůsledného provádění soudní rehabilitace a výzvu k přijetí zákona o mimosoudní rehabilitaci.

Vážená Česká národní rado!

Dovolte mi, abych řekl několik poznámek o problémech rehabilitace. Jedním ze základních politických principů polednové politiky je důsledné provedení rehabilitace. Byl vydán zákon č. 82 z 25. 7. 1968 o soudní rehabilitaci, na základě toho vybráni soudci pro rehabilitační senáty a provedena jejich volba v Národním shromáždění. Zdálo by se, že bylo učiněno vše, aby křivdy spáchané v padesátých letech na nevinných lidech, byly urychleně odčiněny. Jak věc v současné době vypadá, lze s určitostí předvídat, že za dané situace nebude soudní rehabilitace vůbec provedena.

Dokonce na výhružné dopisy nějakého aktivního výboru Jednoty právníků[2] se někteří soudci již vzdali svých funkcí, jiní – jako kupř. v Brně – po třech měsících své činnosti dosud nevyřešili ani jeden případ z 2 600 přihlášených k rehabilitaci. Svaz protifašistických bojovníků, který převzal od ústředního výboru Národní fronty závažný úkol starat se o otázky rehabilitace všech postižených, má za této situace velmi nezáviděníhodnou pozici a nebude tedy moci zajistit splnění tohoto politicky velmi závažného úkolu. Žádám proto, aby vláda všemi prostředky prosazovala plynulé provádění rehabilitací a spravedlivé odškodnění tisíců neprávem postižených, z nichž převážnou většinu tvoří odboráři[3]. Už nyní je zřejmé, že je obtížné nalézt soudce, kteří by byli schopni deformace odčinit, když mnozí sami v nich vyrostli a na soudcovskou svobodu nebyli zvyklí. Proto se přimlouvám, aby zákon o soudní rehabilitaci byl novelizován a opatřen generální klausulí, jak to bylo původně odboráři navrhováno. Jedině pak by bylo možno urychleně dojít k cíli a zamezit opětovným deformacím.[4]

Totéž platí o připravovaném zákonu o mimosoudní rehabilitaci. Bylo by na čase, aby konečně byly pominuty všechny jalové připomínky, ale aby byly pojaty všechny významné připomínky navrhované SPB i ÚRK, zejména ke způsobu provádění této mimosoudní rehabilitace a zákon byl urychleně vydán. Mám na mysli to, aby rehabilitace nespočívala na dobré vůli těch, kteří hromadně zneužívali svých funkcí a pokřivili právní praxi. Až donedávna jsme byli přesvědčeni, že rehabilitace byla zatím jediným hmatatelným úspěchem polednového vývoje. Kdyby se však mělo pokračovat dosavadním způsobem a tempem, naděje na úspěch by velmi rychle vyprchaly z důvěry lidu. A jaké důsledky by to přinášelo, ukazují současné jevy v naší společnosti.

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Česká národní rada 1969–1971, Stenoprotokoly, 2. schůze, 24. ledna 1969, viz https://www.psp.cz/eknih/1969cnr/stenprot/002schuz/s002013.htm (citováno k 10. 9. 2022).

[1] Richard Setínský (nar. 26. 2. 1918) se účastnil jako partyzán protinacistického odboje, za což obdržel řadu vyznamenání. Vzděláním i profesí byl lesník, od roku 1960 působil jako vedoucí technického oddělení podnikového ředitelství Státních lesů Brno. V roce 1946 vstoupil do sociálnědemokratické strany a po jejím sloučení s KSČ v roce 1948 se stal členem komunistické strany. V ní vykonával řadu funkcí, od roku 1961 byl aktivistou Krajského výboru KSČ v Brně. Od roku 1968 byl též členem Krajského výboru Národní fronty v Brně a místopředsedou Krajského výboru Svazu protifašistických bojovníků tamtéž. Jako zástupce svazu byl též navržen za poslance České národní rady. *APS*, Poslanci a senátoři, spis poslance Richarda Setínského, inv. č. 772.

[2] Dokument č. 44.

[3] Zřejmě chyba v přepisu, správně asi odbojáři.

[4] V poměrně rozsáhlé osmistránkové informaci organizačního oddělení odboru justičních orgánů Ministerstva spravedlnosti ČSR ministru spravedlnosti ČSR z 3. března 1969 byla interpelace R. Setínského dávána do souvislosti s další kritikou postupu Krajského soudu v Brně při soudních rehabilitacích, mj. s článkem Jiřího Karneta Rehabilitace jen na papíře? uveřejněném 18. února 1969 v deníku Rovnost (dokument č. 51). Vedle

shrnutí obsahu Setínského interpelace je okomentován jeho návrh na úpravu zákona o soudní rehabilitaci: „*Onou generální klausulí se zřejmě rozumí koncepce, podle níž by byly zákonem prohlášeny rozsudky v trestních věcech z let padesátých za nicotné a odsouzení zahlazena s tím, že k novému projednání by došlo jen na základě tzv. protestu prokurátora, podaného do určité – poměrně krátké lhůty několika měsíců. V rámci přípravy zákona o soudní rehabilitaci byly v tomto smyslu podávány návrhy zejména některými organizacemi K 231, mj. i brněnskou organizací uvedeného klubu; z naznačené koncepce vycházel také i městský výbor Čs. strany socialistické Brno-město.*“ *NA*, MS, čj. 56/69.

Vystoupení R. Setínského v České národní radě se spolu s výzvou údajných členů Jednoty československých právníků (dokument č. 44) stalo podnětem ke svolání tiskové besedy předsedou Krajského soudu v Brně Bohuslavem Smutným 4. února 1969. Podle zprávy z tiskové besedy pro ministra spravedlnosti ČSR Václava Hrabala z 5. února 1969 se hned v jejím úvodu JUDr. Smutný polemizoval s obsahem interpelace poslance Setínského, označil jej za nepravdivý a vyslovil podiv nad tím, že si poslanec neověřil pravdivost údajů, které někde slyšel, u vedení krajského soudu a předsedů rehabilitačních senátů. *NA*, MS, čj. 56/69.

48.

1969, 11. února, Praha. – Rozhovor Vlasty Novotné s vedoucím Krajské rehabilitační poradny v Hradci Králové Jaroslavem Vlasákem uveřejněný v rubrice deníku Lidová demokracie O čem se hovoří doma.

Rehabilitace lidských tragédií

Rehabilitační poradny SPB byly ustaveny již ve všech okresech Východočeského kraje. Když jejich představitelé, volení v orgánech Národní fronty, skončí práci v zaměstnání, otvírají dveře poraden pro občany, jimž poskytují právní poradu týkající se rehabilitačního řízení. Pomáhají při sepisování návrhu k zahájení řízení, sledují průběh rehabilitace, k řízení před zvláštními senáty krajského soudu vyšlou společenského obhájce. V jejich náplni je i napomáhat zveřejnění rehabilitace a řízení o náhradu škody. Další otázky, které naší veřejnost zajímají, jsme položili vedoucímu krajské rehabilitační poradny v Hradci Králové bratru dr. J. Vlasákovi.

Jaký je význam společenské obhajoby?

Vedle obhájce-advokáta je v přezkumném řízení před zvláštními senáty činný i společenský obhájce. Klade důraz na politickou stránku věci, aby se ozřejmilo, jak v důsledku deformací padesátých let byli zcela poctiví a čestní lidé zapleteni do politických procesů. Obhájce právní poukazuje na právní aspekty případu.

Vy sám jste byl tou neblahou dobou postižen: s jakými pocity jste přijal funkci vedoucího krajské rehabilitační poradny?

Neušel jsem, jako většina právníků tomu, že jsem musel dočasně svoje povolání opustit. Pracoval jsem dva roky v dolech a několik let jako dělník na stavbách. Důslednou rehabilitací postižených pokládám za potřebnou a nutnou. Podle mého názoru to přispěje k celkové konsolidaci v našem státě.

Kolik občanů se o rehabilitaci přihlásilo?

Po předání asi 200 případů ke zpracování okresním rehabilitačním poradnám nám zbylo na 300 žádostí. Z nich přibližně 80 spadalo pod přezkumné řízení u zvláštních senátů, ostatní jsou řešeny návrhem na obnovu řízení nebo podnětem ke stížnosti pro porušení zákona. Značný počet případů je zařazen do TNP a věcí zahlazení odsouzení podle paragrafu 135, 133 a 136 trestního zákona[1], které se týkají převážně zemědělců a drobných živnostníků.

Jak jste spokojeni s průběhem?

Mohu říci, že plně. Zejména proto, že se nám podařilo navázat dobrou spolupráci se soudem a s Advokátní poradnou v Hradci Králové. Se složkami NF spolupracujeme v krajské rehabilitační komisi NF. Všechny mají kladný zájem o rehabilitaci a snaží se nám v práci pomáhat.

Nyní je rozšířen počet soudců v rehabilitačních senátech a ještě v lednu má dojít k projednání prvních případů. Domnívám se, že mezi nimi bude velká, asi šedesátičlenná skupina odsouzených členů ČSL.[2] Snažíme se pokud možno nejdříve řešit případy starších občanů, kteří zvláště naléhavě očekávají očištění svého jména. Všeobecně mohu prohlásit, že všem lidem, kteří k nám přicházejí, jde především o vrácení cti a na druhém místě o případnou náhradu. Vůbec jsem se nesešel s projevem pomstychtivosti nebo přehnaného líčení útrap.

Rehabilitační poradny nemají v minulosti obdoby; jak se to promítá v jednání s lidmi?

Lidé, kteří nás vyhledají, jsou většinou citově poznamenáni delším pobytem ve vězení. Sám jsem to prožil, když jsem se vrátil po čtyřletém vězení za okupace. Je nutné s nimi jednat velmi citlivě. Setkal jsem se např. s tím, že jedna písařská chyba mohla ohrozit život člověka. Jménem jednoho občana z venkova jsme podali podnět ke stížnosti pro porušení zákona. Generální prokurátor plně vyhověl a obšírně své stanovisko zdůvodnil přípisem. V závěru navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudek a dál aby postupoval podle paragrafu 270/1 trestního řádu č. 87 z roku 1950. Náš občan se šel zeptat na národní výbor, co uvedený paragraf znamená. Ve Sbírce zákonů se dočetli: Trest smrti podle stanoveného rozsudku stanného soudu budiž vykonán do šesti hodin po vynesení rozsudku.[3] Nikdo si nedovede představit, co dalo práce, než jsme nebohého člověka vyvedli ze šoku a prokázali mu, že jde o pouhou písařskou chybu. Správně měl být citován zákon 141/61 Sbírky. To jest platný soudní řád.[4]

S netrpělivostí je očekáván zákon o mimosoudní rehabilitaci, jak se to projevuje ve vaší práci?

Ve většině případů nemůžeme podat uspokojující odpověď, protože nemáme zákonný podklad. Doufáme však, že zákon vyjde v tomto čtvrtletí a bude řešit nejpalčivější otázky. Bude zahrnovat oblast pracovně právní, bude, jak předpokládám, rušit některá vadná rozhodnutí týkající se majetku v osobním vlastnictví nebo užívání a případy studentů, vyloučených ze studia z třídních nebo politických důvodů.

Co radíte občanům, kteří žádají rehabilitaci?

Za nejdůležitější pokládám, aby žadatel přinesl písemné doklady o odsouzení. Pokud jde o skupiny, je vhodné, aby přišli všichni. Nepotřebujeme rozsáhlé životopisné údaje, pro nás je důležitá hlavně právní stránka věci. Potřebujeme také znát důvody, proč se žadatel domnívá, že rozsudek je vadný. Když máme tyto údaje pohromadě, můžeme neodkladně podávat návrhy.

A jak na vás, jako člověka, působí poznávané lidské osudy?

Jsem právník, jako advokát jsem přicházel do styku s trestním soudnictvím, přesto teprve nyní, kdy mám možnost vyslechnout a ze spisů vyčíst lidské tragédie z padesátých let, jsem často hluboce otřesen. Věřím, že rehabilitace nadále zůstanou v programu naší vlády a že křivdy budou napraveny.

Lidová demokracie, 11. 2. 1969, s. 3.

---

[1] Znění těchto paragrafů trestního zákona viz v poznámce č. 26 k dokumentu č. 26.

[2] Československá strana lidová.

[3] Přesné znění tohoto paragrafu trestního řádu z roku 1950, který neměl odstavce, bylo: „*Trest smrti vyhlášený ve stanném řízení se vykoná zpravidla veřejně, a to tři až dvanáct hodin po vyhlášení rozsudku.*“ Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 297.

[4] Tento odstavec § 71 trestního řádu z roku 1961 zněl: „*Je-li po zrušení napadeného rozhodnutí nebo některého jeho výroku nutno učinit ve věci rozhodnutí nové, přikáže Nejvyšší soud zpravidla orgánu, o jehož rozhodnutí jde, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 638.

49.

1969, 12. února, Praha. – Příkaz generálního prokurátora o zřízení a činnosti dokumentačních komisí pro území České socialistické republiky a pro území Slovenské socialistické republiky na pomoc s objasněním příčin zjištěných nezákonností a odpovědnosti jednotlivých pracovníků prokuratury.

Příkaz generálního prokurátora č. 41 ze dne 12. února 1969 o zřízení a činnosti dokumentačních komisí[a]

V souladu s akčním programem Komunistické strany Československa je třeba zajistit urychlenou rehabilitaci osob, které byly v minulých letech obětmi nezákonností. Důsledné splnění tohoto závažného úkoly při uplatňování zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. mimo jiné vyžaduje, aby byly zevrubně a objektivně objasněny příčiny zjištěných nezákonností a podíl odpovědnosti jednotlivých pracovníků prokuratury na nich. Zjištění těchto okolností je nezbytné nejen pro odstranění nebezpečí opakování nezákonností v budoucnu, ale i v zájmu překonání nedůvěry k prokuratuře a vyloučení paušálního očerňování jejích pracovníků.

K zajištění tohoto úkolu vydávám tento

příkaz:

Článek 1

(1) Na Generální prokuratuře se zřizují dokumentační komise.

(2) Předsedu a členy dokumentační komise pro území České socialistické republiky jmenuje generální prokurátor z pracovníků prokuratury činných na území České socialistické republiky.

Pro území Slovenské socialistické republiky jmenuje předsedu a členy dokumentační komise náměstek generálního prokurátora pro Slovensko z pracovníků prokuratury činných na území Slovenské socialistické republiky.

Článek 2

Úkolem dokumentačních komisí je:

a) objasnit příčiny deformací a nezákonností v trestním řízení, k nimž došlo v minulých letech při stíhání trestných činů, na které se vztahuje zákon č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci, se zaměřením na činnost prokuratury,

b) vyhodnotit podíl prokuratury na zjištěných nezákonnostech a odpovědnost jednotlivých pracovníků prokuratury.

Článek 3

(1) Práci dokumentační komise organizuje a řídí její předseda.

(2) Předseda komise projedná s nadřízenými pracovníky členů komise jejich uvolnění v rozsahu nezbytném pro plnění úkolů podle tohoto příkazu.

(3) Své úkoly plní dokumentační komise zřízené pro území České socialistické republiky v součinnosti s revizním odborem Generální prokuratury, komise zřízená pro území Slovenské socialistické republiky v součinnosti s revizním oddělením sekretariátu náměstka generálního prokurátora pro Slovensko. Tyto útvary zajišťují i podmínky pro činnost komisí.

Článek 4

Při plnění úkolů stanovených tímto příkazem jsou členové dokumentační komise oprávněni požadovat od ostatních složek prokuratury potřebné spisy, zprávy, údaje a vyjádření.

Článek 5

Dokumentační komise jedná a rozhoduje ve sboru za účasti nejméně poloviny svých členů.

Článek 6

(1) Závěry o příčinách zjištěných nezákonností v činnosti prokuratury spolu s vyhodnocením činnosti a odpovědnosti jednotlivých pracovníků prokuratury předkládá generálnímu prokurátorovi dokumentační komise zřízená pro území České socialistické republiky přímo,

komise zřízená pro území Slovenské socialistické republiky tak činí prostřednictvím náměstka generálního prokurátora pro Slovensko.

(2) Pokud zjištěné poznatky mohou přispět k objektivnímu posouzení věcí projednávaných podle zákona č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci, komise je neprodleně sdělí příslušnému prokurátorovi nebo soudu.

Článek 7

K závěrům předkládaným generálnímu prokurátorovi připojí své stanovisko u komise zřízené pro území České socialistické republiky vedoucí revizního odboru Generální prokuratury, u komise zřízené pro území Slovenské socialistické republiky náměstek generálního prokurátora pro Slovensko.

Článek 8

Tento příkaz nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

NA, Generální prokuratura ČSSR, inv. č. II/1 Spr 1/10/1970. – Originál dokumentu, strojopis, tisk, 3 strany A4.

[a] V levém horním rohu se pod názvem vydávající instituce – Generální prokuratury Praha – nachází číslo jednací II/1 – 2 Gr 1/69. V pravém horním rohu je uvedena Sbírka příkazů generálního prokurátora, jeho součástí příkaz byl, a jeho pořadové číslo 1/1969.

50.

1969, 18. února, Praha. – Informace zástupce vedoucího komise ministra vnitra pro zajištění úkolů plynoucích ze zákona o soudní rehabilitaci Leoše Smrže a náčelníka statisticko-evidenčního odboru Hlavní správy Státní bezpečnosti Zdeňka Kupce náměstku ministra vnitra ČSSR Františku Vaškovi o některých problémech plynoucích z realizace zákona.[1]

Informace o některých problémech spojených s realizací zákona č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci v orgánech ministerstva vnitra[a]

K zabezpečení úkolů vyplývajících ze zákona č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci byla rozkazem ministra vnitra č. 71/68[2] ustavena komise, která kromě jiných úkolů předává prokuraturám a zvláštním senátům krajských a vyšších vojenských soudů potřebný spisový materiál a provádí úkony na jejich dožádání. V souvislosti s touto agendou vznikají v praxi některé vážné problémy a rozpory, které je třeba jak v zájmu důsledného provedení rehabilitačního zákona, tak i v zájmu plnění úkolů státní bezpečnosti řešit. Jde zejména o výklad § 13 a 14 citovaného zákona.

Zákon č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci v ustanovení § 13 odst. 2 ukládá všem státním orgánům, společenským i hospodářským organizacím povinnost předložit na požádání zvláštním senátům soudů potřebný písemný materiál a vyhovět i jiným jejich dožádáním, přičemž se nelze dovolávat povinnosti zachovávat státní, služební nebo hospodářské tajemství, pokud jde o okolnosti, které souvisí s původním trestním řízením. Toto ustanovení soudní orgány vysvětlují tak, že komise ministra vnitra je povinna zvláštním senátům předkládat veškeré spisy a poskytnout veškeré informace bez jakéhokoli omezení, pokud soud prohlásí, že je potřebuje k provedení přezkumného řízení. V dosavadní praxi zvláštní senáty tohoto oprávnění plně využívají a vyžadují kromě vyšetřovacích spisů i veškeré operativní spisy, údaje o použitých tajných spolupracovnících, technických prostředcích a podobně. Nejzávažnějším problémem jsou požadavky směřující ke zjištění totožnosti tajných spolupracovníků. Soudy požadují nejen sdělení, zda do případu byli zapojeni spolupracovníci, ale jejich pravá jména a adresy, aby mohli být soudem vyslechnuti. Chtějí znát podrobnosti o jejich spolupráci, jak byli úkolováni a podobně. Jindy požadují sdělení, zda osoba určitého jména byla spolupracovníkem MV, proč byl určitý odsouzený umístěn na jedné cele s vyšetřovanou osobou atd.

Soudy se pochopitelně snaží ke každému případu soustředit maximum skutkových zjištění, aby svá rozhodnutí mohly podložit co nejširší škálou důkazních prostředků. Zpravidla však by nebylo nezbytné k řádnému objasnění věci odhalovat totožnost tajných spolupracovníků. Proto až dosud bylo zasílání agenturně operativních materiálů ve většině případů pozastaveno, neboť považujeme za správné předem celou věc na kompetentních místech projednat a zvážit.

Upozorňujeme, že zákon č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci byl připraven a schválen v ovzduší všeobecné nedůvěry k orgánům státní bezpečnosti. Ministerstvo vnitra nemělo v té době, i s ohledem na vnitřní situaci, reálné možnosti uplatnit své připomínky. Budou-li soudy v rámci přezkumného řízení i nadále kategoricky požadovat údaje porušující anonymitu tajných spolupracovníků a utajení operativních prostředků, povede to k dalekosáhlým negativním důsledkům v oblasti zpravodajské obrany státu.

Někteří spolupracovníci, jejichž jména a adresy soudy požadují, nebo jejichž jména znají a žádají o potvrzení, zda byli spolupracovníky státní bezpečnosti, jsou dosud v aktivní síti spolupracovníků MV. Někteří z nich patří mezi prominentní osoby veřejně činné. Jejich dekonspirace by hluboko zasáhla především bezpečnostní zájmy státu i oprávněné zájmy těchto osob. Podobně je tomu i u bývalých spolupracovníků. I když všechny úřední osoby, které přijdou se soudními spisy do styku, jsou vázány mlčenlivostí a při veřejném zasedání lze ve vážných případech veřejnost vyloučit, objeví se nutně údaje o totožnosti agentury v rozsudku, který je vždy veřejný. Kromě toho je nereálné zajistit mlčenlivost osob, jichž se rehabilitace týká a které se musí jméno a adresu spolupracovníka, je-li soudem konstatována, nutně dozvědět. Právě tyto osoby mají na zjištění totožnosti agentury maximální zájem. Porušení anonymity tajného spolupracovníka by zejména v této souvislosti mohlo mít za následek osobní mstu, skandalizaci v místě bydliště nebo na pracovišti a mohlo by vést k depresivním stavům končícím i sebevraždou. Přitom za úkolování, řízení a kontrolu těchto spolupracovníků odpovídali příslušní orgánové státní bezpečnosti.

Ve všech údobích všem spolupracovníkům bylo při získávání pro spolupráci zdůrazňováno, že musí od počátku dodržovat přísnou konspiraci a mlčenlivost o svém vztahu k StB a o všem, co se během spolupráce dozví. Zachování tohoto tajemství platilo i po skončení spolupráce. Slibovalo se jim, že i ze strany MV bude konspirace za všech okolností dodržena. Proto mnozí občané před pracovníky státní bezpečnosti mluvili o všem i o svých blízkých příbuzných. Jde o metodu práce, která nebyla vymyšlena československými orgány bezpečnosti; byla vynucena činností nepřítele, je používána všemi zpravodajskými službami na celém světě. Agentura je jednou z hlavních zbraní všech rozvědek a kontrarozvědek. Bez tohoto prostředku nemůže žádná z nich pracovat a zřeknutí se nebo ochromení tohoto prostředku znamená úplné odzbrojení. Porušení zásady anonymity znamená ztrátu důvěry, která bude mít i do budoucna dalekosáhlé negativní důsledky v obranné, politické i hospodářské oblasti státu. Jde o prostředek, s nímž je třeba uvážlivě, promyšleně a odpovědně pracovat. Jde o práci s lidmi.

Z těchto důvodů pokládáme za nezbytné docílit jasného a přesného vymezení ustanovení zákona § 13 a 14, zákona č. 82/68 Sb., neboť se domníváme, že soudní orgány chápou jeho znění jednostranně a velmi extenzivně. Snaha po důsledném odstranění křivd z minulosti vůči jednotlivým občanům vede k takovému uplatňování zákonných práv, že to na druhé straně vážně ohrožuje zájmy společnosti a státu.

Ve spise uvádíme ve spojitosti § 13 i 14. Jde o výslech svědka v přezkumném řízení, na kterého se podle tohoto zákona nevztahují ustanovení § 99 odst. 1 a 2 trestního řádu o zákazu výslechu. (3) Svědek je podle tohoto ustanovení povinen vypovídat i o věcech tvořících předmět státního tajemství, o okolnostech, které souvisí s původním trestním řízením před všemi účastníky trestního řízeni, což se projeví i v rozsudku, který je vždy veřejný. Stejné negativní důsledky, jako neuvážená aplikace § 13, může přivodit i § 14 citovaného zákona. Není správné, aby svědek – pracovník státní bezpečnosti – byl nucen vypovídat o formách a metodách státobezpečnostní práce, o technických prostředcích i agentuře bez bližšího omezení. I z této strany je třeba šetřit státní zájmy a zájmy osob, které se státní bezpečností spolupracovaly nebo spolupracují.

Požadavky obdobné povahy jako soudy předkládají komisi ministra vnitra i orgány prokuratury. Jejich požadavky nemají přímou oporu v zákoně č. 82/68 Sb., o soudní rehabilitaci, avšak prokurátoři argumentují odkazem na § 5 tohoto zákona, z něhož vyvozují, že i prokuratura

v případě zkoumání oprávněnosti podnětu směřujícího k eventuální rehabilitaci občana má právo seznámit se prostřednictvím operativních materiálů MV se skutečnostmi, jež souvisely s rozpracováním případu. Poukazují na to, že nejsou osobami nepovolanými k tomu, seznámit se i s agenturně-operativními materiály, neboť prý je ke své práci nezbytně potřebují. V jiných případech se dovolávají znění § 11 zákona č. 60/65 Sb., o prokuratuře, který v podstatě zavazuje ministerstva a jiné orgány státní správy poskytovat prokurátorům veškeré spisy a informace s výjimkou věcí mobilizační a operační povahy.(4) Podle praxe inspekce ministra vnitra Generální prokuratura uznávala do nedávné doby výklad, že věcmi operační povahy jsou v podmínkách ministerstva vnitra operativní úkony a spisy. Proto bude třeba i s Generální prokuraturou znovu jednat a nově vzniklý rozpor vyjasnit.

Urychlené řešení uvedených problémů je naléhavé, neboť komise ministra vnitra obdržela již v centrále i na krajích četné požadavky směřující k odhalení totožnosti tajných spolupracovníků a řada z nich byla již urgována se striktním poukazem na naši povinnost vyplývající ze zákona. Desítky urgencí se týkají i požadavků na zaslání operativních spisů. Dosavadní jednání s představiteli Nejvyššího soudu a na základě toho provedená opatření nevedla dosud k žádoucímu výsledku. Dále trvající nevyjasněnost by mohla vést k nedorozuměním a vážným škodám. Projevuje se to již zvýšeným zájmem a intervencemi ze strany Federálního shromáždění.

Vzhledem k této situaci navrhujeme:

1. Seznámit s problémy na úseku rehabilitací vedoucí funkcionáře ministerstva vnitra, aby projednali závazné řešení s vedoucími funkcionáři strany a státu. Doporučujeme zásadní řešení ve formě autentického výkladu pojmů „potřebný písemný materiál“ a „okolnosti, které souvisí s původním trestním řízením“.
2. Zajistit, aby zvláštní senáty soudů i prokurátoři dostávali plynule i nadále od orgánů ministerstva vnitra vyšetřovací svazky a podsvazky.
3. V případech vzniklých nejasností, kde je podezření, že k příčinám porušení zákona došlo již v průběhu agenturně-operativní činnosti orgánů státní bezpečnosti, docílit přímým jednáním i výkladem zákonného ustanovení toho, aby místo operativních spisů soudy požadovaly písemnou zprávu komise ministra vnitra o prošetření věci, která by byla použita jako listinný důkaz.
4. Komise ministra vnitra na dožádání prozkoumá příslušné agenturně-operativní materiály a provede potřebné výslechy k objasnění daných otázek. Poté zpracuje objektivní zprávu pro justiční orgány, kterou jim zašle.
5. Zpráva musí obsahovat konkrétní a pravdivé odpovědi na otázky soudu, aby soud mohl řádně přezkoumat napadený rozsudek, ale nesmí nad nezbytnou míru odhalovat formy a metody státobezpečnostní práce a operativní prostředky zásadně je třeba zachovat anonymitu tajných spolu pracovníků. Případy, kde není v zájmu pádného přezkoumání věci soudem možno ty to zásady dodržet, předložit k rozhodnutí vedení ministerstva vnitra.
6. Případy, v nichž se eventuálně orgán státní bezpečnosti nebo tajný spolupracovník dopustil trestného činu, zkoumat souběžně s rehabilitačním řízením postižené osoby. Zásadu anonymity agentury porušit jen v těch případech, kde není její trestný čin promlčen (tato možnost je spíše teoretická).
7. Uvedené zásady se snažit prosadit okamžitým jednáním do praxe zvláštních senátů, avšak hlavní důraz klást na prosazení obecně závazné praxe formou autentického výkladu citovaného ustanovení zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci.

Navržené zásady vycházejí ze zkušeností minulých let, zejména z průběhu rehabilitací prováděných v letech 1962–1967. Tato praxe účelně spojovala zájmy důsledného provedení rehabilitací a zájmy státu na ochraně důležitých utajovaných skutečností.

pplk. Zdeněk Kupec(b) pplk. JUDr. Leoš Smrž(b)

ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR plk. JUDr. Františka Vaška (A 13), inv. č. 272. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] V levém horním rohu je pod názvem vydávající instituce – MINISTERSTVO VNITRA KOMISE MINISTRA VNITRA – uvedeno (částečně ručně), že se jedná o přílohu k čj. KM-0014/02-69, v pravém horním rohu pod místem a datem vydání označení červeným razítkem stupně utajení „PŘÍSNĚ TAJNÉ!" a rukou psaná informace o tom, že se jedná o výtisk č. 1.

[b] Připojen rukopisný podpis.

[1] Podle průvodního dopisu pplk. JUDr. Leoše Smrže k tomuto dokumentu zaslanému 18. února 1969 náměstku ministra vnitra ČSSR pplk. JUDr. Františku Vaškovi na základě jeho pokynu z 12. února 1969 se měla informace stát podkladem pro jednání vedoucích funkcionářů ministerstva vnitra s čelními představiteli státních a stranických orgánů.

[2] Viz dokument č. 37.

[3] Odstavce 1 a 2 paragrafu 99 trestního řádu zněly: „*(1) Svědek nesmí být vyslechnut o okolnostech, které tvoří státní tajemství, jež je povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.*

(2) Svědek nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn." Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 612.

[4] Paragraf 11 zákona č. 60/1965 Sb. ze dne 17. června 1965 o prokuratuře zněl: „*(1) Ministerstva a jiné orgány státní správy, národní výbory, soudy, hospodářské a jiné organizace jsou povinny pomáhat prokurátorům při plnění jejich úkolů, s urychlením vyhovovat jejich dožádáním, zejména jim půjčovat spisy a doklady a podávat jim vysvětlení. Jsou rovněž povinny prokurátory upozorňovat na porušení zákonů a jiných právních předpisů, která nemohou odstranit ve vlastní působnosti.*

(2) Prokurátoři jsou oprávněni vyžadovat od státních orgánů a hospodářských organizací provedení prověrek a revizí, pokud jich je nezbytně třeba ke zjištění, zda došlo k porušení zákonnosti, popřípadě, zda byl spáchán trestný čin. Tyto orgány a organizace jsou povinny žádostem ve lhůtách prokurátorem stanovených vyhovět.

(3) Povinnosti a oprávnění uvedené v odstavcích 1 a 2 se nevztahují na věci operační a mobilizační povahy." *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 30, s. 342.

51.

1969, 18. únoru, Praha. – Článek Jiřího Karneta kritizující pomalý průběh rehabilitace v Brně i absenci morální i pracovní satisfakce již rehabilitovaným osobám.

Trpké zkušenosti brněnských právníků z krajské rehabilitační poradny SPB • Chybí morální zadostiučinění • Zákon sám nestačí • Revize rozsudků pokračují, ale pomalu • Jsou soudcové zvláštních senátů skutečně nezávislí?

REHABILITACE JEN NA PAPÍŘE?

K 1. únoru 1969 podalo v Jihomoravském kraji 2 154 odsouzených osob žádostí k přezkoumání soudních řízení z minulých let, týkající se asi 730 soudních věcí. Krajský soud v Brně vyřídil dosud 22 soudních věcí, dalších 103 rozhodl postoupit zvláštním senátům jiných krajských soudů, kterým podle procesních předpisů náležejí. (Zpráva z tisku)[1]

Rehabilitace. Slovo, které před Lednem vyslovovali většinou jen zdravotníci, dostalo nový smysl a slyšíme je v nejrůznějších souvislostech takřka denně. Křivdy z minulých let se napravují. V poslední době se však objevila různá podvržená prohlášení, vyzývající k zastavení soudních rehabilitací. Někteří lidé se domnívají, že revize rozsudků z dřívějších let pokračují – zejména nyní – velmi pomalu.

I na jižní Moravě je tato otázka velmi živá; Dokumentuje to výňatek ze zprávy, kterou jsme uveřejnili minulý týden.[2] 2 154 odsouzených zde žádá o rehabilitaci. Vyřízených 22 soudních věcí představuje tři procenta z celkového počtu 730 spisů. Jsou tedy tvrzení o předlouhé cestě za spravedlnosti oprávněná?

Pro odpověď na tuto i další podobné otázky jsme si zašli do krajské rehabilitační poradny v Brně.

Jediná místnost v sekretariátu Svazu protifašistických bojovníků je ve starém domě nedaleko jakubského kostela. Pro ty, kteří zde pracují, je více než těsná; návštěvníky z nejrůznějších

míst jižní Moravy však neodradí. Denně jich sem přijde se žádostí o radu deset až dvacet. Pracovníci v poradně (kromě vedoucí mají všichni jen částečný pracovní úvazek) pomáhají všem bezplatně. Do každé žádosti o rehabilitaci, nebo řečeno právnickou terminologií do každého podání, je třeba uvést kdy, kým a proč byl žadatel odsouzen; právník musí vypracovat rozbor každého případu.

BEZ DOKUMENTŮ

Často se tato na pohled jednoduchá záležitost stává komplikovanou. Řada návštěvníků nemá žádné dokumenty, mnozí totiž žalobu a rozsudek vůbec nedostali. Ve vězení ovšem strávili – pokud nepřešila amnestie dřív – obvykle všechna vyměřená léta. V poradně vyřeší i tyto komplikované případy; od loňského dubna, kdy zde přijali prvního návštěvníka, připravili k soudnímu projednání žádosti více než tří tisíc občanů ucházejících se o zadostiučinění.

Vedoucí poradny JUDr. Lea Reichová a doc. JUDr. Jan Šrůtka, předseda krajské rehabilitační komise, odkládají knihu se záznamy a odpovídají na naši otázku, kvůli níž jsme přišli. Tlumočí názor všech pracovníků poradny:

Soudní rehabilitace pokračují velmi pomalu. Nemohou za to však soudy, odpovědnost leží někde jinde:

Nástup soudců zvolených do zvláštních senátů se zpozdil loňskými událostmi. Například v Jihomoravském kraji začalo loni až 1. listopadu pracovat 11 soudců ve třech kompletních a jednom neúplném senátu. Teprve od Nového roku funguje všech sedm zvláštních rehabilitačních senátů.

Materiální podmínky pro jejich činnost (například místnosti, vybavení atd.), které byly loni neúnosné, lze letos, přestože se poněkud zlepšily, charakterizovat jako neuspokojivé.

Na zdlouhavém průběhu rehabilitací mají podíl některé instituce (například ministerstvo vnitra), na nichž závisí rychlé a přesné objasnění většiny případů. Tyto instituce neprojevují obzvláštní ochotu vyjít právníkům vstříc a poskytnout potřebné údaje

NEZÁVISLOST SOUDCŮ V PRAXI

Přísný kritik by mohl mít připomínky i k proklamované nezávislosti těchto zvláštních rehabilitačních senátů. Aspoň dva postřehy:

První: Pracovní porady soudců těchto senátů řídí obvykle někdo z vedení soudu (někteří z vedoucích pracovníků byli účastni na procesech v minulých letech). Ovlivnění tedy nelze vyloučit.

Druhý: Soudcové těchto senátů mají být v rozhodování nezávislí na vedení soudu. V průběhu přípravného řízení by neměl nikdo z vedení soudu členům rehabilitačních senátů do jejich práce zasahovat. Máme však, žel zkušenosti, že tento právní předpis není u nás vždy dodržován.

Nemáme ovšem důvod obávat se, že rehabilitace nebudou do důsledků provedeny. Těžko ale lze při současných obtížích předvídat, za jak dlouho. 2 154 osob, které dosud podaly žádost o rehabilitaci, je totiž pouze čtvrtina z celkového počtu osob odsouzených v kraji bývalým státním soudem a krajským soudem v Brně do 31. 7. 1965.

SOUDNÍ REHABILITACE NESTAČÍ

Cesta lidí za spravedlností však bohužel často nekončí jejich soudní rehabilitací. Potvrzuje to nejedna trpká zkušenost právníků z brněnské poradny. JUDr. Reichová o tom říká:

Řada poškozených, kteří byli soudně rehabilitováni, ještě stále čeká na nezbytné morální zadostiučinění. Kompletní orgány a instituce si nedělají se zařazováním rehabilitovaných spoluobčanů na odpovídající místa velké starosti. Konkrétní příklady? Alespoň dva:

Ze všech brněnských soudně rehabilitovaných universitních profesorů, kteří byli před lety nespravedlivě odsouzeni a museli opustit vysoké školy, se úplné – tedy i morální rehabilitace – dostalo se [sic] jedinému z nich, bývalému děkanovi právnické fakulty prof. Dr. Vladimíru Kubešovi, který nyní opět přednáší na filosofické fakultě.

A druhý příklad: Přední moravský zubní chirurg MUDr. Rudolf Albrecht byl v padesátých letech odsouzen pro pokus o ilegální přechod hranic ke dvěma letům vězení. Ty si poctivě odseděl, pak dlouho manuálně pracoval. Již před Lednem byl plně rehabilitován; soud při revizi

procesu zjistil, že celé obvinění bylo vykonstruováno. Do dnešního dne však nedostal místo, kde by byla využita jeho vysoká kvalifikace. Právníci rehabilitační poradny nesčíslněkrát intervenovali u vedoucích pracovníků městského a krajského Ústavu národního zdraví, i na ministerstvu zdravotnictví, ale bez úspěchu. Například loni na podzim se uvolnilo místo vedoucího lékaře v jednom brněnském obvodě. Podle slov dr. Reichové slíbilo je vedení MÚNZ[3] dr. Albrechtovi. Krajský ústav národního zdraví však nyní místo obsadil někým jiným. MUDr. Albrecht pracuje dodnes jako řadový zubní lékař v jednom brněnském středisku…

NÁVŠTĚVNÍKŮ PŘIBÝVÁ

Letos v lednu se proud návštěvníků v poradně poněkud ztenčil, nyní jich však opět přibývá. Zajímají se zejména o mimosoudní rehabilitaci. Návrh zákona má projít během února připomínkovým řízením a poté by mohl být přijat Federálním Národním shromážděním[4]. Také na tomto úseku budou poradny pomáhat při nápravě křivd z minulých let a vracet lidem důvěru. Potřebují však podporu všech kompetentních orgánů a institucí, vedení podniků, ústavů, neformální přístup ke každému spisu, za nímž se skrývá lidský osud.

Pouhý zákon nebo nařízení, jak potvrdily zkušenosti z brněnské rehabilitační poradny SPB, na zdolání všech překážek při cest za spravedlnosti zdaleka nestačí.

JIŘÍ KARNET

Mladá fronta, 18. 2. 1969, s. 3.

---

[1] Jedná se o prakticky doslovnou citaci ze stručného článku publikovaného v *Mladé frontě*, jenž shrnoval informace, které zazněly 4. února 1969 na tiskové konferenci předsedů zvláštních rehabilitačních senátů Krajského soudu v Brně a předsedy tohoto soudu Bohuslava Smutného. V článku bylo dále uvedeno: „*Předsedové zvláštních senátů pak hovořili o potížích, se kterými se při své práci setkávají. Mnohé případy staré přes 20 let jsou velice složité a náročné na čas. Někdy jsou potřeba týdny i měsíce, než se s příslušnými soudními spisy seznámí, shromáždí všechna fakta i okolnosti a svědky, než se přistoupí k vlastnímu veřejnému líčení.*

Dr. *Václav Volf se například přimlouval za větší podporu rehabilitačních senátů městskými a krajskými institucemi, zejména v přidělování místností. Na adresu tisku řekl, že by o mnoha soudních případech z padesátých let se neměl zmiňovat dříve, než jsou všechna známá fakta pohromadě a dokud celý případ není zcela objasněn.*“ Rehabilitace pokračují. Větší podporu zvláštním senátům. *Mladá fronta*, 5. 2. 1969, s. 2.

[2] Správně předminulý týden, citovaná zpráva vyšla 5. února 1969 (viz poznámku č. 1).

[3] Městský ústav národního zdraví.

[4] Správně Federálním shromážděním.

52.

1969, po 18. únoru, Brno. – Prohlášení předsedů zvláštních rehabilitačních senátů Krajského soudu v Brně obsahující ohrazení proti článku Jiřího Karneta Rehabilitace jen na papíře.

Rehabilitace jen na papíře?

Pod tímto titulkem byl v Mladé frontě dne 18. února 1969 uveřejněn článek Jiřího Karneta s mezititulky „Rehabilitace pokračují, ale pomalu,“ „Nezávislost soudců v praxi“ a „Jsou soudcové zvláštních senátů skutečně nezávislí?“.[1]

V článku jsou vyjádřeny pochybnosti o tom, zda zvláštní rehabilitační senáty u krajského soudu v Brně provádějí soudní rehabilitaci vážně a doopravdy a dále o tom, zda soudci zvláštních senátů rozhodují nezávisle či zda jsou ovlivňováni vedoucími pracovníky soudu.

Dne 4. 2. 1969 byla u krajského soudu v Brně konána tisková beseda k otázkám soudní rehabilitace. Této besedy se zúčastnili zástupci všech brněnských redakcí denního tisku, vedení krajského soudu v Brně a předsedové zvláštních senátů. Přítomen byl také redaktor Mladé fronty. V tomto kolektivu byla především předsedy zvláštních senátů, tedy lidmi, kteří bezprostředně realizují zákon o soudní rehabilitaci, dána jasná a zdůvodněná odpověď na všechny otázky nebo problémy, uvedené v mezititulcích tohoto článku. Výsledek tiskové besedy, která směřovala k tomu, aby veřejnost byla informována o činnosti zvláštních senátů, byl však ten,

že se v denním tisku i v Mladé frontě objevila pouze krátká zprávička, konstatující pouze počet došlých návrhů a vyřízených věcí.[2]

Proto soudci zvláštních senátů krajského soudu v Brně nemohou souhlasit s tím, jak tato problematika je zpracována v článku „Rehabilitace jen na papíře?", v němž spatřují určité nepochopení své práce, k jejímž problémům se na tiskové besedě otevřeně vyjádřili. Takováto jednostranná stanoviska, která jsou vyjadřována i ve formě dohadů, vzbuzují nedůvěru, která nepřispěje k tomu cíli, jež si zákon o soudní rehabilitaci stanovil, obnovit obecnou a plnou důvěru v socialistickou zákonnost a spravedlnost.

Poněvadž článek by mohl vzbudit u čtenářů pochybnosti o nestranném a objektivním rozhodování v přezkumném řízení podle zákona o soudní rehabilitaci, zdůrazňují soudci zvláštních senátů krajského soudu v Brně, že od zahájení své činnosti rozhodují a postupně rozhodnou o všech návrzích na soudní rehabilitaci s veškerou odpovědností podle slibu, který složili, když byli zvoleni Národním shromážděním Československé socialistické republiky, do rukou předsedy tohoto zákonodárného sboru. Současně prohlašují, že se jim při práci na soudních rehabilitacích dosud nestalo, aby vedoucí pracovníci krajského soudu zasahovali do jejich rozhodovací činnosti a že jsou rozhodnuti i v budoucnu jakýkoliv zásah do své pravomoci a jakékoliv ovlivňování soudcovské nezávislosti rozhodně odmítnout, jak to už jasně vyjádřili na tiskové besedě dne 4. února 1969.

Za kolektiv soudců zvláštních senátů
krajského soudu v Brně předsedové
senátů:

JUDr. Josef Trnečka….
JUDr. Václav Karásek…
JUDr. František Cink……
JUDr. Miloš Hejtmánek……
JUDr. Alois Josífek…
JUDr. František Novák….
JUDr. Vlastimil Hynek……

NA, MS, Praha, č. j. 59/69. – Opis dokumentu, strojopis, 2 strany A4.[3]

[1] Dokument č. 51.
[2] Viz poznámku č. 1 k dokumentu 51.
[3] K dokumentu bylo přiloženo číslo *Mladé fronty* s inkriminovaným článkem.

53.

1969, 24. února, Brno. – Zpráva předsedy Krajského soudu v Brně Bohuslava Smutného Jihomoravskému krajskému výboru KSČ o stavu soudních rehabilitací a činnosti zvláštních senátů Krajského soudu v Brně.

Zpráva[a]
o stavu soudních rehabilitací a činnosti zvláštních senátů krajského soudu v Brně.

(Pro KV KSČ v Brně)

Do dnešního dne bylo u zvláštních senátů krajského soudu v Brně podáno 2 286 návrhů na soudní rehabilitaci. Rozhodnuto bylo dosud o 215 žádostech. Z toho bylo 165 žádostí postoupeno jiným soudům a o 50 žádostech bylo rozhodnuto tak, že 47 osob bylo obžaloby zproštěno, dvěma osobám byl návrh zamítnut a u jednoho žadatele byl odsuzující rozsudek zrušen a trestní stíhání bylo z důvodu promlčení zastaveno. Nové žádosti o rehabilitaci stále dochází, neboť podle zákona mohou být podávány do 31. 7. 1969. Do 15. 11. 1968 bylo u krajského soudu v Brně podáno 1738 návrhů, 31. 1. 1969 bylo jich 2 154 a v únoru 1969 bylo podáno 132 dalších žádostí.

Od 1. 10. 1968 do 31. 12. 1968 pracovalo na úseku soudních rehabilitací 11 soudců. Od 1. 1. 1969 se jejich počet zvýšil na 21. Z nich bylo sestaveno 7 tříčlenných zvláštních senátů. Po vytvoření senátů byly došlé žádosti rozděleny do sedmi skupin a předděleny jednotlivým senátům. Při rozdělování spisů bylo dbáno toho, aby případy, které spolu navzájem souvisí, byly přiděleny jednomu senátu.(1) Tuto zásadu nebylo možné vždy důsledně dodržet, poněvadž bývalého státního soudu v Brně bylo v padesátých letech souzeno značné množství početných skupin, jejichž činnost na sebe navzájem navazovala (jedni druhé při vyšetřování usvědčovali a podobně). Každý senát má svůj rejstřík, ve kterém jsou zapsány všechny žádosti jemu přidělené. Žádosti, které nově docházejí, jsou podle shora uvedených zásad senátům rovnoměrně předělovány, takže k dnešnímu dni připadá na každý senát průměrně 320 žádostí, o nichž má být rozhodnuto. Většinou jde o deseti až třicetičlenné skupiny osob, odsouzených bývalým státním soudem. Jde o osoby z řad bývalých sociálních demokratů, bývalých národních socialistů a lidovců, Sokolů (akce „Hřebík"(2)), Orlů, bývalých agrárníků (akce „Zelená internacionála"(3)) atd. Ve skupině „Světlana" bylo v několika skupinách odsouzeno přibližně 180 osob.(4) Podobně je tomu s akcí „Babice" (5) a v jiných skupinách. Spisy o těchto velkých procesech obsahují desetitisíce listů. Vzhledem na velký počet žádostí se připravuje volba dalších tří až šesti soudců, čímž se počet zvláštních senátů zvýší na devět.

V době od 1. 10. 1968 do konce roku 1968 věnovala se první skupina jedenácti soudců především studiu těchto rozsáhlých spisů. Bylo třeba nejdříve vyhledat spisy a žádosti, které byly u krajského soudu podány omylem a o kterých budou rozhodovat jiné soudy. Tyto spisy byly postoupeny příslušným soudům. Šlo celkem o 165 návrhů. Na to bylo přistoupeno k přípravě vlastních přezkumných procesů, shromažďování spisů, vyžádání revizních a jiných zpráv, ustanovení obhájců všem žadatelům a výslechy navrhovatelů a svědků. V rámci přípravy vlastních procesů vyslechli soudci zvláštních senátů do konce roku 1968 50 osob, v lednu a v únoru 1969 dalších 155 osob. Tam, kde všechny přípravné práce skončily, začaly se provádět vlastní přezkumné procesy ve veřejných zasedáních senátů. V roce 1968 byly rozhodnuty dva návrhy. V lednu a v únoru 1969 (do 24. 2.) pak dalších 48 návrhů. Na příští měsíc byl už nařízen nebo je připraven značný počet dalších veřejných zasedání.

Pro obtížnou a náročnou práci nemají však soudci zvláštních senátů ani jejich spolupracovníci (zapisovatelky a tajemníci) dosud zajištěny základní pracovní podmínky, prostředí a předpoklady. Aby mohl soudce v klidu a soustředěně pracovat, potřebuje každý pro sebe zvláštní místnost, kde by ho nikdo nerušil. Zatím je stále stav takový, že v jedné místnosti sedí tři soudci, kancelář rehabilitačních senátů je umístěna na chodbě, jednací síně jsou bez poradních místností (byly z nich zřízeny kanceláře) a je jich málo. Největší jednací síň byla zrušena a přeměněna v písárnu, kde někdy vyslýchá pět soudců současně, kteří se navzájem ruší. Chybí zvláštní místnosti pro výslechy, v nichž by bylo možno v klidu pracovat. Výslechy se provádějí buď v písárně, kde není klid, nebo v kancelářích soudců. Když jeden soudce vyslýchá, další dva musí odejít, aby nerušili a nebyli rušeni, nemají však kam. Do budovy krajského soudu, předtím plně obsazené, bylo v souvislosti s rehabilitacemi a se zvyšováním stavu soudců umístěno dalších asi 40 osob. Jde o nouzové a naprosto neudržitelné umístění, které práci zvláštních senátů brzdí a znemožňuje. V nejbližších týdnech a měsících budou nařízeny přezkumné procesy s početnými skupinami osob. Pro tyto procesy nejsou jednací síně. Je nutné okamžitě řešit umístění, buď přidělením nějakého objektu [sic].

V přezkumném řízení podle zákona o soudní rehabilitaci zastupují obžalobu právníci krajské prokuratury v Brně. Jejich spolupráce se zvláštními senáty je dobrá a v tomto směru se zatím nevyskytly žádné stížnosti. Při krajské správě SNB v Brně je zřízena (stejně jako v ostatních krajích) komise ministra vnitra pro zjišťování případů nezákonného postupu příslušníků SNB a SNV, která má mimo jiné za úkol zasílat zvláštním senátům potřebné vyšetřovací spisy a odpovídat na dotazy soudu. S vedoucími pracovníky této komise a s předsedy zvláštních senátů pořádá náměstek předsedy krajského soudu, který z pověření předsedy řídí práci zvláštních senátů, podle potřeby společné porady o technickém zabezpečení plynulé spolupráce mezi komisí ministra vnitra a zvláštními senáty. Překážky, které se vyskytly, jsou při těchto poradách a i jinak osobním stykem operativně odstraňovány, takže ani v tomto směru se dosud nevyskytly žádné podstatné námitky, stížnosti nebo připomínky.

Předseda krajského soudu, jemuž jsou soudci zvláštních senátů administrativně podřízeni, pověřil řízením těchto senátů náměstka pro trestní věci s. Dr. Václava Volfa, který podle potřeby svolává buď předsedy zvláštních senátů, nebo všechny členy senátů na porady o rozdělení jednacích síní a o jiných věcech technického a administrativního rázu. Mimo to byl vypracován plán gremiálních porad soudců zvláštních senátů, které se konají čtyřikrát do roka a na některých si soudci zvláštních senátů vyměňují poznatky ze své práce a názory na výklad některých sporných ustanovení zákona o soudní rehabilitaci. Při těchto poradách je přísně dodržována zásada, aby se nejednalo o konkrétních věcech, které mají být teprve rozhodnuty, nýbrž nanejvýš jen o věcech pravomocně rozhodnutých, aby bylo vyloučeno ovlivňování soudců zvláštních senátů nebo zasahování do soudcovské nezávislosti. Ve dnech 2. 6.–4. 6. 1969 bude pro soudce rehabilitačních senátů uspořádán třídenní seminář, na němž budou rozebrána rozhodnutí Nejvyššího soudu v Praze z roku 1968, která jsou pro rozhodování zvláštních senátů dobrou pomůckou. Na tomto semináři bude dále provedena beseda s členem ÚKRK – ÚV KSČ s. Kaplanem[6] o politických procesech z padesátých let.

V lednu 1969 byla v Brně rozšířena anonymní tiskovina, podepsaná „akčním výborem Jednoty československých právníků", ve které byla mimo jiné výzva, aby rehabilitační senáty přestaly pracovat a aby se od rehabilitací vůbec upustilo.[7] Vedoucí pracovníci krajského soudu, krajské prokuratury, krajského sdružení advokátů a městské Jednoty českých právníků v Brně se sešli dne 27. 1. 1969 v redakci Rovnosti na tiskové besedě, na které obsah uvedeného tiskopisu rozhodně odmítli. Rovnost uveřejnila jejich prohlášení dne 2. 2. 1969.[8] Rovněž stranická skupina soudců rehabilitačních senátů odmítla obsah anonymní tiskoviny.

Dne 4. 2. 1969 uspořádal předseda krajského soudu tiskovou besedu o soudních rehabilitacích, na které předsedové zvláštních senátů odpovídali novinářům na dotazy o své práci, o stavu soudních rehabilitací, počtu došlých žádostí a počtu vyřízených věcí, jakož i o obtížích a překážkách, které jejich práci brzdí a ztěžují. Poukázali zejména na obtížnost a časovou náročnost přezkumného řízení, jak o ní byla řeč na počátku této zprávy.[9]

Časopis Mladá fronta uveřejnil dne 18. 2. 1969 článek Jiřího Karneta s nadpisem „Rehabilitace jen na papíře?" a s mezititulky „Revize rozsudků pokračují, ale pomalu", „Nezávislost soudců v praxi", „Jsou soudcové zvláštních senátů skutečně nezávislí?" atd.[10] Materiál pro článek čerpal Jiří Karnet z besedy, kterou měl v krajském sekretariátě SPB v Brně s předsedou krajské rehabilitační komise SPB docentem Dr. Janem Šrůtkou a s vedoucí krajské rehabilitační poradny SPB Dr. Leou Reichovou. Od nich se mimo jiné dozvěděl, že na zdlouhavém průběhu rehabilitací mají podíl některé instituce (například ministerstvo vnitra), které neprojevují obzvláštní ochotu vyjít právníkům vstříc a poskytnout potřebné údaje, že pracovní porady soudců zvláštních senátů řídí obvykle někdo z vedení soudu (někteří z vedoucích pracovníků byli účastni na procesech v minulých letech). Ovlivnění tedy nelze vyloučit. Soudcové zvláštních senátů by měli být nezávislí na vedení soudu a v průběhu přípravného řízení by neměl nikdo z vedení soudu do jejich práce zasahovat, což není vždy dodržováno atd. Tyto údaje uveřejnil Jiří Karnet v Mladé frontě, aniž si jejich správnost ověřil u soudců zvláštních senátů, kteří na tiskové besedě dne 4. 2. 1969, na které byl přítomen také pracovník redakce Mladé fronty, řekli pravý opak.

Dne 23. 1. 1969 zaslala Krajská rehabilitační poradna SPB v Brně předsednictvu Krajského výboru NF v Brně dopis, podepsaný rovněž docentem Dr. Janem Šrůtkou a Dr. Leou Reichovou, v němž je mimo jiné uvedeno, že zvláštní senáty nevyřídily meritorně ani jeden případ, že na přidělování věci do senátu má vliv předseda, resp. místopředseda krajského soudu, ačkoliv do této oblasti s ohledem na svoji minulost by neměli vůbec hovořit, že bude-li se pokračovat ve stejném tempu a nynějším duchu, provádění potrvá 7–10 roků, nedojde-li k novým deformacím, že lze počítat, že plně osvobozeno bude 1 % případů atd. Z toho, co bylo v předu uvedeno, je patrno, jak se tyto údaje diametrálně liší od pravdy. Dále se v dopise uvádí, že Nejvyšší soud vydal „vadný výklad" § 11 zákona č. 82/1968 o soudní rehabilitaci, pokud jde o uplatňování společenské obhajoby SPB, o němž učinil Nejvyšší soud „jakési rozhodnutí", že předseda I. senátu dr. Trnečka[11] se v článku, který vyšel 17. 12. 1968 v Rovnosti[12] a který stručně reprodukoval stanovisko Nejvyššího soudu o této otázce, se pokouší poučovat SPB o znalosti zákona a dezorientovat veřejnost atd. Kritice byl podroben i projev předsedy vlády, který v pisatelích vzbudil dojem, že jde o dosti vážnou neznalost skutečné situace i nálad (rozuměj u předsedy vlády) atd. Konečně se v dopise uvádí, že právě SPB měl soustavně sledovat dodržování zákonnosti

při projednávání jednotlivých případů již od počátku a navrhuje se mimo jiné, aby zvláštní senáty předkládaly krajské NF měsíčně zprávy o průběhu, potížích a zkušenostech s prováděním zákona, aby byly organizovány užitečné diskuze zvláštních senátů s členy krajské rehabilitační komise SPB atd.

Podstata sporu mezi SPB a Nejvyšším soudem o uplatňování společenské obhajoby v rehabilitačním řízení spočívá v tom, že SPB zastává názor, že soud (rozuměj zvláštní senát) nemůže odmítnout společenskou obhajobu SPB v žádném případě a že SPB přísluší právo kontrolovat rozhodování zvláštních senátů. Nejvyšší soud naproti tomu vychází ze zákona číslo 82/1968 Sb., z něhož jasně vyplývá, že SPB nemá při uplatňování společenské obhajoby žádné výsadní postavení oproti organizacím ROH, JZD, ČSM a družstev, které mohou společenskou obhajobu uplatnit. Jen [sic] tehdy, když soud o tom rozhodne, a že zejména SPB nepřísluší žádné právo kontroly nad rozhodováním zvláštních senátů. Vykládat a uplatňovat zákon číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci přísluší výlučně a jedině zvláštním senátům a nikomu jinému.

Z tohoto sporu je patrno, že SPB se neprávem a marně pokouší hrubě zasahovat do rozhodování zvláštních senátů, jejich práci dokonce kontrolovat a tím hrubě porušovat princip soudcovské nezávislosti.

Předseda krajského soudu[b]

NA, MS, čj. 56/69. – Opis dokumentu, strojopis, 7 stran A4.

[a] Nad textem se nacházejí rukopisné kancelářské poznámky obsahující pokyn k zapsání dokumentu k číslu jednacímu 401/69-org. a odeslání dokumentu příslušnému referentovi k využití při zpracování celkové informace pro ministra spravedlnosti.

[b] Následuje rukou psaná nečitelná parafa.

[1] Pracovníci Ministerstva spravedlnosti ČSR vykonali ve dnech 26. a 27. února 1969 průzkum zaměřený na to, jak je u Krajského soudu v Brně realizován zákon o soudní rehabilitaci. Více k tomu viz v podkapitole Soudní rehabilitace (konečně) v praxi.

[2] Jednalo se o protikomunistickou odbojovou skupinu složenou převážně ze členů Sokola a zároveň účastníků protinacistického odboje. Ta byla pojmenována po posledním předúnorovém starostovy Československé obce sokolské dr. Antonínu Hřebíkovi. Jejími zakladateli byli Rudolf Hájek a bratři Vincenc a Josef Koutníkovi. Spolupracovníky získávala na Vysočině, záhy byla nicméně postupně rozkrývána i za pomoci spolupracovníků Státní bezpečnosti v rámci akce „Pernštýn". Vincenc Koutník a Rudolf Hájek byli po vyprovokovaném odchodu do zahraničí zadrženi v září 1949 v rámci akce „Kámen" (viz poznámku č. 1 k dokumentu č. 11), posléze byli pozatýkáni další členové. V procesu před brněnskou pobočkou Státního soudu bylo odsouzeno osm osob pro trestný čin velezrady a většina též pro vyzvědačství – Vincenc Koutník a Rudolf Hájek na doživotí (k jejich propuštění došlo v roce 1964), Josef Koutník pak k 22 letům vězení (na svobodě se ocitl na základě amnestie v roce 1960), ostatní taktéž vysokým trestům odnětí svobody. BÁRTA, Jiří: *Odbojář Vincenc Koutník. Jeho činnost a proces před státním soudem.* Masarykova univerzita, Brno 2008; NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Volavčí sítě. Po stopách třetího odboje.* Host, Brno 2012, kapitola Krvavá Vysočina, s. 11–67.

[3] Viz poznámku č. 15 k dokumentu č. 11.

[4] Viz poznámku č. 4 k dokumentu č. 11.

[5] Viz poznámku č. 8 k dokumentu č. 98.

[6] Jedná se o historika a člena tzv. Pillerovy rehabilitační komise ÚV KSČ Karla Kaplana, zvoleného do Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ na vysočanském sjezdu 22. srpna 1968.

[7] Dokument č. 44.

[8] Záznam z tiskové besedy byl publikován nikoli 2. února 1969, ale již o den dříve. Komu vadí rehabilitace? Beseda u kulatého stolu. *Rovnost*, 1. 2. 1969, s. 4.

[9] Popudem ke svolání této tiskové besedy byla interpelace poslance České národní rady Richarda Setínského (dokument č. 46) a výzvy údajných členů Jednoty československých právníků (dokument č. 43). Více viz ve zprávě z tiskové besedy v Brně konané 4. února 1969 pro ministra spravedlnosti ČSR Václava Hrabala z 5. února 1969, *NA*, MS, čj. 56/69; též článek Jak postupují REHABILITACE? Tisková konference u předsedy krajského soudu. *Rovnost*, 5. 2. 1969, s. 1.

[10] Dokument č. 49.

[11] Celým jménem Josef Trnečka.

[12] Viz poznámku č. 4 k dokumentu č. 46.

54.

1969, 5. března, Praha. – Dopis předsedy Ústřední české advokacie ministru vnitra ČSSR Janu Pelnářovi obsahující upozornění na některá pochybení orgánů vnitra při realizaci soudních rehabilitací a žádost o nápravu.[1]

Vážený soudruhu ministře,

proces nápravy nezákonných rozhodnutí podle zákona o soudní rehabilitaci je teprve v počátcích. Již dnes se však projevují některá tendence a opakující se nedostatky, které by mohly nepříznivě ovlivnit další průběh rehabilitací, jejichž řádné provedení je neoddělitelnou součástí polednové politiky a listopadové rezoluce[2]. Pokládám proto za svou povinnost upozornit Vás již v tomto raném stadiu z prvých signálů alespoň na ty problémy, která se bezprostředně dotýkají Vám svěřeného resortu.

Návrhy na rehabilitace, výpovědi odsouzených i svědků (kteří byli obvykle v době vyšetřování rovněž ve vazbě nebo ve výkonu trestu) zpravidla poukazují na nezákonnost původního vyšetřování (zejména důvody vadnosti uvedené v § 15 odst. 1 písm. a), b), c), zák. č. 82/68 Sb.). Pokud jsou vyslechnuti pracovníci, kteří v padesátých letech vyšetřování prováděli (začasté dosud slouží ve složkách MV), většinou jejich výpověď vyzní negativně. Buďto vyloučí jakoukoliv nezákonnost, nebo si nepamatují. Jejich tvrzení nepůsobí právě přesvědčivě. Je nutní vycházet s toho, že jak odsouzení, tak jejich tehdejší vyšetřovatelé nejsou zcela nepředpojatí, neboť každý s nich může být na výsledku rehabilitačního řízení svým způsobem tangován.

Za tohoto stavu nabývají mimořádného významu prostředky, které mohou přispět soudu k objektivitě skutkových zjištění. Již z povahy věci (tvrzené nezákonnosti ve vyšetřování) vyplývá, že objektivní materiály mohou mít k dispozici právě orgány ministerstva vnitra. Z některých signalizovaných případů však vznikají pochybnosti o upřímnosti těchto orgánů k objektivním zjištěním přispět, to se někdy projevuje i nerespektováním platných zákonů.

Toto své tvrzení bych dokumentoval na těchto dvou příkladech:

1) Občan si podá návrh ve snaze dosáhnout rehabilitace. Učiní tak prostřednictvím advokáta, jehož jméno je v návrhu uvedeno. Po podání návrhu, před nařízením veřejného zasedání soudem, je občan vyrozuměn, že se má dostavit do budovy KS MV (zpravidla do téže budovy, v níž se konalo původní vyšetřování v padesátých letech, což nepochybně vykoná svůj psychologický vliv). Důvod předvolání buďto není uveden, nebo je formulován asi takto: „Vaše přítomnost je nutná za účelem Vaší stížnosti při podání žádosti o rehabilitaci". Vyrozumění – pokud je doručeno – bývá opatřeno razítkem „Komise ministra vnitra". Obhájce vyrozuměn není. Občan je vyslýchán, o výslechu je sepsán protokol. Výslech je zaměřen převážně na přešetřování věci samé, na skutkové okolnosti případu. V té souvislosti pak i okrajově na postup těch, kdož případ původně vyšetřovali. Vyslýchaní odcházejí s pocitem, že je tu snaha „udržet" původní protokoly a zákonnost původního vyšetřování.

Poněvadž nejde o výslechy, které by byly prováděny z pověření předsedy zvláštního senátu (§ 13 odst. 1) zákona č. 82/68 Sb.), nemá takto prováděný způsob přešetřování věci orgány ministerstva vnitra podkladu v zákoně.

2) V souvislosti s uplatňovanými námitkami proti postupu při původním vyšetřování bývají vyžadovány tzv. podsvazky. Ponechávám stranou případy, kdy z důvodů pro mne nepřezkoumatelných, nejsou soudu zaslány vůbec. Pokud zaslány jsou, bývá jejich obsah velmi prořídlý, což je patrno ze zbytků původního číslování listů a nového přečíslování. Chybí třeba více, než tři čtvrtiny původního obsahu, což bývá v předkládacím dopise zdůvodněno např. takto: „Revizí podsvazků, připojených k osobám ve vyšetřovacím fondu StB byly podle článku 33 RRMV číslo 33/1962[3] do operativní evidence dodatečně zařazeny materiály, které nevznikly v procesu vyšetřování, ale souvisejí s evidovanou osobou. Současné byly vyjmuty materiály neprověřené, nepravdivé, překonané, duplicitní, či jinak bezvýznamné, nebo taková, které nemají meritorní vztah k vyšetřované věci. V důsledku těchto opatření došlo k přečíslování materiálu v postoupených podsvazcích."

Při množství a rozsahu obdobných materiálů a při celkových obecně známých souvislostech nelze předpokládat, že by k „revizi" podsvazků došlo přede dnem účinnosti zákona o soudní

rehabilitaci. To konečně není ani tvrzeno. Za účinnosti zákona č. 82/68 Sb. je však takový postup v rozporu s jednoznačným ustanovením § 13 odst. 2 tohoto zákona.

Poznamenávám, že každý z uvedených příkladů mám ověřen na několika případech. S ohledem na ustanovení § 12 zákona č. 57/63 Sb. o advokacii[4] je však nemohu identifikovat. Zastupovaní občané prozatím nezprostili svá obhájce povinnosti mlčenlivosti, zřejmé v obavě, aby si nezkomplikovali vyřízení své právní věci (což samo o sobě nesvědčí o přílišném pocitu právní jistoty), poněvadž se nejedná o případy ojedinělé, předpokládám, že nebude činit obtíže ověřit si podobnou praxí orgánů Vašeho ministerstva.

Jsem přesvědčen, vážený soudruhu ministře, o opravdovosti a upřímnosti snahy našich nejvyšších stranických i státních orgánů i Vaší osobně, tentokráte již skutečně v souladu se zákonem, odstranit staré křivdy a nezákonnosti. Proto se na Vás obracím s tímto dopisem a proto také jeho opis zasílán některým dalším představitelům našeho politického a veřejného života.

Se soudružským pozdravem

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Kopie dokumentu, strojopis, cyklostyl, 4 strany A4.

---

(1) Kopie dokumentu byla zaslána na vědomí prvnímu místopředsedovi Federálního shromáždění Jozefu Valovi s průvodním dopisem datovaným 5. 3. 1969 tohoto znění: „*Vážený soudruhu první místopředsedo,*

v souvislosti s prvními poznatky z uplatňování zákona o soudní rehabilitaci jsem pokládal za svou povinnost upozornit na některá z opakujících se nedostatků ministra vnitra s. Jana Pelnáře. Poněvadž předpokládám, že by tyto poznatky mohly zajímat i Vás zejména jako předsedu komise Federálního shromáždění pro dozor nad rehabilitacemi, dovoluji si Vám v příloze předložit na vědomí kopii dopisu, která současně ministerstvu vnitra ČSSR odesílám.

Se soudružským pozdravem
dr. Zdeněk Hrazdira“

(2) Plenární zasedání ÚV KSČ, konané ve dnech 14.–17. listopadu 1968, znamenalo výrazný předěl ve vývoji Československa po srpnové okupaci země. Pod tlakem domácích konzervativců a generálního tajemníka ÚV KSČ Leonida Iljiče Brežněva bylo oproti původnímu návrhu přijato znění rezoluce, v němž se mj. hovořilo o nutnosti bojovat s „pravicovým nebezpečím“, důsledně plnit moskevský protokol a upevňovat vedoucí úlohu strany ve všech klíčových oblastech společnosti, včetně médií. Rezoluce se postavila na obranu „čestných soudruhů“, kteří v uplynulém období vystupovali „za otevřený internacionalistický vztah k SSSR“. Jediný pozitivní bod představovalo stanovisko k rehabilitaci bývalých politických vězňů, jež měla pokračovat. Rezoluci je možno označit za první „normalizační dokument“ vedení KSČ, který v mnohém negoval Akční program KSČ. HOPPE, Jiří: Listopadové plénum ÚV KSČ. *Akademický bulletin Akademie věd České republiky*, 2008, č. 11, s. 2–4.

(3) Rozkaz ministra vnitra č. 33/1962 z 22. října 1962 o prověření a přehodnocení operativních archivních fondů StB s přílohou k článku 33 obsahující pokyny pro prověrku a přehodnocení operativních archivních fondů StB viz in: *ABS*, A 6/4, inv. j. 866. Tento rozkaz však byl již 2. ledna 1968 s platností od 1. ledna 1968 zrušen rozkazem ministra vnitra č. 1/1968, jenž rušil v souvislosti s provedením prověrky celorezortních norem některé rozkazy, nařízení a předpisy ministra vnitra. *ABS*, A 6/4, inv. j. 1099.

(4) Jedná se o omyl. Tento paragraf zákona č. 57/1963 Sb. o advokacii upravoval postavení, úkoly a procedurální otázky Ústředí československé advokacie. Zřejmě byl myšlen § 19, který zněl: „*(1) Advokát je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které mu byly svěřeny při poskytování právní pomoci, jestliže ho zastoupený tohoto závazku nezprostí. U soudu nebo u jiného orgánu může o těchto věcech vypovídat také tehdy, jestliže jej Ústředí z důležitého státního zájmu závazku mlčenlivosti zprostí. Povinnosti mlčenlivosti se nemůže dovolávat, jde-li o zákonem stanovenou povinnost překazit spáchání trestného činu (§ 167 tr. zák.).*

(2) Stejnou povinnost zachovávat mlčenlivost mají i ostatní pracovníci advokacie.“ Zákon č. 57/1963 Sb. ze dne 9. července 1963 o advokacii. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 33, s. 228.

55.

1969, 21. března, Praha. – Dopis ministra spravedlnosti ČSR Václava Hrabala předsedům krajských soudů v České socialistické republice a předsedovi Městského soudu v Praze obsahující instrukce k plnění oznamovací povinnosti podle zákona o soudní rehabilitaci.

Věc: Plnění oznamovací povinnosti podle § 42 zákona o soudní rehabilitaci

Vážený soudruhu předsedo,

navazuje na obsah porady konané dne 13. března 1969, obracím se na Vás s naléhavou žádostí, abyste v rámci výkonu svá funkce věnoval zvýšenou pozornost otázkám souvisícím s plněním oznamovací povinností, kterou zvláštním senátům ukládá ustanovení § 42 zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

Těžiště práce rehabilitačních senátů pochopitelně spočívá v nápravě nezákonností vzniklých na úseku trestního soudnictví. Činnost senátů má však význam i z hlediska objasňování toho, jaké byly příčiny nezákonností, odkud k nim vycházel podnět, kdo za ně nese odpovědnost a co je třeba učinit, aby v budoucnu se podobné zjevy neopakovaly. Jde o otázky, na která se ve veřejnosti, v tisku apod. objevily a dosud objevují nejrůznější názory, často málo fundované a velmi subjektivisticky a účelově vyznívající. Tyto otázky přirozeně živě zajímají širokou naši veřejnost. Zajímají však i odpovědné státní orgány, zákonodárné sbory, vládu i řídící justiční orgány, jejichž představitelé jsou často na tyto věci dotazováni. Přitom se očekává, že vzhledem k svému postavení mohou poskytnout informace spolehlivé a objektivní. Takové informace lze si opatřit jen při úzkém styku a rehabilitačními senáty. K němu dává vhodný podklad § 42 zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

Zvláštní senáty, které se při své přezkumné práci do hloubky zabývají jednotlivými případy, posuzují zákonnost postupu a zákonnost rozhodnutí, vyžadují si k tomu účelu od různých orgánů zprávy, samy vyslýchají a věci prošetřují, získávají poměrně široké a spolehlivé znalosti v tom směru, kde shledané deformace pramenily, kde a z jakých důvodů vznikaly. Nejde tu jen o průběh vlastního trestního řízení, či dokonce jen o řízení před soudem. Například záměr inscenovanými procesy a na podkladě smyšlených obvinění odstraňovat nepohodlné funkcionáře, vznikl zpravidla dříve, než došlo k zahájení trestního stíhání, a jinde než v orgánech činných v trestním řízení. I tato zjištění mají svůj význam, stejná jako to, za jakých podmínek s přičiněním koho bylo možno záměry za cenu porušení zákona realizovat.

Zákon o soudní rehabilitaci zavazuje zvláštní senáty k tomu, aby tam, kde při přezkoumávání konkrétní věci shledají, že došlo k hrubé nezákonnosti, a kde zjištěné okolnosti ukazují na to, že ji přivodila nebo k ní přispěla určitá osoba, na tyto poznatky upozornily. Podle zařazení ustanovení § 42 do zákona je zřejmé, že tyto správy, které mají být adresovány vedoucímu organizace, v níž v současné době působí osoba, o jejíž činnost jde, mají především umožnit nezbytnou očistu zvlášť citlivých částí státního aparátu a veřejného života tím, že by ti funkcionáři, kteří tehdejší svou účastí na deformacích ukázali charakterové vady, pro které jim není možno dát napříště důvěru pro řádný a nestranný výkon funkce, byli z těchto funkcí a pracovních míst vyřazeni. Zvlášť citlivá je přirozeně tato otázka u soudců.

Nepatrný počet případů, v nichž rehabilitační senáty učinily hlášení podle § 42 zákona, ukazuje, že patrně vidí jen tuto stránku věci a nikoli širší souvislosti a obecnější potřeby, jak bylo na ně shora poukázáno. Domnívají se, že odeslání hlášení znamená vždy už pro soudce, <který se na rozhodnutí věci zúčastnil, popřípadě pro prokurátora,>[a] který při soudním jednání intervenoval, označení za osobu, kterou je nutno z jejího místa odstranit; namnoze asi cítí, že by šlo o opatření tvrdé a nespravedlivé, zejména tam, kde kořen nezákonnosti tkví už v předchozím stádiu, kde hlavní původci ve vlastním procesu vůbec nefigurují a jejich jména se ve spisových materiálech nevyskytují. Z tohoto hlediska je pak vysvětlitelná nechuť k podávání hlášení a obava, že by mohlo být považováno takřka za určitý druh udavačství.

Je na místě zdůraznit, že uvedení určitého jména v hlášení daleko ještě neznamená, že bude podán návrh na odvolání z funkce. Vedoucí organizace, o jejíhož pracovníka jde, musí důvodnost takového návrhu bedlivě zvážit. Může při tom vycházet i z dalších, popřípadě jiných pramenů než jen z došlého hlášení rehabilitačního senátu. I tam, kde návrh učiní, leží pak vlastní rozhodnutí v rukou příslušné prověrkové komise, popřípadě u soudců v rukou zvláštního kárného senátu.

Pro ministerstvo spravedlnosti mají však taková hlášení především ten význam, že jsou důležitým objektivním pramenem informací; umožnují učinit si důkladný a spolehlivý obraz o okolnostech, za nichž docházelo k deformacím, a o příčinách tohoto neblahého zjevu a vyvodit závěry i v tom směru, jakými prostředky lze nejúčinněji čelit nebezpečí opakování těchto zjevů.

V souvislosti s náležitým plněním oznamovací povinnosti nevznikne rehabilitačním senátům zvláštní pracovní zatížení. Zákon požaduje pouhá upozornění obsahující stručně zachycená poznatky, a to i pokud jde o účast určité osoby na vzniku nezákonností. Zvláštní senáty přitom čerpají z výsledků přezkumného řízení. Nežádá se na nich, aby musily v tom směru konat nějaká obsáhlá další šetření. Upozornění se adresuje vedoucímu organizace, u níž tato osoba je v současné době činná. Pokud zvláštnímu senátu není známo, že u osoby, jíž se hlášení týká, došlo ke změně funkce či změně působiště, není jeho povinností konat v tom směru nějaká zvláštní šetření. Vyjde prostě z údajů obsažených ve spisových materiálech a upozorní na svoje poznatky tu organizací, u níž osoba v době původního řízení působila. Z důvodů shora už uvedených je na místě kopii hlášení zasílat ministerstvu spravedlnosti i tehdy, kdy hlavní příčina nezákonnosti měla svůj původ v činnosti jiných orgánů než soudu.

I v případech, kdy zvláštní senát neshledal opravdu důvodů k oznámení podle § 42 zákona, je na místě, aby předseda senátu záznamem ve spise potvrdil, že senát se věcí i z hlediska tohoto ustanovení zabýval.

Zkušenosti s dosavadním uplatňováním a ustanovení § 42 zákona o soudní rehabilitaci, jež svědčí úzkému chápání dosahu a smyslu zákonné úpravy, vedou k tomu, že Vás, soudruhu předsedo, žádám, abyste s mým v tomto dopise vyloženým stanoviskem k otázce seznámil všechny členy zvláštních senátů a tlumočil jim, že plnění oznamovací povinnosti pokládám za úkol zvlášť významný z hlediska perspektiv činnosti justice a upevňování zákonnosti.

O upozorněních, jež zvláštní senáty odesílají, byste si měl vytvořit pro potřeby svoje i pro potřeby ústředních orgánů přehled.

Se soudružským pozdravem

Ministr spravedlnosti
Dr. Václav Hrabal, v. r.[b]

NA, MS, Praha, č. j. 59/69. – Opis dokumentu, strojopis, 4 strany A4.

[a] Tento text byl dodatečně vepsán nad řádek s označením místa vložení.
[b] Opis dopisu byl ministrem spravedlnosti JUDr. Václavem Hrabalem zaslán na vědomí předsedovi Nejvyššího soudu JUDr. Otomaru Bočkovi. Byl vypraven sekretariátem ministra 31. 3. 1969 pod číslem jednacím M 41/69.

56.

1969, 12. dubna, Praha. – Rozhovor periodika Obrana lidu s vedoucím prokurátorem revizní skupiny Hlavní vojenské prokuratury Ladislavem Zázvůrkem o realizaci zákona o soudní rehabilitaci orgány vojenské prokuratury a justice.

Důsledně
A PODLE ZÁKONA

Na otázky OBRANY LIDU odpovídá podplukovník JUDr. Ladislav Zázvůrek, vedoucí prokurátor revizní skupiny Hlavní vojenské prokuratury[a]

V poslední době se ozvaly hlasy poukazující na pomalý postup soudních rehabilitací. Konkrétně byla kritizována zejména justice vojenská, kde prý rehabilitace nepokračují dost rychle či snad dokonce stagnují. Mohl byste se k tomu vyjádřit?

Takové hlasy jsou možná výrazem obav o osud polednové politiky, jejíž součástí jsou i soudní rehabilitace. Mohou vycházet i z dílčích negativních zkušeností a poznatků; chyba je snad i v tom, že se práci vojenských prokurátorů v této agendě nedostává větší publicity. Osobně si však myslím, že není důvod k pesimismu.

Vedení Hlavni vojenské prokuratury a pracovníci, pověření agendou soudních rehabilitací, pociťují plnou odpovědnost za svěřený úkol a vynakládají nemalé úsilí, aby se v rehabilitacích důsledně pokračovalo. Pokládáme to za náš reálný přínos k uskutečňování polednové politiky KSČ, k níž se vojenská prokuratura plně přihlásila. Také listopadová rezoluce pléna ÚV KSČ vyjádřila jednoznačné stanovisko, že rehabilitace patří k pozitivním stránkám polednové politiky.(1)

Od 1. ledna 1968 do dnešního dne bylo Hlavní vojenské prokuratuře podáno nebo postoupeno přes 400 žádostí o soudní rehabilitaci. Z tohoto počtu bylo ve prospěch odsouzených podáno již více než 150 stížností pro porušení zákona ve smyslu § 21 zákona číslo 82/1968 Sb. Podle tohoto zákonného ustanovení je generální prokurátor povinen podat stížnost pro porušení zákona, jestliže k ní dala podnět osoba, oprávněná žádat o obnovu řízení a jestliže podnět je důvodný. Ve všech případech, v nichž byla podána stížnost pro porušení zákona a které zatím Nejvyšší soud-vojenské kolegium projednával, bylo stížnosti vyhověno.

O jaké případy po obsahové stránce se jedná?

Většinou jde o rozsudky bývalých vrchních vojenských soudů z let 1949/50. Nejpočetnější skupinu tvoří případy, které byly po právní stránce kvalifikovány jako přečin nedbalého uchovávání státního tajemství podle § 7 zákona na ochranu lidově demokratické republiky číslo 231/1948 Sb. Další početnou skupinu tvoři různé verbální projevy, které byly po právní stránce hodnoceny jako pobuřování proti republice podle § 3 odst. 1, šíření poplašné zprávy podle § 32 odst. 1 nebo 2, ohrožení obrany republiky podle § 8, příprava úkladů o republiku podle § 2 odst. 1 a jiné trestné činy podle téhož zákona(2) a zákona číslo 50/1923 Sb.(3)

Jaké porušení zákona v těchto případech nejčastěji zjišťujete?

V naprosté většině těchto případů byl porušen zákon v tom, že rozsudek byl vysloven na základě neúplného nebo nepřesného skutkového zjištění, nebo na základě nesprávného hodnocení důkazů. Vina nebyla proto obviněnému jednoznačně prokázána. V jiných případech nebyl dán některý ze zákonných znaků trestného činu, jímž byl obviněný uznán vinným.

Tak např. u tzv. nedbalého uchovávání státního tajemství šlo většinou o případy, kdy při domovní prohlídce byly v bytě důstojníků nalezeny různé písemnosti, které byly označeny jako předmět státního tajemství. Ve skutečnosti však nešlo o tak závažné dokumenty. Jejich obsah byl z hlediska utajení přeceněn a byl hodnocen v rozporu s tehdy platnými předpisy na ochranu státního a služebního tajemství. V těchto věcech se soudy opíraly o znalecké posudky, které jsou většinou nekonkrétní a stanoviska nejsou podle platných předpisů zdůvodněna.

Při přezkoumávání tzv. verbálních deliktů zjišťujeme, že lidé byli často postihováni za politické názory, byť nesprávné nebo pochybné, které však nedosahovaly intenzity trestného činu. Nebyl důsledně objasňován úmysl, v němž pachatel výroky pronášel. Z dokumentace ve spisech se často nedá zjistit, zda vůbec byly výroky vysloveny veřejně nebo před více osobami, což je rovněž podstatným znakem těchto trestných činů. Většina osob, postižených pro tyto „trestné činy", nebyla nepřáteli socialismu. Šlo např. jen o projevy nespokojnosti nebo o výhrady k místním poměrům. Neuvážené výroky byly často proneseny pod vlivem alkoholu nebo v rozčilení v důsledku pocity křivdy.

Jak to vypadá s činností zvláštních senátů vyšších vojenských soudu?

V oboru vojenského soudnictví působí zvláštní senáty u vyššího vojenského soudu Příbram se sídlem v Praze a u vyššího vojenského soudu v Trenčíně. Zhruba mají evidováno kolem 800 žádostí o rehabilitaci, z toho jde o řadu komplikovaných skupinových věcí. Z tohoto důvodu zatím projednaly ve smyslu zákona číslo 82/1968 Sb. jen malý počet případů. Je však nutné vidět, že řada závažných případů byla řešena již dříve cestou obnovy trestního řízení podle platného trestního řádu a že v celkově malém počtu projednaných věcí jsou obsaženy i rozsáhlé tzv. „protistátní" skupiny. Kromě toho by se mělo přihlédnout, že zvláštní senáty mají rozpracovány desítky případů, které je třeba před veřejným zasedáním objasnit. Obtížnosti

a počtu případů, jež čekají na přezkoumání, zatím neodpovídá personální obsazení vojenských prokuratur a soudů.

Máte při provádění rehabilitací nějaké obtíže?

Představte si, že se rekonstruují události, které byly předmětem trestního řízení před dvaceti lety. Je to mravenčí práce. V historických souvislostech se zkoumá rozsáhlá spisová dokumentace. Je známo, že při vyšetřování těchto věcí bylo v některých případech používáno nezákonných metod a je proto v zájmu zjištěni objektivní pravdy nutné podrobit kritickému přehodnocení věrohodnost jednotlivých důkazů. Některé důležité písemnosti již nelze nalézt ani v archívech. Žijící svědkové tehdejších událostí si již mnoho podstatných skutečností nepamatují, nebo si je vybavují jen s obtížemi. Jiní významní svědkové zemřelí. Časové nároky nejlépe vyjadřuje skutečnost, že je nutné vyslechnout stovky lidí-svědků i obviněných. Kromě toho, že rozsáhlosti agendy neodpovídají počty pracovníků, bychom si měli také uvědomit, že vojenské justiční orgány plní i jiné aktuální úkoly. Žádáme proto o pochopení a trpělivost.

Dovolte ještě jednu otázku: zasahují političtí činitelé do průběhu rehabilitací?

Do vlastního rozhodování nezasahují. Vedení strany a vláda si nepřejí nic jiného, než aby se postupovalo důsledně podle zákona. V případech, kdy zjistíme, že trestná činnost proti republice byla skutečně spáchána, nepřipadá soudní rehabilitace v úvahu. Nehodláme porušovat akty revoluční zákonnosti a obcházet právní řád platný v tehdejší době. Tím bychom socialistické zákonnosti neposloužili.

Obrana lidu, č. 15, 12. 4. 1969, s. 8.

---

[a] Nahoře u článku se nachází portrétní fotografie L. Zázvůrka.

[1] K rezoluci listopadového plenárního zasedání ÚV KSČ viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 54.
[2] Viz zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.
[3] Jedná se o zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226

57.

1969, 22. dubna, Praha. – Zpráva předsedy komise Federálního shromáždění pro dozor nad rehabilitacemi Jozefa Vala o činnosti komise a dosavadním průběhu soudní rehabilitace.

A.
Zpráva o dosavadní činnosti Komise pro dozor nad rehabilitaci

Dne 16. dubna 1969 se opět sešla citovaná komise za předsednictví s. Jozefa Valo a projednala tento pořad:

1. Znovuustavení komise
2. Zpráva o dosavadní činnosti komise (J. Valo – ústně)
3. Zprávy
   a) ministra spravedlnosti ČSR
   b) ministra spravedlnosti SSR
   c) předsedy Nejvyššího soudu
   d) generálního prokurátora
   e) zástupce Správy vojenských soudů při MNO o dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace.
4. Diskuse a návrh plánu hlavních úkolů komise (J. Valo – ústně)

5. Zproštění poslance Sněmovny lidu a ministra spravedlnosti ČSR s. JUDr. Václava Hrabala funkce soudce svoleného podle S 38 odst. 2 zákona č. 82/68 Sb. s důvodu neslučitelnosti
6. Různé

Při projednání prvního bodu schváleného pořadu s. Valo konstatoval, že ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o čs. federaci, který je v účinnosti od 1. ledna 1969[1], přeměnil bývalé Národní shromáždění ve Sněmovnu lidu a po vytvoření Sněmovny národů vzniklo nové Federální shromáždění.

V důsledku uvedených změn bylo nutno znovu ustavit i komisi Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním rehabilitace.

Podle správy s. poslance Valo, předsednictvo Sněmovny lidu projednalo ustavení komise a doporučilo do ní tyto soudruhy poslance:

s. Josefa Čápa
s. Leopolda Hofmana
s. Jozefa Valo
s. Josefa Zedníka
s. Andreje Žiaka

Předsednictvo Sněmovny národů doporučilo za členy komise tyto poslance:

s. dr. Františka Bláhu
s. Štefana Fábryho
s. dr. Miloše Matějku[2]

Funkci předsedy bude i nadále vykonávat dosavadní předseda s. poslanec Jozef Valo, první místopředseda Sněmovny lidu, a funkci místopředsedy s. poslanec prof. MUDr. František Bláha.

K tomuto bodu nebylo z přítomných poslanců žádných připomínek.

K druhému bodu podal s. poslanec Valo ve stručnosti tuto zprávu:

Komise bývalého Národního shromáždění pro dozor nad rehabilitací připravila pro plénum bývalého NS zprávu k volbám soudců zvláštních rehabilitačních senátů, které se konaly ve dvou etapách v září a prosinci 1968.

Z hlediska svého kontrolního poslání byla komise v trvalém styku s ministerstvem spravedlnosti, Nejvyšším soudem, Generální prokuraturou, zástupcem Správy vojenského soudnictví při MNO. Dále i se zástupci rehabilitační komise Svazu protifašistických bojovníků. V poslední době navázala styk i a předsedou Ústředí české advokacie.

Komise také zajistila, aby ve čtvrtletních obdobích ministři spravedlnosti ČSR a SSR, předseda Nejvyššího soudu a generální prokurátor, jakož i zástupce Správy vojenských soudů při MNO podávali zprávy o postupu rehabilitačních prací bývalému Národnímu shromáždění. Poslední zpráva byla předložena plénu bývalého Národního shromáždění na zasedání dne 20. prosince 1968, tj. před 1/4 rokem. V této souvislosti ještě s. Valo připomněl, že tím je vyhověno přání poslanců projevenému při přijetí zákona o soudní rehabilitaci, aby poslanci byli aspoň ve čtvrtletních obdobích informováni o postupu prací na soudní rehabilitaci.

Komise přispěla svými podněty k tomu, že ministerstvo spravedlnosti uspořádalo školení soudců zvláštních rehabilitačních senátů a vytvořilo tak předpoklady pro jednotný výklad zákona o soudní rehabilitaci.

Dala podnět k uspořádání tiskových konferencí ministerstvem spravedlnosti. Poslední tisková konference byla uspořádána po anonymním pamfletu, falešně označeném „Akční výbor čs. jednoty právníků“, ve které byly soudy, prokuratury a obhájci vyzváni, aby další práci na soudní rehabilitaci zastavili.[3]

Bylo sledováno, jak se plní zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. Zvláště v poslední době bylo toto sledování zaměřeno na oddíl sedmý zákona, který ukládá ministerstvu vnitra, generálnímu prokurátorovi, ministru spravedlnosti a pověřenci SNR pro spravedlnost zřídit prověrkovou komisi, která má zkoumat odpovědnost pracovníků, kteří v původním řízení porušili hrubým způsobem své povinnosti.

Komise se snažila rovněž přispět k tomu, aby rehabilitačním soudním senátům a prokuraturám byl pro zjištění materiální pravdy přednostně zapůjčeny nutné archivní a jiné spisy. Bohužel toto snažení nemělo dosud žádané výsledky, a proto komise svými podněty chce přispět k řešení této mimořádně důležité otázky, poněvadž bez spisů nelze v soudních věcech úspěšně pokračovat a může se přivodit i přibrzdění rehabilitačních prací. Tato otázka je komisí tuto nedořešenou věc urychleně vyřešit.

Bylo konstatováno, že podle předběžných zpráv původně očekávaný počet návrhů o soudní rehabilitaci zdaleka nebude dosahovat počtu návrhů, jak se předpokládalo; situace vypadá tak, že nedojde-li v příštích třech měsících, tj. do konce července 1969, kdy končí lhůta k podání návrhů, k náporu, bude počet návrhů se pohybovat jen v mezích 35–40 % původního počtu. Samozřejmě, že pro ten případ klesnou i ve stejném poměru i náklady na náhradu škod, která vyplácí ministerstvo spravedlnosti ČSR a SSR.

Komise při své další činnosti bude spolupracovat s národními radami, kde bude hlavní těžiště rehabilitačního procesu, a s institucemi, se kterými dosud spolupracovala a které přímo provádí soudní rehabilitaci.

Bude také vycházet hlavně z té důležité zásady, že Federální shromáždění má pevnou vůli být garantem a strážcem ústavnosti a zákonnosti a že chce zabezpečovat, aby jeho akty odpovídaly zájmům lidu. Předpokladem k tomu je náprava minulých nezákonností, důsledné plnění zákona o soudní rehabilitaci a příprava a uvedení v život v nejkratší možné době zákona o mimosoudní rehabilitaci. Z těchto hlavních zásad bude komise vycházet ve své další činnosti a tyto hlavní zásady také zakotvila jako plán svých hlavních úkolů. Bude se zabývat zásadními problémy v této oblasti.

Komise zvlášť zdůraznila, že bude nutno upozornit širokou veřejnost prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků a i jiným způsobem, že podáni návrhů o soudní rehabilitaci končí dnem 31. července 1969. S. Valo požádal přítomné, aby učinily vše, aby to vešlo v širokou známost, aby nikdo z občanů z důvodu neznalosti tohoto ustanovení nebyl poškozen.

Ve své zprávě o činnosti s. Valo závěrem konstatoval, že přihlédneme-li k oné skutečnosti, že zákon o soudní rehabilitaci je v účinnosti jen pouhých 8 a 1/2 měsíce, že do této doby patří srpnové události, výběr a volba soudců zvláštních rehabilitačních senátů, celá organizační příprava, že nebyla vůbec na tomto poli žádná praxe a zkušenosti v justici, že jde o případy 15–20 let staré, často velmi komplikované a které nutno hodnověrně rekonstruovat, aby se zjistila materiální pravda, že často nejsou k disposici spisy, svědci apod., že soudy, prokuratury a ostatní instituce, které se na soudné rehabilitaci účastní, vykonaly celkem dobrou a úspěšnou práci a celý rehabilitační proces vykazuje dobré výsledky.

S. Valo rovněž uvedl, že někdy slyšíme i takové dotazy a připomínky, jako „pokračuje soudní rehabilitace dost rychle?“ „Nejde vše pomalu?“. Na uvedené otázky má s. Valo včetně celé komise jednoznačnou odpověď. „Nikoliv“. Zvláště přihlédneme-li k potížím, přes které soudy a prokuratury se často musí prokousávat, než mohou vynést rozsudek. Tazatelé asi nevědí, že často jen studium u jednoho případu vyžaduje i měsíce, další došetření a jiné úkoly. To jasně ukazuje, že uvedené dotazy asi nebudou na místě.

Tolik ve stručnosti o činnosti a o dalších hlavních úkolech komise FS pro dozor nad rehabilitací.

S. Valo také doporučil, aby tato komise byla komisí pléna FS a nikoliv předsednictva FS. Soudruzi poslanci jednomyslně schválili tento návrh.

B.
O dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace v ČSSR

Jak příprava zákona o soudní rehabilitaci, tak i jeho provedení po schválení bývalým Národním shromážděním, vyžadovalo od pracovníků ministerstva spravedlnosti ČSSR značného úsilí, neboť bylo třeba učinit řadu opatření k zajištění organizačního, personálního a materiálně technického zajištění a to jak zvláštních senátů krajských soudů a Nejvyššího soudu, tak i okresních soudů, pokud jim zákon svěřil rozhodování v případech uvedených v § 22 a 23 zákona o soudní rehabilitaci. Volba soudců pro zvláštní senáty krajských soudů ČSR byla převedena bývalým Národním shromážděním postupně tak, že dne 13. září 1968 bylo zvoleno

57 soudců a dne 20. prosince 1968 31 soudců. Tito zvolení soudci působí u jednotlivých krajských soudů takto:

u městského soudu v Praze	13 ve 4 senátech
u krajského soudu v Praze	11 ve 4 senátech
u krajského soudu v Českých Budějovicích	4 v jednom senátě
u krajského soudu v Plzni	9 ve třech senátech
u krajského soudu v Ústí nad Labem	9 ve třech senátech
u krajského soudu v Hradci Králové	8 ve třech senátech
u krajského soudu v Brně	21 v sedmi senátech
u krajského soudu v Ostravě	13 ve čtyřech senátech

Mimo to byli při volbě dne 13. září a 20. prosince 1968 zvoleni též soudci pro zvláštní senáty vyšších vojenských soudů a pro zvláštní senáty Nejvyššího soudu.

I když většina soudců svolených 13. září 1968 a 20. prosince 1968 nastoupila začátkem následujícího měsíce po zvolení, přesto jich několik mohlo nastoupit vzhledem k ukončení dřívějšího pracovního poměru až později. V plném obsazení v ČSR začaly senáty pracovat až od poloviny ledna 1969.

Plénum Slovenské národní rady 4. října 1968 v rámci první etapy zvolilo 23 soudců pro 7 zvláštních rehabilitačních senátů krajských soudů, z toho 3 senáty pro krajský soud v Bratislavě, 2 senáty pro krajský soud v Banské Bystrici a 2 senáty pro krajský soud v Košicích. Vzhledem k tomu, že stav agendy pro zvláštní rehabilitační senáty krajských soudů v SSR koncem roku 1968 zvláště pak v lednu a v únoru 1969 značně vzrostl, signalizuje to potřebu připravit návrhy na volbu dalších soudců pro tyto senáty. SSR připravuje zvolení těchto soudců zvláštních rehabilitačních senátů na plénu SNR v květnu 1969.

Aby zvláštní senáty mohly zahájit včas svou činnost, bylo třeba provést ještě řadu opatření organizační povahy. Především ministerstva spravedlnosti ČSR a SSR připravily směrnici pro evidenci spisů a manipulaci s nimi, jakož i směrnici pro účely soudní statistiky. Rovněž tak zajistily, aby všechny soudní spisy, uložené dosud na různých místech, byly dány k disposici příslušným krajským soudům. Úkolem značně náročným bylo vytřídění a rozeslání spisů o věcech podléhajících přezkumnému řízení příslušným zvláštním senátům jednotlivých krajských soudů tak, aby tyto senáty měly všechny spisy k disposici. Tu je třeba vzít v úvahu, že spisy bývalého Státního soudu byly uloženy jen u těch krajských soudů, v jejichž sídle působil bývalý Státní soud, resp. jeho pobočka. Mimo to bylo nutno u jednotlivých spisů opatřovat vyšetřovací svazky, které podle tehdejší praxe nebyly trvalou součásti soudního spisu a po pravomocném skončení věci byly vráceny ministerstvu vnitra. Šlo o práci velmi obsáhlou, přihlédneme-li k celkovému počtu v úvahu přicházejících spisů. Bylo totiž třeba kompletovat spisy bez ohledu na to, zda návrh na rehabilitaci byl již podán, či nikoliv, poněvadž bylo nutno zajistit, aby práce rehabilitačních senátů nebyla v tomto směru brzděna.

Mimořádné potíže působilo, a u některých krajských soudů jak v ČSR, tak i v SSR stále ještě působí, umístění zvláštních senátů krajských soudů a jejich kanceláři, včetně vybaveni. Pro nedostatek jednacích síní nelze účinněji nařizovat veřejná zasedání a je konstatováno, že předběžná výslechy se provádějí i v kanceláři, kde to pochopitelně ruší ostatní pracovníky. Soudům přes veškerá snažení a naléhání nepodařilo se dosud zlepšit svoje dislokační poměry.

Finanční zajištění jak orgánu rehabilitaci provádějícího, tak i v odpovídajících částech na odškodnění rehabilitovaných, je zabezpečováno ministerstvem financí z vládní rozpočtové rezervy. Současně již bylo přikročeno po dohodě mezi ministerstvem financi a investiční bankou k vydávání státních dluhopisů. Šlo o velmi složité záležitosti, protože podobný způsob finanční úhrady státních závazků nebyl dosud v praxi prováděn. I zde se podařilo přes krátkost doby vyjasnit všechny komplikované problémy, takže již v průběhu listopadu 1968 bylo přikročeno k vyplácení náhrad za odškodnění jak v hotovosti, tak i státními dluhopisy.

Ukazuje se, přestože dosud neuplynula lhůta k podání návrhu o soudní rehabilitaci (31. 7. 1969), již toto: Bývalý Státní soud odsoudil v českých zemích 15 630 osob a rehabilitační návrhy byly podány jen u necelé třetiny, tj. 5 379 osob. Tento poměr (15 630 osob odsouzených

a 5 379 žádosti) ukazuje, že bylo správné stanovisko bývalého Národního shromáždění, které se nepřiklonilo k původnímu požadavku, co se týče počtu očekávaných návrhů.

Totéž platí i o Nejvyšším soudu, kde bylo zhruba 400 odsouzených v I. stolici a rehabilitační návrhy byly podány jen u 61 osob.

Krajské soudy odsoudily 9 357 osob a rehabilitační návrhy byly podány o 2 850 osob, tj. méně než třetina.

Co se týče SSR do l. dubna, došlo rehabilitačním senátům 2 316 návrhů, které se týkají přibližně 3 000 osob. Z toho byly vybaveny věci, které se tykají 1 246 osob, nevybaveno zůstává 1 703 žádostí. Úplné osvobozených se tyká 212 osob, částečné osvobozených 21 osob. Zamítnuto bylo 12 případů, zastavením se ukončilo 32 případů, zpět vzato 14 návrhů, postoupeno jinému orgánu 528 návrhů.

Nutno zvláště konstatovat, že žádný soudce zvoleny do rehabilitačních senátů se své činnost nevzdal. Pouze jeden ze zvolených soudců odešel do Kanceláře presidenta republiky. Další soudce byl zproštěn ze své funkce z důvodů neslučitelnosti. Jedná se o s. poslance JUDr. Václava Hrabala, který dnem l. ledna 1969 se stal ministrem spravedlnosti ČSR, z kteréhožto důvodu nemůže vykonávat funkci v rehabilitaci.

Setkali jsme se s určitými obtížemi, zejména v Brně, kde situace byla taková, že přidělování rehabilitačních spisů prováděl předseda krajského soudu v Brně a jeho náměstci, kteří rovněž působili u krajského soudu v Brně, a to bylo důvodem k mnoha pochybnostem o nezaujatosti tohoto způsobu přidělování rehabilitačních spisů. Ministerstvo spravedlnosti ČSR učinilo patřičné kroky, aby tento způsob prováděn nebyl.

Celkem je nutno v ČSR rozhodnout o návrzích 9 224 osob, z čehož meritorně bylo rozhodnuto u 753 osob v rámci obnovy, která také souvisí s rehabilitací.

Pokud jde o odškodnění, bylo rozhodnuto Nejvyšším a krajským soudem v ČSR u 260 a 199 osob, čili je možno uzavřít zjištěním, že prozatím bylo v rehabilitačních věcech rozhodnuto v ČSR u 1 213 osob a to buď cestou řízení podle rehabilitačního zákona č. 82/1968 Sb., případně cestou obnovy, jak se to dělo do 1. srpna 1968.

Na náhradách nejrůznějších druhů, které souvisejí s rehabilitacemi, v ČSR, bylo vyplaceno jednak v hotovosti, jednak státními dluhopisy celkem 7 297 047 Kčs, z toho v hotovosti 1 951 000 Kčs a ve formě státních dluhopisů 5 345 600 Kčs. V tom nejsou vyčísleny nemovitosti, které byly vráceny, případně i to, co bylo ještě vyplaceno Státním úřadem sociálního zabezpečení.

V SSR došlo do 15. března 1969 na odškodnění celkem 523 žádostí (měsíčně přibližné 100), s čehož bylo dosud vybaveno 83 žádostí, a to přiznáním odškodnění v 67 případech; v 106 případech žádostem ó odškodnění, resp. náhradě škody nebylo vyhověno. Na odškodnění uvedených 67 případů ministerstvo spravedlnosti Slovenská socialistické republiky vyplatilo 1 213 727 Kčs, z toho 739 800 Kčs v hotovosti a zbytek 473 917 Kčs ve zúročitelných státních dluhopisech prostřednictvím investiční banky, úřadovny v Bratislavě, kde bylo vydáno celkem 28 dluhopisů. Dosud přiznaná náhrady škody měly svůj základ převážně v rozhodnutí podle ustanovení § 22 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci vyslovení neplatnosti rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce, dále v § 26 odst. 2) zákona, v § 29 citovaného zákona a v § 33 zákona č. 82/1968 Sb. (28 případů).

Pokud jde o výsledky rehabilitačních řízení, bylo vyhověno 83,1 % rehabilitačních návrhů. Opravných prostředků bylo podáno 22 nebo 23.

Pokud jde o vlastní činnost Nejvyššího soudu, bylo podáno od září 1968 do konce března 1969 celkem 321 stížností pro porušení zákona podle § 21 rehabilitačního zákona, a to na úseku trestního kolegia, zatímco na úseku vojenského kolegia 140 věcí a 20 věcí řeší presidium Nejvyššího soudu. Největší část se tyká zemědělských věcí. Větší okruh stížností přísluší verbálním trestným činům. Většina podaných stížnosti na první pohled je důvodná; pokud jsou nedostatky, jsou převážně procesního rázu. V menší části spočívá porušení zákona o nesprávném právním posouzení zjištěného skutku.

Opravných prostředků bylo Nejvyššímu soudu podáno poměrně velmi málo: Ze Středočeského kraje dvě odvolání meritorního rázu, pět nikoliv meritorního rázu, z Českých Budějovic pět meritorních, z Plzně jedna, z Ústí nad Labem pět, Brno jedna, Ostrava jedna, Praha-město dvě, Banská Bystrica jedna. Je to celkem 16 odvolání v meritorních věcech. Pokud jde o věci

ostatní, bylo podáno 15 odvolání z českých krajů, ze Slovenska žádné. Do 15. dubna 1969 je celkem podáno 31 opravných prostředků.

Ke dni 15. dubna 1969 se obrátilo na zvláštní senáty ve vojenském soudnictví se svými návrhy 990 osob. Většina návrhů z tohoto počtu došla vyšším vojenským soudům do konce roku 1968; v prvním čtvrtletí 1969 nápad průběžně pokračoval. V nejbližších měsících se předpokládá další přiměřené zvýšení tohoto nápadu.

Do 31. března 1969 bylo u Správy vojenských soudů při MNO rehabilitační[mi] senáty přezkoumány a vyřízeno 72 případů, z toho bylo rozhodnuto rozsudkem o 28 věcech, zamítnuty byly 4 věci, zpět bylo vzato 6 věcí a postoupeno 34.

Z věcí rozhodnutých zvláštními senáty vyšších vojenských soudů jsou v současné době v odvolacím řízení u vojenského kolegia Nejvyššího soudu dva případy.

Vojenské kolegium Nejvyššího soudu se zabývá též přezkoumáváním ostatních trestních věcí ve smyslu zákona o soudní rehabilitaci na podkladě stížností pro porušení zákona (podle § 21 zákona o soudní rehabilitaci). Do 31. března 1969 napadlo u vojenského kolegia Nejvyššího soudu 140 stížností pro porušení zákona v těchto věcech, z nichž bylo vyřízeno 82. Naprostá většina z nich bude znovu rozhodována u vojenských obvodových soudů; dosud bylo u vojenských obvodových soudů v těchto věcech rozhodnuto v 37 případech.

O náhradě škody rehabilitovaných osob rozhoduje Správa vojenských soudů; takto přiznané částky jsou vypláceny z rozpočtu ministerstva spravedlnosti ČSR, neboť tyto finanční prostředky byly při rozpočtovém plánování zahrnuty do rozpočtu tohoto ministerstva. Od účinnosti zákona o soudní rehabilitaci byla osobám, jejichž věci byly přezkoumávány a rozhodovány vojenskými soudy, vyplacena náhrada ve výši 1 883 085 Kčs, z toho v hotovosti 920 085 Kčs a ve státních zúročitelných dluhopisech 963 000 Kčs.

V přezkumné agendě zvláštních senátů podaly krajská prokuratury z vlastní iniciativy celkem 52 přezkumných návrhů podle § 5 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci, z toho 50 krajská prokuratury v ČSR a dva krajské prokuratury v SSR. Z tohoto počtu bylo podáno 41 návrhů v roce 1968 a 11 v I. čtvrtletí 1969. Relativně menší počet těchto návrhů v roce 1969 souvisí jednak s velkým zatížením prokurátorů na krajské prokuratuře v přezkumné agendě zvláštních senátů a také proto, že prokurátoři od konce roku 1968 nedostávají potřebné materiály ministerstva vnitra, bez nichž není možno objektivně přezkumný návrh zpracovat.

Reviznímu odboru Generální prokuratury napadlo do 31. března 1969	3 967
podnětů podle § 21 [zákona] o soudní rehabilitaci,	
z tohoto počtu bylo jiným orgánům postoupeno	1749
meritorně zpracováno	758
tak, že bylo podáno ve prospěch cca 700 osob	556
stížností pro porušení zákona a jako neodůvodněných bylo odloženo	202
Za tutéž dobu reviznímu odboru náměstka Generální prokuratury	
pro Slovenskou socialistickou republiku napadlo	480
a bylo jím podáno stížností pro porušení zákona.	30

K 1. 4. 1969 je na Generální prokuratuře nevyřízeno 1560 podnětů, přičemž v poslední době dochází denně průměrně 25 nových podnětů. U náměstka generálního prokurátora pro SSR je k témuž datu nevyřízeno 450 podnětů a denně dochází asi 10 nových.

Z 556 stížností pro porušení zákona podaných generálním prokurátorem projednaly zvláštní senáty Nejvyššího soudu 306, z čehož 304 stížnostem vyhověly a 2 byly zamítnuty. Dalších 15 stížnosti, podaných ještě před účinností zákona o soudní rehabilitaci, postoupil Nejvyšší soud příslušným zvláštním senátům.

Zvláštní senát Nejvyššího soudu v Bratislavě ze 30 stížnosti pro porušení zákona podaných náměstkem Generální prokuratury pro SSR rozhodl dosud o 11, a to vesměs kladně.

Okresní, resp. obvodní soudy na území ČSR rozhodly dosud o 983 žádostech občanů tykajících se zrušení rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce – TNP. 226 takových návrhů není dosud vyřízeno. Z území SSR je k disposici evidence pouze ohledně Západoslovenského kraje, kde těchto návrhů bylo podáno 176 a vyřízeno 148.

Odpovědnost prokurátorů za hrubé porušení jejich povinností zjišťují prověrkové komise ustavené generálním prokurátorem podle šestého oddělení zákona o soudní rehabilitaci, a to

na základě poznatků, zjištěných dokumentačními komisemi, revizními úseky prokuratury a z upozornění zvláštních senátů. Podle § 37 zákona o soudní rehabilitaci bylo dosud podáno celkem 13 návrhů. V běhu je dosud 11 věci, z toho ve dvou případech prověrková komise Generální prokuratury vydala již meritorní rozhodnutí, do něhož prověřovaní pracovníci podali stížnost, které se v současné době projednávají. Dvě věci byly skončeny bez rozhodnutí, neboť prověřovaní pracovníci před skončením řízení podali resignaci, která byla přijata.

Podané návrhy na zahájení jednání podle citovaného ustanovení vycházely vesměs z poznatků shromážděných prokuraturou. Teprve v poslední době došla tři upozornění zvláštních senátů ve smyslu § 42 zákona o soudní rehabilitaci. Dá se očekávat, že v průběhu přezkumných řízení počet těchto upozorněn právě v nejzávažnějších věcech bude značný.

Od l. ledna 1968 do 20. března 1969 bylo podáno nebo postoupeno na Hlavní vojenskou prokuraturu 416 žádosti o soudní rehabilitaci.

Z celkového počtu 416 podnětů bylo vyřízeno podáním stížnosti pro porušení zákona 160 věcí, odloženo bylo jako bezdůvodných 13 podnětů, Nejvyšší soudní vojenské kolegium projednalo z dosud podaných 160 stížnosti 92, jimž všem bylo vyhověno.

Zvláštním senátem VVS bylo postoupeno	40 žádostí
do přezkumného řízení a jiným orgánům	72 žádostí
na HVP zůstává nevyřízeno	131 podnětů.

Dnes se nedá odhadnout, kolik odsouzených požádá o revizi podle ustanovení § 21 zákona o soudní rehabilitaci, reálný odhad se bude pohybovat kolem 600 dalších podnětů.

Na řízení před zvláštními senáty VVS se vojenští prokurátoři podílí, účastní a intervencí u veřejných zasedání i neveřejných zasedání a vyšetřovatelé vojenských prokuratur došetřováním ve smyslu § 13/1 ZSR.

Zatím se před zvláštními senáty VVS konalo celkem 13 veřejných zasedání, ve 4 případech došlo ke zproštění a úplné rehabilitaci, přičemž ve dvou případech bylo podáno VVP odvolání. Ve 3 věcech došlo k částečné rehabilitaci změnou právní kvalifikace ve prospěch odsouzených, 4 žádosti jako neodůvodněné byly zamítnuty a ve dvou věcech bylo veřejné zasedání odročeno.

Celkem zatím napadlo zvláštním senátům VVS 796 žádosti, z toho u VVS Příbram 656 a u VVS Trenčín 140. Tento poměrně vysoký nápad ještě nevyjadřuje skutečný rozsah očekávaných přezkoumávání. V řadě skupinových věcí totiž žádost podali jen někteří odsouzení, ale bude třeba zabývat se přezkoumáváním správnosti i u ostatních odsouzených cestou kohese. To prakticky znamená rozšířené nároky nejenom na vlastní projednávání věci, ale i na eventuální došetřování. Pokud jde o vlastní rozhodování soudů, nelze je zatím šíře hodnotit. Zásadně je nutno zastávat stanovisko, že cílem přezkumného řízení má být odstranění způsobených křivd, nikoliv negace aktu revoluční zákonnosti nebo popírání tehdy platného socialistického právního řádu.

Podle předběžného rozboru, provedeného zvláštními senáty VVS v Příbrami, kde je soustředěna převážná většina revizní agendy podle druhého odstavce ZSR, bude došetření vyžadovat asi 60–70 % evidovaných věci. Prověření skupinových věcí je velmi obtížné. Skupinové věci vzájemně souvisí a důkazní materiály k jednotlivým osobám se prolínají. Jen tyto skupinové věci u VVS Příbram představují asi 150 odsouzených, a přitom u VVS Příbram je zatím jen jediný vyšetřovatel. Věc je řešena tak, že věci jsou došetřovány postupně. Je nutno upozornit, že není reálná představa, že by rehabilitace mohly být skončeny do 2 let, jak se původně předpokládalo.

Z trestních věcí, v nichž byla HVP podána ve prospěch odsouzených stížnost pro porušení zákona ve smyslu ustanovení § 21 ZSR, jde nejčastěji o rozsudky bývalých vrchních vojenských soudů. Nejpočetnější skupinu tvoří případy kvalifikované, jako nedbalé uchovávání státního tajemství, případně ohrožení státního tajemství a verbální projevy, kvalifikované jako pobuřování proti republice. Konečně jde o neoznámení trestných činů, šíření poplašných zpráv, ohrožení obrany republiky, příprava úkladu o republiku a jiné trestné činy, podle zákonů na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.[4] a 231/48 Sb.[5] Podle povahy věci jde o případy méně závažné, u nichž byly odsouzeným uloženy tresty odnětí svobody ve výši od 4 do 18 měsíců.

Pokud jde o činnost soudců, kteří působili u bývalého Státního soudu a v současné době jsou zaměstnáni v některých orgánech resortu ministerstva spravedlnosti, se konstatuje, že u Státního soudu působilo celkem 51 soudců, z toho v Praze 29, v Brně 13, a v Bratislavě 9. Kromě

toho někteří soudci působili ještě u Nejvyššího soudu. Z těchto soudců nebo prokurátorů v současné době v resortu ministerstva spravedlnosti ČSR jich pracuje 17, z toho 2 pracovali dříve u Státní prokuratury. Ze soudců, kteří působili od roku 1953 do roku 1956 na úseku Státní bezpečnostní [sic] agendy u krajských soudů v ČSR, vykonávají v současné době včetně Nejvyššího soudu funkci 25 na nejrůznějších úsecích.

Ukazuje se, že ne všechny rozsudky Státního soudu byly rozsudky deformovanými nebo zcela vadnými, protože byla podána zhruba jedna třetina rehabilitačních návrhů.

Zatím ministerstvo spravedlnosti ČSR dostalo 26 podnětů k řízení, které se týkají 13 soudců, 10 prokurátorů a 3 pracovníků ministerstva vnitra. Většina z těchto soudců, kteří se oněch nezákonnosti dopustili, je mimo justici. Pokud jde o ty, kteří dosud působí na některých úsecích justice, provedli příslušné orgány šetření a u některých dosud nebylo zaujato definitivní stanovisko v tom smyslu, že by z jejich postupu bylo možno vyvodit hrubé porušení povinnosti ve smyslu § 35 o soudní rehabilitaci. Řízení není dosud skončeno u 1 soudce Nejvyššího soudu.

Ministerstvo spravedlnosti v ČSR provedlo opatření, aby všechny případy, kde rozhodovali soudci, kteří dosud působí v resortu ministerstva spravedlnosti, byli po skončení rehabilitačního řízení předáni příslušnému odboru ministerstva spravedlnosti, kde by bylo zkoumáno eventuální zavinění těchto soudců z hlediska § 35.

Co se týče soudců zvolených do zvláštních rehabilitačních senátů v SSR, nutno konstatovat, že zde působí věkové mladí soudci, kteří na deformacích se ani podílet nemohli.

Pověřenictvo [sic] SNR vybíralo ta kandidáty soudce, kteří nepůsobili ve státní bezpečnostní agendě a kteří se ani jinak nepodíleli na porušování zákonnosti způsobem typickým pro padesátá léta. To bylo jedno s hlavních kritérií výběru, k němuž se přidružila odborná, mravní a ideologická hlediska a předpoklady. Zkušenosti a dosavadní kladná výsledky ukazuji, že výběr byl správný.

Ministerstvo spravedlnosti je pověřeno, aby vyřizovalo náhrady škody podle § 27 zákona o soudní rehabilitaci. Na ministerstvu spravedlnosti přibývá řada žádostí o náhradu. Referenti ovšem nebudou moci zvládnout tak značný nával práce a už dnes jsou stížnosti na zdlouhavé vyřizování. Je třeba, aby ministerstvo spravedlnosti provedlo určité přesuny ve prospěch náhradového oddělení. Totéž platí o Správě vojenských soudů při MNO, která vyřizuje náhrady příslušníků vojenských sborů.

Veřejnost je znepokojena stálým prodlužováním vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci, jehož zásady byly předloženy k projednání a vyjádření národním vládám. Federální shromáždění může tento návrh projednat, až dostane od kompetentních institucí návrh zákona.

Poslanci, členové komise, po důkladném hodnocení jsou toho názoru, že v dosažené výsledky u soudní rehabilitace jsou více než dobré, i když u nich nelze samozřejmě zůstat. Byl vysloven souhlas, že to, co soudy a prokuratury už vykonaly, je třeba zhodnotit kladně a mělo by jim být i jménem komise poděkováno.

Podle názoru celé komise není správné hodnotit činnost jen podle toho, kolik věcí bylo vyřízeno, ale především podle toho, o jaké věci jde a jak je soudy rozhodovaly. Někdy čísla se zdají být malá, ale je za nimi hodně práce. Podle názoru komise čísla nám většinou nemohou mnoho říci, i když pro veřejnost jsou atraktivní. Je třeba důvěřovat zvoleným soudcům. Jejich práci řídit nemůžeme. V rehabilitačním řízení musíme zvlášť přísně dodržovat zákony a dbát na nezávislost soudců.

Rehabilitační komise FS prosí, abyste ubezpečili širokou veřejnost, že děláme skutečně všechno možné pro splnění tohoto velkého úkolu. Jde o velmi těžký a politicky velmi důležitý úkol, proto komise doporučila, aby Federální shromáždění vyslovilo podporu soudcům a prokuraturám a všem těm, kdo na tomto důležitém úkolu pracuje.

Rehabilitační komise FS přijala na svém zasedání dne 16. dubna 1969 toto

doporučení

1. Aby s ohledem na důležitost rehabilitace byla Komise pro dozor nad rehabilitaci komisí pléna FS, a nikoliv jen komisí předsednictva FS

2. Aby federální vláda ČSSR předložila FS k projednání návrh zákona o mimosoudní rehabilitaci v nejkratší možné době.

3. Aby Federální shromáždění provedlo u federální vlády ČSSR urgenci o vydání nařízení k odst. 3) § 31 zákona č. 82/1968 Sb. (rozsah emisí státních dluhopisů, jejich podmínky a o míře zúročeni.)[6]

4. Aby federální vláda ČSSR zajistila vyjasnění rozporů, které ještě dosud existuji mezi ministerstvem vnitra a mezi Nejvyšším soudem a Generální prokuraturou, které spisy budou a které nemohou být z důležitých důvodů a státních zájmů z archivu ministerstva vnitra zapůjčený rehabilitačním soudním senátům a prokuraturám.

5. Aby federální vláda ČSSR přednostně zajistila prostory pro jednací síně rehabilitačním soudním senátům a jejich vybavení, poněvadž jinak hrozí nebezpečí, že práce na rehabilitacích může jen z tohoto důvodu utrpět újmu.

6. Aby tiskový tajemník FS zajistil u hromadných sdělovacích prostředků zveřejnění upozornění občanům, že podání návrhu o soudní rehabilitaci končí dnem 31. července 1969.

7. Aby předseda Nejvyššího soudu a generální prokurátor byl seznámen s tímto stanoviskem Komise FS pro dozor nad rehabilitací:

„Komise při FS pro dozor nad rehabilitací na svá schůzi konané dne 16. dubna 1969 se seznámila se zprávami zodpovědných činitelů na úseku vykonávání zákona o soudní rehabilitaci.

Došla k závěru, že soudcové rehabilitačního senátu a prokurátoři plní svá povinnosti zodpovědně a zaslouží si plná důvěry občanů."

8. Aby žádosti poslance Sněmovny lidu a ministra spravedlnosti ČSR s. JUDr. Václava Hrabala o zproštění z funkce soudce zvoleného podle § 38 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb., bylo z důvodů neslučitelnosti vyhověno.

Jozef Valo
I. místopředseda Sněmovny lidu
a předseda Komise FS pro dozor
nad rehabilitací

V Praze dne 22. dubna 1969

NA, NS, Praha, kart. 2325. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 19 stran A4.

---

[1] Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968 o československé federaci. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1968, částka 41, s. 381–403.

[2] Medailony jednotlivých členů komise jsou obsaženy ve studii Jaroslava PAŽOUTA Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění. In: BURSÍK, Tomáš – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu – politické, společenské a mezinárodní souvislosti*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2021, s. 358–365, 369–374.

[3] Dokument č. 44.

[4] Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226.

[5] Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

[6] Vládní nařízení bylo vydáno 6. června 1969. *NA*, ÚPV, vládní nařízení ze dne 6. června 1969 o vydání státních dluhopisů k úhradám pohledávek z přiznaných náhrad škod podle zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. Dále viz zprávu Oddělení pro tisk a informace Kanceláře Národního shromáždění poslancům o vydávání státních dluhopisů k úhradě rehabilitačních nároků. Dokument č. 39.

58.

1969, 5. května, Praha. – Informace ředitele trestního odboru Ministerstva spravedlnosti ČSR Vojtěcha Přichystala pro schůzi kolegia ministra spravedlnosti ČSR o stavu odškodňovací agendy za nezákonnou vazbu a věznění.

Informace o stavu odškodňovací agendy[a]

Při vypořádávání nároků na odškodnění za nezákonnou vazbu a trest má ministerstvo spravedlnosti důležitou funkci, a to už od doby, kdy nárok na taková odškodnění byl zákonem poskytnut (zákon č. 109/1918 ř. z.[1] a zákon č. 318/1918 ř. z.[2]). Nárok je totiž třeba uplatnit u ministerstva spravedlnosti a teprve, když se věc nepodaří zde zlikvidovat, může se občan obrátit na soud. Tato úprava byla v zásadě zachována i při všech dalších legislativních změnách a zůstala v platnosti i po vydání zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. V tomto směru se tedy stav věcí valně neměnil.

Co však v průběhu doby doznalo podstatné změny, je rozsah a význam odškodňovací agendy. Po řadu let šlo o agendu zcela okrajovou. Náprava křivd, k nimž došlo na úseku trestního soudnictví deformacemi z padesátých let, vedla k vzestupu početnosti i významu této agendy. První vlna odškodňovacích nároků se objevuje v roce 1956, druhá v roce 1963 a dosahuje, jak se zdá, vrcholu v roce 1967 až 1969. Počet odškodněných osob a úhrn částek vyplacených na odškodném je patrný z tohoto přehledu:

Rok	Počet odškodněných osob	Na odškodněném vyplaceno
1956	51	1 228 000 Kčs
1957	53	926 000 Kčs
1958	47	506 000 Kčs
1959	34	226 000 Kčs
1960	33	395 000 Kčs
1961	20	246 000 Kčs
1963	178	8 237 000 Kčs
1964	210	6 901 000 Kčs
1965	277	6 906 000 Kčs
1966	346	9 790 000 Kčs
1967	305	10 627 000 Kčs
1968	217	11 249 000 Kčs

V roce 1968 prudce stoupl počet podaných žádostí o odškodnění. Došlo jich do 31. 7. 1968 celkem 592, po 1. 8. 1968 dalších 928, čili celkem 1720. Vyřídit se jich do konce roku podařilo jen menší část (707, včetně žádostí zamítnutých a postoupených). Od 1. ledna 1969 byla odškodňovací agenda rozdělena mezi ministerstvo spravedlnosti ČSR, ministerstvo spravedlnosti SSR a mezi Správu vojenských soudů při MNO. Ministerstvu spravedlnosti ČSR připadlo 969 nevyřízených věcí. Z nich část se týkala žádostí občanů odsouzených soudy na území SSR. Tyto žádosti podle delimitační dohody mezi ministerstvem spravedlnosti v Praze a ministerstvem spravedlnosti v Bratislavě má sice v konečné fázi vyřídit ministerstvo spravedlnosti SSR, avšak ministerstvo spravedlnosti ČSR se zavázalo, že v těchto věcech opatří veškeré podklady pro rozhodnutí, připraví návrh a věc postoupí slovenskému ministerstvu spravedlnosti teprve tehdy, až věc bude zcela zralá k rozhodnutí. Tato skutečnost také vysvětluje, proč v prvních měsících roku 1969 je poměrně vysoký počet odškodňovacích věcí vyřízen postoupením. Nejde tu o postoupení nově došlých žádostí, nýbrž o postoupení věcí, které byly už zpracovány a připraveny ke konečnému vyřízení.

V době od 1. ledna 1969 do 31. března 1969 došlo ministerstvu spravedlnosti ČSR dalších 972 žádostí. Za tuto dobu ministerstvo vyřídilo celkem 518 žádostí, což znamená, že k 1. dubnu 1969 bylo u ministerstva spravedlnosti ČSR celkem 1423 nevyřízených žádostí o odškodnění.

Odškodnění bylo v prvních třech těšících letošního roku přiznáno celkem 186 osobám, a to v celkové částce 6 430 643 Kčs. Z toho bylo vyplaceno v hotovosti 2 036 740 Kčs, na zbytek mají

být vydány dluhopisy. V šesti případech bylo rozhodnuto vrátit budovu – zpravidla rodinný domek – v jednom případě došlo také k vrácení pozemku. Asi ve třetině případů šlo o doplatky k odškodnění poskytnutému už dříve (§ 33 zákona o soudní rehabilitaci). Výrazný podíl náhrad přiznaných v tomto období tvoří náhrady ve věcech, v nichž přípravné řízení konaly orgány státní bezpečnosti a v nichž pak došlo k zastavení řízení nebo ke zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů (§ 29 zákona o soudní rehabilitaci), jakož i náhrady osobám neprávem drženým v TNP (§ 22 zákona o soudní rehabilitaci).

Zamítnuto bylo v prvních třech měsících letošního roku 127 žádostí. Postoupeno jinam jich bylo 105, a to zejména ministerstvu spravedlnosti v Bratislavě nebo ministerstvu vnitra (internace bez rozhodnutí o vazbě). K zamítnutí žádostí docházelo zejména proto, že nebylo ještě příslušným soudem rozhodnuto o rehabilitaci, že se žádalo o odškodnění v případech, které nespadají do kompetence ministerstva spravedlnosti a budou snad řešeny zákonem o mimosoudní rehabilitaci, a zčásti také proto, že byly uplatněny nároky, které už zanikly a na které se ustanovení § 33 zákona o soudní rehabilitaci, umožňující dodatečné uplatnění nároku, nevztahuje. Z nevyřízených žádostí o odškodnění, které jsou t. č. na ministerstvu spravedlnosti, je asi ve třetině uplatňován nárok na odškodnění za pobyt v TNP. Asi čtvrtina se týká zproštěných či zastavených věcí, v nichž prováděla šetření státní bezpečnost (§ 29 zákona o soudní rehabilitaci). Asi v pětině věcí jsou uplatňovány nároky zemědělců podle § 26 zákona o soudní rehabilitaci. V ostatních věcech se nároky většinou opírají o rozhodnutí vydaná ještě před účinností rehabilitačního zákona. Teprve v posledních měsících se objevuji – zatím v malém počtu – žádosti o odškodnění, jejichž podkladem už je rozhodnutí zvláštního senátu podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci.

Všechny došlé a dosud nevyřízené žádosti jsou rozpracovány. K 31. 3. 1969 připadalo v průměru na jednoho referenta 257 rozpracovaných věcí. Vyřízené žádosti si v průměru vyžádá doby asi tří a půl měsíce. V řadě případů je však o nároku na odškodnění a o výši náhrady ministerstvem rozhodnuto teprve po pěti či více měsících od podání žádosti. Vyřízení jednotlivé žádosti je totiž velmi pracné a vyžaduje si provedení řady úkonů. Podané žádosti, a to i ty, které podávají advokáti, zpravidla neobsahují potřebné údaje a při zpracovávání žádosti je třeba nejprve některé údaje dodatečně od žadatele nebo jeho právního zástupce vyžadovat. Po dojití těchto údajů je teprve možno vyžádat příslušný trestní spis, z něhož by bylo zjištěno, k jakému poškození žadatele došlo, jaký trest mu byl uložen, jak dlouho byl ve vazbě, případně který národní výbor realizoval propadlý majetek apod. Teprve pak je u většiny žádostí možno začít obstarávat podklady potřebné k rozhodnutí o výši nároku, zejména zprávy o výdělku žadatele před vzetím do vazby či před nástupem trestu. Jde o data často z doby před téměř 20 lety. S tím jsou spojeny další obtíže. Řada podniků mezitím zanikla, byla sloučena s jiným podnikem, nebo naopak rozdělena ve více podniků, takže obstarání podkladů pro výpočet průměrného výdělku předpokládá řadu dotazů. V případech náhrad za pobyt v TNP jde často o žadatele, kteří měli vlastní své živnosti. Obstarat podklad o jejich výdělku je pak ještě složitější. Problémem je i obstarávání podkladů pro odškodnění za trest propadnutí majetku. Styk s národními výbory je zdlouhavý, potřebné spisy o realizaci propadlého majetku nebývají už po ruce a lze je obstarat jen s velkými obtížemi. V některých věcech se nelze obejít – bez znaleckých posudků o ceně propadnuvších movitých i nemovitých věcí, zejména osobních automobilů, rodinných domků apod. Velmi obtížné a zpravidla bezvýsledné je obstarávání podkladů potřebných pro rozhodnutí o uplatňované náhradě za poškození zdraví. Často chybí jakákoliv zdravotnická dokumentace o zdravotním stavu poškozeného před vzetím do vazby, o jeho vstupní prohlídce do vazby či výkonu trestu a o lékařské prohlídce při propuštění z výkonu trestu. Navíc potíže zdravotní, které by mohly být v souvislosti s výkonem trestu nebo s vazbou, se objevují několik let po ukončení trestu a poškozený s těmito potížemi šel k lékaři, až když se u něho intenzivněji projevovaly. V několika případech jsme si vyžádali na základě ne zcela úplných lékařských zpráv znalecký posudek lékaře-znalce, ovšem v důsledku nedostatečných podkladů vyzněl zpravidla znalecký posudek zcela neurčitě. Nezbývá potom, než nárok pro nedostatek průkaznosti zamítnout. Z těchto důvodů nedojde pak k dohodě mezi žadatelem a ministerstvem spravedlnosti. Část uplatňované náhrady, která žadateli nepochybně přísluší, ministerstvo spravedlnosti v takových případech proplatí, takže eventuální soudní spor se potom vede pouze o část požadované náhrady.

Vzhledem k delší době, jíž si vyžaduje prošetření žádosti, poskytuje ministerstvo žadatelům přiměřenou zálohu až do částky, o níž lze předpokládat, že bude proplacena v hotovosti. V eventuálním soudním sporu nemůže z delší doby, které si vyžaduje vyřízení žádosti u ministerstva spravedlnosti, žadateli vzniknout újma, neboť námitku promlčení (na rozdíl od prekluse) ministerstvo spravedlnosti v soudním sporu neuplatňuje.

V současné době je proti ministerstvu spravedlnosti vedeno celkem 48 sporů o odškodnění. Převážná část těchto sporů se týká nároků, které uplatňují žadatelé z důvodů poškození zdraví v souvislosti s výkonem vazby a trestu. Další skupinu tvoří případy, kdy žadatelé uplatňují nároky, které opírají o tvrzení, že jejich průměrné výdělky v době před vzetím do vazby nebo do trestu byly vyšší, což se jim dříve nepodařilo prokázat. V několika případech je předmětem sporu také otázka propadlého majetku, zejména v případech, kdy žadatelé tvrdí, že v soupise zabaveného majetku, který pořizoval příslušný finanční odbor ONV, není uveden všechen majetek, který v souvislosti se zajištěním majetku nebo s jeho realizací byl odebrán. Ministerstvo spravedlnosti vychází totiž z toho, že může odškodnit žadatele pouze za ten majetek, který skutečně na podkladě soudního výroku propadl ve prospěch státu, a ne za to, čeho snad žadatel pozbyl jiným způsobem, byť i v souvislosti s trestním řízením. Další případy sporů se týkají problémů, kdy ministerstvo spravedlnosti zamítlo žádost proto, že nárok zanikl preklusí, protože nebyl u ministerstva spravedlnosti v zákonné lhůtě uplatněn.

Pravomocné soudní rozhodnutí, které by v některé podstatné otázce řešilo odškodňovací nároky odchylně od běžné praxe zavedené u ministerstva spravedlnosti, a nutila ke změně této praxe, nebylo zatím vydáno.

Pokud jde o počty pracovníků zabývajících se vyřizováním odškodňovací agendy a o vyhlídky na pohyb této agendy v příštích měsících, je třeba uvést:

Předtím, než nabyl účinnosti zákon o soudní rehabilitaci, tj. před 1. 8. 1968, byli vyřizováním odškodňovací agendy pověřeni dva referenti, z nichž jeden (Dr Nový) byl ovšem už tehdy delší dobu nemocen. V souvislosti s přijetím zákona o soudní rehabilitaci se počítalo s rozšířením počtu pracovníků až na 15. Federativní uspořádání státu dalo podnět k vnitřní dohodě, podle níž se z celkového zvýšení schváleného vládou mělo dostat ministerstvu spravedlnosti v Praze devíti a ministerstvu spravedlnosti v Bratislavě šesti pracovních sil. Do konce roku 1968 přijalo ministerstvo spravedlnosti pro tuto agendu celkem šest nových pracovních sil, z toho tři právníky a tři kancelářské (administrativní) pracovnice, takže k 1. lednu 1969 byla odškodňovací agenda na ministerstvu spravedlnosti obstarávána celkem pěti referenty-právníky a čtyřmi administrativními silami. Vzhledem k dlouhodobému onemocnění jednoho z referentů a vzhledem k postupnému vzrůstu podávaných žádostí byl do odškodňovací agendy přesunut od 1. ledna 1969 jeden referent-právník z agendy milostí. Od 1. února byl přijat další právník z volného náboru a od 1. dubna 1969 přesunut sem další referent-právník z agendy milostí. Celkem tedy v současné době je k vyřizování odškodňovací agendy na ministerstvu přiděleno osm právníků (z nichž jeden je ovšem stále ještě ve stavu nemocných) a čtyři administrativní síly.

Jak už bylo dříve řečeno, jsou všechny dosud došlé žádosti o odškodnění rozpracovány. Podle dosavadních zkušeností referent v průměru připraví měsíčně ke konečnému vyřízení asi 33 záležitostí. Po důkladnějším zapracování nově sem přidělených sil možno očekávat, že se tento průměr o něco zvýší, sotva však lze očekávat zvýšení podstatné. Jde totiž o agendu, které je poměrně náročná, a to nejen pro obtíže se zjišťováním skutkového podkladu pro rozhodnutí, jak na to bylo už shora poukázáno, ale už i pro svoji povahu. K svízelnosti propočtů přistupuje zejména časově náročné a velkého taktu vyžadující projednávání záležitostí přímo se žadateli, jemuž se nelze vyhnout. Vyřízení žádostí bývá nezřídka žadateli urgováno už několik dní po podání žádosti, a to osobními návštěvami na ministerstvu. Líčení způsobených křivd, emocionálně podbarvené popisováni zážitků ze soudních procesů, rozvádění škod, jejichž náhrada vůbec z hlediska zákona nemůže přijít v úvahu, to všechno jsou věci, které připravují referenty o čas, které však vyslechnout zpravidla musejí, nechtějí-li vyvolávat nové roztrpčení a eventuálně i stížnosti a chtějí-li dospět k meritorní dohodě. Při tomto osobním projednávání záležitostí se žadateli působí zatím veliké obtíže i naprosto nevyhovující umístění. V přeplněných kancelářích je jednání se stranami prakticky nemožné. Hovorna v přízemí, používaná i pracovníky jiných útvarů, zejména oddělení[m] stížností, naprosto nepostačuje a tak bývají

odškodňovací záležitosti projednávány nezřídka ve stoje, na chodbě před kanceláří apod. K vytvoření příznivé atmosféry to pochopitelně nepřispívá.

V tomto směru je naléhavě třeba sjednat nápravu. Došlé a rozpracované žádosti o odškodnění představují pro pracovníky pověřené na ministerstvu spravedlnosti vyřizováním této agendy pracovní náplň na dobu zhruba asi 5 měsíců. Jde tu většinou o nároky, pro jejichž uplatnění stanoví zákon o soudní rehabilitaci lhůtu jednoho roku od nabytí účinnosti zákona. Možno tedy počítat, že po 1. srpnu 1969 dojde tu k určitému zlomu; další žádosti o doplnění dříve už poskytnutého odškodnění, o odškodnění za vazbu ve věcech vyšetřovaných státní bezpečností a pro nedostatek důkazů zastavených či zproštěných a o odškodnění zemědělců za konfiskovaný osobní majetek přestanou patrně docházet. Pravděpodobně i záležitosti osob umístěných svého času v pracovních táborech budou v několika nejbližších měsících zlikvidovány, takže s novými žádostmi o odškodnění z tohoto titulu není nutno pro dobu po 1. srpnu 1969 už ve větším rozsahu počítat.

Je však za to třeba počítat s tím, že teprve nyní začnou ve větší míře docházet žádosti osob, které dosáhly rehabilitace v řízení před zvláštními senáty podle druhého oddílu zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Práce zmíněných zvláštních senátů se po počátečních obtížích zřejmě už rozeběhla a nutno očekávat, že počet věcí, které tyto senáty meritorně a s konečnou platností projednají a vyřídí, bude postupně vzrůstat. V krátkém časovém odstupu po příznivém rozhodnutí bude zřejmě vždy následovat žádost o odškodnění. Nároky tu budou patrně vyšší a rozhodování o nich neméně obtížné. S touto agendou je třeba počítat po dobu nejméně dvou či tří roků.

Je proto nezbytné nejen udržet nynější stav pracovníků a vytvořit pro ně vhodnější pracovní podmínky, nýbrž tento stav v potřebném rozsahu ještě doplnit. Pro nejbližší dobu počítáme s přijetím ještě aspoň jednoho referenta-právníka, a to i za předpokladu, že do práce v květnu znovu už zase nastoupí Dr Nový, který je od června minulého roku nemocen. Počítáme také s přijetím aspoň jedné další kancelářské síly. Zde je situace rovněž velmi obtížná. Častá nepřítomnost ženských pracovních sil na pracovišti pro nemoc i pro jiné překážky a velké fluktuace kancelářských sil vede k průtahům ve vyřizování písemných prací, v nichž nouzově musejí vypomáhat pracovnice z oddělení legislativního.

Při množství a náročnosti práce není také platové zařazení a ohodnocení ani referenty ani kancelářskými silami považováno za uspokojivé a vede k obtížím při získávání nových pracovních sil pro tuto agendu.

S tím vším je třeba počítat a usilovat o zlepšení. Jde tu především o umístění, bez jehož vyřešení není možné provést ani doplnění pracovních sil, a pak o odměňování, kde je nutno upravit funkční zařazení a tam, kde to nebude možné, počítat aspoň se zvýšenou kvótou mimořádných pracovních odměn. Referenti totiž vytýkají, že není patřičné platové relace v poměru k jiným méně zatíženým a méně náročným pracovním úsekům.

V Praze dne 5. května 1969

Ředitel trestního odboru:
dr. Vojtěch Přichystal

NA, MS, Praha, kolegium ministra spravedlnosti, schůze kolegia 21. 5. 1969. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 9 stran A4.

---

[a] V pravém horním rohu je uvedeno číslo jednací 60.023/6 9-Odšk.

[1] Nařízení ministeria vnitra a ministeria práv ve shodě s ministeriem financí a ministeriem obchodu č. 118/1918 ř. z. ze dne 29. března 1918 o dovozu a rozšiřování periodických tiskopisů, vycházejících v nepřátelském cizozemsku. *Zákonník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené*, rok 1918, částka LVI, 289–290.

[2] Zákon č. 318/1918 ř. z. daný dne 18. srpna 1918 o náhradě škody za vyšetřovací vazbu. *Tamtéž*, částka CLVIII, s. 882–883.

59.

1969, 15. května, Košice. – Zpráva krajského prokurátora v Košicích JUDr. Karola Mauréra oddělení státní administrativy Východoslovenského krajského výboru KSS o činnosti Krajské prokuratury v Košicích při provádění zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

Vec: Správa o činnosti Krajskej prokuratúry v Košiciach pri prevádzaní zákona č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii.[a]

Podľa bodu 14.) plánu hlavných pracovných úloh KP v Košiciach na I. polrok 1969 podávam

správu

o činnosti Krajskej prokuratúry v Košiciach pri prevádzaní zákona o súdnej rehabilitácii ku dňu 15. 5. 1969.

Pre zabezpečovanie úloh pri uvádzaní zákona č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii do života boli opatrením generálneho prokurátora zriadené revízne oddelenia pri krajských prokuratúrach, ktoré majú zabezpečovať úlohy prokuratúry pri realizácii tohoto zákona.

Revízne oddelenie krajskej prokuratúry bolo zriadené dňom 1. 10. 1968. Do konca roku 1968 sa postupne toto oddelenie doplňalo prokurátormi, takže ku dňu 1. 1. 1969 na tomto oddelení pracovali traja prokurátori. Od polovice februára prešiel pracovať na tento úsek aj ďalší prokurátor, takže v súčasnej dobe na tomto úseku pracujú 4 prokurátori; z toho jeden vedúci oddelenia.

Pre zabezpečovanie úloh revízneho oddelenia bolo Generálnou prokuratúrou v Prahe systemizovaných 11 nových prokurátorov a 4 správni zamestnanci. Nakoľko však sa nám nepodarilo získať ďalších pracovníkov, úlohy revízneho oddelenia sú zabezpečované jak prokurátormi, tak aj správnymi zamestnancami z pôvodného stavu pracovníkov. To znamená, že ich úlohy, ktoré zabezpečovali na svojom úseku do zaradenia do revízneho oddelenia, musia teraz zabezpečovať ich spolupracovníci pri zachovaní pôvodných stavov.

Činnosť revízneho oddelenia:

Prokuratúra zabezpečuje úlohy pri prevádzaní zákona o súdnej rehabilitácii na dvoch úsekoch.

Je to intervencia pri pojednávaní a rozhodovaní osobitných senátov krajského súdu a najmä preskúmávanie vecí podľa § 21 zákona č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii, podľa ktorého vo veciach, ktoré nepodliehajú prieskumovému konaniu osobitných senátov krajských súdov, v ktorých bol v čase od 1. januára 1948 do dňa nadobudnutia účinnosti zákona vydaný odsudzujúci rozsudok pre niektorý z trestných činov proti republike podľa I. hlavy osobitnej časti trestného zákona ako aj pre ďalšie vymenované trestné činy, pokiaľ o týchto nerozhoduje osobitný senát krajského súdu.

Okrem uvedeného vo všeobecnom registri sú vybavované podnety občanov, ktorí si uplatňujú svoje nároky – odškodnenie za nezákonnú väzbu vo veciach, ktoré vyšetrovali v čase od 24. 10. 1948 do 31. 12. 1956 orgány štátnej bezpečnosti a kde trestné stíhanie bolo zastavené alebo ktoré osoby boli oslobodené, prípadne zodpovedanie ďalších dotazov a pod.

V súčasnej dobe pozornosť pracovníkov revízneho oddelenia sa zamerala na spracovanie podnetov k podaniu sťažnosti pre porušenie zákona, ktoré sú predkladané Generálnej prokuratúre.

Priebeh revízií:

a) Účasť na zasadnutiach osobitných senátov krajského súdu:

Ku dňu 15. 5. 1969 krajský súd – osobitné senáty rozhodol celkove v 42 veciach, z toho 4 na verejnom zasadnutí, kde došlo k oslobodzujúcim rozsudkom a v 38 veciach na neverejnom

zasadnutí v súlade s návrhom prokurátora boli žiadosti o rehabilitáciu zamietnuté z dôvodov § 8 zákona č. 82/1968 Zb., pretože boli podané osobami na veci ktorých sa zákon o súdnej rehabilitácii nevzťahuje.

b) Preskúmavanie rozsudkov podľa § 21 zákona č. 82/1968 Zb. revíznym oddelením KP:

Za rok 1968 napadlo na KP 83 návrhov a do 15. 5. 1969 145 návrhov, teda celkove napadlo 228 žiadostí.

Z uvedeného počtu bolo vybavených 103 vecí, z ktorých bolo 91 predložených generálnemu prokurátorovi s návrhom na podanie sťažnosti pre porušenie zákona a v 10 veciach boli spisy predložené s návrhom na odloženie. 93 podaných sťažností sa týkalo 119 osôb.

Z uvedeného vyplýva, že v súčasnej dobe je potrebné ešte preskúmať pracovníkmi revízneho oddelenia KP 125 podnetov.

Z doteraz podaných 93 podnetov Najvyšší súd rozhodol u 5 vecí v súlade s podaným návrhom a v jednej veci revízny odbor generálnej prokuratúry v rozpore s návrhom tunajšej KP, ktorá podala návrh na podanie sťažnosti pre porušenie zákona, vec odložil. V ostatných veciach doposiaľ nebolo rozhodnuté.

Poznatky z prevádzania revízií:

Ako vyplýva z časti o činnosti revízneho oddelenia, 90 % podaných návrhov je dôvodných. Pochybenia predchádzajúcich rozhodnutí spočívajú v tom, že aj v 50. rokoch bolo povinnosťou súdov v každej konkrétnej veci zisťovať objektívnu pravdu. Aj vtedy platný zákon bol v tom smere úplne jasný a táto zásada bola zdôrazňovaná aj v predchádzajúcich rokoch ako predpoklad pre dodržiavanie socialistickej zákonnosti a to jak ústavnými a politickými činiteľmi, tak aj judikatúrou Najvyššieho súdu. Aj napriek tomu dochádzalo v praxi orgánov činných v trestnom konaní k závažným pochybeniam a v dôsledku toho aj k tvrdým a neodôvodneným represiám a to často aj proti členom KSČ.

V prevažnej časti preskúmavaných vecí dochádzalo k hrubým nedostatkom procesného charakteru a to jak v konaní pred podaním obžaloby, tak aj v konaní pred súdom. Súdy nepreverovali obranu obvinených a prehliadali dôležité dôkazy svedčiace o nevine obvinených a keď aj boli prevedené na hlavnom pojednávaní, súdy nebrali na ne zreteľ. Dôkazné bremeno sa zásadne prenášalo na obvinených, čo bolo v rozpore so zásadou prezumpcie neviny. Ďalej súdy často nerozhodovali na základe objektívneho hodnotenia veci, ďalej preceňovali najmä spoločenskú nebezpečnosť u verbálnych trestných činov a neprihliadali na návrhy obhajoby.

V dôsledku toho prevažná časť návrhov smeruje na zrušenie pôvodných rozsudkov pre nedostatočné zistenie materiálnej pravdy a vrátenie veci príslušným súdom na doplnenie a nové prejednanie.

Vybavovanie tejto agendy kladie vysoké nároky na pracovníkov, ktorí prevádzajú prieskumné konanie, pretože ide o závažné trestné činy, v ktorých sa rozhodovalo pred veľa rokmi, často za platnosti dnes už historických zákonov – napr. zákonného článku V. z roku 1878, zákonného článku XXXIII z roku 1896,[1] zákona č. 50/1923 Zb. na ochranu republiky[2] ako aj podľa neskorších zákonov, ktoré prechádzali častou novelizáciou. Z toho dôvodu vyplýva, že preskúmavaniu vecí je potrebné venovať veľkú pozornosť, aby sme zabránili stavu, že by boli rehabilitované tie osoby, ktoré si dobrodenie zákona o súdnej rehabilitácii nezaslúžia. Ide tu predovšetkým o tie veci, kde dochádza k prehodnocovaniu dôkazov, v dôsledku toho aj k skúmaniu, či konaním odsúdených osôb boli naplnené všetky zákonné znaky skutkovej podstaty trestného činu. Týka sa to najmä trestných činov v tzv. roľníckych veciach a najmä u verbálnych deliktov, kde dochádzalo často k postihu za politické názory síce nesprávne, alebo pochybné, ktoré však nedosahovali intenzitu trestného činu. Pri týchto trestných činoch nebola náležite zisťovaná subjektívna stránka – úmysel páchateľa a objektívne znaky, či závadné výroky boli prednášané verejne, alebo či boli prednášané z nepriateľstva proti republike. Väčšina občanov postihnutých pre tieto verbálne prejavy neboli nepriateľmi socializmu – išlo o prejavy nespokojnosti, alebo o výhrady neinformovaných, jednoduchých občanov k miestnym pomerom a nedostatkom, prípadne o kritiku určitých negatívnych javov, ktoré mali svoje korene v politickom systéme vtedajších rokov. Okrem toho tieto výroky boli často prednášané pod vplyvom alkoholu.

Pri skúmaní zodpovednosti za vynesenie nezákonných rozhodnutí treba povedať, že prevažnú väčšinu týchto vecí vyšetrovali, ako prokurátori vystupovali a na súdoch rozhodovali prokurátori a sudcovia, ktorí už dávno v rezortoch prokuratúry a justície nepracujú. Pokiaľ sa na týchto rozhodnutiach zúčastňovali aj terajší pracovníci prokuratúry, ich mýlne názory vyplývali z neskúsenosti, <v tom čase neboli tak odborne na vyške jako teraz, po dlhoročnej praxi na prokuratúre a súdoch>[b], išlo o pracovníkov, ktorí bez náležitej prípravy boli postavení na zodpovedné miesta týchto rezortov <bez právnickej praxe>[c]. Nemožno[d] prehliadnuť ani vtedajšie politické ovzdušie, vyplývajúce zo systému osobnej moci a deformácií, keď často do rozhodovania prokurátorov a sudcov nezákonne zasahovali miestni politickí činitelia.

Záver:

Z horeuvedeného vyplýva, že uvedeniu zákona č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii do života zo strany krajskej prokuratúry v Košiciach sa venovala náležitá pozornosť, že boli vytvorené jak personálne, tak aj materiálne predpoklady na to, aby priebeh rehabilitácií bol dôsledne a včas prevedený. <Revízne oddelenie pracuje v celku dobre.>[e] Do dňa 15. 5. 1969 bolo spracovaných týmto oddelením takmer 50 % návrhov, pričom treba vziať najmä do úvahy tú skutočnosť, že priebeh preskúmávania vecí sa sústavne skracuje, čo vyplýva z väčšej skúsenosti prokurátorov pracujúcich na tomto úseku a z ich osvojenia si právnych noriem, ktoré pri preskúmávaní potrebujú, takže napríklad za prvých 15 dní mesiaca mája 1969 bolo meritorne vybavených už 20 návrhov na preskúmanie.

Nie je potrebné za tohoto stavu veci činiť nejaké ďalšie opatrenia.

JUDr. Karol Maurér[f]
krajský prokurátor

Štátný archív v Košiciach, f. Krajská prokuratúra Košice, Spr. 159/69. – Koncept dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] Nad dokumentem uprostřed je rukou psaný a parafovaný pokyn krajského prokurátora v Košicích JUDr. Karola Mauréra o opsání zprávy a její zaslání ve dvou exemplářích Východoslovenskému krajskému výboru KSS, vlevo nahoře prezentační razítko s rukou psaným datem 25. 5. 1969. Vlevo nahoře je pod názvem Krajské prokuratury v Košicích uvedeno číslo jednací Spr 159/69.

[b] Do textu dopsáno rukou, místo původního, rukou přeškrtnutého textu: „*ako aj menšej odbornej pripravenosti, nakoľko*".

[c] Do textu doplněno rukou.

[d] Před tímto slovem bylo původně ještě slovo „Pochopiteľne", které bylo přeškrtnuto, a původně malé n na počátku slova nemožno bylo rukou změněno na velké n.

[e] Do textu dopsáno rukou, místo původního, rukou přeškrtnutého textu: „*Taktiež možno vysloviť uspokojenie s prácou revízneho oddelenia, pretože*". V následující předložce „do" bylo malé písmeno na počátku změněno na písmeno velké.

[f] Následuje rukopisný podpis.

[1] Jednalo se o uherský trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878 a uherský trestní řád z roku 1896.

[2] Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226

60.

1969, 21. května, Praha. – Článek Vladimíra Balaše obsahující informaci o dosavadním stavu soudních rehabilitací a popsáním způsobů porušování zákonnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení a soudů.

POUČENÍ Z REHABILITACÍ
Dr. VLADIMÍR BALAŠ

Zákon o soudní rehabilitaci platí již přes tři čtvrti roku, zvláštní senáty i Generální prokuratura a krajské prokuratury přezkoumávají jednotlivé případy. Za dobu účinnosti zákona požádalo o přezkoumání 5 379 z 15 635 osob odsouzených bývalým státním soudem. O přezkoumání žádají i občané odsouzení krajskými soudy. U městského soudu v Praze podalo návrh 1 572 osob (odsouzených státním, krajským, případně Nejvyšším soudem v první instanci), u krajského soudu v Praze 2 109 osob. Z podnětů došlých Generální prokuratuře bylo postoupeno jiným orgánům 1749, meritorně zpracováno 758. K 1. dubnu letošního roku zůstalo tedy nevyřízeno 1 580 podnětů. Přitom denně dochází průměru 25 nových podnětů. Okresní a obvodní soudy rozhodly o 983 žádostech týkajících se zrušení rozhodnutí a zařazení do TNP.

To jsou tedy holé statistické údaje. Za těmi se skrývají lidské osudy. Nejen prominentů, ale i dělníků, rolníků a jiných obyčejných lidí. A poučení nejen pro odsouzené a jejich soudce, ale pro každého občana. Jak je třeba pečlivě zkoumat každý jednotlivý případ a nenechat se unést psychózou a hysterií nebo „vyššími politickými cíli". Nespravedlnost zůstane nespravedlností, ať se jí dopustí kdokoliv pro jakýkoliv dobrý cíl a se sebelepším úmyslem.

Lidé se domnívají, že deformace začaly až v padesátých letech. To je omyl. Začaly již mnohem dříve. Může to znít třeba nepříjemně, ale jejich počátky lze vystopovat již v době po osvobození. Tehdy již převládly emoce nad rozumem (i když je to docela pochopitelné po době nesvobody). V roce 1948 došlo k přesunu mocenských sil. Jak se to projevilo v justici? V převážné většině nijak zle. Pokud jde o tzv. protistátní činnost, platil ještě zákon č. 50/23 Sb. na ochranu republiky[1], a pokud došlo k postihu, tresty nebyly nijak drásavé, zatím ještě odnětí svobody v trvání několika měsíců. Zákon č. 231/48 Sb., který nabyl účinnosti 23. října 1948, postih zpřísnil.[2] Novou úpravu, i když již nikoliv tak odlišnou, přinesl trestní zákon č. 86/50 Sb.[3] Byly tyto zákony tak špatné?

I v padesátých letech bylo povinností soudů v každé konkrétní věci zjišťovat objektivní pravdu. Tato zásada moderního trestního procesu platila ve všech trestních řádech pro přezkoumávané trestní věci. Zákon v tomto směru byl jasný a uvedená zásada byla zdůrazňována i v padesátých letech jako předpoklad pro dodržování socialistické zákonnosti právní vědou, ústavními činiteli, politickými dokumenty a někdy i judikaturou Nejvyššího soudu. Přesto docházelo v praxi orgánů činných v trestním řízení k vážným deformacím a v důsledku toho i k tvrdým a neodůvodněným represím. Ve valné části přezkoumávaných případů docházelo k trvalým nedostatkům soudního charakteru jak v řízení přípravném, tak i soudním. Bylo opomíjeno provádění rozhodujících a důležitých důkazů svědčících o nevině, a pokud důkazy byly provedeny, byly bagatelizovány. Důkazní břemeno bylo zásadně převalováno na obviněné (dokaž, že jsi nic neudělal). Soudy i ve velmi závažných věcech nerozhodovaly na základě objektivního zhodnocení stavu věcí, nýbrž mnohdy podle tzv. notoriet.

Tak např. J. K. pracoval v blízkosti Jáchymova na stavbě vodovodu. Na naléhání milenky odešel v roce 1949 do západního Německa. Jak už se stává, když se oba sešli, zjistili, že to s jejich láskou není tak valné, a rozešli se. On se vrátil a ještě téhož roku byl pro zločin vyzvědačství odsouzen na 12 roků do těžkého žaláře, k propadnutí jmění, peněžitému trestu atd. V odůvodnění soud uvedl, že nabyl přesvědčení, že obviněný při výsleších udal západní rozvědce objekt, kde před odchodem pracoval. Po předložení pracovní knížky „již orgánové CIC tušili, co vše by se mohli od něho dozvědět. Je ostatně všeobecně známo, že výslechy emigrantů jsou zaměřeny k tomu, aby z vyslýchaného dostaly co nejvíce zpráv". Obhajobě obviněného, že nic neřekl, ani nepředložil pracovní knížku orgánům CIC, resp. že v ní nebylo uvedeno ani místo zaměstnání, soud bez uvedení důvodu neuvěřil. Nic nepomohlo ani vyjádření SNB, že s žádným tajemstvím nemohl do styku přijít. Místo toho argumentace „soud ví, že je to tak, jak říká a basta".

Typické bylo naprosté pomíjení práv obhajoby. Dále byly porušovány závazné předpisy o uvalení vazby, o dodržování zákonných lhůt k přípravě obhajoby. Obžaloby a rozsudky nebyly doručovány. Doznání bylo vynucováno různými způsoby násilí. V přípravném řízení byly protokoly přepisovány na základě poznámek vyšetřovatelů a pak byly předkládány obviněným k podpisu. Ti se museli učit své protokoly nazpaměť, aby se od nich před soudem neodchylovali. Konkrétními příklady mohl bych rovněž posloužit, ale myslím si, že to ani není nutné. Jinou takovou raritou, žel notoricky se opakující, bylo, že vyšetřovatelé StB při sepisování tzv. závěrečných protokolů, které mnohdy byly jimi vypracovány až po několikaleté ne-

zákonné vazbě, používali svých vlastních formulací tak, aby se kryly s vykonstruovanými obviněními. Dávaly dohromady skupiny osob, které k sobě nijak nepatřily. Docházelo i k tomu, že byl činěn nátlak na svědky, aby proti pravdě usvědčili obviněné. Ač trestní zákon stanovil trestnost návodce, docházelo i k přímým provokacím, které byly řízeny a kontrolovány orgány Státní bezpečností. Byl to svérázný způsob kádrování. Bylo by možné pochopit, i když nikoliv ospravedlnit, podobný postup u prominentů. StB si však nevybírala. Doslal se mi do rukou spis, ze kterého vyplynulo, že k trestné činnosti bylo vyprovokováno osm dělníků (svářeč kovů, soustružník, hrobník atd.). Opravdu otřesné, když se podobné věci dály ve jménu socialismu a dělnické třídy.

Nedivím se nijak těm, kteří žádají zveřejnění nezákonností a jejich příčin. Souhlasím i s požadavkem městské rehabilitační poradny v Praze, která požaduje publikaci výsledků šetření proti osobám, které mají na deformacích vinu. Je to asi minimum, které může požadovat demokratická snaha po odčinění křivd.

Obroda, č. 11, 21. 5. 1969, s. 5.

---

(1) Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226

(2) Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

(3) Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 213–263.

61.

1969, 30. května, Praha. – Stanovisko předsednictva Ústředního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků k aktuálnímu stavu rehabilitace.

NENARUŠOVAT REHABILITAČNÍ PROCES
Stanovisko předsednictva ÚV ČSPB k současnému stavu rehabilitace

Předsednictvo ÚV ČSPB projednalo na svém zasedání 15. května 1969 dosavadní výsledky a další úkoly realizace zákona o soudní rehabilitaci a průběh příprav vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci.

Rehabilitační komise a poradny SPB úspěšně plní ve všech krajích a okresech poslání, svěřené jim NF – být společenským garantem důsledného provádění zákonů o rehabilitaci. Více než 1000 dobrovolných členů rehabilitačních komisí, v nichž pracují i zástupci dalších složek NF, kvalifikovaní pracovníci krajských a okresních poraden účinně pomáhají při vracení cti a poskytování spravedlivých náhrad tisícům nevinně postižených odbojářů a ostatních občanů.

V posledních týdnech vznikají, nebo jsou na některých místech uměle vyvolávány obavy opravdu nezákonně odsouzených, nebo jinak poškozených lidí. Pochyby nebo dokonce strach o pokračování a důsledné dokončení procesu rehabilitace považujeme za neodůvodněné. ČSPB bude i nadále společně s KSČ a s ostatními složkami NF usilovat o to, aby i na tomto úseku byly zásady polednové politiky uváděny důsledně v život. Jsme si však vědomi, že toto úsilí nemá nic společného s pokusy některých sil změnit odstraňování nezákonnosti předlednového údobí v útoky proti revolučním opatřením, plynoucím z únorového vítězství pracujícího lidu. Rehabilitace se nikdy [ne]dotkne socialistického uspořádání naší společnosti, vedoucí úlohy komunistické strany, normalizace našich vztahů k Sovětskému svazu a k ostatním státům socialistického tábora.

Rychlejší a úspěšnější pokračování rehabilitačního procesu vyžaduje, aby pro rehabilitační senáty byly vytvořeny příznivější podmínky zvýšením počtu soudců, urychleným přidělením většího počtu administrativních sil a zajištěním dostatečných pracovních prostor.

Je žádoucno, aby Nejvyšší soud a Generální prokuratura důsledněji než dosud využívaly ustanovení zákona o soudní rehabilitaci k postihu pracovníků justice i bezpečnostního aparátu, kteří deformovali socialistické zákonodárství a svou činnost zakrývali a někdy dodnes

zakrývají neodpovědným odvoláváním se na politiku strany. Je nutné, aby rehabilitační proces nebyl v žádném směru narušován zásahy nepovolaných orgánů nebo jednotlivců do jeho průběhu. Je třeba důsledně zachovávat soudcovskou nezávislost.

Je žádoucno, aby i na ministerstvu vnitra[,] federální vlády a národních vlád [sic] byly ustaveny rehabilitační komise, přímo podřízené příslušnému ministrovi.

Urychlené předložení návrhu zákona o mimosoudní rehabilitaci očekává celá naše veřejnost na základě projevů některých povolaných činitelů se značným zneklidněním od začátku tohoto roku. Odpovědné, reálné a včasné informování o termínu projednání tohoto zákona považuje předsednictvo ÚV ČSPB za nezbytnou součást celého konsolidačního procesu v naší společnosti.

V důsledném dokončení soudní rehabilitace, v urychleném vydání a realizaci zákona o rehabilitaci mimosoudní vidí ÚV ČSPB shodně s naprosto převážnou většinou našeho lidu jeden z nejspolehlivějších symptomů důsledného pokračování v polednové politice komunistické strany, vlády a celé NF.

Předsednictvo ÚV ČSPB

Hlas revoluce, č. 21, 30. 5. 1969, s. 1.

62.

[1969, mezi 27. květnem a 3. červnem, Praha].[1] *– Zpráva o průběhu soudních rehabilitací z hlediska činnosti advokacie v ČSR k 31. březnu 1969 vypracovaná na základě hlášení krajských sdružení advokátů pro schůzi Ústředí české advokacie konanou 3. června 1969.*[a]

Na schůzi výboru ÚČA
dne 3. 6. 1969

Zpráva o dosavadním průběhu soudních rehabilitací podle zákona č. 82/1968 Sb. z hlediska činnosti advokacie

Podkladem té to zprávy jsou hlášení KSA[2] v českých a moravských krajích podle jednotného dotazníku, rozeslaného Ústředím české advokacie. Hlášení byla zpracována podle stavu k 31. 3. 1969.

Účelem zpráv KSA nebylo a není ani účelem této zprávy podat komplexní hodnocení dosavadního průběhu soudních rehabilitací; takový požadavek by byl ostatně předčasný. Zpráva zachycuje pouze průběžný a tedy orientační pohled na základní otázky rehabilitací z hlediska advokacie.

Právní problematikou zákona č. 82/1968 Sb. se podle plánu úkolů bude v krátké době blíže zabývat studijní kolegium ÚČA, zejména jeho trestní a občanskoprávní sekce. V této správě je obsažena jen část této problematiky, jak byla vyjádřena ve sděleních KSA.

1) Celkový počet věcí napadlých v AP

Podle očekávání představuje podstatnou část rehabilitační agendy obhajoba v tzv. přezkumném řízení podle II. oddílu zákona (z celkového počtu převzatých 9 042 věcí je to 7 120 věcí, t. j. 73 %). Obhajoba v ostatních věcech, t. j. podle oddílů III, IV, V. zákona tvoří zbytek, t. j. zhruba 1/4 celkového nápadu, přičemž více než polovinu těchto věcí zahrnuje zastoupení podle oddílu III (věci přezkoumávané na podkladě stížnosti pro porušení zákona). Přitom v žádném kraji nelze konstatovat výraznější výkyvy v rámci jednotlivých složek rehabilitační agendy.

Rozložení agendy je patrná z tohoto přehledu:

Kraj:	II. oddíl	III. oddíl	IV. oddíl	V. oddíl	celkem
MěSA[3] Praha	2 915	301	170	45	3 431
KSA Praha	198	55	21	42	316
KSA České Budějovice	244	220	32	72	568
Plzeň	550	71	16	14	651
Ústí nad Labem	737	109	23	49	918
Hradec Králové	586	117	47	63	813
Brno	1462	116	68	104	1750
Ostrava	428	99	46	22	595
	7120	1088	423	411	9022

2) Rozložení agendy na advokáty

Všichni advokáti podle hlášení KSA zastupují v rehabilitačních věcech pouze v kraji Jihočeském, ve všech ostatních krajích určitá část advokátů v rehabilitační agendě nezastupuje vůbec. Celostátně v této agendě vůbec nepracuje 19 % advokátů. Tato relace je výrazem vnitřní dělby práce a nemůže být považována za nepříznivý signál. Odpovídá proto zhruba relaci advokátů, kteří více či méně zastupují v trestní agendě k těm, kteří přebírají převážně nebo výlučně věci občanskoprávní či smluvní.

Počet advokátů v jednotlivých KSA, kteří k 31. 3. 1969 převzali alespoň jednu soudní rehabilitaci, je patrný z následujícího přehledu (prvá část zlomku = celkový počet advokátů, druhá = počet advokátů zastupujících v rehabilitacích):

MěSA Praha	176/127
KSA Praha	50/37
KSA České Budějovice	33/33
KSA Plzeň	41/36
KSA Ústí nad Labem	49/44
KSA Hradec Králové	84/78
KSA Brno	76/53
KSA Ostrava	558/453[4]

Kritéria, která uplatňují soudy, pokud jde o pořadí rehabilitačních věcí

Ze zpráv KSA vyplývá, že tato kritéria nelze bezpečně zjistit a že nejsou jednotné.

Zásadně rozhoduje pořadí podle nápadu u soudu, vyskytují se však četné výjimky.

Všeobecně je tendence projednávat nejprve případy jednodušší, mimo jiné ve snaze vykázat uspokojivý počet vyřízených věcí.

Ve skupinových věcech se často vyčkává, až návrh podají všichni odsouzení nebo alespoň většina z nich. Tím ovšem dochází ke značnému odsouvání těch žádostí, které došly již krátce potom, co rehabilitační zákon nabyl účinnosti.

Přednostně se zpravidla také vyřizují případy, které z těch či oněch důvodů vzbudily v původním řícení nebo v současné době značnou pozornost veřejnosti.

Někdy se projevuje snaha přednostně vyřizovat věci žadatelů fyzicky vysokého věku a pozůstalých po těch, kteří zemřeli ve výkonu trestu, či na kterých byl vykonán trest smrti.

Podle zkušeností KSA Plzeň, pokud ve skupinových věcech nebyly návrhy podány od všech účastníků skupiny, vyčkává se uplynutí zákonné lhůty.

MěSA Praha uvádí jako příklad ochotného postupu soudu skutečnost, že zvláštní senát městského soudu v Praze vyloučil k samostatnému projednání věc dvou navrhovatelů a tím umožnil dřívější skončení případu i zlevnění obhajoby.

4) Zkušenosti s aplikací § 13/1 rehabilitačního zákona (došetření potřebných skutečností)

Údaje KSA v tomto ohledu nejsou jednotné. Podle došlých zpráv došetřuje věc převážně člen senátu, který věc projednává a to buď předseda, nebo jiný pověřený člen. Došetření prostřednictvím vyšetřovatelů prokuratury je spíše výjimkou.

AP Klatovy sděluje, že předseda senátu dává podrobněji vyslechnout odsouzené, kteří sami podali návrh na přezkumné řízení a to prostřednictvím dožádaného soudu, přičemž obhájce má možnost účastnit se výslechu.

V Brně se u některých senátů vyvinula praxe, že navrhovatel i obhájce jsou vyzváni, aby návrh na přezkumné řízení doplnili. Někdy jdou tyto výzvy dokonce tak daleko, že navrhovatelé jsou žádáni, aby se vyjádřili, v jakém směru považují své tehdejší výpovědi za správné. V těchto případech nejde ovšem o došetřování, nýbrž o doplnění rehabilitačního návrhu.

Častější žádosti o doplnění návrhu by mohly být příznakem toho, že advokáti podávají návrhy obsahově příliš paušální bez náležitého prostudování spisu.

Z „jiných orgánů" uvedených v § 13 rehabilitačního zákona jsou o došetření ojediněle žádány okresní soudy a též orgány ministerstva vnitra. Podle zkušeností z jednotlivých krajů krajské správy SNB disponují zvláštními skupinami pro prošetřování postupu vyšetřovacích orgánů v původním řízení. MěSA Praha již v předchozí signalizaci zaslané ÚČA vyslovilo výhrady proti tomu, aby došetřování prováděly orgány ministerstva vnitra. Nejde o jednotlivé úkony menší závažnosti, které ve smyslu § 13/1 rehabilitačního zákona mohou provádět i jiné orgány než ty, které jsou v tomto ustanovení výslovně uvedeny, když předmětem zjišťování jsou tak významné skutečnosti, jako např. zda v průběhu vyšetřování bylo použito nezákonných metod, jaký byl rozsah a povaha těchto nezákonností apod. Kromě toho je naprosto nevhodné, aby přešetřování prováděly orgány téhož reportu, jehož pracovníci se měli v původním řízení nezákonností dopouštět, a to tím spíše, že někteří tito pracovníci dosud v tomto resortu působí. V této otázce provedl již počátkem března t. r. předseda ÚČA signalizaci federálnímu ministru vnitra.(5)

Podle došlých hlášení nelze však usuzovat, že naznačený způsob přešetřování věci orgány ministerstva vnitra, t. j. zejména formou osobních výslechů navrhovatelů bez účasti obhájce, bylo častější a že by bylo praktikováno ve všech krajích.

O došetřovacích úkonech jsou obhájci uvědomováni zpravidla včas. Způsob došetření je většinou hodnocen jako objektivní, důstojný a klidný. Případy, kdy obhájci nebyli vyrozuměni, jsou tak výjimečné, že se zřejmě jedná převážně jen o opomenutí.

Podle KSA České Budějovice došetřovací úkony mimo kraj působí potíže pro velkou ztrátu času a v těchto věcech se také těžko substituuje, takže k substitucím nedochází.

Pouze ze zprávy KSA Ústí nad Labem možno dovozovat, že v kraji došlo častěji k opomenutí vyrozumět obhájce o došetřovacím úkonu.

KSA Brno považuje za sporné, zda o došetřovacích úkonech mají být vyrozumíváni i navrhovatelé. Některé senáty v kraji tak činí, jiné nikoliv.

5) Způsob prošetřování nezákonnosti postupu v původním řízení

Ze zpráv KSA vyplývá, že prověřování zákonnosti postupu orgánů trestního řízení děje se obvyklými důkazními prostředky, t. j. zejména výpověďmi obviněných, svědků a listinnými důkazy.

V jednotlivostech jde zejména o tyto způsoby:

- podrobný výslech navrhovatele k okolnostem, za nichž byl vyslýchán v původním řízení,
- opětovný výslech svědků slyšených již v původním řízení a výslech svědků nových, zvláště pak výslech bývalých vyšetřovatelů StB včetně konfrontací těchto svědků s navrhovateli,
- zprávy inspekce ministerstva vnitra
- původní spisy, vyšetřovací svazky a někdy i tzv. podsvazky

KSA České Budějovice podtrhuje taktnost, s jakou jsou ze strany rehabilitačních senátů vedeny výslechy navrhovatelů. Podle KSA Hradec Králové člen senátu činí zvlášť dotazy na jednání vyšetřovatele, prokurátora i předsedy senátu, kteří byli činni v původním řízení. Totéž KSA poznamenává, že pokud jsou slyšeni příslušníci StB, kteří původně případ zpracovávali, cítí se dotčeni a odmítají jakákoliv obvinění z nezákonného postupu.

6) Způsob zjišťování provokací:

Provokace jsou zjišťovány částečně z tzv. podsvazků nebo dotazy na inspekci ministerstva vnitra. Při negativním hlášení jsou většinou předvoláváni označení spolupracovníci bezpečnosti za účelem zjištění, zda nešlo o provokaci. Někdy si zvláštní senát učiní vlastní logický závěr, zejména když určitá osoba byla velmi aktivní při protizákonné činnosti, nabádala k této činnosti další občany, případně jejich činnost organizovala, a sama pak nebyla stíhána (MěSA Praha). Nezřídka je provokace ještě před zahájením přezkumného řízení známa již z jiných, věcně souvisejících a pravomocně skončených rehabilitací.

KSA České Budějovice se k této otázce vyjadřuje takto: Provokace je buď zjištěna přímo z podsvazků, pokud byly tyto k dispozici. Je pravda, že v současné době je podsvazkových spisů méně. Jinak se zjišťují z obhajoby nebo z výpovědí odsouzených a jejich tvrzení se pak přešetřují podle obsahu podsvazků. V těchto případech se provokace zjišťují celkem bezpečně. Jiná je situace, když týž usvědčující svědek se objeví u několika procesů. Zde většinou zůstane při domněnce, poněvadž takovíto svědci provokaci nepřipouštějí.

KSA Brno uvádí, že soudy také činí dotaz na krajské inspekci ministerstva vnitra a požadují též předložení operativních spisů. Operativní spisy však komise není ochotna předkládat, naproti tomu je ochotna podat zprávu na přímé dotazy soudu o určitých skutečnostech.

7) Informativní výslechy pracovníků ministerstva vnitra v souvislosti s přezkumným řízením

Již před časem byly hlášeny ÚČA na základě usnesení výboru ÚČA č. 1/1969 o signalizaci případy, kdy navrhovatelé v rehabilitačním řízení popř. osoby přicházející v úvahu jako svědci byli předvoláváni orgány ministerstva vnitra za účelem objasnění tvrzených nezákonných metod v původním řízení. Formálně se jednalo o způsob přešetření stížnosti na postup orgánů ministerstva vnitra. Při této příležitosti však byli vyslýchaní dotazováni i ke skutkovým okolnostem případu, tj. k meritorním otázkám, jejichž přezkoumávání přísluší pouze soudu popřípadě v rámci došetření orgánům soudem k tomu zmocněným. Několik těchto případů hlásilo MěSA Praha, o 3 případech se zmiňuje KSA Plzeň, po jednom případě KSA Praha a České Budějovice. V hlášení KSA Ústí nad Labem je blíže nerozvedená zmínka o několika případech, přičemž prý klienti uvádějí, že jednání pracovníků MV je seriózní.

Na základě těchto vyjádření nelze mít za to, že by uvedený postup orgánů ministerstva vnitra byl častý, spíše se jeví být jako výjimečný.

8) V čem soudy spatřují hrubé porušení procesních předpisů (§ 15/1 b) rehabilitačního zákona)

Obecně lze charakterizovat jako nejčastěji zjišťované procesní vady: nedostatečná a neúplná skutková zjištění, nesprávné skutkové a z nich vyplývající vadné právní závěry, porušování předpisů, jejichž účelem je zajistit obhajobu obviněného, nesprávný a často protizákonný postup při provádění výslechů a jejich protokolaci, užití fyzického a psychického nátlaku, včetně nejrůznějších úskoků a lstí, porušení soudcovské nezávislosti zejména akceptací vnějších tlaků apod.

VVS[6] v Příbrami zjistil hrubé porušení procesních předpisů nerespektováním požadavku § 160/3 bývalého vojenského trestního řádu[7], případně § 202 tr. ř. (starého)[8], zakazujícího užívat slibů nebo předstírání, aby byl obviněný pohnut k doznání neb jiným údajům (MěSA Praha).

V souvislosti s porušováním předpisů o výslechu je zjišťováno hrubé nedbání předpisů o výkonu vazby (dlouhodobá izolace, hladovění, nedostatek spánku, nasazování konfidentů do cely apod.). Porušování procesních předpisů bylo podporováno a dotvářeno i nesprávným procesním vystupováním prokurátorů, čímž vznikala předpojatá atmosféra psychického a morálního teroru.

Častěji jsou též zjišťovány bezdůvodné zásahy do ústavou chráněných občanských práv a svobod bez povolení soudu (zatčení, domovní prohlídka, odnětí věci apod.). Další zjištěnou vadou je procesní nečinnost (např. soud vůbec nerozhodl o žádosti obviněného o propuštění na svobodu).

9) Uplatňování beneficia cohaesionis (§ 16/2 rehabilitačního zákona)

V této otázce KSA konstatují většinou dosud malé zkušenosti. Podle MěSA Praha beneficium cohaesionis je uplatňováno důsledně. Navíc soudy zpravidla vyrozumívají odsouzené, kteří návrh na rehabilitaci ještě nepodali, aby tak učinili, jinak se používá ustanovení § 16/2 zákona. V některých případech podal návrh na rehabilitaci ve prospěch odsouzených, kteří sami návrh nepodali, prokurátor.

V podobném smyslu vyznívají i vyjádření jiných KSA. Podle KSA Plzeň se uplatňuje § 16/2 zákona pravidelně ve prospěch zemřelých spoluodsouzených. V jiných případech ještě použití § 16/2 zákona nepřicházelo v úvahu.

KSA Ostrava se vyjadřuje v tom smyslu, že podle některých názorů nepostupují soudy důsledně. Upozorňuje v této souvislosti na problematiku, která vyvstala při projednání konkrétního případu.

Ve skupinovém procesu podali návrh dva spolužalovaní, kteří byli původně souzeni před krajským soudem. Jeden byl odsouzen pro velezradu k vysokému trestu, druhý pouze ke krátkodobému trestu pro podstatně mírnější kvalifikaci. Zvláštní senát postoupil návrh druhého navrhovatele generální prokuratuře, aby postupovala podle § 21 zákona. Obhájce má za to, že s ohledem na znění § 2 rehabilitačního zákona není tento postup správný.

10) Úspěšnost návrhu v rehabilitačním řízení

Podle shodných hlášení ze všech krajů podstatná většina návrhů je úspěšná ne-li zcela, tedy alespoň částečně.

Rovněž důkazní návrhy obhajoby jsou v převážné většině akceptovány a pečlivě prováděny.

Pokud jde o žádosti navrhovatelů o uveřejnění rozsudku, postupují soudy vesměs v intencích § 20 zákona. Převážně samy upozorňují rehabilitovaného na jeho právo, aby rozhodnutí bylo uveřejněno. Podle hlášení některých KSA většinou žádají rehabilitovaní uveřejnění v krajském či okresním tisku. Podle KSA Plzeň rehabilitovaní vesměs o uveřejnění nežádají. KSA Ústí nad Labem uvádí, že forma uveřejnění je výstižná a důstojná. Podle názoru KSA Ostrava se uveřejňování vyřizuje velmi zdlouhavě.

11) Zkušenosti se společenskou obhajobou

Většinou se uvádí, že společenští obhájci vystupují poměrně málo. Hodnocení jejich vystupování není jednotné. Převážně kladně je oceňováno působení společenských obhájců z řad pracovníků SPB, mezi nimi je mnoho právníků, někdy i bývalí advokáti. Mnohem méně často vystupují společenští obhájci z řad jiných oprávněných organizací.

Obhájce se většinou zabývá skutkovou a právní stránkou věci, společenský obhájce hodnocením osoby navrhovatele.

V ostravském a královohradeckém KSA nebyl zjištěn žádný případ společenské obhajoby. Je hlášeno několik případů, kdy pro formální závady nebyl společenský obhájce připuštěn

12) Do jaké míry vyhovují orgány ministerstva vnitra žádostem o předkládání vyšetřovacích svazků a podsvazků

Podle MěSA Praha vyšetřovací svazky a podsvazky jsou soudu předkládány, jsou však často nepřehledné. Stává se též, že v závěru vyšetřovacích podsvazků je uvedeno, že nepotřebný materiál byl vyřazen a skartován v roce 1968. Bylo též zjištěno, že dochází k přečíslování stran v podsvazcích, takže nelze vyloučit, že materiály nejsou úplné. Neúplnost podsvazků v některých případech potvrzují hlášení i z jiných krajů. Někdy naopak v materiálech ministerstva vnitra jsou obsaženy i kompromitující směrnice orgánů StB např. pro předsedu státního soudu, jak mají být kladeny otázky, jak na ně budou obvinění vypovídat apod.

Podle hlášení KSA Brno jsou předkládány vyšetřovací svazky, nikoli však podsvazky, což je zdůvodňováno tím, že v těchto podsvazcích je materiál stejný jako ve vyšetřovacích spisech. Rozhodně podle tohoto KSA, odmítají orgány MV předkládat operativní spisy a na požádání jsou ochotny sdělit z nich určité skutečnosti zejména o provokacích.

13) Další právní problematika rehabilitačního zákona, zejména náhradové řízení u ministerstva spravedlnosti

MěSA Praha hodnotí spolupráci s příslušným oddělením ministerstva spravedlnosti ve věcech odškodnění kladně. Pracovníci tohoto oddělení projevují ochotu a úsilí, avšak s ohledem na personální vybavení nejsou sto v přiměřené době nával práce zdolat. Odškodňovací řízení se proto protahuje. Podle téhož sdělení k jednání s rehabilitovaným občanem ministerstvo spravedlnosti zve i obhájce, vojenské oddělení však projednává někdy náhradu přímo s klientem. Poukazuje se na to, že při stanovení náhrady ušlého výdělku za vazbu a trest se nepřihlíží k platovým a cenovým změnám, ke kterým došlo v průběhu odnětí svobody.

Několik KSA upozorňuje, že likvidace nákladů za obhajobu v přezkumném řízení trvá neúměrně dlouho, MěSA Praha doporučuje vyřešit problematiku náhrady škody podle oddílu VI u zemědělců. Většina obytných budov zemědělských usedlostí bývá spojena s hospodářskými budovami a v těchto případech není někdy ochota vrátit zemědělci do vlastnictví obytnou část.

KSA Brno upozorňuje na následující problematiku: Vyskytují se pochybnosti, jak má být označován navrhovatel v přezkumném řízení, zda obviněný, obžalovaný, odsouzený nebo jen navrhovatel. Senáty nepoužívají jednotné terminologie.

Je nejednotná praxe, pokud jde o formu rozhodnutí v případech, kdy dojde ke zrušení původního rozsudku a poté k zastavení trestního stíhání z důvodu amnestie.

Jestliže navrhovatel po podání návrhu se stal nezvěstným, např. zdržuje se v cizině nebo na neznámém místě, soudy – lze-li věc řádně objasnit i bez přítomnosti navrhovatele – v řízení pokračují. Jinak dochází k přerušení analogicky podle § 223/1 tr. ř. [9]

Konečně upozorňuje KSA Brno na problematiku osoby oprávněné požádat o pokračování řízení, dojde-li k zastavení trestního stíhání v důsledku promlčení nebo amnestie. Zákon označuje za oprávněného pouze obviněného. Jestliže obviněný zemřel, zastávají někteří soudci názor, že tento návrh nemůže podat navrhovatel. KSA vyslovuje názor, že tento výklad by byl v rozporu se smyslem rehabilitaci a že při jeho správnosti by bylo znemožněno pozůstalým dosáhnout rozhodnutí v otázce viny.

KSA Ostrava upozorňuje na tento konkrétní případ: Ve věci náhrady škody uplatňované u ministerstva spravedlnosti dožadoval se syn vrácení majetku po zemřelé matce, jíž byl tento majetek zabrán. Z ministerstva spravedlnosti došla odpověď, podle níž se na základě § 26 rehabilitačního zákona ruší výrok o vedlejším trestu propadnutí jmění, nikoli však zabrání majetku, jež není trestem. KSA poznamenává, že dochází k nelogické situaci, že přímý pachatel odsouzený podle § 135 tr. z.[10] z roku 1950 má ze zákona zahlazen výrok o propadnutí osobního majetku, zatímco občan, který vůbec nebyl odsouzen a nedopustil se trestného činu, jestliže mu byl zabrán majetek, byl by nucen domáhat se restituce resp. náhrady patrně cestou některého mimořádného opravného prostředku.

14) Případné tendence směřující k narušování zákonnosti v přezkumném řízení

Práce soudu i prokuratur je hodnocena převážně kladně, a to jak pokud jde o meritorní rozhodování, tak i o postoj těchto orgánů k rehabilitovaným osobám a o přístup k obhajobě. Poukazuje se pouze na výše zmíněné nesprávné ojedinělé tendence orgánů ministerstva vnitra.

Jen výjimečně (AP Třebíč) uvádí, že předseda senátu při výslechu obviněného upozorňoval, že původní protokol je v rozporu s jeho nynější výpovědí, a zdůrazňoval, že v původním řízení k doznání nebyl nucen.

Pokud jde o práci advokátů, poznamenává KSA České Budějovice, že pracovní přetíženost brání v tom, aby právní pomoc v těchto věcech byla poskytována s takovou péčí, jak by to vyžadovala, přičemž náročnost této práce v budoucnosti ještě vzroste. Zatím totiž byly řešeny případy evidentnější povahy, při nichž pozice obhajoby byla snazší.

KSA Plzeň konstatuje, že řada odsouzených proti původnímu očekávání rehabilitační návrhy nepodala.

O náznacích určitých tendencí, které by mohly být v rozporu s politickým i právním smyslem rehabilitací, se zmiňuje zpráva KSA Ostrava. Na tyto tendence usuzuje z toho, že v několika případech byly již před dlouhou dobou žádány spisy k nahlédnutí, žádosti několikráte urgovány, avšak bezvýsledně. Obhájce byl proto nucen podat zatím návrh bez bližšího zdůvodnění.

V jednom případě se poukazuje na to, že i když rehabilitační senát velmi pečlivě prováděl všechny důkazy, přesto pokud jde o zjišťování nátlaku ze strany vyšetřovatele na obviněného a svědky, byla patrna určitá snaha po nepříliš přesné a důsledné protokolaci výpovědi svědků o nátlaku. Rovněž KSA Ostrava upozorňuje na vyslovený názor, že některé pojmy vykládají soudy ve smyslu dřívější judikatury a tedy zkresleným způsobem, který odporuje dnešnímu právnímu cítění a chápání socialistické zákonnosti. Pro výklad některých pojmů je často používán někdejší Vieskův komentář.[11] Dochází tak ke zkreslenému chápání např. pojmu „zájem republiky“ apod.

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 12 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu se nachází rukou psané kancelářská poznámka „*dr. Hz (exped*[ováno] *27. 5. 69)*.

[1] Datum vzniku dokumentu bylo stanoveno na základě data konání schůze výboru Ústředí české advokacie, pro niž byla zpráva připravena, a kancelářské poznámky o jeho expedici, místo vzniku pak podle sídla ústředí.

[2] Krajská sdružení advokátů.

[3] Městské sdružení advokátů.

[4] Zde došlo v přehledu k chybě. Pro Krajské sdružení advokátů Ostrava je udáván celkový přehled za ČSR. Propočtem vychází pro toto sdružení poměr 49/45.

[5] Dokument č. 54.

[6] Vyšší vojenský soud.

[7] Zřejmě se jedná o chybu a míněn byl § 162 odst. 3 vojenského trestního řádu, v němž bylo uvedeno: „*Nesmí se užívati ani slibů nebo předstírání ani hrozeb neb jiných donucovacích prostředků, aby byl obviněný pohnut k přiznáním nebo k jiným určitým údajům. Rovněž nesmí býti vyhledávání zdržováno snahou, aby bylo dosaženo přiznání.*“ Vyhláška ministra národní obrany č. 151/1948 Sb. ze dne 10. června 1948 o novém znění vojenského trestního řádu. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 53, s. 1133.

[8] Paragraf 202 říšského trestního řádu z roku 1873, platného i na území Československa do roku 1950, zněl: „*Není dovoleno, obviněnému ani ničeho připovídati ani křivě předstírati, ani mu hroziti, ani prostředků donucovacích užívati k tomu konci, aby přiveden byl k přiznání nebo aby něco jiného určitého pověděl. Také se nemá vyšetřování přípravné protahovati v tom snažení, aby se obdrželo přiznání.*“ Zákon č. 119 daný dne 23. května 1873, jímž se zavádí nový řád soudu trestního. *Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené*, roč. 1873 částka XLII, s. 438.

[9] Paragraf § 223 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Soud zastaví trestní stíhání, shledá-li za hlavního líčení, že tu je některá z okolností uvedených v § 11 odst. 1.*“ Odstavec 1 paragrafu 11 pak stanovil, že trestní stíhání nebylo možno zahájit, a bylo-li již zahájeno, tak v něm nebylo možno pokračovat a muselo být zastaveno, nařídí-li to prezident republiky, využívaje svého práva udílet milost nebo amnestii, je-li trestní stíhání promlčeno, jde-li o osobu, která je vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, nebo o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán, jde-li o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná, proti tomu, kdo zemřel, proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno, proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím místního lidového soudu, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno, nebo proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím jiného orgánu ke stíhání trestných činů oprávněného, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 599, 630.

[10] Znění tohoto paragrafu trestního zákona z roku 1950 definujícího spolu s § 136 trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu bylo následující: „*(1) Kdo z nedbalosti, maří nebo ztěžuje provoz nebo rozvoj státního, národního, komunálního nebo jiného veřejného podniku nebo lidového družstva, zejména tím, že nesplní nebo poruší povinnost svého povolání, zaměstnání nebo své služby anebo plnění takové povinnosti obchází, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok a trestem peněžitým.*
(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta a trestem peněžitým bude pachatel potrestán, je-li činem uvedeným v odstavci 1 mařeno nebo ztěžováno plnění jednotného hospodářského plánu v některém úseku.“ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 234.

[11] Vojenský prokurátor Juraj Vieska byl v letech 1949–1950 náměstkem státního prokurátora a v letech 1950–1951 náměstkem hlavního vojenského prokurátora. Prokuraturu zastupoval mj. v politických procesech „Milada Horáková a spol.“ či „Karel Kutlvašr a spol.“. Byl autorem komentáře k zákonu na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. (VIESKA, Juraj: *Zákon na ochranu lidově demokratické republiky: komentované vydání s předmluvou A. Čepičky.* Naše vojsko, Praha 1949) a části trestního zákona č. 86/1950 Sb. (VIESKA, Juraj: Ochrana lidově demokratické republiky. *(Komentář k § 78–129 trestního zákona čís. 86/50 Sb.)* Orbis, Praha 1950, 2. vyd. 1951). ZÍTEK, Adam – PAŽOUT, Jaroslav a kol.: *Lexikon nejvyšších představitelů československé justice a prokuratury v letech 1948–1989*, s. 303–307.

63.

1969, 12. června, Praha.[1] *– Komentář k zákonu o soudní rehabilitaci vedoucího revizního odboru Generální prokuratury Josefa Rychetského pro vnitropolitickou redakci Československého rozhlasu.*

Proč zákon o soudní rehabilitaci?

Bývalý státní soud za svého čtyřletého působení odsoudil od konce roku 1948 do konce roku 1952 asi 18 000 občanů, Nejvyšší soud jak jednoinstanční bez možnosti odvolání za další 4 roky asi 500 občanů a krajské soudy na dalších 13 let zhruba 12 000 občanů, celkem tedy 30 000 občanů pro nejtěžší protistátní trestné činy. Z tohoto počtu zhruba 25 000 občanů v českých zemích a 5 000 na Slovensku.

Okresní soudy v téže době další desítky tisíc občanů pro méně závažné protistátní trestné činy, zejména při nesprávném provádění socialisace vesnice.

Již z těchto cifer logicky plyne, že ne všichni byli odsouzeni právem a v souladu se zásadami socialistické justice. Pro údajnou protistátní činnost byli odsuzováni i k nejtěžším trestům občané, kteří nebyli nepřáteli socialismu, nevyvíjeli proti našemu státnímu zřízení žádnou trestnou činnost a naopak patřili k osvědčeným bojovníkům proti fašismu a k obětavým budovatelům socialismu. Tyto procesy politického charakteru hrubě negativně zasáhly do vývoje naší společnosti a lze říci, že patřily k nejhrubším deformacím, které ji postihly, zejména v prvé polovině padesátých let.

Po XX. sjezdu KSSS a celostátní konferenci KSČ v roce 1956 došlo k nápravě v některých nejkřiklavějších případech, v počtu asi 450. V pozdější době byly snahy o revize nezákonných rozsudků všemožně brzděny. Pak po dubnovém plénu ÚV KSČ z roku 1963[2] došlo k další významnější revizi zejména nezákonně odsouzených význačných stranických, státních a hospodářských funkcionářů. I zde se však nedospělo k důsledné nápravě chyb a křivd, po které celá naše společnost oprávněně volala. Teprve na lednovém zasedání ÚV KSČ v roce 1968 byly předloženy návrhy definitivně uzavřít právní a politickou rehabilitaci nevinně odsouzených.

V akčním programu KSČ z 5. dubna 1968 po zjištění, že doposud nebyla do všech politických a občanských důsledků provedena vždy ani rehabilitace lidí – komunistů i nekomunistů – kteří byli obětmi nezákonností v minulých letech, se ukládá, aby postup v těchto otázkách byl upraven zvláštním zákonem. V témže dokumentu bylo stanoveno, že <„>[a] na příště nesmí sedět nikdo v politických orgánech, v bezpečnostním, prokurátorském a soudním aparátu, které mají minulé nezákonnosti napravovat, kdo může mít ze své vlastní minulé činnosti osobní zájem brzdit nápravu. Při tom ovšem je samozřejmé, že ani při plné rehabilitaci osob není možno měnit důsledky revolučních opatření, jež v minulosti byla provedena v souladu s třídním zákonodárstvím.[3] <“>[a] Národní shromáždění ČSSR přijalo 25. června 1968 jednomyslně zákon o soudní rehabilitaci, který ve svém úvodu stanoví, že <„>základním předpokladem pro obnovení obecné a plné důvěry v socialistickou zákonnost a ve spravedlnost je odčinění křivd,

k nimž došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví. Při tom však nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád. Rehabilitace se nemůže týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří svou trestní činností porušili platné zákony a právem podle nich byli potrestáni.<“>[a])

Zákon o soudní rehabilitaci nabyl účinnosti dnem 1. srpna 1968. Jeho těžiště tkví v přezkumu rozsudků bývalého státního soudu, Nejvyššího soudu, krajských soudů, vynesených pro těžké protistátní trestné činy v době od 24. 10. 1948 do 31. 7. 1965. Tyto rozsudky přezkoumávají zvláštní senáty u krajských soudů, vyšších vojenských soudů, složené ze tří soudců z povolání a Nejvyššího soudu, složené z pěti soudců z povolání, kteří pro tento účel byli zvoleni ve 2 etapách v roce 1968 Národním shromážděním. V českých zemích zasedá celkem 29 senátů u všech krajských soudů, jeden zvláštní senát vyššího vojenského soudu a dva zvláštní senáty Nejvyššího soudu.

Na území ČSR požádalo dosud o přezkum původního odsuzujícího rozsudku asi 8 000 osob. Je nutno zdůraznit, že lhůta k přezkumné žádosti v těchto věcech končí 31. červencem 1969. O přezkoumání jsou oprávněni požádat odsouzení, jejich blízcí příbuzní a prokurátor.

Do 31. března 1969 zvláštní senáty v ČSR projednaly meritorně přezkumné návrhy o zhruba 500 osob a to tak, že u 467 byl původní rozsudek jako nezákonný zrušen a původně odsouzení plně zproštěni viny. Z části bylo zproštěno 34 osob a zamítnuty byly žádosti 13 osob.

Dále zákon o soudní rehabilitaci stanoví, že generální prokurátor je povinen podat stížnost pro porušení zákona proti odsuzujícím rozsudkům okresních, resp. bývalých lidových soudů, vynesených o méně závažné trestné činnosti proti republice v době od 1. 1. 1949 do 1. 8. 1968 a některé závažné protistátní trestní činy v době od 1. 1. 1948 do 24. 10. 1948 a od 1. 8. 1965 do 1. 8. 1968, a to podá-li důvodný podnět k této revizi odsouzený nebo jeho blízký příbuzný či prokurátor. Generální prokuratura do 31. 5. 1969 požádalo v uvedených věcech zhruba 2 600 občanů o přezkoumání. Generální prokurátor podal u 703 občanů stížnost pro porušení zákona v jejich prospěch. 237 podnětů bylo odloženo jako nedůvodných. Pro toto řízení není omezena lhůta pro podávání podnětů.

Zákon o soudní rehabilitaci řeší také nesprávná zařazení do táborů nucené práce, zahlazuje odsouzení osob pro zneužití vlastnického práva a ohrožení jednotného hospodářského plánu, souvisící s provozem zemědělského nebo živnostenského podniku s tím důsledkem, že ruší výrok o propadnutí jmění v části týkající se majetku, který může být osobním vlastnictvím nebo v osobním užívání. S odškodňovacími nároky se oprávnění mohou obrátit na ministerstvo spravedlnosti nejpozději do 31. července 1969.[b])

Zákon o soudní rehabilitaci upravuje také náležité odškodnění nevinně odsouzených občanů, kteréžto otázky vyřizuje ministerstvo spravedlnosti ČSR. Upravuje rovněž i otázky důchodového zabezpečení, a konečně i odpovědnost těch příslušných pracovníků, kteří hrubým způsobem porušili své zákonné povinnosti.

Průběh přezkumných řízení potvrdil důvodnost a naléhavost vydání zvláštního zákona o soudní rehabilitaci. Z výsledků přezkumných řízení vyplývá, že často docházelo k hrubému porušování socialistické zákonnosti přesto, že i v padesátých letech bylo povinností v každé konkrétní věci zjišťovat skutečnou pravdu. V praxi bezpečnosti, prokuratury a soudů docházelo k vážným deformacím a k tvrdým nezákonnostem a to ve všech stadiích řízení. Zejména docházelo k vynucování doznání různými způsoby násilí. Obvinění pak se museli učit své výpovědi nazpaměť a docházelo i k tomu, že byl činěn nátlak na svědky, aby svědčili proti pravdě – proti obviněným. Byly opomíjeny důkazy, které svědčily o nevině. Soudy i ve velmi závažných věcech nerozhodovaly na základě objektivního zhodnocení stavu věci a vyslovovaly odsuzující výrok na podkladě nesprávného hodnocení provedených důkazů. Mnohdy i na základě tzv. notorit, tj. předpokládané viny.

Často docházelo k nesprávnému postihu za politicky sice nesprávné názory, nebo názory pochybné, které nedosahovaly intenzity trestného činu. V přeexponované kritice bylo shledáváno pobuřování proti našemu státnímu zřízení, při tom šlo o projevy nespokojenosti nebo výhrady ne dosti informovaných občanů k místním poměrům a k nedostatkům, kteří nebyli nepřáteli socialismu.

I když se na prvý pohled zdá, že provádění rehabilitací jde pomalu dopředu, tu je nutno vzít v úvahu jednak to, že zvláštní senáty začaly plně pracovat teprve od počátku t. r. a dále,

že jde o složité případy realizované v průběhu uplynulých dvaceti let, takže není snadno tyto věci přezkoumat a přehodnotit v krátké době. Jakýkoliv spěch by nesplnil účel zákona o soudní rehabilitaci. Správný průběh rehabilitací sleduje pravidelně zvláštní Komise Federálního shromáždění pro dozor nad rehabilitací, která na svém dubnovém zasedání konstatovala, že „soudcové rehabilitačních senátů a prokurátoři plní své povinnosti zodpovědně a zaslouží si plné důvěry občanů".(4)

Listopadová rezoluce ÚV KSČ zdůraznila, že ÚV KSČ za žádných okolností nepřipustí návrat k porušování socialistické zákonnosti a k deformacím, které těžce poškodily socialismus, bude pokračovat v nápravě křivd vůči komunistům i ostatním občanům.(5) Soudruh dr. Gustáv Husák ve svém referátě na květnovém plénu ÚV KSČ konstatoval, že naše strana vyvinula po lednu 1968 velké úsilí, aby byly napraveny křivdy a škody spáchané nezákonnými procesy v předlednovém období, aby byla vrácena čest občanům, kterým bylo nezákonně ublíženo – nedořešené případy budou projednány podle platných zákonů. A tím v našem případě je zákon o soudní rehabilitaci, zákon se skutečným humanistickým posláním a v pravdě socialistický.

JUDr. Josef Rychetský

NA, Generální prokuratura, Praha, sekretariát, spis. zn. Spr 129/69. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 5 stran A4.

(a) Do textu dopsáno ručně.

(b) Odstavec byl do textu vložen zvláštním listem dodatečně.

(1) Datace byla stanovena na základě datování průvodního dopisu Josefa Rychetského tiskovému oddělení Generální prokuratury, jemuž text pro jeho potřebu poslal. Jednalo se o komentář, o který jej požádala vedoucí vnitropolitické redakce Československého rozhlasu.

(2) Plenární zasedání ÚV KSČ projednávalo 3.–4. dubna 1963 zprávu Komise ÚV KSČ pro přešetření politických procesů v období 1949–1954 (tzv. Kolderovy komise).

(3) K tomu viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 24.

(4) Jednalo se o zasedání komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace konané 16. dubna 1969. Materiály ze zasedání viz in: *APS*, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 306 a 309.

(5) K rezoluci plenárního zasedání ÚV KSČ konaného 14.–17. listopadu 1968 viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 54.

64.

[1969, 30. června, Praha.](1) – Informace zástupce Správy vojenských soudů při Ministerstvu národní obrany o dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace.

Informace
o stavu provádění zákona číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci na úseku vojenského soudnictví ku dni 30. června 1969

Za dobu od účinnosti zákona o soudní rehabilitaci do 30. června 1969 byly u zvláštních senátů vyšších vojenských soudů podány návrhy na přezkoumání správnosti odsouzení u 1218 osob, obsažené v 836 trestních věcech u vyššího vojenského soudu Příbram a 282 trestních věcech u vyššího vojenského soudu Trenčín.

Do 30. června 1969 bylo rehabilitačními senáty vyšších vojenských soudů přijato rozhodnutí o návrzích 145 osob. Z toho bylo rozsudkem rozhodnuto ve 49 případech, k zamítnutí návrhu podle § 8 nebo § 15 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci došlo u 10 osob, jiným soudům z důvodů příslušnosti a generální prokuratuře podle § 21 zákona o soudní rehabilitaci bylo postoupeno 71 případů a 15 osob vzalo své žádosti o soudní rehabilitaci zpět. Mimo to jiným způsobem bylo vyřízeno 57 věcí.

Proti rozhodnutí zvláštních senátů vyšších vojenských soudů bylo podáno odvolání ve 4 případech. Zvláštní senát vojenského kolegia Nejvyššího soudu, který o těchto odvoláních rozhoduje, vyhověl v 1 případě, 2 odvolání vzal generální prokurátor – hlavní vojenský prokurátor zpět a o 1 věci nebylo dosud rozhodnuto.

Ve věcech, uvedených v § 21 zákona o soudní rehabilitaci, které nepodléhají přezkumnému řízení u zvláštních senátů vyšších vojenských soudů, bylo do 30. června 1969 u vojenského kolegia Nejvyššího soudu podáno 162 stížností pro porušení zákona, z nichž bylo dosud vyřízeno 108. Ve všech 108 věcech shledalo vojenské kolegium, že zákon porušen byl, a přikázalo je k novému projednání u vojenských soudů. Vojenské soudy v této agendě, z celkového nápadu 100 věcí, rozhodly k 30. červnu t. r. o 72 věcech, týkajících se 92 osob.

K provedení soudní rehabilitace ve smyslu zákona číslo 82/1968 Sb. jsou zřízeny ve vojenském soudnictví zvláštní senáty u dvou vyšších vojenských soudů, a to u vyššího vojenského soudu Příbram a vyššího vojenského soudu Trenčín. Vzhledem k nepatrnému počtu přezkoumávaných věcí u zbývajícího třetího vyššího vojenského soudu Tábor nebyl zde zvláštní senát zřizován, protože tento soud prakticky o trestních věcech, předpokládaných zákonem o soudní rehabilitaci, dříve nerozhodoval, neboť vznikl až v roce 1959. K věcem které by přicházely pro rozhodování tohoto soudu v úvahu z pozdější doby, byla stanovena rozkazem presidenta republiky příslušnost zvláštního senátu vyššího vojenského soudu Příbram nebo vyššího vojenského soudu Trenčín. V současné době tvoří zvláštní senáty u vyššího vojenského soudu Příbram 6 soudců z povolání a u vyššího vojenského soudu Trenčín 4 soudci z povolání. Jeden z nich požádal, aby se mohl z rodinných a zdravotních důvodů vrátit k výkonu své původní funkce u vojenského obvodového soudu. K vyššímu vojenskému soudu Trenčín byl proto odvelen jiný soudce, jehož návrh na zvolení soudcem zvláštního senátu bude předložen v nejbližším termínu.

Po dosavadních zkušenostech a konkrétnějších poznatcích o předpokládaných počtech projednávaných návrhů se k zajištění plynulé a nepřetržité činnosti zvláštních senátů u obou vyšších vojenských soudů jeví nutným rozšířit počet soudců oprávněných k činnosti v těchto senátech. V současné době se proto připravují příslušné návrhy, které budou předloženy předsednictvu Federálního shromáždění ČSSR. V souvislosti s připravovaným novým organizačním uspořádáním vojenského soudnictví se počítá v případě potřeby s dalším doplněním těchto senátů.

Všichni soudci zvláštních senátů i další pracovníci, kteří na tomto úseku zabezpečují úkoly, sledují ve své činnosti základní požadavek, vyjádřený v preambuli tohoto zákona, aby se urychleně dostalo plné rehabilitace občanům, kteří byli odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili, aby však nebyly odstraňovány akty revoluční zákonnosti, oslabován nebo dokonce popírán právní řád. Ve své činnosti se proto snaží přísně dodržovat socialistickou zákonnost. Vycházejí při tom i z posledních usnesení ÚV KSČ a promítají je do vlastní práce. Pracovníci vojenského soudnictví a zejména soudci, kteří jsou odpovědni za průběh rehabilitací, jsou si plně vědomi důležitosti a významu soudních rehabilitací, jak to v poslední době znovu vyjádřil předseda Federálního shromáždění ČSSR s. Dubček na tiskové konferenci a novináři dne 16. 5. 1969. Výrazem vážnosti a důležitosti rehabilitací je i opatření Federálního shromáždění podle § 59 odst. 3 zákona číslo 56/1969 Sb.[2], jímž vytvořilo Komisi pro dozor nad rehabilitací při předsednictvu Federálního shromáždění z členů tohoto předsednictva. I tato skutečnost posílila přesvědčení rehabilitačních soudců o významu jejich postavení a poslání.

Poznatky z průběhu rehabilitací svědčí o tom, že výběr soudců byl proveden odpovědně. Po počátečních průtazích v zahájení vlastního řízení v přezkoumávaných věcech, k němuž došlo až koncem minulého roku, způsobených, jak bylo blíže uvedeno v předešlé informaci, déletrvajícím jednáním o zabezpečení soudců těchto senátů podle předpisu platných pro příslušníky armády, v jehož průběhu muselo být vyvoláno zvláštní usnesení vlády a teprve poté mohli být soudci ustanoveni do svých funkcí, je činnost rehabilitačních senátů plynulá. Soudci zvládli problematiku přezkumného řízení a zorientovali se v příslušných právních normách dříve platných.

Posuzování činnosti rehabilitačních senátů pouze podle čísel a délky doby potřebné k rozhodnutí by mohlo vést k úvahám o průtazích a zdlouhavosti ve vyřizování této důležité agendy. V tomto směru byly také vzneseny na adresu vojenských soudců jednotlivé připomínky.

Některým navrhovatelům se může zdát lhůta pro vyřízení jejich věci příliš dlouhá, protože jde podle jejich přesvědčení o případ jasný a jednoduchý, který by bylo možné přednostně vyřešit. Základním kritériem pro pořadí řešení jednotlivých případů je u zvláštních senátů datum nápadu žádosti u soudu. Většina věcí dnes zvláštními senáty přezkoumávaných je závažných a složitých, zejména s přihlédnutím k 15–20 rokům uplynuvším od doby původního vyšetřování a rozhodnutí soudu. Aby soudce mohl v plném rozsahu dostát svým povinnostem, vyjádřeným obecně v uvedené preambuli zákona o soudní rehabilitaci, musí rozhodovat na základě úplného důkazního materiálu, který lze mnohdy jen obtížně opatřit. Jinak by mohlo dojít k případnému dalšímu porušení zákona.

Činnost zvláštních senátů je značně ztěžována zdlouhavým a pracným kompletováním trestních spisů, soustřeďováním potřebné dokumentace, zejména materiálů ministerstva vnitra, došetřováním případů, vyžadováním mnohdy složitých znaleckých posudků a prováděním doplňujících výslechů svědků a odsouzených osob, u nichž často dochází k podstatným změnám v původních výpovědích. Mnoho podstatných návrhů na soudní rehabilitaci se musí za účasti navrhovatele nebo dopisováním objasňovat, vzhledem k tomu, že tyto návrhy nejsou buď vůbec nebo jen nedostatečně odůvodněny nebo v nich chybí základní orientační údaje (např. název a sídlo soudu, číslo rozsudku, data odsouzení a pod.). Značné časové ztráty jsou způsobovány vyřizováním velkého množství urgencí, intervencí a dotazů na stav věcí, vznášených nejen ze strany odsouzených a jejich příbuzných, ale i různých orgánů, institucí a tisku. Průtahy ve vyřizování věcí, z nichž je velké množství skupinových, vznikají tím, že spis je vyžadován k rozhodování dvěma i více soudy.

Významnou a rovněž velmi složitou agendou související se soudní rehabilitací tvoří žádosti o náhradu škody, jež vznikla odsouzeným osobám v důsledku nezákonného trestního postihu. Správa vojenských soudů, která o nároku na odškodnění rozhoduje, vyřídila od 1. srpna 1968 do 30. června 1969 kladně žádosti 124 osob, jejichž věci byly přezkoumány a rozhodovány vojenskými soudy. Tomuto počtu žadatelů byla vyplacena náhrada škody v celkové částce 3 242 643 Kčs, z toho v hotovosti 1 420 643 Kčs a ve státních dluhopisech 1 822 000 Kčs. Kromě toho bylo podle ustanovení § 10 zákona o soudní rehabilitaci vyplaceno na úhradu nákladů na povinnou obhajobu advokátem 19 550 Kčs. Pro příští období počítá Správa vojenských soudů s tím, že se bude nápad v této agendě podstatně zvyšovat souběžně s předpokládaným zvyšováním počtu vyřízených věcí u zvláštních senátů a obnov u vojenských obvodových soudů. Proto byl tento úsek Správy vojenských soudů posílen dalším pracovníkem. I zde je sledován jediný cíl, aby rehabilitace byla dovedena do konce, aby každému byla urychleně nahrazena způsobená škoda ve výši odpovídající příslušným zákonným ustanovením.

Zákon o soudní rehabilitaci ukládá v § 42 zvláštním senátům oznamovací povinnost ohledně poznatků získaných z přezkumného řízení, týkají se účasti určité osoby na vzniku nezákonnosti. Zvláštní senáty vyšších vojenských soudů zaslaly takováto upozornění příslušným vedoucím organizací prozatím v 5 případech, a to ohledně jednoho prokurátora, 3 vyšetřovatelů vojenské kontrarozvědky, resp. státní bezpečnosti a 1 bývalého soudce. Žádná z těchto osob není činná ve vojenském soudnictví. V souvislosti s ustanovením § 42 nemusela Správa vojenských osudů provádět v současné době kádrová opatření vůči vojenským soudcům, protože tak již učinila v roce 1968 u těch, u nichž bylo známo, že se zúčastnili rozhodování v závažných trestních věcech u státního soudu.

Domnívám se, že odpovídá skutečnosti, že vojenští soudci a pracovníci Správy vojenských soudů činí vše proto, aby byl splněn tento důležitý politický úkol. Proto se ani neuzavírají kritickým pohledům, které by přispěly k dalšímu zkvalitnění práce. Uvítali jsme návrh zástupců Svazu protifašistických bojovníků na schůzku, na níž by byly projednány všechny otázky a hledány cesty k užší užitečné spolupráci. V měsíci červnu t. r. byly uskutečněny dvě porady u náčelníka Správy vojenských soudů, jichž se kromě zástupců Svazu protifašistických bojovníků z ČSR a SSR zúčastnili i předsedové zvláštních senátů. Všechny zásadní otázky byly v ovzduší vzájemného pochopení vyjasněny a byl navázán úzký kontakt a součinnost při realizaci zákona o soudní rehabilitaci. Přitom bylo a je důsledně dbáno toho, aby v žádném případě nebyla narušována soudcovská nezávislost.

V souvislosti s činností organizace Svazu protifašistických bojovníků upozornily zvláštní senáty na skutečnost, že oprávněné organizace nevyužívají možnosti § 11 zákona o soudní re-

habilitaci, podle něhož mohou vyslat k veřejnému zasedání před zvláštními senáty zvoleného zástupce, aby zde vykonával společenskou obhajobu. Svědčí o tom skutečnost, že dosud pouze v jediném případě byl přezkumnému řízení u vojenského soudu účasten zástupce Svazu protifašistických bojovníků jako společenský obhájce.

Pracovníci vojenské justice činní na úseku soudních rehabilitací si jsou vědomi odpovědnosti i dosahu své činnosti jak v oblasti společenské, morální, tak i hmotné, zejména s přihlédnutím k celostátní působnosti vojenských soudů a závažnosti případů před nimi projednávaných. Nadále bude snahou urychleně napracovat křivdy, nepřipustit porušování zákonnosti a zásady do soudcovské nezávislosti. Správa vojenských soudů vytvoří podmínky pro další zkvalitnění činnosti zvláštních senátů doplněním počtu soudců, jejich zabezpečením i trvajícím úsilím o zajištění vhodného prostředí pro činnost rehabilitačních senátů vyššího vojenského soudu Příbram, jejich umístěním ve vyhovujících objektech. V tomto směru, kromě písemných poddání, jednal náčelník Správy vojenských soudů s ministrem národní obrany a náčelníkem generálního štábu, kteří slíbili plnou podporu požadavkům vojenské justice.

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 310. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 7 stran A4.

(1) Datum vydání bylo stanoveno na základě dne, k němuž se váže obsah zprávy, místo vydání pak podle sídla vydávající instituce.

(2) Podle tohoto ustanovení mohlo předsednictvo Federálního shromáždění zřizovat ze svých členů stálé nebo dočasné komise. Zákon č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969 o jednacím řádu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1969, částka 21, s. 232.

65.

1969, před 1. červencem, Praha. – Pracovní návrh statutu rehabilitační komise Ministerstva národní obrany s prozatímní směrnicí pro její činnost a zásadami posouzení a postupu při nápravě křivd v souvislosti s revolučním postihem.(1)

STATUS
rehabilitační komise ministerstva národní obrany(a)

Na základě zásad stanovených pro rehabilitaci Listopadovou rezolucí ÚV KSČ z roku 1968(2), Realizačními směrnicemi pro další činnost strany, přijatými na květnovém plénu ÚV KSČ(3), Akčního programu vlády ČSSR, Akčního programu MNO a návrhem zákona o mimosoudní rehabilitaci je nutno přezkoumat závěry, která byly v době deformací přijaty vůči všem neprávem postiženým příslušníkům čs. lidové armády, zvláště zasloužilým účastníkům odboje.

I. Ustanovení rehabilitační komise MNO

K provedení mimosoudní rehabilitace v resortu ministerstva národní obrany zřizuje ministr národní obrany ústředna orgán s názvem: Rehabilitační komise ministerstva národní obrany.

II. Organizační struktura rehabilitační komise MNO

1. Rehabilitační komise ministerstva národní obrany připravuje veškeré podklady k provedení rehabilitace.

Její organizace je stanovena tabulkami mírových počtů, schválenými náčelníkem generálního štábu čs. lidové armády takto:

a) skupina pro zahraniční odboj,
b) skupina pro Slovenská národní povstání a slovenské partyzány,
c) skupina pro vnitřní odboj v českých zemích,
d) právní skupina,
e) finanční skupina,
f) sekretariát

2. Rada rehabilitační komise – orgán, který připravené podklady posuzuje a s vyjádřením předkládá ministrovi národní obrany k rozhodnutí. Složení rady ReK MNO je stanoveno takto:
- předseda rehabilitační komise;
- tři zástupci předsedy rehabilitační komise – náčelníci skupin a), b) a c);
- náčelník právní skupiny;
- náčelník finanční skupiny
- šest dalších členů, zástupců odborných složek MNO, které jmenuje ministr národní obrany.

Při řešení mimosoudní rehabilitace vytváří rada ReK MMO dílčí komise k projednání skupinových případů podle zásad radou schválených.

III. Pravomoc, odpovědnost a úkoly ReK-MNO

Rehabilitační komise ministerstvo národní obrany je poradním orgánem ministra pro provedení mimosoudní rehabilitace podle zákona o mimosoudní rehabilitaci. Nemá rozhodovací pravomoc.

Do vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci plní tyto úkoly:
- soustřeďuje, třídí a studuje materiál a připravuje podklady k rozhodnutí ve věcech rehabilitace po vydání zákona;
- postupuje odborným složkám MNO k vyřízení žádosti o nápravu křivd a škod, vyplývajících z příslušných ustanovení zákona číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci;
- navrhuje řešení mimosoudní rehabilitace, kterou lze realizovat podle současně platných právních norem;
- posuzuje, podle zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci, zda při skončení služebního poměru vojáka v činné službě, odnětí vojenské hodnosti a dalších postizích nedošlo k porušení socialistické zákonnosti, nebo zda přijatá opatření vojenské správy nebyla neúměrně tvrdá a nikoliv nutná vzhledem k požadavku upevnění třídního a politického charakteru a odborné vyspělosti velitelského sboru ČSLA.

V této činnosti se přísně řídí Prozatímními směrnicemi pro činnost rehabilitační komise a Prováděcími pokyny, které schvaluje ministr národní obrany. Tyto dokumenty mají platnost do vydání zákona. Pak budou zpracovány v konečném znění.

Předseda rehabilitační komise:

Předsedu rehabilitační komise ministerstva národní obrany jmenuje do funkce ministr národní obrany. Je přímo podřízen ministrovi národní obrany. Pravomoc k přímému řízení může ministr národní obrany přenést na státního tajemníka ministerstva národní obrany.

Předseda rehabilitační komise MNO osobně odpovídá ministrovi národní obrany za správný politický přístup k rehabilitaci a předložení návrhů na vyřízení žádostí o rehabilitaci podle ustanovení zákona o mimosoudní rehabilitaci, platných vojenských předpisů a schválených dokumentů pro činnost rehabilitační komise.

Řídí zasedání Rady rehabilitační komise ministerstva národní obrany.

IV. Vztah rehabilitační komise MNO ke složkám a správám MNO a jiným rehabilitačním komisím v ČSLA

Předseda rehabilitační komise je při plnění úkolů rehabilitace v úzké součinnosti s náčelníky složek a správ MNO, kteří jsou povinni vytvářet pro přípravu a realizaci úkolů rehabilitace příznivé podmínky. Zásadní otázky politických principů rehabilitace v ČSLA usměrňuje náčel-

ník Hlavní politické správy ministerstva národní obrany.

Předseda rehabilitační komise MNO metodicky řídí činnost rehabilitačních komisí zřízených na nižších stupních velení.

Je oprávněn postoupit k vyřízení těmto rehabilitačním komisím žádosti, které mohou být rozhodnuty s konečnou platností na nižším stupni velení.

Prozatímní směrnice pro činnost rehabilitační komise ministerstva národní obrany

I.
OBECNÁ USTANOVENÍ

Na základě zásad listopadové rezoluce ÚV KSČ z roku 1968, Realizačních směrnic k závěrům květnového pléna ÚV KSČ, akčního programu vlády a MNO lze pod rehabilitaci zahrnout jen ta opatření, jež buď v rozporu se zákonem, nebo v míře nikoliv nutné k zajištění cílů socializace a upevnění lidové demokratického zřízení, omezovala a potlačovala ústavně zaručená právo občanů, nebo zasahovala nepřípustně do jejich majetkových práv. Nejde zásadně o revizi právního řádu, ale o napravení nezákonností. Hlavní důraz klást především na občanskou a politickou rehabilitaci postižených. V omezeném rozsahu se navrhuje poskytnout odškodnění. V ostatních případech se postižení mohou domáhat nápravy podle platných předpisů (např. na základě protestu prokurátora).

Rehabilitace bude prováděno zásadně formou individuálního přezkoumávání věci a konkrétní rozhodnutí budou po zjištění nezákonností rušena, nebo měněna. Jak výjimka z této zásady budou v případech, kdy docházelo k hrubým deformacím v důsledku neúměrně tvrdého uplatnění moci a přehnané mimosoudní represe tato opatření zrušena a odčinění křivd řečeno přímo ze zákona.

Pokud jde o časové vymezení rehabilitace, je různá podle toho, o jakou oblast nezákonnosti jde. Rehabilitace však nepřichází v úvahu pro opatření akčních výborů, nebo opatření učiněná na jejich návrh, nebo na jejich místě v době od 20. února do 8. srpna 1948, i když toto opatření nebyla jinak v souladu s příslušnými předpisy, a to vzhledem k tomu, že taková opatření byla sankcionována zákonem číslo 213/1948 Sb.[4] o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. Tam, kde z podnětu Ústředního výboru Národní fronty, nebo Ústředního akčního výboru Národní fronty byla provedená revize takového opatření akčního výboru ve prospěch postižené osoby, se však navrhuje poskytnout odškodnění v rozsahu, který bude upraven zákonem o mimosoudní rehabilitaci. Podrobně je tato problematika řečena ve zvláštních metodických pokynech, které jsou součástí těchto směrnic.

Budou rehabilitováni vojáci v činné službě, v záloze, ve výslužbě a občanští zaměstnanci vojenské správy (dále jen vojáci a občanští pracovníci), pokud byli postiženi opatřeními vojenské správy, zvláště odbojáři, kteří se zasloužili v I. o II. světové válce v boji o vznik a znovuvydobytí nové ČSR. Při zhodnocení postihu jednotlivců bude usuzováno, zda k němu nedošlo v důsledku revolučních změn, později pak i v důsledku opodstatněného třídního charakteru právních norem socialistického státu. K splnění tohoto úkolu bude se rehabilitační komise řídit expertízami zpracovanými MNO-HPS[5] k jednotlivým etapám propouštění z ČSLA.

Hlavním úkolem rehabilitační komise je:

a) <u>Do vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci:</u>

- soustředit, třídit a studovat materiál k rehabilitaci a připravit podklady k řešení žádostí o rehabilitaci po vydání zákona,
- postoupit žádosti těch, kteří byli soudně rehabilitováni k realizaci nápravy škod podle příslušných ustanovení zákona číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci příslušným složkám ministerstva národní obrany,
- postoupit žádosti, které mohou vyřídit rehabilitační komise zřízené na nižších stupních velení podle platných vojenských předpisů tímto orgánům,

b) <u>Po vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci:</u>

- navrhnout ministrovi národní obrany nebo příslušným složkám MNO konkrétní opatření k provedení rehabilitace.

Kromě toho plní tyto úkoly:
- podílí se na přípravě legislativních, správních a jiných vnitro i mimorezortních opatření k rehabilitaci. Za tím účelem předkládá návrhy a připomínky příslušným složkám MNO;
- podle potřeby je ve styku s rehabilitačními komisemi jiných ústředních orgánů, úřadů a národních výborů a v konkrétních případech také s jinými ústředními orgány a organizacemi;
- sleduje opatření prováděná složkami MNO k nápravě křivd a škod vyplývajících z rehabilitace;
- je ve styku s tiskovým tajemníkem MNO a se sdělovacími prostředky podle zvláštních směrnic;
- předkládá jedenkrát za dva měsíce souhrnné zprávy ministru národní obrany o stavu rehabilitace.

II.
ROZSAH A ZPŮSOB PROVEDENÍ MIMOSOUDNÍ REHABILITACE

A) V oblasti správního rozhodování:

Na základě žádosti se přezkoumají:

1. Rozhodnutí vydaná při provádění bytové politiky, zejména podle § 6 odst. 2 zákona číslo 94/1950 Sb. o ubytování branné moci.
ReK zatím u jednotlivých žádostí zjistí podstatu věci a oprávněnost požadavků a připraví podklady pro řešení po vydání zákona.

2. Rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení vydaná podle vládního nařízení číslo 22/1953 Sb. o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatřeni osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení,(6) zákona č. 40/1958 Sb. o úpravě důchodů některých odsouzených osob,(7) zákona číslo 41/1958 Sb. o některých změnách v sociálním zabezpečení,(8) podle vládní vyhlášky číslo 120/1964 Sb. o úpravě důchodů některých osob(9) a podle § 8 odst. 1 zákona číslo 33/1957 Sb. o sociálním zabezpečeni příslušníků ozbrojených sil ve znění článku I, č. 3 zákona číslo 18/1959 Sb. o některých změnách v sociálním zaopatření příslušníkům ozbrojených sil(10).
ReK zatím u jednotlivých žádostí zjistí podstatu věci a oprávněnost požadavků a připraví podklady pro řešení po vydání zákona.

B) V oblasti služebního poměru vojáků:

Na základě žádostí se přezkoumají zejména případy propuštění z armády, odnětí (zbavení) hodnosti, zařazování do funkcí neodpovídajících kvalifikaci, ke kterým došlo podle zásad návrhu zákona v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1965:
- pro účast no domácím nebo zahraničním odboji,
- proto, že byli bezdůvodně stíháni, nebo že byla proti nim učiněna opatření, jež byla podle zákona o soudní rehabilitaci zrušena,
- v souvislosti s opatřeními proti osobám, které byly rehabilitovány,
- pro projevy, které nevyjadřovaly záporný postoj k lidově demokratickému zřízení,
- pro nesprávné hodnocení jejích předodbojové činnosti, nebo pro jiná nezákonná rozhodnutí vojenské správy.
K přezkoumání uvedených žádostí a zajištění správného politického přístupu se použije expertíz zpracovaných k jednotlivým etapám propouštění z ČSLA.

Opatření:
Vojáky propuštěné se shora uvedených důvodů jmenuje ministr národní obrany na návrh ReK do hodností, které jim byly odňaty, popřípadě je povýší v souladu s platnými předpisy a s přihlédnutím k dosažené kvalifikaci a vzdělání do příslušné hodnosti. Vojáky nezákonní propuštěné, zvláště ty, kteří se zúčastnili odboje, může ministr národní obrany přijmout

znovu do služebního poměru vojáků z povolání, jestliže o to požádají a splňují ostatní podmínky stanovené pro přijetí do tohoto poměru a jejichž věk zpravidla nepřesahuje 50 let,

U vojáků, kteří byli soudně rehabilitováni, provést MNO-FS[11] opatření ve smyslu ustanovení § 28, 30, 32 zákona číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

U vojáků z povolání, kteří byli zařazeni do funkce neodpovídající jejich kvalifikaci, rozhodne ministr národní obrany – bude-li to možné, o jejich ustanovení na odpovídající funkce a popřípadě je s přihlédnutím k stanoveným podmínkám povýší do příslušné hodnosti.

Přezkoumání postihů, ke kterým došlo v revolučním období od 20. 2. do 8. 8. 1948, provádět podle připojených směrnic.

Obdobně bude postupováno v pracovně-právním poměru občanských pracovníků.

C) Na dalších úsecích (mimo oblast správního rozhodování):

Na základě žádosti se přezkoumají protiprávní jednání orgánů vojenské správy učiněna bez písemného rozhodnutí nebo v rozporu s ním, k nimž došlo v době od 20. února 1948 do 31. prosince 1967, nebo v důsledku takového jednání učiněného z podnětu vojenské správy, nebo na jejich místě, jimiž vznikla vojákům újma na zdraví nebo na majetku, neb omezeni osobní svobody.

Do této skupiny nezákonností patří např. odcizení majetku při domovních prohlídkách, nezákonné internace, zadržení osob ve vazbě bez vědomí a souhlasu prokurátora nebo soudu apod.

Rek zatím u jednotlivých žádostí zjistí podstatu věci a oprávněnost požadavků a připraví podklady pro řešení po vydání zákona.

III.
ŘÍZENÍ VE VĚCECH, JEŽ JSOU PŘEDMĚTEM REHABILITACE

Zákonnost správních rozhodnutí bude přezkoumávána a o nárocích na přepočet důchodu postiženého nebo jeho pozůstalých bude rozhodováno ve správním řízení. Kromě zvláštních procesních ustanovení, které bude obsahovat právní úprava zákona o mimosoudní rehabilitaci, použije se na řízení správní řád (zákon číslo 71/1967 Sb. o správním řízení[12]).

Řízení ve věcech, jež jsou předmětem rehabilitace, se zahajuje na návrh postiženého. Místo něho, popřípadě spolu s ním mohou podat návrh na rehabilitaci:

- v majetkoprávních věcech a ve věcech služebních poměrů vojáků děti, manželka a rodiče,
- ve věcech důchodového zabezpečení osoby, jimž náleží, popřípadě náležel důchod pozůstalých po postiženém, a to podle předpisů, kteří upravují, nebo dříve upravovaly důchodové zabezpečení.

Ve věcech služebních poměrů vojáků o pracovněprávních věcech jsou se souhlasem postiženého k podání návrhu o rehabilitaci v zájmu svého člena oprávněny též společenské organizace, zejména Svaz protifašistických bojovníků a Revoluční odborové hnutí.

Návrh na zahájení řízení o rehabilitaci musí být podán ve lhůtě, která bude stanovena zákonem o mimosoudní rehabilitaci. Rovněž tak zákon upraví způsob přezkoumávání správního rozhodnutí a otázku úhrady nákladů rehabilitačního řízení.

Pokud před projednáním žádosti o mimosoudní rehabilitaci je třeba provést nejprve soudní rehabilitaci, postoupí ReK žádost příslušnému soudu k vyřízení, nebo uvědomí žadatele, jak dále postupovat.

Zásady posouzení a postupu při nápravě křivd v souvislosti s revolučním postihem[b]

Rehabilitační komise MNO (dále jen ReK MNO) při zkoumání žádosti o rehabilitaci přísně dbá na to, aby nebyla zrušována revoluční opatření, která byla uskutečněna v údobí mezi 20. únorem a 8. srpnem 1948.

Vyřazování vojenských osob z armády se provádělo v revolučním únorovém období různým způsobem. Uskutečňováno bylo různými formami zahajovacího stádia a pokračovalo až do propuštění.

Pro ReK MNO platí zásada, že jakýkoliv druh zahajovacího stadia (dovolená ze služebních důvodů, mimořádná dovolená, dovolené s čekaným apod.) je opatření revoluční a je proto zásadně neměnná bez ohledu na to, že ke skutečnému přeložení do zálohy nebo do důchodu došlo až po datu 9. srpna 1948 (třeba až v roce 1949 apod.).

Taková opatření jsou tedy revoluční, ať byla uskutečněna akčními výbory nebo na jejich návrh nebo konečně na jejich místě, směřovala-li k ochraně nebo k zabezpečení lidově-demokratického zřízení nebo k politické očistě veřejného života a jako takové jsou po právu, i kdyby nebyla v souladu s příslušnými normami a předpisy.

ReK MNO bere v úvahu, že v ČSLA neexistovaly akční výbory a za revoluční považuje i opatření učiněná na jejich návrh nebo ne jejich místě. Za opatření učiněná na jejich místě pokládá všechna opatření učiněná v kritické době APS[13] nebo organizačními útvary (odbory) řízenými gen. Reicinem. (Takové opatření bývají podepsána třeba jen jím osobně).

Tedy ReK MNO pokládá všechna tato opatření za institucionální, proto je zásadně respektuje. ReK MNO považuje za všeobecně známou skutečnost, že APS i Reicin jednali v těchto případech z širšího politického věření. Tím se ovšem neníní sankcionovat jednání a zásady Reicina z pozdějších dob, kdy jednal individuálně a zneužíval svého pověření.

ReK MNO však při zachovávání shora zmíněné zásady plně respektuje opatření MNO, která byla provedena k znovuprojednání revolučních opatření výjimečně v letech 1953, zejména však v letech 1963 až 1967 z vlastní iniciativy, na podnět stranických orgánů nebo ve spolupráci s nimi i bez ingerence ÚP NF.

Vysvětlení: Zkušenosti totiž ukázaly, že ve shora zmíněných údobích 1953, 1963, 1967 – provádělo MNO nápravná opatření ve prospěch těch, kteří byli postiženi v době kultu osobnosti, a to na doporučení nejvyšších orgánů KSČ. Tato nápravná opatření nebyla stejného rozsahu, v některých případech byly pouze vráceny hodnosti, jinde docházelo k povýšení a případně i k přiznání příspěvku za službu, prostě tak, jak tehdy bylo obvyklé. Všude tam, kde k jakémukoliv nápravnímu opatření došlo, ať již šlo o nápravu vyčerpávající či jen částečnou, jak v té které době bylo obvyklé, vychází ReK MNO z toho, že je oprávněna se případem zabývat právě tak, jako kdyby k tomuto nápravnému opatření došlo z podnětu ÚV NF.

ÚV NF nemůže stejně řešit nesprávnosti z doby deformací jinak než doporučením příslušnému orgánu, v tomto případě MNO, aby provedl nápravné opatření, a jestli toto opatření provede orgán sám, pak má při nejmenším stejnou hodnotu.[c]

Při posuzování takových rehabilitačních případů, u nichž již MNO v předchozích letech uskutečnilo změnu (nápravu) revolučních opatření, neznamená, že se tyto případy budou posuzovat tak, jako by tato opatření v minulé době byla zrušena v celém rozsahu.

Skutečnost, že v minulosti došlo k nějakému stupni nápravy předchozího postihu, bude při posuzování rehabilitace uvažováno tak, že ReK MNO je oprávněna se těmito případy zabývat. Nebude je v tomto případě bez meritorního projednání jen formálně odmítat s poukazem no to, že jde o opatření revoluční, které je sankcionováno zákonem číslo 213/48 Sb. Meritorní projednání pak spočívá v tom, že ReK MNO přihlédne k původním zjištěním a bude případ hodnotit tak, jak byl skutečně zjištěn.

Vysvětlení: To znamená, že budou i případy, že ReK MNO bude nucena konstatovat, že stupeň rehabilitace, který byl tomu kterému postiženému v letech 1964 až 1967 poskytnut, je zcela úměrný a že k žádné další rehabilitaci se nebude přistupovat.

Tomu tak bude zejména v případech, kde bylo zjištěno, že v letech 1948–49 se postižený zachoval způsobem, který vyvolal oprávněné opatření, které se dnes zdá tvrdé, ale bylo tehdy s ohledem na revoluční časový úsek z hlediska budování lidově-demokratického zřízení nutné. Při původní rehabilitaci v letech 1964 až 1967 se přihlédlo k jeho postoji a chování v letech 1951 a později a komise v takových případech rozhodla doporučit nikoliv vrácení, ale udělení hodnosti, to je nové jmenování do hodnosti v ocenění zásluh někdejšího postiženého jednak v době II. světové války a pak za to, že se choval budovatelsky po revolučním období v tomto státě. Tím revoluční opatření pro rehabilitační řízení zůstává v platnosti a nelze je napravovat.[c]

Informace (zásady), kterou dostanou žadatelé při odmítnutí jejich žádostí.

Jak zákon číslo 213/48 Sb., tak zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci obsahují ustanovení, podle kterých lze i revoluční opatření napravit v případech, které tento zákon stanovil. Zákon číslo 213/48 Sb. zmocnil v ustanovení § 1, odst. 2 ÚAF NF[14], zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci legitimují k nápravě právního nástupce ÚAV NF, to je Ústřední výbor NF.

Vysvětlení: Praxe je zatím taková, že ReK MNO ponechává žadateli samotnému, aby si požádal ÚV NF o doporučení ke změně původního rozhodnutí, a bude se případem zabývat jenom v tom případě, když k takovému doporučení dojde.[c]

VÚA-VHA, MNO 1969, inv. č. 306, kart. 79. – Originál dokumentu, strojopis, ormig, 14 stran A4 (4 strany statut, 7 stran prozatímní směrnice a 3 strany zásady).

---

[a] V levém horním rohu je červený razítkem uvedeno „K čj. 012459", v pravém horním rohu je taktéž červeným razítkem vyznačen stupeň utajení Tajné.
[b] V pravém honím rohu je uvedeno Příloha č. j.
[c] Vysvětlení je psáno hustším řádkováním.

[1] Dokumenty byly náčelníkem kádrové zprávy Ministerstva národní obrany Miroslavem Stejskalem rozeslány členům rehabilitační komise Ministerstva národní obrany jako podklad k jednání 2. července 1969.
[2] K listopadovému plénu ÚV KSČ v roce 1968 viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 54.
[3] K realizační směrnici ÚV KSČ přijaté na plénu konanému v květnu 1969 viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 71.
[4] Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1426.
[5] Ministerstvo národní obrany – Hlavní politická správa.
[6] Vládní nařízení č. 22/1953 Sb. ze dne 17. dubna 1953 o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatření osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1953, částka 13, s. 17–18.
[7] Zákon č. 40/1958 Sb. ze dne 3. července 1958 o úpravě důchodů některých odsouzených osob. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1958, částka 16, s. 103–104.
[8] Zákon č. 41/1958 Sb. ze dne 3. července 1958 o některých změnách v sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1958, částka 16, s. 104–106.
[9] Vládní vyhláška č. 120/1964 Sb. ze dne 24. června 1964 o úpravě důchodů některých osob. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 52, s. 841–842.
[10] Viz poznámku č. 14 k dokumentu č. 30.
[11] Ministerstvo národní obrany – finanční správa.
[12] Zákon č. 71/1967 Sb. ze dne 29. června 1967 o správním řízení (správní řád). *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1967, částka 27, s. 284–296.
[13] Armádní poradní sbor.
[14] Paragraf 1 zákona č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů zněl: „*(1) Opatření akčních výborů nebo opatření učiněná na jejich návrh nebo na jejich místě, k nimž došlo v době od 20. února 1948 do dne počátku účinnosti tohoto zákona a která směřovala k ochraně nebo k zabezpečení lidově-demokratického zřízení nebo k očistě veřejného života, jsou po právu, a to i v těch případech, kde by jinak nebyla v souladu s příslušnými předpisy.*
(2) Uzná-li Ústřední akční výbor Národní fronty, že nešlo o opatření podle odstavce 1 nebo že v jednotlivých případech nutno odstraniti nesrovnalosti vzniklé při provádění těchto opatření, je povolaný úřad nebo orgán oprávněn učiniti na návrh Ústředního akčního výboru Národní fronty opatření nutná k revisi." *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 75, s. 1425.

66.

1969, 14. července, *Bratislava. – Dopis ministra vnitra SSR Egyda Pepicha ministru spravedlnosti SSR Felixi Vašečkovi obsahující upozornění na dekonspiraci metod práce Státní bezpečnosti a jejích spolupracovníků* v *souvislosti* s *rehabilitačními řízeními a návrh opatření* k *nakládání se státněbezpečnostními spisy.*

Vážený súdruh minister,

vykonaním zákona č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii vznikli na úseku štátobezpečnostnej práce niektoré problémy súvisiace s dekonšpiráciou foriem a metód tejto práce, ako i niektorých celospoločenských záujmov.

Tieto problémy vznikajú hlavne z týchto príčin:

Podnety k prieskumovému konaniu (rehabilitácii) sú spravidla odôvodňované nasledovnými všeobecnými argumentami (v mnohých prípadoch doslova prevzaté z dennej tlače apríl – máj 1968).

- Prípad bol vykonštruovaný príslušníkmi bezpečnosti,
- bol bezpečnosťou pomocou ich spolupracovníkov kontrolovaný a riadený,
- prípad bol založený na základe falošných a podvrhnutých materiálov,
- výpovede boli vynútené, alebo sfalšované na základe psychického a fyzického násilia,
- s vyšetrovancom a neskoršie s väzňom bolo „neľudsky[“] zaobchádzané a pod.

Motívom týchto odôvodnení, hoci treba priznať, že v mnohých prípadoch sú pravdivé, je dosiahnutie rehabilitácie a hlavne finančného odškodnenia.

Osobitné senáty pri prejednávaní takýchto podnetov sa potom nezbytne v každom prípade zaoberajú v prevažnej miere činnosťou bezpečnostnej (hlavne štátnobezpečnostnej) práce, jej formami a metódami, až do najväčších podrobností.

Táto skutočnosť je predmetom vzájomných diskusií medzi orgánmi MV na jednej strane a prokuratúrami a súdmi na strane druhej už od vydania zákona č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii.

Diskusie vznikajú hlavne pri výklade § 13, odst. 2 citovaného zákona, ktorý ukladá všetkým štátnym orgánom, spoločenským a hospodárskym organizáciám povinnosť predložiť na požiadanie zvláštnym senátom potrebný písomný materiál a vyhovieť i iným ich dožiadaniam, pričom sa nemožno dovolávať povinnosti zachovávať štátne, služobné, alebo hospodárske tajomstvo, pokiaľ ide o okolnosti, ktoré súvisia s pôvodným trestným konaním.

Ministerstvo vnútra, viazané citovaným ustanovením zákona, je potom podľa jeho dosť voľného výkladu požadované zvláštnymi senátmi o predkladanie všetkých spisov a poskytovanie všetkých informácií bez akéhokoľvek obmedzenia. Sú požadované i všetky operatívne materiály, ktoré prevažne obsahujú len materiály o spôsobe pátrania a rozpracovanie prípadu. Teda materiál, ktorý zásadne odhaľuje formy štátobezpečnostnej práce, avšak trestnú činnosť nedokumentuje a nedáva ani jej pravý obraz.

Všetok dôkazný materiál, výsluchy obvineného i svedkov, ako i inú trestnú činnosť dokumentujúci materiál sa nachádza vo vyšetrujúcich zväzkoch a k tomu príslušných podzväzkoch.

Ďalej niektoré zvláštne senáty skoro paušálne, podľa nášho názoru bez náležitého uváženia, či je to k prieskumovému konaniu nezbytne nutné vyžadujú mená spolupracovníkov štb, ktorých potom pri pojednávaní konfrontujú a vypočúvajú ako svedkov.

K názoru, že bez náležitého uváženia sú často vyžadované údaje dekonšpirujúce i súčasnú prácu štátnej bezpečnosti a dekonšpiráciu spolupracovníkov sme dospeli z toho, že len v málo prípadoch sme boli požadovaní o preverenie niektorej konkrétnej okolnosti obrany navrhovateľa, ale oznámenie mien spolupracovníkov, bez udania dôvodu dochádzajú požiadavky sústavne. Dožiadania sú spravidla len celkom kusé – „oznámte, či v prípade… boli nasadení spolupracovníci štb.“, alebo dostaneme zoznam niekoľkých osôb so žiadosťou oznámiť, či boli alebo sú spolupracovníkmi štb.

Niektoré senáty dokonca spracovali a nacyklostilovali si rad otázok, podľa nášho názoru v podstate odhaľujúcich formy štátobezpečnostnej práce a do týchto vpisovali len mená osôb, u ktorých malo byť prevedené prieskumové konanie (vnucuje dojem, že nevychádzali zo znalosti a osobnej špecifiky každého prípadu, ale zo šablóny nie vždy vedúcej k zisteniu objektívnosti).

Doterajšia hore uvedená prax z pohľadu štátobezpečnostnej práce ukázalo, že vedie k týmto negatívnym dôsledkom:

1. Dochádza sústavne k zverejňovaniu foriem práce štátnej bezpečnosti a ňou používaných operatívnych prostriedkov.

Zvláštne senáty totiž nemajú možnosti zabezpečenia spisov pred nepovolanými osobami, nakoľko do spisov majú možnosti nazerať všetky procesné strany a v prípadoch, kde je viac osôb, alebo s iným prípadom nejak súvisí, majú sa možnosť zoznamovať aj s takými skutočno-

sťami, ktoré priamo s jeho činnosťou nesúvisia. Negatívne by hlavne pôsobilo zoznamovanie sa s operatívnymi materiálmi, ktoré by široko dekonšpirovali, ako je už vpredu uvedené formy práce štb.

2. Dochádza k dekonšpirácii tajných spolupracovníkov, v dôsledku čoho by mohlo dochádzať k osobnej pomste, verejnému opovrženiu a často i škandalizovaniu bývalých spolupracovníkov a ich rodinných príslušníkov (bol už zistený aj konkrétny prípad), hoci títo prevažne spolupracovali s príslušníkmi štb v pevnej viere, že prospievajú veci budovania socializmu. Ich posudzovanie, prípadne škandalizovanie bolo by neopodstatnené, nakoľko za ich činnosť (až na výnimky podvádzania) zodpovedali príslušní orgánovia bezpečnosti.

Tieto negatívne javy odrážajú sa v súčasnej dobe v ťažkostiach pri zabezpečovaní úloh v boji proti nepriateľským rozviedkam a celkovou konsolidáciou pomerov u nás.

Ministerstvo vnútra v snahe poskytnúť zvláštnym senátom za účelom prieskumového konania čo najširší podkladový materiál, za predpokladu minimálnej dekonšpirácie foriem štátobezpečnostnej práce, navrhuje riešiť ďalší postup podľa týchto zásad:

1. Ak podozrenie, že k porušeniu zákona došlo v priebehu vyšetrovania, postačí zapožičanie vyšetrovacích zväzkov a k tomu príslušných podzväzkov, nakoľko tieto obsahujú všetky materiály z obdobia vyšetrovania.

2. Ak je podozrenie, že k porušeniu zákona došlo už v priebehu agentúrne-operatívneho rozpracovania orgánmi štb, inšpekcia ministra vnútra vypracuje na dožiadanie zvláštneho senátu, na konkrétne otázky objektívnu správu, v ktorej zhrnie všetky poznatky z operatívneho materiálu, prevedie prípadne výsluchy spolupracovníkov, ktoré pojme do správy a túto potom zašle zvláštnemu senátu, bez operatívneho zväzku;

3. Tam, kde je podozrenie, že trestná činnosť bolo vyprovokovaná, alebo živená spolupracovníkmi štb, na konkrétne dožiadania zvláštnych senátov vypracovať obdobnú správu, ako z operatívnych materiálov a zaslať zvláštnemu senátu so zásadou zachovania anonymity tajného spolupracovníka štb, zvlášť v tých prípadoch, kde prípadné stíhanie spolupracovníka za jeho činnosť bolo už premlčané. V tých prípadoch, kde ide o podozrenie z trestného činu, ktorého stíhanie nie je ešte premlčané, zásada anonymity bude porušená a proti takejto osobe bude ihneď zavedené stíhanie.

4. Z archívnych fondov ministerstva vnútra sú pre potreby prieskumového konania zapožičiavané materiály (zväzky) k jednotlivým prípadom. Podľa neoficiálneho oznámenia zvláštnych senátov, tieto materiály majú zostať aj po skončení rehabilitácií ako súčasť spisu v rezorte ministerstva spravodlivosti. Tento názor je pochopiteľný a v podstate správny. Ide však o názor jednostranný, ktorý nerešpektuje praktické potreby výkonu služby v niektorých zložkách MV. Ak je snáď tento názor motivovaný obavou zo zničenia, alebo straty týchto materiálov, je možné ju plne vylúčiť a bezpečnosť archivovania zabezpečiť vhodným administratívnym opatrením.

Sme toho názoru, že spisy zapožičané z archívnych fondov MV k účelom prieskumového konania by sa mali po jeho skončení vracať späť do archívov MV v zmysle pôvodnej medzirezortnej dohody z roku 1963, uzavretej medzi ministerstvom spravodlivosti, Generálnou prokuratúrou a ministerstvom vnútra.

Dôvody, pre ktoré žiadame vrátenie zapožičaných spisov, sú tieto:

V rokoch 1948–1962 boli vyšetrovacie materiály zhotovované len v jednom vyhotovení a prechodom cca 4000 zväzkov (na Slovensku) z archívnych fondov MV do rezortu ministerstva spravodlivosti stratili by operatívne a vyšetrovacie zložky MV operatívnu náväznosť, zvlášť u osôb prichádzajúcich z cudziny, ktoré sa vyskytujú v archivovaných vyšetrovacích spisoch ako styky, organizátori trestnej činnosti a pod. Tieto spisy je nutné mať často k dispozícii v každom čase.

Ďalej je treba reálne počítať aj s tým, že bude rehabilitované mnoho i skutočných páchateľov protištátnej trestnej činnosti, nakoľko v súčasnej dobe vtedy nedôsledne a neodborne prevedená dokumentácia po zmene výpovedi obvineného a svedkov neobstojí. Preto niektoré i z týchto osôb môžu byť v budúcnosti objektom záujmu kontrarozviednych zložiek štb.

Bolo by možno namietať, že orgány MV môžu vyžadovať k nahliadnutiu spisy i v tom prípade, že tieto budú archivované vo fondoch ministerstva spravodlivosti. Proti tejto námietke hovorí však doterajšia prax, že zapožičanie spisu od ministerstva spravodlivosti trvá niekoľko týždňov, čo neobstojí pre potreby operatívneho pátrania.

Navrhujem, aby citovaná medzirezortná dohoda vo veci archivovania vyšetrovacích zväzkov bola na základe novovzniklej situácie prípadne doplnená v tom, že rehabilitované prípady budú u MV archivované vo zvláštnych fondoch.

Na záver chcem znova pripomenúť, že všetky naše horeuvedené návrhy vyplývajú zo snahy kompletného a urýchleného poskytnutia materiálov pre objektívne posúdenie prípadov v prieskumovom konaní za predpokladu rešpektovania aj potreby MV.

So súdružským pozdravom Pepich v. r.

Vážený súdruh
JUDr. Felix Vašečka
minister spravodlivosti SSR
Bratislava

Za správnosť opisu:
Trebulová Anna[a]

AÚPN, f. B 10/II – Krajská správa ZNB – Správa ŠtB Košice, inv. č. 18. – Opis dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] Připojeno razítko Ministerstva vnitra.

[1] Dopis byl spolu s dokumentem „Informácia pre ministra vnútra SSR o problémoch spojených s realizáciou zákona č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii a šetrení nezákonných postupov príslušníkov ZNB a ZNV", vypracovaným 4. července 1969 náčelníkem 2. oddělení Inspekce ministra vnitra SSR mjr. Ing. Bachárem, zaslán v kopii 23. července 1969 mjr. Bachárem komisi ministra vnitra po zjišťování nezákonností, oddělení Košice s následujícím průvodním dopisem: „*Vzhľadom k tomu, že v poslednej dobe sa množili dožiadania prokuratúr a súdov vo veci prieskumového konania, ktoré neboli vždy v súlade s konšpiráciou práce štátnej bezpečnosti, bolo navrhnuté riešenie, ktoré má dať do súladu dožiadania súdov a prokuratúr s prácou bezpečnosti.*

Za tým účelom bola vypracovaná informácia pre ministra vnútra a ministra spravodlivosti, ktoré Vám v opise posielam. Informácia a navrhnutý postup bol ministrom vnútra i ministrom spravodlivosti SSR schválený a pri najbližšej porade bude prejednaný s predsedami osobitných senátov.

Prepis informácií Vám zasielam na vedomie s tým, aby ste v zmysle týchto informácií vo Vašej práci postupovali.

Po prejednaní informácie ministra spravodlivosti s predsedami rehabilitačných senátov a vydaní ich oficiálneho stanoviska, bude Vám toto dodatočne zaslané s tým, aby ste sa mohli v prípade potreby naň i odvolať.

Súčasne Vás upozorňujem na blížiaci sa koniec lehoty pre podávanie podnetov k prieskumovému konaniu a žiadam Vás, aby ste prekontrolovali svoje spisy, aby v prípade omylom podanej žiadosti našou vinou nedošlo k premeškaniu lehoty."

67.

1969, 3. září, Praha. – Rozhovor E. Škalouda s předsedou zvláštního rehabilitačního senátu Nejvyššího soudu Milošem Jestřábem o zkušenostech s prováděním soudních rehabilitací.

O zkušenostech z rehabilitace
Hovoříme s předsedou zvláštního senátu Nejvyššího soudu dr. M. JESTŘÁBEM

LHŮTA k podávání návrhu na přezkumné rehabilitační řízení už skončila. Výjimečně je však možno podat návrh i po této lhůtě. Podle jakých hledisek se budou takové opožděné návrhy posuzovat? Tuto otázku, ale i další o zkušenostech ze soudní rehabilitace jsem položil předsedovi zvláštního senátu Nejvyššího soudu dr. M. Jestřábovi. Odpověděl:

‚Rehabilitační zákon umožňuje, aby v případech, v nichž oprávněná osoba zmeškala z důležitých důvodů lhůtu k podání návrhu na zahájení přezkumného řízení – která uplynula o půlnoci z 1. na 2. srpna 1969 – požádala o navrácení této lhůty, a to u senátu, který je příslušný k řízení ve věci samé. Zákon nevymezuje bližší kritéria pro navrácení lhůty, stanoví pouze, že řádná lhůta musila být zmeškána, jak už jsem se zmínil, z důležitých důvodů. Zatím se ještě nevytvořila ustálená judikatura k posuzování té to otázky. Osobně se domnívám, že za důležitý důvod by bylo možno považovat především tzv. vyšší moc, která znemožnila, aby návrh byl podán včas, tedy například vážné onemocnění oprávněné osoby, úmrtí v rodině, kterým lze

lidsky omluvit, že oprávněná osoba nesledovala konec lhůty, dále bych za důležitý důvod považoval např. dodatečné objevení skutečnosti, která odůvodňuje podání návrhu, apod. O navrácení lhůty se musí vždy požádat nejpozději do jednoho měsíce od pominutí překážky, nejpozději však do dvou let od začátku účinnosti rehabilitačního zákona, tj. do 1. srpna 1970, kdy absolutně končí lhůta pro takovéto, jak se předpokládá, zcela výjimečné dodatečné návrhy."

Z jakých důvodů byly některé návrhy odsouzených osob zamítnuty? Ve veřejnosti vzniká totiž dojem, jakoby rehabilitační senáty vyhověly každému návrhu.

„Jde skutečně o vnější dojem, který přesně neodpovídá skutečnosti. Je způsoben patrně tím, že zprávy uveřejňované o výsledcích rehabilitačního řízení v denním tisku na žádost rehabilitovaných osob, se týkají vesměs jen zprošťujících rozsudků. Povinností rehabilitačních senátů je však rozhodovat vždy v souladu s objektivní pravdou a přísně dodržovat socialistickou zákonnost. V praxi to znamená, že zprostit i v přezkoumaném řízení smí senát zpravidla jen tehdy, je-li prokázáno, že původně žalovaný trestný čin nebyl spáchán nebo že jej nespáchal obviněný anebo když spáchání žalovaného trestného činu není prokázáno. Nejvyšší soud využívá svých zákonných prostředků, které má k dispozici, aby vedl zvláštní senáty krajských a vyšších vojenských soudů k rozhodování v přísném souladu se zákonem. Bylo vydáno již nemálo rozsudků, v nichž po zjištění, že nezákonnost původního rozhodnutí spočívala jen např. v nepřiměřeně přísné kvalifikaci činu, byl po zrušení původního rozhodnutí vydán nový odsuzující rozsudek, v němž byl spáchaný trestný čin kvalifikován mírněji, v souladu se zákonem. Existuje i řada usnesení o zamítnutí návrhu, převážně proto, že se na daný případ přezkumné řízení nevztahuje, ale í pro nedůvodnost, tedy proto, že původní rozsudek byl zákonný.

V této souvislosti si nemohu odpustit poznámku. Málokdo ví, jak může být v rehabilitačním řízení obtížné splnit nezbytný požadavek našeho procesního práva, rozhodovat v souladu s objektivní pravdou. Problém spočívá už v samém charakteru soudcovské práce: soudci zjišťují při rozhodování vždy minulé děje, více či méně časově vzdálené. Z tohoto hlediska máme stejné problémy jako historikové. Avšak zatímco historická věda tvoří obraz o předmětu svého bádání zpravidla na podkladě oficiálních dokumentů a veřejných událostí, objasňují soudy děje, které se obvykle odehrály v anonymitě, v skrytu a kde zpočátku bývá zřejmý jenom jejich výsledek. A v rehabilitačním řízení je tato obtížnost – ale také i odpovědnost – soudcovské práce zdvojnásobena. Zvláštní senáty musí zjistit a podle tohoto rozhodnutí nejen zda se stal trestný čin, který byl původně předmětem rozsudku, ale ještě navíc, zda toto původní odsouzení bylo zákonné a v záporném případě v čem spočívala jeho nezákonnost."

Rehabilitační senáty mají tedy odstranit nedostatky původního řízeni. Jak se s tímto úkolem vypořádávají, když spisy jsou třebas i dvacet let stará a někdy nejsou ani dostupné?

„Senáty musí využít všech důkazních prostředků, jimiž se mohou dopátrat skutečného stavu věci. Vychází se především ze soudních spisů, někdy i z operativních spisů státní bezpečnosti, které nebyly v původním řízení soudu známé a které hlouběji objasňují postupy při původním vyšetřování. Důsledně se ověřuje obhajoba obviněných, a to jak v původním rozsahu, tak i na základě nových námitek, které jsou v rehabilitačním řízení vzneseny. K dispozici bývají vedle původních svědeckých výpovědí i výpovědi nových svědků, které pomáhají dotvářet úplnější obraz o žalovaném činu. Není vyloučeno ani nové znalecké přezkoumání otázek, které se v původním řízení pomocí znalců nezkoumaly a které byly nesprávně posouzeny jen na základě tzv. notoriet, tj. úvah, že některé neprokázané skutečnosti není třeba dokazovat, protože jsou notoricky známé.

Je samozřejmé, že toto vše klade značné nároky jednak na soudcovskou erudici i odpovědnost a uvážlivost členů senátů, jednak i nároky časové. Navrhovatelé zpravidla usilují o to, aby rehabilitační řízení skončilo co nejrychleji. Takové požadavky jsou lidsky pochopitelné – soudní řízení nebývá pro jeho účastníky příjemnou záležitostí. Ale přílišná rychlost řízení nemusí být vždy ve prospěch skutečně spravedlivého rozhodnutí. A o to především musí každému soudu jít, zejména v rehabilitačním řízení, v němž se mají nespravedlivosti napravovat."

V jakých případech podávají v rehabilitačním řízení prokurátoři odvoláni?

„Mluvili jsme už o tom, že i rehabilitační řízení je ovládáno zásadou zjišťování objektivní pravdy, stejně jako obecné socialistické trestní řízení. V rehabilitacích jde o to, dopátrat se co nejpřesněji, zda, případně jak se konkrétní čin odehrál, jakou roli v něm hrál obviněný, zda skutečně k činu došlo nebo zda obvinění bylo uměle zkonstruováno, zda vyšetřování bylo provedeno podle zákona nebo v rozporu s ním apod. Prokurátoři fungují i v rehabilitačním řízení jednak jako zástupci strany obžaloby, jednak současně jako strážci zákonnosti s povinnou účastí v každém veřejném i neveřejném zasedání. Dbají o to, aby rehabilitační řízení mělo zákonný charakter. Jejich odvolání přispívají k domu, aby zvláštní senáty Nejvyššího soudu mohly ověřovat, zda přezkumné řízení bylo v prvním stupni provedeno skutečně v souladu se zákonem."

Jakou funkci plní v rehabilitačním řízení společenští obhájci vysílaní Svazem protifašistických bojovníků?

„Společenskou obhajobu v rehabilitačním řízení mohou vykonávat jednak organizace, které tuto funkci plní i v obecném trestním řízení, např. ROH, jednak i SPB. Účast společenských obhájců ve vlastním přezkumném řízení není zatím kvantitativně zvlášť vysoká. Za podstatně význačnější považuji výsledky poradenské činnosti SPB, koncentrované v rehabilitačních poradnách. Pracovníci těchto poraden ulehčili ve značném množství případů konzultacemi s navrhovateli i sepsáním návrhů práci nepočetnému sboru našich advokátů a zasloužili se tak nikoli zanedbatelnou měrou o to, aby re habilitační zákon byl uváděn do života."

Jste prý spoluautorem komentáře k rehabilitačnímu zákonu.[1] Proč se vůbec tento komentář vydává, není snad rehabilitační praxe jednotná?

„Jako každý komentář vydaný k významnějšímu justičnímu zákonu, má i tato práce pomoci při interpretaci zákonných ustanovení v praxi orgánů činných v soudním řízení i ostatních zainteresovaných osob. Názory obsažené v komentáři nejsou však oficiálními názory Nejvyššího soudu, ale – jak je to u komentářů obvyklé – osobními názory autorů, čerpanými z jejich praktických zkušeností. Chtěl bych zdůraznit, že soudci rehabilitačních senátů jsou při svém rozhodování zcela nezávislí, to znamená, že jsou vázáni jen naším právním řádem, k jehož výkladu a užívání jim nikdo nedává obecně závazné pokyny. Proto se nemusí řídit ani názory na výklad rehabilitačního zákona, obsaženými v komentáři, pokud by je v konkrétním řešeném v případě nepovažovali za správné. Komentář jim dává pouze zdůvodněné doporučení, nikoli závazný pokyn k výkladu zákona. Soudcovská nezávislost, chápaná jako vázanost pouze zákonem a ovlivňovaná jenom socialistickým vědomím soudce je jednou z důležitých záruk, že v budoucnosti nemůže už dojít k podobným deformacím části justiční praxe, jaké nyní napravujeme při soudní rehabilitaci."

Svobodné slovo, 3. 9. 1969, s. 3.

[1] JESTŘÁB, Miloš – HLADIL, Vladimír: *Soudní rehabilitace. Komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.* Horizont, Praha 1969.

68.

[1969, před 22, září, Praha.] [1]*– Zpráva předsedkyně Ústřední rehabilitační komise Marie Trojanové a vedoucího Ústřední rehabilitační poradny Rastislava Váhaly o činnosti těchto orgánů Svazu protifašistických bojovníků od 1. ledna do 1. srpna 1969.*

Zpráva o činnosti Ústřední rehabilitační komise a Ústřední rehabilitační poradny od 1. 1. do 1. 8. 69.

Ústřední výbor Národní fronty k dosažení rychlého a hladkého průběhu rehabilitačního procesu, pověřil SPB dne 17. 9. 1968, aby ve spolupráci s ním a s jeho účinnou pomocí zajistil zejména

- celospolečenské sledování průběhu rehabilitačního procesu neoprávněné postižených občanů
- vytvořil podmínky pro poskytnutí rychlé, bezplatné, odborné porady a informace kvalifikovanými odborníky – právníky
- poskytoval společenskou obhajobu podle § 11 zák. č. 82/68 Sb.
- pomáhal po provedení rehabilitací při začleňování do pracovního procesu a k dosažení odškodnění podle zákonných předpisů

I.
Ústřední rehabilitační komise.

Úkol, který byl svěřen SPB Ústředním výborem Národní fronty, pomoci občanům k dosažení urychleného provedení rehabilitace a odčinění křivd, stal se součástí programu SPB. Federální i český sjezd SPB věnoval rehabilitacím značnou pozornost.[2] Sjezd ČSPB přijal toto usnesení:

„Plně se stavíme za důsledné provedení rehabilitace soudní i mimosoudní všech odbojářů a občanů a chceme spolu s Národní frontou být garanty dodržování lidských práv [a] zákonnosti pro každého".

Sjezd uložil novému ústřednímu výboru, aby iniciativně sledoval řešení těchto otázek a přispěl [k] urychlenému vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci a jeho provádění, dále, aby byla důsledně provedena rehabilitace všech postižených příslušníků armády, aby jim byly vráceny hodnosti a vyznamenání a aby byly přednostně vyřízeny návrhy na jejich povyšování.

Ústřední rehabilitační komise se proto zabývala činností, směřující k zajištění plynulého a urychleného provádění rehabilitací, odstraňování překážek a zajištění právní pomoci v poradnách a při provádění společenské obhajoby.

V rámci této činnosti provedli členové Ústřední rehabilitační komise návštěvu u presidenta republiky, ministra Dr. Kučery, ministra vnitra s. Pelnáře, ministra spravedlnosti Dr. Hrabala, ministra školství prof. Dr. Bezdíčka, státního tajemníka MNO generála Dvořáka a náčelníka Správy vojenských soudu plk. Dr. Borguly.[3]

Tyto intervence měly za účel jednak informovat čelné představitele státu o naší činnosti, jednak odstranit potíže při provádění rehabilitace, které můžeme shrnout do těchto problémů:

1) Urychlení postupu soudní rehabilitace u soudů civilních a zejména vojenských.
2) Předkládání spisového materiálu soudům, orgány ministerstva vnitra.
3) Odstranění problémů s oznamovací povinností na nezákonný postup státních orgánů podle § 42 rehabilitačního zákona.
4) Příprava zákona o mimosoudní rehabilitaci.
5) Zlepšení spolupráce Rehabilitační komise při ministerstvu vnitra a při MNO.
6) Rehabilitace na úseku škol a církve.

Dne 18. 6. 69 bylo jednáno s předsedou komise Federálního národního shromáždění[4] pro dozor nad prováděním rehabilitace – poslancem s. Valo o možnostech prodloužení lhůty pro podávání žádostí o soudních rehabilitacích.

Dne 19. 6. 69 byli členové Ústřední rehabilitační komise přizváni k poradě, svolané předsedou ÚV NF soudruhem Erbanem, jíž se zúčastnili zástupci Nejvyššího soudu, generální prokuratury a ministerstva vnitra. Na této návštěvě byly znovu projednány společné styčné body spolupráce, zejména i potíže shora uvedené a připomenuté ve zprávě za 1. čtvrtletí 1969. Bohatá diskuse na této vysoké úrovni přinesla mnohá vyjasnění, zejména co do úkolů Ústřední rehabilitační komise a Ústřední rehabilitační poradny, společenských obhajob a přinesla vyjasnění spolupráce mezi ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem vnitra. Členům Ústřední rehabilitační komise se dostalo ujištění plné podpory v jejich práci. O poradě bylo vydáno komuniké ČTK, která opět zdůraznilo význam NF, její iniciativy a spolupráce s SPB a koordinace se státními orgány.[5]

Velmi intenzivně byla Ústřední rehabilitační komise ve styku s komisí Federálního shromáždění ČSSR pro dozor nad rehabilitacemi, jejímž místopředsedou je předseda ČSPB, soudruh

Univ. prof. MUDr. Fr. Bláha, takže členové předsednictva ÚRK s. M. Trojanová a s. Dr Váhala se mohli zúčastnit posledního zasedání této komise dne 17. 7. 69 a vyslechnout zprávy státních resortů o rehabilitaci.(6)

Významnou činností ÚRK byla rovněž činnost kontrolní, zejména pokud se týká práce ÚRP, KRP a ORP a předsednictvo pravidelně sledovalo tuto činnost a bylo o výsledcích průběžně informováno. Usměrňovalo tuto činnost zejména před koncem lhůty k 1. 8. 69 a vyvinulo značnou aktivitu i ve sdělovacích prostředcích, aby veřejnost byla o ukončení lhůt správně informována.

K bližšímu seznámení se s činností a problémy rehabilitačních komisí a poraden v krajích a okresech, posílení a usměrnění jejich činnosti, zúčastnili se členové ÚRK porady předsedů krajských rehabilitačních komisí a vedoucích krajských rehabilitačních poraden dne 6. 3. 1969. V dubnu se zúčastnili instruktáží předsedů okresních rehabilitačních komisí a vedoucích okresních poraden v jednotlivých krajích. Jejich účast a referáty na těchto poradách vyvolaly velmi příznivý ohlas a požadavek častějšího a užšího styku.

Mimo časté schůze předsednictva, konaly se plenární schůze ÚRK dne 21. 1. a 16. 6. 1969.

Česká ústřední rehabilitační komise a předsednictvo projednává zprávy o hospodaření Ústřední rehabilitační poradny a financování celé činnosti v rámci rozpočtu schváleného ÚV NF a předkládá je ke schválení plénu ÚRK a pak předsednictvu ČSPB.

Na plénu SPB ČSSR s ČSPB ve dnech 24. 6. a 30. 6. 69 bylo schváleno rozdělení dosavadní Ústřední rehabilitační komise a byly tak vytvořeny Federální rehabilitační komise a Česká ústřední rehabilitační komise, obdobně na Slovensku – Slovenská ústřední rehabilitační komise.

Na konci pololetí 1969, po vytvoření českého výboru NF, byla otázka další spolupráce s Českou národní frontou projednána s tajemnicí s. Ing Hruškovou a sjednán postup o podání zprávy a jejího projednání. Rovněž byla projednána otázka zastoupení ÚRK a SPB v komisi podle zákona č. 213/48 Sb.(7)

Spolupráce s tiskem a sdělovacími prostředky.

Ústřední rehabilitační komise spolu s ÚRP organizovala v lednu 1969 tiskovou konferenci jako reakci proti výzvě tzv. akční jednoty právníků. (8)

V květnu byla provedena rozhlasová a televizní relace s účastí předsedy ČSPB s. Univ. prof. MUDr Fr. Bláhy o průběhu rehabilitací a termínech pro podání žádostí.

Podle směrnic Ústřední rehabilitační poradny byly provedeny v tomto období rozhlasové relace o rehabilitacích i v krajských rozhlasech.

Po celé toto údobí byly dávány tisku podněty k zveřejňování propagačních, informativních i odborných článků o rehabilitaci a to jak pracovníky ÚRK, ÚRP, tak i v krajích i okresech.

V tiskových článcích, rozhlasových relacích a interviewech byla zdůrazněna konečná lhůta 1. 8. 1969 k podání návrhů na rehabilitaci podle zákona č. 82/68 Sb. a na náhradu škody, aby veřejnost byla řádně o této skutečnosti informována. Pracovníci ÚRP měli i rozhlasové relace, které byly vysílány v našem zahraničním vysílání. Poskytli rovněž informace zástupcům švédského tisku a informovali i ve vídeňském tisku naše krajany.

Byl navázán pravidelný kontakt s redakcemi našich deníků. Tiskový referent organizačního oddělení ÚRP bude pravidelně sledovat tisk v rehabilitačních záležitostech a informovat o průběhu rehabilitací a činnosti komisí a poraden. Tato spolupráce vede rovněž k tomu, aby byla řádně zveřejňována jména rehabilitovaných osob podle § 20 rehabilitačního zákona.

II.
Krajské a okresní rehabilitační komise.

V těchto komisích pracuje nyní 1050 dobrovolných pracovníků SPB a složek NF.

Jejich činnost pozůstávala dosud hlavně ve sledování a podpoře činnosti rehabilitačních poraden a projednávání a doporučování společenských obhajob. Předpokládá se ovšem, že těžiště jejich činnosti bude však až v další fázi průběhu rehabilitací, tj. v zajišťování provádění postrehabilitačního řízení a mimosoudní rehabilitace.

Vzhledem k nevelkému počtu rehabilitovaných a oddalování projednání a vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci, se jejich činnost vzhledem k širší veřejnosti projevuje různě v krajích a okresech a to zejména jak vzájemně spolupracují s vedením NF a SPB.

V okresech, kde je i oddalováno řešení případů mimosoudní rehabilitace podle dosud platných zákonů, dochází u některých okresních rehabilitačních komisí k snížení zájmu a ochabnutí činnosti a není tak dosahováno hlavního cíle rehabilitačního procesu t. j. obnovení důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost,

V této souvislosti je třeba se zmínit podrobněji o doporučování a provádění společenských obhajob. Bylo totiž poukazováno, že této výhody zákona není našimi komisemi a poradnami dostatečně využíváno. Na začátku aplikace rehabilitačního zákona nebyl jednotný názor na připouštění společenské obhajoby soudem a některá soudy vykládaly rehabilitačního zákon a § 183 tr. řádu[9] úzce. Ústřední rehabilitační komise obhajovala stanovisko, že společenskou obhajobu v rehabilitačním řízení nutno vykládat daleko šířeji a politicky. Rozpory ve výkladu společenské obhajoby byly pak odstraněny výkladem Nejvyššího soudu. Výklad společenské obhajoby v rehabilitačním řízení podává nyní i nejnovější komentář zákona, zpracovaný členem rehabilitačního senátu Nejvyššího soudu Dr. Jestřábem, který uvádí, že je nutno chápat rozdílnou situaci, za níž vystupuje společenský obhájce v řízení podle trestního řádu, od společenského obhájce v přezkumném řízení. V tomto řízení jde totiž často o činy časově značně odlehlé, spáchaná často v jiném prostředí než v jakém odsouzený nyní žije a z jakého společenská organizace vysílá svého obhájce, a proto tato společenská obhajoba musí vycházet ze zásadních koncepčních pozic dané společenské organizace.

Ústřední rehabilitační komise vytýčila zásady a doporučila postup při doporučování společenské obhajoby. Podle nich krajské i okresní komise zodpovědně postupují a nedoporučují společenskou obhajobu pouze tam, kde by se to nesrovnávalo s významem SPB jako odbojové a socialistické společenská organizace.

Tyto komise tedy projednávají žádosti postižených o připuštění a provádění společenských obhajob a potřebná doporučení pro rehabilitační senáty. Tím tyto komise převzaly na sebe úkol, jímž byl SPB pověřen ze zákona. Doporučení soudu musí být totiž prověřeno a podepsáno oprávněnými statutárními zástupci, t. j. buď základní, nebo okresní organizací SPB.

Jednotným výkladem společenské obhajoby byly odstraněny potíže s jejím prováděním u soudů a požadavky na společenskou obhajobu proto rostou. V důsledku toho vzrůstá nyní rovněž počet projednávaných společenských obhajob našimi komisemi a zvyšuje se také účast společenských obhájců SPB při soudním projednávání. Případné další zvýšení doporučení společenských obhajob bude úkolem naší další činnosti.

Závěrem lze o rehabilitačních komisích říci, že jejich činnost zvýšila význam a vliv orgánů NF, pozvedla význam a vliv SPB ve veřejnosti a ve vztahu k ostatním složkám NF vytváří ducha spolupráce i pro řešení dalších úkolů, jimiž může být NF pověřena.

III.
Ústřední rehabilitační poradna.

Počátkem pololetí bylo pokračováno v dobudování sítě rehabilitačních komisí a rehabilitačních poraden tak, aby tyto byly zřízeny ve všech krajích a okresech. To se podařilo přes značné obtíže v získávání kvalifikovaných právníků, vhodných místností pro poradny a jejich vybavení.

Současně s tím byla prováděna kontrola činnosti poraden i komisí pracovníky Ústřední i krajských rehabilitačních poraden a vyvíjena činnost k sjednocení a zkvalitnění jejich činnosti. Za tím účelem hýla provedena v dubnu instruktáž pracovníků KRP, předsedů ORK a vedoucích ORP ve všech krajích. Na této instruktáži byl mimo jiné proveden výklad k vládnímu usnesení č. 306/68[10] a vysvětleny možnosti provádění mimosoudní rehabilitace podle nyní platných zákonů a nařízení.

Byly vydány směrnice k jednotnému administrativnímu vedení rehabilitačních poraden, aby byl umožněn řádný přehled o činnosti poraden a jejich kontrola a zároveň systematický přehled, o stavu žádostí a plnění termínů. V rámci toho byla nařízena kontrola všech spisů v rehabilitačních poradnách k 1. 7. 1969.

O své činnosti podávají všechny poradny od 1. 1. 1969 podrobná měsíční statistická hlášení. Od rehabilitačních komisí jsou vyžadovány zápisy z jejich schůzí.

Pro vzájemný styk mezi komisemi a poradnami byla v lednu 1969 vydána brožura „Organizace rehabilitačních komisí a poraden při SPB a NF v Čechách, na Moravě a na Slovensku".[11]

V rámci metodického řízení rehabilitačních poraden, předávání odborně právních směrnic, získaných poznatků a zkušeností bylo v březnu započato s vydáváním měsíčního věstníku pro všechny poradny. Tento věstník je považován za velmi užitečný pro činnost komisí, ale zvláště poraden.

Vzhledem ke komplikovanosti a rozsahu deformací na úseku správním a vzhledem k přípravám na vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci, bylo nutno vytvořit u ÚRP samostatné právní oddělení pro mimosoudní rehabilitace. Tomuto oddělení, přestože nebyl vydán zákon o mimosoudní rehabilitaci, došlo až dosud přes 1500 žádostí o právní pomoc a denně dochází k dvaceti i více návštěvám občanu žádajících o radu a pomoc.

Tyto žádosti jsou vyřizovány dle druhu deformací, pomocí prokurátorských protestů neb podání k příslušným úřadům a institucím. Oddělení rovněž shromažďuje a zpracovává případy, které bude možno řešit až po vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci.

Kromě běžných věcí vyřizuje toto oddělení pro celé území ČSR:

a) Žádosti, které jsou adresovány ústředním státním orgánům federálním a republikánským a dále žádosti, kde k jejich vyřizování je třeba součinnosti ústředních orgánů státních.

b) Všechny žádosti příslušníků armády nebo bezpečnosti ať aktivních nebo bývalých.

c) Žádosti k ÚV NF, které jsou zvláště opodstatněné,

d) Věci právně komplikované.

Vedoucí oddělení byl přizván a zúčastňuje se prověrkových akcí na úseku mimosoudní rehabilitace, prováděných komisí ministerstva vnitra ČSR na KNV, ONV a MěNV.

Je rovněž zván na zasedání rehabilitační komise MNO.

Dosud se nepodařilo prosadit přímou součinnost ÚRP s pracovním týmem ministerstva vnitra, který zpracovává podklad pro zákon o mimosoudní rehabilitaci, avšak máme příslib vedoucího inspekce ministerstva vnitra o přizvání ke spolupráci.

Krajské a okresní rehabilitační poradny.

V MěRP Praha, krajských a okresních poradnách pracuje k 1. 8. 69 162 zaměstnanců, z toho 85 právníků, převážně na částečný pracovní úvazek.

Poradny nyní fungují ve všech krajských a okresních městech vyjma okres Blansko, pro nějž plní tuto funkci krajská rehabilitační poradna v Brně. V okresech, které tvoří krajská města, je funkce okresní poradny sloučena s krajskou poradnou. Mezi vedoucími poraden a soudy byl postupně vytvořen dobrý vztah, soudy zvláště rehabilitační senáty uznávají, že činnost poraden jim v mnoha směrech ulehčuje jejich práci. I návrhy vypracované našimi poradnami jsou vyhodnoceny po stránce odborné jako velmi dobré.

Činnost poraden je zachycena v přiložených tabulkách.[12] V tabulce č. 1 je uveden celkový přehled o činnosti poraden od zahájení do 1. 8. 1969 a to s rozvedením na rok 1968, 1. pololetí 1969 a červenec 1969, aby byl patrný případný vývoj a výkyv v návštěvnosti i počtu podaných návrhů. Tabulka rovněž ukazuje počet schůzí rehabilitačních komisí, doporučených a provedených společenských obhajob a veřejných schůzí, na nichž bylo referováno o rehabilitaci. Činnost v jednotlivých krajích je v této tabulce rozvedena na okresní rehabilitační poradny a krajské rehabilitační poradny.

Porovnáním některých ukazatelů tabulky č. l lze dojít k těmto závěrům:

Poradny navštívilo celkem od zahájení činnosti do 1. 8. 1965 48 009 postižených, z toho 20 977 v soudní rehabilitaci.

Podle zákona č. 82/68 Sb. o soudní rehabilitaci, bylo vypracováno a podáno poradnami (podle § 2, 22, 21[,] 26 a náhrady škody) celkem 13 009 návrhů. Z toho podaly okresní poradny 5 749 návrhů, t. j. 44 %.

Vzhledem k tomu, že někdy je nutné, aby se žadatel k úplnému vyřízení svého případu, dostavil do poradny vícekrát, lze říci, že prakticky každému návštěvníkovi v soudní rehabilitaci se dostalo nejen odborné porady, ale byl s ním i sepsán a podán příslušný návrh k soudu.

Podobný závěr nelze učiniti, pokud se týká mimosoudní rehabilitace. Z celkového počtu návštěv bylo totiž 19 000 zájemců o mimosoudní rehabilitaci. Toto číslo zdaleka nevystihuje počet skutečně postižených, již z toho důvodu, že nebyl vydán příslušný zákon a poradny odkazovaly zájemce na pozdější dobu, aby bylo možno vyhověti žadatelům o soudní rehabilitaci, kde podání žádostí bylo omezeno do 31. 7. 69. Z těchto důvodů bylo také poradnami podáno pouze 1 184 žádostí o mimosoudní rehabilitaci.

Již tyto ukazatelé by zdůvodňovaly oprávněnost další existence poraden nehledě k tomu, že poradny se budou muset ještě stále zabývat úkoly, souvisejícími s dalším průběhem soudní rehabilitace.

Počet návštěvníků, kteří žádali o pomoc a jejichž případ se netýkal rehabilitace, bylo více než 8 000. Z toho je patrno, že poradny plní rovněž úkol „síta" t. j. vytřídění případů, kterých se rehabilitace netýká, čímž ulehčují práci soudům a NV.

Pro posouzení podílu v počtu návrhů, podaných našimi poradnami v soudní rehabilitaci, uvádíme ze zprávy ministerstva spravedlnosti ČSR:

Do 1. 8. 1969 došlo zvláštním senátům krajských soudů podle § 2 zákona 82/68 Sb. (přezkumné řízení) žádostí	17751
Z toho dle příslušnosti postoupeno	2717
Podáno tudíž	15014

Tento počet je rozdělen na jednotlivé kraje takto:

Hlavní město Praha	2 285
Středočeský kraj	2 214
Jihočeský kraj	825
Západočeský kraj	1 333
Severočeský kraj	1 328
Východočeský kraj	1 766
Jihomoravský kraj	3 247
Severomoravský kraj	2 016
České kraje	15 014

Do 30. 6. 1969 bylo podáno těchto žádostí rehabilitačním senátům Vyššího vojenského soudu v Praze	836
Celkem v ČSR (bez počtu žádostí, došlých Vyššímu vojenskému soudu Příbram za červenec 1969)	15 850
Z toho do 30. 6. 69 vyřízeno soudy	1 742
Našimi poradnami bylo podáno těchto návrhů do 1. 8. 1969	5 125

Vzhledem k tomu, že výše uvedené počty těchto návrhů podaných v ČSR, jsou k rozdílnému datu (u civilních soudů k 1. 8. 69, u Vyššího vojenského soudu k 31. 6. 69), můžeme určit pouze přibližný podíl našich poraden, který činí 32 %.

Zpráva ministerstva spravedlnosti dále uvádí, že v roce 1968 byly tyto žádosti podávány většinou přímo žadateli neb jejich příbuznými, kdežto v roce 1969 převládají návrhy podané obhájci a poradnami SPB.

V SSR bylo do 30. 6. 69 podáno těchto žádostí rehabilitačních senátům krajských soudů	3 690
Vyššímu vojenskému soudu Trenčín	282
Celkem v SSR	3 972
Z toho vyřízeno	1729

Podle § 22 (TNP) bylo podáno do 1. 8. 69 celkem 2 880 žádostí, z toho naše poradny podaly 1 859 žádostí, t. j. 64 %.

Podnětu na Generální prokuraturu bylo podáno k 30. 6. 1969 v ČSR	4 695
vyřízeno	1 027
postoupeno příslušným orgánům	1 997

V těchto počtech jsou uvedeny podněty podle normálních ustanovení trestního řádu i podle § 21 rehabilitačního zákona.

Žádostí o náhradu škody došlo ministerstvu spravedlnosti v ČSR k 30. 6. 69	2 232
k tomuto datu bylo těchto žádostí podáno poradnami	1 501
t. j. přibližně 70 %	
K témuž datu bylo z těchto žádostí vyřízeno ministerstvem spravedlnosti	1 069
Správa vojenských soudů vyřídila k 30. 6. 69	124

Společenská obhajoba byla doporučena 1113 žadatelům. Ježto je projednávána jen u těch, kteří o to požádají, dá se říci, že byla doporučena převážně většině žadatelů. K 1. 8. 69 bylo u soudu provedeno našimi společenskými obhájci 159 společenských obhajob.

IV.

K této zprávě připojujeme tabulky zásadního významu o činnosti rehabilitačních poraden a komisí v krajích a okresech a sice:
tabulka č. 1 – celkový přehled činnosti rehabilitačních poraden v ČSR od zahájení do 1. 8. 69.
tabulka č. 2 až 8 – přehledné tabulky o činnosti rehabilitačních poraden v jednotlivých krajích a okresech od 1. 1. do 1. 8. 69. Tyto tabulky jsou podkladem hodnocení jednotlivých krajských a okresních poraden a víceméně i vlivu práce krajských a okresních rehabilitačních komisí.

Výsledek činnosti je dán počty, jak jsou uvedeny v jednotlivých ukazatelích. Prosté porovnání těchto číselných výsledků mezi kraji i okresy neposkytuje objektivní obraz skutečné činnosti z mnoha důvodů, které měly různý vliv na výkon rehabilitačních poraden. Z nich podstatné a do jisté míry společné uvádíme:

1) Nelze postihnout míru rozsahu deformací v krajích a okresech a nebo zjistit rozmístění postižených jak co do počtu, tak i co do druhu postihu.

2) Poradenská činnost zvláště v okresních rehabilitačních poradnách byla zahajována postupně a tedy časově rozdílně, ku konci roku 1968 a počátkem roku 1969.

3) Počet dnů i počet hodin, kdy je v poradnách prováděna poradenská činnost, je různý, zvláště u okresních poraden. Krajské rehabilitační poradny, kde je poradenská činnost prováděna celodenně, nejsou obsazeny stejným počtem právníků a administrativních sil.

4) Rozsah a obtížnost zpracování podávaných návrhů, zvláště podle § 2, stejně jako návrhů podle § 21 rehabilitačního zákona, je značně rozdílný.

K těmto okolnostem je tedy třeba přihlédnout při vzájemném srovnání činnosti krajských i okresních poraden.

Činnost Městské rehabilitační poradny v Praze je zachycena pouze v tabulce č. l. Tato poradna zahájila prakticky činnost až po získání vhodných místností počátkem roku 1969 a byla zpočátku obsazena pouze dvěma právníky. Nyní je obsazena 4 právníky na celodenní úvazek.

S uvážením, že žadatelé v Praze mají dostatek možností obrátit se na advokátní poradny, vykazuje tato poradna velmi dobrou činnost jak v počtu podaných návrhů, tak i doporučených a provedených společenských obhajob. Pracovníci poradny vyvíjeli během své činnosti značnou aktivitu v tisku a propagaci k odbornému poučení občanů.

Pomocné rehabilitační poradny v obvodech Prahy byly zřízeny teprve od 1. 7. 69 na žádost obvodních rehabilitačních komisí, aby bylo možno zvládnout očekávaný nápor žadatelů před ukončením termínů pro podávání žádostí o soudní rehabilitaci.

Návrhy, podané těmito obvodními poradnami, jsou zahrnuty v počtech MěRP. Jinak řeší tyto poradny jen případy mimosoudní rehabilitace.

Tabulka č. 2 – Středočeský kraj

Krajská rehabilitační poradna zahájila prakticky svoji organizovanou činnost až po získání vhodných místností, rovněž počátkem roku 1969 a byla po většinu doby obsazena pouze jedním právníkem. Vzhledem k těmto okolnostem podala značný počet návrhů. Její činnost trpěla do určité míry malou aktivitou krajské rehabilitační komise, která se projevovala rovněž ve spolupráci a v činnosti okresních poraden a komisí.

Okresní rehabilitační poradny.

Ve všech okresech tohoto kraje pracují vedoucí poraden na čtvrtinu úvazku. Okresní poradny tohoto kraje podaly nejméně návrhů podle § 2 ve srovnání s jinými kraji. Lepší je jejich činnost v podáních podle § 22, 21, 26 a náhrady škody.

V rámci kraje vykazují dobrou činnost vedoucí ORP v okresech:

Kolín, Benešov, Kutná Hora, Mělník.

Velmi slabou činnost vykazují vedoucí poraden v okresech Kladno a Rakovník.

Tabulka č. 3 – Západočeský kraj

Krajská rehabilitační poradna je obsazena celkem 3 právníky na částečný pracovní úvazek. V počtu návrhů v soudní rehabilitaci je tato poradna relativně nejslabší ze všech krajských poraden. Spolupráce pracovníků poradny s krajskou rehabilitační komisí i se soudy byla po celou dobu velmi dobrá. Velmi dobrá je její spolupráce s KNV.

Okresní rehabilitační poradny.

Vedoucí okresních rehabilitačních poraden ve všech okresech kraje pracují na čtvrtinu úvazku. V celkovém hodnocení jejich činnosti v porovnání s jinými kraji počaly okresní poradny nejméně návrhů soudní rehabilitace (celkem 698 návrhů i s KRP), což je asi polovina oproti jiným krajům.

Velmi dobrou a úspěšnou činnost prokazují okresní rehabilitační komise v okresech Rokycany a Klatovy.

Jako nejlepší vedoucí ORP v kraji možno hodnotit vedoucí v okresech Plzeň sever-jih, Karlovy Vary, Rokycany.

V okresech Cheb a Tachov vykazují vedoucí ORP slabou činnost.

Tabulka č. 4 – Východočeský kraj

Krajská poradna je obsazena dvěma právníky a možno ji označit jako jednu z nejlépe vedených KRP v ČSR. Její výkony jak v návrzích podle § 2, tak i v celkovém počtu, s přihlédnutím k počtu právníků, jsou nejvyšší. Právníci KRP prokazovali po celou dobu činnosti značnou aktivitu v tisku i krajském rozhlase, v propagaci rehabilitace. Spolupráce s krajskou rehabilitační komisí i s krajským soudem je velmi dobrá. Vedoucí KRP rovněž velmi dobře organizačně i odborně řídí okresní poradny v kraji.

Okresní rehabilitační poradny.

Vedoucí okresních poraden, vyjma vedoucího ORP Pardubice a Svitavy, pracují na čtvrtinu úvazku, V počtu podaných návrhů v soudní rehabilitaci umístily se ORP tohoto kraje na 1. místě v ČSR. Velmi dobré výkony vykazují vedoucí ORP v okresech Pardubice, Rychnov, Svitavy.

Vynikající výkon vykazují pracovníci v ORP Jičín.

Slabší výkon – vedoucí ORP v okresech Náchod, Semily, Trutnov.

Tabulka č. 5 – Severočeský kraj

Krajská poradna je vedena po celou dobu činnosti pouze jedním právníkem, který provádí rovněž poradenskou činnost v okrese Louny a zpočátku roku ji prováděl též v okrese Teplice. Při této činnosti vyvíjel vedoucí KRP velmi dobrou organizační i kontrolní činnost ORP ve svém kraji. Jeho spolupráce s krajskou komisí i rehabilitačními senáty krajského soudu možno označiti za velmi dobrou. Jeho spolupráce a účast v tiskových akcích v krajském tisku byla častá a rozsáhlá. Tato poradna má relativně největší počet doporučených společenských obhajob.
Okresní rehabilitační poradny.

Vedoucí těchto poraden v celém kraji pracují na čtvrtinu úvazku. V celkovém počtu vypracovaných a podaných návrhů je možno označiti jejich výkon za dobrý.

V kraji dobré výkony vykazují vedoucí ORP: Litoměřice, Děčín, Liberec.

Slabší výkon vykazují vedoucí ORP v okresech Chomutov, Louny, Česká Lípa

Tabulka č. 6 – Jihočeský kraj

Krajská poradna je obsazena dvěma právníky, při čemž oba pracují na polovinu úvazku. Vzhledem k tomu je výkon této poradny velmi dobrý.

Okresní rehabilitační poradny.

Vyjma vedoucího ORP v okrese Pelhřimov pracují vedoucí ORP v tomto kraji na čtvrtinu úvazku. Počet návrhů podle § 2 podaných těmito poradnami je poměrně nízký. Je nutno ovšem přihlédnout k tomu, že krajskému soudu v Českých Budějovicích bylo podáno v porovnání s jinými kraji nejméně návrhů podle § 2 (825). V celkovém počtu podaných návrhů je výkon ORP dobrý.

Velmi dobré výkony vykazují vedoucí ORP: v okresech Pelhřimov, Písek, Strakonice.

Nízký výkon vykazují v okresech Český Krumlov, Tábor, Prachatice.

Tabulka č. 7 – Severomoravský kraj

Krajská poradna je obsazena 4 právníky, z nichž všichni mimo vedoucího pracují na částečný úvazek. V celkovém počtu podaných návrhů je výkon poradny poměrně slabší (pořadí 7). U této poradny je nutno vyzvednout velmi dobré vedení po stránce administrativní, organizační a odborné, i pokud se týká vedení ORP v kraji. Spolupráce této poradny s krajskou komisí je jedna z nejlepších. Na vysoké úrovni je rovněž činnost krajské rehabilitační komise, které se dostává účinné podpory od KV NF. Rovněž spolupráce se soudy je velmi dobrá. Pracovníci KRP byli účastni na tiskových akcích v krajském tisku a organizovali i rozhlasové relace v krajském rozhlase.

Okresní rehabilitační poradny.

Vedoucí ORP pracují na čtvrtinu úvazku vyjma vedoucího ORP v Olomouci a od 1. 4. 69 též vedoucího ORP v Šumperku.

Vedoucí ORP tohoto kraje podali ve srovnání s jinými kraji nejvíce návrhů podle § 2. Velmi dobrou činnost vykazují vedoucí ORP v okresech: Přerov, Olomouc, Nový Jičín, Bruntál, slabší v okrese Karviná.

Tabulka č. 8 – Jihomoravský kraj

V krajské rehabilitační poradně byla zahájena činnost nejdříve ze všech KRP v ČSR. Poradna je obsazena mimo vedoucího celkem 6 právníky, z čehož všichni pracují na částečný úvazek.

Tato poradna vypracovala za dobu své činnosti největší počet návrhů podle § 2, z čehož převážná většina byla vypracována a podána již v roce 1968. Spolupráce s KRK a KV NF je velmi dobrá, rovněž vztah a spolupráce se soudy, po počátečních obtížích, je dobrá. Po stránce organizačního řízení ORP je ve srovnání s jinými kraji činnost KRP v Brně slabší. Vzhledem k počtu vypracovaných návrhů podle § 2 bude nutno zvýšit počet doporučených společenských obhajob.

Okresní rehabilitační poradny.

Vedoucí ORP vyjma vedoucího ORP v Jihlavě pracují ve všech okresech na čtvrtinu úvazku. Vedoucí ORP v Jihlavě vede rovněž ORP v Třebíči. Pro nedostatek právníků některé ORP zahájily svoji činnost značně pozdě v průběhu prvního pololetí roku 1969, jako např. v okrese Znojmo (1. 2. 69), Žďár (1. 4. 69) a Uherské Hradiště (1. 5. 69). To se přirozeně odrazilo na celkové činnosti, jak v těchto okresech, tak v krajích.

Velmi dobrou činnost vykazují vedoucí ORP v okresech: Jihlava, Hodonín, Třebíč, velmi nízký výkon vykazují vedoucí v okresech Prostějov, Vyškov.

Jako nejvýkonnějšího vedoucího ORP v ČSR možno hodnotit Dr. Háje[13], vedoucího ORP Jihlava a Třebíč, který během své činnosti vypracoval v podáních podle § 2 v těchto okresech celkem 81 návrhů a v celkovém počtu návrhů v soudní rehabilitaci 350 návrhů. V porovnání

s počty návrhů, podaných některými KRP, je uvedený počet návrhů podaných Dr. Hájem vyšší, než např. výkon KRP v Plzni a Ostravě, které jsou obsazeny daleko větším počtem právníků. Celkový přehled výkonů všech rehabilitačních poraden:

Návštěvy	48 009
Návrhy podle § 2	5 125
§ 22	1 859
§ 21	2 503
§ 26	1 283
náhrady škody	2 239
mimosoudní rehabilitace	1 184
Návrhů celkem	14 193

Při srovnání s advokátními tarify, a kdyby se účtovala pouze odměna 20 Kčs za návštěvu a 100 Kčs za návrh podaný soudu, by se prosperita práce a finanční efekt projevil takto:

návštěvy	48 009	960 180 Kčs
návrhy	14 193	1 419 300 Kčs
celkem		2 379 480 Kčs

Advokátní tarify jsou však značně vyšší. Uvážíme-li, že poradenská činnost byla zahájena s tří až pětiměsíčním zpožděním po vydání zákona, že ve většině okresů je prováděna jen několik hodin týdně a mnohde ve ztížených podmínkách, možno z dosud uvedených údajů hodnotit celkové výsledky teto činnosti jako velmi dobré.

Poradny a jejich činnost se vžila v naší veřejnosti a je oceňována i ve zprávě ministerstva spravedlnosti a Nejvyššího soudu, jak byla podána v Komisi pro dozor nad rehabilitacemi Federálního shromáždění, takže se počítá i nadále s naší pomocí, zejména u soudů. Práce poraden uklidnila postižené v případech mimosoudní rehabilitace a tím zbavila správní orgány a národní výbory zbytečné práce. S velkým povděkem bylo přijato veřejností stanovisko Národní fronty, že občanům, kteří v době deformací byli zpravidla velmi těžce finančně poškozeni, se dostalo v našich poradnách právní pomoci bezplatně.

Vysokou návštěvností prokázaly poradny, že požívaly plné důvěry postižených občanů a počtem podaných návrhů splnily náročný úkol i po stránce odborné. Dá se tedy předpokládat, že i v dalším průběhu rehabilitačního procesu splní dané úkoly s plnou odpovědností a v plné míře.

Dnem 1. 8. 1969 skončila jen první etapa soudní rehabilitace, kterou skončila možnost podávání návrhů na přezkumné řízení, ale neskončila účinnost zákona a tím také neskončily veškeré práce o pomoc postiženým. Uplynutím lhůty pro podání některých návrhů se skončilo přípravné období rehabilitace v těchto věcech. Těžiště se nyní přenáší do oblasti provádění. Naše poradny čeká v prvé řadě ještě tato práce:

1) Provádění společenské obhajoby

Jak již shora bylo uvedeno, ne u všech návrhů byla ihned uplatněna společenská obhajoba. Teprve nyní po zvládnutí velkého náporu při podávání návrhů, budeme uplatňovat nárok na společenskou obhajobu, poněvadž ve většině případů byli žadatelé upozorněni, že se k této obhajobě vrátíme, jakmile se soud začne jejich případem obírat, bude mít shromážděny spisy a i my se budeme moci podrobně se spisy seznámit. Bude tudíž naše agenda dále spočívat v tom, že se budou společenské obhajoby dále projednávat v našich rehabilitačních komisích a naši pracovníci nebo i členové komisí budou vykonávat společenskou obhajobu, t. j. zúčastňovat se veřejných zasedání u rehabilitačních senátů a pomáhat postiženým v dosažení změny nespravedlivého rozsudku. To zabere našim pracovníkům značnou část pracovní doby, neboť některá veřejná zasedání trvají i více dnů. Naše účast při těchto zasedáních má velký význam nejen pro postiženého, ale i z důvodů veřejného zájmu a účasti SPB a NF ve sledování průběhů rehabilitačních procesů.

Při této činnosti budeme ovšem soudu napomáhat již tím, že budeme obstarávat potřebné materiály, adresy svědků a zprostředkovávat eventuální styk s postiženými. Kromě toho budeme také tím pomáhat celé řadě našich členů a ostatním občanům, aby jejich případy byly vyři-

zovány, odstraňovány překážky a rehabilitační proces se urychlil. V tomto směru jsme navázali kontakt s předsedy rehabilitačních senátů.

2) Poradnami budou dále podávány tyto návrhy:

a) Podnět k podání stížností pro porušení zákona (§ 21)

b) Uplatnění nároků na náhradu škody po zrušení rozhodnutí o zařazení do TNP.

c) Uplatnění nároků na náhradu škody, vzniklou trestem odnětí svobody, uloženého národním výborem nad zákonnou sazbu.

d) Uplatnění nároků na náhradu škody vzniklou protiprávním rozsudkem zrušeným po 1. 8. 68.

e) Uplatnění nároků důchodových za téže podmínky,

f) Uplatnění nároků dědiců za téže podmínky,

g) Uplatnění nároků na výživu za téže podmínky

3) Pomoc našich krajských a okresních poraden v řízení postrehabilitačním podle vládního nařízení č. 306/68[11] a dále celý úsek mimosoudní rehabilitace bude řešen po vyjití zákona o mimosoudní rehabilitaci, kde ovšem už nyní naše poradny mají značný počet případů, jdoucí do tisíců, o nápravu křivd. Podle posouzení našich pracovníků mohou být tyto případy řešeny již nyní podle platných zákonů eventuálně na podkladě stížností prokurátora.

Uzavíráme tuto zprávu konstatováním, že SPB a naše rehabilitační komise a poradny splnily velice dobře svěřené úkoly a pověření NF, neboť odbornou a seriozní pomocí postiženým občanům, informacemi v tisku, vystupováním u soudů, vyvolaly atmosféru důvěry a získaly si uznání postižených i státních orgánů. Tím přispěly k normalizaci našeho polednového a posrpnového vývoje, vyvolaly a upevnily ve veřejnosti názor, že rehabilitace a odčinění křivd se podle zákona provádí a postupuje, což rozhodně prospělo a prospívá politicky straně a vládě.

JUDr. Rastislav Váhala
vedoucí ÚRP

Marie Trojanová
předsedkyně URK

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 19 stran A4.

---

[1] Datace byla stanovena na základě průvodního dopisu vedoucího organizačního oddělení Ústřední rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků Rudolfa Pernického komisi předsednictva Federálního shromáždění pro dohled nad průběhem soudní rehabilitace k zaslané zprávě.

[2] Ustavující sjezd Českého svazu protifašistických bojovníků se konal 25. – 26. března 1969. Český národní sjezd zahájen. *Hlas revoluce*, roč. 23, č. 12, 28. 3. 1969, s. 1; Český SPB za plné vítězství Ledna. *Tamtéž*, č. 13, 4. 4. 1969, s. 1. Ustavující sjezd Československého svazu protifašistických bojovníků se uskutečnil 27. – 28. března 1969. Federální sjezd dovršil přestavbu SPB. *Tamtéž*, s. 5.

[3] Celými jmény Bohuslav Kučera, Jan Pelnář, Václav Hrabal, Vilibald Bezdíček, Václav Dvořák a Ján Borgula.

[4] Správně Federálního shromáždění.

[5] Viz článek Rehabilitace postupuje podle směrnic. *Rudé právo*, 21. 6. 1969, s. 2.

[6] Myšleno je zřejmě zasedání komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace konané 23. července 1969. Materiály ze zasedání viz in: *APS*, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 306.

[7] Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

[8] Dokument č. 44.

[9] Paragraf 183 trestního řádu zněl: *„(1) Organizace uvedené v § 4 odst. 1 mohou navrhnout, aby se projednání věci při hlavním líčení před okresním soudem zúčastnil jejich zvolený zástupce a podle stanoviska, jež společenská organizace k spáchanému trestnému činu a osobě pachatele zaujala, jménem společenské organizace vykonával společenskou obžalobu nebo společenskou obhajobu. Předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor jsou povinni poskytnout společenské organizaci na podkladě spisu informace potřebné pro rozhodnutí o vyslání společenského žalobce nebo společenského obhájce.*

(2) O návrhu společenské organizace podle odstavce 1 rozhodne soud; vyhovět návrhu může též předseda senátu sám. Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce jsou oprávněni poté, co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl, nahlížet do spisů, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se hlavního líčení, klást tam vyslýchaným osobám otázky a podílet se na závěrečných řečech. Soud je povinen společenskému žalobci, popřípadě společenskému obhájci při výkonu jeho funkce všestranně pomáhat.

(3) Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce tlumočí při soudním jednání stanovisko kolektivu k projednávané věci a k osobě obviněného, a to na podkladě bezprostřední znalosti jeho osoby, jeho poměru k socialistickému státnímu

zřízení, poměru k práci, rodině a spoluobčanům a pomáhá k tomu, aby soud mohl zejména
a) všestranně, úplně a objektivně zjistit všechny okolnosti případu,
b) odpovědně posoudit osobu obviněného,
c) správně rozhodnout o vině a trestu,
d) odhalit příčiny, které vedly k trestné činnosti, a dát podnět k jejich odstranění." Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 627.

V paragrafu 4 odst. 1 byly jako tyto organizace uváděny základní organizace Revolučního odborového hnutí a Československého svazu mládeže, které mohly „*po projednání v kolektivu pracujících nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného, mají-li důvodně za to, že jsou tu předpoklady, aby se obviněný působením kolektivu napravil*". Stejné oprávnění mělo jednotné zemědělské družstvo a výrobní družstvo, jejichž byl obviněný pracovníkem. *Tamtéž*, s. 598.

(10) Usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 306 ze 4. září 1968 k zjištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob s přiloženou správou k návrhu usnesení. Dokument č. 35.

(11) Tuto brožuru viz mj. in: *NA*, KSČ-ÚV, Kancelář generálního (prvního) tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, inv. č. 175, kart. 238.

(12) Ke zprávě bylo skutečně přiloženo osm tabulek – jedna souhrnná s výsledky za celou Českou socialistickou republiku (tabulka č. 1) a sedm s přehledem za jednotlivé kraje. Chyběl pouze samostatný přehled pro hlavní město Prahu.

(13) Celým jménem JUDr. Bohumil Háj.

69.

1969, 9. října, Praha. – Dopis ministra spravedlnosti ČSR Jana Němce předsedům krajských soudů obsahující negativní charakteristiku stavu justice a uvádějící aplikaci zákona o soudní rehabilitaci jako charakteristický doklad tohoto stavu.(a)

Vážený soudruhu předsedo,

při svém nastoupení do úřadu ministra spravedlnosti České socialistické republiky považuji za nutné důkladně osvětlit a se všemi odpovědnými pracovníky projednat současný stav justičního resortu a jeho nejbližší úkoly. Je přirozené, že v popředí stojí ty úkoly, které se týkají práce našich soudů.

Jsem si vědom toho, že by bylo na místě projednat tyto záležitosti v osobních rozhovorech s odpovědnými pracovníky justice, zejména s předsedy soudů. Moje časové možnosti jsou však bohužel zatím příliš omezené, než aby mi bylo možno uskutečnit už v nejbližších dnech takové osobní rozhovory. Volím proto tuto cestu, abych navázal s Vámi nezbytný první styk, informoval Vás o některých svých stanoviscích a požádal Vás o podporu a spolupráci.

Chci říct otevřeně, že nepovažuji současný stav justičního resortu za dobrý. Krizové situace, jimiž naše společnost procházela v období posledního půldruhého roku, zanechaly zřetelné stopy i na naší socialistické justici.

Promyšlený a mistrovsky řízený nástup protisocialistických a pravicově oportunistických sil, který mířil, jak se ukazuje stále jasněji, na samu podstatu socialistického společenského řádu a v systematickém oslabování a otupování funkce mocenského aparátu socialistického státu viděl jeden z hlavních prostředků k dosažení tohoto cíle, nemohl ponechat stranou socialistickou justici. Obratnost a mistrovství nepřátelského nástupu bylo zejména v tom, že útok byl veden převážně v ideologické oblasti a byl kryt líbivými a populárními hesly, jejichž cílem bylo ovlivnit vědomí lidových mas a zneužít je pro záměry kontrarevolučních sil.

Soudy a soudci se už dosti dlouho před lednem 1968 ocitli v soustředěné palbě vedené pod hesly posilování zákonnosti a vytváření dalších záruk jejího dodržování, za odstranění deformací, k nimž došlo v soudnictví v padesátých letech, a za to, aby se tyto deformace nemohly opakovat. V průběhu doby se však ukazovalo stále jasněji, že tento boj „o zákonnost" byl veden všemi aspekty nezákonnosti a že jeho cílem bylo zastrašit a rozkolísat justici jako mocenský nástroj socialistického státu a – řečeno přímo – diktatury proletariátu, otupit ostří tohoto nástroje, popřípadě jej zcela vyrvat z rukou dělnické třídy. To se do určité míry podařilo.

Nemalou měrou k tomu přispělo i to, že přímo z centra byly houževnatě prosazovány koncepce neangažovaného, apolitického soudnictví, oproštěného od všeho vlivu marx-leninské

ideologie, stranické politiky i třídního přístupu. V souvislosti s koncepcemi pluralistického systému, v němž by komunistická strana byla zbavena svého vedoucího postavení, byly do vědomí soudců po řadu měsíců vtiskovány liberalistické pohledy na funkci a úkoly soudů, byla absolutizována zásada soudcovské nezávislosti, vytvářeny iluze o nadřazeném, kontrolním postavení soudců v poměru ke všem jiným odvětvím státních orgánů. S tím souvisí i náměty zcela výjimečného společenského postavení, jehož se soudcům při novém pojetí jejich funkce dostane.

Bylo by neodpovědné zastírat, že nátlak a hrozby na straně jedné, iluze a sliby na straně druhé nezůstaly bez vlivu na postoj a smýšlení některých soudců a pracovníků justičního aparátu vůbec.

Nemělo by také smyslu zastírat, že některých kádrových změn, které byly prováděny pod heslem vyčištění justičního aparátu od pracovníků poznamenaných obdobím kultu osobnosti, bylo využito k oslabení pozic strany v tomto aparátu a k tomu, aby do něho byli začleněni pracovníci, kteří nestojí na pozicích socialismu, nýbrž svým smýšlením tíhnou jinam. Ne vždy s plnou vážností a opravdovostí byla brána slova slibu, jejž soudce před nastoupením svého úřadu skládá a jimiž se zavazuje k věrnosti věcí socialismu a k tomu, že bude zákony vykládat vždy v souladu se socialistickým právním vědomím.

Ústup od politické angažovanosti, oslabení zásadovosti v práci a netřídní přístup k ní u některých soudců jsou důsledkem tohoto vývoje. Práci některých soudů v tomto období charakterizuje péče o ochranu práv a zájmu občanů, a to i těch, kteří se svou trestnou činností dostali do konfliktu se společností. Ochrana socialistického státu, socialistického společenského zřízení a společenských zájmů vůbec je naproti tomu nebezpečně zatlačována do pozadí.

Charakteristická je v tomto směru zejména praxe, která se vytváří při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci. Zdá se, jako by tento zákon se stával do určité míry nástrojem pravicových sil, a to zcela proti intencím vyjádřeným v jeho preambuli. Tato zdůrazňuje, že cílem zákona je odčinění křivd, které byly způsobeny porušováním socialistické zákonnosti, a že se má na jeho podkladě dostat rehabilitace těm občanům, kteří byli potrestáni jako škůdci socialismu, třebaže se na zájmech socialistické společnosti žádnou trestnou činností neprovinili. Výslovně se však už v preambuli odmítá jakákoli snaha odstraňovat na podkladě tohoto zákona akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád. Nelze připustit, podle slov preambule zákona, aby na jeho podkladě byli rehabilitováni nepřátelé socialistické výstavby, kteří porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestáni.

V odstupu doby a s růstem počtu přezkoumaných věcí se ukazuje stále zřetelněji rozpor mezi zásadami zdůrazněnými zákonem už jeho v úvodu a mezi skutečnou praxí, jak ji provádějí v některých případech rehabilitační senáty. Je třeba zdůraznit, že zákon nebyl určen k rehabilitaci provinivších se nepřátel socialismu a k tomu, aby se revoluční socialistická zákonnost převracela naruby.

Nezbytná potřeba učinit přítrž porušování veřejného pořádku a narušování konsolidačního procesu výtržnickými a protisocialistickými akcemi vedla k vydání zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění z 22. srpna letošního roku.[1] Soudy, jimž připadla výrazná úloha při aplikaci tohoto zákonného opatření, jsou tu vystavovány zatěžkávací zkoušce. I zde některé signály vzbuzují pochybnosti, zda jsou na tuto zkoušku náležitě připraveny a zda úspěšně v ní vždy obstojí.

Tuto situaci, ve které v současné době naše soudnictví a naše justice je, je nutno po mém soudu vidět jasně a nezkresleně. Je třeba z ní vyvozovat také patřičné závěry. Chci zdůraznit, že justice je politickým resortem a podle mého přesvědčení právě v politické oblasti v přítomné době jsou základní úkoly resortu. Úspěšným jejich plněním může výrazně resort přispět ke konsolidaci poměrů v naší společnosti.

Protisocialistické a pravicově oportunistické síly v otevřeném střetnutí se státní mocí v srpnu letošního roku byly poraženy. To však neznamená, jak bylo zdůrazněno na zářijovém plenárním zasedání ústředního výboru KSČ, dovršení konsolidačního procesu, nýbrž jen první jeho fázi. Zkušenosti učí, že po porážce v otevřeném utkání se nepřátelské síly uchylují k jiným formám boje. Samy přecházejí a jiné vybízejí k pasivní rezistenci, k sabotážím, k individuálnímu teroru. Snaží se zachovat si dosavadní pozice, zakopat se v nich a vyčkávat nové vhodné příležitosti k nástupu. S tím je nutno počítat, jejich činnost důsledně odhalovat a za porušení

zákonů nekompromisně volat k odpovědnosti.

Z tohoto hlediska má justice v současné etapě konsolidačního procesu významné poslání. Aby je mohla splnit, musí být dobře vyzbrojena a upevněna ideologicky, organizačně i kádrově.

Zejména na kádrové upevnění chci klást zvláštní důraz, neboť kádry v takovém zápase jsou rozhodujícím činitelem.

Jsem si vědom toho, že události roku 1968 vnesly do hlav a myslí mnoho zmatku a že i v řadách soudců byli i takoví, které je možno označit jako pomýlené. Za chyby vyplynuvší z dezorientace a z pomýlenosti není třeba se stydět. Je třeba je otevřeně přiznat a každému dát možnost je napravit.

Od listopadového a zejména od dubnového a květnového pléna ústředního výboru KSČ jsou však už věci jasné. Strana dala a dává každému dostatek příležitosti, aby se mohl v událostech orientovat, aby mohl přezkoušet svůj postoj a jasně se rozhodnout. Těm, kteří rozpoznávají svoje omyly, je nutno dát příležitost, aby prokázali další svou prací, třeba i na jiném pracovišti, že zaujali správný postoj. S těmi, kdož po všech těch vysvětleních, jichž se jim v poslední době dostalo, setrvávají na nesprávných pozicích, nezbude než se rozejít. Jsme odhodláni nezbytné kádrové změny, které z tohoto hodnocení vyplynou, provádět uvážlivě, kulturně a lidsky.

Jedno však je třeba říci naprosto určitě: na vedoucích místech justice chceme a musíme mít lidi zcela pevné, oddané socialistickému zřízení a uznávající plně vedoucí úlohu komunistické strany, kteří se v uplynulých měsících sami prověřili a skýtají záruku, že dovedou svěřený úsek či svěřené pracoviště zvládnout a odborně i politicky správně řídit. Liknavost v práci, průtahy v řízení, nepevnost a rozkolísanost v rozhodování jsou zjevy, které se v justici v poslední době příliš rozmohly a které jsou neslučitelné s požadavky řádného plnění společenské funkce socialistického soudnictví.

Nemusím snad, vážený soudruhu předsedo, zvlášť zdůrazňovat, že je společným zájmem nás všech, aby naše soudnictví se co nejdříve zbavilo všech naznačených nedostatků a aby bylo uvedeno do takového stavu, ve kterém by mohlo plnit svou společenskou funkci s úspěchem a s viditelnými kladnými výsledky.

Jsem přesvědčen, že se mohu spolehnout při plnění úkolů, které je třeba k tomu účelu zvládnout, na Vaši osobní podporu a spolupráci. Jsem také přesvědčen, že ve své funkci budete mít naznačené úkoly plně na zřeteli a budete pečovat na svém pracovišti o odstranění závad a nedostatků.

Osobně Vás chci ujistit, že při takovém chápání úkolů budete mít moji plnou podporu a že s povděkem přijmu a přezkoumám všechny Vaše náměty, které v zájmu zlepšení práce justice budete považovat za potřebné mi sdělit.

Prosím Vás zároveň, vážený soudruhu předsedo, abyste s tímto mým dopisem seznámil i všechny svoje spolupracovníky.

Se soudružským pozdravem

Němec[b]

NA, MS, čj. 1249/69. – Originál dokumentu, cyklostyl, strojopis, 7 stran A4.

[a] V pravém horním rohu je pod datací a místem vydání uvedeno číslo jednací M-221/69.
[b] Psáno rukou.

[1] Přijetí Zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku č. 99/1969 Sb. z 22. srpna 1969 bylo bezprostřední reakcí režimu na vzedmutou vlnu odporu. Zákonné opatření představovalo efektivní nástroj k okamžitému trestněprávnímu i občansko- a pracovněprávnímu postihu odpůrců režimu. Zákonným opatřením mohl být účastník akcí „narušujících veřejný pořádek", případně ten, kdo „*odpírá plnit povinnosti vyplývající z jeho služebního postavení nebo pracovního zařazení a ztěžuje tak úsilí o udržení veřejného pořádku či nerušeného chodu pracoviště nebo kdo jiného k takovému neplnění povinností vybízí*", potrestán odnětím svobody na tři měsíce nebo pokutou 5 000 Kčs. O polovinu se zvyšovala sazba za některé trestné činy. Na jeden rok až pět let bylo dále možno udělit trest zákazu pobytu. Řízení před příslušným soudem (ve věci rozhodovali u okresních soudů samosoudci) bylo zahajováno na základě trestního oznámení orgánů SNB, přípravné řízení bylo zrušeno, doba možného předběžného zadržení byla prodloužena ze 48 hodin na tři týdny. Bez možnosti odvolání mohlo dojít k vyloučení ze studia či rozvázání pracovního poměru, k zastavení činnosti a rozpuštění dobrovolné organizace nebo jejího orgánu,

pokud *„jejich činnost napomáhá narušování veřejného pořádku, šíření neklidu nebo neplnění úkolů pracoviště“*. Zákonné opatření nabývalo účinnosti dnem vyhlášení a platilo do 31. prosince 1969. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1969, částka 33, s. 385–386.

70.

1969, 25. října, Praha. – Článek Jiřího Hečka obsahující kritiku průběhu soudních rehabilitací s odkazem na některé vybrané kauzy.

Rehabilitace ano…ale takto ne!
Nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti!

Slovo rehabilitace se stalo v posledních dvou letech jedním z nejpoužívanějších v našem každodenním slovníku. Stranické i soudní rehabilitace jsou jedním z hlavních plodů polednové politiky a vyjadřují hluboce upřímnou a sebekritickou snahu naší strany i celé socialistické společnosti rozhodně se vyrovnat s vážnými deformacemi a škodlivými nánosy minulých let. Je to úkol o to vážnější, že řada politických procesů a uměle vykonstruovaných obvinění z dřívějších let tíživě zasáhla do života a osudů řady našich občanů a přinesla jim i jejich rodinám různá strádání.

Je jistě nejen přáním, ale také rozhodnou vůlí nás všech – a v prvé řadě komunistů – aby socialistický řád plně prokázal své přednosti i v oblasti zákonnosti a aby nikdy v budoucnu nepřipustil nejmenší akt nespravedlnosti a křivdy proti těm, kteří se ničím neprovinili a kteří svou prací i celým životem věrně slouží zájmům a rozkvětu naší socialistické společnosti. Z těchto důvodů lze pochopit i určitou glorifikaci, které se problematice rehabilitací dostalo v praxi mnoha našich stranických funkcionářů i ve všech sdělovacích prostředcích.

S čím nelze souhlasit

Už podstatně méně lze však souhlasit s tím, že oblast rehabilitační praxe se brzy po loňském lednu stala – stejně jako jiné závažné oblasti života strany a společnosti – předmětem různých nečistých spekulací a licitací s úzkými osobními zájmy, které naší společností přinesly a ještě dnes přinášejí nemálo škod. Vždyť do očistného proudu rehabilitace, jehož smyslem je vrátit stranickou i občanskou čest těm, kdo byli zcela neprávem obviňování, souzeni a trestáni, plnou parou vplulo nemálo jiných našich občanů, kteří se v minulých letech zcela vědomě a z nenávisti k rodícímu se a sílícímu novému společenskému řádu dopustili různých, často velmi závažných trestných činů. Jen včasné odhalení orgány naší Bezpečnosti jim leckdy znemožnilo dovést jejich činnost až do zamýšlených konců nebo ještě déle škodit.

O jaké lidi v mnoha takových případech šlo, mj. velmi brzy ukázaly široce proklamované i zveřejňované cíle a záměry smutně proslulého K 231, kolem kterého se tyto živly začaly soustřeďovat. Ruku v ruce s benevolencí a neschopností některých vedoucích stranických a ústavních činitelů rostla i drzost K 231, který si dělal ambice stát se div ne hlavní společenskou silou v socialistickém Československu. Těmto snahám až na výjimky velmi ochotné naletěly i naše sdělovací prostředky. Vzpomeňme jen, kolik místa věnovaly takovému Rambouskovi nebo Veselému[1], jak pěly na jejich adresu oslavné ódy a kolik pochybnosti i nezastřené nenávisti v nich bylo na druhé straně řečeno na adresu Bezpečnosti. A přitom se v uvedených případech jmenovaných nejednalo o nikoho jiného než o dva prokazatelné agenty cizích rozvědek, agenty USA, z nichž první byl dokonce rehabilitován (!) a druhému v tom „zabránil“ jen loňský srpen a jeho útěk z Československa.

Není rovněž náhodou, že obě tyto „oběti socialistického režimu“, když jim nevyšly jejich zámysly a ambice u nás, našly právě v loňském srpnu útočiště u svých chlebodárců v USA.

To jsou jen dva z nejznámějších případů, které široce rozvířily zájem naší veřejnosti. K činnosti K 231 a jeho povedených členů řekly své jasné a jednoznačné stanovisko nejvyšší stranické a státní orgány. I když jim to trvalo podstatně déle, než bylo prospěšné, a i když postup proti

K 231 byl stále nemístně shovívavý, přece jen před celou naší veřejnosti už v loňském roce na podzim odhalily a rozhodně odsoudily ideovou platformu i organizační záměry tohoto „klubu" jako jednoho z nejnebezpečnějších kontrarevolučních center v Československu.

Potud by se zdálo všechno v naprostém pořádku. V pořádku však není, zapomínáme-li leckdy na ty, kteří vytvářeli podmínky pro činnost této organizace. Je až s podivem, že v samotné Praze, kde byly a jsou stálé problémy např. s vytvořením minimálních podmínek pro klubovou činnost dětí a mládeže, se vcelku rychle našly dobré podmínky umožňující rozvinutí činnosti právě K 231. Mnozí z nás si také neuvědomili, že řady potenciálních členů K 231, i přes zákaz této organizace, dále utěšeně rostou, a nebudou-li učiněna rozhodná zákonná opatření, budou dříve nebo později znovu vážným nebezpečím pro naši společnost.

Poznatky, které varují…

Co opravňuje k těmto závažným závěrům? Z celé řady článků, zveřejněných v našem tisku loni i v letošním roce, vyplývá značná netrpělivost v otázce dovedení soudních rehabilitací do jejich konce. Vrátit neprávem odsouzeným jejich plnou občanskou čest, vrátit jim a jejich rodinám to, co v letech věznění ztratili, to jsou jistě nanejvýš spravedlivé požadavky a k tomu by se měl každý z nás aktivně přihlásit.

Měli bychom se však dnes, kdy skončila doba různých netřídních, apolitických, idealistických iluzí, vážně pozastavit nad celkovou praxí, s jakou se soudní rehabilitace uskutečňovaly nejen v nechvalně proslulém loňském ruce, ale jak se v mnoha případech provádějí ještě dnes.

Na dlouhé a zatím obtížně přehledné řadě příkladů zjišťujeme, že jsou rehabilitováni i takoví lidé, kteří se vědomě a prokazatelně dopustili trestných činů ve snaze škodit socialistickému zřízení, nebo dokonce aktivně přispět k jeho zvratu. Příkladů je nemálo. Za všechny je možno uvést alespoň některé. Tak například byli plně soudně rehabilitováni F. Ovesný, J. Křípáč, J. Šumbera a J. Mátl, kteří zcela prokazatelně věděli o tom, že jejich společník B. Sixta připravuje přepad a vraždu příslušníků SNB v Židlochovicích. Sám prokurátor v závěrečné řeči při rehabilitačním řízení u zvláštního senátu krajského soudu v Brně správně upozornil na to, že se jmenovaní dopustili vážného trestného činu nejméně tím, že neoznámili zamýšlený trestný čin B. Sixty. Mohli tak zabránit zavraždění dvou příslušníků Bezpečnosti a těžkému zranění třetího…

Začátkem dubna letošního roku rehabilitoval zvláštní senát krajského soudu v Brně V. Tomka, H. Tomkovou, provdanou Konvalinkovou a F. Ecksteina, kteří byli v roce 1950 odsouzeni pro zločin vyzvědačství. Získávali mj. různé zprávy o naší Bezpečnosti, brněnské Zbrojovce a dalších objektech a opatřeních k zabezpečení obrany s vědomím, že jsou předávány ve Vídni agentovi výzvědné služby USA. Jaký měl tady senát důvod k rehabilitaci? Činnost odsouzených prý nebyla dokázána, protože podle okřídlené terminologie slovníku „loňského jara" byla prostě vyprovokována a inscenována.

Oč se senát při takovémto konstatování a z něho vyplývající[ho] rozhodnutí opíral? Nebyly to materiály, zjištěné skutečnosti a výpovědi pracovníků Bezpečnosti, ale výpovědi osob, které byly v minulosti potrestány a nebyly rehabilitovány, což patrně samo o sobě podporuje „věrohodnost" jejich výpovědi. Jako svědci měly být rovněž slyšeny osoby dříve potrestané za protistátní činnost, které po srpnu 1968 odjely do zahraničí a již se nevrátily.

Obdobný výsledek mělo i jednáni zvláštního senátu krajského soudu v Praze, který koncem března t. r. v plném rozsahu rehabilitoval T. Hladkého a dalších šest osob, které v roce 1949 založily protistátní organizaci s cílem aktivně napomáhat k návratu předúnorových hospodářskopolitických poměrů a k obnově organizace Orel. V pražských obvodech organizovaly tzv. úderné oddíly Orla. To vše dělaly podle instrukcí ilegálního ústředí Orla.

V odůvodnění rehabilitace je mj. uvedeno, že soud v roce 1955 ve svém rozsudku přehlédl, že odsouzení již v průvodním řízení souhlasně uváděli, že se sice vzájemně stýkali, ale že se nejednalo o založení protistátní organizace, ale že se pouze vždy scházeli, aby si jako dlouholetí pracovníci Orla přátelsky popovídali… Protokoly ve vyšetřovací vazbě prý nakonec podepsali jen ze strachu.

K obdobnému závěru došel v lednu t. r. zvláštní senát v Praze v případě rehabilitace Ing. B. Vláčila, dr. lng. L. Brady a Ing. O. Šašecího. Nade vší pochybnost zjistil, že jmenovaní, odsouzení v roce 1958 k pětiletému žaláři pro trestné činy podvracení republiky, (zejména v sou-

vislosti s úsilím o obnovení agrární strany a navázání spojení s jejími bývalými představiteli doma i v zahraničí a v souvislosti s další závažnou trestnou činností), se prý také scházeli pouze k přátelským dýchánkům, aby si povyprávěli o starých zlatých časech předmnichovské republiky a protektorátu, kdy všichni zaujímají různá teplá místečka…

To jsou jen zcela namátkově uvedené čtyři z mnoha dalších případů rehabilitací, které musí nezbytně vyvolat značné pochybnosti o účelu a určení rehabilitací v socialistickém Československu. Posuďme jen, je-li na místě lidem uvedeného druhu poskytovat odškodné. Nejsem přesvědčen o tom, že právě tyto lidi získáme tímto způsobem pro práci ve prospěch socialistického rozvoje Československa.(2)

Svérázný příspěvek k řešení bytového problému v Praze

Nepochybně stejný podiv a rozhořčení vyvolá praxe městské prokuratury v Praze a odboru místního hospodářství ministerstva vnitra ČSR při vyřizování stížností občanů žádajících zrušení rozhodnutí tehdejšího Ústředního národního výboru v Praze, jímž jim bylo odejmuto právo užívat byt. Jde vesměs o příslušníky předmnichovské buržoazie, kteří byli po únoru 1948 vysídleni z Prahy.

Bytová situace je v našem hlavním městě nesporně vážná a řada rodin nemá možnost po dlouhá léta získat byt ani z družstevní výstavby.

Podívejme se proto na několik příkladů, komu se bez ohledu na tuto bytovou situaci vychází vstříc. Jsem i tady pro nápravu křivd, ale nikoliv pro tento druh takzvané mimosoudní rehabilitace v případech lidí, kteří v minulosti rozhodně nestáli na straně zájmů pracujících a kteří i dnes, vzhledem k svému třídnímu profilu, mohou jen těžko být upřímně na straně pracujících.

Uvažovali nad tím odpovědní pracovníci při prosazování zájmů tohoto druhu například v případě vdovy po B. Mázlovi, bývalém majiteli vinárny a několika pražských činžáků, nebo vdovy po dr. Saturníkovi, inspirátoru a tvůrci tzv. Českého svazu pro spolupráci s Němci,(3) v tragickém březnu 1939, kterému ÚNV hl. m. Prahy zrušil v roce 1953 právo užívat skromný byteček o sedmi pokojích s komfortním příslušenstvím, případně vdovy po dr. A. Schauerovi, který byl za předmnichovské republiky i za okupace členem pěti správních rad velkých firem s významnými funkcemi v nich (Odkolek, Královorské cementárny, banky atd.) a majitelem několika činžovních domů v Praze.(4)

Je otázkou, jak ve všech těchto namátkově vybraných a dalších případech respektují příslušné orgány a funkcionáři pojetí rehabilitací. Vždyť v samotné preambuli ústavního zákona č. 82/1968 o soudní rehabilitací je mj. uvedeno, že… „nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád…“ Přitom dokonce neexistuje žádné zákonné opatření v oblasti tzv. mimosoudních rehabilitací. Má je snad nahradit takováto nemístná iniciativa?

Opravdu každému podle jeho zásluh?

Máme vážné obavy, že – bude-li se dále benevolentně v této praxi pokračovat – dospějeme asi k tomu, že budeme oslavovat a glorifikovat každého, kdo se dopustil v minulosti činů proti naší republice, a že se na druhé straně budou muset nadosmrti stydět vdovy a děti po stovkách příslušníků naší Bezpečnosti, kteří v boji proti vnějšímu a vnitřnímu nepříteli položili své životy, anebo utrpěli nevyléčitelnou újmu na zdraví.

Zcela obdobně by se podle této dosavadní logiky měli za své činy asi stydět všichni účastníci domácího a zahraničního odboje, kteří v boji proti fašismu a nacismu mnohdy ztratili nejen zdraví a veškerý majetek, ale přišli často o to nejdražší – o své rodiny. Víme dobře, jak pracně a seriózně se ověřují a váží mnohá fakta, než jim může být o několik korun vylepšen jejich dosavadní nízký důchod.

Naše pracující však bude jistě zajímat, co naši společnost, co nás všechny, kteří svou prací přispíváme k tvorbě jejího důchodu, budou soudní rehabilitace stát. Zatím to představuje více než miliardu korun a konečné číslo se má podle předběžných odhadů pohybovat kolem 4,5

miliardy korun. Takováto částka se pochopitelně nenajde jen tak na ulici, ale každý z nás na ni musí přispívat! Proto až budete žehrat na různé „úpravy" cen zboží každodenní potřeby a služeb, zamyslete se i nad tím, zda všude hospodaříme odpovědně a zda i v uvedené oblasti jsou všechny výdaje nejenom nezbytné, ale i zdůvodněné.

I o rehabilitaci rozhodují lidé

Je otázkou, jak se mohlo stát, že opatření směřující k pozvednutí prestiže socialistického zřízení bylo v řadě případů použito vlastně v jeho neprospěch, a naopak je zdiskreditovalo. Samozřejmě o všem rozhodují lidé. Tak je tomu i v daném případě. Řada pracovníků prokuratury i soudů pracujících v rehabilitační agendě odvádí poctivě svou práci.

Co ovšem může naše socialistická společnost, která se vzpamatovává z kontrarevolučních otřesů, z masových explozí protisocialistických a protisovětských vášní a nenávisti očekávat od těch členů zvláštních rehabilitačních senátů a komisí, kteří jsou celým svým původem, dřívější praxí a tomu odpovídajícím myšlením a postoji spojeni se vším jiným, než se socialismem? Ano, i takoví lidé byli povoláni k řešení této problematiky.

Co říci na to, že někteří z nich se i v minulosti sami dostali do rozporu se zákonem a se socialistickým charakterem vývoje společnosti a jsou proto přijatelní pro okruh reprezentující buržoazní kruhy předúnorového období v roce 1948 a jejích přátele v zahraničí. Proč asi „loňské jaro" se svou nekritickou a ke všemu, co bylo pro socialismus vykonáno, nihilistickou vlnou vyzvedlo právě některé z bývalých advokátů, soudců a podobných činitelů, diskreditovaných v minulosti, jako předurčené pro hájení tak zvané humanity a demokratických principů spravedlnosti? Jakou důvěru lze mít k samotné rehabilitační praxi, když například u řady členů krajské rehabilitační komise SPB v Brně jsou v archívech ministerstva vnitra závažné poznatky o jejich protisocialistických postojích a nejeden z nich byl v souvislosti s tím vyšetřován orgány Státní bezpečnosti?

Neškodí se rovněž podívat na to, jaké podařené soudní znalce si některé rehabilitační senáty vybírají na podporu tzv. objektivního posouzení jednotlivých případů. Byly tady již uvedeny některé poznatky z práce zvláštního senátu Krajského soudu v Brně. Vezměme například jen znalecký posudek Dr. Jana Tesaře, uplatněný u téhož senátu, který je ještě v květnu letošního roku zcela zřejmě poplatný tendencím a argumentům pravicových protisocialistických sil z minulého roku. V úvodu posudku zdůrazňuje jmenovaný, že se vzdává povinnosti používat a podléhat „ideologickému výkladu historických událostí" a že vidí svou úlohu v tom, „podat objektivní, ideologickým potřebám nepoplatný obraz historických událostí…"(5)

Když je přání otcem myšlenky

Jak se pan doktor v praxi této objektivity drží? Tím, že si dovoluje kvalifikovaně posuzovat a srovnávat například jako pozitivní pojetí buržoazní demokracie a státního aparátu předmnichovské republiky na rozdíl od negativního pojetí „východního systému, převzatého u nás po roce 1945". Znalec skromně zamlčuje, že šlo u nás po roce 1945 o třídní boj, a ne jenom o zápas nějakých politických stran. Proto také s klidem konstatuje, že u nás po roce 1945 nešlo ani tak o socializaci velkých podniků, jako o „konec stranictví". K únoru 1948 se vyjadřuje: „… legenda o plné legalitě čs. převratu 1948 patří do říše ideologických, bájí". Nápadná je shoda jeho slovníku a argumentů s těmi, které v roce 1968 používaly protisocialistické síly: „Celé budování nového jednotného bezpečnostního sboru (po roce 1945) probíhalo mimo rámec dané legality… (!) Žádné STB orgány (je míněna politická policie) za první republiky neexistovaly." Pan soudní znalec tady ovšem zapomněl vysvětlit, kdo a proč v té bájné době první republiky zavíral komunisty, a nejenom je.

Svoje skutečné poslání ukázal tento tzv. expert ČSAV v uvedeném rehabilitačním řízení v konstatování vyjádřeném slovy: „Předně se soud, ať by se tomu chtěl jakkoliv vyhnout, fakticky vysloví nejen k individuální vině obžalovaných, nýbrž vynese svůj – ať jakýkoliv – rozsudek nad celým systémem." Že by tato teze byla náhodná a platila pouze pro daný případ?

To ať posoudí čtenáři sami a spolu s tím nechť si odpovědí na otázku, čemu a komu slouží podobná „znalecká dobrozdání". A ještě jedna poznámka: Zvláštní senáty v nejednom případě

projednaly a dosud v řadě případů posuzují žádosti o obnovu řízení pod vlivem dřívější propagandy hromadných sdělovacích prostředků kolem práce Bezpečnosti, soudů a prokuratur, která se rozvinula zejména v první polovině roku 1968 a která stavěla tyto orgány před celou veřejností jednostranně do úlohy viníků za nezákonností a nesprávnosti, k nimž v minulosti došlo.

Je to tak těžké dilema?

Domnívám se, že dnes je zapotřebí zaujmout zásadní stanovisko k tomu, zda soudní rehabilitace budou prováděny v souladu se socialistickými zákony, stojícími na principech marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu, nebo podle platformy 2000 slov a podobných kontrarevolučních návodů.

Při porovnávání rozhodnutí některých rehabilitačních senátů se vtírá otázka, zda tady někomu nejde o něco víc než o rehabilitaci odsouzených lidí. Nesnaží se lidé podobní p. dr. J. Tesařovi rehabilitovat celý starý buržoazní systém se všemi falešnými pozlátky tzv. svobod, parlamentní demokracie apod.? Tyto snahy už jednou neobstály před soudem našeho lidu a neobstojí ani nikdy v budoucnu.

Jestliže upozorňujeme na tento stav, nejde o to, abychom vyvolávali jakékoliv laciné senzace. I těch jsme, bohužel, loni museli přijmout dost. Jde nám však o to, abychom nejen našim čtenářům, ale také odpovědným orgánům zcela otevřeně ukázali na jevy, které jsou ve zřejmém rozporu se současnou linií KSČ, s naším socialistickým řádem i se základními politickými principy, na kterých může být jedině i při respektování všech československých zvláštností budován.

Otázka k vážnému zamyšlení

Jistě se najdou takoví, kteří budou namítat, že všechny rehabilitace se provádějí podle platných zákonů. Svůj názor tohoto druhu budou nepochybně prezentovat takové štvavé vysílače, jako Svobodná Evropa apod. Naše stranické orgány, počínaje nejvyššími, Federální shromáždění i vláda, dokázaly překročit stín loňského roku a revokovat i zrušit celou řadu svých závažných usnesení i rozhodnutí, která měla daleko širší a hlubší dopad než rehabilitační zákon. Domníváme se – chceme-li nejen hovořit, ale také v praxi dělat účinné kroky ke stabilizaci poměrů u nás v socialistickém smyslu – že by příslušným orgánům nemělo nic bránit v tom, aby podrobily důslednému přehodnocení také znění dosavadních rehabilitačních zákonů i metodiku jejich realizace.

Nazývejme věci pravými jmény!

Skončila přece doba politického podléhání emocím, náladám a choutkám, zahaleným do netřídního a bombastického balení hesel o absolutní svobodě, demokracii, spravedlnosti apod. Tedy toho, v čem byl mistrem nad mistry i Josef Smrkovský a jemu podobní, když i na módnosti rehabilitací zakládali svoje ambice a kariéry. Ať se to komu líbí nebo ne, budeme muset znovu nazývat ty, kdo svou poctivou prací tvoří nové socialistické hodnoty, budovateli a ty, kdo tomuto procesu jakýmkoliv způsobem bránili, překáželi, škodili nebo ještě dnes chtějí škodit, našimi nepřáteli.

Budeme muset odlišit skutečné oběti politických procesů od těch, na které plným právem dopadla pěst socialistické spravedlnosti. Ani je však nechce nikdo na věky zatracovat. Ať ovšem svou poctivou prací pro socialistickou společnost dokáží, že jsou hodni se do ní zpět zařadit, a ať jsou podle vykonané práce a zásluh o rozvoj socialismu odměňováni. Nevidíme však důvody (a nejsme určitě ani zdaleka sami), proč bychom právě jim měli stavět pomníky a dávat poukázky k bezpracnému blahobytu.

Je načase i v otázkách rehabilitace si sejmout z očí barevné šupiny loňského jarního mámení a začít nazývat věci jejich pravými jmény.

JIŘÍ HEČKO

Rudé právo, 25. 10. 1969, s. 3.

(1) Jednalo se o Otakara Rambouska a Otakara Veselého. Otakar Rambousek v červnu 1948 emigroval a jako tzv. agent-chodec přecházel hranice Československa se zpravodajskými úkoly. Jeho ilegální činnost však byla odhalena a on i jeho pomocníci byli v říjnu 1949 zadrženi Státní bezpečností. Rambousek byl odsouzen v procesu se čtrnácti osobami k trestu odnětí svobody na doživotí, který mu byl amnestií v roce 1955 zmírněn na 25 let těžkého žaláře. Na svobodu byl propuštěn v roce 1964. Během pražského jara se stal jedním ze zakladatelů K 231, Rambousek stál v čele jeho rehabilitační komise. Na konci dubna 1968 byl odvysílán v pořadu Zvědavá kamera díl Kontrola o podmínkách ve věznici na Mírově, v němž vystoupil i Rambousek. Bývalí političtí vězni zde byli konfrontováni se svými dozorci, přičemž vypovídali o jejich násilnickém chování (Československá televize, vysíláno 26. 4. 1968, viz https://www.ceskatelevize.cz/porady/1006323478-zvedava-kamera/26853130523/ (citováno k 24. 7. 2022)) Obdobně vystupoval i v tisku. Ještě před srpnem 1968 byl Rambousek i další představitelé klubu vystaveni mediálním útokům, které poukazovaly na jejich minulost s cílem je diskreditovat. Rambousek odešel po okupaci stejně jako řada dalších členů K 232 do emigrace, kde se zapojil do exilových aktivit. Druhou jmenovanou osobou byl zřejmě penzionovaný příslušník bezpečnosti Otakar Veselý, spolupracovník Rambouska, odsouzený k dvanácti letům vězení. CHYBOVÁ, Kateřina: *Politický vězeň Otakar Rambousek.* Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2014.

(2) K těmto kauzám zaujala stanovisko Generální prokuratura, viz dokument č. 73. Řadu tvrzení v Hečkově článku pak podobně jako Generální prokuratura vyvracel ve svém stanovisku z 21. listopadu 1969 předseda Nejvyššího soudu Otomar Boček. Vycházel přitom z příslušných spisových materiálů, které si ihned vyžádal od krajských soudů. *NA*, ÚPV, předsednictvo, b. 6, Zhodnocení průběhu soudní rehabilitace předložené 3. 11. 1969 generálním prokurátorem Jánem Feješem a předsedou Nejvyššího soudu Otomerem Bočkem, příloha č. 5.

(3) Jednalo se o JUDr. Romana Saturníka.

(4) Jednalo se o rakouského a českého politika a právníka JUDr. Antonína Schauera (1864–1940), za první republiky člena Československé národní demokracie, jenž zastával i řadu hospodářských funkcí. Viz Antonín Schauer. In: *Wikipedia*, viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Anton%C3%ADn_Schauer (citován k 23. 7. 2022).

(5) Jedná se o významného českého historika, předního znalce období nacistické okupace Jana Tesaře, působícího ve Vojenském historickém ústavu v Praze. Počátkem tzv. normalizace byl za podíl na vzniku provolání Deset bodů držen třináct měsíců ve vazbě. V roce 1971 byl opět zatčen, tentokrát za účast na letákové akci vyzývající k bojkotu voleb do zastupitelských sborů na podzim 1971. Z vězení se vrátil až v roce 1976. Patřil k prvním signatářům základního prohlášení Charty 77. V roce 1978 se stal jedním ze zakladatelů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. V letech 1977–1980 vydával spolu s Rudolfem Battěkem a Ladislavem Hejdánkem samizdatový časopis Dialogy. V květnu 1979 byl spolu s dalšími členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných zadržen. Po propuštění přijal nabídku k vystěhování ze země, nejprve žil od roku 1980 v SRN a později ve Francii. I v exilu pokračoval v protirežimních aktivitách, mj. ve vydavatelské činnosti. VAŠÍČEK, Zdeněk: Historik, který odmítl svědčit. (Příběh Jana Tesaře). *Soudobé dějiny*, 2000, roč. 7, č. 3, s. 315–337 (přetištěno in: MAYEROVÁ, Françoise – VAŠÍČEK, Zdeněk: *Minulost a současnost, paměť a dějiny*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno – Praha 2008.)

71.

1969, 13. listopadu, Praha. – Zpráva ministra spravedlnosti ČSR Jana Němce o průběhu a výsledcích soudní rehabilitace v České socialistické republice předložená oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích.(1)

Zhodnocení dosavadního průběhu a výsledků soudní rehabilitace podle zákona č. 82/1968 Sb.(a)

Ministerstvu spravedlnosti ČSR bylo uloženo podat na základě podkladů Nejvyššího soudu, Generální prokuratury a ministerstva vnitra ČSR společnou zprávu, obsahující vyhodnocení dosavadních výsledků politické i právní zkušenosti při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci, včetně součinnosti orgánů trestního řízení a zhodnocení kádrového složení zvláštních senátů. Na základě tohoto rozboru bylo uloženo ministerstvu spravedlností ČSR předložit návrh na opatření k zajištění úkolů na tomto úseku v duchu realizační směrnice ÚV KSČ.(2)

Zpráva byla vypracována ministerstvem spravedlnosti ČSR na podkladě společné zprávy o průběhu a stavu rozhodovací činnosti zvláštních senátů zpracované Nejvyšším soudem a Generální prokuraturou podle stavu k 1. 8. 1969, přihlédnuto bylo k vyjádření ministerstva vnitra ČSR a k vlastním poznatkům ministerstva spravedlnosti, čerpaným ze statistických údajů podle stavu k 30. 9. 1969, a zpráv předsedů krajských soudů.

I.

Po lednu 1968 byl vytýčen požadavek poskytnutí plná rehabilitace občanům, kteří byli v minulosti odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společ-

nosti neprovinili. Toto úsilí KSČ se opíralo o skutečnost, že rehabilitace a náprava křivd osob neprávem odsouzených nebyla v období po XX. sjezdu KSSS provedena důsledně.

Myšlenka rehabilitace se však stalo krátce po lednu 1968 prostředkem boje pravicových a antisocialistických sil proti politice KSČ s cílem negovat celý vývoj socialistické společnosti za uplynulých 20 let. V této atmosféře byl sváděn boj o zákonnou úpravu provádění rehabilitací s tendencí pravicových sil docílit vydání takového zákona, který by umožňoval co nejliberálnější přístup k rehabilitacím. Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. nese negativní stopy této politické atmosféry, za které vznikal. Kladem jeho však je, že se podařilo prosadit zásadu individuelního přezkoumání pravomocných soudních rozhodnutí a že přímo v zákoně byla vyjádřena politická směrnice pro jeho výklad a aplikaci v tom směru, že pomocí tohoto zákona nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád, že se rehabilitace nemůže týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestáni. Takto vyjádřený politický cíl zákona dal jednoznačnou odpověď na úsilí „sdružení bývalých politických vězňů" K 231, některých představitelů Svazu protifašistických bojovníků i jiných skupin a organisací, docílit zrušení všech rozsudků z období let 1948–1968 a všechny odsouzené odškodnit, tedy dosáhnout toho, aby uvedená doba byla označena jako období nezákonností. S tím souvisí i pokusy, podporované také některými poslanci, zařadit do zákona ustanovení, podle něhož by ztratili funkci automaticky všichni soudci, kteří ve zmíněném období o politických trestných činech rozhodovali, což by ve svých důsledcích znamenalo rovněž charakterizování uplynulých dvacíti let jako období nezákonnosti.

Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. v konečné podobě, jak byl schválen Národním shromážděním, nevyjadřuje důsledně v jednotlivých ustanoveních základní myšlenku zákona, vyjádřenou v jeho preambuli. Nejvážnějším nedostatkem je koncepce konstrukce přezkumného řízení před zvláštními senáty. V zákoně zvolená úprava je v rozporu s dosud platnými zásadami trestního řízení např. v tom, že zvláštním senátům bylo svěřeno úplné došetřování při přezkoumávání konkrétních věcí a tak byly vyřazeny ty orgány trestního řízení, kterým podle platného trestního řádu taková činnost logicky patří. Totéž platí též o ustanovení § 15 citovaného zákona.

Se zřetelem ke znění zákona i atmosféře, ve které vznikal, bylo nezbytně nutné, aby zákon o soudní rehabilitaci byl interpretován a v soudní praxi aplikován v souladu s politickým jeho cílem, obsaženým v preambuli, a aby všechny orgány na jeho používání a aplikaci zainteresované v tomto duchu joj uváděly v život.

Politické cíle zákona a nutnost citlivého politického a třídního přístupu k rozhodování věci podle tohoto zákona nebyly náležitě uváženy již při výběru kádrů pro funkce soudců zvláštních senátů. Ze strany řídících orgánů justice a prokuratury nebyla zajištěna ani řádná politická příprava soudců zvláštních senátů a prokurátorů. Instruktáže, které měly vyzbrojit zvolené soudce pro výkon funkce, svým obsahem byly poplatné názorům odpovídajícím době, kdy byly uskutečňovány. To vše se nepříznivé odráží v dosavadních výsledcích rozhodovací činnosti zvláštních senátů.

II.

Do 1. srpna 1969, kdy končila podle zákona lhůta k podání návrhu na přezkoumání věci, byly podány návrhy, týkající se celkem 18 333 osob. Největší počet návrhů došel zvláštním senátům do konce roku 1968 (8 269 osob). Zvýšení počtu došlých návrhů ukazuje měsíc červenec 1969 (4 191 osob). To lze vysvětlit tím, že mnozí váhající podali své návrhy v posledním měsíci lhůty i pod vlivem publikování výsledků rehabilitačního řízení. V tisku totiž byly vesměs publikovány případy, končící úplnou rehabilitací dříve odsouzeného.

Do 30. 9. 1969 rozhodly zvláštní senáty pravomocně v případech 1 629 osob, z toho se 919 případů týkalo rozsudků bývalého státního soudu, 34 Nejvyššího soudu a zbytek krajských soudů. K zamítnutí návrhů došlo u 42 osob, z toho u 28 osob proto, že se na jejich odsouzení zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje. Po změně kvalifikace, případně částečném zproštění bylo znovu odsouzeno 3,9 % navrhovatelů.

Úplným zproštěním nebo zastavením trestního stíhání skončilo přezkumné řízení před zvláštními senáty u 1525 osob (93,5 % navrhovatelů), z toho zcela bylo zproštěno 1419 osob (87 % navrhovatelů). Sama tato skutečnost spolu s poznatky, jak budou dále uvedeny, je vážným signálem, zda všechna rozhodnutí jsou správná a odpovídají politickým cílům zákona.

Opravné prostředky proti rozhodnutím zvláštních senátů se vyskytují velmi zřídka. Ve věcech, které byly pravomocně rozhodnuty v době od 1. 8. 1968 do 30. 9. 1969, podal prokurátor, podle statistických dat ministerstva spravedlnosti ČSR, odvolání pouze v 7 případech, v 5 případech bylo odvolání podáno navrhovatelem. V těchto případech byla všechna odvolání navrhovatelů neúspěšná, ve třech případech vzal prokurátor odvolání zpět, ve 3 případech bylo odvolání zamítnuto a v jednom případě bylo odvolání prokurátora úspěšné a vedlo k zastavení trestního stíhání.

Základní podmínkou pro řádnou a zákonnou rozhodovací činnost soudů a tedy zvláštních senátů, je zjištění skutečného stavu věci, z něhož při svém rozhodování musí vycházet (§ 2 odst. 5, 6 tr. ř.). Dosavadní zkušenosti z rozhodovací činnosti zvláštních senátů svědčí o tom, že ne ve všech případech je tento základní požadavek pro zákonné a správné rozhodnutí respektován. V souladu s citovaným předpisem trestního řádu zdůrazňuje zákon o soudní rehabilitaci (§ 13 odst. 1 citovaného zákona) potřebu před rozhodnutím objasnit skutečný stav věci a stanoví také, jakým způsobem a jakými prostředky toto objasnění je třeba provést (došetření předsedou senátu, jiným členem senátu, vyšetřovatelem prokuratury, při menší závažnosti úkonů i jinými orgány). V praxi zvláštních senátů však místo pečlivého objasňováni nezbytných skutečností a okolností před zrušením pravomocného rozhodnuti, proti němuž návrh směřuje, se projevuje snaha již v pouhém poručení procesních předpisů bez hodnocení toho, zda toto porušení mělo vliv na správnost rozhodnutí po věcné stránce, spatřovat důvod pro zrušení pravomocného rozhodnutí. Umožňuje to zejména znění ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci, jakmile je toto ustanovení aplikováno odtrženě od smyslu a cíle zákona, takže důvodem pro zrušení pravomocného rozhodnutí při tomto izolovaném výkladu citovaného ustanovení je např. již sama skutečnost, že k doznání obviněného k trestné činnosti došlo za použití nezákonný vyšetřovacích metod, aniž by bylo zkoumáno, zda jinak byl skutek, nezávisle na doznání, dostatečná prokázán jinými zákonně provedenými důkazy. Takový názor zastává i komentář k zákonu o soudní rehabilitaci (Jestřáb – Hladil: Soudní rehabilitace, str. 68–69, nakladatelství Horizont 1969[3]), dosud jediná písemná interpretační pomůcka k zákonu o soudní rehabilitaci.

S nedostatečným objasňováním skutečného stavu věci před zrušením pravomocného soudního rozhodnutí souvisí i tendence používat nové notoriety. Zvláštní senáty totiž správně poukazují ve svých rozhodnutích na nezákonnost původních rozhodnutí, pokud se opírala o tzv. notorietu (např. každý, kdo se pokusil o útěk do kapitalistické ciziny, by prošel výslechem cizích zpravodajských orgánů, vyzradil by tam utajované skutečnosti a vešel by ve styk s osobami, které z politických důvodů po únoru 1948 uprchly do zahraničí, a s nimi by pracoval proti našemu lidově demokratickému státu, tedy již z hlediska této notoriety se dopustil trestného činu velezrady a pokusu vyzvědačství). Současně však některé zvláštní senáty vytváří a používají novou notorietu, spočívající v tom, že bez bližšího objasňování dochází k závěru, že v konkrétním případě bylo použito nezákonných metod k získání usvědčujících důkazů včetně doznání jen proto, že navrhovatel tvrdí použití fyzického nebo psychického násilí a zvláštnímu senátu je známo, že právě v té složce ministerstva vnitra, která vyšetřování konkrétní věci prováděla, byly nezákonné metody používány. Je tedy v takových případech jedna notorieta, která je v zásadním rozporu s požadavkem zjišťování skutečného stavu věci a spravedlivého rozhodování, nahražována jinou v trestním řízení nepřípustnou notorietou.

V objasňování toho, zda bylo v konkrétním případě použito nezákonných vyšetřovacích metod, nelze se spokojit, jak činí některé zvláštní senáty, s tím, že takové hrubé poručení procesních předpisů je tvrzeno ve výpovědi navrhovatele. Správnost takového tvrzení je třeba dokazovat dalšími důkazy.

Zákon o soudní rehabilitaci dává zvláštním senátům oprávnění zrušit pravomocné rozhodnutí též proto, že uložený trest byl ve zřejmém nepoměru ke stupni nebezpečnosti činu pro společnost. Při přezkumném řízení vychází zvláštní senáty z hmotně právních i procesních ustanovení, účinných v době, kdy původní soud rozhodoval. To tedy znamená, že i k hodnoce-

ní stupně nebezpečnosti činu pro společnost nutno přistupovat z hlediska tehdejších politických, společenských, hospodářských i mezinárodně politických podmínek. V praxi některých zvláštních senátů projevuje se však snaha, někdy chtěná, někdy nechtěná – hodnotit stupeň nebezpečnosti činu pro společnost z hledisek současné doby, přičemž nepochybně k mírnějšímu posuzování stupně nebezpečnosti činu pro společnost přispívá i velký časový odstup od spáchání činu a měnící se názory na hodnocení toho kterého druhu trestné činnosti. Takový přístup k posuzování přezkoumávaných rozhodnutí je v rozporu s cílem zákona a ve skutečnosti vede k politickému i právnímu přehodnocování konkrétních věcí z dnešního pohledu a ve svých důsledcích může znamenat odstraňování aktů revoluční zákonnosti.

Nedostatky jsou i na straně prokuratury. Přehled podaných opravných prostředků se strany prokurátorů svědčí o tom, že ani prokurátoři jako strážci zákonnosti nereagovali v potřebné míře prostředky, které jim svěřil zákon, na nedostatky v rozhodovací činnosti zvláštních senátů, nepodávali odvolání tam, kde docházelo k uvedeným chybám, a nesnažili se o včasnou nápravu. Prokurátorská praxe při podávání opravných prostředků v rehabilitacích je v příkrém rozporu s prokurátorskou praxí při podávání opravných prostředků v obecné kriminalitě. V těchto případech totiž při zprošťujících rozsudcích bývá podáváno odvolání prokurátora téměř ve všech případech. V rehabilitačním řízení naopak při zprošťujících rozsudcích bývá podáváno odvolání jen ojediněle a v mnoha případech prokurátoři se v závěrečných návrzích připojují k návrhům navrhovatelů.

K správnému výkladu a aplikaci zákona může významnou měrou přispět Nejvyšší soud jako nejvyšší orgán soudního dozoru, jemuž přísluší zajišťovat jednotný výklad a aplikaci zákonů v rozhodování soudů.

Nejvyšší soud si od počátku řešení otázky soudních rehabilitací uvědomoval politickou závažnost této problematiky. Vycházel ve své účasti na přípravě zákona z rozhodnutí ÚV KSČ, odstranit nezákonné rozsudky u osob neprávem odsouzených, přičemž si jeho vedení bylo vědomo, že nelze připustit, aby přímo zákon vyjádřil nedůvěru celému socialistickému soudnictví. Vedení Nejvyššího soudu proto odmítalo tendence provést ze zákona generální rehabilitaci všech osob odsouzených pro protistátní trestné činy a prosazovalo myšlenku individuelního přezkoumání jednotlivých případů. Stejně tak se Nejvyšší soud postavil proti zřízení zvláštních tribunálů pro rehabilitace, poněvadž i to by znamenalo ve své podstatě vyslovení nedůvěry socialistickému soudnictví jako celku, o což beze sporu pravicově oportunistické síly ve společnosti usilovaly. Zástupci Nejvyššího soudu na jednáních o rehabilitačním zákoně nesouhlasili také s tím, aby prošetřování jednotlivých věcí prováděly přímo zvláštní senáty, neboť takové opatření (vyjádřené v § 13 zákona) vlastně vyslovuje nedůvěru především složkám bezpečnosti. Nejvyšší soud uplatňoval také námitky proti zásadám vyjádřeným v ustanovení § 15 zákona s poukazem na jejich rozpor s preambulí zákona a tedy s jeho politickými cíli. Zaujímal tedy Nejvyšší soud již v průběhu přípravy zákona takové stanovisko, které bylo v souladu s rozhodnutím ÚV KSČ provést rehabilitaci pouze neprávem odsouzených osob.

Již při tvorbě zákona odmítal Nejvyšší soud, tendence, aby z SPB byl vytvořen jakýsi garant rehabilitací, a pokud se ty to tendence projevily v průběhu realizace zákona v soudní praxi, zejména z podnětu předsedů krajských soudů, zaujal správné stanovisko, pokud jde o úlohu společenských obhájců v rehabilitačním řízení.

Kladně nutno hodnotit i to, že Nejvyšší soud se snažil zajistit přípravu soudců rehabilitačních senátů uspořádáním semináře v roce 1968. Na tomto semináři byly sice vysvětleny politické cíle zákona, avšak seminář sám se více zabýval právní problematikou zákona, vysvětlovanou na podkladě teoretických úvah. Další seminář, který již více vycházel z poznatků ze soudní praxe, získaných průzkumem, uspořádal v září 1969.

Je však skutečností, že Nejvyšší soud v dosavadním průběhu rozhodování rehabilitačních senátů nepoužíval v potřebné míře zákonem mu svěřených prostředků k zajišťování jednotností výkladu a aplikace zákona v soudní praxi (judikátů, směrnic pléna Nejvyššího soudu, zobecňujících materiálů jeho presidia apod.). Pro vydávání judikátů na základě podaných řádných opravných prostředků nebyly Nejvyššímu soudu vytvořeny podmínky, když zejména prokuratura opravné prostředky podalo jen v minimálním počtu. Vzhledem k politické citlivosti aplikace zákona a v zájmu zabránění extrémům v rozhodování zvláštních senátů bylo však zapotřebí soustavně jejich rozhodování sledovat a včas na nesprávná rozhodnutí reago-

vat mimořádným opravným prostředkem, stížností pro porušení zákona. To platí jak o Nejvyšším soudu, tak Generální prokuratuře o ostatně i o ministerstvu spravedlnosti v rozsahu jeho pravomoci, jemuž docházejí rozhodnutí rehabilitačních senátů se spisy k provádění odškodňovacího řízení. Nejvyšší soud si dává předkládat všechno pravomocná rozhodnutí zvláštních senátů, takže je informován o jejich úrovni, o rozsahu zjišťování i o právních názorech zvláštních senátů. I když samotné rozhodnutí není spolehlivým podkladem pro posouzení jeho zákonnosti, přece jen může být signálem pro přezkoumání postupu o rozhodnutí zvláštního senátu. Při zjištění nesprávnosti postupu nebo nezákonnosti rozhodnutí zvláštního sonátu je pak možno napravit porušení zákona pomocí stížnosti pro porušení zákona. Rozsudek Nejvyššího soudu může pak jako judikát sloužit k sjednocování a usměrňování soudní praxe.

Rovněž tak ministerstvo spravedlnosti nemělo se v minulosti omezovat pouze na odškodňovací řízení, nýbrž mělo především hodnotit, zda zprošťující rozsudek je zákonný a v opačném případě nebo v případě pochybností o jeho správnosti, mělo spisy před rozhodnutím o odškodnění předkládat Nejvyššímu soudu k přezkoumání. I když jak u ministerstva spravedlnosti, tak i Nejvyššího soudu nelze opomíjet značné pracovní zatížení, přece jen politická závažnost rehabilitací měla vést k takové organizaci práce a takovým opatřením, aby správnost a zákonnost rozhodování zvláštních senátů se stala předmětem prvořadá pozornosti. Tím by byly vytvářeny podmínky pro včasné usměrňování a sjednocování rozhodovací činnosti zvláštních senátů judikáty Nejvyššího soudu. Nutno tedy konstatovat, že zákonné dozorové prostředky Nejvyššího soudu, sloužící k zajištění jednotnosti a správnosti aplikace zákona v praxi, nebyly v potřebné míře využívány.

K této skutečnosti vedlo i malé zainteresování ostatních orgánů soudního dozoru na sledování rozhodovací činnosti zvláštních senátů, tj. předsedů krajských soudů, jejich presidií a presidia Nejvyššího soudu, o jehož zobecňovací úloze z hlediska dosud účinného zákona o soudní organizaci nelze mít pochybnosti.

Na úseku soudního dozoru, jak vyplývá i z vyjádření předsedů krajských soudů, po dlouhou dobu přežívaly názory některých vedoucích pracovníků Nejvyššího soudu o neúčelnosti presidia Nejvyššího soudu a presidií krajských soudů, přičemž v těchto presidiích byly v rozporu se skutečným jejich posláním a funkcí spatřovány nástroje kabinetní justiční politiky. Přežívala i these bývalého vedení ministerstva spravedlnosti, že do procesu rehabilitace mohou být zainteresováni pouze soudci, kteří v minulosti nerozhodovali trestní věci politického charakteru. V důsledku toho téměř všichni předsedové krajských soudů, kteří na tomto úseku soudního rozhodování v minulosti působili, což je v podstatě vzhledem k jejich politické vyspělosti i odborným schopnostem zcela vysvětlitelné, považovali se za vyloučené z dozoru nad rozhodováním zvláštních senátů. Stejně tomu bylo i s presidií krajských soudů. V důsledku tohoto umrtvení důležité součásti soudního dozoru a při nedostatcích opravných prostředků proti rozhodnutím rehabilitačních senátů, nedostávalo se Nejvyššímu soudu dostatek informací o stavu a kvalitě rozhodování a tím byl soudní dozor vykonáván v míře skutečně nepatrné.

Předsedové krajských soudů v prvých měsících roku 1969 jen v ojedinělých případech využívali svého práva k podání podnětů ke stížnosti pro porušení zákona předsedovi Nejvyššího soudu. Nedostatkem Nejvyššího soudu však je, že podněty jsou vyřizovány poměrně zdlouhavě. Teprve po dubnovém zasedání ÚV KSČ se prohloubil kritický přístup předsedů krajských soudů k realizaci zákona o soudní rehabilitaci se strany zvláštních senátů krajských soudů.

V posledních týdnech se také zvýšila aktivita Nejvyššího soudu i Generální prokuratury. Nejvyšší soud i Generální prokuratura přistoupily k podávání stížností pro porušení zákona proti vadným nebo pochybným rozhodnutím zvláštních senátů. Také většina předsedů krajských soudů důsledněji sleduje rozhodovací činnost zvláštních senátů a po projednání věci v presidiu krajského soudu podává Nejvyššímu soudu podněty ke stížnosti pro porušení zákona.

Na problematiku politicky správné aplikace zákona o soudní rehabilitaci se ihned zaměřilo i nové vedení ministerstva spravedlnosti ČSR. Již ve svém nástupním projevu a v analýze činnosti justice jako celku jsem zdůraznil důsledné uplatňování vedoucí úlohy KSČ v justici, za jeden z předních politických úkolů ministerstva spravedlnosti ČSR při řízení justice jsem vytkl politický přístup k uplatňování zákona o soudní rehabilitaci a zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění ČSSR č. 99/1969 Sb. k zajištění veřejného pořádku[4]. Ve svém dopise, zaslaném dne 9. 10. 1969 všem přednostům soudů v ČSR jsem provedl politickou

analýzu roku 1968 a počátku roku 1969, kteréžto období jsem charakterizoval jako období nástupu protisocialistických a pravicově oportunistických sil proti KSČ, socialistickému státu a jeho mocenským orgánům. Upozornil jsem na nebezpečí pravicovými silami hlásané apolitičnosti soudců, která ve své podstatě vedla k zatlačování ochrany socialistického státu, právní ochrany občanů a ochrany zájmů socialistické společnosti v činnosti soudů do pozadí. V této souvislosti jsem poukázal na praxi při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci, která se odchyluje od politických cílů vytčených v preambuli zákona a která by při svém pokračování vedla k rehabilitaci nepřátel socialistické výstavby naší společnosti a k odstraňování revolučních aktů. Ve stejném duchu jsem poukázal na politické úkoly zvláště na úseku soudních rehabilitaci a ochrany veřejného pořádku ve svém televizním projevu dne 20. 10. 1969 a na tiskové konferenci dne 25. 10. 1969.(5)

Význam a politickou závažnost realizace rehabilitačního zákona jsem také zdůraznil na poradě předsedů krajských soudů, na níž jim byla připomenuta jejich povinnost na úseku soudního dozoru sledovat rozhodovací činnost senátů, tedy i zvláštních senátů, a dávat Nejvyššímu soudu podněty, ke stížnosti pro přerušení zákona v případech vadných nebo pochybných rozhodnutí zvláštních senátů.

V zájmu rychlého objasnění politické problematiky zákona o soudní rehabilitaci a jeho cílů přednesl jsem dne 12. 11. 1969 referát na poradě předsedů krajských soudů a předsedů rehabilitačních senátů za účasti zástupce Nejvyššího soudu a zástupce oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ. Tato porada, která vedla k otevřené výměně názorů o problematice aplikace zákona v praxi, ve svém závěru vyzněla v požadavek důsledného uplatňování vedoucí úlohy strany v justici a s tím souvisící politické angažovanosti soudců v duchu současné politiky ÚV KSČ. V souvislosti s analýzou vnitrostátních i mezinárodně politických poměrů, za nichž byly v minulosti trestná činy proti státu, které jsou předmětem přezkoumání rehabilitačními senáty, páchány, byl zdůrazněn nezbytný třídní pohled na hodnocení stupně nebezpečnosti činu pro společnost s tím, že je nutno vycházet vždy při posuzování stupně nebezpečnosti z doby, kdy čin byl spáchán.

Ministerstvo spravedlnosti využívá také stále více svých zdrojů informací o stavu a kvalitě rozhodování zvláštních senátů a podává Nejvyššímu soudu podněty k podání stížnosti pro porušení zákona. Tato kontrolní činnost ministerstva spravedlnosti bude dále zintensivňována zejména na základě poznatků ze spisů, předkládaných k odškodňovacímu řízení.

Je třeba mít na zřeteli, že současná zákonná úprava neumožňuje ministerstvu spravedlnosti bezprostřední vliv na rozhodování soudů po právní stránce.

Výsledky rozhodovací činnosti zvláštních senátů i jejich přístup k přezkoumávání pravomocných rozhodnutí nesporně odvisí i od složení zvláštních senátů. Nelze jistě přehlížet atmosféru a podmínky, za nichž k výběru soudců pro zvláštní senáty docházelo. Na jejich oddanost socialistickému zřízení, jejich politickou vyspělost a odbornou zdatnost nebyl brán zřetel. Zdůrazňoval se pouze požadavek, aby nebyli zatíženi „deformacemi" minulé doby a aby k plnění svých úkolů přistupovali z hlediska tendencí hlásaných zejména v první polovině roku 1968. Důkazem toho je skutečnost, že v prvních volbách 57 soudců zvláštních senátů v září 1968 bylo zvoleno za soudce zvláštních senátů 28 komunistů, 27 bezpartijních a 2 příslušníci strany socialistické. Počet komunistů tedy nedosahoval ani 50 % zvolených soudců. Výraznou změnu ve skladbě neznamenaly ani volby v prosinci 1968, kdy bylo zvoleno 17 příslušníků KSČ, 13 bezpartijních a 1 příslušník strany lidové. Teprve v roce 1969 byly zvláštní senáty doplněny šesti komunisty a jedním bezpartijním soudcem. Z celkového počtu soudců zvláštních senátů zhruba 60 % předtím pracovalo ve funkci soudců, 22 bylo podnikovými právníky, přičemž někteří z nich předtím pracovali jako soudci, avšak ze soudcovských funkcí odešli v letech 1948–1960. Ve funkci advokáta pracovalo 7 soudců, ve funkci prokurátora 8 soudců a v jiných funkcích 4 soudci. Za soudce zvláštních senátů byli zvoleni i někteří důchodci, kteří již dlouhou dobu jako soudci nepracovali. Již tento pohled na skladbu rehabilitačních senátů svědčí o tom, že nebyla výběru věnována taková péče, jakou politická závažnost soudních rehabilitací vyžaduje. Někteří ze soudců zvláštních senátů podle pokynu tehdejšího vedení ministerstva spravedlnosti byli mezi kandidáty zařazeni poté, když prošli rezortní rehabilitační komisí. Šlo tedy o soudce, kteří z justice odešli z politických důvodů nebo proto, že v minulosti sami nechtěli v justici pracovat. Dostaly se tak mezi soudce zvláštních senátů osoby apolitic-

ké nebo osoby, o jejichž postoji k socialistickému zřízení lze mít při nejmenším pochybnosti. Avšak ani pokud jde o soudce-členy KSČ, nelze jednoznačně říci, že by šlo vždy o pevné, na pozicích marx-leninské, třídní politiky KSČ stojící osoby.

V těchto základních směrech je zapotřebí urychlené nápravy, má-li být zajištěno splnění jeho politického cíle, jak je uveden v preambuli zákona.

III.

Z hlediska součinnosti s orgány ministerstva vnitra nedochází v průběhu řízení k nějakým podstatným nedostatkům. Ministerstvo vnitra ČSR však upozorňují na některé problémy souvisící s objasňováním věcí před zvláštními senáty. Za nejzávažnější považuje ministerstvo vnitra ČSR žádosti senátů o zjištění totožnosti spolupracovníků ministerstva vnitra, pokud jsou tito dosud zapojeni v aktivní síti spolupracovníků. Dekonspirace těchto osob totiž hluboce zasahuje jak bezpečnostní zájmy státu, tak i zájmy těchto osob (nebezpečí msty ze strany odsouzených, šikanování spolupracovníků a jejich rodin na veřejnosti apod.). V souvislosti s objasňováním, zda byly použity nezákonné vyšetřovací metody, vybočují někdy senáty z tématu výslechu a požadují výpověď takových svědků k formám a metodám státně bezpečnostní práce, k technickým prostředkům takové práce a k agentuře. Za nedostatek považuje ministerstvo vnitra ČSR, že k objasnění metod vyšetřování jsou obesíláni jako svědci všichni vyšetřující orgánové, kteří ve věci pracovali, a dochází k jejich výslechu před soudem. Vyskytují se pak případy, že jeden a týž pracovník je vícekráte v určitém časován období vyslýchán v různých trestních věcech a u několika zvláštních senátů. Není vhodně používáno možnosti prošetření takových okolností vyšetřovateli prokuratury.

Jak již bylo uvedeno, je povinností zvláštních senátů zjistit skutečný stav věci, avšak je třeba při tom dbát, aby provádění důkazů přímo před soudem z úseku činnosti bezpečnostních orgánů se omezovalo jen na ty důkazy, které mohou přinést objasnění věci a aby dokazování nezabíhalo do oblastí, které nejsou pro posouzení věci rozhodující, zejména pokud by provádění takových důkazů vedlo k ohrožení zájmů společnosti i jednotlivců. Bude proto vhodné, aby v takových případech bylo více používáno k došetření věci vyšetřovatelů prokuratury a aby na základě tohoto došetření byly před soudem prováděny jen ty důkazy, které jsou pro objasnění skutečného stavu věci nezbytné.

IV.

Zákon zajišťuje rehabilitovaným osobám přiměřené hmotné odškodnění. Od počátku roku 1969 do 30. 9. 1969 rozhodlo ministerstvo spravedlnosti o 2 081 žádostech o odškodnění. Odškodnění bylo přiznáno celkem 828 osobám, o to na penězích v částce 22 728 511 Kčs. V hotovosti bylo vyplaceno 8 499 511 Kčs, na zbytek byly vydány příkazy Investiční bance k vystavení dluhopisů. Rozhodnutí o vrácení rodinných domků bylo vydáno ve 106 případech, ve dvou případech byla vrácena zemědělská půda, ve třech jiné věci (zahrady a garáž). Není-li vrácení možné, je přiznávána náhrada škody.

V uvedeném období bylo zamítnuto celkem 853 žádostí. Šlo o případy, jimž nepředcházelo rehabilitační řízení, a o případy, na které se zákon o soudní rehabilitaci nevztahoval.

400 žádostí bylo vyřízeno jiným způsobem než přiznáním odškodnění, případně zamítnutím. Jde o případy, v nichž odškodnění přísluší jiným orgánům než ministerstvu spravedlnosti, nebo žádost o odškodnění byla ve své podstatě návrhem na rehabilitaci či obnovu řízení.

Ve většině případů, v nichž bylo přiměřené odškodnění poskytnuto, došlo k dohodám mezi žadatelem a ministerstvem spravedlnosti. Soudní spory jsou poměrně méně početné (v prvých třech čtvrtletích bylo podáno z tohoto titulu 80 žalob). Kromě odškodňování, které provádí ministerstvo spravedlnosti, jsou rehabilitovaným poskytovány doplatky na důchodu ministerstvem práce a sociálních věcí.

Závěr.

Zákon o soudní rehabilitaci přes atmosféru, ve které vznikal, vyjádřil v preambuli správnou politickou zásadu, že nelze rehabilitovat osoby, které prokazatelně se dopustily trestných činů

proti republice a jejímu společenskému řádu. Tato zásada se však důsledně v samotném textu zákona nepromítá a vzhledem k dosavadním poznatkům se nestala ani v praxi základním hlediskem pro výklad a aplikaci zákona o soudní rehabilitaci.

Nedostatky v rozhodovací činnosti zvláštních senátů i v působnosti orgánů prokuratury, spočívající v podceňování třídního pohledu na provádění soudní rehabilitace a v nedoceňování politické citlivosti této problematiky, vedou k povrchní práci některých zvláštních senátů i k nedosti pečlivému a odpovědnému přístupu k řešení těchto věcí se strany prokurátorů. Příčina tohoto stavu tkví jednak v nedostatečné politické přípravě soudců zvláštních senátů, jednak v kádrovém složení zvláštních senátů i zvláštních oddělení krajských prokuratur.

Politická závažnost aplikace zákona o soudní rehabilitaci v praxi a nebezpečí nových deformací v důsledku apolitického přístupu k výkladu a aplikaci zákona vyžadují souvislé sledování rozhodování činnosti zvláštních senátů po linii soudního a prokurátorského dozoru. Vážným nedostatkem na úseku soudního dozoru byla pasivita orgánů, jimž podle zákona o soudní organizaci přísluší výkon soudního dozoru [–] plénum a prezidium Nejvyššího soudu, předsedové a presidia krajských soudů [–], takže soudní dozor nad rozhodováním zvláštních senátů i s ohledem na poměrně nepatrný počet podaných řádných opravných prostředků praktický nebyl vykonáván. Nejvyšší soud nepůsobil v potřebné míře svými zákonnými prostředky k vytvoření takové judikatury, která by byla v souladu s politickým cílem zákona. Prokurátoři nereagovali podáváním řádných opravných prostředků na vadná rozhodnutí zvláštních senátu, přehlíželi povrchnost ve zjišťování skutečného stavu věci a neprosazovali tak požadavkem na objektivnost, právní přesnost a tím i politickou správnost rozhodování zvláštních senátů.

Je nesporné, že zákon o soudní rehabilitaci ve svých jednotlivých ustanoveních neodpovídá důsledně cílům vytčeným v jeho preambuli. Sjednocení a usměrnění rozhodovací činnosti zvláštních senátů v souladu s preambulí zákona je sice teoreticky možno zajistit výkladem ze strany Nejvyššího soudu (judikáty, zobecňující materiály, směrnice pléna Nejvyššího soudu). Nelze však přehlížet, že možnosti výkladu jsou omezeny zněním jednotlivých ustanovení zákona a že při tom uvedené jednotící a usměrňující prostředky Nejvyššího soudu nemají podle zákona o organizaci soudů obecně závaznou platnost. Naskýtá se proto otázka, zda v zájmu zkvalitnění rozhodovací činnosti zvláštních senátů a jejich správného politického zaměření by nebylo možno uvážit novelizaci těch ustanovení zákona, kde výklad v duchu preambule by byl obtížný vzhledem k jejich doslovnému znění (např. zrušování důvody § 15 zákona, znění § 17 zákona, § 13 zákona).

V nemalé míře k neuspokojivému stavu rozhodovací činnosti zvláštních senátů přispívá i jejich kádrové složení. Při výběru soudců pro zvláštní senáty nebyly kladeny potřebné požadavky na politickou a odbornou jejich úroveň, ani nebyl brán zřetel na jejich skutečnosti z výkonu soudcovské funkce.

V duchu realizační směrnice ÚV KSČ z května 1969[2] je nutno i na tomto úseku činnosti justice zajistit důsledné dodržování socialistické zákonnosti při soustavném uplatňování vedoucí úlohy KSČ a tím činnost zvláštních senátů konsolidovat. K tomu cíli je neodkladně zapotřebí

1) doporučit generálnímu prokurátorovi další zvýšení aktivity prokurátorů při podávání řádných opravných prostředků proti vadným nebo pochybným rozhodnutím zvláštních senátů,

2) důsledně aktivizovat všechny články soudního dozoru od krajských soudů až po Nejvyšší soud a plně využívat všech prostředků soudního dozoru k zajištění politicky správného výkladu a aplikace ustanovení zákona o soudní rehabilitaci v duchu jeho preambule,

3) uspořádat semináře se soudci zvláštních senátů zaměřené především na vysvětlení politických cílů zákona.

4) provést změny v kádrovém složení zvláštních senátů tak, aby v nich působili soudci politicky vyspělí, třídně uvědomělí a odborně zdatní. K tomu cíli využít vydání ústavního zákona o organisaci soudů, pokud do něho bude pojato ustanovení o skončení funkčního období všech soudců.

V Praze dne 13. listopadu 1969

Ministr spravedlnosti ČSR:
Dr Jan Němec, v. r.[b]

NA, MS, č. j. 1250/69. – Originál dokumentu, strojopis, 21 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je pod názvem vydavatele – MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČSR PRAHA – uvedeno číslo jednací 1250/69-org.

[b] Následuje rukopisný podpis.

[1] Zpráva, kterou ministr spravedlnosti ČSR Jan Němec adresoval oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, vznikla po připomínkovém řízení ze strany Generální prokuratury, Nejvyššího soudu a Ministerstva vnitra ČSR (to však nemělo připomínky žádné). Nejrozsáhlejší připomínky (13 stran) podal 7. listopadu 1969 předseda Nejvyššího soudu Otomar Boček. V jejím úvodu zpochybnil způsob vytváření zprávy. V ní bylo sice uvedeno, že byla zpracována na základě podkladů od Nejvyššího soudu a dalších zainteresovaných institucí, na Nejvyšší soud se však v této věci nikdo neobrátil. Podle dostupných zpráv mělo Ministerstvo spravedlnosti ČSR k dispozici pouze koncept společné zprávy předsedy Nejvyššího soudu a generálního prokurátora pro předsednictvo ÚV KSČ a federální vládu, ta však byla posléze zásadně přepracována. Ani koncept, ani definitivní znění této zprávy pak neobsahovaly zmínky o mnoha stránkách činnosti Nejvyššího soudu, které se vyskytovaly v hodnocené zprávě. Nebylo tedy jasné, z jakých podkladů bylo čerpáno.

Předseda Nejvyššího soudu se dále vymezuje vůči řadě tvrzením v dokumentu týkajícím se jím řízené instituce. „*Není především pravdou, že by příprava aplikace zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci byla jedině v rukou několika jednotlivců – členů rehabilitačních senátů Nejvyššího soudu. Příprava referátů pro úvodní seminář rehabilitačních soudců byla svěřena předsedům rehabilitačních senátů Nejvyššího soudu. Tito referáty připravili, referáty byly rozmnoženy a dostal je každý člen trestního kolegia Nejvyššího soudu a v trestním kolegiu konaném dne 29. října 1968 byly také projednány a schváleny. Každý člen TK NS měl tedy možnost se k referátům, k jejich obsahu a stanoviskům vyjádřit, vznést připomínky a požadovat změnu nebo jejich upřesnění. Ke stanoviskům a připomínkám členů TK bylo také přihlédnuto. Část referátu, týkající se posuzování trestné činnosti, která byla vypracována případně kontrolována nebo řízena bezpečnostními orgány, byla kromě toho ještě před zařazením do referátu projednávána ve specializované skupině trestního kolegia Nejvyššího soudu pro otázky trestního zákona.*

Už v těchto referátech, tedy na samém začátku uplatňování zákona, bylo upozorněno, že v preambuli zákona jsou vyjádřeny politické záměry a zásady, na nichž je zákon budován, a že tedy tato preambule tvoří obecnou interpretační pomůcku, z níž je třeba při přezkumném řízení jako z vodítka vycházet. Rovněž již na těchto seminářích bylo v referátě zdůrazněno, že po hmotné i procesní stránce je třeba původní rozhodnutí přezkoumávat z hlediska zákonných ustanovení, platných v době původního rozhodování; tato zásada byla výslovně spojena se stěžejní myšlenkou, že rehabilitační zákon nechce negovat socialistický právní řád, ale pouze nesprávnou praxi při jeho aplikování.“ V této souvislosti JUDr. Boček vyzdvihl stanovisko zdůrazněné v referátu soudce zvláštního senátu Nejvyššího soudu JUDr. Jindřicha Háže ke společenské nebezpečnosti trestného činu, který je materiálním znakem trestného činu – kde jí není, nejde o trestný čin, ačkoliv skutek jinak vykazuje všechny znaky trestného činu uvedené ve zvláštní části trestního zákona. Boček přitom citoval z referátu JUDr. Háže: „*Společenská nebezpečnost je specifickou vlastností trestného činu a není nějakou konstantní veličinou jednou provždy danou, ale veličinou proměnlivou, jsouc odvislou od celkového stavu společnost v té které etapě jejího vývoje. Nelze proto společenskou nebezpečnost trestných činů, podléhajících přezkumné činnosti rehabilitačních senátů, hodnotit z hlediska dneška, ale z hlediska stavu socialistické společnosti v době, kdy o nich bylo rozhodováno, přičemž dnešní poznatky o negativních jevech kabinetní justice v minulosti mohou být jen vodítkem pro pečlivé zjišťování, zda k takovým nedostatkům nedošlo i v konkrétní přezkoumávané věci. Nedodržení tohoto postupu vedlo již k některým pochybením v rozhodování soudů.*“

Tyto a další pasáže vzpomínaných referátů správně uplatňovaly platné základní požadavky na rozhodování zvláštních soudů, navíc byly zdůrazňovány vedoucími pracovníky Nejvyššího soudu. Bočkovi proto nebylo jasné, proč se v konceptu zprávy psalo o tom, že instruktáže zvolených soudců zvláštních senátů byly poplatné tehdejším dobovým názorům, což se nepříznivě odrazilo v jejich rozhodování. V první polovině roku 1969 pak uskutečnily zvláštní senáty Nejvyššího soudu průzkum rozhodování zvláštních senátů krajských soudů, při němž byly odhaleny všechny závažné nedostatky vytýkané v současnosti zvláštním senátům. Poznatky z průzkumu, doplněné dalšími konkrétními poznatky odvolacích zvláštních senátů Nejvyššího soudu, byly použity pro zpracování referátů na semináře a pro zhodnocovací zprávu určenou Federálnímu shromáždění. Zpráva byla projednána v trestném kolegiu Nejvyššího soudu, na jehož zasedání byli přizváni i předsedové krajských soudů, kteří se však většinou nedostavili. Konaly se též semináře, na nichž byly probírány nedostatky v dosavadním rozhodování zvláštních rehabilitačních senátů. První se uskutečnil v červnu 1969 v Bratislavě i za účasti ministra spravedlnosti SSR Felixe Vašečky a jeho náměstka Milana Čiče, další dva pak v září 1969 v Praze a Bratislavě. JUDr. Boček se tak bránil konstatování určitého sebeuspokojení Nejvyššího soudu a jeho malé politické bdělosti. Boček rovněž odmítal tvrzení o vyřazení předsedů krajských soudů z dozoru nad rozhodováním podle zákona o soudní rehabilitaci, podle něj naopak Nejvyšší soud vždy prosazoval začlenění soudců zvláštních senátů do normální soudní organizace a povinnost předsedů krajských soudů vykonávat nad jejich činností dozor. Představitelé vedení krajských soudů však povětšinou na seminářích k aplikaci zákona o soudní rehabilitaci chyběli.

Boček též upozornil na skutečnost, že vydávání judikatur ze strany Nejvyššího soudu bylo omezeno nízkým počtem podaných opravných prostředků proti rozhodnutím zvláštních senátů krajských soudů. Sami o své vůli pak nemá šestnáct soudců zvláštních senátů Nejvyššího soudu možnost přezkoumávat všechna rozhodnutí více než stovky soudců zvláštních senátů krajských soudů, obzvláště když v roce 1968 výrazně narostla agenda stížností pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, které se museli také věnovat. Boček se pak věnoval dalším sporným tvrzením v konceptu zprávy, přičemž konstatoval, že při prosazování správných politických požadavků často zůstával Nejvyšší soud v minulosti osamocen, nedostalo se mu podpory ze strany ostatních vedoucích justičních složek. Při hodnocení činnosti Nejvyššího soudu se též nebralo na vědomí, že zvláštní senáty krajských soudů začaly prakticky rozhodovat až od počátku roku 1969. *„Žádné právní normě nebyla nikdy v minulosti za tak krátkou dobu po jejím vydání a krátkém období její účinnosti věnována ze strany Nejvyššího soudu taková pozornost, jako zákonu o soudní rehabilitaci. Poskytnout zvláštním senátům od samého počátku výkladové pomůcky, vycházející ze správně pojatých politických principů zákona, si vyžadovalo od zvláštních senátů Nejvyššího soudu mimořádné úsilí. Při takovéto práci není možno vyloučit omyly ani ve volbě nejúčinnějších prostředků dozoru (tato volba však do značné míry nezávisí jen na Nejvyšším soudě, jak již bylo uvedeno výše), ani na výsledcích výkladu. Domníváme se však, že v základním svém směřování a výsledcích byla činnost Nejvyššího soudu správně pojata. Vyžadovalo by si hlubšího rozboru, proč praxe zvláštních senátů krajských soudů plně neodpovídá tomuto úsilí Nejvyššího soudu (politická atmosféra, ve které zvláštní senáty rozhodovaly, výběr soudců, jejich nezkušenost a nepřipravenost řešit složité skutkové a právní problémy, které se v této agendě běžně vyskytují, těžkosti s objasňováním věcí po uplynutí delšího časového období, nedostatky zákona samotného atd.). Tím Nejvyšší soud nechce říci (jak bylo uvedeno výše), že na jeho straně nedošlo k závadám. Tyto okolnosti však má v celém rozsahu objasnit analýza, kterou Nejvyšší soud provádí a která má být založena na ověřených podkladech.“*

Svůj elaborát JUDr. Boček ukončil řečnickou otázkou: *„Klademe nakonec otázku: Neměl by příslušný stranický orgán hodnotit činnost Nejvyššího soudu v souvislostech s rehabilitacemi na základě vlastní analýzy Nejvyššího soudu tak, jak to odpovídá zákonu o organizaci soudů a jednacímu řádu Nejvyššího soudu, samozřejmě po přihlédnutí k eventuálním vyjádřením i jiných justičních orgánů?“* *NA*, MS, Praha, č. j. 1250/69.

JUDr. Jan Němec předložil zprávu o dosavadním průběhu a výsledcích soudních rehabilitací byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích na základě plánu úkolů byra 14. ledna 1970. Oddělení státní administrativy byra k němu přijalo toto stanovisko: *„Zpráva ministra spravedlnosti o průběhu soudních rehabilitací ukazuje, jaký je stav v této oblasti justiční činnosti a jaké jsou příčiny tohoto stavu. Připomíná atmosféru, ve které zákon o soudní rehabilitaci vznikal, a rozpor mezi preambulí a jeho jednotlivými ustanoveními. Nesoulad mezi preambulí a textem zákona se ve vlastní rehabilitační činnosti odráží v tom, že výklad je formální, odtržený od smyslu zákona.*

Nedostatky v rozhodovací činnosti rehabilitačních senátů spočívají v podceňování třídního pohledu, v nedocenění politické citlivosti soudních rehabilitací. To vede k povrchní práci některých senátů a prokurátorů. Základní příčinou vedle nedostatků zákona samého jsou v málo odpovědném výběru soudců do rehabilitačních senátů a [prokurátorů do] *zvláštních oddělení krajských prokuratur, jakož i v nedostatečné politické přípravě soudců a prokurátorů. Při výběru soudců do zvláštních rehabilitačních senátů nebyly kladeny požadavky na oddanost k socialistickému zřízení, na politickou a odbornou úroveň a v mnoha případech ani na zkušenosti z výkonu soudcovské funkce. Téměř polovina soudců rehabilitačních senátů jsou bývalí podnikoví právníci, advokáti a podobně. Řada z nich musela v letech 1948–1960 odejít ze soudcovských funkcí. Takovýmto soudcům* [sic], *pokud jim není cizí výklad zákonů dříve platných, tak v žádném případě nepřihlížejí k ekonomickým, sociálním a politickým aspektům, jakož i mezinárodní situaci, za níž byl přezkoumaný čin spáchán. Takovíto soudci nejsou způsobilí k výkladu zákona o soudní rehabilitaci v duchu jeho politického smyslu, nejsou schopni rehabilitační řízení chápat a pochopit jako politický úkol tak, jak je v preambuli vytyčen. Další příčinu nedobrého stavu zjišťuje zpráva v tom, že do poslední doby byla značná pasivita prokurátorů, kteří nepodávali žádné odvolání.*

Zpráva ministra spravedlnosti o soudních rehabilitacích má nedostatky především v tom, že se snaží podíl odpovědných orgánů za uvedený stav částečně snížit a v tom, že navrhovaná opatření neodpovídají zcela závažnosti stavu, který by mohl vést k rychlé a trvalé náhradě.

Základní odpovědnost za správné rozhodnutí mají zvláštní rehabilitační senáty, které musí postupovat podle zákona o soudní rehabilitaci. Významnou odpovědnost má Nejvyšší soud, Generální prokuratura, jakož i předsedové krajských soudů a jejich presidia i ministerstvo spravedlnosti.

Nejvyšší soud je povolán k tomu, aby svými prostředky sjednocoval rozhodovací činnost. Od nabytí účinnosti zákona o soudní rehabilitaci provedl Nejvyšší soud se soudci rehabilitačních senátů dva semináře. O opravných prostředcích rozhodoval tento orgán jen ojediněle. Nejvyššímu soudu jsou doručována všechna pravomocná rozhodnutí rehabilitačních senátů. I když samo rozhodnutí nemůže být pokladem k úsudku, zda je či není zákonné, přesto z něho samého lze zjistit řadu signálů. Většina rozhodnutí rehabilitačních senátů jsou zprošťujícího charakteru. Tyto skutečnosti vedení Nejvyššího soudu při správném přístupu mohly vést k zamyšlení se nad stavem a zjednání nápravy. Nejvyšší soud dosud nevydal žádnou směrnici ani zobecňující materiál týkající se rehabilitačního řízení, a proto je to nutno charakterizovat tak, že dosud nebyl učiněn vážnější pokus o sjednocení rozhodovací činnosti a výklad zákona o soudní rehabilitaci.

Vysoký rozsah zprošťujících rozsudků vydaných rehabilitačními senáty nevedl ani předsedy krajských soudů k uplatnění zákonem svěřených dozorových funkcí na úseku rehabilitací.

Závažnost stavu je určována především tím, že z 1 629 pravomocně rozhodnutých osob k 30. 9. 1969 bylo zproštěním a zastavením řízení skončeno 1 525 osob, což činí 93,5 % z rozhodnutých. K zamítnutí návrhů z věcných důvodů došlo jen u 14 osob. K opětovnému odsouzení došlo jen u necelých 4 % osob. Přitom odvolání prokurátora byla zcela ojedinělá.

Vytyčený smysl zákona není v přezkumné části zajišťován. Žádné ustanovení zákona o soudní rehabilitaci neváže soudce k takovému výkladu, aby nedošlo k rehabilitování osob, které trestnou činností porušily zákon a byly právem postiženy. Takovéto zábrany neobsahuje ani zákon jako celek, ani jeho jednotlivá ustanovení a ani důvody upravující

zrušení rozsudku. Nesoulad mezi preambulí a paragrafovanou částí nelze odstranit výkladem. Možnosti výkladu jsou omezeny zněním jednotlivých ustanovení zákona a skutečností, že jednotící a usměrňující prostředky Nejvyššího soudu nemají obecně závaznou platnost. Z uvedených důvodů pokud soudce bude rozhodovat v rozporu s preambulí zákona, není možné proti němu vyvodit právní důsledky, neboť jeho rozhodování zůstane, pokryto' zněním jednotlivých ustanovení zákona.

Rozpor mezi preambulí zákona a jeho některými ustanoveními je značný. Důvody zrušení rozsudku jsou gramaticky vyjádřeny tak, že pouhým výkladem nelze dosáhnout zajištění provádění rehabilitací v souladu s politickým smyslem zákona. Provádění rehabilitací v duchu politického smyslu zákona může být zajištěno jen novelou zákona o soudních rehabilitacích. Navrhujeme takovou novelu, která by uvedla v soulad přezkumnou část zákona s preambulí." Na závěr stanoviska byly vyjmenovány čtyři části zprávy ministra spravedlnosti ČSR.

Byro vzalo předloženou zprávu na vědomí. Konstatovalo, že dovést do konce rehabilitaci neprávem odsouzených osob představuje politicky mimořádně významný úkol. „*V rehabilitačním řízení musí dojít ke zrušení nezákonných rozsudků u každého, kdo byl neprávem odsouzen, ač se na zákonem chráněných zájmech socialistického zřízení ničím neprovinil. Nelze však připustit rehabilitování skutečných škůdců socialistické výstavby, kteří porušili socialistickou revoluční zákonnost. Orgány odpovědné za provádění soudní rehabilitace musí být grantem, že jejich činnost bude v souladu s účelem a politickým smyslem rehabilitace*". Jan Němec byl pověřen úkolem předložit legislativní radě při vládě ČSR návrh na úpravu zákona o soudní rehabilitaci tak, aby byl v souladu s vlastní preambulí. Do konce února 1970 měl zajistit vyhodnocení všech soudců rehabilitačních senátů, zejména z hlediska jejich vztahu k politickému smyslu zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikaci a současně do konce března 1970 provést opatření směřující ke kádrovému zpevnění rehabilitačních senátů. Lubomír Štrougal měl předložit stanovisko oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ ke zprávě Ministerstva spravedlnosti ČSR o průběhu soudní rehabilitace a oba dokumenty předložit předsednictvu ÚV KSČ. Byro zároveň souhlasilo s opatřeními uvedenými pod bodem 1–3 zprávy. *NA*, KSČ-ÚV, 02/7 – Byro pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 17, arch. j. 40, b. 2.

(2) V realizační směrnici „k nejbližším úkolům strany při překonávání krizové situace a konsolidaci poměrů ve společnosti" pro období do XIV. sjezdu KSČ, přijaté plenárním zasedáním KSČ 30. května 1969, nebyla věnována soudním rehabilitacím speciální pozornost. Obecně bylo konstatováno: „*V úsilí za důsledné dodržování socialistické zákonnosti a zabezpečování veřejného pořádku přísluší významné místo orgánům prokuratury a soudů, jejichž činnost je třeba konsolidovat.*" VONDROVÁ, Jitka – Navrátil, Jaromír (eds.): *Komunistická strana Československa. Normalizace (listopad 1968 – září 1969).* Ediční řada Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. 9/4. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 2003, s. 473.

(3) Kompletní citace je: JESTŘÁB, Miloš – HLADIL, Vladimír: *Soudní rehabilitace. Komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.* Horizont, Praha 1969.

(4) Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb. z 22. srpna 1969 o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*, roč. 1969, částka 33, s. 385–386.

(5) Podle zprávy ČTK z 25. října 1969 dal ministr spravedlnosti ČSR Jan Němec během besedy s pražskými novináři v Ústředním kulturním domě dopravy a spojů na Vinohradech průběh rehabilitačních řízení do souvislosti s celkovým stavem soudnictví. Na setkání mj. řekl, že dlouhodobě uplatňovaný názor navozující dojem, jakoby soudnictví nebylo důležitým mocenským nástrojem, v němž není třeba soustavně posilovat stranický vliv, vyústil do současného, nepříliš dobrého stavu. Značný podíl na něm měly podle Němce pravicové a antisocialistické síly, které vyvinuly velký psychologický, ale i politický a jiný tlak na soudce především neoprávněným tvrzením, že převážná většina justičních rozhodnutí po roce 1948 byla nezákonná. „*Stále ještě jsou v živé paměti z té doby mnohé teroristické akce, namířené proti našemu zřízení, sabotáže, vraždy s politickou motivací, velezrad aj.*

K současnému stavu též přispěly tendence vytvořit ze soudcovských sborů kastu, která by dohlížela na všechny děje v republice – a tyto tendence byly doprovázeny neuvážlivými materiálními sliby. Omezený soudní a parlamentní dozor na průběh rehabilitačních procesů umožnil rehabilitaci i vyslovených nepřátel a škůdců republiky. Vcelku lze říci, že někteří soudci místo třídních hledisek uplatňují liberalistické postoje – z jejich rozsudků je patrná nezásadovost a rozkolísanost.

Ministr spravedlnosti v souvislosti s průběhem rehabilitací hovořil o využívání různých právních kliček k očištění lidí, kteří se fakticky na trestných činech podíleli, a také o tom, že v některých senátech zasedali i ti, kteří sami byli trestáni.

V ČSR požádalo o rehabilitaci 15 359 osob, z nichž zatím bylo zcela zproštěno viny 1419. Ve 42 případech byl návrh na rehabilitaci zamítnut a na základě nově zjištěných osobností bylo 62 osob odsouzeno. Avšak jen v devíti procesech se prokurátor odvolal vůči rozhodnutí."

Ministr dále hovořil o opatřeních, která údajně měla uvést věci do správných relací, a zdůraznil, že se země nebude vracet k nezákonnostem, nikdo nebude souzen za své politické přesvědčení. Pokud však byl někdo ve spojení s nepřátelskou rozvědkou, pokud se dopustil trestných činů, pak byl namístě zcela nekompromisní postup. V rozpravě se hovořilo o konkrétních případech z Písku, Gottwaldova, Náchodu a jiných lokalit, kde údajně rehabilitační snahy nebyly v souladu s posláním rehabilitačního zákona. Soudit spravedlivě, nekompromisně. Z besedy s ministrem spravedlnosti ČSR dr. J. Němcem. *Rudé právo*, 26. 10. 1969, s. 1.

72.

1969, 15. listopadu, Litoměřice. – Informace bývalého vyšetřovatele Státní bezpečnosti Karla Štěrby adresovaná Generální prokuratuře a na vědomí oddělení státní administrativy Severočeského krajského výboru KSČ o jeho údajném nekorektním výslechu během projednávání případu Václava Tichého a spol. zvláštním senátem Krajského soudu v Ústí nad Labem.[a][1]

Dne 24. 10. 1969 byl jsem předvolán jako svědek k rehabilitačnímu senátu u krajského soudu v Ústí n. L. k případu TICHÝ a spol. realizovanému v roce 1949–1950.[2]

Jako bývalý vyšetřovatel MV jsem si byl vědom své povinnosti a ve stanovenou dobu jsem se k líčení dostavil. Očekával jsem, že budu slyšen pouze k tomu, co mohu vysvětlit, abych mohl zjistit objektivní pravdu. Neshledávám však některé způsoby výslechu, který byl se mnou jako svědkem prováděn, za správné a domnívám se, že zde byla porušena zásada objektivity.

Spatřuji toto porušení v následujícím projevu:

Aniž [bych] byl blíže seznámen s obsahem písemných materiálů, byl jsem dotazován k jejich obsahu, a když jsem na počátku výslechu odpověděl předsedovi senátu Dr. Kondradymu[3], že si na věc nevzpomínám, ale po krátkém přemýšlení jsem dodal, že toto vylučuji, byl jsem tímto napomínán, co je to za odpověď, když nejdříve uvedu, že si nevzpomínám a potom to hned zase vylučuji. Bylo to proneseno takovým způsobem, že jsem měl pocit zesměšnění před všemi přítomnými a nebylo bráno v úvahu, že jako svědek mám uvést pouze to, co si bezpečně pamatuji a nebo znám. Nehledě na to, že žádný z obviněných, pokud se jinak nedomluvili, nemůže své jednání z té doby přesvědčivě podložit. Proti takovémuto donucení vyjadřovat se na kladné otázky z jednání před 19 roky slovem ano a nebo ne jsem se ohradil. Předseda senátu Dr. KONDRADY [sic] však nebral mé stanovisko i odstup času od projednávaného případu v úvahu, neboť i při dalších otázkách požadoval stanovisko ano a nebo ne. Když v průběhu dalšího výslechu jsem odpověděl, že některé jednání z minulé doby nemohu vyloučit ani potvrdit, protože jsem si některé věci nepamatoval a nebo ani neznal, žádal předseda senátu kategoricky na kladné a nebo záporné odpovědi.

Před tímto senátem mně byly kladeny takové otázky, které s projednávaným případem nesouvisely. Byl jsem tázán, nevím již, kdo otázku položil, zda jsem se také zúčastnil „porady na KS-SNB v Ústí n. L., kde měly být dávány, neuvedl kým, pokyny jak při rehabilitačních řízeních se má vypovídat a kde já a někdo další měl být seznamován s některým písemným materiálem“. Mně takováto otázka překvapila, neboť již rok jsem v důchodu, nemám styk na KS-SNB a o žádné takovéto poradě nevím. Tato otázka s uvedeným projednávaným případem nesouvisela, a přesto byla položena, i když nevím proč zrovna mně. Takových otázek připouštěl předseda senátu více a některé na mne působily sugestivně. Konkrétně jsem byl dotazován na určité osoby s tím, že jsou spolupracovníci. To jsem neznal a přes to mi bylo tvrzeno, že jedna z těch osob nebyla špion, nýbrž spolupracovníkem Stb. Spisy jsem neviděl 20 roků, nepamatuji si přirozeně již na jejich obsah.

Předseda senátu připouštěl při mém výslechu otázku, pronesenou obhájcem formou, která urážela moji osobu. Obhájce se ptal, zda jsem nebyl v poslední době nemocen, a když jsem chtěl bližší vysvětlení nemoci, tak ukazoval na svoji hlavu. Pochopil jsem to jako projev urážky a proti otázce a její formě jsem se ohradil k předsedovi senátu, který však trval na jejím zodpovězení, přestože ji slovně nedoplnil, o jakou chorobu by mělo jít. Jsem duševně zdráv, ale před senátem jsem měl pocit, že obhájce chtěl před ním snížit moji osobnost.

Nemohl jsem také pochopit, že předseda senátu, kde jsem byl vyslýchán jako jediný svědek po dobu 4,30 hodin s 15 minutovou přestávkou, zatím co při dotazech obviněných každého vyzýval, aby zůstal sedět. [sic] Mně i přes stáří takovouto ohleduplnost neposkytl.

Z celého jednání před tímto rehabilitačním senátem jsem měl pocit, že nejsem svědkem, ale obviněným, značně jsem byl dlouhým jednáním a zesměšňováním rozrušen, takže jsem se nemohl na vše plně soustředit.

Pracoval jsem dlouhá léta i ta nejtěžší jako vyšetřovatel Stb i VB. Nemohu však pochopit, proč senát, který má napravit porušování zákona tohoto sám v tomto řízení nedbá. Nemám vysokoškolské vzdělání, ale mám svoji čest a proto se proti tomu ohrazuji. Z toho všeho si dělám závěr, že takovýto senát nemůže být objektivní při posuzování uvedených případů, protože po

20 letech nevěřil senát soustředěným materiálům z té doby, ale pomluvám na vyšetřovatele, nevím, k jakým závěrům lze potom dojít.

Prosím o sdělení výsledku na mé upozornění.

Štěrba Karel

Za správnost opisu[b]

ABS, f. B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16. – Opis dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

[a] V levém horním rohu je uvedeno jméno odesilatele s adresou (Litoměřice, Škroupova 5), pod tím adresát (Krajský výbor KSČ, oddělení státní administrativy, k rukám s. Přibyla, Ústí n. L.) a uvozující věta: Dávám vám pro vaši potřebu na vědomí moje upozornění, které jsem odeslal na generální prokuraturu v Praze. V levém horním rohu je uvedena datace, uprostřed pak informace, že se jedná o opis. Pod datací se nachází červené podací razítko Krajské správy SNB – Správy Státní bezpečnosti Ústí nad Labem s datem přijetí dokumentu 5. 12. 1969 a ručně psaným číslem jednacím Sb 0086/01-69.

[b] Následuje ručně psané datum 28. 11. 69 a nečitelný podpis.

[1] Sdělení Karla Štěrby bylo využito ve zprávě náčelníka Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem Václava Roubala náčelníku analytického odboru Hlavní správy Státní bezpečnosti Josefu Cvrčkovi z 2. prosince 1969 o napadání Státní bezpečnosti a jejích pracovníků a porušování služebního tajemství při projednávání některých rehabilitačních kauz před zvláštními senáty. Dokument č. 74.

[2] Soudní přelíčení s údajnou protistátní skupinou v čele s bývalým důvěrníkem národně socialistické strany Václavem Tichým proběhl před Státním soudem v Praze ve dnech 18.–22. 7. 1950. Na jeho konci si 23 osob vyslechlo rozsudek odsuzující je k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v rozmezí od 2 až 25 let, ve dvou případech došlo ke zproštění obžaloby. Jednalo se o jeden z regionálních případů, navazujících na proces s tzv. direktoriem („Milada Horáková a spol."). Václav Tichý byl odsouzen na 25 let, na svobodu se dostal na základě amnestie prezidenta republiky v roce 1960. Viz MAJDIAKOVÁ, Kateřina: *Navazující politické procesy na dr. Milady Horákové a spol. v SZ Čechách. Disertační práce*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2012. *NA*, f. Státní soud Praha, sp. zn. Or I/VIII 110/50; tamtéž, f. SSNV, osobní spis (věznˇ) Václava Tichého. *ABS*, sb. ÚL-V, vyšetřovací spis a. č. V-2525 ÚL.

[3] Správně a celým jménem JUDr. Ladislav Konrady.

73.

[1969, po 26. listopadu, Praha].[1] *– Stanovisko Generální prokuratury ke kritice realizace soudních rehabilitací vznesené redaktorem Rudého práva Jiřím Hečkou v jeho článku v tomto deníku z 25. října 1969.*[2]

Stanovisko Generální prokuratury k některým konkrétním případům soudních rehabilitaci uváděných v článku Jiřího Hečka v Rudém právu dne 25. 10. 1969.[a]

V Rudém právu dne 25. 10. 1969 byl uveřejněn článek Jiřího Hečka „Rehabilitace ano, ale takto ne!".[3] V citovaném článku zaujal autor kritické stanovisko k dosavadnímu průběhu soudní rehabilitace a na dokreslení svých tvrzení uvedl několik konkrétních příkladů. S kritikou obsaženou v článku lze v podstatě souhlasit, řada kritických připomínek, kterými se autor v článku zabývá, je také obsažena ve „vyhodnocení průběhu soudní rehabilitace", které je předkládáno komisi Federálního shromáždění k projednání.[4]

K jednotlivým případům podává Generální prokuratura následující vyjádření.

V trestní věci Jana Hladkého, Aloise Tichého, Jana Tlamichy, Jana Blümela, Vojtěcha Kosa, Josefa Ptáčka, Jana Junga, Antonína Viku a Václava Hladkého bylo ze spisového materiálu Generální prokuratury, krajské prokuratury a rozsudku zvláštního senátu krajského soudu v Praze zjištěno, že všichni (až na Antonína Viku) byli rozsudkem krajského soudu v roce 1955 uznáni vinni ze spáchání trestného činu velezrady podle § 78/l c), tr. z. z roku 1950 a Antonín Vika trestného činu sdružování proti republice podle § 80/1 cit. Zákona. Jan Hladký byl ještě odsouzen pro trestný čin ohrožení státního tajemství podle § 88/1 citovaného zákona.

Trestnou činnost obviněných spatřoval soud v tom, že v době od jara 1949 do konce roku 1951, případně do března 1953 v Praze, jako bývalí funkcionáři rozpuštěné organizace Orel utvořili ilegální organizaci, která si vytkla za úkol provádění sbírek na podporu rodinných příslušníků osob zajištěných pro protistátní činnost, konali přípravy pro obnovení jednotné organizace Orel v Praze pro případ zvratu. Na konaných schůzkách se dohodli, jak tyto přípravy budou jednotlivými členy organizace prováděny, usnesli se na vytvoření tzv. úderných oddílů, které v převratných dnech měly provádět zajišťování bývalého orelského majetku, budov případně i osob a plnit i jiné úkoly, které by jim byly v té době uloženy, to vše za tím účelem, aby tak přispěli k úspěšnému provedení a zajištění jimi předpokládaného politického zvratu.

Antonín Vika v době od roku 1949 do 1951 v Praze zúčastnil se několika schůzek organizace a přislíbil jí spolupráci, ač z toho, co na těchto schůzkách seznal, mu bylo zřejmo, že tato organizace má za cíl svou činností, totiž prováděním sbírek a přípravou obnovy jednoty Orel při předpokládaném zvratu při nejmenším podrývat a oslabovat lidově demokratické zřízení.

Jan Hladký dále v březnu 1954 v Praze seznámil A. Tichého, V. Hladkého i jiné další osoby s jistými úkoly tajné povahy, jimiž byl pověřen bezpečnostními orgány, ač si byl vědom toho, že jde o skutečnosti, které měly zůstat utajeny v zájmu republiky před nepovolanými osobami.

U Antonína Viky president republiky 6. 6. 1956 prominul mu zbytek vedlejšího trestu – ztráty čestných práv občanských.

V roce 1956 byla věc Jana Hladkého a spol. přezkoumávána na podkladě podnětu odsouzených a to krajskou prokuraturou Praha. Z její zprávy č. Rk 177/56 – SKPt 21/55 z 28. 9. 1956 je třeba citovat tento závěr:

Krajská prokuratura Praha nepokládá odsouzení Jana Hladkého a spol. pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. l c), 2 tr. z. 1950 za správné, neboť trestný čin spolčení k velezradě vyžadoval by rozhodně konkrétnější a nebezpečnější činností, než jaká byla u odsouzených soudem zjištěna. Zjištěná trestná činnost by byla dostatečně vystižena podřazením podle ustanovení § 169/2a, c, 3 tr. z. z roku 1950 o schvalováni trestného činu v souběhu s trestným činem sdružování proti republice podle § 79 citovaného zákona. Krajská prokuratura pokládá za vhodnější napravit pochybení cestou řízení o milost a nikoliv návrhem stížnosti pro porušení zákona. Spisy byly proto zaslány krajskému soudu Praha s návrhem, aby s výjimkou Antonína Viky bylo u všech ostatních odsouzených doporučeno udělení milosti prominutím zbytku trestu. Kdyby totiž trestná činnost odsouzených nebyla podřazena pod trestný čin velezrady, podléhala by amnestiím presidenta republiky ze 4. 5. 1953 a 9. 5. 1955. Odsouzení budou mít v krátké době odpykány téměř dva roky, takže v případě odsouzení pro trestný čin sdružování proti republice měly by jinak trest odnětí svobody zcela odpykán.

Výsledek řízení o žádosti za milost není ve shora uvedených písemných materiálech uveden.

Zvláštní senát krajského soudu Praha rozsudkem z 21. 3. 1969 napadený rozsudek krajského soudu z 1. 4. 1955 č. 3 T 11/55 podle § 15/la, b, d, zákona č. 82/68 Sb., zrušil a odsouzené zprostil z obžaloby. Z odůvodnění tohoto rozsudku zvláštního senátu nutno uvést toto:

„I když obviněni připouštějí, že jednali k eventuální obnově činnosti Orla v případě zvratu, nelze z tohoto činit závěr, že by se dopustili trestného činu velezrady podle § 78/lc, 2 tr. z. z roku 1950. Je sice pravda, že u tohoto trestného činu je pokus dokonaným trestným činem, avšak i ten vyžaduje, aby se obvinění dopustili konkrétního jednání, které by směřovalo k rozvrácení nebo dokonce ke zničení lidově demokratického zřízení nebo ústavou chráněného společenského řádu republiky. Takovým pokusem nebyly ani konané schůzky, na nichž se brály peníze na podporu rodin zajištěných členů Orla, ani plán na obnovu činnosti Orla, neboť nebylo zjištěno, že by k realizaci takových konkrétních plánů vůbec došlo, pokud nebyly tyto plány jednotlivými obviněnými vůbec popřeny.

Vzhledem k tomu došel zvláštní senát k závěru, že zjištění, která byla učiněna v původním řízení, nemohla být podkladem pro rozhodnutí, že obvinění se dopustili trestného činu velezrady tak, jak byli všichni původně zažalováni. Obvinění totiž nic z toho, co by vedlo k výsledku podle § 78 tr. z. z roku 1950, neučinili. Jednání obviněných nenaplňuje skutkovou podstatu podle § 79 nebo 80 tr. z. z roku 1950, neboť u všech obviněných, zejména pak u Viky, u něhož došlo k odsouzení pro sdružování proti republice, chybí úmysl podvracet vlastními činy lidově demokratické zřízení nebo společenský řád, které jsou zajištěny ústavou. Nejedná se pak ani

o nepřátelské jednání proti republice podle § 129 tr. z. z roku 1950, neboť pouhé nepodložené plány do budoucna, s jejichž realizací nebylo vůbec započato, nebyl ohrožen veřejný zájem."

Zmíněným rozsudkem krajského soudu v Praze byl obviněný Hladký uznán vinným trestným činem ohrožení státního tajemství podle § 88/1 tr. z. z roku 1950, přičemž skutkovou podstatu tohoto trestného činu spatřoval soud v tom, že Hladký, ačkoliv se dobrovolně zavázal spolupracovat s bezpečnostními orgány, vyzradil tuto skutečnost Tichému, Hladkému a dalším osobám, ačkoliv šlo o skutečnosti, které v důležitém zájmu republiky měly zůstat utajeny před nepovolanými osobami. Zvláštní senát ve svém rozhodnutí uvedl, že v prvé řadě je třeba se vypořádat se skutečností, zda v daném případě lze mluvit o státním tajemství, jehož zachování bylo obviněnému uloženo. Státní bezpečnost prý měla v úmyslu použít J. Hladkého jako tak zvaného konfidenta. Funkce konfidenta, i když se Hladký k výkonu této funkce StB jakýmkoliv způsobem zavázal, nebyla prý v žádné právní formě zakotvena a bezpečnostní orgány nebyly proto oprávněny k výkonu takovéto funkce zařazovat občana, který nebyl organizačně začleněn do StB. Podle názoru zvláštního senátu nešlo tedy o závazek chráněný právní normou, zejména tedy, jestliže tento závazek byl pohrůžkami ze strany bezpečnostních orgánů vynucen, jak uvádí shodně s obhajobou Hladkého i Tichý, jemuž se Hladký svěřil. Zvláštní senát nevyhověl proto návrhu krajského prokurátora na doplnění řízení vyžádáním zprávy komise MV o způsobu, jakým došlo k uzavření závazku a ke zjištění osoby nebo osob z řad příslušníků bezpečnosti, kteří tuto věc s J. Hladkým projednávali, zejména když nelze mluvit o dobrovolnosti. Podle názoru zvláštního senátu není vynucená spolupráce s StB státním tajemstvím ve smyslu § 75/6 tr. z., poněvadž nejde o závazek, který by měl oporu v zákonném ustanovení.

V daném případě lze závěrem uvést, že zvláštní senát se dostatečně nezabýval právním hodnocením skutku, zejména, zda jednáním obviněných nebyly naplněny znaky trestného činu sdružování proti republice podle § 79 tr. z. z roku 1950, případně trestného činu schvalování trestného činu podle § 169 odst. 2 písm. a, c, a odst. 3 citovaného zákona. Zvláštní senát také nesprávně posoudil i trestnou činnost J. Hladkého, pokud byl uznán vinným ze spáchání trestného činu ohrožení státního tajemství podle § 88/1 tr. z. z roku 1950, protože rozhodující otázkou nebyla forma, za jaké závazek převzal, ale to, že se dozvěděl o skutečnostech, které byly předmětem státního tajemství a které vyzradil.

Prokurátor v tomto případě nepodal do vadného rozhodnutí zvláštního senátu odvolání, což mu bylo vytknuto. Generální prokurátor proti tomuto rozsudku zvláštního senátu podá stížnost pro porušení zákona.

V trestní věci proti Ing. B. Vláčilovi, Dr. ing. Bradovi a ing. O. Šašecímu byli jmenovaní rozsudkem krajského soudu v Praze ze dne 29. 5. 1958 odsouzeni pro trestný čin podvracení republiky podle § 79a, odst. 1 tr. z. z roku 1950 ve znění novely a na Dr. ing. Bradu ještě pro trestný čin ohrožení hospodářského a služebního tajemství podle § 112 odst. 1, 2 písmo a) citovaného zákona. Před podáním obžaloby byli všichni shora uvedení vyslechnuti vyšetřovatelem prokuratury a v protokole uvedli, že se cítí vinnými shora uvedenými trestnými činy.

Při hlavním líčení v roce 1958 byla po celou dobu jednání vyloučena veřejnost vzhledem k závažnosti případu. Důvěrníci nebyli připuštěni. Při hlavním líčení byl přítomen pouze zaměstnanec MV číslo legitimace OA 1915. Svědci nebyli nalézacím soudem vyslechnuti a byly čteny pouze jejich výpovědi, učiněné v přípravném řízení.

Trestnou činnost spatřoval soud v tom, že obvinění Vláčil, Brada a Sašecí od druhé poloviny roku 1954 až do poloviny roku 1957 v Praze, Brně a jinde z nenávisti k lidově demokratickému zřízení vytvářeli z exponentů bývalé agrární strany ilegální protistátní skupinu, připravovali se na odstranění lidově demokratického řádu, na návrat buržoasní republiky. Za tím účelem na řadě schůzek projednávali zejména budoucí kádrové obsazení zemědělské správy, zemědělských škol a jiných oborů stoupenci bývalé agrární strany, konali organizační přípravy pro obnovení této strany nebo strany jí obdobné, pracovali na vzorovém typu kulackého hospodářství a posléze mezi sebou navzájem i mezi dalšími osobami rozšiřovali zprávy štvavého zahraničního rozhlasu, protistátní letáky a tzv. šeptanou propagandou šířili nedůvěru vůči našemu státnímu zřízení.

Ladislav Brada kromě toho na podzim roku 1956 v Gottwaldově využil svého postavení v ČSAZV[5], odeslal bývalému řediteli agrárního podniku Kooperativa, dlícímu tohoto času

v jednom kapitalistickém státě, písemnou zprávu, popisující technologický postup ještě nezveřejněného způsobu čistění jetelových semen určitým způsobem.

Krajský soud v Praze usnesením z 6. 2. 1959 v důsledku amnestie presidenta republiky [z] 1. 12. 1957 (trestný čin podle § 112 tr. z.) vyměřil inž. Bradovi nový trest odnětí svobody ve výši 4 roků.

Dalšími usneseními krajského soudu v Praze z 21. 10. 1960 byl prominut všem odsouzeným zbytek trestů na svobodě s podmíněnou lhůtou 10 roků a vedlejší tresty ztráty čestných práv občanských.

V únoru 1964 požádal ing. Vláčil a ing. Šašecí o revizi odsouzení a v žádosti uváděli v podstatě to, že jejich činnost byla soudem nesprávně posouzena. Krajská prokuratura v Praze po prověření věci neshledala důvodů pro podání stížnosti pro porušení zákona resp. pro podání návrhu na zahájení řízení pro povolení obnovy.

Usnesením krajského soudu v Praze z 3. 9. 1969 byl všem odsouzeným prominut zbytek zkušební doby v důsledku amnestie presidenta republiky z 9. 5. 1965 článek VIII/1.

Zvláštní senát krajského soudu v Praze zahájil na návrh odsouzených rehabilitační řízení. Při veřejném zasedání konstatoval obsah spisu krajského soudu v Praze zn. T 11/58, znovu vyslechl navrhovatele, dále svědka ing. Zlámala a na návrh prokurátora akademika A. Klečku jako znalce.

V závěrečné řeči navrhl prokurátor zrušení napadených rozhodnutí z důvodů § 15/1 písm. a, b, d, zákona č. 82/68 Sb. pokud šlo o ing. Bradu, neboť podle názoru prokurátora nebyla u tohoto obviněného prokázána skutková podstata trestného činu podle § 79a odst. 1 tr. z. z roku 1950 ve znění novely a vzhledem k výpovědi znalce akademika Klečky ani skutková podstata trestného činu podle § 112/1, 2a cit. zák. Pokud šlo o ing. Šašecího[6] a ing. Vláčila, prokurátor byl toho názoru, že v jejich jednání nutno spatřovat trestný čin pobuřování podle § 81/lb citovaného zákona, přičemž však poukázal na eventuální promlčení a případně amnestii presidenta republiky z 9. 5. 1968.

Zvláštní senát krajského soudu zrušil rozsudek krajského soudu v Praze z 29. 5. 1958 a

a usnesení Nejvyššího soudu v Praze z 5. 8. 1958 jako vadné z důvodů uvedených v § 15 odst. 1 písm. a, b, d, zákona č. 82/68 Sb. a současně zrušil i všechna rozhodnutí na ně navazující. Všechny obviněné pak zprostil podle § 17 odst. 2 zákona č. 82/68 Sb. z důvodu § 226 lit. b. tr. ř. obžaloby pro trestné činy podvracení republiky podle § 79a odst. 1 tr. z roku 1950 ve znění novely a ing. Bradu též pro trestný čin ohrožení hospodářského a služebního tajemství podle § 112 odst. 1a, odst. 2 a citovaného zákona. Prokurátor se nevyjádřil.

Z rozsudku zvláštního senátu krajského soudu v Praze nutno citovat tento závěr:

„Zvláštní senát dospěl k přesvědčení, že v jednání navrhovatelů – tehdejších obžalovaných – nelze spatřovat skutkovou podstatu trestného činu podvracení republiky podle § 79a tr. z. z roku 1950 ve znění novely, ježto nebylo objektivně ani subjektivně prokázáno, že by ze strany navrhovatelů šlo vůbec o nějakou aktivní činnost, která je hlavním předpokladem skutkové podstaty citovaného trestného činu. Podvratná činnost, jak ji má na mysli § 79a citovaného zákona, je taková škodlivá činnost, které směřuje k oslabení a poškozování právních zájmů republiky, přičemž musí jít o takovou propagační činnost, která je prováděn a zvlášť účinnými prostředky. V daném případě tomu tak nebylo, ježto všichni tehdy obžalovaní nepodnikali žádnou činnost, nýbrž pouze mezi sebou nepřátelských, zcela nahodilých schůzkách debatovali o politických problémech zejména v oboru zemědělské politiky a kritizovali je. Kdyby došlo ke směně poměrů, mluvili o tom, jak by bylo možné nebo prospěšné pomoc i našemu zemědělství ze svízelné situace. Je totiž známo, že v letech 1954–1957, zejména v JZD byla situace svízelná, členové byli nespokojeni a nedostatky všeobecně kritizovali. Z toho důvodu tehdy obžalovaní s určitou změnou poměrů v politice počítali, že by však měli vysloveně nepřátelský poměr k lidově demokratickému zřízení, nevyplývá ani z jejich kádrových posudků, v nichž jsou líčeni po pracovní stránce velmi dobře. Dr ing. Brada byl dokonce v listopadu 1968 vyznamenán ministrem zemědělství za své zásluhy o rozvoj našeho zemědělství.

Pokud šlo o rozšiřování resp. čtení několika letáků ze strany ing. Vláčila a ing. Šašecího, nelze v tom spatřovat po názoru soudu ani trestný čin pobuřování podle § 81/1 lit. b, tr. z., protože není objektivně zjištěno, o jaké letáky a s jakým obsahem vlastně šlo a pokud jde o Studentskou rezoluci, bylo zjištěno, že je nezávadná. (Šlo o letáky ze zahraničí.)

Zbývá se ještě vypořádat s trestným činem ohrožení hospodářského a služebního tajemství podle § 112 tr. z. z roku 1950, jímž byl uznán vinným Dr ing. Brada proto, že v roce 1956 odeslal svému známému ing. Jiřímu Pilařovi, bývalému řediteli Kooperativy do Kanady písemnou zprávu, popisující technologický postup ještě nezveřejněného způsobu čištění jetelových semen. Ing. Brada doznává tuto skutečnost, ovšem hájí se tím, že nešlo o žádné hospodářské nebo služební tajemství, protože tento technologický postup byl celkem všude známý. Posudek ministerstva potravinářského průmyslu a výkupu zemědělských výrobků z 18. 9. 1957, podepsaný ředitelem hlavní správy výkupu J. Černým, a vyjádření oblastní čistící stanice osiv sice tvrdí, že technologický postup pro hospodářské podnikání má být utajen před nepovolanými osobami a že se domnívá, že technologický postup, zaslaný Ing. Bradou do ciziny, měl zůstat utajen. Z tohoto posudku a vyjádření vyvodil soud závěr, že šlo o vyzrazení hospodářského a služebního tajemství.

Tyto posudky resp. vyjádření nemohou obstát před vyjádřením akademika prof. ing. Antonína Klečky, kapacity z oboru zemědělství, který při veřejném zasedání výslovně jako svědek potvrdil, že shora citovaný posudek postrádá opodstatnění, ježto uvedený čistící postup je všeobecně znám, obecné používán a nemohl představovat nějaké hospodářské tajemství. Tento svědek výslovně uvedl, že ing. Brada byl v ČSAV pověřen vyřizovat korespondenci s. ing. Pilařem a o obsahu této korespondence na schůzích akademie podával zprávu. Akademik Klečka výslovně dále uvedl, že kdyby v té době se kdokoliv z kapitalistické ciziny obrátil s oficiálním dotazem na ČSAV na shora zmíněný technologický postup, že by takovou informaci dostal od ČSAV také.

Vzhledem k těmto zjištěným okolnostem dospěl soud k přesvědčeni, že v jednání Dr. ing. Brady nelze spatřovat trestný čin podle § 112 tr. z. z roku 1950 ve zněni novely.

S přihlédnutím k zjištěním a závěrům zrušil zvláštní senát krajského soudu napadená rozhodnutí jako vadná ve smyslu § 15 odst. 1 zákona č. 82/68 Sb. Podle písm. a), citovaného ustanovení bylo rozhodnuti o vině učiněno na podkladě nesprávných zjištění, dále podle písm. b), došlo k hrubému porušení procesních předpisů, pokud bylo k usvědčení obviněných použito konstitutu Dr. ing. Josefa Zlámala jako svědeckého důkazu a podle písm. d) skutek byl uznán za trestný čin v rozporu s trestním zákonem. Z těchto důvodů zvláštní senát krajského soudu v Praze navrhovatele ve všech směrech z obžaloby zprostil.

Rozsudek zvláštního senátu nabyl právní moci dnem 29. 1. 1969.

Rozhodnutí zvláštního senátu lze považovat za vadné a to zejména pokud jde o zjišťování všech okolnosti nutných pro objektivní posouzení skutků spáchaných odsouzenými a jejich právní zhodnocení. Tvrzení navrhovatelů řádně neprověřil a nezhodnotil důsledně procesní vady původního řízení, zejména, zda mohly mít vliv na věcnou správnost rozhodnutí. Nedůsledný byl i postup krajského prokurátora, který přes to, že v závěrečné řeči navrhoval zrušení původního rozsudku, avšak v jednání obviněných spatřoval trestný čin pobuřování podle § 81 odst. 1 tr. z., nepodal do vadného rozhodnutí zvláštního senátu odvolání. Generální prokuratura si vyžádala v uvedené trestní věci trestní spisy a po jejich prostudování bude zřejmě podána do rozhodnutí zvláštního senátu stížnost pro porušení zákona, i když již půjde jen o akademické rozhodnutí Nejvyššího soudu. Krajskému prokurátorovi byl nedůsledný postup vytknut.[7]

Pokud jde o trestní věc Rambouska, ve které měl rozhodnout zvláštní senát v Praze, lze k té to věci uvést jen tolik, že v evidenci revizního oddělení krajské prokuratury v Praze se to to jméno nevyskytuje. U městského soudu v Praze napadl návrh na přezkoumání řízení u Otakara Rambouska. O tomto návrhu však nebylo dosud zvláštním senátem jednáno a rozhodnuto.

Rozsudkem státního soudu, oddělení Brno, ze dne 24. 8. 1951, byli Jan Křipač, František Ovesný a Bohumil Sixta s Janem Mátlem uznáni vinnými, že v roce 1949 a 1950 v Židlochovicích, Pohořelicích a jinde založili protistátní organizaci zvanou Svobodná garda, jejímž programem bylo přepadení SNB, ONV a pošty, pozatýkání, případně postřílení funkcionářů KSČ, obstarávání zbraní, založení podobných organizací v jiných místech na Moravě s cílem přivodit násilný zvrat v lidově demokratickém zřízení. Byli odsouzeni pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1, písm. c), odst. 2, písm. a) tr. z. a Bohumil Sixta též podle odst. 3, písm. f) tr. z. Mimo to byl Bohumil Sixta sám uznán vinným trestným činem vraždy jednak dokonané, jednak nedokonané podle § 5, § 216/1, 2, písm. a), d, c, tr. z., neboť zastřelil dva orgány státní bezpečnosti a třetímu způsobil střelbou těžké zranění. Jan Šumbera byl odsouzen pro neoznámení trest-

ného činu podle § 165 tr. z., který spáchal tím, že se dověděl o založení protistátní organizace a tuto neoznámil.

Návrhy na rehabilitační řízení byly učiněny před účinností zákona formou návrhů na obnovu řízení Janem Křipačem a Františkem Ovesným. Přezkumné řízení se konalo u zvláštního senátu v Brně dne 18. 11. 1968. Veřejné zasedání bylo odročeno na neurčito za účelem výslechů dalších svědků. Další veřejné zasedání se konalo ve dnech 9. a 10. 12. 1968. Rozsudkem ze dne 10. 12. 1968 byl původní rozsudek státního soudu ohledně navrhovatelů Jana Křipače a Františka Ovesného a Jana Mátla a Jana Šumbery v kohesi zrušen podle § 15 odst. 1, písm. b, d, zákona o soudní rehabilitaci, u Jana Šumbery jen podle § 15/1d, citovaného zákona a Jan Křipač, František Ovesný, Jan Šumbera a Jan Mátl byli zproštěni původní žaloby pro trestný čin velezrady podle § 78/lc, 2, 3, písm. f) tr. z. (u Sixty zůstal původní rozsudek nedotčen – nebyl přezkoumáván).

Písemné vyhotovení rozsudku je řádně zdůvodněno na 19 stranách. Rozsudek byl doručen prokuratuře dne 10. 1. 1969. Před dojitím písemného vyhotovení rozsudku došlo prokuratuře podání Jaroslava Žižlavského, příslušníka KS MV, který byl slyšen u veřejného zasedání jako svědek. Žižlavský ve svém rozsáhlém podání brojil proti tomuto přezkumnému řízení v různých směrech, mimo jiné i proto, že kromě Sixty byla ještě jiná osoba pachatelem vraždy. Jde o původní nepotvrzenou výpověď zraněného příslušníka StB. V podání poukázal Žižlavský též na to, že prokurátor v závěrečné řeči požadoval, aby navrhovatelé byli uznáni vinnými neoznámením trestného činu. Ohledně tohoto podání u posledního veřejného zasedání intervenující prokurátor učinil obsáhlé vyjádření. V písemném vyhotovení rozsudku je rehabilitační rozhodnutí řádně zdůvodněno, zejména též okolnost, proč navrhovatelé nebyli uznáni vinnými neoznámením trestného činu. Přímo v rozsudku státního soudu bylo totiž již uvedeno, že ostatní, to jest Ovesný, Křipač, Mátl a Šumbera neměli vědomost o tom, že Sixta hodlá spáchat vraždu. Sixta, který již dva roky před tím vyvíjel součinnost s příslušníky StB, sám vlastně chtěl skupinu založit, ostatní s tím nesouhlasili, poněvadž měli vědomost o tom, že Sixta spolupracuje s StB. Podkladem pro názor uvedený v článku Rudého práva je zřejmě nesprávný názor StB, vyjádřený již v prosincovém podáni příslušníka Žižlavského.

Soudní spis se nyní nachází u Nejvyššího soudu v Praze a nemohl být Generální prokuratuře zapůjčen. Jakmile bude mít Generální prokuratura k dispozici trestní spis, bude zaujato stanovisko.

Rozsudkem bývalého státního soudu oddělení v Brně ze dne 2. 12. 1949 byli Vladimír Hrouda, Vilém Špaček, Jan Hostěradský, Helena Tomková, Antonín Konvalinka, František Eckstein, František Bublík a Vladislav Tomek uznáni vinnými zločinem vyzvědačství podle § 5, odst. 1, zákona č. 231/48 Sb. a to proto, že získávali mj. různé zprávy o naší bezpečnosti, brněnské Zbrojovce a dalších objektech a opatřeních k zabezpečení obrany s vědomím, že jsou předávány ve Vídni agentovi výzvědné služby USA.

Přezkumné řízení se konalo na návrh Vladislava Tomka (původně návrh na obnovu), Heleny Konvalinkové a Antonína Konvalinky u zvláštního senátu krajského soudu v Brně.

Veřejné zasedání zvláštního senátu krajského soudu v Brně v této věci se konalo ve dnech 25. 10. 1968, 31. 3. a 1. 4. 1969. Návrh Antonína Konvalinky byl odstoupen z důvodů příslušnosti zvláštnímu senátu vojenského soudu.

Rozsudkem zvláštního senátu ze dne 1. 4. 1969 byl původní rozsudek státního soudu a Nejvyššího soudu z důvodů § 15 odst. 1, písm. a, b, zákona č. 82/68 Sb. zrušen ohledně navrhovatelů Heleny Tomkové-Konvalinkové a Vladislava Tomka s použitím § 16 odst. 2, zákona č. 82/68 Sb. i pokud jde o dalšího obviněného Františka Ecksteina a tito byli podle § 17 odst. 2 ZSR[8] a § 226 písm. a) tr. ř. zproštěni původní obžaloby pro zločin vyzvědačství.

Rozsudek obsahuje podrobné zdůvodnění rozhodnutí. Z rozsudku vyplývá, že v průběhu veřejných zasedání bylo prokázáno, že původní doznání obviněných bylo vynuceno nesprávnými vyšetřovacími metodami, navíc obvinění bylo zkonstruováno, údajná trestná činnost obviněných byla sledována StB a novým znaleckým posudkem bylo prokázáno, že to, co mělo být vyzrazeno, vůbec státním tajemstvím nebylo. Nebylo také prokázáno, že by rehabilitované osoby byly v kontaktu s cizí mocí (agentem).

V roce 1956 byla ve věci provedena revize pod Rk 313/56, při které obvinění namítali použití fyzického násilí při vyšetřování na StB, ohledně čehož byla cestou Generální prokuratury

potom podána samostatná zpráva ministerstva vnitra dne 5. 3. 1957. Ve zprávě o revizi z roku 1956 se přímo ohledně Františka Ecksteina uvádí, že u něho jsou dány důvody pro stížnost pro porušení zákona, avšak vzhledem k tomu, že Eckstein měl již odpykánu polovinu trestu, byl učiněn návrh na podmíněné propuštění.

V průběhu veřejného zasedání byli slyšeni i vyšetřovatelé StB, zejména k vyšetřovateli Janu Jeřábkovi, o němž obvinění i svědci tvrdili, že použil při vyšetřování fyzického násilí. Bývalý příslušník StB Jan Dušek se opět snažil zcela nepravdivě vypovídat, v čemž byl usvědčován vlastní výpovědí, složenou v revizi v roce 1956.

Konečné stanovisko k této věci nemohlo být zatím Generální prokuraturou zaujato, protože Generální prokuratura nemá dosud k dispozici trestní spis a informaci mohla v této věci podat jen na základě předchozích spisů prokuratury a rozsudku zvláštního senátu.

APS, Národní shromáždění IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 14 stran A4.

---

[a] Dokument je v pravém horním rohu označen jako Příloha č. 5, ve spisovém materiálu komise Federálního shromáždění pro dohled nad rehabilitacemi je však uložen samostatně.

[1] Datace byla stanovena na základě data stanoviska Nejvyššího soudu k přezkoumání rehabilitačního řízení v trestní věci Bohumila Vláčila a spol. Viz poznámku č. 6.

[2] Své stanovisko k článku o rozsahu šestnácti stran, vycházející ze studia spisů inkriminovaných kauz, předložil 21. listopadu 1969 též předseda Nejvyššího soudu Otomar Boček. *NA*, ÚPV, předsednictvo, Zhodnocení soudní rehabilitace vypracované GP a NS (stav k 1. 8. 1969), 3. 11. 1969, příloha, č. 5.

[3] Dokument č. 70.

[4] Jednalo se s největší pravděpodobností o zprávu předloženou 24. listopadu 1969 generálním prokurátorem JUDr. Jánem Feješem a předsedou Nejvyššího soudu JUDr. Otomarem Bočkem komisi předsednictva Federálního shromáždění pro dohled nad průběhem soudní rehabilitace Vyhodnocení průběhu soudní rehabilitace (Stav k 1. 8. 1969). *APS*, NS IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 306.

[5] Československá akademie zemědělských věd.

[6] Celým jménem Otto Šašecí.

[7] Již 25. října 1969, tedy v den publikování Hečkova článku, vydal předseda Nejvyššího soudu pokyn k přezkoumání zákonnosti postupu zvláštního senátu Krajského soudu v Praze v rehabilitační věci Bohumila Vláčila a spol. *NA*, MS, bez čj. Ve svém stanovisku z 26. listopadu 1969 pak Nejvyšší soud konstatoval, že zvláštní senát Krajského soudu v Praze nepostupoval při provádění a zhodnocení důkazů především ve vztahu ke zrušovacímu důvodu podle § 15 odst. 1 písm. a), případně i b) zákona č 86/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. K zjištění existence uvedeného zrušovacího důvodu mu stačilo tvrzení navrhovatelů, že jejich výpovědi u vyšetřovacích orgánů jimi byly nesprávně formulovány, případně že byli dlouhotrvajícími výslechy a vazbou, psychickým nátlakem a výhrůžkami na adresu jejich rodin tak deprimováni, že nesprávně stylizované protokoly podepsali, a dále tvrzení svědka Ing. Josefa Zlámala, jenž byl též odsouzen v souvislosti s činností navrhovatelů. Tato tvrzení mohla být prověřena dostupnými důkazy, mj. prověřit, jak dlouho trvala vazba navrhovatelů a jejich výslech, a zda při nich postupovaly vyšetřovací orgány v rozporu s příslušnými ustanoveními trestního řádu, vyžádat si operativní materiály nebo alespoň vyjádření inspekce ministra vnitra o jejich obsahu, jakož i o tom, zda vyšetřovací orgány činní v tomto případě použily nesprávných vyšetřovacích metod. Zvláštní senát pak neprověřil ani některá další dílčí tvrzení navrhovatelů.

Pochybení zvláštního senátu však nebylo možné napravit podáním stížnosti pro porušení zákona, protože lhůta uvedená v § 272 trestního řádu již uplynula – rozsudek zvláštního senátu nabyl právní moci 29. ledna 1969, stížnost bylo možno podat do šesti měsíců od tohoto data. Podání stížnosti by tak již mělo pouze akademický význam. Na závěr stanoviska se nachází konstatování, které přináší informace i o vzniku editovaného dokumentu: „*K přezkoumání rozhodnutí zvláštního senátu krajského soudu v této trestní věci došlo z podnětu kritiky některých rozhodnutí zvláštních senátů v rehabilitačním řízení v článku redaktora Hečka uveřejněném v RP.*

Výsledek přezkoumání rozhodnutí v této trestní věci byl pojat do celkové zprávy o přezkoumání rozhodnutí zvláštních senátů kritizovaných ve zmíněném článku. Zprávu vypracoval s. dr. Horák a předal ji náměstku s. dr. [Bohumilu] *Repíkovi k dalšímu opatření.*

Stížnost pro porušení zákona nebude v této věci podána, pokud nebude předsedou Nejvyššího soudu zaujato jiné stanovisko.“ *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 1 Tpr 7/ 69, Bohumil Vláčil a spol.

[6] Zákona o soudní rehabilitaci.

74.

1969, 2. prosince, [Ústí nad Labem].[1] *– Zpráva náčelníka Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem Václava Roubala adresovaná náčelníku analytického odboru Hlavní správy Státní bezpečnosti Josefu Cvrčkovi a určená pro potřeby náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti Bohumilu Říhovi o napadání Státní bezpečnosti a jejích pracovníků a porušování služebního tajemství při projednávání některých rehabilitačních kauz před zvláštními senáty.*[a][2]

Na podkladě Vašeho písemného dožádání – čj. OS-00319/A-69 ze dne 19. 11. 1969 – bylo provedeno stažení dostupných písemných materiálů, týkajících se rehabilitačního řízení před zvláštními senáty podle zákona č. 82/68 Sb.

Od počátku činnosti těchto zvláštních senátů bylo jim zdejší S-StB zasláno celkem 491 spisů, z nich byly dosud vráceny s přiloženým vyjádřením pouze dva. Ve všech těchto vrácených materiálech se nenacházejí poznatky takového druhu, které by mohly být použity pro vypracování Vámi požadované zprávy.

Také ta skutečnost, že této sféře soudně právní činnosti nebyla ze strany operativy věnována až dosud žádná pozornost, zapříčiňuje, že o složení jednotlivých zvláštních senátů rehabilitačních soudů není dostačující přehled, zejména nejsou toho času k dispozici poznatky, na jejichž podkladě by bylo možné provést objektivní politické a ostatní zhodnocení těchto osob.

Jako hlavní podklad pro vypracování této zprávy byla použita jednotlivá vyjádření pracovníků S-StB a O-StB, kteří byli v jednom, nebo i ve více případech předvoláni jako svědci k rehabilitačním soudům. I v tomto případě jde pouze o dílčí řešení, neboť krátkost termínu, kterým byl Váš požadavek omezen, nám nedovolila získat vyjádření těch pracovníků, kteří jsou t. č. již v důchodu, nebo se nacházejí na různých úsecích Veřejné bezpečnosti.

Přes všechny uvedené nedostatky se podařilo shromáždit řadu dokumentů, které svědčí o snaze některých předsedů zvláštních senátů zneužívat svého postavení nejen k zesměšňování jednotlivých příslušníků StB, vyhrožování a i urážení, ale i k vyzvídání služebního tajemství na jednáních přístupných veřejnosti a o snaze skandalizování složky StB jako celku.

Zvláště hrubých útoků vůči příslušníkům, kteří byli předvoláni jako svědci, se téměř při všech jednáních dopouštěl předseda zvláštního senátu JUDr. Ladislav KONRADY. Na jména některých ostatních si jednotliví příslušníci nepamatují a případy, v nichž k těmto jednáním došlo, nebyly dosud ze soudů vráceny na S-StB.

Konkrétní případy jednání zvláštních rehabilitačních senátů za předsednictví JUDr. KONRADYHO:

Případ Františka BULÍŘE z Jablonce nad Nisou[3] – předvolaný svědek kpt. Rudolf ZDRAŽIL.

Kpt. ZDRAŽIL byl pozván dne 20. 12. 1968 v 10.00 hod. Později mu bylo oznámeno, že líčení je přeloženo na 14.00 hod. pro nějaké zdržení. Později se ukázalo, že aktu jednání chyběl jistý redaktor, který se dostavil teprve po 14. hodině.

Kpt. ZDRAŽIL byl úvodem upozorněn, že je povinen vypovídat pravdu, v opačném případě že se vystavuje nebezpečí peněžitého trestu, nebo trestu odnětí svobody až do 3 let. Nebylo to slyšení svědka, ale výslech obžalovaného příslušníka StB, který se v uvedeném případě dopustil nezákonnosti. Předseda senátu se úvodem pozastavil nad tím, že soudruh ZDRAŽIL je narozen v Budapešti, ptal se ho, zda je maďarské národnosti, nebo dokonce maďarský státní příslušník. Předseda senátu položil otázku, aby svědek – soudruh ZDRAŽIL – vysvětlil, co je to úkon 103 a co mu je o tomto úkonu známo. Když soudruh ZDRAŽIL odpověděl, že jako operativní pracovník nemůže o těchto otázkách mluvit, žádal předseda senátu ironicky, aby vysvětlil pojem „nemohu". Předseda senátu se snažil dokázat, že BULÍŘ byl spolupracovníkem StB, že byl nevinně zatčen apod. V průběhu jednání se snažil zjišťovat jména dalších spolupracovníků, choval se arogantně, pronášel ironické poznámky nejen na adresu s. ZDRAŽILA, ale na adresu celé Státní bezpečnosti, která se – dle jeho výroků – nerozpakovala ani v nedávné době zatýkat protizákonně lidi apod.[4]

Případ MUDr. Jana ŠOLCE z Liberce[5] – předvolaný svědek kpt. Josef ULBRYCH.

Na datum, kdy byl uvedený případ projednáván, se soudruh ULBRYCH nepamatuje. Před zahájením líčení se na chodbě setkal se ŠOLCEM, který byl jeho přítomností velmi udiven a říkal, že jeho předvolání jako svědka nepožadoval. Soudruh ULBRYCH uvádí, že byl vyslýchán ne jako svědek, ale jako obžalovaný. Předseda senátu se mu snažil dokázat, že při vyšetřování se dopouštěl fyzického násilí a nátlaku na vyšetřovaného ŠOLCE, i když tento nic podobného neuváděl. V několika případech byly ze strany předsedy senátu kladeny otázky, které neměly s projednávaným případem nic společného. Když se s. ULBRYCH proti tomuto ohradil, byl předsedou senátu důrazně upozorněn, že vyslýchajícím je on – předseda senátu – a povinností s. ULBRYCHA, jako svědka, je odpovídat na otázky podle pravdy. Dále byl s. ULBRYCH tázán, co ví o porušování socialistické zákonnosti, o výsleších, prováděných dalšími soudruhy, kdy došlo k bití vyšetřovanců, zda se vyšetřovalo v noci, jakým způsobem byly prodlužovány vazební lhůty, a při této příležitosti byl několikráte upozorňován ze strany předsedy senátu, že se nesmí dopouštět ve výpovědi lží, že je povinen vypovídat plnou pravdu, jinak by mohl být jako svědek potrestán odnětím svobody až na tři roky.[6]

Případ JUDr. Františka KŘÍŽE – předvolaný svědek mjr. Miloslav WORZFELD.

Po úvodních formalitách položil předseda senátu přímou otázku, aby svědek vysvětlil, jak byli Státní bezpečností získáváni spolupracovníci a toto chtěl podrobně vysvětlit. S odpovědí s. WORZFELDA nebyl spokojen, označil ji jako arogantní a počal vyhrožovat návrhem na peněžitou pokutu nebo kázeňským potrestáním cestou náčelníka. I když bylo jednání prohlášeno jako tajné – s vyloučením veřejnosti, byla mu přítomna manželka KŘÍŽE. Soudruh WORZFELD nebyl seznámen s podstatou jednání, nevěděl, za jakým účelem byl k jednání jako svědek pozván. Kladené otázky ze strany předsedy senátu neměly s rehabilitačním řízením nic společného.

Případ TICHÝ a spol.[7] – předvolaný svědek kpt. Karel ŠTĚRBA.

Soudruh ŠTĚRBA byl předvolán jako svědek dne 24. 10. 1969 k případu, který byl realizován v letech 1949–50. Aniž by mu byla dána možnost seznámit se s projednávaným materiálem, byl předsedou senátu dotazován k jeho obsahu. Když řekl, že si pro odstup času na věc nevzpomíná a poté dodal, že jí vylučuje, byl předsedou senátu napomenut takovou formou, že měl pocit zesměšnění. Hájil se tím, že jako svědek může uvést pouze ty skutečnosti, které bezpečně zná a pamatuje se na ně, načež předseda senátu žádal, aby tedy odpovídal na otázky buď „ano" nebo „ne". Přesto, že soudruh tuto formu odmítal, trval předseda senátu na svém. Byly mu rovněž kladeny otázky, které s projednávaným případem neměly nic společného, jako např. zda se zúčastnil porady, která měla proběhnout na KS-SNB, jejímž cílem bylo instruovat příslušníky jak vypovídat před rehabilitačním senátem, zda byl seznamován s nějakými písemnostmi a kdo z dalších se tohoto zúčastnil, byl konkrétně dotazován k některým osobám, zda se jedná o spolupracovníky Bezpečnosti. Soudruh ŠTĚRBA na tyto otázky odpovídal záporně. Je již v důchodu, řadu věcí nezná, na řadu věcí zapomněl.

Předseda senátu připustil otázku obhájce, ve které se tento dotazoval, zda soudruh ŠTĚRBA nebyl v poslední době nemocen. Když žádal o bližší vysvětlení, jakou nemoc svým dotazem obhájce myslí, ukázal tento na svoji vlastní hlavu. Přestože se soudruh proti této otevřené urážce ohradil, předseda senátu trval na jejím zodpovězení. Soudruh ŠTĚRBA byl vyslýchán, s krátkou přestávkou, 4 hodiny 30 minut, aniž by mu bylo dovoleno se posadit, zatímco ostatní obviněné sám vyzíval, aby zůstali sedět. Soudruh ŠTĚRBA měl pocit, že stojí před senátem nikoliv jako svědek, ale jako obžalovaný. Dlouhým jednáním a zesměšňováním byl velmi rozrušený a unavený.

Případ MUDr. ENGELHARDT, bytem Děčín[8] – předvolaný svědek kpt. Josef LHOTÁK.

Dne 8. 7. 1968 v 8.00 hod. se – na základě předvolání – dostavil k rehabilitačnímu soudu jako svědek soudruh LHOTÁK, přestože k jeho slyšení došlo až ve 13.00 hod. Otázky předsedy senátu však byly formulovány všeobecně k porušování socialistické zákonnosti, na psychický a fyzický nátlak, na noční výslechy, úlohou sovětských poradců, agenturní podstávky[9] apod. Když vznesl soudruh LHOTÁK námitku, že tyto otázky nemají s projednávaným případem nic

společného, počal ho vytěžovat k ostatním vyšetřovatelům. Cílem tohoto vytěžování bylo sugestivními otázkami dokázat jejich bezcharakternost.

Když nedosáhl svého cíle, počal uvádět příklady, šířené sdělovacími prostředky. Ve věci MUDr. ENGELHARDA vynakládal značné úsilí k tomu, aby alespoň v náznacích dokázal, že celý případ byl vyprovokován agenturou. Několikráte během výslechu připomínal, že svědek musí mluvit pravdu.[10]

V tomtéž případě byl předvolán i svědek mjr. Karel JENŠÍK. Když mu byla PS[11] položena otázka, odpověděl soudruh JENŠÍK, že si vzpomíná, že šlo v případě o ilegální organizaci členů HJ[12], WH[13], Hlinkovy gardy apod., byl okřiknut, aby „sem" tyto věci netahal. Ostatní otázky mu byly kladeny tak, aby se doznal, že na vyšetřovance vyvíjel fyzický a psychický nátlak. Rovněž byl dotázán, jak vyslýchali ostatní vyšetřovatelé, co je mu známo o práci operativy, o agentech-provokatérech apod. Předseda senátu se dotazoval, jak se vyslýchalo, zda ostatní vyšetřovatelé na své vyšetřovance křičeli, zda na ně vykonávali fyzický nátlak, což chtěl vědět jmenovitě, zda se vyslýchalo v noci atd.

Pravou tvář postoje rehabilitačního senátu proti složce StB a jejím příslušníkům charakterizuje

Případ SLEZÁK a spol., který byl počátkem t. r. projednáván před senátem rehabilitačního soudu v Liberci. Jako svědek byl pozván kpt. Miroslav KAPLAN, který si již nepamatuje jméno předsedy senátu a ostatních přísedících.

Celého jednání se – mimo obžalovaných, svědků atd. – zúčastnilo i pět obhájců. Hlavní útok proti s. KAPLANOVI byl veden ze strany obhajoby. Otázky obhájců byly vesměs zaměřeny k věcem, které s rehabilitačními jednáním neměly nic společného. Padla řada dotazů, jejichž účelem byl sledován jediný cíl a to zesměšnění s. KAPLANA a celou složku StB. Tak např. byl dotázán, kdo ho učil psát protokoly ve formě otázek a odpovědí, proč v nich vyšetřovance napadal, že je lhář, že maří vyšetřování atd., že nezná trestní řád a při dotazu a zjištění, že soudruh má jen základní školní vzdělání, propuklo celé společenství obhájců ve smích. Předseda senátu konstatoval, že jestli to v celé StB takto vypadalo, že se nelze divit, že byly odsuzovány nevinné osoby.

Chtěli rovněž vědět, kdo byl náčelníkem odboru vyšetřování, kdo byl krajským náčelníkem StB, jména pracovníků školství StB a instruktorů, jména dalších vyšetřovatelů, případně aby uvedl jejich popis. Několikráte byl vyzván, aby popsal jednotlivé stupně výslechu, které se prý na StB používaly a zda on sám používal 3. stupeň. Zajímali se o to, kde se nacházejí tzv. úsekové protokoly, kdo jsou konfidenti StB, kde se nacházejí operativní materiály a zda byly tyto materiály dávány vyšetřovatelům k dispozici.

V jednom případě položil jeden z přísedících s. KAPLANOVI otázku, zda on sám používal fyzického nátlaku na vyšetřovance. Než soudruh KAPLAN odpověděl, zaznělo z lavice obhájců „že nikoliv", načež přítomní v jednací síni propukli v hlasitý smích.

V průběhu vyšetřování v jednací síni byl soudruh KAPLAN konfrontován s jistým NAVRÁTILEM, který byl jedním ze žadatelů o rehabilitaci v uvedeném případě. Jmenovaný soudruha KAPLANA obvinil, že mu v jednom případě na chodbě, když byl veden do cely, soudruh KAPLAN osmkrát vystřelil z pistole těsně vedle hlavy a on že od té doby nedoslýchá. Rovněž tvrdil, že byl zaveden na vězeňský dvůr, kde byly 3 hroby, u nichž byla lopata a že mu s. KAPLAN přikázal, aby si vykopal pro sebe hrob. Po tomto aktu se zvedla v jednací síni silná vlna proti celé Státní bezpečnosti, i když tvrzení NAVRÁTILA byla nesmyslná. Rovněž byl předveden svědek, který hysterickým křikem tvrdil, že mu s. KAPLAN vyrazil při výslechu zub. Tohoto člověka viděl s. KAPLAN poprvé, nikdy ho nevyšetřoval a přesto mu bylo – tak jako NAVRÁTILOVI – senátem uvěřeno. V této atmosféře pobíhalo celé jednání v uvedeném případě, kterému byl soudruh KAPLAN přítomen, kam byl předvolán ke slyšení jako svědek.[14]

Případ URBAN Antonín a spol.[15] – předvolaný svědek kpt. Slavomil SOUKUP.

Šlo o případ obnovy trestního řízení proti skupině bývalých sociálně pravicových demokratů před zvláštním rehabilitačním senátem, který se konal dne 1. 4. 1968 v Liberci.

Šlo o přelíčení veřejné, které probíhalo v atmosféře, která byla v té době vyvolána sdělovacími prostředky. Otázky, kladené předsedou senátu soudruhu SOUKUPOVI, byly arogantní, for-

mulované tak, aby jako svědek byl nucen odpovědět jednoslabičně – ano nebo ne. Nebylo mu dovoleno jakékoliv širší celkové vysvětlení položených otázek, byl předsedou senátu osočován a žádán, aby odpovídal pouze na to, na co je tázán. Bylo mu kladeno za vinu, že v roce 1954 používal nejen psychického, ale i fyzického násilí. Předseda senátu se snažil dokázat, že činnost obviněných, které vyslýchal soudruh SOUKUP, byla jím vykonstruována. Když se soudruh SOUKUP proti tomuto obvinění ohražoval, předseda senátu argumentoval tím, že schůzky skupiny známých lidí byly nazývány „ilegálními" a jejich názorové rozdíly byly kvalifikovány jako „protistátní". Když se soudruh SOUKUP pokoušel celou věc vysvětlit, že šlo o schůzky tajné, pouze pro pozvané funkcionáře tehdejších pravicově soc. demokratů, byl předsedou senátu i obhajobou veřejně zesměšněn. Když se předseda senátu zeptal stěžovatelů, jaké mají k výpovědi soudruha SOUKUPA připomínky, aniž byli představeni, vykřikovali za jeho zády, jak s nimi bylo krutě zacházeno apod. Po tomto aktu, přes žádost soudruha SOUKUPA, mu dál předseda senátu již nedal slovo a do protokolu nadiktoval nepravdivé údaje, uváděné jednotlivými stěžovateli. Rovněž soudruh SOUKUP byl upozorňován několikráte předsedou senátu, že je povinen vypovídat čistou pravdu a že v opačném případě se vystavuje nebezpečí trestního stíhání.

Následující den, po tomto soudním jednání, vyšel v krajském deníku KV KSČ Průboj článek redaktora Jiřího HAIDLERA, bývalého pracovníka S-StB v Liberci. Pod titulkem „Vlci v rouše beránčím"[16] byl veřejně skandalizován nejen kpt. SOUKUP, ale proti všem bývalým vyšetřovatelům, kteří se podíleli na akci URBAN a spol.[17]

Případ MATLACH Josef a jeho žena Milada WEILANDOVÁ[18] – předvolaný svědek HYLÁK Robert, bývalý spolupracovník StB v Liberci.

Veřejné soudní rehabilitační jednání probíhalo před zvláštním senátem rehabilitačního soudu v Liberci dne 25. 9. 1969. Senátu předsedal JUDr. Václav VODSTRČIL, bytem Liberec. Předseda senátu vymáhal na předvolaném svědkovi přiznání, že byl spolupracovníkem StB a když se tento ke spolupráci nechtěl přiznat, prohlásil předseda senátu, že na něj musí podat trestní oznámení pro křivou výpověď. Po tomto předložil předseda senátu před HYLÁKA tiskopis, ze kterého počal číst záhlaví, a to – Ministerstvo vnitra, atd… – ve čtení nepokračoval. Text obsahoval asi 20 řádků, jehož obsah – pro krátkost doby k nahlédnutí – nestačil HYLÁK přečíst. Poznal pod textem pouze svůj podpis. Předseda senátu chtěl vědět, kolik orgánů StB ho řídilo, jaké dostával odměny. Na všechny tyto provokační otázky odpověděl HYLÁK záporně. Přiznal však, že s příslušníky Bezpečnosti přicházel do styku jako člen KSČ.

Lustrací v evidenci S-StB Ústí n. L. bylo zjištěno, že se zde nachází osobní svazek spolupracovníka jménem Robert HYLÁK, který je totožný s předvolaným svědkem. Jde o archivovaný svazek A-3806, v němž na straně 35 je zašitý slib o spolupráci na předtištěném formuláři ministerstva vnitra.

HYLÁK tento případ oznámil na O-StB v Liberci, byl velmi roztrpčen, neboť se domnívá, že veškeré dokumenty o jeho spolupráci byly poskytnuty soudu. Jelikož jednání bylo veřejné, je HYLÁK tímto jednáním zvláštního senátu v okruhu svých známých společensky znemožněn.

Pro krátkost termínu, který byl k vypracování této zprávy poskytnut, byly shromážděny a uvedeny pouze některé případy, a to v hrubých rysech. Podrobnější zpráva by vyžadovala shromáždění většího množství podkladů, včetně ustanovení a prověření některých členů zvláštních senátů, zejména pak jejich předsedů, prověrku osob, angažovaných v rehabilitačních poradnách apod.

Přestože však uvedené příklady dokumentují, v jaké atmosféře jednotlivá jednání probíhala a jaké cíle byly především sledovány. V prvé řadě šlo o získání kompromitujících materiálů na příslušníky StB a samotný akt soudní rehabilitace stěžovatelů byl otázkou vedlejší a samozřejmou.

ABS, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16. – Originál dokumentu, strojopis, 9 stran A4.

[a] V pravém horním rohu je uveden červeným razítkem stupeň utajení Přísně tajné!, od tím označení dokumentu jako příloha č. 1 a jeho zařazení k čj. SB-0085/01-69. Následuje informace o počtu listů (9).

[1] Místo vydání bylo stanoveno podle sídla vydavatele.

[2] V průvodním dopisu náčelníka Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem Václava Roubala náčelníku analytického odboru Hlavní správy Státní bezpečnosti Josefu Cvrčkovi, na základě jehož data – 2. prosince 1969 – byla stanovena i datace dokumentu, bylo uvedeno, že je zpráva zaměřena „*zejména ke konkrétním poznatkům a zkušenostem příslušníků StB a VB, kteří byli k rehabilitačním senátům předvoláni jako svědkové*". Místo vydání dokumentu bylo stanoveno podle sídla Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem.

Náčelník Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem Václav Roubal rozeslal v listopadu 1969 všem náčelníkům okresních správ StB výzvu k vypracování písemných vyjádření jednotlivých příslušníků StB, kteří byli předvoláni k rehabilitačním soudním jednáním jako svědci. V těchto vyjádřeních mělo být uvedeno, o jaký případ se jedná, postoj soudců vůči předvolanému příslušníku i stručný popis celkové atmosféry, v níž jednání probíhalo. Uvedeny měly být zejména ty případy, v nichž docházelo k porušování zákona č. 82/1968 Sb. a ke snaze o skandalizaci StB nebo zesměšňování jejích příslušníků. Rozkaz byl odůvodněn následovně: „*Orgány MV, zvláště složka StB se setkává v běžné denní praxi s nesprávným výkladem a aplikací tohoto zákona, jakož i s důsledky apolitického a někdy i protispolečenského přístupu některých soudců zvláštních senátů. Ukazuje se, že prokazatelní nepřátelé socialistického zřízení, jakož i v minulosti odhalení špioni nepřátelských rozvědek, doslova zneužili rehabilitačních procesů k revanši proti socialistickému zřízení, proti jednotlivým příslušníkům MV, prokuratury a soudů.*

Vzhledem ke kádrovému složení zvláštních senátů, v nichž jsou zastoupeni mimo apolitických soudců i soudci vyakčnění po roce 1948, nejsou záruky, že předpokládané případy jsou objektivně posuzovány." *ABS*, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16.

Shromážděné materiálů prostudoval za účelem zpracování zprávy o negativních jevech doprovázejících soudní rehabilitaci major Josef Aljančič z Krajské správy SNB – Správy StB Ústí nad Labem. Ve své zprávě náčelníku Správy Státní bezpečnosti v Ústí nad Labem Václavu Roubalovi ze 4. prosince 1969 konstatoval, že činnost některých senátů a zejména jejich předsedů (JUDr. Konrady a další) budí dojem, že je v přímém vztahu s nelegálním programem K 231. Většina příslušníků StB, kteří byli předvoláni jako svědci k rehabilitačním soudům, byla vyslýchána způsobem, který je stavěl do pozice obviněných, byli veřejně zesměšňováni a uráženi, mnohdy tato jednání budila dojem připravované odvety. V převážné většině případů nebyli předvolaní příslušníci StB slyšeni jako svědci k projednávanému jednání, ale vyslýcháni jako členové nežádoucí organizace k formám práce, bylo na ně naléháno, aby hovořili o dalších příslušnících StB, agentuře, operativní technice apod. Z konstatovaného pak major Aljančič usuzoval, že „činnost některých osob zvláštních rehabilitačních senátů byla buď řízena, nebo silně ovlivňována organizací K-231". Jako příklad uvedl vedoucího rehabilitační poradny při Okresním výboru Svazu protifašistických bojovníků v Litoměřicích Vladimíra Komárka, který byl v roce 1968 velice aktivním členem K 231, který udržoval „*osobní kontakt s vrcholnými exponenty této organizace. Některé další poznatky podobného charakteru jsou známi pouze z doslechu.*

Vzhledem k tomu, že nebyla ze strany operativy věnována tomuto problému taková pozornost, kterou by si z hlediska své nebezpečnosti zasluhoval, a s ohledem na to, že v daném případě nejde pouze o porušování zákona č. 82/68 Sb., ale o činnost, která je v rozporu se současnou politickou linií,

doporučuji:

1. Po linii vnitřního zpravodajství:

Pořídit seznam všech členů a zejména předsedů zvláštních rehabilitačních senátů. Provést jejich politickou prověrku se zaměřením, ve kterých politických a ostatních organizacích byli od roku 1945 organizováni, jakou činnost zde vyvíjeli. Zadokumentovat všechny ty případy, kde bude zjištěno, že tyto osoby byly členy národně socialistické strany, socialistické strany, KAN, K 231 nebo se angažovaly v roce 1968 za obnovení sociálně demokratické strany.

2. Ustanovit všechny osoby, které byly činné v tzv. rehabilitačních poradnách. V prověrce těchto osob se zaměřit zejména na to, zda jde o osoby v minulosti soudně trestané, za jakou činnost, zda byly v roce 1968 členy K-231 nebo KAN.

Vzít do aktivního rozpracování všechny ty předsedy a členy zvláštních rehabilitačních senátů, u nichž bude zjištěn vztah k bývalým členům K-231.

Neprodleně shrnout veškeré dostupné materiály k osobě JUDr. Ladislav KONRADY, předsedy zvláštních rehabilitačních senátu při krajském soudu v Ústí nad Labem.

Dále k předsedům zvláštních rehabilitačních senátů při okresním soudu v Liberci, kteří projednávali následující případy:

SLEZÁK a spol. – projednáváno počátkem roku 1969 – předvolaný svědek kpt. Miroslav KAPLAN z O-StB Česká Lípa
URBAN a spol. – projednáváno dne 1. 4. 1968 – předvolaný svědek kpt. Slavomil SOUKUP z O-StB Jablonec nad Nisou
MATLACH Josef – projednáváno dne 25. 9. 1969 – předvolaný svědek bývalý spolupracovník HYLÁK Robert." *ABS*, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16.

[3] František Bulíř byl v únoru 1954 odsouzen pro vyzvědačství ve prospěch USA a neoznámení trestného činu k dvacetiletému vězení, tento trest byl po odvolání zkrácen na šestnáct let. Spolu s ním bylo shledáno vinnými pro trestný čin vyzvědačství, případně neoznámení trestného činu dalších pět osob, kterým byl vyměřen trest odnětí svobody od dvou do šesti let. Jejich pokus dosáhnout soudní rehabilitace podle zákona č. 82/1968 Sb. nebyl úspěšný, ačkoliv obvinění poukazovali na významnou roli agentů-provokatérů v kauze, především dvojího agenta Jiřího Hilgera. DRBOHLAVOVÁ, Anna: *Politické procesy 50. let 20. století v Československu – „Vyzvědači" před Krajským soudem v Liberci v letech 1953–1956*. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2019, s. 85–109.

[4] Viz vyjádření kapitána Rudolfa Zdražila z 27. listopadu 1969. *ABS*, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16.

[5] Případ Jiřího Šolce souvisel s odbojovou skupinou, v jejímž čele stál bývalý četník a partyzán s problematickou minulostí Josef Kryslička. Ta se pokusila v roce 1949 uskutečnit bombový útok na prvomájovou tribunu s předními představiteli města i pozvanými významnými hosty (mj. ministr informací Václav Kopecký a poslanec Jan

Harus). Nálož ale vybuchla ještě před umístěním a zabila čtyři členy skupiny. V rámci vyšetřování, které se protáhlo až do roku 1951, došlo k rozsáhlému zatýkání. Ve vykonstruovaném monstrprocesu u Státního soudu, zasedajícího v květnu 1951 v Liberci, bylo odsouzeno k vysokým trestům odnětí svobody šest osob, včetně MUDr. Jana Šolce. Rozsudkem mu byly uloženy třináctiletý trest odnětí svobody, konfiskace majetku, peněžitá pokuta a ztráta oprávnění vykonávat lékařské povolání na patnáct let. Z vězení byl propuštěn v roce 1958. FILLA, Markéta: *Krysličkova „teroristická skupina". Poválečný Liberec a následky nepovedeného atentátu.* Academia, Praha 2024.

(6) Kapitán Josef Ulbrych ve svém vyjádření z 26. listopadu 1969 mj. uvedl, že předseda senátu JUDr. Konrady se jej opakovaně ptal na jeho zaměstnání (uvedl, že je státní zaměstnanec), jako by jej chtěl před celým senátem ironizovat. Taktéž byl dotazován, zda zná případ Milady Horákové s spol., proti čemuž se ohradil s tím, že s případem Jana Šolce nemá nic společného. Konrady ho však rázně napomenul, že vyslýchající je on a jeho povinností jako svědka je vypovídat pravdu. *ABS*, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16.

(7) Tato soudní jednání popsal Karel Štěrba ve svém dopisu z 2. prosince 1969 adresovaném Generální prokuratuře a na vědomí oddělení státní administrativy Severočeského krajského výboru KSČ. Dokument č. 74. V poznámce č. 2 k tomuto dokumentu jsou uvedeny informace o případu Václava Tichého a spol.

(8) Správně a celým jménem Hugo Josef Engelhart. Tento lékař česko-německého původu, za války zapojený do protinacistického odboje, zároveň nucený bojovat v řadách wehrmachtu, se v roce 1952 zapojil do protikomunistické skupiny, jež byla nicméně odhalena a Engelhart v dubnu 1955 zatčen. Přestože jeho činnost v podstatě spočívala v poslechu zahraničního rozhlasu a monitorování názorů mezi lidmi, byl po čtyřech měsících strávených ve vazbě odsouzen ve vykonstruovaném procesu k šestnácti letům vězení. V roce 1960 byl předčasně propuštěn na základě amnestie prezidenta republiky. V roce 1968 se v Děčíně podílel na založení pobočky K 231 a stal se jejím tajemníkem. HRBÁČEK, Michal: *Hugo Engelhart, člověk ovlivněný dvěma totalitami.* Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2011; též Hugo Josef Engelhart (1926), viz https://www.ustrcr.cz/uvod/vzdelavaci-projekt-pamet-a-dejiny-totalitnich-rezimu/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu/hugo-josef-engelhart/ (citováno k 14. 2. 2023).

(9) Agenturní podstávka je hovorové označení pro agenturní podstavy, tedy „agent s přizpůsobeným charakterem a legendou pro objekta". SUK, Jaroslav: Dva slovníky pro potřeby příslušníků. *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, sv. 5, 2007, s. 337.

(10) Viz vyjádření staršího referenta Oddělení StB v Litoměřicích Josefa Lhotáka z 26. listopadu 1969. ABS, B 4/2 – Krajská správa SNB Ústí nad Labem, 2. díl, inv. j. 16; též vyjádření majora Josefa Protivy z II. odboru Správy StB Ústí nad Labem z 28. 11. 1969. Tamtéž.

(11) Zřejmě přísedícím soudcem.

(12) Hitlerjugend.

(13) Wehrmacht Heer.

(14) Miroslav Kaplan ve svém úředním záznamu, dodatečně sepsaném na oddělení StB Česká Lípa 27. listopadu 1969, mylně hovořil o kauze Sedlák a spol. Na závěr záznamu uvedl: „*To je vše, co mohu v předmětné věci uvést, protože od mého výslechu uběhla řada měsíců a na špatné se člověk snaží rychle zapomenout. Skutečnost však je ta, že mentalita a atmosféra celého soudního jednání při mém výslechu nebyla zaměřena na moji osobu, ale že přes moji osobu obviňovala vlastně celou StB.*"

(15) Antonín Urban byl rozsudkem Krajského soudu v Liberci odsouzen 24. listopadu 1954 spolu s dalšími jedenácti osobami pro trestný čin velezrady, případně i vyzvědačství. Obžalovaní údajně podle pokynů ilegálního vedení sociálně demokratické strany v Praze vytvořili ilegální krajské vedení strany v Liberci a prostřednictvím agenta ze zahraničí navázali spojení se „zrádnou emigrací" a s dalšími protistátními skupinami uvnitř státu. Dále prý na svých schůzkách v letech 1948 a 1949 přijali a rozšířili směrnice k vybudování důvěrnických sítí v okresech Libereckého kraje, organizovali peněžité sbírky na zatčené a vyakčněné sociální demokraty, šířili „*pomlouvačné zprávy zahraničního rozhlasu a usilovali o pronikání do KSČ, ROH, lidosprávy a národních podniků k provádění rozkladné činnosti s úmyslem přivodit zvrat lidově demokratického zřízení v ČSR*". Antonín Urban byl odsouzen prvoinstančním soudem k 22 letům vězení, Nejvyšší soud posléze trest snížil na dvacet let. Z tohoto trestu vykonal 5 let a 10 měsíců, poté byl propuštěn na základě prezidentské amnestie z roku 1960. Mezi odsouzené patřil i známý novinář a poslanec Prozatímního a Ústavodárného národního shromáždění za sociální demokracii Josef Veverka. *ABS*, f. A 8/1, inv. j. 1400, Zpráva o prošetření případu sociálních demokratů z Liberce, kteří byli odsouzeni ve dvanáctičlenné skupině Antonín URBAN a spol., vypracovaná pracovníky komise Inspekce ministra vnitra 21. května 1965. VESELÁ, Adriana: *Život novináře Josefa Veverky (1903–1971).* Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2021.

(16) Autorem článku byl Jaroslav Haidler, nikoli Jiří Haidler. HAIDLER, Jar.: Vlci v rouše beránčím, *Průboj*, 2. 4. 1968, s. 1, 2.

(17) Dále viz záznam staršího referenta Oddělení StB v Jablonci nad Nisou kpt. Slavomila Soukupa z 27. 11. 1969. *ABS*, B 4/2, 2. díl, inv. j. 16.

(18) V záznamu o průběhu rehabilitačního procesu pracovníka Oddělení StB kapitána Josefa Chluma z 26. listopadu 1969 bylo správně uvedeno, že se jednalo o soudní řízení ve věci Josefa Matlacha, jeho ženy a Milady Weilandové. *ABS*, B 4/2, 2. díl, inv. j. 16. Manželé Matlachovi, Milada Weilandová a další dva obžalovaní byli krajským prokurátorem viněni z toho, že na soukromých schůzkách kritizovali státní zřízení a slovně napadali zástupce KSČ a státní správy a vyhrožovali jim. Krajský soud v Liberci případ projednával ve dnech 22.–23. 7. 1959, přičemž obžalovaným udělil tresty v rozmezí jednoho až pěti let odnětí svobody. *SOA v Litoměřicích*, f. Krajský soud Ústí nad Labem (1949–1960), sp. zn. 1 T 60/60, kart.186.

75.

1969, 5. prosince, Praha. – Komplexní zpráva komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace o realizaci zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci předložená předsednictvu Federálního shromáždění s navrhovanými doporučeními parlamentním a státním orgánům.

Komisia Predsedníctva Federálneho zhromaždenia pre dozor nad vykonávaním súdnej rehabilitácie[a)(1)]

Zákon o súdnej rehabilitácii č. 82/1968 Zb. je v účinnosti 15 mesiacov.

Jej doterajšie výsledky neuspokojujú a aj v oblasti politickej a pri aplikovaní samotného zákona sa ukázali závažné nedostatky.

Je veľkou a závažnou chybou, že sa včas a v celej šírke neodhalili tie pravičiarsko-oportunistické, antisocialistické a antisovietské sily, ktoré chceli využiť súdnu rehabilitáciu pre svoje ciele a záujmy. Že šlo o vopred dobre uvážený cieľ, vidno aj z toho, že pri vzniku zákona boli Národnému zhromaždeniu predložené 2 varianty, a to variant A a variant B. Bola tu snaha všetko anulovať bez súdneho konania.

Zákon o súdnej rehabilitácii napriek atmosfére, v ktorej vznikol, vo svojej preambule vyjadril správnu politickú zásadu, že nie je možné rehabilitovať osoby, ktoré sa dokazateľne dopustili trestných činov proti republike a jej spoločenskému poriadku; tento politický cieľ sa však nestal v praxi základným hľadiskom pri výklade a aplikácii zákona.

Najväčším nedostatkom aplikovania tohoto zákona bolo, že osobitné rehabilitačné senáty nevychádzali zo samotného zmyslu a cieľa zákona a že sa všade ani nedodržiavali platné procesné predpisy. Neprihliadalo sa dostatočne k tomu, že právna problematika tu úzko súvisí s politickou problematikou v najširšom slova zmysle, a to pokiaľ ide jednak o politické dôsledky rehabilitácie, jednak o povahu preskúmavaných trestných činov z rokov 1948–1968. Niektoré osobitné rehabilitačné senáty mechanicky preberali tvrdenie navrhovateľov, neuskutočňovali dôsledné dokazovanie a oslobodzujúce rozsudky vynášali iba na základe výpovedí obvinených. Niektorí členovia týchto senátov, ale aj prokurátori, ktorí pracovali v oblasti rehabilitácie, nevideli hlavný účel prieskumového konania v zisťovaní materiálnej pravdy, ale hlavne v samoúčelnom a formálnom zisťovaní chýb konania, pričom nehodnotili ich závažnosť a vplyv na rozhodnutie v pôvodnom konaní; niekedy ani nekonfrontovali zistené procesné chyby s celým pôvodným konaním, a to ani nie v prieskumovom konaní, takže pôvodné rozhodnutia bez ďalšieho zrušovali. Osobitné rehabilitačné senáty vychádzali v týchto prípadoch zo všeobecne známej skutočnosti, že v päťdesiatych rokoch dochádzalo k fyzickému a psychickému násiliu. Namiesto toho, aby si preverili rozpory vo výpovediach obvinených a vyšetrovateľov, uverili tvrdeniu obvinených bez konfrontovania s ďalšími uskutočniteľnými alebo dosiahnuteľnými dôkazmi. Takýto postup je jednou z typických chýb rehabilitačného konania.

V praxi niektorých osobitných rehabilitačných senátov bolo však badať snahu, niekedy zjavnú, inokedy mimovoľnú, hodnotiť stupeň nebezpečenstva činu pre spoločnosť z hľadísk súčasnej doby, čo nepochybne vedie k miernejšiemu posudzovaniu činu, a preto aj k nesprávnemu záveru pri vynášaní rozsudku. K tomu všetkému prispieva aj skutočnosť, že od spáchaného činu uplynula dlhá doba, čo tiež svojím spôsobom ovplyvňuje rozhodovanie.

Ďalším nedostatkom bola aj liberalistická tendencia a netriedny prístup k vykonávaniu zákona o súdnej rehabilitácii, ktorý pri pomerne miernych podmienkach umožňuje zrušiť právomocné rozsudky. Je samozrejme zásadnou politickou chybou, keď v dôsledku takéhoto liberálneho, netriedneho a formálneho prístupu boli rehabilitovaní aj páchatelia závažnejších trestných činov proti republike a jej socialistickému zriadeniu a keď sa im ešte poskytlo hmotné odškodnenie zo štátnych prostriedkov, hoci sa dopustili protištátnej trestnej činnosti. Takéto nedostatky sa objavili v rehabilitačnom konaní hlavne v roku 1968. Niektoré škody nebude už možno napraviť. Na druhej strane bolo doteraz meritórne vybavené len asi 10 % podaných návrhov, takže ešte asi 90 % prípadov bude možno vybaviť už v duchu správnych politických hľadísk a v intencii preambule zákona.

Vážnou chybou bolo aj to, že prokurátori len ojedinele podávali opravné prostriedky (odvolanie) proti rozhodnutiam osobitných rehabilitačných senátov.

Počet odvolaní prokurátorov poskytoval len minimálne možnosti využiť rozhodovanie odvolacích senátov Najvyššieho súdu, ktoré by pozitívne ovplyvnili ďalšiu činnosť rehabilitačných senátov krajských súdov. Už skôr bolo možné a potrebné podávať aj priebežne riadne opravné prostriedky, ktorými by Najvyšší súd vykonával svoju dozornú právomoc, zjednocoval judikatúru a odstraňoval chyby. To, že Najvyšší súd nemá zatiaľ komplexnejšie poznatky a komplexnejší pohľad na úroveň rozhodovania senátov vôbec, neumožňuje v súdnej správe urobiť žiadúce opatrenia, primerané jej kompetencii v celom rozsahu.

Ukázalo sa v celej šírke, že Ministerstvom spravodlivosti navrhovaný kádrový výber pre osobitné rehabilitačné senáty bol nedostatočný a v niektorom prípade nezodpovedný. Preto bude treba tieto senáty očistiť od tých ľudí, ktorí tam zanášajú nesprávne politické názory a zákon vykladajú s takou tendenciou, ktorá je v rozpore s jeho preambulou. Ďalej bude treba sa rozísť aj s ľuďmi, ktorí sa neosvedčili. Ako sa ukazuje, veľkú chybu zohrala aj skutočnosť, že sa dostatočne nevenovala pozornosť seminárnemu školeniu sudcov osobitných rehabilitačných senátov, ktoré by sa bolo zameralo na politické vysvetľovanie zákona. Len tak sa mohlo stať, že niektorí prokurátori i sudcovia pristupovali k práci v oblasti rehabilitácie s nesprávnymi predstavami o podstate, príčinách a formách deformácií v trestných konaniach v päťdesiatych rokoch. Niekedy nechápali ani význam a zmysel zákona o súdnej rehabilitácii, pristupovali k posudzovaniu jednotlivých trestných prípadov z pozície akejsi absolútnej spravodlivosti, negovali triedne hľadiská a konkrétne okolnosti. Takéto názory zväčša nepriaznivo ovplyvňovali plnenie úloh, ktoré súdom i prokuratúre ukladal zákon o súdnej rehabilitácii.

Nedostatky sa objavili aj pri právnom hodnotení zistených činov, pričom sa dôsledne neskúmalo, či obvinený svojím jednaním nenaplnil skutkovú podstatu iného trestného činu, než pre ktorý bol pôvodne odsúdený. V týchto prípadoch dochádza k chybným rozhodnutiam hlavne preto, lebo osobitné senáty vychádzali z nedostatočne zisteného skutkového stavu, a tým sa vlastne dopúšťali práve takých chýb, ako súdy v pôvodnom konaní.

Tieto nedostatky, o ktorých správa hovorí, sa objavovali na prokuratúre ešte za jej bývalého vedenia. I Generálnej prokuratúre, i Najvyššiemu súdu sú uvedené nedostatky známe. Boli už urobené potrebné opatrenia, aby sa v starých chybách nepokračovalo, a aby sa napravilo, čo sa ešte napraviť dá. Bol už vypracovaný aj časový a programový plán i harmonogram, ako tieto nedostatky odstrániť. Je tu preto záruka, že rehabilitácia bude mať lepší priebeh než doteraz.

Ďalší nedostatok spočíval v tom, že Generálna prokuratúra nedostatočne zabezpečovala a zvyšovala úroveň svojej riadiacej činnosti, pokiaľ ide o krajské prokuratúry, nie dosť dôsledne skúmala postup krajských prokuratúr v konkrétnych veciach, nedostatočne prispievala k sústavnému zvyšovaniu odbornej a politickej úrovne prokurátorov, pracujúcich na revíznom úseku.

Z poznatkov o rozhodovacej činnosti súdov v rehabilitačnej agende možno konštatovať, že na ich nedostatky prokuratúra v priebehu konania, ani v odvolacej lehote donedávna prakticky nereagovala. Zlepšenie nastáva až v druhej polovici roku 1969 po nástupe nového vedenia a po určitých kádrových zmenách.

Na podklade predložených písomných správ, doplnených ešte ústne predstaviteľmi jednotlivých organizácií, vykonávajúcich súdnu rehabilitáciu a po obšírnej diskusii na schôdzi Komisie Predsedníctva Federálneho zhromaždenia pre dozor nad vykonávaním súdnej rehabilitácie dňa 2. decembra 1969 bolo jednomyseľne prijaté pre Predsedníctvo Federálneho zhromaždenia toto

<u>odporúčanie:</u>

Predsedníctvo Federálneho zhromaždenia

<u>odporúča</u>

1) Predsedníctvu Snemovne ľudu a Predsedníctvu Snemovne národov požiadať svoje ústavnoprávne výbory, aby komplexne zhodnotili zákon o súdnej rehabilitácii č. 82/1968 Zb. na základe doterajších výsledkov konania, prípadne aby urýchlene pripravili novelizáciu niektorých ustanovení tohto zákona, ktoré sa ukázali v praxi ako nedostatočné, prípadne chybné;

2) požiadať Najvyšší súd a Generálnu prokuratúru, ako aj národné ministerstvá spravodlivosti, aby pripravili a do 3 mesiacov Komisii predložili vyhodnocujúcu komplexnú správu o priebehu rehabilitačného konania a o opatreniach, ktoré boli urobené na základe diskusie v Komisii Predsedníctva Federálneho zhromaždenia pre dozor nad vykonávaním súdnej rehabilitácie;
3) Komisii pre dozor nad vykonávaním súdnej rehabilitácie sústavne sledovať celkový priebeh súdnej rehabilitácie a informovať o výsledkoch Predsedníctvo Federálneho zhromaždenia.

Vykoná: J. Valo

APS, FS I, 14. schůze předsednictva Federálního shromáždění konaná 18. prosince 1969, č. spisu 45. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 7 stran A4.

[a] Dokument je v pravém horním rohu označen jako Příloha II.

[1] Zprávu vypracoval předseda komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace J. Valo na základě bodu 2 usnesení předsednictva Federálního shromáždění č. 95 z 19. listopadu 1969. Jako příloha I byl označen návrh usnesení předsednictva Federálního shromáždění, podle jehož bodu I ji bralo na vědomí, bod II pak obsahoval doporučení předsednictva Federálního shromáždění totožná s doporučeními v závěru zprávy.

Zpráva přišla na program 14. schůze předsednictvo Federálního shromáždění konané 18. prosince 1969. To však její projednání podle usnesení č. 106 odložilo do doby, než bude doplněna o stanovisko federální vlády, která se měla problematikou soudní rehabilitace zabývat, a dále o některé konkrétní poznatky z praktické aplikace zákona o soudní rehabilitaci. Na projednání takto připraveného materiálu měl být přizván generální prokurátor a předseda Nejvyššího soudu.

76.

1969, 23. prosince, Praha. – Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu o výsledcích prověrky rozhodování zvláštních rehabilitačních senátů krajských soudů.

Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu o výsledcích prověrky rozhodování zvláštních senátů krajských soudů.[a]

Nejvyšší soud uskutečnil spisovou prověrku rozhodování zvláštních senátů krajských soudů v přezkumném řízení konaném podle druhého oddílu zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. Při prověrce byly přezkoumány věci, v nichž nabylo rozhodnutí právní moci ve druhém a třetím čtvrtletí 1969 v těchto zvláštních senátech: ve čtyřech senátech krajského soudu v Praze, v jednom senátě městského soudu v Praze, v jednom senátě krajského soudu v Českých Budějovicích, ve dvou senátech krajského soudu v Brně, dvou senátech krajského soudu v Ostravě, v jednom senátě krajského soudu v Bratislavě a dvou senátech krajského soudu v Banské Bystrici.

Celkem byly prověřeny spisy ve 146 rehabilitačních věcech. Vzhledem k tomu, že šlo převážně o spisy, týkající se tzv. skupinových věcí, představuje uvedené množství přezkoumaných spisů přibližně jednu třetinu z celkového počtu věcí, právoplatně skončených ve zkoumaném období (tento celkový počet věcí se týká 1465 osob). Lze mít za to, že uvedených 146 prověřovaných věcí z třinácti zvláštních senátů krajských soudů je určitým representativním vzorkem celkového množství rehabilitačních věcí, pravomocně skončených ve druhém a třetím čtvrtletí 1969.

V textu této zprávy bude věnována pozornost výlučně vadám, které byly zjištěny v práci zvláštních senátů. Kladné poznatky z prověrky a příklady správného rozhodování zvláštních senátů nejsou ve zprávě uvedeny vzhledem k tomu, že prověrka měla za cíl zjistit nejčastější nebo typické nedostatky a pochybení zvláštních senátů a zaujmout k nim stanovisko.

1) Postup senátů a provádění úkonů před nařízením veřejného zasedání z hlediska ustanovení § 13 rehabilitačního zákona o došetření potřebných skutečností.

Není-li možno rozhodnout o podaném návrhu na přezkoumání věci jenom na základě důkazů provedených v původním řízení, provede se došetření potřebných skutečností podle § 13 rehabilitačního zákona. Pro toto došetření obsahuje zákon speciální úpravu; zatím co v řízení podle trestního řádu je došetření věci v řízení před soudem výjimkou a může se týkat jen méně závažných skutečností, je naopak v přezkumném řízení podle rehabilitačního zákona došetření věci samotným soudem bezvýjimečnou zásadou. Povinnost provést došetření je uložena předsedovi zvláštního senátu, který může došetřením pověřit jiného člena senátu nebo vyšetřovatele prokuratury. I v posléze uvedeném případě však jde o došetřování věci v řízení před soudem a vyšetřovatel prokuratury plní přitom úkoly soudu.

Zkušenosti s došetřováním věcí jsou u jednotlivých krajských soudů a někdy i u jednotlivých senátů téhož krajského soudu různé.

Tak kupř. zvláštní senáty krajského soudu v Praze neprovádějí ve většině věcí vůbec předběžné došetření věci. Pokud zjistí potřebu objasnit některou skutečnost, odročují veřejné zasedání za účelem provedení příslušného důkazu v příštím veřejném zasedání nebo vylučují projednání návrhu některého obviněného k samostatnému projednání. Takovýto postup nezřídka prodlužuje dobu přezkumného řízení, a proto jej v takových případech nelze považovat za správný.

Tato zdrženlivost zvláštních senátů krajského soudu v Praze při předběžném došetřování věci a tendence spíše rozhodovat na podkladě již existujícího písemného materiálu, vede někdy až k neprovedení důkazů ve veřejném zasedání, které byly samotným senátem původně připuštěny.

Např. ve věci 17 Tr 348/68 byli obvinění F. H. a F. V., dnes již zemřelí, odsouzeni v původním řízení za to, že společně ukryli písemnosti, týkající se ilegální činnosti v té době již zemřelého syna F. H.

Zvláštní senát odročil veřejné zasedání za účelem výslechu svědka, který měl písemnosti naposled, v držení a vydal je orgánům MV. Když se tento svědek, který nebyl vyslechnut ani v původním řízení, omluvil a k veřejnému zasedání se nedostavil, senát řízení ukončil, aniž svědka slyšel.

Obdobně ve věci 17 Tr 259/68 téhož krajského soudu upustil zvláštní senát od výslechu předvolané svědkyně, která se omluvila pro zdravotní obtíže spojené s cestou k soudu, ačkoli šlo o jedinou svědkyni, která obviněného v původním řízení usvědčovala.

Nedostatečné využívání institutu předběžného došetření věci může mít vliv i na správnost a přesvědčivost konečného rozhodnutí o podaném návrhu na přezkoumání věci.

Kupř. ve věci Tr 171/68 zvláštního senátu krajského soudu v Praze byla v původním řízení před bývalým Státním soudem odsouzena skupina bývalých sociálních demokratů pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. l písm. a), c), odst. 2 písm. c) tr. ř. z roku 1950 za to, že se navzájem scházeli, konali sbírky na podporu rodin zatčených funkcionářů a členů této strany a udržovali styky i proto, aby při eventuální změně politických poměrů mohli obnovit činnost sociální demokracie; tato jejich činnost byla hodnocena v původním řízení jako vytváření předpokladů pro restauraci kapitalismu v naší zemi.

V přezkumném řízení provedl v této věci zvláštní senát důkaz zprávou komise ministerstva vnitra z roku 1966, v níž byly sděleny poznatky tohoto orgánu, že skupina nevyvíjela žádnou velezrádnou činnost, nýbrž pouze finančně podporovala rodiny zatčených a odsouzených funkcionářů bývalé sociálně demokratické strany. Zvláštní senát se neměl spokojit jen s konstatováním této zprávy komise ministerstva vnitra, ale měl si konkrétní skutky jednotlivých obviněných z hlediska jejich záměru obnovit činnost sociálně demokratické strany předběžně objasnit, aby mohl zodpovědně posoudit, zda – zejména u některých obviněných – nepřichází v úvahu posouzení žalovaného skutku jako trestného činu spolčení k podvracení republiky podle § 79a odst. 1, 4 tr. zák. z roku 1950 ve znění novely z roku 1956[1]. V takovém případě by měl zvláštní senát trestní stíhání zastavit z důvodů amnestie presidenta republiky z 9. 5. 1968, nikoli obviněné v celém rozsahu obžaloby zprostit podle § 226 písm. a), b) tr. ř.[2], jak se stalo.

Při došetřování potřebných skutečností před konáním veřejného zasedání se v práci zvláštních senátů vyskytují některé procesní vady a věcné nedostatky. Kupř. ve věci 2 Tr 30/69 krajského soudu v Ostravě předseda senátu sice správně přistoupil k předběžnému výslechu sedmi svědků, ale o konání výslechů nevyrozuměl obhájce, který již byl v té době obviněným zvolen a který má právo se došetřovacích úkonů zúčastnit (§ 15 odst. 1 i. f.[3] rehabilitačního zákona). Naproti tomu byl k výslechu svědků přizván obviněný, který právo účasti při došetřovacích úkonech nemá.

Rovněž u krajského soudu v Českých Budějovicích bylo zjištěno, že se došetřování potřebných skutečností neprovádí přesně podle § 15 odst. 1 rehabilitačního zákona.

Námitky vytýkající nezákonnost postupu při vyšetřování, zejména použití psychického či fyzického násilí, nebyly v několika případech prověřovány tím způsobem, že by příslušné vyšetřovatele MV vyslechl orgán oprávněný k provádění došetření závažnějších skutečností podle § 15 odst. l, tj. soudce nebo ošetřovatel prokuratury, nýbrž o prošetření těchto námitek byla požádána komise MV. Tato komise podala soudu vždy negativní zprávu, podle níž nezjistila použití nezákonných vyšetřovacích metod, spočívajících v použití psychického anebo fyzického násilí. Jako přílohu ke své zprávě komise MV většinou připojila zápisy o výpovědích vyslechnutých vyšetřovatelů.

Tento postup nelze považovat za správný. Protože došetření se tu netýkalo úkonů menší závažnosti (např. zjištění adresy svědka apod.), nýbrž přímo objasnění závažných okolností, které by mohly být důvodem pro zrušení rozsudku podle § 15 odst. 1 rehabilitačního zákona, měl výslech vyšetřovatelů provést předseda či člen senátu nebo vyšetřovatel prokuratury jako orgány k takovému úkonu podle § 13 odst. l oprávněné, nikoli však organ MV.

Při předběžném došetřování věci zvláštními senáty krajského soudu v Brně byly zjištěny nedostatky svědčící o tom, že institut došetřování potřebných skutečností je v některých případech chápán a využíván jen formálně.

Ve věci 1 Tr 5/69 spočívalo došetřování jen ve výslechu navrhovatelů. Ačkoli uvedli velmi závažné okolnosti týkající se původního vyšetřování a v něm použitých metod, nebyly jejich údaje dále ověřovány. Obviněný J. M. tvrdil, že proti němu bylo užito fyzického i psychického násilí, že při výslechu jej vyslýchající bil gumovým obuškem. Obviněný J. S. uváděl, že mu vyšetřovatel vyhrožoval, že při výslechu viděl ztýraného vězně a že si vyšetřovatel zapsal do protokolu něco jiného, než vyslýchaný uváděl. Když na to při hlavním i odvolacím líčení v původním řízení upozorňoval, bylo mu prý řečeno, že neměl podepisovat protokol. Navrhovatelka M. P. tvrdila, že před orgány Stb vypovídala stejně jako v rehabilitačním řízení, že však bylo zapsáno něco jiného a že byla k podpisu protokolu přinucena a nedostala ho přečíst. Tato tvrzení však zvláštní senát dále neprověřoval a ponechal je při předběžném došetřování nepovšimnuta.

Ve věci 1 Tr 47/68 předseda senátu učinil v rámci předběžného došetření dotaz, zda občané T. [a] U. a dr. H. byli spolupracovníky Stb či nikoli. Od příslušných orgánů došla soudu negativní odpověď, ačkoli T spoluprací doznal, U. při předběžném došetřování ji popřel a dr. H. se v přípravném řízení odpovědi vyhnul. Další došetřování soud již neprováděl.

Rovněž ve věci 1 Tr 19/60 nepostupoval soud správně a důsledně, Při došetřování vyslechl manželku obviněného dr. E., která byla v původním řízení vyslýchána rovněž jako svědkyně. Uvedla, že byla podrobena psychickému nátlaku, aby doznala, že donesla od svého manžela dr. E. penicilin, ale že to popřela. Dále byla v téže věci vyslechnuta jako svědkyně manželka navrhovatele dr. J. Š., která vypověděla, že její manžel před Nejvyšším soudem v původním řízení byl ve fyzicky špatném stavu a vypovídal „jako by ze sna", ani dobře nevnímal a prý přisvědčil i tomu, že si přeje válku. Při původním jednání před Nejvyšším soudem prý upadl do kolapsu, byl v bezvědomí a potom zase apatický. Dále uvedla, že v původním řízení byla projevována snaha, aby sama byla zatažena do trestné činnosti s použitím nepravého dopisu (žádosti) o léky a že byla provokována k poskytnutí úplatku 3 000 Kč pro pracovníka MNV, aby mužovi pomohla. Žádná z těchto okolností nebyla blíže ověřována, ani nebyla konfrontována např. s obsahem původních trestních spisů, ani nebylo zjišťováno z protokolu o jednání před Nejvyšším soudem, zda obsahuje zápis o bezvědomí a kolapsu líčeném svědkyní. Rehabilitační

senát se také ani nepokusil si tyto okolnosti blíže ověřit výslechem některé z tehdejších soudních osob, které přezkoumávanou trestní věc projednávaly.

V přezkoumávaných věcech nebyly zjištěny podstatné závady a nedostatky v souvislosti s vyžadováním potřebných materiálů podle § 13 odst. 2 rehabilitačního zákona. Pouze v některých věcech zvláštního senátu krajského soudu v Českých Budějovicích orgány krajské správy ministerstva vnitra nemohly předložit soudu potřebné listinné důkazy zapsané ve spise v seznamu doličných věcí (dopisy, letáky), protože byly již skartovány. Skutečný obsah těchto písemností, důležitých pro zjištění objektivní pravdy, se pak jinými důkazy nepodařilo zjistit.

2) Průběh veřejného zasedání, provádění důkazů v přezkumném řízení.

Těžiště přezkumného řízení konaného podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci leží ve veřejném zasedání. Pokud o průběhu tohoto zasedání ani o podkladech pro rozhodnutí v něm neobsahuje rehabilitační zákon speciální ustanovení, užije se příslušných ustanovení trestního řádu, v prvé řadě ustanovení o dokazování.

Ze skutečnosti, že jde o řízení, v němž se přezkoumává pravomocný rozsudek, vyplývá, že se senát s předmětem své přezkumné činnosti seznamuje na základě podání zprávy o stavu věci (§ 235 odst. l tr. ř.)[4] na podkladě původního spisu. V protokolech užívají zvláštní senáty zpravidla pouze této zákonné formule, nezřídka již předtištěné, aniž je však v protokole blíže uvedeno, jaké konkrétní skutečnosti byly v rámci této zprávy vzaty senátem v úvahu. Podle § 235 odst. l tr. ř. musí být zpráva o stavu věci zaměřena na otázky, které je třeba ve veřejném zasedání řešit. Zpráva o stavu věci se tedy musí týkat všech těchto otázek a z protokolů o veřejném zasedání musí být zřejmé, zda tomu tak skutečně bylo. To je důležité zejména v tzv. skupinových věcech, kde se u jednotlivých obviněných mohou lišit žalovaný skutek, konkrétní zjištěné jednání, obhajoba i důkazy, jimiž byl žalovaný skutek prokazován.

Zpráva o stavu věci je však pouze podkladem pro další jednání senátu ve veřejném zasedání, které teprve má charakter dokazování. V této činnosti se zvláštní senáty krajských soudů dopouštějí řady nesprávností případně porušení procesních předpisů; to se nezřídka promítá i do nesprávnosti samého rozhodnutí.

Již při informativní prověrce praxe zvláštních senátů, provedené v červnu 1969, Nejvyšší soud zjistil a vytkl pak na následujících seminářích soudců zvláštních senátů, že není přípustná praxe, podle níž rozhodnutí v přezkumném řízení – ať již jde o výrok, jímž se ruší původní rozsudek, nebo o nový výrok, jímž se rozhoduje znovu o obžalobě – se buduje jenom na základě důkazů, provedených nově v přezkumném řízení. Při přezkoumávání původních skutkových zjištění je nutno provést a hodnotit nejen nov, nýbrž i původní důkazy. V nyní prověřovaných věcech bylo zjištěno, že zvláštní senáty porušují tuto zásadu z několika hledisek:

K tomu, aby mohl být přehodnocen a jinak posuzován důkaz, provedený v původním řízení, než jak jej hodnotil původní soud, musí být tento důkaz znovu proveden; jde-li o důkaz výpovědí obviněného nebo svědka či znalce, provede se znovu buď tak, že se obviněný nebo svědek eventuálně znalec ve veřejném zasedání znovu vyslechne, nebo – jsou-li splněny podmínky § 207[5] odst. 2 tr. ř. (ohledně obviněného) nebo podmínky § 211 tr. ř. (ohledně svědka a znalce)[6] – přečte se původní protokol. Také ostatní původní důkazy, např. důkaz listinou, je nutno přečíst znovu k důkazu a učinit o tom příslušný zápis v protokolu. Zvláštní senáty však v řadě případů takto nepostupují, nýbrž nahražují konkrétní provádění důkazů pouhým „konstatováním obsahu původního spisu“, což také takto protokolují. V některých případech dokonce ztotožňují podání zprávy o stavu věci ve smyslu § 235 odst. 1 tr. ř.[4] s prováděním důkazu „konstatováním obsahu spisu“ (např. zvláštní senáty krajského soudu v Banské Bystrici ve věcech 18 Tr 128/68, 18 Tr 97/68, 17 Tr 9/69 aj.). Protokolace, že byl konstatován obsah spisu, bez bližšího a konkrétního vyznačení, co bylo ze spisu přečteno nebo konstatováno, je jen prázdnou floskulí, která z hlediska provádění důkazů nic neznamená. Podle § 237 tr. ř. musí být z protokolu o veřejném zasedání patrné, které skutečnosti byly probrány a které důkazy byly provedeny ve veřejném zasedání.[7] Není-li tomu tak, nelze zjistit, které konkrétní důkazy a skutečnosti z původního řízení vzal zvláštní senát v úvahu, zda se zabýval všemi rozhodnými důkazy a skutečnostmi či nikoliv. Tím se stává posouzení správnosti provedeného přezkumného řízení nepřezkoumatelné. Vady toho druhu byly zjištěny např. v senátě 20 Tr Městského soudu v Praze (20 Tr 77/69, 32/69, 20/69 aj.).

Ze zákonného požadavku zjišťování skutečného stavu věci (§ 2 odst. 3 tr. ř.)[8] v přezkumném řízení vyplývá, že k závěru o nutnosti zrušení pravomocného rozsudku a nového rozhodnutí může zvláštní senát dospět pouze na základě opakovaní původních a případně provedení nových důkazů. Předpokladem pro nové skutkové zjištění je hodnocení těchto důkazů, což se neobejde bez ověřování a odstraňování rozporů mezi nimi; jde jednak o rozpory mezi jednotlivými důkazy provedenými v původním řízení, tedy o přezkoumání, zda tyto důkazy byly původním soudem hodnoceny správně a úplně, dále o vzájemné rozpory mezi novými důkazy, provedenými v přezkumném řízení a konečně o rozpory mezi důkazy, které byly provedeny v původním řízení na straně jedné a týmiž důkazy, opakovanými v přezkumném řízení, anebo zcela novými důkazy provedenými v tomto řízení, na straně druhé. Tato oblast hodnocení důkazů a s tím spojeného posuzování rozporných tvrzení a skutečností, které tyto důkazy obsahují, je nejslabším článkem práce zvláštních senátů v přezkumném řízení.

Nejčastější námitkou obviněných v přezkumném řízení je, že jejich výpovědi v původním přípravném řízení, případně i výpovědi svědků byly vynuceny psychickým anebo i fysickým násilím, a že po obsahové stránce neodpovídají, objektivní pravdě. Zvláštní senáty se v řadě případů spokojují jenom s takto uplatněnými námitkami, aniž je ověřují a zjišťují jejich pravdivost.

Např. zvláštním senátem krajského soudu v Ostravě ve věci 2 Tr 128/68 nebyl ověřován rozpor mezi výpovědí obviněného v přípravném řízení a jeho výpovědí před zvláštním senátem, při čemž obviněný tyto rozpory vysvětloval tím, že byl v původním

řízení vyslýchán za nepřípustných podmínek. Ve věci 4 Tr 127/68 zůstalo nepřešetřeno tvrzení obviněného a svědků o psychickém nátlaku a o nepravdivé protokolaci v původním přípravném řízení a tvrzení obviněného o nesprávné protokolaci jeho obhajoby v původním hlavním líčení. Ve věci 4 Tr 5/68 vysvětlovali dva obvinění změny ve svých výpovědích oproti původnímu řízení tím, že jejich původní výpovědi byly ovlivněny nátlakem vyšetřovatele. Když prokurátor v přezkumném řízení navrhl ověřit toto tvrzení obviněných výslechem vyšetřovatele a opatřením trestního spisu, který se týkal stíhání souběžné skupiny obviněných, zvláštní senát jeho návrh nesprávně zamítl.

Opakovaně zjišťovanou vadou (2 Tr 59/68, 2 Tr 54/68, 2 Tr 98/68 a 4 Tr 15/69), která přispěla k nevyjasnění rozporů v jednotlivých otázkách skutkového zjištění, bylo to, že zvláštní senáty krajského soudu v Ostravě v pochybnostech neprovedly nový výslech původně slyšených svědků, nebo že u obviněných neporovnávaly důsledně obsah jejich původních výpovědí se současnými a nepožadovaly i v jednotlivostech vysvětlení, proč je nynější vyjádření o těchto skutečnostech proti původní výpovědi rozdílné.

V některých případech. (4 Tr 101/68, 4 Tr 7/68) činí odůvodnění rozhodnutí dojem, že zvláštní senát považoval svůj úkol za splněný tím, že vytkl rozpory, které shledal v původním řízení nebo nedostatky v odůvodnění původního rozhodnutí a učinil závěr, že k původnímu rozhodnutí došlo na neúplném skutkovém základě, nebo že odůvodnění rozhodnutí je v určité části nepřezkoumatelné a necítil se povinným zjištěné rozpory vlastním dokazováním a vlastním hodnocením souhrnu provedených důkazů odstranit.

Rovněž u krajského soudu v Brně byla zjištěna řada pochybení při provádění důkazů v přezkumném řízení, např. ve věci 1 Tr 82/68 tvrdil obviněný v rehabilitačním návrhu, že v původním řízení při výsleších před bezpečnostními orgány byl fysicky týrán, že byl vyslýchán v noci a vynucováno na něm doznání k trestným činům, které nespáchal. Dále uváděl, že předseda senátu a prokurátor při hlavním líčení na něj křičeli a když se dožadoval konfrontace, že mu vyhrožovali. Rozsudek zvláštního senátu se těmito okolnostmi nezabývá a v těchto směrech nečiní žádná zjištění, např. na základě výslechu vyšetřovatele, předsedy senátu, obhájce nebo prokurátora činných v původním řízení.

Ve věci 1 Tr 3/69 byl sice ve veřejném zasedání obviněný vyslechnut, ale jeho dřívější výpověď mu nebyla předestřena, takže závažné rozpory v těchto dvou výpovědích nebyly odstraněny. Obviněný uvedl v přezkumném řízení závažnou okolnost, že osoba, vystupující jako agent cizí moci, byla ve skutečnosti pracovníkem bezpečnosti a úkoly dostávala od orgána N. který by mohl být zjištěn.

Ve věci 1 Tr 5/69 byli ve veřejném zasedání vyslechnuti obvinění a při jejich výslechu jim byly předestřeny jejich výpovědi z vyšetřovacího svazku. Obviněný J. M. uvedl, že jednání u soudu a jeho výpověď byla ovlivněna atmosférou strachu pod dojmem vyšetřování. Závažné rozpory

mezi tím, co obvinění uváděli dříve a nyní v přezkumném řízení, nebyly odstraněny. Nebyl učiněn ani pokus o to, aby byli vyslechnuti např. vyšetřující orgány nebo vyžádána zpráva příslušné komise ministerstva vnitra o poznatcích z vyšetřování. Nové rozhodnutí se výhradně opírá o údaje navrhovatelů, jak je učinili v přípravě veřejného zasedání a potom při něm samém.

Ve věci 1 Tr 4/68 byli obvinění vyslechnuti ve veřejném zasedání. Žádný z nich však nebyl dotazován k odstranění rozporů vzniklých mezi tím, co uváděli při výslechu před orgány Stb, a tím, co uváděli nyní jako navrhovatelé. Rovněž nebyli vyslechnuti k obsahu protokolů, které s nimi podrobně sepsal v původním řízení vyšetřovatel krajské prokuratury. Z původního řízení byl opakován důkaz přečtením pracovních posudků a charakteristik obviněných. Ke zrušení původního rozsudku i usnesení Nejvyššího soudu došlo jen na základě nových výpovědí obviněných, které nebyly vůbec ověřovány. Nebyly provedeny ani žádné další důkazy. Byly zjištěny i další podobné nedostatky ve stadiu dokazování u zvláštních senátů tohoto krajského soudu.

Obdobné procesní vady při provádění důkazů ve veřejném zasedání se vyskytují i u některých zvláštních senátů krajského soudu v Praze, Společným jmenovatelem těchto vad je nekonfrontování původních doznání obviněných s jejich odchylnou obhajobou v přezkumném řízení a neprověřování okolností, jimiž obvinění tyto rozdíly ve svých výpovědích odůvodňují. Např. ve věci 15 Tr 1/68 doznal obviněný v původním přípravném řízení i před soudem, že od druhé poloviny roku 1949 do listopadu 1953 činil s dalšími dvěma obviněnými organizační přípravy k obnovení bývalé národně socialistické strany, k vytvoření jeho ilegálního ústředí a jejího programu, jakož i k obsazení státních a veřejných funkcí příslušníky této strany v případě zvratu politických poměrů. V návrhu na přezkumné řízení a ve veřejném zasedání obviněný odvolal tyto dřívější výpovědi jako nepravdivé s odůvodněním, že je v přípravném řízení podepsal jenom pod vlivem těžkého onemocnění v dlouho trvající vazbě, kdy se obával, že zešílí nebo zemře. Jeho postoj v původním řízení před soudem i okolnost, že proti odsuzujícímu rozsudku nepodal odvolání, prý byly ovlivněny upozorněním, aby u hlavního líčení „netropil žádné hlouposti", protože bezpečnost si jej může „podat" i během výkonu trestu. Obdobně vypovídal ve veřejném zasedání i spoluobviněný a tři svědci, kteří obviněného původně usvědčovali. Zvláštní senát vzal za základ svého rozhodnutí tato nová tvrzení obviněných a svědků, zcela odlišné od výpovědí v původním řízení, aniž provedl důkaz k ověření, zda je pravdivé tvrzení o použití nezákonných metod při vyšetřování a o nesprávné stylizaci výpovědí v tomto procesním stadiu, jakož i o nepřípustném zastrašování obviněného pro případ změny jeho výpovědi před soudem.

Ve věci 20 Tr 68/69 městského soudu v Praze usvědčovala svědkyně v původním řízení obviněnou z trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1 tr. zák. spáchaného v letech 1960–1963. V přezkumném řízení svou původní výpověď odvolala s odůvodněním, že vyšetřovatel ji donutil podepsat protokol, obsahující nepravdivé okolnosti vyhrožováním, že jinak „si ji tam třeba nechají". Měl-li zvláštní senát pochybnosti o tom, zda důkaz výpovědí svědkyně byl v původním řízení proveden v rozporu se zákonem, měl tuto pochybnost odstranit provedením dalších dostupných důkazů a měl od svědkyně vyžadovat i vysvětlení, proč na své původní výpovědi setrvala i v hlavním líčení a odvolala ji až nyní v přezkumném řízení. Nic z toho však soud neučinil a bez dalších důkazů považoval za pravdivou novou změněnou svědeckou výpověď i odůvodnění změny této výpovědi.

Nedůsledně postupoval zvláštní senát uvedeného krajského soudu i ve věci 16 Tr 101/68, v níž obviněný namítal, že ve vyšetřování v původním řízení na něm bylo doznání, vynuceno násilím ze strany vyšetřovatele, jehož jméno uvedl. Zvláštní senát místo aby zmíněného vyšetřovatele vyslechl jako svědka ve veřejném zasedání k tvrzení obviněného, vyžádal [si] od inspekce ministra vnitra vyjádření k tomuto tvrzení. Inspekce předložila soudu se zprávou i zápis o výpovědi dotyčného vyšetřovatelé, v němž popírá tvrzení obviněného s poukazem na to, že se ke každému vyšetřovanému choval slušně a používání tvrdých forem vyšetřování odsuzoval. Zvláštní senát měl však současně k disposici vyjádření téhož vyšetřovatele, učiněné před tehdejší inspekcí ministerstva vnitra, z roku 1965 v jiné trestní věci, kde tento vyšetřovatel připustil, že se ve vyšetřování užívalo ostřejších forem proti osobám, které se nechtěly k trestné činnosti doznat, že takoví obvinění musili dělat dřepy a křičelo se na ně; uvedl rovněž, že výpověď obviněných byly mnohdy poopraveny a sestavovány z dílčích výpovědí, které obviněný učinil v průběhu celého vyšetřování.

Zvláštní senát byl v této věci oprávněn provést důkaz přečtením této zprávy někdejší inspekce ministra vnitra, avšak vzhledem k odchylné výpovědi vyšetřovatele před inspekcí v roce 1968 byl povinen zjišťovat objektivní pravdu výslechem vyšetřovatele jako svědka v přezkumném řízení, případně jeho konfrontací ve veřejném zasedání s obviněným.

V této souvislosti je nutno upozornit na nedostatky související s poučováním svědků, kteří se mají vyjádřit v přezkumném řízení k tvrzení obviněných případně jejich procesních osob, že v původním trestním řízení nepostupovali v souladu se zákonem, nebo že dokonce sami zákon porušili způsobem, který zakládá trestný čin. To se týká poučování jak soudců, tak i prokurátorů, avšak zejména vyšetřovatelů, jejichž výslechy k těmto tvrzením se v přezkumném řízení vyskytují nejčastěji. Podle § 14 rehabilitačního zákona se na výslech svědka v přezkumném řízení nevztahuje ustanovení § 9 odst. 1, 2 tr. ř. o zákazu výslechu[9], pokud jde o okolnosti, které souvisí s původním trestním, řízením, na toto zákonné ustanovení musí být svědek v rámci poučení před výpovědí upozorněn a musí to být poznamenáno v protokole. Jinak se však na výpověď svědka v přezkumném řízení vztahují ostatní ustanovení o svědeckém výslechu, uvedená v § 97–98, 100–104 tr. ř., mezi nimi též ustanovení § 100 odst. 2 tr. ř.[10] Podle tohoto ustanovení je svědek oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil mj. i sobě nebezpečí trestního stíhání. Má-li být tedy orgán, který byl činný v původním trestním řízení, vyslechnut o této své činnosti, musí být poučen i o svém právu odepřít vypovídat pro případ, že by si pravdivou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání a poučení musí být poznamenáno v protokole. Povinnost vypovídat není tedy ani v přezkumném řízení bezvýjimečná.

I u zvláštních senátů krajského soudu v Banské Bystrici bylo v některých případech zjištěno, že senát neprovedl důsledně potřebné dokazování a omezil se v podstatě pouze na nový výslech obviněného nebo svědka v přezkumném řízení, aniž by výsledky těchto důkazů konfrontoval s důkazy původními a aniž by ověřoval pravdivost okolností, jimiž obviněný nebo svědek odůvodnil změnu své výpovědi (např. ve věci 18 Tr 16/68).

3) Rozhodnutí zvláštního senátu o návrhu (§ 15, § 17 odst. 2 rehabilitačního zákona).

Rozhodování zvláštního senátu o návrhu na přezkoumání věci představuje ústřední problém celého přezkumného řízení. Zákon o soudní rehabilitaci upravil otázky rozhodnutí v řadě směrů odchylně od úpravy obsažené v trestním řádu. Tato úprava však vyvolává některé teoretické i praktické výkladové obtíže.

Praxe zvláštních senátů krajských soudů není především jednotná ohledně formy rozhodnutí, což pramení z nepříliš jasné a důsledné dikce § 15 odst. 1 i. f.[3] a § 17 odst. 2 zákona. Nejednotnost se projevuje zejména v případech, kdy senát po zrušení původního rozsudku trestní stíhání zastaví. Některé senáty rozhodují ve zrušovací i zastavovací části usnesením, jiné v obou naznačených výrocích rozhodují rozsudkem. Ani jeden z těchto způsobů však nelze v takovém případě považovat za správný. O úplném nebo částečném zrušení přezkoumávaného rozhodnutí rozhoduje zvláštní senát vždy rozsudkem, jak stanoví § 15 odst. l i. f.[3], kde se říká, že senát „zruší rozhodnutí zcela nebo zčásti, v níž je vadné a rozhodne sám ve věci rozsudkem". Poslední část souvětí za vloženou částí „v níž je vadné", je spojena s předchozí částí souvětí slučovací spojkou „a", která tak spojuje větné členy „zruší" a „rozhodne sám ve věci rozsudkem". Slovo „rozsudkem" se tak vztahuje jak na zrušení, tak i na nové rozhodnutí. Opačné názory, podle nichž se má o zrušení přezkoumávaného rozhodnutí rozhodnout formou usnesení, jsou vázány na takové pojetí slov „ve věci", jako by se těmito slovy vyjadřovalo, že jde jen o rozhodnutí o vině a trestu. Takový výklad však nemá oporu ani v jiném zákonném ustanovení, ani v teorii, naopak je v rozporu s jinými ustanoveními rehabilitačního zákona i trestního řádu, který pojmy „věc" i „ve věci" používá jenom k označení konkrétního soudního případu, tedy ve smyslu „v této věci, o níž jde" (srov. např. § 2 odst. 2, 3, § 8, § 21, § 23 aj. rehabilitačního zákona, dále § 2 odst. 10, § 3 odst. 2, § 123 tr. ř.[11] aj.). Z tohoto hlediska je tedy pojem „ve věci" v ustanovení § 15 odst. 1 i. f.[3] nadbytečný.

Pokud na zrušovací část navazuje jakékoliv rozhodnutí s výjimkou zastavení trestního stíhání pro promlčení nebo v důsledku amnestie, má toto další rozhodnutí tedy rovněž formu rozsudku. Jestliže se však po zrušení původního rozhodnutí trestní stíhání zastavuje z uvedených důvodů, vyplývá z ustanovení § 17 odst. 2 rehabilitačního zákona, že se toto rozhodnutí

o zastavení vysloví formou usnesení. Tato dvojí forma rozhodnutí v téže věci v případě zastavení trestního stíhaní má důležitý význam i z hlediska opravných prostředků. Kdyby se i o zastavení trestního stíhání rozhodovalo rozsudkem, bylo by nutno přiznat oprávněným osobám proti takovému rozsudku odvolání, což by bylo v rozporu s § 17 odst. 2 rehabilitačního zákona, podle něhož má v takovém případě obviněný pouze právo požádat do 15 dnů o pokračování v trestním řízení. Kdyby naopak celé rozhodnutí, tedy jak zrušovací část, tak i výrok o zastavení trestního stíhání, bylo učiněno formou usnesení, neměl by obviněný ani prokurátor možnost opravného prostředku proti výroku o zrušení původního rozsudku, protože podle § 19 odst. 2 rehabilitačního zákona je stížnost přípustná pouze proti usnesení o zamítnutí návrhu na zahájení přezkumného řízení a proti usnesení podle § 15 odst. 2 rehabilitačního zákona. Proto je nutno respektovat rozdílnou úpravu v § 15 odst. l a v § 17 odst. 2 rehabilitačního zákona a při zastavení trestního stíhání učinit výrok o zrušení původního rozsudku formou rozsudku a výrok o zastavení trestního stíhání formou usnesení. Těmto dvěma formám rozhodnutí je pak nutno přizpůsobit i poučení o opravných prostředcích – proti rozhodnutí učiněnému formou rozsudku je přípustné odvolání, proti usnesení o zastavení trestního stíhání má prokurátor stížnost podle § 223 odst. 4 tr. ř.[12] per analogiam a obviněný žádost o pokračování v řízení.

Pokud by ohledně téhož obviněného bylo podáno pouze odvolání proti výroku o zrušení původního rozsudku a tento výtok by byl v odvolacím řízení zrušen, zrušil by odvolací soud současně i usnesení o zastavení trestního stíhání jakožto rozhodnutí na zrušený rozsudek zvláštního senátu obsahově navazující, které pozbylo podkladu (§ 284 odst. l tr. ř.[13], § 46 odst. l rehabilitačního zákona).

Některé senáty krajských soudů nerozhodují o zastavení trestního stíhání současně s rozhodnutím o zrušení přezkoumávaného rozsudku, ale ve veřejném zasedání rozhodnou pouze rozsudkem o zrušení, při čemž do výroku tohoto rozsudku současně uvedou, že po právní moci rozsudku bude rozhodnuto usnesením o zastavení trestního stíhání. Takový postup není v souladu s intencemi zákona o soudní rehabilitaci. Rehabilitační zákon sleduje jako jeden z cílů urychlené přezkoumání zákonnosti rozhodnutí, jehož se týká návrh. Proto také např. byla uzákoněna povinnost rozhodnout po zrušení přezkoumávaného rozsudku přímo zvláštním senátem a nevracet věc prokurátorovi k dořetření. Kromě toho z ustanovení § 17 odst. 2 věta druhá rehabilitačního zákona nelze – na rozdíl od ustanovení § 287[14] a násl. tr. ř. – dovodit, že by se po zrušení přezkoumávaného rozhodnutí konalo samostatné řízení. Zastavení trestního stíhání je součástí téhož řízení, v němž bylo přezkoumávané rozhodnutí zrušeno. Shora uvedený postup některých zvláštních senátů je kromě toho nepraktický, protože musí znovu nařizovat veřejné zasedání k rozhodnutí o zastavení trestního stíhání. Zcela nesprávné je uvádět do rozsudečného výroku, že bude po právní moci rozsudím rozhodnuto o zastavení trestního stíhání; pro takový výrok není nikde zákonný podklad. Pokud by při pokračování ve veřejném zasedání došlo nikoliv k zastavení trestního stíhání, ale k výroku o vině (ať již odsuzujícím nebo zprošťujícím), vznikla by nelogická situace, že by část rozhodnutí podle § 15 odst. l rehabilitačního zákona byla vyhlášena jedním rozsudkem a další část druhým rozsudkem. Proto shora uvedenou praxi některých senátů krajských soudů nelze považovat za správnou.

Při rozhodování podle § 15 rehabilitačního zákona však dochází k řadě nedostatků a pochybení nikoliv jen formálního, ale i materiálního rázu, navazujících na shora zmíněné vady dokazování v průběhu veřejného zasedání. To se týká jak rozhodování o zrušení původního rozhodnutí, tak i nového rozhodování o původní obžalobě.

Podle § 125 tr. ř.[15] musí soud v odůvodnění rozsudku stručně a jasně vyložit, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel, existenci kterých skutečností pokládá se zřetelem na výsledky dokazování za vyloučenou nebo pochybnou, jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují, a proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších. Dále musí být z odůvodnění platné, jak se soud vypořádal s obhajobou a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu.

Toto ustanovení trestního řádu platí beze zbytku i pro rozsudky zvláštních senátů, při čemž uvedené okolnosti se vztahují jak na výrok o zrušení, tak i na nový výrok o žalovaném skutku. O to jsou požadavky na rozhodnutí zvláštního senátu a na jeho odůvodnění náročnější. Mezi výrokem rozsudku a jeho odůvodněním je bezprostřední návaznost, protože na postup při

rozhodování senátu a na způsob jeho uvažování lze usuzovat jenom z odůvodnění rozsudku; není-li odůvodnění úplné nebo jasné, je rozhodnutí samo buď vadné, nebo nepřezkoumatelné. To platí obdobně i pro obsah usnesení (§ 134 tr. ř.[16]).

Rozhodnutí zvláštních senátů vykazují v těchto směrech řadu nedostatků. Senáty uvádějí v některých rozhodnutích pouhý počet důkazů, aniž sledují jejich vnitřní spojitost ve vztahu k jednotlivým prokazovaným skutečnostem a jejich důkazní hodnotu. Z odůvodnění některých rozhodnutí jasně ani neplyne, jaké skutečnosti vzal zvláštní senát na podkladě zhodnocených důkazů za prokázané ve srovnání se skutkem obsaženým v přezkoumávaném rozsudku. Byly zjištěny i případy neúplného a povrchního hodnocení okolností významných pro spravedlivé posouzení věci. Takový postup nemůže vést ke zjištění skutečného stavu věci; naopak je s ním spojeno nebezpečí, že původní, třebas nedokonalé nebo vadné rozhodnutí je v přezkumném řízení nahrazeno novým rozhodnutím, které se vyznačuje stejnými nebo obdobnými nedostatky.

Např. ve věci 20 Tr 116/69 zvláštního senátu městského soudu v Praze byl podle § 15 odst. l písm. a), d) rehabilitačního zákonů zrušen původní rozsudek Nejvyššího soudu a obviněný byl podle § 226 písm. b) tr. ř. zproštěn obžaloby pro trestný čin vyzvědačství podle § 3 odst. l zák. č. 231/1948 Sb., který spáchal podle přezkoumávaného rozsudku tak, že v polovině roku 1949 na požádání E. S., který byl ve špionážním spojení s některými úředníky cizího zastupitelského úřadu, se sešel v bytě M. S. s úředníkem tohoto cizího zastupitelského úřadu E. K. a předal mu podrobný rozbor poměrů v čs. hutním průmyslu. Argumentace rozsudku zvláštního senátu směřující k oslabení správnosti úvah, z nichž vycházel soud v původním rozsudku, je značně povšechná a nekonkrétní.

V tomto rozsudku zvláštního senátu není hodnocena např. skutečnost, že obviněný v přípravném řízení původně popíral uskutečnění schůzky s E. K., dále okolnost, že úředník E. K. přišel na schůzku pěšky, nikoli autem, aby jeho přítomnost nevzbudila pozornost. Senát nehodnotil ve všech souvislostech ani výpověď E. S. v původním přípravném řízení, která obviněného usvědčuje, a kterou obviněný v původním hlavním líčení nepopřel, ale označil neurčitě „do určitého bodu za správnou". Nebylo zhodnoceno ani původní doznání obviněného, že se jej E. K. vyptával na počet vysokých pecí, na celkovou kapacitu závodů, na podrobné otázky zásobování hutního průmyslu apod. Lze souhlasit se zjištěním zvláštního senátu, že v původním rozsudku nebyl bezpečně zjištěn charakter vyzrazených skutečností jako státního tajemství, ačkoli tyto skutečnosti byly takto soudem posuzovány. Avšak zvláštní senát v přezkumném řízení tento nedostatek důsledně neodstranil, neboť k otázce charakteru uvedených skutečností provedl důkaz pouze zprávou ministerstva průmyslu a výpovědí někdejšího generálního ředitele čs. hutí; neprovedl však k objasnění stupně utajení jednotlivých vyzrazených skutečností v době činu (ex tunc) důkaz znalce z oboru utajovaných skutečností.

Nedostatečná zjištění a prověření okolností uváděných v návrhu byla zjištěna i ve věci 1 Tr 56/68 zvláštního senátu krajského soudu v Brně. Obviněný v návrhu namítal, že byl ve vyšetřování podroben fyzickému násilí a psychickému nátlaku, při kterém bylo ještě využito jeho silných, více dnů trvajících bolestí zubů, které se vystupňovaly tak, že se pokusil o sebevraždu.

Těmito námitkami proti správnosti přípravného řízení se zvláštní senát vůbec nezabýval, nýbrž podle § 15 odst. 1 písm. a), d) rehabilitačního zákona napadený rozsudek zrušil a obviněného zprostil podle § 226 písm. b) tr. ř.[17] jenom na základě přehodnocení zjištění původního soudu; v tomto směru uvedl, že pokud soud v původním řízení zjistil úmysl obviněných vstoupit v zahraničí do cizí armády nebo vejít ve styk s cizí mocí, jde o vykonstruované obvinění, které nemá oporu ve spisech, a dodává, že v důsledku této konstrukce se stal původní rozsudek „zmatečný" i v tom směru, že má vnitřní rozpory, když ohledně motivu útěku obviněných do zahraničí se něco jiného uvádí o doznání obviněných a něco jiného o jejich obhajobě. Takovéto nové hodnocení původně provedených důkazů je nesprávné a zcela nedostatečné, protože zvláštní senát při něm nevzal v úvahu všechny okolnosti, které obvinění původně vypověděli, a to i ve svůj neprospěch.

Dalším příkladem vadného rozhodnutí z tohoto hlediska je věc sp. zn. 16 Tr 148/68 zvláštního senátu krajského soudu v Praze.

V této věci byl obviněný v původním řízení uznán vinným trestným činem podvracení republiky podle § 79a odst. l tr. zák.[1] z roku 1950 ve znění novely z roku 1956 na tom skutkovém základě, že po delší dobu opakovanými výroky proti republice, zejména proti jejímu společenskému a hospodářskému řádu, narušoval společenské zájmy, chráněné tímto zákonným ustanovením. V původním, řízení byl porušen zákon v ustanovení § 227 odst. l tr. ř. z roku 1956, když soud – třebas za souhlasu procesních stran – přečetl výpovědi svědků z vyšetřovaní, jejichž usvědčující výpovědi obviněný ve všech podstatných částech popíral a vyvracel. Zvláštní senát proto dospěl v přezkumném řízení právem k závěru, že přezkoumávaný rozsudek je vadný z důvodu § 15 odst. l písm. a) rehabilitačního zákona.

Zvláštní senát však nebyl v přezkumném řízení při odstraňování původních, vad důsledný, protože obhajobu obviněného, který i v přezkumném řízení veškeré výroky popíral, ověřoval pouze výslechem tří svědků, kteří uvedli, že ve vyšetřování nevypovídali tak, jak je protokolováno, že si však nepamatují, že byli vyslýcháni vyšetřovatelem dvakrát; další svědky, kteří obviněného usvědčovali z týchž výroků a někteří ještě z výroků dalších, pro něž byl obviněný původně uznán vinným, však zvláštní senát nevyslechl a na základě nedostatečně ověřené obhajoby a dokonce i bez zjišťování, zda nynější tvrzení svědků o protokolaci jejich výpovědi ve vyšetřování je pravdivé, obviněného zprostil podle § 226 písm. b) tr. ř. Kromě toho senát nesprávně použil při zrušování původního rozhodnutí § 15 odst. l písm. d) rehabilitačního zákona, protože sám nepovažoval skutková zjištění původního rozsudku za správná.

Zvláštní senáty zjišťují v některých případech důvod pro zrušení přezkoumávaného rozsudku podle § 15 odst. l písm. b) rehabilitačního zákona jenom z tvrzení obsažených v návrhu a z výpovědí obviněného v přezkumném řízení aniž si jejich pravdivost ověřují potřebnými důkazy.

Ve věci 20 Tr 44/68 městského soudu v Praze uvedl obviněný M. v návrhu na zahájení přezkumného řízení, že jeho původní doznání bylo vynuceno fyzickým a psychickým násilím, když byl při výslechu tlučen pendrekem přes paty a bit do obličeje. V podstatě totéž opakoval ve veřejném zasedání při přezkumném řízení. V téže věci vypověděl v přezkumném řízení obviněný H., že před výslechem v přípravném řízení dostal dvě facky; byl kopnut, pak se musil sehnout a byl tlučen, takže pak mluvil, jak si vyšetřující přáli.

Zvláštní senát, aniž tyto údaje ověřil, zahrnul jenom na podkladě výpovědí obviněných do svých skutkových zjištění, že přezkoumávaný rozsudek je vadný proto, že doznání bylo na obviněných vynuceno v původním řízení násilím. Dále zvláštní senát právem zjistil, že skutek byl nesprávně posouzen jako trestný čin velezrady – § 15 odst. l písm. d) rehabilitačního zákona, ačkoli znaky tohoto trestného činu neměl.

Vady tohoto druhu byly zjištěny i u dalších zvláštních senátů. Z nich lze uvést např. senát krajského soudu v Banské Bystrici, který ve věci 18 Tr 48/68 zprostil odviněného obžaloby po zrušení původního přezkoumávaného rozsudku, aniž ty konfrontoval novou obhajobu obviněného s jeho původní výpovědí a aniž by provedl potřebný svědecký důkaz.

V této trestní věcí byl v původním řízení obviněný odsouzen pro trestný čin neoznámení trestného činu podle § 35 odst. 2 zák. č. 231/1948 Sb. na tom skutkovém základě, že se koncem února 1949 dozvěděl od L. K. o existující protistátní organizaci, do níž ho jmenovaný L. K. lákal. Obviněný sice vstup do organizace odmítl, ale přitom se dozvěděl o její existenci konkrétní podrobnosti, které neohlásil příslušným bezpečnostním orgánům, což v původním řízení doznal.

V návrhu na přezkumné řízení a ve veřejném zasedání obviněný namítal, že L. K. ho informoval pouze o reorganizaci partyzánské brigády, jejímiž členy během druhé světové války oba byli, že nebyla řeč o protistátní organizaci a že se o spojení L. K. s protistátní organizací dozvěděl až při vyšetřování. Zvláštní senát vzal za základ svého rozhodnutí o zrušení původního rozsudku a zproštění obviněného pouze tuto změněnou výpověď v přezkumném řízení, nevyslechl ani svědka L. K., který nebyl slyšen před soudem ani v původním řízení, a nehodnotil ani novou verzi výpovědi obviněného s jeho původním doznáním. Postup zvláštního senátu byl v tomto případě naprosto vadný.

Rovněž ve věci 23 Tr 38/68 zvláštního senátu krajského soudu v Bratislavě byl přezkoumávaný rozsudek zrušen a obviněná zproštěna jenom na základě neověřené výpovědi obviněné z přezkumného řízení.

V původním vyšetřování obviněná doznala, že třikrát poskytla přístřeší a stravu špionovi, kterého jí z ciziny poslal její známý. V hlavním líčení popřela, že by o špionážním poslání této osoby věděla, doznala však, že se před ní tato osoba zmínila o tom, že její známý, který ho k ní poslal, je v zahraničí. V hlavním líčení byla obviněná usvědčena uvedeným špionem z toho, že se jí se svým posláním v republice svěřil. Na základě toho pak byla odsouzena pro trestný čin podle § 86 odst. l, 2 písm. a) tr. zák z roku 1950.

V přezkumném řízení obviněná tvrdila, že o špionážním poslání osoby, které poskytla přístřeší a stravu, nevěděla. Zvláštní senát, aniž by hodnotil usvědčující výpověď špiona z hlavního líčení i doznání obviněné z tohoto stadia řízení, že věděla o ilegálním pobytu svého známého v zahraničí a bez přihlédnutí k úplnému doznání obviněné ve vyšetřování neprávem zrušil přezkoumávaný rozsudek podle § 15 odst. 1 písm. a) rehabilitačního zákona jenom na podkladě nového tvrzení obviněné a zprostil ji obžaloby.

Složitost skutkového děje v přezkoumávaných věcech vyžaduje věnovat značnou pozornost všem aspektům případu. Zvláštní senáty v některých věcech opomíjejí se vypořádat do důsledku se všemi skutkovými okolnostmi, které mohou mít vliv na právní posouzení skutku.

Např. ve věci 16 Tr 499/66 krajského soudu v Praze byl obviněný F. zproštěn obžaloby pro skutek, podle něhož v říjnu a listopadu 1956 navázal spojení s členy ilegální skupiny bývalých agrárníků, zejména s V. K. a F. T. a byl jimi získán k utvoření velezrádné skupiny, která si vytkla za cíl přípravu zvratu poměrů u nás. Tento skutek byl v původním řízení postižen jako trestný čin velezrady podle § 78 odst. l písm. c), odst. 2 písm. a) tr. zák.

V přezkumném řízení odůvodnil zvláštní senát zpřesňující výrok tím, že ohledně V. K. byla v r. 1967 povolena obnova řízení, v níž byl jmenovaný V. K. zproštěn obžaloby, že by se dopustil velezrady organizováním agrárníků k protistátní činnosti. Zvláštní senát, proto právem vycházel ze skutečnosti, že došlo k podstatné změně skutkových okolností mezi obviněným F. a V. K.

Avšak ze zprošťujícího rozsudku není zřejmé, že by se zvláštní senát zabýval vztahem obviněného k F. T., ačkoli i v přezkumném řízení obviněny nepopřel, že se jednou s F. T. sešel a dozvěděl se od něj určité záměry, které v původním řízení charakterizoval tak, že šlo o „nějakou ilegalitu", protože F. T. na něm chtěl rozpracovat otázky politického charakteru. Sám obviněný v původním řízení posuzoval svůj čin jako neoznámení trestného činu.

Závěr zvláštního senátů ohledně zproštění obviněného není tedy v tomto případě podložen potřebnými zjištěními vztahu obviněného k F. T., které byly v původním řízení základem odsuzujícího rozsudku. V přezkumném řízení se zvláštní senát nezabýval otázkou, zda odsouzení F. T. bylo zrušeno nebo je dosud pravomocné, ani nehodnotil tuto okolnost z hlediska eventuálně neoznámení trestného činu F. T. obviněným.

Řada nedostatků byla zjištěna i při zrušování původních rozhodnutí z důvodů uvedených v § 15 odst. l písm. d) rehabilitačního zákona, tedy proto, že skutek byl uznán za trestný v rozporu s trestním zákonem. Tento zprošťující důvod nezahrnuje případy, kdy nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro který byl obviněný stíhán, ani kdy nebylo prokázáno, že zjištěný skutek, který je předmětem obžaloby, spáchal obviněný. Takové případy představují důvod zrušení podle § 15 odst. 1 písm. a) rehabilitačního zákona, tedy že rozhodnutí bylo učiněno na základě nesprávných zjištění. Pod zrušující důvod podle § 15 odst. l písm. d) spadají případy, kdy žalovaný skutek byl uznán za trestný čin, ačkoli trestným činem nebyl, nebo byl-li uznán za dokonaný čin, ačkoli šlo o pokus apod. Užití tohoto důvodu však předpokládá, že skutková zjištění byla správná.

Nesprávně použil tohoto důvodu zrušení zvláštní senát krajského soudu v Praze ve věci sp. zn. 15 Tr 333/69.

V tomto případě zrušil původní rozsudek krajského soudu, kterým byla obviněná M. C. uznána vinnou trestným činem velezrady podle § 78 odst. 2 písm. b), odst. 1 písm. c) tr. zák.

z roku 1950, a to z důvodů § 15 odst. l písm. a), d) zákona č. 82/68 Sb. Obviněnou pak zprostil obžaloby pro skutek, že slíbila páteru Sch. opatřit možnost ilegálního útěku do nepřátelské ciziny, ač věděla, že Sch. jako reakčně smýšlející kněz se v cizině zapojí do činnosti zrádné emigrace a jednala v této věci se spoluobviněnou B. která pak ujišťovala pátera Sch., že v této věci podnikne potřebné kroky.

Zvláštní senát správně dovodil, že ta část skutkových zjištění, která vedla k posouzení jednání obviněné jako trestného činu velezrady, totiž že obviněná věděla, že páter Sch. by se po útěku za hranice zapojil do činnosti zrádné emigrace, nebyla podložena žádným důkazem, nýbrž se opírala jen o tzv. notorietu.

V ostatních směrech skutková zjištění původního rozsudku nedoznala změn na podkladě výsledků přezkumného řízení. Zvláštní senát v odůvodnění svého rozhodnutí zaujal stanovisko, že takto zjištěné jednání obviněné není ani pomocí k trestnému činu opuštění republiky, ani pokusem pomoci k tomuto trestnému činu, ježto obviněná neměla nijak zjištěno, ani se nepokusila ověřit, zda B. má nějaké konkrétní možnosti pomoci páteru Sch. při ilegálním útěku za hranice. Tato okolnost však je z hlediska zákonného ustanovení o pomoci nerozhodná. Vzhledem k tomu, že nebylo zjištěno ani v původním řízení, zda páter Sch. uprchl ilegálně do ciziny, anebo se o to aspoň pokusil, měl zvláštní senát v tomto směru řízení doplnit a pokud by se tato okolnost nedala zjistit, měl uvažovat o posouzení skutku obviněné jako pokusu pomoci k trestnému činu opuštění republiky, anebo dovodit, že šlo o přípravné jednání, které vzhledem k zákonné úpravě tehdy platné nebylo trestné. Jen v tomto naposled uvedeném případě by bylo odůvodněno použití i dalšího zrušovacího důvodu podle § 15 odst. l písm. d) zákona č. 82/68 Sb. Jinak by bylo na místě použití zrušovacího důvodu podle § 15 odst. l písm. e) citovaného zákona. Pak by ovšem nepřicházelo v úvahu zproštění obžaloby, nýbrž zastavení trestního stíhání, pokud by se na skutek obviněné vztahovala abolice, nebo uložení trestu.

Zvláštní senáty nevěnují vždy dostatečnou pozornost úplnému zjištění skutečného stavu věci, aby mohly náležitě posoudit, zda se obviněný, ohledně něhož byl původní rozsudek právem zrušen, nedopustil žalovaným skutkem jiného trestného činu.

V věci 16 Tr 43/68 zprostil zvláštní senát krajského soudu v Praze osm obviněných z trestného činu velezrady podle § 78 odst. l písm. c), odst. 2 písm. a) tr. zák. z roku 1950 po zrušení původního rozsudku podle § 15 odst. l písm. a), b) tr. zák.

Původním rozsudkem byli uznáni vinnými, že od jara 1949 do konce roku 1951, případně do března 1953 jako bývalí funkcionáři rozpuštěné organizace Orel vytvořili ilegální organizaci, která prováděla sbírky na podporu rodinných příslušníků osob zajištěných pro protistátní činnost a konala přípravy pro obnovení činnosti Orla, pro případ zvratu politických poměrů; pro ten případ se dohodli na vytvoření tzv. úderných oddílů, která měly v převratových dnech zajišťovat majetek církve a Orla.

V přezkumném řízení se obvinění hájili, že v původním řízení nevypovídali vše, co bylo v přípravném řízení protokolováno, že jim byl např. imputován výraz „zřizování úderných oddílů pro případ zvratu“ apod. Zvláštní senát vyslechl v přezkumném řízení pouze jako svědka V. K., který byl v původním řízení odsouzen pro stejnou trestnou činnost v jiné trestní věci. Ten tvrzení obviněných v přezkumném řízení potvrdil, což však vzhledem k materiálnímu postavení tohoto svědka nebylo dostatečným důkazem. Aby bylo možno dospět ke spolehlivému závěru o tom, zda pro zrušení původního rozsudku jsou důvody, bylo třeba vyslechnout orgány činné v původním trestním řízení k novému tvrzení obviněných, eventuálně pokud by to nebylo možné, vyžádáním zprávy od inspekce ministra vnitra ohledně poznatků z vyšetřování této věci. Vzhledem k tomu, že obvinění v hlavním líčení, ohledně jehož průběhu netvrdí, že na ně byl činěn nátlak nebo že by jejich výpovědi byly zkresleny, vypovídali o řadě okolností, které zakládají znaky trestného činu, měly být vyslechnuty i osoby, činné v původním řízení v hlavním líčení. Za předpokladu, že by byl zjištěn důvod pro zrušení původního rozsudku a že by výpovědi obviněných v hlavním líčení byly pravdivé, zakládalo by jejich doznané jednání znaky trestného činu sdružování proti republice podle § 79 tr. zák. z roku 1950, který je spáchán již spolčením v úmyslu podvracet zájmy chráněné v tomto ustanovení. V takovém případě měl

soud kvalifikovat čin z hlediska § 16 tr. zák. podle nejpříznivějších předpisů, platných od doby spáchání činu dodnes.

Novelou č. 63/1956 Sb. byl trestný čin sdružování proti republice nahražen podvracením republiky podle § 79a[1] chránícím stejné společenské zájmy. Toto ustanovení je však vůči předchozímu trestnému činu striktnější ve třech směrech:

a) nestačí spolčení v úmyslu podvracet republiku, ale musí být prokázána aktivní činnost (arg… [sic] provádí podvratnou činnost),
b) čin musí být spáchán z nepřátelství k lidově demokratickému zřízení,
c) spolčení k tomuto trestnému činu je stíháno nižší trestní sazbou.

Nyní platné ustanovení § 98 odst. l tr. zák. o trestném činu podvracení republiky obsahuje stejné zákonné znaky jako ustanovení předchozí, nemá však ustanovení o spolčení, což nahrazuje obecné ustanovení § 7 odst. l tr. zák. o přípravě.

Vzhledem k tomu měl zvláštní senát hodnotit výpověď obviněných z původního řízení jak se stadia vyšetřování, tak i ze stadia hlavního líčení, a pokud by po zrušení původního rozsudku dospěl k závěru, že jejich výpověď v hlavním líčení odpovídá objektivní pravdě, měl usuzovat, zda jejich jednání nezakládá trestný čin sdružování proti republice podle § 79a odst. l, 4 tr. zák. z roku 1950 ve znění novely č. 63/1956 Sb.[1], který je z uvedených skutkových podstat pro obviněné nejpříznivější.

Zvláštní senáty chybují někdy i v případech, kdy původní rozsudek byl později zrušen mimořádným opravným prostředkem a předmětem přezkoumání je tedy nový rozsudek, vyhlášený po povolené obnově nebo po stížnosti pro porušení zákona. V takovém případě nelze přezkoumávat námitky týkající se např. použití nezákonných metod před původním, později zrušeným rozsudkem, jestliže okolnosti, získané původně nezákonným způsobem, byly později po mimořádném opravném prostředku zjištěny zákonným způsobem znovu.

Např. ve věci 16 Tr 59/69 krajského soudu v Praze navrhli obvinění M. J. a E. D. zrušení odsuzujícího rozsudku, vydaného po obnově, jímž byli uznáni vinnými tím, že vyzvídali okolnosti, mající charakter státního tajemství. Jako důvod přezkoumání věci uvedli, že v původním vyšetřování bylo proti nim použito nezákonných metod a že jejich činnost byla vyprovokována a řízena bezpečnostními orgány.

Zvláštní senát neprávem zrušil přezkoumávaný rozsudek vyhlášený po obnově z důvodů uvedených v § 15 odst. l písm. b), c), protože těmito vadami netrpělo rozhodnutí po obnově, nýbrž rozhodnutí před obnovou, které však v době přezkumného řízení již neexistovalo. Pokud jde o zrušovací důvod uvedený v § 15 odst. 1 písm. c) rehabilitačního zákona, bylo již v řízení po obnově zjištěno, že věc byla vyprovokována a řízena bezpečnostními orgány. Přesto však čin obviněných byl pro společnost nebezpečný, protože státní tajemství bylo obviněnými vyzrazeno nepovolaným osobám.

Obdobné pochybení při zrušení přezkoumávaného rozsudku podle § 15 odst. l písm. c) rehabilitačního zákona bylo zjištěno i ve věcech 17 Tr 283/68 a 17 Tr 281/68 krajského soudu v Praze.

Nedostatkem práce zvláštních senátů je rovněž nesprávné chápání zásady „in dubio pro reo" v přezkumném řízení ve vztahu ke zrušujícímu výroku. Stejně jako v obnově, ani při přezkoumávání pravomocného původního rozhodnutí nemá uvedená zásada místo. Proto pokud se nepodařilo prokázat, že přezkoumávané rozhodnutí je vadné, a přestože zůstaly nevyvrácené námitky navrhovatele v tomto směru, není možno přezkoumávané rozhodnutí, jako vadné zrušit.

Nesprávně postupoval z tohoto hlediska zvláštní senát krajského soudu v Českých Budějovicích ve věci sp. zn. 7 Tr 37/68, v níž k ověření tvrzení obviněného o nezákonných vyšetřovacích metodách vyslechl vyšetřovatele a krajského prokurátora. Na základě jejich výslechu učinil pak závěr, že sice tito svědci vyloučili správnost tvrzení obviněného, avšak učinili tak pouze obecně, protože si na obviněného již nepamatovali. Proto podle názoru zvláštního senátu nelze dojít ke spolehlivému závěru o tom, že doznání obviněného v původním řízení nebylo učiněno na základě nezákonného postupu, jak obviněný uváděl.

Stejně, jako nelze užít při zrušování pravomocného rozsudku v přezkumném řízení zásadu „in dubio pro reo", není možno založit zrušení přezkoumávaného rozsudku na užití ustanovení § 65 tr. zák. o zániku nebezpečnosti trestného činu pro společnost, a tím spíše ne na úvaze o snížení stupně této nebezpečnosti z hlediska posuzování skutku „ex nunc". Okolnost, že s odstupem času se jeví nebezpečnost činu menší, než jaká byla v době původního rozhodnutí anebo dokonce že dnes již zcela pominula, nemůže být důvodem pro zrušení pravomocného rozsudku v přezkumném řízení. Nesprávný přístup k posuzování této otázky se naznačuje v rozhodnutí zvláštního senátu krajského soudu v Českých Budějovicích ve věci 7 Tr 57/68.

V této věci byli čtyři obvinění odsouzeni v původním řízení pro trestný čin podvracení republiky podle § 79a odst. l tr. zák. z roku 1950 ve znění novely(1), který spáchali tím, že založili protistátní organizaci podle systému tzv. trojek, jejímž účelem bylo organizovat osoby, které by se v případě zvratu lidově demokratického zřízení uchopily v obcích veřejné správy.

Zvláštní senát při zrušování pravomocného rozsudku pochybil ve dvou směrech: především po skutkové stránce pro závěr, že u obviněných nebyl naplněn znak „z nepřátelství k lidově demokratickému zřízení" nehodnotil výpověď obviněného B., která o naplnění tohoto znaku svědčila, a jednak po právní stránce přehodnocoval stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, když měl na rozdíl od názoru původního rozsudku za to, že obvinění připravovali organizační trojky pro případ „celkem pomyslný".

4) Podklady a jejích zhodnocení pro další případné výroky zejména k otázkám

a) používání benefícia cohaesionis

Z prohlédnutých spisů zvláštních senátů plyne, že ustanovení § 16 odst. 2 rehabilitačního zákona je používáno poměrně často. Přitom pochybení v souvislosti s aplikací tohoto ustanovení byla ojedinělá. Pozoruhodným je rozhodnutí zvláštního senátu krajského soudu v Praze sp. zn. 14 Tr 200/69, který správně použil ustanovení § 16 odst. 2 ve skupinové věci i ohledně spoluobviněného A. D., v jehož prospěch nebyl rehabilitační návrh podán s odůvodněním, že důvody, pro které byl rozsudek zrušen, prospívaly jemu a dále uvedl, že tytéž důvody prospívaly i F. B., že však benefícia cohaesionis ohledně tohoto obviněného nebylo použito, protože přezkoumání rozsudku ohledně něho nespadá do pravomoci zvláštního senátu krajského soudu, protože F. B. je osobou podléhající pravomoci vojenských soudů. Stanovisko zvláštního senátu krajského soudu v Praze je třeba považovat za správné, neboť za uvedené situace nejde o otázku věcné příslušnosti, ale o otázku pravomoci soudu.

Ve věci 12 Tr 419/68 zvláštního senátu krajského soudu Ústí nad Labem správně nepoužil zvláštní senát ustanovení § 16 odst. 2 v případě zproštění obžaloby obviněné L. P. pro trestný čin sdružování proti státu podle § 2 odst. 3 zákona č. 231/1948 Sb. u spoluobviněného J. J. v původním řízení odsouzeného pro týž trestný čin, třebaže použití § 16 odst. 2 navrhoval prokurátor, neboť došel k správnému závěru, že důvody, pro které byl původní rozsudek zrušen ohledně L. P., neprospívaly obviněnému J. J. Trestná činnost tohoto obviněného byla rozsáhlejší a kvalitativně odlišná od trestné činnosti L. P. (ač upozorněn orgány NB, četl ve značně navštíveném kostele pastýřský list ostře kritizující určitá opatření vlády).

V některých případech však rehabilitační senáty nerozhodly o použití ustanovení § 16 odst. 2 rehabilitačního zákona, ač zákonné podmínky pro jeho použití byly splněny. O použití tohoto ustanovení bylo pak rozhodnuto v odvolacím řízení např. přímo odvolacím soudem v rámci rozhodnutí podle § 259 odst. 3 tr. ř. (18) (4 Tor 4/69)(19) nebo bylo podle § 259 odst. 2 tr. ř.(20) uloženo zvláštnímu senátu krajského soudu, aby o chybějícím výroku ve smyslu § 16 odst. 2 rehabilitačního zákona ohledně J. F. rozhodl (1 Tor 3/69).(21)

V podstatě lze říci, že rehabilitační senáty používají ustanovení § 16 odst. 2 spíše s tendencí zužující, jak plyne např. z věci 17 Tr 259/68 krajského soudu v Praze, kde šlo o případ, kde použití citovaného zákonného ustanovení přicházelo v úvahu, bylo však podmíněno výslechem svědka, který se k veřejnému zasedání však nedostavil. Zvláštní senát nepovažoval výslech svědka pro rozhodnutí o věci navrhovatele za potřebný a možnost použití kohaese tím vyloučil.

V řídkých případech se ještě objevují někdy pochybení toho druhu, že použití § 16 odst. 2 rehabilitačního zákona není citováno v rozsudečném výroku ve vztahu k tomu obviněnému, jehož se týká. Vyskytují se též v některých rozhodnutích, kde ustanovení § 16 odst. 2 nebylo použito, nepřesná resp. nesprávná odůvodnění. Tak např. ve věci 7 Tr 80/68 zvláštního senátu krajského soudu v Českých Budějovicích bylo nepoužití ustanovení § 16 odst. 2 odůvodněno takto: „Soud nerozhodl ohledně V. P. podle § 16 odst. 2 rehabilitačního zákona, ač jmenovaný byl také přezkoumávaným rozsudkem odsouzen pro stejné trestné činy jako obvinění P. K. P. Tento obviněný již zemřel. Bez jeho účasti nebo bez účasti jiné za něho oprávněné osoby nelze spravedlivě rozhodnout, jestliže dosavadní důkazní situace k tomu neposkytuje dostatečný podklad".

b) Uplatňování ustanovení § 20 a § 42 rehabilitačního zákona.

Z poznatků získaných při studiu spisů rehabilitačních senátů plyne, že v praxi těchto senátů až na ojedinělé výjimky je v podstatě ustanovení § 20 rehabilitačního zákona, dodržováno. Senáty poučují obviněné, jichž návrh na přezkumné řízení byl zjištěn jako důvodný, o jejich nároku, aby rozhodnutí rehabilitačního senátu nahrazující původní rozsudek bylo vhodným způsobem uveřejněno. Poskytnutí tohoto poučení je patrné z protokolů o veřejném zasedání. Ve velké řadě případů se obvinění k danému poučení nevyjádřili nebo přímo prohlásili, že na zveřejnění nového rozhodnutí nemají zájem. Pokud obvinění o zveřejnění požádali, většinou též navrhli, ve kterých časopisech by si zveřejnění přáli. O způsobu zveřejnění má rozhodnout podle § 20 odst. 2 rehabilitačního zákona předseda senátu (usnesením) po výslechu obviněného. V některých případech, zejména v senátě 1 Tr krajského soudu v Brně, se tak nedálo. Tak např. ve věci 1 Tr 9/69 krajského soudu Brno požádal obviněný o uveřejnění v Zemědělských novinách. Ze spisu je patrné, že o zveřejnění výsledku rehabilitačního řízení byla požádána ČTK, o tomto způsobu zveřejnění však nebylo předsedou senátu rozhodnuto. Rovněž tak v 1 Tr 5/69 téhož senátu požádali obvinění o uveřejnění rozsudku ve Svobodném slově a v Lidové demokracii. Ze spisu je patrné, že žádost o uveřejnění rozsudku byla i tu odeslána ČTK. Do rehabilitačních spisů jsou většinou zakládány doklady o zveřejnění výsledku rehabilitačního řízení. Ve spise 3 Tr 1/69 zvláštního senátu krajského soudu v Brně je založena zpráva pro ČTK týkající se i dalších osob, ač v uvedené věci byla rozsudkem zvláštního senátu rehabilitována jen jedna osoba (Zdeněk Z.). Ohledně Z. Z. není však ze spisu patrné, že byl podle § 20 rehabilitačního zákona poučen a jak se po poučení vyjádřil, a ani nebylo o způsobu uveřejnění výsledku řízení rozhodnuto.

Pokud jde o uveřejňování výsledku rehabilitačního řízení, jsou zprávy vesměs stručné a týkají se jen podstaty soudního rozhodnutí. Tento postup je třeba za dosavadní právní úpravy hodnotit jako klad, neboť oficiální zpráva věcně a pravdivě koncipována může čelit nesprávnostem a tendenčnosti v tomto druhu zpravodajství.

Postup podle § 42 rehabilitačního zákona byl při prověrce spisů rehabilitačních senátů zjišťován jen sporadicky. Tak např. ve věci 2 Tr 149/68 zvláštního senátu krajského soudu Ostrava učinil prokurátor ve veřejném zasedání návrh, aby zvláštní senát podal ohledně původního vyšetřování návrh podle citovaného zákonného ustanovení. Obviněný tvrdil, že protokol byl z něho doslova vymlácen referenty Stb a OBZ[21] a že po dobu celého výslechu měl zavázané oči i ruce. Zvláštní senát o návrhu nerozhodl a ze spisu není také zřejmé, že by nějaké upozornění bylo učiněno. Ze spisu je též patrné, že v rehabilitačním řízení shora uvedené tvrzení obviněného nebylo prověřováno. Ve věci 4 Tr 32/68 učinil zvláštní senát ve veřejném zasedání usnesení, že podle § 42 rehabilitačního zákona bude učiněno oznámení o nezákonnostech na úseku soudu, prokuratury a Stb. Z obsahu spisu není zřejmé, zda a jakým způsobem bylo toto usnesení provedeno a koho se konkrétně týkalo. Ve věci 3 Tr 1/69 zvláštního senátu krajského soudu v Brně bylo v neveřejném zasedání rozhodnuto, že upozornění podle § 42 odst. 1 rehabilitačního zákona provedeno nebude. Protože není usnesení odůvodněno, nebylo možno zjistit, co mělo být předmětem oznámení a koho se mělo oznámení týkat.

5) Účast společenských obhájců:

Během prověrky nebyly zjištěny nějaké zvláštní problémy, týkající se účasti společenských obhájců. K počtu projednaných věcí je přímá účast společenských obhájců v rehabilitačním řízení poměrně malá. U zvláštního senátu krajského soudu v Ostravě v prověřovaných věcech došlo k vyslání společenského obhájce pouze ve 3 případech, přičemž ve všech případech šlo o společenské obhájce vyslané organizacemi SPB. Zvláštním senátem tohoto krajského soudu byla účast společenského obhájce připuštěna pouze ve věci 4 Tr 55/69, kde byl společenský obhájce vyslán rehabilitační poradnou SPB v Ostravě na základě usnesení schůze místní odbočky SPB v Uničově. V dalších 2 případech zvláštní senát rozhodl, že účast společenského obhájce se nepřipouští. Stalo se tak ve věci 4 Tr 5/68 kde vyslala společenského obhájce Krajská rehabilitační poradna SPB Brno. Ze spisu je jednoznačně patrno, že obviněný Ander v době druhé světové války udržoval přátelský kontakt a finančně podporoval nacistické organizace a orgány a profašistické organizace v Protektorátě. Prokurátor namítal proti účasti společenského obhájce, že „o jeho vyslání nerozhodovalo členstvo základní organizace" a zvláštní senát rozhodl, že se účast společenského obhájce nepřipouští s ohledem na § 4 odst. 1 tr. ř., rozhodnutí však nijak blíže neodůvodnil.

Ve věci 4 Tr 97/68 byl společenským obhájcem podle pověření Okresního výboru SPB v Bruntále vyslán poradnou rehabilitační v Ostravě. Ve veřejném zasedání na dotaz soudu prohlásil, že neví, jakým způsobem byla otázka společenské obhajoby projednána, protože pověření mu bylo zasláno okresní rehabilitační poradnou v Bruntále. Senát na to rozhodl, že účast společenského obhájce se nepřipouští a i tu nejsou z obsahu protokolu o veřejném zasedání patrny důvody tohoto rozhodnutí. Z protokolu ve věci 1 Tr 66/68 zvláštního senátu v Brně není patrné, zda o účasti společenského obhájce rozhodl předseda senátu nebo senát. Z téhož protokolu není patrné, jak se účast společenského obhájce projevila v průběhu veřejného zasedání, pouze je protokolováno závěrečné vyjádření společenského obhájce, který se odvolal na obsah písemného vyjádření založeného ve spise. Společenský obhájce vylíčil odbojovou činnost obviněného za okupace, jeho činnost politickou po roce 1945 až do odsouzení a zhodnotil jeho činnost po propuštění z ÚNZ[22] v roce 1960. Podle ustanovení § 11 odst. 2 rehabilitačního zákona je společenský obhájce oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obhájce. Podle § 65 odst. 1 a § 185 odst. 2 tr. ř.[23] může společenský obhájce nahlížet do spisu teprve tehdy, když soud rozhodl kladně o jeho účasti v rehabilitačním řízení. Z těchto ustanovení vyplývá, že by o žádostech společenských organizací o vyslání společenského obhájce mělo být rozhodováno pokud možno v nejkratší době po dojití žádosti. V případě společenského obhájce nemusí se jednat jen o člena SPB. Některá podání společenských obhájců resp. rehabilitačních poraden mají dobrou úroveň.

6) Hlavní poznatky v rozhodování podle § 8 rehabilitačního zákona:

Podle poznatků z prohlédnutých spisů rehabilitačních senátů nepůsobilo rozhodování podle § 8 rehabilitačního zákona v podstatě nějaké potíže. Obsahem žádostí o přezkumné řízení byly v dosti značném počtu, odsuzující rozsudky okresních soudů, dokonce i z oblasti občanskoprávní, a též rozhodnutí administrativního orgánu (rozhodnutí posudkové komise ONV). O přezkumné řízení žádali i občané, u nichž rozsudek bývalého státního soudu byl zrušen již před účinností rehabilitačního zákona Nejvyšším soudem ke stížnosti pro porušení zákona a nový rozsudek nebyl vyhlášen, neboť příslušný krajský soud trestní stíhání z důvodu promlčení zastavil a obviněný v prekluzivní lhůtě 3 dnů neprohlásil, že trvá na projednání věci (7 Tr 217/68 zvláštního senátu krajského soudu České Budějovice, 16 Tr 93/69 zvláštního senátu krajského soudu Praha atd.). Ve věci 2 Tr 63/69 zvláštního senátu krajského soudu v Brně byla podána žádost o přezkoumání usnesení krajského soudu v Brně z 9. 2. 1956, jímž bylo vysloveno, že majetek P. Z. připadá podle § 287 a) tr. ř. státu. Ve věci 12 Nt 14/69 zvláštního senátu krajského soudu Hradec Králové žádal obviněný o přezkoumání rozsudku bývalého mimořádného lidového soudu. Ve všech těchto a dalších podobných případech došlo správně k zamítnutí návrhu obviněných na přezkumné řízení, neboť šlo o věci, které nespadají do rozsahu přezkoumávaných věcí podle § 2 rehabilitačního zákona.

Došlo však ojediněle i k pochybením. Tak např. bylo zjištěno u zvláštního senátu krajského soudu v Brně, že ve věci 1 Tr 37/68 bylo rozhodnuto v přezkumném řízení ve věcech, ve kterých sice v původním řízení rozhodoval krajský soud, u nichž však byla příslušnost krajského soudu založena v důsledku atrakce věci krajským prokurátorem podle § 21 odst. 2 tr. ř. ve znění vyhlášky č. 1/1953 Sb. Šlo o trestné činy podle § 169 odst. 3 a § 81 tr. zák., u nichž věcná příslušnost krajského soudu nenavazovala na věcnou příslušnost krajského prokurátora podle § 13 odst. l tr. ř. a ani nešlo o trestné činy povahou a závažnosti obdobné trestným činům uvedeným v § 17 odst. l tr. ř., pro něž je dnes vždy příslušným krajský soud bez ohledu na výši dolní hranice zákonné trestní sazby (trestný čin podvracení, sabotáže, teroru atd.).

7) Poznatky o opravných prostředích:

K počtu osob rehabilitovaných v přezkumném řízení podle II. oddílu zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci je ve zkoumaném období a od účinnosti uvedeného zákona vůbec počet odvolání proti rozsudkům rehabilitačních senátů malý. Skutečnost, že v poslední době jsou podávány jak předsedou Nejvyššího soudu, tak generálním prokurátorem stížnosti pro porušení zákona proti rozsudkům rehabilitačních senátů, které zůstaly v prvním stupni v právní moci, prokazuje, že vytýkané nedostatky mohly být odstraňovány cestou řádných opravných prostředků. Opravné prostředky nebyly však prokurátory podávány ani v těch případech, kdy prokurátor např. navrhoval pro vedení dalších důkazů a kdy tento návrh byl zamítnut. Naopak nezřídka prokurátor po zamítnutí návrhu v závěrečné řeči plédoval pro zproštění navrhovatelů z obžaloby po zrušení původního rozsudků. Nelze přehlížet, že pokud opravné prostředky proti rozhodnutím rehabilitačních senátů podány byly, odvolací soud řadu rozsudků rehabilitačních senátů zrušil a věci vrátil soudům I. stupně k novému projednání a rozhodnutí.

Nejvyšší soud jako odvolací soud v této agendě zásadně uplatňoval kasační zásadu a jen výjimečně podle § 263 odst. 6 tr. ř.[24] doplňoval v ojedinělých konkrétních případech řízení důkazy potřebnými k tomu, aby mohlo odvolání rozhodnout. Tak tomu bylo např. ve věci 7 Tr 14/68 zvláštního senátu krajského soudu v Českých Budějovicích (2 Tor 2/68), kde podal proti rozsudku odvolání obviněný. Protože se obviněný hájil, že proti němu bylo v přípravném řízení použito silného fyzického nátlaku, prověřil odvolací soud toto tvrzení a zjistil, že zvláštní senát soudu I. stupně správně nevzal za prokázánu vadnost původního rozsudku z důvodu § 15 odst. l b) rehabilitačního zákona.

Nejvyšší soud proto napravil jen některé nesprávné právní závěry v rozsudku zvláštního senátu I. stupně, jinak však ponechal odsuzující rozsudek v platnosti.

Ke zrušování rozsudků zvláštních senátů soudů I. stupně v odvolacím řízení docházelo obyčejně pro neúplnost nebo nejasnost skutkových zjištění nebo proto, že soud nevzal v úvahu všechny okolnosti významné pro rozhodnutí nebo vznikla-li pochybnost o správnosti skutkových zjištění a bylo k objasnění věci třeba opakovat důkazy nebo vykonat další důkazy a provádění těchto důkazů před odvolacím soudem by znamenalo nahrazovat činnost soudu I. stupně a konečně pro podstatné vady řízení. Jen zcela ojediněle bylo při zrušení rozsudku soudu I. stupně použito ustanovení § 258 odst. l písm. d) tr. ř.[26]

Typickým příkladem shora uvedených vad, pro které bylo třeba rozsudek soudu I. stupně zrušit, je rehabilitační věc zvláštního senátu krajského soudu v Brně (T. Rumíšek[27]) sp. zn. 4 Tr 29/68. Třebaže v daném případě bylo provedeno obsáhlé došetřování podle § 13 zák. č. 82/1968 Sb. krajskou prokuraturou, neprovedl zvláštní senát takto získaným materiálem důkaz ve veřejném zasedání, neodstranil rozpory v důkazech, pochybnosti o některých okolnostech, neopatřil další dosažitelné důkazy svědecké, důkazy trestními spisy atd., neprovedl potřebné znalecké důkazy (z oboru balistiky), nehodnotil řadu závažných skutečností v jejich vnitřní spojitosti, nezkoumal hodnověrnost tvrzení navrhovatelky, (manželky popraveného T. R.) a obviněného po zrušení původního rozsudku pro trestný čin velezrady a vraždy obžaloby zprostil. Nejvyšší soud na základě odvolání krajského prokurátora rozsudek zvláštního senátu krajského soudu v Brně zrušil a vrátil věc tomuto senátu k novému projednání a rozhodnutí (6 Tor 8/69).[28]

Jiným příkladem je trestní věc 11 Tor 2/69 zvláštního senátu Nejvyššího soudu v Praze (18 Tr 80/68 městského soudu v Praze). V této věci šlo o posouzení otázky, zda některé písemné materiály povahy protistátních letáků mohly stačit k usvědčení obviněného, že se nehodlal vrátit ze služební cesty do ciziny, zvláště když byly obviněnému zabaveny bezprostředně před vstupem do letadla. Obviněný v rehabilitačním řízení nově tvrdil, že tyto materiály dostal od J. B. a že je zapomněl ve svém cestovním zavazadle, aniž by znal jejich obsah. Zvláštní senát městského soudu tomuto tvrzení uvěřil, aniž se vůbec pokusil zjišťovat existenci zmíněného J. B., a pak jej vyslechnout jako svědka k tomu, odkud předmětné materiály pocházely a kam byly určeny, zvláště zda byly určeny k dopravení do ciziny, jak judikoval soud v původním řízení. Nejvyšší soud zrušil zprošťující rozsudek zvláštního senátu městského soudu v Praze a uložil mu, aby nové tvrzení obviněného v naznačených směrech doplnil.[29]

Protože obyčejně jde o přezkoumávání trestních případů časově velmi vzdálených od přítomné doby, vyvstává otázka, zda a jak mohou být potřebné důkazy pro objasnění věci získány a provedeny. Na tuto potíž ve zprošťujícím rozsudku shora citovaném poukázal Nejvyšší soud, když zjistil, že zvláštní senát I. stupně zamítl návrh na provedení důkazu výslechem svědka J. B. s poukazem na to, že osoba tohoto svědka není blíže konkretizována a že proto vypátrání jejího pobytu je nepravděpodobné a že tento svědek by nemohl pro značný časový odstup (čin byl spáchán v srpnu 1948) vyvrátit nebo podepřít obhajobu obviněného. I když časový odstup od událostí je nesporně značný a nesnadnost provedení důkazu Nejvyšší soud připustil, vzhledem k tomu, že zmíněný důkaz v původním řízení nebyl proveden, vyslovil Nejvyšší soud stanovisko, že v zájmu zjištění objektivní pravdy je nutno vyčerpat všechny možnosti, jež má soud po ruce, aby byl uvedený důkaz proveden. Nebylo správné, že zvláštní senát rozhodl jen na základě změny původní obhajoby obviněného bez důsledného a všestranného prověření této změny jako se například stalo ve věci 7 Tr 28/68 zvláštního senátu v Českých Budějovicích a v jiných případech projednaných u jiných rehabilitačních senátů. Nelze se v rehabilitačním řízení smířit s rozhodováním na podkladě skutkového stavu řádně neobjasněného anebo dokonce s používáním notoriet po zkušenostech z dřívější doby. Že takové nebezpečí není pouhou abstraktní možností, plyne např. z odvolání obviněného ze 7. 5. 1969 ve věci 2 Tr 100/58 zvláštního senátu krajského soudu v Ostravě. V tomto odvolání je mimo jiné uvedeno toto:

„Krajskému soudu však vytýkám to, že při posuzování průkaznosti protokolu z roku 1951 nevzal v úvahu obecné poznatky o metodách Stb v tomto období. Tyto poznatky byly zajisté jedním ze základních důvodů pro vydání zákona č. 82/68 Sb. a domnívám se, že ani při aplikaci tohoto zákona nelze před nimi zavírat oči. Kdybychom pominuli tyto obecné poznatky, pak by za izolovaného použití běžných důkazních prostředků jen nepatrný zlomek odsouzených mohl prokázat nezákonnost vyšetřovacích metod, jež vůči nim byly použity. Právě znalost celkového systému práce orgánů Stb v toto době však umožňuje učinit správné závěry i tam, kde postižený občan je zdánlivě v důkazní nouzi".

Potřeba provádět pečlivě přezkumné řízení zvlášť v této rehabilitační agendě s dodržením zásad § 2 odst. 5 a § 2 odst. 6 tr. ř.[30] a potřeba tvrzení navrhovatelů důkladně a všestranně prověřit plyne z řady poznatků získaných Nejvyšším soudem. Tak např. v jedné rehabilitační věci uváděl obviněný, že mu byly při vyšetřování na Stb vyraženy 4 zuby. Nejvyšší soud požádal inspekci ministerstva vnitra o prověření postupu vyšetřujících orgánů. Výsledkem šetření bylo, že inspekce kromě jiných okolností vyvracejících tvrzení obviněného, zaslala Nejvyššímu soudu výpis z celostátní daktyloskopické sbírky, podle něhož dne 15. 11. 1956, tedy více než po 5 letech od doby tvrzeného vyražení zubů obviněnému chyběl v zadní části levé horní čelisti pouze 1 zub, a to předposlední a o ten přišel obviněný zcela běžným způsobem.

V některých případech může být obtížné obhajobu obviněného, která v rehabilitačním řízení je odlišná od obhajoby v původním řízení, dostupnými důkazními prostředky prověřit. Ovšem ani tehdy ji nelze odtrhovat od důkazů zjištěných v původním řízení. Tak např. ve věci 1 Tor 10/69 (15 Tr 132/68 krajského soudu Praha) obviněný J. P. doznal v původním řízení, že v emigrantském táboře Walka u Norimberka vstoupil ve styk s agenty cizí moci a odešel zpět do ČSSR se špionážním pověřením. Zvláštní senát krajského soudu v Praze učinil závěr, že v celém řízení nebylo prokázáno, že obviněný spolupracoval s agenty cizí moci, že by plnil nějaké úkoly jimi dané, a že nelze proto vyvrátit jeho nynější výpověď, že původní doznání – a to i před soudem – byla vymyšlená „báchorka". Nejvyšší soud zrušil zprošťující výrok zvláštního

senátu a vyslovil právní názor, že důkazy provedené v původním řízení se nestávají automaticky bezvýznamné tím, že se objeví v přezkumném řízení nové důkazy, které jsou s původními důkazy v rozporu. Je-li v přezkumném řízení namítáno, že původní důkazy nebyly správné, je nutné nové důkazy zhodnotit spolu s důkazy původními, aby bylo možno bezprostředně usoudit, zda vzhledem k výsledkům nového dokazování se původní rozhodnutí jeví správným, či nikoli. Zvláštní senát proto porušil zásadu uvedenou v § 2 odst. 6 tr. ř., když v této věci se vůbec vyhnul hodnocení důkazů v tomto duchu a zejména zcela bez zhodnocení pominul podrobnosti, o nichž obviněný v původním řízení hovořil.[31]

Podobné pochybení lze spatřovat ve věci zvláštního senátu krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 11 Tr 73/58. V této věci zrušil Nejvyšší soud rozsudek zvláštního senátů, který obviněného po zrušení původního rozsudku zcela zprostil obžaloby pro trestný čin podle § 79a odst. 1 tr. zák.[1], když neshledal v jednání obviněného trestný čin podle § 173 tr. zák.[32] Obviněný konal v zakázané sektě „svědci Jehovovi" duchovenské organizační a propagační (náborové) atd. úkony. Zvláštní senát uvedl, že obviněný tím ukojoval své náboženské potřeby a že nešlo o činnost tak společensky nebezpečnou, aby šlo o trestný čin. Obviněný namítal neústavnost ustanovení § 173 tr. zák., a nezákonnost zákazu sekty, protože se prý „zákaz nestal zákonem". O nezákonnost se však nemohlo jednat, neboť zákaz sekty v roce 1949 se stal na podkladě § 25 zákona č. 134/1867 ř. z. se zřetelem na § 11 téhož zákona[33] a § 173 tr. zák. byl trestněprávní zárukou ustanovení § 17 Ústavy z 9. května 1948.[34] Nejvyšší soud v rozhodnutí poukázal na ustanovení § 304 tr. zák. z roku 1952[35], podle něhož se až do roku 1950 pro přečin stíhal ten, kdo za příčinou zřízení nebo rozšíření náboženské společnosti (sekty), o níž prohlásila státní správa, že nemůže být uznána, pořádá shromáždění, koná nebo uveřejňuje přednášky, získává vyznavače nebo cokoli podniká, co směřuje k tomuto cíli.[36] Dále poukázal na tzv. kazatelnicový zákon č. 111/1919 Sb.[37] a na tímto zákonem doplněný odstavec 2 § 303 tr. zák. z roku 1852[38] k ilustraci, jak buržoasní republika chránila trestněprávními sankcemi pořádek ve věcech církevních a náboženských společností a k upozornění, že bylo a je třeba poskytnout ochranu v těchto věcech i v socialistickém státním a společenském zřízení. Pro posouzení subjektivní stránky nebylo bez významu, že obviněný v roce 1955, kdy byl vyslýchán v jiné trestní věci proti příslušníku zmíněné sekty, byl vyšetřovatelem poučen o zákazu sekty a trestnosti překročení tohoto zákazu, což obviněný v přezkumném řízení přiznal.

V odvolací praxi vycházel Nejvyšší soud ze zásady vyslovené v judikátu č. 31/63 Sb. rozh. tr. a zrušil s ohledem na ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř.[30] rozsudky zvláštních senátů krajských soudů i tam, kde podal odvolání obviněný a kde výsledek odvolacího řízení mohl být pro obviněného nejpříznivější. Tak např. ve věci 7 Tr 44/68 zvláštního senátu krajského soudu v Českých Budějovicích, ve které byl původní rozsudek pro trestný čin velezrady zrušen a obviněný zvláštním senátem odsouzen pro spoluvinu pomoci podle § 5 tr. zák. z roku 1852[39] a § 40 zákona č. 231/1948 Sb.[40] k trestu 2 1/2 roku, zrušil Nejvyšší soud rozsudek zvláštního senátu, neboť soud I. stupně uznal na vinu shora uvedenou ve vztahu k osobám, které nebyly v rozhodné době československými státními občany, a neprovedl dokazování v plné šíři, aby mohl posoudit, zda v tomto případě nešlo o pomoc k trestnému činu velezrady nebo o jiný trestný čin. Obviněný podle výsledků dokazování poskytoval pomoc pašerákům přicházejícím z Německa, kteří pak houfně převáděli čsl. občany do Německa, přičemž byli vyzbrojeni automaty. Nejvyšší soud poukázal na dobu, kdy k trestné činnosti došlo (roky 1948–1949) a na to, že i podle dnes platného ustanovení § 109 odst. 3 tr. zák. převádění skupiny osob nebo opětovné převádění osob nebo zorganizování činu opuštění republiky je trestním zákonem ohroženo trestem odnětí svobody v trvání 3 až 10 roků. Tato okolnost mohla sloužit jako pomocné kritérium pro posouzení stupně nebezpečnosti činu obviněného v letech 1948–1949, kdy po rozhodnutí vnitropolitického zápasu o politický charakter státu byla jak vnitřní tak zahraničně politická situace zvlášť složitá a napjatá.

Zvláštní senáty v podstatě zvládly právní problematiku několika zákonů, které přicházejí v úvahu v rehabilitačním řízení. Pokud došlo k nesprávnému rozhodnutí, lze tuto okolnost přičíst na vrub hlavně nedostatkům objasňování skutečného stavu věci, přičemž celá řada nedostatků není však typická jen pro rehabilitační agendu. Pokud se v konkrétních věcech vyskytly nějaké nesprávnosti po stránce právní, byly odvolacím soudem napravovány. V několika případech bylo např. zjištěno, že soud I. stupně v novém rozhodnutí vyslovil trest pro-

padnutí majetku, aniž uvedl, že toto propadnutí se vztahuje ke dni právní moci původního rozsudku, který byl zrušen. Docházelo někdy k tomu, že vina obviněného byla ponechána ve znění původního rozsudku, ale trest byl uložen podle trestního zákona z roku 1961, při použití amnestie např. z roku 1960 nebylo zjišťováno, zda byla splněna podmínka této amnestie, že došlo k pokusu opuštění republiky v důsledku ovlivnění nepřátelskou propagandou (např. 16 Tr 15/68 zvláštního senátu krajského soudu Praha) atd. Nesprávnost některých rozhodnutí lze spatřovat i v nesprávném politickém hodnocení některých politických souvislostí a jevů v rozhodné době, které mělo vliv i na právní posuzování věci při hodnocení stupně nebezpečnosti činu pro společnost. Platí to zejména o hodnocení některých církevních dokumentů (např. encyklik, pastýřských listů atd.), o hodnocení poslání některých organizací (např. tvrzení, že „Orel" neměl politické poslání), o tvrzení, že zemědělci po r. 1948 neměli zájmovou organizaci atd. a dále o podceňování některých osobních kontaktů u osob, které patřily k podnikatelským špičkám dřívějšího režimu (např. věc Ander a spol. [41]).

Z provedené prověrky i z poznatků odvolacích senátů vyplývají tyto

závěry:

1) V rozhodování zvláštních senátů se ve věcech, které byly přezkoumány při prověrce, vyskytují pochybeni zejména v těchto dvou směrech:

a) při posuzování důvodnosti návrhů na přezkoumání pravomocných rozhodnutí se nedostatečně hodnotí a konfrontují nově provedené důkazy s důkazy původními, které byly základem původního odsuzujícího rozsudku;

b) v některých případech se ověřuje nedostatečně nebo se dokonce vůbec neověřuje pravdivost nově tvrzených okolností; tato tvrzení obsazená v nových výpovědích obviněných se považují sama o sobě za dostatečný důkaz pro zrušení přezkoumávaného rozhodnutí a pro zproštění nebo mírnější právní posouzení žalovaného skutku anebo pro zastavení trestního stíhání.

2) Nedostatky práce zvláštních senátů uvedené v této zprávě, se někdy opakují v dalších věcech, které byly přezkoumány. Kvůli nezbytné stručnosti zprávy nebyly všechny případy tohoto druhu ve zprávě citovány. Jsou však zachyceny v podkladových materiálech této zprávy. Všechny zjištěné vadné případy podle uvedených podkladových materiálů budou projednány na gremiálních poradách soudců zvláštních senátů v krajích.

3) Částečná náprava vad pravomocných rozhodnutí zvláštních senátů krajských soudů bude provedena rozhodováním o stížnostech pro porušení zákona, které byly anebo ještě budou podány předsedou Nejvyššího soudu a generálním prokurátorem, případně po 1. lednu 1970 ministry spravedlnosti. Dosud bylo takovýchto stížností pro porušení zákona podáno celkem 38, z toho předsedou Nejvyššího soudu 17 a generálním prokurátorem 21.

Do konce existence dosavadního Nejvyššího soudu bude věnována rozhodování o odvoláních a o stížnostech pro porušení zákona proti rozhodnutím zvláštních senátů krajských soudů nadále zvýšená pozornost. Nejvyšší soud svou dozorčí činností povede tyto senáty k právně i politicky správnému rozhodování v intencích preambule zákona o soudní rehabilitaci.

V Praze dne 23. 12. 1969

NA, Generální prokuratura, Praha, revizní odbor, spis. zn. II/1-2 GR 6/70. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 46 stran A4.

[a] V pravém horním rohu je uvedeno číslo jednací Tpj 114/69.

[1] Tento paragraf definující trestný čin podvracení republiky zněl: *„(1) Kdo z nepřátelství k lidově demokratickému řádu provádí podvratnou činnost proti samostatnosti republiky, proti jejímu lidově demokratickému státnímu zřízení nebo společenskému řádu, proti vymoženostem pracujícího lidu dosaženým při výstavbě socialismu, proti územní celistvosti nebo obranyschopnosti republiky, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*

(2) Stejně bude potrestán, kdo
a) k činu uvedenému v odstavci 1 založí organisaci, nebo
b) k takovému činu se spolčí s cizí mocí nebo s cizím činitelem anebo s nimi pro takový čin vejde ve styk.
(3) Odnětím svobody na tři až deset let bude pachatel potrestán,
a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 za zvýšeného ohrožení vlasti, nebo
b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.
(4) Kdo se k činu uvedenému v odstavci 1 až 3 s někým spolčí, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až tři léta." Zákon č. 64/1956 Sb. ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 33, s. 191.

[2] Podle těchto ustanovení trestního řádu soud zprostí obžalovaného obžaloby, „*a) nebylo-li prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán*", resp. „*b) není-li tento skutek trestným činem*". Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 633.

[3] In finis – na konci.

[4] Toto ustanovení trestního řádu znělo: „*Po zahájení veřejného zasedání podá předseda nebo jím určený člen senátu na podkladě spisu zprávu o stavu věci zaměřenou na otázky, které je třeba ve veřejném zasedání řešit. Poté osoba, která dala svým návrhem k veřejnému zasedání podnět, návrh přednese. Osoba, která může být přímo dotčena rozhodnutím, jakož i prokurátor se k návrhu vyjádří, nejsou-li sami navrhovateli.*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 634.

[5] Paragraf 207, odst. 2 trestního řádu zněl: „*Protokol o dřívější výpovědi obžalovaného se přečte jen tehdy, když se jedná v nepřítomnosti obžalovaného, když obžalovaný odepře vypovídat anebo když se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí a jeho údaji při hlavním líčení. Na tyto rozpory je třeba obžalovaného upozornit a dotázat se ho na jejich příčinu.*" *Tamtéž*, s. 631.

[6] Paragraf 211 trestního řádu zněl: „*(1) Místo výslechu svědka nebo znalce při hlavním líčení lze číst protokol o jejich výpovědi pouze na základě rozhodnutí soudu, jestliže pro menší význam dokazované skutečnosti nebo se zřetelem na povahu ostatního důkazního materiálu soud nepokládá osobní výslech za nutný a*
a) prokurátor i obžalovaný s tím souhlasí, nebo
b) osobní výslech svědka nebo znalce by byl spojen s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.
(2) Protokol o výpovědi spoluobžalovaného nebo svědka se přečte také tehdy, jestliže taková osoba
a) zemřela nebo se stala nezvěstnou, pro trvalý pobyt v cizině nedosažitelnou, anebo onemocněla chorobou, která natrvalo nebo pro dohlednou dobu znemožňuje její výslech,
b) při hlavním líčení bez oprávnění odepřela vypovídat nebo se odchyluje v podstatných bodech od své dřívější výpovědi.
(3) Protokol o výpovědi svědka, který má právo odepřít výpověď podle § 100, je možno číst jen za předpokladu, že před výslechem, jehož se protokol týká, byl o svém právu řádně poučen a výslovně prohlásil, že ho nepoužívá. Za uvedeného předpokladu lze jeho výpověď přečíst, i když u hlavního líčení svědčit odepřel." *Tamtéž.*

[7] Paragraf 237 trestního řádu o podkladech pro rozhodnutí zněl: „*Při svém rozhodnutí smí soud přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány ve veřejném zasedání, a opírat se o důkazy, které byly ve veřejném zasedání provedeny.*" *Tamtéž*, s. 634–635.

[8] Toto ustanovení trestního řádu znělo: „*Prokurátor je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dověděl; výjimky jsou přípustné jen podle zákona.*" *Tamtéž*, s. 597.

[9] Paragraf 9 upravující posuzování předběžných otázek zněl: „*(1) Orgány činné v trestním řízení posuzují předběžné otázky, které se v řízení vyskytnou, samostatně; je-li tu však o takové otázce pravomocné rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu nebo rozhodnutí společenské organizace, které tato organizace vydala při plnění úkolů státního orgánu, jsou orgány činné v trestním řízení takovým rozhodnutím vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného.*
(2) Orgány činné v trestním řízení nejsou oprávněny řešit samostatně předběžné otázky týkající se osobního stavu, o nichž se rozhoduje v řízení ve věcech občanskoprávních. Jestliže rozhodnutí o takové otázce nebylo ještě vydáno, vyčkají jeho vydání; není-li příslušné řízení dosud v běhu, navrhne prokurátor jeho zahájení." *Tamtéž*, s. 599.

[10] Paragraf 100 odst. 2 trestního řádu zněl: „*Svědek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.*" *Tamtéž*, s. 613.

[11] Paragraf 2 odst. 10 trestního řádu zněl: „*Trestní věci se před soudem projednávají veřejně, tak aby se pracující v široké míře mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto zákoně.*" Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 598.

Paragraf 3 odst. 2 trestního řádu zněl: „*Společenské organizace mohou upozorňovat orgány činné v trestním řízení na případy porušení socialistické zákonnosti a dávat tak podnět k zahájení trestního stíhání. Mohou navrhovat, aby soud k prohloubení výchovného účinku trestního řízení projednal věc na pracovišti obviněného nebo v místě jeho bydliště. Se společenskými organizacemi soud spolupracuje při zajištění účasti pracujících při jednání soudu; tyto organizace spolupůsobí podle ustanovení tohoto zákona při výkonu trestu nápravného opatření a při výchově osob podmíněně odsouzených a podmíněně propuštěných; pomáhají také vytvářet podmínky, aby odsouzený žil po vykonání trestu řádným životem pracujícího člověka.*" *Tamtéž.*

Paragraf 123 trestního řádu zněl: „*Soud, který rozhoduje znovu ve věci, v níž dřívější rozsudek byl na podkladě odvolání, stížnosti pro porušení zákona nebo návrhu na obnovu zrušen jen částečně, pojme do nového rozsudku pouze ty výroky, stran nichž věc znovu rozhoduje. Na souvislost těchto výroků s výroky, v nichž zůstal dřívější rozsudek nedotčen, přitom poukáže.*“ *Tamtéž*, s. 615.

(12) *Tamtéž*, s. 633.

(13) Paragraf 284 trestního řádu zněl: „*Vyhoví-li soud návrhu na povolení obnovy, zruší napadené rozhodnutí zcela nebo v části, v níž je návrh důvodný. Zruší-li, byť i jen zčásti, výrok o vině, zruší vždy zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Zruší také další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž zrušením došlo, pozbyla podkladu.*“ *Tamtéž*, s. 641.

(14) Paragraf 287 trestního řádu upravující řízení po povolení obnovy zněl: „*Vykonává-li se na obviněném trest odnětí svobody uložený mu původním rozsudkem, rozhodne soud po právní moci usnesení, jímž spolu s povolením obnovy zrušil výrok o tomto trestu, neprodleně o vazbě.*“ *Tamtéž*, s. 641.

(15) Paragraf 125 trestního řádu zněl: „*V odůvodnění rozsudku soud stručně a jasně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel, existenci kterých skutečností pokládá se zřetelem na výsledky dokazování za vyloučenou nebo pochybnou, jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují, a proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších. Z odůvodnění musí být patrno, jak se soud vypořádal s obhajobou a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Výrok o trestu je třeba odůvodnit z hlediska stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost a osobních poměrů pachatele. Byl-li do rozsudku pojat výrok, že obviněný je zvlášť nebezpečným recidivistou, je třeba i tento výrok odůvodnit. Nabídla-li společenská organizace převzetí záruky za nápravu pachatele, musí soud v rozsudku vyložit, jaké stanovisko k nabídce zaujal, a svoje stanovisko zdůvodnit. Jestliže byly do rozsudku pojaty další výroky, je třeba odůvodnit i tyto výroky.*“ *Tamtéž*, s. 616.

(16) Paragraf 134 trestního řádu stanovující obsah usnesení zněl: „*(1) Usnesení musí obsahovat*

a) označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde,

b) den a místo rozhodnutí,

c) výrok usnesení s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito,

d) odůvodnění *a*

e) poučení o opravném prostředku.

(2) V odůvodnění je třeba, jestliže to přichází podle povahy věci v úvahu, zejména uvést skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy, o něž se skutková zjištění opírají, úvahy, jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení provedených důkazů, jakož i právní úvahy, na jejichž podkladě posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona.“ *Tamtéž*, s. 617.

(17) Podle tohoto ustanovení trestního řádu soud zprostí obžalovaného obžaloby, pokud nebyl skutek, pro který byl stíhán, trestným činem. *Tamtéž*, s. 633.

(18) Paragraf 259 odst. 3 trestního řádu zněl: „*Rozhodnout sám rozsudkem ve věci může odvolací soud jen, je-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn, a popřípadě důkazy provedenými bezprostředně před odvolacím soudem doplněn. Odvolací soud nemůže však sám*

a) uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn,

b) uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně *(§ 225 odst. 2)*,

c) uložit obžalovanému trest smrti, neuložil-li mu jej už soud prvního stupně.“ *Tamtéž*, s. 637.

(19) Jednalo se o případ Karla Sýkory a jeho bratra Jiřího Sýkory, který zemřel na konci října 1954 v Jáchymově. Zvláštní senát Krajského soud v Ústí nad Labem zrušil 6. února 1969 rozsudek Státního soudu v Praze z 24. února 1950 a Nejvyššího soudu z 27. října 1950. Zároveň je zprostil obžaloby z trestného činu vyzvědačství. Toho se měli dopustit tím, že s dalšími osobami na území Československa i v západních okupačních zónách Německa plánovali předpoklad pro zvrat lidově demokratického zřízení tím, že někteří přešli ilegálně hranice do „*nepřátelské ciziny*“, kde vešli ve styk s „*reakčními emigrantskými živly*“, zapojili se do rozvratné práce, vraceli se na území Československa a převáděli další osoby nebo se o tuto činnost snažili. Jiří Sýkora konkrétně měl podle rozsudku přejít 19. září 1949 hranice do americké okupační zóny Německa a 8. října 1949 se vrátit do Československa s úmyslem převést další osoby a doručit množství dopisů od uprchlíků z Německa. Pro převedení přes hranice mj. získal svého bratra Karla, který taktéž nesouhlasil s lidově demokratickým zřízením a spoluprací se zahraniční reakcí chtěl docílit jeho změny. Jiří Sýkora pak byl navíc po překročení hranic v září 1949 vyslýchán orgány cizí zpravodajské služby, jimž měl prozradit utajené informace. Podle zvláštního rehabilitačního senátu nicméně bylo pouze prokázáno, že Jiří Sýkora dvakrát neoprávněně překročil státní hranice, čímž se vyhýbal svému případnému trestnímu postihu za krádež. V jeho případě navíc došlo k hrubému porušení procesních předpisů, neboť byl zadržen 11. října 1949, přičemž vazba na něj byla uvalena až 10. ledna 1950. Hrubě byly porušeny též procesní předpisy.

Krajský prokurátor v Ústí nad Labem se proti rozsudku 24. března 1969 odvolal. Souhlasil s tím, že rozsudek je vadný podle § 15 odst. 1 písm. a) rehabilitačního zákona, neboť se soudy v roce 1950 opíraly pouze o domněnky a předpoklady, nikoli o důkazy. Vznesl však námitku proti zrušení původního rozsudku pro hrubé porušení procesních předpisů podle § 15 odst. 1 písm. b) rehabilitačního zákona. Zvláštní soud se podle krajského prokurátora nezabýval v důkazním řízení a neopatřil tak potřebná skutková zjištění pro použití tohoto zákonného ustanovení. Nesouhlasil též s tím, že došlo právem a důvodně ke zrušení rozsudku podle § 15 odst. 1 písm. d) rehabilitačního zákona z důvodu, že skutek byl uznán za trestný čin v rozporu s trestním zákonem. Správně měl být podle něj použit § 15 odst. 1 písm. a), že skutek byl kvalifikován přísněji, než plynulo ze zákona.

Nejvyšší soud zrušil 24. června 1969 rozsudek zvláštního senátu Krajského soudu v Ústí nad Labem a také rozsudky z roku 1950, přičemž částečně vyšel vstříc návrhu krajského prokurátora. Do zrušujícího rozsudku nicméně zahrnul podle § 16 odst. 2 a § 15 odst. 1 písm. d) zákona o soudní rehabilitaci i Alici Sýkorovou, manželku Karla Sýkory, u něhož nebyl prokázán úmysl ilegálním útěkem do ciziny poškodit zájem republiky. *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 4 Tor 4/69.

[20] Paragraf 259 odst. 2 trestního řádu zněl: „*Záleží-li vada jen v tom, že v napadeném rozsudku některý výrok chybí nebo je neúplný, může odvolací soud, aniž rozsudek zruší, věc soudu prvního stupně vrátit s příkazem, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný výrok doplnil.*“ *Tamtéž*, s. 637.

[21] Zvláštní senát Krajského soudu v Praze zrušil 10. ledna 1969 rozsudek Státního soudu v Praze z 19. října 1952 a rozsudek Nejvyššího soudu z 29. ledna 1953, kterými byli Stanislav Kopecký a Kamil Matějec odsouzeni pro trestný čin velezrady a vyzvědačství a Matějec též pokusem o trestný čin vyzvědačství k šestiletému (Matějec), resp. dvanáctiletému (Kopecký) trestu odnětí svobody a dalším vedlejším trestům. Zároveň zastavil jejich trestní stíhání pro tyto trestné činy. Podle původních rozsudků se na jaře 1951 s dalšími osobami domluvili na nepřátelské činnosti proti republice. Matějec poté pomohl Kopeckému utéct do „nepřátelské ciziny“ a jeho prostřednictvím se zde pokouše navázat kontakty se „zrádnou emigrací“, aby ji mohl podávat špionážní zprávy.

Zvláštní senát zjistil opětovným výslechem Kopeckého, že se dostal pouze do východního Berlína, kde byl zadržen východoněmeckými orgány a předán do Československa. Motivací pro jeho jednání bylo vyhnout se trestu za to, že půjčku 36 000 poskytnutou okresní spořitelnou a záložnou na nákup dobytka utratil na jiné účely a nevrátil je. Dopustil se tedy trestného činu opuštění republiky podle § 95 trestního zákona z roku 1950, který však byl v roce 1960 amnestován. O dvacet let starší Matějec se pak dopustil pomoci k výše uvedenému trestnému činu opuštění republiky a vztahovala se na něj taktéž amnestie prezidenta republiky z roku 1960. Spáchání skutkové podstaty trestných činů velezrady a vyzvědačství, případně pokusu vyzvědačství či subjektivní stránku jiného trestného činu nebylo prokázáno.

Proti usnesení zvláštního senátu Krajského soudu v Praze podal stížnost Kamil Matějec, který popřel, že by Kopeckému poskytl pomoc k útěku ze země. Odvolací Nejvyšší soud dal 21. května 1969 Matějcovi za pravdu, usnesení prvoinstančního soudu v příslušné části zrušil a novým usnesením opravil. Zároveň vrátil zvláštnímu senátu Krajského soudu v Praze věc k rozhodnutí o chybějícím výroku podle § 16 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci týkající se spoluobviněného Josefa Frydrycha, byť nepodal návrh na zahájení přezkumného řízení. Původními rozsudky Státního soudu a Nejvyššího soudu byl odsouzen pro trestný čin velezrady za stejné údajné skutky jako Matějec, tedy za rady, které měl poskytovat Kopeckému v souvislosti s jeho zamýšleným a připravovaným opuštěním republiky. *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 1 Tor 3/69.

[22] Obranné zpravodajství.

[23] Útvar nápravných zařízení.

[24] Paragraf 65 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Obviněný, poškozený a zúčastněná osoba, jejich obhájci a zmocněnci, jakož i společenský žalobce a společenský obhájce mají právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, a činit si výpisky a poznámky. Totéž právo mají zákonní zástupci obviněného, poškozeného nebo zúčastněné osoby, jestliže tyto osoby jsou zbaveni způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jejich způsobilost k právním úkonům omezena. Jiné osoby tak mohou činit se souhlasem předsedy senátu a v přípravném řízení se souhlasem prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu, jen pokud je toho třeba k uplatnění jejich práv.*“

Paragraf 183 odst. 2 trestního řádu zněl: „*O návrhu společenské organizace podle odstavce 1 rozhodne soud; vyhovět návrhu může též předseda senátu sám. Společenský žalobce, popřípadě společenský obhájce jsou oprávněni poté, co soud o jejich účasti na řízení kladně rozhodl, nahlížet do spisů, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se hlavního líčení, klást tam vyslýchaným osobám otázky a podílet se na závěrečných řečech. Soud je povinen společenskému žalobci, popřípadě společenskému obhájci při výkonu jeho funkce všestranně pomáhat.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 607, 627.

[25] Paragraf 263 odst. 6 trestního řádu zněl: „*Důkazy před odvolacím soudem se zpravidla neprovádějí. Jen výjimečně může odvolací soud řízení doplnit důkazy nezbytnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout.*“ *Tamtéž*, s. 637.

[26] Paragraf 258 odst. l písm. d) trestního řádu zněl: „*(1) Odvolací soud zruší napadený rozsudek také* […] *d) bylo-li napadeným rozsudkem porušeno ustanovení trestního zákona*“. *Tamtéž*, s. 636, 637.

[27] Dne 29. března 1949 byl zastřelen agilní funkcionář místní organizace KSČ a člen Místního národního výboru v Javorníku Jan Benada. Podezření padlo na místního kováře Tomáše Rumíška, byl vzat do vazby, z níž byl nicméně po čtyřech a půl měsících propuštěn. (Ze zbraně, která u něj byla nalezena, nemohl být Benada zastřelen.) V roce 1952 se však stal obětí policejní provokace. V souvislosti s převedením přes hranice do Rakouska zprostředkovateli ústně sdělil, že to byl on, kdo zabil Benadu. Těsně před očekávaným převedením přes hranice 10. července 1952 to ještě potvrdil písemně, když byl spojkou vyzván, aby údajně pro ulehčení svého postavení při výslechu americkými zpravodajci sepsal svůj životopis a protikomunistickou činnost. Následně byl zadržen. Krajský soud v Uherském Hradišti jej 27. ledna 1953 odsoudil k trestu smrti. Nejvyšší soud pak 3. března 1953 Rumíškovo odvolání zamítl a tak byl 18. března 1953 popraven. MALLOTA, Petr: Zapomenutý příběh o několika dějstvích: kovář Tomáš Rumíšek a „javornická“ vražda z března roku 1949. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A - Historie. = Acta Musei Nationalis Pragae. Series A* – Historia, 2016, roč. 70, č. 3–4, s. 59–64.

[28] Rozsudek zvláštního senátu Krajského soudu v Brně ve věci Tomáše Rumíška ze 6. května 1969, odvolání krajského prokurátora v Brně a usnesení Nejvyššího soudu z 21. října 1969 viz in: *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 6 Tor 8/69.

[29] Antonín Černý byl 25. listopadu 1948 odsouzen Státním soudem v Praze pro zločin přípravy úkladů o republiku podle § 2 zákona č. 50/1924 Sb. k osmi letům těžkého žaláře, 27. ledna 1949 Nejvyšší soud rozsudek potvrdil.

K jeho zadržení s inkriminovanými materiály došlo 21. srpna 1948 na letišti v Ruzyni, když se pokoušel odletět do Dublinu na mezinárodní kongres jako delegát za Československý klub turistů. Zvláštní senát Městského soudu v Praze výše uvedený rozsudek zrušil a obviněného zprostil obžaloby. Proti rozsudku zvláštního rehabilitačního senátu podal 6. února 1969 odvolání krajský prokurátor v Praze, jemuž zvláštní senát Nejvyššího soudu 2. dubna 1969 vyhověl a věc vrátil zvláštnímu senátu Městského soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí. *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 11 Tor 2/69.

[30] Paragraf 2 odst. 5 a 6 trestního řádu zněl: „*(5) Orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí. Objasňují se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti, které svědčí v jeho prospěch, a provádějí v obou směrech důkazy, nevyčkávajíce návrhu stran. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými prostředky ověřit všechny okolnosti případu.*

(6) Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 597–598.

[31] Jindřich Pospíšil byl 27. ledna 1953 odsouzen Krajským soudem v Praze pro trestný čin vyzvědačství podle § 86 odst. 2, písm. b), odst. 3, písm. c) trestního zákona z roku 1950 k trestu odnětí svobody v délce osmnácti let (osm let mu bylo amnestií prezidenta republiky ze 16. dubna 1954 prominuto). Zvláštní senát Krajského soudu v Praze tento rozsudek 20. května 1969 zrušil a obviněného zprostil obžaloby. Proti tomuto rozsudku se 22. května 1969 odvolal krajský prokurátor v Praze. Nejvyšší soud pak 1. října 1969 rozsudek zrušil a věc vrátil zvláštnímu senátu Krajského soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí. *NA*, Nejvyšší soud, Praha, č. j. 1 Tor 10/69.

[32] Paragraf 173 trestního zákona v jeho novelizovaném znění z roku 1956 zněl: „*Kdo v úmyslu mařit nebo zatěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*“ Zákon č. 63/1956 Sb. ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1956, částka 33, s. 195.

[33] Paragraf 25 zákona č. 134/1867 ř. z. stanovil kompetence příslušného zemského úřadu, resp. podle § 11 tohoto zákona Ministerstva vnitra (pokud spolek působil ve více zemích monarchie) při vydávání rozhodnutí o rozpuštění spolku a odvolání proti takovému nálezu. Gesetz vom 15. November 1867 über das Verreinsrecht. *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, Jg. 1867, LVIII. Stück, s. 378, 380.

[34] V paragrafu 17 ústavy z roku 1948 bylo uvedeno: „*(1) Každý má volnost provádět úkony spojené s jakýmkoli náboženským vyznáním nebo bezvyznáním. Výkon tohoto práva však nesmí být v neshodě s veřejným pořádkem ani dobrými mravy. Nedovoluje se zneužívat ho k nenáboženským účelům.*

(2) Nikdo nesmí být přímo ani nepřímo nucen k účasti na takovém úkonu.“ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948 – Ústava Československé republiky. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1948, částka 52, s. 1090.

[35] Správně 1852.

[36] Paragraf 304 zákona č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích o napomáhání sektě náboženské státem za nedovolenou prohlášené zněl: „*Taktéž dopustí se přečinu, a vězením od jednoho až do tří měsíců potrestán býti má ten, kdož za příčinou zřízení nebo rozšíření nějaké společnosti (sekty) náboženské, o které správa státní se prohlásila, že uznána býti nemůže, shromáždění způsobuje, přednášky má nebo u veřejnost vydává, vyznavače namlouvá, nebo cokoli předse vezme, což k cíli tomuto směřuje.*“ *Obecný Zákonník říšský a Věstník vládní pro císařství Rakouské*, částka 36, roč. 1852, s. 550.

[37] Zákon č. 111/1919 Sb. novelizoval níže citovaný § 303 říšského trestního zákona z roku 1852. Jeho celé znění pak bylo následující: „*Kdo veřejně nebo před několika lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazeních nebo spisech posmívá se učení, obyčejům nebo zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, státem zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jejich služebníka náboženského při výkonu obřadů bohoslužebných urazí nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení, dopouští se přečinu, ač není-li čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců.*

Stejně buď pro přečin, pokud tu není těžšího trestního činu, potrestán duchovní kteréhokoliv vyznání nebo jiná osoba v podobné funkci činná, která při úkonu náboženském, zejména při vykonávání úřadu kazatelského, při náboženském vyučování nebo cvičení, při procesí, pouti nebo podobných shromážděních, promlouvá o věcech státního nebo politického života, kritisuje platné nebo navrhované zákony nebo nařízení vládní, doporučuje určité politické organisace nebo strany, proti určitým politickým organisacím nebo stranám brojí, tisk určitého politického směru doporučuje nebo odmítá, do volebního zápasu ať ve prospěch ať ke škodě některých kandidátů nebo stran zasahuje.“ Zákon č. 111/1919 Sb. ze dne 20. února 1919, jímž se doplňuje § 303 tr. z. č. 117/1852 ř. z. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1919, částka 23, s. 149.

[38] Paragraf 303 zákona č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích zněl: „*Kdo veřejně nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazením nebo spisech posmívá se učení, obyčejům nebo zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, státem zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jejich služebníka náboženského při výkonu obřadů bohoslužebných urazí, nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení, dopouští se přečinu, ač není-li čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho do šesti měsíců.*“ *Obecný Zákonník říšský a Věstník vládní pro císařství Rakouské*, roč. 1852, částka 36, s. 549.

[39] Paragraf 5 zákona č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích o spoluvinících a účastnících zločinů zněl: „*Netoliko pachatel dopouští se zločinu, nýbrž i každý, kdo rozkazem, poradou, naučením, pochvalou, zlý skutek nastrojil, k němu úmyslně příčinu dal, k vykonání jeho úmyslným opatřením prostředků, odvrácením překážek, anebo jakýmkoliv způsobem nadržoval, pomáhal, k bezpečnému vykonání jeho přispěl; i kdož se jen napřed s pachatelem o pomoc, kterou mu po vykonaném skutku poskytnouti má, neb o podíl v zisku a užitku srozuměl.*

Okolnosti omluvní, pro které zločin nějaký vzhledem na pachatele nebo na některého ze spoluvinníků nebo účastníků toliko za příčinu jeho osobní poměry trestným býti přestává, nemají se na ostatní spoluvinníky a účastníky vztahovati." *Obecný Zákonník říšský a Věstník vládní pro císařství Rakouské,* roč. 1852, částka 36, s. 498.

[40] Paragraf 40 zákona č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky upravující neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu zněl: „*Československý občan, který v úmyslu poškodit zájem republiky opustí neoprávněně území republiky nebo ve stejném úmyslu neuposlechne výzvy úřadu, aby se v přiměřené lhůtě, kterou mu úřad určí, na území republiky vrátil, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.*" *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1468.

[41] Krajský soud v Olomouci odsoudil majitele obchodního domu ASO Josefa Andera 13. února 1954 pro trestný čin velezrady a ohrožení státního tajemství k třinácti rokům odnětí svobody. Předsedovi národně socialistické strany Petrovi Zenklovi, o němž údajně věděl, že připravuje vládní krizi a v případě jejího neúspěchu hodlá uprchnout ze země, měl poskytnout briliant v ceně kolem 120 000 Kčs. Se Zenklem si domluvil heslo, jež mělo být po jeho úspěšném útěku vysíláno Svobodnou Evropou. Podle rozsudku poslouchal a rozšiřoval zprávy vysílané proti Československu „štvavými vysílačkami" ze zahraničí. Před nepovolanými osobami hovořil o věcech, které byly předmětem hospodářského nebo státního tajemství. V roce 1962 byl propuštěn na svobodu na základě prezidentské amnestie. *ABS*, f. A 2/2, inv. j. 196, soupis odsouzených osob, které zastávaly významné politické a hospodářské funkce a na které se vztahovala amnestie prezidenta republiky z roku 1962.

77.

1970, 8. ledna, Praha. – Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu k výkladu ustanovení § 15 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci upravujícího rušení původního rozsudku při hrubém procesním pochybení.[(a)(1)]

Stanovisko
trestního kolegia Nejvyššího soudu k výkladu ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 82/68 Sb.

Při výkladu § 15 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb. se dosud vyskytly dva názory: podle jednoho z nich jsou v 15 odst. 1 písm. a) až f) taxativně vypočítány důvody, při jejichž zjištění je zvláštní senát povinen zrušit přezkoumávané rozhodnutí jako vadné vždy; mají tedy v podstatě charakter někdejších důvodů zmatečnosti. Pro výklad § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona se z toho pak dovozovalo, že zjistí-li zvláštní senát hrubé porušení procesních předpisů, zejména že doznání bylo vynuceno násilím nebo jinými nedovolenými způsoby, je třeba zrušit přezkoumávané rozhodnutí vždy, aniž by bylo třeba dále zkoumat, zda bylo samo o sobě vadné nebo ne. Podle druhého názoru nestačí samo zjištění, že podle § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona došlo v řízení k hrubému porušení procesních předpisů některým konkrétním způsobem, ale je třeba zjišťovat, zda přezkoumávané rozhodnutí je samo o sobě vadné. Přitom není rozhodující, zda závěr o správnosti přezkoumávaného rozhodnutí lze učinit již na podkladě důkazů, jež byly provedeny v původním řízení, nebo až na podkladě důkazů, které byly provedeny v řízení přezkumném.

Trestné kolegium Nejvyššího soudu dospělo k výkladu ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona, který se nekryje ani s prvým, ani s druhým dosud vysloveným názorem; jde o výklad, který uvádí na jedné straně znění tohoto ustanovení zákona do souladu s preambulí zákona o soudní rehabilitaci, však na druhé straně přitom nepřehlíží význam případného hrubého porušení procesních předpisů, které vedlo v době původního rozhodnutí k vadnému rozhodnutí.

Výklad je založen na této úvaze:

Na rozdíl od dřívějších tzv. zmatečních důvodů se v návětě § 15 odst. 1. citovaného zákona hovoří o tom, že přezkoumávané rozhodnutí je z důvodů uvedených pod písmeny a) až f) vadné. Vzhledem k tomu nestačí pro závěr zvláštního senátu o nutnosti zrušit přezkoumávané rozhodnutí sama existence důvodů uvedených pod písmeny a) až f), nýbrž je současně třeba, aby vedle těchto důvodů bylo rozhodnuto již podle původního zjištění vadné. K závěru o nutnosti zrušit přezkoumávané rozhodnutí může senát dospět – pokud jde o § 15 odst. 1 písm. b)

citovaného zákona – jenom za předpokladu, že hrubé porušení procesních předpisů, zejména vynucené doznání násilím nebo jinými nedovolenými způsoby, vedlo již v původním řízení k vadnosti rozhodnutí. Jestliže však již v původním řízení existovaly přes hrubé porušení procesních předpisů jiné věrohodné důkazy o vině obviněného, který byl odsouzen, nelze v takovém případě přezkoumávané rozhodnutí podle § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona zrušit jako vadné.

Ke zrušení přezkoumávaného rozhodnutí by došlo jen tehdy, kdyby vedle důkazů provedených v původním řízení za hrubého porušení procesních předpisů ve smyslu § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona nebyly v tomto původním řízení provedeny jiné důkazy, které obviněného usvědčovaly z trestného činu, za nějž byl odsouzen; nestačilo by však, aby takové důkazy byly provedeny až v přezkumném řízení.

Tento výklad vychází důsledně též z preambule k rehabilitačnímu zákonu, jejímž účelem je zajistit, aby ani v případech § 15 odst. 1 písm. b) citovaného zákona nedocházelo k rehabilitacím nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestáni.

V Praze dne 8. ledna 1970

Předseda trestního kolegia
Nejvyššího soudu
Dr. Bohumil Repík

NA, Generální prokuratura, Praha, revizní odbor, spis. zn. II/1-2 GR 6/70. – Originál dokumentu, strojopis cyklostyl, 2 strany A4.

(a) V pravém horním rohu obou stran dokumentu je uvedeno číslo jednací Tpj 113/69.

(1) Stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu k výkladu některých ustanovení zákona o soudní rehabilitaci i stanoviska zaujatá soudem při rozhodování v jednotlivých věcech byla v rámci zvýšení operativnosti rozesílána jednotlivým soudním orgánům i orgánům prokuratury. Svědčí o tom průvodní dopis dr. Dobrého z Generální prokuratury ČSR krajským prokurátorům ČSR ze 13. dubna 1970 i uložení těchto judikatur ve fondech krajských prokuratur a soudů (viz mj. ormigem rozmnoženou verzi editovaného dokumentu v *SOA v Litoměřicích*, Krajská prokuratura v Ústí nad Labem, inv. č. 623, kart. 278).

78.

1970, 19. ledna, Praha. – Dopis ředitele odboru justičních orgánů Ministerstva spravedlnosti ČSR řediteli IV odboru Ministerstva financí ČSSR obsahující informaci o počtu podaných návrhů na zahájení rehabilitačního řízení, o počtu žádostí o odškodnění, vyřizování této agendy a dosavadních nákladech.

Na základě Vaší písemné žádosti ze dne 16. 1. 1970 čj. IV/2-629/70(1) o některé informace o dosavadním průběhu rehabilitací podle zákona č. 82/1968 Sb. sděluji:

K 31. 12. 1969 došlo zvláštním senátům krajských soudů 18 592 návrhů na zahájení reabilitačních řízení. Některé návrhy byly předkládány nepříslušným soudům, takže celkem došlo 15 347 návrhů.

Ve stejné době došlo 2 855 žádostí o odškodnění. Odškodnění bylo zatím přiznáno 1 259 osobám ve výši 33 619 686 Kčs. V hotovosti bylo vyplaceno 13 427 686 Kčs, na zbytek byly vydány příkazy Investiční bance k vystavení dluhopisů. Ve stejném období bylo zamítnuto 1 096 žádostí. Šlo o případy, jimž nepředcházelo rehabilitační řízení, a o případy, na které se zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje.

Pokud jde o odhad na rok 1970, lze konstatovat, že počet návrhů na rehabilitaci se může zvýšit již jen nepatrně (tam, kde bude povoleno navrácení lhůty). Průběh odškodňovacích řízení odvisí od tempa rozhodování návrhů před zvláštními senáty. Lze očekávat, že počet žádostí o odškodnění se proti roku 1969 zvýší.

Ředitel odboru justičních orgánů
Dr. Kejzlar[a]

NA, MS, čj. 54/70. – Originál dokumentu, 1 strana A4.

[a] V pravém horním rohu je pod hlavičkou vydavatele – Ministerstva spravedlnosti v Praze – uvedeno jeho číslo jednací 54/1970-org. Následuje adresát: Ministerstvo financí ČSSR, k rukám ředitele IV odboru ing. M. Mikuše, Praha. Vpravo se nachází datace.
[b] Podpis je rukopisný.

[1] V tomto dopise dr. Kejzlarovi se M. Mikuš odkazuje na přechozí telefonický rozhovor s dalším úředníkem ministerstva.

79.

1970, 20. ledna, Bratislava. – Zpráva o činnosti revizního odboru Generální prokuratury SSR k 31. prosinci 1969.

Stručný prehľad o činnosti revízneho odboru Generálnej prokuratúry SSR na úseku podávania sťažností pre porušenia zákona.

Rozhodujúcim kritériom pri prijatí zákona č. 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii bola snaha o rýchle odčinenia krívd, ku ktorým v minulosti došlo porušovaním zákonnosti na úseku trestného súdnictva. V preambuli tohoto zákona je však okrem iného stanovené, že postupom podľa tohoto zákona nemožno odstraňovať akty revolučnej zákonnosti, oslabovať, či dokonca popierať socialistický právny poriadok.

Ťažisko činnosti a zodpovednosti za postup podľa tohoto zákona, a výnimkou postupu podľa III. oddielu, je na justičných orgánoch. Ťažisko zodpovednosti podľa citovaného III. oddielu, ktorý sa týka veci odsúdených okresnými súdmi podľa I. hlavy trestného zákona a ďalších konkrétne vymenovaných trestných činov, je na prokuratúre, ktorá na splnenie tejto úlohy hneď po nadobudnutí účinnosti zákona vytvorila potrebné organizačné a kádrové predpoklady, okrem iného aj tým, že táto agenda z územia SSR sa ihneď začala samostatne vybavovať na Slovensku.

V rámci tejto agendy došlo na jednotlivé zložky prokuratúry v roku 1968 a 1969 celkom 1 202 podnetov na preskúmanie.

Revízny odbor Generálnej prokuratúry SSR (predtým revízny odbor Sekretariátu námestníka generálneho prokurátora pre Slovensko) k 31. 12. 1969 v týchto veciach postupoval takto:

nápad celkom	1 202 vecí
vybavené celkom	446 vecí
z toho: podaním sťažnosti pre porušenie zákona	146 vecí
odložené ako neopodstatnené	127 vecí
skončilo inak (postúpené, spojené, zákon o súdnej rehabilitácii sa nevzťahuje a pod.	173 vecí
zatiaľ nepreskúmané	756 vecí
z podaných sťažností NS vyhovel.	125 vecí
zamietol	0 vecí
zatiaľ nerozhodol	21 vecí

Okrem toho revízny odbor Generálnej prokuratúry SSR podal 27 sťažností pre porušenie zákona (jedná sa aj o veľké skupinové veci) proti právoplatným rozhodnutiam osobitných senátov krajských súdov a 2 sťažnosti pre porušenie zákona proti rozhodnutiam okresných sudov v rehabilitačných veciach. (týka sa nesprávneho postupu okresných súdov pri zahladzovaní odsúdenia padľa V. oddielu reh. zákona). Predseda Najvyššieho súdu podal taktiež jednu sťažnosť pre porušenia zákona proti rozhodnutiu osobitného senátu krajského súdu. Týkala sa nesprávneho procesného postupu v rehabilitačných veciach.

Z týchto sťažností pro porušenie zákona Najvyšší súd (vrátane prezídia Najvyššieho súdu) rozhodol už kladne v 12 veciach a v 17 veciach doteraz ešte rozhodnuté nebolo.

Uvedený prehľad nasvedčuje, že postup podľa III. oddielu rehabilitačného zákona, ktorý je taktiež podmienený návrhmi odsúdených, ani zďaleka nedosiahol takých počtov, ako to najmä propaganda v pojanuárovom období ohlasovala. (Podľa niektorých, najmä novinárov malo sa jednať o niekoľko 10 000 vecí, z čoho na Slovensku ani 1/3.)

Z prehľadu ďalej vyplýva, že doterajší postup prokuratúry je uvážlivý a v úplnom súlade s judikatúrou osobitného senátu Najvyššieho súdu, ktorý v podaných sťažnostiach pre porušenia zákona rozhoduje. Vyplýva to najmä z toho, že Najvyšší súd doteraz nezamietol ani jednu sťažnosť pre porušenie zákona a pri odložených podnetoch sa navrhovatelia len veľmi ojedinelo dožadujú opätovného preskúmania generálnou prokuratúrou (doteraz 6 prípadov).

Z vecí, ktoré sú napadané sťažnosťou pre porušenie zákona vyplýva, že v preskúmavanom období dochádzalo najčastejšie k porušovaniu zákonnosti pri postihu roľníkov v súvislosti s plnením výrobných a dodávkových úloh. Ku konkrétnemu porušovaniu zákonnosti dochádzalo najmä tým, že nebola u nich riadne preverovaná obrana, pričom dochádzalo aj k zámene triednej príslušnosti najmä stredných roľníkov za kulakov.

Ďalšou najčastejšou skupinou porušovania zákonnosti bola oblasť postihu verbálnych trestných činov, kde sa taktiež riadne nepreverovala obrana, vytrhávali sa určité výroky z celého prednesu a častokrát sa kritika konkrétnych nesprávností posudzovala ako protištátny úmysel.

Pri náprave týchto pochybení, najmä v konaní po zrušení pôvodného nezákonného rozsudku, dochádza k určitým ťažkostiam, vyplývajúcim jednak z faktickej nemožnosti riadne došetriť vec po odstupe niekedy až 20. rokov a jednak v dôsledku zmien v zákone, ku ktorým od tej doby došlo.

Tak napr. dnes je už prakticky nemožné žiadať od svedkov, aby si pamätali všetky rozhodné okolnosti z pred 20. rokov. Niektoré skutkové podstaty trestných činov dnešný zákon už nepozná vôbec, alebo pre ich spáchanie sa dnes vyžaduje kvalifikovanejší úmysel, v dôsledku čoho už nie je dnes možné páchateľa postihnúť, aj keď sa svojho času dopustil konania, ktoré bolo v tej dobe trestné.

Ku príkladu u trestného činu poburovania proti republike sa dnes na rozdiel od minulosti vyžaduje nepriateľský úmysel, u trestného činu neprekazenia alebo neoznámenia trestného činu sa vyžaduje vedomosť o nebezpečnejšom trestnom čine než v minulosti, nepriateľské konania (§ 120) už nie je trestným činom apod.

Iná je situácia pri sťažnostiach pre porušenie zákona podávaných do rozhodnutí osobitných senátov krajských súdov vynesených pri prieskumnom konaní podľa II. oddielu rehabilitačného zákona, ktorá v dôsledku nedostatočnej činnosti prokurátorov činných v revíznych oddeleniach krajských prokuratúr nadobudli právoplatnosť, ačkoľvek nezodpovedali duchu a zámerom zákona o súdnej rehabilitácii. Po zachytení signálov v tomto smere bolo celkom 26 rozhodnutí osobitných senátov krajských súdov napadnutých sťažnosťami pre porušenie zákona.

V podaných sťažnostiach, z ktorých bolo už Najvyšším súdom 12 kladne rozhodnutých, boli vytýkané najmä tieto pochybenia:

K zrušeniu pôvodných rozsudkov dochádzalo bez náležitého a úplného preskúmania a zhodnotenie všetkých pôvodných ako aj teraz získaných dôkazov. Neboli zriedkavé prípady, keď objemné, aj viac sto listov obsahujúce spisy, týkajúce sa viacerých obvinených, boli osobitnými senátmi, vrátane prednesenia návrhov, oboznámenia celého pôvodného spisu, vykonania nových dôkazov, prednesenia záverečných návrhov prokurátorom, obhájcami a obvinenými, porady súdu a vynesenia nového rozhodnutia s patričnými dôvodmi, prejednané a rozhodnuté za 1–2 hodiny, čo samé o sebe nasvedčuje o značne povrchnom prístupe k veci.

Osobitné senáty bez náležitého dôkazného podloženia jednoznačne verili terajším výpovediam navrhovateľov, ačkoľvek tieto boli často v zásadnom rozpore s ich predchádzajúcimi výpoveďami a to nielen z pôvodného konania, ale častokrát aj s výpoveďami spontánne urobenými obvinenými po skončení pôvodného konania napr. v žiadostiach o milosť, obnovu konania, pri predchádzajúcich reviziách apod.

V trestných veciach dotýkajúcich sa náboženských otázok niektoré osobitné senáty nemali dosť jasno v čom spočívala spoločenská nebezpečnosť konania.

Spoločenskú nebezpečnosť konania niektoré osobitné senáty posudzovali z hľadiska dnešních pomerov bez náležitého zhodnotenia situácie, za ktorej k spáchaniu trestného činu došlo.

V Bratislave, dňa 20. 1. 1970

Vypracoval: dr. Socháň

SNA, GP SSR, kart. 2, č. j. 2 Gr 2/70. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 4 strany A4.

80.

1970, 23. ledna, Bratislava. – Zpráva politického oddělení ústředního výboru Národní fronty SSR o průběhu rehabilitací s přiloženou zprávou Slovenského svazu protifašistických bojovníků z 15. ledna 1970 o činnosti Slovenské ústřední rehabilitační komise a okresních rehabilitačních komisí a poraden při Slovenském svazu protifašistických bojovníků předložená předsednictvu Ústředního výboru Národní fronty SSR.[1]

Správa
o priebehu rehabilitačného konania

Slovenský zväz protifašistických bojovníkov vypracoval a predkladá informatívnu správu o činnosti ústrednej rehabilitačnej komisie a rehabilitačných poradní pri SZPB.

Pozri prílohu č. 1

Považujeme za potrebné túto správu doplniť o stave a priebehu rehabilitačného konania na súdoch SSR.

I.
Stav agendy osobitných rehabilitačných senátov krajských súdov v SSR

Zákon o súdnej rehabilitácii (č. 82/68 Zb.) nadobudol účinnosť 1. augusta 1968. Návrhy na prieskumové konanie bolo možno podať v jednoročnej lehote od nadobudnutia účinnosti tohto zákona, t. j. do 1. augusta 1969.

O súdnu rehabilitáciu v zákonnej lehote požiadalo 4 663 osôb. Z tohto počtu bolo k 31. októbru 1969 vyradených bez vecného prieskumového konania 1 207 osôb. Stalo sa tak: späťvzatím návrhu (46 osôb), neprijatím návrhu pre vecnú nepríslušnosť (835 osôb), odstúpením návrhu pre vecnú nepríslušnosť (123 osôb) a zamietnutím podľa § 8 rehabilitačného zákona (203 osôb). To znamená, že na meritórne vybavenie ostali veci týkajúce sa 3 456 osôb (prehľad o počte a spôsobe vyradenia pozri v prílohe č. 2).

V tejto súvislosti treba uviesť, že na Slovensku bolo v štátnobezpečnostnej agende od roku 1948 do 31. júla 1965 (teda v období, na ktoré sa vzťahuje prieskumové konanie podľa zákona o súdnej rehabilitácii) odsúdených cca 11 tisíc osôb. Z uvedeného vidieť, že o rehabilitáciu požiadala približne 1/3 celkového počtu odsúdených v štátnobezpečnostnej agende. Aj na základe tejto skutočnosti – keď 2/3 odsúdených osôb o rehabilitáciu nepožiadalo – možno konštatovať, že v súdnictve v 50. rokoch došlo síce k deformáciám, ale tieto nemožno generalizovať; naopak treba odmietnuť paušálne tvrdenia, že celý trestný postih a každé rozhodnutie v štátnobezpečnostnej agende bolo nezákonné.

Osobitné senáty krajských súdov od začiatku svojej činnosti do 31. októbra 1969 na základe vecného prieskumového konania z celkového počtu návrhov týkajúcich sa 3 456 osôb vybavili návrhy 759 osôb (20,75 %) takto:

	Západoslovenský	Stredoslovenský	Východoslovenský	SSR
1. počet osôb	1686	1099	761	3456
2. z toho vybavené				
a) zamietnutím neodôvodnených návrhov § 15 ods. 2	12	16	6	34
b) zamietnutím stíhania (amnestia, premlčanie)	30	22	2	54
c) čiastočným oslobodením	38	8	11	57
d) úplným oslobodeným	352	214	48	614
spolu vybavené a) – d)	432	260	67	759
3. Ostáva vybaviť	1254	749	694	2697

Osobitné senáty krajských súdov vybavili teda zhruba 1/5 vecí. Tento relatívne malý počet vybavených prvostupňových vecí zodpovedá náročnosti rehabilitačnej agendy pri rozhodovaní, ktorej musia sa brať v úvahu dnes už neplatné procesné i hmotnoprávne predpisy. Okrem toho musí sudca vniknúť do zložitej spoločenskej a politickej situácie v 50. rokoch, čo je nevyhnutné, ak má správne určiť stupeň nebezpečnosti posudzovaného činu.

Pomerne malý počet vybavených vecí je ďalej zapríčinený ďalšími objektívnymi ťažkosťami pri obstarávaní pôvodných trestných spisov (obsahujúcich 300 – 1000 i viac strán), zadovážením svedeckých výpovedí, znaleckých posudkov, iných, najmä listinných dôkazov, pričom mnohé sú neopakovateľné (svedkovia nežijú, listiny sa stratili) apod.

Z výsledkov doterajšej činnosti osobitných senátov krajských súdov možno vyvodiť prvé poznatky a využiť ich na to, aby už v prvostupňovom konaní bolo čo možno najmenej pochybení, aby tieto boli napravované v riadnom opravnom konaní na základe odvolania a len výnimočne v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch (sťažnosť pre porušenie zákona).

Z celkového počtu krajskými súdmi rozhodnutých vecí, týkajúcich sa 759 osôb, nadobudli právoplatnosť veci týkajúce sa 294 osôb. Z tohto počtu bolo úplne alebo čiastočne oslobodených 423 osôb. V ostatných prípadoch beží odvolacia lehota alebo sa pokračuje v konaní pred odvolacími senátmi.

Podľa poznatkov z práce osobitných rehabilitačných senátov a poznatkov zatiaľ pomerne malého počtu rozhodnutí Najvyššieho súdu o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiam osobitných senátov, možno uzatvárať, že sa pri aplikácii zákona o súdnej rehabilitácii vyskytujú i závažné nedostatky.

Socialistická zákonnosť predpokladá rovnako sledovať prácu osobitných senátov z hľadiska, či nedochádza k rehabilitácii osôb, ktoré porušili platné zákony a boli podľa nich právom potrestané, ako aj z hľadiska, či sú rehabilitovaní tí občania, ktorí sa na záujmoch socialistickej spoločnosti trestnou činnosťou neprevinili.

Rehabilitácia nemôže sa týkať nepriateľov socialistickej výstavby, ktorí trestnými činmi porušili platné zákony a boli podľa nich právom potrestaní.

II.

Činnosť okresných súdov podľa zákona o súdnej rehabilitácii

Okresné súdy na základe návrhu rozhodujú o neplatnosti niektorých rozhodnutí uvedených v § 22 a 23 zákona o súdnej rehabilitácii. Do 30. septembra 1969 došlo k okresným súdom na Slovensku 891 návrhov na vyslovenie neplatnosti rozhodnutí o zaradení do tábora nútenej práce, 5 návrhov na vyslovenie neplatnosti rozsudku podľa § 23 citovaného zákona a 139 návrhov na zrušenie rozhodnutí národných výborov, ktorými bol za priestupok uložený trest odňatia slobody prevyšujúci hornú hranicu trestnej sadzby ustanovenej na príslušný priestupok v osobitnej časti trestného zákona správneho z roku 1950.

Do 30. septembra 1969 vybavili okresné súdy 629 návrhov. Prehľad o stave vybavenia týchto návrhov k 30. septembru 1969 obsahuje príloha č. 3.

III.

Návrh škôd za vykonanú väzbu alebo za vykonaný trest

Do 31. decembra 1969 došlo na Ministerstvo spravodlivosti SSR 1491 žiadostí o náhradu škody na základe zákona o súdnej rehabilitácii.

Prehľad o vybavení týchto žiadostí uvádzame:

Počet podaných žiadostí:	1491
Z toho vybavených	673

Z vybavených žiadostí bolo:

a) vyhovené	291
b) zamietnuté	305
c) odstúpené	77
	673

Priznané náhrady podľa zákonného ustanovenia, z ktorého nárok vznikol:

Zákonné ustanovenie	Počet	Náhrada spolu Kčs	Z toho v hotovosti Kčs
§ 22 a), b), c) zaradenie do tábora nútenej práce a tresty riešené národným výborom	58	765 702	490 549
§ 26/2 vedľajší trest prepadnutí majetku, ktorý môže byť osobným vlastníctvom	45	1 095 523	672 138
§ 29 oslobodenie spod obžaloby pre nedostatok dôkazov	57	815 903	566 925
§ 33 náhrada škôd nákladov na výživu, nárok dedičov	50	1765 623	429 714
§ 17/2 oslobodenie spod obžaloby	82	4 301 326	1 246 090
Spolu:	291	8 744 077	3 405 416
v štátnych dlhopisoch			5 338 661
	+ vrátený majetok in natura, ktorý nemožno vyčísliť v korunách.		
	+ zaplatení trovy obhajoby podľa § 10 v hotovosti Kčs 280 923		
Počet nevybavených žiadostí: 818			
Celkový náklad na rehabilitáciu Kčs: 9 025 000			

Nárok na náhradu škôd preskúmava Ministerstvo spravodlivosti a vypláca v hotovosti najviac 20 000 Kčs, zvyšok v štátnych dlhopisoch.

Pokiaľ ide o zamietnutie žiadostí, ide najmä o prípady predčasne podaných žiadostí, v ktorých súd ešte nerozhodol, alebo rozhodnutia nenadobudli právoplatnosti, prípadne o nároky, na ktoré sa zákon o súdnej rehabilitácii nevzťahuje.

IV.

Rehabilitačné senáty

Podľa zákona prieskumové konanie v súdnych rehabilitáciách prislúcha osobitným senátom krajských súdov a osobitným odvolacím senátom Najvyššieho súdu.

Aby sa rehabilitačná agenda zvládla v priebehu 2–3 rokov, na Slovensku bolo treba ustanoviť 12 osobitných rehabilitačných senátov krajských súdov (36 sudcov) a odvolací senát Najvyššieho súdu (6 sudcov).

Slovenská národná rada zvolila sudcov osobitných senátov krajských súdov v dvoch etapách: 4. októbra 1968 SNR zvolila 23 sudcov, z ktorých sa vytvorilo 7 senátov (Bratislava 3, Banská Bystrica a Košice po 2). 10. júna 1969 SNR zvolila 13 sudcov, z ktorých sa vytvorili ďalšie senáty. Z týchto sudcov dvaja v priebehu roka z rezortu Ministerstva spravodlivosti odišli, takže terajší počet osobitných senátov krajských súdov je nasledujúci: Bratislava 3, Banská Bystrica 3 a Košice 4

V novembri 1968 zvolilo Národné zhromaždenie odvolacie senáty Najvyššieho súdu, z ktorých jeden pôsobí v Bratislave ako detašované pracovisko Najvyššieho súdu.(2)

Správa Predsedníctva ÚV KSČ na septembrovom pléne toho roku znovu potvrdila, že strana odmieta a odsudzuje hrubé porušovanie zákonov v 50. rokoch, konštrukcie represie v radoch svojho členstva i medzi ostatnými občanmi.

Komunistická strana Československa považuje teda naďalej nápravu chýb spôsobených nezákonnými rozhodnutiami súdov, najmä v 50. rokoch, za jednu z vážnych úloh, vyriešenie ktorej nastolila ako predpoklad všeobecnej a plnej dôvery v socialistickú spravodlivosť, zákonnosť a socialistické spoločenské zriadenie.

Informatívna správa o činnosti Slovenskej ústrednej rehabilitačnej komisie, okresných rehabilitačných komisií a rehabilitačných poradní pri SZPB(3)

Uznesením vlády ČSSR číslo 306/68(4) s rozhodnutím ÚV NF ČSSR bol Zväz protifašistických bojovníkov poverený, aby v spolupráci so zložkami NF a za ich pomoci jednak pomohol urýchliť rehabilitačný proces a bol jednou z ideovo-politických záruk jeho správneho priebehu, jednak vykonával bezplatnú poradenskú činnosť pre postihnutých občanov.

Na odporúčanie predsedníctva ÚV SZPB schválilo plénum ÚV NF SSR (ÚV SNF) dňa 30. 9. 1968 štatút rehabilitačných komisií a poradní pri SZPB, čím bol daný právny a organizačný základ tejto činnosti.

1) Rehabilitačné komisie

Rehabilitačné komisie sa vytvorili vo všetkých okresoch SSR. Sledovali súdnu rehabilitáciu prebiehajúcu podľa ustanovení zákona č. 82/1968 Zb., podávali návrhy na skvalitnenie jej priebehu cestou orgánov justičnej správy a NF. V rámci problematiky mimosúdnej rehabilitácie zaujímali stanovisko k jednotlivým prípadom a zaoberali sa aj všeobecnými otázkami súvisiacimi s vydaním celoštátnych právnych noriem.

Členmi komisií boli aj zástupcovia ostatných zainteresovaných zložiek NF SSR. Cestou komisií sa dosiahla zainteresovanosť veľkého počtu členov komisií, členov územných orgánov NF a SZPB. Cez komisie a poradne boli otázky súdnej rehabilitácie široko vysvetľované cestou televízie, rozhlasu a tlače. Spolu s ostatnými reportážnymi a odbornými článkami a reláciami sa tak dosiahlo, že občania boli s otázkami rehabilitácie pravidelne oboznamovaní vrátane zákonných lehôt. Práca komisií bola vcelku pozitívna, v súlade so socialistickým charakterom našej spoločnosti.

V celoslovenskom meradle prácu rehabilitačných komisií a poradní koordinovala Slovenská ústredná rehabilitačná komisia a jej predsedníctvo. Plénum komisie malo 6 zasadnutí, predsedníctvo 7 zasadnutí. V rámci danej kompetencie a možností sa na zasadnutiach riešili zásadne otázky rehabilitačného procesu. V priebehu doterajšej činnosti boli napr. prerokované otázky rozšírenia počtov rehabilitačných (osobitných) senátov krajských súdov, časové uprednostňovanie vecí prestárlych a chorých príslušníkov odboja, avizovanie rôznych nedostatkov a závad vyskytujúcich sa v priebehu súdnych rehabilitácií a pod. Priamym rokovaním s predstaviteľmi príslušných štátnych a politických orgánov sa prispelo k odstráneniu nedostatkov.

Slovenská ústredná rehabilitačná komisia sa viac razy zaoberala aj zásadnými otázkami mimosúdnej rehabilitácie. V súlade so stanoviskom Predsedníctva ÚV SZPB sa v poslednom čase obmedzila na dôchodkové zabezpečenie príslušníkov odboja a na otázky pracovno-právne.

Celoštátne je činnosť Slovenskej ústrednej rehabilitačnej komisie koordinovaná cez federálnu komisiu pri ČSZPB.

Jednou z hlavných úloh rehabilitačných komisií je usmerňovanie a kontrola činnosti rehabilitačných poradní pri SZPB, teda činnosti poradenskej. Pravidelným sledovaním činnosti poradní zo strany komisií aj príslušných orgánov SZPB, ktoré sledovali aj činnosť komisií, sa dosiahlo, že v SSR nedošlo k chybám politického charakteru.

Je potrebné vyzdvihnúť pomoc orgánov NF SSR pri budovaní komisií a poradní a pri podpore ich činnosti. Išlo hlavne o otázky kádrové, priestorové a politické. Územným orgánom NF SSR boli podávané pravidelné príslušné správy, ku ktorým zaujímali stanovisko.

2) Rehabilitačné poradne

Po schválení štatútu sa postupne od októbra 1968 do januára 1969 vytvorilo 21 rehabilitačných poradní v týchto mestách: Bratislava, Nitra, Trnava, Trenčín, Senica nad Myjavou, Nové Zámky, Banská Bystrica, Zvolen, Prievidza, Lučenec, Žilina, Martin, Ružomberok, Košice, Prešov, Humenné, Michalovce, Trebišov, Spišská Nová Ves, Poprad a Vranov. Poradne sa zameriavajú na podávanie informácií, odborných porád a vyhotovenia písomných podaní na súdy a úrady. Všetka činnosť poradní, ktoré sú obsadené kvalifikovanými právnikmi, je pre všetkých občanov, teda aj pre neodbojárov, bezplatná. Práca poradní znamená jednak značnú finančnú pomoc občanom, ktorí sa nemusia obracať na advokátske poradne za úplatu, jednak pomoc pre súdy a úrady, nakoľko zachycujú veľké množstvo neoprávnených nárokov a podania vyhotovujú odborne. Činnosť poradní znamená preto aj úsporu pre príslušné rezorty štátnej správy na osobných výdavkoch a skvalitnenie, resp. urýchlenie rehabilitačného procesu.

Rozsah činnosti poradní za obdobie od 1. októbra 1968 do 31. júla 1969 (t. j. do ukončenia lehôt na podanie návrhov podľa zákona o súdnej rehabilitácii) ozrejmuje tento štatistický prehľad:

1. Počet došlých písomných podaní od občanov	2 597
2. Počet informatívnych záznamov s občanmi, ktoré spísali poradne	3 605
3. Počet návrhov a podaní na súdy a úrady spísaných poradňami	3 424
4. Počet ústnych informácií a konzultácií poskytnutých poradňami	8 167

Po ubehnutí hlavných lehôt na podanie návrhov podľa zákona o súdnej rehabilitácii (31. 7. 1969) sa poradenská činnosť zúžila na vyhotovenie žiadostí o odškodnenie, na poskytnutie spoločenských obhajcov a na tie prípady mimosúdnej rehabilitácie, ktoré je možné riešiť podľa doteraz platných predpisov. Slovenská ústredná rehabilitačná komisia a predsedníctvo SZPB vzhľadom k podstatnému zníženiu pracovných výkonov poradní postupne znížili počet poradní z 21 na 8, takže k 1. januáru 1970 nechali pri obmedzenom personálnom obsadení tieto poradne: Bratislava, Nitra, Trenčín, Banská Bystrica, Žilina, Košice, Prešov a Michalovce. Súčasne sa vykonali opatrenia, aby sa aj tieto poradne mohli zrušiť k 1. 4. 1970 a celá agenda likvidovať do 30. 8. 1970.

3) Hospodárenie

Náklady na rehabilitačnú činnosť komisií a poradní hradí ÚV NF SSR. Za obdobie od 1. X. 1968 do 31. XII. 1968 bolo z rozpočtu 200 000 Kčs použitých 130 000 Kčs. Na obdobie od 1. I. 1969 do 31. XII. 1969 byli poskytnuté prostriedky v čiastke Kčs 1 200 000 Predpoklad využitia je 83 %.

Väčšina poradní využíva bezplatne miestnosti a zariadenia SZPB. Revízna komisia ÚV SZPB vykonala doteraz 2 kontroly hospodárenia rehabilitačného úseku a dospela ku kladným záverom.

4) Záver

Predsedníctvo ÚV SZPB na svojom rokovaní 6. I. 1970 zhodnotilo prácu a postoj rehabilitačných komisií a poradní v SSR za uplynulé obdobie. Schválilo opatrenia na postupnú likvidáciu agendy spojenú so súdnou rehabilitáciou. V rámci mimosúdnej rehabilitácie činnosť orgánov a organizácií SZPB má sa obmedziť na pomoc príslušníkom protifašistického odboja v rámci platných právnych noriem a s rešpektovaním triednych hľadísk.

Príloha č. 2[5]

Prehľad
o stave agendy osobitných senátov krajských súdov SSR k 31. októbru 1969

	Západo-slovensky	Stredo-slovensky	Východo-slovensky	SSR
1. Počet osôb žiadajúcich o rehabilitáciu	2 258	1289	1116	4 663
2. Počet osôb, veci ktorých boli z vecného prieskumového konania vyradené	572	280	355	1207
3. Počet osôb, veci ktorých boli vybavené na základe vecného prieskumu pred rehabilitačným senátom	432	260	67	759
4. Počet osôb, veci ktorých neboli vybavené	1254	749	694	2 697

Príloha č. 3[a]

Celkový stav rehabilitačnej agendy na okresných súdoch do 30. septembra 1969

§§	nápad	vybavené	nevybavené
§ 22 písm. a)	831	494	337
§ 22 písm. b)	60	35	25
§ 22 písm. c)	139	100	39
§ 23	5	-	5
spolu	1035	629	406

Príloha č. 4[b]

Dĺžka nepodmienečného trestu odňatia slobody pôvodne uloženého osobám, veci ktorých pred osobitnými senátmi krajských súdov právoplatne skončili v čase od 1. 8. 1968 do 30. 9. 1969

Dĺžka pôvodného nepodmienečného trestu odňatia slobody		Celkom osôb pôvodne odsúdených k nepodmienečnému trestu odňatia slobody	Rehabilitovaný bol úplne oslobodený	Rehabilitovaný bol čiastočne oslobodený a vo zvyšku konanie zastavané	Obnovené konanie bolo úplne zastavené	Zamietnutím návrhu na rehabilitáciu
rokov	mesiacov					
-	6	4	4	-	-	-
-	7	3	2	-	1	-
-	8	7	7	-	-	-
-	9	2	1	-	1	-
-	10	1	1	-	-	-
1	-	21	21	-	-	-
1	2	1	1	-	-	-
1	3	2	2	-	-	-

1	4	3	3	-	-	-
1	6	12	12	-	-	-
2	-	30	24	1	3	2
2	1	1	1	-	-	-
2	2	1	1	-	-	-
2	6	19	16	-	2	-
3	-	38	34	-	4	-
3	6	4	4	-	-	-
4	-	20	16	-	4	-
4	6	2	2	-	-	-
4	10	1	1	-	-	-
5	-	13	10	-	2	-
6	-	18	14	-	1	-
7	-	9	9	-	-	-
8	-	8	6	-	-	1
9	-	2	2	-	-	-
9	6	1	1	-	-	-
10	-	26	19	-	4	2
11	-	7	3	1	1	2
12	-	12	9	-	3	-
14	-	1	1	-	-	-
15	-	9	6	-	2	1
16	-	2	1	-	1	-
17	-	1	1	-	-	-
18	-	1	-	-	-	-
20	-	1	1	-	-	-
22	-	1	1	-	-	-
25	-	3	1	-	-	2
spolu		287	238	2	29	10

SNA, ÚV NF SSR, kart. 24. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 13 stran A4.

[a] Psáno rukou.
[b] Číslo přílohy – 4 – je psáno rukou.

[1] Materiál obsahující obě zprávy byl předsednictvu Ústředního výboru Národní fronty SSR předložen 23. ledna 1970 tajemníkem Ústředního výboru Národní fronty SSR Fedorem Gullou a předsedou Slovenského svazu protifašistických bojovníků Milošem Hrušovským. Na základě tohoto data byla stanovena i datace editované zprávy politického oddělení ústředního výboru Národní fronty SSR. V návrhu usnesení tohoto materiálu bralo předsednictvo Ústředního výboru Národní fronty SSR zprávu na vědomí. Zároveň schvalovalo závěry přijaté předsednictvem Ústředního výboru Slovenského svazu protifašistických bojovníků 6. ledna 1970 zrušit rehabilitační poradny na Slovensku k 1. dubnu 1970, zabezpečit likvidaci agendy rehabilitačních poraden do 30. června 1970, v souladu s tím ukončit činnost okresních rehabilitačních komisí do 30. června 1970 a dosavadní činnost ústřední rehabilitační komise při Ústředním výboru Slovenského svazu protifašistických bojovníků v orgánech Ústředního výboru Slovenského svazu protifašistických bojovníků.

[2] Ve skutečnosti zvolilo Národní shromáždění již 13. září 1968 šest soudců zvláštních senátů Nejvyššího soudu pro slovenské kraje, 23. prosince 1968 pak ještě jednoho. Viz návrhy na volbu soudců zvláštních rehabilitačních senátů. *APS*, NS IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308.

(3) V návrhu usnesení předsednictvu Ústředního výboru Národní fronty SSR ke zprávě o činnosti Slovenské ústřední rehabilitační komise a okresních rehabilitačních komisí a poraden při Slovenském svazu protifašistických bojovníků, původně samostatně podané předsedou Slovenského svazu protifašistických bojovníků Milošem Hrušovským 15. ledna 1970, bralo předsednictvo zprávu na vědomí a schvalovalo závěry přijaté předsednictvem Ústředního výboru Slovenského svazu protifašistických bojovníků 6. ledna 1970.

(4) Usnesení vlády Československé socialistické republiky č. 306 k zjištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob ze 4. září 1968 s přiloženou správou k návrhu usnesení je publikován jako dokument č. 35.

(5) Příloha č. 1 není ke zprávě přiložena.

81.

1970, 27. ledna, Praha. – Zpráva předsedy rehabilitační komise Ministerstva národní obrany Karla Veselého Štainera o činnosti komise a vývoji její agendy.(1)

Vývoj a činnost rehabilitační komise MNO

Po lednovém usnesení ÚV KSČ v roce 1968 a vlivem politického vývoje usilujícího o nápravu starých nedokončených deformací, které uložil vyřídit XIII. sjezd KSČ, začaly se hromadit na MNO žádosti jednotlivých občanů i celých skupin o rehabilitaci.

Ministr vydal 30. 4. 1968 rozkaz č. 0333, kterým byla ustanovena rehabilitační komise MNO obdobně jako v jiných rezortech. Měla za úkol: přistoupit k jednání o rehabilitaci. Soustředit, třídit a studovat materiál. Projednávat věci se zainteresovanými lidmi. Po vyjití zákonů dělat závěry.(2)

Při zahájeni činnosti v červnu 1968 (s 12 členy) bylo jí předáno již přes 2 000 různých podání a žádosti o rehabilitaci. Činnost ReK MNO byla zahájena v souladu s usnesením předsednictva ÚV KSČ z 27. 5. 1968 „k problémům rehabilitace", kterým byly také uloženy vládním činitelům úkoly s ní související.(3)

ReK MNO nejdříve v červnu 1968 projednala a schválila první směrnice pro svoji činnost souběžně, jak byla projednávána legislativní úprava zásad a návrhů zákona o rehabilitaci. Větší část její činnosti v té době spočívala v tom, že vysvětlovala žadatelům omezené možnosti rehabilitace v rámci ČSLA podle platného právního řádu, přesvědčovala žadatele o nutnosti vyžádat a uplatňovat konkrétní požadavky jen na základě individuelních podání, odmítala různé skupiny občanů, kteří chtěli uplatňovat rehabilitaci na MNO (vládní vojáci(4), Hašikovci(5), dobrovolci bojů ze Slovenska(6), přípravné výbory kdysi propuštěných důstojníků, příslušníci TNP atd.) jako celek. Od začátku bylo nutné odmítat pokusy o nápravu revolučních opatření.

Protože komise se musela zabývat výše uvedenými skutečnostmi, bylo v roce 1968 vyřízeno v komisi jen 154 případů. Administrativní cestou bylo odmítnuto nebo přeneseno na rehabilitační komise jiných ministerstev, na různé instituce, organizační útvary i na správy MNO celkem asi 1 500 případů.

V posuzování a řešení případů se komise řídila nejprve vnitřními směrnicemi. Další vývoj zpracováváni směrnic je podán ve zvláštní zprávě, ve které je v závěru doporučeno s. ministrovi schválit nový statut a směrnice pro ReK MNO. Podle nich by potom byly vydány prováděcí pokyny pro vnitřní práci ReK. Statut umožní také vydat pokyny, jak bude rehabilitace v armádě uzavřena.

Vývoj názorů na mimosoudní rehabilitaci se měnil během politického vývoje od roku 1968 do dnešních dnů. Podstatné je, že závěry rehabilitační komise v žádném případě nezavázaly MNO k realizaci finančních nároků žadatelů. Rozhodná část případů je uzavřena nebo připravena k rychlému uzavření. Protože nebyla vydána právní norma o mimosoudní rehabilitaci, nebyla také většina žadatelů o vyřízení vyrozuměna. Je možno odpovědně tak učinit až po vydání výše připomenutých směrnic.

Práce ReK MNO pokračuje za předpokladu, že zákon o mimosoudní rehabilitaci nebude vydán a žádosti se posuzuji jen ze stanoviska platných právních norem. Klesá oproti dřívější době počet podaných žádosti, přece však ne tak rychle, jak bylo předpokládáno. Většina žádostí musí být navržena k zamítnutí. Morální rehabilitace, která by mohla být uskutečněna, přiznání hodnosti osobám, která nejsou ve vojenské evidenci, osobám, které jsou mrtvé atd., naráží na zákony a předpisy, které v současných podmínkách armády tuto problematiku neřeší, a ani řešit nemohou.

Plánovaný počet důstojníků v ReK MNO v roce 1968 byl stanoven na 49. Nebyl však nikdy dosažen a byl zmenšen novou úpravou tabulek na 37. Nové tabulky č. 10039 byly schváleny 22. července 1969. Tento počet nebyl opět dosažen. Úmrtím a odchody pracovníků ReK byl ve skutečnosti jen 32. Nyní k 30. 4. 1970 se počet dále snižuje odchodem 11 odbojářů a jednoho sekretáře do důchodu na 21. Od června poklesne asi na 18. Celkem tedy malý počet na tak velký počet podání a žádostí.

Počet a charakteristika žádosti je uvedena v grafickém přehledu.[7]

Poměr žádosti odbojářů a neodbojářů v jednotlivých skupinách

ve skupině	A	B	D	ostatní
projednaných podání odbojářů	59 %	48 %	60 %	32 %
projednaných podání neodbojářů	41 %	52 %	40 %	68 %
nevyřízená podání odbojářů	30 %	31 %	47 %	28 %
nevyřízená podání neodbojářů	70 %	69 %	53 %	72 %

Věkové složení žadatelů odpovídá obdobím určitých postihů či křivd. Ze starších žadatelů je největší počet žadatelů v ročnících s datem narození okolo roku 1897, to jsou důstojníci, kteří odcházeli do důchodu na rozhraní let 1952–1953 jako starodůchodci. Potom je zřejmý větší počet žadatelů a datem narození 1910–1916, týká se propouštění z let 1952–1958. Nyní jsou vyřízena všechna podání žadatelů s datem narozeni do roku 1905.

Asi 40 % podání jedná [sic] o morální rehabilitaci, ostatní souvisí s požadavky materielními. Někteří žadatelé spojují různě požadavky materiální. Nejvýznamnější skupiny (z celkového počtu 60 % žádostí) jsou tyto: požadavky na úpravu důchodu asi 60 %, náhradu za ušlý výdělek 30 %, zápočet let 28 %, zrušení stropu výdělku 26 %, přiznání DVČ 20 %, přiznání důchodu 12 %. Značná část těchto požadavků nemá oporu v právní či předpisové normě a ani připravený zákon o mimosoudní rehabilitaci je neuvažoval uskutečnit.

Většina žádosti o mimosoudní rehabilitaci v roce 1968 a na začátku roku 1969 ještě přes 40 % byla podávána cestou stranických orgánů, kanceláře presidenta, ministra NO[8], federálního a obou shromáždění, SPB atd. Nyní tento počet klesá na necelých 10 %. Jsou to většinou nyní jen urgence dříve podaných žádosti – jsou však stále naléhavější.

Závěry projednání a usnesení k rehabilitaci se liší z počátku činnosti komise v roce 1968, kdy bylo navrhováno KS-MNO[9] „uvážit“ možnost reaktivování 29 důstojníků v záloze nebo „vyřídit bytovou otázku po vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci“ ve 42 případech atd. V roce 1969 jsou již formulace závěrů a usnesení určitější (i když stále podmíněné jen jako návrh) a omezeny danými možnostmi. Dále jsou údaje z roku 1969 uvedeny současně s porovnáním činnosti komise v roce 1963–1966.

1963–66		1969	
uskutečněno		navrženo	zatím realizováno
350	vracení hodností důstojníkům v záloze	46	?
240	povýšení v záloze	184	29
?	jmenování do hodnosti	11	2
150	vyznamenání	37	?
7	morální rehabilitace písemná	93	13
154	příspěvek za službu	57	?
	vojenský starobní důchod	96	?
	úprava důchodu	51	?

0	zvýšení důchodu podle zákona číslo 161/1968 Sb., podle nároků dostane asi 900 žadatelů[10]	160	110
18	náhrada za byt nebo byt [?] (nyní se již neuskutečňuje)	134	5
220	zdravotní prohlídky a lázně	43	23
0	všeobecné konstatování hmotné nároky po vyjití zákona o mimosoudní rehabilitaci (do září 1969)	80	-

Realizace návrhů na usnesení se teprve uskuteční, proto není přesně uvedena.
Během roku 1969 byl tento stav z 6 250 podání bylo 4 500 žádosti
24. 4. 4 361 podání bylo 3 398 žádosti
31. 8. 3 960 podání bylo 2 713 žádosti
31. 12. 2 236 podání bylo 1 958 žádosti

Skladba: soudní 317, tábory nucených práci 165, vladaři a hašikovci 423 (tyto žádosti byly záměrně odkládány), ostatní k vyřízení 1 331, z toho však komisí zcela nebo zkráceným řízením bude nutné projednat jen asi 1 053 ostatní z pravomoci místopředsedů a předsedy (zamítání apod.)

Politická hlediska k práci ReK MNO

Politické stanovisko PÚV KSČ k rehabilitaci ze dne 27. 5. 1968[3], z něhož vycházela rehabilitace v resortu ministerstva národní obrany, nebylo změněno a v jeho smyslu pokračovala činnost ReK MHO i v roce 1969. Nejpodstatnější bylo, že celá její práce od začátku vycházela ze stanoviska individuálního přezkoumávání žádosti na základě platného právního řádu v době prováděných opatření.

ReK MNO přísně dodržovala zásadu, aby nedocházelo k nápravě revolučních opatření a opatření provedených z třídně politického hlediska. Nebylo však vždy jednoduché zjistit, o jaký zásah šlo. Jisté je, že se vyskytly případy, kdy ReK MNO odmítla nápravu z důvodů, že postih posuzovala jako revoluční nebo třídně politický a ve skutečnosti šlo o zásahy z ryze osobních důvodů a disfunkčních vztahů. V tomto případě je možno takové opatřeni napravit po odvolání žadatele. Usnesení ReK MNO/HPS[11] z let 1963–1966 jsou pro ReK MNO závazné a její závěry nejsou měněny, ani doplňovány. Protože rehabilitace dnešní i ona z předchozích let má svůj politický základ v usnesení XIII. sjezdu KSČ, bylo by vhodná tuto souvislosti zdůraznit a vyvrátit nesprávný názor v tom, že rehabilitace je výhradně výsledkem roku 1968.

Výjimečně se vyskytovaly případy, kde funkcionáři MNO brzdili rehabilitaci z toho důvodu, že v kritických letech byli sami původci deformací. V převážně většině však tu byl zájem a snaha napravit křivdy i od těch, kteří se kdysi chyb dopouštěli.

Politický úkol je dokončit rehabilitaci v rámci a rozsahu stanoveném XIII. sjezdem KSČ. Vyplývá to i z projevu prvního tajemníka ÚV KSČ s. Dra Gustáva Husáka, jak byl uveřejněn v RP v lednu 1970.[12]

Je ovšem třeba velmi bedlivě sledovat ty žadatele, kteří se chtějí na rehabilitaci pouze přiživit a zneužit ji proti straně a socialismu. Toto rozlišení nebude vždy jednoduchá a z této složitosti vyplývá i obtížnost práce ReK MNO, kde v jednotlivých řešeních se nelze vyvarovat chyb a omylů.

Pro rehabilitaci v resortu MNO je typické, že se všeobecné uznává potřeba ji uskutečnit a dobře dokončit, současně jsou však nadměrné obavy, aby při nějakém rozhodnutí nevznikl dojem, že se porušují či napravuji revoluční či třídní opatření. Projevuje se to snahou co nejdříve se rehabilitace „zbavit" a nepřevzít jakoukoliv odpovědnost za tuto tak politicky důležitou práci. V roce 1968 se dostala rehabilitace do působnosti KS MNO[9] a ostatní složky MNO úzkostlivě dbají, aby za ni nepřevzaly žádnou odpovědnost. Té se obávají i někteří pracovníci KS MNO. Projevuje se to například liknavostí při zpracování expertiz, nevyřizováním návrhů po projednání soudní rehabilitace atd.

Je třeba se vypořádat a nadměrnými sliby, které by měla splnit rehabilitace tak, jak vznikly v roce 1968, především po stránce ekonomické. Například v otázce bytové a jiné. Nelze popřít, že některé sliby byly politicky neuvážené. Je třeba otevřeně a veřejně říci, jak bude morální reha-

bilitace uskutečněna. Je nepochopitelné, jaké váhání a nerozhodnost zdržuji otázky jmenování do hodnosti či jejich vracení zemřelým odbojářům in memoriam, které by v mnohých případech mohly být uzavřením rehabilitací. Mlčením se jednak udržuje ve veřejnosti názor na nesplnitelné sliby o materielních náhradách při mimosoudní rehabilitaci a jednak někdy naopak vyvolává dojem (podporovaný nepřátelskými živly), že strana nechce rehabilitací uskutečnit.

Z výše uvedeného vyplývá závěr, že je třeba především politicky vyjádřit stanovisko k mimosoudní rehabilitaci nejvyšším stranickým orgánem, seznámit s ním veřejnost a rehabilitaci uzavřít.

Z celkového rozboru ReK MNO vyplývají tyto úkoly:

1) Stanovit zásadní politické stanovisko k provedení rehabilitace v ČSLA. Podle usnesení ÚV KSČ ze dne 20. 8. 1963[13] a z března 1965[14] a nyní se dokončuje dle zásad PÚV KSČ ze dne 27. 5. 1968.[3]

2) Dokončení rehabilitace v resortu MNO uzavřít především morální rehabilitací (úpravou ve služebním poměru, eventuálně prohlášením o politické důvěře, udělením příslušného vyznamenání k 25. výročí osvobození ČSR sovětskou armádou). Toto stanovisko vyjádřit směrnicí ministra národní obrany, kterou také stanovit termín, do kdy lze žádosti o rehabilitaci podávat, dále do kdy práci ReK MNO ukončit a stanovit způsob její likvidace.

3) V radě ReK MNO dohodnout formu skončení rehabilitace a realizace původních návrhů na vyřízení žádostí ReK MNO již schválených a doporučených k realizaci.

4) V pravomoci náčelníka KS a předsedy ReK MNO uskutečnit opatření k zlepšení práce ReK uvedené v této zprávě. Jejich provádění vyplyne ze schváleného statutu.

VÚA-VHA, MNO 1970, inv. č. 602, kart. 183. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 9 stran A4 (z toho 2 strany nepublikované grafy).

---

[1] Zpráva byla podána ministru národní obrany na základě prozatímní směrnice pro činnost rehabilitační komise Ministerstva národní obrany. Předseda rehabilitační komise Karel Veselý Šteiner ji spolu s podrobným hodnocením činnosti rehabilitační komise Ministerstva národní obrany za rok 1969 zaslal zástupci náčelníka kádrové správy Ministerstva národní obrany Štěpánu Neprašovi s tím, že dokud není schválen definitivní statut komise, bylo by vhodné, aby zprávu podepsal náčelník kádrové správy Ministerstva národní obrany, nebo jeho zástupce, nikoli předseda rehabilitační komise. Na základě datace průvodního dopisu byly stanoveny i datum a místo vydání editované zprávy.

[2] Jednalo se o kádrový rozkaz ministra národní obrany.

[3] Viz návrh politického stanoviska k problematice rehabilitace předložený Josefem Smrkovským a Oldřichem Černíkem a projednávaný 27. května 1968 předsednictvem ÚV KSČ. Dokument č. 24.

[4] Jedná se o příslušníky protektorátního vládního vojska.

[5] Jednalo se o příslušníky Slovenské armády, kteří se nepřipojili k Slovenskému národnímu povstání. Nazýváni byli podle ministra národní obrany Štefana Haššíka, který byl do funkce jmenován 5. září 1944 poté, co dosavadní ministr Ferdinand Čatloš uprchl na povstalecké území a byl degradovaný. BAKA, Igor: HAŠŠÍK, Štefan. In: CSÉFALVAY, František a kol.: *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939–1945*. Vojenský historický ústav, Bratislava 2003, s. 84–85.

[6] Zřejmě myšleni účastníci bojů na Slovensku v roce 1919 proti Maďarské republice rad.

[7] Následuje graf Skladba žádostí, podání a stížností a graf Počet vyřízených podání, stížností a žádostí v ReK MNO za rok 1969.

[8] Národní obrany.

[9] Kádrová správa Ministerstva národní obrany.

[10] Zákon č. 161/1968 Sb. ze dne 19. prosince 1968 o zvláštním přídavku k dávkám, o změnách v důchodovém zabezpečení účastníků odboje a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1968, částka 46, s. 439–448.

[11] Ministerstvo národní obrany/Hlavní politická správa.

[12] Zřejmě je odkazováno na rozsáhlý rozhovor Miroslava Moce a Zdeňka Hořeního s Gustávem Husákem uveřejněný 5. ledna 1970 v *Rudém právu*. Proč byl Leden nutný. Rozhovor *Rudého práva* se soudruhem Gustávem Husákem. *Rudé právo*, 5. 1. 1970, s. 1, 3.

[13] Zřejmě myšleno usnesení předsednictva ÚV KSČ z 20. srpna 1963 ke zprávě Generální prokuratury a Nejvyššího soudu o průběhu a výsledcích revize politických procesů z období 1949–1954. *NA*, KSČ–ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1962–1966, sv. 32, arch. j. 34, b. 3.

[14] Jednalo se o usnesení předsednictva ÚV KSČ z 9. března 1965 ke zprávě o dosavadních výsledcích řešení nápravy křivd způsobených bývalým vojákům z povolání na úseku armády předložené 19. února 1965 ministrem národní obrany Bohumírem Lomským a náčelníkem Hlavní politické správy Československé lidové armády Václavem Prchlíkem. Předsednictvo vzalo zprávu na vědomí a pověřilo ministra Lomského uzavřít do 20. výročí osvobození Československa všechny vážnější případy postihu vojáků z povolání v působnosti Ministerstva

národní obrany. V souvislosti s tím měl řešit i otázky povýšení postižených a jejich případné vyznamenání. V případech, kde došlo k neoprávněnému propuštění podle zákona č. 85/1950 Sb. o opatřeních souvisících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů, bylo nutno provést změnu rozhodnutí o propuštění podle aktuálně platných předpisů o propuštění vojáků z povolání z činné služby s ponecháním původního data propuštění, bez přiznání materiálních nároků.

V odůvodněných případech, kdy došlo k vážnějšímu poškození, zvláště u příslušníků odboje, měl být v pravomoci ministra národní obrany přiznat příspěvek za službu v rozsahu a za podmínek stanovených v zákonném opatření předsednictva Národního shromáždění č. 165/1964 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o některých služebních poměrech vojáků. Po splnění podmínek přiznání starobního důchodu se tyto osoby měly posuzovat jako občané uvedení v § 131, odst. 3 zákona č. 101/1964 Sb. o sociálním zabezpečení. Během roku 1965 bylo potřeba dořešit vhodné využití rehabilitovaných osob tak, aby našly uplatnění podle svých zásluh, schopností a v souladu s potřebami společnosti, přičemž při tom měly pomoci místní stranické a státní orgány. Usnesení předpokládalo při prokázání poškození na majetku a majetkových právech či za neoprávněnou internaci v táboře nucených prací na Mírově ve zvláště zřetele hodných případech poskytnutí jednorázové finanční výpomoci. K tomu však mělo dojít na základě přísného individuálního posouzení jednotlivých případů s přihlédnutím k délce internace, k sociální situaci a celkovému morálnímu a politickému profilu postiženého. Pro tyto účely byly uvolněny dva miliony korun, přičemž jednorázový finanční příspěvek neměl přesáhnout částku 10 000 Kčs a neměl být poskytován v případě přiznání příspěvku za službu. Ministr obranu dále dostal za úkol zabezpečit, aby doba internace v táboře nucených prací na Mírově byla pro nárok na starobní důchod započítána jako doba strávená v pracovním poměru. V usnesení bylo zdůrazněno, že přiznání příspěvku za službu, důchodu nebo poskytnutí finanční výpomoci bylo třeba posuzovat přísně individuálně. Nepočítal se s prováděním reaktivace bývalých vojáků z povolání. *NA*, KSČ–ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1962–1966, sv. 96, arch. j. 101, b. 11.

82.

[1970, po únoru, Ústí nad Labem].[1] *– Zpráva předsedy Krajského soudu v Ústí nad Labem o průběhu soudních rehabilitací v Severočeském kraji od počátku platnosti zákona o soudní rehabilitaci dne 1. srpna 1968 do 31. prosince 1969.*

Zpráva
o stavu soudních rehabilitací v Severočeském kraji

Podle plánu úkolů Severočeského KV KSČ na I. pololetí 1970 bylo předsedovi krajského soudu uloženo předložit zprávu, která by vyhodnotila dosavadní výsledky politických a právních zkušeností na úseku soudních rehabilitací, úroveň a formu projednávaných věcí včetně kádrového složení zvláštních senátů.

Zpráva krajského soudu zahrnuje celé období od účinnosti zákona č. 82/68 Sb., t.j. od 1. srpna 1968 do 31. 12. 1969. Při zpracování zprávy bylo vycházeno z poznatků krajského soudu při vyřizování soudních rehabilitací, odborných pracovních porad a poznatků krajské prokuratury v Ústí n. L. při projednávání soudních rehabilitací.

I.

Smyslem zákona o soudní rehabilitaci bylo vytvořit správný předpoklad pro urychlenou nápravu křivd, ke kterým došlo zejména v padesátých letech. Tato náprava byla nutná jako jeden ze základních předpokladů pro obnovení důvěry občanů v socialistickou spravedlnost a zákonnost. Úkol dovést do konce soudní rehabilitace byl vytýčen jako jeden z hlavních úkolů již po lednu 1968, kdy mělo dojít k poskytnutí plné rehabilitace občanům, kteří byli v minulosti neprávem odsouzeni jako škůdci socialismu, ačkoliv se proti socialistickému zřízení nijak neprovinili. Snaha KSČ v tomto období se opírala o poznatky z dřívější doby, že rehabilitace za křivdy osob neprávem odsouzených nebyly provedeny do všech důsledků, jak to sledoval záměr po XX. sjezdu KSSS.

Záměr KSČ dovést prověrku neprávem odsouzených osob v padesátých letech důsledně do konce, se po lednu v roce 1968 stal jedním z nejvýznamnějších a stěžejních prostředků boje pravicových živlů antisocialistických sil, hlavně proti politice KSČ a celkovému vývoji socialistické společnosti za celé uplynulé období. Při tvorbě zákonné úpravy o soudní rehabilitaci byly antisocialistickými silami vyvíjeny všechny tlaky, aby byl schválen takový zákon, který by dával soudům značnou libovůli a možnosti co nejpříznivějšího přístupu pro přezkoumávání

věcí pouze ve prospěch odsouzených. Hlavním mluvčím pro přijetí co nejpříznivější zásady při tvorbě zákona o soudní rehabilitaci byl „K 231", který se rekrutoval hlavně z řad bývalých tzv. politických vězňů (jak se však ukázalo, hlavními mluvčími byli odsouzení pro nejzávažnější trestné činy kriminální povahy) dále někteří představitelé Svazu protifašistických bojovníků, KANU a jiných organizací, které měly zájem docílit úplného zrušení všech rozsudků z období 1948–1968 a všechny odsouzené odškodnit bez ohledu na to, zda byli odsouzeni právem, či neprávem.

Přes úporné boje zdravých sil ve straně a zákonodárných orgánech se podařilo antisocialistickým silám prosadit, aby do zákona o soudní rehabilitaci byly zakotveny některé zásady a koncepce, které dávaly zvláštním senátům možnost liberálního přístupu při řešení jednotlivých případů. Nejzávažnější však bylo to, že do zákona o soudní rehabilitaci byla protlačena zásada, že řízení se svěřuje zvláštním senátům. Tyto senáty v rozporu s dosud platným právem získaly privilegované postavení, protože jim bylo svěřeno úplné přezkoumávání a přešetřování jednotlivých věcí. Z trestního řízení tak byly podle zákona o soudní rehabilitaci vyřazeny ty orgány trestního řízení, kterým až dosud taková činnost patřila.

Přes všechny úporné snahy pravicových a antisocialistických sil však do zákona o soudní rehabilitaci byla vtělena individuelní zásada přezkoumávání pravomocných rozhodnutí a politická směrnice pro jeho výklad. Z preambule zákona o soudní rehabilitaci č. 82/68 Sb. vyplývá, že pomocí tohoto zákona nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat nebo dokonce popírat socialistický právní řád, že rehabilitace se nemohou týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a také podle nich byli po zásluze potrestáni.

Atmosféra, za jaké došlo k přípravě a posléze i ke schválení zákona, nepříznivě ovlivnila i výběr soudcovských a prokurátorských kádrů pro vyřizování soudních rehabilitací. Touto atmosférou byl poznamenán i Severočeský kraj, kde do rehabilitačních senátů byli zvoleni i někteří soudci, kteří neměli politické ani odborné schopnosti, aby na tak důležitém úseku, jako jsou soudní rehabilitace, rozhodovali.

Všechny tyto skutečnosti ve spojení s dalšími pak měly beze sporu odraz i v rozhodovací činnosti na úseku soudních rehabilitací v rámci Severočeského kraje.

Za období od 1. srpna 1968 do 1. srpna 1969, kdy skončila lhůta k podání návrhů na soudní rehabilitaci, došlo zvláštním senátům krajského soudu v Ústí n. L. 1198 návrhů proti 1488 osobám. Z tohoto počtu došlých návrhů bylo původně projednáno bývalým krajským soudem v Liberci 169 věcí, bývalým krajským soudem v Ústí n. L. 317 věcí a jinými soudy 5 věcí.

Největší počet návrhů na soudní rehabilitaci byl zaznamenán do konce roku 1968 a pak v červnu a červenci roku 1969, kdy končila lhůta k podání návrhu.

Do 31. prosince 1969 bylo zvláštními senáty krajského soudu v Ústí n. L. vyřízeno 306 návrhů proti 368 osobám, t. j. 25,5 % z celkového počtu všech podaných návrhů.

Poměrně velká část návrhů byla vyřízena v podstatě administrativně, t. j. bez dalšího prošetřování. Tak k postoupení návrhů došlo ohledně 143 osob a to z důvodů věcné nebo místní nepříslušnosti, k zpětvzetí návrhu 23 odsouzenými, k zastavení trestního stíhání u 28 odsouzených, k zamítnutí návrhu u 31 odsouzených. K zamítnutí návrhů došlo ve všech případech proto, že šlo o návrh, který byl podán ve věci, na níž zákon o soudní rehabilitaci nedopadal. Ani jeden návrh nebyl zamítnut proto, že by nebyl důvodný.

Při rozhodování ve věci samé došlo k úplnému zproštění u 116 osob, u 10 osob došlo k částečnému odsouzení a částečnému zproštění, u 8 osob k částečnému zproštění a částečnému zastavení a k novému odsouzení při změně právní kvalifikace pouze u 11 osob.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že při rozhodování ve věci samé došlo u 90 % navrhovatelů buď k úplnému zproštění, nebo zastavení trestního stíhání, pouze u zbytku došlo k novému odsouzení, případně částečnému odsouzení. Velké procento zproštěných navrhovatelů dává samo o sobě signál, zda všechna rozhodnutí, v nichž zvláštní senáty krajského soudu došly k takovému závěru, odpovídají smyslu zákona o soudní rehabilitaci, jeho účelu i politickým cílům a zejména zda odpovídají materielní pravdě.

Proti rozhodnutím zvláštních senátů bylo podáno 13 odvolání, proti 15 osobám krajským prokurátorem a 2 odvolání dvěma obviněnými. Celkem tedy bylo za zkoumané období podáno 15 odvolání proti 17 osobám. Z toho vyplývá, že opravných prostředků, zejména ze strany

prokurátorů, nebylo dostatečně využíváno a že odvolání proti rozhodnutí zvláštních senátů byla podávána jen zcela výjimečně.

Odvolání prokurátora bylo vyhověno v 7 případech a to tak, že po zrušení napadeného rozsudku byla věc Nejvyšším soudem vrácena k novému projednání a rozhodnutí. Zamítnuto bylo odvolání prokurátora ve dvou věcech a v jedné věci bylo odvolání generálního prokurátora vzato zpět. O zbytku odvolání nebylo dosud Nejvyšším soudem rozhodnuto.

O kvalitě rozhodování zvláštních senátů nejsou dostatečné poznatky. Krajský soud hloubkovou prověrku rozhodování zvláštních senátů sám neprováděl a také ze strany bývalého vedení krajského soudu nebyl zájem prověrky provádět. Při každé zmínce, zda s ohledem na velký počet zproštěných věcí nedochází k novým deformacím, bylo argumentováno tím, že v našem kraji senáty na úseku soudních rehabilitací rozhodují správně podle zákona, že jejich rozhodnutí jsou pečlivě odůvodňována a že tvrzení o opaku jsou velmi odvážná a pochybná.

Krajský soud v této době neměl ani dostatek možností, aby blíže zkoumal nebo kontroloval rozhodování zvláštních senátů, případně aby do jejich rozhodování zasahoval, s ohledem na obsáhlost a rozsáhlost této agendy. Bezprostřední dozor nad rozhodováním zvláštních senátů příslušel Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud sice koncem I. pololetí 1969 prováděl prověrku rozhodovací činnosti zvláštních senátů i u krajského soudu v Ústí n. L., avšak šlo o prověrku pouze namátkovou, podle níž žádné závady v rozhodovací činnosti senátů krajského soudu v Ústí n. L. zjištěny nebyly. Na všech gremiálních poradách krajského soudu, které byly speciel-ně zaměřeny na úsek rozhodování zvláštních senátů (celkem 4), jichž se zúčastňoval i zástupce Nejvyššího soudu, nebyly žádné kritické připomínky k meritornímu rozhodování zvláštních senátů našeho kraje vznášeny. Naopak bylo tlumočeno, že poznatky z odvolací i dozorové činnosti Nejvyššího soudu ukazují, že žádné závady, které by zasluhovaly pozornosti, zjištěny nebyly. Na gremiálních poradách byly víceméně řešeny otázky formálního rázu a výkladu zákona o soudní rehabilitaci.

Také poznatky z rozhodování o odvolací agendě Nejvyššího soudu jsou pouze minimální. Pokud došlo ke zrušení původního rozhodnutí zvláštního senátu Nejvyšším soudem, stalo se tak proto, že výsledky přezkumného řízení nebyly provedeny důsledně a že bylo nutno ve věci jednat znovu.

Dílčí poznatky týkající se úrovně rozhodovací činnosti zvláštních senátů byly získány od krajské prokuratury. Krajská prokuratura v Ústí n. L. prováděla v listopadu 1969 prověrku rozhodovací činnosti zvláštních senátů krajského soudu v Ústí n. L. a to se zpětnou účinností asi šesti měsíců. Účelem této prověrky bylo zjistit, zda v některých případech není na místě podání stížnosti pro porušení zákona. Ani v jednom případě podle názoru krajské prokuratury z přezkoumávaných věcí nebyl shledán důvod k podání podnětu ke stížnosti pro porušení zákona. Také krajskému soudu není známo, že by podnět ke stížnosti pro porušení zákona proti rozhodování zvláštních senátů krajského soudu byl podán buď předsedou Nejvyššího soudu, nebo z podnětu jiných orgánů.

Krajský soud v rámci své dozorové činnosti se více méně zaměřil na účelný postup řízení a ekonomiku řízení. Tak např. při jedné z gremiálních porad bylo krajskou prokuraturou v Ústí n. L. namítáno, že zvláštní senáty krajského soudu v Ústí n. L. jen v malé míře využívají ustanovení § 13 odst. 1 zák. č. 82/68 Sb., t. j., že by objasňování potřebných skutečností prováděly předem. Některé zvláštní senáty krajského soudu (11 Tr a 12 Tr) příliš zdůrazňovaly význam přímosti, ústnosti a bezprostřednosti provádění důkazů, zejména výslechem svědků u veřejného zasedání. Nevýhodou této praxe bylo, že v průběhu veřejného zasedání vyplynula potřeba provádění dalších důkazů na základě výpovědi svědků, případně ověření listinného materiálu, posudků, vyžádání spisů apod., což rychlost řízení zpožďovalo, protože muselo nezbytně dojít k odročování jednání. Tato praxe byla usměrněna. Nyní všechny senáty ve větší míře volí postup došetření potřebných skutečností ještě před nařízením veřejného zasedání, jak to vyplývá z ustanovení § 13 odst. 1 citovaného zákona. Potřebným šetřením jsou pověřováni členové senátu nebo vyšetřovatelé prokuratury. V případě, že jde o úkony menší závažnosti, jsou jednotlivé úkony vyžadovány i od jiných orgánů

Tím, že senáty nevyužívaly v dostatečné míře ustanovení § 13 shora citovaného zákona, docházelo k zbytečným oddalováním výsledků přezkumného řízení a to zejména ve skupinových věcech.

V Severočeském kraji byly v prvopočátcích v některých senátech vytvářeny tendence nové notoriety, spočívající v tom, že obviněný v původním řízení byl k doznání donucen pod psychickým a fyzickým nátlakem a že je všeobecně známé, že takové metody k doznání obviněného ve složkách ministerstva vnitra byly používány. Na odborných poradách soudců zvláštních senátů byla ihned v prvopočátku ražena zásada, aby v každém takovém případě, kde obviněný psychické nebo fyzické násilí namítá, byla okolnost do důsledků prověřena a teprve po provedení příslušných důkazů, aby bylo učiněno náležité zhodnocení celého případu. Dalším takovým jevem, který se i v našem kraji vyskytoval, bylo podceňování stupně společenské nebezpečnosti činu pro společnost v době, kdy k trestné činnosti došlo. V praxi senátů se projevovala snaha hodnotit stupeň společenské nebezpečnosti z hledisek současné doby, který měl velký vliv na posuzování stupně nebezpečnosti činu pro společnost, zejména z hlediska časového odstupu i měnících se názorů na hodnocení toho kterého druhu trestné činnosti. Takový přístup k posuzování rozhodnutí, které bylo přezkoumáváno, bylo v rozporu se záměry zákona i z hlediska tehdy platných zákonů a jejich revolučních cílů.

Nelze však všechny nedostatky při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci přikládat k tíži soudců zvláštních senátů. Důležitou roli při uplatňování zákona o soudní rehabilitaci hraje i prokuratuře, která podáváním opravných prostředků mohla včas usměrnit probíhající praxi. Jsou však četné poznatky, že prokurátoři, kteří mají v trestním řízení důležitou úlohu jako strážci socialistické zákonnosti, toto poslání do důsledku nesplnili a v mnohých případech se k nesprávným názorům nejen soudu, ale i navrhovatelů, případně jejich právních zástupců, připojovali. Dokazuje to malý počet podaných odvolání a jejich výsledek. I zde je však třeba připomenout, že kádrový výběr prokurátorů, kteří měli dozor nad prováděním rehabilitací, nebyl proveden důsledně a že i tam byli dosazeni lidé, kteří z hlediska potřeb naší společnosti, zejména věrnosti k našemu socialistickému zřízení a politickým cílům plně neodpovídali.

Na úseku soudních rehabilitací významnou úlohu z hlediska soudního dozoru má i Nejvyšší soud, jemuž byly zasílány všechny rozsudky vydané zvláštními senáty. I když v prvopočátcích snaha Nejvyššího soudu podle našeho názoru se jevila aktivní, zejména výkladem některých ustanovení rehabilitačního zákona, jakož i pořádáním seminářů, v pozdější době se Nejvyšší soud stavěl spíše na obhajobu soudců zvláštních senátů s poukazem na jejich dobrou rozhodovací úroveň. Teprve po kritice ze strany některých předsedů krajských soudů, Nejvyšší soud přistoupil k hlubšímu průzkumu na úseku soudních rehabilitací ve vybraných krajích (Krajský soud v Praze, Českých Budějovicích, městský soud v Praze, krajský soud v Brně, Ostravě a Bratislavě) a na základě tohoto průzkumu vydal pod Tpj 149/69 zprávu o výsledku prověrky, v níž jsou zahrnuty vady i nedostatky, jichž se zvláštní senáty při svém rozhodování dopouštějí.[2]

II.

Na kádrové obsazení soudců zvláštních senátů měla beze sporu vliv i doba, v níž k výběru a sestavování zvláštních senátů docházelo.

Vedení ministerstva spravedlnosti v roce 1968 razilo zásadu, že do justice je nutno nabrat co nejvíce lidí a to i těch, kteří v minulosti byli z justice, ať již z důvodů politických, nebo pracovních, propuštěni, případně získat přívržence nových progresivních proudů, rekrutujících se z pravicových oportunistů a těch, kteří měli zájem [na] zvratu politických poměrů v našem státě a kteří byli ochotni v justici pracovat.

Tento záměr našel svůj odraz i v Severočeském kraji. K výběru kádrů, které se měly podílet na vyřizování soudních rehabilitací, nebylo přistupováno odpovědně tak, jak by toho tento úsek soudní agendy zasluhoval. Výběr byl prováděn jednak bez součinnosti stranických orgánů, byli bráni všichni ti, kteří se do rehabilitací přihlásili, bez ohledu na jejich odbornou a politickou způsobilost.

Po dohodě s ministerstvem spravedlnosti bylo rozhodnuto, že pro Severočeský kraj na úseku soudních rehabilitací přichází v úvahu 9 soudců, t. j. tři senáty. Prvních šest soudců pro vyřizování soudních rehabilitací bylo zvoleno již v září 1968, zbytek pak v prosinci 1968.

Z řad bývalých soudců krajského nebo okresních soudů byli k volbě navrženi: Dr. Vladislav Duchoň, soudce krajského soudu, člen strany, který jak po stránce politické [tak] i odborné odpovídal všem požadavkům, zejména z hlediska dlouholetých zkušeností na úseku trestní agendy. Dále Dr. Ladislav Konrady, soudce krajského soudu, později předseda prvohlavového

senátu, člen strany, který po stránce odborné splňoval všechny předpoklady. V době, kdy byl na tuto funkci zvolen, se již u něho silně projevovaly tendence pravicového oportunismu, nacionalismu a hlavně protisovětismu. Do funkce soudce zvláštního senátu byli dále navrženi: Dr. Zlatník[3], soudce okresního soudu v Liberci a Dr. Milan Rejman, soudce okresního soudu v Jablonci n. N. Oba tito soudci jsou členy strany a splňovali všechny předpoklady pro to, aby jako soudci zvláštních senátů rozhodovali správně a zodpovědně. Také po stránce politické kdy byli do funkcí soudců zvláštních senátů navrhováni, nebylo proti nim žádných výhrad. Později sice zakolísali, avšak u obou šlo spíše o pomýlení v důsledku nesprávných informací.

Z dalších dvou soudců, kteří byli vybráni pro úsek soudních rehabilitací, Dr. Páv[4] byl důchodcem. Před odchodem do důchodu pracoval jako obhájce, v minulé době jako soudce. Dr. Dračka[5] byl podnikovým právníkem, nikdy však na úseku justice nepracoval a také z úseku soudní činnosti neměl naprosto žádné zkušenosti. Návrh na volbu obou těchto soudců nebyl zcela odpovědný již proto, že ani jeden z těchto soudců neměl dostatečné odborné, ani politické předpoklady pro výkon této funkce. Dr. Páv v minulosti pracoval téměř výhradně na úseku občanskoprávní agendy, takže neměl dostatek zkušeností z práce na úseku trestního práva. Dr. Dračka neměl žádnou praxi na úseku justice vůbec. Jejich zvolení jako soudců na úseku rehabilitací nebylo žádným přínosem. Mimo toho Dr. Páv je hluboce zatížen klerikalismem, což beze sporu muselo najít odraz i při projednávání případů, kdy byly přezkoumávány trestné činy bývalých církevních hodnostářů, jehovistů a pod.

V druhé etapě došlo ke zvolení Dr. Václava Vodstrčila, soudce okresního soudu v Liberci, bez politické příslušnosti, který měl bohaté zkušenosti ze soudní praxe, jak na úseku trestního i občanského práva. Splňoval všechny předpoklady jak po stránce odborné [tak] i politické. V letech 1968–1969 se politicky nijak neangažoval. Další soudce Dr. Dvořák[6], bez politické příslušnosti, v minulých letech působil v justici jako soudce a v jiných funkcích. V 50 letech byl však z justice propuštěn, jednak pro jeho nesprávné politické názory a [sic] malou odbornost. V roce 1968 byl ve správním řízení ministerstvem spravedlnosti rehabilitován a doporučen i přes svůj vysoký věk 62 let jako soudce zvláštního senátu. Dále byl zvolen Dr. Novák[7], bývalý advokát, bez politické příslušnosti, který v minulé době byl pro svoje záporné politické postoje z advokacie vyloučen, později v důsledku nedostatku právnických kádrů znovu do advokacie přijat. Dr. Dvořák vzhledem k jeho malým odborným znalostem a dlouhé době, kdy byl mimo justici, se jevil pro výkon soudce zvláštního senátu neúnosný. Dr. Novák po stránce odborné byl poměrně na dobré výši, ovládá jak úsek trestního [tak] i občanského práva. V letech 1968–1969 byl přívržencem pravicových proudů a proto po stránce politické pro výkon této funkce nevyhovuje.

Krajský soud k pokynu ministerstva spravedlnosti provedl v únoru 1970 vyhodnocení kádrové situace na úseku soudních rehabilitací a dospěl k závěru, že do budoucna pro tuto funkci jsou neúnosní jednak Dr. Konrady, pro jeho politické názory v letech 1968–1969, Dr. Páv, Dr. Dračka a Dr. Dvořák pro jejich slabou odbornou úroveň a Dr. Novák pro jeho politický postoj v minulosti a v letech 1968–1969.

Úsek soudních rehabilitací bude v nejbližší době zpevněn odborně zdatnými a politicky fundovanými soudci, aby do budoucna byla záruka, že výhod zákona č. 82/68 Sb. nebude poskytnuto zrádcům a nepřátelům socialistického zřízení a těm, kteří se v minulosti proti republice svými trestnými činy těžce prohřešili.

III.

Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/68 Sb. ve svých některých ustanoveních neodpovídá vytýčeným cílům. V současné době se připravuje jeho novelizace. Také krajský soud v Ústí n. L. dal celou řadu podnětných návrhů, v kterých směrech by mělo dojít k zákonné úpravě, aby účel a smysl zákona byl vyjádřen přímo v textu a širším výkladem nedával možnosti jeho zneužití.

K zlepšení rozhodovací činnosti na úseku soudních rehabilitací beze sporu přispěje i kádrové zpevnění zvláštních senátů, dále i prohloubení dozorové činnosti ze strany krajského a Nejvyššího soudu.

V tomto směru bude nutné, aby nové vedení krajského soudu důsledně zaktivizovalo všechny články soudního dozoru, zabezpečilo uspořádání semináře, při kterém by mimo výkladu novelizovaného zákona se zajistil i správný politický výklad a smysl tohoto zákona. V nejbliž-

ší době, aby podle kádrových možností zajistilo výměnu těch soudců zvláštních senátů, kteří z hlediska politického a odborného nejsou pro výkon této funkce únosní.

Předkládá předseda krajského soudu
v zastoupení[a]

SOA v Litoměřicích, Severočeský krajský výbor KSČ (1960–1989), inv. č. 15, kart. 385. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 11 stran A4.

[a] Psáno rukou, následuje nečitelný podpis.

[1] Datum vydání bylo stanoveno na základě obsahu dokumentu, v němž se mluví o vyhodnocení kádrové situace na úseku soudních rehabilitací provedené Krajským soudem v Ústí nad Labem v únoru 1970, místo vydání pak podle sídla krajského soudu.
[2] Viz zprávu trestního kolegia Nejvyššího soudu o výsledcích prověrky rozhodování zvláštních rehabilitačních senátů krajských soudů z 23. prosince 1969. Dokument č. 76. Zpráva je opatřena číslem jednacím 114/69.
[3] Celým jménem Jiří Zlatník.
[4] Celým jménem Josef Páv.
[5] Celým jménem Otto Dračka. Viz návrh na volbu soudců zvláštních rehabilitačních senátů s jejich politicko-pracovním hodnocením, kteří byli zvoleni do funkce Národním shromážděním 13. září 1968. *APS*, NS IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308. Ze soudců zvláštních senátů zvolených v prvním kole nebyl ve zprávě uveden JUDr. Vojen Güttler, působící v době volby na Krajském soudu v Ústí nad Labem.
[6] Celým jménem Jaroslav Dvořák.
[7] Celým jménem František Novák. *APS*, NS IV, Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad prováděním soudní rehabilitace, kart. 308.

83.

1970, 28. února, Praha. – Informace Správy vojenských soudů při Ministerstvu národní obrany o dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace na úseku vojenského soudnictví.[a]

Informace o stavu provádění zákona číslo 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci na úseku vojenského soudnictví.

K provedení soudní rehabilitace ve smyslu zákona číslo 82/68 Sb. jsou zřízeny ve vojenském soudnictví zvláštní senáty u dvou vyšších vojenských soudců, a to u vyššího vojenského soudu Příbram a vyššího vojenského soudu Trenčín. Vzhledem k nepatrnému počtu přezkoumávaných věcí u zbývajícího třetího vyššího vojenského soudu Tábor nebyl zde zvláštní senát zřizován, protože tento soud prakticky o trestních věcech, předpokládaných zákonem o soudní rehabilitaci, dříve nerozhodoval, neboť vznikl až v roce 1959.

K věcem, které by přicházely pro rozhodování tohoto soudu v úvahu z pozdější doby, byla stanovena rozkazem presidenta republiky příslušnost zvláštního senátu vyššího vojenského soudu Příbram nebo vyššího vojenského soudu Trenčín. Pro zvláštní senáty těchto soudů je prozatím zvoleno 11 soudců.

Po dosavadních zkušenostech a konkrétních poznatcích o konečných počtech přezkoumávaných návrhů se k zajištění plynulejší činnosti zvláštních senátů u obou vyšších vojenských soudů jeví nutným rozšířit počet soudců oprávněných k činnosti v těchto senátech. Při řešení tohoto problému se vyskytují značné potíže. Vyplývají mimo jiné i z toho, že za současného nedostatečného početního stavu pracovníků vojenského soudnictví znamená zařazení soudce do zvláštního senátu současné i jeho přemístění od jiného soudu. S tím souvisí dlouhodobá odloučenost od rodiny, nedostatek ubytovacích možností, případná finanční újma apod.

Kádrové doplňováni vojenského soudnictví na potřebné plánované počty je dosud provázeno těžkostmi, spočívajícími jednak v obecném nedostatku kádrů splňujících předpoklady pro funkci vojenského soudce z povolání a jednak v nepochopení a malé pomoci při řešení tohoto problému ze strany příslušných, zejména civilních orgánů.

Přes tyto potíže jsou Správou vojenských soudů činěna příslušná opatření, směřující k zabezpečení potřebného kádrového obsazení zvláštních senátů. Tato problematika bude dořešena v prvém pololetí t. r. v souvislosti s novým organizačním uspořádáním vojenského soudnictví a provedením voleb vojenských soudců z povolání.

- - -

Těžiště práce zvláštních senátů vyšších vojenských soudů je v přezkumném řízení podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci. Za dobu od účinnosti tohoto zákona do 28. února 1970 byly zvláštním senátům vyšších vojenských soudů podány návrhy na přezkoumání správnosti odsouzení u 1649 osob, obsažené v 1061 věcech u vyššího vojenského soudu Příbram a 443 věcech u vyššího vojenského soudu Trenčín. Vojenským soudům připadá vyřídit přes 6 % z celkového počtu návrhů (podle osob) podaných na přezkoumání v ČSSR.

Vzhledem k tomu, že dnem 31. července 1969 uplynula zákonná lhůta podávání návrhů na přezkumné řízení, lze předpokládat, že výše uvedený počet návrhů předložených vyšším vojenským soudům nebude již podstatně zvýšen. V dalším nápadu věcí půjde pouze o případy, kdy ve smyslu § 7 zákona o soudní rehabilitaci, oprávněné osoba, která z důležitých důvodů zmeškala zákonnou lhůtu k podání návrhu na přezkumné řízení, požádá o navrácení lhůty a dále pak o případy postoupení věcí zvláštním senátům vyšších vojenských soudů z důvodů příslušnosti.

Současný stav podaných návrhů ukazuje, že počet žadatelů o soudní rehabilitaci je podstatně nižší, než se na úseku vojenského soudnictví původně předpokládal.

Do 28. února 1970 bylo zvláštními senáty vyšších vojenských soudů přijato rozhodnutí o návrzích 344 osob. Z toho bylo rozsudkem rozhodnuto ve 100 případech, zastaveno trestní stíhání v 6 případech, k zamítnutí návrhu z důvodů, že byl podán ve věci, na niž se zákon o soudní rehabilitaci nevztahuje, došlo u 35 osob, ve 3 případech byl návrh zamítnut podle § 15 odst. 2 jako nedůvodný, jiným soudům z důvodu příslušnosti nebo na základě usnesení Nejvyššího soudu o přikázání věci a Generální prokuratuře podle § 21 zákona o soudní rehabilitaci bylo postoupeno 157 případů. U 43 osob došlo ke zpětvzetí podané žádosti o soudní rehabilitaci. Mimo to jiným způsobem (spojením věcí apod.) bylo vyřízeno 397 věcí.

Z uvedeného počtu případů, rozhodnutých zvláštními senáty rozsudkem, bylo 67 osob zcela zproštěno obžaloby a u 33 osob došlo k novému odsouzení po částečném zproštění. V 79 těchto případech šlo o přezkoumání rozsudku bývalého Státního soudu a ve 21 případech rozsudků vyšších vojenských soudů.

Naprostá většina rozhodnutých věcí nabývá právní moci již u zvláštních senátů vyšších vojenských soudů. Do 28. února 1970 bylo proti rozhodnutí těchto senátů podáno odvolání ve 14 případech, z nichž 8 podal vojenský prokurátor a 6 obvinění. Zvláštní senát vojenského kolegia Nejvyššího soudu, který o těchto odvoláních rozhoduje, vyhověl ve 3 případech, 5 odvolání zamítnul, 2 odvolání vzal generální prokurátor – hlavní vojenský prokurátor zpět a o 4 věcech nebylo rozhodnuto. Mimo to byla v 9 případech obviněnými podána stížnost proti rozhodnutí zvláštních senátů vyšších vojenských soudů, jimiž byl návrh na přezkumné řízení zamítnut. Vojenské kolegium rozhodlo o 6 těchto stížnostech a ve všech případech je zamítlo.

V rehabilitační agendě vojenského kolegia Nejvyššího soudu stále převažují stížnosti pro porušení zákona podávané generálním prokurátorem ve věcech, jež podle § 21 rehabilitačního zákona nepodléhají přezkumnému řízení u zvláštních senátů vyšších vojenských soudů. Do konce února t. r. bylo u vojenského kolegia podáno 195 těchto stížností, z nichž bylo vyřízeno 188. Ve 183 věcech shledalo vojenské kolegium, že zákon porušen byl a přikázalo je k novému projednání u vojenských soudů. Pouze v 5 případech byla stížnost zamítnuta jako nedůvodná.

Dosavadní tempo meritorního vyřizování věcí zvláštními senáty vyšších vojenských soudů bylo ovlivněno nepřetržitým nápadem nových žádostí o soudní rehabilitaci (což po 31. 7. 1969 poměrně ustalo) a s tím souvisejícím zdlouhavým a pracným komplikováním trestních spisů, soustřeďováním potřebné dokumentace, zejména materiálů ministerstva vnitra, dodatečným objasňováním a doplňováním návrhů, u soudců nutností osvojit si dříve platné a několikrát měněné právní předpisy a dalšími nutnými organizačními a přípravnými úkony.

Průtahy ve vyřizování věcí, z nichž je velké množství skupinových, vznikají tím, že spis je vyžadován k rozhodování dvěma i více soudy. Jde zejména o věci, v nichž bývalý Státní soud vynesl rozsudek ohledně civilních osob i osob podléhajících pravomoci vojenských soudů, a to ve složených (smíšených) senátech. Podle rehabilitačního zákona, musí o takových věcech konat přezkumné řízení odděleně zvláštní senát vyššího vojenského soudu i krajského soudu. Prakticky jde o dvojí přezkoumávání rozsudků v téže věci. Tato praxe podstatně prodlužuje přezkumné řízení, což ve svých důsledcích má nepříznivý dopad ekonomický i politický.

Značná časové ztráty, zejména v období po přijetí zákona do počátku roku 1969, byly rovněž způsobovány vyřizováním velkého množství urgencí, intervencí a dotazů na stav věcí, vznášených nejen ze strany odsouzených a jejich příbuzných, ale i různých orgánů, institucí a tisku. Soudci zvláštních senátů museli v uvedené době čelit jednak neúměrným až bezohledným požadavkům na urychlené přezkoumávání návrhů a jednak vehementním snahám zejména některých pracovníků rehabilitačních komisí SPB zasahovat do činnosti senátů, vnucovat soudcům své názory na způsob rozhodnuti v konkrétních věcech, osobovat si právo kontroly nad činností soudů apod. Situace v tomto ohledu se změnila v proběhu prvé poloviny m. r. poté, kdy u předsedy Ústředního výboru Národní fronty došlo k jednání pracovníků Nejvyššího soudu se zástupci Ústřední rehabilitační komise SPB o rozsahu účasti SPB v celém procesu soudní rehabilitace. Rovněž prospěšné byly i dvě porady, uskutečněné v červnu m. r. u náčelníka Správy vojenských soudů, jichž se kromě zástupců SPB z ČSR a SSR zúčastnili i předsedové zvláštních senátů. Všechny zásadní otázky byly zde v ovzduší vzájemného pochopení vyjasněny a byl navázán kontakt a součinnost při realizaci rehabilitačního zákona. Přitom bylo a je důsledně dbáno toho, aby v žádném případě nebyla narušována soudcovské nezávislost.

Vyřizování rehabilitačních případů je věcí velmi obtížnou, a to jak skutkově, tak právně. Většina věcí dnes zvláštními senáty vojenských soudů přezkoumávaných je závažných a složitých, zejména s přihlédnutím k 15–20 rokům uplynuvším od doby původního vyšetřováni a rozhodnutí soudu. Aby soudce mohl v plném rozsahu dostát svým povinnostem, vyjádřeným v preambuli zákona o soudní rehabilitaci, musí v přezkumném řízení rozhodovat na základě posouzení shromážděného úplného důkazního materiálu. V tomto směru je činnost zvláštních senátů značně ztížená, neboť zákon o soudní rehabilitaci, svým ustanovením § 13 přenesl tíhu úplného došetřování přezkoumávaných věcí na soudce zvláštních senátů a vyřadil ty orgány trestního řízení, kterým podle trestního řádu taková činnost patří. Zvláštní senáty jsou tak odváděny od svého hlavního poslání a navíc to má vliv na značné prodlužování doby potřebné k přezkumnému řízení.

S ohledem na skutečnost, že řada ustanovení zákona o soudní rehabilitaci, který nepochybně nese stopy negativních politických jevů a atmosféry doby, ve které byl přijímán, připouští pro svou nejasnost různý výklad, vznášejí v tomto směru i vojenští soudci kritické připomínky a doporučení na urychlené přijetí příslušných opatření včetně novelizace zákona.

- - -

Zákon o soudní rehabilitaci ukládá v § 42 zvláštním senátům oznamovací povinnost ohledné poznatků získaných z přezkumného řízení, týkajících se účasti určitá osoby na vzniku nezákonnosti. Zvláštní senáty vyšších vojenských soudů zaslaly takováto upozornění příslušným vedoucím organizací doposud v 10 případech, a to ohledně 4 prokurátorů, 5 vyšetřovatelů vojenské kontrarozvědky, resp. státní bezpečnosti a 1 bývalého vojenského soudce. Žádná z těchto osob není činná ve vojenském soudnictví.

- - -

Významnou a rovněž velmi složitou agendu související se soudní rehabilitací tvoří žádosti o náhradu škody, jež vznikla odsouzeným osobám v důsledku nezákonného postihu. Od 1. srpna 1968 do 28. února 1970 bylo Správou vojenských soudů vyřízeno 507 žádosti osob, jejichž věci byly rozhodovány a přezkoumávány vojenskými soudy. Z tohoto počtu bylo odškodnění přiznáno 388 osobám, a to v celkové částce 8 959 668 Kčs, přičemž 4 790 668 Kč bylo vyplaceno v hotovosti a 4 169 000 Kčs ve státních dluhopisech. Kromě toho byla podle ustanovení § 10 zákona o soudní rehabilitaci vyplacena na úhradu nákladů na povinnou obhajobu advokátem částka 72 412 Kčs.

Nevyřízeno zůstává u Správy vojenských soudů 366 žádosti, z nichž většina napadla v posledních pěti měsících.

Vzhledem k tomu, že ta to agenda je velmi pracná s mnoha úkony, jsou žádosti o odškodnění vyřizovány poměrně za dlouhou dobu, v průměru za 4 měsíce a v některých případech i déle. Většina podaných žádostí neobsahuje potřebné údaje, důležité pro rozhodnutí (např. výše nároků, potvrzení o výdělku žadatele, potvrzení o jeho zdravotním stavu apod.). Získávání takovéto dokumentace je velmi komplikovaná, neboť se převážně jedná o data z doby před 15–20 lety a v mnohých případech, týkajících se příslušníků čs. armády a MV, nejsou ani archivně dochovány. Velmi náročné je taká obstarávání zdravotnické dokumentace potřebné k rozhodnutí o uplatňované náhradě za poškozené zdraví.

Vzhledem k velkému nápadu věcí v této agendě, který se postupně zvyšuje souběžně a počtem vyřízených věcí u zvláštních senátů a obnov u vojenských soudů, musel být tento úsek Správy vojenských soudů personálně posílen.

- - -

Pracovníci vojenské justice činní na úseku soudních rehabilitací jsou si plně vědomi odpovědnosti i dosahu své činnosti jak v oblasti politické, společenské a morální, tak i hmotné. Zákon o soudní rehabilitaci chápou jako výraz odhodlání naší socialistické společnosti vypořádat se s deformacemi a chybami, ke kterým v minulosti došlo a které jsou v rozporu se socialistickou zákonností.

Nadále bude přísně dbáno toho, aby aplikací zákona o soudní rehabilitaci bylo sladováno odčinění skutečných křivd, k nimž došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví a aby nedocházelo k rehabilitování i takových lidí, kteří se vědomě a prokazatelně dopustili trestných činů ve snaze škodit socialistickému zřízení.

Správu vojenských soudů v součinnosti s předsedou vojenského kolegia NS a s náčelníky vyšších vojenských soudů věnuje problematice soudní rehabilitace soustavnou pozornost. Pravidelně měsíčně je sledován stav a pohyb této agendy, je udržován osobní styk se soudci zvláštních senátů a je reagováno na nedostatky či potíže vzniklé v jejich činnosti. Jsou činěna opatření k zajištění příznivějších podmínek pro další zkvalitnění činnosti senátů a k plynulejšímu a rychlejšímu vyřizování rehabilitačních návrhů.

V souvislosti s provedením nového organizačního uspořádáni vojenského soudnictví a voleb vojenských soudců z povolání je v současné době řešeno i kádrové obsazení zvláštních senátů. Nadále je vyvíjeno úsilí o zajištění vhodnějšího pracovního prostředí pro činnost zvláštních senátů vyššího vojenského soudu Příbram – pracovišti Praha, jejich umístěním ve vyhovujících objektech.

VÚA-VHA, MNO 1970, inv. č. 1527, kart. 387. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 8 stran A4.

[a] V levém horním rohu dokumentu se nachází červeným razítkem uvedené jméno vydavatele – Správy vojenských soudů Praha – a pod ním číslo jednací: K čj. 86/SVS-1970.

84.

1970, 8. března, Praha. – Zpráva náměstka vnitra ČSR místopředsedovi vlády ČSR Ladislavu Adamcovi o agendě mimosoudní rehabilitace soustředěné u národních výborů.[1]

Informace
o mimosoudní rehabilitaci

I.

Příprava zásad zvláštního zákona o tzv. mimosoudní rehabilitaci byla zahájena na základě rozhodnutí vlády ČSSR ze dne 20. března 1968. Tento úkol byl rovněž zahrnut do akčního programu KSČ a do programového prohlášení vlády.

Rozsah připravované právní úpravy měl vycházet z návrhů jednotlivých ministerstev; jejich návrhy ve většině případů byly značně přehnané. Např. ministerstvo školství požadovalo rehabilitaci osob, které z politických důvodů nebyly přijaty na střední a vysoké školy a které byly po

8. srpnu 1948 vyloučeny ze studia, včetně jejich finančního odškodnění. Ministerstvo zemědělství a výživy navrhovalo, aby se mimosoudní rehabilitace týkala některých opatření k zajištění zemědělské výroby (tzv. padesátky podle vládního nařízení č. 50/1955 Sb.[2]), převodu majetku JZD do státních organizací, nedořešených otázek pozemkových reforem a hospodářsko-technické úpravy pozemků. Generální prokuratura požadovala dále, aby se rehabilitace vztahovala i na výkup zemědělských mechanizačních prostředků, na vymáhání dodávkových povinností. Ústřední rada odborů a s ní většina resortů požadovala pojmout do rehabilitace tzv. akci 77 500[3], třídně politickou prověrku z roku 1958,[4] propuštění učitelů pro náboženské smýšlení, propuštění příslušníků branné moci.

O nic „skromnější" nebyly ani návrhy a požadavky dalších orgánů, např. na přezkoumání otázky náhrad za znárodnění (ministerstvo zemědělství a výživy, ministerstvo vnitřního obchodu apod.). Právě tyto požadavky jdoucí až na podstatu revolučních opatření vedly k tomu, že docházelo k neustálému jednání a odkládání přípravy zásad právní úpravy a tím i k tomu, že v roce 1968 úkol uložený vládou nebyl vůbec realizován.

Skutečnost, že se připravuje právní úprava mimosoudní rehabilitace, byla veřejnosti známa z různých prohlášení vedoucích stranických a státních činitelů, z prohlášení vlády ČSSR, z akčního programu a z různých informací hromadných sdělovacích prostředků. I když se původní rozsah uvažované právní úpravy postupně zužoval, četní stěžovatelé, i když neznali ještě rozsah rehabilitace, se domáhali na různých státních orgánech (zejména na národních výborech) řešení „svých případů", popřípadě zasílali předem žádosti o mimosoudní rehabilitaci. Při vyřizování takovýchto žádostí nebylo postupováno jednotně, ve většině případů byly žádosti pouze evidovány a ponechány jako nevyřízené. Přesný počet těchto žádostí není znám, odhaduje se však, že v ČSR jich došlo na národní výbory 15 000 – 20 000. Určitý obraz může podat stav došlých žádostí o mimosoudní rehabilitaci u národních výborů v Jihomoravském kraji do 31. 8. 1969:

KNV	680	ONV Kroměříž	444
ONV Blansko	169	Prostějov	300
Brno-venkov	284	Třebíč	364
Břeclav	222	Uherské Hradiště	650
Gottwaldov	543	Vyškov	236
Hodonín	246	Znojmo	150
Jihlava	168	Žďár nad Sázavou	253

Celkem došlo v kraji národním výborům 4 709 žádostí.

Na podkladě usnesení vlády ze dne 4. září 1968 č. 306, k zajištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob,[5] byly u národních výborů zřízeny zvláštní rehabilitační komise.

Žádosti občanů o mimosoudní rehabilitaci soustředěné u národních výborů se týkají různých požadavků. Možno říci, že největší jejich počet se týká:

1) Akce „B" a jiných případů zrušení užívacího práva k bytům:

Šlo o případy zrušení užívacího práva k bytům osob, které jich užívaly proti veřejnému zájmu nebo které byly považovány za osoby státně nespolehlivé, dále o případy vystěhování z vojenských bytů a bytů SNB, kdy bylo možno přestěhovat osoby bez udání bližších důvodů apod. Mimo jiné sem spadá i známá akce „B", v rámci níž byla vystěhována řada osob z Prahy i z krajských měst na venkov, především do pohraniční.[6]

Osoby „postižené" v těchto případech dostaly vesměs náhradní byty, i když zpravidla na venkově. Zvláštní právní úpravy není třeba. Byty těchto osob jsou užívány již jinými uživateli, kteří byty získali bona fide a není proto možno je vystěhovat. Kromě toho „postižení" přiměřeně bydlí v souladu s platným zákonem. Pokud mají zdravotně závadné či nevhodné byty, lze takové případy řešit jako u jiných rodin podle platné úpravy. Totéž platí i o vlastnících rodinných domků, kteří z nich byli vystěhováni.

Nelze ani přehlédnout, že šlo většinou o opatření proti „bývalým lidem“, tedy o opatření vyplývající z třídního charakteru zákonodárství.

2) Důchodové zabezpečení:

Jde o osoby, jimž byl odňat nebo snížen důchod z toho důvodu, že šlo o osoby odsouzené nebo o představitele či exponenty dřívějšího politického nebo hospodářského zřízení.

Ani na tomto úseku není třeba rehabilitačního zákona. Jednak podle stávajících předpisů je možno v případech, kdy došlo ke tvrdostem, provést úpravu s tříletou zpětnou účinností, jednak úprava nízkých důchodů je předmětem neustálé pozornosti strany a vlády a skutečně k ní v mezích možností dochází.

3) Vyloučení studentů ze studia a jejich nepřijetí ke studiu:

I v těchto případech šlo o prosazování třídních hledisek na studující mládeži. Pokud došlo v individuálních případech k nesprávnému postupu, mohou je ministerstvo školství, vysoké školy, popř. národní výbory samy uspokojivě vyřešit.

4) Převedení nemovitého majetku na stát:

Patří sem přikazování zemědělského majetku do užívání podle zákona č. 55/1967 [sic] Sb.[7] a vládního nařízení č. 50/1955 Sb.[2], převádění nemovitostí do socialistického vlastnictví podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb.[8] apod.

Pokud šlo o soukromý nemovitý majetek, nepřichází jeho vrácení v úvahu. Opatření ohledně tohoto majetku byla učiněna na základě třídního zákonodárství a v zájmu další výstavby socialismu. Jde-li o rodinné domky a malé provozovny bývalých řemeslníků, učinilo již ministerstvo financí opatření k jejich postupnému řešení. Řešení zemědělských usedlostí majících charakter rodinných domků připravuje ministerstvo zemědělství a výživy.

5) Pracovně právní otázky:

Jde o velmi početnou skupinu stěžovatelů. Jejich podání týkající se rozvázání pracovního poměru nebo převedení na jinou práci neodpovídající jejich kvalifikaci. Patří sem tzv. akce 77 500[3], třídně politická prověrka v roce 1958[4], propuštění příslušníků ozbrojených sil apod.

Ani tyto otázky nevyžadují vydání rehabilitačního zákona. Jednorázové akce provedené v padesátých letech sledovaly především očistu státního aparátu od třídně nepřátelských živlů, od lidí, kteří svou minulostí a současným postojem nedávali záruku, že na svých místech budou důsledně prosazovat linii socialistické výstavby. V době, kdy strana znovu očisťuje aparát od pravicových oportunistů, revisionistů a zbytku třídních nepřátel, není možno rehabilitovat osoby, které v podstatě z těchže důvodů byly propuštěny.

Pokud snad v individuálních případech došlo v padesátých letech k nesprávnému postupu, byly tyto případy v podstatě již vyřešeny, nebo organizace je mohou i nyní řešit podle platných předpisů.

Žádosti vyakčněných týkající se odvolání proti rozhodnutí akčních výborů Národní fronty z roku 1948 na základě zákona č. 213/1948 Sb.[9] jsou soustředěny asi v počtu 300 na ÚV NF ČSR a na základě platných právních předpisů jsou projednávány sekretariátem ÚV NF ČSR.

6) Případy tzv. protiprávních opatření státních orgánů:

Patří sem případy, kdy některé osoby (kněží, řeholníci) byly v určitých prostorech internovány, případy osob, které na základě opatření orgánů SNB byly drženy ve vazbě, aniž proti nim bylo zavedeno trestní řízení, dále ztráty majetku při domovních prohlídkách apod.

Tyto případy vesměs nelze řešit podle platných předpisů. Bude proto třeba uvážit, zda by neměly být řešeny v souvislosti s novelou zákona o soudní rehabilitaci.

Z toho, co [bylo] uvedeno, vyplývá, že o zvláštní právní úpravě by bylo možno uvažovat jen u případů uvedených ad 6. Ostatní „druhy" mimosoudní rehabilitace není vhodné ani správné řešit zvláštním zákonem. Kromě důvodů uvedených již vpředu nelze totiž přehlédnout,

- že rehabilitace se nemůže dotýkat revolučních opatření,
- že většinou bylo v minulosti postupováno podle tehdy platných třídních zákonů, popřípadě podle politicky schválených zásad,
- že individuální přezkoumávání správních aktů je většinou nemožné, protože chybějí spisy (s ohledem na pětiletou skartační lhůtu byly většinou skartovány),
- že občané do konce roku 1969 v těch případech, kdy podle jejich názoru jim byla způsobena křivda, mohli dát prokuratuře podnět k přezkoumání napadených rozhodnutí.

Práce na přípravě zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci byly zastaveny v polovině roku 1969.

II.

V souvislosti se schválením zákona o soudní rehabilitaci a s přípravou zákona o mimosoudní rehabilitaci byly vytvořeny na podzim 1968 v okresech, krajích a v centru rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků. Na tyto poradny se obraceli nejen členové SPB, ale i nečlenové, s různými požadavky týkajícími se mimosoudní rehabilitace.

Rehabilitační poradny SPB byly usnesením předsednictva ÚV NF ČSR zrušeny. Nebyl však dořešen problém agendy týkající se mimosoudní rehabilitace, totiž otázka, co se má stát s žádostmi osob, které se obrátily na rehabilitační poradny. I zde jde o poměrně značný počet spisů, jak o tom svědčí následující přehled z ČSR:

Středočeský kraj včetně Prahy	3 270
Jihočeský kraj	506
Západočeský kraj	424
Severočeský kraj	746
Východočeský kraj	630
Jihomoravský kraj	980
Severomoravský kraj	953
Celkem	7 509 spisů

Podle statistiky, která byla zavedena podle druhů a oborů mimosoudní rehabilitace, je stav v procentech následující:

zemědělské	33 %
živnostenské	8,4 %
bytové	13 %
zdravotnicko důchodové	11,2 %
zaměstnanecké	4,5 %
armáda a bezpečnost	6 %
rodinné domky	11 %
vystěhovací akce	0,4 %
ostatní	12,5 %

S ohledem na možnost pozdějšího vytěžení obsahu žádostí o mimosoudní rehabilitaci, které po zrušení rehabilitačních poraden SPB jsou nyní soustředěny na KV NF, se nepovažuje za vhodné vracet tyto žádosti žadatelům. Vzhledem k politickému dosahu likvidace agendy týkající se mimosoudní rehabilitace je třeba rozhodnout, jak má být naloženo i s těmito žádostmi.

III.

V souvislosti s likvidací rehabilitačních poraden SPB a vzhledem k velkému množství dosud nevyřízených žádostí o mimosoudní rehabilitaci a neustálým dotazům občanů, kdy bude

vydána právní úprava mimosoudní rehabilitace, jakož i s přihlédnutím ke skutečnosti, že příprava tohoto zákona byla obsahem i několika vládních prohlášení, je třeba rozhodnout, zda má být pokračováno v přípravě právní úpravy či nikoliv a jak naložit s došlými žádostmi o mimosoudní rehabilitaci.

Zásadní řešení této otázky spadá do působnosti federálních orgánů.

Jako nejvhodnější přichází v úvahu toto řešení:

1) Neobnovovat práce na zvláštní právní úpravě mimosoudní rehabilitace.

2) Žádosti občanů o mimosoudní rehabilitaci došlé národním výborům a jiným státním orgánům je možno řešit ve dvou variantách:

I. varianta: žádosti vyřídit v každém individuálním případě s tím, že zákon o mimosoudní rehabilitaci nebude vydán a že je proto nutno žádosti posuzovat podle platného právního řádu, který umožňuje řešit pouze případy, kdy napadené rozhodnutí státního orgánu není starší pěti let;

II. varianta: žádosti individuálně nevyřizovat a veřejnost o tom vhodným způsobem informovat, zejména, že zákon o mimosoudní rehabilitaci nebude vydán a že nápravu případných křivd je možno řešit jen v mezích platného právního řádu.

Jelikož jde o individuální žádosti (stížnosti), mělo by být každému žadateli zasláno vyřízení. Vzhledem k tomu, že by v podstatě každé vyřízení bylo svým obsahem zamítavé, je třeba zvážit, zda by neměla být zvolena varianta II., jako méně pracnější.

3) Na základě usnesení byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích ze dne 10. března 1970 (44. schůze) byly zrušeny rehabilitační poradny SPB;[10] opatřením ÚV NF KSČ byly spisy týkající se mimosoudní rehabilitace a došlé těmto poradnám soustředěny zatím u KV NF. S ohledem na možnost pozdějšího politického vytěžení obsahu těchto spisů se nedoporučuje vracet jednotlivým žadatelům jejich podání. Žádosti je možno uložit buď u orgánů Národní fronty (SPB) nebo u okresních národních výborů a nevyřizovat je. U těchto podání nejde o žádosti o rehabilitaci podané orgánům státní správy, ale o žádosti o pomoc, jimiž se žadatelé obraceli na poradny plnící funkci „společenské obhajoby". O tomto opatření by bylo vhodné informovat veřejnost s tím, že na požádání budou vráceny pouze originály dokladů připojené k těmto podáním.

Jako nejvhodnější se ukazuje předat podání došlá rehabilitačním poradnám SPB a týkající se tzv. mimosoudní rehabilitace okresním národním výborům podle bydliště žadatele, kde by zůstala uložena bez individuálního vyřizování. Pro toto řešení mluví skutečnost, že by tak byla u okresních národních výborů soustředěna podání týkající se mimosoudní rehabilitace, neboť řada žadatelů si podala žádost na národní výbor a současně i na poradnu.

Dále pro uložení spisů na ONV mluví zejména to, že jich může být politicky lépe, rychleji a účelněji využito, než kdyby byly soustředěny ve velkém počtu na KNV (nehledě k tomu, že na Slovensku KNV neexistují).

4) Uvážit nutnost řešení případu, kdy došlo k nezákonným opatřením uvedeným v bodě 6 části I této informace, v novele zákona o soudní rehabilitaci (i případným zmocněním k právní úpravě nižšího druhu).

5) Uložit ministru vnitra ČSSR, aby v tomto smyslu vypracoval informaci pro federální vládu k uzavření celé mimosoudní rehabilitace včetně úpravy usnesení vlády ze dne 4. září 1968 č. 306/1968, k zajištění společenských a sociálních práv rehabilitovaných osob.[5]

V Praze dne 8. května 1970

NA, ÚV ČSR, spis. zn. 365/19. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 9 stran A4.

---

[1] Zpráva byla podle průvodního dopisu z 11. května 1970 zaslána místopředsedovi vlády ČSR náměstkem ministra vnitra ČSR prostřednictvím ředitele sekce pro národní výbory a národnosti Úřadu vlády ČSR Milana Kyselého.

[2] Vládní nařízení č. 50/1955 Sb. ze dne 21. září 1955 o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1955, částka 28, s. 139–144.

[3] K této akci viz poznámku č. 4 k dokumentu č. 33.

[4] K třídně politickým prověrkám v roce 1958 viz poznámku č. 3 k dokumentu č. 45.

[5] Dokument č. 35.

[6] K Akci B viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 33.

(7) Správně zákon č. 55/1947 Sb. ze dne 1. dubna 1947 o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1947, částka 29, s. 383–386.

(8) Vládní nařízení č. 15/1959 Sb. ze dne 6. března 1959 o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1959, částka 8, s. 59–60.

(9) Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1428.

(10) *NA*, f. KSČ-ÚV, 02/7 – Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, sv. 19, arch. j. 44, b. 2.

85.

1970, 12. března, Praha. – Informace o činnosti rehabilitačních komisí Národní fronty a rehabilitačních poraden Svazu protifašistických bojovníků předložená předsedou byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích Josefem Kempným a projednávaná předsednictvem ÚV KSČ.(1)

Informace o činnosti rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden Svazu protifašistických bojovníků(a)

Po projednání zprávy o dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace podle zákona č. 82/1968 Sb. v byru ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích dne 20. ledna 1970(2) je nutné řešit další existenci a činnost rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden Svazu protifašistických bojovníků.

Okolnosti týkající se vzniku a činností rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden SPB zapadají do úsilí protisocialistických a pravicově oportunistických sil zneužít snahu KSČ o nápravu některých chyb z minulosti k diskreditaci socialismu a k útoku na KSČ.

Svazu protifašistických bojovníků umožnilo ustanovení § 11 zákona o soudní rehabilitaci vysílat k rehabilitačnímu řízení společenské obhájce, kteří by uplatnili bezprostřední a přímé poznatky o osobě, jíž se řízení týká, a o okolnostech souvisících s předmětem řízení. To tedy znamená prakticky uplatnit společenskou obhajobu u členů SPB.

Bývalé vedení SPB se však zaměřilo v tomto svém poslání na společenskou obhajobu všech občanů v soudní rehabilitaci, a tak se stavělo do úlohy garanta zákonnosti. Byla tak nepřímo vytvářena nedůvěra ke státním orgánům prováděním soudní rehabilitace pověřeným.

V tomto duchu byla zřízena ústřední rehabilitační komise SPB a rehabilitační komise NF a rehabilitační poradny SPB v krajích a okresech, finančně zajištěné ze strany ÚV NF ČSSR. Rehabilitační komise SPB podle materiálu zpracovaného ústřední komisí SPB měly pomáhat k odčinění křivd, k nimž došlo porušováním zákonnosti na úseku soudním i mimosoudním, poskytovat společenskou obhajobu členů i nečlenů SPB, urgovat vyřizování žádostí, sledovat průběh řízení a postup soudních i správních orgánů, podávat stížnosti proti nesprávným rozhodnutím v zastoupení SPB a navrhovat zahájení řízení proti osobám, které nezákonnosti způsobily. Jako cíl si vytkla ústřední rehabilitační komise SPB „být zdravým korektivem činnosti státních orgánů“ při rehabilitacích. I další materiály vydané na základě těchto zásad pro poradny SPB svědčí o snaze působit v soudních rehabilitacích v úloze garanta zákonnosti. Tyto materiály nebyly ÚV NF nikdy schváleny.

Stejné pojetí rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden SPB obsahuje i usnesení vlády ČSSR ze 4. 9. 1969 [sic] č. 306, podle něhož tyto orgány vedle jiné činnosti měly dbát, aby rehabilitační praxe byla v souladu se zákonem.(3)

Aparát rehabilitačních poraden nebyl náležitě kádrově zajištěn. Docházelo ze strany těchto poraden k uplatňování práv a úkonů v rozporu se zákonem, mnohdy chybělo objektivní hodnocení věcí, došlo i k osočování soudců zvláštních senátů a projevovaly se také tendence negovat třídní a politické hledisko i konkrétní okolnosti případu.

K 1. 11. 1969 pracovalo v rehabilitačních poradnách SPB celkem 205 pracovníků. Z dotace poskytnuté ÚV NF ČSR v celkové částce 5 miliónů Kčs bylo vyčerpáno 3 900 000 Kčs. Na rok 1970 byla požadována dotace 4 621 000 Kčs, přidělena pak částka 1 000 000 Kčs.

Rehabilitační poradny SPB svým širokým pojetím a činností zejména ve vtahu k justičním orgánům vyvolávaly v podvědomí lidí nedůvěru k těmto orgánům prováděním soudních re-

habilitací pověřeným. V souladu se zákonem jde především o to, aby SPB zajišťoval společenskou obhajobu svých členů v soudních rehabilitacích, přičemž počet těchto případů není tak výrazný, aby bylo nutno udržovat poměrně nákladný aparát. Právní pomoc při rehabilitačním řízení a při odškodňování mohou plně zajistit advokátní poradny, jejichž pracovníci ze zákona v těchto věcech vystupují jako obhájci (§ 10 rehabilitačního zákona).

Zákonnost v rehabilitačním řízení zabezpečují justiční orgány pracující pod vedením KSČ. Právní pomoc, jak výše uvedeno, mohou zajistit advokátní poradny, takto se nejeví nutným nadále udržovat nákladný aparát poraden SPB.

Závěr:

Rehabilitační komise NF a rehabilitační poradny SPB nemají oporu v zákoně o soudní rehabilitaci. Úsilí protisocialistických a pravicově oportunistických sil učinit z rehabilitací střed politického zájmu veřejnosti došlo výrazu i ve zřízení rehabilitačních poraden SPB a v propagandě kolem jejich zřízení prováděné. Tím byla v očích veřejnosti vyvolávána nedůvěra ve státní orgány, zejména orgány justice. Takovému chápání poraden SPB napomáhala i nepříznivá skladba pracovníků poraden, při jejichž výběru nebylo dbáno zásad kádrové práce KSČ a nebyla vždy respektována třídně politická a odborná hlediska. V důsledku toho nebyla ani po stránce odborné vždy činnost těchto poraden na výši. Ze státních prostředků byly na jejich existenci vynaloženy značné náklady.

Konsolidace státních orgánů, především justičních, je potřebnou zárukou zákonnosti v rehabilitačním řízení. Také v orgánech NF v krajích a okresech dochází ke konsolidaci a tyto orgány považují další činnost rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden SPB za nadbytečnou a nehospodárnou.

Ze všech těchto důvodů je na místě zastavit činnost rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden SPB a provést jejich hospodářskou likvidaci. Tímto opatřením nebude dotčeno právo SPB na výkon společenské obhajoby v rehabilitačním řízení.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 121, arch. j. 195, b. 27. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 3 strany A4.

---

[a] Vlevo nahoře je uvedeno číslo jednací 7130/31, vpravo nahoře je dokument označen jako PŘÍLOHA III.

[1] Zpráva byla předložena původně v souvislosti s projednáváním závěrů vyplývajících ze zprávy byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích o dosavadním průběhu a výsledcích soudní rehabilitace. Byro ÚV KSČ doporučilo informovat o problematice ÚV KSČ a provést obdobná opatření na celostátní úrovni.

Předsednictvo ÚV KSČ přijalo 13. března 1970 ke zprávě následující usnesení: „*Předsednictvo ÚV KSČ*

I. bere na vědomí předloženou informaci a konstatuje, že existence rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden při SPB není odůvodněna a nemá ani oporu v zákoně o soudní rehabilitaci. Ve své koncepci se tyto orgány považovaly za garanty zákonnosti v soudních rehabilitacích a tím nepřímo napomáhaly vzniku nedůvěry veřejnosti ve státní orgány prováděním rehabilitací ze zákona pověřené. V kádrové skladbě pracovníků rehabilitačních poraden SPB nebylo náležitě dbáno třídních a politických hledisek, jakož i hledisek odborných, takže činnost poraden nebyla kvalitní. Existence těchto poraden klade značné nároky na dotaci ze státních prostředků. Ochrana oprávněných zájmů občanů v rehabilitačním řízení je dostatečně zajištěna obhajobou uskutečňovanou povinně advokáty a hrazenou státem. Probíhající konsolidace státních, zejména justičních orgánů zabezpečuje zákonnost v rehabilitačním řízení. Zastavením činnosti rehabilitačních komisí NF a rehabilitačních poraden SPB není dotčeno právo SPB na uplatňování společenské obhajoby v rehabilitačním řízení;

II. ukládá

1. komunistům v ÚV Národní fronty ČSSR vyhodnotit a projednat činnost rehabilitačních komisí NF

a) zabezpečit v nejkratší době na všech stupních jejich působnosti zastavení činnosti,

b) důsledně objasnit zejména politickou a finanční stránku jejich činnosti a plně [ji] *využít v masových sdělovacích prostředcích k důkladnému seznámení veřejnosti;*

2. komunistům v ÚV SPB ČSSR zabezpečit

a) ukončení činnosti rehabilitačních poraden SPB, čímž nebude narušeno právo SPB na výkon společenské obhajoby,

b) hospodářskou likvidaci rehabilitačních poraden SPB k 31. 3. 1970 s tím, že nevyčerpané finanční prostředky budou vráceny ÚV NF ČSSR,

c) současně v duchu pracovně právních norem dořešit personální otázky;

3. vládě ČSSR přezkoumat usnesení vlády ČSSR ze dne 4. 9. 1969 č. 306, pokud se v něm konstatuje pověření rehabilitačních poraden SPB informační a poradenskou činností a stanovisek, že spolu s rehabilitačními komisemi Národní fronty budou dbát, aby rehabilitační praxe byla v plném souladu se zákonnými předpisy.“

[2] Viz dokument č. 71.

[3] V textu je chybné vročení, usnesení bylo přijato o rok dříve 4. 9. 1968. Viz dokument č. 35.

86.

1970, 13. března, Praha. – Prohlášení místopředsedy Ústředního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků a předsedy její rehabilitační komise Vincence Červinky o omezení působnosti svazu v rámci rehabilitací na problémy odbojářů a o rušení okresních a krajských rehabilitačních poraden.

SPB a rehabilitace

Po lednu 1968 nastolila KSČ mimo jiné také otázku porušování zákonnosti v oblasti soudnictví a napravit [sic] tak deformace z padesátých let. Strana a vládní orgány měly na mysli ty případy, kdy někteří občané byli neprávem postiženi, aniž by se dopustili trestné činnosti proti republice a jejímu socialistickému zřízení.

Na tomto stanovisku se nic nemění, strana a všechny politické orgány dávají zelenou k tomu, aby prokázané nezákonnosti byly na základě nového soudního jednání odstraněny.

Zákon o soudní rehabilitaci, i když je v určitém směru poznamenán politickou atmosférou let 1968–1969, dává k tomu všechny možnosti.

V souvislosti s vydáním zákona mnozí, v té době velmi angažovaní a pravicově zaměření představitelé ÚV SPB, ochotně přijali nabídku ze strany představitelů NF převzít společenskou obhajobou [roli] garanta pro všechny postižené občany. Národní fronta a možná i jiné orgány, čemuž se nakonec není možné ani divit, s ochotou tuto starost SPB přenechaly.

Při orgánech SPB se ustavily rehabilitační komise od shora až po okresy a poté i rehabilitační poradny se značně rozsáhlým aparátem.

Pro komise i poradny byl vypracován statut, který NF neschválila. Tento statut je rovněž poplatný politické atmosféře té doby a nerespektuje politické ani třídní aspekty naší socialistické společnosti. Přesto se tento statut stal politicko-organizačním vodítkem činnosti pro rehabilitační poradny.[1]

Podle tohoto statutu vystupovali často pracovníci poraden jako společenští obhájci místo zástupců zvolených orgánů, čímž význam společenské obhajoby ztrácel třídně politický význam.

Předsednictvo svazových orgánů národních i předsednictvo federálního ÚV ČSSPB se otázkou rehabilitace zabývalo, přičemž byla vyjádřena stejná stanoviska v zásadních otázkách a to:

1. SPB se nepovažuje za garanta všech postižených a tím i za nadřazeného vůči ostatním společenským organizacím.

2. Jelikož rehabilitační poradny byly zřízeny rehabilitačními komisemi SPB a financovány NF, bylo rozhodnuto zrušit do 31. 3. 1970 všechny okresní poradny a do konce prvého pololetí 1970 všechny krajské poradny, protože úkol jim svěřený byl již v podstatě splněn.

3. Průběh soudních rehabilitací spadá výhradně do kompetence zvláštních soudních senátů, zvolených k tomuto účelu Národním shromážděním.

Rozhodnutí svazových orgánů se opírá i o stanovisko ÚV ČNF.[2]

Nyní půjde o to, aby rehabilitační poradny uvedly do pořádku všechny písemností, hlavně ty, které nemají nic společného se soudní rehabilitací. Tyto spisy po dohodě se stěžovateli by jim buď měly být vráceny, nebo s jejich souhlasem předány normálním advokátním poradnám.

Na závěr je třeba poznamenat, že Svaz protifašistických bojovníků se v dalším období v souvislosti s rehabilitacemi bude starat pouze o problémy odbojářů.

Vincenc ČERVINKA,
předseda rehabilitační komise ÚV ČSPB,
místopředseda ÚV ČSPB

Hlas revoluce, č. 11, 13. 3. 1970, s. 1.

[1] Na svém plenárním zasedání 5. července 1968 schválil Svaz protifašistických bojovníků statut Ústřední rehabilitační poradny. Dokument č. 27. Ta pak vydala spolu s Ústřední rehabilitační komisí 15. srpna 1968 směrnici č. 1 upravující organizaci poradenské služby a 1. listopadu 1968 jako směrnici č. 4 organizační řád rehabilitační

poradenské služby. V následujícím roce pak Ústřední rehabilitační poradna vydala statut rehabilitačních komisí a poraden při Českém svazu protifašistických bojovníků. Žádný z těchto dokumentů však nebyl schválen ústředními orgány Národní fronty. K tomu viz mj. připomínky pracovníka Krajského výboru Národní fronty v Ústí nad Labem Jindřicha Hasseho z 20. března 1970 k činnosti krajské rehabilitační komise a poradny v Ústí nad Labem od října 1968 do února 1970, které jsou spolu s výše citovanými dokumenty uloženy in: *SOA v Litoměřicích*, Krajská rehabilitační poradna při Svazu protifašistických bojovníků Ústí nad Labem, kart. 1.

(2) Ústřední výbor české Národní fronty.

87.

1970, 16. března, Ústí nad Labem. – Zpráva předsedkyně Krajské rehabilitační komise v Ústí nad Labem Marie Kraftové a vedoucího Krajské rehabilitační poradny v Ústí nad Labem Antonína Tichého o průběhu soudní rehabilitace a činnosti rehabilitačních poraden k 15. březnu 1970.

Zpráva
o soudních rehabilitacích ku dni 15. března 1970(a)

Vznik a vývoj poraden SPB

soustava rehabilitačních poraden v Severočeském kraji existuje od 1. října 1968. Krajská rehabilitační poradna SPB zahájila tedy svou činnost plné dva měsíce potom, co vstoupil v platnost rehabilitační zákon o soudní rehabilitaci a více než měsíc po 21. srpnu 1968. Doba jejího vzniku poznamenala její činnost po stránce politické i technické.

Politicky se to projevovalo tím, že rehabilitační činnost, jejíž podstatou je účast na nápravě křivd, charakterizujících určité období počátečního vývoje, se rozvíjela ve složitých poměrech posrpnového období a to jako jedna z nejdůležitějších složek státní politiky.

Technicky se opožděné zahájení rehabilitací vyznačovalo spěchem, který si vynucovalo strohé ustanovení propadných lhůt pro uplatnění některých nároků.

Důsledky této situace je možno, zejména v našem kraji, dokumentovat statisticky.

Od 1. října 1968 do 31. prosince 1968 vykazují rehabilitační poradny SPB v našem kraji celkem 1199 návštěv, vykázaných do konce hlavních lhůt, tedy do 31. července 1969.

V dalších čtvrtletích došlo k mírnému poklesu, avšak za poslední měsíce, tedy červenec 1969, byl počet návštěv skoro takový jako dříve za celé čtvrtletí.

S výjimkou Jihomoravského kraje byl u nás v počátcích nápor třikrát až čtyřikrát vyšší než v krajích ostatních. V průběhu doby se však rozdíly snížily a náš kraj je v ohledu návštěvnosti na úrovni České socialistické republiky.

Počáteční nápor nesla u nás krajská poradna. Všechny okresní měly dohromady ve srovnání s ní jen asi 1/11 všech návštěv. Tento zjev je zčásti vysvětlitelný postupným a celkem opatrným zřizování okresních rehabilitačních poraden v souladu s danou potřebou.

Pokud se týče počtu vypracovaných návrhů v oboru soudní rehabilitace, byl v tomto období výkon okresních rehabilitačních poraden ještě poměrně slabší než v Krajské rehabilitační poradně SPB. Tato vypracovala celkem 638 návrhů, kdežto všechny okresní rehabilitační poradny jen 588.

Přitom náklady na všechny okresní rehabilitační poradny SPB jsou celkem zhruba stejné, jako na krajské rehabilitační poradně, ačkoliv tato vykonává i funkci organizační, řídící, propagační, kontrolní a ekonomickou a ze 2/3 provádí výkon společenské obhajoby v kraji.

Naše krajská rehabilitační poradna je jedinou v ČSR, která je obsazena jen jedním právníkem a dvěma dalšími organizačně a hospodářsko administrativně správními pracovníky. Při stejném objemu agendy pracují na tomto místě 2–4 právníci.

Ekonomickou nevýhodou zdejší krajské rehabilitační poradny je příliš vysoká položka nájemného, která sama představuje úhrnný náklad na jednu okresní rehabilitační poradnu SPB. Od 1. ledna 1970 bude však i tento náklad podstatně snížen, umístěním krajské rehabilitační poradny přímo v místnostech okresního výboru ČSPB.

Celkem bylo do 31. července 1969 podáno v soudní rehabilitaci 1226 návrhů. Kdyby nebylo žádné jiné práce, připadá na jeden návrh včetně informačního záznamu, korespondence, vy-

pracování konceptu návrhu a jeho přepsání do čistopisu s odesláním zhruba jen 120 Kčs.

Kdybychom vzali v úvahu i řešené případy mimosoudní rehabilitace, tedy by se tato částka ještě podstatně snížila. Za takovýto nepatrný náklad se urychluje rehabilitační proces, umožňuje se občanům, kteří nemají prostředky na honorování právní pomoci z vlastních prostředků, aby uplatnili své nároky, a upevňuje se důvěra občanů, že spáchané křivdy budou napraveny.

K dnešnímu dni byly na zdejší krajské rehabilitační poradně vypracovány všechny ostatní návrhy, takže se zde nyní pracuje jen na návrzích nově nabíhajících věcech. Kromě toho je tu však ještě množství rozpracovaných případů, které vyžadují další opatření i konečné vyřízení. Z povolených společenských obhajob byla provedena méně než jedna desetina. Krom toho máme asi 500 otevřených případů náhrad škod.

Pokles agend proti dřívějšímu stavu je přesto zcela markantní; klesá návštěvnost, přičemž z návštěv vznikají nové návrhy a opatření v daleko menší míře než dříve.

Nevyužití poraden kromě toho vedlo k tomu, že se projevovaly snahy rušit okresní rehabilitační poradny SPB mechanicky bez rozdílu, zda jejich další existence je či není účelná

Za tohoto stavu jsme navrhli sami, aby byly ponechány v činnosti jen okresní rehabilitační poradna v Liberci, která má sídlo v okrese, kde je zvláštní rehabilitační senát krajského soudu, a která obstarává i agendu okresu Jablonec n. N.; dále okresní rehabilitační poradna SPB v Děčíně, která obstarává též agendu okresu Česká Lípa, a okresní rehabilitační poradna v Litoměřicích, která byla uvedena v činnost opožděně a má následkem toho ještě značný rozsah agendy s přihlédnutím i k tomu, že vyřizuje věci z dřívějších, dnes již zrušených samostatných okresů Roudnice n. L. a Lovosice. V současné době již zde byla učiněna opaření, aby i tyto tři zbývající okresní rehabilitační poradny SPB provedly likvidaci a skončily svoji činnost dnem 30. 4. 1970.

Činnost ostatních již dříve likvidovaných okresních poraden SPB (Chomutov, Most a Teplice) i jejich agendu převzala zdejší krajská rehabilitační poradna.

Pracovníci krajské rehabilitační poradny SPB v Ústí n. L. sami navrhli snížení svého úvazku o 1/3 a dá se předpokládat, že i tak se zvládne s vyšším pracovním vypětím jak vlastní agenda, tak přírůstek ze zrušených okresních rehabilitačních poraden SPB.

Odčinění křivd v rehabilitačním řízení

domníváme se i nadále, že v daných složitých poměrech svou prací pro odčinění křivd slouží zájmu socialistické společnosti. Neztotožnili jsme se s těmi, kde z rehabilitací chtěli udělat nástroj boje proti socialismu. Deformace nejsou pro nás nutnou i přirozenou cestou socialismu, ale dočasným pokřivením socialistické linie. Cítíme se proto oprávněni nesouhlasit s jednostranným hodnocením rehabilitací, jehož jsme byli v poslední době svědky. Rehabilitace mají tisícům nevinných lidí vrátit víru v jejich společenskou hodnotu. To se týká z velké části i bojovníků za naše národní osvobození, kteří byli v padesátých létech postiženi zároveň se skutečnými kolaboranty i programovými odpůrci socialistického vývoje.

Je mimo jakoukoliv pochybnost, že v tomto mohutném revizním úsilí mohlo dojít i k závažným chybám. Některé jsou ovšem důsledkem neoprávněného politického postoje k rehabilitacím, mnohé z nich však vyplývají z technických obtíží, hlavně z nebývalého rozsahu agendy, spojené s opětným projednáváním obrovského množství rehabilitačních případů v podmínkách silně omezených důkazních možností. Tyto nedostatky jsou přirozené a prakticky nevyhnutelné.

Nejvíce jsou rehabilitační procesy napadány v těch případech, kdy pro formální nedostatky průvodního řízení jsou směšovány rozsudky jinak obsahově správné, nebo kdy společenská obhajoba byla přiznána osobám, které si toho nezasloužily.

S takovou kritikou se setkává možná i činnost krajské rehabilitační komise SPB u nás.

Můžeme říci s klidným svědomím, že jsme dělali rehabilitace bez zbytečných senzací a že jsme v tomto smyslu vystupovali za krajskou rehabilitační komisi SPB také na veřejnosti.

Nelze nám tudíž nyní vytýkat, že bychom vědomě poskytovali pomoc i lidem, o kterých jsme předem mohli vědět, že byli postiženi právem, neboť se to vždy mohlo projevit až během soudního rehabilitačního řízení.

V Ústí n. L., dne 16. března 1970

Předsedkyně komise:
JUDr. Marie Kraftová v. r.

Vedoucí krajské rehabilitační
poradny v Ústí n. L.
JUDr. Antonín Tichý v. r.

SOA v Litoměřicích, Krajská rehabilitační poradna při Svazu protifašistických bojovníků Ústí nad Labem, kart. 1. – Opis dokumentu, strojopis, ormig, 5 stran A4.

[a] Nad dokumentem je uveden název vydávající instituce – Krajské rehabilitační poradny SPB v Ústí nad Labem.

88.

1970, 19. března, Praha. – Dopis vedoucího Ústřední rehabilitační poradny při Svazu protifašistických bojovníků a Národní frontě Rastislava Váhala prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Gustávu Husákovi obsahující zprávu o činnosti rehabilitačních poraden a ohrazení vůči útokům směřujícím proti ní.

Věc: Rehabilitace a činnost Ústřední rehabilitační poradny při Svazu protifašistických bojovníků a Národní frontě.[a]

Vážený soudruhu!

Pokládám za svou povinnost podat Vám pokud možno objektivní zprávu o práci Rehabilitačních poraden při SPB a NF vzhledem k tomu, že jejich činnost bude brzy končit a bude brzy oznámeno jejich zastavení a likvidace, což z politických důvodů považuji za ukvapené rozhodnutí, neprospívající normalizaci našeho života.

Byl jste vždy pro důsledné odčinění křivd z padesátých let a nemyslím, že byste toto stanovisko změnil. Vím, že Váš postoj při schvalování návrhu zákona ve vládě byl jednoznačný. Vaše projevy, vždy tak bedlivě sledované naší veřejností, obsahovaly pokaždé zmínku o důsledném provedení odčinění křivd. Tyto Vaše projevy přijímala naše veřejnost s uspokojením, protože si přitom uvědomovala nejen to, že tento velký akt socialistické spravedlnosti bude proveden do konce, ale že se nebudou léta padesátá nikdy opakovat a že se tím klade nový základní kámen naší socialistické zákonnosti našim justičním orgánům a buduje se nová důvěra v socialistickou spravedlnost.

Pomoc SPB při provádění rehabilitačního procesu u nás, ke kterému dala impuls Komunistická strana Československa, byla velmi významná a za pomoci Národní fronty přispěla k zvládnutí náporu dotazů a informací postižených a tím ulehčila práci soudům i národním výborům. Záštita NF a bezplatná pomoc vyvolala značné uspokojení.

Byly položeny základy k vytvoření občanských komisí, které mohly i v budoucnu být správným regulativem veřejného mínění a mohly řešit případy našich občanů, kteří se dostávali do svízelné situace zejména z důvodů politických, že se jim z důvodů určité animosity odpírala jakákoli pomoc a jakékoli zastání. Zkušenosti z minula ukazují, že občané potřebují takové pomoci a že by to měla být organizace při Národní frontě, která by objektivně, spravedlivě a třídně dovedla tyto těžkostí občanů řešit. Nesmíme totiž zapomenout, že nemáme ve státě jen členy strany, ale i nestraníky, kteří se – samozřejmě mimo soud – nemají kam obrátit, jestliže jde o politickou záležitost.

Ke vzniku a činnosti uvádím:

1) Nebylo pochyb, že nejvíc postižených bylo z řad odbojářů. SPB vyvíjel značnou aktivitu v pomoci a při tvorbě zákona č. 82/68 Sb. Tato pomoc byla vždy v souladu se zájmy a tendencemi strany a vlády. To dalo vznik myšlence, aby pomoc SPB byla poskytnuta i neodbojářům a tím vzat důvod pro trvání K 231, který sledoval ještě jiné cíle, než pomoc postiženým. Z pověření NF se Rehabilitační komise a poradny ujaly této práce s plným vědomím politické důležitosti akce a Svaz protifašistických bojovníků, Ústřední rehabilitační komise a poradny chtěly být, jako společenská zájmová organizace, pomocníkem při provádění tak významné akce.

Komise SPB a NF byly právě takovým sítem, které rozhodovalo, zda se má pomoc poskytnout či nikoli, a zdůrazňujeme, že v zásadě se poskytovala pomoc jen občanům, kde to bylo možno odůvodnit linií SPB a poměrem občana k našemu státu a k práci. Stávalo se velice často, že komise odmítla společenskou obhajobu tam, kde se to nesrovnávalo se stanoviskem SPB.

Začátkem působnosti poraden se datuje od tiskové konference, zahájené předsedou Národní fronty, s. Evženem Erbanem, a ministrem spravedlnosti dr. B. Kučerou, dne 17. 9. 1968.(1) Komise a poradny byly ustaveny do konce roku 1968. Rychlost zřízení byla na místě, poněvadž žádosti o rehabilitace byly termínovány zákonem, tj. do 1. 8. 1969 (viz organizační brožuru s uvedením úkolu poraden).

2) Výsledky poraden jsou tyto:

Výsledky činnosti poraden do 1. 8. 1969, kdy končil termín pro podávání žádostí o soudní rehabilitaci, byly uvedeny podrobně ve zprávě, předložené ÚV ČSPB i ÚV ČS SPB. Uvádíme souhrnné výsledky našich poraden a to v ČSR do konce roku 1969, v SSR do 1. 8. 1969:

	ČSR	SSR (k 1. 8. 69)
Návštěvy a porady	60 285	14 369
Návrhy v soudní rehabilitaci:		
§ 2 (přezkumné řízení)	5 212	429
§ 22 (tábory nucených prací)	1 859	225
§ 21 (podněty ke stížnosti na Generální prokuraturu)	2 782	716
§ 26 (zahlazení odsouzení)	1 283	235
Náhrada škody	2 663	725
Společenská obhajoba – doporučeno rehabilitačními komisemi	1 447	82
Společenská obhajoba – provedena u soudu	264	35
Schůze rehabilitačních komisí	421	125
Veřejné schůze	169	---
Návrhy v soudní rehabilitaci celkem	13 799	2 330

Naše poradny vykazují ke konci roku 1969 v ČSR – 8 446 a v SSR – 620 tzv. živých spisů, tj. otevřených nedořešených případů v rehabilitaci soudní a v ČSR 7 045, v SSR 1 920 těchto spisů v oblasti rehabilitace správní.

Při hodnocení práce polovičním advokátním tarifem, byla vykonána práce za 7,5 milionů korun v České socialistické republice, při dotaci NF ve výši Kčs 3 600 000 za roky 1968–1969. Malá ukázka, jak při dobré organizaci a elánu je možno docílit značné produktivity.

3) Ústřední rehabilitační komise – jak patrno z přiložených zpráv, za vedení s. Marie Trojanové, která systémem krajských a okresních rehabilitačních komisí zavedla za účasti dobrovolných členů SPB a NF rozhodování o povolování společenských obhajob podle § 11 rehabilitačního zákona, začala pracovat.

Doporučení bylo dáno jen tomu, o němž komise – ovšem ještě před rozsudkem – byla přesvědčena, že poskytnutá podpora se neposkytuje skutečným nepřátelům socialismu a socialistické výstavby.

Byla to práce nemalá – neboť neříkám žádné tajemství, že zde byla řada odpůrců, kteří rehabilitaci nepřáli a záměrně význam zkreslovali. S. Trojanová s velkou iniciativou odstraňovala překážky, které se kladnému průběhu rehabilitace stavěly v cestu, a tím se snažila urychlit provádění rehabilitací ve smyslu preambule k rehabilitačnímu zákonu.

4) Členové Ústřední rehabilitační komise byli vynikající pracovníci, jednak jako odbojáři, jednak i ve veřejném životě a mnozí z nich požívali důvěru veřejnosti.

Jen namátkou jmenuji zasloužilého odbojáře plk. Štěpána Infnera, nositele Řádu práce Josefa Knappa (Kameníka), JUDr. Fr[antiška] Rozsypala, člena strany a arbitrážního soudce, Josefa Brumovského, rehabilitovaného odbojáře, zahraničního letce plk. Vl[astimila] Chrásta, Prof. Dr. Zd[eňka] Pešku, Doc. Dr. Jana Šrůtku z Brna, učitele Marx-Leninismu, Marii Švermovou, biskupa dr. Štěpána Trochtu.

Tato komise prozatím existuje, nikdo však jí neřekl, zda má pokračovat ve své práci, ČsNF s ní nejednala, a nikdo jí také za její práci nepoděkoval.

4)[(b)] Propagace naší činnosti se snažila pomoci normalizaci našeho života a vrátit důvěru ve stranu i vládu a v socialistickou zákonnost. Bylo toho skutečně třeba. Vždyť občané nechápali, jak to bylo možné, že soudci v létech padesátých odsuzovali nevinné. To otřásá důvěrou ve stát a občanskou bezpečnost a ovlivňuje pracovní morálku. Proto jsme – přes záměrnou propagandu o zastavení rehabilitací – vyvraceli v rozhlase a v tisku tyto pověsti a vraceli jsme důvěru v naše soudnictví, zejména ujišťováním o objektivitě soudů, o zajištění práv obhajoby atd., což rozhodně pomáhalo ke klidu v řadách občanstva.

5) Je nedoceněná a někdy i mylně vykládaná naše pomoc na úseku mimosoudní rehabilitace. Byli jsme proti širokému rozsahu této rehabilitace, jak bylo uváděno v zásadách, zpracovaných Ministerstvem vnitra, ale naše poradny pomáhaly řešit potíže občanů a důsledky tzv. různých paaktů [?] deformačních let pomocí platných zákonů, pomocí prokurátorských protestů. Kdyby tato záležitost byla lépe zhodnocena, obešli bychom se i bez nového zákona. Připravili jsme návrh na odstranění křivd odbojářů – vojáků a důchodů, což by vneslo klid mezi tyto zasloužilé a nevinně postižené občany naší republiky.

6) Zprávy o činnosti byly pravidelně podávány SPB a NF a nebylo nikdy připomínek a dosud nám žádné připomínky nedošly. My jsme se vyvarovali jednoho – přes všechny výzvy jsme odmítli dělat mstitele s odůvodněním, že naše starost je pomoc a sledování viníků je věcí soudů, jimž bylo zákonem uloženo upozorňovat na nezákonná jednání v minulých letech. Přesto však čas od času kvalifikovaná a odborná pomoc narážela na odpor, a to zejména u národních výborů a soudů, kde někde působí lidé, kteří sami napadaná rozhodnutí vydávali. Nebylo tedy překvapivé, když vyšla letáková akce proti rehabilitaci a výhrůžky represáliemi soudcům rehabilitačních senátů. Ohradili jsme se tiskovou konferencí a žádali vyšetření a potrestání viníků.[(2)]

7) V poslední době, zejména v době Vašeho zájezdu do SSSR se s. presidentem generálem Ludvíkem Svobodou, vyšel první útok proti rehabilitacím v Rudém Právu od s. Hečko, dokonce s velmi zlým tvrzením, [že] rehabilitace stály již přes miliardu Kčs.[(3)] Ohradili jsme se proti tomu a to na plénu ÚV ČSPB a komise vypracovala stanovisko, které si dovoluji přiložit.[(4)] Tím začala kampaň proti rehabilitacím, i když zastřena tím, že prý se osvobozují zrádci, diversanti a špioni. Začaly útoky na soudce rehabilitačních senátů.

A tak, místo aby strana využívala významu rehabilitačního procesu pro historické odčinění křivd, a to v podstatě s dobrými výsledky, jsou trpěny útoky na soudce, rehabilitace atd., a tisk už dnes tlumí zprávy a příznivá hodnocení. Ví se, že rehabilitace nejsou v oblibě.

Příčiny?

Nebudu rozvádět zásadní námitky, které se táhnou od prvopočátku a které prosazují ti, co se podíleli na deformacích. Je jisté, že po 1. 8. 1969 se shromáždily u soudu všechny žádosti a je možno je projednávat. A tu se ukazuje, že tyto procesy by odhalily v plném světle lidi i metody let padesátých. Toho příkladem je Jihomoravský kraj se svými „Světlanami", vyprovokovaná akce jdoucí do sta případů, kdy nevinní lidé byli voděni na hranice a tam pozatýkáni.[(5)]

Tvrdí se, že soudci osvobozují, tj. rehabilitují zrádce a špiony. Neznám jediný takový případ. Nesmí se totiž zaměňovat to, že stojí před soudem lidé, kteří původně byli obžalováni a odsouzeni pro velezradu a to za použití nesprávných právních kvalifikací trestného jednání. Ve skutečnosti totiž šlo o tzv. notoriety, kdy v minulé době již přechod hranic byl považován za velezradu a špionáž. Jestliže tedy soud tyto rozsudky zruší, – a přechod hranic dokonce podle dřívějších zákonů nebyl vůbec trestný, – nepochybil soud, jestliže původně odsouzené rehabilitoval. Samozřejmě, jsou všichni chybující, i soudci a proto byly také vždy odvolací instance, někdy až dvě.

A pokud vím, jen v zcela malém počtu případů se dalo vytknouti procesní pochybení, nikoli však úmysl soudců. Je zajímavé, že se soudů nikdo nezastal. SPB už vlivem propagandy a nepochopení se odtahuje od aktivního boje za důsledné provedení rehabilitace, a vyměněné předsednictvo urychleně přistupuje k likvidaci poraden, jako mluvčího postižených.

Zdůraznil jsem shora význam důvěry v soudy, situaci v letech padesátých, naši enormní snahu upevnit důvěru v socialistickou zákonnost a jistotu. Dnes se opět tvrdí, že soudci zprošťují zrádce a špiony. Tak píše některý náš tisk. Co si ten náš občan má myslet? Čemu má věřit? Vždyť se jedná o naše soudy! A jak se to u nich projevilo – u soudců? U Vyššího vojenského soudu oddělení rehabilitačních senátů mají být tito soudci propuštěni – (nezávislost soudcovská?). Soudci pracují pomalu – snad vyčkávají novelizace. Líčení se odročují (místo vytčené preambule, aby byla rehabilitace provedena urychleně) – Městský soud v Praze 2 i pětkrát.

V Brně, kde je 1000 případů k vyřízení – použil předseda soudu ustanovení [§] 99/69 Sb.[6] a vyslal soudce na jiné akce, takže zase je rehabilitace přibrzděna. Prakticky rehabilitační senáty nefungují.

Z Ostravy jsem dostal zprávu, z níž vyjímám, co se týká soudců:

„Jakmile přestala kampaň proti soudním rehabilitacím – snad proto, že se seznalo, že veřejné projevy byly netaktické a ukvapené, začala jiná kampaň a to přímo u soudu.

Mně samotnému si stěžoval předseda 4. rehabilitačního senátu dr. Jarath[7], že jsou u něho podnikány různé osobní intervence v neprospěch rehabilitovaných osob, které on ale odmítá a aby měl důkaz o tom, odmítá je písemně i s uvedením osoby intervenujícího s tím, že se drží přesně zákona. V důsledku toho, že jsou proti němu námitky, obává se vůbec v tom směru, jestli ještě vůbec zůstane soudcem.

Mezi soudci, zdá se, že zavládla panika. Jako předseda 4. senátu měl fungovat původně dr. Bohuslav Vrána z Nového Jičína. Ten však resignoval s odůvodněním, že je po infarktu a nervové vypětí že by nevydržel, a vrátil se k okresnímu soudu v Ostravě. Přísedící rehabilitačních senátů, a advokáti Dr. Ermis a dr. Venglářová[8] – vzhledem k těmto poměrům – resignovali na své funkce a vrátili se k advokacii. Jedna z nejlepších soudkyň – dr. Orlová[9] – se v důsledku těchto poměrů nervově zhroutila, je tč. na nemocenské, také na funkci rezignovala a zůstala u okresního soudu v Karviné.

Pro nedostatek přísedících předsedové 3. a 4. senátu dr. Melicharčík[10] a dr. Jarath byli nuceni odvolat na neurčito hlavní přelíčení, nařízená již na prosinec 1968. Mezi nimi byly i dva z našich případů. To se samozřejmě vyneslo do veřejnosti a je z toho mezi lidmi, žádajícími o rehabilitaci značné rozrušení a nedůvěra. To ovšem se neutají pouze u nich a jde to do širší veřejnosti. Následky toho jsou ovšem daleko nepříznivější, než při článcích v RP nebo oficiálních prohlášeních v televizi, které již ustaly.

Právě jsem se dověděl, že soudci rehabilitačních senátů, dr. Jarath a přísedící dr. Holzmann[11] byli najednou krátkou cestou – snad předsedou Krajského soudu – přeřazeni od zvláštních rehabilitačních senátů k trestnímu oddělení Krajského soudu. Místo nich byla za předsedu 4. senátu ustanovena dr. Anna Gabryšová, a pokud vím, máme i u nás některé její rozsudky z doby její funkce jako předsedy odvolacího trestního senátu v Ostravě, proti kterým jsme podávali u Generální prokuratury žádost o provedení stížnosti pro porušení zákona podle § 21 rehabilitačního zákona.

Mezi soudci panuje domněnka, že tímto způsobem má být provedeno vlastně to, co se nepodařilo prosadit, tj. praktické chápání a rozhodování podle novelizace § 15 rehabilitačního zákona, jak se o tom zmiňoval tisk, resp. i rozhlas, tj. že nešlo-li novelizaci provést oficiálně, že má být prováděna takto v praksi."

Tolik zpráva z Ostravy.

Zbývá ještě upozornit na záležitost rehabilitační komise při MNO a MV. U těchto dvou institucí byly zřízeny komise, které měly provádět rehabilitace vojáků a příslušníků ozbrojených složek. Tyto komise shromáždily do poslední doby značné materiály, ale v podstatě nevyřídily vůbec nic, protože v MNO zůstávaly věci ležet a o návrzích těchto rehabilitačních komisí nebylo rozhodováno a to v podstatě z toho důvodu, že zde není zákon o mimosoudní rehabilitaci. V tomto postupu není správné to, že se nepoužila platná zákonná ustanovení. Bylo přece možné urychleně rehabilitovat osoby, které byly soudně zproštěny jakékoli viny a bylo třeba vrátit jim hodnosti a nahradit jim veškerou škodu. Je stará platná zásada, platná ve všech právních

řádech, že jestliže bylo někomu soudem ublíženo, a nesprávný rozsudek zrušen, že okamžitě nastává restituce starých práv a není třeba žádného zákona. Obavy z rozhodování, obavy z postihu, obava z převzetí určité zodpovědnosti – byť v jasných případech – to vše zdržovalo celou rehabilitaci a vyvolává – zejména u odbojářů značnou nespokojenost.

Naše Ústřední rehabilitační komise, ještě za vedení s. Marie Trojanové, vyvolala akci, aby byl vypracován návrh na možnost řešení těchto případů bez vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci. Sám president republiky, armádní generál Ludvík Svoboda si takovýto návrh vyžádal. Tento návrh rovněž přikládám k této zprávě, poněvadž si nejsem jist, zda za nynějšího stavu v SPB budou tyto návrhy urychleně a včas předloženy.

Podávám tuto zprávu osobně, protože jako dosavadní vedoucí rehabilitačních poraden, který byl od začátku při provádění rehabilitace v SPB, se domnívám, že je zapotřebí, abyste byl správně informován a to tím spíše, že s. Trojanová, předsedkyně Ústřední rehabilitační komise, která má velikou zásluhu na úseku odčinění křivd, je vystavena značným útokům a to i v samotném SPB, kde dnes většina pracovníků, která se zúčastnila rehabilitace, je zbavována funkcí a nemůže se za daných okolností a situace domoci slyšení u kompetentních stranických činitelů, aby mohli věc řádně objasnit.

Je totiž typickým nedostatkem u nás, že po zbavení funkce podává informace o stavu již někdo jiný, než ten, kdo na tomto úseku pracoval a je dobře a odborně informován.

Účelem tohoto dopisu je také to, abyste byl dobře zpraven a mohl posoudit, že činnost na úseku Ústřední rehabilitační komise a Ústřední rehabilitační poradny, která v údobí 1968–1969 byla prováděna pod patronací Národní fronty, přispěla k normalizaci našeho života, postupovala přesně ve směrnicích strany a vlády a že není možno souhlasit s tím, aby při provádění analýzy se z neznalosti celé problematiky, tak obtížné zejména na úseku justice, zatemňovala pravá situace, což by mohlo velice snadno vést k novým deformacím a tím i k značnému znepokojení našeho občanstva.

Důkazem, že rehabilitace nejsou už příjemnou záležitostí pro SPB, je HLAS REVOLUCE č. 9 a 11.[12] Přesto, že to bylo velkým přínosem a bojem proti K 321 a KANU, že Národní fronta a SPB pomáhali postiženým, a to bez ohledu, zda jde o odbojáře nebo neodbojáře, vyslovuje se nyní už zásada, že pomoc se má poskytovat jen odbojářům. Nu, konečně je to první etapa, a nebude dlouho trvat a po zrušení Rehabilitačních poraden – a na některých krajích a okresech se ruší i komise – a společenská ochrana odpadne vůbec.

Osobně se to ovšem projevilo i tak, že na plenárním zasedání ÚV ČSPB dne 17. II. 1970 byli odvoláni, nebo jim bylo pozastaveno členství, resp. byli požádáni o resignaci ti členové, kteří pracovali na úseku rehabilitačních komisí.

Jedná se to tyto členy: MUDr. František Bláha
Dr. Václav Lachout
Doc. Dr. J. Šrůtka
Marie Trojanová
JUDr. Rastislav Váhala
Plk. ing. B. Machačný
Plk. ing. Karel Veselý-Štajner
Ing. Zdeněk Rohlena[13]

a tak místo poděkování za velkou, namáhavou a zodpovědnou, nikterak nezáviděníhodnou práci, která chtěla naplnit skutečná přání KSČ, která jediná mohla celý tento proces vyvolat a provést, dostalo se těmto pracovníkům nezasloužené křivdy a byli vlastně hozeni na stranu reakční pravice jen proto, že pracovali na úseku rehabilitace.

Nyní jsem informován, že se poradny likvidují. Musím proto upozornit na Usnesení vlády Československé republiky ze dne 4. 9. 1968 č. 306, kde je uvedeno toto:

Řádné informování a pomoc občanům, jichž se rehabilitace týká, o nárocích a způsobu jejich uplatňování, budou z pověření Národní fronty zabezpečovat rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků, jejichž činnost bude sledovat a analyzovat rehabilitační komise Národní fronty. Tyto komise budou zejména dbát, aby rehabilitační praxe byla v plném souladu se zákonnými předpisy.[3]

Ustavující schůze ÚV NF ČSR ze dne 19. II. 1969 o spolupráci Národní fronty uvedla toto:

Národní fronta ČSR ve spolupráci s Českým svazem protifašistických bojovníků bude ručitelem dokončení rehabilitace protiprávně odsouzených osob, poskytování jim odpovídajících náhrad a bude vždy garantem, aby k nezákonnostem nikdy nedocházelo.

ČS SPB oproti tomu vydal prohlášení, že se nepovažuje za garanta postižených a že se poradny ruší, a uvádí přitom, že se opírá o stanovisko ÚV ČsNF[14].[15])

Tolik jsem považoval za svoji povinnost Vám napsat.

JUDr. Rastislav Váhala[c]
vedoucí
Ústřední rehabilitační poradny

V Praze, dne 19. března 1970.

Přílohy:
Brožura „ORGANIZACE rehabilitačních komisí a poraden"
Zhodnocení činnosti komisí a poraden z 19. XI. 1969
Zpráva komise pro plénum ÚV ČSPB z 11. XI. 1969
Zpráva o činnosti ÚRK a ÚRP od 1. I. – 1. 8. 1969
Informační zpráva ÚRK z 21. I. 1970
Návrh na opatření k odstranění křivd
Důvodová zpráva
HLAS REVOLUCE ze 4. X. 1968
REHABILITACE informační věstník ÚRK a ÚRP č. 6 z října 1969[16]

NA, KSČ-ÚV, kancelář generálního (prvního) tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, inv. č. 175, kart. 238. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 9 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je razítko vydávající instituce a její adresa, v levém horním rohu kancelářská poznámka a[d] a[cta].

[b] Bod 4 je uveden dvakrát.

[c] Nad tištěným jménem je rukopisný podpis, přes podpis a funkci je přetištěno razítko Ústřední rehabilitační poradny při SPB.

[1] Viz článek Poradny na pomoc rehabilitacím. *Rudé právo*, 18. 9. 1968, s. 2.

[2] Viz poznámku č. 9 k dokumentu 67.

[3] Dokument č. 70.

[4] Stanovisko nebylo u dopisu dochováno, není uvedeno ani v přehledu přiložených materiálů.

[5] K odbojové skupině Světlana a stejnojmenné státně bezpečnostní akci viz poznámku č. 3 k dokumentu č. 4.

[6] Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb. ze dne 22. srpna 1969 o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1969, částka 33, s. 385–386.

[7] Jednalo se o soudce zvláštního senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Vladimíra Jaratha. PAŽOUT, Jaroslav: Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění, příloha, soudci rehabilitačních senátů zvolení Národním shromážděním dne 20. prosince 1968, s. 397.

[8] Jednalo se o soudce zvláštního senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Františka Ermise, původně pracovníka Advokátní poradny č. 2 v Ostravě, a JUDr. Dagmar Venglářovou, původně pracovnici Advokátní poradny v Karviné. *Tamtéž*, příloha, soudci rehabilitačních senátů zvolení Národním shromážděním dne 13. září 1968, s. 395.

[9] Jednalo se o soudkyni zvláštního senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Emilii Orlovou. *Tamtéž*, příloha, soudci rehabilitačních senátů zvolení Národním shromážděním dne 20. prosince 1968, s. 397.

[10] Jednalo se o soudce zvláštního senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Josefa Melicharčíka. Viz rozsudky tohoto soudu uložené in: *NA*, NS Praha, spis. zn. 7 Tor 69.

[11] Jednalo se o soudce zvláštního senátu Krajského soudu v Ostravě JUDr. Rudolfa Holzmanna, původně zaměstnaného v podniku Hutní Montáže Ostrava. PAŽOUT, Jaroslav: Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění, příloha, soudci rehabilitačních senátů zvolení Národním shromážděním dne 20. prosince 1968, s. 397.

[12] Viz mj. prohlášení předsedy místopředsedy Ústředního výboru Československého svazu protifašistických bojovníků a předsedy její rehabilitační komise Vincence Červinky o omezení působnosti svazu v rámci rehabilitací na problémy odbojářů a o rušení okresních a krajských rehabilitačních poraden publikovaný v č. 11/1968 Hlasu revoluce. Dokument č. 86.

[13] K tomu viz Usnesení plenárního zasedání ÚV ČSPB ze dne 17. února 1970. *Hlas revoluce*, roč. 23, č. 9, 27. 2. 1970, s. 1.
[14] Správně NF ČSSR – Národní fronta ČSSR.
[15] K tomu viz výše citované prohlášení Vincence Červinky. Dokument č. 86.
[16] V materiálech sekretariátu Gustáva Husáka jsou u dopisu přiloženy všechny tyto přílohy: brožura Organizace rehabilitačních komisí a poraden při SPB a NF v Čechách, na Moravě a na Slovensku vydaná Ústřední rehabilitační poradnou SPB v roce 1969; zhodnocení činnosti rehabilitačních komisí a poraden a další úkoly pro rok 1970 předsedkyně Ústřední rehabilitační komise Marie Trojanové z 19. 11. 1969 pro schůzi předsednictva ÚV ČSPB 26. 11. 1969; zpráva komise pro koordinaci rehabilitace při ústředním výboru Československého svazu protifašistických bojovníků k tématu soudní rehabilitace plénu ÚV ČSPB konaného 11. 11. 1969; zpráva o činnosti Ústřední rehabilitační komise a Ústřední rehabilitační poradny od 1. 1. do 1. 8. 69 (publikováno jako dokument č. 68); informační zpráva Ústřední rehabilitační komise z 21. 1. 1970 k tématu rehabilitace pro zasedání předsednictva ÚV ČSPB 21. 1. 1970; návrh na opatření k odstranění křivd, způsobených deformacemi v padesátých letech příslušníkům ozbrojených složek, kteří jsou účastníky národního odboje za osvobození ve smyslu zákona č. 255/46 Sb. (II. odboj) nebo zákona č. 462/19 Sb. (I. odboj); Důvodová zpráva k návrhu na opatření pro odstranění křivd, způsobených deformacemi v padesátých letech příslušníkům ozbrojených složek, kteří byli účastníky I. nebo II. odboje; *Hlas revoluce*, č. 19, 4. 10. 1969; Rehabilitace. Informační věstník ÚRK a ÚRP, č. 6, říjen 1969.

89.

1970, 1. dubna, Praha. – Zpráva o stavu provádění soudních rehabilitací s náměty na novelizaci tohoto zákona vypracovaná Nejvyšším soudem ČSSR a Generální prokuraturou ČSSR a předložená předsedou Nejvyššího soudu ČSSR Otomarem Bočkem a generálním prokurátorem ČSSR Jánem Feješem k projednání předsednictvu ÚV KSČ.[1]

Zpráva
o provádění zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci[a]

I.
Cíle soudní rehabilitace

Účelem zákona o soudní rehabilitaci je odčinění křivd, k nimž došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví, snaha, aby se urychleně dostalo plné rehabilitace občanům, kteří byli potrestáni a odsouzeni jako škůdci socialismu, ačkoli se neprovinili trestnou činností proti zájmům socialistické společnosti. Rehabilitace se podle smyslu tohoto zákona nemůže týkat nepřátel socialismu, kteří svými činy porušovali platné zákony a byli podle nich právem potrestáni.

Přijetí zákona o soudní rehabilitaci navazuje na vývoj, který na úseku trestního soudnictví započal v roce 1956, kdy na základě usnesení celostátní konference KSČ došlo k prvním revizím politických procesů. Byly prováděny buď formou řízení o stížnosti pro porušení zákona, podané generálním prokurátorem, nebo cestou obnovy trestního řízení, kterou navrhoval obviněný. Obnova řízení byla složitější, protože podmínkou jejího povolení bylo zjištění nových skutečností, které v původním řízení nebyly známy a které musel navrhovatel prokázat. Tato první etapa soudní rehabilitace, která byla řízena komisí při ÚV KSČ, vedenou Rudolfem Barákem, se nedotkla hlavních politických procesů (Slánský a spol., Švermová, krajští tajemníci, tzv. slovenští buržoazní nacionalisté, národohospodáři apod.). V poměrně krátké době však nastalo zabrzdění rehabilitací. Návrhy na obnovu byly paušálně zamítány a to, jak se později zjistilo, i na základě mimozákonných pokynů. Tak se stalo, že příležitost důsledně napravit křivdy nebyla využita, ačkoli při poměrně krátkém časovém odstupu od odsouzení byla možnost snáze a přesněji zjistit vinu či nevinu jednotlivých obviněných. Většina případů zůstala nevyřešena a došlo dokonce i k dalším nezákonným politickým procesům, i když byl jejich počet malý a šlo o věci méně významné. Rovněž tresty v nich uložené byly značně mírnější, zejména nebyl již od roku 1954 ve věcech tohoto druhu uložen trest smrti.

Druhé období revizí rozsudků v trestních věcech proti republice, prováděných především formou stížnosti pro porušení zákona, počíná v roce 1963. V tomto období byly provedeny

revize všech hlavních politických procesů. Stížností pro porušení zákona byla napravena pochybení i v jiných trestních věcech, avšak jejich značná část opět zůstala nevyřešena.

Po lednu 1968 se provedení rehabilitace stalo jedním z nejnaléhavějších požadavků. Nedůsledné řešení tohoto problému v minulosti dalo pravicovým silám příležitost, aby pod záminkou úsilí o odstranění nezákonností z padesátých let napadaly komunistickou stranu a socialistické zřízení vůbec. Toto úsilí nabylo intenzity zejména po vzniku tzv. „Klubu 231", organizace, která se snažila spojit všechny odsouzené podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky a pozdějších obdobných ustanovení. I když navenek posláním K 231 bylo jen důsledné uskutečnění rehabilitace, je nesporné, že jeho cílem bylo organizačně podchytit živly nepřátelské socialismu. Pro důsledné provedení rehabilitací se angažoval i Svaz protifašistických bojovníků, který vnesl do tohoto úsilí i organizační základy zřízením rehabilitačních poraden. Bylo by ovšem nesprávné v tomto směru ztotožňovat činnost K 231 a SPB.

Zákon o soudní rehabilitaci byl přijat Národním shromážděním v červnu 1968, avšak s jeho aplikací se počalo až od podzimu téhož roku po zvolení soudců zvláštních senátů Národním shromážděním a Slovenskou národní radou.

II.

Současný stav uplatňování zákona o soudní rehabilitaci

Těžiště zákona o soudní rehabilitaci je v jeho II. oddíle, podle něhož zvláštní senáty krajských soudů na základě návrhu odsouzeného přezkoumávají odsuzující rozsudku v rámci věcného a časového vymezení stanoveného zákonem. Do dne 1. 8. 1969, kdy lhůta k podání návrhů skončila, bylo podáno celkem 23 306 návrhů (z toho ČSR 17 731, SSR 4 120 a u vojenských soudů 1 455). Toto množství představuje zhruba jednu třetinu z počtu návrhů, který byl předpokládán při tvorbě zákona. Kromě toho v řadě případů došlo ke zpětvzetí návrhu, popř. bylo zjištěno, že záležitost nepatří k rozhodování zvláštních senátů. Zejména v počáteční fázi byl totiž podán značný počet návrhů i ze strany osob, na něž se zákon o soudní rehabilitaci nevztahoval, např. v kriminálních věcech. Tak se stalo, že do poloviny roku 1969 bylo sice rozhodnuto celkem 6 598 věcí, ale pouze 1737 ve věci samé. Do konce roku 1969 bylo rozhodnuto zvláštními senáty celkem ve 3 776 věcech.

Ke zproštění došlo ve druhém čtvrtletí 1969 u 881 osob, ve III. čtvrtletí celkem u 1 468 osob a ve IV. čtvrtletí u 428 osob. Počet zamítnutých návrhů vykazuje v posledním období vzestupnou tendenci.

V prvé fázi aplikace zákona o soudní rehabilitaci, přibližně do jarních měsíců roku 1969, pokud se soudy zabývaly přezkoumáním věci, docházelo před zvláštními senáty krajských soudů takřka výlučně ke zrušení původních rozsudků a k úplnému zproštění odsouzených. Tyto rozsudky nabývaly právní moci zpravidla v prvním stupni, odvolání prokurátorů bylo výjimkou, takže Nejvyšší soud neměl možnost usměrňovat v odvolacím řízení rozhodování nižších soudů.

Vážným signálem o závadách v postupu zvláštních senátů byla např. skutečnost, že na konec února 1969, tedy v době 21. výročí únorových událostí 1948, byla nařízena řada případů, které se více či méně dotýkaly únorových událostí. Tyto případy byly sice odročeny, nicméně nasvědčovaly tomu, že někteří soudci zvláštních senátů chápou politický smysl své činnosti v protisocialistickém duchu. Z té doby pramení i většina nesprávných rozhodnutí.

Ve II. pololetí 1969, po změnách ve vedení Generální prokuratury, došlo k tomu, že prokurátoři daleko častěji začali podávat odvolání do rozsudků zvláštních senátů. Rozhodování v rehabilitačních věcech se začalo měnit i přímo v důsledku změn politické atmosféry, takže si soudci uvědomovali politický dosah svého rozhodování.

Ve II. pololetí 1969 počali generální prokurátor i předseda Nejvyššího soudu v širší míře podávat stížnosti pro porušení zákona proti rozsudkům zvláštních senátů, celkem 104, zatímco v I. pololetí 1969 byly stížnosti pro porušení zákona podané v rehabilitačních věcech naprostou výjimkou.

Generální prokuratuře došlo celkem 7 000 podnětů ke stížnostem generálního prokurátora pro porušení zákona podle § 21 zákona o soudní rehabilitaci (II. oddíl zákona č. 82/1968 Sb.).

Tento počet nelze považovat za uzavřený, protože podávání podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona podle § 21 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci nebylo omezeno žádnou lhůtou.

Od účinnosti rehabilitačního zákona do současné doby podal generální prokurátor v těchto věcech Nejvyššímu soudu celkem 817 stížností pro porušení zákona; z toho 661 v ČSR a 156 v SSR. Podstatná část stížností byla podána do konce I. pololetí 1969.

Tímto mimořádným opravným prostředkem mají být napravována pochybení ve věcech uvedených v § 21 rehabilitačního zákona, které nepodléhají přezkumné povinnosti podle II. oddílu téhož zákona. Vesměs se týkají rozhodnutí okresních soudů, převáženě o verbálních deliktech, nedovoleném opuštění republiky a z menší části pak o sabotážích v zemědělských věcech. Většinu věcí po zrušení původního rozhodnutí Nejvyšší soud postoupil místně příslušnému okresnímu soudu, který trestní stíhání zpravidla zastavil v důsledku amnestie nebo z důvodu promlčení. Jen v ojedinělých případech došlo k novému rozhodnutí ve věci, zpravidla ke zprošťujícímu rozsudku.

V průběhu II. pololetí 1969 provedl Nejvyšší soud a Generální prokuratura několik prověrek úrovně rozhodování zvláštních senátů krajských soudů i postupu orgánů prokuratury ve věcech podle rehabilitačního zákona. Hlavní příčinou závad v soudním rozhodování je neúplné nebo jednostranné zjišťování skutečného stavu věci. To jednak pramení z faktu, že rekonstrukce trestných činů, které se odehrály i před dvaceti léty, je vždy mimořádně obtížná a dojde-li ke zrušení rozsudku, je usvědčení pachatele značně ztíženo. Současně však pramení z chybného hodnocení důkazů provedených v soudním řízení, někdy jednostranného pohledu na rozsudky spadající do období, na něž se vztahuje režim zákona o soudní rehabilitaci a posléze také z nedostatečné kvalifikace a připravenosti soudců pro tuto práci. Některá rozhodnutí jsou nesporně poplatná politické atmosféře své doby a svědčí o zásadně nesprávných politických postojích soudců. V takových případech prostředky soudního dozoru nejsou dostatečně účinné a bude nutné v souvislosti s reorganizací soudnictví provést nutná kádrová opatření, která připravují ministerstva spravedlnosti, do jejichž pravomoci náleží. Podle ústavního zákona o soudnictví a prokuratuře končí funkční období všech soudců, tedy i soudců zvláštních senátů, nejpozději dnem 30. června 1970. V této době na základě prověrek provedených ministerstvy spravedlnosti budou provedeny nezbytné změny v kádrovém obsazení zvláštních senátů.

V průběhu II. pololetí 1969 přijaly Nejvyšší soud a Generální prokuratura řadu organizačních opatření ke zlepšení situace při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci.

1. V resortu prokuratury byl jako základní směrnice pro postup prokurátorů vytýčen požadavek zamezit rehabilitaci osob, které se dopustily trestné činnosti proti socialistickému státu. Hlavním úkolem prokurátorů v agendě podle zákona o soudní rehabilitaci je účast na přezkumném řízení prováděném zvláštními senáty krajských soudů a důsledné využívání opravných prostředků ve všech případech, kde bude zjištěna nezákonnost v rehabilitačním řízení nebo v rozhodnutí zvláštních senátů; k tomu byla pozornost zaměřena na zvýšení úrovně řídící činnosti vůči krajským prokuraturám, zejména přezkoumáváním postupu v konkrétních věcech, působením k soustavným zvyšováním odborné a politické úrovně prokurátorů pracujících na revizním úseku a upevněním kádrové situace na tomto úseku.

2. Pro Nejvyšší soud byl stanoven jako hlavní úkol působit ke sjednocování judikatury zvláštních senátů krajských soudů rozhodováním o odvoláních ve věcech podle rehabilitačního zákona. Na základě průzkumů rozhodování a zjištěných nedostatků v rozhodovací činnosti zvláštních senátů pokračovat v seminářích se soudci zvláštních senátů a svolávat je ve spolupráci s ministerstvy spravedlnosti v půlročních časových intervalech.

Stanovené úkoly jsou běžně plněny a kontrolovány.

III.
Náměty na úpravy zákona o soudní rehabilitaci

Poznatky soudů a orgánů prokuratury z uplatňování zákona č. 82/1968 Sb. z 25. června 1968 o soudní rehabilitaci odůvodňují závěr, že příčinou závažných nedostatků v jeho aplikaci je mimo jiné i znění některých ustanovení tohoto zákona.

Jak známo, byl zákon o soudní rehabilitaci připravován v období intenzivního nástupu pravicových i přímo kontrarevolučních živlů. Kolem přijetí zákona, stejně jako později i o jeho aplikaci, byl sváděn politický boj. Výsledky tohoto střetnutí se větší nebo menší měrou promítly v textu samotného zákona. Například v době projednávání zákona o soudní rehabilitaci se projevoval názor klubu K 231 i zástupců SPB, aby rehabilitační řízení bylo vyňato vůbec z pravomoci soudů a aby se na něm aktivně zúčastňovali i ti, kteří byli odsouzeni v padesátých letech. Objevovaly se rovněž návrhy na všeobecné zrušení všech rozsudků z těchto let, které směřovaly více než proti nezákonným rozhodnutím z padesátých let ke kritice celého zákonodárství období socialistické výstavby.

Nesporným vítězstvím zdravých sil byl text preambule, která ve svém obsahu dodnes plně obstojí. Text zákona však v některých směrech tomuto úvodnímu prohlášení neodpovídá a místy je s ním přímo v rozporu. Tím mimo jiné i zákon od počátku navozoval situaci, která byla nepříznivá jeho nesprávným interpretacím. Proto by měl být zákon o soudní rehabilitaci novelizován ve všech ustanoveních, která nejsou v plném souladu s obsahem úvodního prohlášení.

Závažným zdrojem nedostatků v rozhodovací činnosti soudů jsou nedostatky v kádrovém obsazení zvláštních senátů. Soudci zvláštních senátů byli namnoze vybíráni z právníků s krátkou praxí nebo z osob, které v justici nepracovaly buď vůbec, anebo ji před mnoha léty opustily. Svého času vytýčený požadavek, aby soudci zvláštních senátů nebyli zatíženi praxí padesátých let, byl namnoze splněn na úkor odborné kvalifikace i politické vyspělosti a oddanosti socialistickému zřízení republiky. Resultátem doby, za níž byl přijímán zákon o soudní rehabilitaci, bylo zřízení zvláštních senátů. Tyto senáty jsou sice začleněny v systému soudnictví, ale mají specifické postavení, spočívající v tom, že jedině soudci zvolení do zvláštních senátů mohou rozhodovat o věcech, spadajících do působnosti zákona o soudní rehabilitaci. Novela § 3 a 4 zákona by měla zajistit, aby řízení podle rehabilitačního zákona konaly jen senáty krajských soudů začleněné do soustavy obecných soudů, jejichž soudci budou voleni za stejných podmínek jako ostatní soudci.

Výrazem nedůvěry vůči orgánům činným v trestním řízení je ustanovení § 13 zákona o soudní rehabilitaci, které došetření potřebných skutečností prakticky svěřuje pouze soudu. Tak se stalo, že soudy jsou zavaleny prací, jejíž povaha je soudnímu řízení cizí, přičemž orgány prokuratury a bezpečnosti, kterým podle platného trestního řádu taková činnost logicky patří, jsou z ní prakticky vyloučeny. Proto doporučujeme provést novelizaci ustanovení § 13 odst. 1 zákona tak, že předseda senátu by měl mít obdobná oprávnění, jaká jsou dána předsedovi senátu Nejvyššího soudu v ustanovení § 276 platného trestního řádu.(2)

Podobně se neosvědčilo v praxi ustanovení § 13 odst. 2 zákona, které obecně stanoví, že všechny státní orgány, společenské i hospodářské organizace jsou povinny na požádání předložit zvláštnímu senátu potřebný písemný materiál a vyhovět jiným jeho dožádáním, přičemž se nemohou dovolávat povinnosti zachovávat státní, služební nebo hospodářské tajemství, pokud jde o okolnosti, které souvisí s původním trestním řízením. Někdy v praxi skutečně nastaly případy, kdy se touto cestou dostaly do soudního řízení i věci agenturní povahy. I když po dohodě s ministerstvem vnitra bylo k této otázce vydáno stanovisko Nejvyššího soudu, takže byly závady v praxi napraveny, doporučuje se novelizovat poslední větu odstavce 2 § 13 takovým způsobem, aby odpovídala ustanovení § 8 odst. 2 tr. ř.(3) Z těchto důvodů by bylo vhodné provést novelizaci ustanovení § 14 zákona o soudní rehabilitaci týkající se výslechu svědka v přezkumném řízení.

Při řízení podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci je klíčovým ustanovením § 15 odst. 1 zákona, podle kterého zvláštní senáty ruší původní rozhodnutí soudů. U zvláštních senátů je příčinou chybných rozhodnutí obvykle zjednodušené a někdy jednostranné zjišťování skutečného stavu věci ve prospěch obviněného. Z prostého gramatického výkladu § 15 zákona lze dovodit, že ke zrušení původního rozsudku stačí například zjištění o hrubém porušení procesních předpisů bez ohledu na to, zdali toto porušení, např. vynucené doznání, mělo za následek nesprávná skutková zjištění. I když se Nejvyšší soud svými stanovisky pokusil o interpretaci § 15, která tento rozpor překonává, zde o extenzivní výklad zákona, kdežto sám text zákona o soudní rehabilitaci nasvědčuje opaku. Novelizace ustanovení § 15 odst. 1 zákona by měla zabezpečit, aby ke zrušení původních odsuzujících rozsudků docházelo pouze tehdy,

kdy hrubé porušení procesních předpisů vedlo již v původním řízení k vadnosti rozhodnutí. Tato procesní vada v původním řízení by sama osobě neměla být důvodem ke zrušení rozhodnutí, jestliže již v původním řízení existovaly přes hrubé porušení procesních předpisů jiné důkazy o vině obviněného.

Navrhuje se přesunout znění ustanovení § 18 zákona (zvláštní ustanovení o promlčení) do oddílu osmého (závěrečná a přechodná ustanovení), aby se vztahovalo i na věci přezkoumávané podle třetího oddílu zákona o soudní rehabilitaci. To umožní, aby skutečně prokázaná trestná činnost pachatelů pro provedení řízení podle třetího oddílu zákona o soudní rehabilitaci mohla být i dnes spravedlivě posouzena podle platných zákonů. Dosud tomu zpravidla bránilo promlčení trestního stíhání vzhledem k délce doby, která uplynula od právní moci původního rozsudku do jeho zrušení.

Vlivem doby, kdy byl zákon přijímán, je výrazně poznamenáno i ustanovení § 20 zákona, podle něhož je soud povinen, jestliže to shledá v přezkumném řízení důvodným, publikovat rozhodnutí, jímž se původní rozsudek zrušuje. Soustavné publikování výsledků rehabilitačních řízení bylo účinným nástrojem pravicových sil k jitření veřejného mínění. Obecná ustanovení nebrání, aby došlo k publikaci nového rozhodnutí v případě, bude-li k tomu zjištěn zvláštní důvod.

Pro věci nepodléhající přezkumného řízení před zvláštními senáty krajských soudů stanoví ustanovení § 21 zákona povinnost generálního prokurátora napravit nezákonné rozhodnutí u taxativně vypočtených trestných činů stížností pro porušení zákona.

Novelizací by mělo být dosaženo, aby podmínky pro podání stížnosti pro porušení zákona byly stanoveny shodně jako v ustanovení § 266 tr. ř.[4], zejména v tom, že podání stížnosti pro porušení zákona je právem, nikoli povinností generálního prokurátora. Protichůdná úprava téhož institutu v platném právním řádu je neodůvodněná.

Na základě zkušeností obou ministerstev spravedlnosti se zjišťuje, že novelizace vyžaduje i ustanovení o náhradě škody (§ 27 a násl.). Zvláštní obtíže působí zejména aplikace ustanovení § 30 zákona o soudní rehabilitaci, podle níž právo na náhradu škody přechází na dědice poškozeného, pokud jdou jimi děti, manžel a rodiče a výjimkou těch nároků, které zanikají smrtí poškozeného. Kapitola rehabilitačního zákona týkající se náhrady škody by měla být přezkoumána.

Praktické poznatky při aplikaci tohoto zákona ukazují, že zákon o soudní rehabilitaci nutně vyžaduje novelizace, především v ustanoveních, která byla výše uvedena. Rozsah novelizace by neměl být omezen jen na zmíněná ustanovení, i když právě u nich jsou praktické důsledky při aplikaci největší. Sama novelizace nepřichází pozdě, protože dosud o více než dvou třetinách podnětů k rehabilitaci má být ještě rozhodováno.

Je nutné zdůraznit, že smyslem návrhu na novelizaci je taková úprava zákona, aby dikce jednotlivých ustanovení odpovídala záměrům zákonodárce vyjádřeným v úvodním prohlášení. Jde tedy o takové pojetí novelizace vyjadřující i nadále rozhodnou snahu odstranit všechny nezákonné rozsudky z padesátých let, současně však vyjadřující i odhodlání, že rehabilitace nemůže oslabovat socialistický právní řád a nemůže se týkat právem potrestaných nepřátel socialistického státu.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 128, arch. j. 204, b. 12. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 12 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací přidělené na ÚV KSČ 7243/31, pod ním názvy původců dokumentu – GENERÁLNÍ PROKURATURA ČSSR a NEJVYŠŠÍ SOUD ČSSR – a číslo jednací Generální prokuratury ČSSR FGn 14/70, v pravém horním rohu je dokument označen jako PŘÍLOHA III.

[1] Ke zprávě zaujalo stanovisko oddělení státní administrativy ÚV KSČ (označeno jako PŘÍLOHA II) následujícího znění: „*Negativně působícím jevem po lednu 1968 bylo bezbřehé rozpoutání kampaně sdělovacími prostředky ohledně porušování zákonnosti z období 50. let. Šlo o moment, který měl být zneužit proti straně, která měla být ukázána jako hlavní nositelka porušování zákonnosti. Celý problém kolem rehabilitací byl do značné míry ovlivněn také nedůsledným postupem při odstraňování nezákonností v justiční oblasti po roce 1956 a v roce 1963.*

Toho využily pravicově oportunistické a protisocialistické síly k tlaku na příslušné orgány při koncipování zákona o soudní rehabilitaci a s dalšími silami vyvíjely tlak na urychlené jeho přijetí. Zákon o soudní rehabilitaci v současné podobě byl přijat za neustálého tlaku těchto sil. Tato negativní politická atmosféra a překotný spěch, za něhož byl zákon

o soudní rehabilitaci připravován a přijímán, se projevil na jeho kvalitě, a proto jeho obsahová stránka neodpovídá zcela potřebám naší společnosti a zákon je označován za nevyhovující. Nelze pominout, že jde o legislativní akt, jehož obdobu bychom stěží hledali v právních řádech jiných států.

Koncepce postavení zvláštních senátů v zákoně o soudní rehabilitaci byla kodifikována v rozporu s platnými zásadami trestního řízení, neboť mají specifické postavení a jedině soudci zvolení do zvláštních senátů mohou rozhodovat o věcech podle zákona o soudní rehabilitaci. Mimo to jim bylo svěřeno i úplné došetřování při přezkoumávání konkrétních věcí a tak byly vyřazeny ty orgány trestního řízení, kterým taková činnost logicky patří.

Vedle shora uvedených nedostatků má na průběh rehabilitací a rozhodování zvláštních senátů podstatný vliv jejich složení. Návrhy na zvolení soudců zvláštních senátů předkládalo ministerstvo spravedlnosti a poverenictvo [sic] *SNR pro spravedlnost, které nedostatečně zkoumaly, zda navrhovaní kandidáti mají dostatek politických a odborných schopností řešit tak složité případy. Nebyl brán zřetel na sociální původ a politickou příslušnost. Nejde přitom však jen o politickou indiferentnost, ale někdy přímo o postoje nepřátelské myšlenkám socialismu a marxistické ideologii.*

Tehdejší vedení Generální prokuratury a ministerstva spravedlnosti vyloučilo fakticky z řízení této agendy krajské prokurátory a předsedy krajských soudů. Resort prokuratury prakticky nevykonával zákonný dozor a nevyužil svých zákonných prostředků k odstranění pochybení zvláštních senátů. Také Nejvyšší soud nedostatečně ovlivňoval v uplynulém období činnost zvláštních senátů krajských soudů. I když k ucelenému hodnocení činnosti rehabilitačních senátů chybějí podklady vycházející z rozborů všech pravomocně skončených věcí, lze na základě dosažitelných poznatků konstatovat, že v řadě případů rozhodnutí ukazují na povrchnost v práci a prosté obracení původních závěrů státního či jiného soudu, často v důsledku netřídního přístupu k hodnocení společenské nebezpečnosti zjištěných skutečností.

Atmosféra, která se vytvořila kolem porušování zákonnosti v období 50. let, kolem práce bezpečnosti, prokuratury a soudů má stále značný vliv jednak na rozhodování zvláštních senátů krajských soudů, ale též na jednání lidí, kteří se jakýmkoliv způsobem podíleli na projednávaných věcech a dnes opět v těchto věcech se mají zúčastnit na projednávání. Pod atmosférou kolem práce bezpečnosti se dává v pochybnost každý její dokument, což stačí k tomu, aby projednávaná věc byla považována za neprokázanou.

Poznatky z provádění soudní rehabilitace ukazují, že příčinou vážných nedostatků v aplikaci zákona o soudní rehabilitaci je mimo jiné i znění některých ustanovení tohoto zákona. V souvislosti s tím vyskytly se i ojedinělé názory, že by bylo třeba zrušit zákon o soudní rehabilitaci a řízení provádět podle platného trestního řádu, to je dosavadními procesními prostředky – stížností pro porušení zákona a obnovou řízení.

Podle názoru oddělení takové stanovisko je třeba odmítnout a vzhledem ke zprávě o provádění zákona o soudní rehabilitaci a námětům na úpravu zákona o soudní rehabilitaci doporučujeme přijmout navrhované usnesení, neboť důsledné splnění politického účelu rehabilitací umožní jen novelizace zákona o soudní rehabilitaci tak, aby jeho jednotlivá ustanovení byla v souladu s preambulí zákona.“

Předsednictvo ÚV KSČ vzalo na své schůzi 5. června 1970 zprávu na vědomí a uložilo předsedovi federální vlády Lubomíru Štrougalovi, aby na základě námětů v oddílu III zprávy předložil Federálnímu shromáždění osnovu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb.

[2] Paragraf 276 trestního řádu zněl: „*Je-li pro rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona třeba objasnit nějakou okolnost, provede potřebné šetření předseda senátu Nejvyššího soudu anebo na jeho žádost některý jiný orgán činný v trestním řízení, popřípadě i orgán Sboru národní bezpečnosti. Pro takové šetření platí ustanovení hlavy páté. Ve zvlášť naléhavých případech lze k zajištění důkazního materiálu použít na podkladě usnesení senátu i prostředků uvedených v hlavě čtvrté. Zajistit osobu obviněného vydáním příkazu k dodání do vazby a vzetím do vazby lze však jen tehdy, navrhne-li to generální prokurátor nebo předseda Nejvyššího soudu ve stížnosti pro porušení zákona podané v neprospěch obviněného a považuje-li to Nejvyšší soud za nezbytné vzhledem k závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 639.

[3] Celý paragraf 8 trestního řádu zněl: „*(1) Státní orgány, společenské organizace, pokud se podílejí na plnění úkolů státních orgánů, jakož i státní a jiné socialistické hospodářské organizace jsou povinny pomáhat orgánům činným v trestním řízení při plnění jejich úkolů, zejména s největším urychlením vyhovovat jejich dožádáním a trestné činy neprodleně oznamovat prokurátoru nebo orgánům Sboru národní bezpečnosti.*

(2) Ustanovením odstavce 1 není dotčena povinnost zachovávat státní a hospodářské tajemství ani státem uložená povinnost mlčenlivosti.“ *Tamtéž*, s. 599.

[4] Paragraf 266 trestního řádu zněl: „*(1) Proti pravomocnému rozhodnutí soudu, jímž byl porušen zákon, jakož i proti pravomocnému rozhodnutí soudu, které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení, může generální prokurátor nebo předseda Nejvyššího soudu podat u Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona. Generální prokurátor ji může podat i proti takovému rozhodnutí prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího orgánu.*

(2) Proti výroku o trestu lze stížnost pro porušení zákona podat jen tehdy, jestliže trest je ve zřejmém nepoměru k stupni nebezpečnosti činu pro společnost nebo k poměrům pachatele nebo jestliže uložený druh trestu je v zřejmém rozporu s účelem trestu.

(3) Týká-li se rozhodnutí uvedené v odstavci 1 více osob, lze stížnost pro porušení zákona podat také jen proti té části rozhodnutí, která se týká některé z těchto osob.

(4) Proti rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona není stížnost pro porušení zákona přípustná.“ *Tamtéž*, s. 638.

90.

1970, 20. května, Košice. – Zpráva předsedy Krajského soudu v Košicích Jána Benčury pro schůzi předsednictva Východoslovenského krajského výboru KSS v Košicích o uplatňování zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

Správa
o uplatňovaní zákona číslo 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii[a][1]

Zákon o súdnej rehabilitácii bol schválený v tzv. „obrodnom procese", v dôsledku čoho je aj poplatný tejto dobe. Pravicovo-oportunistické sily organizované v K-231 a klube neangažovaných[2] sa dožadovali toho, aby všetky rozsudky Štátneho súdu ako aj rozsudky krajských súdov v kontrarevolučných veciach boli vyhlásené zo zákona za neplatné. Len vďaka zdravým silám vo vedení ÚV KSČ sa takýto zákon nepodarilo presadiť. Zákon o súdnej rehabilitácii zveril prieskumové konanie v kontrarevolučných veciach osobitným senátom krajských súdov.

V atmosfére, aká v dobe schválenia zákona o súdnej rehabilitácii bola, vedenie krajského súdu považovalo za nutné, aby do osobitných senátov boli vybraní sudcovia, ktorí budú pristupovať s plnou zodpovednosťou pri odstraňovaní nezákonnosti tam, kde sa v päťdesiatych rokoch vyskytli a súčasne budú dbať o to, aby neunikli trestnej zodpovednosti tie osoby, ktoré sa dopustili trestnej činnosti. Pri zostavovaní osobitných senátov bola na Krajskom súde v Košiciach krajne nepriaznivá situácia. Do osobitných senátov sa hlásili i sudcovia, ako je dr. Stančík, Žák a Malecký,[3] u ktorých neboli záruky dodržiavania uvedených zásad. Výber kandidátov bol sťažený i tým, že vtedajšie poverenícvo spravodlivosti nesúhlasilo s návrhom kandidátky s. Podhrazského[4] a pri výbere kandidátov sa s. Hudec[5], vedúci personálneho odboru nechal ovplyvniť najmä dr. Žákom. Predbežnú úvahu vedenia krajského súdu o zložení osobitných senátov, v ktorej sa nepočítalo so sudcami dr. Stančíkom, Žákom a Maleckým[3], ukázala s. Ščirbová, referentka pre ZÚ[6] a kádrovú evidenciu, dr. Mojžišovi, v dôsledku čoho bol na vedenie krajského súdu vedený útok pre nesprávnu kádrovú politiku.

Do rehabilitačných senátov napriek tomu boli získaní a zvolení sudcovia, u ktorých bola záruka, že budú dodržiavať základné zásady zákona o súdnej rehabilitácii. Počas výkonu funkcie sudcov osobitného senátu sa predpoklad vedenia krajského súdu plne potvrdil. Slovenskou národnou radou boli na dvakrát zvolení do funkcie sudcov osobitných senátov súdruhovia dr. Milan Hanuska, dr. Ján Liška, dr. Miloslav Mojžiš, dr. Ján Popovec, dr. Jozef Mačák, dr. Július Laciak, dr. Štefan Sekelský, dr. Michal Celder, dr. Štefan Mede, dr. Štefan Špilka, dr. Jozef Ipač a dr. Ján Svrčina. Z uvedeného počtu sudcov boli vytvorené štyri osobitné senáty a funkciou predsedu senátu boli poverení dr. Ján Liška, dr. Milan Hanuska, dr. Ján Popovec a dr. Miloslav Mojžiš. Žiaden z uvedených sudcov predtým nerozhodoval v kontrarevolučnej agende.

Podľa zákona o súdnej rehabilitácii a pokynov Generálnej prokuratúry na krajských prokuratúrach sa zriadili revízne oddelenia. Oddelenie malo byť obsadené deviatimi prokurátormi. Pri kádrovom obsadení oddelenia boli v ťažkosti. Boli tendencie obsadiť uvedené oddelenie mladými prokurátormi, ktorí v rokoch 1950–1956 nepracovali na prokuratúre. Starší prokurátori do revízneho oddelenia nechceli nastúpiť, tak isto odmietali ísť pracovať do uvedeného oddelenia vekove mladší prokurátori. Až po veľkom presviedčaní bolo revízne oddelenie obsadené štyrmi prokurátormi a to s. Kuchtom, Kavuličom, Tatarčíkom a Mikulom[7]. Po šiestich mesiacoch z tohto oddelenia odišiel s. Kuchta a v súčasnej dobe s. Kavulič, takže oddelenie t. č. je obsadené len dvoma prokurátormi.

Prieskumové konanie

Za obdobie účinnosti zákona o súdnej rehabilitácii, to je od 1. augusta 1968 do 20. apríla 1970 došlo krajskému súdu osobitným senátom 911 návrhov dotyčne 1123 osôb. V tejto súvislosti treba poznamenať, že vo Východoslovenskom kraji v štátobezpečnostnej agende od roku 1949 do 31. júla 1965, na ktoré obdobie sa vzťahuje prieskumové konanie, bolo odsúdených približne 3500 osôb. Z tohoto počtu požiadalo ani nie jedna tretina odsúdených o súdnu rehabilitáciu. Už na základe tejto skutočnosti možno konštatovať, že nie je opodstatnená všeo-

becná kritika na súdnictvo o deformácii socialistickej zákonnosti v období päťdesiatych rokov, ktorá bola rozširovaná masovými komunikačnými prostriedkami v období tzv. „obrodného procesu“. Naopak, treba odmietnuť takéto paušálne tvrdenie, že celý trestný postih a každé rozhodnutie v štátobezpečnostnej agende bolo nezákonné. Svedčí o tom skutočnosť, že z odsúdených najmenej dve tretiny nepožiadali o súdnu rehabilitáciu súc si vedomí svojej trestnej zodpovednosti.

Z počtu došlých návrhov bolo ku dňu 20. apríla 1970 vybavených celkom 621 a ostalo v prieskumovom konaní vybaviť ešte návrhy voči 502 osobám. Prevažná časť skončených návrhov je vybavená bez meritorného rozhodnutia a to: 193 návrhov bolo postúpených inému rehabilitačnému senátu alebo inému orgánu z titulu vecnej alebo miestnej príslušnosti, v 255 prípadoch bolo rozhodnuté podľa § 8 zákona číslo 82/68 Zb. zamietnutím návrhu preto, že návrh bol podaný neoprávnenou osobou alebo bol podaný vo veci, na ktorú sa zákon o súdnej rehabilitácii nevzťahuje, v dvoch veciach bolo trestne stíhanie zastavené pre amnestiu, 48 navrhovateľov svoje návrhy vzalo späť, 37 návrhov bolo zamietnutých ako neodôvodnených, v 29 prípadoch bolo pôvodné rozhodnutie čiastočne zrušené a 57 osôb bolo po zrušení pôvodného rozsudku úplne oslobodených.

Pomerne nízky počet meritórne vybavených vecí je odôvodnený vysokou, náročnosťou rehabilitačnej agendy, najmä s prihliadnutím na to, že sudca musí vniknúť do zložitej spoločenskej a politickej situácie z obdobia, kedy sa vec v základnom konaní prejednávala, aby mohol správne posúdiť stupeň nebezpečnosti posudzovaného činu. Ďalšie ťažkosti sú v tom, že musia aplikovať dnes už neplatné hmotné i procesné predpisy, pri obstarávaní spisov nastávajú prieťahy, lebo spisy sú vyžadované rôznymi orgánmi (ministerstvo spravodlivosti, generálna prokuratúra a podobne), štúdium obsiahlych materiálov i viac tisícstránkových spisov.

Osobitné senáty boli od začiatku vedené k tomu, aby veľmi zodpovedne a dôsledne pristupovali pri rozhodovaní tak, aby nebolo potrebné po nich robiť ďalšie prieskumové konanie. V dôsledku toho do určenia veci na verejné zasadnutie si dôsledne popreverovali všetky námietky navrhovateľa. Za tým účelom vypočuli radu svedkov, obstarali potrebné vyjadrenie i znalecké posudky, čo ovšem je veľmi zdĺhavé a pracne veľmi náročné. Osobitné senáty k tomu nemajú dostatočnú prípravu najmä z oboru kriminalistiky a ani potrebné materiálne prostriedky. Už z doterajších poznatkov osobitných senátov možno robiť záver, že ustanovenie § 13 zákona číslo 82/68 Zb. sa v praxi neosvedčilo. Totiž, podľa uvedeného ustanovenia osobitný senát nemôže vec vrátiť prokurátorovi na došetrenie ale potrebné došetrenie si má vykonať sám, prípadne cestou vyšetrovateľa prokuratúry a len skutočnosti menšej závažnosti môžu došetrovať iné orgány. Na základe doterajších poznatkov doporučujeme novelizovať citované ustanovenie tak, aby súd mohol aj v prieskumovom konaní vec vrátiť prokurátorovi na došetrenie, lebo orgány prípravného konania majú lepšie možnosti vykonať potrebné došetrenie veci.

V počiatkoch činnosti osobitných senátov sudcovia nemali dostatočne vyjasnené otázky súvisiace s cirkevnou problematikou. V tomto smere ich vedomie bolo negatívne ovplyvňované i masovými komunikačnými prostriedkami. V dôsledku toho niektoré rozhodnutia osobitných senátov neboli správne. Ako príklad možno uviesť trestnú vec farára Ondreja Zimu, ktorého osobitný senát oslobodil i zo skutku, že bez oprávnenia vykonával duchovenské úkony s odôvodnením, že od roku 1950 nebol vydaný zákon, ktorý by zakazoval gréckokatolícku cirkev.[8] Na základe sťažnosti pre porušenie zákona podanej generálnym prokurátorom Najvyšší súd zrušil toto rozhodnutie a vec vrátil osobitnému senátu na nové prejednanie a rozhodnutie. V súčasnej dobe právna problematika v cirkevných otázkach je už objasnená.

Pre vlastné hodnotenie výsledkov práce osobitných senátov je ešte stále málo podkladov, lebo z prejednaných vecí, v ktorých došlo k meritornému rozhodnutiu v počte 123 návrhov je len 37 vecí právoplatne skončených. Išlo prevažne o jednoduché veci. Páchatelia boli v pôvodnom konaní odsúdení pre trestný čin velezrady alebo pre pokus tohoto trestného činu spočívajúceho v tom, že bez povolenia opustili, alebo sa pokúsili opustiť republiku. Na základe judikatúry Najvyššieho súdu z obdobia 50-tych rokov sa táto činnosť považovala za činnosť spáchanú z nepriateľstva voči republike a na základe tejto „notoriety“ boli vynášané uvedené rozsudky.

V poslednej dobe boli prejednané tri veľké skupinové veci tzv. „Biela légia“ ako je skupina Fedorka a spol. a Rešetka a spol. Po širokom dokazovaní boli u všetkých navrhovateľov ich ná-

vrhy ako bezdôvodné zamietnuté. Rozhodnutia zatiaľ nie sú právoplatné. Prevážná časť navrhovateľov zahlásené sťažnosti proti rozhodnutiu už doposiaľ vzala späť. Po týchto rozhodnutiach v priebehu apríla 1970 vzalo z dalších skupín „Bielej légie" svoje návrhy na prieskumové konanie späť 17 navrhovateľov. I z toho je možno usúdiť, že sú si plne vedomí svojej trestnej zodpovednosti za činy, pre ktoré boli v pôvodnom konaní odsúdení.

Využívanie opravných prostriedkov

Z poznatkov osobitných senátov o rozhodovaní v rehabilitačnej agende možno usúdiť, že od začiatku prieskumového konania do konca prvého polroku 1969 krajská prokuratúra takmer nepodávala žiadne opravné prostriedky proti rozhodnutiam osobitných senátov. Najvyšší súd nemal potom možnosť rozhodovanie osobitných senátov usmerňovať prostredníctvom konkrétneho rozhodovania. Až v druhom polroku 1969 po výmene generálneho prokurátora nastalo zlepšenie. V súčasnej dobe krajská prokuratúra podáva v prevažnej väčšine opravné prostriedky proti oslobodzujúcim rozhodnutiam.

V súčasnej dobe je na Najvyššom súde osem trestných vecí v dôsledku odvolania prokurátora o ktorých však Najvyšší súd doposiaľ nerozhodol. Okrem riadnych opravných prostriedkov bola podaná generálnym prokurátorom sťažnosť pre porušenie zákona proti právoplatným rozhodnutiam osobitnému senátu v 4 veciach proti 4 osobám, z ktorých Najvyšší súd rozhodol v troch veciach tak, že zrušil rozhodnutie osobitného senátu krajského súdu a uložil mu vo veci znova konať a rozhodnúť. Takto došlo k zrušeniu rozhodnutia vo veci 2 Tr 6/70 proti Zimovi[8], 3 T 3/70 proti Ďubekovi a 2 Tr 20/68 proti Hadvabnému[9].

Doterajšie výsledky odvolacieho konania, prípadne výsledky konania o sťažnosti pre porušenie zákona nedávajú dostatočný podklad pre kompletné zhodnotenie kvality rozhodovania osobitných senátov tunajšieho krajského súdu. Porovnanie niektorých štatistických ukazovateľov činnosti osobitných senátov v rámci celého Slovenska predsa len ukazuje na niektoré kladné stránky činnosti osobitných senátov Krajského súdu v Košiciach oproti rehabilitačným senátom Krajského súdu v Bratislave a Banskej Bystrici.

Zo štatistických údajov k 31. októbru 1969 (v neskoršom období ministerstvo spravodlivosti SSR nevydalo celoslovenské štatistická údaje) možno porovnať vecné vybavenie návrhov podľa jednotlivých krajov takto:

	Západoslovenský	Stredoslovenský	Východoslovenský
Počet osôb podliehajúcich vecnému preskúmaniu	1686	1009	761
Z toho vybavené			
a) zamietnutím § 15 ods. 2	12	16	6
b) zastavením stíhania (amnestia, premlčanie)	30	22	2
c) čiastočným oslobodením	38	8	11
d) úplným oslobodením	352	214	48

Pomer čiastočne a úplne oslobodených k počtu osôb podliehajúcich vecnému prieskumovému konaniu je podľa uvedeného prehľadu v Západoslovenskom kraji 23,1 %, v Stredoslovenskom kraji 31,8 a vo Východoslovenskom kraji len 7,7 %. Ministerstvo spravodlivosti SSR vyjadrilo stanovisko vo svojej zhodnocujúcej správe, že osobitné senáty Východoslovenského kraja pristupovali najzodpovednejšie v prieskumovom konaní. V dôsledku toho proti ich rozhodnutiam bola len výnimočne podávaná sťažnosť pre porušenie zákona, zatiaľ čo v ostatných krajoch je tomu opačne.

Ešte výraznejší pohľad je na prácu rehabilitačných senátov pri hodnotení rozhodovania Najvyššieho súdu o sťažnostiach pre porušenie zákona. Podľa informácii predsedu Najvyššieho súdu SSR doposiaľ Najvyšší súd zrušil v dôsledku podanej sťažnosti pre porušenie zákona 40 rozhodnutí osobitných senátov z čoho sú len tri rozhodnutia osobitných senátov Krajského súdu v Košiciach.

Zákon o súdnej rehabilitácii okrem prieskumnej činnosti ukladá osobitným senátom oznamovaciu povinnosť poznatkov týkajúcich sa účasti na vzniku nezákonnosti príslušných orgánov trestného konania. Senát 2 Tr ktorému predsedal dr. Liška zaslal dve upozornenia ministerstvu spravodlivosti, v ktorých boli uvedené popisným spôsobom o nedostatkoch predsedu senátu v základnom konaní a jedna organizácia bola zaslaná Vyššej vojenskej prokuratúre v Trenčíne na postup vyšetrovateľa štátnej bezpečnosti.

Náhrada škôd za vykonanú väzbu a tresty

Zákon o súdnej rehabilitácii zmocňuje rozhodovať o žiadostiach, ktorými oprávnené osoby uplatňujú nárok na odškodnenie ministerstvo spravodlivosti. Na Slovensku o týchto nárokoch rozhoduje Ministerstvo spravodlivosti SSR v Bratislave. Z podkladov získaných od ministerstva spravodlivosti vyplýva, že ku dňu 31. marca 1970 došlo ministerstvu spravodlivosti celkom 2 679 žiadosti s uplatneným nárokom na odškodnenie. Ide o žiadosti z celého územia Slovenskej socialistickej republiky. Ministerstvo spravodlivosti neeviduje žiadosti podľa jednotlivých krajov, preto v tejto správe nemožno uviesť náhrady škôd za Východoslovenský kraj, ale len v rámci Slovenskej socialistickej republiky.

Z uvedeného počtu žiadostí o odškodnenie bolo vybavených celkom 1 329, z čoho bolo vyhovené v 487 prípadoch, zamietnuté v 698 prípadoch a 144 žiadostí bolo postúpených inému orgánu z príslušnosti. V tých prípadoch, kde došlo k vyhoveniu žiadostí bolo priznané k náhrade celkom 14 634 961 Kčs a z toho 6 030 961 Kčs bolo vyplatené.

Zvyšok 8 604 000 Kčs bol priznaný v zúročiteľných štátnych dlhopisoch splatných najneskôr do 10 rokov. Okrem toho len vo Východoslovenskom kraji bolo vyplatené ministerstvom, spravodlivosti trovy advokátskeho zastúpenia v sume 13 939 Kčs za 13 faktúr advokátskych poradní.

Práca revízneho oddelenia krajskej prokuratúry

Podľa § 21 zákona číslo 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii je generálny prokurátor povinný podať sťažnosť pre porušenie zákona, ak na základe podaného podnetu zistil, že je podnet dôvodný. Sťažnosť pre porušenie zákona generálny prokurátor má podávať v tých veciach, ktoré nepodliehajú prieskumovému konaniu a súdu a pritom ide o trestné činy proti republike, alebo ďalších ustanovení trestného zákona, uvedených v § 21 zákona o rehabilitácii.

Od platnosti zákona o súdnej rehabilitácii do 20. apríla 1970 došlo na krajskú prokuratúru podľa § 21 zákona o súdnej rehabilitácii 407 podnetov. Z uvedeného počtu podnetov prokurátori revízneho oddelenia KP vybavili celkom 268 podnetov, z toho s návrhom sťažnosti pre porušenie zákona 172, s návrhom na odloženie podnetu preto, že sa nezistilo porušenie zákona 54. Okrem toho 42 podnetov odstúpili alebo odložili ako veci nepodliehajúce zákonu o súdnej rehabilitácii.

Do 20. 4. 1970 podali prokurátori 10 odvolaní do rozhodnutia osobitných senátov. V prevažnej väčšine odvolania sú podávané tam, kde osobitný senát buď úplne, alebo čiastočne oslobodil navrhovateľov alebo zmenil kvalifikáciu trestného činu a uložil nízky trest. Najvyšší súd o odvolaniach prokurátora ešte nerozhodol aj keď boli podané v roku 1969.

Okrem uvedených podnetov došlo na krajskú prokuratúru ďalších 147 rôznych návrhov a podnetov týkajúcich sa niektorých ustanovení zákona o súdnej rehabilitácii. Z týchto podnetov prokurátori revízneho oddelenia vybavili 119.

Prokurátori revízneho oddelenia od začiatku platnosti zákona o súdnej rehabilitácii boli vedení k tomu, aby zodpovedne a dôsledne preskúmavali napadnuté podnety, najmä aby sa dôkladne pripravovali na hlavné pojednávania pred osobitnými senátmi. V roku 1968 prokurátori revízneho oddelenia sa museli oboznamovať s právnymi predpismi, ktoré v súčasnej dobe nie sú platné, čím bola práca tohoto oddelenia sťažená.

Postupom času prokurátori vnikli do politickoprávnej a skutkovej problematiky a účinne pomáhali predsedom osobitných senátov pri objasňovaní a rozhodovaní prejednávaných vecí.

Činnosť okresných súdov podľa zákona o súdnej rehabilitácii

Podľa § 22 a 23 zákona číslo 82/68 Zb. okresné súdy na základe návrhu rozhodujú o neplatnosti o zaradení do tábora nútenej práce vyslovené komisiou KNV alebo komisiou pre podmienečné prepustenie a rozhodnutia národných výborov podľa ktorých bol uložený trest odňatia slobody za priestupok s použitím § 12 ods. 3 Trestného zákona správneho nad hornú hranicu zákonom stanovenej v osobitnej časti zákona.

Za obdobie od 1. augusta 1968 do 31. marca 1970 došlo okresným súdom v obvode Krajského súdu v Košiciach 251 návrhov o zrušenie rozhodnutí o zaradení do tábora nútenej práce a 26 návrhov podľa § 22 písm. c) zákona číslo 82/68 Zb.

Z uvedených návrhov bolo ku dňu 31. marca 1970 vybavené vyhovením 138 prípadov a v 43 prípadoch nebolo návrhu vyhovené. Išlo o rozhodnutia o zaradení do tábora nútenej práce. V prípadoch, kde došlo k zamietnutiu návrhov bolo zistené, že navrhovatelia už pred zaradením do TNP boli potrestaní a jednalo sa o osobu štítiacu sa práce, prípadne o osobu nebezpečnú cudziemu majetku. Z 26 návrhov podľa § 22 písm. c) bolo vybavené vyhovením 11 návrhov a 3 návrhy vybavené zamietnutím.

Zatiaľ nebolo rozhodnuté o 57 návrhoch pre ťažkosti s obstarávaním pôvodných spisov od národných výborov.

Závery

Z rozboru činnosti osobitných senátov v prieskumovom konaní vyplýva, že osobitné senáty a prokurátori revízneho oddelenia krajskej prokuratúry po počiatočných ťažkostiach postupne vnikli do veľmi obťažnej skutkovej i právnej problematiky prieskumového konania tak, že v súčasnej dobe už pracujú s maximálnym pocitom zodpovednosti. Poriadané seminárne školenia Najvyšším súdom i vlastné gremiálne porady prispeli k tomu, aby sa priblížili podmienkam revolučných rokov obdobia, kedy bolo v preskúmavaných veciach rozhodované v základnom konaní.

I popri tých nedostatkoch v ktorých sa osobitné senáty spočiatku dopustili treba ich činnosť hodnotiť vcelku pozitívne. Nepodľahli vplyvom a nátlaku masovokomunikačných prostriedkov paušálneho oslobodzovania navrhovateľov bez náležitého preverenia skutkového stavu veci. Niektoré nedostatky, ktoré sa v činnosti rehabilitačných senátov vyskytli vyplývali skôr z neujasnenosti najmä v cirkevno-politickej problematike.

Doterajšie poznatky predsa ukazujú i na niektoré závažné nedostatky zákona o súdnej rehabilitácii, ktorý je poplatný svojej dobe. Už z doteraz získaných poznatkov možno robiť záver, že zákon o súdnej rehabilitácii je treba zrušiť, pričom podnety a návrhy podané podľa uvedeného zákona by bolo možné vybaviť podľa doteraz platných zákonov. Ak nedôjde k jeho zrušeniu ukazuje sa potreba aspoň novelizovať niektoré ustanovenia. S prihliadnutím na nedostatočné vybavenie osobitných senátov pre účely širšieho došetrovania veci by bolo vhodné pozmeniť zákon tak, aby vecí [sic], ktorých je potrebné široké dokazovanie mohol súd vec vrátiť prokurátorovi na došetrenie. Nie je dosť logické, aby krajský súd preskúmaval rozhodnutia Najvyššieho súdu. Preto vo veciach kde rozhodoval Najvyšší súd by mala byť stanovená vecná príslušnosť tomuto súdu. Okrem toho sa ukazuje potreba novelizovať i ustanovenie § 15 zákona číslo 82/68 Zb., ktoré prikazuje súdu zrušiť rozhodnutia vo veciach kde doznanie obvineného bolo pravdivé hoci v konaní boli porušené procesné predpisy alebo preto, že uložený trest v rámci zákonom stanovenej trestnej sadzby sa v súčasnej dobe ukazuje ako prísny. Ďalej sa vyžaduje, aby novelizovaný zákon o súdnej rehabilitácii mal ustanovenie na základe ktorého by bola vylúčená možnosť použitia § 16 terajšieho platného Trestného zákona čo by umožnilo postihnúť páchateľa za trestný čin platný v dobe jeho spáchania.

Podľa § 21 zák. o súdnej rehabilitácii generálny prokurátor je povinný podať sťažnosť pre porušenie zákona. Toto ustanovenie je nutné zmeniť tak, aby generálny prokurátor mohol sám rozhodovať o tom, či podá alebo nie sťažnosť pre porušenie zákona aj v tých prípadoch, kde zistí, že podnet je síce opodstatnený, nie je však nutné vec riešiť sťažnosťou pre porušenie zákona. Tieto úvahy dávame predsedníctvu ako podnetné námety pre prípadné uplatnenie i u vyšších straníckych orgánov.

Za predpokladu, že nedôjde k zmene teraz platného zákona o súdnej rehabilitácii nemožno očakávať ukončenie prieskumového konania v predpokladanej lehote do konca roku 1970.

S prihliadnutím na výsledky straníckych pohovorov pri ktorých bol vylúčený zo strany predseda osobitného senátu s. Ján Liška a Miloslav Mojžiš a sudca Ján Svrčina a dalším bolo pozastavené členstvo v strane je nutné znížiť počet senátov zo štyroch na dva. Pre vybavovanie veci súdnej rehabilitácie boli SNR zvolení sudcovia na základe osobitného zákona a túto agendu ostatní sudcovia krajského súdu vybavovať nemôžu, preto je nutné osobitné senáty zostaviť len z týchto sudcov. V osobitných senátoch nebudú pracovať sudcovia, ktorí boli vylúčení zo strany.

Za predpokladu zníženia počtu osobitných senátov obsadenia revízneho oddelenia krajskej prokuratúry je dostačujúce.

V Košiciach, dňa 20. mája 1970.[b]

Štátný archív v Košiciach, f. Krajská prokuratúra Košice, Spr. 159/69. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, A4.

---

[a] V levém horním rohu je pod názvem původce dokumentu – Krajský súd – súdna správa Košice – uvedeno číslo jednací Spr 1861/70.

[b] Vedle podpisu a datace je rukou napsána poznámka „Spracoval: Benčura".

[1] Ke zprávě zaujal 28. května 1970 stanovisko státně administrativní odbor Východoslovenského krajského výboru KSS tohoto znění: „*Predmetná správa v čase spracovania bola s tunajším odborom Východoslovenského KV KSS pripomienkovaná a tieto boli v správe zohľadnené.*

Zákon o súdnej rehabilitácii je plne poplatný obdobiu, v ktorom vznikol. I napriek nedostatkom v kádrovom zložení osobitných senátov, v ich počiatočnej práci a činnosti vcelku sa nedopustili veľkých chýb.

Tým, že vedenie krajského súdu v uplynulom zložitom období stálo pevne na pozíciách ML, nezakolísalo, mohlo lepšie ovplyvňovať i prácu týchto osobitných senátov, ktoré plne nepodľahli tendencii paušálneho oslobodzovania žiadateľov bez náležitého preverenia skutkového stavu. Určité nedostatky v ich práci – okrem iných – vyskytli sa najmä v oblasti cirkevno-politickej.

Poznatky ukazujú, že predmetný zákon má vážne nedostatky, kvôli ktorým treba zákon buď zrušiť alebo novelizovať. Podľa nášho názoru i podľa terajších platných zákonov, možno túto problematiku riešiť.

Je žiaduce, vzhľadom na to, že niektorí členovia senátov boli z radov KSČS vylúčení alebo im bolo pozastavené členstvo v strane, aby vedenie KS urýchlene pristúpilo k reorganizácii rehabilitačných senátov tak, aby v nich rozhodovali triedne i politicky pevní sudcovcia."

Zpráva byla projednávána předsednictvem Východoslovenského krajského výboru KSS v Košicích na její schůzi konané 3. června 1970. Je k ní přiložen návrh usnesení, jímž předsednictvo ukládalo předsedovi Krajského soudu v Košicích Jánu Benčurovi zlepšit řídící a kontrolní práci krajského soudu ve vztahu k okresním soudům a rehabilitačním senátům krajského soudu a zreorganizovat rehabilitační senáty na krajském soudu z hlediska kádrového tak, aby v nich rozhodovali soudci „třídně a politicky pevní". Vedoucí tajemník Východoslovenského krajského výboru Ján Pirč měl uplatnit podnětné návrhy ze závěru zprávy ve vyšších stranických orgánech. Štátný archív v Košiciach, f. Krajská prokuratúra Košice, Spr 159/69.

V zápisu ze samotného zasedání předsednictva Východoslovenského krajského výboru KSS bylo ke zprávě přijato pouze stručné usnesení č. 352, jímž byla zpráva vzata na vědomí. Štátný archív v Košiciach, f. 100/3 – Východoslovenský krajský výbor Komunistickej strany Slovenska, zv. 89, arch. j. 297, Zápisnica zo zasadania predsedníctva Východoslovenského KV KSS dňa 3. 6. 1970.

[2] Správně Klubu angažovaných nestraníků.

[3] Celými jmény Rudolf Stančík, Vladimír Žák a Jozef Malecký.

[4] Celým jménem Jozef Podhrázsky

[5] Celým jménem Ján Hudec

[6] Zřejmě zvláštních úkolů.

[7] Celými jmény Branislav Kuchta, Ján Kavulič, Juraj Tatarčík a Ján Mikula.

[8] Jednalo se o případ řeckokatolického kněze Ondreja Zimy, odsouzeného v roce 1956 Krajským soudem v Košicích pro trestné činy podvracení republiky a maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi k dvouletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Blíže viz v kapitole IV. Soudní rehabilitace z regionální perspektivy II: východní Slovensko.

[9] Filip Hadvábny byl v roce 1953 odsouzen Krajským soudem v Prešově za pomoc ke spáchání trestného čin velezrady k tříletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody propadnutí celého majetku a ztrátě občanských práv na tři roky. Údajné trestné činnosti se měl dopustit tím, že ve své stodole nechal přespat členy protikomunistické odbojové skupiny Bílá legie. *Štátný archív v Košiciach*, f. Krajská prokuratúra Košice, rehabilitačný spis, č. j. 1 KR 4/69.

[10] Odstavec 3 paragrafu 12 trestního zákona správního zněl: „*Je-li ze způsobu spáchání přestupku patrno, že jím byl*

nebo měl být projeven nepřátelský postoj k lidově demokratickému řádu republiky nebo k její socialistické výstavbě, lze uložit trest odnětí svobody na tři měsíce až dvě léta. Zároveň lze uložit pokutu až do dvojnásobku sazby stanovené na přestupky ve zvláštní části. Trest odnětí svobody i náhradní trest odnětí svobody za nedobytnou pokutu se v těchto případech vykoná v táboře nucené práce." Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 40, s. 310.

91.

1970, 25. května, Praha. – Stanovisko náčelníka Generálního štábu Československé lidové armády k rehabilitaci bývalých příslušníků pomocných technických praporů adresované ministru národní obrany s přiloženým návrhem zprávy předsednictvu ÚV KSČ z téhož dne shrnující problematiku příslušníků pomocných technických praporů.

INFORMAČNÍ ZPRÁVA
pro s. ministra národní obrany[a]

Vaším úkolovým lístkem číslo 04585 ze dne 24. 3. 1970 bylo uloženo náčelníku kádrové správy MNO v součinnosti s náčelníkem GŠ/OMS[1] zpracovat komplexní návrh politickoorganizačních opatření k dořešení rehabilitací v ČSLA.

Organizační a mobilizační správy se týká oblast rehabilitací bývalých příslušníků pomocných technických praporů (PTP). Žádosti těchto příslušníků v počtu 970 jsou u GŠ/OMS evidovány, vyřízena však není žádná, protože se s vyřízením čekalo na vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci. Jelikož vydání tohoto zákona bylo zastaveno, jiná právní norma pro řešení není, další *žádosti* a především urgence o vyřízení dále na MNO docházejí, vznikla situace, která se bez stanoviska nejvyšších stranických a státních orgánů samotným MNO řešit nedá. MNO jako rezortní orgán bez tohoto stanoviska nemůže řešit požadavky na finanční úhradu, které v žádostech převažují, a jejichž výši si mnozí žadatelé vyčíslují zcela subjektivně a netřídně. MNO nemá žádné podklady ani možnosti ověření si jejich oprávněnosti. Jde o otázky ušlého výdělku za dobu výjimečného cvičení nebo přidržení k další službě, nemožnost uplatnění se v zaměstnání podle kvalifikace po propuštění z PTP, otázky důchodové apod. Také získání finančních prostředků pro uspokojení žadatelů by bylo značně obtížné a mohlo by být i nesprávné, protože po tak dlouhém časovém období bez podkladů nelze zodpovědně ohodnotit oprávněnost nároků, protože je známo, že si zařazení do PTP vydělávali i značné peníze. Kromě toho povolání do jednotek PTP bylo zřejmě určitým revolučním aktem státu vůči lidem, kteří neprojevovali kladný vztah k lidově demokratickému zřízení, posouzení čehož přirozeně v žádostech o rehabilitaci z roku 1968 zcela chybí. Rovněž provedení morální rehabilitace a uspokojení žadatelů, kteří žádají oznámení jmen osob, kteří podepsali [sic] posudky označující je jako práce se štítící a nepřátele lidově demokratické zřízení, není MNO schopno provést. Jednak tyto posudky nejsou zachovány a dále způsob řízení, které předcházelo před vlastním povoláním, na kterém bylo zúčastněno více orgánů (ministerstvo národní bezpečnosti, vnitra, státní úřad pro věci církevní, národní výbory a stranické orgány), neopravňuje dnes MNO jako jediný orgán, který sice prováděl povolání, k tomu, aby bez účasti ostatních orgánů a bez potřebného podkladového materiálu a jeho vyhodnocení u každého jednotlivce mohl posoudit a navrhnout provedení morální rehabilitace. Z uvedených důvodů je zde nebezpečí, že morální i finanční zadostiučinění by se v řadě případů dostalo i osobám, kterým naprosto nenáleží.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem navrhuji informovat předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa o této situaci a požádat ho o zaujetí stanoviska, jak věc řešit. Pro tuto informaci přikládám návrh zprávy se stručným uvedením vzniku požadavků s průřezem období existence pomocných technických praporů. Ve zprávě jsou použita doslovná znění tehdy vydaných nařízení, směrnic a zpráv, které se zachovaly v archivu MNO.

Prosím o rozhodnutí.

Příloha: Zpráva o deseti listech[b]

INFORMAČNÍ ZPRÁVA
pro předsednictvo Ústředního výboru KSČ[c]

Koncem první poloviny roku 1968 začaly na MNO docházet žádosti bývalých příslušníků pomocných technických praporů (PTP) z let 1951/54 o provedení rehabilitace. Celá akce byla vyvolána vlnou tendencí rozdmýchaných ve veřejnosti především sdělovacími prostředky a skupinami lidí v rámci tak zvaného „obrodného procesu". Po vzoru „K-231" se připravovalo založení „Svazu příslušníků bývalých jednotek PTP", jehož přípravný výbor také 25. května 1968 uskutečnil na Slovanském ostrově shromáždění, které bylo navštíveno po výzvách v tisku údajně asi 2 000 osobami. Na tomto shromáždění byla přítomnými přijata rezoluce, zaslaná presidentu republiky, vládě, Národními shromáždění, Ústřednímu výboru KSČ, ministerstvu národní obrany a ministerstvu spravedlnosti. Po shromáždění začaly docházet různou cestou žádosti, kterých je v současné době na MNO evidováno 970. Požadavky žadatelů jsou převážně finančního rázu a pouze malá část požaduje morální rehabilitaci. Finanční odškodnění je požadováno jednak z důvodů neoprávněného povolání na výjimečné cvičení, na přidržení k další službě po ukončení základní služby a také v souvislosti s nemožností uplatnění se v zaměstnání podle kvalifikace, po propuštění z jednotek PTP. V několika případech též za ztrátu života syna nebo manžela.

Přitom je třeba podotknout, že většina žadatelů o rehabilitaci z roku 1968 nepřiznává, že by se čímkoliv proti lidově demokratickému zřízení provinila, a posuzuje tehdejší činnost státních orgánů zcela netřídně.

Vyřízení žádostí se předpokládalo po vydání zákona o mimosoudní rehabilitaci, který v připravovaném znění s touto kategorií osob počítal. Vzhledem k tomu, že vydání tohoto zákona bylo zastaveno a množí se urgence o vyřízení adresované i nejvyšším stranickým a státním představitelům prostřednictvím různých institucí a advokátních poraden a MNO není schopno bez právní normy žádosti řešit, předkládám předsednictvu ÚV KSČ stručnou informaci o „akci PTP" z let 1951/54 se žádostí o zaujetí stanoviska a vydání pokynů, jakým způsobem ji uzavřít.

x x x

V roce 1950 byly v armádě zřízeny tzv. pomocné technické prapory (PTP), do nichž byli, na základě prověřování politické spolehlivosti mužstva nástupního ročníku 1950, komisemi zařazováni vojáci, kteří nemají být cvičení ve zbrani, mají být převychovaní politickým školením a manuální prací, tzv. klasifikace „E".[2] V těchto jednotkách byli též vojáci spolehliví, členové KSČ a ČSM, určení za instruktory politicky nespolehlivým vojínům. Osoby závadné, určené pro zařazení do PTP se vybíraly podle těchto kategorií (čj. 01135-OMS/51):

1. Osoby, které se dopustily trestných činů podle dekretu presidenta republiky nebo nařízení SNR, nebo trestných činů podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923[3] a na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb.[4] a byly odsouzeny nebo jsou stíhány.
2. Osoby dané do tábora nucených prací.
3. Osoby, které byly nebo jsou majitelé továrny či jiného podniku s počtem zaměstnanců nad 10.
4. Osoby, které vlastní či vlastnily pozemky nad 20 ha, které lze označit za venkovské boháče.
5. Osoby, které vlastnily velkostatek.
6. Osoby, které vlastnily nemovitý majetek, který je pramenem bezpracného zisku nejméně 10 000 Kč měsíčně.
7. Osoby, které byly po únoru 1948 odstraněny akčními výbory z veřejných funkcí.
8. Osoby, které jsou dětmi nebo manželi osob uvedených ad 1–7.
9. Osoby, které byly po únoru vyloučeny ze studia na školách.
10. Osoby, jejichž rodiče nebo sourozenci uprchli do zahraničí.
11. Osoby, které SNB pokládá za nespolehlivé z jiných zde neuvedených příčin.

Zároveň s výběrem politicky nespolehlivých osob z prvního ročníku navrhovaly výběrové komise k zařazení do PTP i vojáky z 2. ročníku základní služby. Charakter PTP byl tehdy vysvětlován jako jednotky armády pro provádění nutných technických prací a zároveň jako nástroj lidově demokratické převýchovy člověka.

Podle těchto hledisek probíhal výběr do základní služby i v dalších letech až do roku 1953. Obdobná hlediska byla volena i pro zařazení kněží a řeholníků do PTP na základě seznamů dodaných MNO Státním úřadem pro věci církevní, kteří však podle dalšího kádrového ohodnocení byli rozděleni do jednotek PTP podle těchto kategorií:

1. Osoby, které jsou vůdčí osobností reakce v pracovních skupinách a v jednotce vůbec – osoby nebezpečné.

2. Osoby, u nichž ještě práce nezapůsobila na jejich reakční smýšlení.

3. Osoby, které jsou zviklány ve svém přesvědčení a je u nich naděje, že manuelní práce učinila zvrat v jejich původním nazírání.

Osoby ad 1) měly být pak soustředěny v jedné jednotce a využity na zvláště těžké práce.

Pokud byly osoby politicky nespolehlivé zařazeny do jednotek PTP k výkonu dvouleté základní služby a tato doba nebyla překročena, i když v těchto případech mohlo dojít k určitým nesprávnostem ve výběru, zákon v podstatě porušen nebyl.

V průběhu roku 1951 zrušilo ministerstvo vnitra většinu táborů nucené práce (TNP), kam byly zařazovány osoby, jimž nemohl být dokázán trestný čin, ale neměly kladný postoj k našemu zřízení.

Z tohoto důvodu vyšlo zřejmě rozhodnutí odstranit tyto osoby z normálního života jejich povoláním na výjimečné vojenské cvičení. Provedení tohoto záměru muselo zcela jistě předcházet příslušné usnesení ÚV KSČ a příslušné meziministerské jednání, o čemž svědčí například „Zpráva o povolání osob práce se štítících na výjimečné cvičení" čj. 00118-OMS/52, předkládaná politickému sekretariátu ÚV KSČ 19. ledna 1952 pod číslem 929/6, číslo pořadu 15b,[5] a další materiály nalezené v archivu MNO (např. zápis z 5. zasedání vojenské rady MNO z 12. 9. 1951 příloha k čj. 005/51, čj. 004647-OMS/51, čj. 004648-OMS/51 a další).

Vyhledávání a prověřování politicky nespolehlivých a státu nepřátelských osob vypracovávalo okresní velitelství národní bezpečnosti. Tyto návrhy pak shrnula „Ústřední komise pro zpracování seznamů osob práce se štítících" při ministerstvu národní bezpečnosti a zasílala souhrnné seznamy MNO. MNO pak rozepsalo seznamy na krajská vojenská velitelství k provedení povolání. Souhrnné seznamy pak MNO vracelo zpět tehdejšímu ministerstvu národní bezpečnosti.

Pokyny a později v roce 1952 vydané směrnice čj. 00742-OMS/52 k povolávání na výjimečné cvičení stanoví povolat uvedené osoby „na dobu podle potřeby" bez ohledu na branný poměr ve věku od 18 do 60 let podle hledisek zhruba stejných, jaká jsou uvedena v začátku této zprávy.

Jak se uvádí ve vpředu citované „Zprávě o povolání osob práce se štítících", docházelo při povolávání osob na tato cvičení k řadě závad. Byli povoláni členové a kandidáti strany, kteří nebyli předtím zbaveni členství ve straně, důstojníci a poddůstojníci v záloze, aniž byli předtím zbaveni hodností, při lékařských prohlídkách nebylo vždy zcela přihlíženo ke způsobilosti k fyzické práci z hlediska účelu povolání těchto osob, v posuzování a označování osob nespolehlivých a práce se štítících byly rozpory mezi orgány MNB a politicko-kádrovou prověrkou provedenou u okresních vojenských velitelství a v seznamech MNB byly uváděny i osoby dělnického původu, často pracovně zapojené. Tyto nedostatky z prosince 1951 se měly odstranit jednak praktickou účastí funkcionářů KSČ v povolávacích komisích tím, že povolaní před nástupem budou zbavování členství ve straně, okresní vojenští velitelé pak měli dbát, aby do seznamů nebyli zahrnuti vojáci v záloze s jakoukoliv hodností, dokud jí nebudou zbaveni. Zdravotnická správa MNO pak vydala seznam různých pomocných prací a uložila vojenským nemocnicím a hlavním lékařům, aby osoby s narušeným zdravím zařazené do PTP posuzovali individuálně, nejsou-li schopni alespoň některé z těchto pomocných prací sic. Celkové posouzení měly provádět okresní komise složené ze zástupců OV KSČ, ONV, okresního velitele národní bezpečnosti a okresního vojenského velitele.

Nesprávnost při zařazování do jednotek PTP byly z části odstraněny nařízením pro pravidelné prověrky mužstva, čj. 01135-OMS/51, na jejichž základě došlo k přeřazení některých, kladně prověřených příslušníků PTP k útvarům pěchoty a týlovým útvarům.

Celkové hodnocení akce PTP je obsaženo ve „Zprávě o návrhu řešení otázky použití osob politicky závadných v čs. ozbrojených silách“ čj. 00917-OMS/54 z 12. 4. 1954, kde jsou uvedeny klady i nedostatky. Jako klad opatření je uvedeno:

- Umožňuje jasné odlišení vojáků závadných od spolehlivých, takže je vyloučena možnost jejich škodlivé činnosti.
- Rozsáhlé úspory hospodářského plánu mohly být plněny při značné úspoře vojáků bojových útvarů.
- Pokud byl výběr osob správně prováděn, byly z občanského života odčerpány nepřátelské živly a u osob svedených prostředím na scestí bylo docíleno určité převýchovy.

V nedostatcích se uvádí:

- Opatření je považováno těmito osobami i jejich rodinnými příslušníky za diskriminaci. Tyto se cítí v důsledku toho vyřazeni z nové společnosti a nepokládají se ta rovnoprávné příslušníky armády.
- Nejednotným prováděním směrnic o prověřování dochází k nesprávnostem s vážnými politickými důsledky. Od počátku akce bylo do vojenských pracovních jednotek povoláno celkem 22 349 vojáků základní služby klasifikace „E“ a osob politicky nespolehlivých a práce se štítících. Z toho za tutéž dobu bylo kladně prověřeno 18 762 osob. V průběhu pravidelných prověrek, a hlavně jednorázové prověřovací akce v roce 1953 bylo shledáno v 7718 případech povolání neoprávněným.
- I přes učiněná opatření k utajení proniklo prováděné diferencování osob ve známost i do veřejnosti a je jí nepříznivě přijímáno, což nepodporuje důvěru těchto občanů ke státnímu zřízení.
- Snaha po odstranění nepříznivých důsledků stanovení politické nespolehlivosti vede k masovému podávání žádostí a stížností až k nejvyšším stranickým a státním orgánům.
- Některé orgány lidové správy často navrhovaly k povolání na výjimečné cvičení osoby, aniž předem zajistily obdělání jejich hospodářství a z toho důvodu žádaly později o jejich propuštění. Tím je dále prohlubován nízký profil zemědělské výroby.
- Povolané osoby jsou často v řádném pracovním poměru, proto jejich povolání na výjimečné cvičení je rušivým zásahem do výrobního procesu.
- Někteří funkcionáři národních výborů zneužívají dosud této akce k vyřizování osobních účtů. Například: Jos[ef] Jaroň, 1912, bytem Nový Jičín, Křižíkova 7, byl navržen na výjimečné cvičení podle nepravdivého posudku MNV v Novém Jičíně. Jmenovaný byl zaměstnán jako pomocný dělník v plynárně v Novém Jičíně, plnil normu na 140 % a [byl] zapojen do socialistické soutěží. Julius Toboz, 1919, Žarnov, okres Moldava nad Bodvou, kraj Košice, byl povolán na výjimečné cvičení z osobní msty bývalého předsedy okresního národního výboru v Moldavě.
- Spolupráce okresních komisí při výběru osob na výjimečné cvičení s předsedy MNV, organizací KSČ a s orgány veřejné bezpečnosti není dostatečná a je značně ztížena omezenými zdroji fyzicky zdatných osob do budování nezapojených, takže komise se zaměřují převážně na osoby zdravotně nezpůsobilé.

V závěru uvedené zprávy se konstatuje:

Z výše uvedených nedostatků vyplývá:

- Přes veškerá koordinující úsilí řídících orgánů nepodařilo se sjednotit měřítko pro posuzování politické spolehlivosti osob. Každé nesprávné rozhodnutí působí nepříznivě nejen na povolanou osobu a rodinné příslušníky, avšak i na okolí v místě bydliště, což má za následek podlamování důvěry k orgánům národních výborů, veřejné bezpečnosti i armády.
- Povolávání osob na výjimečné cvičení v průměrném věku 45 roků i nevojáků s různými chorobami a neschopných k těžké fyzické práci vyvolává nepříznivý ohlas na veřejnosti.
- Uvedenými akcemi je znevažován charakter vojenské služby a poslání armády, neboť druh povolaných osob, jakož i způsob využití v armádě a zařazení jich na společná pracoviště s občanskými pracovníky prozrazují účel tohoto opatření.
- Politicky závadné osoby jsou zařazovány v malých pracovních skupinách i jednotlivě na pracoviště roztroušená po celém území státu, takže jejich převýchova naráží na značné organizační obtíže a nemůže být tudíž účinná. V některých případech nemůže být z technických důvodů prováděna vůbec.

- Protože z výrobně-technických důvodů nelze při roztříštěnosti pracovišť vyloučit styk těchto osob se spolehlivými vojáky, je značně ztížena politická a přesvědčovací práce velitelů a politických pracovníků u útvarů vojenských pracovních jednotek.

- Stanovení charakteru osob politicky závadných a způsob jejich využití v armádě neodpovídá současným politickým poměrům a intencím strany a vlády z poslední doby.

V návrhu na opatření je uvedeno:

1. Zrušit s okamžitou platností rozlišovací označení „E".

2. Upustit od dalšího povolávání politicky závadných osob na výjimečné cvičení.

3. Propustit

- vojáky nástupních termínů v roce 1951 přidržené po skončení základní služby k výjimečnému cvičení do 31. 12. 1954 z důvodů jejich politické závadnosti,

- osoby politicky závadné a práce se štítící, povolané na výjimečné cvičení.

4. Dosavadní způsob prověřování povolanců ponechat v platnosti, celkové kádrové zhodnocení vyjadřovat toliko v evidenčních dokladech výstižnou charakteristikou.

5. Zařazovat povolance kádrově závadné v ozbrojených silách podle stupně kádrové závady především do útvarů vojenských pracovních jednotek a dále do bojových útvarů v obvodu 2. vojenského okruhu a konečně i do ostatních útvarů, pokud jsou bez přednostních nároků na doplnění.

6. Otázku délky služby vojáků základní vojenské služby kádrově závadných nadále řešit v rámci schváleného výhledového plánu doplnění útvarů shodně s ostatními vojáky 2. ročníku základní služby.

7. Přeměnit pomocné technické prapory na technické a učinit nutné organizační změny velitelství vojenských pracovních jednotek vyplývající z výše uvedených opatření.

Současně podstatně zintensivnit výchovu a politickou práci s vojáky kádrově závadnými.

8. Zapojit do výcviku ve Svazu pro spolupráci s armádou i povolance kádrově závadné a podrobit je intenzivní politické práci.

9. Zrušit dosavadní okresní a krajské komise provádějící výběr osob pro povolání na výjimečné cvičení.

10. Řešit otázku zapojení osob politicky závadných a práce se štítících do budovatelského procesu a jejich převýchovy v působnosti ministerstva vnitra a pracovních sil.

V usnesení, které podle čj. 001085-OMS/54 schválil politický sekretariát ÚV KSČ, byly uloženy úkoly ministru národní obrany, v podstatě ty, které jsou uvedeny v návrhu na opatření, dále úkoly ministru vnitra, ministru pracovních sil a předsedovi Svazu pro spolupráci s armádou.

x x x

Z hlediska právního představovaly jednotky PTP porušení platných zákonů státními orgány, jak při postupu k některým vojákům základní služby, vojákům v záloze při povolání na výjimečné cvičení, tak vůči osobám bez branného poměru.

a) Podle zákona č. 92/1949 Sb. (§ 39, odst. 1) byli vojáci v záloze povinni vojenskými cvičeními v úhrnné době 16 týdnů[6] – část příslušníků PTP základní služby byla po jejím ukončení přidržena v další službě 1–2 roky.

b) Vojenské osoby mimo činnou službu mohly být na výjimečné cvičení povolány na dobu nezbytné potřeby jen „zavádějí-li se nové bojové prostředky nebo vyžadují-li toho výcvikové důvody" (§ 39, odst. 8 branného zákona).[7] Tyto podmínky povolání však nebyly cvičením v PTP splněny.

c) Osoby, které nebyly vojenskými osobami, podléhaly mimořádně odvodní povinnosti pouze za branné pohotovosti státu (§ 49, odst. 1 branného zákona).[8] Branná povinnost státu však v letech 1950–1954 vyhlášena nebyla, tudíž i toto povolání bylo mimo zákon.

Uvedené skutečnosti jsou podloženy spisy nalezenými v archivu MNO; nebylo však nalezeno původní usnesení, pravděpodobně politického sekretariátu ÚV KSČ, kterým se využití osob politicky nespolehlivých armádě ukládá, způsob, jak toto má být provedeno, a účast ostatních ministerstev. Jednoznačná je účast tehdejšího ministerstva národní bezpečnosti v celé akci a státního úřadu pro věci církevní v otázkách povolávání a zařazování kněží a řeholníků.[9]

VHÚ-VHA, Ministerstvo národní obrany, 1970, inv. č. 26, složka 11/1, kart. 27. Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 12 stran A4 (2 strany stanovisko, 10 stran návrh zprávy).

---

[a] Text byl vepsán do tištěné šablony Informační zprávy podávané Generálním štábem Československé lidové armády. Pod hlavičkou vydavatele je uvedeno číslo jednací 04369-OMS-1970, přes které je přetištěno červené podací razítko Sekretariátu MNO s rokem 1970. Podle údajů z formuláře dokumentu stanovisko připravil plk. Gajewski. Po první straně textu je uvedena rukopisná kancelářská poznámka o založení dokumentu, vzhledem k tomu, že zákon o mimosoudní rehabilitaci nebyl přijat, ani není připravován.

[b] Pod textem se nachází červené podací razítko tajného protokolu Kanceláře ministra národní obrany s informací o doručení dokumentu 27. 5. 1970 a číslem úkolového listu 045903.

[c] Text byl vepsán do tištěné šablony Informační zprávy podávané Generálním štábem Československé lidové armády. Pod hlavičkou vydavatele je uvedeno číslo jednací 04369-OMS-1970.

[1] Generální štáb/Organizační a mobilizační správa.

[2] Pro rok 1951 byl přijat nový odvodní systém, na jehož základě měla být politická prověrka branců provedena již v období od soupisu osob podléhajících povinným odvodům do vlastního odvodu. Původně jednotná odvodní komise byla rozdělena na zdravotní (A) a politickou (B) část. Vedle stávajících čtyř zdravotních klasifikačních tříd k výkonu základní služby – A = schopen, B = schopen služby beze zbraně, BS = schopen pro strážní službu a C = nechopen – byly zřízeny dvě nové: Cj = schopen pro těžkou fyzickou práci, Cd = schopen pro středně těžkou fyzickou práci. Do nich měli být zařazeni branci, kteří by na základě zdravotního a mentálního stavu patřili mezi „neschopné", nicméně armáda je mohla využít pro fyzické práce. Klasifikace „nechopen vojenské služby" dostala označení D a nově byla vytvořena kategorie C = schopen pro PTP. Ta byla v září 1950 změněna na kategorii E = politicky nespolehlivý, jež měla absolutní přednost před zdravotními klasifikacemi. S touto klasifikací byl k útvarům PTP odveden branec i s vážnou chorobou či tělesným postižením. BÍLEK, Jiří: *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci.* Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2002, s. 20–21.

[3] Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207–226.

[4] Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1461–1473.

[5] Citovanou „Zprávu o povolání osob práce se štítících na výjimečné cvičení", předložil 19. ledna 1952 politickému sekretariátu ÚV KSČ ministr národní obrany Alexej Čepička. Návrh na realizaci akce v ní byl odůvodněn takto: „*Nedostatek pracovních sil, zejména na vojenských stavbách. Přidělováním vojáků na vojenské stavby od bojových útvarů byla narušována jejich bojová a politická příprava.*" *NA*, ÚV KSČ, 02/5 – politický sekretariát, sv. 14, arch. j. 79, b. 15b.

[6] Tento odstavec branného zákona zněl: „*Záložníci z počtu mužstva a poddůstojníci jsou povinni vojenskými cvičeními v úhrnné době 16 týdnů; náhradní záložníci, jakož i záložníci, kteří konali základní službu kratší než tři čtvrtiny základní služby (§ 27 odst. 2 a 3), jsou povinni vojenskými cvičeními v úhrnné době 20 týdnů.*" Branný zákon č. 92/1949 Sb. ze dne 23. března 1949. *Sbírka zákonů republiky československé*, roč. 1949, částka 30, s. 265.

[7] Tento odstavec branného zákona zněl: „*Zavádějí-li se nové bojové prostředky nebo vyžadují-li toho důvody výcvikové, mohou být povoláni záložníci a náhradní záložníci k výjimečnému vojenskému cvičení na dobu nezbytné potřeby. Povolání záložníků a náhradních záložníků v rozsahu přesahujícím průměrný počet dvou let zálohy a náhradní zálohy vyžaduje předchozího schválení vlády. Výjimečné cvičení se podle možnosti započte do úhrnné doby cvičení, stanovené v odstavcích 1, 2 a 4.*" *Tamtéž.*

[8] Tento odstavec branného zákona zněl: „*Za branné pohotovosti státu může president republiky na návrh vlády nařídit mimořádné odvody (§ 17, odst. 1) osob, podléhajících branné povinnosti (§ 5), které dosud nebyly odvedeny nebo byly z vojska propuštěny.*" *Tamtéž*, s. 267.

[9] *Náčelník Hlavní politické správy Československé lidové armády generálmajor Václav Horáček se 25. srpna 1970 vyjádřil v dopise adresovaném Sekretariátu ministra národní obrany k oběma dokumentům takto: „Po únoru 1948 a v dalších létech vyšla řada revolučních opatření, které měly* [sic] *za cíl – politicky izolovat třídně nepřátelské živly, využít je pracovně a dát jim možnost solidního výdělku za vykonanou práci. Jedním z těchto opatření bylo i založení PTP v roce 1950.*

Podle dostupných informací byly PTP zřízeny s cílem izolovat politicky nepřátelské a třídně nespolehlivé živly. Tito lidé měli být částečně převychováni v pracovním procesu i politickým působením. Většina lidí se do PTP dostala z důvodů politických, morálních i pro kriminální delikty. Je faktem, že v některých případech docházelo k přehmatům a do PTP se zařazovali také lidé, kteří nebyli vyloženě politicky nespolehliví, ale měli různé morální chyby a vyhýbali se práci. Tyto nedostatky byli již v letech 1951–1953 odstraněny a řada těchto lidí se přeřadila k ženijním a dalším útvarům. PTP a posléze technické jednotky plnily řadu závažných hospodářských úkolů, což mělo v tehdejší obtížné situaci státu nemalý význam.

Je nutné vyslovit souhlas se stanoviskem N GŠ [náčelníka Generálního štábu]*, že finanční nároky na morální rehabilitaci bývalých příslušníků PTP nelze řešit, protože většina těchto lidí měla záporný postoj k lidově demokratickému zřízení a nejsou podklady pro posouzení jednotlivých případů.*

V přiložené informaci pro předsednictvo ÚV KSČ je nutné navrhnout také řešení celé otázky. Jako východisko by mělo sloužit stanovisko státních i stranických orgánů k mimosoudní rehabilitaci. V současné době zákon o mimosoudní rehabilitaci nebyl schválen a neexistuje. V informační zprávě pro předsednictvo ÚV KSČ na straně 10 je velmi závažný a v podstatě nesprávný závěr. V informaci se uvádí:

‚Z hlediska právního představovaly jednotky PTP porušení platných zákonů státními orgány, jak při postupu k některým vojákům základní služby, vojákům v záloze při povolání na výjimečné cvičení, tak vůči osobám bez branného poměru'.

Tento závěr je jednostranný a odtržený od třídně politické situace a mezinárodního vývoje v letech po únoru 1948. Po únoru 1948 šlo o to zatlačit protilidové živly, a proto byla přijímána příslušná opatření.

Doporučuji v informaci pro předsednictvo ÚV KSČ celou stranu 10 vypustit a celou otázku rehabilitace bývalých příslušníků PTP řešit z hlediska závěrů státních i stranických orgánů k mimosoudní rehabilitaci. Podle současných poznatků je to stanovisko záporné."

92.

1970, červen, Bratislava. – Zpráva ministra spravedlnosti SSR Felixe Vašečky o průběhu soudní rehabilitaci ve Slovenské socialistické republice a jejímu stavu k 1. červnu 1970.

Správa
o stave a priebehu súdnej rehabilitácie podľa zákona č. 82/1968 Zb. k 1. júnu 1970

I.

Na základe uznesenia celoštátnej konferencie KSČ došlo po roku 1956 k revíziam politických procesov z rokov 1949–1954. Ústredný výbor KSČ v celom rade uznesení z rokov 1955, 1956 a 1963 sa usiloval o uskutočnenie straníckej a súdnej rehabilitácie. Došlo k revíziam niektorých procesov. Vo väčšine prípadov šlo o tie veci štatobezpečnostnej agendy, v ktorých platnosť rozsudkov pod vplyvom prehodnotenia politického základu trestného stíhania bola neudržateľná. V ďalších prípadoch neboli v záujme odstránenia nezákonnosti náležite využité možnosti Trestného poriadku (sťažnosť pre porušenie zákona alebo obnova konania). Rehabilitácie sa z rôznych dôvodov odkladali, prípadne sa sťažoval ich priebeh, čo malo vplyv na dôveru občanov v socialistickú zákonnosť a bolo zneužívané na negatívne ovplyvňovanie verejnej mienky.

V roku 1968 KSČS opätovne vytýčila požiadavku plnej rehabilitácie tých osôb, ktoré boli odsúdené ako škodcovia socialistickej spoločnosti, hoci sa trestnej činnosti nedopustili. Táto požiadavka sa dostala na program zrejme preto, že nápravu chýb, ku ktorým došlo porušením zákonnosti, nebola v období po XX. zjazde KSSZ dôsledne vykonaná.

Úskutočnenie tejto požiadavky nastolilo otázku, či platná právna úprava na trestnom úseku umožňuje urýchlené a definitívne ukončenie rehabilitácií alebo či treba prijať osobitný právny predpis, ktorý by prihliadal na špecifiká tejto problematiky. Vzhľadom na situáciu v roku 1968 bola prijatá osobitná forma. Treba pripomenúť, že v období prípravy rehabilitačného zákona sa vyskytovali tiež názory, aby konanie o rehabilitáciach bolo vyňaté zo súdneho rozhodovania a aby všetky rozhodnutia vydané v určitom časovom období boli zrušené zo zákona. O nesprávnosti tohto názoru jasne svedčí aj skutočnosť, že oproti teoreticky predpokladanému počtu navrhov vychádzajúcich z počtu odsúdených od roku 1949 do 31. júla 1963 (11 000 odsúdených), o rehabilitaciu požiadalo približne len 1/3 odsúdených v štátnobezpečnostnej agende. Na základe tejto skutočnosti – 2/3 osôb odsudených v tejto agende nepožiadalo o rehabilitáciu – a so zreteľom na značný počet návrhov, ktorým sa nevyhovelo alebo sa im vyhovelo len čiastočne, možno konstatovat, že v pätdesiatych rokoch došlo v súdnictve sice k deformáciam, ale tieto nemožno generalizovať. Naopak, bolo potrebné odmietnuť paušálne tvrdenie, že celý trestný postih a každé rozhodnutie v trestnom súdnictve bolo nezákonné, Odmietnutie uvedených politicky nesprávnych názorov našlo svoj výraz aj v preambule platného zákona o súdnej rehabilitácii, ktorú možno považovat i dnes za politicky správnu.

Po viac ako jednoročných skúsenostiach sa potvrdzuje, že preambula zákona o súdnej rehabilitácii nebola dôsledne premietnutá v jednotlivých ustanoveniach tohto zákona (najma § 15 umožňuje, aby každý, na ktorom bolo priznanie vynútené pod bezprostredným nátlakom bol oslobodený bez ohľadu na vecnú správnosť rozsudku) a že sa tak sťažovalo objektívne rozhodovanie v prieskumovom rehabilitačnom konaní. Nedostatky rehabilitačného zákona viedli vo viacerých prípadoch k chybnému výkladu i k nesprávnej aplikácii jednotlivých ustanovení, čo bolo v určitých prípadoch znásobené nesprávnym stanoviskom sudcu rehabilitačného se-

nátu. Z toho dôvodu na základe poznatkov z rozhodovacej činnosti rehabilitačných senátov aj Ministerstvo spravodlivosti SSR vo svojich predchádzajúcich spravách odporúčalo zvážiť potrebu novelizovať tento zákon.

II.

Zákon o súdnej rehabilitácii (č. 82/1968 Zb.) nadobudol účinnosť 1. augusta 1968. Návrhy na prieskumové konianie sa mohli podať v jednoročnej lehote od nadobodutia účinnosti tohoto zákona, t. j. do 1. augusta 1969.

O súdnu rehabilitáciu požiadalo 4715 osôb. Z tohoto počtu boli k 1. júnu 1970 vyradené bez vecného prieskumového koniania žiadosti 1748 osôb (pozri prílohu č. 1 tabulka č. 2). To znamená, že na meritórne vybavenie krajským súdom ostali veci týkajúce sa 2 973 osôb.

Zákon o súdnej rehabilitácii predpisuje urýchlené skončenie rehabilitácií. Aby agenda bola urýchlena, t. j. zhruba do dvoch rokov vybavená, to predpokladalo vytvoriť na Slovensku 12 senátov s 36 sudcami. Odčerpanie takéhoto počtu sudcov by bolo znamenalo značné oslabenie vybavovania bežnej agendy a preto sa pristúpilo v októbri 1968 k vytvoreniu len siedmich senátov (23 sudcov). Zvyšok sudcov bol zvolený až v júni 1969. V tomto čase sa na seminári sudcov rehabilitačných senátov v Bratislave otvorene konštatovalo, že rehabilitačná agenda nie je prvoradá, že sa nemôže uprednostňovať pred bežnou agendou, ktorá pomáha zabezpečovať stabilitu politického systému.

Prehľad
o stave a spôsobe vybavovania rehabilitačnej agendy pred osobitnými senátmi krajských súdov k 1. 6. 1970

Osobitné senáty krajských súdov od začiatku svojej činnosti na základe vecného prieskumového konania z celkového počtu návrhov týkajúcich sa 2 973 osôb vybavili návrhy 1067 (34 %) takto:

		Západoslovenský	Stredoslovenský	Východoslovenský	SSR
1.	Počet osôb v návrhoch na vybavenie	1547	833	593	2 973
2.	Z toho vybavené				
	a) zamietnutím (§ 15 ods. 2)	18	49	45	112
	b) zastavením stíhania (amnestie, premlčanie)	46	37	2	85
	c) čiastočným oslobodením	74	13	30	117
	d) úplným oslobodením	481	213	57	753
	Spolu a) – d)	619	314	134	1067
3.	Ostává vybaviť	928	519	459	1906

Uvedený prehľad ukazuje, že krajské súdy doteraz vybavili zhruba jednu tretinu návrhov.

Z výsledkov doterajšej činnosti osobitných senátov krajských súdov treba vyvodiť poznatky a využiť ich na to, aby v prvostupňovom konaní bolo čo najmenej pochybení, aby tieto boli odstránené predovšetkým v riadnom opravnom konaní na základe odvolania, a len výnimočne v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch (sťažnosť pre porušenie zákona).

III.

Poznatky z práce osobitných rehabilitačných senátov krajských súdov, Najvyššieho súdu v Prahe a Najvyššieho súdu SSR ukazujú na mnohé i závažné nedostatky v obsahu i aplikácii zákona č. 82/1968 Zb.

V tejto súvislosti treba konštatovať, že na nedostatky v rozhodovacej činnosti rehabilitačných senátov prokuratúra v priebehu konania, ale ani v odvolacej lehote až do druhej polovice roku 1969 prakticky nereagovala, hoci im bolo možné predísť podávaním riadných opravných prostredkov proti rozhodnutiam prvostupňových súdov. K zlepšeniu dochadza až v druhej polovici roku 1969 po zmene osoby generálneho prokurátora.

Do začiatku júna 1970 podala prokuratúra Najvyššiemu súdu v Prahe a v poslednom čase Najvyššiemu súdu SSR odvolania týkajúce sa 139 osôb. Z toho boli vybavené veci 66 osôb, a to:

- zrušením rozhodnutia a vrátením na nové konanie prvostupňovým súdom ohľadom 47 osôb,
- zamietnutím, odvolania vo veciach 15 osôb.

Okrem prokurátora podalo odvolanie aj 14 odsúdených (z toho zatiaľ 6 prvostupňových rehabilitačních rozhodnutí bolo zrušených a vrátených a 5 zamietnutých).

Počet odvolaní prokuratúry, najmä v minulosti, poskytoval len minimálne možnosti využiť rozhodovanie odvolacích senátov, ktoré by odstránilo nedostatky a pozitívne ovplyvnilo rozhodovaciu činnosť prvostupňových súdov.

Vzhľadom na to, že prokuratúra nevyužívala riadne opravné prostriedky (odvolania), generálny prokurátor začal používať mimoriadny opravný prostriedok – sťažnosť pre porušenie zákona.

Z celkového počtu podaných sťažností pre porušenie zákona (ohladne 115 osôb) do 1. júna 1970 bolo vybavených 111. Z toho 91 osôb zrušením prvostupňového rehabilitačného rozhodnutia a vrátením veci na nové konanie, v 13 prípadoch zamietnutím, v 7 prípadoch vyslovením porušenia zákona bez zrušenia napadnutého rozhodnutia z toho dôvodu, že sťažnosť nebola podaná v zákonnej lehote. Ukazuje sa, že takmer vo všetkých prípadoch, kde generálny prokurátor podal sťažnosť pre porušenie zákona, bolo možné a potrebné priebežne podávať odvolania, na základe ktorých by Najvyšší súd vykonával svoju dozorovú právomoc, zjednocoval judikatúru a napravoval pochybenia. Skutočnosť, že Najvyšší súd v Prahe eště začiatkom druhého polroku 1969 nemal komplexnejše poznatky a pohľady na úroveň rehabilitačného rozhodovania vôbec a osobitne jednotlivých senátov, neumožňovala súdnej správe robiť potrebné opatrenia organizačného i personálného charakteru. Ministerstvo spravodlivosti nemalo do 1. 1. 1970 zákonné prostriedky, ktorými by mohlo vplývať na vývoj judikatúry vôbec a samozrejme aj na súdnu prax pri aplikácii zákona o súdnej rehabilitácii. Ministerstvo spravodlivosti – aj na základe skúsenosti z rozhodovacej činnosti rehabilitačních senátov – presadzovalo, aby mohlo sledovať súdnu činnosť a podávať sťažnosti pre porušenie zákona. Túto činnosť umožňuje zákon č. 156/1969 Sb.[1] Pre vybavovanie tajnej agendy Ministerstvo spravodlivosti je povinné zriadiť osobitný útvar, ktorý má plniť úlohy vyplývajúce z povinnosti sledovať súdnu činnosť, ako aj pripravovať návrhy na podanie sťažnosti pre porušenie zákona. Žial, úsporné opatrenia vyplývajúce z uznesenia vlády ČSSR č. 54/1970 (uznesenie vlády SSR č. 135/1970)[2] mu neumožňuje tento odbor vybudovať bez prieťahov a s ustálenými kádrami.

Tento útvar bude mať ťažisko svojej práce činnosti súdov vôbec. Rehabilitačná agenda je v ňom prechodná.

IV.

Činnosť okresných súdov podľa zákona o súdnej rehabilitácii

Ťažisko vybavovania rehabilitačnej agendy je na krajských súdoch. Zákon o súdnej rehabilitácii zveril prvostupňové rehabilitačné konanie vo veciach štátobezpečnostnej agendy len osobitným senátom krajských súdov; ide o individuálne preskúmavanie pôvodných rozhodnutí v presne vymedzenom okruhu vecí tejto agendy na základe návrhu. Naproti tomu okresné súdy podľa tohto zákona vyslovujú neplatnosť niektorých – predovšetkým administratívnych – rozhodnutí zo zákona, ako je to v následujúcom prehľade došlých vecí rozvedené.

Okresne súdy rozhodujú na základe návrhu o neplatnosti niektorých rozhodnutí uvedených v § 22 a 23 zákona o súdnej rehabilitácii (§ 22 – rozhodnutia o zaradení do tábora nútenej práce, rozhodnutia, ktorými boli odsúdení zaradení po odpykaní súdom uloženého trestu do tábora

nútenej práce alebo do prechodného ústavu, rozhodnutia vydané národnými výbormi, pokiaľ nimi uložený trest odňatia slobody za priestupok presahoval hornú hranicu sadzby ustanovenej na priestupok v osobitnej časti Trestného zákona správneho, § 23 – rozsudky odsudzujúce obvineného pre trestné činy spáchané počas výkonu trestu odňatia slobody odpykávaného na podklade zrušeného rozsudku).

Do 1. 6. 1970 došlo na okresné súdy na Slovensku

- 935 návrhov na vyslovenie neplatnosti rozhodnutí o zaradení do tábora nútenej práce (§ 22 písm. a), b)),
- 5 návrhov na vyslovenie neplatnosti niektorých rozsudkov odsudzujúcich obvinených za trestné činy spáchané počas výkonu trestu odňatia slobody (§ 23),
- 144 návrhov na zrušenie rozhodnutí národných výborov, ktorými bol za priestupok uložený trest odňatia slobody prevyšujúci hornú hranicu trestnej sadzby ustanovenej za príslušný priestupok v osobitnej časti Trestného zákona správneho z roku 1950 (§ 22 c)

Z celkového počtu došlých vecí na okresné súdy (1085), bolo doteraz 977 vybavených a ostáva nevybavených 108 veci (prípady, v ktorých sú ťažkosti zo zadovážením pôvodného administratívneho rozhodnutia). Vybavovanie rehabilitačnej agendy na okresných súdoch je takto pred ukončením.

V.

Náhrada škody podľa zákona o súdnej rehabilitácii

Do 30. júna 1970 došlo na Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky 1815 žiadostí o náhradu škody na základe zákona o súdnej rehabilitácii.

Prehľad
o počte podaných a vybavených žiadostí ku dňu 30. júna 1970

Počet podaných žiadostí	1816
z toho vybavených	1113
Z vybavených žiadostí bolo	
a) vyhovené	567
b) zamietnuté	451
c) odstúpené	95

Ministerstvo spravodlivosti SSR doteraz priznalo škodu

- 325 osobám na základe § 22, 23 a 29 zákona o súdnej rehabilitácii (náhradu osobám zaradeným do táborov nútených prác, náhrada za prepadnutý majetok v osobnom vlastníctve alebo v osobnom užívaní, náhrada za väzbu osôb, ktoré boli oslobodené, alebo proti ktorým bolo trestné stíhanie zastavené pre nedostatok dôkazov (vo výške 4 151 420 Kčs (v hotovosti sa im vyplatilo 2 954 904 Kčs – ostatné v zúročiteľných dlhopisoch),
- 70 osobám na základe § 33 zákona o súdnej rehabilitácii (nárok na náhradu škody, ak došlo k rehabilitaci ešte predo dňom účinnosti zákona o súdnej rehabilitácii) vo výške 2 394 202 Kčs (v hotovosti 606 293 Kčs),
- 172 osobám na základe rozhodnutí osobitných rehabilitačných senátov krajských súdov (§ 17 ods. 2 zákona o rehabilitácii) vo výške 7 914 482 Kčs (v hotovosti 2 933 246 Kčs). Pozri tiež prílohu č. 3.

VI.

Správa Predsedníctva ÚV KSČS na septembrovom pléne v roku 1969 znovu zdôraznila, že komunistická strana odmieta a odsudzuje hrubé porušovanie zákonov v päťdesiatych rokoch, konštrukcie a represie v radoch členstva i medzi ostatnými občanmi.

Komunistická strana Československa považuje teda naďalej napravu chýb spôsobených nezákonnými rozhodnutiami sudov za úlohu, splnenie ktorej nastolila ako jeden z predpokladov všeobecnej dôvery v socialistickú spravodlivosť a socialistické spoločenské zriadenie.

Súdna prax však ukázala, že zákon o súdnej rehabilitácii obsahuje celý rad nejasností a potvrdzuje sa, že niektoré jeho ustanovenia nezodpovedajú úvodnej preambule, že sú s ňou v rozpore. Tieto nedostatky v zákone vytvárali situáciu, ktorá viedla v mnohých prípadoch k nesprávnemu subjektívnemu výkladu, i nejednotnému rozhodovaniu a k pochybeniam rehabilitačných senátov.

Ministerstvo spravodlivosti SSR znovu zdôrazňuje potrebu novelizovať zákon o súdnej rehabilitácii a svoje poznatky a stanoviská uplatnilo v prípravách na novelu tohto zákona. Navrhovaná novelizácia odstraňuje nedostatky v samotnom zákone, a tým, že ruší osobitné senáty, umožňuje aj pružnú kádrovú politiku; umožňuje odstrániť z rehabilitačného konania sudcov, u ktorých sa ukáže, že nemajú pre vybavovanie tejto agendy všetky predpoklady. Rehabilitačnú agendu môžu vybavovať len sudcovia, ktorí majú politické i odborné predpoklady a dostatočné skúsenosti pre objektívne rozhodovanie podľa socialistických zákonov, a to aj s prihliadnutím na mimoriadne zložitú vnútroštátnu i medzinárodnú politickú situáciu, najmä v rokoch 1948–1956.

Príloha č. 1

Prehľad
o stave agendy osobitných senátov krajských súdov k 1. 6. 1970

Tabuľka č. l

		Západoslovenský	Stredoslovenský	Východoslovenský	SSR
1	Počet osôb žiadajúcich o rehabilitáciu	2188	1413	1114	4715
2	Počet osôb, veci ktorých boli z vecného prieskumového konania vyradené	641	580	521	1742
3	Počet osôb, veci ktorých boli vybavené na základe vecného prieskumu pred rehabilitačným senátom	619	314	134	1067
	Počet osôb, veci ktorých neboli vybavené	928	519	459	1906

Prehľad
o spôsobe vyradenia z vecného prieskumného konania

Tabuľka č. 2

Počet osôb žiadajúcich o rehabilitáciu		2168	1413	1114	4715
Z toho počet osôb, návrhy ktorých boli vyradené z vecného prieskumného konania	spätvzatím návrhu	30	14	81	125
	neprijatím návrhu pre vecnú nepríslušnosť	444	536	159	1139
	odstúpením návrhu pre vecnú nepríslušnosť	107	-	22	129
	zamietnutí návrhu podľa § 8 zákona o súdnej rehabilitácii	60	30	259	349
	spolu	641	580	521	1742
Ostalo na vecné konanie pred rehabilačným senátom		1547	833	593	2973

Prehľad
o spôsobe vybavovania návrhov v prieskumnom konaní pred rehabilitačnými senátmi

Tabuľka č. 3

Počet osôb na vybavenie		1547	833	593	2973
Z toho počet osôb vybavených	zamietnutím (§ 15 ods. 2)	18	49	45	112
	zastavením stíhania (amnestia, premlčanie)	46	37	2	85
	čiastočným oslobodením	74	13	30	117
	úplným oslobodením	481	215	57	753
	spolu	619	314	134	1067
ostáva vybaviť		928	519	459	1906

Príloha č. 2

Stav vybavovania návrhov na vyslovenie neplatnosti rozhodnutí podľa zákona o súdnej rehabilitácii okresnými súdmi ku dňu 1. júna 1970

1) § 22 písm. a) – zaradenie do TNP

		Západoslovenský	Stredoslovenský	Východoslovenský	SSR
napadlo		347	204	323	874
vybavené	vyhovením	226	130	156	512
	nevyhovením	90	49	134	273
nevybavené		31	25	33	89

2) § 22 písm. b) – zaradenie do TNP po odpykaní trestu odňatia slobody

napadlo		27	14	21	62
vybavené	vyhovením	15	12	10	37
	nevyhovením	12	2	8	22
nevybavené		-	-	3	3

3) § 22 písm. c) – prekročenie hornej hranice sadzby trestu za priestupok

napadlo		50	72	22	144
vybavené	vyhovením	27	33	8	68
	nevyhovením	22	34	4	60
nevybavené		1	5	10	16

Celkový stav rehabilitačnej agendy na okresných súdoch ku dňu 1. júna 1970

	nápad	vybavené	nevybavené
§ 22 písm. a)	874	785	89
§ 22 písm. b)	62	59	3
§ 22 písm. c)	144	128	16
§ 23	5	5	-
spolu	1085	977	108

Prehľad
o počte podaných a vybavených žiadostí o odškodnenie podľa zákona o súdnej rehabilitácii
ku dňu 30. júna 1970

Počet podaných žiadostí: 1816
z toho vybavených: 1113

Z vybavených žiadostí bolo:
a) vyhovené 567
b) zamietnuté 451
c) inak vybavené 95

Priznané náhrady
podľa zákonného ustanovenia, z ktorého nárok vznikol:

Zákonné ustanovenie	Počet	Náhrada spolu Kčs	Z toho vyplatené	
			v hotovosti	v štátnych zúročiteľných dlhopisoch
§ 22	148	1287194	1005041	282153
§ 26/2	76	1510957	901572	609385
§ 29	101	1353269	1048291	304978
§ 33	70	2394202	606293	1787909
§ 17/2	172	7914482	2933246	4981236
spolu	587	14460104	6494443	7965661

Poznámka:
§ 22 – náhrada osobám, ktoré boli zaradené do táborov nútených prác;
§ 26/2 – náhrada za prepadnutý majetok v osobnom vlastníctve alebo v osobnom užívaní (u osôb odsúdených pre trestné činy podľa § 133, 135 a 136 Tr. zák. č. 86/1950 Zb.[3]);
§ 29 – náhrada za väzbu osôb, ktoré boli oslobodené, alebo proti ktorým bolo trestné stíhanie zastavené pre nedostatok dôkazov;
§ 33 – náhrada v prípadoch, kedy došlo k rehabilitácii predo dňom účinnosti zákona o súdnej rehabilitácii;
§ 17/2 – náhrada na základe oslobodzujúceho rozsudku rehabilitačných senátov krajských súdov.

SNA, ÚV KSS, 1. tajomník ÚV KSS Jozef Lenárt, arch. j. 99, kart. 49. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 13 stran A4 (10 stran vlastní zpráva, 3 strany příloha).

---

[1] Jednalo se konkrétně o ustanovení § 35 zákona č. 156/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969, kterým se mění a doplňuje zákon č. 38/1964 Sb., o organizace soudů a o volbách soudců. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1969, částka 48, s. 518–519. Tento paragraf umožňoval též ministerstvům spravedlnosti sledovat soudní činnost.

[2] *SNA*, Úrad vlády SSR/SR, schôdza vlády 13. mája 1970, b. 3, Úsporné opatrenia v oblasti riadenia a správy v ústredných orgánoch, inštitúciach a hospodárskych organizáciach SSR, uznesenie vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 135/1970 k zabezpečeniu uznesenia vlády Československej socialistickej republiky zo dňa 19. marca 1970.

[3] Znění těchto paragrafů trestního zákona viz v poznámce č. 26 k dokumentu č. 26.

93.

1970, 18. června, Praha. – Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.

[…][1]

Důvodová zpráva

K přijetí zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb., bylo přikročeno z podnětu vedoucí síly ve společnosti – Komunistické strany Československa. Politické cíle zákona byly vyjádřeny v preambuli, na jejíž platnosti není třeba ani dnes nic měnit. Zásady obsažené v preambuli však nebyly správně promítnuty do jednotlivých ustanovení zákona, což mělo nepříznivý vliv na jeho realizaci.

Poznatky, shromážděné Generální prokuraturou ČSSR a Nejvyšším soudem ČSSR o aplikaci zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, signalizovaly řadu závažných nedostatků. Některé z nich, například nedostatečnou aktivitu prokurátorů v řízení před zvláštními senáty nebo neúplné či jednostranné zjišťování skutečného stavu věci soudem, bylo možno odstranit organizačními opatřeními.

Rozbor rozhodovací činnosti soudů v rehabilitačních věcech ve vztahu ke znění jednotlivých ustanovení zákona ukázal, že principiální, objektivní a spravedlivé rozhodování o návrzích na provedení rehabilitačního řízení lze zabezpečit jedině novelizací zákona. Touto otázkou se zabývaly vedoucí orgány KSČ a rozhodly, aby bylo přikročeno k odpovídající legislativní úpravě.

Tato úprava se především vztahuje na vymezení soudních rozhodnutí podléhajících přezkoumání a na stanovení přesných důvodů, z nichž jedině možno přezkoumávané soudní rozhodnutí zrušit.

K novému stanovení časového období dochází z toho důvodu, že – jak už bylo správně konstatováno i v důvodové zprávě, k původnímu zákonu – porušování zákonnosti se nejčastěji vyskytovalo v tzv. politických procesech, konaných v letech 1949 až 1956, a že v dalším období tento jev přestal být typický.

Předělem v uplatňování trestní politiky se stala celostátní konference KSČ v červnu 1956. Na základě usnesení této konference byla přijata řada opatření k nápravě; zejména byl přijat nový trestní řád, do něhož byly promítnuty socialistické principy směřující ke zvýšení záruk zákonnosti v trestním procesu;

Nová úprava důvodů, pro které lze užít přezkoumávaná rozhodnutí, byla vyvolána skutečností, že zejména dosavadní nepřesné znění ustanovení § 15 umožňovalo rušit i soudní rozhodnutí, která byla věcně správná, odpovídala skutečnému stavu věci a byla v souladu s tehdy platnými právními předpisy.

Vedle změn závažného dosahu se novelizace využívá i k úpravě dalších otázek, které v původním znění byly řešeny buď nesprávně, nebo nedůsledně, avšak samy o sobě nutnost novelizace nevyvolávaly. Novela rovněž přihlíží k některým problémům, které vyvstaly teprve při aplikaci zákona.

K článku I:

K bodu 1 (§ 2)

Navrhované znění jednak z přezkoumávání podle zákona o soudní rehabilitaci vylučuje věci kriminální povahy, které Nejvyšší soud projednával jako soud prvního stupně v důsledku atrahování, jednak zužuje okruh těchto věcí stanovením nové časové hranice. Termín 31. 12. 1956 byl zvolen z toho důvodu, že v roce 1956 došlo ke kvalitativní změně v postihu protistátních trestných činů. Z praktických důvodů se konečný termín stanoví shodně s datem, kdy skončila účinnost trestního řádu z roku 1950 a kdy byl přijat nový trestní řád s účinností od 1. ledna 1957. Odstranění nedostatků, k nimž eventuálně došlo po tomto datu, lze zabezpečit podle obecných předpisů.

K bodu 2 (§ 4)

Navrhovaná úprava souvisí se zrušením zvláštních senátů zakotveným v článku II.

K bodu 3 (§ 5)
Navrhovaná změna (vypuštění poslední věty odstavce 3) se promítá v novém znění § 20, který celkově má upravit otázku úhrady nákladů řízení.

K bodu 4 (§ 11)
Instituce společenského obhájce podle trestního řádu sleduje především zvýšení společenského působení na převýchovu obviněného. V rehabilitačním řízení však takový úkol plnit nemůže. Společenská obhajoba se tu dostávala spíše do pozice kontroly řízení. O tom svědčí i poměrně široké oprávnění k účasti na úkonech řízení. V tomto pojetí mohlo docházet k zneužití společenské obhajoby. Proto se navrhuje toto ustanovení zrušit.

K bodu 5 (§ 13)
Navrhované znění přizpůsobuje došetření § 276 tr. ř.(2) Dosavadní úprava prakticky vylučovala z účasti na došetření vyšetřovatele SNB, kterým takový úkol logicky náleží, a zatěžovala soud úkony, které s jeho vlastní prací přímo nesouvisely. Fakticky šlo o výraz nedůvěry k vyšetřovatelům SNB.

Dosavadní odstavec 2 se navrhuje zrušit a zavésti i v rehabilitačním řízení režim podle § 8 odst. 2 tr. ř.(3), pokud jde o ochranu státního tajemství. V praxi nastaly případy, že v soudním řízení byly projednávány závažné utajované skutečnosti, které nebyly pro objasnění věci nezbytné.

K bodu 6 (§ 14)
Zrušení tohoto ustanovení, které zbavovalo svědky práva odmítnout výpověď s poukazem na povinnost zachovávat státní, služební a hospodářské tajemství, se navrhuje rovněž z důvodů ochrany státního tajemství. I v přezkumném řízení má nadále platit v plném rozsahu ustanovení § 99 tr. ř.(4), které umožňuje přihlédnout jak k zájmu na zjištění objektivní pravdy, tak k ochraně důležitých státních zájmů.

K bodu 7 (§ 15)
Nové znění § 15 odstraňuje nedostatky v původní formulaci, které byly jedním z hlavních důvodů novelizace. Novou úpravou se má především vyloučit možnost zrušit původní rozsudek jen na základě zjištění procesních závad bez ohledu na jeho věcnou správnost. Vypouští se také ustanovení o zrušení původního rozsudku v případě zjištění, že trestná činnost byla vyprovokována. Takové případy lze posoudit podle navrhovaného ustanovení pod písmenem b). Pokud se v novém znění (písmena c) a d)) používá termínu „zákon", rozumí se tím zákon, který platil v době vydání původního rozhodnutí. V § 15 se doplňuje nový odstavec 2. Tím se má vyloučit vydání zprošťujícího rozsudku u osob, u nichž bylo zjištěno, že se podle dříve platného zákona trestné činnosti dopustily, avšak současný trestní zákon v důsledku změn skutkových podstat jejich odsouzení nepřipouštěl. Takový postup, který dosavadní úprava umožňovala, byl v rozporu s účelem rehabilitačního zákona. V důsledku toho nebude těmto osobám poskytnuto plné, popřípadě ani částečné odškodnění za vazbu a výkon trestu.

K bodu 8 (§ 17)
Navrhované vypuštění odstavce 2 je zdůvodněno tím, že pro zproštění obviněného není třeba v zákoně žádné zvláštní ustanovení (první věta). Pokud jde o právo obviněného v případě zastavení stíhání pro promlčení nebo amnestii žádat, aby se v řízení pokračovalo, není důvodu, aby platil jiný režim, než jak je stanoveno podle § 11 odst. 2 tr. ř.(5)

K bodu 9 (§ 19)
Změny jsou důsledkem nové úpravy § 15.

K bodu 10 (§ 20)
Dosavadní znění se navrhuje zrušit. I v tomto případě budou napříště platit ustanovení trestního řádu, které uveřejňování zpráv o výsledku řízení nevylučují.

Navrhované znění upravuje náhradu nákladů řízení v případě zamítnutí bezdůvodného návrhu, na kterou v původním zákoně pamatováno nebylo. Navrhovaná úprava v podstatě zakotvuje vžitou judikaturu. Při rozhodování podle odstavce 2 bude přihlédnuto ke všem okolnostem případu, zejména ke stadiu řízení, v němž došlo k zpětvzetí návrhu.

K bodu 11 (§ 21)
Zrušením tohoto ustanovení bude pro podávání všech stížností pro porušení zákona obnoven jednotný režim, odpovídající ustanovením trestního řádu.

K bodu 12 (§ 23)
Nelze považovat za správné stanovisko vyjádřené v dosavadním znění § 23, že trestné činy tam uvedené jsou jednoznačně důsledkem výkonu trestu nezákonně uloženého. Případy, na něž se toto ustanovení vztahovalo, nutno posoudit individuálně. I po zrušení tohoto ustanovení zůstává možnost nápravy nezákonných rozhodnutí podáním stížnosti pro porušení zákona nebo obnovou trestního řízení.

K bodu 13 (§ 24)
Navrhované změny jsou důsledkem navrhovaného zrušení § 23.

K bodu 14 (§ 25)
Změna v odstavci 1 je odůvodněna zrušením § 23.

K bodu 15 (§ 29)
Po zrušení tohoto ustanovení bude platit i pro tyto případy obecná úprava. Dosavadní znění fakticky označovalo orgány státní bezpečnosti za nositele nezákonností.

K bodu 16 (§ 30)
Navrhované nové znění zužuje okruh oprávněných osob a přizpůsobuje úpravu obecné úpravě. Odstraňuje se jím neodůvodněné zvýhodnění pozůstalých po osobách rehabilitovaných podle tohoto zákona ve srovnání s pozůstalými po neprávem odsouzených, kteří byli rehabilitováni podle obecně platných předpisů.

K bodu 17 (§ 32)
Zrušení tohoto ustanovení vyplývá ze změny znění § 30.

K bodu 18 (§ 33)
Navrhované změny souvisí se zrušením ustanovení § 29 a § 32.

K bodu 19 (§ 46)
Nové znění je výrazem přizpůsobení řízení podle zákona o soudní rehabilitaci trestnímu řádu.

K článku II:
Zvláštní senáty se zrušují, protože není důvodů, aby přezkumné řízení nekonaly senáty ustavené podle obecně platných předpisů o organizaci soudů a volbách soudců.

K článku III:
Ustanovení odstavce 1 je přechodného rázu a instruuje soudy, jak mají naložit s návrhy, na které se zákon o soudní rehabilitaci po novelizaci nebude vztahovat.
Ustanovení odstavce 2 má obecnou platnost. Vylučují se jím z rehabilitace osoby, které se nezákonně zdržují v cizině. Není důvodu, aby ze zákona kynuly výhody pro osoby, které v současné době nerespektují zákony republiky a poškozují její zájmy.

K článku IV:
Jde o přechodné ustanovení. Rozhodnutí o náhradě, pokud již byla učiněna podle dosavadních předpisů a nabyla právní moci, zůstávají v platnosti. Ustanovení novely se budou vztahovat pouze na případy, kde byl sice již nárok uplatněn, ale nedošlo ještě ke konečnému rozhodnutí.

K článku V:
Úprava umožňuje odstranit nezákonnosti v rozhodování zvláštních senátů v předchozím období podáním stížnosti pro porušení zákona v neprospěch obviněných. Lhůta šesti měsíců pro podání stížnosti pro porušení zákona a dalších šesti měsíců pro rozhodnutí Nejvyšším soudem je dostatečná. Stanovení delších lhůt by vážně narušovalo zásadu právní jistoty.

Provádění tohoto zákona si nevyžádá zvýšení finančních nákladů. Naopak v důsledku snížení rozsahu věcí podléhajících přezkumnému řízení a omezení rozsahu nároku na odškodnění lze počítat s tím, že výrazně poklesnou náklady předpokládané při přijetí zákona o soudní rehabilitaci.

V Praze dne 18. června 1970

Předseda vlády ČSSR:[a]
dr. Štrougal v. r. [b]

APS, FS I, číslo tisku 47, kart. 141. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] Nad titulací je Štrougalův rukopisný podpis.
[b] Psáno tiskacím písmem rukou

[1] Důvodové zprávě předchází paragrafované znění novely zákona a průvodní dopis předsedy federální vlády Lubomíra Štrougala předsedovi Federálního shromáždění Daliboru Hanesovi k tomuto materiálu, jenž mu zaslal.
[2] Text paragrafu 276 trestního řádu viz v poznámce č. 2 k dokumentu č. 89.
[3] Text celého paragrafu 8 trestního řádu viz v poznámce č. 3 k dokumentu č. 89.
[4] Paragraf 99 trestního řádu upravující zákaz výslechu zněl: „*(1) Svědek nesmí být vyslechnut o okolnostech, které tvoří státní tajemství, jež je povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.*
(2) Svědek nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.
(3) Zákaz výslechu podle odstavce 2 se nevztahuje na svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 639.
[5] Odstavec 2 paragrafu 11 trestního řádu zněl: „*V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a) nebo b), se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.*“ Citovaná písmena 1a), b) zněla: „*(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno,*
a) nařídí-li to president republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii,
b) je-li trestní stíhání promlčeno“. *Tamtéž*, s. 599.

94.

[1970, před 22. červencem][1], České Budějovice. – Zpráva rady Jihočeského krajského národního výboru v Českých Budějovicích o politických důsledcích aplikace § 27 zákona o soudní rehabilitaci, na jehož základě byly vráceny rehabilitovaným osobám nemovitosti.

Informativní zpráva rady Jihočeského KNV
o politických důsledcích realizace § 27 zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci

Usnesením rady Jihočeského KNV č. 37/70 ze dne 17. února 1970 bylo uloženo vedoucímu odboru finančního prověřit ve spolupráci odboru VHE ZL[2] ve všech okresech Jihočeského kraje rozsah požadavků na vrácení majetku bývalých kulaků a do 31. 3. 1970 informovat radu Jihočeského KNV. Toto opatření učinila rada Jihočeského KNV na základě připomínky poslance ONV v Táboře s. dr. Voříška na plenárním zasedání ONV v Táboře z prosince 1969.

V diskusním příspěvku s. dr. Voříška bylo poukázáno na to, že v souvislosti s prováděním zákona o soudní rehabilitaci č. 82/68 Sb., jmenovitě usnesení § 26 odst. 2 a § 27 odst. 1 písm. f), jsou orgány národních výborů při realizaci rozhodnutí jiných státních orgánů (soudů, ministerstva spravedlnosti) jednak stavěny před těžko řešitelné případy, jednak byla vyslovena obava, že takovýto postup v některých případech by ve svých důsledcích znamenal ústup od třídních hledisek a od revolučních aktů, uplatněných při socializaci vesnice.

Šetření, které bylo prostřednictvím všech ONV v kraji provedeno, ukázalo na tento stav:

Celkem došlo finančním odborům ONV 229 podnětů ministerstva spravedlnosti k odškodnění ve smyslu § 27 písm. f) zákona č. 82/1968 Sb., z toho v okrese

České Budějovice 37
Český Krumlov.....0
Jindřichův Hradec.....26
Pelhřimov.....61
Písek.....4
Prachatice.....8
Strakonice 21
Tábor.....2

Lze očekávat, že další podněty budou ještě postupně od ministerstva spravedlnosti docházet.

V okrese České Budějovice bylo z celkového počtu 37 případů 11 vyřízeno, z nich pak v 5 případech se vrácení nebo náhrada týká ideální poloviny osobního majetku, zbývajících 26 případů nebylo dosud vyřízeno.

V okrese Český Krumlov všech 10 podnětů nebylo dosud vyřízeno.

V okrese Jindřichův Hradec byly z počtu 26 případů vyřízeny ministerstvem spravedlnosti 4 případy; ve 3 jde o vrácení osobního majetku, v 1 případě o odškodnění. V ostatních případech nebylo dosud rozhodnuto.

Vysoký počet žádostí vykázaných na okrese Prachatice je ovlivněn tím, že zahrnuje i případy drobných a středních rolníků, protože přes řadu šetření, které bylo odbory ONV provedeno, nelze z obsahu dosažitelných materiálů bezpečně zjistit ve většině případů třídní profil bývalých vlastníků. Protože okres Pelhřimov byl vytvořen sloučením 4 bývalých okresů, jsou i archivní materiály těžko dostupné.

V okrese Písek byl vrácen osobní majetek ve 4 případech, a to po projednání s MNV a JZD, které doporučily vrácení s tím, že nejde o bývalé kulaky.

Na okrese Prachatice má dojít k vrácení osobního majetku v 8 případech bývalých kulaků, o nichž dosud nebylo rozhodnuto.

Na okrese Strakonice došlo celkem 21 žádostí, z toho 8 případů bylo vyřízeno vrácením nebo poskytnutím náhrady za osobní majetek, a to vždy po projednání jak s MNV, tak i s JZD a s jejich souhlasem.

V okrese Tábor vykazovaných 22 případů se týká majetku bývalých kulaků, v dalších 8 případech jde výhradně o městské objekty. Vzhledem k tomu, že v připomínce s. dr. Voříška bylo uváděno celkem 50 žádostí, je nutno uvést, že zbývající případy (25) se netýkají kulaků, ale realizace rozhodnutí o movitých věcech ostatních občanů.

Ve všech těchto případech jde o řízení vyvolané nikoliv národními výbory, nýbrž ministerstvem spravedlnosti k provedení zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, a spočívá v tom, že orgány národních výborů se mají pouze vyjádřit, které věci, uvedené v žádostech o odškodnění za část zrušeného vedlejšího trestu propadnutí majetku, který může být osobním vlastnictvím v osobním užívání, bude možno nebo účelné vrátit nebo nahradit penězi. V tomto případě pak žádá ministerstvo spravedlnosti o ocenění věcí podle platných předpisů.

Obtížnost realizace těchto opatření spočívá především v tom, že:

1. cestou soudní rehabilitace se vrací např. ideální polovina majetku, který může být osobním vlastnictvím, přičemž druhá ideální polovina tohoto majetku byla buď podle § 9 vládního

nařízení č. 50/1955 Sb.[3] přikázána do trvalého užívání (toto opatření podle výkladu ministerstva zemědělství by mělo zůstat v platnosti, pokud bylo vydáno před účinností občanského zákoníku č. 41/1964 Sb.[4]) nebo byla prohlášena za zabranou ve smyslu dřívějšího trestního zákona.

Eventuální nároky bývalého spoluvlastníka v tomto druhém případu by měly být řešeny, pokud jim byly uplatněny, podle všeobecných předpisů občanského zákoníku o náhradě škod.

2. vrácení obytné budovy není v některých případech ani politicky správné (i když z hlediska stavebního lze některé obytné budovy reálně oddělit), neboť tyto obytné budovy tvoří souvislý celek s hospodářskými budovami, je k nim společný příjezd, společné užívání vody apod.

Rozdělení a vrácení části tohoto majetku do osobního užívání by zejména v těchto případech mohlo politickou situaci v obci narušovat,

3. v řadě případů došlo z nemovitého majetku k přestavění nebo byly do něj vloženy jiné investic socialistickým sektorem, původní odhadní protokoly se nezachovaly nebo nebyly provedeny nebo pro celkovou sešlost budov došlo k jejich zbourání. Při eventuálním odškodnění je pak řešení otázky náhrady škody velmi obtížné a nepochybně způsobuje politický neklid v obci.

V tomto smyslu také upozornil na současný stav předseda ONV v Táboře dne 9. března 1970 osobním dopisem ministra spravedlnosti České socialistické republiky. Ministr spravedlnosti zaujal v podstatě toto stanovisko: „Vcelku se shoduji s názory v dopisu ze dne 9. března 1970 vyslovenými. Jde nesporně o problematiku složitou, takže aplikace citovaného zákonného ustanovení v praxi působí značné potíže. Poukazuji ovšem na to, že ministerstvo spravedlnosti při aplikaci shora citovaného zákonného ustanovení úzce spolupracuje s ONV a že se při svém rozhodování řídí jejich názory. Jestliže podle zprávy ONV se vrácení nemovitosté nezdá být vhodné nebo účelné, poskytne se žadateli ve smyslu § 27 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb. odškodnění v penězích a státních dluhopisech. Výše odškodnění se řídí předpisy o náhradách při vyvlastnění. Záleží tedy především na praxi NV, v jakém rozsahu se bude ustanovení § 26 citovaného zákona využívat k předání nemovitosti do osobního vlastnictví. Zákon sám přitom výslovně stanoví, že se vrací pouze nemovitosti, které mohou být osobním vlastnictvím nebo v osobním užívání, a že za jiné nemovitosti se neposkytuje ani peněžitá náhrada. Přihlíží tedy alespoň částečně k třídním hlediskům a vhodně přizpůsobenou praxí může být tento třídní aspekt citovaného ustanovení ještě zesilován.

Domnívám se proto, že úzká spolupráce MS a ONV v praxi uskutečňovaná negativní důsledky citovaného ustanovení omezuje na únosnou míru. Problémem je, jak správně uvádíte, že zákonodárce nepamatoval na nemovitosti zabrané. V rámci svého dopisu poukazujete na negativní politické důsledky realizace ustanovení § 26 citovaného zákona, na politický tlak ostatních zemědělců na uskutečňování mimosoudní rehabilitace. MS ovšem za účinnosti zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, jinak postupovat nemůže. Podotýkám však, že se připravuje novelizace rehabilitačního zákona, a na problémy uvedené v dopise upozorním Legislativní radu ČSSR."

Již z tohoto stanoviska vyplývá, že orgány národních výborů nemohou nepříznivé důsledky a obtíže, vyplývající z řízení podle zákona č. 82/1968 Sb., výrazně ovlivnit, vyjma podání návrhu, zda věci v osobním vlastnictví mají nebo mohou být vráceny nebo za ně [má být] poskytnuto odškodnění.

Vedle provádění zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, mohlo dojít k vrácení kulackého majetku i ve správním řízení. Proto byly prověřeny i případy přezkoumání správních rozhodnutí na základě protestu nebo jiného opatření prokurátora podle zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře.[5])

První skupinu tvoří prokurátorským protestem napadená rozhodnutí bývalých trestních komisí ONV. Jde o 8 případů v kraji, z toho 7 v okrese Pelhřimov a 1 v okrese Písek. Nezákonnost těchto rozhodnutí byla v tom, že buď bylo nesprávně vysloveno zabrání ideální poloviny majetku, nebo druhý spoluvlastník byl rovněž potrestán, aniž byl v řízení slyšen, nebo byly zjištěny jiné podstatné vady řízení, které měly vliv na správné posouzení otázky zavinění. K faktickému vrácení tohoto majetku nedošlo, protože vlastníci nejsou s to hospodaření zajistit, a lze proto použít § 9 vládního nařízení číslo 50/1955 Sb.[3] a majetek přikázat do trvalého užívání socialistickému sektoru.

Další věci nebudou již projednávány, protože jde o rozhodnutí starší 5 let a od 1. ledna t. r. nemohou být ani k protestu prokurátora přezkoumávány.

Do druhé poloviny patří protesty proti opatřením finančních odborů ONV podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb.[6] a vyhlášky č. 88/1959 Ú. l.[7] Celkem jich bylo v kraji podáno 15, z toho v okrese Prachatice 11 a v okrese České Budějovice 2.

V 8 případech není řízení ještě skončeno, ve 2 případech ONV protestu vyhověl, v 1 případě bylo ve věci znovu rozhodnuto, proti rozhodnutí bylo bývalou majitelkou podáno odvolání, které bylo zamítnuto. V dalším případě došlo k dohodě o smluvním vrácení objektu a ve zbývajícím případě byl objekt znovu převeden do socialistického vlastnictví.

Konečně třetí skupinu tvoří případy řešené k podnětu prokurátora proto, že jde o opatření, která jsou v rozporu s vládním nařízením č. 50/1955 Sb. V těchto rozhodnutích buď nebylo zdůvodněno, proč se použilo ustanovení § 8 a 9 citovaného vládního nařízení[3] jako u majetku kulackého, nebo (a to většinou) proto, že před účinností občanského zákoníku č. 41/1964 Sb.[4] byly přikázány do užívání i obytné budovy bez předchozího souhlasu rady ONV. Další případy nebudou moci být rovněž přezkoumány, protože i zde jde o rozhodnutí starší 5 let. V této souvislosti je třeba poukázat na specifický stav na okrese Jindřichův Hradec, zejména v obvodu bývalého okresu Třeboň, kde bylo zjištěno zatím na 31 případů zřejmě kulackých usedlostí, které užívají zemědělské závody socialistického sektoru, aniž by užívání bylo založeno rozhodnutím správního orgánu podle § 8 nebo 9 vládního nařízení č. 50/1955 Sb.[3]

Byl sice pořízen soupis majetku a popřípadě ze zápisu sepsaného na MNV je zřejmé, že organizace majetek do užívání převzala, avšak řádné rozhodnutí vydáno nebylo. Potíž je v tom, že pokud se v současné době tento nedostatek dá napravit, nelze již přikázat do užívání obytné budovy, pokud mají charakter rodinného domu. V řadě případů však právě do nich zemědělský závod socialistického sektoru investoval značné prostředky.

Z provedeného rozboru vyplývá, že prováděný zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, má ve svých důsledcích nepříznivý politický dopad, a to i tam, kde ONV nedoporučí vrácení věcí, které mohou být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání, a navrhnou odškodnění. Jinou možnost ONV v tomto směru nemají.

Nepříznivý politický dopad spočívá v tom, že realizací ustanovení § 27 odst. 1 písm. f) citovaného zákona může dojít v řadě případů ke zpochybnění platnosti opatření, která na zrušení rozhodnutí o propadnutí části osobního majetku navazovala (zabrání druhé ideální poloviny, přikázání této druhé poloviny podle § 9 vládního nařízení č. 50/1955 Sb.[3], apod.), jejichž následné řešení působí orgánům NV velké potíže, dále v tom, že i stanovení odškodnění s ohledem na obtíže s oceňováním věcí může vyvolat další občanskoprávní spory mezi socialistickou organizací a bývalým kulakem.

NA, MS, čj. 68/70. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 7 stran A4.

---

[1] Datum vydání dokumentu bylo určeno podle datace průvodního dopisu vedoucího sekretariátu místopředsedy vlády ČSSR Karola Laca ministru spravedlnosti ČSR Janu Němcovi (chybně uvedeno křestní jméno Josef) k zaslané zprávě. V dopisu bylo uvedeno, že slouží jako podklad jednání u K. Laca 24. července 1970 s prosbou o připravení stanoviska a jeho přednesení na této poradě.

Této porady se zúčastnili zástupci zainteresovaných rezortů, včetně republikových ministrů spravedlnosti, generálního prokurátora ČSSR či náměstků ministra vnitra ČSSR a ČSR, i někteří poslanci a zástupci Jihočeského KNV, ONV v Pelhřimově a Jindřichově Hradci a MNV v Pelhřimově. Podle záznamu z porady bylo jejím výsledkem konstatování, že otázka aplikace § 27 zákona o soudní rehabilitaci měla důležité politické a třídní aspekty. Odstranění existujících obtíží však nebylo možno řešit cestou zákonodárnou, nýbrž jednotným a správným usměrňováním praxe.

Do konce září 1970 měly být vydány pro národní výbory směrnice, které *„jednotně pro celé území ČSSR dají podklad pro správný třídní postup vycházející z platných ustanovení zákona“*. Tuto směrnici měla připravit pracovní skupina vedená Federálním ministerstvem vnitra, v níž měli být též zástupci ministerstev spravedlnosti, zemědělství a výživy a financí obou republik, Generální prokuratury ČSSR, Nejvyššího soudu ČSSR a osoba delegovaná předsedy ONV v Pelhřimově a Jindřichově Hradci. Směrnice měla zejména obsahovat jednotný výklad toho, jaká nemovitost může být předmětem osobního vlastnictví, a to s plným využitím příslušných ustanovení občanského zákoníku, správného využívání § 27 odst. 1 písm. f) zákona o soudní rehabilitaci o peněžité náhradě místo vrácení nemovitosti in natura, a správného postupu při odhadování hodnoty nemovitostí a provedeno jasné odlišení postupu, kdy se jedná o aplikaci zákona o soudní rehabilitaci a kdy došlo k zabrání nemovitosti z jiných titulů. Návrh pokynů pro okresní národní výbory byl skutečně vytvořen a rozeslán k připomínkovému

řízení. *NA*, MS, čj. 68/70. Jedním z účastníků jednání u Karola Laca byl i předseda Okresního národního výboru v Jindřichově Hradci Maxim Pokorný, jehož dopis ministru spravedlnosti ČSR Janu Němcovi z 3. dubna 1971 (dokument č. 99) nasvědčuje tomu, že přes výše uvedené snahy se nepodařilo problém zcela vyřešit.

(2) Jednalo se o odbor vodního hospodářství, energetiky a pro věci zemědělství a lesnictví. Viz organizační strukturu odborů Jihočeského krajského národního výboru platnou od 18. června 1968. MACH, Jan – ZEMAN, Luboš: *Jihočeský krajský národní výbor České Budějovice, (1932) 1960–1990 (1997)*. Inventář. Státní oblastní archiv v Třeboni. Třeboň 2012, úvod, s. 28.

(3) Paragrafy 8 a 9 vládního nařízení č. 50/1955 Sb., citované v dokumentu, jež upravovaly zajišťování zemědělské výroby na zemědělské půdě kulaků, zněly: „§ 8

(1) Nemůže-li kulak zajistit řádné hospodaření na své usedlosti pro nemoc, stáří a pod., je povinen oznámit to prostřednictvím výkonného orgánu místního národního výboru zemědělskému odboru rady okresního národního výboru. Zemědělský odbor rady okresního národního výboru v součinnosti s výkonným orgánem místního národního výboru projedná s kulakem zajištění řádného hospodaření na jeho usedlosti. Kulak může buď dobrovolně nabídnout státu, aby převzal usedlost bezplatně do vlastnictví, anebo dát souhlas, aby jeho usedlost byla bezplatně přikázána do užívání zemědělskému závodu socialistického sektoru.

(2) Není-li možné, aby usedlost převzal do užívání podle ustanovení odstavce 1 zemědělský závod socialistického sektoru, převezme bezplatně usedlost do užívání rozhodnutím zemědělského odboru rady okresního národního výboru na dobu, než bude v obci zřízeno jednotné zemědělské družstvo, strojní a traktorová stanice. Strojní a traktorová stanice hospodaří na usedlosti za pomoci výkonného orgánu místního národního výboru a zemědělského odboru rady okresního národního výboru.

§ 9

Nenabídne-li kulak usedlost státu nebo nedojde-li ani k přikázání usedlosti do užívání se souhlasem kulaka (§ 8 odst. 1), přikáže výkonný orgán místního národního výboru usedlost kulaka bezplatně do užívání zemědělskému závodu socialistického sektoru. Ustanovení § 8 odst. 2 platí tu obdobně.“ *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1955, částka 28, s. 140–141.

(4) Správně zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 201–246.

(5) Zákon č. 60/1965 Sb. ze dne 17. června 1965 o prokuratuře. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 30, s. 341–348.

(6) Vládní nařízení č. 15/1959 Sb. ze dne 6. března 1959 o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1959, částka 8, s. 59–60.

(7) Vyhláška ministerstva financí č. 88/1959 Ú. l. ze dne 4. května 1959 o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru. Úřední list Československé republiky, roč. 1959, částka 37, s. 373–375.

95.

1970, 24. července, Praha. – Úvaha poslance České národní rady a Sněmovny národů Federálního shromáždění a člena předsednictva ústředního výboru Českého a Československého svazu protifašistických bojovníků Vladimíra Ptáčka nad důvody vedoucími k novelizaci zákona o soudní rehabilitaci.

K NOVELIZACI ZÁKONA o soudní rehabilitaci

Ing. Vladimír PTÁČEK — poslanec ČNR a Sněmovny národů FS(1)

Před několika dny přijaly obě sněmovny Federálního shromáždění novelizaci zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci. Tím byl zase jednou učiněn konec úvahám přicházejícím k nám z druhého břehu a kachnám o tom, že tento zákon bude zrušen a že je konec rehabilitací. Není tomu tak, a politické cíle zákona a jeho novely vyjádřené v preambuli jsou i dnes platné. Bylo však nutné tyto správné zásady promítnout do ustanovení zákona tak, aby bylo dosaženo v krátké době politického cíle.

Zamyslíme-li se nad otázkou, proč a jak došlo k vydání zákona o soudní rehabilitaci, který je výjimečný v zákonodárné praxi vůbec, musíme znovu připomenout, že to bylo rozhodnutí Komunistické strany Československa směřující k rychlému odčinění chyb, kterých jsme se dopustili v minulosti. Proto jsme se neztotožňovali a neztotožňujeme s těmi, kteří tento zákon považovali za své osobní dítko nebo že je výsledkem úsilí těch sil, které nastoupily do boje proti všemu positivnímu, co v minulosti dokázala strana a společnost.

Nelze nevidět, že náš právní řád má ustanovení, podle kterých je možno domáhat se zrušení rozsudku, jestliže se odsouzený cítí poškozen. Jsou to mimořádné opravné prostředky ve

formě stížností pro porušení zákona a obnova řízení. Byli jsme také svědky toho, že skutečně docházelo k rehabilitacím neprávem odsouzených osob formou stížnosti.

Strana po lednu 1968 si i v této oblasti kladla za cíl odstranit chyby, deformace a nedostatky, které snižovaly autoritu vedoucí síly ve společnosti, a tato okolnost vedla k tomu, že byl ve formě zákona č. 82/1968 Sb. zaveden jednodušší, rychlejší postup přezkumného řízení, což podle existujících norem vyžadovalo předtím delší dobu.

Rehabilitace neprávem postižených byla tedy a i nadále je součástí programu strany a byla se sympatiemi přijata všemi odbojáři. Byli jsme však svědky toho, že tato ušlechtilá myšlenka pomoci rychle neprávem postiženým občanům k jejich rehabilitaci se stala předmětem politických spekulací, že bylo požadováno zrušení všech rozsudků a tím zcela negován celý náš právní řád. Došlo tak k opravdovému vylamování otevřených dveří s požadavkem okamžitě řešit vše. Tyto snahy směřovaly k popření výsledků a vymožeností února 1948, přesto, že již v druhém odstavci preambule zmíněného zákona bylo zdůrazněno, že nelze odstraňovat akty revoluční zákonnosti a oslabovat, či dokonce popírat socialistický právní řád.

Právě tento smysl pro spravedlnost odlišuje revoluční akty od násilí kontrarevoluce, která nikdy nenapravuje to, co zapříčinila, a je právě tragédií, že tato významná součást politiky strany směřující k napravení chyb se stala předmětem licitace a politické manipulace až vystupňovala k přímému útoku proti Komunistické straně Československa. Při uplatňování zákona o soudní rehabilitaci ztratil se v praxi třídní přístup a ve jménu odstranění deformací deformovat chtěly pravicové, oportunistické a protisovětské síly náš právní řád k obrazu svému ve jménu cílů, které si v boji proti samotným základům našeho socialistického zřízení vytyčily.

Byla rozpoutána promyšlená kampaň všemi prostředky masové propagandy. Hrubě byly zkresleny pravé příčiny deformací a byla uplatněna celá stupnice nepravd i polopravd, které nahrávaly maloměšťácké hysterii za aktivní podpory všech třídních nepřátel a nepřátel socialismu, včetně těch, kteří byli za své činy proti republice po právu také potrestání.

Nečeká se na výsledky rozboru a poznání příčin, a aniž by byla odpovědně posouzena fakta a jejich souvislosti, byl zahájen útok proti straně jako celku a proti principům určujícím cestu naší společnosti k socialismu.

Byla aranžována kamuflovaná scéna, na níž vystupovali političtí kariéristé, kteří se ze všech sil snažili dodat celému obrazu věrohodnosti i obratnou manipulaci s těmi, jimž rehabilitace po právu náležela. I tento fakt je morální vizitkou bezostyšné praxe těch sil, které chtěly obrátit program strany proti straně. V takto navozené atmosféře vznikal zákon 82/1968 Sb. V takové atmosféře byly dány i možnosti vtělit do zákona i některá ustanovení, která jsou v rozporu se socialistickou zákonností.

Nelze v krátkém článku postihnout všechny prvky politického nátlaku a všechny momenty „veliké hry", která se odvíjela za zneužití snahy a smyslu úsilí strany napravit a odstranit nedostatky předešlého vývoje naší společnosti.

Zkušenosti, které byly získány během praktického provádění zákona, vedly k novelizaci zákona v zájmu těch, kteří právem musí být rehabilitováni, avšak na druhé straně novelizace odstraňuje slabiny a nedostatky. Nelze analyzovat celou novelu, nicméně alespoň k některým podstatným změnám několik slov.

Především jde o nové časové omezení, tj. 31. prosinec 1956, jelikož byl k 1. lednu 1957 přijat náš nový trestní řád, do něhož byly již promítnuty socialistické principy směřující k zvýšení záruk zákonnosti v trestním procesu a jestliže jsme byli svědky toho, že od té doby již docházelo k mnoha rehabilitacím na základě stávajících zákonných opravných prostředků, nemůžeme současně projevovat tomuto trestnímu řádu nedůvěru a požadovat přezkoumání rozsudku z doby jeho platnosti.

Taktéž nové znění § 15 o rozhodnutí senátu pokládám za zcela správné, neboť věcně správné rozsudky, tj. jestliže se obviněný skutečně provinil a výše trestu odpovídá provinění, nelze zrušit na základě někdy problematických procesních závad původní rozsudek.

Stejně tak není přece možné projevovat nedůvěru stávající struktuře našeho soudnictví a rehabilitace projednávat před zvláštními senáty, proto je jejich zrušení oprávněné.

Taktéž i smysl společenské obhajoby, kterou byl zmocněn Svaz protifašistických bojovníků, byl především politický, stal se však záležitostí profesionálních právníků bez třídního přístupu při projednávání některých konkrétních případů.

Předsednictvo ÚV ČSPB na svém zasedání 18. března t. r. zastavilo po dohodě s ÚV NF ČSR k 31. březnu 1970 činnost rehabilitačních poraden s tím, že jejich činnost byla ukončena k 30. 6. a ÚV NF ČSR zastavil k 31. 3. činnost rehabilitačních komisí v krajích i okresech. Závěrečná zpráva, která bude projednávána jak v našem svazu tak [v] Národní frontě a jistě i v jiných orgánech by měla přiblížit dobu a fakta, z kterých bude možno objektivně posoudit mimo jiné i podíl odbojářů na rehabilitaci.

Je však třeba i dnes vyslovit důvěru v naši justici, prokuratury a složky ministerstva vnitra, že smysl a politické cíle novelizovaného zákona o soudní rehabilitaci budou důsledně uplatňovat v praxi, jelikož přijatá novela je důkazem postupující konsolidace a obnovy limitujících norem socialistického pořádku.

Víme, že strana – a bylo to našimi představiteli jednoznačně zdůrazněno a potvrzeno – bude důsledně uplatňovat nápravu všech chyb a nedostatků, které negativně ovlivnily rozvoj naší společnosti a víme také, že strana nepřipustí, aby jejího programu bylo napříště jakýmkoliv způsobem zneužito.

Jako odbojáři budeme program a cíle Komunistické strany Československa podporovat a napomáhat jejich realizaci. Novela zákona 82/1968 Sb. je nesporně návratem na cestu správného uplatňování socialistické zákonnosti. Je to cesta, která odpovídá zájmu naší společnosti vedené KSČ k naplnění programu strany ve prospěch všech pracujících. Zákon musí vyjadřovat potřebu a vůli společnosti, kterou chrání a to tak, aby nemohl být zneužit proti jejím zájmům.

Hlas revoluce, č. 30, 24. 7. 1970, s. 1.

(1) Vladimír Ptáček (nar. 1925) byl zároveň členem předsednictva Federálního shromáždění. Za války se účastnil v letech 1943–1945 protifašistického odboje v Jugoslávii, byl členem I. československé brigády Jana Žižky z Trocnova. V souvislosti s roztržkou s Jugoslávií byl na počátku padesátých let pracovněprávně postižen. Konflikt měl dopad i na jeho rodinný život, když bylo jeho manželce znemožněno se ze Sofie vrátit do Československa a dvouleté odloučení vedlo k rozpadu manželství. Ptáček se angažoval v odbojářském hnutí, byl mj. členem ústředního výboru a předsednictva ústředního výboru Českého a Československého svazu protifašistických bojovníků. Mimo to byl i členem ústředního výboru Národní fronty ČSR. *APS*, Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění 1918–1992, spis poslance Vladimíra Ptáčka, inv. j. 2192/1.

96.

1970, 26. listopadu, Bratislava. – Zpráva o stavu a vyřizování odškodňovací agendy na Ministerstvu spravedlnosti SSR předložená operativní poradě ministra spravedlnosti SSR náměstkem ministra spravedlnosti SSR Milanem Čičem.(1)

Informatívna správa o odškodňovacej agende, sporoch proti štátu a likvidovaní priznaných náhrad

Ministerstvo spravodlivosti SSR rozhoduje v administratívnom konaní o náhradách škody za väzbu a trest a za škody spôsobené nesprávnym rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym postupom. Právny základ odškodňovacej agendy v súčastnosti je daný zákonom číslo 58/1969 Zb.(2) Vzhľadom na ustanovenie § 27 a 28 tohto zákona platí aj ustanovenia XXIII. hlavy Trestného poriadku(3) na prípady, keď nesprávne rozhodnutie bolo vydané pred účinnosťou zákona číslo 58/1969 Zb., teda pred 1. 7. 1969. Na rehabilitačné prípady, ktorých je prevažná časť, je právny základ daný zákonom číslo 82/1968 Zb. o súdnej rehabilitácii a zákonom číslo 70/1970 Zb.

V dohode medzi ministerstvami spravodlivosti ČSR a SSR o spôsobe rozdelenia odškodňovacej agendy bola prijatá zásada, že o nárokoch občanov bez ohľadu na ich národnosť alebo bydlisko bude rozhodovať ministerstvo spravodlivosti, na území ktorého došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá uplatňovaný nárok. Touto skutočnosťou je rozhodnutie súdu prvého stupňa v pôvodnom konaní.

Odškodňovanie osôb podliehajúcich vojenskej súdnej právomoci je vyhradené správe vojenských súdov. Priznané odškodnenie realizuje Ministerstvo spravodlivosti ČSR zo svojich

rozpočtových prostriedkov pre celé územie ČSSR. V týchto prípadoch však nedoriešenou zostáva otázka zastupovania v konaniach pred súdmi, ktorá by mala byť vyriešená osobitnou dohodou medzi ministerstvami spravodlivosti ČSR a SSR a Ministerstvom národnej obrany.

Rozhodovanie o odškodnení

K 30. 6. 1970 bolo na Ministerstve spravodlivosti SSR podaných dovedna 2 820 žiadostí o odškodnenie podľa zákona o súdnej rehabilitácii, podľa Trestného poriadku a podľa zákona číslo 58/1969 Zb. (príloha číslo 1). Z toho bolo vybavených 1 619 žiadostí. Celkový náklad na priznané náhrady (okrem in natura vrátených hnuteľných alebo nehnuteľných vecí) činil 17 730 638 Kčs, z toho v hotovosti 8 190 638 Kčs.

Podľa zákona o súdnej rehabilitácii bolo podaných 2 440 žiadostí (příloha číslo 2), z čoho bolo vybavených 1 342. Celkový náklad na priznané náhrady podľa zákona o súdnej rehabilitacii činí l4 841 394 Kčs, z toho v hotovosti 6 875 733 Kčs.

Na základe oslobodzujúcich rozsudkov podľa § 15 ods. 1 zákona č. 82/68 Sb, bolo podaných 549 žiadosti, z čoho bolo vybavených 220. Náklad na tieto pripady činí 7 914 482 Kčs, z toho v hotovosti 2 933 246 Kčs.

K uvedenému dňu zostalo nevybavených spolu 1 201 žiadostí, z toho 1 098 žiadosti podľa zákona o súdnej rehabilitácii.

Dňom 17. júla nadobudol účinnosť zákon číslo 70/1970 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o súdnej rehabilitácii. Keďže táto zmena má vplyv nielen na konanie pred súdmi, ale v mnohých smeroch sa dotýka aj nárokov na odškodnenie rehabilitovaných osôb, bolo potrebné urobiť viaceré opatrenia na správnu aplikáciu zákona v praxi. Za tým cieľom sa uskutočnili viaceré porady zodpovedných pracovníkov; v záujme zjednotenia praxe na celom území ČSSR sa uskutočnila spoločná porada s pracovníkmi Ministerstva spravodlivosti ČSR.

Zrušením ustanovenia § 29 zákona o súdnej rehabilitácii zanikli nároky na odškodnenie za väzbu v tých prípadoch, kde do účinnosti novely nebolo o náhrade rozhodnuté alebo kde nebola uzavretá dohoda. Tieto žiadosti (v počte 94) boli zamietnuté.

Zrušením § 32 zákona o súdnej rehabilitácii zanikli nároky na ušlé výživné a nároky na náhradu za sťaženie životných pomerov dedičov v prípadoch, kde rehabilitovaný zomrel vo výkone trestu alebo bol popravený. Aj tieto žiadosti (v počte 3) boli zamietnuté.

Zmenou ustanovenia § 30 obmedzili sa nároky dedičov len na náhradu ušlého výživného. Doteraz tu bol nárok na celé odškodnenie a preto nebolo potrebné zisťovať, či a v akej výške ušlo žiadateľom výživné. Teraz treba žiadosti dedičov v tomto smere doplniť.

Finančnou úsporu, ktorá vznikla v dôsledku, novely rehabilitačního zákona nie je možné presne vyčísliť, ale podľa počtu, zamietnutých žiadostí sa ukazuje úspora asi 4 500 000 Kčs. V budúcnosti sa táto čiastka ešte zvýši.

Ešte pred účinnosťou novely číslo 70/1970 Zb. podal generálny prokurator SSR vo viacerých prípadoch sťažnosť pre porušenie zákona v neprospech obžalovaných.

Zoznam týchto sťažností však Generálna prokuratúra SSR predložila až 15. 7. 1970. Hoci samotné podanie sťažnosti nič nemení na právoplatnosti oslobodzujúceho rozsudku, dodržiavala sa zásada, že až do rozhodnutia Najvyššieho súdu SSR o sťažnosti nebudú sa priznávať náhrady v napadnutých prípadoch.

O tom, ako Najvyšší súd SSR rozhodol o podaných sťažnostiach sa ministerstvo spravodlivosti dozvedelo až 31. 7. 1970, keď pracovník oddelenia odškodňovania z osobnej iniciatívy zadovážil niektoré rozhodnutia Najvyššieho súdu SSR o podaných sťažnostiach. Tak sa stalo, že v troch prípadoch bola náhrada za vykonaný trest poskytnutá skôr, ako sme sa dozvedeli, že pôvodný oslobodzujúci rozsudok (na základe ktorého vznikol nárok na odškodnenie) bol Najvyšším súdom SSR zrušený. Poskytnutá náhrada v týchto troch prípadoch predstavuje sumu 115 929 Kčs.

Podľa zoznamu predloženého Generálnou prokuratúrou SSR bola sťažnosť pre porušenie zákona doteraz podaná proti 125 osobám a rozhodnutím Najvyššieho súdu SSR bol doteraz pôvodný oslobodzujúci rozsudok zrušený u 78 osôb. Pritom Najvyšší súd SSR vo všetkých prípadoch prikázal krajskému súdu, aby vec znova prejednal a rozhodol.

V dôsledku novelizácie zákona o súdnej rehabilitácii bolo potrebné v agende odškodňovania urobiť tieto ďalšie opatrenia:

1) Novela umožňuje generálnemu prokurátorovi do 6 mesiacov od jej činnosti podať sťažnosť v neprospech obžalovaných vo všetkých prípadoch oslobodzujúcich rozsudkov podľa zákona o súdnej rehabilitácii. Najvyšší súd má o sťažnosti rozhodnúť do 6 mesiacov od podania. Prakticky do jedného roka (do 17. 7. 1971) môžu byť niektoré (teoreticky všetky) nateraz právoplatné rozsudky bývalých osobitých senátov zrušené, teda aj v tých prípadoch, kde už bola priznaná náhrada. Vzhľadom na veľké ťažkosti pri vymáhaní neprávom priznaných náhrad zaviedla sa prax zastaviť výplatu náhrad vo všetkých prípadoch, kde môže byť podaná sťažnosť a kde môže dôjsť k zrušeniu pôvodného rozsudku. Treba však očakávať, že takýto postup bude mať za následok zvýšený počet žalôb, pretože žiadatelia si svoje nároky budú zabezpečovať na súde.

2) V tých prípadoch, kde o nároku na odškodnenia nebolo ešte rozhodnuté a Najvyšší súd SSR zrušil pôvodný oslobodzujúci rozsudok s tým, že krajskému súdu sa prikazuje vo veci znova konať a rozhodnúť, bolo potrebné vyriešiť otázku ako naložiť s podanými žiadosťami. Ide tu totiž o stav, keď rozhodnutím Najvyššieho súdu SSR prípad nekončí, ale naopak trvá trestné konanie a konečné rozhodnutie sa len očakáva. Za toho stavu môžu byť uplatňované nároky ešte opodstatnené a bolo by možné vyčkať iba s priznaním alebo zamietnutím nároku až do právoplatnosti nového rozhodnútia súdu. Takýchto žiadostí je na tunajšom ministerstve doteraz 78, ale dá sa očakávať, že tento počet sa zvýši v dôsledku zákona číslo 70/1970 Zb. Problém je v tom, že nové konanie na krajských súdoch môže trvať veľmi dlho a náhradu škody v týchto prípadoch by bolo potrebné evidovať na oddelení odškodňovania aj niekoľko rokov. Preto bol v praxi zvolený taký postup, že tieto žiadosti ako predčasné ministerstvo zamietne a žiadateľov poučí o možnosti opätovného uplatnenia nárokov po právoplatnosti nového rozsudku. Týmto sa jednak zjednoduší evidencia na oddelení a odpadne z našej strany starosť o to, ako prípad skončil v novom konaní.

3) V spomenutých troch prípadoch, kde už došlo k odškodneniu a oslobodzujúci rozsudok bol zrušený, ako aj v ďalších prípadoch, ku ktorým v budúcnosti v dôsledku novely iste dôjde, bude zrejme potrebné vymáhať neoprávnený majetkový prospech (§ 452 Občianskeho zákona[4]).

Je pravdepodobné, že pred vynesením konečného rozhodnutia súdu dotyční občania priznanú náhradu dobrovoľne nevrátia a bude treba nárok uplatniť žalobou na súde.

Vzhľadom na to, že Ministerstvo spravodlivosti SSR sa nemôže zúčastniť trestného konania ako poškodená alebo zúčastnená osoba, a teda nebude vôbec vedieť, s akým výsledkom trestné konanie skončilo, ďalej, že toto nové konanie môže byť značne zdĺhavé a mohla by tu eventuálne uplynúť premlčacia lehota na vymáhanie neoprávneného majetkového prospechu, pristúpili sme k vymáhaniu priznaných náhrad ihneď na základe zrušujúceho rozsudku Najvyššieho súdu. Za tým cieľom boli vydané nové rozhodnutia a žiadatelia boli zároveň vyzvaní, aby prijatú náhradu dobrovoľne vrátili. Len ak by dobrovoľne neplnili, vymáhalo by sa podaním žaloby na súde.

4) Pôvodné znenie § 46 ods. 2 zákona o súdnej rehabilitácii určovalo, že ustanovenie šiesteho oddielu o rozsahu nahradzovaných škôd a o spôsobe ich úhrady platia aj pre odškodňovanie za väzbu a trest v prípadoch, na ktoré sa tento zákon nevzťahuje. Podľa toho sme teda aj v prípadoch, kde k oslobodeniu došlo podľa Trestného poriadku, používali § 27 čo do rozsahu a § 31 čo do spôsobu (hotovosť a dlhopisy) náhrady. Teraz bol zákonom číslo 70/1970 Zb. citovaný § 46 ods. 2 zákona zrušený. Z uvedeného by vyplývalo, že odteraz sa na prípady, kde k oslobodeniu nedošlo podľa zákona o súdnej rehabilitácii, nevzťahujú ustanovenia § 27 a § 31 citovaného zákona a že sa v týchto prípadoch nebude poskytovať náhrada, ale iba primerané odškodnenie podľa § 371 a 372 Tr. por.[5] Na druhej strane to však znamená, že by celé odškodnenie bolo poukázané v hotovosti a tým budú zvýhodnené osoby, ktoré dosiahnu nároky mimo rehabilitačného zákona.

5) V článku 3 ods. 2 novely sa stanoví, že návrhy osôb, ktoré sa bez povolenia zdržujú v cudzine, súd zamietne a ustanovenie článku 16 ods. 2 zákona sa v prospech takej osoby nepoužije.

Medzi doteraz nevybavenými žiadosťami o odškodnenie sú aj také, kde žiadateľ bol rehabilitovaný pred účinnosťou novely, sťažnosť nebola podaná a oslobodzujúci rozsudok je doteraz právoplatný. Žiadateľ sa však zdržuje v cudzine a tunajšie ministerstvo nemá dôkazy, či sa

v cudzine zdržuje bez povolenia alebo legálne. Podľa zákona nárok na odškodnenie tu je. Sme však toho názoru, že taká osoba nemôže byť rehabilitovaná, tým menej jej náleží odškodnenie. Je to v zmysle novely logické a tiež politicky správne. Preto navrhujeme, aby v každom prípade bolo zistené, či sa žiadateľ zdržuje v cudzine bez povolenia a ak áno, žiadosť zamietnuť.

Na oddelení odškodňovania sú nateraz riešené už aj prvé prípady odškodňovania podľa zákona o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo nesprávnym úradným postupom číslo 58/69 Zb.(2) Doteraz sa nevyskytli spory alebo nejasnosti pokiaľ ide o nároky za väzbu a trest podľa druhej hlavy citovaného zákona. Viaceré nejasnosti sa však vyskytli v súvislosti s nárokmi uplatnenými podľa § 18 (druhá časť) – za škody spôsobené nesprávnym úradným postupom. Predbežne ide napr. o predĺženie trestu oproti rozsudku vinou súdu alebo orgánu zabezpečujúceho výkon trestu, ďalej zaradenie do prísnejšej nápravnovýchovnej skupiny ako bolo uložené rozsudkom, nesprávny úradný postup štátnych notárstiev a pod.

Nie je tiež jednotný názor na rozsah poskytovaného odškonenia podľa zákona č. 58/69 Zb. Kým doteraz podľa platných predpisov bolo taxatívne určené, ktoré náhrady možno poskytnúť, nový zákon hovorí len o škode v zmysle občianskeho zákona. Doteraz tiež nebolo rozhodnuté, kto (ktoré oddelenie) na ministerstve spravodlivosti bude v odôvodnených prípadoch vymáhať úhradu (regres) vyplatených náhrad od orgánov, ktoré sa dopustili nesprávneho úradného postupu.

Navrhujeme, aby cieľom jednotnej praxe a rovnakej aplikácie zákona č. 58/69 Zb. bola zvolaná porada príslušných pracovníkov oboch ministerstiev spravodlivosti.

II.
Realizácia odškodnení, trov obhajoby a zastupovanie v konaní pred súdmi

Hospodársko-finančný odbor realizuje priznané odškodnenia, preskúmava a realizuje trovy obhahoby podľa § 10 ods. 2 zákona o súdnej rehabilitácii a zastupuje československý štát – Ministerstvo spravodlivosti SSR v sporových veciach pred súdmi.

1) Osobitné ťažkosti alebo problémy pri realizovaní odškodnení v hotovosti a v zúročiteľných štátnych dlhopisoch medzi Ministerstvom spravodlivosti SSR, Štátnou bankou československou a pobočkami Sporiteľne nevznikli. Zo strany oprávnených osôb bola v niekoľko málo prípadoch prejavená netrpezlivosť čo do realizovania poukazov, hoci tieto sa vybavujú v lehote 2–3 dní od rozhodnutia o priznaní odškodnenia. V jednom prípade oprávnený (J. Izakovič) odoprel prevziať poukázanú hotovosť a pridelené zúročiteľné štátne dlhopisy preto, že chce vrátenie domovej nehnuteľnosti in natura, čo však z dôvodov, že nehnuteľnosť je už v správe a užívaní socialistickej organizácie a boli na nej vykonané rozsiahlejšie adaptácie, nebolo možné. Priznanú hotovosť a pridelené zúročiteľné štátne dlhopisy boli dané do depozitu štátneho notárstva podľa § 83 Občianskeho zákonníka.(6)

2) Podľa § 10 ods. 1 zákona o súdnej rehabilitácii musí mať obvinený na verejnom zasadnutí obhájcu. Na základe ods. 2 citovaného ustanovenia hradí trovy tejto obhajoby štát, ak bol návrh aspoň čiastočne odôvodnený, a bez ohľadu na výsledok konania, ak sa konanie začalo na návrh prokurátora. Úhradu týchto trov realizuje ministerstvo. Podkladom sú faktúry advokátskych poradní, na ktorých predsedovia senátov potvrdia správnosť účtovaných úkonov. Ministerstvo preskúma výšku účtovaných položiek a vykoná realizáciu. Trovy sa poukazujú na účet príslušného krajského združenia advokátov, ktoré príjem sumy potvrdí.

Za I. polrok 1970 boli priznané a realizované trovy obhajoby podľa zákona o súdnej rehabilitácii dovedna v 101 prípadoch. Priznaná a realizovaná suma trov činí 99 427 Kčs. V priemere na jeden prípad obhajoby pripadá 984 Kčs trov.

V niekoľkých prípadoch boli predložené žiadosti na realizáciu trov obhajoby vo veciach, v ktorých proti kladným rozhodnutiam osobitného senátu krajského súdu bola generálnym prokurátorom podaná stažnosť pre porušenie zákona. Vzniká pochybnosť, či v týchto prípadoch možno prikročiť k realizácii pred rozhodnutím Najvyššieho súdu SSR o podanej sťažnosti. Pretože podľa § 10 ods. 2 zákona o súdnej rehabilitácii podmienkou výplaty trov na ťarchu štátu je skutočnosť, že návrh na rehabilitáciu bol aspoň čiastočne dôvodný a nie je tu vylúčená možnosť, že v dôsledku podanej sťažnosti pre porušenie zákona nebude žiadosť o rehabilitá-

ciu úspešná, zastávame stanovisko, že v týchto prípadoch treba vyčkať rozhodnutie o podanej sťažnosti.

3) Hospodársko-finančný odbor zastupuje československý štát – Ministerstvo spravodlivosti SSR v sporových veciach pred súdmi. Ide o žaloby, keď stránka nie je spokojná s rozhodnutím o odškodnení priznanom v konaní na Ministerstve spravodlivosti SSR alebo keď ministerstvo nerozhodne o žiadosti do 3 mesiacov. Do 30. 6. 1970 bolo podaných spolu 112 žalôb, z toho 63 žalôb v roku 1969 a 49 nových žalôb za I. polrok 1970. Počet žalôb vykazuje stúpajúcu tendenciu.

Podľa povahy žalobného nároku v prevažnej časti ide o odškodnenie za väzbu a trest; takýchto prípadov odškodnení je 108. V ostatných prípadoch nejde o náhradu za trest, ale o nárok z iného právneho titulu (zrušenie pracovného pomeru, náhrada trov v občianskoprávnom konaní, vrátenie majetkových hodnôt rodinného príslušníka a pod.). Zo 108 žalôb o odškodnenie za väzbu a trest je 89 prípadov podľa zákona o súdnej rehabilitácii, 19 prípadov podľa § 371–374 Tr. por.

Doteraz bolo právoplatne ukončených 48 vecí, z toho v roku 1969 – 23 vecí, v I. polroku 1970 – 25 vecí. Z právoplatne ukončených vecí v počte 48 bolo zamietnutím žaloby alebo zastavením konania ukončených 37 vecí, čiastočným vyhovením 11 vecí. Vo veciach ukončených čiastočným vyhovením sme boli zaviazaní zaplatiť na istine 100 379 Kčs, na trovách právneho zastúpenia 6 703,80 Kčs.

Úhrnná suma uplatnených žalobných pohľadávok vo všetkých žalobách je pomerne vysoká – 8 212 443 Kčs, Účastníci uplatňujú, vysoké požiadavky v nádeji, že aspoň čiastočne im budú priznané. Nepriamo tomu prispieva aj skutočnosť, že podľa zákona číslo 116/1966 Zb. o súdnych poplatkoch v konaní o náhradu odškodnenia za väzbu a trest sú navrhovatelia zo zákona oslobodení od platenia súdnych poplatkov.(7) – Najvyššie vznesené žalobně požiadavky: Jozef Brabec – 765 051 Kčs, pôvodne odsúdený pre velezradu, žiadosť o odškodnenie dosiaľ ministerstvom neriešená. Ľudovít Horváth – 650 720 Kčs, pôvodne odsúdený pre velezradu, žiadosť o odškodnenie dosiaľ ministerstvom neriešená. Štefan Miko a manželka – 656 543 Kčs, odškodnenie podľa Trestného poriadku žiadosť dosiaľ ministerstvom neriešená. Jozef Kašto – 377 839 Kčs, pôvodne odsúdený pre rozkrádanie národného majetku, v administratívnom konaní mu bolo priznané 210 669 Kčs. Vo všetkých týchto veciach nebolo dosiaľ meritórne pojednávanie.

V značnej časti žalôb (asi 40 %) je predmetom sporu náhrada za poškodenie zdravia a za prepadnutý majetok, najmä živý a mŕtvy inventár a nehnuteľnosti u roľníkov. – Poškodenie zdravia a dôkaz jeho príčinnej súvislosti s výkonom väzby a trestu sa nedajú dobre ustáliť v administratívnom konaní. V týchto prípadoch treba vykonávať rozsiahle dokazovania, najmä znalcami, lebo ide o odborné lekárske posúdenie vzniku choroby alebo jej vývoja v spojení s výkonom trestu. Riešenie je sťažené značným časovým odstupom a nedostatkom pôvodnej zdravotníckej dokumentácie z obdobia výkonu trestu. Preto tieto skutkové otázky možno ustáliť len sporovým konaním na súde a nie v administratívnom konaní. V prípadoch odškodnenia za prepadnuté hnuteľnosti a nehnuteľnosti sú ťažkosti v tom, že príslušné ONV – finančné odbory nemajú často k dispozícii spisy o zabratí alebo ich časť: boli skartované, prípadne sa stratili alebo nie sú úplné. Odhady v nich sú takmer vždy neprimerane nízke, čo navrhovatelia najviac napádajú. V dôsledku týchto skutočností je dokazovanie obtiažné a zdĺhavé. Preto sa spory značne preťahujú.

Osobitné problémy, týkajúce sa len prípadov z územia SSR vyplývajú zo zaradení do pracovných útvarov podľa nariadenia číslo 7/1948 Zb. nar. SNR.(8) Ustanovenie § 22 písm. a) zákona o súdnej rehabilitácii vyhlasuje za neplatné zo zákona len zaradenie do táborov nútených prác vyslovené komisiou, zriadenou podľa § 3 ods. 1 zákona číslo 247/1948 Zb.(9) Okresné súdy v rokoch 1968 a 1969 v predmetnom trestnom konaní vyhlasovali za neplatné aj zaradenia do pracovných útvarov podľa citovaného nariadenia SNR a poškodení sa domáhali na základe takýchto uznesení náhrady odškodnenia. Ministerstvo spravodlivosti SSR nepriznalo v týchto prípadoch náhradu, vychádzajúc zo striktného znenia § 22 písm. a) zákona o súdnej rehabilitácii, ktoré nepripúšťa extenzívny výklad. Poškodení sa obracajú žalobami na súd aj v týchto prípadoch. V konkrétnej veci vyslovil Krajský súd v Banskej Bystrici ako odvolací súd zásadu, že rozhodnutím trestného súdu o neplatnosti zaradenia do TNP je občianskoprávny súd viazaný, a zaviazal štát náhradu zaplatiť. Pretože ide o zásadnú vec – je už niekoľko týchto žalôb – bude treba sťažnosťou pre porušenie zákona dosiahnuť zásadné rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR.

Vec je komplikovaná tým, že v týchto prípadoch už uplynula lehota 6 mesiacov na podanie sťažnosti pre porušenie zákona od právoplatnosti uznesenia o vyhlásení zaradenia do pracovného útvaru za neplatné. V prípadoch, kde od právoplatnosti uznesenia okresného súdu o vyhlásení zaradenia do pracovného útvaru za neplatné (vykonané podľa nariadenia číslo 7/1948 Zb. nar. SNR[8]) ešte neuplynula 6-mesačná lehota na podanie sťažnosti pre porušenie zákona, bude treba dosiahnuť najprv zrušenie tohto rozhodnutia. Najvyšší súd SSR v konkrétnom prípade už rozsudkom vyslovil, že bol porušený zákon, keď okresný súd vyhlásil za neplatné aj zaradenie do pracovného útvaru vykonané podľa citovaného nariadenia SNR (rozsudok Najvyššieho súdu SSR z 24. 6. 1970 číslo 4 Tzr 20/70).

Príloha číslo 1

Prehľad
o počte podaných a vybavených žiadostí o odškodnenie
k 30. 6. 1970

Počet podaných žiadostí: 2 820
Z toho vybavených bol: 1 619
a) vyhovené 644
b) zamietnuté 812
c) inak vybavené 163

Priznané náhrady podľa zákonného titulu, ktorého nárok vznikol:

Zákonné ustanovenie	Počet	Náhrada spolu Kčs	Z toho hotovosť Kčs
§ 22	148	1 287 194	1 005 041
§ 26/2	76	1 510 957	901 572
§ 29	101	1 353 269	1 048 291
§ 33	70	2 394 202	606 293
§ 17/2	172	7 914 482	2 933 246
§ 371	32	841 470	393 744
§ 372	45	1 978 827	888 214
Spolu	644	17 280 401	7 776 401

Poznámka: K tomu treba pripočítať ešte trovy obhajoby podľa § 10, náhrady na základe rozhodnutí súdu, trovy právneho zastúpenia v citovanych sporoch.

Príloha číslo 2

Prehľad
o počte podaných a vybavených žiadostí o odškodnenie
podľa zákona o súdnej rehabilitácii číslo 82/1968 Zb.
k 30. 6. 1970

Spolu Podľa § 15/1
Počet podaných žiadostí: 2 440 549
Z toho vybavených: 1 342 220

Z vybavených žiadostí bolo:

a) vyhovené	567	172
b) zamietnuté	682	15
c) inak vybavené	93	33

Priznané náhrady podľa zákonného ustanovenia, ktorého nárok vznikol:

Zákonné ustanovenie	Počet	Náhrada spolu Kčs	Z toho hotovosť Kčs
§ 22	148	1 287 194	1 005 041
§ 26/2	76	1 510 957	901 572
§ 29	101	1 353 269	1 048 291
§ 33	70	2 394 202	606 293
§ 15/1	172	7 914 482	2 933 246
Spolu	567	14 460 104	6 494 443

Poznámka: K tomu treba pripočítať trovy obhajoby podľa § 10 rehabilitačného zákona, vyplatené v hotovosti v čiastke 381 290 Kčs.

SNA, Ministerstvo spravodlivosti SSR, 1969–1978, kr. 10, 9. operatívna porada ministra spravodlivosti SSR konaná 11. 8. 1970. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 12 stran A4 (10 stran zpráva, 2 strany příloha).

---

(1) Dokument byl zařazen v rámci nezpracovaného fondu zjevně omylem mezi materiály pro projednání na operativní poradě ministra spravedlnosti SSR 14. srpna 1970.

(2) Zákon č. 58/1969 Sb. ze dne 5. června 1969 o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1969, částka 22, s. 238–242.

(3) Znění hlavy dvacátá třetí trestního řádu upravující odškodnění za vazbu a za trest je uvedeno v poznámce č. 2 k dokumentu č. 7.

(4) Tento paragraf občanského zákoníku zněl: *„Neoprávněným majetkovým prospěchem je prospěch získaný plněním bez právního důvodu nebo plněním z neplatného právního úkonu, jakož i prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.“* Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 240.

(5) Viz poznámku č. 3.

(6) Tento paragraf občanského zákoníku zněl: *„Připouští-li to povaha dluhu, lze jej z důležitých důvodů týkajících se věřitele splnit uložením do notářské úschovy, zejména odpírá-li věřitel přijmout plnění, je-li věřitel neznám nebo nepřítomen.“* Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 208.

(7) Zákon č. 116/1966 Sb. ze dne 15. prosince 1966 o soudních poplatcích. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1966, částka 48, s. 610–613.

(8) Nariadenia Slovenskej národnej rady č. 7/1948 Zb. nar. SNR zo dňa 23. marca 1948 o zriadení pracovných útvarov. *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady*, roč. 1948, částka 5, s. 15–16.

(9) Podle tohoto odstavce rozhodovaly o zařazení do tábora a o době trvání pobytu tříčlenné komise, jejichž členy a náhradníky jmenovaly krajské národní výbory. Zákon č. 247/1948 Sb. ze dne 25. října 1948 o táborech nucené práce. *Sbírka zákonů Republiky československé*, roč. 1948, částka 93, s. 1530.

97.

1970, 31. prosince, Praha. – Zpráva Nejvyššího soudu ČSR o průzkumu aplikace některých ustanoveni zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. ve znění zákona č. 70/1970 Sb., týkajících se náhrady škody.

Zpráva
o průzkumu aplikace některých ustanoveni zákona o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. ve znění zákona č. 70/1970 Sb., týkajících se náhrady škody.(a)

Úvod

Otázky související s používáním zákona o soudní rehabilitaci (dále jen „zákon“) jsou velmi citlivé na odezvu v naší společnosti, neboť nezákonnosti padesátých let v některých trestních věcech bylo záměrně využito k rozpoutání kampaně v prvé řadě proti justičním orgánům, staly se však záminkou k útokům proti státním orgánům vůbec i proti Komunistické straně Československa zvláště. Vyvolávání obav před jejich recidivou sloužilo opět jako záminka k nedůvěře vůči politice strany v konsolidačním procesu. Je proto nezbytné věnovat aplikaci zákonných předpisů sledujících nápravu minulých chyb náležitou pozornost tak, aby byl zachován důsledně třídní přístup k řešeným otázkám, avšak ten aby nebyl zaměňován účelovostí poplatnou subjektivismu a voluntarismu, která nemá nic společného s povinností soudů dbát na to, aby rozhodovací činností byl plněn účel plynoucí ze zákonné úpravy.

Základní cíle, jichž má být zákonem o soudní rehabilitaci dosaženo, vyjadřuje jeho preambule. Podle ní odčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví, je základním předpokladem pro obnovení obecné a plné důvěry v socialistickou zákonnost a spravedlnost. Zejména je třeba, aby se urychleně dostalo plné rehabilitace občanům, kteří byli odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili. Nelze však odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat či dokonce popírat socialistický právní řád. Rehabilitace se nemůže týkat nepřátel socialistické výstavby, kteří trestnými činy proti republice nebo jinou trestnou činností porušili platné zákony a byli podle nich právem potrestati. Ustanovení § 1 zákona o soudní rehabilitaci pak v tomto smyslu vymezuje účel zákona, podle něhož je třeba – mimo jiné – zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění.

Při posuzování činnosti soudů na úseku občanskoprávním třeba mít na zřeteli především to, že soudy v občanskoprávním řízení jsou až posledním, i když nikoliv zanedbatelným článkem při posuzování nároku rehabilitovaných osob. Základ nároku je v podstatě řešen už v trestním řízení a soudu v občanskoprávním řízení jsou stavěny již do situace, kdy nemohou zkoumat, zda byl poškozen důvodně či bezdůvodně v trestním řízení rehabilitován, odpovědnost plně spočívá na soudu v trestním řízení.

Při hodnocení výsledků průzkumu rozhodování soudů o náhradách škody podle zákona o soudní rehabilitaci je třeba mít na zřeteli i další skutečnost, že totiž před tím, než se poškozený může obrátit se svým nárokem na odškodnění na soud, musí žádat o náhradu ministerstvo spravedlnosti popřípadě ministerstvo národní obrany (déle jen „ministerstva spravedlnosti“) a to s tak významným důsledkem, že včasné neuplatnění práva u tohoto orgánu způsobí jeho zánik, a že tedy podstatná část nároků se vyřídí u těchto orgánů.

Proto ani tímto průzkumem nemůže být doložena celá problematika, která se ze zákona o soudní rehabilitaci podává a která je známa i z odborné literatury. To konečně potvrzuje i přehled o rozhodnutích, která vydaly soudy v sledovaném období (tj. v době od 1. 4. do 31. 10. 1970). Celkem bylo vydáno 405 rozhodnutí, z nichž 96 se týkalo zastavení řízení, 131 přerušení řízení, 111 místní příslušnosti, 2 jiného obsahu a rozsudkem ve věci samé bylo rozhodnuto jen 65 případů.

Rozbor

Jak vyplynulo již z úvodu, následující rozbor nepodává obraz o celé problematice náhrady škody, kterou přinesl zákon o soudní rehabilitaci, ale dotýká se pouze těch otázek, které byly soudy řešeny a v nichž není jednotně rozhodováno v souladu se zákonem a jeho účelem. Otázky obecné povahy, které nejsou specifické pro tento zákon, byly do rozboru pojaty jen v míře nezbytné, zejména pokud alespoň nějak souvisely se specifičností zákona o soudní rehabilitaci.

Propadnuti majetku a zabrání (§ 26 zákona)

V souvislosti s odsouzením pro trestné činy uvedené v § 26 zákona zpravidla, byl-li majetek, ohledně něhož byl vysloven vedlejší trest propadnutí majetku, ve spoluvlastnictví odsouzeného manžela, bylo vyslovováno zabrání majetku druhého manžela. Soudy správně rozhodují,

že zabrání se ze zákona neruší, ale že je třeba dosáhnout zrušení tohoto výroku jinými právními prostředky.

Protože ke zrušení výroku o propadnutí majetku v rozsahu vymezeném § 26 odst. 2 zákona dochází ze zákona, běží lhůta k uplatnění nároku na vrácení propadlého majetku v těchto případech od účinnosti zákona (§ 33 odst. 2 zákona, § 122 odst. 1 občanského zákona[1]). Není proto rozhodující okamžik rozhodnutí soudu o tom, že tento výrok se zrušuje, neboť takové rozhodnutí jen konstatuje zákonný stav, pokud je vůbec vydáváno. Protože neuplatnění práva včas na ministerstvu spravedlnosti má za následek jeho zánik, nikoliv jenom promlčení, je nutné tyto následky plně respektovat, i když za strany odpůrce není v tomto směru námitka vznášena. Je třeba si uvědomit, že i v případech § 26 odst. 2 zákona nárok po zrušení výroku o propadnutí majetku je nárokem na náhradu škody (§ 27 odst. 3 zákona). Neznamená obnovení původního stavu před výrokem soudu o propadnutí majetku tak, že by se odsouzený stal znovu vlastníkem propadlého majetku v rozsahu zrušení výroku o propadnutí majetku.

Nelze proto souhlasit s tím, jestliže byl nárok přiznán, když žádost ministerstvu spravedlnosti došla až 16. 10. 1969, takže právo na vrácení majetku zaniklo včasným neuplatněním tohoto práva (Plzeň-sever, Cr 356/69). V takovém případě jsou nerozhodné okolnosti případu ani skutečnost, že se žadatelka ještě před vydáním zákona obrátila tehdy ovšem bezúspěšné, na ministerstvo spravedlnosti, ani to, že o soudním rozhodnutí konstatujícím zákonný stav plynoucí z ustanovení § 26 zákona se dozvěděla až 17. 10. 1969.

Ušlý výdělek (§ 27 odst. 1 písm. a) zákona)

Ustanovení § 27 odst. 1 písm. a) zákona hovoří o ušlém výdělku na rozdíl od ztráty na výdělku, kteréhož to termínu používá občanský zákoník; tyto pojmy se v podstatě svým obsahem neliší. Nejvyšší soud ČSR se zabýval dvěma otázkami ke stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti. V rozsudku 3 Cz 14/70 vyslovil, že nárok na další náhradu škody, kterou žalobce spatřuje v tom, že pro výkon trestu odnětí svobody neměl možnost čerpat dovolenou, nelze zahrnout do ušlého výdělku podle ustanovení § 27 odst. 1 písm. a) zákona č. 82/1968 Sb. V rozsudku 3 Cz 22/70 pak vyslovil, že zákon o soudní rehabilitaci neupravuje otázku, jak určit ušlý výdělek, že jde o újmu toho, co poškozenému ušlo proto, že nevykonával své původní zaměstnání, protože byl ve vazbě, případně ve výkonu trestu odnětí svobody. Náš právní řád při náhradě ušlého výdělku vychází ze stavu, jaký zde byl před poškozením, v daném případě před vzetím do vazby, případně výkonu trestu, neboť tím okamžikem poškozenému začal ucházet výdělek a tím mu vznikla škoda, průměrný výdělek před vznikem škody je pak konstantou, jejíž změnu žádný předpis nepřipouští.

Po vydání těchto rozhodnutí ze zkoumaných rozhodnutí nebylo zjištěno, že by bylo rozhodováno jinak.

Příčinná souvislost (§ 27 odst. l písm. b) zák.)

Nejčetnější jsou spory, v nichž se objasňují skutkové otázky týkající se vzniku škody, aniž jsou z hlediska hmotného práva jakkoliv problematické. Z nich významnou skupinu tvoří ty, v nichž se zkoumají otázky příčinné souvislosti. Otázky příčinné souvislosti nejsou specifické jen pro tento zákon; jde o obecnou problematiku pro celý komplex odpovědnostních vztahů. Otázka příčinné souvislosti je otázkou skutkovou, jejíž objasnění v souzených případech je náročné proto, poněvadž je třeba opatřovat řadu podkladů o stavu v době, od které uplynula řada let. V mnohých případech je neřešitelná bez pomoci znaleckých posudků. Zpravidla potíže činí zjištění dostatečných skutkových podkladů pro závěr o tom, v čem byla příčina současných zdravotních potíží, za něž požaduje žalobce odškodnění s tvrzením, že k poškození zdraví došlo u něho v souvislosti s vazbou, výkonem trestu nebo pobytem v TNP nebo v přechodném ústavu (§ 27 odst. l písm. b) zákona). Je třeba však zdůraznit, že nestačí pouhé zjištění faktu poškození zdraví za uvedených podmínek či průkaz o tom, že žalobce před tím byl zdráv, ale je třeba zjišťovat i podmínky, za nichž výkon oněch opatření byl uskutečňován, a zároveň zkoumat, zda tu je příčinná souvislost mezi takovýmto pobytem v oněch zařízeních a poškozením zdraví. Nestačí tedy jen pouhá časová souvislost bez zřetele k odlišnosti podmí-

nek o pobytu v oněch zařízeních, z nichž lze činit závěr na důvod poškození či zhoršení zdravotního stavu, od pobytu na svobodě. Nepodaří-li se tyto skutečnosti prokázat (§ 120 odst. l o. s. ř.[2]), postihují nepříznivé následky poškozeného.

Správně také dává krajský soud (Brno 15 Co 416/70) pokyn okresnímu soudu, aby spolehlivě zjistil, po jakou dobu skutečně navrhovatel pobýval v TNP, jaký byl jeho zdravotní stav před jeho zařazením do TNP, jaké byly podmínky jeho pobytu v TNP a zda a do jaké míry došlo u navrhovatele v souvislosti s jeho pobytem v TNP k poškození na zdraví. Dále krajský soud uvádí, že i kdyby se po provedení těchto, případně i dalších potřebných důkazů ukázalo, že u navrhovatele v souvislosti s pobytem v TNP skutečně vznikl plicní nález (Tbc), případně že se tam jeho starší plicní nález zhoršil, bude třeba dále pečlivě zjistit, zda a do jaké míry tento nález způsobil u něho ztížení společenského uplatnění.

Vrácení věcí nebo majetku (§ 27 odst. l písm. f) zákona)

Pokud jde o způsob náhrady za věci či majetek (dále jen „věci"), jako pravidlo ve všech případech je vrácení věcí; teprve není-li to dobře možné nebo účelné, poskytne se náhrada v penězích. Vrácení věcí jako poskytnutí náhrady škody tvoří specifický nárok plynoucí ze zákona o soudní rehabilitaci. Především třeba poznamenat, jak ostatně již výše o tom byla zmínka, že zrušení odsuzujícího trestního rozsudku nemá za následek obnovení původního stavu (vlastnictví), ale za další podmínky uvedené v § 27 odst. 2 případně 3 zákona je důvodem k poskytnutí náhrady škody.

Jde tedy o právo požadovat zpátky věc, jako náhradu škody, nikoli žalobou vlastnickou, neboť dosavadní vlastnický vztah nebyl zrušeným trestním rozsudkem dotčen. Vrácením věci se však obsah tohoto práva vyčerpává. Tím se liší obsah tohoto práva podle citovaného ustanovení od obsahu práva podle § 442 o. z.[3] Stát tuto věc vrací jako dosavadní vlastník a proto mu nemůže být ukládána současně s tím jiná povinnost, než vyplývá z ustanovení § 27 odst. l písm. f). Proto také běžné opotřebení plynoucí z běžného užívání jde k tíži toho, komu se věc vrací právě tak, jako běžné náklady udržovací jdou k tíži dosavadního uživatele, neboť ten také bral z věci užitky, které jako vlastník nemusí vracet. Státní organizace musí stále pečovat o to, aby jimi spravovaný majetek byl v řádném stavu a mohl co nejlépe sloužit plnění jejich úkolů podle své povahy a určení. Na tento požadavek se musel brát zřetel při této zákonné úpravě. Z toho plyne, že se vrací věc, která byla běžně užívána a také udržována. Jsou však případy, že stát vložil do věci takové investice, že věc zhodnotil, ale není vyloučeno, že zanedbal své povinnosti a došlo k neúměrnému znehodnocení věci.

V prvém případě by stát vracel více, než do vlastnictví nabyl. Pak se poškozený buď se státem dohodne o úhradě toho, co představuje zhodnocení věci a věc se mu vrátí, nebo soud zpravidla uloží poskytnutí náhrady, protože vrácení není dobře možné.

V druhém případě nutno vycházet z toho, že věc měla být běžně užívána i udržována. Jestliže došlo k jejímu znehodnocení nad tuto míru, pak je opět možné buď věc vrátit a dohodnout se o úhradě rozdílu mezi hodnotou zchátralého majetku a majetku v původním stavu po odpočtu běžné amortizace, nebo nebylo-li by možné nebo účelné takovou věc vracet, nahradit hodnotu odpovídající ceně majetku v původním stavu v době nabytí státem po běžném užívání do doby vrácení věci.

Pokud jde o rozsah náhrady škody za věci movité, které mohou být v osobním vlastnictví, se poskytne náhrada odpovídající skutečné škodě, za ostatní věci se poskytne přiměřené odškodnění. Pro posouzení, zda věc může být v osobním vlastnictví či nikoliv, jsou rozhodující kritéria občanského zákoníku.

Okresní soud v Pelhřimově (2 C 187/68) se však z tohoto hlediska v rozsudku s věcí nevypořádal. Žalobce mimo jiné požadoval náhradu škody za osádku ryb v rybničním hospodářství. Jde nepochybně o náhradu za věci, které nebyly v osobním vlastnictví, a tedy mělo být poskytnuto jen přiměřené odškodnění. Tím by byly patrně náklady na osazení rybníku rybami, nikoliv už újma na výnosu, který žalobci mohl poskytnout výlov.

Pokud jde o náhradu za věci nemovité, je nutno rozlišovat, zda jde o věci, které mohou být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání a ostatní věci nemovité, neboť posléze zmíněné nemusí být vráceny ani za ně nemusí být poskytnuta náhrada. Do pravomoci soudu tedy náleží

zkoumat, o jaký druh věci jde, dojde-li však soud k závěru, že nejde o věci, které by mohly být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání, nemůže návrhu vyhovět, protože soudu nepřísluší přezkoumávat volnou úvahu státu, zda náhradu poskytne či nikoliv.

Soudy tedy mohou řešit otázky související s vrácením nemovitých věcí jen, mohou-li tyto být v osobním vlastnictví nebo osobním užívání. Obsah tohoto práva na náhradu spočívá ve vrácení věci; v případě, že vrácení není možné nebo účelné, nahradí se hodnota věci ke dni rozhodnutí stanovená podle výslovného ustanovení zákona (§ 27 odst. l písm. f)) podle předpisů o náhradě při vyvlastnění platných v době rozhodování o náhradě a v současné době platné (vyhláška č. 43/1969 Sb.[4]). Nepřichází proto v úvahu ustanovení § 443 o. z.[5] Pro posouzení, jaký by měl být dnešní stav nemovitosti, bude rozhodující stav ke dni, kdy došlo k nabytí věci do vlastnictví státem, bude však třeba porovnat ho se stavem současným. Jestliže současný stav bude odpovídat běžnému opotřebení, bude základem pro určení náhrady tento skutečný stav, jinak bude nutno přihlížet k zhodnocení, příp. znehodnocení věci a náhradu vyjádřit takovou částkou, jako by k těmto změnám nedošlo.

Lze proto souhlasit s názorem okresního soudu v Nymburce (3 C 347/ 69), že vrácení domu není možné proto, že dům byl značným nákladem adaptován. Správně také byla určena náhrada podle vyhláška č. 43/1969 Sb.[4] Soud však nepřihlížel k dalším hlediskům shora naznačeným a stanovil náhradu ke dni vyslovení propadnutí, přičemž přehlédl, že náhradu lze přiznat za pozemky zpravidla jen do výše 800 m² (§ 200 odst. 2 občanského zákona[6]), protože ve vyšší výměře nemohou být v osobním užívání pro výstavbu rodinného domku, Pokud jde o způsob úhrady, bude níže věc rozebrána.

Závažným nedostatkem rozsudků, jimiž se vyslovuje vrácení nemovitých věcí, je neurčitost výroků, která může mít za následek i věcnou nesprávnost rozhodnutí. Především je třeba si uvědomit, že pozemky nemohou být v osobním vlastnictví, takže soud může, neučiní-li to dobrovolně stát, rozhodnout o vrácení pozemku zpravidla jen do výměry 800 m². Výjimečně za podmínek § 200 odst. 2 občanského zákoníku více, neboť do této výměry může být pozemek v osobním užívání, jestliže se současně vrací rodinný domek. Soudy však tuto podmínku neprošetřují, zpravidla vycházejí jen z druhu pozemku (zahrada, stavební parcela apod.) a ve výroku ani blíže neoznačují, co vlastně má být vráceno. Parcely (zákon č. 22/1964 Sb.[7]) musí být označeny parcelními čísly a neměla-li by být vydána celá parcela, je nutno již předem vyhotovit příslušný geometrický plán o oddělení jejího dílu. Je třeba si uvědomit, že rozsudek v této věci je listinou, která zakládá přechod vlastnictví a je podkladem pro zápisy v evidenci nemovitostí a dokladem osvědčujícím znovunabytí vlastnictví, a to v rozsahu ve výroku uvedeném (§ 135 o. z.[8]).

Okresní soud v Lounech (5 C 163/70) vyslovil, že odpůrce je povinen vrátit polovinu rodinného domku v L[ounech] čp. 69 a ideální polovinu nemovitostí k domku patřících, pokud mohou být předmětem osobního „vlastnictví". Tedy zřejmě podle výroku nestal se žalobce vlastníkem ani stavebního pozemku, neboť ten nemůže být v osobním vlastnictví. Odpůrce se v daném případě neodvolal, takže zřejmě i takový rozsudek realizoval.

Soudy správně zjišťují, zda nemovitý majetek, který má být vrácen, je v dispozici státu, i to, zda tu nejsou nějaké jiné zábrany, pro něž ty vrácení věci nebylo možné uskutečnit a bylo by nutné poskytnout náhradu. Bude namístě, aby soudy přihlížely i k ustanovení článku 25 směrnic ministerstva financí (Věstník ministerstva financí č. 4/1966[9]), v němž je upraven vztah ministerstva spravedlnosti a orgánů státní správy (zpravidla finančního odboru ONV) při vrácení propadlého majetku.

Nároky pozůstalých (§ 30 zákona).

Do vydání zákona č. 70/1970 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1968 Sb., byly spory o povahu nároku podle § 30 zákona ve znění před novelou, neboť vyřešení povahy tohoto nároku mělo význam v mnoha směrech, např. z hlediska odpovědnosti za dluhy zůstavitele apod. Tato problematika odpadla vydáním novely, podle níž nové ustanovení § 30 omezuje nároky pozůstalých po rehabilitované osobě, jednak co se týče okruhu osob, jednak pokud jde o rozsah, totiž jen na ušlou výživu. Jde o vlastní nárok těchto pozůstalých osob za splnění podmínek v § 30 uvedených, takže plnění nebude projednáno jako majetek nabytý dědictví. Nárok musí každá

z osob v úvahu přicházející uplatnit jen za sebe. Soudy však před rozhodnutím i jen o nároku jednoho žadatele musí vyšetřit celý okruh osob přicházejících v úvahu ve smyslu citovaného ustanovení. To znamená, že neuplatněním práva jednou oprávněnou osobou neznamená zvýšení nároku ostatních, a to právě proto, že jde o náhradu ušlého výživného v době pobytu rehabilitované osoby ve výkonu trestu apod., tedy toho, co by jim jinak byl poškozený poskytoval, kdyby zůstal na svobodě. Se zřetelem k článku 4 novely je nutno podle nového ustanovení § 30 posuzovat nároky, které byly uplatněny podle dosavadních u stanovení zákona o soudní rehabilitaci a o nichž nebylo přede dnem nabytí účinnosti novely (tj. 17. 7. 1970) pravomocně rozhodnuto, nebo o nichž nebyla uzavřena dohoda. To znamená, že na pozůstalé nepřecházejí jiná práva než v rozsahu § 30. Toto ustanovení je zvláštním ustanovením v poměru k § 95 občanského zákoníku.[10]

Lze proto souhlasit s názorem v rozsudku krajského soudu v Českých Budějovicích (4 Co 371/70), v němž se uvádí: Žalobkyně tvrdí, že podle § 27 odst. l písm. f) a § 30 zákona č. 82/1968 Sb. nabyla nároku na náhradu škody z důvodů zrušení vedlejšího trestu uloženého jejímu manželovi propadnutím majetku a má za to, že změna v zákonné úpravě nastalá podle zákona č. 70/1970 Sb. se jejího nároku nedotkla. Tento názor je však mylný. Podle článku 1 č. 16 citovaného zákonného ustanovení § 30 zákona o soudní rehabilitaci omezilo přechod nároku podle § 27 odst. l písm. f) jen na nároky na odškodnění za ušlou výživu. Nepřecházejí tudíž na dědice nároky na odškodnění za věci movité či nemovité podle citovaného ustanovení. Podle článku 4 zákona č. 70/1970 Sb. totiž nároky na náhradu škody uplatněné podle dosavadních ustanovení zák. o soudní rehabilitaci, o nichž nebylo dosud pravomocně rozhodnuto, nutno posuzovat podle ustanovení tohoto zákona. Jde zde v tomto směru a tzv. nepravou zpětnou účinnost zákona a žalobkyně tudíž nemůže z dřívějšího znění ustanovení § 30 zákona č. 82/1968 Sb. pro svůj nárok na ochranu vlastnického práva nic vytěžit.

Promlčení

Otázkou promlčení se zabýval Nejvyšší soud ČSR a k promlčení nároku na náhradu škody (odškodnění) za vazbu a trest podle § 27 a násl. zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci ve znění zákona č. 70/1970 Sb. bylo vydáno společné stanovisko občanskoprávního a trestního kolegia pod Cpj 33/70 a Tpj 32/70, které bylo uveřejněno v Bulletinu vydaném Nejvyšším soudem ČSR č. 1. Po jeho vydání nebyl v průzkumu zjištěn žádný rozsudek, který by se touto otázkou zabýval. Proto se odkazuje na uvedené stanovisko, podle něhož nároky na náhradu škody (odškodnění) za vazbu a trest podle zákona o soudní rehabilitaci se promlčují v tříleté promlčecí době, která běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 101 občanského zákoníku[11]). Toto právo na náhradu škody (odškodnění) může být ve smyslu § 101 občanského zákoníku vykonáno poprvé buď dnem následujícím po dni, kterým bezvýsledně skončila tříměsíční lhůta od uplatnění nároku na náhradu škody (odškodnění) u ministerstva spravedlnosti (§ 122 odst. 2 občanského zákoníku[12]), anebo dnem následujícím po dni, kdy byl v této lhůtě oprávněný vyrozuměn o tom, že se mu přiznává náhrada, s jejíž výši není spokojen, popřípadě že se mu náhrada nepřiznává (§ 374 odst. 2 tr. ř.[13]).

Splatnost – státní dluhopisy (§ 31 zákona).

Nároky na náhradu škody podle zákona o soudní rehabilitaci, jak již Nejvyšší soud ČSR ve svém stanovisku dříve (Cpj 33/70 a Tpj J2/70) vyslovil, jsou svou povahou občanskoprávní nároky na náhradu škody; jsou však upraveny zvláštními předpisy a proto je nutno použít především těchto zvláštních předpisů a jenom v těch případech, které zvláštní předpis neupravuje, použije se občanského zákoníku. O splatnosti pojednává ustanovení § 31 zákona, který však neřeší vyčerpávajícím způsobem tuto otázku. Především ustanovení § 31 zákona zná dvojí způsob úhrady škody, a to jednak v hotovosti, jednak státními dluhopisy.

Splatnost náhrady nastává ve smyslu § 78 občanského zákoníku prvního dne potom, kdy o náhradu poškozený ministerstvo spravedlnosti popř. ministerstvo národní obrany požádal. Stát je pak v prodlení, protože splatnost náhrady již po požádání nastala a poškozenému vzniká právo požadovat úroky z prodlení (§ 85 odst. 2 o. z.[14]) ve výši 3 % (§ 1 odst. l vyhlášky mini-

sterstva spravedlnosti č. 45/1964 Sb.[15]). Soud však úrok přizná, jen požádá-li o to poškozený, a to podle jeho návrhu, nejdéle však za dobu od splatnosti a do výše 3 %.

Pokud jde o část pohledávky splatnou ve státních dluhopisech, lze vyslovit jen povinnost, aby odpůrce vydal žalobci státní dluhopisy v určité hodnotě do určité lhůty. Plněním ve státních dluhopisech je závazek státu z náhrady škody uhrazen a vzniká tu nový vztah na základě oněch dluhopisů (podle § 7 vládního nařízení č. 65/1969 Sb.[16] promlčení a zánik pohledávek z dluhopisů a poukázek se řídí občanskoprávními předpisy, nakládání s nimi – převoditelnost, upravuje § 3 nařízení – srov. § 63 a násl. o. z.[17]). Proto také poškozeny nemá nárok na úroky z prodlení podle ustanovení § 85 odst. 2 o. z.[14] a § 1 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 45/1964 Sb.[15] z částky již splacené ve státních dluhopisech. Nárok na úroky z prodlení může mít poškozený z přiznané náhrady jen do proplacení náhrady ve státních dluhopisech. Soudy přehlížejí, že dluhopisy se vydávají v hodnotách po 1 000 Kčs, 5 000 Kčs, 10 000 Kčs a 20 000 Kčs (§ 4 vládního nařízení č. 65/1969 Sb.[18]), takže povinnost platit v dluhopisech musí být zaokrouhlená na celé tisíce a zbytek tisíce nedosahující, musí být proplacen v hotovosti.

Správný výrok rozsudku, který by bral zřetel na všechny shora zmíněné skutečnosti, by pak měl znít: Žalovaný je povinen zaplatit žalobci částku 100 999 Kčs s 3 %ním úrokem od 1. 9. 1968, a to částku 20 999 Kčs v hotovosti s 3 %ním úrokem do zaplacení, částku 80 000 Kčs ve státních dluhopisech s 3 %ním úrokem do předání těchto dluhopisů žalobci.

Proto jen zčásti napravil krajský soud (České Budějovice 4 Co 62/70) pochybení okresního soudu v Pelhřimově, jenž uložil odpůrci uhradit částku 19 265 Kčs s 3 %ním úrokem od 3. 12. 1968, ač už plnění hotovostí bylo vyčerpáno na základě přiznaného nároku ve správním řízení u ministerstva spravedlnosti, a to tak, že částku 19 000 Kčs uložil uhradit ve státních dluhopisech, částku 265 Kčs pak v hotovosti s 3 %ním úrokem od 3. 12. do zaplacení, protože v této hodnotě dluhopisy nejsou.

Procesní otázky

Poměrně značné procento rozhodnutí ve věcech náhrady škody podle zákona č. 82/1968 Sb. se týká, jak již v úvodu bylo uvedeno, 1) zastavení řízení, 2) přerušení řízení a 3) místní příslušnosti.

Ad 1) Ve větším počtu zkoumaných rozhodnutí (96) došlo k zpětvzetí návrhu a zastavení řízení.

Důvodem zpětvzetí byly nejčastěji mimosoudní dohody nebo zaplacení požadované částky. Ojediněle byl vzat návrh zpět, např. když ministerstvo spravedlnosti poukázalo na to, že zhoršení zdravotního stavu navrhovatele není v souvislosti s výkonem trestu a navrhovatel sám uváděl, že utrpěl infarkt až sedmý rok po výkonu trestu. V jiném případě vzala manželka navrhovatele návrh zpět, protože bylo zjištěno, že trestní řízení bylo sestaveno s důvodů promlčení. Jindy byl vzat návrh zpět, protože navrhovatel nepodal žádost o odškodnění v zákonné lhůtě.

Závažné jsou případy, kdy došlo k zpětvzetí návrhu proto, že po jeho podání došlo k zaplacení, což ovšem mělo za následek pro stát náhradu nákladů mnohdy značné výše. Rozhodnutí o povinnosti nahradit náklady řízení jsou správná, i když někdy nesprávně odůvodněna. Došlo-li k zpětvzetí návrhu, který byl podán důvodně, platí speciální ustanovení § 146 odst. 2 věta druhá o. s. ř.[19], podle něhož náklady řízení je povinen platit odpůrce. Nemůže být proto v těchto případech přiznáni nákladů navrhovateli odůvodňováno, jak některé soudy činí, ustanovením § 142 odst. l o. s. ř.[20] nebo ustanovením § 143 o. s. ř.[21], neboť nejde ani o plný úspěch ve věci, ani o neúspěch odpůrce, který nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení.

Např. okresní soud Louny (5 C 810/69) náklady 1156 Kčs, tentýž soud (5 C 460/69) náklady 3770 Kčs, týž soud (5 C 603/ 69) náklady 1426 Kčs, týž soud (5 C 539/69) náklady 2 020 Kčs, okresní soud Ústí nad Orlicí (5 G 557/69) náklady 1388,– Kčs, městský soud Brno (10 C 49/70) náklady 815 Kčs, okresní soud České Budějovice (4 C 149/69) náklady 1259 Kčs.

V zkoumaných rozhodnutích bylo zpětvzetí návrhu správně připuštěno, protože nebylo shledáno, že by bylo v rozporu se zájmem společnosti. Dochází jen k různé dikci ve výroku těchto usnesení. Někde se souhlasí se zpětvzetím, jinde se zpětvzetí bere na vědomí, nebo se dává souhlas k zpětvzetí. Správný je výrok, kterým se zpětvzetí návrhu připouští a řízení zastavuje, jak také ve většině zkoumaných případů je uvedeno.

Někdy soudy nerozlišují, zda k zpětvzetí došlo dříve, než se začalo jednání. V tomto případě souhlasu soudu se zpětvzetím není třeba a stačí jen výrok, že řízení se zastavuje (§ 96 odst. 3 o. s. ř.[22]).

V některých případech není uvedeno, proč návrh byl vzat zpět, v důsledku čehož působí nepřesvědčivě odůvodnění těchto rozhodnutí, která v podstatě citují jen zákon a uvádějí, že zpětvzetí návrhu není v rozporu se zájmy společnosti. V usnesení o připuštění zpětvzetí návrhu a zastavení řízení není třeba, v hlavičce uvádět jméno soudce (§ 169 odst. l o. s. ř.[23]), jak některé soudy činí.

Ad 2) Velký počet rozhodnutí (131) se týkalo přerušení řízení. Šlo vesměs o rozhodnutí vydaná k návrhům ministerstva spravedlnosti, které žádalo přerušení podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.[24] z důvodů, že u něho probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, protože nebylo dosud rozhodnuto o tom, zda se poškozenému nárok přizná.

Soudy při rozhodování o tomto návrhu nepostupovaly stejně. Některé návrhu vyhovovaly z důvodu, že předpoklady ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. dány jsou, a že je proto vhodné řízení přerušit, jiné návrh zamítaly bud proto, že v řízení u ministerstva spravedlnosti nejde o žádnou otázku, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, nebo proto, že soud je povinen postupovat v řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účelná a přerušení řízení se zřetelem na ustanovení § 374 odst. 2 tr. ř.[13] by této zásadě odporovalo.

K tomu je třeba uvést, že ministerstvo spravedlnosti, aby mohlo posoudit nárok poškozeného, musí si opatřit potřebné informace. Děje se tak v řízení, jehož smyslem je získat především od národních výborů, orgánů Sboru nápravné výchovy a ostatních orgánů a organizací potřebné podklady. Přizná-li ministerstvo spravedlnosti po zvážení vyžádaných podkladů nárok poškozenému bud zcela nebe zčásti, je tím do jisté míry řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, jak má na mysli ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.[24] Nelze tu přehlédnout, že toto ustanovení je zahrnuto mezi ta ustanovení, kterými je dána soudu volba, zda řízení přeruší nebo učiní jiná vhodné opatření. Přitom nutno uvážit, že nepřizná-li ministerstvo spravedlnosti náhradu do tří měsíců od uplatnění nároku (§ 374 odst. 2 tr. ř.[13]), může poškozený svůj nárok uplatnit u soudu. Jestliže ministerstvo spravedlnosti – po tomto uplatnění nároku poškozeným u soudu – navrhne přerušení, pak má zdůvodnit a soud posoudit, zda uspokojení poškozeného ministerstvem spravedlnosti přichází ještě vůbec v úvahu a kdy se tak stane. Může tu jít zejména o odstranění překážek, které brání vyřízení žádosti poškozeného ministerstvem spravedlnosti a které by stejně bránily vyřízení věci u soudu. Nepoužije-li soud jiné opatření, např. odročení na delší dobu; a přeruší-li řízení podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.[24], zejména se zřetelem na hospodárnost řízení, pak je jeho povinností učinit potřebné opatření k odstranění překážky, pro kterou k přerušení došlo. Musí proto dodržovat postup podle ustanovení § 111 odst. 2 o. s. ř.[25] a pokračovat v řízení, aniž bude dále vyčkávat přiznání nároku ministerstvem spravedlnosti, jestliže by k přiznání náhrady delší dobu nedocházelo.

Řízení by ovšem mohlo být přerušeno i k shodnému, návrhu účastníků, event. nedostaví-li se účastníci bez omluvy k jednání (§ 110 o. s. ř.[26]). Přerušení řízení podle tohoto ustanovení ve zkoumaných rozhodnutích zjištěno nebylo. Zřejmě k němu nedochází proto, že navrhovatelé nechtějí riskovat eventuální zastavení řízení podle § 111 odst. 3 o. s. ř.[27] Toto riziko, vzhledem k době zániku nároku poškozeného (viz předchozí závěry o promlčení), nejeví se dnes již vždy opodstatněným,

Ad 3) Značný počet rozhodnutí (111) se týkal otázky místní příslušnosti, přičemž rozhodnutí nejsou jednotná. Šlo zejména o spornou otázku, zda v řízení pro náhradu škody podle § 27 zákona č. 82/1968 Sb. je příslušný soud, v jehož obvodě došlo k nezákonnému rozhodnutí, nebo soud, v jehož obvodě bylo toto rozhodnutí zrušeno nebo změněno.

Jde zde o místní příslušnost státu, jehož obecným soudem je soud, v jehož obvodu nastala skutečnost, které zakládá uplatněné právo (§ 85 odst. 3 o. s. ř.[28]). Skutečností, která zakládá uplatněné právo, tedy skutečností rozhodnout z hlediska hmotného práva, je zde ono rozhodnutí, kterým k nezákonnému odsouzení došlo a které je důvodem k náhradě škody. Rozhodnutí, které zrušilo toto pravomocné nezákonné rozhodnutí, nebo které zrušilo či změnilo nepravomocné, avšak vykonatelné rozhodnutí, jímž byla způsobena škoda, nezakládá žádné

právo na náhradu škody, nýbrž je jím pouze dána potřebná podmínka pro její uplatnění.

Většina zkoumaných rozhodnutí také takto rozhoduje (obvodní soud pro Prahu 2 10 C 198/70 a řada jiných rozhodnutí téhož soudu, okresní soud Plzeň 15 C 119/70, krajský soud Plzeň 7 Co 366/70, krajský soud v Ústí nad Labem 6 Co 214/70, krajský soud Brno 7 Co 473/70).

[Ad] 4) Ojediněle dochází k pochybením, pokud jde o rozhodnutí formou rozsudku mezitímního.

Mezitímním rozsudkem rozhoduje soud, je-li to účelné nejprve o základu věci (§ 152 odst. 2 o. s. ř. [29]). Je však zbytečné touto formou rozhodovat tam, kde zaklad věci je nepochybný a jedná se jen o výši škody. Zde totiž není účelné vydávat rozsudek mezitímní, neboť by se tím z hlediska hospodárnosti řízení ničeho nedocílilo. Stejně je tomu tam, kde je nepochybné, že základ žaloby opodstatněn není, neboť zde je třeba hned rozhodnout zamítavě ve věci samé.

Pochybil proto např. obvodní sud pro Prahu 2 ve věci projednávané pod 10 C 183/67, když mezitímním rozsudkem rozhodl o základu žaloby, jakoby všechny uplatněné nároky byly co do základu pochybné, ač většinou šlo o nároky, u nichž byla sporná jen výše a naopak, nerozhodl o nárocích, které podle jeho názoru co do základu opodstatněny nebyly.

Závěry:

Používání zákonných předpisů sledujících nápravu minulých chyb na úseku trestního soudnictví je třeba věnovat náležitou pozornost tak, aby byl zachován důsledně třídní přístup k řešeným otázkám v souladu s cíli, jichž má být zákonem o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. ve znění zákona č. 70/1970 Sb. dosaženo.

Při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci jsou soudy působící na občanskoprávním úseku sice posledním, ale nikoli zanedbatelným článkem při posuzování nároků osob, domáhajících se odškodnění. Z ustanovení § 1 zákona o soudní rehabilitaci plyne, že je nutno těmto osobám zabezpečit přiměřené odškodnění. Zejména ze znění § 27 odst. l písm. f) zákona se podává, že je rozdíl mezi poskytnutím náhrady odpovídající skutečné škodě a poskytnutím přiměřeného odškodnění. Použitím výrazu přiměřené odškodnění právě v ustanovení vytyčujícím účel zákona je naznačen omezený rozsah nároků na hmotné odškodnění. Některá zkoumaná rozhodnutí nesvědčí o tom, že by si soudy byly toho vědomy. Nelze totiž ani přehlédnout, že jde o zákon zvláštním způsobem upravujícím dotčené vztahy a proto není možno jeho ustanovení vykládat rozšiřujícím způsobem nad rámec cílů vytyčených v preambuli zákona.

Převážná část rozhodnutí ve zkoumaném období se netýkala rozhodování ve věci samé, ve značné míře docházelo k zpětvzetí návrhu a k přerušení řízení, což ovlivňuje skutečnost, že na soud se může poškozený obrátit až po uplatnění nároku u ministerstva spravedlnosti, nebo ministerstva národní obrany.

Z rozhodování ve věci samé se nejčastěji vyskytuje řešení sporných otázek skutkových, z nichž nejzávažnější je řešení otázek příčinné souvislosti.

Zrušení výkonu o vedlejším trestu propadnutí majetku v rozsahu vymezeném § 26 odst. 2 zákona nastává ze zákona; i tu vzniká právo žádat vrácení věci jako náhrada škody a nejde o obnovení původního vlastnického vztahu ze zákona. Lhůta k uplatnění práva u ministerstva spravedlnosti v tomto případě počíná dnem, který následuje po účinnosti zákona o soudní rehabilitaci (§ 33 odst. 2 zák., § 122 odst. l občanského zákoníku[1]).

Zákon o soudní rehabilitaci neupravuje, jak určit ušlý výdělek podle § 27 odst. l písm. a). Jde o újmu toho, co poškozenému ušlo proto, že nevykonával své původní zaměstnání, protože byl ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody. Náš právní řád při náhradě ušlého výdělku vychází ze stavu, jaký zde byl před poškozením, v daném případě před vzetím do vazby, příp. výkonu trestu, neboť tím okamžikem poškozenému začal ucházet výdělek a tím mu vznikla škoda. Průměrný výdělek před vznikem škody je pak konstantou, jejíž změnu žádný předpis nepřipouští.

Nárok na další náhradu škody, kterou žalobce spatřuje v tom, že pro výkon trestu odnětí svobody neměl možnost dovolenou čerpat, nelze zahrnout do ušlého výdělku podle ustanovení § 27 odst. l písm. a) zákona.

Pro posouzení, zda věc může byt v osobním vlastnictví, rozhodují kritéria občanského zákoníku.

Vrací se věc v takovém stavu, v jakém je ke dni vrácení po běžném užívání za předpokladu, že byla i běžně udržována. Případné rozdíly od tohoto stavu je třeba vyrovnat.

Náhrada za věci nemovité se řídí předpisy o náhradách pří vyvlastnění platnými v době rozhodnutí o náhradě.

Pro ocenění je rozhodný stav věci, v jakém by měla být vrácena.

Volné úvaze státu přísluší, zda náhradu za věci nemovité, které nemohou být v osobním vlastnictví nebo v osobním užívání, poskytne či nikoliv; proto soud není oprávněn tuto otázku přezkoumávat.

Výroky o vrácení věci musí být určité, musí v nich být uvedeno přesné označení nemovitostí, které mají být vráceny, neboť rozsudek je listinou svědčící o vlastnictví žalobce k nemovitostem v něm uvedeným. Určitost výroku není bez významu ani pro realizaci i případná výkon rozhodnutí. Opětné nabytí vlastnictví nastává právní mocí rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o vrácené věci.

Ustanovení § 30 ve znění zákona č. 70/1970 Sb. Je zvláštním ustanovením ve vztahu k § 95 o. z.[10] Od smrti rehabilitované osoby přecházejí její nároky na osoby uvedené v § 30 a jen v rozsahu podle tohoto ustanovení, i když byly uplatněny před účinností novely.

Nároky na náhradu škody za vazbu a trest podle zákona o soudní rehabilitaci se promlčují v tříleté promlčecí době, která běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 101 o. z.[11]).

Toto právo na náhradu škody (odškodnění) může být v smyslu § 101 o. z.[11] vykonáno poprvé buď dnem následujícím po dni, kterým bezvýsledně skončila tříměsíční lhůta od uplatnění nároku na náhradu škody u ministerstva spravedlnosti (§ 122 odst. 2 o. z.[12]), anebo dnem následujícím po dni, kdy byl v této lhůtě oprávněný vyrozuměn o tom, že se mu přiznává náhrada, s jejíž výší není spokojen, popřípadě že se mu náhrada nepřiznává (§ 374 odst. 2 tr. ř.[13])

Splatnost nároků na odškodnění nastává dnem následujícím po požádání o náhradu škody u ministerstva spravedlnosti.

Tam, kde má být plněno ve státních dluhopisech, je předáním dluhopisu poškozenému závazek z důvodu náhrady škody splněn.

Je třeba věnovat větší pozornost výrokům usnesení o zastavení řízení i jejich odůvodnění, zejména pokud se týče nákladů řízení.

Dojde-li k přerušení řízení podle § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.[24] zejména z toho důvodu, že je možno v dohledné době očekávat přiznání nároku poškozenému ministerstvem spravedlnosti, které nárok dosud nepřiznalo proto, že tomu bránily překážky, které by stejně musel odstraňovat soud, je povinností soudu bedlivě dodržovat postup podle § 111 odst. 2 o. s. ř.[25]

Místní příslušnost soudů je dána podle sídla orgánu, který vydal nezákonné rozhodnutí, nikoliv podle sídla orgánu, který toto nezákonné rozhodnutí zrušil nebo změnil.

NA, Ministerstvo spravedlnosti ČSR. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 21 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací Cpj 53/70.

[1] Paragraf 122 odst. 1 občanského zákoníku zněl: „*Lhůta určená podle dní počíná dnem, který následuje po události, jež je rozhodující pro její počátek. Polovinou měsíce se rozumí patnáct dní.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 211.

[2] Paragraf 120 odst. 1 občanského soudního řádu zněl: „*Soud dbá o to, aby skutečný stav věci byl zjištěn co nejúplněji. Rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a provede i jiné důkazy, než jsou navrhovány.*“ Zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963 – Občanský soudní řád. *Tamtéž*, roč. 1963, částka 56, s. 397.

[3] Paragraf 442 občanského zákoníku upravující způsob a rozsah náhrady zněl: „*(1) Hradí se jen skutečná škoda a to uvedením v předešlý stav; není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se v penězích.*

(2) Jde-li o škodu způsobenou úmyslně, může soud přiznat náhradu i jiné škody, jestliže by nepřiznání této další náhrady odporovalo pravidlům socialistického soužití.

(3) Byla-li škoda způsobena úmyslným trestným činem, z něhož měl pachatel majetkový prospěch, může soud rozhodnout, že je možno právo na náhradu škody uspokojit z věcí, které z majetkového prospěchu nabyl, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají. Dokud není právo na náhradu škody uspokojeno, nesmí dlužník s takovými věcmi v rozhodnutí uvedenými nakládat.“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Tamtéž*, roč. 1964, částka 19, s. 239.

[4] Vyhláška Českého cenového úřadu a ministerstva financí České socialistické republiky č. 43/1969 Sb. ze dne 25. dubna 1969 o cenách staveb v osobním vlastnictví a o náhradách při vyvlastnění nemovitostí. *Tamtéž*, roč.

1969, částka 15, s. 165–180.

(5) Paragraf 443 občanského zákoníku stanovil, že pro určení výše škody na věci se vychází ze stavu v době poškození. Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Tamtéž*, roč. 1964, částka 19, s. 239.

(6) V paragrafu 200 odst. 2 občanského zákoníku bylo uvedeno: „*Nejvyšší přípustná výměra pozemku může být výjimečně překročena, jen kdyby jinak vznikl pozemek nevhodného tvaru anebo by došlo k nehospodárnému zastavení pozemku.*“ *Tamtéž*, s. 218.

(7) Zákon č. 22/1964 Sb. ze dne 31. ledna 1964 o evidenci nemovitostí. *Tamtéž*, částka 11, s. 61–62.

(8) Paragraf 135 občanského zákoníku zněl: „*Jde-li o nabití vlastnictví rozhodnutím státního orgánu, nabývá se vlastnictví dnem v něm určeném, a není-li určen, dnem právní moci rozhodnutí.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Tamtéž*, částka 19, s. 212.

(9) Paragraf 25 směrnic Ministerstva financí upravujících zabezpečení a zprávu zajištěného majetku a prozatímní zprávu a realizaci majetku nabytého státem zněl: „*(1) Jestliže výrok soudu o propadnutí majetku nebo věci byl pravomocně zrušen, může poškozený toliko uplatňovat nárok na odškodnění podle § 372 až 374 tr. ř. u ministerstva spravedlnosti. Finanční odbor sdělí na dožádání ministerstvu spravedlnosti, které dosud nerealizované věci je možno poškozenému vrátit a jakou částkou byly podle § 18 oceněny věci, za něž mu má být poskytnuta náhrada; uvede též výtěžek realizace těchto věcí. Finanční odbor zaujme též stanovisko k otázce, zda a které části propadlého majetku již realizovaného státní organizaci je možno vrátit v případech, kdy by vrácení nenarušilo plnění úkolů organizace, na niž byl majetek převeden. Mají-li být vráceny nemovitosti, sdělí finanční odbor ministerstva spravedlnosti také, jaký byl jejich výtěžek (např. úhrada za užívání bytu, kterou platil poškozený nebo jiné osoby příslušné organizaci) po odečtení výdajů (např. nákladů na údržbu, domovní daně, jež by byl poškozený platil státu apod.). Finanční odbor dá ministerstvu spravedlnosti i jiná potřebná vysvětlení, případně mu zašle k nahlédnutí své spisy o zajištění a realizaci propadlého majetku.*

(2) Rozhodne-li ministerstvo spravedlnosti, že v rámci přiznaného odškodnění má být oprávněnému vrácen některý majetek, provede finanční odbor opatření k vrácení majetku. Obdobně postupuje finanční odbor, došlo-li k prominutí trestu propadnutí majetku nebo věci cestou milosti udělené presidentem republiky.

(3) Jestliže byl pravomocně zrušen výrok místního lidového soudu nebo národního výboru o propadnutí věci nebo výrok o zabrání věci, k jejíž realizaci dosud nedošlo, vrátí ji finanční odbor oprávněnému. Není-li vrácení možné, protože věc byla již realizována, vydá finanční odbor oprávněnému výtěžek realizace. Při vrácení věci a vydání výtěžku postupuje obdobně podle § 16.“ *Věstník ministerstva financí*, roč. 11, 1966, č. 4, č. 9, s. 74.

(10) Paragraf 95 občanského zákoníku zněl: „*(1) Smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem.*

(2) Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, částka 19, s. 209.

(11) Paragraf 101 občanského zákoníku zněl: „*Pokud není v dalších ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.*“ *Tamtéž*, s. 210.

(12) Paragraf 122 odst. 2 občanského zákoníku zněl: „*Konec lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná. Není-li takový den v posledním měsíci, připadne konec lhůty na jeho poslední den.*“ *Tamtéž*, s. 211.

(13) Paragraf 374 odst. 2 trestního řádu zněl: „*Nepřizná-li ministerstvo spravedlnosti náhradu do tří měsíců od uplatnění nároku nebo není-li oprávněná osoba s přiznanou výší odškodnění spokojena, může svůj nárok uplatnit v řízení ve věcech občanskoprávních.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Tamtéž*, roč. 1965, částka 47, s. 653.

(14) Paragraf 85 odst. 2 občanského zákoníku zněl: „*Jde-li o prodlení s plněním peněžního dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle splnění úroků z prodlení, není-li podle tohoto zákona povinen platit poplatek z prodlení; výši úroků z prodlení a poplatku z prodlení stanoví prováděcí předpisy.*“ Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Tamtéž*, roč. 1964, částka 19, s. 208.

(15) Podle prvního odstavce paragrafu 1 této vyhlášky činila výše úroku z prodlení tři procenta ročně. Podle druhého odstavce paragrafu 1 této vyhlášky byla výše úroku z prodlení u půjček poskytovaných organizacemi občanům upravena vyhláškou ministerstva financí č. 47/1964 Sb. o peněžních službách občanům. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 45/1964 Sb. ze dne 5. března 1964, kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku. *Tamtéž*, částka 22, s. 269.

(16) Paragrafy 3 a 7 vládního nařízení Československé socialistické republiky č. 65/1969 Sb. o vydání státních dluhopisů k úhradám pohledávek z přiznaných náhrad škod podle zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci zněly: „*§ 3*

(1) Dluhopisy znějí na doručitele a jsou mezi občany převoditelné podle platných právních předpisů. Majitelé dluhopisů mohou jimi ve stanovených případech hradit i své závazky vůči státu a státním socialistickým organizacím.

(2) Převody dluhopisů a nároků z nich do zahraničí řídí se devizovými předpisy.

§ 7

(1) Promlčení a zánik pohledávek z dluhopisů a poukázek se řídí občanskoprávními předpisy.

(2) O umoření ztracených nebo zničených dluhopisů a o vydání náhradních dluhopisů platí předpisy o řízení před státním notářstvím.“ *Tamtéž*, roč. 1969, částka 25, s. 270.

(17) Paragrafy 63–67 občanského zákoníku upravovaly převzetí pohledávky. Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Tamtéž*, roč. 1964, částka 19, s. 207.

(18) Paragraf 4 vládního nařízení Československé socialistické republiky č. 65/1969 Sb. o vydání státních dluhopisů k úhradám pohledávek z přiznaných náhrad škod podle zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci zněl: „*(1)*

Dluhopisy se vydávají v hodnotách po 1 000 Kčs a 10 000 Kčs ve slovenském znění, v hodnotách po 5 000 Kčs a 20 000 Kčs v českém znění.

(2) Ke každému dluhopisu se připojí poukázkový arch s deseti poukázkami znějícími na roční kapitálovou splátku a celoroční úrok z nesplacené jistiny." *Tamtéž*, roč. 1969, částka 25, s. 270.

(19) V této větě občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Byl-li však pro chování odpůrce vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení odpůrce.*" Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963. *Tamtéž*, roč. 1963, částka 56, s. 399.

(20) V paragrafu 142 odst. 1 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.*" *Tamtéž.*

(21) Paragraf 143 občanského soudního řádu zněl: „*Odpůrce, který neměl úspěch ve věci, má právo na náhradu řízení proti navrhovateli, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení.*" *Tamtéž.*

(22) V paragrafu 96 odst. 3 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Souhlasu soudu není třeba, dojde-li ke vzetí návrhu zpět dříve, než se začalo jednání, nebo jde-li o vzetí návrhu na rozvod, neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je nebo není.*" *Tamtéž*, s. 394.

(23) V paragrafu 169 odst. 1 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*V písemném vyhotovení usnesení se uvede, který soud je vydal, dále označení účastníků a věci, výrok, odůvodnění, poučení o odvolání a den a místo vydání usnesení.*" *Tamtéž*, s. 402.

(24) V paragrafu 109 odst. 2 písm. c) občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*(2) Pokud soud neučiní jiná vhodná opatření, může řízení přerušit, jestliže* […] *probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, nebo jestliže soud dal k takovému řízení podnět.*" *Tamtéž*, s. 395.

(25) V paragrafu 111 odst. 2 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Jestliže je řízení přerušeno podle § 109, činí soud všechna potřebná opatření, aby byly odstraněny překážky, jež způsobily přerušení nebo pro které přerušení trvá. Jakmile odpadne překážka, pro kterou bylo řízení přerušeno, pokračuje soud v řízení i bez návrhu.*" *Tamtéž*, s. 395–396.

(26) Paragraf 110 občanského soudního řádu zněl: „*Jestliže to účastníci shodně navrhnou nebo jestliže se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání, soud řízení přeruší, jestliže se to nepříčí účelu řízení nebo zájmu společnosti. Jde-li o řízení o rozvod, přeruší soud v těchto případech řízení vždy.*" *Tamtéž*, s. 395.

(27) V paragrafu 111 odst. 3 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Jestliže je řízení přerušeno podle § 110, pokračuje v něm soud na návrh po uplynutí tří měsíců; s výjimkou řízení o rozvod může soud na návrh pokračovat v řízení i před uplynutím této lhůty, jsou-li pro to závažné důvody. Není-li návrh na pokračování v řízení podán do jednoho roku, soud řízení zastaví; usnesení o tom není třeba doručovat.*" *Tamtéž*, s. 396.

(28) Paragraf 85 odst. 3 občanského zákoníku zněl: „*Jde-li o prodlení s plněním věci, odpovídá dlužník za její ztrátu, poškození nebo zničení, ledaže by k této škodě došlo i jinak.*" Zákon č. 40/1964 Sb. ze dne 26. února 1964 – Občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 19, s. 208.

(29) V paragrafu 152 odst. 2 občanského soudního řádu bylo uvedeno: „*Rozsudkem má být rozhodnuto o celé projednávané věci. Jestliže to však je účelné, může soud rozsudkem rozhodnout nejdříve jen o její části nebo jen o jejím základu.*" Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963. *Tamtéž*, roč. 1963, částka 56, s. 400.

98.

1971, 29. března, Brno. – Zpráva Závodní organizace KSČ při Krajském soudu v Brně Jihomoravskému krajskému výboru KSČ obsahující rozbor aplikace zákona o soudní rehabilitaci a argumenty pro neopodstatněnost jeho trvání.

Zpráva
o zhodnocení působnosti zákona o soudní rehabilitaci a o neopodstatněnosti jeho trvání.(a)

XIV. sjezd KSČ se bude zabývat činností státních orgánů od XIII. sjezdu v červnu 1966 do současné doby. Aby mohl co nejodpovědněji hodnotit dosažené výsledky na úseku činnosti justice, pokládají (soudci)-komunisté krajského soudu v Brně za správné upozornit stranicky orgán na stále živou a přitom velmi ožehavou problematiku, vyvolanou zákonem o soudní rehabilitaci osob, odsouzených v padesátých letech pro protistátní činnost.

Podkladem našeho rozboru jsou poznatky z vlastní soudní praxe od roku 1963 až do současné doby a politické dokumenty. Hlavní pozornost při hodnocení byla proto věnována tomu, zda a jak byla realizována politická směrnice daná v usnesení XIII. sjezdu KSČ pro další rozvoj socialistické společnosti a státu. Z obsahu usnesení XIII. sjezdu KSČ vyplývala pro činnost justice řada závažných úkolů v boji proti stávající kriminalitě.(1) Kritice byla již v tomto směru podrobena činnost soudu a ostatních orgánů činných v trestním řízení, zejména pro liberalismus a při rozhodování o mimořádných opravných prostředcích pro revizionismus.

Ohledně nápravy chyb, které se staly v období uplatňování revoluční zákonnosti, bylo v usnesení XIII. sjezdu KSČ konstatováno, že závěry XII. sjezdu k odstranění důsledků narušování leninských norem v životě strany a porušování socialistické zákonnosti a k dokončení náprav chyb z minulé doby, byly splněny.[2] Vycházíme z tohoto závěru a platných ustanovení trestního řádu nebylo tedy dalších důvodů politických ani právních pro tak širokou a všeobecnou rehabilitaci, jaká byla prosazena a uplatňována v letech 1968 a 1969. Nápravy bylo možno dosáhnout i stávajícími politickými a právními prostředky.

Opodstatněnost zákona o soudní rehabilitaci i jeho novely je proto přinejmenším velmi pochybná a jeho trvání prohlubuje rozpor mezi politickou a právní sférou, jak je zachycena v politických a právních dokumentech (Poučení z prosince 1970 a důvodová zpráva k rehabilitačnímu zákonu[3]). Poučení, přijaté na plénu ÚV KSČ v prosinci 1970, takové závěry plně potvrzuje. Akční program KSČ z dubna 1968, v němž je na straně 13 vyslovena podpora návrhu na vydání zvláštního zákona o rehabilitaci[4], je totiž podle Poučení třeba považovat za nesprávný a neplatný dokument, ze kterého nelze vycházet v teoretické a praktické politice strany (str. 6 Poučení)[5].

K přijetí zákona o soudní rehabilitaci došlo v červnu 1968, tedy v době, kdy KSČ byla rozvrácena a kdy pravicové, oportunistické a revizionistické živly již získaly klíčová postavení ve stranických a státních orgánech a náležitě toho využily i v oblasti zákonodárné. Nutnost četných úprav zákonů z té doby, včetně rehabilitačního, jsou toho pádným dokladem. Zákon o soudní rehabilitaci byl kromě toho připravován a schválen v době příkrého odmítání základních principů marx-leninského světového názoru a učení též v oblasti státu a práva (str. 10 Poučení[6]). Právo bylo stavěno do protikladu se socialistickým státem, nad který bylo také povyšováno, jak to dokazuje zákon o soudní rehabilitaci. Tento zákon je ve spojitosti s kontrarevoluční výzvou 2 000 slov[7] v podstatě kontrarevoluční normou, která splňuje požadavky reakce na generální pardon a pouze politickým úvodem (preambulí) s ryze deklaračním charakterem svou kontrarevoluční náplň zastírá. Tak umožňuje i třídním nepřátelům osobní i hmotnou rehabilitaci a návrat do pozic před rokem 1948.

Také psychóza vytvořená v roce 1968 kolem vydání rehabilitačního zákona vyvolala u řady občanů přesvědčení, že došlo k uzákonění generálního pardonu. To pak vedlo některé odsouzené k tomu, že podávali návrhy, v nichž sice skutkově na původním zjištění soudu nic neměnili, ale zcela jinak politicky i právně svou bývalou trestnou činnost hodnotili, hrdě se k ní hlásili a přičítali si ji mnozí jako zásluhu. Uplatňovali protistranická a protitřídní hlediska, všeobecně se v návrzích tvrdilo donucování k výpovědím, což se pak pro mnohé zvláštní senáty stalo notorietou, z níž při rozhodování vycházely. U třídních nepřátel se projevila snaha po vrácení majetku a náhradě škody a opětném získání svých ztracených společenských a politických pozic. S každým náznakem zpětného pohybu ve vnějším nebo vnitřním politickém životě v současné době tyto jejich snahy ožívají a navrhovatelé za trvání rehabilitačního zákona jsou stále oproti společnosti a jejím orgánům v neoprávněné výhodě. Jestliže např. ke zrušení rozsudku bývalého Státního nebo Nejvyššího soudu z padesátých let stačilo nynější prohlášení odsouzeného, že původní doznání nebo výpověď svědka byly vynuceny psychickým nebo fyzickým nátlakem, vznikl zde takový stav právní nejistoty, který v dějinách právní vědy a praxe nemá obdoby.

Na tomto nynějším stavu se v důsledcích celkem nic nezměnilo ani vydáním novely číslo 70/70 Sb. I když novela ztěžuje nebo zužuje možnost zrušení kteréhokoliv trestního soudního rozhodnutí, vydaného po roce 1948, přece jenom se nepodařilo zpevnit tuto zvláštní normu do té míry, aby mohla být bezrozporným článkem v našem právním řádě. Nadále trvá nesoulad mezi preambulí a jednotlivými ustanoveními novely. Také novela povoluje přezkoumání rozhodnutí Nejvyššího soudu nebo i jeho presidia krajskými soudy, i když to trestní řád vylučuje. Novela opět připouští zvláštní stav, že nižší soudní orgány mohou nadále zrušovat a také zrušují jako nesprávná rozhodnutí vyšších soudních orgánů a to se týká značného počtu projednávaných věcí. Novela vylučuje z rehabilitace ještě větší počet osob odsouzených za méně závažnou protistátní činnost než původní zákon, ačkoliv právě v těchto případech jde více o okrajové záležitosti osob většinou z dělnické třídy a nebo jí blízkých. V rehabilitačním režimu však zůstávají osoby třídně nepřátelské v rozsáhlých a závažných skupinových trestních věcech jako Babice[8], Světlana[9], Hostýnské hory[10], Sodan[11], akce církevních činitelů a podob-

ně. Podle novely dobrodiní rehabilitace požívají recidivisté i zvlášť nebezpeční, jakož i řada pochybných cizinců. Novela konečně zapomněla na potřebu a nutnost přezkoumání rozhodnutí okresních soudů, které v některých případech v roce 1968 a 1969 zrušily podle rehabilitačního zákona i správná rozhodnutí komisí o zařazení protispolečenských živlů do TNP. Tato pochybení podle stávajícího řádu lze jen stěží napravit. Je to konkrétní důsledek právní úpravy, sledující kontrarevoluční záměry. V rehabilitačním řízení – více než v řízení normálním – jde pak o jakési posmrtné trestní řízení, kdy pro rozpory ve výkladu ustanovení trestního řádu a ustanovení novely právě ohledně realizace posmrtného řízení jsou vyhlašovány jen neúčinné akademické výroky a přitom pochybení zvláštních senátů již nelze odstranit a to všechno se pak promítá do otázky náhrady škod a vrácení vyplacených částek.

Další nepříznivý dopad rehabilitačního zákona spočívá v tom, že znepokojil převážnou část společnosti, která do styku s trestním zákonem nepřišla, a že vlastně svedl na scestí řadu občanů, kteří se v průběhu let se svým odsouzením čestně vyrovnali a uznali i svou vinu, když vývoj ve společnosti jim ukázal nesprávnost jejich původního jednání. Vedli opět řádný život, poctivě pracovali a získali své místo a postavení ve společnosti, která po zahlazení jejich odsouzení jim ani výtky nečinila. Naproti tomu se však projevila plná spokojenost třídních nepřátel a lidí, stojících na jejich pozicích, kteří se s odsouzením nikdy nesmířili a čekali na odplatu. Vidina vrácení majetku a náhrada škody vyvolala u takových lidí iniciativu vedoucí k tomu, že navazovali a navazují styky s ostatními obžalovanými, s nimiž se třeba dvacet let neviděli a dochází opět k utužování solidarity a ke vzájemným úsluhám mezi členy bývalých protistátních skupin a hlavní slovo přitom opět mají původní iniciátoři. Prakse zvláštních senátů, které byla v převážné většině vadná a netřídní, ovlivnila negativně rozhodovací činnost soudců na úseku obecné kriminality a orientovala je na netřídní a liberalistické uplatňování trestní politiky.

Z přehledu o výsledcích rehabilitačního řízení je zřejmé, že smysl a účel zákona o urychlené rehabilitaci splněn nebyl ani nebude. Návrh na provedení přezkumného řízení podalo celkem v Brněnském kraji 3 835 osob a za dva a půl roku byly vyřízeny návrhy asi 1 000 osob. Po vydání novely byla rozhodnutí zvláštních senátů napadena stížností pro porušení zákona ohledně 336 osob, které byly zvláštním senátem zproštěny. Nejvyšší soud postupně tato jejich rozhodnutí ruší a věci vrací krajskému soudu k novému projednání. Leč ani návrhy 268 osob, které byly po novele zamítnuty nelze pokládat za vyřízené, neboť přechází většinou do normálního řízení. Z toho je patrno, že maximálně za celé období bylo s konečnou platností vyřízeno a rozhodnuto jenom asi o 25 % navrhovatelů, kdežto ostatní a to závažné a skupinové věci, které budou zrušeny, zůstanou také k projednání. Tak se ukazuje, že v rehabilitacích místo na konci jsme vlastně na začátku a přitom byly již vyplaceny milionové částky na odškodnění a náhradách nákladů trestního řízení.

Proto se navrhuje, aby strana dala podnět ke zrušení zákona o soudní rehabilitaci. Tím se docílí v první řadě obnovy zákonem narušeného principu demokratického centralismu v soudním řízení t. j., že rozhodnutí vyššího soudu nebude již přezkoumávat a pro nespravedlnost zrušovat soud nižší. Dosáhne se dále souladu mezi slovy a činy, t.j. mezi závěrem politického dokumentu (Poučení) a současným stavem v oblasti tvorby a výkonu práva. Konečně bude možno použít poznatků z rehabilitačního řízení, a to záporných i kladných pro připravovanou novelu trestního řádu.

Zrušením zákona o soudní rehabilitaci se dosáhne další konsolidace ve společnosti a uvolní se prostor pro normální činnost všech orgánů činných v trestním řízení. Jinak při paralelní a výhledově několik let trvající rehabilitační agendě a při současném nedostatku kádrů a narůstající kriminalitě není záruky, že bude náležitě zajištěna tolik potřebná ochrana zájmů společnosti i občanů.

Projednáno dne 29. 3. 1971 na členské schůzi ZO KSČ při Krajském soudu v Brně s tímto doporučením:

1) Zprávu projednat PKV[12] – KSČ a postoupit ji ústředním stranickým orgánům.

2) Za účelem sjednocení dalšího postupu projednat – pokud se tak již nestalo – poznatky z rozhodování na úseku soudních rehabilitací a působnosti zákona na poradách s vedoucími pracovníky krajských složek, t. j. KS, KP a NV[13].

3) Na základě zhodnocení dosavadních zkušeností a zejména dosažených a očekávaných vý-

sledků spojených s uplatňováním zákona o soudní rehabilitaci provést opatření, aby zákony č. 82/1968 Sb., č. 70/1970 Sb. (novela) byly zrušeny a aby dosud nerozhodnuté věci byly vyřízeny podle platného trestního řádu.[b]

NA, Ministerstvo spravedlnosti ČSR, čj. 68/70. – Originál dokumentu, strojopis, 6 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno, že zpráva je adresována krajskému výboru KSČ v Brně, k rukám vedoucího tajemníka s. Karla Neuberta. Nad tím je rukou psáno a dvakrát červeně podtrženo číslo jednací leg 308/71, v pravém horním rohu pak číslo jednací G 982/71-sekret. Horní část první strany je opatřena řadu dalších hůře čitelných kancelářských poznámek obsahující zkratky osob, jimž měl být dokument dán na vědomí a poté uložen ad acta s poznámkou, že podněty ve zprávě již byly zvažovány během přípravy novelizace zákona o soudní rehabilitaci.

[b] Následuje červené razítko Závodní organizace KSČ při Krajském soudu v Brně.

[1] V usnesení XIII. sjezdu KSČ, nazvaném Za další všestranný rozvoj naší socialistické společnosti, bylo mj. uvedeno, že je třeba „*zvýšit úroveň práce bezpečnosti, prokuratury a soudů, rozvíjet přímou účast pracujících, všech státních a společenských orgánů a organizací při účinnějším předcházení a postupném snižování trestné činnosti; zkvalitňovat trestní řízení, zejména pokud jde o odhalování a boj s příčinami protispolečenské činnosti a koordinování postupu všech orgánů činných na tomto úseku*". *XIII. sjezd Komunistické strany Československa. Praha, 31. V. – 4. VI. 1966.* Svoboda, Praha 1966, s. 406.

[2] V usnesení XIII. sjezdu KSČ bylo uvedeno: „*Ústřední výbor důsledně uskutečnil závěry XII. sjezdu k odstranění důsledků narušování leninských norem v životě strany a socialistické zákonnosti, dokončil nápravu chyb z minulé doby.*" *Tamtéž*, s. 386.

[3] Dokument č. 93.

[4] Viz poznámku č. 2 k dokumentu č. 24.

[5] V Poučení z krizového vývoje bylo k Akčnímu programu KSČ schválenému dubnovým plénem ÚV KSČ uvedeno: „*Akční program schválený dubnovým plénem už odrážel vystupňovanou rozvratnou činnost pravice ve straně. Obsahoval nemarxistické formulace o úloze strany a státu i socialistické společnosti, o tzv. partnerském pojetí Národní fronty, o řízení ekonomiky a kultury a další teze oportunistické a revizionistické povahy. Je dokumentem, který v teoretické, politické a organizační oblasti je značným krokem zpět v porovnání s obdobnými stranickými dokumenty programového charakteru přijatými stranou v minulosti. Ústřední výbor proto považuje akční program za nesprávný a neplatný dokument, z něhož nelze vycházet v teoretické činnosti i praktické politice strany.*" *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. Schváleno plenárním zasedáním ÚV KSČ v prosinci 1970*, s. 8, viz http://www.dejinyksc.usd.cas.cz/vnitrostranicke-informace-sekretariatu-uv-ks/cat_view/9-dokumen-ty/10-neperiodicke-publikace--ustedniho-vyboru-ks.html (citováno k 31. 3. 2020).

[6] V Poučení z krizového vývoje bylo uvedeno: „*Postupné ochromování vlastního poslání a činnosti mocenských orgánů prováděla pravice velmi promyšleně, otevřeně i skrytě. Chtěla dosáhnout toho, aby v případě nutnosti nebyly tyto orgány způsobilé rozhodně vystoupit proti kontrarevoluci a obhájit moc dělnické třídy, ale naopak, aby jich v pravou chvíli mohly dokonce zneužít pravicové kruhy usilující o politický zvrat. Současně nastolovala otázku odčinění všech revolučních aktů třídní spravedlnosti po únoru 1948, přičemž drze zneužila fakt, že strana sama přiznala a kritizovala případy porušení socialistické zákonnosti v padesátých letech.*" *Tamtéž*, s. 14.

[7] Na podporu dalšího rozvoje reformního procesu iniciovali pracovníci Československé akademie věd vznik petice, jejímž autorem se stal Ludvík Vaculík, a kterou podepsala řada významných představitelů společenského a kulturního života. Dokument „Dva tisíce slov, která patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem" byl 27. června 1968 publikován v *Literárních listech* a denících *Mladá fronta* dále *Práce* a *Zemědělské noviny*. Vyzýval k aktivizaci veřejnosti na podporu reforem a demokratizace a to i za pomoci stávek a demonstrací. Jeho cílem bylo podpořit reformní kroky vedení KSČ, jež jej ale odmítlo.

[8] V únoru 1951 přišel na Třebíčsko Ladislav Malý. Vydával se za důstojníka zahraniční armády, který má za úkol osvobodit a přepravit na Západ arcibiskupa Josefa Berana, údajně internovaného v kraji. Tento s největší pravděpodobností spolupracovník StB (byť někteří publicisté jeho roli agenta – provokatéra odmítají) navázal spolupráci s řadou osob, mj. se svým spolužákem z gymnázia Janem Bulou, administrátorem farnosti Rokytnice nad Rokytkou. Malý posléze změnil svoji legendu, tvrdil, že k osvobození Berana již došlo a arcibiskup se chce před odchodem ze země vyzpovídat, o což požádal právě Bulu. Ten mu nejprve věřil, posléze byl ale varován a spolupráci s Malým odmítl. Dne 30. dubna 1951 byl Bula zatčen. Poté se obrátil Malý se stejnou žádostí na faráře v Babicí Václava Drbolu, ten však byl také varován, s Malým přerušil kontakty a 17. června 1951 byl zatčen.

Dne 2. července 1951 ve večerních hodinách vtrhli Ladislav Malý a Antonín Mityska do budovy školy v Babicích na Třebíčsku, kde v jedné ze tříd zasedal místní národní výbor. Ze čtyř členů byli tři zastřeleni, čtvrtý zraněn. Celou akci jistili před školou Antonín a Stanislav Plichtovi. Následující den byli v polích v okolí sousední obce dostiženi, přičemž Antonín Plichta a Ladislav Malý byli zastřeleni, Stanislav Plichta vážně zraněn. Následovala široká razie, v souvislosti s babickými událostmi došlo k zatčení řady osob, jež byly podrobeny nevybíravým výslechům. V sérii zmanipulovaných procesů probíhajících od července 1951 do května 1952 bylo odsouzeno 107 osob, z nich jedenáct k trestu smrti, včetně páterů Václava Drbola, Jana Buly a Františka Pařila, faráře z Horního Újezdu. Případu, v jehož pozadí byla zřejmě snaha zlomit odpor proti kolektivizaci a vliv katolické církve, bylo až do osmdesátých let propagandisticky využíváno, mj. se stal předlohou desátému dílu seriálu Třicet případů majora Zemana. Viz mj. STEHLÍK, Michal: *Babické vraždy 1951.* Academia, Praha 2016;

KOLOUCH, František: *Oběť případu Babice, Jan Bula (1920–1952). Biografie*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2016; RÁZEK, Adolf: *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2002; PLICHTA, Alois: *Pravda o Babicích*. Salve Regina, Brno 2001; VEBER, Václav: *Třetí odboj v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014, s. 215–217.

(9) K akci Světlana viz poznámku č. 3 k dokumentu č. 4.

(10) K odbojové organizaci nazývané Hory Hostýnské viz více v poznámce č. 4 k dokumentu č. 4.

(11) SODAN byla zkratka Skautské organizace demokracie a nezávislosti odbojové skupiny založené v roce 1950 v jihomoravských Křenovicích členy Junáka. Spojoval je odpor ke komunistickému režimu a jeho projevům, mj. proti kolektivizaci zemědělství či popravě Milady Horákové. Nejprve posílali výhrůžné dopisy komunistickým funkcionářům a lidem, spolupracujícím s komunistickým režimem a udávajícím své spoluobčany. K různým výročím pak tiskly a distribuovali letáky. Když tyto prostředky nezabírali, přistoupili ke žhářským útokům na majetek jednotných zemědělských družstev v okolí. Plánovali i vykolejení nákladního vlaku. Odbojová organizace měla nakonec kolem šedesáti členů, z bezpečnostních důvodů organizovaných do tak zvaných pětek. V okolních obcích byl nejprve získán jeden člen, který kolem sebe soustředil skupinu dalších lidí. Jednotlivé pětky o sobě ale nevěděly, aby se co nejvíce snížilo riziko prozrazení. Skupina byla prozrazena na podzim 1953, kdy byli postupně zatýkáni její členové, kteří pak byli při vyšetřování často vystaveni fyzickému násilí. Hlavní proces se členy odbojové skupiny proběhl v březnu 1954 u Krajského soudu v Brně, kde bylo souzeno dvanáct členů skupiny, z toho dva mladiství. Mezi nimi byli tři klíčoví organizátoři Mojmír Babušík, Rudolf Mrázek a Oldřich Klobas. Těm byly také vyměřeny nejvyšší tresty – Babušíkovi dvacet let odnětí svobody, Klobasovi patnáct let a Mrázkovi šestnáct let. NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Příběhy třetího odboje*. Kapitola „Raději zemřít ve stoje". Most, Brno 2010, s. 59–109; Mojmír Babušík (* 1933 † 2016). Odvážný velitel odbojové skupiny SODAN. In: *Paměť národa*, viz https://www.pametnaroda.cz/cs/babusik-mojmir-1933 (citováno k 31. 7. 2022).

(12) Předsednictvu krajského výboru.

(13) Krajského soudu, krajské prokuratury a národního výboru.

99.

1971, 3. dubna, Jindřichův Hradec. – Dopis předsedy Okresního národního výboru v Jindřichově Hradci Maxima Pokorného ministru spravedlnosti ČSR Janu Němcovi obsahující informaci o zamýšleném přezkoumání všech případů odškodnění tzv. kulaků, výzvu k pozastavení dosud nevyřízených žádostí o rehabilitaci a podnět ke zrušení zákona o soudní rehabilitaci pro jeho netřídní charakter a negativní politické dopady.(1)

Vážený soudruhu ministře,

obracím se na Vás se žádostí o pomoc při vyřizování případů o soudní rehabilitaci dle zákona č. 82/1968 Sb.

Rada ONV dne 24. 3. 1971 projednala zprávu o průběhu řízení soudní rehabilitace v okrese Jindřichův Hradec(2) a konstatovala, že z dosavadních 34 vyřizovaných případů je v okrese nejvíce těch, které v době odsouzení byly překážkou socializace vesnice. Jde o osoby, které v tehdejší době byly označeny za kulaky, odsouzeny pro ohrožení jednotného hospodářského plánu a v současné době na podkladě stále platného ustanovení § 26 citovaného zákona jsou plně rehabilitovány přímo ze zákona. Tímto opatřením byly ze zákona zahlazeny všechny odsuzující rozsudky a rovněž zrušeny i uložené vedlejší tresty, aniž bylo možno dále soudně nebo jinak původní trestnou činnost prozkoumat.

Rada ONV zjistila, že zákon č. 82/1968 Sb., který byl přijat v období zesíleného tlaku a vlivu pravicových sil, je svým obsahem netřídní, když zejména v § 26 a 27 jednak ze zákona zahlazuje odsouzení bývalých kulaků a současně přímo stanoví i způsob odškodnění v rozsahu osobního vlastnictví a to buď vrácením in natura nebo peněžitou náhradou.

Na základě tohoto projednání rada ONV rozhodla požádat ministerstvo spravedlnosti o pozastavení všech doposud nevyřízených případů, žádostí o soudní rehabilitaci, které budou v ONV do 30. 5. 1971 znovu prověřovány a Vašemu ministerstvu postoupeny.

Dále sdělujeme, že rada ONV rozhodla provést přezkoušení těch případů, kde bylo bývalým kulakům vyplaceno finanční odškodnění za propadlý majetek, zejména co do výše náhrad – jmenovitě u případů Kubišta Jaroslav, Novosedly nad Nežárkou.

Současně rada ONV žádá, aby naše stanovisko, žádost o zrušení uvedeného zákona, bylo tlumočeno předsednictvu Federálního shromáždění a dalším příslušným orgánům s tím, že zákon je svým obsahem netřídní a jeho realizace má negativní politický dopad v jednotlivých obcích.

Rada ONV vyslovuje přesvědčení, že ministerstvo spravedlnosti vyhoví naší žádosti o pozastavení a přezkoumání shora uvedených případů, k nimž Vám přeložíme znovu příslušné podklady a stanoviska.

Se soudružským pozdravem

Maxim Pokorný v. r.

NA, MS, čj. 68/70. – Opis dokumentu, strojopis, cyklostyl, 2 strany A4.

(1) Dopis Maxima Pokorného byl vyřizován legislativním odborem Ministerstva spravedlnosti ČSR. Pověřený referent k němu uvedl, že se M. Pokorný zúčastnil 24. července 1970 porady u místopředsedy vlády ČSSR a předsedy její legislativní rady Karola Laca týkající se obsahu zprávy Jihočeského krajského národního výboru o politických důsledcích aplikace § 27 zákona o soudní rehabilitaci (dokument č. 94). Tato porada se konala již po vydání novely zákona o soudní rehabilitaci č. 70/1970 Sb. z 8. července 1970. Jestliže tedy rada ONV v Jindřichově Hradci trvala i po osobní přítomnosti svého předsedy na poradě u Karola Laca na zrušení celého zákona o soudní rehabilitaci, doporučil referent o její žádosti K. Laca vyrozumět. Zároveň připojil jak návrh dopisu K. Lacovi, tak návrh odpovědi M. Pokornému. V ní bylo odkazováno na dopis ministra spravedlnosti ČSR ze 6. dubna 1970, který zřejmě dorazil na Okresní národní výbor v Jindřichově Hradci až po odeslání dopisu Maxima Pokorného. Ministr Němec se v něm zavázal k tomu, že Ministerstvo spravedlnosti ČSR počká s vyřízením neskončených případů odškodnění z okresu Jindřichův Hradec do doby, než je okresní národní výbor prověří a výsledky prověrky oznámí. *NA*, MS, čj. 68/70.

100.

1971, 13. května, Praha. – Zpráva komise ÚV KSČ pro přešetření politických procesů v letech 1949–1954 o uzavření přešetřování odpovědnosti za tyto politické procesy a o jejich revizi předložená jejím předsedou Josefem Kempným, informace k této zprávě, zhodnocení politické odpovědnosti některých funkcionářů a návrh usnesení ÚV KSČ k těmto materiálům.(1)

Zpráva o uzavření přešetřování odpovědnosti za politické procesy v období 1949–1954 a jejich revizí(a)

Ústřední výbor KSČ vycházeje z leninské zásady, že včasné přiznání vlastních chyb a důslednost při jejich odstraňování je jedním ze základních principů činnosti komunistických stran, rozhodl s plnou odpovědností uzavřít i politické procesy z let 1949–1954. Marxisticko-leninský přístup k řešení problémů ve straně a společnosti byl mnohokráte od dubna 1969 přesvědčivě prokázán. Zásluhou politiky uskutečňované novým vedením strany v relativně krátkém čase byla strana i společnost vyvedena z krize, která vyvrcholila v letech 1968–1969. Se stejnou leninskou principiálností a poctivostí chceme uzavřít i nedořešené otázky spojené s politickými procesy z let 1949–1954, abychom tak, vycházeje z „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ", vyvodili definitivní závěry i z tohoto období. Současně nelze připustit, aby došlo k opakování takových tragických chyb, které by vážně poškozovaly socialismus a umožňovaly nepřátelským silám a revizionistickým živlům útočit na samu jeho podstatu.

Revoluční opatření pro upevnění moci dělnické třídy ve svazku s rolnictvem a ostatními pracujícími po únoru 1948 a uskutečňování generální linie IX. sjezdu KSČ především znárodňování, kolektivizace, zbavování reakce mocensko-politických pozic probíhalo v ostrém třídním zápase jak uvnitř země, tak i v mezinárodním měřítku. Poražená vnitřní reakce upínala velké naděje k imperialistickým zemím, odkud také dostávala pomoc pro své kontrarevoluční záměry. Metody a formy boje přizpůsobovala novým podmínkám, uchylovala se k nelegální činnosti, k diverzím a sabotážím socialistické výstavby, k zákeřným vraždám komunistů. Trestní činnost příslušníků svržených vykořisťovatelských tříd proti revolučním vymoženostem byla v souladu se zákony spravedlivě postihována. V mezinárodních vztazích se zostřilo střetnutí sil socialismu a imperialismu, kdy USA a jejich spojenci uplatňovali vůči socialistickým zemím politiku síly a rozpoutali protikomunistickou hysterii. Na Československo se od počátku soustřeďovala pozornost mezinárodní reakce.

Tato mimořádně složitá situace kladla veliké nároky na politiku Komunistické strany Československa, na její strategii a taktiku. Dělnická třída ve svazku s rolnictvem a ostatními pracujícími, pod vedením Komunistické strany Československa, se učila vládnout, řídit a vést socialistický stát a jeho hospodářství. Hledala nejlepší cesty a prostředky výstavby socialismu, které by plně odpovídaly všeobecně platným principům socialistické výstavby i podmínkám naší země.

Komunistická strana Československa dokázala v historicky krátké době likvidovat kapitalistické vykořisťování, nastolit socialistické výrobní vztahy ve všech oblastech hospodářské činnosti a tím zabezpečit sociální jistotu pracujících. Byla vybudována mohutná materiálně technická základna, vytvářející předpoklady dalšího rozvoje socialismu. Tím se naplnil jeden z nejrevolučnějších a nejhumánnějších cílů socialistické revoluce, základní zájem dělnické třídy ve svazu s rolnictvem a ostatních pracujících [sic], o který byl po desetiletí veden úporný boj. Budování socialistické společnosti je nejpokrokovější a nejsvětlejší stránkou novodobých dějin našich národů a národností.

V tomto složitém vývoji, při vítězném postupu socialistické revoluce došlo k chybám i k tragickým omylům.

Vedle objektivních potíží byla výstavba socialismu doprovázena některými subjektivními chybami projevujícími se v sebeuspokojení, v opouštění leninských principů v životě a v práci strany, socialistického státu a společenských organizací sdružených v Národní frontě. Nedostatečně byla zobecňována praxe a nashromážděné zkušenosti mas, porušovaly se zásady demokratického centralismu a vnitrostranické demokracie, oslabovala se politická a ideologická práce, spojení strany s pracujícími.

Chyby tehdejšího politického vedení společnosti a nedůslednost v řešení nazrálých problémů vedly k hluboké krizi Komunistické strany Československa, které vyvrcholila v roce 1968.

Politické procesy v období 1949–1954 stejně tak jako jejich nedůsledná a dlouhotrvající revize a rehabilitace, ztížily situaci ve straně a poškodily věc socialismu v naší zemi i ve světovém revolučním hnutí.

Postupem doby vznikla situace, kdy nezákonnost rozsudků byla tak průkazná, že je nebylo možno nadále udržovat v platnosti. Vycházelo najevo, že řada skutečností je v rozporu s tím, co bylo straně předkládáno. Neudržitelnost této situace přiměla vedení strany znovu se zabývat politickými procesy.

x x x

Proto v lednu 1955 politické byro ÚV KSČ vytvořilo tzv. přešetřovací komisi, jejímž předsedou byl jmenován. R. Barák. Komise měla „přezkoumat a překontrolovat některé soudní případy od roku 1948 z hlediska výše trestu". Tím se dávalo najevo, že stále je považováno obvinění v politických procesech za oprávněné a prokázané a že mohlo dojít k přehmatům a tvrdostem jen při výměře trestu.

V rozporu se zjištěnými fakty se v závěrech komise uvádělo, že Slánský a jeho společníci byli po zásluze zatčeni, souzeni a trestáni jako nepřátelé strany, lidu a republiky. Pouze byli zproštěni některých obvinění ve vztahu k Jugoslávii. Přitom již v této době měla komise vedená R. Barákem k dispozici průkazná fakta svědčící o umělém konstruování politických procesů.

V prosinci 1953 bylo politické byro naší strany informováno vedením KSSS o obsahu obžalovaného spisu proti Berijovi[2]. Tyto informace byly postupně prohlubovány. V červnu 1954 na X. sjezdu KSČ bylo celé předsednictvo ÚV KSČ informováno delegací ÚV KSSS o nezákonnostech v SSSR. V Československu však docházelo k novým vykonstruovaným procesům s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty atd. a pokračoval výkon trestů nevinně odsouzených v předcházejících procesech. Také v doznání vyšetřovatelů Doubka, Kohoutka[3] a dalších bylo prokázáno, jak byla obvinění vykonstruována. Tehdy již byly známy metody, jakými došlo k vynucení výpovědí. Byla uskutečňována revize procesů v jiných socialistických zemích. O nezákonnostech svědčila i řada dopisů odsouzených i jejich příbuzných, kteří se obraceli na vedení strany o pomoc a spravedlivé posouzení své viny. Přes tyto všechny skutečnosti se postoj vedení strany k procesům nezměnil.

Po XX. sjezdu KSSS v roce 1956 politické byro ÚV KSČ ustavilo druhou komisi, která se měla zabývat politickými procesy z počátku padesátých let. Jejím předsedou byl znovu jmenován

R. Barák. Prověřování těchto politických procesů pak uzavírá plenární zasedání ÚV KSČ dne 2. 10. 1957.

Postup politického byra i závěry pléna ÚV KSČ z 2. 10. 1957 dokazují, že revize a rehabilitace nevinně odsouzených soudruhů provedena nebyla. Při tzv. revizi procesů byla dokonce zkonstruována nová dodatečná obvinění proti neprávem odsouzeným lidem. V nových soudních procesech byla znovu předem určována výše trestů. Velikou odpovědnost za tyto vážné chyby mají obě komise vedené R. Barákem, stejně jako někteří členové politického byra ÚV KSČ, především však A. Novotný. Přestože měla tato komise i politické byro ÚV KSČ k dispozici dostatek průkazného materiálu o nevinně odsouzených i informace o revizi procesu v jiných socialistických zemích, byly předkládány ÚV KSČ nepravdivé zprávy a nesprávné návrhy na řešení této složité a citlivé problematiky. V podstatě se opětovně potvrdilo, že procesy se stranickými funkcionáři v letech 1948–1954 byly oprávněné.

Neprincipiálnost při revizi vykonstruovaných procesů vytvářela ve straně tíživou situaci a svazovala ruce vedení při zaujímání jasných a důsledných stanovisek i při řešení jiných problémů. Tak docházelo k bezzásadovým kompromisům ve vedoucích orgánech strany.

Za této situace v srpnu 1962 politické byro přistoupilo k vytvoření komise pro přešetření politických procesů, kterou vedl s D. Kolder.

Tato komise vycházela v podstatě ze stejných materiálů jako předcházející dvě komise vedené R Barákem, které pracovaly v letech 1955–1957. Provedla však skutečnou revizi politických procesů. Nejdůležitějším výsledkem její činnosti bylo, že předložila ústřednímu výboru KSČ průkazný materiál o tom, že tzv. politické procesy byly vykonstruovány, že přiznání obviněných byla vynucena a celý postup při jejich konstruování byl protizákonný. Tyto závěry také ÚV KSČ v dubnu 1963 schválil. Podobně i plénum ÚV KSČ v prosinci 1963 odmítlo v zásadě vykonstruovaná obvinění proti tzv. buržoazním nacionalistům na Slovensku Tak obě tato zasedání ÚV KSČ splnila v podstatě svůj hlavní úkol.

Na základě těchto skutečností můžeme dnes definitivně uzavřít nedořešené otázky politických procesů a jejich revize. Mezi ně patří především určení politické odpovědnosti některých vedoucích funkcionářů za vykonstruované procesy a za oddělování jejich důsledné revize i rehabilitace politické i občanské nevinně odsouzených.

Většina vedení strany v čele s A. Novotným setrvala nadále – v rozporu se zjištěnými skutečnostmi – na mnoha původních i nově vymyšlených obviněních a prosadila tzv. překvalifikaci stranických trestů.

V duchu závěrů dubnového pléna ÚV KSČ v roce 1963 bylo rozhodnuto o odchodu těch pracovníků z ministerstva vnitra, kteří porušovali socialistickou zákonnost. Mnozí z nich podle stupně svého provinění byli soudně i stranicky potrestáni.

Současně bylo uloženo ústřední kontrolní a revizní komisi KSČ dořešit otázky členství u zbývajících případů a komunistům v Nejvyšším soudu a Generální prokuratuře pak dokončit otázky soudní a občansko-právní rehabilitace.

Závěry plenárních zasedání ústředního výboru v roce 1963 se realizovaly v průběhu i dalších let. Svědčí o tom i skutečnost, že v letech 1956–1962 bylo stranicky rehabilitováno 57 členů, ale v letech 1963–1967 celkem 427 nesprávně obviněných a odsouzených členů strany. Podobně se uskutečňovala rehabilitace soudní.

V usnesení dubnového pléna ÚV KSČ z roku 1963 se správně zdůrazňuje nutnost důsledného uplatňování leninských norem stranického života i zásad vedoucí úlohy strany; podtrhuje se význam kolektivnosti vedení i nezbytnost otevřené výměny názorů na projednávané otázky. Potvrzuje se nutnost důsledného dodržování socialistické zákonnosti i uskutečňování principů socialistické demokracie a současně i správných metod kádrové práce. Zdůrazňuje se potřeba zvýšení úrovně řízení společnosti ve všech oblastech, zkvalitnění úrovně plánování národního hospodářství i upevnění spolupráce se socialistickými zeměmi. V usnesení ústředního výboru z dubna 1963 se rovněž poukazuje na velký význam ideologické práce při výchově lidí v duchu marxismu-leninismu.

Tehdy byla vyvozena politická odpovědnost jen u některých vedoucích představitelů strany. A. Čepička a L. Kopřiva byli vyloučeni ze strany. B Köhler byl odvolán z funkce tajemníka ÚV KSČ a člena sekretariátu ÚV KSČ (zůstal členem ÚV KSČ). K. Bacílek byl odvolán z funkce člena předsednictva ÚV KSČ a prvního tajemníka ÚV KSS (zůstal členem ÚV KSČ, členem předsed-

nictva ÚV KSS, poslancem NS a SNR), V. Široký byl odvolán v září 1963 z funkce předsedy vlády ČSSR, člena předsednictva ÚV KSČ (zůstal členem ÚV KSČ).

Tyto závěry byly v některých případech nedůsledné, hlavně však nedošlo k určení politické odpovědnosti některých dalších členů vedení strany, především A. Novotného. V průběhu práce komise vedené D. Kolderem ovlivňoval A. Novotný tvorbu jejich závěrů a rovněž nedal k dispozici dokumenty svědčící o politické odpovědnosti některých členů vedení strany, především jeho vlastní.

Na počátku šedesátých let, kdy ve straně a společnosti se stále výrazněji projevují krizové jevy jako důsledek neřešených aktuálních problémů dalšího rozvoje socialistické společnosti, vystupuje do popředí i potřeba definitivního přešetření a uzavření politických procesů z let 1949–1954. Šlo především o ujasnění politické odpovědnosti za procesy, dokončení nápravy křivd.

Revize politického procesu s tzv. buržoazními nacionalisty v prosinci 1963 nebyla důsledně vyřešena ani na zasedání ÚV KSČ v dubnu, ani v prosinci 1963. Na zasedání ÚV KSČ v prosinci 1963 byly sice přijaty závěry, které potvrdily právní rehabilitaci postižených soudruhů, ale v oblasti politiky byl jim ponechán „punc buržoazních nacionalistů". Na základě toho A. Novotný znemožňoval křivě obviněným soudruhům návrat do politického života.

A. Novotný však stále zpochybňoval ve svých vystoupeních některé závěry dubnového a prosincového pléna v roce 1963, nepřiznal svůj podíl odpovědnosti za některé procesy i za to, že brzdil jejich přezkoumání. Vinu se snažil svalovat hlavně na jiné.

Většina vedení strany v čele s A. Novotným neměla ani po závěrech plén ústředního výboru v dubnu a prosinci 1963 upřímnou snahu dovést rehabilitaci do úplného konce. Straně a veřejnosti se přitom tvrdilo, že u nás byla rehabilitace skončena a není důvodu, abychom se k ní vraceli. Tento postup vyvěral z toho, že ve vedení i po roce 1963 byli lidé, kteří si museli být vědomi své odpovědnosti a podílu za nezákonné procesy a oddalování jejich revize a neměli dostatek sil a odvahy, aby se čestně a sebekriticky před stranou vyrovnali a pomohli tak straně zbavit se přítěže, kterou dlouhá léta pociťovala.

Tato politika A. Novotného ve svém důsledku nepomáhala dalšímu prohlubování krize ve straně a vytvářela stále napjatější situace v celé společnosti. Činnost a odpovědnost celého tehdejšího vedení v čele s A. Novotným je charakterizována v Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ.

Ve straně, zejména v jejím vedení probíhala složitá diferenciace. Marxisticko-leninské síly v ústředním výboru, vycházejíce z požadavků a hlasů členstva, si byly plně vědomy, že další rozvoj socialismu v Československu vyžaduje obnovení leninských principů v činnosti strany.

Upevnění strany, její vedoucí úlohy ve společnosti, růst aktivity, všestranné a důsledné uplatňování leninských principů bylo objektivním hlavním cílem marxisticko-leninských sil po změnách provedených v lednu 1968. Čestné vyrovnání se s procesy a jejich důsledky bylo také mezi prvními úkoly, které bylo třeba řešit. Jak vyplývá z „Poučení", i plénum ÚV KSČ včas nerozeznalo pravičáckou platformu těch svých členů, kteří v kritice porušování socialistické zákonnosti vycházeli z protistranických revizionistických pozic. Dostávali se postupně na společnou platformu a otevřenými nepřáteli strany a socialismu, útočícími proti straně, i když strana sama začala usilovat o nápravu chyb a omylů.

Na dubnovém plénu v roce 1968 se došlo k závěru, že je třeba dořešit ty skutečnosti, které vinou A. Novotného nebylo možné v roce 1963 vymezit v celé šíři, a že je třeba určit i osobní odpovědnost za vykonstruování procesů a oddalování jejich revize.

Plénum vytvořilo komisi ÚV KSČ vedenou Janem Pillerem, která měla úkol „zhodnotit dosavadní opatření přijatá ÚV KSČ k rehabilitaci, zejména opatření přijatá dubnovým plénem ÚV KSČ v roce 1963, posoudit jejich účinnost a rozsah a podat o tom zprávu ÚV KSČ, včetně závěrů a dokončení rehabilitace". V zájmu přešetření těchto případů květnové plénum ÚV KSČ v roce 1968 rozhodlo pozastavit členství ve straně těm, kteří měli jako odpovědní funkcionáři ve vedení strany velký podíl na politických procesech i oddalování jejich revize. Šlo o Antonína Novotného, Viliama Širokého, Karola Bacílka, Pavola Davida, Bruno Köhlera, Štefana Raise a J[osefa] Urválka.

Iniciativu v komisi převzaly revizionistické a pravicově oportunistické síly vedené Karlem Kaplanem. Tak se cíl a výsledky práce této komise zcela převrátily a komise ve velké většině

přešla na platformu pravice. Ta organizovala vědomě útok proti straně, proti socialistickému zřízení a spojenectví se Sovětským svazem. Zpráva této komise měla jasný protistranický, protisocialistický a protisovětský charakter. Cílem tohoto pamfletu, v němž se překrucovaly historické skutečnosti a jednostranně posuzovala fakta, bylo přes politické procesy oslabit autoritu a důvěru strany mezi širokými vrstvami pracujících a vnést pochybnost a nejistotu i do řad členů strany. Pravice prostřednictvím masových sdělovacích prostředků skandalizovala celou stranu a socialistické vymoženosti, kterých náš pracující lid pod vedením KSČ dosáhl. Tak záměrně ztotožňovala odpovědnost jednotlivých osob ve straně a ve státě za politické procesy a existencí politického a socialistického systému v Československu. Útočila proti straně a socialismu vůbec. Do vědomí lidí se snažila vnášet falešné mínění, že procesy a nezákonnosti jsou produktem naší socialistické cesty po únoru 1948 a zabránit jim je možné jedině návratem do předúnorových poměrů.

Postupně se mimo KSČ vytvářely a organizovaly potencionální síly namířené proti straně a socialistickému zřízení. Svou aktivitu začaly projevovat a rozvíjet v kontrarevolučním seskupení K 231. Usilovaly o rehabilitování každého, kdo byl do roku 1968 odsouzen za trestné protistátní činy. Jejich záměrem bylo zneužít politické procesy a tzv. rehabilitace pro kontrarevoluční cíle. Za této situace, kdy revizionistické a protisocialistické názory, za které byli jejich nositelé dříve vylučováni ze strany, se stávaly oficiálně hlásaným politickým kursem, došlo i k některým neoprávněným stranickým rehabilitacím.

Dovršit své nekalé cíle se pravicově oportunistickým a revizionistickým silám nepodařilo díky včasné pomoci spojeneckých vojsk v srpnu 1968.

Pravice se dále pokoušela vnutit straně jí vypracovaný pamflet a kolem politických procesů neustále rozněcovat antisocialistické a antisovětské nálady.

Tento postup si chtěl a dát schválit a potvrdit ve výkonném výboru ÚV KSČ, spoléhajíce se na jeho pravicově oportunistickou část. Ve výkonném výboru soudruzi stojící na marxisticko-leninských pozicích svým principiálním rozborem ukázali smysl a cíle předloženého materiálu a výkonný výbor definitivně 25. 3. 1969 tento protistranický pamflet zfalšovaný pro potřeby pravice a kontrarevoluce jednoznačně odmítl. Když se ho pravici nepodařilo prosadit ve stranických orgánech, rozhodla se propašovat jej do zahraničí, aby mohla být rozpoutána nepřátelská protikomunistická kampaň proti naší zemi, Sovětskému svazu a celému mezinárodnímu komunistickému hnutí. Tak znovu prokázaly pravicové, antisocialistické síly svá spojení s imperialistickou reakcí.

Dubnové plénum 1969 učinilo definitivní škrt za snahami pravicových oportunistů a revizionistů manipulovat a zneužívat sebekritiky strany k útokům proti straně a proti socialismu. Nové vedení strany rovněž vytvořilo předpoklady pro principiální a čestná vyřešení a dokončení rehabilitací.

Složitost situace, ve které se naše strana a společnosti nacházely v důsledku působení pravicově oportunistických, revizionistických a kontrarevolučních sil, v pravé řadě vyžadovala od nového vedení vyvést naši stranu a společnost z hluboké krize. V poměrně krátké době se tento úkol díky správně volenému postupu a aktivitě tisíců komunistů a ostatních čestných pracujících podařilo úspěšně splnit. Vedení strany svou prací a řízením dalšího socialistického rozvoje v naší zemi dokázalo, že pokřik pravice a nepřátel o návratu k metodám a formám z padesátých let nemají nic společného s nastoupeným kursem.

Dnes po překonání krize ve straně, v předvečer XIV. sjezdu, chceme definitivně překonat i tuto tíživou kapitolu v životě naší strany, a tak se zbavit posledního velkého balvanu, který by neustále umožňoval jeho zneužívání k útokům proti straně a proti socialismu.

V zájmu objektivního a pravdivého zhodnocení příčin a důsledků politických procesů, jejich revize a rehabilitace nevinně postižených, vyvození politické odpovědnosti a shrnutí poučení pro stranu byly prostudovány všechny dostupné prameny a materiály stranických orgánů a komisí, které v minulých letech za tím účelem ústřední výbor ustavil.

Potvrdilo se, že dokumenty projednávané na plénech ÚV KSČ v dubnu a prosinci 1963, byly v podstatě správné. Žádná rozhodující nová fakta nebyla zjištěna ani dříve, ani naší komisí, ale závěry a stanovení politické odpovědnosti neodpovídaly ani dokumentům ani skutečnosti. Rovněž nesprávné bylo oddalování revize a nedůsledné provádění rehabilitace.

Usnesení ústředního výboru z dubna 1963 bod 1 „Potvrdit vyloučení z ÚV KSČ a ze strany", bod 2 „Potvrdit vyloučení ze strany", (protokol zasedání ÚV KSČ 3. a – 4. 4. 1963, str. 102[4]) je nesprávné a je třeba je zrušit. V tomto usnesení jsou fakticky ukládány dodatečně nové stranické tresty za činy, které nesouvisely s původním nezákonným odsouzením. Dodatečná zjišťování míry politického provinění z chyb, kterých se mnozí skutečně dopustili, má s odstupem času a s přihlédnutím k tomu, že byli na základě umělých konstrukcí postiženi a mnozí z nich již nežijí, jedině historicko-politický smysl. Nebylo správné přijímat ve vztahu k nim jakékoliv disciplinární závěry. Přitom byli někteří soudruzi nadále na tomto plénu, ale i na prosincovém plénu 1963 obviňováni z politických chyb, kterých se nikdy nedopustili, se záměrem zabránit jejich plné politické rehabilitaci a zakrýt svou vlastní politickou odpovědnost.

Současně na základě prozkoumání dokumentů a posouzení osobní odpovědnosti za politické procesy a oddalování jejich přezkoumání je třeba přijmout závěry vůči těm, kteří se na nich nejvíce podíleli a vzhledem k svému postavení nesou za ně největší odpovědnost.

Vymezení politické odpovědnosti jednotlivých vedoucích funkcionářů ve vedení strany je určování mírou porušení stranických norem, socialistické zákonnosti, funkcemi, které ve stranických orgánech zaujímali, i obdobím, do kterého jako funkcionáři vstupovali. Odtud plyne i jejich míra odpovědnosti v souvislosti s přípravami a průběhem procesů, jakož i jejich přístup k rehabilitaci a revizi. Týká se to osob, kterým květnové plénum ÚV KSČ v roce 1968 pozastavilo členství v KSČ. Jde o A. Novotného, V. Širokého, K. Bacílka, B. Köhlera, Š. Raise, P. Davida a J. Urválka.

Je pravda, že všichni různou měrou zasvětili svůj život stranické práci, věci socialismu ve funkcích, které jim byly svěřovány. Udělali mnoho pozitivního pro stranu a celou naši socialistickou společnost. Každý z nich stál mnoho let ve vedoucích stranických a i státních funkcích. Chyb se dopouštěli i v subjektivním přesvědčení, že pracují v zájmu revoluce, strany a socialismu.

Při této práci se dopustili řady vážných chyb, zejména v období vykonstruování politických procesů a při odstraňování jejich tragických důsledků.

Na základě komplexního posouzení těchto skutečností a pohovorů v komisi předsednictva ÚV KSČ jsou plénu ústředního výboru předloženy příslušné návrhy.

x x x

Závěry pro celou naši stranu z této tragické kapitoly našich dějin jsou v základních rysech zakotveny v Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ a v politické linii, kterou od dubna 1969 naše strana s novým vedením prosazuje a rozvíjí v praxi.

Širokou podporu ve straně a společnosti našlo rozhodnutí Komunistické strany Československa plně se vypořádat s chybami před rokem 1968, svést rozhodný boj s důsledky kontrarevoluce a s pravicově oportunistickými a revizionistickými silami.

Strana jako vedoucí politická síla odpovídající za složitý proces vývoje společnosti je živý organismus. Není imunní proti možným chybám a omylům. Jde však o to chyby včas poznat, příčiny analyzovat, řešit je a nedopustit, aby se znovu opakovaly.

Strana svou činností, dodržováním leninských principů, kolektivností vedení, nepřetržitým upevňováním ideové, organizační a akční jednoty, prohlubováním vedoucí úlohy vytváří záruky, že v budoucnu nebude znovu docházet k hrubému porušování stranických norem a socialistické zákonnosti. Nedovolíme nové porušování socialistické zákonnosti, ale také nestrpíme porušování socialistických zákonů ze strany vnitřních i vnějších nepřátel.

Jednou s hlavních podmínek, že se bude předcházet možným omylům a vážným chybám, je především vysoká společenská aktivita, politická, pracovní angažovanost a odpovědnost každého člena organizace a orgánů strany za důsledné uskutečňování její marxisticko-leninské politiky.

Významnou podmínkou k tomu je naprostá otevřenost a čestnost v jednání, skutečné soudružské vztahy. Soustavnou výchovou, všestranným rozvojem vnitrostranické demokracie je třeba pečovat o to, aby vlastností komunistů, zvláště funkcionářů stranických orgánů a organizací, byl vřelý soudružský vztah k člověku, pozornost a vnímavost k potřebám lidí. Komunistická zásadovost a rozhodnost v přístupu k základním hodnotám a principům socialismu vyžaduje věcnou, principiální kritiku a sebekritiku, citlivost, takt, trpělivost a osobní příklad

při jejich realizaci. Přitom [je třeba] mít neustále na paměti leninskou zásadu spojení strany s lidem, neboť bez přesvědčení a soustavného zvyšování uvědomělosti lidu není myslitelná socialistickou výstavbu uskutečňovat jako dílo miliónových mas.

Při přípravě nadcházejícího XIV. sjezdu klade ÚV KSČ důraz na vypracování takových programových dokumentů, které by co nejlépe odrážely všechny zkušenosti a poučení z dosavadního vývoje a dále vytvářely předpoklady k tomu, aby se neopakovaly chyby, které naše strana na svá dosavadní cestě budování socialismu řešila a řeší.

Tím ÚV KSČ považuje procesy za uzavřené. Tím také vedení strany splňuje slib, že odstraní ze života strany to, co brání plnému obnovení jejího marxisticko-leninského charakteru

Zhodnocení politické odpovědnosti jednotlivých soudruhů[b]

Antonín Novotný

Narozen 10. 12. 1904. Původní povolání dělník.

Členem KSČ je od roku 1921. Od roku 1930 pracoval v různých funkcích okresních a krajských orgánů strany. Po návratu z koncentračního tábora se stal tajemníkem KV KSČ v Praze a od VIII. sjezdu byl členem ÚV KSČ. V září 1951 byl zvolen za tajemníka ÚV KSČ a člena organizačního sekretariátu. V prosinci 1951 se stal členem předsednictva a politického sekretariátu ÚV KSČ. V březnu 1953 byl zvolen do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a v roce 1957 presidentem republiky. V březnu 1968 byla přijata jeho rezignace na funkci presidenta republiky a v květnu 1968 byl z ÚV vyloučen a zároveň mu bylo pozastaveno členství v KSČ.

V dělnickém hnutí pracuje od svého mládí. Svůj život od založení KSČ spojil se stranou a svou prací se podílel na vítězstvích i nezdarech socialistické výstavby v naší zemi. Zvláště od roku 1954, kdy se stal prvním tajemníkem ÚV KSČ, jsou s jeho činností plně spojeny jak úspěchy, tak i nedostatky v politice strany. Proto nese hlavní odpovědnost za chyby a omyly, které měly tragické důsledky pro stranu i společnost od této doby.

Odpovědnost soudruha A. Novotného za vykonstruované politické procesy a jejich revizi vyplývá z funkcí, které zastával, i z odpovědnosti orgánů, které o těchto otázkách rozhodovaly a jejichž byl členem. Přitom je míra této odpovědnosti posuzována ve všech souvislostech, s respektováním tehdejší situace ve straně, společnosti a v celém světě.

V procesu s centrem nebyl hlavním strůjcem a podílel se jen na jeho dokončení, a to jak účastí ve stranických orgánech při rozhodování o zatčení, projednávání žaloby i rozsudků obviněných, tak prací v politické komisi pro přípravu a průběh procesu.

Nese však plnou odpovědnost za další, tzv. následné procesy. Jeho vina je o to větší, že se k těmto procesům přistupovalo v době, kdy již byly známy první informace o neopodstatněnosti procesů, a to jak z vnitřních, tak i vnějších zdrojů. A. Novotný se jako nejodpovědnější funkcionář ve straně, ač znal tyto nové skutečnosti – nepostavil proti organizování nových procesů, proti dalším vykonstruovaným obviněním a nespravedlivým rozsudkům, naopak je schvaloval.

A. Novotný nese zároveň rozhodující podíl odpovědnosti za protahování a nedůsledné řešení revize všech vykonstruovaných procesů a rehabilitace nesprávně odsouzených soudruhů.

V politické praxi řešení tzv. politických procesů porušoval leninské principy života a práce strany a vůbec zanášel subjektivismus do řídící práce strany.

Na plenárním zasedání ÚV KSČ 20. 4. 1956, když oznamuje, že byla vytvořena druhá Barákova komise, která měla přešetřit proces s R. Slánským a dalšími obviněnými, dokonce prohlašuje: „Je již dnes jasné, že nebudeme provádět žádnou rehabilitaci případu Slánský a spol.“[5] Později se podílí na usnesení PB ÚV KSČ (dne 19. 11. 1956), které zakazuje propouštění nevinně odsouzených lidí na svobodu.[6]

A. Novotný zcela vědomě se snažil zabránit tomu, aby pravda o procesech, byť skličující a neradostná, vedla k nápravě chyb vedoucích orgánů strany.

Z doby působení Barákových komisí nejsou známy dokumenty, které by nasvědčovaly tomu, že by A. Novotný vyslovil znepokojení nad nedůsledností prověřovaných soudních případů.

Naopak využíval svého postavení k tomu, aby potlačoval nesouhlas těch, kteří tuto nedůslednost při rehabilitaci kritizovali. Na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 2. 10. 1957 a celostátní poradě 6. až 7. 10. 1957 tyto kritické připomínky označuje za frakcionářství.(7)

Některé soudní případy projednávané v letech 1958–1959, o kterých A. Novotný informoval PB, byly posuzovány jen z hlediska „překvalifikování" trestné činnosti neprávem obviněných soudruhů se záměrem, aby mohli být propuštěni v nejbližší době s tím, že si právem odpykali určené tresty. Nešlo tedy vůbec o jejich rehabilitaci, ale o nový nezákonný postih.

A. Novotný neustále svými projevy posiluje ve vědomí celé strany nesprávné přesvědčení, že politické procesy byly v podstatě správné a že není žádný důvod měnit přijatá stanoviska. V takovém duchu vyznívá i jeho referát ještě na zasedání ÚV KSČ koncem roku 1961.

Pod tlakem marxisticko-leninských sil ve straně i nevyvratitelných skutečností předkládá PB návrh na vytvoření nové komise pro přešetření politických procesů, vedené D. Kolderem. I do práce této komise neustále zasahuje a snaží se ji co nejvíce ovlivnit zejména při posuzování „viny a odpovědnosti" z jednotlivých procesů. Před členy komise se vyjadřoval v tom smyslu, „že by bylo politicky neúnosné uplatňovat nároky na úplnou rehabilitaci postižených". Svým působením dosáhl toho, že rehabilitace byla rozdělena na právní a stranickou, čímž už předem byla určena její neúplnost. Zabránil tomu, aby komise vedená D. Kolderem předložila úplné závěry o politické odpovědnosti příslušných vedoucích stranických orgánů a jejich jednotlivých členů.

A. Novotný rovněž nerespektoval návrhy členů komise, aby vedoucí funkcionáři strany, jako K. Bacílek, J. Pavel, (c) B. Köhler, P. David, nebyli na XII. sjezdu voleni za členy ÚV. Zároveň však všemožně bránil tomu, aby se rehabilitovaní soudruzi vrátili zpět do politického života. V této politice pokračoval až do ledna 1968. V době vykonávání vysokých stranických a státních funkcí nikdy neudělal upřímnou sebekritiku, naopak své chyby a svou odpovědnost záměrně zatajoval.

Při osobním pohovoru v komisi dne 4. 5. 1971 po dlouhé a široké diskusi, po předložení mnoha faktů a dokumentů nakonec A. Novotný přiznal svoji plnou politickou odpovědnost za tzv. následné procesy. Míru odpovědnosti však se snaží snižovat zdůvodňováním „nezbytnosti taktiky" řešit rehabilitace „po částech" i neúměrným zvyšováním odpovědnosti ostatních členů tehdejšího vedení strany. Z hlediska zastávaných funkcí nemůže rovněž obstát „argument", že při některých procesech, zejména proti tzv. „slovenským buržoazním nacionalistům", se opíral především o soudruhy, kteří „to znali a jimž neměl důvodu nevěřit". A. Novotný rovněž přiznává svoji politickou odpovědnost za zdržování revize procesů a rehabilitace neprávem odsouzených.

Se současnou politickou linií nového vedení strany vyslovil v zásadě souhlas. Má však výhrady k některým funkcionářům.

A. Novotný nese plnou odpovědnost za politické procesy, za oddalování a nedůsledné řešení spravedlivé politické a právní rehabilitace neprávem odsouzených lidí v politických procesech. Jeho zdůvodňování, že volil cestu postupné nápravy chyb z hlediska zájmů strany a celého mezinárodního komunistického hnutí a tehdejší situace v druhých socialistických zemích, objektivně neobstojí. To potvrzují i zkušenosti a poznání jak naší strany, tak i bratrských stran v socialistických zemích. Navíc odpovídal za to, že byly hrubě porušovány leninské normy v práci i životě strany. Deformace stranických metod i stanov ovlivnily postupně široký aktiv, narušily morálku, způsobily nedozírné důsledky ve straně oslabením její vnitřní síly i vlivu ve společnosti. Tak vznikaly v předlednovém období jedny z hlavních příčin hluboké krize, která zachvátila naši stranu a celou společnosti po lednu 1968.

Za tyto chyby a politickou odpovědnost byl A. Novotný oprávněně zbaven všech stranických a státních funkcí.

Viliam Široký

Narozen v roce 1902 v Bratislavě. Původní povolání železniční zaměstnanec. Do KSČ vstoupil v roce 1921. Už v předválečném období pracoval ve významných stranických funkcích.

Od roku 1945 po příchodu do Košic se stává členem společného ÚV KSČ, členem předsednictva ÚV KSS a místopředsedou vlády. V roce 1951 se stává členem politického byra, politického

sekretariátu a předsednictva ÚV KSČ. Členem předsednictva je až do roku 1963. Od žilinské konference KSS byl až do roku 1953 předsedou KSS. V letech 1950–1953 jako místopředseda vlády současně vykonává funkci ministra zahraničních věcí a od roku 1953 byl ve funkci předsedy vlády ČSR až do září 1963. Na květnovém plénu ÚV KSČ roku 1968 bylo mu pozastaveno členství v KSČ.

Od vstupu do strany se aktivně zapojil do politického života a svůj život zasvětil práci strany a výstavbě socialistické společnosti. Za doby okupace se aktivně zapojil do protifašistického boje jako funkcionář KSČ. Je nesporné, že svou prací ve straně před válkou i v době okupace a později jako člen vedoucích orgánů strany, vlády a nakonec jako předseda vlády přispěl k úspěchům, kterých naše komunistická strana dosáhla, stejně však je zodpovědný i za některé nedostatky a chyby.

Míra odpovědnosti V. Širokého za politické procesy, zdlouhavé a nedůsledné řešení jejich revize a rehabilitace vyplývá z jeho členství v těch orgánech, které o těchto otázkách rozhodovaly do roku 1963. Jako člen nejvyšších stranických a státních orgánů schvaloval žaloby i návrhy trestů v politických procesech.

V. Široký nese spoluodpovědnost za to, že se přičinil na vyřazení významných osobností z politického života a na jejich nezákonném odsouzení. V této práci pokračoval jak ve funkci předsedy KSS, tak ministra zahraničních věcí a předsedy vlády. Dlouho prosazoval názor, přestože znal pravdu o politických procesech, že nebyla porušena socialistická zákonnost a že není třeba mít pochybnosti o správnosti obvinění.

Patřil mezi ty, kteří na dubnovém plénu ÚV 1963 prosazovali názor o správnosti rozdělit rehabilitaci na právní a stranickou. Podporoval názory, že kritika údajných politických chyb a trestního stíhání tzv. buržoazních nacionalistů spolu nesouvisí. Šířením těchto teorií a názorů objektivně napomáhal oddalování revize politických procesů a rehabilitace neprávem odsouzených lidí.

Členové komise předsednictva ÚV KSČ uskutečnili pohovor se s. V. Širokým ve Státním sanatoriu, neboť je těžce nemocný. Své odpovědnosti za vykonstruované procesy a jejich zdlouhavou revizi je si vědom a uznává za správné i jeho odvolání postupně ze všech stranických, státních i společenských funkcí. Opětovně zaujal souhlasné stanovisko se závěry plén ÚV KSČ v dubnu a prosinci 1963.

Hlavní odpovědnost za procesy a zdlouhavé řešení spatřuje v činnosti A. Novotného, který soustřeďoval ve svých rukou všechny dokumenty. Neštěstí vidí v přijetí Novotného teze o „vině". Přitom si uvědomuje, že ani on sám nepřispěl k urychlení urovnání procesů z let 1948–1954, ba svým neprincipiálním postojem pomáhal revizi oddalovat.

K současnému politickému kurzu naší strany a k „Poučení" zaujímá správné, plné souhlasné stanovisko.

Soudruh V. Široký ve své politické činnosti vážně poškodil stranu a celou naši socialistickou společnost. Za své chyby byl V. Široký na zářijovém zasedání ÚV KSČ v roce 1963 oprávněně odvolán z členství v PÚV KSČ a z funkce předsedy vlády ČSR a postupně pak zbaven všech stranických a státních funkcí.

Bruno Köhler

Narodil se 16. 7. 1900 v rodině textilního dělníka. Členem KSČ je od jejího založení. Od V. sjezdu KSČ až do roku 1966 byl členem ústředního výboru KSČ. V roce 1933 působil jako zástupce KSČ v Kominterně a na VII. kongresu KI byl zvolen členem její exekutivy. V době okupace pracoval jako člen zahraničního byra strany ve Francii a od května 1941 v Moskvě. Po osvobození pracuje na ÚV KSČ, v roce 1946 na ÚV KPD[8] v Berlíně a od roku 1947 až do roku 1963 na ÚV KSČ jako vedoucí kádrového oddělení, oddělení státních orgánů a tajemník ÚV KSČ. Po dubnovém plánu ÚV KSČ v roce 1963 je odvolán z funkce tajemníka ÚV KSČ a na květnovém plénu ÚV KSČ v roce 1968 mu bylo pozastaveno členství ve straně.

Od vstupu do strany se aktivně zapojil do stranické práce a prošel řadou odpovědných funkcí. Soudruh B. Köhler má zásluhy při budování jednotné internacionální Komunistické strany československé, zasloužil se i o úspěšné zápasy strany za sociální a národní osvobození našich národů. Svým podílem přispěl i při budování socialismu v naší zemi.

Odpovědnost B. Köhlera za politické procesy, jejich zdlouhavou revizi a nedůslednou rehabilitaci především souvisí s jeho činností ve funkci vedoucího kádrového oddělení a tajemníka ÚV KSČ. Aktivně se podílel na inscenování procesů i na tom, že nesprávné obvinění řady soudruhů, stejně jako jejich případné politické chyby nebyly včas řešeny stranicky, ale byly předány bezpečnostním orgánům. Iniciativně se účastnil řešení tzv. brněnského případu, kde změnil původní, osobně formulovanou rezoluci v tom smyslu, že šlo o „vědomou zločinnou činnost". Kádrové oddělení pod jeho vedením svou iniciativní činností významně přispělo k odhalování a likvidování tzv. nepřátelské agentury uvnitř strany. B. Köhler sám prováděl na ÚV KSČ často za účasti pracovníků bezpečnosti výslechy stranických funkcionářů, kteří později byli zatčeni a nezákonně odsouzeni. Spolupracoval s orgány bezpečnosti, pro které dával připravovat výtahy z kádrových materiálů řady členů strany.

Po celou dobu, kdy byl ve funkci tajemníka ÚV KSČ, kdy také probíhala revize politických procesů, svými postoji nepřispěl ani k odhalení všech nesprávností kolem procesů, ani k rehabilitaci nevinně odsouzených osob.

Komise předsednictva ÚV KSČ uskutečnila se s. B. Köhlerem dne 5. 5. 1971 pohovor. Na základní otázky politické odpovědnosti za procesy a jejich revizi po delší diskuzi a předložení mnohých faktů přiznal své chyby a odvoláním se na sebekritiku přednesenou na plénu ÚV KSČ v dubnu 1963(9) a vyjádřenou v jeho „memorandu", které zaslal ÚV KSČ dne 5. 6. 1970, ve kterém prohlašuje, že se při procesech staly těžké chyby. Sdílí názor, že obvinění řady soudruhů v tzv. procesech byla vykonstruována a vymyšlena, proto je odsuzuje.

Dlouho byl přesvědčen, že žaloba na „protistranické centrum" byla správná. Ve straně byly různé frakce, centra, kliky proti generální linii, kterou vytyčilo gottwaldovské vedení. Uváděl řadu faktů o složitosti prvního období po revoluci ve straně, ve společnosti a v našem mezinárodním postavení a zahraničně politické orientaci. Že to byl urputný boj. Z toho vycházel ve svém přesvědčení, že všechny tyto kliky [je] třeba v zárodku rozbíjet. Když přišel Barák a jiní z bezpečnosti, věřil jim a pomáhal.

V pohovoru upotvrdil, že mělzjednodušenýpřístupklidem, myslelsitotiž, žekdojednoučidvakrát zakolísal, mohlsestátnepřítelemstranyasocialismu. Uváděltopodrobnějinaněkolikapřípadech. B. Köhler vyslovil souhlas se závěry plenárního zasedání ÚV KSČ z roku 1963 o vykonstruování procesů a přijímá svoji politickou odpovědnost za procesy a oddalování revize.

Svůj vztah k současné politice vyložil komisi B. Köhler velmi podrobně. Věcně zdůvodnil, že se s politickým kursem od dubna 1969 plně ztotožnil a že se stal součástí jeho komunistického přesvědčení.

Míra politické odpovědnosti B. Köhlera vyplývá z členství ve vrcholných stranických orgánech, které o věcech rozhodovaly, i ze zastávané funkce, jakož i z vlastní iniciativy při vyhledávání nepřátel ve straně, kde se dopustil vážných chyb a porušování leninských norem stranického života.

Za tyto chyby byl právem ÚV KSČ kritizován a postupně zbaven všech stranických funkcí.

Karel Bacílek

Narodil se v roce 1896.

Do strany vstoupil v roce 1921 a pracoval v různých funkcích, především jako tajemník KV a od roku 1943 jako tajemník ÚV KSS. V dubnu 1950 byl po odvolání G. Husáka předsedou Sboru pověřenců, a to až do ledna 1952, kdy se stal ministrem národní bezpečnosti. V této funkci zůstal až do září 1953. Pak byl až do roku 1963 prvním tajemníkem ÚV KSS. Od září 1951 byl ve vedení strany, a to do roku 1954 členem politického sekretariátu ÚV KSČ a od roku 1954 do roku 1963 členem politického byra ÚV KSČ. Na dubnovém plénu v roce 1963 byl z této funkce odvolán.

Po celou dobu své stranické práce věnoval své síly a schopnosti straně a přispěl svým dílem při vítězných zápasech stran i při budování socialismu.

V době, kdy zastával funkci ministra národní bezpečnosti, připravoval a organizoval v podstatě všechny politické procesy, zvláště procesy s tzv. centrem. Zasahoval do vyšetřování, spoluurčoval výběr lidí, kteří byli souzeni v tzv. centru, navštěvoval obviněné v celách a připravoval je na to, jak mají vypovídat před soudem. Také k popravě odsouzených v procesu s tzv. centrem došlo tehdy, když K. Bacílek byl ministrem národní bezpečnosti.

Při organizování tzv. politických procesů se K. Bacílek aktivně zúčastňoval obviňování některých funkcionářů na Slovensku z buržoazního nacionalismu a zdůrazňoval, že nejde o politické chyby, ale škůdcovskou činnost a tyto soudruhy nazýval „zrádci národa". Tato jeho činnost přispívala k vytváření atmosféry, která vedla až k zatčení kritizovaných soudruhů.

Jako první tajemník ÚV KSS stál v čele komise, která přezkoumala a schválila obžalobu proti soudruhům G. Husákovi, Novoveskému, Okálimu, Horváthovi a Holdošovi, a to i poté, kdy již i v jiných socialistických zemích docházelo k nápravě chyby a v Sovětském svazu dokonce k odsouzení Beriji.

Spoluodpovědnost za procesy má rovněž proto, že byl členem politického byra ÚV KSČ a jako jeho člen bránil a oddaloval jejich revizi a prohlašoval rozsudky za správné. Na tomto svém stanovisku trval až do roku 1963. Těmito svými činy a postoji vážně poškodil stranu a naši socialistickou společnost, stejně jako svým prohlášením v roce 1968 ve Smeně, ve kterém svaloval odpovědnost za tzv. politické procesy na sovětské poradce.

Při pohovoru s komisí předsednictva ÚV KSČ přiznal svou odpovědnost za procesy, za oddalování jejich revize a rehabilitace vzhledem k funkcím, které v té době zastával. Nese mimořádnou odpovědnost za nezákonné politické procesy s padesátých let i za oddalování jejich revize a rehabilitace těch, kdo byli v rozporu se zákonem odsouzeni.

Uvádí, že v dnešní době kladně hodnotí vývoj politické situace ve straně i ve společnosti.

K. Bacílek byl od roku 1963 právem odvolán prostupně ze všech stranických a jiných funkcí.

Josef Urválek

Narodil se v roce 1910.

V době vysokoškolských studií byl členem sociální demokracie, od května 1945 je členem KSČ.

Po absolvování právnické fakulty pracoval v různých funkcích v soudnictví, předtím než se stal hlavním žalobcem v procesu s tzv. centrem, byl krajským prokurátorem v Českých Budějovicích.

Již v období před únorem 1948 byl veřejným žalobcem u mimořádného lidového soudu, zastupoval žalobu proti R. Gajdovi a jiným kolaborantům, pomáhal i v procesu proti R. Beranovi a členům tzv. protektorátní vlády.

Byl hodnocen jako uvědomělý, ukázněný a věci dělnické třídy oddaný člen strany, který se po roce 1945 aktivně zapojuje do veřejného života a pomáhá při uskutečňování politiky strany.

Jeho odpovědnost na procesech, především s tzv. „centrem", tkví v tom, že jako odborník připustil hrubé porušení socialistické zákonnosti. Od roku 1953, kdy byl jmenován předsedou Nejvyššího soudu, nese pak odpovědnost za to, že dovolil, aby došlo k porušování socialistické zákonnosti v dalších procesech. Z titulu své funkce, z níž byl odvolán v druhé polovině roku 1963, má velkou spoluodpovědnost za to, že napomáhal v rozporu se zákonem ke zdlouhavému a nedůslednému řešení revize nezákonně odsouzených a jejich rehabilitace.

Při pohovoru, který s J. Urválkem uskutečnila komise předsednictva ÚV KSČ, přiznal svůj díl odpovědnosti za procesy i za oddalování revize a rehabilitace v rozsahu funkce předsedy Nejvyššího soudu. Souhlasí i se závěry pléna ÚV KSČ z dubna 1963, kdy bylo schváleno jeho odvolání z funkce.

J. Urválek se staví kladně k nynější politické linii KSČ.

J. Urválek byl oprávněně pro porušení svých povinností zbaven všech svých funkcí.

Dr. Štefan Rais

Narodil se roku 1909 v rodině továrního zřízence. Vystudoval práva.

V roce 1933 vstoupil do Komunistické strany Československa.

V dubnu 1950 se stal ministrem spravedlnosti. V září 1953 byl z této funkce odvolán s odůvodněním, že se „neosvědčil při plnění úkolů". Po odvolání z funkce ministra spravedlnosti byl dán k dispozici Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Od roku 1954 pracoval ve Sboru pověřenců jako tajemník pro NV. Na květnovém plénu ÚV KSČ roku 1968 mu bylo pozastaveno členství v KSČ v souvislosti s odpovědností za politické procesy let 1949–1954.

Soudruh Rais jako student vstoupil do revolučního hnutí a svou práci v různých funkcích věnoval věci strany a socialistické výstavby.

Jeho odpovědnost za nezákonné politické procesy je vymezena funkcí ministra spravedlnosti. Z této funkce byl od května 1950 do 15. 11. 1953 členem bezpečnostní komise (pětky) vedené R. Slánským. V bezpečnostní komisi se podílel na formování tvrdé represivní politiky, předkládal návrhy na tresty a spolurozhodoval o nich. Byl členem komise pro vypracování obžaloby na R. Slánského a pro řízení procesu s centrem, stejně i členem komise pro doplnění obžaloby proti tzv. slovenským buržoazním nacionalistům.

Jeho odpovědnost vyplývá dále i z toho, že jako právník ve vysoké státní funkci na úseku spravedlnosti odpovídá za udržování mechanismu tzv. kabinetní justice, kterou převzal po A. Čepičkovi a která aktivně přispívala k vykonstruování neoprávněných politických procesů.

Jeho odpovědnost je zvýšena i tím, že se ve své funkci setkával s poznatky o nezákonných metodách uplatňovaných při vyšetřování, o používání násilí, psychického nátlaku a dalších metodách; přesto nevyvozoval ani pro justici, ani pro sebe žádné závěry. Z jeho tehdejších vystoupení nevyplývá, že by byl jako právník upozornil nebo vyjádřil pochybnost o připravovaných procesech či rozhodnutích stranických orgánů, anebo aby upozornil, že jsou porušovány zákony státu.

Přitom je třeba vidět i tu skutečnost, že jako výkonný funkcionář ve státě velmi disciplinovaně plnil usnesení stranických orgánů, i když byl a v rozporu se socialistickou zákonností.

Pohovor, který se Št. Raisem provedla komise předsednictva ÚV KSČ 6. 5. 1971, byl veden na základě zdokumentovaných faktů a skutečností jeho podílu na vykonstruování a vedení politických procesů.

S. Štefan Rais si plně uvědomuje svou odpovědnost jako ministr spravedlnosti za politické procesy, přičemž se k tomuto závěru dopracoval až postupem času. Tvrdil, že konstruovanost a protizákonnost procesů viděl až později, v době revize procesů. Svou odpovědnost si uvědomuje v mezích zastávaných funkcí a podmínek, kdy rozhodující úlohu plnilo ministerstvo bezpečnosti a politické orgány, které procesy řídily.

S. Štefan Rais vyslovil plný souhlas s politickou linií naší strany nastoupenou po dubnu 1969, což také v mezích svých možností v praxi dokazuje. Zejména se angažuje ve slovenském mírovém hnutí, aktivním vystupováním doma i v zahraničí v intencích politiky strany.

S. Štefan Rais byl v roce 1963 právem odvolán ze všech stranických a veřejných funkcí.

Pavol David

Narozen v roce 1896 v rodině dělníka.

V roce 1921 vstoupil do KSČ a nepřetržitě pracoval v různých funkcích ve straně a v Rudých odborech. V roce 1931 se souhlasem vedení strany emigroval do SSSR a přijímá sovětské státní občanství. Koncem roku 1944 je poslán do Rudé armády jako politický pracovník štábu 4. ukrajinského frontu. Po osvobození vykonává různé stranické a státní funkce a v květnu 1949 byl zvolen do funkce vedoucího tajemníka KV KSS v Žilině, v roce 1952 pak do funkce tajemníka ÚV KSS. V roce 1952 na celostátní konferenci byl zvolen kandidátem ÚV KSČ a na X. sjezdu KSČ členem ÚV KSČ a až do roku 1958 je členem politického byra ÚV KSČ. Na květnovém plénu 1968 mu bylo pozastaveno členství.

Činnost P. Davida ve straně od roku 1921 dokazuje, že svůj život zasvětil dělnickému hnutí, straně a socialismu. V této své činnosti při bezvýhradné oddanosti věci revoluce se dopouštěl i vážných chyb.

Pavol David nese svůj díl odpovědnosti jako člen nejvyšších stranických orgánů v letech 1952–1963. I když nebyl iniciátorem v procesu s tzv. „slovenskými buržoasními nacionalisty", byl pověřen vedením skupiny pro zabezpečení jeho hladkého průběhu. Velmi úzce spolupracoval s bezpečností při inscenaci a realizaci tohoto procesu. Má svůj podíl odpovědnosti za nedůslednou, vleklou rehabilitaci nevinně odsouzených a nikdy nepřišel sám s návrhem přešetřit jednotlivé případy ani se nezastal soudruhů, přestože již věděl, že jsou nevinní.

P. David byl v roce 1963 oprávněně odvolán ze všech stranických funkcí.

Zemřel jako důchodce v prosinci 1970.

Informace ke zprávě o uzavření přešetřování odpovědnosti za politické procesy v období 1949–1954 a jejich revizi[d]

V rámci přípravy sjezdových dokumentů rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ na svém zasedání 23. dubna 1971 vytvořit komisi ve složení: soudruzi J. Kempný, O. Švestka, D. Kolder, V. Šalgovič a pověřilo ji připravit ve smyslu diskuse návrh na ukončení práce tzv. rehabilitační komise, která byla ustavena na základě usnesení ÚV KSČ z dubna a května 1968 s tím, že závěry o těchto otázkách mají být posouzeny na zasedání ÚV KSČ ještě před XIV. sjezdem. Předsednictvo ústředního výboru vycházelo z nutnosti definitivně uzavřít období politických procesů, jejich zdlouhavé revize a nedůsledné rehabilitace, aby se jimi nemuselo zabývat jednání sjezdu ani nově zvolený ústřední výbor po XIV. sjezdu.

Komise předsednictva ústředního výboru strany podrobně prostudovala všechny potřebné dokumenty, zejména materiály komise vedené s D. Kolderem i komise k přezkoumání kritiky buržoazního nacionalismu, včetně protokolů ze zasedání ÚV KSČ z 3. a 4. dubna a 18. a 19. prosince 1963, kde byly tyto otázky projednávány. Stejně tak se komise podrobně seznámila s materiály komise vedené s. J. Pillerem z roku 1968 i protokoly ze zasedání ÚV KSČ z dubna a května 1968. Po prostudování, posouzení a porovnání všech těchto dokumentů došla komise předsednictva ÚV KSČ k následujícím závěrům:

1. Zpráva komise vedená soudruhem D. Kolderem pro přešetření politických procesů v období 1949–1954 – která byla základním podkladem pro jednání plenárního zasedání ÚV KSČ ve dnech 3. a 4. dubna 1963 – postihla plně a pravdivě všechny hlavní skutečnosti o přípravě a organizování politických procesů. Ústřední výbor tak mohl ve svém usnesení jasně konstatovat, že nové šetření politických procesů ukazuje, že tzv. protistátní spiklenecké centrum vedené R. Slánským bylo od začátku uměle vykonstruováno. Politickým nedostatkům a chybám, kterých se tito lidé dopustili, byl uměle vtisknut kontrarevoluční charakter. Rovněž tzv. následné procesy, jehož i další rozhodnutí vyvozené z tzv. protistátního spikleneckého centra, byly uměle vykonstruovány. ÚV KSČ konstatoval, že rozsudky vynesené v těchto procesech jsou nezákonné a doporučil je zrušit.

2. Komise předsednictva ÚV KSČ však konstatuje, že přes správnost těchto základních závěrů některé další přijatá usnesení neodpovídají především spravedlivému určení politické odpovědnosti za tyto tragické omyly a chyby. Hlavní příčinou této skutečnosti bylo, že se tato politická zodpovědnost omezila jen na Gottwaldovo vedení a nepostihla též politickou zodpovědnost tehdejšího nového vedení strany, především prvního tajemníka ÚV KSČ s. A. Novotného. Stalo se tak především proto, že o závěrech rozhodovali ve vedení strany soudruzi, kteří za část politických procesů nesli plnou politickou zodpovědnost, stejně jako politickou zodpovědnost za oddalování a neprincipiální řešení revize procesů a rehabilitací. Navíc ustavená komise vedená s. D. Kolderem neměla k dispozici všechny potřebné podklady z archivu bývalého politického sekretariátu ani osobního archivu s. Novotného, které právě tuto odpovědnost dokumentovaly.

3. Při uzavírání politické odpovědnosti jednotlivých soudruhů, kterým bylo pozastaveno členství za procesy a za jejich nedůslednou revizi a rehabilitaci nevinně odsouzených, opírala se komise o základní hodnocení a závěry přijaté na prosincovém plénu ÚV, zejména o „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ".

4. Komise předsednictva ÚV KSČ zároveň dochází k poznání, že komise vedená s. J. Pillerem ve své podstatě nepřinesla žádná nová zjištění o politických procesech proti zprávě komise z roku 1963, kromě dokumentace z archivu politického sekretariátu a osobního archivu A. Novotného. Komise předsednictva naopak konstatuje, že již dříve zjištěných a v ÚV KSČ v roce 1963 projednaných faktů bylo hrubě a tendenčně zneužito proti zájmům strany a našim vztahům k Sovětskému svazu. Zpráva byla koncipována především tak, aby se podněcovala atmosféra antisocialismu a antisovětismu. Zároveň chtěla diskreditovat celý náš politický systém, vnitřní život strany a její vedoucí úlohu ve společnosti tak, aby si vytvořila platformu pro zdůvodnění „našeho vlastního – demokratického socialismu nebo socialismu s lidskou tváří".

Naprostým podceněním zodpovědnosti za práci komise, nezásadovým přístupem, umožnil s. J. Piller a někteří další odpovědní členové ve vedení, že takto tendenční a nepravdivá zpráva byla nelegálně dopravena a publikována v některých kapitalistických státech česky a naposle-

dy v anglickém překladu v nakladatelství Mc Donald and Company. Takto zfalšovaná zpráva pravicovými oportunisty se stala podkladem pro hysterickou protisocialistickou, protičeskoslovenskou a protikomunistickou kampaň a hluboce škodí celému mezinárodnímu komunistickému a dělnickému hnutí.

5. Podle usnesení předsednictva z 23. 4. 1971 komise

a) vypracovala závěrečnou zprávu k ukončení prací tzv. rehabilitační komise na základě usnesení ÚV KSČ z dubna a května 1968;

b) provedla osobní pohovory se soudruhy A. Novotným, K. Bacílkem, B. Köhlerem, Š. Raisem, V. Širokým a J. Urválkem. Za účelem objasnění jejich politické odpovědnosti za politické procesy, oddalování jejich revize a nedůslednou rehabilitaci i jejich názorů a postojů k současné politice strany.

Na základě podkladového materiálu a pohovorů vypracovala závěrečné zhodnocení jejich podílu politické odpovědnosti za procesy, oddalování revize a rehabilitací;

c) připravila návrh usnesení pro dokončení a uzavření stranických rehabilitací.

Návrh usnesení ústředního výboru KSČ o uzavření přešetření odpovědnosti za politické procesy z období 1949–1954 a jejich revizi

1. Ústřední výbor KSČ projednal a schválil „Zprávu PÚV KSČ o uzavření odpovědnosti za politické procesy v letech 1949–1954 a jejich revizi".

2. Ústřední výbor KSČ ruší usnesení ÚV KSČ z 9. května 1968 o pozastavení členství A. Novotnému, S. Širokému, K. Bacílkovi, P. Davidovi, B. Köhlerovi, Š Raisovi a J. Urválkovi.

Ústřední výbor KSČ při tomto rozhodnutí vycházel jak z celoživotní práce těchto soudruhů, tak ze skutečnosti, že přiznali svůj podíl politické odpovědnosti za organizování procesů v letech 1949–1954 i za jejich zdlouhavou revizi. Přihlížel i k faktům, že souhlasí a podporují současnou politiku strany.

3. Ústřední výbor KSČ však konstatuje, že politická odpovědnost uvedených soudruhů za organizování procesů a jejich zdlouhavou revizi je veliká a míra jejich odpovědnosti za vážné škody, které svým nesprávným osobním i kolektivním rozhodováním způsobili, je u každého určena funkcemi, které zastávali. Proto se ústřední výbor KSČ usnáší, že soudruzi A. Novotný, V. Široký, K. Bacílek, B. Köhler, Š. Rais a J. Urválek nemohou zastávat žádné stranické, státní a veřejné funkce.

4. Ústřední výbor těmito svými rozhodnutími uzavírá politickou odpovědnost za procesy z let 1949–1954 a jejich revizi a ukládá PÚV KSČ, aby po XIV. sjezdu vhodnou formou informoval o svých závěrech stranické orgány a organizace.

NA, KSČ-ÚV, 02/1 – předsednictvo, 1966–1971, sv. 166, arch. j. 254, b. 4. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 39 stran A4 (19 stran zpráva, 4 strany informace ke zprávě, 15 stran zhodnocení, 1 strana návrh usnesení).

---

[a] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 9670/31, v pravém horním rohu je dokument označen jako PŘÍLOHA III.

[b] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 9670/31, v pravém horním rohu je dokument označen jako PŘÍLOHA IV.

[c] Jméno J. Pavla bylo přeškrtnuto rukou.

[d] V levém horním rohu je uvedeno číslo jednací 9670/31, v pravém horním rohu je dokument označen jako PŘÍLOHA II.

[1] Předsednictvo ÚV KSČ schválilo zprávu i „*zhodnocení politické odpovědnosti soudruhů A. NOVOTNÉHO, K. BACÍLKA, P. DAVIDA, J. URVÁLKA, S. RAISE, V. ŠIROKÉHO, B. KÖRLERA za tzv. procesy a oddalování jejich revize*", uložilo J. Kempnému upravit návrh usnesení ÚV KSČ k těmto otázkám podle připomínek předsednictva ÚV KSČ a G. Husákovi předložit materiály komise i návrh na usnesení ÚV KSČ 19. května 1971

[2] Lavrentij Pavlovič Berija byl šéfem sovětské tajné služby NKVD a lidového komisariátu (tj. ministerstva) vnitra. V rámci vnitrostranického boje po Stalinově smrti byl v červnu 1953 svržen a v prosinci téhož roku popraven.

[3] Ke kauze Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka viz poznámku č. 7 k dokumentu č. 16.

[4] V bodu I bylo potvrzeno vyloučení z ÚV KSČ a ze strany Rudolfa Slánského, Otty Šlinga, Bedřicha Reicina a Jarmily Taussigové, v bodu II bylo potvrzeno vyloučení z ÚV KSČ a zbavení funkcí Marie Švermové, Josefa Smrkovského, Hanuše Lomského, Viléma Nového, Kolomana Moškoviče, Ladislava Novomeského, Gustáva Husá-

ka, Vítězslava Fuchse, Růženy Dubové, Vladimíra Clementise a zbavení funkcí Bedřicha Gemindera. Usnesení ústředního výboru KSČ ke zprávě o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období působení kultu osobnosti viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 100–105 (citované body usnesení na s. 102).

(5) Antonín Novotný na závěr plenárního zasedání ÚV KSČ 20. dubna 1963 podle stenografického záznamu uvedl: „*Politické byro rozhodlo, aby v zájmu osvětlení všech věcí kolem procesu Slánského byla ustavena komise, která o výsledku šetření podá zprávu Ústřednímu výboru. Je to v zájmu toho, abychom se na věci podívali s nových hledisek, abychom dostali správný pohled a zjednali úplné jasno. Přitom nepochybujeme o tom, že Slánský byl vinen. Dále, soudruzi, bude potřebí se současně podívat na některé staré věci strany, také zde zjednat jasno a předložit Ústřednímu výboru.*“ *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plénum, sv. 77, arch. j. 50, Zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa 19. a 20. dubna 1956. Stenografický zápis, s. 112.

(6) Politické byro ÚV KSČ se na své schůzi konané 16. listopadu 1956 zabývalo zprávou předloženou 10. listopadu 1956 ministrem vnitra Rudolfem Barákem a generálním prokurátorem Janem Bartuškou. Podle ní Správa nápravných zařízení Ministerstva spravedlnosti zjistila, že v posledních šesti dnech bylo rozhodnutím komisí pro podmíněné propuštění zřízených u krajských soudů podmíněně propuštěno čtyřicet osob, odsouzených pro „kontrarevoluční činy“. Tento stav byl vzhledem k aktuální situaci označen za nežádoucí. Bylo tak potřeba zamezit dalšímu podmíněnému propouštění osob odpykávajících si trest za tuto činnost i přerušování jejich výkonu trestu. Generální prokurátor proto podnikl příslušná organizační opatření. Politické byro ÚV KSČ zprávu vzalo na vědomí. *NA*, KSČ-ÚV, 02/2 – Politické byro, sv. 122, arch. j. 135, b. 13.

(7) Zmiňovaná celostátní porada vedoucích tajemníků okresních výborů KSČ se konala 7. až 8. října 1957. Antonín Novotný v úvodním referátu mj. seznámil přítomné se závěry Barákovy komise projednávané předtím ÚV KSČ. Ve svém projevu mj. uvedl: „*Je třeba vidět, že s odstupem doby po odsouzení, zkrácení trestu, amnestii i po rehabilitaci vyšli mnozí odsouzení na svobodu. Je pochopitelné, že někteří z nich přistupují nyní ke svému případu s osobních hledisek a snaží se nesprávně vykládat závěry XX. sjezdu KSSS a naší celostátní konference a dokazovat, že byli obětí nějakého teroru či stalinské kliky v naší straně. Víme, že někteří takoví nespokojenci se scházejí a je třeba otevřeně říci, že mnohdy a po většině je to na protistranické platformě. Je třeba, abychom takovýmto lidem věnovali pozornost, trpělivě je přesvědčovali o jejich nesprávných názorech a škodlivosti jejich počínání pro jednotu strany. Je třeba přitom říci, že mnozí z propuštěných, zejména lidé, pracující na hospodářském úseku v tehdejší době, jsou živly naší straně a dělnické třídě cizí, mnozí z nich pocházejí z buržoazních vrstev a dostali se v tehdejší na vedoucí hospodářské funkce jen proto, že Slánský prováděl nesprávnou kádrovou politiku.*“ *NA*, KSČ-ÚV, 018 – celostátní porady, sv. 34, arch. j. 195, Celostátní porada vedoucích tajemníků okresních výborů KSČ dne 7. října 1957, s. 39 (stenoprotokol).

(8) Jedná se o česko-německou složeninu – ústřední výbor Kommunistische Partei Deutschlands.

(9) Bruno Köhler ve svém vystoupení vyjádřil souhlas s tím, že přesvědčení vedení KSČ o správnosti tehdejší koncepce o nepříteli ve straně – která se ukázala být nesprávnou a uměle vykonstruovanou – neruší jeho odpovědnost za důsledky, které z toho vyplynuly. „*To platí i pro mne, který jsem nebyl členem vedení strany, ale jejím odpovědným pracovníkem. Myslím, že při spoluodpovědnosti je míra odpovědnosti jednotlivce spojena s tím, jak svou práci vykonával. To vztahuji také na sebe, na svou práci po stranické linii, kterou jsem vykonával jako vedoucí kádrového oddělení ústředního výboru po dobu 14 měsíců v letech 1950–1951. Souhlasím a uznávám, že jsem spoluzodpověden za tzv. hledání nepřítele uvnitř strany, jak to vyplývalo z koncepce linie strany, které jsem plně věřil. Za ty chyby, kterých jsem se dopustil, jsem právem kritizován a hodnocen.*“ Köhler se poté ve svém příspěvku vyslovuje především ke svému angažování v případu Otty Šlinga. Záznam vystoupení Bruna Köhlera viz in: *NA*, KSČ-ÚV, 01 – plenární zasedání, sv. 102, arch. j. 89, Zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa 3. a 4. dubna 1963. Stenografický zápis. Praha 1963, s. 72–73 (citovaná pasáž na s. 72).

101.

1972, 27. června, Praha. – Zpráva předsedy trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR Miloše Jestřába obsahující zhodnocení aplikace zákona o soudní rehabilitaci.

Zpráva
o zhodnocení aplikace zákona č. 70/1970 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci(a)

Po lednu 1968 byl vytýčen mj. i požadavek poskytnutí plné rehabilitace občanům, kteří byli odsouzeni a potrestáni jako škůdci socialismu, ač se na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili. Tento ve své podstatě oprávněný požadavek byl však zneužit protisocialistickými silami a stal se jedním z prostředků snah o negování celého vývoje socialistické společnosti v uplynulých více než dvaceti letech. Některých nesprávností 50. let bylo zneužíváno k útokům na socialistický právní řád, proti KSČ, proti státnímu aparátu, hlavně pak proti orgánům bezpečnosti, prokuratury a soudů. Snahou protisocialistických sil za aktivního využí-

vání hromadných sdělovacích prostředků, bylo zafixovat ve vědomí lidi představu, že všechny osoby stíhané pro protistátní trestnou činnost po roce 1948 byly odsouzeny nezákonně. Toto hrubé zkreslování skutečnosti se stalo výchozí základnou nejen k popírání socialistické zákonnosti v uplynulých 20 letech, ale k celkovému vyvolání nedůvěry k socialistickému společenskému a státnímu zřízení, k socialistickému právu, ke skandalizování pracovníků prokuratury, soudů a bezpečnosti. Zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci nesl negativní stopy politické atmosféry, ve které vznikal. Některá jeho ustanovení připouštěla pro svou nejasnost různý výklad. Koncepce zákona byla vytvořena v rozporu s některými platnými zásadami trestního řízení i s právními úpravami jiných socialistických zemí, které řešily obdobné problémy a které usilovaly o maximální možnou stabilitu pravomocných soudních rozhodnutí. Výrazem nedůvěry k řádným soudům bylo vytvoření zvláštních senátů k provádění přezkumného řízení.

Se zřetelem na tento stav věci a na základě rozboru rozhodovací činnosti soudů v rehabilitačních věcech ve vztahu ke znění jednotlivých ustanovení zákona se ukázalo, že principiální, objektivní a spravedlivé rozhodování o rehabilitačních návrzích lze zabezpečit jedině novelizaci zákona; to se stalo zákonem č. 70/1970 Sb., jímž byl zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci s účinností od 17. 7. 1970 změněn a doplněn. Zákonem byl nově vymezen rozsah přezkoumávaných věcí (§ 2), z přezkoumáváni podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci byly vyloučeny trestní věci obecně kriminální povahy, se zřetelem na výsledky celostátní konference KSČ z června 1956 byl zúžen okruh přezkoumávaných věcí stanovením časové hranice do 31. 12. 1956, byly zrušeny zvláštní senáty (článek 2), zrušeno ustanovení o společenských obhájcích (§ 11), změnou ustanovení § 13 byla odstraněna v zákoně zakotvená nedůvěra k vyšetřovatelům Sboru národní bezpečnosti, zrušením odst. 2 téhož ustanovení a § 14 byla odstraněna možnost narušovat ochranu státního tajemství, novou úpravou zrušovacích důvodů v § 15 byla zajištěna potřebné náročnost na prokazování vad přezkoumávaných rozhodnutí, nově bylo toto ustanoveni doplněno o odstavec 2, nahrazující v některých případech neoprávněné zproštění pachatele trestného činu zastavením řízení. Bylo zrušeno ustanovení § 20 o uveřejňování zpráv výsledků řízení a místo něho bylo do zákona vloženo nové ustanovení o náhradě nákladů přezkumného řízení, bylo zrušeno ustanovení § 21 a tím obnoven při podáváni stížnosti pro porušení zákona jednotný režim podle trestního řádu, byla zrušena ustanovení § 23 a § 24, která byla v rozporu se zásadou odpovědnosti za spáchání trestného činu ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále bylo zrušeno ustanovení § 29, která difamovalo orgány státní bezpečnosti, nové ustanovení § 30 odstranilo nedůvodné zvýhodnění pozůstalých po osobách rehabilitovaných podle zákona o soudní rehabilitaci ve srovnání s pozůstalými po neprávem odsouzených osobách, které byly rehabilitovány podle obecně platných předpisů, ustanovením § 46 bylo řízení podle zákona o soudní rehabilitaci přizpůsobeno trestnímu řádu a články 3 až 5 byla stanovena přechodná ustanoveni k dosažení cílů v nich uvedených. Z těchto článků nabyl zvláštního významu článek 5, jimž bylo umožněno odstranit nezákonná rozhodnutí bývalých zvláštních senátů, která se stala pravomocnými v období před účinnosti novely.

Stav rehabilitační agendy ke dni účinnosti novely

Stav rehabilitační agendy byl ke dni účinnosti zákona č. 70/1970 Sb., tj. k 17. 7. 1970 tento:
Pravomocná rozhodnuti:

Nové odsouzení - beze změny kvalifikace	5
- se změnou kvalifikace	131
- po částečném zproštění	21
Úplné zproštění	1950
Částečné zproštění a ve zbytku zastavení trestního stíhání	31
Úplné zastavení trestního stíhání	216
Zamítnuto - pro nedůvodnost návrhu	110
- podle § 8	525
Zpětvzato	455

Postoupeno jinému orgánu než krajskému soudu	721
Vyřízeno celkem návrhů	4165
Zbytek	11490

Z uvedeného přehledu vyplývá, že téměř více než polovina z vyřízených návrhů na přezkumné řízení byla před účinností zákona č. 70/1970 Sb. vyřízena pravomocným zprošťujícím rozsudkem u soudů prvého stupně a že pouze nepatrný počet návrhů byl meritorně zamítnut. Už jen tato čísla – nehledíc ke kvalitě těchto soudních rozhodnutí – dokumentují nenormální stav, který právem vedl k novelizaci rehabilitačního zákona.

Uplatňování článku 5 novely

Na podkladě článku 5 bylo po účinnosti novely podáno proti rozsudkům bývalých zvláštních senátů, které se staly pravomocnými před účinností novely, celkem 655 stížností pro porušení zákona, které se týkaly celkem 1397 osob. Z tohoto počtu podaných stížností pro porušení zákona bylo 307 stížností podáno ministrem spravedlnosti ČSR (ohledně 665 osob) a 348 stížností pro porušení zákona ohledně 732 osob bylo podáno generálním prokurátorem ČSR.

Senáty Nejvyššího soudu ČSR projednaly tyto stížnosti s tímto výsledkem:

a) z uvedeného celkového počtu podaných stížností podle osob bylo vyhověno stížnostem u 1310 osob. Důvody vyhovění spočívaly vesměs v porušení zákona v ustanovení § 2 odst. 5, odst. 6 tr. ř.[1] popřípadě jen v ustanovení § 2 odst. 5, eventuálně § 2 odst. 6 tr. ř.;

b) stížnosti byly zamítnuty u 24 osob, z toho u 19 osob se jednalo o stížnosti podané ministrem spravedlnosti ČSR a u 5 osob generálním prokurátorem ČSR. U 13 osob (jde vesměs o stížnosti podané ministrem spravedlnosti ČSR) byla důvodem zamítnutí stížnosti pro porušení zákona skutečnost, že obvinění už zemřeli (§ 275 odst. 1 tr. ř. a contrario[2]).

U 4 osob, u nichž byl původní odsuzující rozsudek zrušen a obvinění zproštěni obžaloby, bylo shledáno, že v jejich věci nebyl napadenými rozsudky porušen zákon, a proto byly v těchto případech stížnosti pro porušení zákona zamítnuty podle § 268 odst. 1 tr. ř.[3]

V jednom případě (4 osoby) byla stížnost pro porušení zákona zamítnuta proto, že se jednalo o tzv. dodatek ke stížnosti podaný ministrem spravedlnosti ke stížnosti pro porušení zákona, kterou ještě před novelou podal generální prokurátor ČSR, a že proto takový postup nebyl možný.

U 3 osob byly stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem ČSR zamítnuty jako nepřípustné, neboť v jednom případě bylo již ve věci rozhodováno na podkladě nové stížnosti pro porušení zákona. U zbývajících 2 osob byla stížnost pro porušení zákona podána proti nepravomocnému rozsudku. Kromě toho byla stížnost pro porušení zákona vzata zpět u 63 osob. Jednalo se u 34 osob o stížnosti podané ministrem spravedlnosti ČSR a u 29 osob o stížnosti podané generálním prokurátorem ČSR.

Z poznatků získaných při projednávání stížností pro porušení zákona plyne, že bývalé zvláštní senáty při své přezkumné činnosti přehlížely zejména zásadu presumpce správnosti pravomocného odsuzujícího rozsudku a při svém rozhodování vycházely jednostranně z nových neprověřených tvrzení obviněných, popřípadě z neprověřených tvrzení dalších osob (spoluobviněných, svědků), které v původním řízení vystupovaly většinou jako spolupachatelé a které obviněného v přezkumném řízení změněnou výpovědí podporovaly. Pokud zvláštní senáty provedly nové důkazy, nekonfrontovaly je s důkazy provedenými v původním řízení a rozhodly, aniž odstranily rozpory mezi původní výpovědí obviněného nebo dalších osob a novými důkazy, a aniž tedy měly bezpečné podklady pro závěry o věrohodnosti nových tvrzení v přezkumném řízení. Zvláštní senáty hodnotily až na ojedinělé případy tyto důkazy s uplatňováním zásady presumpce neviny, ač ve fázi před zrušením přezkoumávaných rozhodnutí nebylo možno se této zásady dovolávat,

V řadě případů obvinění v přezkumném řízení tvrdili, že s nimi bylo v přípravném řízení špatně zacházeno a že byli k nepravdivému doznání donuceni buď fyzickým, nebo psychickým nátlakem. Zvláštní senáty někdy vyslechly orgány přípravného řízení, přestože však tyto orgány zpravidla vylučovaly pravdivost takových tvrzení a ač prakticky stály jen výpovědi vyšetřovatele a obviněných proti sobě, uvěřily zvláštní senáty zpravidla novému tvrzení obvině-

ných, aniž prováděly další dokazování ke zjištění skutečného stavu věci. Nepovažovaly za nutné vyžádat si např. zprávu inspekce ministra vnitra o způsobu provádění výslechů, ač to bylo nutné pro závěr o tom, zda tvrzení obviněných v přezkumném řízení odpovídalo skutečnosti. Věrohodnost takových tvrzení neprověřovaly ani jinými prostředky dokazování, V případech, kde byl původní rozsudek zrušen správně podle § 15 odst. 1 písm. d) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou, docházelo k zprošťujícím rozsudkům, aniž bývalé zvláštní senáty zkoumaly, zda týž skutek obviněných nenaplňoval znaky jiného trestného činu. Ve velké řadě případů byla v rozhodnutích zvláštních senátů krajských soudů podceňována společenská nebezpečnost trestné činnosti v době původních rozhodnutí, byla přehlížena třídně politická situace uvnitř státu a za jeho západními hranicemi a byly ve vztahu k jednání obviněných v rozhodné době vyslovovány nepromyšlené úvahy, neadekvátní tehdejší politické situaci.

Tak např. ve věci 13 Tr 35/68 bývalý zvláštní senát krajského soudu v Plzni vyslovil stanovisko, že zákaz čtení Pastýřských listů, vydaný orgány našeho státu, nebyl pro obviněného směrodatný a že ve čtení Pastýřských listů nebylo nic závadného, poněvadž obviněný plnil jen svou povinnost vůči nadřízeným církevním orgánům. V tomto směru nevzal bývalý zvláštní senát v úvahu, že i pro obviněného platily zákony Československé socialistické republiky.

Nejen v tomto případě, ale i v řadě dalších případů zvláštní senáty krajských soudů dostávaly se ve svých rozhodnutích do rozporu se správným výkladem tehdy platných zákonů, když zcela pomíjely celkovou vnitřní i mezinárodni politickou situaci.

V rozsáhlých skupinových věcech docházelo k projednání návrhů a k rozhodnutím v tak krátké době, že nebylo ani možné provést všechny potřebné důkazy k posouzení věci, anebo tyto důkazy byly provedeny v rozporu s procesními předpisy. Např. dvě velké skupinové věci, v nichž bylo v jednom případě 40 a v druhém případě 33 obviněných, projednal bývalý zvláštní senát krajského soudu v Praze a rozhodl v nich vždy během jediného dne za přítomnosti až 16 obhájců. V těchto řízeních pak nebyl důsledně proveden důkaz ani obsahem protokolů o původním hlavním líčení, byly zamítnuty návrhy prokurátora na provedení alespoň dílčích důkazů probráním závažnějších příloh atd. V takových případech nebylo možno hovořit o tom, že v řízení byl zjišťován skutečný stav věci a že soud při svém rozhodování z něho vycházel. To bylo samozřejmě v rozporu s článkem 103 Ústavy a s ustanovením § 2 odst. 5 tr. ř. K tomu všemu přistupovala nedostatečná připravenost soudců pro tuto obtížnou agendu a ztráta smyslu pro objektivitu řízení a podceňováni celospolečenských zájmů socialistického státu.

Po účinnosti novely senáty krajských soudů rozhodly po zrušení pravomocných rozsudků bývalých zvláštních senátů na podkladě stížnosti pro porušení zákona do 31. března 1972 (podle statistiky ministerstva spravedlnosti ČSR) v tomto počtu návrhů:

- beze změny kvalifikace	1
Nové odsouzeni - se změnou kvalifikace	52
- po částečném zproštění	2
Úplné zproštění	4
Částečné zproštění a ve zbytku zastavení trestního stíhání	2
Úplná zastavení trestního stíhání	15
- pro nedůvodnost návrhu	38
Zamítnuto - podle článku 3 odst. 1	313
- podle článku 3 odst. 2	10
- podle § 8	105
Zpětvzato	110
Celkem	652

Z uvedených statistických dat je zřejmá, že na počet 652 vyřízených návrhů po zrušení pravomocných rozsudků bývalých zvláštních senátů mělo vliv hlavně použití článku 3 odst. 1 prvá věta zákona č. 70/1970 Sb. a použití ustanovení § 8 zákona o soudní rehabilitaci.

Celkový počet návrhů na přezkumné řízení, zamítnutých k 31. 3. 1972 podle článku 3 odst. 1 prvá věta a podle článku 3 odst. 2 zákona č. 70/1970 Sb., má tato skladbu:

podle článku 3 odst. 1	2 350
podle článku 3 odst. 2	127
Celkem	2 477

Z počtu 2 350 zamítnutých návrhů podle článku 3 odst. 1 citovaného zákona připadá na rozhodnutí po zrušení rozsudků na podkladě stížnosti pro porušení zákona 313 a zbytek 2 037 se týká ostatních návrhů, o kterých nebylo před 17. 7. 1970 krajskými soudy pravomocně rozhodnuto. Z toho je patrné, že rozhodování podle článku 3 odst. 1 a podle článku 3 odst. 2 zaměstnávalo krajské soudy činné v rehabilitační agendě po účinnosti novely nejvíce.

Otázky spojené s aplikací článku 3 odst. 1 byly řešeny ve stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR z 21. 12. 1970 zn. sp. Tpj 63/70. Se zřetelem na průběh aplikace tohoto ustanovení v soudní praxi je třeba uvést, že k zamítnutí návrhu na přezkumné řízení podle tohoto ustanovení dojde tehdy, jestliže bylo možno návrh na přezkumné řízení před 17. 7. 1970 projednat na podkladě § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou, avšak před 17. 7. 1970 nedošlo k pravomocnému rozhodnutí a po 17. 7. 1970 už na návrh nynější znění § 2 nedopadá. Je pře to třeba v každém jednotlivém případu zkoumat, zda uvedené podmínky jsou splněny.

Tak např. odsuzující rozsudek bývalého státního soudu ohledně trestného činu neoznámení podle § 35 zákona č. 231/1948 Sb.[4] podléhal před 17. 7. 1970 se zřetelem na ustanovení § 2 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou přezkumnému řízení podle druhého oddílu tohoto zákona. Po účinnosti zákona č. 70/1970 Sb. s ohledem na nynější znění § 2 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci už přezkumnému řízení podle tohoto zákona nepodléhá, neboť trestný čin neoznámení není uveden v prvé hlavě zvláštní části dnes platného trestního zákona, a trestný čin podle § 35 citovaného zákona není trestným činem obdobným trestnému činu podle prvé hlavy zvláštní části dnes platného trestního zákona, avšak je obdobným trestnému činu podle § 168 tr. zák.[5], který je zařazen ve třetí hlavě zvláštní části trestního zákona mezi trestnými činy chránícími veřejný pořádek. Chráněným objektem u tohoto trestného činu je zájem společnosti, aby některé zvlášť závažné trestné činy byly odhaleny a jejich pachatelé potrestáni. O tento zájem šlo i podle zákonů dříve platných, ať už byl tento trestný čin zařazen třeba mezi trestné činy proti republice, jak to bylo např. v zákoně č. 231/1948 Sb. Musí být proto tento návrh zamítnut podle článku 3 odst. 1 zákona č. 70/1970 Sb. Správně takto rozhodl v obdobné věci např. krajský soud v Ostravě ve věci 2 Tr 27/68 /7 Tor 4/71/ a judikoval tak i Nejvyšší soud ČSSR v usnesení ze 7. 1. 1971 zn. sp. Tovr 27/70.

Stejně tak bude zamítnut podle článku 3 odst. 1 prvá věta návrh, jestliže o něm nebylo rozhodnuto před 17. 7. 1970, ohledně odsuzujícího rozsudku krajského soudu týkajícího se trestného činu velezrady z období po 31. 12. 1956, neboť – i když v tomto případě jde o trestný čin obdobný trestnému činu uvedenému v prvé hlavě zvláštní části dnes platného trestního zákona – jde o odsuzující rozsudek krajského soudu z období po 31. 12. 1956, na který už nynější znění § 2 zákona o soudní rehabilitaci nedopadá.

Jestliže nebylo o návrhu na přezkumné řízení rozhodnuto před 17. 7. 1970 ohledně odsuzujícího rozsudku krajského soudu např. pro trestný čin podle § 79 tr. zák.[6] z roku 1950, který byl vydán v období od 1. 1. 1953 do 31. 12. 1956, nepodléhá tento odsuzující rozsudek přezkumného řízení, nebyl podán na podkladě § 2 písm. c) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou. Tento návrh musel být zamítnut před 17. 7. 1970 podle § 8 zákona o soudní rehabilitaci a musí být podle téhož ustanovení zamítnut i po 17. 7. 1970. V tomto případě nepřichází vůbec v úvahu článek 3 odst. 1 zákona č. 70/1970 Sb.

Tento rozdíl mezi postupem podle § 8 zákona o soudní rehabilitaci a postupem podle článku 3 odst. 1 prvá věta zákona č. 70/1970 Sb. si soudy na počátku období aplikace zákona č. 70/1970 Sb. a v některých případech i později neuvědomovaly a zamítaly návrhy podle článku 3 odst. 1 tam, kdo měly byt zamítnuty podle § 8 zákona o soudní rehabilitaci anebo naopak

zamítaly návrhy současně podle obou ustanovení, užívajíce přitom rozličné citace např. „podle článku 3 odst. 1 se zřetelem na § 8 zákona o soudní rehabilitaci“, „podle § 8 a článku 3 odst. 1“ nebo ve výrokové části usnesení necitovaly žádné ustanovení a uváděly je až v odůvodněni usnesení atp.

Přitom správné rozlišení obojí aplikace je důležité s ohledem na rozdílné důsledky použití toho nebo onoho ustanoveni.

Podle § 8 zákona o soudní rehabilitaci se zamítá návrh na přezkumné řízení podle zákona o soudní rehabilitaci s konečnou platností, podle článku 3 odst. 1 zamítnutí návrhu takový důsledek nemá, neboť po právní moci usnesení učiní soud ohledně návrhu (obligatorně) opatření buď podle druhé, nebo podle třetí věty odst. 1 článku 3, přihlížeje k obsahu návrhu a návrh pak bude projednán podle příslušných předpisů trestního řádu.

Při zamítnutí návrhu na přezkumné řízení podle § 8 zákona o soudní rehabilitaci vzniká zpravidla povinnost hradit náklady přezkumného řízení, kdežto při sami tnuti návrhu podle členku 3 odst. 1 prvá věta zákona č. 70/1970 Sb. není navrhovateli povinnost hradit náklady přezkumného řízení uložena.

Nesprávně postupoval městský soud v Praze ve věci 18 Tr 36/70, když usnesením z 25. 2. 1971 zamítl návrh na přezkumné řízení podle článku 3 odst. 1 prvá věta zákona č. 70/1970 Sb. Městský soud v Praze rozsudkem s 24. 5. 1969 zrušil podle § 15 odst. 1 písm. a) b) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou rozsudek téhož soudu s roku 1961 zn. sp. 1 T 39/61 a 3 obviněné zprostil podle § 226 písm. a) tr. ř.[7] obžaloby. Rozsudek zůstal v právní moci. Ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem vyslovil Nejvyšší soud rozsudkem z 18. 3. 1970 zn. sp. 11 Tzr 39/69, že městský soud v Praze rozsudkem z 29. 5. 1969 porušil zákon v ustanovení § 2 odst. 5, odst. 6 tr. ř.[1] ve vztahu k § 15 odst., 1 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci, a zrušil v této části napadený rozsudek a jeho výrok o zproštěni obviněných obžaloby. Rozsudek městského soudu v Praze ze dne 29. 5. 1969 zůstal nedotčen ve výroku o zrušení původního rozsudku podle § 15 odst. 1 písm. a). Nemohl proto městský soud v Praze usnesením z 25. 2. 1971 zamítnout návrh na přezkoumání řízení podle článku 3 odst. 1 zákona č. 70/1970 Sb., neboť návrhu obviněných bylo před 17. 7. 1970 vyhověno. Při nedotčeném výroku v rozsudku městského soudu v Praze z 29. 5. 1969 o zrušení původního rozsudku z důvodu § 15 odst. 1 písm. a) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou nachází se věc ve stadiu po obžalobě, protože rozsudkem Nejvyššího soudu z 18. 3. 1970 byl rozsudek městského soudu v Praze z 29. 5. 1969 zrušen jen ohledně zrušovacího důvodu podle § 15 odst. 1 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou.

Návrhy původně podané jako návrhy na obnovu řízeni nebo jako stížnosti pro porušení zákona, resp. podněty k těmto stížnostem, o nichž do 1. 8. 1968 příslušné orgány nerozhodly a které postoupily po l. 8. 1968 krajským soudům podle § 43 zákona o soudní rehabilitaci, se staly tímto postoupením návrhy podle § 5 odst. 1, 2 zákona o soudní rehabilitaci a jako takové musely být za podmínek článku 3 odst. 1 prvá věta zákona č. 70/1970 Sb. zamítnuty.

Aplikace ustanovení článku 3 odst. 2 zákona č. 70/1970 Sb. nepůsobí krajským soudům potíže.

Správně byl zamítnut návrh ohledně bezdomovce (12 Tr 306/68 krajský soud v Ústí nad Labem), který bydlel trvale v ČSSR, a v polovině roku 1968 požádal čs. úřady o čtyřdenní výjezd do Rakouska, ze kterého už se nevrátil a odejel do USA. I na bezdomovce jako obyvatele republiky se vztahují zákony republiky. Svým jednáním porušil obviněný v tomto případě loajalitu k socialistickému státu, který mu po dlouhou dobu poskytoval rozsáhlá sociální a jiná práva jako vlastním občanům.

Ustanovení článku 3 odst. 2 zákona č. 70/1970 Sb. má podle důvodové správy obecnou povahu a dopadá proto na všechny návrhy, kde navrhovatel se zdržuje v cizině bez povolení, ať k takovému pobytu došlo před účinností, nebo po účinnosti zákona o soudní rehabilitaci před novelou nebo po novele. Jestliže tedy čsl. občan opustil území republiky před účinností zákona o soudní rehabilitaci bez povolení československých úřadů, zamítne soud návrh podle článku 3 odstavec 2 podaný v jeho prospěch některou osobou podle § 5 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci oprávněnou. I kdyby osoba, v jejíž prospěch byl podán návrh některou osobou uvedenou v § 5 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci, se zdržovala v cizině se svolením československých úřadů, soud rovněž zamítne návrh podle článku 3. odst. 2, zjistí-li, že návrh ve prospěch obviněného byl podán osobou, která se zdržuje bez povolení v cizině, ať k takovému

pobytu došlo před podáním návrhu nebo po jeho podání, jestliže v době rozhodování soudu tento stav trvá. Ze znění článku 3 odst. 2 citovaného zákona: „Návrh podaný osobou, která se zdržuje bez povolení v cizině“, je patrné, že článek 3 odst. 2 má na mysli všechny osoby, uvedené v § 5 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci, zdržují-li se bez poveleni československých úřadů v cizině.

Aplikace § 2 ve znění novely (rozsah přezkoumávaných věcí)

K aplikaci ustanovení § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSR stanovisko dne 21. 12. 1970 zn. sp. Tpj 63/70 a trestní kolegium Nejvyššího soudu SSR stanovisko dne 22. 3. 1971 zn. sp. Tpj 1/71 Stanoviska obou nejvyšších soudů jsou rozdílná, pokud jde o otázku, co je kritériem rozsahu přezkoumávaných věcí, zda právní kvalifikace skutku v obžalobě nebo právní kvalifikace skutku v přezkoumávaném odsuzujícím rozsudku. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR vychází z právní kvalifikace odsuzujícího rozsudku, kdežto stanovisko Nejvyššího soudu SSR považuje za kritérium právní kvalifikaci uvedenou v obžalobě.

Nejvyšší soud ČSR při řešení shora uvedené otázky vycházel ze dvou hledisek:

1. že ustanovení § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely doznalo proti původnímu znění téhož ustanovení podstatnou změnu v tom, že předmětem přezkumného řízení podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci po 17. 7. 1970 nejsou odsuzující rozsudky o trestných činech, ale že základem pro přezkumnou činnost jsou jen určité trestné činy,

2. že v případě zákona o soudní rehabilitaci jde v podstatě o výjimečný opravný prostředek svého druhu, při jehož použití, stejně jako při použití mimořádných opravných prostředků podle trestního řádu, se má s ohledem na požadavek stability soudních rozhodnutí uplatňovat spíše výklad restriktivní než výklad extenzivní.

Z ustanovení § 1, 2 a § 15 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely plyne, že účelem přezkumné činnosti je přezkoumat, zda odsuzující rozsudek, tedy výsledek rozhodovací činnosti soudů uvedených v § 2, netrpí některou z vad uvedených taxativně v § 15 odst. 1 citovaného zákona. Zákon koncentruje tedy pozornost a zájem na odsuzující rozsudek a tudíž na trestný čin, jímž byl obviněný v původním řízení uznán vinným. Rozhodnuti o vině je ústřední otázkou každého trestního řízení.

Předmětem žaloby je vždy jen skutek. Jedině skutkem uvedeným v žalobním návrhu je soud vázán a jedině skutek v něm uvedený určuje rozsah činnosti soudu v tom smyslu, že soud nemůže rozhodnout o jiném skutku, než který je uveden v žalobním návrhu, a nemůže rozhodnout o vině jiného obviněného než toho, který je uveden v žalobě.

Soud však není při zachování totožnosti skutku vázán právním posouzením skutku v žalobě. Právní posouzení v žalobě musí prokurátor učinit, protože nemůže stíhat někoho za skutek, který by trestným činem nebyl. Pouze však soud rozhoduje o tom, zda skutek uvedený v žalobním návrhu je trestným činem a jakým trestným činem, nebo zda skutek není trestným činem vůbec (zprošťující rozsudek).

Jestliže tedy Nejvyšší soud nebo bývalý státní soud zřízený zákonem č. 232/1948 Sb.[8] rozhodly, že skutek obsažený v obžalobě nezakládá trestný čin kvalifikovaný žalobou, ale trestný čin jiný, který není dnes uveden v první hlavě zvláštní části trestního zákona a není ani trestným činem obdobným podle dříve platných zákonů (např. obviněný byl žalován pro pomoc k velezradě, byl však odsouzen pro trestný čin neoznámení), nespadá tento odsuzující rozsudek pod výjimečný přezkumný režim zákona o soudní rehabilitaci. Už skutečnost, že shora jmenované soudy svým rozhodnutím dokumentovaly, že skutek byl v obžalobě nesprávně kvalifikován a že vlastně ani skutek jako trestný čin při správném právním posouzení před uvedené soudy nepatřil, plyne, že není důvodu, aby se zákonnost takových odsuzujících rozsudků stala předmětem zkoumání zákonnosti podle výjimečného zákona a nikoliv podle předpisů trestního řádu.

Stejně tomu tak je, byl-li obviněný žalován krajským prokurátorem v období od 1. 1. 1953 do 31. 12. 1956 pro trestné činy uvedené v § 13 odst. 1 tr. ř.[9] z roku 1950 ve znění zákona č. 67/1952 Sb., avšak krajský soud, u něhož byla podle § 20 odst. 1 cit. tr. ř. podaná obžaloba, rozhodl v témž období o skutku uvedeném v žalobě jinak, tj. uznal obviněného za týž skutek vinným trestným činem, který v § 13 odst. 1 tr. ř. z roku 1950 ve zněni novely nebyl uveden, i když třeba

šlo opět o trestný čin podle prvé hlavy zvláštní části trestního zákona. Např. skutek obviněného byl kvalifikován v žalobě krajským prokurátorem jako trestný čin podle § 85 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zák. (sazba 10–25 let), soud však posoudil tento skutek jako trestný čin podle § 85 odst. 1 tr. zák. (sazba 5 až 10 let) nebo podle § 135 odst. 1, odst. 2 tr. zákona z roku 1950 (sazba na 3 měsíce až 4 léta), anebo skutek byl žalován jako velezrada podle § 73 odst. 1 písm. c) odst. 2 písm. a) tr. zák. (sazba 10 až 25 let) a krajský soud posoudil skutek jako trestný čin podle § 80 odst. 1[10] (trestní sazba 1 až 5 let) atd. I v těchto případech rozhodl krajský soud odsuzujícím rozsudkem a tedy závazným způsobem, z něhož plyne, že v obžalobě nebyl skutek kvalifikován správně a že při správném skutkovém zjištění a při správném právním posouzení zakládal skutek trestný čin nepatří do kompetence krajského prokurátora podle § 13 odst. 1 tr. ř. z roku 1950 ve znění novely. I když krajský prokurátor mohl v uvedeném období podle § 21 odst. 2 tr. ř. z roku 1950 ve znání novely č. 67/1952 Sb.[11] žalovat u krajského soudu i trestné činy jiné, než které byly uvedeny v § 13 odst. 1 citovaného trestního řádu, přesto takové atrahované trestní věci nepodléhaly přezkumnému řízeni podle § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění před novelou (viz č. 11/1970 Sb. rozhodnutí a sdělení NS ČSSR[12]).

Z toho, co bylo uvedeno, plyne, že při aplikaci ustanovení § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění zákona č. 70/1970 Sb., kde odsuzující rozsudek je vázán na určité trestné činy, jde hlavně o to, zda při jinak stejné věcné příslušnosti krajského soudu pro eventuální přezkoumání zákonnosti odsuzujícího rozsudku (viz § 281 odst. 2 tr. ř.[13]), má být odsuzující rozsudek v shora uvedených případech přezkoumáván výjimečným způsobem podle zákona o soudní rehabilitaci, nebo podle předpisů trestního řádu o obnově řízení. Máme za to, že smyslu a účelu zákona o soudní rehabilitaci odpovídá stanovisko Nejvyššího soudu ČSR, že kritériem rozsahu přezkoumávaných věcí je právní kvalifikace odsuzujícího rozsudku a nikoliv právní kvalifikace skutku uvedená v obžalobě. Pravomocné odsuzující rozsudky ohledně jiných trestných činů, než o nichž je řeč v ustanovení § 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely, podléhají běžnému režimu přezkumnému podle předpisů trestního řádu.

Aplikace § 15 ve znění novely a problematika spojená s výkladem tohoto ustanovení

Z poznatků Nejvyššího soudu ČSR o aplikaci ustanovení § 15 odst. 1 písm. a), b), c), d) zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely plyne, že krajská soudy v podstatě správně rozlišují mezi jednotlivými zákonnými důvody, pro které lze zrušit původní rozhodnutí zcela nebo zčásti, a u zrušovacích důvodů v odstavci 1 písm. a), b) berou v úvahu, zda vada ad a) měla za následek věcnou nesprávnost rozhodnutí a zda v důsledku vady ad b) je původní rozhodnutí věcně nesprávné. K pochybením tudíž u tohoto ustanovení po novele nedochází, pokud jde o chápání jeho smyslu, ale pouze v oblasti dokazování, popř. v hodnocení jeho výsledků. U všech krajských soudů bylo používáno správně ustanovení § 15 odst. 1 písm. c) citovaného zákona o novele a nedochází už ke kumulaci tohoto zrušovacího důvodu se zrušovacími důvody v odst. 1 písm. a), b), jak tomu bylo téměř běžně v období před účinnosti novely. Všeobecně je pak správně chápáno a vykládáno ustanoveni § 15 odst. 1 citovaného zákona.

Postup krajských soudů podle § 15 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely je minimální, pokud k němu došlo – jako např. ve věci 13 Tr 312/69 krajského soudu v Ústí nad Labem – stalo se tak důvodně a po formální stránce správně.

Krajský soud zrušil rozsudek bývalého státního soudu podle § 15 odst. 1 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely a za podmínek § 15 odst. 2 citovaného zákona ustanovení usnesením řízení zastavil; obvinění se podle pravomocného rozhodnutí krajského soudu dopustili podle dříve platného zákona č. 231/1948 Sb. trestného činu podle § 3 odst. 1, přičemž současný trestní zákon v důsledku změny skutkové podstaty trestného činu pobuřování by nepřipouštěl jejich odsouzení. Protože zrušení původního rozhodnutí bylo důvodné, správně pak krajský soud řízení zastavil a obviněné nezprošťoval.

Stav uplatňováni § 13 ve znění novely (došetření potřebných skutečnosti)

K ustanovení § 13 zákona o soudní rehabilitaci ve znění článku 1 zákona č. 70/1970 Sb. bylo přijato stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR 21. 12. 1970 a praxe krajských soudů v konkrétních případech odpovídá tomuto stanovisku.

Došetřováni podle § 13 zákona o soudní rehabilitaci se provádí podle páté, eventuálně čtvrté hlavy trestního řádu. Nebylo zjištěno, že by těchto předpisů nebylo dbáno, zejména pří došetřování orgány krajské prokuratury nebo vyšetřovatelem SNB. Nezřídka se však stává, že krajské soudy, ač vytýkají procesní vady soudům v původním řízení, samy v přezkumném řízení procesní předpisy někdy správně nedodržují. Např. že ve stadiu došetřování někdy nerozlišuji posudky podle § 105 a § 110 tr. ř. nepostupují při pochybnostech o správnosti posudků z původního řízení podle § 109 tr. ř.[14] a v případě posudků vyžadovaných od ústředních orgánů, např. od ministerstva vnitra, v otázkách státního tajemství přehlížejí ustanovení § 24 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, podle něhož osoby, které nejsou stálými soudními znalci, nemohou podat posudek dříve, než složily do rukou orgánů, který je povolal k podání znaleckého posudku, slib podle § 6 odst. 2 citovaného zákona.[15] Posudky také nemívají náležitosti § 13 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb.[16] a vykazují i další vady, které znemožňují krajským soudům provést správné právní posouzení věci. Často nebývá dodržováno ustanovení § 108 odst. 1 tr. ř.[17], a to ani později ve veřejném zasedání. Na tato a další pochybení byly krajské soudy upozorňovány v konkrétních věcech v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČSR. Přesné dodržování pro cesních předpisů v přezkumném řízení je nezbytné, zejména když zákon o soudní rehabilitaci jako zrušovací důvod přezkoumávaných rozsudků uvádí hrubé porušování procesních předpisů.

Právní problematiku spojená s výkladem a uplatňováním ustanovení § 20 ve znění novely (povinnost k náhradě nákladů přezkumného řízení)

K aplikaci ustanoveni § 20 zákona o soudní rehabilitaci ve znění článku 1 zákona č. 70/1970 3b. bylo vydáno stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR z 21. 12. 1970. Toto stanovisko v podstatě vysvětlilo smysl tohoto ustanovení. Přesto však vzhledem k určitým pochybením při provádění tohoto ustanovení v praxi je třeba ještě dodat:

Ustanovení § 20 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely v odstavci 1 uvádí, že se za podmínek tam uvedených hradí náklady přezkumného řízení paušální částkou. Jde tedy o ustanovení procesní povahy. Obecně je povinnost k náhradě nákladů řízení upravena v osmé hlavě trestního řádu (§ 151–156). Ustanoveni § 20 zákona o soudní rehabilitaci je tedy speciální týkající se povinnosti k náhradě nákladů přezkumného řízení jako zvláštního druhu řízení. Z toho plyne, že pokud toto speciální ustanoveni nestanoví odchylku, platí obecné zásady uvedené v citovaných ustanoveních osmé hlavy trestního řádu. Podle § 152 tr. ř.[18] hradí paušální částkou (stanovenou nyní vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 61/1970 Sb.[19]) náklady, jež se netýkají výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody obžalovaný, byl-li pravomocně uznán vinným. Pravomocné uznání viny je tedy jediným hlediskem vzniku povinnosti hradit náklady trestního řízení paušální částkou. V trestním řízení vedeném proti více obžalovaným proto každý z nich, který byl pravomocně uznán vinným, hradí náklady řízení paušální částkou. Podle § 153 odst. 1 tr. ř.[20] je povinen státu nahradit náklady řízení o návrhu na obnovu – paušální částkou – ten, kdo podal zcela bezvýsledný návrh na obnovu. Tedy každý, kdo takový návrh podal. Je-li tedy ve věci jednoho obviněného více navrhovatelů, kteří podali bezúspěšný návrh, hradí každý z nich paušální částku.

Přezkumné řízení obsahuje v sobě prvky obnovy řízení a je proto třeba při výkladu ustanovení § 20 zákona o soudní rehabilitaci vycházet ze zásady uvedené v § 153 odst. 1 tr. ř. Byl-li tedy v téže věci týkající se přezkumného řízení podán návrh na zahájení přezkumného řízení více navrhovateli, platí každý navrhovatel, jehož návrh byl zamítnut, paušální částku, i když se návrh popř. návrhy více navrhovatelů týkají jediného obviněného.

Podle § 20 odst. 2 zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely, byl-li návrh na zahájení přezkumného řízení vzat zpět, rozhodne předseda senátu, zda navrhovatel je povinen nahradit

státu náklady řízení o tomto návrhu. I zde plyne důsledek, že povinnost hradit paušální částku postihuje každého navrhovatele, který vzal zpět jím podaný návrh na zahájení přezkumného řízení, a to i v tomto případě bez ohledu na to, zda se návrhy více navrhovatelů týkají jediného odsouzeného. Předseda senátu však rozhodne (obligatorně), zda navrhovatel je povinen státu nahradit náklady řízení zahájeného na návrh, který byl vzat zpět. Bližší zásady pro takové rozhodnutí předsedy senátu zákon nestanoví. Je proto třeba přihlédnout ke všem okolnostem konkrétního případu, týkajícím se především dotyčného navrhovatele (např. co bylo ve věci již vykonáno atd.). Není proto vyloučeno, že při více navrhovatelích, kteří své návrhy týkající se téhož odsouzeného vzali zpět, budou u některých dány podmínky k náhradě nákladů řízení a v jiných případech nikoliv, přičemž krácení paušálního poplatku nepřichází v úvahu, neboť pro takový postup není opory v zákoně ani v trestním řádu. Také okolnosti, že v odstavci 2 § 20 není též uvedeno, že se náklady hradí paušální částkou, neznamená, že by se náklady přezkumného řízení měly podle § 20 odst. 2 hradit ve skutečné výši vzniklých nákladů. Z porovnání odstavce 1 a odstavce 2 citovaného zákonného ustanovení plyne, že rozhodne-li předseda senátu při zpětvzetí návrhu o povinnosti k náhradě nákladů přezkumného řízení, bude navrhovatel povinen nahradit náklady paušální částkou.

Z ustanovení § 153 odst. 1 tr. ř.[20] ani z ustanovení § 20 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci nelze dovodit, ta by povinnost hradit náklady přezkumného řízení mohla více navrhovatelů postihovat solidárně s účinkem, že zaplatí-li tyto náklady jeden z navrhovatelů, byli by další navrhovatelé této povinnosti zproštěni. Není správný názor poukazující na ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 117/1966 Sb.[21] Náklady paušální částkou jsou stanoveny ministrem spravedlnosti na základě zmocňovacího předpisu § 152 odst. 2 tr. ř.[18] a nemají povahu soudního poplatku ve smyslu citovaného zákona. Navíc citované ustanoveni zákona č. 117/1966 Sb. nepojednává o paušálním poplatku, nýbrž o poplatcích stanovených procentem nebo stanovených pevně.

Stav řízení o opravných prostředcích

Stav řízení o opravných prostředcích ve zkoumaném období je patrný z následující tabulky:

Odvolání – věci/osoby

		vyhověno	zamítnuto	zrušeno a vráceno	článek 3	vzato zpět	vylou--čeno	neskon--čeno
Prokurátor	140/310	12/19	12/19	80/192	23/46	6/9	-/17	7/8
Obviněný	51/93	3/3	22/34	10/29	2/9	9/12	-	5/6
Celkem	191/403	15/22	34/53	90/221	25/55	15/24	-/17	12/14

Stížnosti – věci/osoby

		vyhověno	zamítnuto	zrušeno a vráceno	článek 3	vzato zpět	vyloučeno	neskon--čeno
Prokurátor	43/110	10/22	6/9	16/56	4/8	5/5	-/8	2/2
Obviněný	329/458	3/3	252/338	24/35	13/17	18/25	-	19/40
Celkem	372/568	13/25	258/347	40/91	17/25	23/30	-/8	21/42

Z celkového počtu 372 stížnosti bylo podáno proti zamítavému usnesení podle § 15 odst. 2 zákona č. 82/1968 Sb., respektive podle § 15 odst. 3 zákona o soudní rehabilitaci ve znění článku 1 zákona č. 70/1970 Sb. celkem 79 stížností, které se týkaly celkem 111 osob.

Proti období před účinností zákona č. 70/1970 Sb. vzrostl počet opravných prostředků podstatně proti počátečnímu období realizace zákona č. 82/1968 Sb. I když značné procento opravných prostředků (stížností) směřovalo proti rozhodnutím krajských soudů podle článku 3 odst. 1 novely, zvýšil se po účinnosti novely relativně i počet opravných prostředků

proti meritorním rozhodnutím krajských soudů o návrzích na přezkumné řízení. Z kvalitativního hlediska se rozhodování krajských soudů po účinnosti novely též zlepšilo jak v oblasti objasňování skutečného stavu věci, tak v oblasti hodnocení důkazů a zejména se též zlepšilo politicko-právní hodnocení situací, za kterých docházelo v rozhodné době k spáchání trestných činů a k vydání přezkoumávaných rozhodnutí.

Protokoly o hlavních a odvolacích líčeních v původním řízení, mají stejně jako dnes, povahu veřejných listin (viz č. 50/1969 Sb. rozhodnutí a sdělení NS ČSSR) a podávají plný důkaz o tom, co a jak při nich proběhlo; pouhé neprověřené námitky proti jejich správnosti nemohou důkaz uvedenými protokoly zpochybnit nebo znehodnotit, pokud nebyly jinými důkazy námitky obviněných potvrzeny. Správná protokolace průběhu jednání byla a je velmi důležitá, zejména pro přezkoumání soudních rozhodnutí v případě podáni opravných prostředků ať řádných, či mimořádných a je jednou ze záruk zákonnosti procesních úkonů v soudním řízení.

Nedostatek protokolů o veřejném zasedání v přezkumném řízení spočívá často v tom, že v nich krajské soudy poznamenávají, že byl „konstatován" obsah spisů (někdy velmi obsáhlých), protokolů o výslechu obviněného, svědků a jiných osob, obsah příloh atd., není však v nich uvedeno, co konkrétně bylo „konstatováno". Správné protokolace by měla znít např. takto: „Ze spisu zn. sp…byla přečtena celá výpověď svědka X na čl. 27–34" nebo: „Z výpovědi svědka X ze spisu zn. sp. byla přečtena část výpovědi týkající se schůzky obviněného A s agentem B na čl. 29–30" nebo: „Z protokolu o hlavním líčení z trestního spisu… byla přečtena výpověď obviněného A na čl. 315–317 a všechna vyjádření obviněného na dotazy prokurátora, obhájce a členů senátu" nebo: „Protože se obviněný k okolnosti…. vyjádřil jinak než v protokole o hlavním líčení na čl… a ve vyšetřování na č. 1…., byly protokoly přečteny a obviněný dotázán na příčinu změny výpovědi uvádí….".

Krajské soudy při provádění dokazování připojenými spisy nerozlišují někdy mezi pojmem „konstatování" a pojmem „čtení", a oba pojmy zřejmě po obsahové stránce ztotožňují; z ustanovení § 211 a násl. tr. ř. plyne, že trestní rád vyžaduje k provedení důkazů vždy „čtení". Pokud trestní řád z roku 1950 ve znění zákona č. 67/1952 Sb. připouštěl místo čtení „sdělení obsahu písemnosti", bylo k takovému postupu třeba souhlasu prokurátora a obviněného (§ 153 tr. ř.)[22]. Dokazování musí být provedeno způsobem stanoveným trestním řádem (§ 2 odst. 1 tr. ř.) i v přezkumném řízení, pokud pro přezkumné řízení podle zákona o soudní rehabilitaci neplatí speciální ustanovení. Protokoly o veřejném zasedáni musejí vždy podávat obraz též o tom, jak navrhovatelé (obvinění), reagovali na provádění jednotlivých důkazů (§ 214, 238 tr. ř.)[23], zda vyjádření se týkalo celého důkazu nebo jen jeho části a které. Není-li protokolace v uvedeném směru správná, není možno v odvolacím řízení přezkoumat námitky navrhovatelů proti napadenému rozhodnutí.

Ve věci 17 Tr 130/68 městského soudu v Praze nebyla obviněná L. H. ve veřejném zasedání k návrhu osobně vyslechnuta, ač byla přítomna a ač byl v témž veřejném zasedání vyslechnut k jejím námitkám o použití psychického násilí vyšetřovatel, nebyla navrhovatelka po jeho výslechu vyzvána, aby se k jeho výpovědi vyjádřila.

Někdy se též stává, že krajská soudy v rozhodnutí přihlížejí k důkazům, která ve veřejném zasedáni neprovedly, nebo ke skutečnostem, které ve veřejném zasedání nebyly probrány, ač takový postup odporuje ustanoveni § 237 tr. ř.[24] (např. 20 Tr 113/69 Městského soudu v Praze – 11 Tor 47/70). Z uvedeného je zřejmé, že je třeba zvyšovat úroveň protokolů, zejména u soudů I. stupně jako záruky zákonnosti procesních úkonů a jako prostředku kontroly této záruky.

Jedním z podstatných rysů zákonného rozhodnutí je jeho přesvědčivost. Toho lze docílit logickým, věcným a výstižným odůvodněním rozhodnutí. Odůvodnění rozhodnutí je reprodukcí vnitřního přesvědčení soudců, rozhodujících konkrétní věc, které má vždy objektivní sdělitelný obsah; ten musí dojit svého vyjádřeni v odůvodnění rozhodnutí tak, aby bylo přezkoumatelné. Obsah odůvodnění určuje v základních rysech ustanovení § 125 tr. ř.[25] (č. 8/1960[26], č. 7/1968 Sb. rozh. tr.[27]). Poznatky Nejvyššího soudu ČSR ukazují, že rozhodnutí krajských soudů v přezkumném řízení někdy neodpovídala tomuto zákonnému ustanovení. Např. ve věci projednané u Nejvyššího soudu ČSR pod zn. sp. 6 Tor 30/71 neodůvodnil krajský soud rozhodnutí v souladu s ustanovením § 125 tr. ř., nýbrž učinil jen zcela povšedný závěr, že „zhodnotil okolnosti uvedené jako důvody pro zrušení rozsudku bývalého Státního soudu, a to v souvislosti s těmi důkazy, které byly podkladem odsouzení navrhovatelů V. V. a A. Š. v pů-

vodním řízení…. a dospěl k přesvědčení, že návrhy nejsou důvodné". Přitom krajský soud neuvedl, ze kterých konkrétních důkazů vycházel, jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení se zřetelem na námitky navrhovatelů a vůbec se nezabýval námitkami, které vznesli navrhovatelé v přezkumném řízení a ani důkazy, které v tomto řízení provedl.

Jednou z obtížných stránek rozhodování v přezkumném řízení je posuzování významu doznání obviněných v původním řízeni. Při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci před novelou se bývalé zvláštní senáty spokojovaly při rozhodnutí věci ve prospěch obviněných jejich změněnou obhajobou v přezkumném řízení v tom smyslu, že v původním řízení bylo doznání na nich získáno nesprávnými vyšetřovacími metodami, popřípadě že tyto metody ovlivňovaly jejich obhajobu i v hlavním líčení (přítomnost vyšetřovatelů v hlavním líčeni, příprava obviněných na hlavní líčení vyšetřovateli, pohrůžky eventuální diskriminací, kdyby se odchýlili od výpovědí ve vyšetřování, neobjektivnost soudců v hlavním líčení atd.). Po účinnosti novely krajské soudy už daleko pozorněji zkoumají tuto námitku, provádějí z podnětu těchto námitek často velmi podrobné šetření a konfrontují tvrzení obviněných s jejich eventuálně vyjádřeními v pozdější době (např. v řízení revizním atd.) a s ostatními důkazy.

Pokud jde o námitky použitého fyzického nebo psychického násilí, mají krajské soudy zpravidla za to, že výslech vyšetřovatele k této námitce je jediným prostředkem objasňování skutečného stavu věci. V řadě věcí (např. 4 Tr 50/68 Ostrava – 7 Tzr 1/71, 5 Tr 12/68 Brno – 6 Tor 16/71 a další), bylo však možno kritickým rozborem protokolů obviněných a svědků, časovým věcným a jiným seřazením různých údajů v těchto protokolech, kritickým porovnáním těchto údajů s jinými důkazy, vyžádáním inspekční zprávy MV atd. ověřovat důvodnost nebo nedůvodnost vznesených námitek. Nedostatek takového kritického přístupu sváděl krajské soudy k tomu, že v případě námitek obviněných, že jejich protokoly ve vyšetřování neodpovídají jejich skutečné výpovědi a že jejich výpovědi byly zkresleny, zfalšovány, konstruovány atd. vyšetřovatelem, srovnávaly paušální námitky obviněných někdy s paušální výpovědí vyšetřovatelů, takže výslednicí takového postupu nakonec bylo, že stála jen výpověď proti výpovědi a důkazní situace byla obyčejně stejná po výslechu jako před provedením výslechu. Výslech vyšetřovatelů se pak stává pouze formální záležitostí. Při správném postupu mohl však vyslýchaný podat řadu informací ke genezi protokolů a k tomu, jak se mohlo v protokolech obviněných octnout množství detailních údajů, informací, věcných souvislostí atp. a poskytnout tak soudům možnost posoudit, zda obsah protokolů mohl být konstrukcí vyšetřovatelů nebo zda odpovídal objektivní pravdě. Z projednaných věcí plyne, že navrhovatelé někdy tvrdili, že vyšetřovatelé v protokole ponechávali určitá místa prázdná a že dodatečně tyto protokoly doplňovali. Běžný pohled na protokol (jeho průklep), řádkováním vět psaných psacím strojem a další vnější znaky protokolů vyvolávají však v konkrétních případech pochybnost o tvrzení obviněných. Přesto však tyto pochybnosti nebyly někdy vyslýchanému předestřeny k vyjádření a ani při hodnocení věci nebyly vzaty soudem v úvahu.

Dokladem toho, že kritický rozbor spisového materiálu probraného ve veřejném zasedání může odhalit kvalitu námitek obviněných v přezkumném řízení je např. rehabilitační věc ing. O. K námitce obviněného, že na jeho výpověď ve vyšetřování mělo vliv použití fyzického násilí, uvedl odvolací soud v rozhodnutí 6 Tor 16/71 toto: Pokud jde o tvrzené fyzické násilí ve vyšetřování, doplnil odvolací soud přezkumné řízení výslechem svědka E. S. Tento svědek uvedl, že se setkal s O. v dubnu 1950 ve vazbě na bývalém policejním ředitelství v Brně-Orlí, a že s ním strávil na cele asi 1 měsíc. Svědek uvedl, že se ing. O. jednou vrátil od výslechu a krvácel z úst, svědek si však nevzpomíná, zda O. byly vyraženy dva zuby, pouze si prý O. stěžoval po návratu od výslechu na bolesti v zádech. Svědek dále uvedl, že nemůže již konkrétně uvést, zda se mu O. svěřoval, že byl na něj vykonáván vyšetřovacími orgány fyzický nátlak. Z vyšetřovacího svazku V 763 (č. 1. 152) lze zjistit, že k zatčení O. došlo 7. 4. 1950 a že v témž svazku jsou založeny vyšetřovací protokoly z 5. 7. 1950, z 25. 9. 1950 a z 12. 12. 1950 (tento protokol byl pořízen v době výkonu trestu) a dále konfrontační protokol s dr. P. z 5. 7. 1950. Jestliže obviněný O. byl na cele se svědkem E. S. v dubnu 1950 asi 1 měsíc a jestliže při výslechu dne 5. 7. 1950 O. zprvu zapíral, že něco dr. P. psal, a teprve po konfrontaci s dr. P. se téhož dne doznával, nemohlo tvrzené zranění souviset s tímto výslechem, neboť v době tohoto výslechu nebyl už svědek S. na cele s O. Obviněný O. byl totiž 23. 5. 1950 propuštěn z vazby a dodán do TNP. Svědek ing. K. pak na obviněném žádné zranění neviděl a ohledně nějakého nátlaku nic konkrétního neuváděl.

Správně postupoval při prověřování námitek obviněných krajský soud v Hradci Králové ve věci 12 Tr 528/68 (5 Tor 5/71), když k ověření námitek obviněných si vyžádal inspekční zprávu ministra vnitra a zjistil, že téměř 8 měsíců před realizací obviněných vypověděl agent M. R., že mu obvinění poskytli ubytování a že on je informoval o svém poslání na území republiky.

I když je v konkrétním případě zjišťováno použití násilí, nestačí tento fakt k úplnému negování důkazů v původním řízení, nebylo-li prokázáno, že v protokole zachycené výpověď je v důsledku použiti násilí nepravdivá a že cílem použiti násilí bylo dosažení této nepravdivé výpovědi.

Ve věci 13 Tr 88/69 krajského soudu v Hradci Králové (5 Tor 7/70) nemohla námitka obviněného, že byl při výslechu orgány Stb urážen a že mu bylo vyhrožováno rozbitím hlavy, vyvrátit fakt, že v rozhodné době napsal velký počet štvavých letáků, které předal svědku J., neboť tento fakt navrhovatel doznal i v přezkumném řízení a byl týmž svědkem v témž řízení stejné jako v řízení původním usvědčen.

Poukazem na notorietu se před účinnosti novely k zákonu o soudní rehabilitaci v řadě případů operovalo, aniž se podstata tohoto pojmu z hlediska dokazování vždy správně chápala. O notorietu nejde, když určitá skutečnost je znána jenom soudu. Jde o ni, když znalost určité skutečnosti je všeobecná, resp. její známost je všeobecně dosažitelná, nebo když jde o skutečnost, která je všeobecně známá aspoň širokému okruhu osob žijících ve stejných životních poměrech. Jsou-li tu tyto podmínky, není třeba k takové skutečnosti provádět dokazování. Zásada zjištění objektivní pravdy vyžaduje, aby soud opíral své rozhodnutí o vině a trestu vždy o zjištěné a bezpečně prokázaná fakta a nikoliv o pravděpodobnosti. O notorietu se lze proto opřít jen za shora uvedených podmínek. Vznikne-li pochybnost o těchto podmínkách, musí se taková skutečnost stát předmětem dokazování.

Pokud po novele docházelo v odvolacím řízení ke zrušování prvoinstančních rozhodnutí, bylo tomu hlavně pro nedostatek úplného a všestranného skutkového zjištění z hlediska ustanoveni § 2 odst. 5 tr. ř. a z hlediska článku 103 Ústavy ČSSR, a pro nesprávné hodnoceni výsledků přezkumného řízení z hlediska ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř.[1]

Příkladem nesprávného právního posouzení nebezpečné letákové akce bylo rozhodnutí krajského soudu v Ústi nad Labem ve věci 12 Tr 371/68 (4 Tor 12,13/70) ohledně tří obviněných, kterým byl zrušen odsuzující rozsudek bývalého státního soudu pro trestný čin podle § 2 zákona č. 50/1923 Sb.[28] a jímž bylo trestní stíhání obviněných zastaveno z důvodů § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř.[29] Na podkladě odvoláni a stížnosti krajského prokurátora zrušil Nejvyšší soud ČSR napadaná rozhodnutí a podle § 15 odst. 3 zákona o soudní rehabilitaci ve znění článku 1 zákona č. 70/1970 Sb. návrh obviněného zamítl. V odůvodnění pak uvedl toto: Jednoznačná skutková zjištění vylučují při právním hodnocení věci možnost kvalifikovat jednání obviněných jako nepřekažení nebo neoznámení trestních podniků podle § 12 odst. 1[30], popřípadě jako rušení obecného míru podle § 14[31] anebo jako sdružování státu nepřátelská podle § 17 odst. 1 zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky[32]. Jak plyne i ze skutkových zjištění, učiněných v přezkumném řízení, obviněni se již přímo aktivně podíleli na činnosti autorů letáků a svá jednání také přizpůsobili a vedli podle pokynů, které byly obsaženy v letáku. Zločin podle § 2 zákona č. 50/1923 Sb. a přečin podle § 17 téhož zákona chránily tytéž právní statky zaručené Ústavou. V obou případech směřovala totiž ochrana především proti spolčování jednotlivců k ohrožování těchto právních statků. Rozdíl však byl jen ve způsobu a intenzitě prostředků, jichž se mělo podle záměrů spolčovatelů k ohrožení oněch statků použít. V § 2 citovaného zákona to bylo násilí, v § 17 téhož zákona pak jiné prostředky, zejména propaganda. Krajský soud pochybil, když v rámci svých právních úvah vyslovil názor, že je nutno rozlišovat mezi autory letáku, tj. mezi těmi, kteří leták koncipovali, a mezi jeho rozšiřovateli. Jde o nepochopení podstaty spolčení, k němuž podle citovaného zákonného ustanovení stačilo pouze přidružení, přistoupení ke sdružení dvou nebo více osob, ke sledování téhož cíle a předpokládalo jakoukoliv fyzickou nebo intelektuální účast pachatele v činnosti jiného. Nelze v daném případě argumentovat nedostatkem subjektivní stránky, jestliže už ze samotné letákové akce vyplynulo, že trestná činnost autorů letáků je protistátně zaměřena. To se projevilo navenek právě zasláním řetězového letáku, v němž se vyzývalo k nepřátelským akcím a k násilným útokům proti státnímu zřízení. Uváží-li se, že leták obsahoval výzvy k zjevnému odporu proti státnímu zřízení, a to „nejen duchem, ale i zbraněmi“ vyzýval ke konkrétním násilným činům, k neplnění po-

vinností atd., jak to také už sám krajský soud správně zjistil, je zřejmé, že i ten, kdo k takové akci přistoupil, leták rozmnožil a dále rozšiřoval, ztotožnil se se závěry a cíli úkladné činnosti ostatních pachatelů. Obvinění se proto spolčili a dalšími pachateli k podněcovanému zvrácení chráněných právních statků za použití násilí, jak bylo vyžadováno skutkovou podstatou § 2 zákonu č. 50/1923 Sb. Ani podle tohoto ustanovení nebylo třeba, aby obviněným bylo známo, kdo konkrétně byl původcem tohoto letáku.

Naopak ke správnému rozhodnutí došlo ve věci 7 Tr 206/69 krajského soudu v Českých Budějovicích (2 Tor 2/70), které vzbudilo kladnou odezvu ve veřejnosti a v denním tisku. Jednalo se o ilegální organizaci, která navazovala na teroristickou organizaci „Černý lev". Po dobře provedeném přezkumném řízení byly návrhy na přezkumné řízení zamítnuty.(33)

Kladné je třeba hodnotit skutečnost, že krajské soudy po účinnosti novely zaujímají k událostem, které jsou předmětem přezkoumávaných rozhodnutí, citlivější politicky přistup. Vycházejí ze zásady, že pravomocné rozhodnutí se přezkoumává vždy podle zásady ex tunc a přihlížejí pozorněji, než tomu bylo dříve, k celkové politické situaci vnitřní a mezinárodni, jaká byla v době spáchání trestného činu. Na souvislosti mezi trestnou činností a situací v době spáchání trestné činnosti senáty Nejvyššího soudu ČSR v potřebných případech upozorňují.

Tak např. Nejvyšší soud ČSR ve zrušovacím rozhodnuti z 26. 5. 1971 ve věci 6 Tor 3/70(34) mimo jiné uvedl: Protože trestnou činnost v určité době nelze izolovat od podmínek a situací, ve kterých se společnost nachází v té které době, měl soud 1. stupně v zájmu pochopení celé problematiky zkoumat, jaká byla politická situace vnitřní n mezinárodní v dobé, ve které k jednání obviněných došlo. Reflex této situace na vědomí a postoje lidí v této době byl rozdílný a ne vždy s vývojem po únoru 1948 souhlasili a ne vždy zaujali k němu stanovisko jen pasivní.

V jiné věci (4 Tor 3/70)(35) upozornil Nejvyšší soud ČSR ve zrušovacím rozhodnutí krajský soud na nutnost posuzovat činnost duchovního v roce 1949 v souvislosti s tehdejším stavem vztahů mezi církevní hierarchií a státem a v rozhodnutí 6 Tor 44/70 upozornil, že sice canon 125 corpus juris canonici ukládá duchovním povinnost poslušnosti vůči ordináři, že však toto ustanovení nemohlo zbavovat duchovního poslušnosti vůči státu, neboť podle § 30 odst. 1 Ústavy z 9. května 1948 i duchovní, jako občan republiky byl povinen dbát Ústavy, jejích zákonů a dbát za všech okolností zájmu státu.

V řadě případů před účinnosti novely byla zvláštními senáty krajských soudů podceňována skutečnost, že se obvinění dopouštěli trestných činů ve styku s různými druhy agentů a vyslovovala se v rozhodnutích přímo nebo nepřímo pochybnost o takovém charakteru těchto osob, aniž si zvláštní senáty v pochybnostech objasňovaly věc znaleckým dobrozdáním. Krajské soudy z neznalosti této problematiky přehlížely, že špionáž proti ČSSR prováděná cizími výzvědnými centrálami předpokládala dělení podle působnosti agentů činných v jejich výzvědných organizacích a že se proto vyskytovali agenti různého druhu. Agenti, kteří zjišťovali osoby, které by byly schopné podávat tajné zprávy a kteří tyto osoby navštěvovali a zjišťovali, zda by přicházely charakterově a smýšlením v úvahu pro takovou činnost, jiní agenti, kteří takové osoby získávali a udíleli jim konkrétní úkoly, přičemž pak předáváni správ výzvědné organizaci prováděli opět jiní speciální agenti, tzv. kurýři, pro jejichž vysazení na území státu a jejich ubytování pracovali další speciální agenti.

Správně postupoval ve věci 19 Tr 72/70 (11 Tor 14/71) městský soud v Praze, když dne 20. května 1970 zamítl návrh J. B., který byl na naše území v letech 1950 vysazen jako agent CIC a když v rozhodnutí uvedl, že J. B. poté, když se dobrovolně přihlásil u orgánů Stb, stal se v původním řízení účastným účinné lítosti pro trestný čin velezrady, nikoliv však pro trestný čin špionáže. K uvedenému rozhodnutí J. B. přihlásil se na Stb a předal orgánům státní bezpečnosti instrukce, které obdržel od řídícího orgánu, přihlédl bývalý státní soud při výměře trestu.

Týž městský soud správně ve věci 19 Tr 72/69 (11 Tor 4/71) zamítl návrh na výslech pracovníka Stb a k opakované námitce L. S., že když činnost agenta N. byla sledována orgány Stb, nešlo u N. o jednání pro společnost nebezpečné, uvedl Nejvyšší soud ČSR v rozhodnutí z 11. 2. 1971 toto: Také s námitkami obviněné L. S., že když činnost N. byla sledována státní bezpečnost, nešlo u něho a též u ní o jednání pro společnost nebezpečné, se soud I. stupně vypořádal přesvědčivým způsobem. Ze zákonné povinnosti státní bezpečnosti stíhat protistátní činnost a sledovat osoby z této činnosti podezřelé, nelze v konkrétním případě, když dojde k realizaci této povinností, vyvolovat nějaký prospěch pro pachatele trestné činnosti v otázce viny. Platí to obecně

a platilo to zvlášť v době, kdy došlo k posuzované trestné činnosti, v té době totiž zahraniční rozvědky, jejichž informační kanály byly událostmi v ČSR v roce 1948 do základů přervány, vynakládaly úsilí na jejich znovuvybudovaní a činily tak mimo jiné hromadným vysíláním školených agentů a adeptů této činnosti do ČSR. Při přezkoumávání konkrétní věci je třeba otázku společenské nebezpečnosti zkoumat vždy podle zásady ex tunc. Se zřetelem na to nebylo třeba provádět dokazováni výslechem orgánů státní bezpečnosti, které se podílely na sledování činnosti N. a obviněné S., neboť nebylo zjištěno, že volené prostředky a použitá metoda byly v rozporu se zásadou legality při ochraně státních zájmů.

Ostatní významné poznatky a problémy spojené s aplikací novely

Při aplikaci zákona o soudní rehabilitaci po novele se vyskytovaly v praxi některé další otázky.

1) Především vznikla otázka, zda osoba, které podala návrh za zemřelého na přezkumné řízení podle druhého oddílu zákona o soudní rehabilitaci, může takový návrh vzít zpět a zda a kdo by byl oprávněn vzít zpět návrh takové osoby, která po podání návrhu zemřela.

Podle § 5 odst. 1 zákona č. 82/1968 Sb. nedotčeného novelou, se přezkumné řízení zahajuje na návrh obviněného nebo jeho příbuzných, resp. osob, v témže ustanoveni vyjmenovaných. Se zřetelem k § 17 citovaného zákona, podle něhož přezkumnému řízení nepřekáží smrt obviněného, je běžný názor praxe, že za zemřelého obviněného mohou ostatní osoby uvedené v § 5 odst. 1 podat návrh na zahájení přezkumného řízení. Je tedy nesporné, že návrh na přezkumné řízení za zemřelého obviněného mohou podat osoby oprávněné podle § 5 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci. Návrh za zemřelého může podle § 5 odst. 2 citovaného zákona podat i prokurátor. Podle § 5 odst. 3 může osoba, která podala návrh, vzít jej výslovným prohlášením zpět až do doby než se soud odebere k závěrečné poradě. Podle téhož ustanovení (druhé věty) lze však návrh podaný za obviněného jinou oprávněnou osobou vzít zpět jen s výslovným souhlasem obviněného (popř. jeho zákonného zástupce, není-li obviněný svéprávný). Souhlas zemřelého nemůže však přicházet v úvahu, proto nelze zpětvzetí návrhu podaného za něj oprávněnou osobou vázat na souhlas obviněného. Je nutno proto dovodit, že návrh na přezkumné řízení podaný oprávněnou osobou za zemřelého obviněného, je tato osoba oprávněna vzít zpět bez dalších podmínek. To vyplývá tím spíše, že návrh na zahájení přezkumného řízení za zemřelého činí oprávněná osoba ve vlastním zájmu osoby již zemřelé. Za zájem zemřelého samého nelze zejména považovat ani zájem na očistu jeho památky apod. Jde o prospěch zemřelého jen v přeneseném smyslu, odvozeném z prospěchu, resp. ze zájmu navrhovatele samého. Při neexistenci zemřelého nemůže existovat ani jeho zájem. Ani při podávání návrhu, ani při jeho zpětvzetí proto navrhovatel nejedná leč ve vlastním zájmu.

Zemřela-li však oprávněná osoba, která podala návrh na zahájení přezkumného řízení za zemřelého obviněného, nelze její trestně procesní práva posuzovat z hlediska možnosti přechodu práv na jiné osoby podle zásad o právu dědickém. Dědické právo je právo svou podstatou majetkovou. Protože sám zákon neumožňuje přechod práv trestně-procesních na jiné právní subjekty, tato práva nepřecházejí (čili zanikají). Na jiný právní subjekt proto nepřechází ani právo zemřelého navrhovatele vzít zpět návrh na zahájení přezkumného řízení podaný za zemřelého obviněného. Podaný návrh musí být proto projednán, když navrhovatel sám zemřel. Naskýtá se ovšem otázka, kdo za zemřelého navrhovatele v průběhu přezkumného řízení dále jedná, komu nutno doručit rozhodnutí, kdo je oprávněn podat opravné prostředky, popřípadě činit jiné návrhy. Protože podle § 10 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci musí mít obviněný obhájce, je třeba postupovat analogicky podle § 41 odst. 4 tr. ř., podle něhož může obhájce vykonávat oprávnění příslušející mu podle § 41 odst. 2 a odst. 3 tr. ř.[36] i proti vůli obviněného zbaveného způsobilosti k právním úkonům, nebo jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena. V těchto případech tedy obhájce může postupovat nezávisle na vůli obviněného. To nutno připustit tím spíše, když nejen obviněný, ale i osoba, která za něj podala návrh na zahájení přezkumného řízení, zemřela.

2) Další otázka se týká problému, zda může prohlášení podle § 11 odst. 2 tr. ř.[37] učinit za zemřelého obviněného obhájce. K této otázce je třeba uvést toto:

Touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud ČSSR a přijal stanovisko pod čj. Tpjf 21/71, že obhájce toto oprávnění má. Toto stanovisko bylo v dosavadní praxi krajských soudů při aplikaci záko-

na č. 82/1968 Sb. zastáváno, bez ohledu na stanovisko komentáře k § 289 písm. c) tr. ř. bod 5[38].

3) Ve věci 6 Tzr 55/71 a 6 Tzr 35/71 vyslovil Nejvyšší soud ČSR porušení zákona, pokud byli obvinění rozsudkem bývalého zvláštního senátu zcela zproštěni obžaloby, ač jejich jednání v rozhodné době naplňovalo znaky trestného činu neoprávněného opuštění republiky podle § 40 zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky[39]. Krajský soud se považoval vázaným právním názorem Nejvyššího soudu ČSR podle § 270 odst. 4 tr. ř.[40] v tom smyslu, že v novém řízení po zrušení rozsudku nemůže přihlížet k ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák.[41] Krajský soud přehlédl, že Nejvyšší soud ČSR přezkoumal na podkladě stížnosti pro porušení zákona napadený rozsudek podle zásady ex tunc, tj. zkoumal, zda v době, kdy rozhodnutí bylo vydáno, resp. řízení mu předcházející konáno, přezkoumávané rozhodnuti odpovídalo zákonu po stránce hmotné i procesní. Jestliže zjistil, že v rozhodné době mělo být jednání obviněného posouzeno jako trestný čin podle § 40, nemohl vyslovit nyní právní názor, než jaký vyslovil. Nové rozhodnutí činí však soud, jemuž bylo přikázáno, aby o věci znovu jednal a rozhodl, podle zásady ex nunc a musí být proto vždy vzato v úvahu i ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. Tento postup nic nemění na právním názoru vysloveném Nejvyšším soudem ČSR a na vázanosti nižšího soudu tímto právním názorem, ale pouze řeší otázku, který ze sbíhajících trestních zákonů z hlediska časové působnosti je ohledně téhož trestného činu pro pachatele příznivější. Zmíněné stanovisko krajského soudu vedlo zřejmě k nesprávnému postupu, když v novém řízení krajský soud uznal na vinu podle § 40 zákona č. 231/1940 Sb., ale trest uložil s použitím § 16 odst. 1 tr. zák. podle § 109 odst. 1 tr. zák.[42]

Závěry

Předpokladem zákonnosti přezkumného řízení podle zákona o soudní rehabilitaci ve znění zákona č. 70/1970 Sb. je důsledné třídní dodržování zásady objektivní pravdy, zakotvené v článku 103 Ústavy[43] a v ustanovení § 2 odst. 5 tr. r., a to jak ve fázi zjišťování, zda přezkoumávané rozhodnuti trpí vadami uvedenými v § 15 odst. 1 citovaného zákona, tak ve fázi po zrušení přezkoumávaného rozhodnutí.

Při zjišťování vad uvedených v § 15 odst. 1 je třeba vycházet z presumpce správnosti přezkoumávaného rozsudku, takže přezkoumávané rozhodnutí lze zrušit až tehdy, budou-li namítané vady prokázány. Stejně jako u obnovy řízení nestačí ani v řízení o soudní rehabilitaci ke zrušení původního rozsudku jakákoliv vada, ale musí jít o vadu uvedenou v § 15 odst. 1 citovaného zákona, pro níž je přezkoumávané rozhodnutí věcně nesprávné.

Zásada presumpce neviny se neuplatňuje ve stadiu, v němž se přezkoumává správnost původního rozsudku, nýbrž – pokud je tento rozsudek zrušen – až v přezkumném řízení po zrušení přezkoumávaného rozsudku. Až v této fázi se též může uplatnit zásada in dubio pro reo, která vyplývá ze zásady presumpce neviny.

V přezkumném řízení je třeba vycházet především z původního spisového materiálu, doplněného v konkrétním případě o jiné spisové materiály související s touto věcí, provádět jeho zevrubný rozbor a došetřování provádět s přihlédnutím ke vzneseným námitkám jen ohledně okolností potřebných pro rozhodnutí. Rozbor původního spisového materiálu a správně provedené došetření umožní i třídně správné řešení otázek týkajících se doznání obviněných v původním řízení, které bývá návrhy na přezkumné řízení nejvíce dotčeno.

Procesní úkony při došetřování a ve veřejném zasedání musí být prováděny způsobem stanoveným trestním řádem, přičemž předpokladem zákonnosti těchto procesních úkonů je správná, úplná a obsažná protokolace.

Stupeň nebezpečnosti spáchaných trestných činů pro společnost je třeba v přezkumném řízení hodnotit z hlediska zásady ex tunc. Správné posouzení stupně společenské nebezpečnosti není možné bez správného rozboru politické situace vnitřní a mezinárodní v době spáchání i původního souzení činu.

Při realizaci zákona o soudní rehabilitaci ve znění novely nesmí se opakovat vady z počátečního období jeho uplatňování, ale přezkumné řízení musí probíhat tak, aby rozhodnutí z něho vyšlé bylo po všech stránkách v souladu se socialistickou zákonností.

V Praze dne 27. června 1972

Předseda trestního kolegia

JUDr. Miloš Jestřáb v. r.

Za správnost vyhotovení[b]

NA, Nejvyšší soud ČSSR, č. j. Tpj 81/71. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 38 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je pod názvem původce – Nejvyšší soud ČSR, trestní kolegium – uvedeno číslo jednací Tpj 81/71.

[b] Následuje nečitelný podpis.

[1] Tyto odstavce paragrafu 2 trestního řádu zněly: „*(5) Orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí. Objasňují se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti, které svědčí v jeho prospěch, a provádějí v obou směrech důkazy, nevyčkávajíce návrhu stran. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými prostředky ověřit všechny okolnosti případu.*

(6) Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 597–598.

[2] Paragraf 275 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, nepřekáží jeho smrt provedení řízení na podkladě stížnosti pro porušení zákona; trestní stíhání nelze tu zastavit proto, že obviněný zemřel.*“ *Tamtéž*, s. 639.

[3] Paragraf 368 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Shledá-li Nejvyšší soud, že zákon porušen nebyl, stížnost pro porušení zákona usnesením zamítne.*“ *Tamtéž*, s. 638.

[4] Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1467.

[5] Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29, listopadu 1961. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1961, částka 65, s. 491.

[6] Paragraf 79 trestního zákona z roku 1950 definující trestný čin sdružování proti republice zněl: „*Kdo se s někým spolčí v úmyslu podvracet samostatnost ústavní jednotu nebo územní celistvost republiky nebo její lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád, které jsou zaručeny ústavou, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až pět let; podmíněné odsouzení je vyloučeno.*“ Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 225.

[7] Podle tohoto ustanovení trestního řádu soud zprostí obžalovaného obžaloby, nebylo-li prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 633.

[8] Zákon č. 232/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 o státním soudu. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1473–1480.

[9] Tato pasáž je nejasná. Paragraf 13 odst. 1 trestního řádu z roku 1950 zněl: „*Podle československého zákona se posuzuje trestnost činu, který byl spáchaný na území Československé republiky.*“ Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950 částka 39, s. 214. Taxativně byly některé činy trestné i v případě jejich spáchání v cizině vyjmenované v paragrafu 14 tohoto trestního řádu. V novelizované podobě trestního řádu z roku 1952 byl tento paragraf 14 vypuštěn. Paragraf 13 pak upravoval věcnou příslušnost prokurátora. Vyhláška ministra spravedlnosti č. 1/1953 z 31. prosince 1952 o úplném znění trestního řádu obsahující v příloze zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění vyplývajícím z pozdějších předpisů. *Tamtéž*, roč. 1953, částka 1, s. 3.

[10] Paragraf 80 trestního zákona z roku 1950 upravoval (spolu s výše citovaným § 79) trestný čin sdružování proti republice, § 85 trestný čin sabotáže a § 135 trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu. Trestní zákon č. 86/1950 Sb. ze dne 12. července 1950. *Sbírka zákonů republiky Československé*, částka 39, s. 225, 226 a 234.

[11] Paragraf 21 odst. 2 trestního zákona v novelizovaném znění z roku 1952 zněl: „*Generální prokurátor může věc odejmout příslušnému prokurátoru a sám v ní konat přípravné řízení, považuje-li to se zřetelem na povahu trestného činu nebo na osobu pachatele za nutné; toto právo má i krajský prokurátor, pokud jde o věci, o nichž koná přípravné řízení okresní prokurátor jeho obvodu.*“ Vyhláška ministra spravedlnosti č. 1/1953 z 31. prosince 1952 o úplném znění trestního řádu obsahující v příloze zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění vyplývajícím z pozdějších předpisů. *Tamtéž*, roč. 1953, částka 1, s. 4.

[12] Jednalo se o usnesení zvláštního senátu Nejvyššího soudu ze dne 24. září 1969 sp. zn. 5 Tor 7/69, které znělo: „*Předmětem přezkumného řízení podle druhého oddílu zákona č. 82/1968 Sb. mohou být jen odsuzující rozsudky, nikoli též usnesení o zastavení trestního stíhání.*“ *Sbírka soudních rozhodnutí*, roč. 1970, č. 3–4, s. 205–208 (včetně zdůvodnění).

[13] Paragraf 281 odst. 2 trestního řádu z roku 1961 zněl: „*O návrhu na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem, a řízení, které skončilo pravomocným usnesením soudu o zastavení trestního stíhání, rozhoduje soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 640.

[14] Paragrafy 105, 109 a 110 trestního řádu zněly: „*Přibrání znalce*

§ 105

(1) Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, přibere se znalec. Místo přibrání znalce z oboru lékařství je možno se spokojit v jednoduchých případech s lékařským potvrzením, o jehož správnosti nejsou pochybnosti.

(2) Jestliže jde o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je třeba přibrat znalce dva. Dva znalce je třeba přibrat vždy, jde-li o prohlídku a pitvu mrtvoly (§ 115) anebo o vyšetření duševního stavu (§ 116). K prohlídce a pitvě mrtvoly nesmí být přibrán jako znalec ten lékař, který zemřelého ošetřoval za choroby, jež smrti bezprostředně předcházela.

§ 109

Vady posudku

Je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, přibere se znalec jiný.

§ 110

Posudek ústavu

(1) Ve výjimečných, zvlášť obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, lze požádat státní orgán nebo státní ústav, aby sám podal posudek nebo přezkoumal posudek podaný znalcem.

(2) Státní orgán nebo státní ústav podá posudek písemně. V něm označí osobu, která posudek vypracovala a může být v případě potřeby jako znalec slyšena. Jde-li o případ, v němž by bylo třeba přibrat znalce dva (§ 105 odst. 2), uvede státní orgán nebo státní ústav v posudku dvě takové osoby.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 613, 614.

[15] Zákon ze dne 6. dubna 1967 o znalcích a tlumočnících. *Tamtéž*, roč. 1967, částka 14, s. 126, 128.

[16] Paragraf 13 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. ze dne 17. dubna 1967 k provedení zákona o znalcích a tlumočnících stanovující náležitosti posudku zněl: „*(1) Příslušný orgán, který v řízení ustanovil znalce, vymezí ve svém opatření jeho úkol, podle okolností případu též formou otázek tak, aby se znalec zabýval jen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí.*

(2) V posudku uvede znalec popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález), a výčet otázek, na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky (posudek).

(3) Písemný znalecký posudek musí být sešit, jednotlivé strany očíslovány, sešívací šňůra připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečetí.

(4) Na poslední straně písemného posudku připojí znalec znaleckou doložku, která obsahuje označení seznamu, v němž je znalec zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky, a číslo položky, pod kterou je úkon zapsán ve znaleckém deníku.

(5) Znalec je povinen písemný posudek na požádání státního orgánu osobně stvrdit, doplnit nebo jeho obsah blíže vysvětlit.

(6) Při ústním posudku podaném do protokolu uvedou se též údaje, které jsou předmětem znalecké doložky.“ *Tamtéž*, s. 132.

[17] První odstavec paragrafu 108 trestního řádu upravujícího výslech znalce zněl: „*Vypracoval-li znalec posudek písemně, stačí, aby se při výslechu naň odvolal a jej stvrdil. Nebyl-li posudek vypracován písemně, nadiktuje jej znalec při výslechu do protokolu.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 614.

[18] Paragraf 152 trestního řádu zněl: „*(1) Byl-li obžalovaný pravomocně uznán vinným, je povinen nahradit státu*

a) náklady spojené s výkonem vazby,

b) náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody a

c) paušální částkou ostatní náklady, jež nese stát.

(2) Denní sazbu připadající na náklady spojené s výkonem vazby a způsob úhrady těchto nákladů stanoví ministr vnitra.

(3) Paušální částku uvedenou v odstavci 1 písm. c) stanoví ministr spravedlnosti vyhláškou.

(4) Úhradu nákladů spojených s výkonem trestu odnětí svobody upravuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 613, 614.

[19] Vyhláška ministra spravedlnosti České socialistické republiky č. 61/1970 Sb. ze dne 22. června 1970, kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení. *Tamtéž*, roč. 1970, částka 19, s- 305.

[20] Paragraf 153 odst. 1 trestního řádu zněl: „*Kdo podal zcela bezvýsledně návrh na obnovu řízení, je povinen státu nahradit náklady řízení o tomto návrhu, a to paušální částkou, kterou stanoví ministr spravedlnosti vyhláškou.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Tamtéž*, roč. 1965, částka 47, s. 620.

[21] Paragraf 4 odst. 2 zákona č. 117/1966 Sb. ze dne 15. prosince 1966 o některých důsledcích zanedbávání péče o děti zněl: „*Mají-li se přídavky na více dětí téhož oprávněného vyplácet do rukou různých příjemců, rozdělí se celková částka připadající na všechny děti stejnou poměrnou částí na každé dítě.*“ *Tamtéž*, roč. 1966, částka 48, s. 619.

[22] Paragraf 153 trestního řádu z roku 1950 zněl: „*Souhlasí-li prokurátor a obviněný, může být místo přečtení protokolů*

a jiných písemností sdělen podstatný obsah toho, co by se mělo číst.“ Zákon č. 87/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o trestním řízení soudním (trestní řád). *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1950, částka 39, s. 283.

(23) Podle § 214 trestního řádu musel být obžalovaný po provedení každého důkazu dotázán, zda se k němu chce vyjádřit, a jeho vyjádření mělo být zapsáno do protokolu. Podle § 238 trestního řádu se na veřejnost, řízení, počátek a odročení veřejného zasedání mělo užít přiměřeně ustanovení o hlavním líčení. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 631, 635.

(24) Paragraf 237 trestního řádu o podkladech pro rozhodnutí zněl: „*Při svém rozhodnutí smí soud přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány ve veřejném zasedání, a opírat se o důkazy, které byly ve veřejném zasedání provedeny.*“ *Tamtéž*, s. 634–635.

(25) Paragraf 125 trestního řádu zněl: „*V odůvodnění rozsudku soud stručně a jasně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel, existenci kterých skutečností pokládá se zřetelem na výsledky dokazování za vyloučenou nebo pochybnou, jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují, a proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších. Z odůvodnění musí být patrno, jak se soud vypořádal s obhajobou a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Výrok o trestu je třeba odůvodnit z hlediska stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost a osobních poměrů pachatele. Byl-li do rozsudku pojat výrok, že obviněný je zvlášť nebezpečným recidivistou, je třeba i tento výrok odůvodnit. Nabídla-li společenská organizace převzetí záruky za nápravu pachatele, musí soud v rozsudku vyložit, jaké stanovisko k nabídce zaujal, a svoje stanovisko zdůvodnit. Jestliže byly do rozsudku pojaty další výroky, je třeba odůvodnit i tyto výroky.*“ *Tamtéž*, s. 616.

(26) Pod číslem 8/1960 Sbírky rozhodnutí československých soudů vyšlo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze 4. dubna 1959, Cz 39/59, které znělo: „*Důvodem k zániku důchodu podle § 43 odst. 2 zák. č. 55/1956 Sb. je i vazba, která byla započtena do výkonu trestu.*“ *Sbírky rozhodnutí československých soudů*, roč. 1960, č. 8, s. 43–44 (citované usnesení na s. 43).

(27) Pod číslem 7/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR vyšlo rozhodnutí Nejvyššího soudu z 30. května 1967, 5 Tz 13/67, které znělo: „*I. Požadavek zjistit objektivní pravdu ve smyslu základních zásad trestního řízení uvedených v § 5 odst. 2 tr. ř. platí bezvýjimečně i pro rozhodování o otázkách souvisejících s výší škody způsobené trestným činem, s právy a postavením poškozeného a s adhezním řízením, což vyplývá i z ustanovení § 89 odst. 1 písm. e), § 164 odst. 2, § 186 odst. 1 písm. f) i § 46 tr. ř. I na odůvodnění výroku o náhradě škody se vztahuje ustanovení § 125 tr. ř.*

II. Vyjádření poškozeného v tom smyslu, že se připojuje k trestnímu řízení s požadavkem na náhradu škody, jak bude orgány činnými v trestním řízení zjištěna apod., nelze považovat za řádně uplatněný nárok na náhradu škody, není-li z něj patrno, v jaké alespoň minimální výši má být škoda způsobená trestným činem uhrazena.

III. Postupovat podle § 54 odst. 3 tr. zák. ve znění zákona č. 56/1965 Sb. je možno vzhledem k § 16 odst. 1 tr. zák. jen tehdy, jestliže se pachatel dopustil trestného činu až po 1. srpnu 1965.“ *Sbírky rozhodnutí československých soudů*, roč. 1968, č. 8, s. 42–49 (citované usnesení na s. 42–43).

(28) Paragraf 2 zákona na ochranu republiky definující přípravu úkladů o republiku zněl: „*Kdo se s někým spolčí k úkladům o republiku,*
kdo vejde k témuž konci ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními, kdo k témuž konci sbírá branné nebo pomocné síly, je organizuje a cvičí,
kdo poskytuje nebo opatřuje k témuž konci zbraně, střelivo nebo jiné prostředky,
trestá se za zločin těžkým žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do deseti let.“ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. ze dne 19. 3. 1923 na ochranu republiky. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 23, s. 207.

(29) Podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. nebylo možno trestní stíhání zahájit, a bylo-li již zahájeno, nešlo v něm pokračovat a muselo být zastaveno, nařídil-li to prezident republiky s využitím svého práva udílet milost nebo amnestii. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 599.

(30) Paragraf 12 odstavec 1 zákona na ochranu republiky stanovoval: „*Kdo opomine překaziti trestné činy uvedené v § 1* [Úklady], *2* [Příprava úkladů], *6 až 9* [§ 6 – Vojenská zrada, § 7 – Tresty na některé útoky na život ústavních činitelů, § 8 – Tělesné poškození ústavních činitelů, § 9 – [Spolčování k útokům na ústavní činitele], *ačkoli tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe a osoby blízké,*
Kdo se doví věrohodným způsobem, že se chystá takový zločinný podnik nebo že byl spáchán čin uvedený v § 6, číslo 2 a 3 a opomene to neodkladně oznámiti věrohodným způsobem úřadu neb ohroženému,
Trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do jednoho roku.“ *Tamtéž*, s. 209–210.

(31) Paragraf 17 zákona na ochranu republiky definující rušení obecného míru zněl: „*1. Kdo veřejně nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti nebo demokraticko-republikánské formě,*
trestá se přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.

2. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

3. Kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců.

4. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.

5. Stejně se trestá, kdo veřejně způsobem surovým nebo štvavým hanobí republiku, národ nebo národní menšinu tak, že to

může snížiti vážnost republiky neb ohroziti obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy.“ *Tamtéž*, s. 210.

(32) Paragraf 17 zákona na ochranu republiky definující sdružování státu nepřátelské zněl: „*1. Kdo založí tajnou organisaci, jejímž cílem je podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu, kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí, s ním se stýká, jeho činnosti jakýmkoliv způsobem se zúčastní, je nebo jeho členy v jich podvratných snahách hmotně nebo jakýmkoli jiným způsobem podporuje, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let. Tajnou organisací je i taková, která, majíc ve skutečnosti účel uvedený v odst. 1, předstírá jiný účel.*

2. Úředník, který se doví o organisaci uvedené v odst. 1 neb o jejích schůzkách a opomine to oznámiti podle své povinnosti, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho do tří měsíců, za okolností zvláště přitěžujících tuhým vězením od tří měsíců do jednoho roku.“ *Tamtéž*, s. 211.

(33) Státní soud v Praze odsoudil 12. listopadu 1952 Josefa Kratochvíla, Josefa Fouse a Václava Průchu ro trestný čin velezrady, Pavla Hanzela pro pomoc k tomuto trestnému činu a Josefa Hadače pro trestný čin sdružování proti republice. Kratochvílovi byl vyměřen trest v délce jedenácti let, Průchovi pěti let, Fousovi čtyř let, Hanzelovi tří let a Hadačovi osmnácti měsíců. Všem bylo uloženo propadnutí jmění, Kratochvílovo celého a ostatním polovina. Kratochvíl a Průcha ztratili čestná občanská práva na pět let, ostatní na tři roky. Kratochvíl, Fous a Hadač podali na základě zákona o soudní rehabilitaci návrhy na přezkoumání tohoto rozsudku. Jimi se zabýval 27. listopadu 1969 zvláštní senát Krajského soudu v Českých Budějovicích. Ten původní rozsudek zrušil, nicméně tři ze čtyř obviněných znovu odsoudil, Kratochvíla a Fuchse tentokráte pro trestný čin sdružování proti republice na tři, resp. dva roky nepodmíněně a Hanzela pro pomoc k tomuto trestnému činu k ročnímu nepodmíněnému trestu. Opětovně bylo rozhodnuto propadnutí jejich jmění ve stejném rozsahu jako v roce 1952. Josef Fous se proti tomuto rozsudku odvolal, nicméně zvláštní senát Nejvyššího soudu 31. března 1970 odvolání zamítl. Rozsudek zvláštního senátu Krajského soudu v Českých Budějovicích i usnesení zvláštního senátu Nejvyššího soudu jsou uloženy in: *NA*, NS, Praha, spis. zn. 2 Tor 2/70.

(34) Jedná se o chybně citované číslo spisu, V kauze vedené pod spisovou značkou 6 Tor 3/70 zvláštní senát Krajského soudu v Brně návrh na zahájení řízení ve věci přezkoumání rozsudku zamítl, jeho rozhodnutí pak zvláštní senát Nejvyššího soudu 27. ledna 1970 potvrdil. *NA*, NS Praha, spis. zn. 6 Tor 3/70.

(35) I zde se jednalo o špatnou citaci spisu. Kauza vedená pod spisovou značkou 4 Tor 3/70 se týkala odsouzení z roku 1955 pro pokus o trestný čin vyzvědačství a opuštění republiky. *NA*, Nejvyšší soud, Praha, spis. zn. 4 Tor 3/70

(36) Paragraf 40 trestního řádu stanovil povinnost a práva obhájce. Jeho odstavce 2 až 4 zněly: „*(2) Obhájce je oprávněn již za přípravného řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti o opravné prostředky, nahlížet do spisů (§ 65) a zúčastnit se podle ustanovení tohoto zákona vyšetřovacích úkonů. S obviněným, který je ve vazbě, je oprávněn mluvit v rozsahu stanoveném v § 33 odst. 1.*

(3) Obhájce je v řízení před soudem oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný.

(4) Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může obhájce oprávnění uvedená v odstavcích 2 a 3 vykonávat též proti vůli obviněného.“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 603.

(37) Paragraf 11 odst. 2 trestního řádu zněl: „*V trestním stíhání, které bylo zastaveno z důvodu uvedeného v odstavci 1 písm. a) nebo b) se však pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit.*“ Podle § 11 odst. 1 písm. a), b tr. ř. nebylo možno trestní stíhání zahájit, a bylo-li již zahájeno, nešlo v něm pokračovat a muselo být zastaveno, a) nařídil-li to prezident republiky s využitím svého práva udílet milost nebo amnestii, b) pokud bylo trestní stíhání promlčeno. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 599.

(38) Paragraf 289 písm. c) tr. ř. stanovil, že pokud byla povolena obnova pouze ve prospěch obviněného, nepřekáží jeho smrt provedení dalšího řízení a trestní stíhání nelze zastavit proto, že obviněný zemřel. Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 641.

(39) Paragraf 40 zákona na ochranu lidově demokratické republiky upravující trestný čin neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu zněl: „*Československý občan, který v úmyslu poškodit zájem republiky opustí neoprávněně území republiky nebo ve stejném úmyslu neuposlechne výzvy úřadu, aby se v přiměřené lhůtě, kterou mu úřad určí, na území republiky vrátil, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.*“ Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1948, částka 85, s. 1468.

(40) Paragraf 270 odstavec 4 trestního řádu zněl: „*Orgán, jemuž byla věc přikázána, je vázán právním názorem, který vyslovil ve věci Nejvyšší soud, a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení Nejvyšší soud nařídil.*“ Úplné znění zákona ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád) č. 141 Sb., jak vyplývá ze změn a doplnění provedených zákonem ze dne 17. června 1965 č. 57 Sb. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1965, částka 47, s. 638.

(41) Paragraf 16 odst. 1 trestního zákona zněl: „*Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.*“ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29, listopadu 1961. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1961, částka 65, s. 467.

(42) Paragraf 109 trestního zákona upravoval trestný činu opuštění republiky. Podle odstavce 1 ten, kdo „*bez povolení opustí území republiky, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením.*“ *Tamtéž*, s. 482.

[43] V článku 103 ústavy z roku 1960 bylo uvedeno: „*(1) V řízení postupují soudy tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí.*
(2) Jednání před všemi soudy je zásadně ústní a veřejné; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.
(3) Obviněnému se zajišťuje právo obhajoby.
(4) Rozsudky se vyhlašují jménem republiky a vždy veřejně.“ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 – Ústava Československé socialistické republiky. *Tamtéž*, roč. 1960, částka 40, s. 308.

102.

[1972, před 30. červnem, Bratislava.] [1] *– Zpráva Ministerstva vnitra SSR obsahující vyhodnocení průběhu mimosoudní rehabilitace v rezortu vnitra ve Slovenské socialistické republice.*

VYHODNOTENIE
agendy tzv. mimosúdnej rehabilitácie.[a]

Vznik tejto agendy je zaznamenaný od roku 1968. Na MV Praha začali zasielať bývalí príslušníci ZNB žiadosti, v ktorých požadovali revíziu rozhodnutí o ich uvoľnení-prepustení zo služieb ZNB, pričom zároveň požadovali rehabilitáciu svojej osoby spojenú s finančným odškodnením.

MV Praha koncom roku 1968 všetky žiadosti v počte 1070, z ktorých bolo zrejmé, že žiadatelia v čase rozviazania pracovného pomeru vykonávali službu na Slovensku, odstúpilo vtedajšej Slovenskej správe MV, ktorá agenda pozdejšie sa stala pracovnou náplňou II. oddelenia Inšpekcie MV SSR. V nasledujúcich rokoch prijalo II. oddelenie IMV SSR ďalších 353 žiadostí priamo od žiadateľov. Celkom bolo týchto žiadostí evidovaných na II. oddeleniu IMV SSR 1423.

Činnosť pracovníkov II. oddelenia IMV SSR pri šetrení a uzávierke trvala dva a pol roka, t.j. celý rok 1969, 1970 a rok 1971 do konca mesiaca októbra, kedy všetky žiadosti boli definitívne ukončené.

Výsledok šetrenia týchto žiadostí bol ten, že v šiestich prípadoch bolo navrhnuté KS ZNB Bratislava znovuprijatie bývalých príslušníkov ZNB do činnej služby. V ostatných 1417 prípadoch nebolo žiadateľom vyhovené preto, že veci boli posudzované z hľadiska platného právneho poriadku, podľa ktorého ich požiadavky boli právne neopodstatnené a preto nesplniteľné. U všetkých žiadateľov bol badateľný záujem získať osobné výhody, k čomu používali všetky možné argumenty, ktorými podopierali svoje požiadavky.

Politické aspekty:

U 860 žiadateľov sa výrazne v žiadostiach prejavil mimoriadny zmysel vychvaľovania obrodného procesu, za ktorým videli nádej demokratizácie právnych noriem do takej miery, že zistené nedostatky k ich osobám budú prehliadnuté alebo zľahčované a nastane obdobie, v ktorom budú uplatňovať „svoje politické názory“, podľa ktorých treba pokladať za nedemokratické napríklad to, že bývalých politicky nespoľahlivých príslušníkov ZNB na návrh AV NF Ministerstvo vnútra zo svojich služieb prepustilo.

Aby však svoje prepustenie nejako zdôvodnili, u 1200 žiadateľov sa objavujú útoky na svojich predstavených, na pracovníkov kádrových odborov, ako i na príslušníkov ŠtB, ktorí podľa ich názorov jednali proti nim zaujato či už preto, že boli pokladaní za „starých“ príslušníkov alebo preto, že nepodpísali tzv. katolícku akciu[2] alebo preto, že oni boli „odborníci“ a ich predstavení z obavy o svoje postavenie sa ich snažili zbaviť.

Nároky žiadateľov:

Podľa vekovej hranice a rokov odpracovaných v službách ZNB sú nároky žiadateľov rôzne.

Znovuprijatie do služieb ZNB žiadalo celkom 520 bývalých príslušníkov ZNB. Svoje požiadavky väčšina zdôvodňovala tak, že by potrebovala „odslúžiť“ 5 až 10 rokov, čím by nadobudla právny nárok na dôchodok od MV SSR. Také prípady boli u tých žiadateľov, ktorí k bezpečnostnému zboru nastúpili po roku 1938, takže do roku 1945 sa im podľa zákona č. 101/64 Zb.[3]

výkon služby do dôchodku nezapočítava, ale napriek tomu žiadali, aby im tieto roky boli započítané, aby mali nárok na starobný dôchodok.

S tým súvisí i požiadavka menovania do vyššej hodnosti. 416 žiadateľov si túto záležitosť vysvetľovalo tak, že akonáhle dôjde u nich k rehabilitácii, budú im započítané do výsluhy rokov i roky odpracované v civilnom sektore po ich prepustení zo služieb ZNB a tým budú mať nárok i na priznanie vyšších hodností. V niektorých prípadoch sa jednalo o 2 až 3 dôstojnícke hodnosti, ba v niektorých prípadoch i o hodnosti vyšších dôstojníkov (Plakinger, Júni a ďalší).

Zámery uvedené v predchádzajúcich odstavcoch smerovali k jednému cieľu – nadobudnutiu nárokov na dôchodok. U všetkých vekove starších žiadateľov v počte 1223 sa vyskytli požiadavky o priznanie starobného dôchodku. Argumentovali tým, že boli nezákonne zo služieb ZNB prepustení a preto ako takým je nutné započítať im do doby výsluhy i tie roky, ktoré boli mimo činnú službu, aby takto nadobudli nárok na plný starobný dôchodok od MV SSR. Dôchodok požadovali i tí bývalí príslušníci ZNB, ktorým roky odslúžené za tzv. Slovenského štátu sa do výsluhy nezapočítavajú. Ako argument uvádzali to, že boli zapojení do ilegálneho odboja proti fašizmu a neskoršie boli priamimi účastníkmi SNP, hoci osvedčenia podľa zákona č. 255/46 Zb.[4] nevlastnili.

Len malá časť žiadateľov, v počte 200, neuplatňovala si nárok na starobný dôchodok, pretože neodpracovali v službách ZNB viac ako 10 rokov.

Vo všetkých 1423 prípadoch boli žiadateľmi uplatnené finančné požiadavky. Tie sa delia na finančné požiadavky ako odškodné za utrpenú ujmu na cti a na majetku a finančné požiadavky ako úhradu rozdielu mzdy medzi príjmami v ZNB a príjmami v civilnom povolaní po odchode zo ZNB.

Po prepočítaní požiadaviek, úhrnná výška odškodného činí 3 995 156 Kčs. Položka o úhrade mzdy sa vôbec nedala vyčísliť, pretože nie je u jednotlivých žiadateľov známy konkrétny rozdiel mzdy.

K tejto požiadavke sa ešte pridružuje požiadavka úhrady za poškodenie bytového zariadenia u tých bývalých príslušníkov, ktorí po prepustení museli rezortné byty ZNB uvoľniť. I v týchto 12 požiadavkách nebola čiastka konkrétne vyčíslená, ale žiadatelia uvádzali, že čiastku uvedú dodatočne.

Ako je vidieť, nároky žiadateľov sú značné. Z toho sa dá jednoznačne usudzovať, že cieľom všetkých žiadateľov bolo dosiahnutie osobných výhod, najmä finančných.

Závady:

Vzhľadom k tomu, že v rokoch 1938 až 1939 došlo k výmene príslušníkov bývalého četníckeho zboru (osoby českej národnosti odchádzali a boli priberaní noví príslušníci národnosti slovenskej), nie sú z obdobia výkonu služby v ČSR zaevidovaní žiadatelia a preto ani neboli zistené poznatky.

Aktuálne sú však poznatky k žiadateľom vykonávajúcim službu za tzv. Slovenského štátu.

Podľa písomných materiálov nachádzajúcich sa v personálnych spisoch žiadateľov bolo zistené, že 57 počas tzv. Slovenského štátu úzko spolupracovalo s okupantami. Táto spolupráca sa prejavila najmä v tom, že bývalí príslušníci Žandárskych staníc zisťovali osoby pokrokovo zmýšľajúce, sympatizujúce s odbojovými zložkami alebo priamo zapojené do SNP. Boli zistené konkrétne prípady (napr. Zužák, Jamnický), kedy na základe činnosti žiadateľov došlo k zatknutiu osôb, ba i členov V. ilegálneho ÚV KSS, respektíve došlo k zatknutiu ilegálnych pracovníkov.

U 228 žiadateľov bolo zistené, že boli organizovaní v HG a HSĽS. K organizovaniu v HSĽS dochádzalo u tých osôb, ktoré si podávali žiadosti o prijatie do Žandárskeho zboru. Vtedajšie Ministerstvo vnútra tzv. Slovenského štátu trvalo na tom, že nábor do služieb žandárstva má byť prevádzaný z radov členov HSĽS a preto u mnohých dochádzalo k podpísaniu prihlášky do HSĽS až po podaní žiadosti o prijatie k žandárskej službe.

Z prehľadu o bývalých príslušníkoch bolo zistené, že v 13 prípadoch títo boli vyznamenaní za horlivý výkon služby medailami za zásluhy, na zaklade čoho dostávali mesačne 50 Kčs ako rentu k svojmu služobnému platu. Všetky tieto okolnosti boli zisťované až po roku 1948, kedy bolo možné použiť archívnych materiálov, ktoré do toho času prístupné neboli a preto aj v roku 1945 previerkové komisie tieto materiály pri posudzovaní príslušníkov bývalého Žan-

dárskeho zboru nepoužili a doporučili takýchto príslušníkov pre výkon služby v ZNB.

U 96 žiadateľov bolo zistené, že boli účastníkmi odboja v zmysle zákona č. 255/46 Zb. Ide najmä o príslušníkov bývalého Žandárskeho zboru, ktorí službu vykonávali v oblastiach stredného a východného Slovenska. Sú medzi nimi i príslušníci, ktorí pripravovali SNP a v jeho priebehu boli vo vedení bezpečnostných zložiek na povstaleckom území. Po oslobodení po roku 1945 začali sa títo účastníci SNP politicky diferencovať a mnohí v rámci vtedajšej politickej situácie stali sa členmi nekomunistických strán. Svojou politickou činnosťou postavili sa jednoznačne proti politike KSČ a tak po roku 1948 došlo cez AV NF k ich vyakčneniu. Jednalo sa najmä o osoby, ktoré sa dostali na popredné miesta v bezpečnostnej zložke (Borovský, Juni, Plakinger a další). V prevažnej väčšine si však až do odchodu zo služieb ZNB členstvo v SPB udržali.

Po roku 1945:

Po roku 1945 na základe zistených závad z obdobia tzv. Slovenského štátu bolo v rámci očisty ZNB zo služieb ZNB z počtu podaných žiadostí prepustených celkom 271 žiadateľov. K prepusteniu došlo za použitia zákonov č. 153/23 Zb.(5), 200/49 Zb.(6), 213/48 Zb.(7), 281/49 Zb.(8) a 286/48 Zb.(9) Všetky tieto právne normy boli zamerané k tomu, aby mohla byť prevedená očista ZNB od osôb, u ktorých boli zistené vážne závady.

Najmä však zákon č. 213/48 Zb. riešil prípady, kde na základe návrhov AV NF došlo k prepúšťaniu politicky kompromitovaných bývalých príslušníkov ZNB a títo sa proti tomuto rozhodnutiu odvolali. Podľa tohoto zákona bolo z počtu žiadateľov celkom prepustených 49 bývalých príslušníkov ZNB.

Pre hrubé morálne poklesky bolo prepustených 150 bývalých príslušníkov ZNB. Jednalo sa o poklesky spáchané pod vplyvom alkoholu, porušujúce kázeň a disciplínu v ZNB. Najmä však vyskytujúce sa viackrát u jednotlivcov, takže sa nedalo predpokladať, že by u týchto osôb mohlo dôjsť k zlepšeniu morálneho stavu.

U 226 žiadateľov došlo k prepusteniu zo služieb ZNB pre vážne pracovné závady. Tieto závady boli charakteru nízkej odbornej úrovne a s tým súvisiaceho podpriemerného výkonu v službe. Spravidla išlo o príslušníkov, ktorí za dlhšie obdobie nevykazovali v službe žiadne výsledky, takže sa stávali riadiacim orgánom na obtiaž, ba čo viac, kazili pracovnú morálku i u ďalších príslušníkov ZNB.

U 245 príslušníkov došlo k ich prepusteniu z dôvodov nesprávnych politických postojov. Títo príslušníci sa nevedeli vysporiadať s otázkami triedneho boja, nadržiavali triednym nepriateľom, najmä kulakom. Nevedeli dostatočne rozlíšiť nebezpečenstvo náboženskej ideológie, sami sa zúčastňovali náboženských obradov. Napokon v čase priebehu akcie „K“(10) úplne politicky sklamali a stavali sa proti tejto akcii.

Napokon 42 žiadateľov bolo zo služieb ZNB prepustených preto, že boli proti nim zavedené trestné stíhania. Jednalo sa poväčšine o trestné činy zamerané proti republike, jej ústavným činiteľom, ako i pre niektoré druhy kriminálnej trestnej činnosti.

Z prevedeného hodnotenia morálno-politického profilu žiadateľov sa dá usúdiť, že dve tretiny žiadateľov boli zo služieb ZNB prepustené oprávnene a preto i keď by rehabilitačné konanie bolo podložené zákonom, nebolo by u nich došlo k prevedeniu rehabilitácie preto, že nedošlo k žiadnemu pochybeniu. U jednej tretiny žiadateľov bolo by sa dalo uvažovať o možnosti skúmania, či dôvody ich prepustenia boli opodstatnené, no najmä či bola volená vhodná doba ich prepustenia, najmä keď niektorí mali odslúžených viac ako 19 rokov služby. Jednalo sa o tzv. predčasné penzionovanie z dôvodov „nadpočetnosti“. Ani v týchto prípadoch nedošlo k vyhoveniu ich žiadostí preto, že ich požiadavky neboli podložené právnou normou a preto sa stali nerealizovateľnými.

Po uzávierke jednotlivých prípadov boli žiadatelia o výsledkoch šetrenia vyrozumení. V prevažnej väčšine pochopili, že ich požiadavkám nebolo vyhovené právom. Len v 13 prípadoch došlo k odvolaniu sa proti rozhodnutiu MV SSR. Po opätovnom zaujatí stanoviska k ich odvolaniu, pochopili oprávnenosť stanoviska MV SSR a viac odvolanie-námietky nepodali.

ABS, f. A 8/2, inv. j. 187. – Originál dokumentu, strojopis, cyklostyl, 6 stran A4.

[a] V levém horním rohu je ručně uvedeno jméno „s. Houpík".

[1] Datum vydání bylo stanoveno na základě data uvedeného v červeném prezentačním razítku Ministerstva vnitra, které je otištěno levém horním rohu první strany dokumentu, místo vydání pak podle sídla vydavatele.

[2] Tzv. Katolická akce, koncipovaná oficiálně jako obrodné hnutí věřících, byla založená z iniciativy vedení KSČ v červnu 1949. Hnutí mělo proti sobě postavit jako „třídní nepřátele" biskupy a vyšší duchovenstvo na straně jedné a kněze a věřící na straně druhé. Jejím cílem bylo v rámci katolické církve napomoci prosazení nové dohody se státem, jež by znamenala její větší závislost na státu a rozvolnění vztahu s Vatikánem. Obsadila objekty, jež byly krátce předtím odebrány autentické Katolické akci. Proti akci se otevřeně postavili biskupové, kněží i věřící. Čeští i slovenští biskupové se sešli 15. června 1949 na tajné biskupské konferenci v Praze, kde k tzv. Katolické akci i předcházejícím proticírkevním opatřením zaujali jednoznačně odmítavé stanovisko. Vydali pastýřský list „Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině těžké zkoušky", odhalující otevřeně neupřímnost snah komunistického režimu o dohodu s církvemi a jeho pravé záměry. Katolickou akci označili za hnutí, jehož cílem je ještě více omezit pravomoc a vliv biskupů. Svatý stolec pak navíc vydal výnos, který mj. exkomunikoval všechny aktivisty i podporovatele. Akce tak skončila fiaskem, na jaře 1950 byla organizace v tichosti rozpuštěna. VAŠKO, Václav: *Dům na skále 1. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 132–159; VLČEK, Vojtěch: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Matice cyrilometodějská, Olomouc 2004, s. 31–33. (Kromě pastýřského listu přijali biskupové a ordináři také Oběžník katolickému duchovenstvu a věřícímu lidu. Viz FREI, Bohumil Jiří: *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei, vom Februarumsturz 1948 bis zum Prager Frühling 1968. Dokumente und Tabellen*. R. Lerche, München 1973, s. 110–112.)

[3] Zákon č. 101/1964 Sb. ze dne 4. června 1964 o sociálním zabezpečení. *Sbírka zákonů ČSSR*, roč. 1964, částka 44, s. 553–585.

[4] Zákon č. 255/46 Sb. ze dne 19. prosince 1946 o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, roč. 1946, částka 107, s. 1677–1988.

[5] Zákon č. 153/1923 Sb. ze dne 4. července 1923, kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. *Sbírka zákonů státu československého*, roč. 1923, částka 66, s. 569–584.

[6] Zákon č. 200/1949 Sb. ze dne 13. července 1949 o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 59, s. 580–587.

[7] Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Tamtéž*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1426.

[8] Zákon č. 281/1949 Sb. ze dne 19. prosince 1949, kterým se mění předpisy o překládání veřejných zaměstnanců do výslužby. *Tamtéž*, roč. 1949, částka 89, s. 793–794.

[9] Zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948 o národní bezpečnosti. *Tamtéž*, roč. 1948, částka 104, s. 1783–1786.

[10] Jednalo se o akci směřující k likvidaci mužských řeholních řádů a klášterů, ke které došlo ve dvou etapách – v polovině a na konci dubna 1950 – krátce po monstrprocesu s představiteli mužských řádů v kauze Augustina Machalky a spol. V celém Československu se akce K dotkla 2 376 řeholníků, přičemž 2 201 bylo soustředěno v centralizačních klášterech a 175 bylo internováno. Likvidace zasáhla 219 řeholních domů. Řádům byl zabaven jejich movitý i nemovitý majetek. VLČEK, Vojtěch: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*, s. 69–75.

103.

1973, 16. února, Praha. – Zpráva Inspekce ministra vnitra ČSR obsahující vyhodnocení průběhu mimosoudní rehabilitace v rezortu vnitra v České socialistické republice.[a]

Zpráva o zhodnocení tzv. mimosoudní rehabilitace v MV ČSR

V průběhu tzv. obrodného procesu v roce 1968 byla vážně oslabena úloha socialistického státu a ochromena vedoucí úloha KSČ. Mezi ideově politická východiska pravice a antisocialistických sil v boji proti KSČ a socialistickému státu patřila kritika leninského učení o nezbytnosti rozbití buržoasní mašinérie v proletářské revoluci, popírání vedoucí úlohy strany a úlohy socialistického státu při rozvíjení a upevňování vítězství socialistické revoluce. V souvislosti s touto kritikou byla uváděna v pochybnost revoluční opatření, i samotný Únor 1948 a nastolovány požadavky odčinění aktů třídní spravedlnosti. Na tomto základě byla vytvářena představa, jakoby celá období od roku 1945 a zejména od roku 1948 bylo nepřetržitým sledem nezákonností, omylů a chyb v celém politicko-společenském, hospodářském a kulturním životě.

V důsledku toho se počaly formovat síly, jejichž jediným poutem se měla stát globální náprava – paušální rehabilitace. Mezi ty, kdož se cítili poškozeni a dovolávali se náhrady škod,

patřili i bývali příslušníci SNB propuštění ze služeb ministerstva vnitra v důsledku očisty v poválečných letech a zejména pak v letech 1948–1956. V drtivé většině šlo o příslušníky bývalé policie, četnictva nebo finanční stráže, z nichž mnozí byli členy pravicových politických stran. Do služeb ministerstva vnitra nastoupili v předmnichovské republice a část z nich i v dobé fašistické okupace,

Na 4000 těchto bývalých příslušníků SNB podalo v letech 1968–1969 ministerstvu vnitra a některým útvarům SNB žádosti o tzv. mimosoudní rehabilitaci. Spolu s federativním uspořádáním státu byla podle příslušnosti provedena delimitace těchto žádostí na jednotlivá ministerstva vnitra a další ústřední orgány.

Po uzavření této agendy v MV ČSR provedla inspekce ministra vnitra ČSR vyhodnocení 2 576 vyřízených žádostí o tzv. mimosoudní rehabilitaci, které je obsaženo v této zprávě.

I.

Rozmach národně osvobozeneckého boje proti hitlerovskému fašismu a osvobození Československa Sovětskou armádou v roce 1945 vedly v naší zemi k podstatným změnám v poměru třídních sil.

Vedoucí silou tohoto zápasu byla KSČ, která tvořivě využila zkušeností mezinárodního komunistického hnutí, především KSSS a teoretického bohatství marxismu-leninismu.

Dělnická třída vedená KSČ si získávala zcela nové postavení ve společnosti. V ostrém a složitém třídním boji postupně překonávala starý buržoasně politický systém a nastolila systém kvalitativně odlišný – režim lidové demokracie.

V závislosti na mocensko-politickém rozložení třídních sil byl v průběhu náročné a demokratické revoluce rozbit a rozmetán starý policejně byrokratický státní aparát. KSČ si byla plně vědoma leninské poučky o tom, že v rozbití byrokraticko-vojenské státní mašinérie tkví, stručně řečeno, hlavní poučení marxismu o úkolech proletariátu v revoluci, pokud jde o stát.

Namísto tohoto starého aparátu byly revolučním způsobem vytvořeny národní výbory – orgány státní moci a správy v obcích, okresech a jednotlivých zemích. Na vznik národních výborů úzce navazoval i vznik nového bezpečnostního sboru – Sboru národní bezpečnosti.

Již před květnem 1945 si vedení strany uvědomovalo, že nový, lidově demokratický stát nemůže ponechat nedotčený starý bezpečnostní aparát, jako dědictví po předmnichovské republice, protektorátu i slovenském státu, ale že je stejně nemožné převzít ty složky bezpečnostního typu, které v zahraničí pro svobodnou republiku připravovalo buržoasní emigrantské centrum v Londýně.

Problémem výstavby nového bezpečnostního aparátu se zabývaly politické orgány v době, kdy se připravoval Košický vládní program. Tehdy byly předloženy dva návrhy. První doporučoval rozpustit bezpečnostní aparát jako celek a začít budovat nový, lidově demokratický aparát, jehož oporou by byli mladí dělnici a rolníci, především účastníci odboje.

Druhý pak vycházel z toho, že příprava kvalifikovaného pracovníka bezpečnostního aparátu vyžaduje dlouhou dobu, že poválečná období bude klást na práci bezpečnostního aparátu značné nároky a proto doporučoval převzetí všech pracovníků dosavadního bezpečnostního sboru, kteří se neprovinili proti národní cti.

Základní postup při vytváření bezpečnostní organizace lidově demokratického Československa stanovilo dne 17. dubna 1945 v Košicích plenární zasedaní vlády. Usnesla se zrušit stará bezpečnostní sbory, policii, četnictvo a obecní výkonnou policii a vytvořit nový jednotný Sbor národní bezpečnosti.

Přijaté řešení však nepředpokládalo okamžité a úplné rozbití starého bezpečnostního aparátu jednorázovým legislativním či revolučním aktem, jak to požadovaly některé odbojové organizace ještě před osvobozením republiky, ale byla svolena cesta jeho postupného rozbíjení a přeměny v kvalitativně nový mocenský nástroj lidové demokracie. Byl zvolen postup nesporně zdlouhavější, složitější a obtížnější, jenž byl však v naprostém souladu s celkovou politikou strany v této etapě národní a demokratické revoluce.

Ministr vnitra Václav Nosek dne 15. května 1945 při formulování hlavních úkolů nového bezpečnostního sboru řekl, že ministerstvo vnitra převezme příslušníky četnictva a policie a po

nechá je ve výkonu služby, protože je zatím nemůžeme nahradit novými, odborně připravenými orgány.

Příslušníci starých bezpečnostních sborů proto zůstali dočasně ve výkonu služby a prováděla se očista jejich řad. Ti, kteří byli shledáni národně a státně spolehlivými, byli po zrušení starých složek a vyhlášení organizaci SNB v červnu 1945 začleněni do nově vzniklého Sboru.

Další výstavba Sboru národní bezpečnosti a s ní související očista bezpečnostního aparátu probíhala v letech 1946–1947 velmi obtížně pro boj a obstrukce, vedené proti SNB pravicovými představiteli nekomunistických složek NF v zákonodárných a vládních orgánech. KSČ za této situace usilovala o uzákonění existence Sboru národní bezpečnosti. Po velkých a vleklých sporech a nekomunistickými partnery v NF, doprovázených kompromisními ústupky, se podařilo dne 11. července 1947 přijmout Národním shromážděním zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.(1)

Přijatý zákon, ačkoliv byl proti původnímu návrhu poznamenán mnohými změnami, vytvářel určité zákonné předpoklady pro rozvinutí a uplatnění funkce SNB a současně vyvolal pocit perspektivy a důvěry tisícům příslušníků SNB.

K plnému uplatnění všech zásad, kterými se měl SNB vyznačovat jako bezpečnostní obor socialistického státu, mohlo však dojít až po vítězství v Únoru 1948. Stalo se tak dne 21. prosince 1948, kdy Národní shromáždění přijalo zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti.(2)

Nový zákon přinášel podstatné změny proti dosavadnímu. Skončil s tezí o nepolitičnosti SNB, přinášel příslušníkům plná politická práva podle Ústavy 9. května, řešil doplňování a další kádrová, odborné, výchovné a materiální otázky příslušníků SNB.

Únorová vítězství pracujícího lidu Československa nad reakcí bylo kvalitativním skokem při rozvíjení socialistické revoluce. Postavení Komunistické strany Československa v obrozené Národní frontě se po Únoru výrazně posílilo a Národní fronta se přeměnila ve skutečnou sílu socialistické revoluce. Vytvořily se všechny nutné podmínky k tomu, aby byl dokončen proces rozbití starého státního aparátu.

Důležité poslání v tomto směru splnily akční výbory Národní fronty, které provedly důslednou očistu státního aparátu včetně SNB od třídně nepřátelských a reakčních elementů.

Rozhodnutí akčních výborů Národní fronty byla potvrzena zákonem číslo 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, ze dne 21. července 1948.(3) Všechna opatření akčních výborů nebo opatření, učiněná na jejich místě nebo na jejich návrh, provedená v době od 20. 2. 1948 do 8. 8. 1948 byla prohlášena za opatření podle uvedeného zákona, jestliže směřovala k ochraně nebo zabezpečení lidově demokratického zřízení nebo očistě veřejného života a to i v těch případech, kdy jinak nebyla v souladu s příslušnými předpisy.

Další rozvíjení socialistických přeměn po Únoru 1948 a výstavba socialismu kladla nové nároky na SNB a jeho příslušníky. V souladu s těmito procesy bylo třeba dále prohlubovat a upevňovat socialistický charakter SNB. V důsledku toho bylo nezbytné pokračovat v očistě SNB od těch příslušníků, kteří neskýtali potřebné politické, morální, mravní a odborné záruky. Šlo především o příslušníky bývalé policie a četnictva, kteří byli do SNB převzati v roce 1945.

O oprávněnosti a nutnosti očisty Sboru národní bezpečnosti nesporně svědčí skutečnost, že k 1. lednu 1950 bylo z celkového počtu 18 578 příslušníků VB ještě 67,3 % tj. 12 516 příslušníky bývalých bezpečnostních sborů a 6,3 %, tj. 1 165 jich k bezpečnostním sborům nastoupilo v době nesvobody.

Ze 13 krajských velitelů – statistika se týká českých zemí – bylo k tomuto datu 69 %, tj. 9 velitelů příslušníky bezpečnostního aparátu z doby 1. republiky a ze 194 okresních velitelů jich bylo 97 %, tj. 190. Dva okresní velitelé nastoupili službu v době nesvobody a pouze 2 byli ve Sboru od roku 1945.

Lepší situace nebyla ani u velitelů stanic SNB, neboť 1 326 jich bylo příslušníky bývalého bezpečnostního aparátu z předmnichovské republiky, 57 jich počalo sloužit v době nesvobody a 191 velitelů bylo v SNB od roku 1945.

K 1. lednu 1953 bylo v celé republice ve službě ještě 11 494 příslušníků SNB, kteří, nastoupili v 1. republice. Do 1. 1. 1956 jich bylo propuštěno 5 330 a zbývajících 6 154 dále vykonávalo službu.

Uvolňování příslušníků v důsledku očisty SNB bylo prováděno podle tehdejších platných zákonů. Bylo používáno především zákona číslo 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, zákona číslo 281/49 Sb., kterým se měnily předpisy o překládání veřejných zaměstnanců do výslužby(4),

zákona číslo 153/1923 Sb., kterým byly upraveny některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací[5], zákona číslo 85/1950 Sb. o opatřeních souvisejících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů[6] a v neposlední řadě také zákona číslo 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků[7].

Vzhledem k těmto skutečnostem lze zcela oprávněná konstatovat, že očista SNB v roce 1948 a v dalších letech byla prováděna na základě platných zákonných norem a byla proto v souladu s československým právním řádem. Její potřeba byla vyvolána úkoly SNB při zajišťování socialistické výstavby a neodpovídajícími hodnotami mnohých příslušníků, které byly vyjádřeny zákonnými normami.

II.

Polednový politický vývoj svými protisocialistickými tendencemi umožňoval formování těch společenských sil, které byly v předcházejícím období narůstání a prohlubování socialistické revoluce poraženy a zbaveny svých pozic v politickém, veřejném a hospodářském životě, ve státním aparátě a pod.

Ústy mnohých pravicově zaměřených politických představitelů byla těmto silám slibována rozsáhlá a prakticky ničím neohraničená satisfakce.

V těchto podmínkách viděli mnozí lidé možnosti získat zpět ztracené pozice nebo hmotný či jiný osobní prospěch. V ministerstvu vnitra se to projevilo ve vysokém počtu žádostí o tzv. mimosoudní rehabilitaci bývalých příslušníků SNB, propuštěných v jednotlivých etapách očisty SNB ze služeb MV. O tom, že tito žadatelé velmi spontánně reagovali na projevy některých stranických a vládních činitelů, svědčí nápad žádostí v jednotlivých měsících roku 1968–1969 (jedná se o žádosti vyřizované v působnosti MV ČSR).

rok	Počet žádostí podaný podle měsíců											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1968	2	3	140	334	412	375	306	178	37	72	69	74
1969	62	52	57	30	41	82	28	22	22	14	7	5

Ještě v roce 1970 bylo podáno 35 žádostí.

Rovněž některá další fakta svědčí o tom, že různá prohlášeni polednových představitelů a zvláště Josefa SMRKOVSKÉHO spolu s hysterickými kampaněmi masových sdělovacích prostředků ovlivnila řadu žadatelů z řad bývalých příslušníků SNB.

Bývalý příslušník SNB v dopise uvádí:

„Originál jsem se žádostí o osobní doručení předal dne 20. 3. 1968 s. Pavlu KOHOUTOVI na mítinku ve Sjezdovém paláci. Na tomto shromáždění jsem se po vystoupení s. SMRKOVSKÉHO utvrdil v přesvědčení, že Vám mohu věřit, že zjednáte nápravu všech nepravostí a opřete se o všechny poctivé lidí, kteří budou chtít nezištně a se zájmem pracovat".

Pod vlivem těchto událostí došlo dokonce k celookresním srazům bývalých příslušníků SNB, na nichž se radili o postupu při prosazování rehabilitace a náhrady škod. Dokazují to další příklady:

„My, bývalí příslušníci SNB z okresu Bruntál, se bezvýhradně stavíme za závěry prosincového a lednového zasedání ÚV KSČ, t. j. vyjadřujeme plnou podporu probíhajícímu obrodnému a demokratizačnímu procesu celé společností a jsme pro důslednou rehabilitaci všech postižených osob v naší republice. Tímto dopisem vyjadřujeme nejen souhlas, ale současně upozorňujeme na křivdy, které byly neprávem způsobeny, a tážeme se: Na základě jakých podkladů, byli příslušníci četnictva zahrnuti do akce propuštění ze Sboru, počínaje rokem 1948 a postupně asi do února 1956?"

„My, bývalí příslušníci ozbrojených sil MV, na svém srazu v rámci okresu Hodonín, jsme se usnesli podat žádost o rehabilitaci Národnímu shromážděná a současně i MV. Současně žádáme o náhradu všech škod, které nám byly způsobeny nezákonným propuštěním ze služeb MV do roku 1956. Mnozí z nás sloužili 20, 25, 30 i více let jako výkonní orgánové. Velký počet odcházel se silně podlomeným zdravím do různých pracovních procesů. Patolízalové zůstali na svých místech."

Z celkového počtu žadatelů bylo asi 70 těch, kteří dali přednost společnému dopisu, respektive rezoluci. Tito žadatelé se sdružovali po dvou, ale také po dvaceti.

Hysterické útoky, vedené masově sdělovacími prostředky, vedly také k tomu, že žadatelé o mimosoudní rehabilitace vhodným způsobem upravovali i slovník svých dopisů:

„Víte, vážený soudruhu ministře, když člověk slyší v rozhlase a čte v tisku ty otřesné inscenované procesy, musí se pozastavit nad tím, jací lidé provádí u nás bezpečnostní službu. Vždyť u člověka jen s průměrnou inteligencí, není-li zvrácené povahy, není možné takové chování ke spoluobčanům vlastní národností. Odsoudili jsme Němce za koncentráky a gestapácká zvěrstva, ale to byl náš nepřítel. A za tuto činnost se u nás povyšovali příslušníci Bezpečnosti na důstojníky. Myslím, že na to máte také svůj názor a teď prosím posuďte, zda se my, bývalí příslušníci Bezpečnosti, nemáme cítit poškození, protože nic jsme neprovedli, každému se můžeme klidně podívat do očí."

„Nevím, proč mě pro moji drzost pro pravdu také nezavřeli, a když se člověk, a to jsem byl také u Bezpečnosti, dozvídá o bestialitách některých soudruhů, zastavuje se mu dech. Že gestapáci týrali, je neodpustitelné, ale co s těmi našimi vynikajícími soudruhy trýzniteli s řad Čechů, snad i Slováků?"

Drtivou většinu tvořili žadatelé, kteří byli přijati do bezpečnostního aparátu v době předmnichovské republiky – celkem 2 006. Mezi žadateli byli i příslušníci policejního aparátu Rakousko-Uherska.

O rehabilitaci žádal František Prášek, narozen 1886, který nastoupil službu u Rakousko-Uherské policie dne 11. dubna 1908:

- dnem 30. 6. 1925 byl na vlastní žádost přeložen do trvalé výslužby, po osvobození v roce 1945 přihlásil do další činné služby;
- dnem 15. 3. 1949 byl přeložen do trvalé výslužby s moci úřední podle ustanovení § 5 odst. 2 zákona číslo 153/1923 Sb.[8] – ve věku 63 let;
- v květnu 1969 se obrátil na Kancelář presidenta republiky a na předsedu Ústřední rady Čs. ROH s tím, že byl předčasně penzionován a proto požádal o rehabilitaci.

Zvlášť závažnou kategorii žadatelů představovalo 129 bývalých příslušníků, kteří byli do bezpečnostních sborů přijati v době fašistické okupace. Z vyhodnocení těchto žádostí vyplynulo, že 76 žadatelů bylo do těchto sborů na vlastní žádost přijato v době vystupňovaného teroru po atentátu na R. HEYDRICHA a dva žadatelé dokonce v roce 1944.

O třídním původu a politickém profilu žadatelů svědčí to, že za přijetí mnohých z nich k bezpečnostním sborům v předmnichovské republice intervenovali poslanci nebo jiní političtí činitelé agrární, případně národně socialistické strany a že všeobecně byli z hlediska politické spolehlivosti kladně hodnoceni veliteli četnických nebo policejních útvarů v místech stálého bydliště nebo doporučováni k přijetí vojenskými veliteli.

Většina žadatelů, pokud to bylo možné z kádrových spisů zjistit, pocházela z maloburžoasních vrstev, zejména rolnických. Malá část pocházela z dělnického prostředí nebo vyloženě kapitalistických rodin.

Kádrové materiály, ani samotné žádosti nedávaly dostatečný přehled o členství žadatelů v politických stranách po roce 1945. Z neúplného přehledu vyplynulo, že v národně socialistické straně bylo organizováno 213 žadatelů, v lidové straně 21 žadatelů a v sociálně demokratické straně 83 žadatelů. Členy KSČ bylo do února 1948 382 žadatelů. Po únoru 1948 stoupl počet žadatelů organizovaných v KSČ na 921. Z celkového vyhodnocení žádostí i kádrových materiálů však vyplynulo, že většina z nich byla před odchodem ze služeb SNB z řad KSČ vyloučena.

Politický profil rady žadatelů charakterizuji i některé jejich vlastní žádosti, v nichž nejen přiznávají, ale především vyzdvihují vlastní služební činnost v předmnichovské republice, v okupaci nebo politickou činnost na půdě reakčních stran po roce 1945. V jedné z žádostí bylo uvedeno:

„Do roku 1948 se sloužilo dobře, protože byly všechny strany ve vládě. Ale pak přišel ten nešťastný rok pro nás legionáře, rok 1948. Ta revoluce stoupla některým pánům soudruhům do hlavy až do horečnatého stavu a tak začali řádit.

Na vysvětlenou bych chtěl dodat, že jsem se v Olešnici velmi angažoval v činnosti strany národně socialistické, která v obecních volbách v roce 1946 získala 52 % hlasů jako jediná pohraniční obec. Rovněž chci podotknout, že jsem i přes nátlak do KSČ nevstoupil.

Abychom utvořili na stanici národní frontu, přihlásil jsem se v roce 1946 k národně socialistické straně. V roce 1947 jsem jako jednatel tehdejší závodní rady SNB upozornil dopisem ministerstvo vnitra a předsednictvo vlády na nebezpečí zřízení policejního systému po způsobu nacistickém, což se příčilo tehdy nejen Košickému vládnímu programu, nýbrž i vlastnímu přesvědčení. Zřízením tzv. Státní bezpečnosti jsem tehdy předvídal velké nebezpečí pro celý národ, ježto jsem dokonale znal metody německého gestapa. Že by Čech vůči Čechovi v takové míře nelidskosti se projevil, jsem tehdy zdaleka nepředpokládal."

Mezi těmi, kteří žádali o rehabilitaci, byli i lidé, kteří se svou činností podíleli na aktivní podpoře okupantů a jejich politiky v českých zemích, jak to bylo zjištěno v kádrových materiálech.

Zvláštní prověrkou bylo zjištěno, že jmenovaný je kompromitován, neboť v době nesvobody horlivě spolupracoval s Němci, a při lustraci bylo v operativních evidencích MV Praha zjištěno, že byl veden v seznamu informátorů, důvěrníků a placených agentů a udavačů gestapa a SD.

Jmenovaný obdržel v roce 1941 písemnou pochvalu od policejního ředitele za to, že dopadl pachatele při poškozování tiskopisů NSDAP, které byly vyvěšeny na vývěsních tabulích.

Jmenovaný byl v roce 1942 nasazen jako člen pohotovostního oddílu Plzeň při vyhlazování Lidic. Při této příležitostí si z majetku tamní školy přivlastnil tři knihy, které přes výzvu oběžníkem v roce 1945 neodevzdal, ale ponechal si je ve vlastnictví. Až v roce 1953 při prošetřování jeho činností v Lidicích knihy odevzdal.

Nároky žadatelů na ministerstvo vnitra byly vesměs vysoké a ve své podstatě odpovídaly obsahu rehabilitační kampaně, jak o tom, svědčí následující přehled:

- znovupřijetí do služeb SNB požadovalo	315 žadatelů
- finanční odškodnění	584 žadatelů
- povýšení nebo jmenování do vyšší hodnosti	178 žadatelů
- přiznání důchodu příslušníka SNB	324 žadatelů
- vyřízení bytových náležitostí	85 žadatelů

Další žadatelé konkrétní požadavky neuváděli a většinou se omezovali na tzv. morální rehabilitaci, což v praxi znamenalo prohlásit propuštění ze služeb SNB za neplatné se všemi nároky, které z tohoto aktu vyplynou.

Někteří šli ve svých požadavcích dále a nezastavovali se ani před výhrůžkami, jak o tom svědčí ukázka z dopisu:

„V případě, že do 5. 8. 1968 nedostaneme uspokojivou odpověď, resp. že by někteří členové rehabilitační komise brali případ benevolentně, jsme rozhodnutí zveřejnit naše případy v denním tisku s uvedením plných jmen příslušníků SNB, kteří se na deformacích podíleli a dosud slouží a zastávají význačné funkce."

Rozbor politického, třídního a služebního profilu bývalých příslušníků SNB, žádajících v letech 1968–1969 o tzv. mimosoudní rehabilitací, který je charakterizován výňatky z jejich dopisů ministerstvu vnitra, kádrových materiálů, jakož i jejich reakcemi na negativní rysy politického vývoje po lednu 1968, potvrzuje, že tito bývalý příslušníci byli zcela právem v době očisty a upevňování socialistického charakteru SNB ze služeb ministerstva vnitra propuštěni.

III.

Neustále narůstající počet žádostí bývalých příslušníků SNB o tzv. mimosoudní rehabilitaci podávaných v prvním pololetí 1963, jejich prošetření a vyřízení vyžadovalo přijmout v ministerstvu vnitra mimořádná opatření ke zvládnutí této agendy. Na jejich přijetí měly vliv i vnější tlaky, zejména ze strany tehdejších rehabilitačních komisí SNB nebo jiných organizací, které se zasazovaly o urychlené vyřízení řady žádostí.

K řešení žádostí byla RMV č. 16 s účinností od 1. dubna 1968 zřízena „Zvláštní komise MV" při kádrové a organizační správě MV.[9] Věcně byl rozsah její práce vymezen na případy skončení služebního poměru podle zákona číslo 85/1950 Sb. a na případy rehabilitované soudně. V další době byla působnost komise rozšířena na tzv. opakované stížnosti, které v minulosti byly již řešeny KOS MV[10] nebo inspekcí MV a s jejichž závěry nebyli stěžovatelé spokojeni. Personálně byla komise obsazena 5 pracovníky (včetně předsedy) a jednou administrativní silou.

RMV č. 73/1968 byla dnem 1. listopadu 1963 ustavena samostatná rehabilitační komise MV, která byla přímo podřízena ministru vnitra. Její personální stav se postupně zvyšoval, v lednu 1969 dosáhl počtu 16 pracovníků a 2 administrativních sil. Věcně se rozsah práce rehabilitační komise rozšířil. Od kádrové a organizační správy MV převzala cca 2 000 podání, která do té doby byla evidována ve smyslu RMV číslo 155/1958 jako stížnosti. Vzhledem k připraveným zásadám zákona o mimosoudní rehabilitaci bylo stanoveno, že rehabilitační komise bude přezkoumávat všechny žádosti o mimosoudní rehabilitaci v oblasti pracovně právní, sociálního zabezpečení, protiprávních opatření orgánů MV, jimiž občanům vznikla újma na zdraví, majetku nebo při prováděni bytová politiky.

Ke dni 31. prosince 1968 bylo u rehabilitační komise MV evidováno na 4 000 žádostí.

Jako samostatná složka existovala rehabilitační komise MV do konce února 1969. S účinností od 1. března 1969 byla v rámci federalizace začleněna do inspekce ministra vnitra ČSR.

Při federativním uspořádání resortu byla provedena následující delimitace rehabilitační agendy:

- žádosti bývalých příslušníků. Sboru, propuštěných krajskými správami SNB na Slovensku, převzala inspekce ministra vnitra ve Slovenské socialistické republice – celkem 1 070 žádostí;
- federálnímu ministerstvu vnitra byly předány žádosti propuštěných příslušníků Sboru, zařazených u součástí centrály MV nebo těch, kteří v době propuštění zastávali funkce náčelníků okresních oddělení, odborů a náčelníků správ, včetně jejich zástupců, příslušníků bývalých vojsk MV a žádosti bývalých příslušníků SNV, nyní služebně zařazených na součástech MV ČSSR – celkem 159 žádostí;
- správě Sboru nápravná výchovy byly k řešení postoupeny žádosti těch příslušníků, kteří v době propuštění byli zařazeni u SNV – celkem 49 žádostí.

Kromě toho byly některé žádosti postoupeny podle příslušnosti ministerstvu financí ČSR. Jednalo se v převážné většině o příslušníky bývalé finanční stráže, kteří v roce 1949 nebyli převedeni do Sboru národní bezpečnosti.

Českému ministerstvu vnitra připadlo k řešení celkem 2 576 žádostí.

Inspekce ministra vnitra ČSR při řešení žádostí důsledná dodržovala zásadu komplexního zhodnocení jednotlivých kádrových opatření a jejich posouzení na základě právní úpravy platné v době, kdy o věci bylo rozhodováno. Jestliže při prošetřování nebylo zjištěno porušení platného zákona, eventuálně příslušného prováděcího předpisu, bylo původní rozhodnutí potvrzeno.

Především bylo takto vyřízeno 462 žádosti, v nichž se bývalí příslušníci dožadovali změny rozhodnutí o propuštění na základě zákona číslo 213/1948 Sb., neboť revise těchto opatření mohla být provedena jen na návrh ÚAV NF ve stanovené zákonné lhůtě. Dále bylo zamítnuto 334 žádostí směřujících proti propuštění podle zákona číslo 286/1948 Sb. o národní bezpečnosti a dalších 85 žádostí, kdy šlo o uvolnění příslušníků na vlastní žádost.

Dalších 346 neopodstatněných žádostí směřovalo proti opatřením provedeným ve smyslu zákona číslo 281/1949 Sb.[4] a 246 žádostí proti opatřením podle zákona číslo 153/1923 Sb.[5]

Neopodstatněných bylo shledáno i 299 žádostí, v nichž byl vyslovován nesouhlas s rozvázání[m] služebního poměru podle zákona číslo 85/1950 Sb. o opatřeních souvisejících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů.

Podobně bylo shledáno neopodstatněných 53 žádostí, v nichž byla požadována změna rozhodnutí o propuštění ze služeb SNB, provedená podle ustanovení služebních kádrových předpisů, platných v letech 1950–1960, a rovněž tak dalších 154 žádostí týkajících se rozhodnutí o propuštění podle služebního předpisu kádr-II-l, článek 70, vydaného na základě zákona číslo 76/1959 Sb.

Dále bylo zamítnuto 17 žádostí, kdy k propuštění došlo podle zákona číslo 149/1947 Sb., 6 podání do propuštění podle nařízení MV číslo 171/1949[11], 17 podání do propuštění podle zákona číslo 66/1950 Sb.[12] a 26 podání na převedení s oboru ministerstva národní bezpečnosti do oboru veřejné správy podle zákona číslo 200/49 Sb.[13]

Zamítavé stanovisko bylo zaujato ke 130 podáním proti přeložení do trvalé výslužby, proti 92 podáním na propuštění ze zdravotních důvodů, proti 142 podáním na propuštění v důsledku reorganizace SNB v letech 1953–1956 a 29 podáním proti propuštění z moci úřední.

V této souvislosti je nutno uvést, že zatímco služební kádrový předpis MNO z roku 1953 byl vypracován podle sovětského služebního předpisu Rudé armády, při vytváření prvních služebních předpisů MNB[14] se ještě přihlíželo k četnickým vzorům. Proto se také mohlo stát, že při prošetřování některých žádostí byly zjištěny určité formální nedostatky.

Týká se to cca 140 žádostí v kategorii tzv. „nadpočetnosti", při čemž služební předpisy MV do roku 1957 institut nadpočetnosti pro ukončení služebního poměru příslušníky SNB neznaly. Skutečností však zůstává, že se jednalo o pokračování akce za politickou očistu a upevnění Sboru národní bezpečnosti. Až na nepatrné výjimky se jednalo o příslušníky bývalých bezpečnostních sborů, kteří nebyli zařazeni na systemizovaná místa při reorganizaci bezpečnostního aparátu v letech 1954–1956, protože jejich další setrvání ve služebním poměru příslušníka SNB nebylo politicky únosné.

Právně důvodné zamítnutí žádostí zabránilo bývalým příslušníkům SNB získat neoprávněný hmotný prospěch, který byl drtivou většinou žadatelů sledován.

Téměř 1/4 žadatelů (584) požadovala finanční odškodnění. Celkové náklady na odškodnění nelze spolehlivě určit.

S největší pravděpodobností by se jednalo o mnohamilionové částky, jak to dokazují některé příklady:

František BROŽ (21. 12. 1906) požadoval náhradu za stěhovací výlohy z roku 1945 a 1956 v částce 3 000 Kčs, odlučné 8 000 Kčs, náhradu nájemného 1 500 Kčs, finanční vyrovnání příjmu 50 000 Kčs, jednorázově odškodnění 20 000 Kčs a 2 000 odměny, kterou by – podle jeho názoru – obdržel za třicetiletou službu v SNB, kdyby nebyl propuštěn. Celkově BROŽ požadoval odškodnění ve výši 84 000 Kčs.

Protože připravovaný zákon o mimosoudní rehabilitaci počítal s vyplacením náhrad a odškodnění, úměrně se s rostoucí kampaní mimosoudních rehabilitací také zvyšovaly požadavky.

František PETR (14. 4. 1914) bývalý poručík SNB. Vzhledem k tomu, že byl v přátelském vztahu k tehdejšímu náměstku ministra vnitra PADRŮŇKOVI[15], bylo jeho žádosti o rehabilitaci v červenci 1968 vyhověno s tím, že důchod mu bude přiznán při dovršení věku 57 let, při čemž se pro tyto účely bude vycházet z posledního služebního zařazení. Původní propuštění mělo být zrušeno a žadatel převeden do neplacené činné zálohy, která měla být posuzována i jako zaměstnání ve II. kategorii.

S tímto řešením PETR nesouhlasil, protože v něm nespatřoval úplné odstranění křivd, a proto požadoval přiznat hodnost podplukovníka, eventuálně plukovníka a odškodnění v částce 80–100 000 Kčs. Dále požadoval přiznání důchodu v I. kategorii.

Inspekce ministra vnitra ČSR celou věc přezkoumala a posoudila z hlediska zákonnosti postupu při PETROVĚ propuštění ze služebního poměru příslušníka SNB. Protože porušení zákona ani služebního předpisu nebylo zjištěno, bylo původní rozhodnutí o propuštění potvrzeno bez jakýchkoliv nároků.

Velmi častým požadavkem žadatelů (324) byly důchodové nároky, v nichž se jednalo o přiznání důchodu z titulu služby ve SNB. Rozborem těchto požadavků bylo zjištěno, že všichni tito žadatelé byli v civilním povolání zařazeni ve III. důchodové kategorií. V případě přiznání důchodu z titulu služby ve SNB došlo by u nich ke snížení věkové hranice ze 60 na 57 eventuálně 55 let a ke zvýšení důchodového základu ze 60 na 70, případně 90 %.

Přesnou částku, kterou by bylo nutná pro přiznání důchodu z titulu služby v SNB, vynaložit nelze stanovit. Přitom je třeba vzít v úvahu, že při realizaci uvedených požadavků by se dožadovali této úpravy i další bývalí příslušníci SNB, kteří žádost v letech 1968–1969 nepodali.

Se zamítavým stanoviskem MV ČSR nesouhlasilo celkem 46 žadatelů. Jeden z odmítnutých žadatelů se obrátil a odvoláním na čs. představitele OSN v Ženevě.

Všechna odvolání byla znovu přezkoumána a bylo shledáno, že nároky jednotlivých žadatelů, vyplývající z právní úpravy platné v rozhodné době, byly zachovány.

V důsledku toho, že někteří bývalí příslušníci SNB nesouhlasili s vyřízením odvolání a znovu se písemně i osobně obraceli na MV ČSR, byli ve smyslu vládní vyhlášky číslo 150/1958 Ú. l. [16] o vyřizování stížností upozornění na to, že na jejich další stížnosti, pokud neuvedou nové skutečnosti, nebude brán zřetel.

Přes toto upozornění se někteří žadatelé znovu i v současné době obracejí na MV ČSR nebo jiné státní orgány a domáhají se změny ve vyřízení žádostí.

Ministerstvo vnitra ČSR částečně vyhovělo pouze 2 žádostem bývalých příslušníků SNB.

V případě Štěpána MIKOLÁŠE (čj. IMČ-214) se jednalo o propuštění ze SNB dnem 30. 11. 1967 podle ustanovení článku 70, písm. f) služebního předpisu MV-Kádr-II-l, které bylo pozměněno na propuštění podle písm. d) uvedeného služebního předpisu s přiznáním odchodného 10 000 Kčs. Oprava byla provedena kádrovým rozkazem MV ČSR č. 351/1969.[17]

U Rudolfa JURKY (čj. IMČ-534) bylo propuštění ze SNB dnem 31. 5. 1955 podle ustanovení § 4 písm. h) a § 12 písm. b) zákona číslo 85/1950 Sb. změněno na propuštění podle ustanovení článku 39 písm. a) služebního předpisu MV-Kádr-II-l s přiznáním prémie podle ustanovení článku č. 66 služebního předpisu MV-Fin-II-l v částce 3 000 Kčs. Oprava byla provedena kádrovým rozkazem MV ČSR číslo 721/70.[18]

V prvém případě nebyly při prošetřování žádosti původní důvody propuštění potvrzeny a ve věci R. JURKY nebylo původní rozhodnutí o propuštění ze SNB přiměřené jeho jednání.

Vyřízení agendy tzv. mimosoudních rehabilitací bývalých příslušníků SNB bylo v MV ČSR zakončeno v roce 1971.

Při prošetřování žádostí bylo potvrzeno, že při propouštění těchto příslušníků ze služeb SNB bylo vyjma některých formálních pochybení postupováno podle platných zákonů a služebních předpisů. V důsledku toho, až na uvedené výjimky, byly všechny žádosti zamítnuty. Pro jiný postup nebo vyřízení žádostí nebylo právní opory.

Závěr:

Vyhodnocení vyřízené agendy tzv. mimosoudních rehabilitací bývalých příslušníků SNB především ukázalo, že jejich propuštění ze služeb SNB v průběhu očisty SNB bylo z politického hlediska nanejvýše oprávněné.

Bývalí příslušníci svými žádostmi především reagovali na negativní a reakční tendence polednového politického vývoje v ČSSR. Těmito skutky znovu potvrdili vlastní politický a morální profil. Znovu také potvrdili, že v jejich vědomí nadále silně přežívá politické zaměření, které bylo příslušníkům bezpečnostních sborů vštěpováno v době předmnichovské republiky bývalou vládnoucí třídou, československou buržoasií. Proto se také mnozí z nich v duchu tzv. nepolitičnosti bezpečnostních sborů odvolávali na věrné služby v předmnichovské republice, i když ve skutečnosti tyto sbory a jejich příslušníci patřili mezi mocenské opory buržoasního pořádku.

Bez výhrady požadovali tito bývalí příslušníci značná finanční náhrady a tím se zcela zřejmě přimykali znovu k bývalým vykořisťovatelským třídám, které v polednovém vývoji spatřovaly reálné možnosti k získání dřívějšího majetku a odškodnění.

Tyto základní a hmatatelné skutečnosti znovu také potvrzují, že očista SNB od těchto příslušníků v době rozvíjení a upevňování socialistických přeměn bylo nutná a nezbytná, neboť neskýtali politické záruky výkonu služby v zájmu socialismu a dělnické třídy.

Vyřizování žádostí bývalých příslušníků SNB byla v MV ČSR věnována náležitá pozornost. K zpracování této agendy byla přijata mimořádná opatření a vytvořeny nezbytné organizační a kádrové předpoklady a podmínky.

Všechna rozhodnutí služebních orgánů MV, proti nimž podání směřovala, byla pečlivě posouzena a zhodnocena na základě zákonných norem a služebních předpisů platných v době vydáni jednotlivých rozhodnutí. Mimo případů některých formálních pochybení byla až na dvě výjimky všechna rozhodnutí shledána zákonnými. V důsledku toho byla dřívější rozhodnutí znovu potvrzena a podání jako nedůvo, dná zamítnuta. O výsledku šetření byli žadatelé vyrozuměni.

ABS, f. A 8/2, inv. j. 187. – Originál dokumentu, strojopis, ormig, 23 stran A4.

---

[a] V levém horním rohu je pod názvem vydavatele zprávy – Inspekce ministra vnitra ČSR – uvedeno číslo jednací a IMČ-363/01-1972, v pravém horním rohu místo a datum jejího vydání.

[1] Zákon č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947 o národní bezpečnosti. *Tamtéž*, roč. 1946, částka 70, s. 753–760.

[2] Zákon č. 286/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948 o národní bezpečnosti. *Tamtéž*, roč. 1948, částka 104, s. 1783–1786.

[3] Zákon č. 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Tamtéž*, roč. 1948, částka 75, s. 1425–1426.

[4] Zákon č. 281/1949 Sb. ze dne 19. prosince 1949, kterým se mění předpisy o překládání veřejných zaměstnanců do výslužby. *Tamtéž*, roč. 1949, částka 89, s. 793–794.

[5] Zákon č. 153/1923 Sb. ze dne 4. července 1923, kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. *Sbírka zákonů státu československého*, roč. 1923, částka 66, s. 569–584.

[6] Zákon č. 85/1950 Sb. ze dne 12. července 1950 o opatřeních souvisejících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů. *Tamtéž*, roč. 1949, částka 38, s. 209–212.

[7] Zákon č. 76/1959 Sb. ze dne 12. července 1959 o některých služebních poměrech vojáků. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1959, částka 36, s. 313–319.

[8] Podle tohoto ustanovení zákona č. 153/1923 Sb. mohly být četnické osoby dány do výslužby bez subarbitračního řízení a bez vlastní žádosti, „*jsou-li trvale neschopny své služební místo řádně zastávati.*“ Zákon č. 153/1923 Sb. ze dne 4. července 1923, kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, roč. 1923, částka 66, s. 569–584.

[9] *ABS*, f. A 6/4, inv. j. 1114. Rozkaz ministra vnitra č. 16/1968: Řešení žádostí bývalých pracovníků bezpečnostního aparátu o nápravu křivd – zřízení zvláštní komise.

[10] Kádrová a organizační správa Ministerstva vnitra.

[11] Nařízení ministra vnitra č. 171/1949 Sb. ze dne 7. června 1949, jímž se vydávají předpisy o služební přísaze, o zkušební době, o propuštění v této době a o povolení k uzavírání sňatků příslušníků Sboru národní bezpečnosti. *Sbírka zákonů republiky Československé*, roč. 1949, částka 49, s. 532.

[12] Zákon č. 66/1950 Sb. ze dne o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců. *Tamtéž*, roč. 1950, částka 30, s. 145–150.

[13] Zákon č. 200/1949 Sb. ze dne o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů. *Tamtéž*, roč. 1949, částka 59, s. 580–586.

[14] Ministerstva národní bezpečnosti.

[15] Stanislav Padrůněk (1923–1991), od července 1962 náčelník nově vzniklé Studijní a analytické skupiny MV, byl proreformně smýšlející představitel ministerstva vnitra. Ve funkci náměstka ministra vnitra byl formálně od 21. června do 15. prosince 1968. Toto působení nicméně fakticky skončilo již 21. srpna 1688, kdy byl zadržen sovětskými vojáky a posléze transportován spolu s dalšími čtyřmi funkcionáři ministerstva vnitra na vojenskou leteckou základnu v Drážďanech. Zde byl intenzivně vyslýchán pracovníky KGB s cíle získat důkazy o přípravě kontrarevoluce v zemi. Do Prahy se vrátil s podlomeným zdravím na začátku září 1968. Již 10. září podal rezignaci a nastoupil na léčení do Ústřední vojenské nemocnice, formálně však byl vládou odvolán z funkce až v prosinci 1968. KALOUS, Jan a kol: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci.* Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009, heslo Stanislav Padrůněk (autor Petr Cajthaml), s. 134.

[16] Vládní vyhláška č. 150/1958 Ú. l. ze dne 1. října 1958 o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Úřední list Československé republiky, roč. 1958, částka 81, 11. října 1958, s. 701–703.

[17] Tento kádrový rozkaz ministra vnitra ČSR č. 351 z 12. srpna 1969 opravující kádrový rozkaz ministra vnitra č. 595/67 je uložen in: *ABS*, sbírka Kádrové rozkazy, kart. 3/1969. Z rozkazu vyplývá, že kapitán Štěpán Mikoláš byl pracovníkem Krajské správy SNB – Správy StB Plzeň.

[18] Tento kádrový rozkaz ministra vnitra ČSR č. 721 z 25. září 1970 opravující rozkaz ministra vnitra č. 669/55 je uložen in: *ABS*, sbírka Kádrové rozkazy, kart. 3/1969. Z rozkazu vyplývá, že podporučík Rudolf Jurka byl pracovníkem oblastního železničního odboru VB Bratislava.

104.

1976, 3. března, Bratislava. – Zpráva o výsledcích naplňování zákona o soudní rehabilitaci ve Slovenské socialistické republice předložená ministrem spravedlnosti SSR Pavolem Királym ústřednímu výboru Komunistické strany Slovenska.

Informatívna správa
o výsledkoch konaní vo veciach súdnych rehabilitácií

Zákon o súdnej rehabilitácii č. 82/1968 Zb. mal podľa svojej preambule priniesť odčinenie krívd, ku ktorým v minulosti došlo porušovaním zákonnosti na úseku trestného súdnictva, najmä urýchlenú rehabilitáciu občanov, ktorí boli odsúdení a potrestaní ako škodcovia socializmu, hoci sa na záujmoch socialistickej spoločnosti trestnou činnosťou neprevinili. Preto nemal odstraňovať akty revolučnej zákonnosti, oslabovať či dokonca popierať socialistický právny poriadok. Rehabilitácia sa nemala týkať nepriateľov socialistickej výstavby, ktorí trestnými činmi proti republike alebo inou trestnou činnosťou porušili platné zákony a boli podľa nich právom potrestaní.

Viaceré ustanovenia zákona o súdnej rehabilitácii boli však negatívne poznačené politickou atmosférou krízového obdobia roku 1968, v ktorom zákon vznikal. Rad jeho ustanovení pripúšťal pre svoju nejasnosť rôzny výklad a jeho koncepcia bola v rozpore s niektorými platnými zásadami trestného konania.

Tieto nedostatky zákona sa ešte výraznejšie prejavili pri jeho praktickej aplikácii. Vzhľadom na to, že osobitné senáty boli zväčša obsadené politicky nepevnými sudcami, došlo v praxi k politickému nepochopeniu základných zásad vyjadrených v preambuli zákona o súdnej rehabilitácii. Osobitné senáty vyniesli najmä v dobe trvania krízového vývoja našej spoločnosti rad rozhodnutí, v ktorých došlo k neopodstatnenej rehabilitácii páchateľov protištátnej a inej závažnej protispoločenskej činnosti.

S nápravou tohto stavu sa započalo koncom roku 1969. Významne k tomu prispela novelizácia zákona o súdnej rehabilitácii, vykonaná zákonom č. 70/1970 Zb. Tento zákon novo vymedzil okruh preskúmavaných súdnych rozhodnutí, stanovil presné smernice pre rozhodovanie v rehabilitačnom konaní a umožnil napraviť i nezákonnosti, ku ktorým došlo v rozhodovaní v predošlom období, cestou sťažnosti pre porušenie zákona. Takýchto sťažností podal minister spravodlivosti SSR ohľadne 100 osôb a generálny prokurátor SSR ohľadne 211 osôb. Podaným sťažnostiam pre porušenie zákona Najvyšší súd SSR v prevažnej väčšine vyhovel (ohľadne 258 osôb) a nezákonné rozhodnutia rehabilitačných senátov krajských súdov zrušil.

Po kádrových opatreniach, ktoré vykonalo Ministerstvo spravodlivosti SSR koncom roku 1969 a začiatkom roku 1970 u sudcov krajských súdov, začalo prieskumové konanie podľa zákona o súdnej rehabilitácii plniť ciele vytýčené zákonom.

Podľa rehabilitačného zákona napadli krajským súdom v Slovenskej socialistickej republike návrhy na prieskumové konanie týkajúce sa 4 518 osôb. K 31. 12. 1975 boli všetky tieto návrhy vybavené až na jediný prípad na Krajskom súde v Košiciach, ktorý bude skončený v dohľadnej dobe.

Z celkového počtu 4 517 prejednaných návrhov boli celkom úspešné návrhy 733 osôb (16,2 %) a čiastočne úspešné návrhy 759 osôb (16,7 %). Z toho došlo k zamietnutiu návrhov ohľadne 1 465 osôb, boli spaťvzaté návrhy 693 osôb a u 867 navrhovateľov skončilo konanie inak (spravidla postúpením návrhu inému orgánu).

Podľa zákona o súdnej rehabilitácii boli ďalej – bez vykonávania prieskumového konania – zahladzované odsúdenia osôb odsúdených pre trestné činy podľa § 133, 135 a 136 Tr. zák. č. 88/1950 Zb.[1] súvisiace s prevádzkou ich poľnohospodárskeho alebo živnostenského podniku a súčasne boli v týchto veciach zrušované výroky o vedľajšom treste prepadnutia majetku v časti týkajúcej sa majetku, ktorý môže byť v osobnom vlastníctve alebo v osobnom užívaní. Takéto návrhy podalo v SSR celkom 841 osôb a kladne z nich bolo vybavených 606.

Konečne boli na základe zákona o súdnej rehabilitácii prehlasované za neplatné niektoré rozhodnutia o zaradení do tábora nútenej práce. Súdom v SSR došlo 1 155 takýchto návrhov, z ktorých bolo kladne vybavených 720.

Na základe zákona o súdnej rehabilitácii sa poškodeným osobám poskytovala v stanovenom rozsahu náhrada škody. Výška náhrad poskytnutých do 31. 12. 1975 v Slovenskej socialistickej republike činila:

v hotovosti	22 294 627 Kčs
v štátnych dlhopisoch	21 039 000 Kčs
spolu	43 333 627 Kčs

Možno predpokladať, že doriešením zvyšných žiadostí o odškodnenie (asi 35 až 40 žiadostí – nárok na náhradu škody možno totiž uplatniť v lehote jedného roka od právoplatnosti rozhodnutia, ktoré nárok na náhradu škody zakladá) sa úhrn priznaných náhrad ešte približne o 250 000 Kčs zvýši.

Z výsledkov prieskumového konania podľa zákona o súdnej rehabilitácii vyplýva, že približne jedna tretina navrhovateľov (1492 osôb) dosiahla úplnej alebo čiastočnej rehabilitácie. Rozbor týchto prípadov potvrdil, že deformácie socialistickej zákonnosti v päťdesiatych rokoch, ktoré viedli k vyneseniu viacerých nezákonných súdnych rozhodnutí najmä v tzv. politických procesoch, spočívali predovšetkým v porušovaní základných zásad trestného konania. Išlo najmä o používanie nezákonných metód v prípravnom konaní, porušovanie zásady zisťovania objektívnej pravdy, nedostatočné preverovanie obhajoby obvinených, používanie tzv. notoriet pri ustaľovaní viny, v dôsledku čoho boli vynášané i nezákonné, nepresvedčivé súdne rozhodnutia, založené na neúplných skutkových zisteniach. Spoločným menovateľom týchto nedostatkov bolo, že nebola zabezpečená účinná vzájomná previerka práce orgánov činných v trestnom konaní.

Výsledky konania o súdnych rehabilitáciách v Slovenskej socialistickej republike zodpovedajú cieľom, ktoré vedenie strany sledovalo svojimi opatreniami k odstráneniu deformácií. Všetky orgány zúčastnené na vykonaní súdnej rehabilitácie splnili svoje úlohy v súlade s týmito cieľmi. Platná úprava trestného práva procesného obsahuje dostatočné záruky vykonávania trestného súdnictva v plnom súlade s požiadavkami socialistickej zákonnosti.

SNA, ÚV KSS, predsedníctvo, arch. j. 124, inf. a, kart. 1443. – Originál dokumentu, strojopis cyklostyl, 4 strany A4.

(1) Znění těchto paragrafů trestního zákona viz v poznámce č. 26 k dokumentu č. 26.